BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
LV
C
4
NAPOLI

PPP

L.V.
C.
4.

HISTORIAE HIERONYMI OSORII, LVSITANI, SILVENSIS IN ALGARBIIS EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANIAE REGIS INVICTISSIMI VIRTVTE ET AVSPICIO, *annis ſex, ac viginti, domi foriſque geſtis, libri duodecim.*

AD HENRICVM PRINCIPEM, Regis eius. F. Cardinalem.

Item:

IO. MATALII METELLI *Sequani* I. C. *in eandem hiſtoriam præfatio, et Commentarius: de reperta ab Hiſpanis et Luſitanis, in Occidentis et Orientis Indiam, nauigatione, deq. Populorum eius vita, moribus, ac ritibus. Ad*
ANT. AVGVSTINVM,
Archiepiſcopum Tarraconenſem.

Omnia iam recognita & emendata.

Adiectus eſt; præter marginis notationes, locupletiſsimus rerum & verborum index.

COLONIAE AGRIPPINAE,
Apud Hæredes Arnoldi Birckmanni.
Anno M. D. LXXX.
Cum gratia & priuilegio Cæſareæ Maieſtatis.

IOANNIS MATALII METELLI SEQVANI, IVRISCONSVLTI, PRAEFATIO.

In Hieronymi Oſorij Luſitani, Epiſcopi Siluenſis, Hiſtoriam de rebus ab Emmanuele, Inuictiſſimo Luſitaniæ Rege, domi foriſque geſtis.

SIVE, COMMENTARIVS

De reperta, ab Hiſpanis et Luſitanis, Nauigatione in Occidentis et Orientis Indiam et Populorum eius vita, moribus, ac ritibus.

AD

ANTONIVM AVGVSTINVM, Archiepiſcopum Tarraconenſem.

I *DECIMVS SEXTVS ANNVS, Auguſtine, nunc agitur: ex quo, tu Tridento in Hiſpaniam, poſt habitum Concilium cui tamquam Ilerdenſis Epiſcopus, ac nomine Philippi Potentiſſimi Regis, interfueras profectus: ego vero in Vbijs degens: tu neque litteras ad me, præterquam ſemel, dediſti: neque vllas ego, niſi binas, ad te miſi. Non quod ſæpe non optarim te, meis de rebus, ac vitæ ſtatu, certiorem facere: aut tu certè, ni fallor, ad me ſcribere nolueris. Sed quod, mihi tam longinquis itineribus à vobis diſiuncto idoneorum hominum, quibus tibi tuto reddendas traderẽ, facultas defuit. Et ego occaſionem mihi præbitum iri ſperabam: me iſtuc, Hiſpaniæ ſaltem videndæ cauſſa, conferendi tecumq; coram colloquendi. Minime tamen diffiteor æquum fuiſſe* I.

te, a me, expleri frequentib. epiſtolis debuiſſe: quem omni beneuolentiæ genere, id quod perpetuo teſtabor, cumulaueris. Ac porro, ſic adfectæ res meæ fuerunt: vt iacentes, conſilijs erigi tuis valde potuerint. Sed, ſi hoc ſilentij peccatum 2
excuſari poteſt: ego ita tui memoriã in animo defixi meo: vt mihi tu abſens, non ſecus ac præſens, ob oculos perpetuo verſeris. nec enim, tot merita in me tua, niſi planè, quod ego perhorreſco, ſim ingratus, vlla apud me temporum longinquitas delebit. Illuſtris autem tuæ virtutis, egregiæ pietatis, et reconditæ percelebriſque doctrinæ tuæ, num ego, vt maximè velim, obliuiſci queam? Iſte autem meus in te 3
amor, vel potius obſeruantia, eo firmiores radices, vt ſcis, egit: quod ab eo tempore, quo primum in Italiam peradoleſcens ad Alciatum, iuris Ciuilis perdiſcendi cauſſa, veni: ego, Bononiæ, ſuauiſſima illa cõſuetudine tua, integros annos quinque ſum vſus. et alteris decem, apud te, vbi tu, Romæ, in Duodecim virum, Sacris ſt litibus iudicandis collegiũ, auctoritate Caroli Quincti Cæſaris, cooptatus eſſes, coniunctiſſime vixi. Vna porro Florentiæ fuimus, cum Digeſtorum Quinquaginta libros, apud clariſſimum doctiſſimumque virum, Lælium Taurellum, ex vetuſtis Iuſtiniani Pandectis illis emendaremus, ac deinde Venetijs, vbi collectas in aliquot capita, præcipuas illas caſtigationes, trib. libris explicatas ederes. Vrbe Roma demũ, ad Philippum Regem miſſus es, in Britanniam Legatus. & tunc ego tecum fui. Sed diſceſſeram, dum ad Ferdinandum Romanorum Regem, quod ab Imperij Septemuiris eligendus Imperator, Ordinum conſenſu, foret, legationem obires. Abfui denique, quum in Siciliam a Philippo Rege, quo corrupta quædam iudicia reformares, mittereris. Te enim in vrbem reuerſo, ego apud Belgas, in Philippi Regis Aula, ha-

ſi. Iure igitur totius eius temporis, quo ſimul tot annis fuimus et communium noſtrorum illorum ſtudiorum crebra recordatio longe mihi ſemper gratiſſima cõtingit eamque, vt animum ſubit meum, ægre, propter amorem tui, poſſum deponere. Cùm verò, eos tu, quos propter ſingularem vir 4
tutem, Bononiæ diligebas, mihi quoque familiares reddere conſueuiſſes: tum te, vnum ex omnibus quem vt plurimi facerem, hortabare. Hieronymum Oſorium Luſitanũ, mihi vehementer commendaſſe memini. Erat enim artibus eloquentiæ quibus etiam deditus eras tum philoſophiæ Theologiæque ſtudijs cumprimis excultus. imò, ijs doctrinis iam tum excellebat. Hunc virum, vt tum non modò totos duos annos ego noſſem, præſtitiſti: ſed etiam vt et ego et Calcena noſter Hieronymus, vir moribus, ingenio, et humanitate, præclaris: cum eo perfamiliariter viueremus, effeciſti. Itaque ex diuturna conſuetudine, eximias eius illas virtutes, à quibus hominem tantoperè prædicabas, coram intueri licuit. Eum igitur in dies magis atque magis amare cœpi. Quanta autem ſit eius eruditio, et elegantia dicendi libri de Ciuili, quos tum poliebat, Chriſtianaque nobilitate, eruditis hominib. teſtes eſſe poſſunt. Hos deinde ſecuti ſunt poſtquam in Luſitaniam, ex Italia redijſſet: Dialogi de Gloria quos edendos, ipſe, ad nos qui tum vnà eramus Romam miſit. Adceſſere et decem illi, de Iuſtitia cæleſti. Quos, Reginaldo Polo Cardinali ipſum è vita tum ſublatum neſciens inſcripſit. Te verò non fugit: Polum, ne ceteros multos, ex alijs nationibus enumerem Oſorij libris, tum vel maximè, cum tu legationis illius tuæ apud Philippum Regem munere Londini fungereris, vnaque cum ipſo loqueremur: nos enim domi per integros octo menſes excepit: adeò fuiſſe delectatum

*eoſq; tantopere probaſſe: vt eos, qui de Nobilitate, & Glo-
ria ſcripti erant, quiq; tum ſoli exſtabant in Anglicam lin
guã à Comite Huntindonenſi ſibi cognationis ſtirpe pro-
ximo, adoleſcente natalium ſplendore, & corporis animi-
que dotibus, perquã inſigni conuerti: quo ſermonis ex ijs
copiam, elegantiam, grauitatem ſimulq; morum ſimplici-
tatem, honeſtatem, caſtitatem, hauriret: ſerio mandaue-
rit, & curarit. Fuit autem Polus, quod optimè noſti, vir a-
cerrimi iudicij ideóq; doctiſſimus, prudentiſſimus, eloquen
tiſſimus. Optimum etiam virum ab omnibus habitum
perpetuo fuiſſe nemo eſt omninò, qui neſciat. Quoties is er
go mecum de Oſorio, tum Romæ, tum in Britannia, collo-
cutus eſt: de eo, vel minutiſſima quæq; percontabatur: tan
to eſt ipſum amore, quem tamen numquam viderat, com-
plexus. Quid de Regina quoq; ipſa dicam: quæ Latinæ lin
guæ peritia præſtans, adeò librorum Oſorij ſtudioſa dici-
tur vt eos, non ſemel euoluerit. Quamobrem: cũ iam* 5
*poſtremò duodecim hi libri de rebus, quas Luſitani, Em-
manuele Rege in Africa & Indijs geſſerunt, ad me per-
lati eſſent: continere me non potui Auguſtine quin ſtatim
eos, auideq; perlegerem vel totos potius, quod aiunt, eue-
ſtigiò deuorarem. Iam diu enim ſumma cum alijs multis,
cupiditate tenebar: ea, quæ de Indicis illis bellis fama per
totum terrarum orbẽ ſparſerat Latinis litteris explicata
cognoſcere. Neq; enim, quæ Rex ille, per Legatos terra
mariq; geſſerat ſine diuini numinis præſentia, magnaqúe
Dei prouidentia, perfici potuiſſe mihi perſuaſeram. Vehe-
mẽter igitur me hi libri, multa rerum varietate, crebraq;
fortunæ viciſſitudine, delectarunt: tum quod piè, pruden-
ter, eleganterq; ſcriptos eos eſſe videbã valdè placuerũt.*

II. *IAM VERO ſi quis primas horum Indiæ bellorum ori-*

gines:

gines: vnde huic Hiſtoriæ lucis aliquid, ijs, qui res Hiſpanicas perſpectas haud ſatis habēt, adferatur· curioſè vereque perſcrutari velit: duas neceſſe eſt intelligat, vno propemodum eodemq́; tempore, ex Europa, nauigationes fuiſſe ſuſceptas: quæ procul dubio non ſolum veteribus Romanorum, ſed ceterorum etiam omnium rebus geſtis · à gloria merito comparari, vel fortaßis anteponi poſſe, videantur. Eas· quo gratum noſtris hominibus faciam, Auguſtine· paullò fuſius explicabo. Vnam· Ferdinandus Hiſpaniæ Rex, cognomento Catholicus, occiduum Solem verſus, ad regiones, nulli vmquam noſtrorum antea notas: alteram Emmanuel Rex Luſitaniæ· Oriētem verſus, in Indiam inſtituit. Fortè contigit: nauem, quæ ex Hiſpanico 2 littore ſoluerat· in Oceano, ſumma vi tempeſtatis ſic agitari· ac demum adeò procul abripi: vt quàm longißime· inter Occidentem, & Meridiem, progreſſa· ventis aduerſis, ad nouam, omnibus tunc ignotam & inadceſſam Inſulam, deferretur. Ea deindè· vti præpotenti Deo viſum eſt, tot iniurijs cæli fracta, marisq́; difficultatibus oppreſſa, & omnium rerum indiga· Maderam celebrem inſulam· paucis adtamen, ex omnibus quos illa vexit, ſaluis· adpulit. Inter quos· ſuperſtites nautæ quidam, in primis nauis ipſe gubernator, fuere. Chriſtophorus ergo Colūbus, prouincia Ligur, vrbe, vt aiunt, Genuenſis, qui tum Maderam inhabitabat· & nauigandi ſcientiam probe callebat· has hominum e naufragio relliquias· hoſpitio perquam humaniter excepit, domiq́; fouit. Interim eorum caſus, & errores, toto mari, tam varios· & quæ ad vniuerſam eam nauigationem præcipuè ſpectabant; diligenter ab ijs, & a gubernatore nauis, perſcrutatus eſt. A quo gubernatore· ſitum nouæ incognitæq́; illius Inſulæ, additis etiam

longitudinis latitudiniſque gradibus·et quæ de eius inco-
lis cōpererat· didicit. Exactis aliquot poſt diebus·ij nau-
tæ et gubernator maxime propter morbum· quem ab in-
edia,tum grauiſsimis alijs incommodis, diuturna longa-
que illa nauigatione contraxerant:omnes e vita deceſſere.
Hic gubernator ſua illa naui, primus omnium Indiam
detexit ac repperit.neque tamen eius nomen ſupereſt·in-
uidia fortè ſuppreſſum· neque patria eſt nota. Columbus 3
igitur,acris ingenij iudicijq́; vir, omnia, quæ ab illorum
ore,tum ſcriptis & indicibus chartis cognouerat: in pri-
mis repertam nouam illam Inſulam · animo ſecum repe-
tens·ac ſurſum deorſumque voluens. ſæpeque ac multum
de his multa meditans·eo ſenſim deuenit: vt firmis Geo-
graphiæ rationibus,peregrinationumq́; & nauigationum
experientia inſtructus, perpenſa ſecum vltimæ Hiſpaniæ,
et extremorum Orientis finium diſtantia, Oceanique in-
terlabentis vaſtitate,fieri non poſſe putaret:vt vltra cente
ſimum et ſeptuageſimum longitudinis gradum,nullis pror
ſus interiectis terris,ſeſe Oceanus porrigeret. Adcedebant
Platonis,Ariſtotelis, Senecæque, tum aliorum doctorum
virorum relicta ad expendendum Coſmographis argu-
menta,et coniecturæ:quib.alias in hoc Oceano Continen-
tes terras· alias item Inſulas· illi,reperiri,comendebant.
Has autem terras,ſe· ſi claſſe & neceſſarijs rebus iuuare-
tur·detecturum ſibi perſuaſerat,atque promittebat. Quas
cogitationes · primum ſerio ac ſupplex Ferdinando Regi
non ſemel expoſuit. Poſtquam fidem non faceret:eas cum
Ioanne Luſitaniæ Rege,cui Emmanuel ſucceſsit,fertur cō-
municaſſe:deinde·cum Rege Britanniæ,atq; Rege Galliæ.
Cum ceteris denique principib.viris,quos vel auctorita-
te,vel potentia,præ reliquis valere credidit. Nemini om-

nium

nium tamen ſic perſuaſiſſe dicitur: vt opem ipſi aliquis, quam ad eam nauigationem poſcebat· & neceſſariam eſſe oſtendebat· adferre voluerit: quod rem forte non caperēt. Quare tam alta, abſtruſaque eius conſilia, diu iacuere. 4
Tandem: Ferdinandus Rex, confecto decennali bello Granatenſi· nouarum rerum laude, tum ſtudijs excitatus· & Columbi cōſtantia prope victus· octauo demum anno· per-
3 *benignè, ea, quæ ad nauigationem illam, explorandis ijs locis faciendam, pertinebant, ſuppeditauit. Pecuniam· Ludouicus Sanctangelus, Regiarum Rationum ſcriba· Columbo numerauit. Erat· ſeptemdecim tantum millium Ducatorum· eamque is Regi, propter Granatenſe bellum illud exhauſto, mutuam dederat. Sed, tantilla pecunia· tantum poſteà, ei Regi, ex Indijs, auri argentiq. tulit: vt ſumma, præter margaritas & gēmas, quæ innumeræ fuerunt, ſexaginta, quos vocant milliones· feratur exceſſiſſe. Itaque· Rex· Columbum Oceani maris, & Indiæ, Præfectum creauit, eique· decimam, in ea, partem prouentuum ſuorum, adtribuit. Hic igitur· à Gadibus ſoluens· in Occidentemque, per inſulas Fortunatas, quæ vulgò Canariæ dicuntur, curſum tenens: in Inſulam quamdam incognitam adpulit· cui nomē Guayahanæ, inter Floridam & Cubam. Vltra dein progreſſus, in alias delatus fuit. Priorem enim hanc nauigationem ter repetens: ignota quæcunque loca potuit· etiam eas, quæ Torridæ Zonæ ſubiacent, plagas, non tamen ſine magno vitæ periculo, perluſtrauit; Cubam, Iſabellam· Hiſpaniolam, ſiue potius, iam vulgo, Hiſpaniam Iamaicam, Terram Firmam, et Pariam inuenit. V-* 5
bi ergo res tentata ſucceſſiſſe viſa eſt: Pinzonus, vti ſcribitur, inter rei maritimæ Duces haud infimus, Columbiq. ſocius· nouas etiam terras quærere, et inuentas integre per-

luſtrare cœpit, vt repperit. Americus item Veſputius, ac Petrus Alfonſus. Mexicanum regnum Ferdinandus Corteſius, magnis geſtis bellis clarus, adiecit. Franciſcus Pizarrus demum cui vitæ fuit exitus infelix, Carolo Quinto, hoc nouum noui Orbis imperium, Peruanis regionibus additis, ampliauit. Præter illos et hi quoq; aliarũ Prouinciarum inuentores memorantur: Gaſpar Cortercalis, Sebaſtianus Gabotus Venetus, Lucas Vaſcius Aillonus, Io. Poncius Legionenſis, Frãciſcus Garaius, Fr. Ferdinandus Corduba, Iacobus Nicueſa, Rodericus Baſtidas, Vaſcus Nonius Vaboa, quem Petrus Arias capite multauit · Gondiſaluus Ximenius, Iacobus Caſtellonus, Diazius Sol, Iacobus Almagrus, qui Pizarri in Peruana commilito, ciuile in eum deinde bellum aluit. Sebaſtianus Benalcazarus, Valdiuia, Gondiſaluus Pizarrus, Fr. frater, Gillius Gondiſaluus, Nonius Guzmanus, Fr. Marcus Nicienſis Garcias Lupus, & Fr. Vaſcius Coronatus. At verò: vbi pri- 6
mum Columbus ex priore in nouum Orbem nauigatione, rediſſet: Ferdinandus Rex, Alexandro Sexto Pontifici per
„ Legatum expoſuit: Se iam diu ſtatuiſſe: Inſulas aliquot,
„ & Continentis regiones procul diſsitas, & incognitas, nec
„ ante à quoquam repertas, quærere quo præſertim earum
„ incolas, ad Chriſti cultum: vti Rex, à ſe recens pulſis Gra
„ natæ regno Mauris, Catholicus: quæ daretur, redigeret. Se,
„ hanc ob cauſſam: cum claſſe, peritis nautis, militibusq; ve-
„ teranis inſtructa, Columbum non ſine maximis difficulta
„ tibus, periculis & expenſis, per maria miſiſſe, quæ numq̃
„ quiſquam nauigaſſet. illum in Oceano aliquot numquam
„ à noſtris viſas Inſulas, & Continentis Prouincias inueniſ-
„ ſe. quas pacis amantes quædam gentes incolerent. eas, cor-
„ pore toto nudas, incedere, neq; veſci carnibus ipſas, quan-
tum

,, tum adcepiſſet, credere vnum eſſe Deum, eumq́; cælo con-
,, tineri. Quæ res ſpem faceret: eos homines, à recipiendis
,, noſtris moribus et inſtitutis non alienos fore. Quin etiam,
,, ſi inſtituerentur, facilè apud eos, Chriſti nomen, Catholi-
,, camq́; religionem introductum iri. A Columbo firmam
,, turrim in vna ex ijs à ſe repertis Inſulis exſtructam eſſe,
,, ſuorumq́; præſidio firmatã. Itaque eas Inſulas & terras
,, argento, auro, & aromatibus pollere: immò, multis varij
,, generis rebus alijs pretioſis excellere. Velle igitur, eas ſibi
,, per ſuos ſubigi. imperioq́; ſuo, in eas Chriſtianã fidem in-
,, uecturus, adijci. Pontifex laudatis Regis conſilijs, ipſum
,, ad ea exſequenda, per Baptiſmi ſacra, Chriſtiq́; viſcera, 7
,, cohortatus: quo expeditionem ardentiori animo ſuſcipe-
,, ret, ſuſceptamq́; non intermitteret: eidem Regi, & eius
,, poſteris Caſtellæ Legionisq́; Regibus, ex Apoſtolica illa
,, ſumma auctoritate Cardinalibus vniuerſis vltrò, re cogni
,, ta, vno ore adprobantibus in perpetuum pleneq́; conceſſit
,, donauit, & adtribuit: omnes Inſulas, Continentisq́; pro-
,, uincias repertas & quæ in poſterum à ſuis reperirentur
,, Occidentem & Meridiẽ verſus: ducta ab Arctico Borea-
,, liúe polo ad Antarcticũ, hoc eſt, Auſtralem polum, linea.
,, Inſulas etiam illas, & Continentis regiones inuentas, &
,, quæ inuenientur: Indiam, vel quamcumque partem ver-
,, ſus. ita quidem ducta, vt ea centum miliaribus diſtaret ab
,, duarum Inſularum qualibet Occidentem Meridiemq́;
,, verſus. ab ea nempè Inſula quæ vulgò Hiſpanis Azores à
,, falconibus dicitur: & ab altera, quam nunc illi Viride Ca
,, put, antiqui autem Heſperides, adpellant. Quarum om-
,, nium Inſularum, & Continentis prouinciarum quæſita-
,, rum & quærendarum: idem Pontifex eumdem Regem,
,, & perpetuos eius ſucceſſores, etiam veros legitimosqúe

dominos

„ *dominos· cum libera, omnimodaque in ijſdem poteſtate·*
„ *conſtituit. Si tamen quiſquam Chriſtianorum Princi-*
„ *pum, Regumque, aliquam ex ijs Inſulis, Continentiſque*
„ *regionib. ante Chriſti natalem·Anni milleſimi, quadrin-*
„ *genteſimi, nonageſimi tertij·à quo tempore donationis hu-*
„ *iuſce vires initium primum habent·poſſediſſet: ſalua ei*
„ *ſua eſſet omnis auctoritas. nec vllum ei ab hac donatione*
„ *damnum aut præiudicium oriretur. Quo verò firmius ei*
„ *Regi, poſteriſque donatæ hæ Inſulæ, Prouinciæque cenſean*
„ *tur: ſanxit Pontifex, ne quis abſq. eius Regis, ſucceſſorum-*
„ *ue permiſſu. ad eas, ducta, quæ dicta eſt linea, comprehen-*
„ *ſas, quicunque is tandem vel Rex, vel Princeps, aliuſúe fo*
„ *ret, negotiationis et mercimoniorum, aliaue ex cauſſa, na*
„ *uiget. Qui fecerit·ei tum primum aqua et igni ſit interdi*
„ *ctum. graui nimirum excommunicationis, quam adpel-*
„ *lant, fulmine feriatur. Ne aliquo, inquit Pontifex, vn-*
„ *quam tempore·ô Rex·periculis, laboribuſque tui terrean-*
„ *tur: proq. certo habeant, Deum Opt. Max. ipſorum prin-*
„ *cipia promoturum. Ab eo manant imperia. is actiones tuas*
„ *reget, optatumque rerum ſucceſſum breui ad incredibi-*
„ *lem populi Chriſtiani gloriam largietur. Datæ huius Pon-*
„ *tificiæ dominationis literæ ſolennes IV. Nonas Maias, An*
„ *no Chriſtianæ ſalutis cIↃ ccccxciij. Eo ſanè nomine, vt*
Hiſpani teſtarentur vniuerſis: ſe, has Inſulas, et Continen
tes prouincias, ex Maximi Pontificis auctoritate, permiſ-
ſu, cohortatione ac iuſſu, petijſſe bello·tum eas quærere,
et ad Chriſtianam religionem earum Populos·id quod
Pontifex ipſis arctè præceperat·conuertere. hocque iure
quæſitas, tamquam proprias·adminiſtrare, tueri, retine-
re, conſeruareque poſſe. Erant autem Indiæ Gentes illæ
omnes· natura, moribus, lingua, dictis ac factis, barbaræ.

Ide-

Idolorum in primis, ac Dæmonum inſanis mirificis, nefandiſsimiſque opinionibus, & cultibus mancipatæ. Nullus ipſis linearum, lanearumue, aut ſericarum veſtium, vſus fuit. ſed goßipio, aut pellibus animalium, aut plumis auium, tegebantur. Neque litterarum vllos characteres norant, omnia in memoria circumferentes. Nonnulli enim res domi foriſque fortiter geſtas, per manus poſteris tradunt. Peruani quidem chordis verſicoloribus, multiſque nodis inſignitis, & artificio ſingulari contextis quarum domus ſunt perplenæ: multorum ſæculorum ſeriem ſollerter inuolutam, ſine vlla hæſitatione exprimunt. Nulli criſpis ſunt pilis: pauci calui. Imberbes eſſe malunt. naſcentes enim barbas euellunt. Luxuriæ dediti toti multas vxores habebant erantq. ſacrificijs hominum perquam infames. nullis denique bonis moribus, & legibus, nullis artibus inſtructi. Moneta porrò, pecuniaque, ponderibus, menſuris, alijsque innumeris, ſine quibus inter homines ſocietas vix retineri poteſt carebant. Neq. farinam habuere non vinum, ceram, candelas, molas, non equos non tormenta bellica non triticum, ſiliginem, aliaue legumina. Architecturam etiam, artemque naualem; quibus excauati arborum trunci naues ſint, ignorarũt. Iumentorum inopia, terram manuum labore ſubigunt et fodiunt. Victus omnibus eſt piſcis. et fructus, et radices comedunt etiam, ſimiarum more, pediculos: humanamq. carnem ranas, vermes, bufones. ſpurcasq. res alias. Sunt, qui ſerpentum eſum in delitijs habent. vſque adeò, vt eos principum tantum menſis, idque ſollemniorib. feſtis, reſeruandos exiſtiment. Nares perforant, et labra, et aures corpus herbæ ſucco depingũt, alijsque tum rubris, tum nigris coloribus. Arma ſunt, arcus & ſagittæ ex palma, vel cannis, veneno tinctæ. Ferri

vi-

*vicem obtinent dura piſcium coſtæ. Qui ad Auſtrum,ma
re verſus habitant domos in altiſsimis arboribus ædificāt
partim quo vitent hoſtem,partim inundationem. Si hoſtis
arborum truncos ſuccidere conatur : eum,deiectis ignitis
ollis,abigunt. Piſcem nomine Manatē,marinum habēt,
& fluuiatilē. Eſt capite bubulo,barbatoq́;, paruis oculis,
duroq́; ſupra modum corio,eoq́; paullum hirſuto. Longus
eſt pedes viginti,craſſus decem: pedibus eſt rotundis,& in
quatuor vngues, Elephantorum more,diſſectis. Feminæ,
vti Vaccæ,pariunt: & fetus lacte alunt. Totus autem il-* 9
*le nouus Orbis,quo de nunc agimus, in duas ingentes pen-
inſulas diuiditur, anguſto inter ſe iſthmo ad Panamam,
& Nomen Dei,cohærentes. Quarum altera ad Septem
Triones,ad Auſtrum altera longiſsimo tractu porrigitur.
Ambitus,qui cognitus eſt, vniuerſus,amplius nouem milli-
bus & trecentis Hiſpanicis milliaribus conſtat: quorū tria
millia, trecenta & ſexaginta quinq;, ab Auſtralis maris
littoribus occupantur: ab Aquilonaris verò,noſtriúe reli-
qua. Quæ quidem quinq; millium,nongentorum & ſexa-
ginta milliarium Hiſpanicorum ſummam excedunt. O-
ceani quà Auſtrale noui Orbis latus adluit, æſtus eſt ve-
hementiſsimus,adeò vt in nonnullis promontorijs, ad duo
milliaria decreſcat: in alijs verò, aquam eius regreſſam è
ſummo littore, vix viſu aſſequi queas. At idem ille, qua
Boreale latus occupat, nullam propemodum adceſſus, re-
ceſſusq. reciprocationem,admittere,magno cum Philoſo-
phorum ſtupore,deprahenſus eſt. Orbis porrò huius Pro-* 10
*uinciæ, in vniuerſum hæ ſunt. Terra, quam Laboratoris,
ob inſignem eius fertilitatem,adpellant, ad Septem Trio-
nes occurrit, à Cortereali explorata. Huic ad Auſtrum
adiacet Baccalauma,à piſcium quodam genere,quo abū-
dat,*

*dat,ſic adpellata: Inde Chicora, Iordane fluuio, & Lu-
ca Vaſcio Ayllono primo inuentore,inſignis. Huic ſuccedit
Florida, cuius primus & inuentor & adminiſtrator, Io-
annes Poncius Legionenſis fuit. Regio viris bellicoſis, qui
pro libertate diu acriterq; cum Hiſpanis dimicarunt, ab-
undat: Ambarum cinericium, quod è mari in eius littora
eÿcitur, copioſe ſuppeditat. Hinc non ita multis abhinc
annis ligni quoddam genus Saſſafras nomine, ad varios
morbos vtiliſsimum, in Hiſpaniam exportari cœpit. Sunt
in Sanctæ Helenæ & Matthæi portubus, integræ huius ar-
boris ſiluæ, eumdem, quem Cinnamomum, odorem ſpiran-
tes, & vſum in decocto præbentes eximium. Gignit eadẽ
regio Radicem quamdam aromaticam, Sanctæ Helenæ, à
ſolo natali dictam: Floridam ſequitur Panucium, ab a-
mne Panuco cognominata, Prouincia: quam Garayus &
vicina Iamaica inſula, quam Columbus, inuenit. Ad Oc-* 11
*caſum his vicina eſt Noua Hiſpania, regio auri, argentiq;
feraciſsima, & ampliſsimo quōdam Mexicanorum im-
perio clariſsima. Huius metropolis Temiſtitan, ad in-
ſtar Venetiarum, in magno lacu ædificata eſt. Ab innume-
ris populis habitatur: & immanibus infantum puero-
rumq;, quos ad viginti millia quotannis Diabolo immo-
lant, cædibus eſt ſupra ceteras omnes totius Orbis vrbes
longe fœdiſsima. Fœdere primum cũ Corteſio inito, Hi-
ſpanorum præſidium non difficulter admiſit. ſed Petri Al-
uaradi culpa: qui, interim dum Corteſius Pamphilum
Naruaſium ſuperare bello contendit, ciues choreis & fe-
ſtis ludis intentos, omni pretioſa veſte & ornamentis ſpo-
liat, ab eodem defecit: & præſidium partim cæcidit, par-
tim mœnibus eiecit. Hanc vrbem Corteſius poſtmodum
innumerabili ſociorum Indorum exercitu ſtipatus, obſe-*

dit·

*dit· & poſt continuam ſeptuaginta duorum dierum oppu
gnationem cepit ·ferro flammaque miſere deformatam
inſtaurauit, & nouam quodammodo a fundamentis ere-
xit. & ingenti mirique operis Regia exornauit. Ciues,
antequam expugnaretur, omnem tam publicum, quam
priuatum theſaurum, et res pretioſas, ne in Hiſpanorum
manus venirent, in lacum abiecerunt. Nec vllus eorum
adduci vnquam potuit, quantumuis grauiſſimis tormen-
tis ſubiectus, vt, vbi eæ res eſſent, indicaret. Quin etiam
ipſius Regis Secretarius in tormentis vitam fortiter finire,
quàm Regis Gentiſque ſuæ arcana hoſtibus prodere, ma-
luit. Aromatibus multis abundat hæc Prouincia. Liqui-* 12
*dambarum, eiuſque oleum, magni in medicina vſus, ex
magnarum arborum inciſione elicitum, ſuppeditat. Balſa
mũ quoq;, ex arbore Punica malo maiore collectum. quod
maximi tum apud Hiſpanos, tum Indos, fieri conſueuit·
et ſummarum eſt in Medicina virium. Huius vncia apud
Hiſpanos modo viginti, modo decem ducatis, æſtimaba-
tur. Romam primum delati vncia centum ducatis veniјt·
mox, copia cœpit vileſcere. In Chirurgicis adeò præſens
promptumque remedium adfert, vt vulgò Pauperum me-
dicina dici conſueuerit. Eſt in eadem regione magnus quo-
que prouentus Chinæ radicis, quæ ex Orientali China nu
per iſtuc allata, nomen a primo natali ſolo conſecuta, vires
medicas inſignes habet. Eſt et ibidem alia quadã planta,
vehementer a Medicis laudata· quam Sarſam parillam
nominant. eadem in Europam tranſlata, priſtinam natu-
ram retinet. Ligni quoque genus quoddam craſſum pro-
fert, ad renum adfectiones, & vrinæ difficultates, vtile.
Lapidem item dictum Sanguinalem. Nucleoſque pineos
purgantes: & Ceuadillæ, ſiue hordeoli plantam. In ſum-*

ma,

ma, multis rebus hæc regio nobilis eſt: & hac in primis; quòd multas arbores, plantas, animantes quadrupedes, et aues, Hiſpanicis ſimiles habeat: cum eæ in Peruano regno vel nullæ ſint, vel rariſſimæ. Hiſpaniæ Nouæ proxima eſt 13
in mari, Cuba inſula, à Columbo inuentore, propter Ferdinandum Regem, Ferdinandina nominata. In Continenti Iucatanà peninſula eſt, à Fr. Ferdinando Cordubà reperta, ſubacta à Monteio. Ab hac non procul Hiſpaniola viſitur: Inſula eſt totius Americæ, & à primo inuentore cultoreque Columbo: et à rerum geſtarum magnitudine: tum, quod primum Hiſpanorum in Nouo Orbe domicilium fuerit, celebris. Hic nobile illud Guayacanum lignum; à quo contra Veneream luem remedium præſentiſſimum præbetur, inuentum eſt. Quod lignum omnium lignorum eſt duriſſimum, ſolidiſſimumque. Finitima huic in Continente, Beragua eſt et Dariene; quæ primum noui Orbis Epiſcopum habuit. Terra item, vti vocant, Firma Caſtilia: Aurea: huic adiacet Sancta Martha: Granata noua: in qua Smaragdorum fodina: Cumana: Paria, margaritarum piſcatione, res adminiſtrante Columbo, multiſque deinceps annis, notiſſimà. Harum regionum oras pleraſque detexit idem Columbus: ſubegerunt Nicueſa, Hoieda, Baſtidas, & alij. Eſt præterea Quitum, Aequatori ſubiecta, & Peruano regno finitima, regio. in qua locus: Vulcanum Vulgus adpellat: flammas eructat, et cineres octoginta, & eo amplius, milliaria procul iactat. Eſt etiam Chiloiema: & Canela: eſt Quareca: quæ ſola Aethiopes habet: reliquæ quantumuis Zonæ Torridæ ſubiectæ, nullos. Braſilia quoque non minimam 14
Orbis noui partem efficit, ad Orientem Solem, Peruano Regno contigua, & Anthropophagis infamis. Regio ru-

bris lignis, quæ Breſil appellant, referta eſt. Paret Luſitanis. Ingenti fluuio, quem Argenteum, ab argenti copia nominarunt, irrigatur. In Peruana porro Regione, quæ ad Occiduum noui Orbis latus ſita, omnium totius Mundi ditiſſima · eoque nomine perpetuis bellis obnoxia memoratur · Gygantum oſſa reperta ſunt, Trugillio non procul, immaniſſima. dentes trium digitorum craſſitudine · latitudine vero quattuor, fuiſſe proditur. Lacus in ea quidam dulcis eſt · in cuius fundo ſal candidiſſimum repperitur. In Helenæ Promontorio fontes non pauci liquorem fundunt: qui, in nauibus reficiendis, bituminis picisque loco eſt. Caruit hæc Prouincia ante Hiſpanorum in eam aduentum, quemadmodum & aliæ, vti dixi, plurimæ, bobus, mulis, aſinis, capris, ouibus, canibus, ſoricibus, litteris et moneta. Sorices, non valde neceſſarium animal, nauis quædam Antuerpiana, per fretum Magallanicum, cum mercibus eo primum vexit. in tantam vero multitudinem, ij, benignitate ſoli mox excreuere: vt grauiſſimum arboribus, quas et adſcendunt · plantis et herbis, detrimentum adferant. In ſolis Peruanis montibus animal repperitur, colore rufum · hircis Indiæ Orientis ſimile: cornua non habet. herbis ſalutiferis, quæ ſunt ibi plurimæ, nutritur. fugaciſſimum eſt. Lapides Bezares, in marſupio quodam latenti gignit · in quo herbas ruminandas reponit. Puer, annorum duodecim · hoc, inuitis Indis, Hiſpanos admonuit. Is: à ſuis · mox fuit ſacrificatus. adeò, Hiſpanis inuident ſua myſteria. Quæ tamen illi per mulieres, quæ cum ipſis, libidinis cauſa conſueſcunt. & quidquid eorum Religionis eſt, intelligunt. Arbor in eo eſt regno, materie ſpongioſa · quæ Venereos ſtimulos perdomat. eamq. ob cauſſam Indi numquam ex ea ignem ſtruunt. ne, eius calore fumoue,

ue,

tue, impotentes in Venerem reddantur. Colubros alit Peruana regio, humana magnitudine ſed innoxios. In ea ſunt Araneæ, mali citrij craßitudine, admodum virulentæ. Buffones pluit, Hiſpanicis nõ minores· quos Indi; aſſatos comedunt, vti et alia, quemadmodum dixi, longe ſpurcißima. Vultures adeo magni, vt pecudes deuorent. Vaccæ, in Peruanis montibus educatæ· in planicie moriuntur. In ea enim, octo tantum milliaribus lata, longa plus mille, vehementißimus eſt æſtus· pluuia nulla. Montes vero frigidiſsimi ſunt · planitiei tamen contigui. in ijſque
cottidie pluit. Has Paruanas Prouincias · Hiſpani, 15
commiſsis in pugnam de principatu duobus potentißimis Regibus, Atabaliba & Guaſcare, fratribus· in ſuam poteſtatem · illis artificiosè de medio ſublatis · redegerunt. Regia Guaynacapæ, patris illorum, aureis tegulis inſtrata erat. Idemque, omnes imperij ſui aues, piſces, animalia, herbas, & arbores, ex auro ad viuum exprimi curauerat. Hortum præterea is habuit, aureum. Sed opum pars potior· Peruanorum inuidia · fuit abſcondita. nec hactenus vmquam potuit inueniri. Hiſpani · ciuilibus, in eo regno, bellis, ſeſe mutuo, dominandi cupiditate, petiuerunt. Poſtremo· Pizarrus, & Almagrus: Quam ſeditionem, eo miſſus à Carolo Cæſare Petrus Gaſca, ijs cæ-
ſis, oppreſsit. Eodem, quo Peruanum Regnum mari ab- 16
luitur proxime Nicaragua · in qua rupes, Maſaia nomine· quæ flammam, magno cum fragore, euomit. Os, medio milliari, in circuitu patulũ. In intimo fundi receſſu, liquor quidam feruidus manat, auro liquefacto ſimilis. Si ferrũ ei immittas· ſtatim abſumitur. Ad oris marginem tamen· in qua nec herba creſcit, nec arbor· paſſeres innoxie nidificant· Poſt Nicaraguam proxime ſequuntur Guatimala·

Xaliſcana, Sibola, et Quiuira in qua Vaccarum ſilueſtrium & gibboſarum armenta ſunt innumera. Iſtinc non longè, Americam cum China cohærere à nonnullis creditur. Hæc omnium Americæ prouinciarum eſt ſumma, 17
hic ſitus, et natura paucis explicata. Quibus ſi quædam de Canarijs inſulis hic adijciam; quoniam ex Hiſpania nauigantibus ſeſe primæ offerunt haud ingratum id, immo, iucundum fore crediderim. Sunt eæ numero ſeptem: Inagua, Canaria, Teneriffa, Palma, Ferrea, Lancerota, Fortunata. Archiepiſcopum Inaguæ habent, et Gubernatorem. Abundant ſaccaro. Id, ijs merces eſt ampliſſima et palmæ fructus, dactyli. Venatu etiam, pecore, capris, cuniculiſque pollent. Præter oliuam arbores omnes, quas Hiſpania, proferunt. Capris aratro iunctis, agros colebant cum nullum ijs aliud eſſet quadrupes. In cauernis ad collium, montiumque radices, caprino cornu excauatis homines habitabant. Milium ijs, frumentum fuit ex quo milio, ſaxis contuſo, panem pinſebant. Vinum autem e palmis exprimebant, Aethiopum more. Ferrea inſula, fluuijs, fontibus, puteiſque caret. Veruntamen vnica in ea eſt arbor muris, vti fons, circundata, nuci arbori ſimilis. Hæc aquam, quæ pecoribus hominibuſque ſufficiat, e folijs vbertim ſtillat. Hanc arborem meretrix quædam eius Inſulæ, cum primum Inſula ſubigeretur, Hiſpanis prodidit. Quam perfidiam, à ſuis clam auecta, ſupremo ſupplicio luit.
Fluuiorum totius Orbis maximus, in India eſt nomine O- 18
rellana ſub Aequinoctiali, perpetuo fere tractu decurrens in longitudinem pluſquam mille quingenta milliaria patet: maris æſtus ad centum milliaria, ſeſe, hoc aduerſo flumine, protendit. Eſt et alter fluuius, dictus Argenteus, de quo ſupra nonnihil. Cuilibet Prouinciæ præfici- 19

tur

tur a Prorege, qui ſummus eſt omnium in India magiſtratus Gubernator. Qui Prorege eſt Regis iuſſa exſequitur. Ea ipſi ſupremus Indiæ Senatus Hiſpali inſtitutus ſignificat. Ad eum ab omnibus Indiæ Tribunalibus adpellatur. In Cuba eſt Gubernator et in Hiſpaniola, Cancellaria et in Mexico, Noua Cancellaria, quam adpellant. In Noua Gallica eſt, vt Hiſpani eam vocant Audientia, Iudiceſque quattuor. Guatimala porro, et Iucatagua, Cancellariam habent et Noua Granata. Regij, eſt ſupremus Regni Peruani Senatus. Qui Prorege eſt, in eo præſidet. Sunt et alijs multis locis præfecti Gubernatores. Indi omnium captarum rerum tam earum, quæ ſunt anima prædita hominum ſimul & pecudum: quam omnium quæ anima carent, Quinctam, Hiſpaniarum Regi perſoluunt. Serui Regis in facie et brachio, littera C. impreſſa candente ferro notati. Magna quidem eſt Indorum ſeruitus. Nam nulli Indo Magiſtratus vllus decernitur ſed ſolis Hiſpanis iiſque ſolis, qui ſint in Hiſpania tantum nati. Immo, nec ipſis Hiſpanis Iuris dictiones vllæ Feudi quod vocant nomine, in proprietatem vllo dominij dignitatiſue veluti Baronis, Comitis, Marchionis, Duciſue, titulo Rex indulſit. Quæ iura, ſæpe Hiſpani a Rege etiam miſſis legationibus innumerabilique pecunia redimere, obtinereque tentarunt. Sed fruſtra metu nimirum: ne ij homines, ſi concederentur, ea auctoritate freti vel incitati cupiditate dominandi: amoreue Indiæ, quam pro patria iam haberent ad ſeditiones abriperentur. Quod ad Religionem pertinet 20
occidua omnis India, in tres Archiepiſcopatus eſt diſtributa. Quorum Metropoles, Sanctus Dominicus, Mexicum, et Regium. Prima ciuitas ſex habet Epiſcopos Suffraganeos: Cubanum, Boriquenſem, Hondurenſem, Pa-

namenſem, Carthaginenſem, et Sanctimarthanam. Alte-
ra, ſeptem: Xaliſcanum, Mechoacanum, Guaxacanum,
Tlaſculanum, Guatimalanum, Chiapenſem, et Nicara-
guanum. Tertia, tres: Cuſconienſem, Quitonenſem, &
Charcaſenſem. Quorum omnium: Archiepiſcopatuum et
Epiſcopatuum, vnus Caſtellæ Rex, eſt patronus. Cera-
tus, Guatimalæ Præſes integerrimus incorruptuſq. Iudex
ſolitus dicere ſcribitur: ſe, vbi in Hiſpaniam rediret, ſua-
ſurum Regi ne quemquam deinceps Sacerdotem, in Ame
ricam traijcere pateretur. Liberioris enim diſſolutioriſq.
vitæ, quam deceat, in India fortè propter nimiam aucto-
ritatem reddi. Omnium quidem, Orbis huiuſce noui,
primus Epiſcopus fuit, Ioannes Cabedus, Franciſcanus. ni
mirum Antiquæ Darienſis Epiſcopus. Indi omnes mul 21
tos diuerſoſq. Deos colunt. Eos habent pictos, fictoſue ſta-
tuis. nempe: ligneis, terreis, argenteiſue. Peruana regio
eos, auium forma, tygridum, ceruorum, & aliorum ani-
malium, exhibet. interdum etiam, caudatos Satyrorum
ſpecie. Iis adhuc, eorum Sacerdotes ſacrificant. clam ta-
men et in cauernis, non palam metu noſtrorum Sacerdo-
tum. Eos denique, inuocato cuiuſq. nomine, interrogant:
quibus orationibus ipſi Chriſtianos à ſuis domibus que-
ant prorſus expellere. Antiquorum more: ſingulis reb. qua-
ſi Tutelares Deos & præſides, præficiunt. Memoratu ſa-
nè dignum eſt: Hiſpaniolæ, hoc eſt, Sancti Dominici inco-
las Idolorum ſuorum oraculo multo antea tempore, quā
Hiſpani de India cogitarent admonitos: fore, vt a barba-
tis ipſi & ſua Religione, & antiqua libertate, priuaren-
tur. Quod Oraculum ipſorum Sacerdotes, rithmis com-
prehenſum, diebus tantum triſtibus, occinebant. Euen-
tus vero, Idolum vera prædixiſſe, docuit. Qui hos

Indos norunt Hiſpani, referunt: ſe animaduertere ne-ſcio quid ijs deeſſe, quominus, vti nos, ipſi plene homines eſſe videantur. Id quod, non ſolum naturæ cæli a noſtro propemodum diuerſæ, verumetiam contrariæ a noſtra inſtitutioni diſciplinæque tribuo. Porro: qui vtroq parente Hiſpano, in India naſcuntur: eos fama eſt, Indici ingenij vim, haud exigua ex parte, imbibere. Qui vero, ex Hiſpano et Inda progignuntur: quos Latini Hybridas, Itali vulgo Ianiceros, Hiſpani Miſticios, hoc eſt, Mixtos, et Gorgellos, adpellant: Hiſpanicos mores induant. Sed, Hiſpanorum infinito imperio, continuis commercijs, mutuaq. corporum commixtione, omnis India maxime ijs locis, in quibus pauciores ſunt indigenæ ſenſim ſuos mores exuit et Hiſpanicos, vitia præſertim, ad quæ naturæ ſumus propenſiores adripit. Quæ enim gens, ante Hiſpanorum aduentum contemptrix opum fuit: ea nunc, ijs, ambitioniq. ſtudet et dignitates adpetit. Qui autem ex concubinis in India procreātur: ij occulta naturæ quadam ui, fære ſunt acutiores ingenio. Maiore ſiquidem amoris vtriuſque parentis ductu, adfectu pleniore, quemadmodum Philoſophi ſcribunt, atque ſentiunt quam qui matrimonio ſunt editi, generantur.. Diu ſane, in Hiſpania diſceptatum, in Regio Senatu fuiſſe, audimus: num Indi bello, an ſola Diuini verbi Chriſtiani promulgatiōe, prædicationeue ad noſtra Sacra & ritus, traducendi forent. Obtinuiſſe reclamantibus attamen multis aliquot Dominicanorum ſententiam: qui beneuolentia potius, & perſuaſione, quam ferro ad Chriſtianam religionem conuertendos eſſe, putarent. Cum igitur ex ijs quidam, ſeſe inermes, in Floridam, hoc nomine, contuliſſent: ſtatim à

Barbaris fuiſſe trucidatos: ſtultitiæque ſuæ pœnas dediſſe. Atabalibæ porro, Peruanorum Regi, noſtræ Religionis capita fuiſſe propoſita referunt: quo ea intelligeret, atque reciperet. Audiſſe. Exhibitum ei Breuiarium, quod adpellant, à Chriſtiano ſacerdote. in eo, quæ dicerentur, contineri: et fuſius explicari. Vbi aliquamdiu Breuiarij paginas euoluiſſet: nihil ab eo libro ſibi narrari, vel exponi, reſpondiſſe. & librum in terram; tanquam ridiculum: proieciſſe. Voces illico militum Hiſpanorum in cælum eiaculatas: quibus: opprobrio Deum adfici, diuinum eius Verbum conculcari, exclamarent. & hoc prætextu, captum. et regno fuiſſe ſpoliatum. Neceſſario igitur: vſus: alteram ſententiam: nimirum, vi armiſque Indos ad Chriſtianam fidem eſſe deducendos, propellendoſque: comprobauit. De In- 23
dorum Medicis, pane, vino, et igne, nonnihil ſubijciam. Indorum Medici: herbæ cuiuſdam fumo inebriati: ſiue ſenſus impotes facti: mille de Deorum conſilio nugas referũt: & tum: ter quaterue corpus ægri voluunt: manibusq. fricant. Os interim, ore tenent: quod mulierçula, tamquam Relliquias, conſeruat. Interrogati de morbo: læta reſpondent omnia. Si ſecus euenit: in promptu eſt excuſatio: lethalem fuiſſe. Conſuetos hoſce ritus neglexiſſe: capitale. Apud nonnullos: ijdem ſunt Medici, qui Sacerdotes. Pa- 24
nis apud eos ex Mahizio conficiendi, hæc eſt ratio. Granum hoc: mulieres pridie frigida maceratum: manè lapidibus duobus conterunt, in coactam maſſam. manibus: in panes aut longos, aut rotundos, digerunt. et adſperſos modica aqua, cannarumq. folijs impoſitos, coquunt. Hic eſt plebeius panis biduum durat. Principibus, magno labore ſic fit. franguntur ſaxis grana: & calida lauantur. Inde corticem eximunt, vt pura farina reſtet. hanc maſticant,

quan-

quantum fieri poteſt. & confectam inde maſſam, in liba
parua efformant · quæ in rotunda teſta coquuntur · vndi-
quaque igni circundata. Vinum, ex eodem grano Mahi- 25
zio maſticato conficiunt · & in certis vaſis aqua macera-
to. cui deinde certas res · ſine quibus nullas vires haberet ·
admiſcent. ac tum · per tres, aut quatuor horas, vt bulliat,
efficiunt. Poſt · remotum ab igni, & refrigeratum · panno
colant. Inde tandem, adeò perfectus potus prodit · vt non
ſecus, quam vinum, inebriet. Fit alijs etiam modis, apud
illos, vinum: ex fructibus arborum, melle, & radicibus ·
quod tamen non inebriat. Ignem · ex certo ligni gene- 26
re, ſic excutiunt. Proiecto in terram ligno, aliud erectum
imponunt. illudq. tantiſper manibus contorquent · dum i-
gnis ex lignorum adtritu · velut ex ſilice quodam · expri-
matur. quem folijs ſiccis excipiunt, & admota materia
fouent. Tantum autem ingenio, induſtria, labore, viri- 27
bus & animi fortitudine, Hiſpani præſtiterunt: vt diuina
ope fulti, multas harum Barbararum gentium prouinci-
as, bello ſubegerint. Erant enim armorum, præſertim no-
ſtrorum · prorſus imperitæ. Et quia ſe quam latiſſimè por-
rigunt: multæ ſunt, ac variæ · nec vnius omnes ingenij.
Neque enim, cum diuerſis cæli plagis ſubditæ ſint; vna i-
pſis & par omnibus in locis, corporum ac cæli temperies,
adfectioq. eſſe poteſt. Quo fit: vt corpore, præter colorem,
omnino ſimiles: non ſolum · lingua, inſtitutione, moribus,
ritibus, legibus, & inſtitutis, inter ſe differant: verum et-
iam, à diuerſis Principibus regantur. Vulgus · Occidentis 28
Indias, & Nouas Indias · tamquam fortè reliquo Orbi
numquam antea cognitas · & ab Hiſpanis, Continenteq.
longè remotas, adpellat. Peritiores verò, Nouum Orbem.
quod a noſtro vertice, longè diſtent · et animalium · rerum-

quæ aliarum pæne omnium diuerſiſsimis generibus, & ipſa magnitudine, valdè differant. Quartam enim Orbis partem cum nec Europæ, nec Africæ, nec Aſiæ ſint, conſtituunt. Quam partem America nomine, ab Americo Veſpuțio, qui multas eius partes quattuor, nauigationibus aperuit nonnulli, Geographi præſertim, inſigniunt. Quemadmodum et nonnullis eius Orbis prouincijs. Nauigationum Præfecti ac Duces, vel ſuum nomen, vel Cælitum cuiuſpiam, indidere. Cur autem Indiæ nomen obtinere debeãt hæ nationes; cauſſam nullam video. India enim, quæ Aſiæ adtributa, non contemnendam eius partem complectitur, priſcis ignota non fuit. Huius autem noui Orbis nationib. 29
ſub iugum actis nec enim totus adhuc vinci, perluſtrariq. potuit. Hiſpani, leges impoſuere dederuntq. magiſtratus: quibus illæ, ad humaniorem, ciuilemq, vitam, & ad Chriſtianæ Religionis noſtræ regulam, formarentur Hiſpaniæque Regi, cui vectigal, & annuum tributum pendunt, ſine ſeditione pareant. Nam hæ gentes in Epiſcopatus diſtributæ Chriſtianorum ritus & Sacra Hiſpanicamque linguam, ac mores ereclis in id etiam Scholis, literarijsq. ludis perdocentur Hinc argenti multum, auri plurimum, ad nos adfertur. Ferro carent. Margaritis autem, & gemmis abundant. Stirpes huius noſtri Orbis ibi deſunt. Beſtiæ etiam nullæ præter feras. Quod ſi quas habent eæ ſunt ab noſtris longe diuerſæ. Plurima iam tamen, a nobis adcepere: quibus vtantur, ac paulatim, aliquam barbariem exuant. Radicibus certis, ſicuti quidam tradidere, vel Mahizio grano, omnes panis vice veſcuntur. Sed Frugũ,
arborumq. natura plane a noſtris aliena eſt. Adfaciendam medicinam diuerſa ſimplicia medicamenta, nouus hic Orbis gignit. Nobiliora recenſentur hæc. Copal & Ani- 30

nime inter reſinas. Priore in ſacrificijs, ad ſuffumigia, Indi vtuntur. Tacamahaca contra tumores, & dentium defluxiones. Caragna idem præſtat. iuncturarum dolores tollit. tumores inueteratos diſſoluit. et, neruorum cerebrique doloribus medetur.. Oleum cicinum, magni vigoris eſt. Bitumen, ex Cubæ fontibus ad mare nigrum eſt. valet, ad frigidos morbos. & picandis nauibus admixto ſeuo. De Ambaro cintericio, Liquidambaro, & Balſamo huius noui Orbis, ſupra, nonnihil dictum eſt. Reſina Abiegna eiuſdem, cuius Balſamum, in Medicina vſus. Reſina Carthaginis eſt Veneta Terebinthina multo excellentior.
29 *Tabaco ſiue Tabacum, planta venena, & vulnera telis venenatis inflicta, curat. Huius fumo, cannula quadam; per os hauſto, Sacerdotes Indi, in extaſin rapti, conſultoribus Dæmonum nomine oracula ſiue reſponſa dabant. Quæ herba, principio admirationi fuit. Sed paulatim compertum eſt: eam, vti forma, ita nec viribus, a vulgari Hyociamo, cuius & ſpecies exiſtimetur, abeſſe. Ligni quoddam genus eiuſdem, cum Guayacano, generis ob maiores vires Sanctum dictum, nobis eſt. hodie valde frequens. Creſcit in Sancti Ioannis inſula copioſe. Nephreticus lapis. hunc Indi tum noſtri varijs formis, ob inſignem eius vſum, geſtare ſolent. Turonum, lapis Nephreticis vtilis. ex Turonum qui in Indico mari capiuntur capite. Vellitur duarum interdum librarum pondere. Caymum, lapis quartanæ, vti ferunt, medetur. Sanguinalis lapis iaſpidis genus eſt. ſanguinis fluxum omnem mirificè ſiſtit. Armadillo, oſsiculum, peregrini porcelli cu-*
30 *iuſdam ſubterranei, teſtudinis more loricati capitis dolorem valide tollit. Sanguis Draconis à ſimilitudine,*

Dra-

Draconis lachryma dictus præſtat admirandæ virtutis fomentum. Fructus dyſentericus præſtantiſsimam, contra dyſenteriam, vim habet. Cortex quidam pergrandis arboris, quæ folijs cordis eſt ſimilis, nullumque fructum fert ſiſtit alui profluuium. Eſt cortex, Guayacano ſimilis.
Porro: ex varijs eiuſdem Orbis noui prouincijs multa 31
purgantia medicamenta, nobis adferuntur. In primis Caſsia, quam dicunt, ſolutiua. Fructus ad bilem ex maritimis oris Nicaraguæ. Auellanæ purgantes ex Hiſpaniola mittuntur. Fabæ purgatrices ex Carthagine, & Nomine Dei. Lac Pimnichi validiſsimè purgat. Mechoacan, à prouincia ſic dicta radix. Piper oblongum, ſiue Capſicum, gignit Nata & Carthago. Sulphur viuum, ex Quito & Peruana. Eſt & aliud Sulphur Nicaraguanum. Medicamentum ad Eriſipilas inſigne. fit ex lumbricis Indicis, placentæ in morem. Carloſanctus vires præſtantes habet. Guacatana plantula hæmorrhoides perſanat. Phaſeolus Peruanus valide bilem, mediocriter pituitam, & abſque moleſtia aquam intercutem, euacuat.
Fructus vlcerarius, Aſſyrij mali magnitudine, vlceribus curandis aptiſsimus: cuius nucleus, qui nuce cõtinetur, eſt præſentiſsimum venenum. Centella, herba Peruana; tumoribus eſt vtilis: Hæmathites planta; ſanguinem ſiſtit. Cum enim Chili, oppido Sancti Iacobi, horrenda fames graſſaretur: captiui quidam Indi, ſuras ſibi amputarunt, eaſque præ fame comederunt. huius plantæ folia vulneri impoſuere ſanguinemque ſtiterunt. 32
Ad rubrum colorem, id quod vulgo Briſilium dicitur, idem nouus Orbis præbet. Ad purpureum: inſecti quoddam genus procreat culici non admodum diſsimile. Coxiniliam nominant vberrimam ſane mercem. 33
Sed vniuerſam reperti noui Orbis hiſtoriam, 34
Fri-

Fridericus Furius Cæriolanus Valentinus · vir nobilis, &
eloquentia, prudentia, doctrinaque præſtantiſsimus· Lati-
ne, iuſſu Philippi Hiſpaniarum Regis, magna quidem dili
gentia conſcribit. eamque hactenus ab exordio, ad annum
Caroli Quincti Imp vigeſimum primum·libris viginti no
uem abſolutis·perduxit. Quod ſupereſt: non deſunt, qui 35
teſtantur: Hiſpanos multa crudelitate vſos in India.
Nam bello captos trucidaſſe. vel eos in aurifodinas detru
ſiſſe. inſuetiſque laboribus oppreſsiſſe. Adeo: vt ex quinde-
cies vel, vt alij ſcribunt, vigeſies centenis hominum milli-
bus, qui Hiſpaniolam incolebant · vix hodie ad ſummum
quingenti vel centum quinquaginta, vt quidam adſerũt·
ſuperſint. Idemque ceteris Prouincijs, & Inſulis homi-
num interitus, adcidit: in Cuba videlicet, Iamaica, Portu
Diuite, reliquiſque locis. Cum ſe enim ad miſeram ſerui-
tutem paſsim rapi viderent: & lex conſtituta eſſet · qua
Continentis incolæ, qui religionem Chriſtianam non am-
plecterentur, ſerui fierent: quæ lex in Caribes ſiue Caniba-
les a Ferdinando Rege lata, in alias Prouincias extenſa
eſt: paucis in Mexico tantum exceptis, maluerunt Indi
mortem ſubire, quam viuere. Itaque qui ex Hiſpanorum
ſæuitia ſupererant: ij vel ſeſe in vaſta loca, Hiſpanicum im
perium fugientes, receperunt: vel arreptis occaſionibus ſe-
ditiones mouerunt, & ab illis defecerunt. Multi vitæ
pertæſi mortem fame, alij ſuſpendio, alij præcipitio, alij ve-
neno·ſibi quæſiuere. Herbis & potionibus abortum fœmi-
næ, ne ſeruos Hiſpanis gignerent, procurarunt. Quidam,
præacutis lignis pectus ſibi perfoderunt. alij liberos fuſti-
bus occiderunt. Hiſpani vero·ne ſerui ſibi manus inferrẽt,
& eos metu pœnæ ſubſecuturæ, a cæde auerterent: ijs deie-
rabant: ſe etiam occiſuros eſſe · vt eos mortuos, ipſi quoq.
mor-

mortui perſequerentur. nec illos morte verbera euaſuros. abſtinerent ergo, ni ſe ab ipſis, in inferno, peius quam in terris, tractari vellent. At quamuis ſerui, è Continente in Inſulas abducti, fuerint innumeri: tamen omnes propè extincti ſunt. Itaq. quocunque Hiſpani ſua vexilla intulerunt: à crudelitate, perpetui in incolas odij ſui, veſtigia dicuntur reliquiſſe. Quamobrem Indi ab Hiſpanis deficientes quoſcumq. ex ijs nanciſci poterant vel in bello capiebant: eos incenſi præcipuè Ioannis Acoſtæ qui militum Petri Ariæ ductor erat, ab auri cupidine, ſæuitia grauibus ſupplicijs excarnificatos, ceciderunt. Maxime vero militiæ Præfectis manus pedesque vinciebant: & humi proſtratis aurum liquefactum, in os, infundebant: cum exprobratione vt auri ſitim, qua tantopere premebantur, explerent. 36 *Ob hæc Carolus Cæſar Figueroam in Indiam miſit: vt cauſſa cognita, omnes Indos in libertatem vindicaret. detrectantes Hiſpanos pœnis adficeret. Idem, Paullus Tertius Pontifex, Hiſpanorum in Indos intollerabili ſæuitia, per Ordinis Dominicani Sacerdotes ea de cauſſa ad ſe ex Orbe nouo miſſos, intellecta ſanxit. Quare Antonius Mendoza, qui in India Prorege tum fuit Hiſpanis omnibus facilè perſuaſit: vt paullatim ſuos quiſque ſeruos nempe, quotannis viginti manumitteret.* 37 *At vero; vt ſemel intelligatur quid Indos toties ad res nouas contra Hiſpanos moliendas, & ſeditiones tanta pertinacia fouendas impulerit: & quid cauſſæ fuerit, cur duo illa Chriſtianæ Reipublicæ ſumma capita, Indicæ nationis libertatem, frementibus quibuſdam & inuitis dubio procul militibus Hiſpanis, ſanctiſsimo ſuo calculo comprobarint: paucis nouorum Dominorum in miſeros immanitatem deinde quorumdam inexplebilem auaritiam & ex-* 38

bis

bis grauiores quoſque tumultus, vnde noui Orbis pæne totius numquam ſatis deploranda vaſtitas eſt ſecuta· perſtringam. Principio quidem illud apud pleroſque milites Hiſpanos, peſsimo ſane exemplo, in more poſitum fuit· vti ab oculatis & fide dignis teſtibus perſcriptum eſt· vt ſeruos ſuos grauiſsimè punirent, ſi mercedem diurnam aut non adtuliſſent· aut penſum in auro argentoue effodiendo non abſoluiſſent: aut ſi quid leuioris denique delicti perpetraſſent. Etenim veſperi reduces, cœnæ loco, primum veſtimentis exuebant. manibus dein pedibuſque in tranſuerſo palo reuinciebant. mox chorda, bubaloue neruo diriſsimè verberabant. Sic tractatos, pice oleoue feruenti guttatim perfundebant. ſalita pòſt aqua corpus abluebant. & in menſa tamdiu relinquebant, quamdiu dolorem ferre poſſe putarentur. Qui mos animaduertendi, ipſis, etiam in Chriſtianos ſeruos, domi familiaris eſſe dicitur. Poſt carnificinā huiuſmodi, ſi durior Dominus illis contigerat: viuos in totam noctē, collo tenus defodiebant· præſentiſsimum id ad plagas remedium eſſe, ludibrio dictitantes. Si quis ex illis præ dolore moreretur· id quod non raro adcidit· Dominus ſingula ſeruorum capita Regi, in occiſorum locum ſufficiens, ab homicidij pœna liberabatur. Hanc crudelitatem lege Baionæ, quam dicunt, quidam excuſant. Sed omnibus impia merito videtur, tamquam omnis pietatis expers. Quamobrē Diabolicæ nomē, inter Indos, iure quidem, obtinuit. Ad hanc aūtem immanitatem in miſeros Indos, exercendam· nonnullos ingenita quædam naturæ ſæuities, multis iam bellis exaſperata· pleroſq. habendi ſitis, impulit. Hinc Hiſpanus miles, quaſi ad aucupium, aut venationem· ſic ad prædas hominum agen-

das, iam inde ab inuento Orbe nouo ferri cœpit. Aut igitur illo captos in ſeruitutem abripiebat· aut ex eorum mancupio magnam ſibi pecuniæ vim conflabat· aut eos ad diurnas operas mittebat· quarum mercedem ab eis cottidie perquam importunus exigebat. Fuere, qui ſeruos fodinis mancipauerint· in quibus inſolito labore fractæ multæ ſeruorum myriades periere. Alij mercibus illos permutare ſoliti ſunt, alioue modo diſtrahere. Idque tam inclementer et auare nonnulli fecerunt· vt Chriſtianæ omnis humanitatis prorſus obliti, e Continente abreptos vtriuſque ſexus homines, nulla nec ætatis, nec valetudinis habita ratione, nauibus in vicinas Inſulas tranſportarent. eorum non pauci, qui mari non adſueuerant, et in ſentinam abdebãtur, et fame, fœtore, & ſquallore crudeliter abſorpti ſunt. Quid? quòd feminæ cõplures ex Hiſpanis grauidæ, vnà cum innoxio fetu pro ancillis ſunt venditæ? Atque his quidem modis militum aliqui, ad ſummas opes peruenerunt· alij magnas dignitates domi foriſq. ſunt conſecuti· alij rem pecuariam plurimorum damnis, ſic auxerunt· vt inuenti ſint, qui octo pecudum millia poſſiderent.
Hanc tam inſignem nouorum hominum iniuſtitiam at- 39
que tyrannidem, fieri non potuit, quin magni ſtatim motus & bella, tam ab ipſis inter ſe, quam ab incolis in illos excitata, ſequerentur. Nam a Columbo quidem in Hiſpaniola, dum is ſecundùm ex America reuerſus, apud Regem Hiſpaniarum eſſet· Rolandus quidam Ximenes, ex plebeio ad magiſtratus dignitatem euectus, defecit· et ne cogi a Columbis, aut pro maleficijs puniri, aut in ordinem ſaltem redigi, poſſet· latronum ducem ſe conſtituit. & quidquid vbique commeatus erat, aut opum: id omne per fas nefaſque rapuit. Reuerſo deinde in Hiſpaniolam Co-

lum-

lumbo· nullis litteris, nullis legationibus, nullis denique
promiſsis, adduci vmquam potuit· vt à ſuſcepto furore
deſiſtens, eius imperium, quod legitimum eſſe ſciebat, ad-
gnoſceret. Quin potius eò dementiæ deuenit· vt Colum-
bum per litteras, apud Ferdinandum Regem, adfectatæ
Tyrannidis argueret. Captis ergo, iuſſu Regis, per Fran-
ciſcum Bouadilium, Columbis fratribus, & in Hiſpaniam
miſsis· Ximenes a Bouadilio· qui non minus, quam ille, Gen
tis Indicæ diuitijs inhiabat· non difficulter in gratiam re-
ceptus eſt. Itaque coniunctis animis theſauros vndiqua-
que corradere· & infelices incolas ad aurum effodiendum
in fodinas detrudere cœperunt. Hinc gens illa, laboris &
ſeruitutis æquè impatiens, conſpiratione cum Inſulæ Prin-
cipibus inita, grauiſsimam aduerſus Hiſpanos rebellionem
excitauit. Quam Columbi non ſine multo ſudore & ſan-
40 guine, vix tandem repreſſerunt. A tertio deinde Colum-
bi in Hiſpaniam reditu, ab eo Franciſcus Porraſius, vna
cum fratre, & carauela· nauis ea genus eſt· qua veheba-
tur, defecit. & pertracto in ſuam ſententiam potiore mili-
tum numero, Hiſpaniolæ incolis, ad quos curſu ſe recepe-
rat, vt iterum Ciuilis inter Hiſpanos diſcordiæ occaſione
41 tumultuarentur, cauſam præbuit. Cumenſes deinde·
Continentis incolæ, qui Hiſpanos aduenas primò, velut
cælo delapſum hominum genus, magna cum veneratione
ſuſceperant, & multis magni pretij muneribus ſponte ad-
fecerant· eorum tum auaritia, tum iniurijs irritati· ver-
beribus enim ad margaritarum piſcationem cottidie coge
bantur· coniuratione facta, in illos ex improuiſo impetum
dederunt· & occiſis pleriſque tam religioſis, quam cete-
ris, reliquos in fugam coniecerunt. Hanc ſuorum iniu-
riam vindicatum miſſus poſtmodum Ocampius· captos ex

inſidijs Cumanenſes, e ſublimi nauis antēna, vt reliquis ter
rorē incuteret, ſuſpendit. Ac mox, ad Cumanenſes ex Cu-
bagua reuerſus, quo ſe receperat, tot eos cladibus adfecit,
vt internecionis metu pacem poſcere cogerentur. His reb- 42
geſtis, Ocampius præda onuſtus, cum parte copiarum in Hi
ſpaniolam diſceſsit. Miles interim præſidio relictꝰ, partim
libidine, partim margaritarum inexplebili cupiditate, par
tim etiam mutuis de præda diſſenſionibus, recens ſuba-
ctam Cumanenſium Prouinciam ſibi reddidit infeſtam.
Cumanenſes hac recuperandæ libertatis occaſione illecti,
& nouis iniurijs moleſtiſsimorum hoſpitum ad iracundi-
am prouocati, conſentientibus animis, diſperſos, & recen-
tis victoriæ faſtu nihil hoſtile timentes, oppreſſerunt, & pæ-
ne vniuerſos deleuerunt. Ac tanto quidem furore in deui-
ctos ſæuierunt, vt extremam quoque rebus Chriſtiano-
rum omnibus, non ſolum profanis, verum etiam Sacris,
templis, inquam, monaſterijs, ſanctæque ſupellectili, va-
ſtitatem magno cum Chriſtiani nominis opprobrio, infer
rent. Ex hac ſecunda rebellione, quam Hiſpanus miles 43
procurauerat, natum deinde bellum: quod cum eis Iacobus
Caſtilionius crudeliſsimum geſsit. Quo bello, omne ille Cu
manum nomen prope deleuit. Nam cum per quadragin-
ta dies continuos grauiſsimis cladibus eos adfeciſſet, &
ſemper victos ad deditionem compuliſſet: ſeptuaginta gen
tis Cumanæ Proceres, tamquam coniurationis auctores
ſuſpendi iuſsit. Reliqui partim fuga in vaſtiſsimas ſe ſiluas
abdiderunt, vt ab Hiſpanis tuti eſſent: partim capti, & in
miſerabilem ſeruitutem abrepti ſunt. Sic euenit vt per ſe-
ptingenta milliaria vix vlli poſtmodum incolæ, paucis, iiſ-
que tenuibus, exceptis, reperti ſint: qui antequam Hiſpano
rum naues ad eas oras adpuliſſent, erant frequentiſsimi.

Nec

Nec hic Hiſpani militis inſolentia ſubſtitit. Ludouicum Lamponanium, Italum, patria Mediolanenſem, vt Cubaguæ inſulæ cum imperio præeſſet, ab Imperatore Carolo miſſum, recipere noluit. Huc accedit, quod Sanctæ Marthæ, Carthaginis, & Paria vicina, Prouinciæ numeroſiſſimis olim Indorum populis refertæ, nunc à ſolis propemodum Hiſpanis inhabitentur. Propterea quod Indi, quamdiu viribus vllis valuere Hiſpanorum amicitiam pertinaciſsimè repudiarunt maxime, quod non ferēdam
44 *inter ipſos ſæuitiam exercuerint. Simandoca, Teſſucæ Vallis Dominus, Gondiſſaluo Ximenio Iuriſconſulto, Smaragdorum fodinam, tamquam rem inutilem, cuique ſalis vnius patinam præferre conſueuerat, volens & lubens oſtendit: tum vt peregrinæ gentis auream illam & gemmatam ſitim ſemel, vt putabat, expleret tum vt hac ratione ditionem ſuam ab exterorum incurſione, exoneraret. Sed cum longe ſecus euenirent omnia, & præter expectationem, cateruatim vndique concurrentibus nouis hoſpitibus ſubditos intolerandis iniurijs adſici cottidie videret, nec auertere poſſet deſperata victoria, quam armis aliquoties fruſtra adfectauerat, execratoque nomine Chriſtiano vulgus vtriuſque ſexus paſsim in ſiluis vitam*
45 *infelicem voluntario ſuſpendio abrupit. Quot calamitates, Peruanis ditionibus Pizarrorum factiones intulerint, notius eſt ex multis Hiſpanis hiſtoricis, quam vt hic reperti ſit neceſſe. Nec verò Mexicanum Regnum, quod nunc Hiſpaniæ Nouæ nomen inuenit, ex quo primum Chriſtianorum armis ſubiugatum fuit Hiſpanorum ducum ciuilibus bellis & diſſenſionibus caruit. quæ quidem tot ac tantis damnis quaſdam eius vrbes adfecerunt, vt quemadmodum ſcriptores longe grauiſſimi te-*

 ſtan-

*ſtantur, ex florentiſſimo ſtatu, in quo paullo ante fuerant,
ad extremum exitium deiecta, & ſolo æquata ſint. Pa-
namæ territorium, & ditiones finitimæ, a multis Indo-
rum gentibus inhabitatæ, in omnibus vndique fluminibus
magnam auri vim habuerunt. Sed ab Hiſpanis poſtmo-
dum omnia rapta conſumptaque ſunt. Iucatanam Pro-
uinciam igni ferroque miſerè vaſtatam, nono tandem an-* 46
*no, ex quo bellum in ea gerere cœperat, expugnauit, et do
muit Monteius, omnibus prope Ducibus et Principibus eius
e medio ſublatis. Qui ciuitates ibidem fundare, & coloni-
as Hiſpanorum eo deducere. Hæc autem dum fiunt· qui-
dam Cacicius Iucatanæ gentis, ex ijs, quos bellum diutur-
num reliquos fecerat· centum & decem annos natus, Al-
quinote nomine· qui quamuis baptiſmo initiatus· gentis ta
men ſuæ exitium, & Hiſpanorum in eam imperium, non
ſolum ægerrimo animo ferebat· verum etiam continue
deplorabat· ad Monteium venit, eumque his verbis eſt ad-
locutus: Me puero, Montei, morbus quidam infeſtiſſimus
omnes in vniuerſum homines inuadens, vermes eos vo-
mere compulit. Quem tanta mox lues & internecio ſub-
ſecuta eſt· vt ea nos ad vnum omnes ſublatum iri, certo
perſuaſum haberemus. Ante veſtrum quoque in has oras
aduentum, duobus grauiſſimis bellis· quæ poſt peſtiferam
iſtam luem, inter nos & Mexicanos exorta ſunt· plus,
quam centum & quinquaginta hominum millia perie-
runt. Hæ tamen tantæ clades, ad immanem iſtam crude-
litatem atque tyrannidem· quam tu cum tuis, in nos no-
ſtroſque exercuiſti, comparatæ, leues proculdubio, nulli-
uſque momenti cenſeri debent. Hondurenſis porro Pro-* 47
*uincia, prius, quam ab Hiſpanis cognita explorataque fu-
iſſet· quadringenta incolarum millia habuiſſe ſcribitur·*

quæ

quæ nunc ad octo capitum millia redacta perhibent. Nec id ſanè mirū videri debet. Idem enim Mediterraneis reliquarum omnium prouinciarum in locis, quas Hiſpani frequentarunt, paſſim intueri licet. Crudele quoque Petri cuiuſdam Calicis facinus hiſtoriæ narrant. Cum is enim plus, quam quattuor Indorum millia in captiuitatem adduxiſſet, quorū multi partim inedia, partim dolore concepto in via morerentur: infirmos ex itineris labore penitus defatigatos, militis gladio miſere trucidari maluit, quam vt viuos a ſe dimitteret. Nihil vero tunc æque miſerabile fuit, ac matres pueros in collo geſtantes vinctas, & a milite vi ſtupratas, adſpicere. Fertur, tum militum quoſdam, præ nimia in illas luxuria, morbo contra-
48 cto planè fuiſſe vitiatos. Tanta ergo fuit Hiſpani militis in India tyrannis, vt ea non ſolum Indos verum etiam ſeruorum Maurorum animos, ad rebellionem impulerit. Dicuntur enim, in exigua quadam Inſula, ad ſeptem millia defeciſſe. Quos Hiſpani initio ſecuros & incautos facillime trucidaſſent: niſi ſuo malo vigilantiores factos, precibus & pacifica legatione expugnare potius, quam armis fruſtra tentaſſent. Multi denique fugitiui Mauri, in Nominis Dei prouinciæ ſiluis habitant: qui, inita cum incolis amicitia, ferro flammaque Hiſpanos vbicumque
49 perſequuntur, et inuentos fruſtatim dilacerant. Indorum porro ex Hiſpanica militari crudelitate ſuperſtites in nouo Orbe relliquiæ etſi olim res externas nihili propemodum facere, & ab auaritia remotiſſimæ eſſe conſueſſent: nunc tamen paucis exceptis, qui in maiorum temperantia, & animi moderatione perſeuerant eas res & opes, Hiſpani militis exemplo, ſtudioſe quærere, in eaſque velis ac remis incumbere, didicerunt. Nec inter cetera

quidquam apud Indos pleroſque, æquè, ac poculenta & eſculenta, magni ducitur. Benzonus Mediolanenſis in Indum, à quo pullum emere volebat, aliquando incidit. Is, cognito, pullum ſuum ad cibum expeti, drachmam argenteam, quam Regalem dicunt, à Benzono oblatam, in os inſeruit. Vbi inſipidam ſenſit· Abi, inquit, Chriſtiane, cum re tua vili, nullius etiam vſus. Pullum ego meum ipſe comedam, niſi tu viciſſim, quod edi poſſit, mihi dederis. At vero, ne quiſquam cum ſalutis æternæ periculo, 50
rebus hiſce caducis, plus, quam par eſt, incumberet· & ſcelerum impunitate· ad rapinas animum adijceret· occulto quodam Præpotentis & Iuſti Dei iudicio videtur eueniſſe; vt quod à nonnullis, in priuatum tantummodo luxum & vtilitatem, ex Indicarum regionum ſpolijs, parum iuſtè congeſtum erat· id omne plerumque prius, quam aut ad ipſos dominos, aut ad primos ſaltem eorum heredes transmitteretur· vel naufragio perierit· vel in piratarum manus inciderit. Sic nobili quodam naufragio, ne reliqua enumerem: nauis quædam ex ijs, quas Bouadilius ex Hiſpaniola in Hiſpaniam primum miſit· vna cum trecentis Hiſpanis militibus, qui per ſeditionem multis incommodis et moleſtijs tam incolas, quam Columbos fratres adfecerant, et maiorum in Hiſpania litium auctores futuri putabantur· interijt. Qua quidem naui, præter centum et amplius, aureorum, quos illi Caſtellanos adpellant, millia· quæ partim Regis, partim priuatorum quorumdam erant· & primum ex Indicis Prouincijs collectum inſignem theſaurum efficiebant· vnum egregiæ magnitudinis auri granum vehebatur, vt id Reginæ Elizabethæ traderetur· at tale, quale numquam deinceps inuentum fuit. Aureorum enim Caſtellanorum tribus amplius mil-

libus

51 *libus & trecentis, æſtimabatur. Francus præterea, vetus Hiſpanicæ gentis hoſtis, ab inuento ſtatim Orbe nouo, piraticam in Hiſpanos exercuit · & ingentibus eos cladibus adfecit. Naues eorum cum theſauris & mercibus mari cepit non ſemel: inter quas vna Peruanis theſauris onuſta fuit · ex cuius præda, ſinguli etiam nautarum pueri, plus quã octingẽtos ducatos nacti ſunt. Sæpè etiam Hiſpaniolam, Cubam, Sanctũ Ioannẽ, aliasq. Inſulas, & aliquot Continentis loca, diripuit. Captas naues paſſim, vna cum vectoribus, & præda, in Franciam ſimul auexit. Vectóres autem rebus ferè omnibus exutos, terra in patriam redire paſſus eſt. Quid multis? Ex omnibus Naucleris, nautis, & Scribis, qui Indiam frequentarunt· pauci Francorum manus euaſere. Propterea quod lucri cupiditate moti, naues illi ſuas vectoribus tantum; & mercibus onerarunt, et perraro eas armis, quibus hoſtes exciperent, inſtruxerũt. Horum igitur piratarum paucos ab Hiſpanis, ſic ab omnibus rebus, quæ ad bellum neceſſariæ ſunt, imparatis, capi contigit. etſi Francica quædam nauis aliquando, ducis tamen timiditate magis, quam Hiſpanorum fortitudine, capta memoratur. tantaq. inde lætitia in Hiſpaniola, præcipuè oppido Sancti Dominici, concepta· ac ſi Francia fuiſſet debellata. Nam adcidit· cum captiui eius nauis ſubinde in Hiſpaniam, non coniuncti· ſed per multas naues diſtributi, mitterentur: vt eorum quinque in naui quadam, ſaccaro, ceteriſque mercibus, & quindecim millibus ducatorum, pecuniæ Regiæ, onuſta, coniurationem noctu fecerint · & præcipitatis in mare Hiſpanis, libertatem ſibi fortiter adſeruerint · eamque nauim, cum omni præda, in Galliam, ſpolia ampla referentes, vexerint.*

Enimuero: Supra oſtendimus regendis Indis, non ſolum Ciuiles ac Militares Magiſtratus fuiſſe datos: verumetiam, Eccleſiaſticos eſſe inſtitutos. Neceſſe ergo fuit quo illi Barbari ad ciuilē aliquā ſocietatē cultūq; formarentur ipſos erudiri vt autem erudirentur, Scholas erigi. in quibus, & linguas cum Hiſpanis communes, et artes, perdiſcerent. Oportuit etiam, quod ad Chriſtianam Religionem pertinet Tēpla et Monaſteria, quibus ad pietatē et incitarentur, et exercerētur, & intra eius limites continerētur, ipſis exſtrui. Hæc, ipſis primū Sacerdotes Hiſpani, & Monachi, præſtiterunt. Tādem verò, qui ab Ieſu Societate nomen obtinent hoc munus ſibi quoque ſerio ſumpſerunt. Nam Peruanam regnum, & Mexicanum, ingreſſi in vtroque Catholicam noſtram Religionem, & litteras, diligenter docent. Itaque cum præter tria illa, paupertatis, caſtitatis, & obedientiæ, nuncupata Vota quartum etiam profiteantur quo ſeſe vni penitus Romano Maximo Pontifici, ad omnia, nullaque re excepta, ſtricte deuinciunt et quocumque iubeat, ipſi migrent: eo etiam Euangelij vocem, vt eius omnes in terras ſonus exeat, perferre minime dubitarunt. Ergo in duobus illis Regnis, Collegia, in quibus & Iuuentus linguas, & artes optimas doceretur, erexere. In Peruano quidem, tria nimirum: Limenſe, Cuchenſe, Ciuitatiſque Pacis. Reſidentias vero, quas illi nominant, quattuor: Petoſinam, Sancti Iacobi, Xuli, Peraniană. Eæ, loca ſunt in vrbibus, deſtinata illis è Societate, qui ad eas, habendis concionibus, ex aliquo ſuo vicino Collegio, mittuntur. In Mexicano autem regno, quattuor Collegia fundarunt. Mexicanum videlicet Probationiſque Domum in qua Domo, Patres Societatis ſeniores, vlterius exercentur: quo & ſe magis magiſque, & pietatem

tem

tem fidemque ſuam, prœbent. Porro: Collegium Mechoacanum, Cnaxacanum, & Angelopolitanum. Denique: Braſiliam prouinciam, quæ vna iuris imperijque Luſitanici, ad Occidentis Indiam quoque ſpectat· Collegijs tribus erudiunt· nempe: Bagacenſi, Fluminis Ianuarij, & Pornambucenſi. In ea, porro, Reſidentias quinque, quas adpellant, ipſi numerant. Portus ſcilicet ſecuri, ſpiritusque Sancti, ac Sancti Vincentij, Piratinimenſem, & Mearum.

54 *Reliquum eſt quod addam: vt, quoniam Quareca, ſola prouinciarum Americæ, quæ ſub Aequatore ſita eſt, cur Aethiopas olim nouit· hodieque generat. nā et Homerus, Græcorum antiquiſſimus, vnos Aethiopum facit Africanos· alteros Athlanticos, hoc eſt, vt interpretor, Americanos.* Αἰθιόπας, *inquit,* τοὶ διχθὰ δεδάιαται, ἔσχατοι ἀνδρῶν· *cur ergo Quareca ſola eos gignat nigros, quæratur. Vix enim, hæc nigredo, in vicini Solis ardorem· vti Coſmographis & Phyſicis placet· tribui poteſt. Quoniam· ſub Torrida Zona, multæ hodie nationes habitant· ab Aethiopibus tamen, longe alio colore diſtinguntur. Aut igitur, in ſeminis naturam, ex Medicorum ſententia, nigredinis cauſſa referenda eſt: aut certe, occulta quædam alia eius eſt ratio. Equidem, ſi quid altius perſcrutari licet, diuinam eſſe ſentio. Nam Bechaiaus Iudæus Rabinus, Hiſpanus, vir haud indoctus, qui, annis ab hinc prope trecetis, in Geneſim ſcripſit, ſic habet. Chamum Noachi filium, & canem, & coruum, ſed fides penes ſit auctorem· ſubmerſo iam terrarum Orbe, in Arca, operam Veneri dediſſe diuinitus hinc factum: vt eius Chami filius, ex eo patris cum vxore congreſſu, natus· omniſque adeo poſteritas, internam patris malitiam, corporali nigredine teſtaretur. Canes vero, deinceps, in coitu, femellis colligaretur· & geni-*

tale ſemen,per roſtrum,Coruus emitteret. Illud ſane conſtat:nullibi terrarum,nigriores homines, quam in mediterraneis Africæ locis,inueniri: ea autem loca· Chus Chami nepos,incoluit· & omnes eius poſteri· Quam ob cauſſam· Aethiops,Hebræis Chus-aph,ab aduſta nempe facie,
dicitur. Poſtremo: quod ad has occiduas Hiſpanorum 55
nauigationes adtinet, præterire non poſſum: quaſi ſuſpicari poſſe· veteribus fuiſſe, aliqua ſaltem ex parte,notas. Præter enim Homeri verſum illum, de Aethiopibus· Ariſtoteles.ſiue Theophraſtus ille,de Mundi mirabilibus,ſcribit:Carthaginenſes,decreto Senatus, Athlanticas nauigationes tum intermittere coactos: cum eorum permulti, in Athlantici maris terras illas bellorum Romanorum tædio, migrarent. Et Plato·in Critia,& Timæo,indicat: in Athlantico Oceano· præter ceteras multas quidem terras· vnam etiam eſſe inſulam Athlantidem. quæ Africam & Aſiam magnitudine ſuperet. Ac Seneca· in Medea Tragœdia, nouum hunc Orbem quaſi detexit. Refertque L. Marineus Siculus· in veteribus Hiſpaniolæ inſulæ fodinis, nummum aureum repertum: in quo, & Auguſti Cæſaris effigies ſculpta erat,& inſcriptio. quem nummum· Epiſcopus Conſentinus, Pontifici Maximo miſerit.

III NVNC de Luſitanorum nauigatione. Hanc veteribus cognitam· maiore coniectura,quam de ſuperiore,ducor. Plinius enim·in Arabico Sinu· Claudio Auguſti Filio Imperatore·fragmenta nauium Hiſpanicarum, quæ naufragio perierant,adgnita repertaq. tradit. Melaque Pomponius: Hannonem Carthaginenſem· cum exploratum miſſus eſſet·vectum a Gadibus,ad Auſtrum,& Orientem. Africæq. littora pleraque,circumuectum. Porro·ex Corne-

nelio Nepote, idem auctor eſt: Eudoxum quendam · cum Lathyrum Aegypti Regem fugeret · egreſſum ex Arabico ſinu, peruectumque Gades. Multo vero ante · viſum Cælius Antipater notat: quem ex Hiſpania in Aethiopiam, propter commercia, nauigaſſe, cognitum plane fuit. Idemque Nepos adfert: Q. Metello Celeri. C. Afranij in Conſulatu collegæ, ſed tum Galliæ Proconſuli· Indos aliquot, à Rege Sueuorum, dono datos· eos nimirum· ex India, commercij caſſa nauigantes, in Germaniam, tempeſtatibus abreptos, Suecorum potius, quod Germanicum oceanum adcolant · Regem crediderim. Denique Pius, cognomento Secundus, Pontifex Max. Aſiam deſcribens, ait· In Othonis vita legi: ſub Teutonicis, ſic enim inquit, Imperatoribus· Indicam nauim, vna cum Indis negotiatoribus in Germanico littore fuiſſe deprehenſam: eoque ventorum vi, ex Oriente, propulſam conſtitiſſe. Detur· Veteribus vſitatā fuiſſe: nobis tamen, noua eſt. Hæc ſic habet. Annis ante aliquot · quam Rex Hiſpaniæ Ferdinandus, nouum illum Orbem inueſtigaret: Henricus Luſitaniæ Rex, bellum in Africa mouerat. Cuius belli occaſione· qui animo res ingentes conceperat, aditum ſibi, ad remotiſſimas terras, & ad eam diem incognitas, patefacere cogitabat. Claſſem ergo, quæ id tentaret, Orientem eam partem verſus, expediuit. Quam nauigationem Alfonſus, qui ei ſucceſſit, intermiſit · multis alijs arduis Regni negotijs oppreſſus. Sed Ioannes filius eam, mortuo parte, ita renouauit: vt inſtructa claſſe, maximam AEthiopiæ partem perluſtrauerit · neque deſtiterit: donec in Bonæ Spei promontorium · ſic enim ab eius claſſis ductoribus, quod ipſis deinceps in Indiam · nauigatio, certa

quaſi,

quaſi, promitteretur· dici placuit: perueniſſet. Illam is vltra etiam progredi iuſſerat.
3 'Sub id verò tempus·quo Rex Hiſpaniarum Ferdinandus, ſibi viam, ad nouum illum Orbem, aperiebat· Emmanuel Luſitaniæ Rex· Ioannis, anteceſſoris ſui, veſtigijs inſiſtens· Vaſcum Gamam, nouæ claſsi præfecit. Hic igitur repetita Ioannis nauigatione· primus in Calecutium, quod eſt Indiæ regnum, penetrauit. Nam· Regis omne ſtudium, in Indiam contendebat. Etſi enim, ob id eam nauigationem maxime ſuſcepit: quo Religioni Chriſtianæ propagandæ cumprimis operam daret: huic tamen propoſito hanc vtilitatis cauſſam ſimul et coniunctam, & indiuiduam comitem, adhærere oportuit: quod videlicet, vnius hac Oceani maris nauigatione·ſi portus aliquot, quemadmodum firmandis viribus ei neceſſe fuit, occuparet: Venetis certe·Indiæ commercia præripiebat·et ea ipſe ſibi tota· id, quod contigit·adſerebat. Nam Veneti, ſoliti antea erant·aromata, lucroſiſſimasque merces, ex India·per Arabicum ſinum, cui Mare Rubrum nomen eſt·in Alexandriam, nobiliſſimum Aegypti totius emporium, adſportare. inde, Venetias: Qua ex vrbe·in ſingulas demum Orbis totius Chriſtiani partes, diſtributę mittebantur. Venetorum nauigatio, breuior erat·Luſitanorum vero, longior eſt. Et fiebat: vt Indicæ Venetorum merces, viliori pretio, quam hodie Luſitanicæ· incorruptioreſque venirent. Luſitani enim, omnem Africæ oram prælegunt·ac longa dein via, Orientem verſus nauigant· ſexq. itineri conficiundo, menſes inpendunt. India Orientis regio eſt & Aſiæ terminus. 4
Olim· etiam Alexandri in ea bellis, deuictoque Poro Rege, fuit longè nobiliſſima. Tantum enim littoris, ſecundum Melam, occupat India· quantum, velis, per ſexaginta dies ac noctes, curſus ſit.

Si

Si tamen prouinciæ longitudo, tanta eſſe poteſt. Naues enim ad nauigandum inſtructæ, plenis velis, ſecundiſſimoque vento intra viginti quatuor horas centum communia milliaria Germanica conficere dicuntur. Quidam eſſe tertiam omnium Orbis terrarum partem, aiunt. Multitudine certè gentium, regnorum, prouinciarum, & vrbium eſt longe clariſſima. Lenes in ea auræ magna cæli temperies, vbertaſque ſoli. Neceſſario ergo fit: vt, quod et Plinius teſtatur, maiora, quàm cæteræ regiones, producat, nimirum homines animalia item & arbores. Hinc hominibus, vita illic ob aeris præcipuè puritatem, multò longior. Inter cetera autem commoda quæ paſſim India fert, ab hoc noſtro Orbe aliena vel q̃, illa, ſi nõ paſſim, certis ſaltem in locis, gignit: hæc ſunt potiſsimum. De hominibus gygantes vti referunt, & pygmæi. Ex quadrupedibus leo, rhinoceros, gryphes, qui & alati ſunt. Silentio præterire non poſſum, neque debeo: Indiam, Elephantes innumeros gignere, aratro et armis aptos plures, ac maiores, quã Africa. Mares, binos dentes habẽt, in ſuperiori maxilla non deciduos. feminæ vel nullos habent, vel multò breuiores. Zeilana inſula, maximos & optimos omniũ totius Indiæ ſummique ingenij & quibus reliquos obedientes eſſe ferunt progenerat. Hi non modo vernaculam, ſed etiam peregrinas linguas, ſi doceantur, intelligunt. Gloriæ ſunt cupidi beneficiorum memores; & iniuriarum vindictam expetunt. Capiuntur hoc modo. Cinguntur eorum paſcua, ducentis hominum millibus eaque paullatim in orbem contrahuntur donec tandem in anguſtum coacti, effugere non poſsint. Ita in Peguæ regno, aliquando quattuor millia Elephantorum præter alias feras ſimul capta, ſcribitur. Capiuntur & hac arte. Emittuntur in ſiluas, man-

5

ſue-

ſuetæ Elephantes feminæ monitæ ne congreſſum admittant, niſi prius ad ſtabula reuerſæ ſint. Has alij, mares præſertim, continuò ſubſequuntur, vſque ad ſtabula. vbi tum abeuntibus mox feminis, facile concluduntur & domantur. Hac verò ratione domantur. Iuniores nimirum, verberibus obiurgatiōibus, et fame interdū etiam, beneficijs. Maiores ædibus incluſi, per feneſtras ſpiculis petuntur. donec iam feßi, vulneribus & fame, propè ſint enecti. Tum blandis verbis, & promiſsis, ad manſuetudinem, pelliciuntur. procumbentesque Rectorum iuſſu, lauantur inunguntur oleo, & cibo reficiuntur. Deinde: ſingulis prope momentis interrogantur, qui valeant, quid petant. Sic paullatim manſueſcunt. Rumor eſt: Regi Sianæ, eſſe Elephantum album eamque ob cauſam ipſum, Elephanti candidi Regem, adpellabant. Carnibus Elephanti crudis veſci Aethiopes, dicuntur. Elephas mures & formicas odit: & vbi eas in ſtabulo verſari ſenſerit non, niſi retorta introrſum proboſcide, dormiet ne vllum ab illarum morſibus, aut arroſione incommodum capiat. Dentium Elephanti tantus eſt in operibus & inſtrumentis, monilibuſq. vſus: vt ex regione, Sofalæ & Melindi interiecta quotannis, in in Indiam deuehantur millies ſexcenta pondo præter eos dentes qui ex pleriſque Indiæ Prouincijs conuehuntur. Huius eboris aliqua pars in Chinarum regionem defertur maxima verò Cambaiam. Propinquis enim mortuis feminæ illico omnia monilia quorum viginti genera, ex ebore confecta; ſingulæ in brachijs geſtant confringunt, et poſito luctu, noua inducunt. Ebur maiorum dentium pluris minorum, minoris æſtimatur. Ex reptilibus verò in India inuſitati nobis, ſunt dracones, aſpides & ceteri id genus immanes, horrendiq. ſerpentes. Scorpiones etiam

alati.

alati. Et Aquatilium quæ Ἀμφίβια, Hippopotamus Gangiſque ac Nili incola, Crocodilus. Aues non paucas habet, noſtris diſsimiles, & alias quæ nobis deſunt veluti: variæ ſpeciei Pſittacos, quibus referta eſt. Fruges, bis quotannis in ea feruntur ad maturitatem peruenire. Fructus, a noſtris differunt. Mirobalana, & Caſsia præſtat. Arbores generat, ſemper frondentes, et admodum proceras. arundinem præcipue. Eſt & arbor ibi, quam ſola creat, Ebenus.

7 *Aromata & ſimplicia quædam medicamenta Orientalis Indiæ, nobiliora vir in eis exercitatiſsimus, & eruditiſsimus, Carolus Cluſius, Atrebas ex Luſitanis Medicis diligenter expoſuit. Ea quam potero breuiſsime perſtringam. Ambarum optimum, Nalediua inſula generat. Circa Cōmorinenſe promontorium, Ambri fragmentum inuentum eſt, trium ferè millium pondo. Inuenitur, ſed rarò, in Timoia & Braſilia. Aloe plurima, in Cambaia & Bengala, ſed laudatiſsima, in Zacotora. Agallochum, ſiue lignum Aloes legitimum tantum ex India deportatur. cortice, non cute, veſtitur. Aſa fœtida, cibus & medicamentum Iuſculis, et oleribus, eam commiſcent, confricato primum ex ea, lebete. Frequens in Mandoua, Chitora & Delia. Beniu, gummi genus eſt. ignotum Græcis, Latinis, & Iudæis. Vulnerantur arbores vt maiori quantitate effluat. Duplex eius genus. nigrius in Iaoa & Zamatra, repperitur. Thus in Arabia tantum naſcitur. cuius apud Indos Medicos, vſus frequentiſsimus in China & regionibus Malacæ vicinis. Myrrha plurima, ex Arabia, & Abyſsina Aethiopia. Lacca in regione Peguæ prouenit. Magnæ eam formicæ, in terræ viſcerib. alibiq. natæ: in vaſtæ cuiuſdam arboris folijs, prunum referentes minutis ſurculis & ramulis, apum more, elaborant materiam ex ipſa arbore,*

bore, exſugentes. hi deinde rami reuulſi, in vmbra ſiccantur: donec decidant ramuli. Lacca vero tamquam in ſubulos concreta, manet. interdum, ligni fragmenta inhærent. Sincerior tamen, eorum expers eſt. Cancamum gummi genus: ex Guinea vehitur, myrrhæ quaſi ſimile. decidit ex proceris arboribus, quæ Myrti habent folia. Vnum eſt album: aliud, ſubnigrum. Caphura; gummi eſt, quod in ligni meditullium cadens, deinde extrahitur, aut per rimas exſudat: primum, candidum: ſineque vllis rubentibus, aut nigricantibus maculis. Naſcitur, in Burneo, Bairroſo, Zamatra, & Pacema. Duorum eſt generum. Vnum, quod e Burneo aduehitur: Europæ; propter maximum ſui pretium, hactenus incognitum. Alterum, è China: hoc: in orbiculares panes coactum, ad nos aduehitur. Soli Græcorum Aetio, notum aiunt. Cate, ſiue Lycium: dentibus relaxandis familiare eſt Indis. Arbor, vnde extrahitur, fraxino ſimilis magnitudine, folio minuto Ericæ ſimillimo, perpetuo virente. vnde: lignum, vulgo Semperuiuum adpellatur. Eius frequens vſus, cum Betre: in maſticatoriјs. Plurimum naſcitur, in Cambayæ vrbibus, Bazaima, Manora, & Damana. & in Goæ Continenti. Mannæ tria genera ex Vzbequaa deportantur. Tutia: ex Quirino: in Perſiæ regione Ormuzio finitima. fit, & conflatur, e cineribus arboris cuiuſdam, nomine Goan, iſtic naſcentis. Cuminum іјſdem locis, laudatiſſimum totius Perſiæ naſcitur. Ebur, oſſa ſunt elephãti. Canella, ſiue Cinnamomum. cuius, duo tantum genera. alterum, in Zeilana, alterum, in Iaoa, & Malauare. naſcitur. In America, nulla: in China quoque nulla, producitur Sandalum, Rubrum, in India citra Gangem: Album, & Pallidum, vltra Gangem: & in Timora, inſula portuoſa: naſci-

ſcitur. Indi eo contuſo mortarijs lapideis, & aqua macerato ad æſtus tollendos, & odorem conciliandum corpus totum inungunt. Aduehitur vtrumque Malaca, Luſitanorum nauibus: in maxima totius Indiæ Emporia nimirum Cochimenſe, & Goenſe. Indeque in Malauarim, Canaram, Bengalam, Decamam & Guzaraten. Perijt enim Luſitanorum bellis, Calecutium proximis ſuperioribus annis, florentiſſimum Indiæ totius Emporium. In exteras regiones importata Sandali arbor, etiam creſcit. Nam Andanagere, regni Decamæ primaria vrbe, creſcit. & in Regis Nizamoxæ hortis, ampliſſimis: qui omnium peregrinarum arborum etiam noſtratium, quæ fructiferæ ſunt: genere ſunt excultiſſimi. Betre Indi ſuauioris halitus gratia, cum alijs mixtum potentiores maſticant. Idemque faciunt plebei cum potentioribus locuturi. Vel, qui eo carent manum ori adponunt. ne eos halitu offendant. Os enim non habere odoratum ſummæ apud eos eſt inciuilitatis. Mulieres quoque, viris congreſſuræ illud Betre maſticant laſciuiæ maximum id eſſe illectamentum, arbitrantes. Sed ab eius vſu abſtinent, cum defunctos propinquos lugent. Macis arbor, in inſula Banda prouenit myriſticamque nucem, Macin, profert. Garyophyllum, in Maluccis inſulis quinque ſolis, quarum Gilolo primaria eſt, naſcitur. Colliguntur Garyophylli à die XVII. Calendas Octobris, in Ianuarium vſque, & Februarium violenta flagellatione, ſummis arboribus excuſſi & per triduum in ſolo mundato, ad ſolem ſiccati. Piper copioſe in Malauari prouenit. maritima regio eſt quæ a Comorino promontorio, Cananorem vſque pertingit. Naſcitur & in Inſulis, Iauæ vicinis, & Sunda, & Luda. Piper longum, in Bengala regione quingentis milliaribus a Malauari diſſita

prouenit. vbi & candidum, & nigrum, gignitur. Album, rarum eſt: procerumque menſis inferri ſolet. Fauſel, plurimum in Malauari creſcit. In Guzarate & Decama locis dumtaxat maritimis, neque copioſe, ſed laudatum, naſcitur. optimum, in Mombaima inſula. plurimum in Zeilana, ſed candidum. Tamarindi medicamentum eſt notum: optimi in Cambaiete & Guzarate proueniunt. Anacardium copioſum in Cananore, Calecutio, Cambaia, & Decama. Calamus Aromaticus, per vniuerſam Indiam ſeritur. in qua tantum creſcit. plurimus, in Guzarate, & Balaguate. In Goa quoque, ſed paucus, gignitur. Nardus. in Mandoua & Chitora, prouincijs Deliæ, Bengalæ & Decamæ vicinis iuxta Gangem naſcitur. Coſtum circa Guzaraten, in Mandoua & Chitora plurimus Malaccæ vſus eſt. Turbit in Cambaiete, Surrateque, Dio inſula, & Bazaimo, viciniſque locis, procreatur. Rhabarbarum omne, in Chinarum prouincia naſcitur. China, radix, oritur in vaſtiſsima Chinarum regione, quæ Tartariam ſpectat. Veneream quidem luem, quæ Chinam & Iaponiam, aliaſque Indiæ Prouincias, longe lateque peruagatur mirifice curat. Adeo: vt, poſtquam eius vſus, per Indiam increbuit: id quod poſt annum Chriſti milleſimum, quingenteſimum, trigeſimum quintum contigit: Guaiacanum lignum tamquam Hiſpanus quiſpiam helluones, Indos, nimia inedia enecans vileſcere cœperit, vel potius omnino profligari. Galanga minor, è China maior & deterior, ex Iaua inſula ad nos aduehitur. Gingiber ſemine, aut radice ſatum, in omnibus Indiæ nobis notæ locis, gignitur. optimum eſt, Malauaricum: idemque frequentiſsimum, Arabibus & Perſis expetitum. ſecundum locum obtinet id, quod in Bengala rep-

repperitur. tertium quod in Dabulo & Bazaimo, omnique ea ora maritima. Sapphiri genus vtrumque, aqueum & obſcurum inuenitur in Calecutio, Cananore, & Biſnagua. præſtantiores ex Zeilana laudatiſſimi, ex Pegua adferuntur. Hyachintus & Granatus, naſcuntur in Calecutio, & Cananore. Granatos præbet Cambaia, & Balaguate. Oculus Catti ex Zeilana, laudatiſſimus: in Pegua, nonnulli. multò pluris apud Indos quam Luſitanos, fit. Lineus pannus, ita ad lapidem hunc compreſſus, vt gemmæ meditullium ſiue oculum tangat nullo igni vri poteſt. Coru, herba Malauarica dicitur quod Malauares, eam, primi omnium, eſſe præſentiſſimum dyſenteriæ remedium, docuerunt. Mangas fructus omnes Europæ fructus, ſuauitate ſuperat. optimus, in Ormuzio producitur. Secundus ab hoc, in Guzarate. tertius, in Balaguate. Arbor Mangas, bis quotannis fructum fert. Cidonia Bengala in Bengala enim vicinisque regionibus prouenit arbor eſt oleæ magnitudine. Fructus aduerſus alui profluuia vtilis. Carambelus fructus in Goa, minoris oui Gallinacei magnitudine in quattuor partes diſſectus, naſcitur. palato gratiſſimus, ſaccaro conditus. Brindones fructus. eo, tinctores vtuntur. cortex eius ſeruatur, aceto conficiendo. Datura planta in India citeriore frequens. in Malauare naſcitur. Eius florem, aut ſemen fures in eorum cibum inijciunt quos deprædari volunt. Eo ſumpto, mente alienantur. eoque ſoluuntur in riſum: & magna libertate id ſibi, quod illis libitum eſt, prædari ſinunt. Bangue, planta cannabi ſimilis aptiſſima ſomno conciliando. Sed & Muſcum gignit India, Cardamomum maius, & Laſerpitium. Margaritarum autem, gemmarumque, & vnionum ple-

na eſt. Adamantes habet, carbunculos, pyropos & quos
adpellant topazios, berillos, chryſopraſos. Auri etiam
fodinis & argenti non caret. Quamobrem: a Poetis, ſæpè
Diues adpellatur. Mirum ſanè, vel miraculo potius ſimi- 8
le, poſteritati videbitur eo vſque hominum noſtrorum in-
duſtriam, ac labores, penetrare potuiſſe: vt haſce duas na-
uigationes Orientis & Occidentis, inuenerint. Sed quid
non audet, vir magnanimus? Nonne enim Magallanus
natione Luſitanus non prius ab Europæis tentata nauiga-
tione fretum, quod ab eo nunc Magallanicum adpellant
quinquageſimo ſecundo latitudinis gradu, ad Auſtrum, a-
peruit? Nonne, per inferius hemiſphærium, immenſo cæ-
li marisque tractu ſuperato ſub Orientem Solem ad Mo-
luccas peruenit? Nonne vna, ex eius claſſe, nauis, Victo-
ria nomine eo in inſula Mautama cæſo in bello, digreſſa
memorabili ad omnem poſteritatem facinore reliquum i-
tineris, per ſuperum hemiſphærium Indiæ, Africæq. oras
præteruecta tertio ab diſceſſu anno Sebaſtiano Cano Na-
uarcho incolumis in Hiſpaniam peruenit? Ergo vniuer-
ſum Orbem hæc nauis, circuiuit. & nunc illorum, nunc i-
ſtorum Antipodum prouincias, adtigit. Quamobrem, eius
nauis relliquiæ Hiſpali memoriæ cauſſa iure meritoque
poſteritati reſeruantur. Præterea hiſtoriæ produnt Va- 9
ſcum Nonium Valboam in Oceano inſtituta ad Meridi-
em noua nauigatione id mare detexiſſe, quod vulgo Su-
rum nominant. Ex altiſſimo conſpectum monte, ſocijs id
oſtendit. eiuſque poſſeſſionem, Hiſpaniarum Regis nomi-
ne adhibitis ex ſolemni more teſtibus, & notario cepit.
poſteaque paullo, Margaritarum inſulam repperit. At
ne omnis, vnis Hiſpanis, Oceani maris gloria, totaque con- 10
cederetur Britanni, Septentriones, noua in Moſcouiam

na-

uigatione, ab hinc annis viginti plus minus, illuſtrarunt. Nam bellis Sueticis à Moſcouitarum, Naruicoque Liuoniæ, excluſi commercio: iter ad illos Oceano hinc Noruegiæ, Finmarchiæ, Lappiæ, Scricfinniæ, Biarmiæque: illinc Groenlandiæ littora, præteruecti vltra ſeptuageſimum latitudinis Aquilonaris gradum: ſibi patefaciunt. Quam nauigationem Belgæ poſtea non ſine tamen, cum ÿſdem Britannis, velitatione: ſunt ſecuti. Eo vehunt argenti veteris fragmenta, lineaſque veſtes prope detritas: omniſque generis minutiores merces, ad vſum cultumque corporis hominum vtriuſque ſexus: veluti lintea & byſſea cingula, periſcelides, crumenas, cultros & id genus ſexcenta. A Moſchis autem, pelles omnis generis pretioſas adferunt. & ſalmones ſalitos, fumoque duratos. Qui enim eas prouincias frequentant: piſcatores prope omnes ſunt. Soluunt Belgæ ex Batauis, circiter Idus Martias: vt ante Solſtitium æſtiuum eo naues adpellant. Moſchi enim in littore Boreali ſedes non figunt: ſed circa æſtatem eo, piſcationis, & commercÿ gratia, tantum ſe conferunt. poſtea, aduentante hieme, domum reuertuntur. eoque nomine, mercatores in Continentem ad eos commeant. Nec illic, vltra ſeptem aut octo hebdomadas, hærent: ne, ab aſperi-
11 tate ingruentis hiemis obruantur. Fertur, Enchuſana quædam nauis hac via Sarmatiæ, Aſiaticæ, & Tartariæ littora mercatorum quorumdam ſumptu, diligenter explorare. Denique: ne quid intactum relinquam: Batau quidam; Carolo Quincto contra Gallos bellum gerente, ne in Gallorum manus inciderent ex Canarÿs inſulis, curſu ad Boream flexo: per Orcades & Hebudes indeq;, per Oceanum Germanicum: Sebaſtiano Bolmano, Schiedamenſi Batauo, Nauarcho: in Zelandiæ Verienſem por-

tum · maxima commeatus inopia preſſi peruenere. Sed· ad Luſitanos, à quibus ſum longe digreſſus; redeo. Itaque Luſitani, cognitis tot ac tantis illis Indiæ opibus: nihil potius habuere· quam vt, portubus, vrbibus, ac locis ſuæ nauigationi· quo eam ſecuram redderent· oportunis quam primum potirentur. In eamque rem· omnes ſedulo neruos contenderunt. Oppidis ac locis ergo, quæ cepiſſent, præſidia ſtatim, & præcipuis etiam arces, veluti Cambaiæ vrbi, impoſuere· a qua Turcam, eam expugnare conantem, reppulerunt. Calecutij · & in Aurea Cherſoneſo, quam Malacam vulgo nominant· multa Indiæ commercia ſunt frequentiſsima. In hanc autem Cherſoneſum · ex inſulis Moluccis non procul diſsitis, Aromata importantur. In ijs enim Inſulis naſcuntur. Quæ igitur oppida, portus, ac loca, Luſitani cepere: ea· præſidijs, & opere, diligenter muniuerunt. Cum vicinis vero Regibus ac principibus · quos in ijs regionibus, ipſi opibus & potentia præſtare cognouerant: amicitiæ ac pacis, & commerciorum fœdera iunxerunt. His artibus· bello quæſita, retinent. tum quod· legum, quas victis dedere· Magiſtratuumque, ac tributorum· vinculis: nec non, conſtituta, qua licuit vbique, Chriſtiana Religione · ea quoque ſibi confirmarunt. Hiſpani · cum publici etiam commodi ſui non immemores· ex Moluccis inſulis, in Auream Cherſoneſum tot opes efferri, tot Aromata aduehi cognouiſſent: omni ſtudio ſibi contendendum putauerunt · vt noua reperta via, in eas ferri poſſent. Quam Magallanus, Caroli Quincti iuſſu explorauit. Quæ res, cum diſsidiorum · inter Reges cauſſam præbuiſſet: & vtrinſque clientes earum ius ad ſuas partes reuocarent· coorta fuit diſputatio: vtri nimirum · diuiſionis Orbis iure · Alexandri Sexti Summi Pontificis decre-

*to ſancita · deberentur. Quoniam enim · duabus hiſce,
Hiſpani in Orbem nouum, & Luſitani in Indiam, dete-
ctis nauigationibus · fiebat: vt, vterque, vlterius progre-
diendi cupidus · alias porro Inſulas, & regiones indaga-
ret: nauium præfecti, ipſique adeo claſsium duces, in eam
cogitationem & expeditionem, acriter incitabantur. In-
uentorem quippe gloria comitabatur, idoneus ad auden-
dum omnia ſtimulus. Ad hæc adcedebat Regis fauor,
& beneuolentia præmijque magni certa ſpes. Quare · con
temptis periculis vniuerſis, eo quiſque labores ſuos confe-
rebat: vt Regi ſuo, recens repertis terris, aliquam prius in-
cognitam aperiret. Sic eueniebat · vt omnia vtrique
perluſtrarent. Hinc vero periculum prævidebant, fo-
re: ne, dum tanto hæc ſtudij ardore procurarentur · Hi-
ſpanus Luſitani, & Luſitanus Hiſpani, nauigationes in-
ſtitutas, impediret. Ergo: locum aliquando controuerſi-
is · & inter amicos Reges, eorumque clientes, bello-
rum aut odiorum certè occaſiones · præberi. Ne hoc ad-
cideret, duo hi Reges ſibi magnopere cauendum duce-
14 bant. Tandem: ex ea, quam dixi, auctoritate Alexan-
dri Sexti, Maximi Pontificis · vniuerſum Orbem in duas
æquales partes · facto vtriuſque ab inſulis Heſperidum in-
itio · diuiſerunt. Quæ Inſulæ · Capitis Viridis · ex oppoſi-
to eius nominis in Africa promontorio · dicuntur. Ducta
igitur ab Arctico eſt linea · quæ per Fortunatas · quas hodie
Canarias vocant · & Antarcticum permeans, in eodem de-
mum Arctico fixa maneret. Ergo quidquid, ab Heſperidi-
bus recta in Orientē nauigantibus, Luſitanis incognitæ ter
ræ ad centum octoginta gradus detegeretur, id omne ijs ce
deret: quidquid autem in Occidētem · ad totidem gradus ·*

Hiſpanis. Quamobrem: Hiſpani, curſum in Occidentem, ad nouum Orbem nauigantes his pactis adſtricti tenuere. Luſitani autem: per Meridiem, & Heſperidum littora, & Aequatorem, Tropicumque Capricorni, tranſeuntes demum per Arabicum & Perſicum mare ad Indiæ littora citra Gangem vbi Calecutium, celeberrimum Indiæ totius Emporium, deferuntur. Inde Taprobanam & in Auream Cherſoneſum. tandem ad Sinas & Iaponios vſque, extremos Orientis populos. Totus autem ille Continentis Aſiæ tractus, qui vltra Indum, ad Auſtrum & Ortum, Indico & Eoo mari ad SeptemTriones Tartaria definitur: Indorum Sinarumque regionibus conſtat. India 15 *vniuerſa quæ Indo flumine, Tauri iugis, Sinis, & Oceano circunſcripta, Gange interlabente, veteribus duplex fuit: duabus peninſulis ad Meridiem longe in mare procurrens, tres ampliſſimos Sinus efficit, frequentibus portubus & oppidis illuſtres. Nunc in multos principatus et regna armorum & mercaturæ ſtudijs clariſſima diuiditur. In ea, quæ ad Occaſum eſt, peninſula Cambaicum, Delium, Decamenſe, Biſnagarenſe, & Narſingenſe regna ſunt Decami Rex eſt potentiſſimus. Qui nunc regno potitur, Nizamoxa nomine: præter mediocrem doctrinam, qua præſtat, ſemper apud ſe Medicos eruditos alit magnis ſtipendijs, tum Perſas, tum Turcas. Illud in Indis harum regionum pleriſque, eſt memorabile tenuiores Regibus ſuis, munerum loco, roſas noſtrates offerre ſolere quib. eorumdē Regū cubicula inſternantur. Biſnageroq. Regi quotannis ex odoribus & floribus tributa, ad quinque prope millium Hiſpanicorum nummorum aureorum, ſummam, ſolui. Sunt in eadem peninſula, ex Calecutij interitu duo, proxima Patrum memoria, nata Emporia,*

longe

longe celeberrima: Goanum, & Cochimenſe. Illud tamen, quam hoc, frequentius efficit, totius per Indiam Luſitanorum imperij adminiſtrator, qui Prorege firmas ibidem ſedes habet. Vrbs Goa, varijs hominum generibus abundat. Ampliſſimum hic Collegium, Societas IESV. Ioannis Tertij Luſitaniæ Regis beneficio egregiè locupletatum poſſidet. In quo, vltra ſexcentos diuerſiſſimarum gentium pueros, ad pietatem & litteras diligenter informari proditur: nimirum: Brachimanas, Perſas, Arabes, Aethiopes, Caſies, Canarios, Guzarates, Dacamios, Malauares, Bengalanos, Canaræos, Peguos, Patanes, Chingalas, Iauenſes, Malaios, Manacabos, Macazaios, Maluccos, Sionios, Mauros, Sinas ceteroſque id genus. Et ex hac demum ſchola quæ Theologiæ, bonarumque litterarum ſtudijs floret, in omnes Orientis prouincias, domum quiſque ſuam, mittuntur. Adeo: vt hoc Collegium totius in India Chriſtianæ Religionis, & Reipublicæ ſeminariũ, non imme-
16 rito dici poſſit. Sed præter Goanũ hoc collegium, alia quoq. collegia eadẽ Societas fundauit. Itaq; hactenus in Orietis India, Septem numerantur. Goanũ videlicet, quo de agitur: Cochinenſe, Bazainenſe, Salſettanum, Malacenſe, & Iapponiorum Bungenſe. Reſidentias autem, quas Socij nominant: tredecim ſunt: Cherana, Sancti Thomæ, Damanenſis, Tannenſis, Bandoranenſis, Caulana, Trauancori, Commorinenſis, Manarinenſis, Sinenſis, Aethiopica, Ambrinenſis, & Sanctæ Trinitatis. His addantur Iapponenſis: Veluti: Meacenſis, Emurenſis, & aliæ quædam. Alterius vero peninſulæ regna ſunt hæc: Vermanum, Auanum, Peguanum, Sianenſe, & Malacenſe. Quod poſtremum, eiuſdem nominis vrbem primariam; Emporio ſimul vlterioris Indiæ frequentiſſimo, & Societatis Collegio cele-

brem, habet. In intimo, medij Sinus Indici, receſſu, qua Ganges fluit, ſunt Orixa, Bengala, & Mandao, ditiones nobiliſsimæ. Ad Ortum, Camboia, & Campa. Flumina, totius Indiæ maxima, ſunt; Indus, & Ganges. Gangem 17
fluuium, Indi, ſanctum exiſtimant. ita vt, morituri regni Bengalæ indigenæ & incolæ, hoc flumine mergi ſe iubeant. Sed pedibus dumtaxat. Sunt autem in eo flumine certa Idolorum delubra, ad quorum cultum cateruatim confluunt mercatores è Guzaratis, & Decanæ regni incolis; magnaque donaria eo inferunt. Indiæ, innumerabilis pro- 18
pemodum Inſularum numerus, adiacet: Clariſsimæ ſunt Zeilanda ſiue Zeilana; & quæ nunc Samatra; Veteribus Taprobana; dicitur. tum Iaua duplex, Maior, & Minor. Quarum pleræque Luſitanis parent: aut cum eis pacem & amicitiam conſeruant. Zeilana inſula octoginta milliaria Luſitanica continet in circuitu. in longitudinem ad triginta protenditur. Sita eſt e regione Promontorij Comorimi. Populoſaque eſt admodum: tametſi, magna ex parte montoſa. Eius incolæ nominantur Chingalæ. Vberrima totius Orbis, laudatiſsimaque. Nucum Myriſticarum feraciſsima. Garyophyllos, piperque gignit. Omnis item generis gemmas, præter adamantes, habet. Margaritarum, auri, argenti, magna copia. Siluæ, omnis generis auibus ſcatent. pauonibus, gallinis, palumbis varij generis. multoque venatu. ceruis & apris Delicatiſsimi iſtic fructus: tametſi ſponte naſcentes. ficus, vuæ: aurea mala, ſuauitate, reliqua totius Orbis ſuperant. Ligno & ferro abundat. Multa palmarum genera optimique, vti dixi, Ele-
phantes. Quæ de India Regibus auditu iucunda referri, 19
poſceret hic locus: ne longior ſim præterea. Multa de eius ſitu, populis, legibus & moribus, Strabo. De Simijs hoc ex

*eo addam : infinitos in India, præſertim in ſilua ad Emo-
dios montes, inueniri, maximis canibus maiores · præter
faciem, quæ nigra eſt, albos eſſe totos: caudis, vtpote duo-
rum cubitorum, longiſsimis. Hoc animal, non minus, quam
Elephantes, ad humanum ingenium & captum adcede-
re. Cùm enim exercitum Alexandri vidiſſent: ipſos etiam
in collibus quibuſdam ordines inſtruxiſſe. Milites, exerci-
tum hoſtilem putaſſe, & in eos contendiſſe. re tandem per
Taxilum comperta · ceſſaſſe. Ergo, cum omnia, quæ fieri vi
deant, imitentur, & in arbores fugiant, ijſque inſideant:
venatores catinum aquæ plenum in conſpectum ponere, o-
culoſque ex ea ſibi abluere, poſtea pro aqua, poſito viſco,
diſcedere. & ijs eminus inſidiari. Vbi animal ex arbore
deſcenderit, & ſeſe viſco illinerit, & conniuenti palpebræ
cohæſerint · viuos capi. Vel, venatores, culleos quoſdam in
braccæ modum induere. abire, perſimilibus ibi relictis, in-
terius villoſis, & viſco illitis. & ſimias ſe his induentes, fa
cile capi. Tygres, apud Praſios, duplo etiam maiores leo-
ne gigni, ſcribit. tum ſerpentes duorum cubitorum, cum
membraneis, vti veſpertiliones, alis, & per noctem volare.
Scorpios denique volucres, ingentes. Validiſsimoſque mo-
loſſos, qui Leonem quoque, Taurumque detineant. Viperæ
quædam ibidem, ſedecim cubitorum reperiuntur. Ani-
malia · quæ apud nos manſueta ſunt, apud illos ſunt fera.
Arundo quædam naſcitur, vlnarum triginta longitudine.
Lapides India pretioſos · cryſtallum, Carbunculos varij
20 generis, & margaritas, gignit. Sapientiæ apud Indos o-
pinio penes eos eſt quos Philoſophos adpellamus · Philo-
ſophorum autem illis eſſe præcipui memorantur · Bane-
anes, & Bramanes. Baneanes, tametſi nunc poti-
us Negotiatores, quam Philoſophi nominandi veniant,*

ſunt

ſunt ſectis inter ſe diuiſi. In eo tamen religione quadam omnes conueniunt: vt rem anima præditam neq. occidãt, nedum occiſa veſcantur. Hoc præceptum tam ſtricte obſeruant, vt plerunque captas aues redimant, quas deinde priſtinæ libertati reſtituant. Neque napis, allijs, pulmentis rubro colore infectis, neque vino aut aceto, neque Nimpa, neque Ortaqua, potionis generibus vtuntur. Intenti longis ieiunijs ſe macerant, nocte tantum modo ſumentes pauxillum ſaccari cum lactis, aut aquæ potu. Superſtitioſiores, interdum cibo viginti diebus abſtinent. Formicis & auibus aquam bibendam præbent, ſaccaro dulcatam. Quinimò ex eorum inſtituto, noſocomium auium eſt in Cambaiete, in quo omnis generis aues curantur, quæ ſanitati reſtitutæ, dimittuntur liberæ. Hæc eſt apud illos eleemoſyna. Morituri, ſolent nonnulli certam facultatum portionem teſtamento legare, viris quibuſdam, qui per ſolitudinem vagentur, & aquam peregrinis, & iter facientibus dent. Eodem veſtium genere, quo Gymnoſophiſtæ vſi fuiſſe perhibentur, amiciuntur. & eos, animarũ tranſmigrationem in alia atque alia corpora, credere, rumor eſt. Brachmanes 21
ſimilem cum Baneanibus de hac animarũ tranſmigratione opinionem traduntur ſequi. Degunt in Balaguate, Cambaia & Malauare. Cibum non attingunt, niſi primum loti toto corpore. Habentur in maiore veneratione, quam Baneanes. Ex his enim Scribæ Regibus deliguntur, & Negotiorum procuratores, tum Quæſtores & Legati. Hi tamen oẽs, & qui in maritimis locis, quæ Cuncama dicuntur, habitant, omni carniũ genere, excepta vaccina & porcina domeſtica, veſcũtur. Animas, vti Pythagorei, mortuis corporib⁹, in alia corpora, quemadmodũ dixi, tranſmigrare, credũt. aliaq. multa ridicula. Libros quoſdã et Pro-

phe-

phetas habent, quibus ſuperſtitionem ſuam· ſunt enim Indicorum ſacrorum Antiſtites· ſtabiliunt. Curam phanorum gerunt, quæ Idolis ſunt dedicata. Aedes, quas cum Idolis inhabitant, Pagodes appellantur. Vaccas adorant, easque non mactandas docent. Deum opinantur eſſe nigrum, hunc colorem, qui familiaris ipſis eſt, pulcherrimum arbitrantes. Hinc etiam vt plurimum ipſorum idola nigrore ſunt horrida· impuroque oleo perfuſa· viſu vero adeo fœda· vt vel ſolus eorum adſpectus intuenti terrorem incutiat. Compluribus e plebe, idola admodum eſſe edacia, perſuadent: ideoque pecuniam ipſis, & varia eſculentorum genera adferenda, perſuadent. Hoc nimirum commentò, ſibi ſuiſque, victum largè procurant. Hinc bis cottidie, nimis credulum vulgus, per domeſticos nummum dijs offert. Illi vero, furioſorum more, ſaltantes ſiſtratiq. epulantur. Tunc idola cibum capere, miſeris perſuadentes. & ne quid ſibi ſuiſue deſit, idola vehementer eſſe irata, populo denunciant, quod imperata non fiant: & niſi deos placet muneribus; fore confirmant, vt aut occidantur ab ijs, aut calamitatib. afficiãtur, aut in ipſorum ædes immittantur dæmonia. His eos technis in errore metuq. detinent. Quod quidem interdum etiam eorũ aliqui non diſſimulant, ſed egeſtate ſe purgare conantur: quod præter ſaxea iſta idola, nihil in bonis habeãt. Amaracum herbam magna ſuperſtitione, & ceremonijs, pro numine venerantur. Quamuis interdum inter eos aliqui reperiantur, præter cetera, Aſtrologiæ peritiſſimi, & in magnis dignitatibus conſtituti: plerique tamen plus malitiæ, quàm litterarum habent. Polygamiam naturæ lege prohibitam, agnoſcunt. Præcepta quoq. diuina illa decem, & accuratam ſingulorum interpretationem, litterarum monumentis

tis ſibi traditam, callent. Quibus libris illud etiam quaſi vaticinium contineri fatentur: fore tandem aliquando, vt omnes vni tantummodo legi pareant. Quos in diſciplinam ſuam admittunt; eos ſancte polliceri compellunt· ſe myſteria, quæ ſunt audituri· nemini vnquam hominum udituros. Inter hæc autem myſteria, illud etiam numerant· nimirum, ne vnquam profiteantur, adorandum eſſe creatorem cæli & terræ, qui in cælis eſt· ſed Idola potius, quæ Dæmones eſſe norunt. Linguam peregrinam, vti Latinam noſtri· Magiam etiam & incantationes, in ſcholis docent. Dies Dominicos, qui Doctores ex illis ſunt, religioſiſſime venerantur: in quibus nihil aliud, quam hanc Orationem frequenter pronuntiant: Adoro te Deus, cum tua gratia, & auxilio, in æternum. Ingenio perquam acuto ſunt. Capillos a pueritia ſumma cura nutriunt; & funiculum triplicem· inſigne id ſectæ eſt· magna cum ſuperſtitione, e collo gerunt. E Chriſtianorum, Eccleſiaſticorum præſertim, manibus, cibum accipere· ſacrilegio ſimile ducunt. Fuerunt hi Brachmanes antiquitus Satrapæ· & Indicæ regionis Domini. Videntur autem 22
hæ duæ Philoſophorum ſectæ ab antiquis Indorum Gymnoſophiſtis, quorum etiam duo genera fuerunt, originem traxiſſe. Brachmanes ex generis ſucceſſione, ſapientiam, velut hæreditariam ſectabantur. Hi præſtabant. quod eorum decreta magis eſſent conſentanea. Germanes· alterum eorum genus· electione ad Philoſophiæ profeſſionem adſumebantur. Eorum honoratiſſimi, Hyoboli, quod in ſiluis, Indiæque ſolitudinibus ſub diuo agerent, adpellati. Solis frondibus & ſilueſtribus frugibus viuebant· ab omni carne abſtinebant. Cum igitur optima domus ea ſit, quæ non magno adparatu, ſed minimo quidem indiget: tenui

victu

victu contenti, miraculo fuere. Nudis incedentibus, veſtis fuit, arborum cortex: vel Diodoro, lineum e mollibus filis ac pellibus indumentum. Id vero nec igne comburebatur, nec aquis expurgabatur: ſed vbi ſordidum, maculiſque plenum erat, in flammam proiectum, planè candidum poſtmodum reddebatur. Vini & Veneris, coniugijque, niſi poſt annos ſeptē & triginta in eo vitæ genere inſumptos, expertes erant. De Republica cum Regibus: deque diuinis, Sacriſque rebus diſputabant: deque ſideribus, quæ diligenter obſeruabant. Et de ceteris, quæ ad naturam perſcrutandam pertinent. Eoque ab ijs colebantur. Ab omnibus enim voluptatibus, quibus hominum vita corrumpitur, abſtinebant. Quapropter maxima erat apud omnes virtutis eorum auctoritas. Porro: tanta continentia præſtabant: vt Solē ab exortu ad occaſum, ſtantes & immobilibus oculis, contuerentur: & feruentibus arenis ipſi, toto die alternis pedibus inſiſterent. E contrario vero, Caucaſi niues, hiemalemque vim ſine dolore perferebant: cumque ad flammas ſe adplicuiſſent: ſine gemitu, vt Cicero ait, adurebantur. Corpora ergo ſic ad laborem exercebant: quo mentes confirmarent ſuas, quibus motus omnes ſedarent, & bona per ipſos omnibus conſulendi publice priuatimq; vera facultas præſto eſſet. Itaque omnis eorum Philoſophia eò tantum ſpectabat: vt benè viuendo, bene quoq morerentur. Ad eos his rebus claros, Apollonium illum Thyaneum Pythagoreum, profectum fuiſſe, Hieronymus ex Philoſtrato teſtatur. quo nimirum Iarcham in throno, inquit, ſedentem aureo, & de Tantali fonte potantem, inter paucos diſcipulos de natura, et motib. ſiderū ac dierum curſu docentem audiret. In Aethiopiā denique perrexiſſe, quo Gymnoſophiſtas, & celeberrimā Solis menſam,

ſam, inquit, videret in ſabulo. Præcipuè enim Solis numini maieſtatique deuoti conſecratique Brachmanes erant. His intenti Philoſophiæ ſtudijs, Alexandrum, cum ad eos in Indiã expeditione penetraſſet, acriter increparunt· quod cum mortalis eſſet, mortali tamen ſorte non contentus, vniuerſum Orientem latrocinijs infeſtaret. Alij inter 23
hos Germanes extitere, qui, tanquam Medici, circa corpus hominis ſuam philoſophiam exercerent. Hi, non ſub diuo degebant. oriza ijs, & farina cibus, per cibos medicinam faciebant· ex medicamentis vnctiones præferebant· & cataplaſmata. In laboribus attamen, veluti Hyoboli, tolerantia conſtantiam præſtabant, adeò, vt cottidie in geſtu immoti perſeuerarent. Alij Germanes fuere diuinatores 24
& incantatores. Hi rituum, & eorum, quæ de defunctis vita feruntur, peritia valuere: perque vicos & vrbes errabant· ea, quæ de inferis commemorantur, didicerant: quæ videlicet ad pietatem ſanctimoniamque ſpectant. Oppoſitum omnibus hiſce Gymnoſophiſtis Philoſophorum id genus fuit, quos Premnas appellarunt. Contentioſi erant iſti, totique in reprehendendo poſiti. Brachmanes, quod phyſiologiæ & Aſtronomiæ ſtudijs incumberent, tanquam ſtolidos, deriſere. Horum alios Strabo Montanos, alios Gymnetas, alios Ciuiles ac Domeſticos nominari, ſcribit. Non deſunt, qui has omnes Gymnoſophiſtarum ſectas, a Iudæis initia hauſiſſe ſua, probent ex ea præſertim doctrinæ parte, quam Cabalam adpellant. Nam nihil aliud eſt ea, quã vera philoſophiæ diſciplina. Admodũ enim artificioſe, per ſymbola quædam, terrenis rebus omnibus poſthabitis, ſemotaque rerum materia, formam docet è forma decerpere, quouſque ad primam vniformem, quam dicunt, & informem materiam, peruentum deſcenſumque

ſit.

ſit. Itaque quæcumque vel ex Perſis Magi; e Babyloniјs & Aſſyriјs Chaldæi vel ex Indis Gymnoſophiſtæ: et e Gallis Druidæ, & qui Semnothei dicuntur, inuenerunt: ea ipſi a Iudæis: nam primi omnium Philoſophi fuerunt: & Aegyptus Iudæos Prophetas illos, aliquamdiu, noſtros inquã illos, habuit adcepere. Pythagoras autem, & Plato, mutato Cabalæ, in Philoſophiam, nomine, ab illis: non à Græcis, vel Romanis, adcepta: Græce ſuis hominibus expoſuerunt. Nam certè, non alius Cabalæ perito ſcopus proponitur, quam vt hominum animos in Deos cælumque referat: hoc eſt, ad perfectam minimeque fictam beatitudinem promoueat. Eodem quoque ſpectauit Pythagoras, primus apud Italos Philoſophiæ parens. Idem porrò Cabalæ, Pythagoræ, Platoniſque hoc docendi modus fuit: parque & ſimilis: qua quis ad eius rei cognitionem, & myſteria deduceretur: exercitatio. per ſymbola ſcilicet, atque notas: per prouerbia & parœmias, per numeros & figuras, per litteras, ſyllabas, & verba. Ad húnc modum Pythagoras: Y, littera, Iuuentutis ſymbolum exhibet. Theta, mortis index eſt. T: autem litteræ figura, Chriſti Crux oſtenditur. Vnde Ezechiel, ſigna T, in fronte gementium & dolentium. Et Chriſtus denique, ſe principium & finem eſſe docens: & in ſe initij decurſum ad finem, & finis recurſum ad initium: Ego, inquit, ſum A & Ω. Sed & Iuſtinus, Philoſophus & Martyr, X: litteræ forma, ſacra Chriſti Crucis myſterium contineri, monet. Platonem aduocat in teſtem. & in Timæo, de Dei filio diſſerentem, ſcribere: Deum in Mundo filium ſuum inſtar X. litteræ poſuiſſe. A. quoque litteram Cicero, ſalutarem, quod abſoluendi: C. infauſtam: Rei: quod condemnandi nota foret, adpellat: Primam quoque Iliadis, nominis μῆνιν, ſyllabam, ſignum & notam eſ-

ſe aiunt, quot numero ſint omnes Homeri libri. Id quod et Appion Grammaticus Alexandrinus, à Tiberio Auguſto, Mundi Cymbalum dictus, obſeruaſſe legitur. Sic in nomine Iehouah, Theologi nonnulli philoſophantur: denarium, ſenarium & duplicem quinarium, includi. quibus numeris infinitam & admirabilem diuinarum virtutum copiam indicari volunt. Ioannes in Apocalypſi, nomen Antichriſti numeris innuens· Hic ſapientia eſt, inquit: qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, inquit. & numerus eius· ſexcenti, ſexaginta ſex· Seruatoris vero noſtri, nomen cognomentumque, Sibyllæ duobus, Oraculorum libro primo, locis; per numeros & litteras adumbrauit. Altero quidem, clarè ſatis, ΙΗΣΟΥΣ· altero, ſed obſcurius, ΘΕΟΣ ΣΩΤΥΡ· Numerorum tantum ſummæ, in hoc, non ſine myſterio, quinarius deeſt. Hic; diſpoſitis quattuor in quadratam formam vnitatibus, & monale in centro, Crucis typum ob oculos ponit. Verbum, Candidi, in Cabala, bonum notat. Atri vero, malum. Huiuſmodi rebus ac notis myſteria ſua vulgo calare, Religionis præſertim ſacra, Aegyptij ſolebant. Id quod earum notarum relliquiæ· in Obeliſcis, qui Romæ ſuperſunt, apertè teſtantur. Philoſophi igitur, ne paſſim diſciplinam ſuam omnibus exponerent: quæ de natura, ceteriſque Philoſophiæ partibus, perſcripſerunt· ea fabulis & integumentis, inuolucriſque quibuſdam· pulcherrimarum rerum ſcientiam, multo labore parandam eſſe, vt charior eſſet, exiſtimantes · obſcurarunt. Id quod in more poſitum Brachmanis, & Baneanibus· quos in India Iudæos fuiſſe, nonnulli referunt· planè fuit. Quam ob rem Græcos Philoſophos, cum ijs, vt, vnde eorum decreta fluxerint, aperiretur · comparari oportuit. Iam de Sinarum 27

re-

regno videamus. Id, ad Occaſum Indiæ contiguum in tredecim prouincias & diœceſes diſtributum dicitur · quarum ſingulæ ſuam Metropolim habent. Ex his, Canton, vrbs nõ procul a mari ſita, omnium minima eſſe fertur · quantumuis, Olyſipponem, incolarum frequentia, longe ſuperet. Aedificia habet commoda · mœnibus cincta firmis admodum. Viæ, ne furibus ac maleficis tranſitus pateat, portis intercluſæ. Adminiſtratio tota penes Regem eſt. quem ſingulari veneratione & obſequio colunt. Hic ſingulis prouincijs nouos, tertio quoque anno, Magiſtratus præficit · non tamen indigenas. Quorum Præfectorum ex ipſo comitatu, & apparitorum ordine, maieſtas imperij ſatis elucet. Præſidibus prouinciarum ſeni tribuuntur Adſeſſores: qui, quid a Collegis, quid à Præſide geſtum ſit, ſeparatim quiſque, ſingulis menſibus ad Regem perſcribunt. Qui Rempublicam male geſsiſſe deprahenditur, teterrimo carceri, cum tota gente, traditur · & non ignominia ſolum · verum etiam bonis interdum, mulctatur. Probos autem & iuſtos, honor magnus ſequitur. Cernuntur Cantone paſsim, vltra mille arcus, cum inſcriptionibus. Hos fere, Regij præfecti, magiſtratu functi, adminiſtrationis ſuæ monumenta, poſteris relinquunt. Qui publicè ius dicit, Hexaſi, vernaculo ſermone: qui Regiam pecuniam curat, Ponchaſi dicitur. Maris autem imperium · & peregrinorum adminiſtratio, penes Aitanem eſt. Chaeni inſignia, manus & oculus. Hic capitales Regis ſententias, & mulctas à Cohorte regia confirmatas exequitur. Miniſtros Regis aut in officio continet, aut, ſi merentur, magiſtratu priuat. His autem omnibus quaſi pro Rege, Tutanus · Magiſtratus is ſic dicitur · præeſt: cuius tota prouincia, poteſtas admo-

*dum eſt formidabilis: Pileo, quem à Rege dono adcipit,
conſpicuus· & veſtimentis, inaurato leone· qui Regis eſt in-
ſigne· diſtinctus. Hoc ille amictus ornatu, maiorem, quam
Europæ Regum quiſquam, grauitatem, vel potius maieſta
tem præ ſe fert. Hunc, Luſitanis etiam Præfectis, non niſi
genu flexo, & eminus quidem, adloqui licuit. Habitat ma
gnifice. Qui negotiorum cauſſa illum adcedunt: ijs, vt à Ia
nitore admittantur, quid ſibi velint, ad ſingulas fores, alta
voce pronuntiandum eſt. Stipatores corporis permultos
habet, à Rege attributos. Ferunt ad Cantoniæ dumtaxat
prouinciæ præſidium & adminiſtrationem vltra centum
hominum millia, Regis impenſis ali. Arma lictorum, arun
dines ſunt, igne toſtæ, cubiti vnius longitudine, latæ digitos
quattuor. ijs nocentum pedes, leui quandoq; de cauſſa, a-
criter diuerberant. Præfecti per vrbem ſella geſtantur: ſe-
quuntur equi frenati· magna praeunte ſatellitum manu·
Quorum alij arundines, clauam alij ferunt· alij pendente
ex humeris tabella, ſericis floccis ornata, Magiſtratus im-
perium declarant. Exterarum Gentium Legati, niſi iuſsi,
ad Regem non admittuntur. Is in vrbe Regia, quæ quin-
genta milliaria Cantone diſtat, habitans, quid hac in re
fieri velit, ſignificat. Gens ipſa, iudicio ingenioque valet.
voluptatibus & libidini dedita ſupra modum. Proprias
habet, eaſque ſcriptas leges, ac iuri noſtro Cæſarum ciuili
ſimillimas· vti ex libro, quem de Chinenſium legibus in-
ſcriptum, apud Indos adſeruari ferunt, videri poteſt. Li- 28
bris excuſis vtitur. Multis enim ante ſæculis typographi-
am excogitauit· quam vllus eius eſſet vſus in Europa. Non
tamen exemptiles, vti nos, libris imprimendis, ſed laminis
inciſas litterarum formas adhibet. Ad opificia & merca-
turam, & quæcunque ad victum & cultum corporis per-*

ti-

*tinent, idonei ſunt. Animi verò immortalitatem, Deum
vnum, æterna præmia ac pœnas, ignorant. Quocirca diui-
narum apud eos rerum cura poſtrema eſt. Sacrorum
Antiſtites, eatenus in honore ſunt, vt capitis tegumento in
mitræ formam vtantur; mento & capite abraſo contem-
ptiſsimum alioquin hominum genus. Incolæ ſuffitu tan-
tum & odoribus Idola, quæ apud ſe habent, venerantur.
Ad rem quamlibet auſpicandam oracula per ſortes exqui
29 runt. eæ ſi triſtes ducantur, Idola tum vapulant. Regio
ipſa, & patet latiſsimè, & omnium, quæ quidem in ea pla-
ga ſunt explorata, oppidis & habitatoribus eſt celeberri-
ma. Ea, quæ ad victum neceſſaria ſunt, mira copia, in ſin-
gulis vrbis vijs venalia proponuntur. Quæ inter Canto-
nem eſt & Mare planities, infinita propemodum, & irri-
gua opimaque valde ter quotannis fruges fert, quæ in vr-
bem nauigijs conuehuntur. Feminarum ſumma eſt cuſto-
dia in publicum prodeunt tecta vndique lectica concluſæ,
corporis ornatu ſane pulchro. In adulterio comprehenſæ,
capite multantur. Errones mœnibus prohibentur. Cum
exteris incolæ varia mercimonia exercent. ſericum, pre-
tioſa fictilia, camphoram, æs, alumen, & lignum Sinenſe
30 commutant. Iam vero: quod ad illuſtres illas Inſulas,
quæ in Orientali Indorum & Sinarum Oceano latiſsimas
regiones, magna ex parte cingunt, attinet: primum facile
locum vna Iapponia obtinet. A Luſitanis, qui eam non
multis ab hinc annis à ſe inuentam frequentare cœperũt:
ſic dicta. Quam M. Paulus Zipangrim nominat. veteri-
bus Chryſen fuiſſe adpellatam, nonnulli ſcribunt. Sita eſt
ad SeptemTriones gradibus triginta ſex, poli Borealis al-
titudine. In longitudinem ſexcenta milliaria Luſitanica,
& in latitudinem trecenta patens. Aſiæ, Americæque fini-*

bus interiecta eſt. Hac Inſula diſtat ab Luſitania, & quidē periculoſa in primis nauigatione, millia miliaria Luſitanica omnino ſex· a Goa, plus mille. Terra pauper eſt, & Luſitania frigidior· montoſa & niualis. Olei, butyri, caſei, lactis, ouorū, ſaccari, mellis, aceti valdè laborat inopia: crocoq;, cinnamomo, pipere, & ſalutarib. medicamētis prorſus caret. Pro ſale, hordeaceo furfure vtitur. Incolæ, quib. parum cum exteris commercij fuit, e ſua Geographia Orbem terrarum vniuerſum tripartito diuiſerunt · in Iaponem ſcilicet, Sionem, & Sinas. & quamuis Religionem a Sinis adceperint · omnes tamen præ ſe nationes contemnunt, ſeſeq. ceteris gentibus ingenio ciuiliq. prudentia longe anteponunt. In qua Inſula, calores æſtate feruentiſsimi· frigora hieme ſæuiſsima ſunt. Typhonis procellæ vehementiſsimæ. Terræ motus ita frequentes, vt ad eos incolæ penè occalluerint. Regio argenti fodinis abundat. cetera ſterilis· non naturæ vitio, ſed gentis incuria. Boum tamen armenta in agriculturam dumtaxat aluntur. Salubre cælū, aqua bona. Gens colore admodum candido. cibi parca. Honoris auidiſsima· quem etiam in ſumma egeſtate, cognomentorum incremento· quæ Rex bene meritis adtribuere ſolet, metitur. Caluitiem, non ſine magno dolore, lachrymisq. pilos euellens, procurat. Armorum ſtudio iam inde a pueritia viri ſunt dediti: hæc illis cura præcipua. Viriles tunicæ, va[illegible]s picta coloribus ad media crura cubitosq. pertingunt. Muliebre· pepli, decora ſpecie longiores. Omne genus aleæ, vt fur um, auerſantur. Mercator, quamuis pecunioſus, contemnitur. Inopiam· qua tamen pleri que laborant· deteſtantur: adeò vt recens natos infantes, puellas præſertim, ij· qui tenui re familiari ſunt, iniecto fauci-

bus

bus pede, crudeliter enecent. Vxores, quas ſingulas habēt, vel prole ſuſcepta, tam ſummi, quàm infimi, leuiſsima de cauſſa repudiant. Vxores viciſsim maritos, ſed rarius· & alijs nubunt. Inter cognatos, nuptiarum à ſecundo gradu ius eſt. Frequens etiam alienæ prolis adoptio. In oppidis paullò nobilioribus, plerique tam viri, quam feminæ, litteras norunt. In propinando, dum conuiuantur· id quod ſæpè faciunt· habentur diligentiſsimi. Extant apud primarios, de officijs, & quaſi ceremonijs conuiuiorum, Rituales libri, quos perlegunt· ne quid per inſcitiam peccēt. Nox inter primores plerumq. confabulationibus, cantu ſymphoniæ muſico, & conuiuijs, teritur: dormitur interdiu. Aduenarum congreſsibus delectantur, & ab ijs exterorum mores ac ritus curioſiſsimè exquirunt. In furto deprehenſum cuiuis occidere licet. Vincula publice nulla, nullæ cuſtodiæ, nulli pœnarum exactores· priuatim patres familias domi quiſque ſuæ capitalium rerum cognitiones exercent, & ſcelera grauiora, capitali ſupplicio ſine mora vin-
31 *dicant. Ante annos circiter CCCC. Iapania tota Meacenſi Regi, tamquam ſummo Imperatori, cuius in vrbe Meaco ſedes eſt, & Iaponico ſermone Cubucama dicitur· parebat· ſed Procerum rebellione, paullatim opes diminutæ ſunt· honos & dignitas manet. Itaque, Iaponis olim vnum Imperium. In Regna deinde ſex & ſexaginta diuiſum eſt. Præcipua nunc hæc ſunt: Meacenſe, quod diximus· Bungenſe, Amanguccenſe, Sacaianum, Canganum, Facatenſe, Firandenſe· à Regijs & potentiſsimis cuiuſque ciuitatibus, ſic adpellata. Hinc fit etiam, vt propagandorum finium libidine, dum ſeſe propinqui Reges infeſtant, Iaponia perpetuis bellorum incendijs ardeat. Iaponiorum tres præcipue Ordines numerantur.*

Patritij. qui vectigalibus ciuitatis fruuntur: Bonzij ſacrificuli, quorum ampli ſunt redditus: & Opifices, qui aliorum veluti ſeruitia ſunt: & nec opibus, nec coniugijs, ad Patritiorum dignitatem vmquam peruenire poſſunt. Publica adminiſtratio triplex eſt. Principem omnium locum, tenet ſupremus Religionum Antiſtes: cuius decretis ac ſcitis omnia publica, priuataque Sacra: quæ in multiplici plurimorum Idolorum cultu tota verſantur, ſubiecta ſunt. Naſcentes præterea Bonziorum ſectæ, niſi ab eodem confirmentur: nullam exiſtimationem vel auctoritatem habent. Tundos etiam; qui tamquam Epiſcopi ſunt: etſi eorum electio, quibuſdam in locis penes Regulos ſit: confirmat tamen ipſe, & creat: qui deinde magno apud ſummos, infimoſque in honore ſunt, & ſacerdotia conferunt. Priuilegia & immunitates à ciuilibus muneribus, ab illo petuntur. Leuiorum poteſtas penes Tundos eſt, nimirum, vt de carnis guſtatu, religioſis diebus, cum ad Idolorum delubra vulgo peregrinantur, alijsque compluribus generis eiuſdem, decernant: Porro Sacerdos hic Maximus, apud 32 *Sinas ab eruditione ac ſapientia: apud Iaponios vero vel à ſtirpe, vel à nobilitate & pecunia, legitur. latè imperat, magnis vectigalibus fruitur, & cum Regibus ſæpè decertare ſcribitur. Cetera gubernatio duplex eſt. Præfecti duo, ſumma cum poteſtate ſunt: quorum alter honoribus: alter Iudiciorum & Cauſſarum cognitioni præeſt. Honoris Præfectus, quem Voonem nominant, ſtirpis ſucceſsione delectus, in Deorum numero colitur. Hunc terram pede contingere religio eſt: ſi tetigerit, Magiſtratu depellitur. domeſticis finibus numquam egreditur, nec temere in conſpectum ſe dat. Domi vel lectica vehitur, vel ligneis ſoccis vbiq. præaltis, ambulat. In ſella dum ſedet, ex altera*

par-

parte pugionem, ex altera, arcum & ſagittas habet. Exteriore tunica rubra, ſerico tenui, vti velo, obducta: interiore autem nigra vtitur. Pileum gerit in capite pendentibus vittis, ad inſtar Pontificalis tiaræ. frons rubro, candidoque colore depicta eſt. cibum è fictilibus capit. Iudiciorum vero Præfectus, cum reliquæ iuriſdictioni, tum bellis etiam, quæ iuſta decreuerit, indicendis, atque ſedandis, præeſt. adhæc, puniendis ſeditionum auctoribus. Quas ad res Regulorum opera vtitur, quorum, niſi paruerint, bona proſcripta finitimis ciuitatibus addicit. Sed, cum apud Proceres pleroſque ius in armis ſit, non ſemper huius Magiſtratus iuſſis obtẽperant. Quod ad reliqua pertinet: Iaponi Regibus quiſque ſuis in foro ciuili; in ſacro Tundis,
33 *ac ſectarum Principibus parent. Eæ vero ſectæ ferè duodecim numero ſunt. Quæ licet cultu & ſuperſtitionibus inter ſe multum differant: in tollenda tamen Animorum immortalitate conſpirant. & quamuis plebi varia Deorum nomina ad colendum proponant: ipſi tamen ſecum, præter ortum & interitum, nihil eſſe conſtituunt. Ad hanc opinionem imis animi ſenſibus pœnitus infigendam, commentationes circiter bis mille & quingentas paratas habent. Quas qui diu multumque ſecum perpenderit: omni tandẽ religione ſolutus, in illa cæcitate prorſus conquieſcit. Habet hæc Inſula præclaras aliquot Gentilium Philoſophorum Academias. Quarum celeberrima perhibetur Banduenſis. Primum ab hac locum Meacenſis obtinet: Collegijs præcipuis quinque, & ſacrificulorum, quos Bonzios, & Monachorum, quos Leguixil vocant, & Monachorum cœnobijs plurimis, inſignis. Præter hanc, ſunt claræ admodum Caiana, Negruenſis, Hoiama, & Frenoiama, omnes non procul a Meaco ſitæ. quarum ſingulæ ter mille,*

& quingentis, & eo amplius, auditoribus frequentantur. Religioſorum vtriuſque ſexus· Bonzos & Bonzas nominant· tota Inſula ſunt Monaſteria plurima, precibus publice fundendis deſtinata: adeò, vt ſeptem millia conſtructa fuiſſe dicantur. Dæmonem omnes colunt · idque potiſsimum in tribus templis, ſpecie quidem horribili. Maiorum gentium in Iaponia Dij ſunt, Camis, & Fotoquus· Liberum cuique, in ea prouincia· cuicumque ſeſe ſecta ac Religioni quis velit, addicere. Pagolum, Gẽtilium fanum vocant. Sed de Iaponibus iſta ſufficiant. Hanc regionum, rerum, animalium· & hominum denique multiplicem varietatem, Luſitani, tum Hiſpani, Regum ſuorum auctoritate & ſumptibus, indagarunt, explorarunt, & vniuerſo iam Orbi, ſingulari Dei beneficio, patefecerunt. Et ſanè ſi vmquam Dei Opt. Max. ſumma erga genus humanum bonitas atque beneficentia viſa fuit: in hiſce certe Indiæ regionibus, ea clare perſpicitur. Cum enim · paucis veterum Chriſtianorum relliquijs exceptis· Indi omnes Dæmonibus tot annos mancipati eſſent: perfecit admirabili ſua prouidentia: vt Chriſtus, ſalutis ille noſter auctor, in eorum animos, tenebris expulſis, illabens, palam illuceſceret, & ipſis Chriſtianæ Religionis, Euangelijque doctrina traderetur. In qua Chriſtiana fide promouenda, qui ab IESV Societate nomen habent, operam egregiam nauauerunt. Nunc etiam quadrageſimus annus agitur· ex quo, Bungeum regnum, Socij ſunt ingreßi. Itaque perfecerunt: vt Chriſti Religio, plane libera ſit in ijs Inſulis. Nullis ergo periculis deterriti, omnes Indiæ partes, vel potius vniuerſos Orientis angulos, magna animi conſtantia, peragrarunt: ac multis in ea locis, indefeſſo labore, ſalutaris illius noſtræ Religionis fundamenta: frequentibus in id Col- 34

legijs inſtitutis iecere. Franciſcus præſertim Xauerius, Hiſpanus. Hic omnium primus, animo ſanè excelſo inuictoque præditus in Tolo oppido, tribus menſibus, octo & viginti hominum millia, eoque amplius: tum altero in Regno, menſe vno, millia plus quam decem ſcribitur ad Chriſti fidem conuertiſſe. Præterea, latiſsimè patentes Sinas atque Iaponios. & alia octoginta millia, in ora maritima promontorij Commorini. Socij verò, poſt eius obitum, amplificandis Chriſtianæ Eccleſiæ pomerijs adeò diligenter incubuerunt vt anno Chriſti, ſupra milleſimum & quingenteſimum, ſexageſimo quinto ex Commorinenſibus, Goenſibus & Cocinenſibus, qui Chriſtianæ militiæ nomen dederunt cenſita ſcribantur, vltra trecenta hominum millia. Fuit autem Xauerius natione Cantaber, & in eo Chriſtum docendi munere quo, primus ex Societate, ijs in prouincijs functus eſt annos vndecim, magna perſeuerantia perſtitit. donec in Chinenſi littore non procul à Cantone Sinarum vrbe, ſanctiſsimo huic labori inuigilans, anno poſt Chriſtum natum cIɔ. Iɔ. LII. vitam cum morte commutaret. Mortuũ eius corpus, in viua primũ calce ſepultũ, etiam quindecim menſes integrum manſiſſe, nec ingratũ odorem ſpiraſſe, Socij ferunt. Luſitaniæq; Regem, hoc tanquam miraculo, tum præclaris ac pijs illius geſtis permotum eius vitam à Pro rege ſedulò conſcribi, iuſsiſſe. At
35 *verò: ne quis miretur, tot Barbaros populos, tam paucis menſibus, redditos eſſe Chriſtianos: Xauerij eos docendi, hæc fuit ratio. Summa Chriſtianæ Religionis capita diuinis decem Præceptis, & duodecim Articulis fidei comprehenſa Orationemq; Dominicam & Salutationem Angelicã, ille in Indicam linguam verti curauerat. Et eam Indi-*

cam

cam tranſlationem memoriter didicerat. Quos Articulos & Præcepta, verbis ipſe alta voce præeundo in publica concione pronunciabat. Deinde, ab vniuerſis eadem recitari præcipiebat. Singulis autem Articulis Orationem Dominicam, Angelicamque Salutationem, Deum inuocans, & eius opem, quo Indi animo fidem conciperent, implorans inſerebat. Qui recitatis ijs verbis, ex ea multitudine adſentiebant, eos ille, poſt aliquot dies, plenius inſtitutos, ſacra Baptiſmi aqua perluebat. Fideliumque conſortio, ad æternæ ſalutis, poſt hanc vitam, per Chriſtum conſequenda præmia, iungebat. Veruntamen, in Baneanibus & Bramanibus abluendis difficilior erat: quod Indorum Sacris illi præſint, & Idolis populum ſeruire cogant, quæ tamen Idola, falſos eſſe Deos, eorum quidam non ignorent.
Brachmanes enim, multa noſſe de Chriſtiana Religione, quaſi per manus ipſis tradita. Miſſus nempe à Demetriano, Alexandriæ Epiſcopo, Panthenus, Stoicæ ſectæ Philoſophus, in Indiam legitur, vt apud Brachmanes, & eius gentis Philoſophos, Chriſtum Populo prædicaret. Sed quoniam omnia, quæ de diuinis rebus ſciunt, aut intelligunt, ex inſtituti ſui lege, ſupprimunt: illa de Chriſtianis cum nemine communicant. Idola idcircò tuentur ſua, quod lucrum ex ijs faciunt, ac victum ſibi auctoritatemque quærunt, multaque ijs ob id, tamquam ſibi, offerri donarique procurant. Hic igitur, harum ad Indias nauigationum, Hiſpaniæ, Luſitaniæque Regibus, ſcopus ab initio potiſſimum fuit propoſitus: vt Chriſtianam Religionem, vndique gentium longe lateque propagarent, & in omnes Orbis oras extenderent. At: licet duo illi Reges, frequenti- 36
bus, & toties iteratis nauigationibus, omnia pæne maria ſint emenſi: nondum tamen hactenus, eo hominum diligen-

tia

tia ſolertiaque penetrauit: vt num Occidens Orienti, vlla Continente terra, coniungatur: qua in Orientem, pedibus id quod quæritur, & optatur: iter eſſe queat: inuentum ſit. An igitur America, Oceano cingatur vndique: an vero Aſiæ Europæque, ad SeptemTriones cohæreat: magna eſt inter Coſmographos diſputatio. Vtrum videlicet: ad ſeptemTriones, freto à vicinis Groenlandiæ Tartariæque regionibus, ſeparetur. Alij enim partem Aſiæ eſſe contendunt. Alij, totum quidem Orbem in tres Continentes diuidunt. Quorum vnum vniuerſa terræ, à priſcis, & à nobis habitatæ cognitæque, tribuunt: Alterum Orbi nouo, ſiue Americæ: Tertium ex Magallanica Auſtrali regione, nondum a noſtris hominibus perluſtrata conſtituunt coniunctam. Sed Aſiam ab America diſiungi vel hinc patet: quod Iaponia ad Boream ſita Indiæ Orientis Inſula ita Aſiæ Americæque finibus eſt interiecta: vt, eius centrum in trigeſimum ſextum latitudinis Aquilonaris gradum incidat. Ergo: Aſiam niſi circa quadrageſimum latitudinis eiuſdem gradum cohærere Americæ non poſſe. Nam eo vſque, Americæ Aſiæque littora, fuiſſe ſatis explorata. Itaque: vniuerſus Orbis planè nobis eſt cognitus: exceptis in America ijs littoribus, ad SeptemTriones ſitis, à quibus ſi qua reliqua ſint nimio illorum frigore, ne poſſint explorari, quaſi prohibemur. tum etiam, exceptis ijs regionibus & Inſulis quæ à Magallano, ad Auſtrale illud Orbis Noui fretum, repertæ propter earum vaſtitatem, Hiſpanis alibi occupatis, totæ nondum perluſtrari potuerunt. Nonnulli, omnes illas terras, quæ Polo Antarctico vicinæ ſunt, vno nomine, Magallanicam adpellant: perpetuis etiam inter ſeſe littoribus cohærere. Tertium vero Orbis terræ Continentem, duobus reliquis ma-

gni-

gnitudine parem, efficere· inde colligunt, quod eorum littorum, quæ Auſtralib. tam Indiæ, quàm Africæ, Americæq; littoribus aduerſa ſunt· nullis terminum finemq; huc vſq; videre contigit, quantumuis diuerſis in ea locis, longiſſimo
IV ſane tractu fuere præteruecti. NVNC ſupereſt· vt hiſce 1
ſuperioribus Hiſpanorum et Luſitanorum nauigationibus, vnam· quæ à Gallis in Floridam Occidentalis Indiæ peninſulam: & alteram, quæ a Britannis, qui nunc Angli ſunt, in incognitam quamdam nec Hiſpanis notam Inſulā· quæ ad Occidētem quoq. pertinet· ſuſcepa fuit· paucis adijciā. Si enim, Oceanus magis illuſtrabitur· & Hiſpanorum Luſitanorumq; in eo exantlati labores, multo ſane inſigniores adparebunt. Galli ergo, vt viderunt Hiſpanos, præclariſſimis Orbis noui titulis· & Luſitanos Orientalis Indiæ fama percelebri· florere· & ex ijs nouis prouincijs, innumeras opes illis comparare: vehementer incenſi pulcherrimæ laudis ſtimulis· aut forte inuidia tanti nominis, ab inueterato ſuo in Carolum Quinctū odio, commoti: in eam quoque cogitationem incubuerunt· vt in India prouincias ipſi quærerent: vel ſaltem in ea res nouas molirentur. Nec Regibus defuere, qui ipſos eo, ſatis acriter inflammarent. In
primis· Nicolaus Villagagnonius, Eques Melitenſis, Gal- 2
lus· cui, rei militaris vſus, litterarumq. ſcientia, tribuebatur· annis circiter ab hinc tribus ac viginti, Henricum Secundum Regem, ad occupandam, ſe duce, Floridam· excitauit. Hic itaque, eo· cum aliquot nauibus, ac milite· & cum Reformatæ, quam vocant, Religionis hominibus· quibus, libera ſua fore Sacra, & eorum exercitum· ipſe Catholicam Romanam profeſſus indulſerat· Caroli Noni Regis iuſſu, nauigauit· & in ea ſibi cumprimum, arcem aliquam· qua ſe, aduerſus Barbaros & Hiſpanos, tueretur· e-
re-

rexit. Sed cum datam fidem Socijs & comitibus, vt aiunt, minime præſtaret: quin etiam, quod caput eſt, aliquot eorum ipſe, de rupe præcipitaſſet: multis ab eo, propter ſummam crudelitatem, deficientibus arceq;, quam ſtruxerat, ab Hiſpanis per indigenas capta turpi in Galliam reditu, vel potius fuga Hiſpanus hanc peninſulam potiundam reliquit. Magnopere vero Hiſpanus ſibi contendēdum duxit ne Gallus, quiſue alius in India quam primus repperit, & multo ſanguine ſuis regnis adiecit pedem figat. Verumtamen: inſequētibus paucis poſt annis Milleſimo quidem, Quingenteſimo, & Sexageſimo ſexto Ioannes Ribautius Gallus, vir militaris ex Caroli Regis auctoritate, ac iuſſu eam nauigationem ſeptem nauibus, & trecentis hominibus inſtructus repetijt. Diepa Gallico portu, vndecimo Calendas Iunij, eo ſoluit Adpulit, decimo nono Calendas Septembris. Propugnaculum in ea quoddam, quo vires firmaret, ad Delphinum fluuium, Gallus habuit. Id Hiſpani, duce in eos expeditionis facienda Hiſpanorum nomine, Petro Melende Cantabro, Indici Maris præfecto poſt aduentum Ribautij, indigenarum coniuratione & ope, clam ceperunt. In quo Galli vtriuſq. ſexus, fære ducenti, dum eorū claſsis Hiſpanos perſequeretur, fuere cæſi. Claſſis poſt, vadis illiſa, vectoribus omnibus, præter anum, ſaluis perijt. Coacti igitur, Melendi Hiſpano deditionem fecerunt Conditiones pacta Salua ipſis vita eſſet, & bona omnia In Galliā, relicta Hiſpanis Florida, redirent abituris vero bona fide Melēdes nauigia ſuppeditaret. Promiſit Melēdes Oēs tamē, paucis opificib. exceptis, cōtra fidē publicā interemit. Cū enim Hiſpanus, ad id vſq. tēpus, Indiā pacifice poſſediſſet: nolebat ſi ſeruarentur rurſus ab ijs eā inuadi poſſe maxime, a quib. iā ea littora forēt explorata.

Quæ

*Quæ perfidia, apud Hiſpanos, Melendi opprobrio non me-
diocri fuit. Porro: cæſorum hæredes, & cognati, grauiter
tandem contra illum tamquam iniuſtiſsimæ cædis illius au
ctorem, Galliæ Regi, ſed fruſtra, conqueſti ſunt. Hic eſt
ille Melendes qui, collecta inſtructaque claſſe, iactabunde
magis quam vere, pollictius erat: ſe, breui Brilam, ceteroſ-
que Batauicos portus ciuilibus hiſce bellis amiſſos, & om-
nem eius maris oram redacturum in priſtinã, Potentiſsimi
Philippi Hiſpaniæ Regis, poteſtatẽ. Morbus enim eã claſsẽ,
vbi iam cum ea ſoluturus eſſet, ſpõte diſiecit proſtrauitq́;
poſteaq. didicit: Batauos, quos antea ſegnes & imperitos
putauit, maritima rei militaris ſciẽtia præ ceteris Septem
Trionum populis, præſtare. Quibus rebus, euenit: vt inde
concepto mœrore, vitam, irriſus, cum morte commutaret.
Florida regie, ſita eſt in America viginti trium graduum* 4
*latitudine, SeptemTriones verſus. Montoſa eſt, & ſilue-
ſtris. Quapropter plurimas alit feras. Crocodilos etiam
& Serpentes alatos. Ferax eſt admodum rerum omni-
um, quæ ad humanam vitam neceſſariæ putantur. pabuli
vero feraciſsima. Tritico tamen caret. Sed milio abundat;
quod craſſo caudice cum ſit, ad Septẽ pedes excreſcit. Na-
ſcitur in hac prouincia, herba quædam ſtupendæ magnitu
dinis vno caule, eoque recto, inſurgens altitudine pedum
quatuor ac viginti, arboris inſtar. Sed annua eſt. Folia ha-
bet ampla. Vnicumque florem, in caulis ſummo. Cuius flo-
ris color eſt fuluus. Forma vero circularis, coronæ ſpecie.
Inueniturque, aliquis, cuius diameter ſit trium fære pe-
dum. Hic flos, leniter propẽdens, interdiu conuerſa ad ſo-
lem facie, circumagitur, nocte reuertitur, orientem So-
lem excepturus. A qua re Hiſpanis Flos Solis, maxime in
hortis Regijs, cognominatur. Quidam, vetere Heliotropij
nomi-*

homine, licet noua planta ſit, adpellant. Semen ſimilitudine nucum pinearum, ſed mollius· incolis edulum. Liquor præterea, Terebyntinus· caudice vulnerato, effluit. quem; vulneribus madere arbitrantur. Silueſtres vites habet hæc Peninſula, verumtamen, nullas colit. Quamobrem vini nullus in ea vſus. Potu homines vtuntur, ceruiſia quam adpellant, non abſimili. Vultu ſunt rotundo ac pleno· oculiſque peracribus. Comam nutriunt perquam prolixam. Eam capiti circumplicant· & ei ſagittas inſerunt. Viri omnes, nudi: feminæ, circa verenda pelles veſtiunt. Cum finitimis diuerſarum linguarum populis, belligerantur. Arma ſunt arcus, & iacula. Domus, rotundæ. proceriſque conſtant arboribus· palmarum folijs tectæ. A quibus domibus, & a lectis, igne conſtructo, muſcarum incurſus abigunt. Plumas varij generis· calculoſque, virides ac rubros, ex oſsibus factos; in pretio habent. Veſcuntur radicibus, arborumque fructibus; herbis, ac piſcibus. Butyri condimentique vicem ijs, piſcium adeps ſupplet. Humani ſatis. Reges ſingulis præficiunt pagis. Liberos nullis diſciplinis informant· nec eos corrigunt. Vnam tantum coniugem quis habet. nec fas cuiquam, habere plures. Furtis tamen ſunt dediti. Eadem famæ aurique foris in venis exquirendi cupiditas· Britannos, qui nunc Angli ſunt, impulit: vt ipſi in Occidentis & SeptemTrionum Indiæ regiones nauigarent. Martinus enim Forbiſſerius, natione Anglus, Nauarcha· ab hinc plus minus ſexennium, exiſtimauit ſe reperturum fretum, per quod in mare Pacificum, quod Surum vulgo dicitur, traijceret: inde autem, in Moluccas Inſulas· in quibus Aromata naſcuntur; & ad nos dein vehuntur. Vt hoc tentat, & eo nauigat· incidit in Inſulam quamdam incognitam, & incultam, ab Hiſpanis

non exploratam · cui nec adhuc nomen indidit. Anglica quidem adpelletur. In ea, eius comes ſplendentem glebam repperit. Hac flata non parum auri fudit. Quamobrem · vbi in Angliam rediſſet · eueſtigio, Elizabetha Regina iuſſit, eodem ipſum denuo nauigare, eique naues quattuor inſtruxit, & rei metallicæ peritos adiunxit. Ac mandat · ne ſolum eam Inſulam perſcrutetur: verumetiam indaget, quæcumq. vicina loca. Eius materiæ adtulit Regina, dolia centum, vt aiunt, ac viginti. Cuius Centumuirale pondus, vncias auri quinq. continet. quæ vncia, nouem coronatis Gallicis æſtimatur. Quo igitur vlterius ille, atq. diligentius, eas terras perluſtraret: altero ab hinc ſuperiore anno, duodecim nauibus · in quibus ligneæ domunculæ ad habitandum, ſedeſq. ijs locis figendum vehebantur · ab eadem Regina inſtructus, tertiū eo ſoluit, nimirum · die Pentecoſtes · licet ſolitus antea eſſet, ſub initium veris, eo nauigare. Iter autem, ſex hebdomadibus conficit · ac totidem, in Angliam redit. Recta itaq;, in SeptemTriones nauigat · fretumq; ingreditur, inter duas rupes · quod ſe dein, in mare porrigit. Cuius freti ſpe, vltra progreſſus · repperit priore nauigatione, illam Inſulam · & homines Barbaros · non indigenas · ſed, qui aliunde, eo piſcatum venerant. Ignarus eorum linguæ, nihil ex ijs reſcire potuit. Secunda tamen nauigatione, oram legens Borealis & Oriētalis Americæ, virum ac feminam, cum nauigiolo cēpit. Quod nauigiū, rotundum erat · & ex corio vituli marini · forte, quia non tangitur à fulmine fabrefactum. Id erat, quam celerrimum · nec à noſtris, ſine ſubmerſiōis periculo, regi poterat · Vterq. indutus, eo vituli corio, mira veſtis arte. Hos homines, in Angliam, Regina duxit · vbi perierunt. Sed fruſtra, ab hac nauigatione, aurum argentumue ſperari, vel hinc li-

liquet: quod Forbiſſerius eo poſtea non rediјt, nec alius miſſus eſt. Indigenæ eius Inſulæ, non ſolum ſunt plane Barba-
7 ri: ſed etiam omnis humanitatis expertes. Sunt autē Barbari iſti homines, procero admodum corpore. Sed colore: qualis ruſticorum noſtrorum, qui victum ſub Dio quærūt, aduſto. Cæſariem ipſi viri, prolixam ſatis alūt. cuius extrema radunt, lapideo cultello. Mulieres, duobus nodis in oculos hinc inde propendentibus, crines implicant: reſiduum, nodo conſtrictum in ceruicem reiјciunt. Earum nonnullæ, pungunt mentum, frontem, & manus, acicula: & cæruleo colore, qui diu durat, imbuunt. Carnibus & piſcibus crudis, veſcuntur. niſi quod aliquando, ſanguinem, & aquæ parum: quæ tamen, ipſis in potum cedit: adhibent. Glacies, qua veluti ſaccaro delectantur, aquæ vicem ſupplet. His deſtituti cibis: crudas herbas humi repertas ferarum more, deuorant. Nullus apud ipſos menſarum, ſcriniorum, ſedilium, aut mapparum, vſus. Digitos extremos, lamben-
8 do abſtergunt. Canes, lupis haud abſimiles: niſi quod, omnes fære ſunt nigri. Eos carpentis iungunt: & oneribus per glaciem trahendis, adhibent. Inutiles mactant, ac deuorant. Veſtes, ferinis e pellibus, conſuunt. Pro filo, neruis v-
9 tuntur. Feris omnibus pelles: ad frigus, quod fære perpetuum habent: arcendum: detrahunt. In veſtitu: qui ſemper ex pellibus fit: cucullum, & caudam inter pedes dependentem geſtant. Quam caudam, amiciſſimo cuiq. tamquam ſingularis teſſeram beneuolentiæ, donant. Omnes veſtiuntur femoralibus ſtrictis. quæ, à lumbis, genuum tenus, integre porriguntur. Tibialia terna geſtant, pilis per hiemem introuerſis: per æſtatem, foras. His cultros, aciculas, aliaque id genus, recondunt. Periſte-

lidum loco, ſuris et genubus, os prælongum adfigunt: quod, vna cum vncino, tibialia conſtringit. Pelles artificioſe præparant. Replicatiles reddunt. His enim, opes eorum omnes, conſtant: non auro, vti ceterorum Indorum argentoue: vel gemmis, aut aulæis. Ex pellibus igitur res neceſſarias: veſtes, ædes, lectos, caligas, calceos, fila, vela, conficiunt. Habitant tuguriolis, balenarum pelle tectis. Siue in 10
tentorijs, ex bipelle balenarum factis: quæ, quaternis abiegnis ramis, in ſummo faſtigiatis ſuſtinentur. Eorum ianuæ, ſemper Meridiem ſpectant. Aliud quoque tentorij genus ex vna pelle: ad pluuias arcendas, venationis, aut piſcationis tempore, conficiunt. Cuius oſtia, proſcenijs ſimilia ſunt. Arcus ligneos, vlnam longos, & neruis firmiſsime vinctos: ſagittas tricuſpides, oſsibus præmunitas: iacula duorum generum: & fundas: pro armis habent: ijſque, dextre vtuntur. Naues eorũ maiores: corio tegũtur. multos ligneos circulos, adfabre factos, intus habẽt: hominum ſexdecim, aut ſeptemdecim, capaces. Minores: vel lintres: balenarum ceruarumque pellibus conteguntur: textoriſque radio ſunt ſimiles. vnoque vectore & remo tantum, impelluntur. Itaque: multis ex indicijs colligitur:
Barbaros iſtos, nullum in Boreæ littoribus habere domicili- 11
lium: ſed regiones, Meridiem verſus incolere. Ferrum quoddam, quo iaculorum cuſpides fabricant: cultrique, aliaque inſtrumenta nautica parum apta: aliunde creduntur ab ijs aduecta, cum quibus habent commercium. Rebus ſplendidis, & ſonoris, valde delectantur. De ipſorum Religione, nondum quidquam compertum eſt. Anthropophagi videntur eſſe. Cadaueribus enim veſcuntur: & piſcibus mortuis. etiam fœtidis. Præter araneas, nullum animal venenatum prouincia hæc fert. Muſcas tamen paruas

quas·acerrimi morſus, alit. Circa maris anguſtias, altiſſimis montibus profunda nube conſperſis, herba quædam protenditur. muſcum refert arborum. Lignis caret regio. Ceruis tamen abundat. Qui Aſinina ſunt pelle. Atque capite & cornibus, noſtros longe ſuperant. pedibus boues æquant. Lepores, lupos, vrſosque marinos, & omnis generus feras, habet. Fluuios item, ac fontes. Sed aquas dulces: propter ſummam aeris aſperitatem, & inclementiam nullas præter eas, quæ ex niue, æſtiui Solis calore liquefacta, manant. Homines, venatione tantum viuunt· & his, quæ terra ſponte producit. Sanguinem ferarum, calidum bi-
12 bunt· & nihil, præter ventrem, curant. De Francorum igitur in Nouam Indiam nauigatione, Nouaque Francia· quæ regio, loca, Septem noui Orbis Trionum magis propria occupat· latiſſimeque protenditur: aliquid fortaſſis, adijciendum eſſet. Sed ſolas Hiſpanorum & Luſitanorum prouincias indicare, nunc eſt animus. Vtinam vero, Potentiſſimus Rex Philippus: cum diligenter terrarum Indiæ ſitus indagari, & per Coſmographos in eam eo miſſos, deſcribi iuſſerit: tandem aliquando Meridionalem Indiæ Continentem explorari, perſcrutarique, curaret. Non enim ego dubito: quin hæc Indiæ pars, plena ſit Populis, magniſque diuitijs abundet. Hoc itaque tam egregio fortiq; facto, & hoc quoque nomine, cum ſubditis pia firmaque componenda pace, per quam illuſtris: non ſolum longiſſime diſſitos populos, Deique prorſus ignaros· in Chriſtianorũ commercium, ac cœtum, adduceret· qua re, quid maius eſſe poteſt? verum etiam inde ipſe ſibi præ ceteris omnibus Regibus, ampliſſimam viam, ad perpetuos immortalis laudis honores, aperiret. Sed de his Indicis rebus hactenus. In quibus explicandis, Auguſtine, ſi tibi prolixior, quàm

Præfationis vel Epiſtolæ ratio fortè ferat, videor: ſcito, me, partim hiſtoriæ illius nouitate, partim cohortatione Bartholomæi Bodegemij, Iuriſconſulti linguarum, doctrinæque præſtātia; & eius in hiſce cognoſcendis erudita diligentia, mihi longè chariſſimi· adeò ad eam narrationem illectum prouocatumque fuiſſe· vt manum de tabula ponere non potuerim. Ad Oſorij hiſtoriam modò reuertamur. PRINCIPIO: *quod ad pietatem ſpectat: nulla bella· vel fama auctore, vel Scriptorum monumentis ego, terra, mariue geſta memini: quæ ſanctiore, vt dixi, inſtituto ſuſcepta videantur: quam quæ Luſitani in Indijs adminiſtrarunt. Emmanuel enim Rex, nihilo minori Religionis ſtudio incenſus, quam animi magnitudine præditus· ea potiſſimum eo expediuit: quo Chriſti gloriam, id quod ſæpè repetendum eſt, eiuſque numen ac nomen ijs in locis illuſtraret· & id ad illas Barbaras nationes, Idolorum, Dæmonumque cultibus infames, extenderet, proferret, propagaret. Quo nomine· iuſta hæc fuiſſe bella, merito putamus. Nec me fugit: nonnullos eſſe· qui· num iure potuerint moueri, dubitarunt. Quorum opinioni optimi grauiſſimique viri, propter vrgentiſſimas cauſſas, reſtiterunt. & exemplis quoque liquet: tam barbaras ac feras gentes, nulla humanitatis ratione, ad verum Deum cognoſcendum perduci poſſe· niſi primum expugnentur· & armis ſub imperium ditionemque Chriſtiani Principis, ſubiungantur. Dubium enim non eſt: quin ipſæ, Deum adficiant maximis & horrendis iniurijs· atq. contumelijs· qui immanes Dæmonum cultus habeant, vice veri Numinis· multaq. ſcelera, contra naturam patrent· Eas vero iniurias Chriſtiani minime omnium ferre debent: cum ipſos, omnibus in locis, &*

apud

apud omnes omnis generis homines, Dei gloriam ſemper in oculis & habere neceſſe ſit · & ipſum Deum coram palamque confiteri. Negare quidem ipſimet videntur Deum · qui ſeſe, cum poßint · ijs, qui eum adeo crudeliter impetunt, atque conuicijs dilacerant · totis viribus, ac neruis, tamquam iniuriæ illatæ iuſti vindices, non opponunt. Si enim, amicus amico iniuriam, quam queat auertere, fieri non ſinit · niſi iure meritoque reprehendi velit: quantò magis, ne Chriſto contumelia fiat, quam propulſare poßimus · à nobis laborandum eſt? Ac bellum · non priuata,
2 ſed publica, Deique vindicta, cenſetur. Itaque: Luſitani · totis ijs prouincijs, in quibus trophæa fixerunt · nihil antiquius ſibi duxere: quam · vt, Deo duce, Chriſtianam Religionem, in ijs, multo ſuo ſanguine ſancitam, fundarent. Hoc autem, quàm arduum, difficileque factu fuerit, ſatis oſtenditur: quod · nulla bella maiore contentione, ardoreque animi vehementiore, geſta fuerint · nulla · in quibus, militaris fortitudo magis eluxerit. An non enim multa illi, prudentißime ſuſceperunt, ſcientißime geſſerunt, feliciſsime confecerunt? Magni ne vero quiddam, cedo videatur · tam procul à ſuis, quibuſcum manus cominus conſeretur · tam procul à ſuis, quoſque debellares · quæſiuiſſe? Tot ergo littoribus emenſis, tot perluſtratis incognitis horridiſque regionibus · tot potentißimos reges, ac populos, prælijs · quàm cruentis, obſecro · laceſſere? Neque enim ſpes vlla, inclinatis deſperatiſue rebus, vlla quidem prompti, præſentiſque ſubſidij, potuit tam procul à domo remotis adfulgere. Quamobrem · neceſſe habuerunt · omnem ſuam ſalutem · in vna, ſecundum Deum, ſua virtute, ponere. Maximum ergo fuit · ſubigere tantas, taleſque gentes. Et quot, in-

terim, obiecta militi pericula? qui terrores ſuperati? Quãta conſtãtia · tot neglecta contemptaque, æſtuoſiſſimi maris tempeſtates? quanta fames etiam tolerata? Quanto itaque animi robore varietas euentuum deuicta? Quoties, id autem quoties, quàm ſæpe? Nam certe, non raro adcidit: vt ipſi Luſitani profligarentur, vel etiam caderent. Victores tandem tamen, ad extremum redintegrata pugna· ſingulari Chriſti beneficio · vel tum maximè, cum omnia prope deplorata crederentur· euaſerunt. Errant 3 autem toto cælo · qui opinãtur, aut diſputant: eos Populos, cum quibus Luſitani dimicarunt, inermes & imbelles fuiſſe. Ab omnibus ſiquidem rebus · & inſtrumentis bellicis, tormentis, & armis · quibus bellum committitur duciturque· non ſecus ac nos erant inſtructi. Neque· forti, exercitato, veteranoque milite, caruerunt. Sed tales conſecuti victorias fuere ſæpe, Luſitani: vt illæ · quem ad modum multis nominibus ac rebus, videntur admirabiles: ita· multis· qui aliorum, ex ſua tantum, virtutem imprudenter æſtimant · aut Maximi illius Dei opem in ijs non adgnoſcunt· incredibiles ſint futuræ. Ego verò ſic ſtatuo· ac ſentio: tantam geſtarum rerum illarum varietatem, tantam magnitudinem quanta præſidijs humanis præſtari non potuit, fuiſſe præſentia diuini numinis adminiſtratam. Idque, proculdubio fatendum eſt. Quis enim · infinitam armatorum hoſtium multitudinem · a quam pauciſsimis Luſitanis, iniquo plerumque loco, & aduerſo rerum ſtatu pugnantibus haud ſemel fuſam, & ad internecionem cæſam, ac deletam eſſe· qualis Pacieci contra Calecutij Regem victoria ſupra quã dici poteſt, non miretur? Ergo· quod ad 4 Oſorium Hiſtoriæ ſcriptorem ſpectat · non ſtatim fides narrationi detrahenda: quæ quis forte dubitandum eſſe, putet.

ſet. Virum enim grauiorem, Auguſtine, ſemper eum fuiſſe non ignoras quam, vt quidquam falſis rumoribus collectum, æſtimaret. Quare mihi ego pro certo perſuaſi: etiamſi rebus geſtis, quas deſcribit, ipſemet non interfuit: nihil tamen ipſum ad poſteros propagaſſe, nihil adtuliſſe: niſi quod a teſtibus egregia fide multo grauiſsimis compertum habuit & quod magno cum iudicio, tum labore, ex Actis publicis, & Regijs; vel ex eorum Annalibus & Commentarijs, qui res ipſas geſſere aut ab ijs, qui geſſerunt, eas accepere, ſcripſere coramque ei narrauere: decerpſit, et expendit. Quin etiam conſtat: Coſmographos Indiæ Regios, nullam nauium gubernatoris narrationem exponere quæ iuramenti religione tum teſtibus, exceptione quod aiunt maioribus, non ſit confirmata. Præclare quippe Polybius: Quemadmodum, inquit, Si quis oculos animanti effodiat reliquum corpus, inutile fit: ita, dempta veritate, ex Hiſtoria narratio omnis eſt inutilis nedum cæca. Cum igitur omnis Hiſtoriæ fundamentum ſit, ipſa veritas in eã vnam proculdubio contemptis etiam ijs, qui inanis gloriæ ſtimulis perciti, ſe, vel gentiles ſuos, cumulatioribus laudibus extollendos eſſe, vociferantur vel maculam inuri ſibi, vel aliquod, egregium ſcilicet, ſuum, ſuorumue facinus omitti, nimis ambitioſe conqueruntur: incubuiſſe ne ſi vera de ijs viris, ac rebus non dixiſſet in multorum hominũ reprehenſionem, id quod alioqui ſibi neceſſario relinqui vidit, incurreret. Quis autem: niſi plane vecors, amens, aut ſcurra: ſe vltrò, infamiæ publicæ periculis iaculiſue, tentet obijcere? Neque, poſteritatem fallere vir optimus adeò diuinis litteris intentus & in ijs tractandis, & explicandis, occupatus voluiſſe, credẽdus eſt. maxime quod eſt ætate iam prouectiore: tum, quod Epiſcopi munere fungi-

tur. In quo perſonæ, quam gerit, ſtatu, & ætatis gradu: quem ad modum vitæ, morum, ac fidei grauitas & integritas, magnopere laudatur: ſic etiam excellentior, quàm in ceteris, maiorque, expeti, ac merito requiri ſolet. Facta, is, geſtaſque res breuiter, perſpicue, libereque narrat: earum initia, progreſſus & exitus, oſtendens. Deliberationes autem gerendarum earum rerum, ſic explicat: vt Conſiliorum rationes tam Luſitanorum, quàm hoſtium quoad licet, iudicio ipſe præditus acerrimo in æſtimandis hominum ingenijs, ac moribus perſcrutetur. Primum: quod hinc in aciem deſcenditur & ex ijs, res geſtæ manant, originemque ſuam trahunt. Deinde: quod, ijs expoſitis, ob oculos quaſi ponitur: quid ſapienter ac rectè ſuſceptum ſit quid animoſe ac fortiter geſtum: quid contra remiſſe, temere, vel confidenter: & vbinam, quaque ex cauſſa, tum quomodo, peccatum fuerit. 6

Quoniam autem non rarò contingit: vt plures, in capiendis conſilijs inter ſe, vna eademque de re, ſententijs diſſideant: partium momenta, quibus argumentis fulta fuerint exponit. Neque enim ex rerum euentu, ſed, ex conſilio, quo res inſtitutæ fuerint de Ducis ſapientia, aut temeritate, iudicandum eſt. Quare hæc Conſilia, nonnunquam inſuper examinat ſeduloque diſcutit & ſuam ijs quoque ſed ſolum grauioribus in rebus ijſque perpaucis; ſententiam adijcit. Ex curſu etiam narrationis, vbi datur, aliquantum diſcedit: & digreſſiuncula, perquàm breui quid in factis, conſilijſque probet, interſerit aliquando: & cur, quid improbet, aperit. 7

Porrò: cum oportunitas rerum bella quæcumque moderetur neque vlla alia bene ea gerendi, facultas, hac maior, dari poſſit: eam ſuis locis indicat, im- 8

*mo etiam à Luſitanis omiſſam quandoque reprehendit.
Hæc autem facile non percipitur: niſi hoſtis rebus cognitis:
atque, quod caput eſt, eius ſtudijs, diligenter per explora-
tores perſpectis. Quare Oſorius, hac quoque parte, diligen-
9 tiam ſuam oſtendit. Quibus rebus efficitur: vt poſterita-
tem: & eos, qui nunc hoſce libros legent: ille & rerum ge-
rendarum prudentia inſtruat, quo ſibi, rectis conſilijs, in
huiuſmodi, vel non diſsimilibus factis, cauere poſsint: &
eos ad virtutem: eius pulchritudine, per ſententias, graui-
tate quadam inſignes, ob oculos exhibita: prorſus ample-
ctendam, inflammet. Ad hunc modum: exemplis, quomo-
do quædam Reipublicæ vulnera curari, & hominum vi-
tia corrigi ac ſanari poſsint: edocet. His autem rebus, nu-
mero tribus: vt ſapiamus, & viri boni efficiamur, & vitia
declinemus: quæ ad prudentiam, virtutem, & emendatio-
nem referuntur: omnis hiſtoriæ vtilitas, continetur. Cuili-
bet autem hiſtoriæ ſcriptori, propoſita hæc eſſe oportet, vt
ea in animis hominum inſtillet: & eorum vitæ in vniuer-
10 ſum conſulat. Eximia denique, ac multiplici: perſonarum,
rerum, locorum: & euentuũ, ab læto vel infelici exitu: va-
rietate: hæc Hiſtoria perquam eſt illuſtris, & iucunda: eo-
que: & multis alijs nominibus: omnium animos capit, mi-
rificeque delectat. Quid enim: quod ritus ac mores, inge-
niaque diuerſarum illarum ignotarumque gentium ac
leges, & inſtituta: declarat? Quænam in ijs Inſulæ, pro-
uinciæ, vrbes, portus, loca, arces. Quis earum ſitus, ambi-
tus, munitio: qui fines: qui in ijs exteri: quæ commercia:
& eorum ſtudia, ædificia: quis eorum Princeps: quis ma-
giſtratus: quale imperium: qui Duces, qualis militia:
qui hoſtes: quæ vires, potentia, & opes: quæ ſoli fertili-
tas, qui fontes, fruges, arbores, herbæ: qui cibus: cæli ſalu-*

ſpritas religio, templa, ſacerdotes eorum cantus fides, magnificentia qui cultus, ac veſtitus, & alia huiuſmodi deſcribit. Necnon caſtra, & eorum metationes. Bellorum 11
quoque, diſſenſionum, offenſionum, odiorumque cauſas adfert. Eorum denique bellorum adparatus, ſtratagemata, velitationes, pugnas, commeatus, obſidiones, oppugnationes, expugnationes explicat. Neque coniurationes, inſidias, proditiones, ſimulationes, ſuſpicioneſque, ac rumores, ſilet. Legationes quoque, variorum Principum, ac Populorum & miſſa munera inducias, ac pacis, amicitiæ concordiæque ſancita fœdera, pactaque, proponit. Nam 12
quid ego de concionibus in toto Hiſtoriæ opere, ſparſis &, pro rerum ipſarum varietate, ſapientiſsimè ſcriptis dicam? Quid de ijs maximè, quæ cohortationem ad prælium committendum, ineundamque pugnam, habent? Quo- 13
niam verò omne eo maximè ſuum ſtudium, ac nerues contulit: vt pietatem in animis hominum ſereret: & expeditiones illas Emmanuel Rex, cultus, præcipuè, Chriſtiani propagandi cauſſa, ingenti quidem ſpiritu, ſuſcepit: nullam in illis narrationibus occaſionem, locumque, conſultò prætermiſit, in quo, acres effuſæ pietatis & ad eam tuendam, & exercendam, & inculcandam, cohortationis aculeos non reliquerit, & ad virtutem colendam quaſi faces admouerit. Rerum omnium ſucceſſus ſiue læti, ſiue triſtes ij adciderunt totos, ad vnum, tanquam eorum auctorem, Deum, eiuſque gloriam & eodem clarorũ hominum laudes rettulit quaſi vna, diuinas res, & humanas, explicet. Quidquid enim facimus, loquimur, diſſerimus, con- 14
ſultamus, legimus, ſcribimus, addiſcimus, aut etiam cogitamus: eò recta, ſi pij, virique probi eſſe reipſa volumus: ſtudia in his noſtra colliment, neceſſe eſt: vt, inde & nos fiamus

mus meliores· & alij quoque, tales vt à nobis reddantur·
efficiamus. Qui vnus nobis, omnibus in rebus finis· & ar-
tium ingenuarum omnium, quæ docentur· Hiſtoriæ in pri-
15 mis·ſcopus eſſe præcipuus debet. Minimè vero prætere-
undum eſt: bella illa, quæ dixi·non ſolum Emmanuelis Re
gis ærarium, nouis partis vectigalibus, auxiſſe·atque Lu-
ſitanis nouas opes adtuliſſe: ſed toti noſtro Orbi· fuiſſe per-
quam vtilia·& etiamnum exiſtere. Præterquam enim:
quod Chriſtianis, nouum iter, ad Orientis & Indiæ, quã
ampliſſimas, atque ditiſſimas regiones· antea numquam
tentatum· aperuerunt· vndè a multis, lucroſa commercia
inſtitui poſſint: Chriſtus etiam· per ea, rudibus ijs Popu-
lis, hactenus haud obſcurè prædicatur. atque· funditus e-
uerſis Dæmonum, quos ſolos ij colebant, Idolis· liberrime,
magnoque cum fructu, docetur. Quo gloriæ fructu ac lau
de· nullus, à Chriſtianis, excellentior excogitari· nullus
16 Deo quoque gratior contingere a nobis potuit. Iam ve-
ro: cum ea, quæ ad hominum actiones pertinent: Varro, o-
mnium Romanorum eruditiſsimus, initia naturæ ſecutus·
in homines, in loca, in tempora, & in res, partiatur· quid-
quid enim agitur, & perſonis, & loco, & tempore, & ipſo
agendi genere, continetur: hinc igitur· quattuor Hiſtoriæ
tractandæ formas· ſiue rerum, in ijs, ordines, oriri, duciq;
conſtet: vnam, quæ hominum vitas· ſingulorum prioribus
ſuccedentium ordine, ſeorſim deſcriptas· complectitur· al-
teram· quæ locorum: tertiam quæ temporum ſeriem, ſequi
tur: poſtremam· quæ ſimilia facta, ac dicta, in quadam, a
vitijs ac virtutibus inſcripta, diſtinctaque capita, conijcit:
mihi prima illa quidem forma· quæ Principum virorum·
præcipue Cæſarum, ac Regum, vitas explicat; idcirco ma-
xime ſemper probata eſt, & digna quidem ſumma egre-
gia-

giaque laude: quod ad eos, prudentia & moribus inſtituendos, qui Rempublicam vniuerſam adminiſtrant, vel eius Principes futuri ſunt: ceteris vtilior, & adcommodatior, haud leuibus ex cauſſis, eſſe multorumque iudicio videatur. Nec enim magis quid Principi cuiquam viro ſit imitandum, quidue fugiendum, adparet liquereue, ad omnium vſum vtilitatemque, poteſt: quàm eius exemplo, qui tale quidquam patrauerit quod vel homines fugere oporteat, vel æmulari. Quoniam exempla: ſi quis animo ea verſet fortius penetrant & hærent memoriæ: atque diligenter narrata, vel expoſita: quia, quod exemplo fit, iure etiam quodam fieri, plerique iudicant: præceptorum vicem ſubeunt. Duplex autem viri Principis vita 17
eſt, ac perſona priuata nimirum, & publica. Priuata corporis, animi, ac fortunæ bonis, æſtimatur. In corpore temperamentum & conſtitutio, ſpectatur à qua: robur, valetudo, vitæ longinquitas, morbi, pericula, mors. Ad animũ referuntur & virtutes & vitia nec non, ad ea propenſio. Mens item, ingenium, ac mores. Fortunæ omnis generis opibus cenſentur. Hoc in genere felicitas, adflictæque res, ſitæ ſunt. Eoque pertinent coniugium, liberi, conſanguinitas, adfinitates, amicitiæ, familiares, clientelæ, & principi ſubditi. Hoſtes præterea, expeditiones, victoriæ, triumphi, honores, atq; peregrinationes. Quid horum ſit in Principe, tum quale Hiſtoria perſequitur. Publica ve- 18
ro Principum vita, latius patet. Nam quid; eam perſonam ille gerens tum domi, tum foris & conſtituta pace & bello ſuſcepto geſſerit: ipſa continet. Tria verò, in conſtituenda, gubernandaque Republica Principi viro, præ cæteris, incumbunt. Nempè Religionis procuratio ciuilium rerum, ac iuſtitiæ, cura: & armorum, terrâ marique,

expeditio. Ad hæc ni fallor reliqua Reipublicæ munia tota, reuocantur. Quæ omnia, vtriuſque vitæ, capita. Oſorius, in Emmanuele Rege, ſuo quidque loco diligenter perſecutus annorum in Hiſtoria ordine ſeruato, perſtringit. Regnum autem Emmanuel adminiſtrauit, annos ſex continuos, ac viginti. Non ſolum igitur quæ bella in Africa & India terra marique, per Legatos Rex geſsit: & quid illos, & quibus ex cauſsis per litteras, ad eos cum mandatis datas exſequi voluerit, explicat: verum etiam quomodo domi, pacis artibus excellens, Regnum gubernarit: quid egregie, grauiter, acute, ſcite, prudenter, pie ſapienterque dixerit: quas legationes quibuſque de rebus & quam grauibus, & à quibus, ad ſe miſſas audiuerit: quid reſponderit. quas item ad alios ſummos Principes, ac Reges, inſtituerit. Quo in genere, inter ceteras illa eſt, ad Alexandrum Sextum Romanum Pontificem: qua Princeps religioſiſsimus, Eccleſiæ rebus proſpici, & Sacerdotes à vitæ luxu, morumq. licentia ad continentiæ ſanctimoniaque diſciplinam, reuocari; poſtulauit. illaque, ad Leonem Decimum cum muneribus, & Elephante.
19 *Mihi igitur; vel hoc ſolo nomine, non vulgari laude digna, hæc Oſorij Hiſtoria videtur. & ob id denique quod omnes Emmanuelis Regis tam priuatas, quam publicas actiones, tanta cum diligentia narrauit. Fuit autem is Rex, omni virtutum genere cumulatus. Vltro autem nobilitas, vbique fere gentium, eo contendit: vt Principis ſui mores vel ex conſuetudine, vel amore virtutis, vel occulta quadam vi, ingenijque ſimilitudine, vel adulandi ſtudio ſequi ſoleat. Vni vero omnium hominum maxime Luſitani, & Regem ſuum admirantur, & amant vehementer. Quare minimè dubito: quin, perquam mul-*

tis,

ti, hac Hiſtoria, ad res præclaras ſaltem memoria proximi
ſuperioris temporis excitentur. Iam præter rerum eam 20
magnitudinem, quæ omnes ad Hiſtoriam legendam inui-
tat ij, qui latinis litteris ſunt exculti in hac eloquentiæ ner
uos, ac robur, agnoſcent. Si enim eloquentia definitur, pru
dentia dicendi: eam nullos in his libris deſideraturos eſſe,
confido. Ita ſiquidem, tantoque artificio Hiſtoriam conte-
xuit: vt, ex geſtarum rerum cauſſis, & circumſtantijs,
quas ſtudioſe, narrationibus, vbi licet, vel aliud agens, in-
ſerit haud obſcurè ſignificet: num aliquod a nobis imperi-
um tum quale & quum longe ab hoc Orbe, remotis in
prouincijs, diſſitum atque quibus è ſeminibus procreare
poſſimus: deinde quibus id artibus & inſtitutis, adoleſcat:
ac poſtremo quibuſnam rationibus conſeruetur. Quæ ſa-
pientiæ lumina adtente legentibus, ſeſe quantum ſentio
in omnibus huius Hiſtoriæ partibus, clara quadam luce
produnt. Quantum ad elegantiam ſtili pertinet: verbo- 21
rum electio, proprietas, ſplendor, & cōpia: ſententiarum
verò grauitas, varietas: orationis denique totius, qui au-
res implent, numeri: qualis ea, quantaque ſit ſatis, ſuper-
que teſtantur. Ornamentorum tamen non plus habet, quā
rei poſcit expoſitio. Hiſtoria enim, non ſolum, reſpuit ora-
tionem ſtudioſius quam decet, elaboratam: verumetiam,
nimia excultam elegantia prudentiam contemnit. Etſi i-
gitur Oſorius, alijs in libris nonnumquam copioſior eſt: id
quod ei inſitum à natura videtur: in hac tamen Hiſtoria
cauit: ne verborum multitudinē tamquam graui aliquo
pondere vim & neruos orationis elideret: ſua, vel obrue-
ret. Nam libens eorum ſententiam amplector: qui omnes
Latinos ſcriptores, qui in eloquendo copiam adfectaue-
runt, ineptos ſibi videri aiunt vno tantum excepto Cice-

22 rone. Quam ob rem:nihil amplius,de his, dicam. Neque multis ediſſeram:quantopere ſit vtilis, tum neceſſaria Hiſtoriæ omnis cognitio,ijs,qui Rempub. adminiſtrant. Hoc enim·apud omnes homines·ac gentes, quæ moribus,ac legibus reguntur·in confeſſo eſt. Neque eius laudes ex ceterarum artium,cum ea,comparatione· copioſe, ambitioſeue,proponam. Breui hæc tantum narrabo. Hominem eſſe ad res duas natum· ad intelligendum videlicet, & ad agendum. Hiſtoria autem, præſtantiſſimorum hominum conſilia,tum facta ac dicta, quibus omnis Reip.forma ſeſe nobis exhibet, & quibus illa continetur, & conſtituitur·
23 commemorat.Itaque conſtat:Alexandrum·vt infinitos alios omittam·ita Cyri diſciplina,quam ex Hiſtoria cognouerat, fuiſſe informatum: vt, vitæ actiones ſuæ, ad eam componens·a rebus geſtis, Magnus euaſerit.Scipio Africanus,ex ea etiam,ad militaris gloriæ culmen eſt euectus. Ea tamen non tam eſt vera·quam ad fortiſſimi, iuſtiſſimique Regis ideam, eſt expreſſa. Iulius vero Cæſar· Alexandri Magni præclaris rebus geſtis excitatus ad eam laudem dicitur·quam eſt conſecutus. Nam certe·plurimum intereſt: ex Hiſtoria·Clarorum virorum voluntates,curas, cogitationes,vitæ ſplendorem,laudis cupiditatem virtutis arden
24 tiſſimos amores, perdiſcere. Eadem porro·totius Antiquitatis memoriam,vna continet:nec non eam vniuerſis·tanquam in ſpeculo· ad imitandum conſpiciendam præbet. Per hanc ergo· Populorum omnium, res geſtas cernimus. &·ex ijs,omnes rectè gerendæ Reip.rationes nobis quærimus· non certe Philoſophorum commentitijs præceptis de- :as·ſed veriſſimis coloribus,& imaginibus expreſſas, xemplis. Quæ ſi careremus·tenebris obruta nobis omprocul dubio iacerent. Immo· pueri, vt ille ait, omnes

eſſemus. Quid quod inuictiſsimorum Imperatorum ac 25
Regum ceterorumq; Principum ſanctiſsimorum quoque
Chriſtianæ noſtræ Religionis Martyrum acta, reſq; geſtas
obliuio conſumeret? Denique: nulla laus, nulla gloria quâ
homines ad præclare quid audendum, vel quidquam fortiter et magnanime gerendum, inflammarentur extaret. Itaq. hac ſublata non viuerent vel Maximi illi viri, mortui. at ea ſola, modo viui. non Reges non duces non reliqui vlli, propter virtutem iure laudati in ore poſteritatis perſonarent. Nos certe duce Veteris Nouique Fœderis Hiſtoria: Deum ipſum agnoſcimus, Chriſtianamque Religionem ex ea ſola, palam, aperteque quo quid maius eſt? profitemur. Quare: communi omnium conſenſu meritò magiſtra vita, teſtis temporum, nuntia veritatis, ac lux virtutum omnium vt eſt: ſic etiam adpellatur & eſſe iure creditur.

VI SED vt ad te, ex tam longo interuallo, redeam Augustine: cum hæc Oſorij Hiſtoria, tot ornamentis excellat: pati non potui noſtros homines, ea diutius propter magnas vtilitates, quas, vt arbitror, ipſis adferet. carere. Atque etiam vnà cupiebam: eiſdem tot res admirandas, quibus Luſitanorum gloria clareſcit, reddere notiores quo qui legent illorum ij virtutem, clare perſpiciant & , quà decet, probent, colant, amplectantur. Nam quoniam eæ res, hactenus Luſitanica tantum, vel Hiſpanica, noſtris peregrina, lingua ſcriptæ ſunt: vix intelligi præter quam a paucis potuerunt. Quod ſi qui exteri, res Luſitanas adtigerunt, pauci ij ſane ſunt admodum idque, adeo dubia plerumque fide fecerunt vt ſæpe tota errent via. Exiſtimo quidem hoc meum factum, Illuſtriſsimo Principi, Henrico Cardinali, haud ingratum fore. Cum enim omnes, ei clementiam ac prudentiam. &, in adminiſtrando Luſitania

*niæ regno, ſummam iuſtitiam, æquitatemque tribuant: a-
grè, vt opinor, haud feret tot Emmanuelis patris trophæa,
quorum, vti filius, legitimus eſt hæres, apud noſtros, hac
Hiſtoria celebrari. Non enim vni cuipiam nationi hæc Hi
ſtoria, de tot rebus fortiter geſtis, cum ad ſempiternam to-
tius Chriſtiani nominis laudem pertineat, ſcribitur: ſed
quamplurimis, vel potius vniuerſis. Oſorium autem non
improbaturum, puto. Eam enim ſcripſit, vt omnibus pro-
deſſe poſsit. Porrò: hinc intelliget: me amorem, quo eum e-*
3 *go ſum ſemper proſequutus, conſtanter retinere. Quam ob
rem: ne tu mihi vitio vertas, abs te, iure peto: quod hanc
Præfationem ad te ſcriptam, eius Hiſtoriæ, tamquam bre
uem de vtriuſq; India rebus commentarium, præfixi. Me
ſiquidem, ſemel oportuit, longiſsimas ad te ſcribendi mo-
ras, inita aliqua, noui litterarum initij ratione, tantum,*
4 *inquam, tot annorum ſilentium, audacter rumpere. Quod
ſi me tamen reprehendes: Oſorius certe, cauſſa cuius agi-
tur, ſe tuebitur, eſſeque mihi poterit optimus omnium pa-
tronus. Quod vnum poſtremò ſupereſt, ego quidem, Augu
ſtine: a nonnullis grauibus viris, qui iſtinc ad nos ex Aula
Regia redierunt, pro certo intelligo: & te, & Oſorium in
Epiſcopi munus atque dignitatem, ſic incumbere: vt vos,
communi omnium voce, præclaram egregiæ pietatis lau-
dem ferre, valdè prædicent. Hoc ante multo Pantagathus
noſter Octauius, cognomento Pater, de te, dum viueret,
mihi per litteras ſignificauit. & Vincentius Parpallias Em
manuelis Philiberti Allobogrum Ducis proximis ſuperiori-
bus annis ad Pontificem Legatus, ſæpe confirmauit. Qui
nuntius, quanta me lætitia perfuderit, ex mea in vos obſer
uantia iudicare poteris. Sic autem referunt, vos: te nimi-
rum apud tuos Ilerdenſes: Oſorium apud ſuos Siluenſes:*

Sacrarum litterarum lectioni totos eſſe deditos: Te vero Auguſtine: cum Iuris peritia excellas, & id monumentis tuis illuſtraueris: præclara quædam, quæ ad id etiam ornandum & ius Pontificium, Conciliaq. Eccleſiæ vniuerſa, plenius explicandū, pertinent: exædificaſſe. Vos itaq; ſanctis ad Deū orationibus, pro ſalute Reip. fundendis defixos: Diligēter etiam Populum, de ſacris rebus docere. frequentibus ac pijs concionibus & per vos, & per alios a vobis ſuffectos habitis. Poſtremo vos multis Chriſtianæ Charitatis officijs de quamplurimis hominibus perquam bene mereri. Quo nomine vobis ſupra modum gratulor: mihique gaudeo ac lætor. Quis enim neſcit: officium omne Epiſcopi in ſacrorum Bibliorum & verorum interpretum eorumdem, lectione: aſsiduis ad Deum precibus, meditationeque & in ſanctis habendis de Dei cultu, doctrina, & Eccleſiæ diſciplina, concionibus exercendaque in vniuer- 5
ſos benignitate, pietate, charitateque Chriſtiana planè conſiſtere? Quidquid tibi præterea, Auguſtine temporis, & otij conceditur: id totum in Antiquitatis, veteribus illis tuis ſtudijs, ad omnium vtilitatem, conſumis. Denique non ſolum eruditis hominibus ex inſtructiſsima tua Bibliotheca præſtantiſsimorum ſcriptorum libros: inter quos, & a te prudenter, eleganter, ornatè, docteque ſcripti, meritò referuntur: ſuppeditas; verum etiam multos ex ijs, tuis ſumptibus, nonnumquā, ædi curas. Oſorius etiam, non ceſſat ſcribēdo teſtari: nō minus otij ſibi, quā negotij habendā eſſe rationē vir certè vti grauis ſentētijs, et illuſtris verbis; multo digniſsimꝰ: cuius egregio ſtilo, et calamo dū aliena cū laude, ſui nominis immortalitatē coniungit ſapientiſsimi Regis, atq. fortiſsimorū Ducū, res geſtæ cōſcribantur.

CALENDAS QVINCTILIS CIƆ. IƆ. LXXX.

COLONIAE VBIORVM.

REINERI MATHISII BATAVI, AD LECTOREM, ODE.

VIS Luſitanæ gentis, in India,
Res ſcire geſtas, bellaq́; Barbaris
Illata Regnis; & ſubactos,
In Lybica Regione Mauros:
Vis & repertas nauibus inſulas;
Et ſcire mores, iuraq́; gentium,
Pugnax Iberus quas coegit,
Ire ſuis famulas triumphis:
Doctos diſerti, Lector, Oſorij
Euolue libros, aſsidua manu;
Ex hoc amœno fonte, ſumma
Vtilitas fluet, ac voluptas.
Hinc multa diſces, quæ neq; ſæculis
Vmquam fuerunt nota prioribus,
Nec viſa. Miras longus artes
Repperit, & meditatur vſus.
Inuenta nuper ſunt noua ſydera.
Cæliq; tractus, & maris ambitus
Incognitos æuo priori,
Poſterior patefecit ætas.
Antiquitas ſi iactet Iaſonem;
Quòd primus alta littora Colcidis
Luſtrarit, Euxinum laceſſens
Theſſalica pelagus carina:
Quis non Iberos ad vaga ſydera,
CANVMQVE, ſummis laudibus euehat?

Te-

Totum, breui qui circuiuit
Heſperia rate, Victor, Orbem.
Non rauca vaſta murmura Tethyos,
Minasq́ cæli, non Aquilonias
Exhorruit CANVS procellas,
Nec ſcopulos maris æſtuoſi.
Anno, ſed illi proſpera tertio
Fortuna lætos præſtitit exitus.
Tum namq́ ſalua naue, ventis
In patriam rediјt ſecundis.
At Luſitanos quid referam Duces?
Qui, poſt repertam claßibus Indiam,
Fortißimè, terra, mariq́,
Indomitas domuere gentes.
Quam ſæpè, duros, GAMA ſuperſtite,
Victor fugauit milite Barbaros;
Et turbidum, quàm ſæpè Gangem,
Sanguineis rubefecit vndis?
Quàm ſæpè; ſolus, pectore maſculo,
Fortiq́ dextra, non numerabiles,
(Securus aſpirante Chriſto)
Suſtinuit PACIECVS hoſtes?
En nunc: Eoæ pars bona Perſidis,
Nunc & Sabæi, Mauraq́ natio,
Sinæquè victi; ſubdiderunt
Heſperio ſua colla Regi.
Iam Chriſtianis torridus Aethiops,
Victusq́ paret Rex Calecutij;
Hic claſſe formidatus, ille
Mißilibus melior ſagittis.

Iam

Iam penè Chriſti venit ad vltimos
Mundi patentis gloria terminos:
Chriſtiq́ totum Numen Orbem,
Et populos ſtupefecit omnes.
Hinc Luſitanos, aurea tangere
Alto videmus ſydera vertice,
Qui tot ſibi Regnis ſubactis,
Perpetuam meruere laudem.
Sed aptiori, fuſius, ordine
Hac perſequetur doctus Oſorius:
Huc, huc ades tandem iuuentus,
Pierijs operata Muſis.
Hac Tullianis plena leporibus
Sunt; atque Cedro digna volumina:
Vtaris hac noctes dieſque
Hiſtoria, ſtudioſe lector.

HIE.

HIERONYMI OSORII LVSITANI, SILVENSIS EPISCOPI, DE REBVS, EMMANVELIS REGIS *Luſitaniæ inuictiſſimi, virtute & auſpicio geſtis, Libri duodecim; Ad Clariſſimum, Sanctiſſimumque Principem Henricum, S. R. E. Cardinalem, Regis eius Filium.*

LIBER PRIMVS.

ETSI ea mente ſum, Henrice, Sanctiſsime Princeps: vt vix quidquam arbitrer eſſe hiſtoria, vel ad prudentiam comparãdam vtilius, vel ad virtutem excitandam vehementius, vel ad ſanãda Reipubl. vulnera ſalutarius, vel ad oblectamentum vitæ iucundius; & ab amicis meis ſæpiùs admonerer, vt res noſtrorum hominum literis Latinis illuſtrarem: ab eo tamen ſtudio vehemẽter abhorrebam. Nam cùm alia multa me ab eo deducerent, tùm duo præcipuè deterrebant. Vnum erat fidei faciendæ difficultas, alterum offenſionis concitandæ periculum. Si enim fidem non facerem, erat mihi vanitatis infamia ſubeunda: ſi verò quorundam ambitioni mi-

nimè ſatisfacerem, odium in me acerbum & immane concitandum. At, vt eſt captus hominum, id plerumq; euenire cernimus, vt tantum quiſque credat, quantum ſe viribus aut ingenio præſtare poſſe confidit. Quidquid verò communē vſitatæ virtutis, & induſtriæ modum ſuperat, id nullo modo prorſus admittit. Contra verò, qui nullum modum ambitioni ſtatuunt, ægerrimè patiuntur, ſi eorum gentiles minimè fuerant immodicis laudibus illuſtrati. Quod cū apud alias nationes fieri ſolitum ſit, tum apud Luſitanos tantam plerumq; offenſionem hiſtoriæ ſcribendæ munus offert, vt omnium tela in eum, qui tantum facinus audet, adhæreſcant. Id quidem non ita pridem ſatis experti ſumus in hiſtoria, qua Damianus Goeſius res virtute & auſpicio, & incredibili felicitate Emmanuelis Regis inuictiſſimi, Patris tui, geſtas patrio ſermone complexus eſt. Res, inquit ille, maiorum meorum non perinde, atque illorum merita poſtulabant, exornauit. Alius verò, labem generi noſtro, & antiquo ſplendori nobilitatis aſperſit. Alius poſtremò, hoc aut illud, quod erat ad laudem noſtri nominis inſigne, prætermiſit. Quod ſi hominis prudentis eſt, alienis periculis admoneri, hoc vno certè exemplo potuiſſem ancipitem ſcribendi euentum perhorreſcere. Aliud etiam incommodum accedebat, quòd etiam ipſe, vt officium meum me facere admonebat, rebus diuinis, pro mea parte tractandis & explicandis, intentus: neque conuenire arbitrabar, vt à cælo deductus, terras nimis intuerer, hoc eſt, vt diuina, dū res humanas illuſtrare conor, intermitterem. Sed quo plura me impediebant, ne ſcribendæ hiſtoriæ munus attingerem; eò clariùs cerni poterit animus meus, ſtudio ardentiſſimo tui nominis & amplitudinis inflammatus. Nam cùm tu me per literas, non quidem imperio cogeres (quod facere pro iure tuo potuiſſes) ſed, quæ tua excellens atque planè diuina benignitas eſt, amicè rogares, & moneres, vt Regis patris tui hiſtoriam ſcriberem, illiusq; nomen apud exteras nationes Latinis literis ab obliuione vindicarem, me conti-

nere non

here non potui, quin id munus continuò ſuſciperem. Vt autem id facerem, multa me ſimul inuitabant. Primùm enim voluntatem tuam nullo modo poteram ſine crimine impietatis aſpernari. Deinde indigniſſimũ arbitrabar, Emmanuelis nomen apud Luſitanos tantùm, & non per omnes Reip. Chriſtianæ nationes cũ omnium admiratione vagari. Tum etiam id mihi acres ſtimulos admouebat, quòd in hoc opere non tam res humanas, quàm diuinas explicandas ſuſcipiebam. Vt enim Emmanuel diuino conſilio ad regiam amplitudinem euectus fuit, ita quæ deſignauit, quæ molitus eſt, quæ imperio illius geſta ſunt, ad Dei benignitatem referẽda ſunt, multæq; res admirabiles præſentis numinis viribus adminiſtratæ, ita, vt ei, qui fidem illis habere noluerit, perfidiæ & impietatis ſuſpicio recipiẽda ſit. Vt autẽ id faciliùs exequi poſſem, Damianus Goes præſtitit. Is enim magno labore, vigilantia & induſtria ea ex quampluri̇mis epiſtolis & cõmentarijs eruit, & monumentis ſuis memoriæ commendauit, quæ ego minimè potuiſſem ſine ſummo otio perſcrutari. Multa etiã ex aliorum ſcriptis & ſermonib. accepta, memoria cõtinebam, quæ minimè ſilentio prætereunda iudicaui. Sed quia in his libris noſtros homines aliquando Luſitanos, aliquando verò Portugalẽſes appellare ſolemus, huius varietatis breuiter reddenda ratio eſt. Portugaliæ nomen, vt Andreas Reſendius, vir doctiſſimus, apertè demõſtrat, à portu Cale (ſic enim appellabatur olim oppidum ignobile, quod Durio flumini imminebat) ductum fuit. Cale namq; erat in colle ſitũ. Portus autem piſcationis gratia frequentari cœpit. Eam verò commoditatem hominum multitudo ſequuta, vndiq; confluxit, vſq; eò, dum ciuitas opulentiſſima fieret, quæ Portugalia deinde nominari cœpit. Inde verò totum regnum nomen obtinuit. Continet autem Portugaliæ regnum non exiguam, vt Paulus Iouius parum conſideratè dixit, antiquæ Luſitaniæ partem, ſed valdè magnam. Pars enim Luſitaniæ, quæ ad regnum Portugaliæ pertinet, & fluuijs, Ana atq; Durio continetur, plus

trecentis & viginti paſſuum millibus in longitudinem patet. Adijcitur deinde Callæcia Bracarenſis à Septentrione, quæ Durio & Minio definitur. Ad ortum verò Solis ſunt aliquot etiã ciuitates trans Anam, quæ Portugaliæ regno continentur, ita vt ſit non minus è Callæcia & Bætica Portugaliæ finibus adiectum, quàm ex antiqua Luſitania detractum: Quod ſi Portugaliæ nomen ex vno oppido fuit, temporis progreſſu, in totum regnum deriuatum, ſimili ratione conſentaneum fuit, vt ex tam magna Luſitaniæ parte, Luſitaniæ nomen in totum regnum duceretur. Quò minùs igitur vtroque nomine vtamur, interdictum nobis minimè puto. Sed hoc nõ magni refert. Illud, quod eſt præſentis operis, hortor & admoneo omnes, qui hos libros euoluerint, vt animis ſecum reputent, quam variæ res & vehementer admirandæ ſint à noſtris hominibus, intra ſex & viginti annos (tot enim, aut paulò plus hæc hiſtoria continet) effectæ: quæ maria, quæ littora, quæ regiones exploratæ, quæ bella contra Reges potentiſsimos, inuicta virtute geſta, qui terrores neglecti & cõtẽpti, vt intelligãt, non eſſe tantarum rerum laudem hominibus, ſed Deo, qui præſentiam ſuam noſtris ſæpè declarabat, ſumma ratione tribuendã. Quod tum multò clariùs apparebat, cùm interdum ſic eueniebat, vt ipſi Luſitani ſibi nimium præfidentes, ab hoſtibus eiſdem vincerentur, vt intelligerent, inanes hominũ conatus fore, qui nõ fuerint cęleſti præſidio ſuffulti. VT AVTEM hinc, HENRICE PRINCEPS, ſic enim ordo rerum flagitat, exordium capiamus: IOANNES, hoc nomine ſecundus, Portugaliæ Rex, cùm lento atque diuturno morbo langueſceret, cõtulit ſe in extremam Luſitaniæ partem, ad Auſtrum pertinentem, Oceano ex ea parte definitam, quam nunc Algarbium appellant, vt aquis calidis admodum ſalubribus morbũ depelleret. Erumpunt autem aquæ illæ in conualle, nõ amplius ſex aut ſeptẽ miliarijs à mari diſiuncta, è ſilice; & reliquis balneis, quæ ſunt in Luſitania, ſummo omnium cõſenſu præferuntur. Eo tamen remedio fruſtra tentato, factũ

RES EVROPAE. Ioannis Luſitaniæ Regis morbus & mors.

eſt, vt morbus indies ingraueſceret. Nec abfuit ſuſpicio, Ioannem lento veneno, quod imprudens hauſerat, paulatim intabuiſſe. Itaque cum mortem appropinquare ſentiret, in Algarbij oppido, quod Aluor appellant, & multi portum Hannibalis eſſe putant, teſtamentum fecit, quo Emmanuelem, qui illi frater patruelis erat, hæredem inſtituit: ad quem regnum, quamuis Ioannes inteſtatus obijſſet, erat iure peruenturum. Erat enim Emmanuel Fernandi filius. Fernandus verò erat germanus frater Regis Alfonſi, cuius Alfonſi Ioannes filius extitit. Cùm igitur Ioannes nullum filium ex vxore legitima ſuſceptum haberet (Alfonſus namque vnicus illius ex vxore Leonora filius in adoleſcentię flore Scalabi, quæ ciuitas nunc appellatur Sanctarena, ex equo incitato proiectus, mortem obierat) neceſſe erat, vt Emmanuel regni hæreditatem cerneret. Georgius namq; Ioannis filius, propterea quòd nothus eſſet, quãuis illius mater fuiſſet valdè nobilis, legibus & inſtitutis regni hæres eſſe non poterat. Hoc tamen, quod erat Emmanueli iure debitum, fuit ſumma Ioannis ipſius voluntate comprobatum. Emmanuelem enim nô tam propter ſanguinis propinquitatem, quàm propter regiæ virtutis indolem, quam in illo cernebat, egregiè carum habebat, & quibuſcunq; poterat ornamẽtis, illius dignitatem amplificabat. Accedebat, quòd vxor illius Leonora, ſingulari virtute, pietate, atque religione fœmina, Emmanuelis ſoror erat, fratremq; amore ſingulari proſequebatur. Teſtamento facto; & ſacris omnib. quæ ad animum expiandum pertinebant, ritè procuratis, ita exceſsit è corpore Ioannes, vt in illa extrema vitæ perfunctione, inſitæ virtutis & pietatis inſignẽ ſignificationem daret. Fuit enim vir ille clarus & excelſus, infeſtus improbis, bonis propitius, iuſtitiæ cupidus, & in omni genere virtutis admirandus. Erat prætereà acer & ſtrenuus, & in re militari non pauca dederat egregiæ fortitudinis & induſtriæ documenta. Tantaq; erat illius animi magnitudo, vt quamuis corpore in patria conſiſteret, mente tamen orbem terrarum per

Ex teſtamẽto regni hæres Emmanuel.

Scalabis ciuitas, nunc Sanctarena.

Ioannis Regis elogiũ.

agraret, multaq; animo frequenter agitaret, eaq; molire tur, quæ, ſi non fuiſſet immatura morte ſublatus, nomen illius clariſſimum reddere potuiſſent. Fortes viros amabat, vſq; adeò, vt quidam reliquas vitę maculas nomine virtutis militaris eluerent. Ignauos autem atque deſides ita contemnebat, vt homines non duceret. Perfecit autem, vt qui magnis opibus inſolentius efferebantur, illius in vindicando ſeueritatem pertimeſcerent: & qui propter humilitatē obnoxij erat iniuriæ, præſidio illius vitam ſecurè traducerent. Attulit ille quidem multis viris nobilibus nęcem, & Principes etiam ſibi cōiunctos interfecit, quos animaduertebat aut parum obſequentes eſſe, aut perniciem in illum machinari: ſed id niſi feciſſet, neq; Regiam dignitatem tueri, neq; vitam conſeruare potuiſſet. Valebat multum ingenio, plurimaq; ab illo argutiſſimè dicta referuntur; ex quibus intelligitur, quantum illius acumen extiterit. In Regum conſilijs, de quorū fide dubitabat, explorandis, erat mira quadam ſagacitate præditus: multosque viros primarios multis in locis beneficijs ſibi arctiſſimè deuinctos habebat, per quos omnia, quæ Reges in illum moliebantur, multò antè, quàm ei nocere poſſent, cognoſcebat, vt eorum conſilijs obſiſteret. Populi non tam illum vt Regem verebantur, quàm vt parentem amabant. Eorum enim commodis animo patrio conſulebat. Hæc autem illius ſententia meritò laudari ſolet, cùm diceret, ſibi non tam propoſitum eſſe, vt operis hominū ad aurum quærendum abuteretur, quàm vt aurum quæreret, vt opibus ſuis hominum inopiam ſubleuaret. Cùm accepiſſet, eſſe volucrem, quæ roſtro pectus dilacerat, vt pullos ſerpentum morſibus exanimatos, ſanguine ſuo profuſo in vitā reuocet, eiuſdem volucris imaginem ſuis inſignibus adiūgendam curauit, vt oſtenderet, ſe eſſe paratum pro ſuorum ſalute ſanguinem ſuum profundere. Ex omnibus tamen virtutibus, quibus illum præditum fuiſſe commemorant, nulla fuit admirabilior ſingulari quodā pietatis & religionis ſtudio, quo mirificè flagrabat. Nunquā enim

eum neq; turbulenta negotia, neq; coniurationes contra illum factæ, neq; malorum omnium tempeſtates à rebus diuinis ſumma cum religione procurādis abſtraxerunt. Is denique Princeps fuit, vt meritò videatur illius nomen ſempiterna memoria celebrandum. ILLO mortuo, fuit ſumma cum celeritate ad Emmanuelem nuncius allatus: quem cum tam multis lachrymis accepit, vt ſatis appareret, eum non tam regni hæredita te lætari, quàm ex morte Principis optimi, & ſibi coniunctiſſimi dolorem excipere. Erat autem Emmanuel eo tempore annos natus viginti & ſex, & Salatiæ ſe continebat, in quo tunc oppido Regina Leonora ſoror illius, atque Ioannis vxor, morabatur. Ibi igitur more & inſtituto maiorum fuit Emmanuel, rex ſolenni ritu omnium conſenſione declaratus. Quod quidem munus ſibi nō ſegniter obeundum exiſtimauit. Erat enim & ingenio, & ſtudio, & diſciplina vigilantiſſimus. Itaque cùm multa confeſtim regno ſalutaria inſtituiſſet, tum nihil ſibi maiore cura faciendum arbitratus eſt, quàm vt omnium ordinum cōuentum ageret. Salatia igitur diſcedens, Montem maiorem profectùs eſt, quæ ciuitas eſt in colle edito ſita trans Tagum, & Ebora circiter viginti millia paſſuum diſtat. Eò igitur regni Proceres, & Antiſtites, & ciuitum Legatos per literas euocauit. Eò fuit ad illum deductus Georgius, Ioannis Regis filius, cuius paulò antè fecimus mētionem, qui tunc decimum & quartum annum agebat: quem Rex tam amanter atq; cum tanto fletu complexus eſt, vt facillimè, quanta fide & amore Ioannem fuiſſet in vita proſecutus, cerni poſſet. In illo autem comitatu, qui Georgium ſtipabat, facilè reliquis & militari gloria, & vrbanitate Iacobus Almeida, qui in Portugalia pro Magiſtro Hoſpitalenſis ordinis eidē religioni præerat, excellebat, multūq; apud Ioannem gratia & authoritate potuerat. Eum verò Ioannes morib. eiuſdē filij regēdis præfecerat, vt is ſub tali pędagogo artes illo loco dignas perdiſceret. Hic igitur cū Georgio, quem dextera tenebat, flexis de more genibus, cū eſſet vterq; habitu lugubri defor-

Emmanuelis in Regem inaugratio.

Mōtis maioris ciuitatis ſitus.

Regni Comitia.

Iacobi Almeidæ, pro Georgio Ioãnis Regis notho, ad Emmanuelem oratio.

bri deformatus, hanc orationē habuit. REX Ioannes, qui tibi patruelis frater natura fuit, amore autem germanus, mihi ſignificauit moriēs, ſe, cùm animo æquiſſimo è vita diſcederet, vna tantùm cura ſolicitari, quòd hunc filium in ſolitudine & orbitate relinqueret. Eam tamen ſolitudinem eo ſolatio, quo vtebatur, alleuari, quòd veniret illi in mentem, quàm ſingularis eſſet benignitas tua, quàm gratus animus, & quàm ad omnes regiæ virtutis laudes ſtudio & volūtate propenſus. Præcepit deinde mihi, vt ſuo nomine te rogarem, & obſecrarem, ſi is te in filij loco dilexiſſet, ſi muneribus omnibus, quibus potuit, affeciſſet, ſi nullum tui ornandi locum prætermiſiſſet, vt tam egregiæ in te volūtatis memoriam retineres, & parem voluntatem huic ſuo vnicó filio, quem omni reliquæ vitæ præſidio deſtitutum relinquebat, redderes, & cogitares, quid ille, ſi tibi fuiſſent nati filij, eis factur⁹ fuiſſet, ſi ita accidiſſet, vt tu ante illius obitum è vita migrares. Præterea hóc etiam mihi in mandatis dedit, vt hunc illius filium frequenter admonerem, vt te ſemper vnicè coleret, & obſeruaret, tibiq́ue in omnibus rebus obtemperaret, in eoq́ue pugnaret, vt à nemine fide, amore, ſtudio erga te ſuperari poſſet. Quò enim te propiùs ſanguine attingebat, eò magis conuenire, vt obſeruantia & pietate erga te omnibus antecelleret, nec in vllo in amplitudinem tuæ dignitatis officio ſe vinci pateretur. Hæc quidem ille mihi, vt facerem, imperáuit. Ego, vt officio meo fungar, illius filium in hac tam tenera, vt vides, ætate, tali parente orbatum, tibi nomine illius trado, natura & genere propinquum, caſus acerbitate pupillum, volūtate ſupplicem, conditione famulum, vt eum in fidem tuam recipias, & ornes, & augeas: vt ſic tandem cognoſci ab omnibus poſſit Regius iſte animus, in referenda gratia, & beneficiorum memoria conſeruanda diligentiſſimus. Quod ſi, vt confidimus, feceris, ab omnibus laudem admodùm grati atque magnifici Principis conſequeris: multoq́ue arctius tibi tuorum omnium voluntates hac tam inſigni probitatis ſignificatione diuincies.

Hac

es. Hac Almeidæ oratione adeò fuit Emmanuelis mœror excitatus, vt cùm dare reſponſum vellet, lachrymis & ſingultu ſpiritus illius impediretur. Itaque breuiſſima oratione declarauit, ſe Georgium in loco filij habiturum, tantiſque illum beneficijs ornaturum, vt intelligi poſſet, quantum Ioannis nomen & memoriā conſeruari atque propagari cuperet. Hac Regis oratione omnes proceres, qui aderant, non mediocriter lætati, ad illum adeuntes, gratias egerunt, illiuſq; manus oſculati ſunt. Hæc autem non indigna commemoratione arbitrati ſumus, vt poſſet & Ioannis probitas cognoſci, quæ tanta fu[illegible] neq; imperij magnitudine potuerit hæres illius a[illegible]i, vt facilè deſiderium illius leniret: & ſimul Emmanuelis natura perſpiceretur, quæ tam excellens extitit, vt neque tantis opibus improuiſo oblatis efferri, aut humanitatis obliuiſci potuerit. Facit enim inſita in pleriſque cupiditas, vt etiam in minimè dubia hæreditatis poſſeſſione, quàm mortuis parentibus aſſequuntur, animi lætitiam, mœrore ad tempus ſimulato, tegere vix poſſint. Quod eò intemperantius in regni hæreditate fit, quò regiæ opes maiores & ampliores ſunt, & ad animū de ſtatu mentis deijciendum, ſi virtutis præſidium non adſit, magis efficaces. Cùm verò regiæ dignitatis amplitudo præter opinionem alicui defertur, tanta vi plerunque iactatur animus, vt à mente & ratione deſeratur. At Emmanuel ſe regni hæredem fore minimè ſuſpicari poterat, cùm & fratres illius viuerent, qui eum ætate antecedebant, & Alfonſus Ioannis Regis filius in vita maneret, & ipſe Ioannes filios gignere per ætatem poſſet: erat enim annos natus quadraginta, cùm mortuus eſt. Qui tamē omnes diuino conſilio, vt multi iudicabant, morte ſublati ſunt, vt Emmanuel regnaret. POSTQVAM verò omnes regni Ordines conuenêre, inſtituit Rex quædā de ſententia omnium, qui aderant, ad regni ſtabilimentum neceſſaria. Inde etiam miſit, qui Regi Fernando & Iſabelæ Reginæ, qui tunc in Caſtellæ & Aragoniæ regnis cum ſumma dignitate & exiſtimatione regnabāt,

Emmanuelis reſpōſio.

Decreta Emmanuelis regia.

Legatio ad Caſtellæ Reges gratulatoria.

de ſua ſucceſſione nunciaret. Per id tempus Aluarus, Fernandi Ducis Brigantini, qui propter perfidiæ ſuſpicionem fuerat capitali ſupplicio affectus, frater, in Caſtellæ regno verſabatúr, & ſummum apud Reges locum obtinebat. Aluarus autem is erat, ad quem nulla facinoris ſuſpicio pertineret: Sed cùm fratrem ſupplicio mactatum animaduerteret, integris rebus è Luſitaniæ finibus exceſſit. Rex autem Ioannes illi præſcripſerat, nè in Caſtella ſedem vllo pacto collocaret. At is Fernandi & Iſabelæ vxoris probitate & magnificentia deuinctus, qui multum illius virtuti atque prudentiæ tribuebant, in eorum Regnis locum exilio voluntario delegit. Et nè Regis Ioannis præcepto parére cogeretur, omnes res ſuas, quas in Luſitania poſſederat, voluntati illius permiſit. Hunc verò Aluarum, & filios Ducis, qui poſt patris necem in exilium ſe voluntate ſua contulerant, Rex Emmanuel per eundem Legatum benignè inuitauit, vt in patriam redirent. Fore, ſi id facerent, vt eos quibuſcunque rebus commodè poſſet, ornaret. Alterum deinde Legatum Romam miſit, qui Alexandro Pontifici Maximo, qui tunc fuerat ad illud ſummum faſtigium dignitatis euectus, nomine illius fidem obligaret, totúmque Portugaliæ regnum, vt Chriſtianum Principem facere oportebat, voluntati Pontificis ipſius addiceret. Quod vt cum maiore dignitate fieret, Georgium Coſtam Luſitanum Cardinalē, hominem authoritate ſumma præditum, per literas rogauit, vt nomine illius hoc officium exequeretur. Cardinalis igitur, Emmanuelis nomine Romæ fidem publicè dedit, Emmanuelem ſemper in Pontificis obſequio futurum, & fidem per omne vitæ ſpacium erga ſanctam Romanam Eccleſiam ſummo ſtudio retenturum, & pro illius ſanctitate, quoties opus ita fuiſſet, pugnaturum. Fuit hæc fidei teſtificatio Pontifici valdè grata, literaſque Regi ſatis amanter ſcriptas dedit, eique de regni ſucceſſione gratulatus eſt. At Emmanuel interim in regni negotijs expediendis vigilabat. In primis autem donationes omnium rerum, quas Ioannes

Aluarus alijque exſules reuocantur.

Legatio Luſitana ad Pontificē Maximum.

annes moriens multis donauerat, benignè confirmauit: quamuis multi ex illis, qui tunc ab illo fuerant affecti beneficijs, magis digni ſupplicio, quam beneficio viderentur. Satis enim apparet, eos, qui, dum Princeps extremum ſpiritum edit, ab eò ſummo ſtudio contendunt, vt ſibi aliquid largiatur, quod, dum ille ſanus atque valens erat, impetrare non poterant, nunquam ſe quidquam de fide Principi debita, ſed de ſua ipſorum vtilitate cogitaſſe. Quid autem præterea tam inſidioſum, quàm eo tempore, quo propter mortis acerbitatem mens Principis oppreſſa eſt, captare tunc illius imbecillitatis occaſionem, vt ab eo, à quo iam fuerant multis cumulati beneficijs, id extorqueant, quod non eſt auaritiæ, ſed fideliſſimi debitum? Quid verò tam inhumanum, quàm in ipſius Regis morientis aſpectu, nec ipſius iuſtiſſimi doloris ſenſu, nec vlla humanitatis ratione ab immanis cupiditatis ſtudio reuocari? Accedit præterea, quòd eo tempore Rex, qui hominum poſtulata, quamuis iniuſta ſint, minimè repudiat, non de ſuo quidquam, ſed de alieno videtur elargiri. Ea namque donat, quibus iam vti non poteſt. Reddit deinde ſucceſſori multò difficiliorem adminiſtrandi Regij muneris rationem. Regiam enim Gazam, quæ eſt fons Regiæ benignitatis, exhaurit. Ea poſtremò concedit, cùm neque hominum merita, neque vllam iuris vſitati rationem expendere poteſt. Quotus enim quiſque eſt, qui in oculorum tetra caligine, in crebro anhelitu atq; in ſingultu, in toti⁹ corporis ſudore, interclusi ſpiritus anguſtijs poſſit cuiuſque dignitatem exactè perpēdere? Illi igitur, qui eo tempore, quo Principis animus eſt oratione confirmãdus, ei tam grauem moleſtiam exhibent, & inſtant, & vrgent, & quodammodo vim adhibent, vt interruptis atque morientibus vocibus regni opes effundat, odio certè digni ſunt, & non eiuſmodi beneficijs. Emmanuel tamen, nè videretur optimi Principis acta reſcindere, non modò reliqua Ioannis beneficia, quæ fuerant iudicio tributa, ſed etiam fraudulenter erepta, confirmauit. Totum deinde anl-

In aulicam quorundã auaritiam.

Inſtituta regni Emmanuelis.

de animum ad ius adminiſtrandum applicuit. In eos magiſtratus, quòd perperam corrupti pecunia iudicabant, acriter animaduertit. Ijs, qui leuioribus criminibus erant alligati, leuiores etiam pœnas impoſuit. Illos verò, qui benè & incorruptè iudicia faciebant, pro dignitate cuiuſq; remunerauit. Iudicum deinde numerum auxit, vt omnes controuerſiæ facilius dijudicari poſſent. Ipſosque maioribus ſtipendijs affecit, ne inopia cogerentur ab æquitate diſcedere. Tum in omnes regni partes, viros iuſtitiæ opinione præſtantes cum ſumma authoritate miſit, qui ſcelera vindicarent, & flagitiorum omnium, quoad fieri poſſet, ſtirpes euellerent. Vectigalium deinde ratio[illegible]m diligenter habuit. Videbat enim, vbi regni opes miniſtrorum negligentia dilabuntur, aut quæſtorum auaritia diripiuntur, aut ſumptibus minimè neceſſarijs exhauriuntur, ibi regni ſtatum conſtitui non poſſe. Nec enim bellum geri, neque pacem conſtitui, neq; ius adminiſtrari commodè licet, vbi regis pecunia, quæ debet eſſe publicæ ſalutis inſtrumentum, aut à priuatis auertitur, aut ab ipſo Rege, ſine vllo fructu conſumitur. Vt autem humanitas illius in omnes conſtaret, Iudæos in libertatem aſſeruit. Quod vt intelligi poſsit, qua ratione illi ſeruituti oppreſsi fuiſſent, non erit alienum, rem, quemadmodũ geſta fuerit, explicare. Fernandus & Iſabela Caſtellæ Reges cùm exploratum habuiſſent, per Iudæos, qui in illorum ditione erant, ſcelera nefaria contra religionis noſtræ ſanctitatem conflari; omnes illos in exilium eiecerunt. Hoc autem factum fuit Anno à [C]hriſto nato, M. cccc. lxxxij. quidam verò ex illis i[illegible]ni Spiritus illuſtrati, ad Chriſti ſe cultum & fidem contulerunt. alij autẽ, nè fundos, & ædes, & reliqua bona relinquere, vel tempore alieno vendere cogerentur, ſe Chriſti religionem profiteri ſimulârunt. Reliqui omnes in exilium pulſi ſunt. Cùm verò alij in alias partes diſiecti fuiſſent, maxima eorum pars à Ioanne Rege ſub certis conditionibus impetrauit, vt in Portugalia tempore aliquo definito conſiſteret. Conditiones autem po-

Iudæorum per Hiſpaniam ſerui tutis occaſio.

tem po-

tem potiſsimæ fuerunt, vt octonos aureos ſinguli Regi perſoluerent, & intra certum tempus è Portugaliæ finibus emigrarent: quòd ſi poſt tempus illud aſsignatū viſi in Portugalia fuiſſent, libertatē amitterent: Rex autem tutam nauigandi facultatem volētibus abire præberet. Hac autem ratione Ioannes grandem ſibi pecuniam comparauit, quam aſſeruari diligentiſsimè faciebat, vt poſſet in Africam tranſire. Cupiebat enim bellū acerrimum Mauris inferre: nec id tam gloriæ ſtudio, quàm vt Chriſti religionem & gloriam propagaret. Quod ne faceret, primùm quidem caſus acerbi, quibus diu conflictatus eſt, impedimento fuēre: poſtremò autem mors omnes illius huiuſmodi conatus compreſsit. Quandiu tamen vixit, ſedulò curauit, vt Iudæis fidem præſtaret, quam dederat. Itaque eis, qui in portubus illi operas nauabant, imperauit, vt agerent cum nauicularijs, vt tolerabili quadam vectura Iudæos in regiones quas ſibi vellent, tranſportarent. Sanxit præterea, nè quiſquam iniuriam illis inferret. Quod longè ſecus factum eſt. Mercatores enim, & nauicularij, qui Iudæos in naues ſuas recipiebant, eos in mari multis iniurijs admodùm acerbè diuexabant. Vecturæ enim pretio, quo depacti fuerant, minimè contenti, quacunque ratione poterant, multò maiorem pecuniam ab inuitis exprimebant: & de induſtria diutius, quàm opus erat, vagabantur, multiſq; erroribus homines miſeros ludificabant, vt conſumpto omni commeatu, cogerentur ab eis victum em[illegible]re. Pretium verò, quod rebus ſuis conſtituebant, era[illegible]ſmodi, vt eo perſoluto, Iudæi nudi & inanes relin[illegible]entur. Accedebat, quòd nuptis mulieribus atque [illegible]ginibus vitium per vim inferebant, & viros intolerandis contumelijs afficiebant: Chriſtianique nominis, quod vſurpabant, obliti, in omni genere immanitatis atque perfidiæ verſabantur. Iudæi, qui in Portugalia remanſerant, partim tam atrocis iniuriæ metu perturbati (nec enim id tam obſcurum eſſe poterat, vt nō aliqua ex parte fama tantarum cladium ad aures eorum perueniret) partim quòd inopia impediti,

Chriſtianorum in proſcriptos Iudæos iniuriæ.

diti, minimè potuiſſent ea, quæ erant ad nauigandum neceſſaria, intra tempus illud emere, cùm tempus interim illis conſtitutum elaberetur, libertatem amisêre. Qui igitur ſeruum Iudæum habere cupiebat, eum à Rege poſtulabat. Rex autem eorum precib. cedebat, quos animaduertebat eſſe miti clementiq; natura præditos, nè Iudæi duriore, quàm par eſſet, dominatu premerētur. Hoc autem accidit paulò antè Ioannis mortem. Ea tamen apud omnes, qui ſenſus illius nouerant, ſuſpicio conſiſtebat, vt crederetur, ſi ille diutiùs vixiſſet, omnes eos fuiſſe benignitate illius ſub aliqua conditione liberandos. Hęc erat Iudæorum, qui in Portugalia morabantur, cōditio, cùm Emmanuel regnare cœpit. Qui videns illos non ſponte ſua contra fœdus in Portugalia, poſt tempus a Ioāne prçſtitum, remanſiſſe, omnes liberos eſſe iuſſit. Hoc illi beneficio permoti, ei magnū argenti pondus obtulêre: quod accipere noluit. Statuerat enim gentem illam beneficijs paulatim ad ſtudium Chriſtianæ pietatis allicere. HIS, & alijs multis negotijs commodè atque ſapiēter expeditis, mentem continuò ad bellum Africanum contulit. Ex quo enim tempore Ioannes, hoc nomine primus, Septam vrbē Mauritaniæ munitiſſimam, in ora maritima freti Gaditani ſitam, virtute & opibus expugnauit, nunquam Reges, qui deinceps ſucceſsêre, paſſi ſunt, bellum contra Mauros ſuſceptum diu intermitti. Rex Alfonſus, Ioannis primi nepos, atq; Ioannis ſecundi pater, Tingi ciuitatem cum Arzila, quæ non procul Tingi aberat, ſimiliter bello cepit. Ioannes autem poſt patris obitum, quāuis fuiſſet duriore fortuna cōflictatus, & multis & varijs curis implicitus, ſemper tamen inuicto animo in illius belli adminiſtratione permanſit. Emmanuel horum veſtigijs ingreſſus, eodem animo belli curam ſuſcepit. Itaq; vrbes Mauritaniæ, quæ erant noſtris præſidijs munitæ, maioribus opibus firmauit, firmioribusq; præſidijs cinxit, maximum cōmeatum & plurima inſtrumenta bellica in eas importari præcepit. Auxit prętęrea militibus ſtipendium, & duces item muneribus amplio-

Iudæi ſeruitute ab Emmanuele liberati.

RES AFRICANAE.

amplioribus ornauit, vt his beneficijs excitati, confidentius & acrius dimicarent. Quia verò cernebat, caput belli feliciter adminiſtrandi in vera religione conſiſtere (Deus enim eſt, qui robur & mentem, qua victoria paratur, donat, & qui mentem & vires eripit illis, quos peruertere ſtatuit) præter alia præmia, quibus ſacerdotes, qui ſacra militibus in Africa miniſtrabant, affecerat, ſtatuit, vt decumam omniũ tributorum, quæ Mauri vectigales ei ex fœdere perſoluebant, quotannis acciperent. Dum hæc ab illo geruntur, Fernandus & Iſabella Reges Legatos ad illum mittunt, qui illorum nomine ei gratulationem de regni hæreditate ſignificarent: Et poſtularet præterea, vellet cum eorum filia, nomine Maria, matrimonio copulari. Poſtremò ab illo enixè contenderent, vt filios Fernandi Ducis Brigantini, qui adhuc in exilio viuebant, in patriam, & in omnes amiſſas opes reſtitueret. Hanc legationem Emmanuel ſibi admodum iucundam accidiſſe demonſtrauit, Legatiſque dixit, ſibi nihil gratius eſſe poſſe, Regum clariſſimorum in ſe tam propenſa voluntate. Quod verò ad matrimonium attinebat, non eſſe ſibi in animo prius vxorem ducere, quàm regni ſtatum conſtitueret. Hoc autem dicebat, non quòd illorum Regum affinitatem ſibi parùm cõmodam arbitraretur, ſed quòd Iſabelam eorum filiam natu maiorem, quæ fuerat Alfonſo Ioannis filio nupta, vxorem habere mallet: quamuis mentem ſuam tunc minimè aperiret. De Fernandi verò filijs ſibi curæ futurum affirmauit, vt Regibus ſatisfaceret. Hoc eodem tempore fuit certior factus, Ioannem Meneſium, qui Arzilæ præerat, fuiſſe de Mauris inſignem victoriã cõſequutum. Res autem ad hunc modũ geſta fuit. VASCVS Coutinus Dinaſta Borbenſis, Arzilæ præfectus erat, cuius nomen cùm ad Ioannem delatum fuiſſet, coactus fuit in Portugaliam redire, vt Regi ſe purgaret. Præpoſuit interim Arzilæ Rodericum Coutinũ, qui, dũ ille abeſſet, ducis officio fungeretur. Fecerat autẽ Rex Ioannes inducias cum Rege Feſſenſi. Barraxa verò, & Alimãdarius, qui multum inter Mauros po-

Emmanuelis in ſacerdotes munificentia.

RES EVROPAE.

Caſtellanæ ad Emmanuelem legatio.

RES AFRICANAE.

ros potentia & opibus excellebant, hoc induciarum fœdere minimè aſtricti fuerant, eò quòd nondum eſſent ſub Feſſenſis Regis imperio. Itaq; maxima manu comparata, in Arzilæ fines inuadunt, neque mediocrem vaſtitatem efficiunt. Rodericus Cautinus cum ijs copijs, quas habebat, illis occurrit. Fuit acriter vtrinque dimicatum. Prælium tamen hunc exitum habuit, vt Cautinus hoſtium multitudine oppreſſus, cum multis occumberet. Hac ſtrage nunciata, Ioannes Rex miſit continuò Arzilam Ioannem Meneſium, virum ſingulari virtute præditum, cum imperio, vt noſtrorum animos aduentu ſuo confirmaret. Cùm autem quidam Mauri ſtipendiarij propter hoc incommodum noſtris illatum rebellarent, neque tributum, quod ex fœdere Ioanni Regi debebant, ſoluere vellent; nihil ſibi Meneſius prius faciendum ratus eſt, quàm vt illorum ferociam armis atque virtute comprimeret. Quod vt commodius faceret, poſtulauit per literas à Lupo Azeuedio, qui tunc Tingitanæ ciuitati præerat, vt ſibi aliquot equites in auxilium mitteret. Miſit ille equites quinquaginta, quibus præfecit Petrum Leitanum, qui Tingi ductor anteſignanis erat, qui nocte in locum, quem Meneſius dixerat, ire maturauit. Meneſius Arzila centum & quinquaginta equites eduxit. Coniunctis in eodem loco cum Leitano copijs, in pagum, qui præcipuè fidem fregerat, iter ſuſcepit. Nè autem præſentiri illius aduentus poſſet, ſic equites inſtruxit, vt agmine tenuiſsimo, eaque de cauſa longiſsimo, progrederentur. Vno namque filo (ſic enim appellant) vnus alium ex interuallo ſequebatur, ita tamen, vt ordo incuria hominum interrumpi non poſſet. Magno autem ſilentio, cùm diluceſſeret, pago appropinquauit, vt improuiſo hoſtes adoriretur. Sed accidit, vt eodem tempore, Barraxa & Almandarinus cum Muzza & Acobo, qui multum etiam viribus pollebant, eos Maurorum pagos, qui noſtrarũ partium erant, armis aggredi conſtituerẽt. Habebat autem ſub ſignis duo millia equitum, & pedites octingentos. Cùm autem hoc Meneſius accepiſſet,

Luſitanorũ ſtrages.

ćepiſſet, vt certior eſſe de hoſtiū cōſilio poſſet, dedit hoc negotiū Mauris quibuſdā, quib. in bello ad has artes vti conſueuerat, vt ex inſidijs aliquem ex exercitu hoſtiū interciperent, ex quo verum exploratè cognoſceret. Illi ſatis impigrè imperata conficiunt, atq; tres Mauros ad Meneſium pertrahunt, ex quib. cognoſcit, omnia vera eſſe, quę audierat. Quamuis aūt quidam valdè illius cō ſilio repugnarent, in hoſtes tamen incurrere ſtatuit. Eo namq; loci res illius erant, vt noſtri non ſine magno ſalutis diſcrimine, & dignitatis imminutione regredi poſſent. Ita multò præclariùs eſſe iudicauit, hoſtes nihil tale ſuſpicantes inuadere, quàm ferociter inſequentes arcere. Illud enim hoſtiū animos perterret: hoc aūt acriores & infeſtiores efficit. Triplicem igitur aciem confeſtim inſtruxit. Primæ Leitanū præfecit, cui quinquaginta illos equites, quos adduxerat, aſſignauit. Secūdæ Ioannē Meneſium, Petri Meneſij fratris ſui, & Cantagnedienſis Dynaſtæ filium. Huic triginta tantùm equites attribuit, reliquos omnes ſibi in acie tertia reſeruauit. Poſtquam verò illos cohortatus eſt, & quid ab illis fieri vellet, admonuit, in hoſtes ire perrexit. Hoſtes noſtrorum audaciam admirabantur, & paucitatem cōtemnebant. Atque primū triplicem aciem ordinare cō ſtituunt. Deinde conſilio mutato, vt noſtros obruerēt, vna tantùm acie facta, propius accedunt. Prima noſtro rum acies vbi tantum agri ſpacium interiectum vidit, quantum ad concurrendum ſatis eſſet, in hoſtes infeſtis haſtis incitatur. Idem Mauri faciunt. Noſtri in principio acriter pugnant: multitudine tamen oppreſſi, cedere paulatim incipiunt, cùm Meneſius iunior ex vno latere in Mauros incurrit: quo facto, animus noſtris ad ditus eſt, ſummaq; vi reſiſtere contendunt. Hic Ioannes Meneſius diutius minimè cunctandū ratus, ſigna inferre iubet, & cū omnib. copijs, quas ſecum habebat, impetum in Mauros fecit: quem illi primùm ægrè ſuſtinent, deinde pedem referunt, atque tandem ſe præcipiti fuga proripiunt. Noſtri eos inſequuntur, octoque millia paſſuū progreſſi, magnam cædem faciunt:

Luſitanorū de Mauris victoria.

deinde ad hoſtium caſtra diripienda reuertuntur. Fuerunt in eo prælio multi ex hoſtibus capti, multò plures occiſi, magnaque præda parta: ex noſtris nemo deſideratus. Deinde Meneſius in rebelles pagos exercitum duxit, qui ſuppliciter abiecti, veniam poſtularunt, & omnia, quæ debebant ex fœdere, perſoluerunt. Itaque re benè geſta, Arzilam rediit, Leitanumque cum parte prædæ remiſit. Cùm hoc prælium commiſſum fuit, iam Emmanuel regnabat: & accidit, vt quo tempore ille decumam ſacerdotibus Africæ donare cōſtituit, eo fuiſſet Meneſius hanc victoriam conſecutus, adeò, vt multi ſuſpicarentur, eam magis Emmanuelis religione, quàm militum viribus partam fuiſſe. Nondum Emmanuel conſilium dimiſerat, cùm grauis peſtilentia vrbem illam, in qua commorabatur, inuaſit, qua coactus fuit inde diſcedere, & multa, quæ ad regni ſtabilimentum pertinebant, in aliud tempus reſeruare.

RES EVROPAE. Peſtis in Monte maiore Luſitaniæ ciuitate.

Annus à nato Chriſto. 1496.

ANNO inſequēti, qui fuit à Chriſto nato. M. CCCC. XCVI. cùm appropinquaret tempus ſolenni ieiunio conſecratum, Setuualem ſe contulit. Ibi enim ſorores illius, nempe Leonora Ioannis vxor, & Iſabela, quæ matrimonium Fernandi Ducis tenuerat, opperiebantur. Rebus aūt ſacris illo tempore de more procuratis, & diei illius memoria, quo Chriſtus ſe a mortuis excitauit, ritè celebrata, ad regni negotia cōficienda ſe rurſus accinxit. In primis tamen Iacobum Fernandi filiū, qui poſt illatā patri necem, ſe in exilium, vt dictum eſt, ſponte ſua contulerat, & fratrem illius Dionyſium, ſimiliter & Aluarum, eiuſdem Fernandi fratrem, & Sancium Iacobi fratrem patruelē, Alfonſi Faronènſis Dynaſtæ filium, in patriam & honores amiſſos reſtituit. Fuerat aūt Alfonſus Sancij pater, frater Fernandi. Hūc autem Sancium voluit Rex, vt pro Faronenſis Comitatus titulo, Comes Demirenſis appellaretur. Alios pręterea, qui fuerant, Ioannis tempore, proditionis inſimulati, ab exilio reuocauit: præcipuè tamen in eos, quos memoraui, illius liberalitas illuſtris admodum fuit. Et quia Ioannes quædam illorum bona certis hominibus

Proceres aliquot Luſitani ab exilio reuocati.

benè

bene de Rep. meritis donauerat; Emmanuel, nè, qui ea poſſidebant, de illata ſibi iniuria conqueri poſſent, tantis donis & muneribus eos affecit, vt æquo animo paterentur, ſe bonorum illorum poſſeſſione depelli. Quæ quidem magnificentia à multis variè reprehenſa fuit. Non deerant enim, qui dicerent, indignum eſſe, filios eorum, qui fuerant proditionis infamia maculati, tantis beneficijs ornari, & in integrũ incõſideratè reſtitui: Alij verò non Regis liberalitatem vituperabant, ſed in liberalitate modum requirebant. Non enim eſſe Reip. commodum dicebant, regium patrimonium, quod eſt Reip. firmamentũ, immodica largitione vno momento temporis exhauriri. Hæc tamen, quæ vulgò iactabantur, nullo modo potuêre Regem ab inſtituta beneficentia reuocare. Cogitabat enim, aliquos eorũ, qui fuerant damnati, non fuiſſe ita multis criminib. euectos, vt eadem de cauſa nomen eorũ in hominũ odio ſempiterno verſari deberet. Præterea æquũ non eſſe, vt filij parentum ſcelera luerent. Deinde ſororis Iſabelæ mœror aſſiduus eum magis ad benignitatẽ inuitabat. Videbat enim, nihil optimæ atq; præſtãtiſſimæ fœminæ, poſt viri necem, & filiorum exiliũ accidiſſe, quo mœſtitia & angore leuaretur. Inſtabat præterea Beatrix illius mater, quę precibus vt Regem obſecrabat, & authoritate vt filium admonebat, vt homines ſibi coniunctiſſimos ſaluos & ornatos eſſe vellet: quod fieri non poterat, niſi eò, vndè deciderant, reducerentur. Non tibi, inquit illa, ſolũ regni hæreditas obũenit, ſed etiam matri, & ſororibus, & propinquis, & omnibus deniq;, qui in te ſpem rerum ſuarum collocatam habent. Quæ ſpes, ſi nos fruſtrata fuerit, ad quem ibimus? Cuius opẽ flagitabimus? Si nos non, vt ſperamus, reſpexeris, neceſſe erit, vt moleſtè feramus, te in tã excelſo gradu locatũ cernere. Cũ enim priuatus eras, de aduerſo tantum caſu nobis lamentari licebat. Nunc verò ad illius acerbitatis querimoniam, hæc etiam de graui iniuria illata matri, omnibusq; tuis propinquis, accedet. Quare ſi vlla tibi pietatis cura eſt, ſi illius, quæ te peperit, & enutriuit, maximoq; ſemper

Beatricis matris ad Emmanuelem pro exulibus oratio.

ſuit amore proſequuta, memoriam conſeruas, conſule nobis omnibus: redde matri filiam, ſorori liberos, auiæ nepotes, & memet denique mihi totam reſtitue. Sic enim auaritiæ ſuſpicionem fugies, & pietatis atque magnificentiæ fructum ſingularem percipies. Hæc quidem, & alia multa mater in eandem ſententiam dicebat: hęc eadem ſoror cum lachrymis aſſiduè flagitabat: hæc Caſtellæ Reges per literas atq; nuncios enixè precabantur. Itaque non potuit Rex natura benignus matris voluntatem negligere, aut ſororis poſtulata contemnere, aut optimorum Regũ preces aſpernari. Multos deinde homines nobiles, muneribus & ornamentis auxit, in quibus fuit Iacobus Syluius, vir ſingulari prudentia, qui pædagogus illius extiterat. Miſit deinde Petrum Corream, hominem prudentiæ opinione præſtantem, ad Alexandrum Pontificem, vt apud illum quædã negotia, ad regni ſtatum pertinentia, procuraret, & ſimul Georgium Cardinalem in Portugaliam reduceret. Erat autem is Georgius humili quidem genere natus, ſed ingenio præclaro, & magno animo præditus. Valuit autem multum apud Caterinam Odoardi Regis filiam, ſumma virtute fœminam, quæ nemini vnquam nubere voluit. Fuit autem caſu in eiuſdẽ Caterinæ familiam aſcitus: illa capta hominis probitate & ſapientia, eum ſacerdotijs valdè opulentis augendum curauit: in quibus omnibus, ille egregium ſpecimẽ virtutis exhibuit. Pontifex deinde creatus eſt, & gradibus deinde ad alios honores aſcendit, donec tandem à Pontifice Maximo, ſummo Cardinalium conſenſu, in eorum collegiũ cooptatus fuit. Quam dignitatem ſingulari ſapientia tuebatur, plurimumque apud Pontifices Max. autoritate & gratia poterat. Fuit illi in regni principio Ioannes infeſtus, propter aliquot illius acta, quæ ſuis rationibus aduerſari ſuſpicabatur: nihilominùs tamen Georgius, inuito etiam Rege, dignitatem ſumma cum autoritate retinuit. Ioanne aũt mortuo, petijt ab illo Rex Emmanuel per literas, vt in Luſitaniam remigraret. Sibi namque valdè opus eſſe ad regnum feliciter adminiſtran-

Petrus Correa ad Pontificem Maximũ legatus.

Georgius Cardinalis

administrandum illius conſilio, quem ſapientia præſtantem iudicabat. Quod Georgius oſtendit ſe facturum. At poſtquam Correa vrbem attigit, mutauit conſilium, & ætatẽ & imbecillitatem excuſauit. Dixitque præterea, ſibi itineris illius faciendi à Põtifice Maximo minimè poteſtatẽ fieri. Regis tamẽ negotia ſumma diligentia atq; fide cõfecit. Interea regnum graui peſtilẽtia laborabat, quæ Regem domicilium mutare compellebat. Cùm autem in oppido, quod Turres veteres appellant, conſideret, venit ad eum Legatus Venetus, qui illi Reip. ſuæ nomine de regno, quod illi obuenerat, gratulatus, Senatum populumq; Venetum dixit, omnia, quæ is ab illo poſtularet, libentiſſimè facturũ. Fuit Legatus admodum liberaliter acceptus, & inſignib. equeſtris ordinis manu ipſius Regis ornatus, & cum tantis muneribus dimiſſus, vt Venetorum ciuitas partim Legati prædicatione, partim Regis literis valdè amanter ſcriptis, multò magis in ſtudium illius incitaretur. *Veneta ad Emmanuelem legatio.* Aliam deinde actionem ſuſcepit Emmanuel, quam Reges nonnulli ante illum fruſtrà ſæpè tentarũt. Eo tempore, quo Hiſpania, maxima ex parte, erat ſub Arabum poteſtate & imperio conſtituta, cũ eſſet perpetuum inter illos & Chriſtianos bellum ſine vllo firmo & ſtabili induciarum fœdere cõcitatum, fuêre quidam viri nobiles, non magis virtute, quàm religione præcellentes, qui vouebant, ſe pro Chriſti gloria, quandiu vires ſuppeterent, ſumma contentione pugnaturos. Quod vt multò alacrius facerent, & vt commodius ad cęlũ viam munirent, à nuptijs abſtinebant. Horum vita partim in religionis ſtudio, partim in armorũ exercitatione conſumebatur. Tantusque erat in illis ardor animorum, vt eos beatiſſimos iudicarent, qui in bellis pro defenſione Reip. & Chriſti ſanctiſſima religione ſuſceptis occumberent. Horum exemplum cùm multi ſequerẽtur, fuerunt varij militarium religionum ordines inſtituti, à Regibus multis beneficijs ornati, & à Pontificib. Maximis approbati: ex quib. multi viri prodiêre, quorum virtute Mauri ſæpiſſimè cum magna Chriſtiani nomi- *Ordinum ſacrorum militariũ per Hiſpaniam & Luſitaniã occaſio & ſucceſſus.*

 nis glo-

nis gloria fuſi fugatiq; ſunt. Erant aũt omnes imagine Crucis ex panno partim rubro, partim viridi facta, & veſtibus aſſuta, ſecundum pectus inſigniti. Florebat etiam in Hiſpania ordo Templariorum, & Hoſpitalenſium, qui Ieroſolymis eadem fundamẽta, poſt captam à Chriſtianis ciuitatem illam habuerant. Quamuis aũt varia eſſent horum ordinum inſtituta, & inſignia, quibus diſtingui alij ab alijs poſſent: in hoc tamen conueniebant, quòd omnes votis ſolenni ritu emiſſis, fidem Chriſto publicè dabant, fore, vt nulla vnquam libidine ſe commacularent, nec magiſtri militiæ imperium detrectarent, nec ſe vllis auaritiæ ſordibus illini paterentur. In Portugalia verò, præter reliquos militum religioſorum ordines, alius à Dionyſio Rege conſtitutus eſt, poſtquam opera Philippi Francorum regis, qui pulcher appellatus eſt, Templariorum ordo euerſus fuit. Iniuit enim Dionyſius rationem, quemadmodũ Templarij Luſitani (ex omnib. enim Chriſtianæ Reip. partibus aditus fortibus & ſpectatis hominibus ad illum ordinem patebat) neque bona, neque dignitatem amitterent. Itaq; ſtatuit, vt vectigalia, quæ erant in Portugalia Templariorum ordini dicata, ijdem ipſi Templarij, qui ea poſſederant, nouæ cuiuſdam militiæ nomine retinerent. Hanc autem Chriſti militiam appellauit, & huius religionis milites ſtatuit, vt imaginem Crucis colore candido, incluſam in aliam Crucis imaginem, colore rubram geſtarent, vt à reliquis religioſis militibus internoſci poſſent. Poſtulauit deinde à Pont. Maximo, vt eam authoritate ſua confirmaret. Creuit hic ordo, multiſque bonis auctus & amplificatus eſt. Emmanuel autem cùm videret, quòd diſcrimen impenderet tam militibus huius ordinis, quàm reliquorum omnium (ſi enim contra fidem Chriſto obligatã, libidinem minimè refrænarẽt, neceſſe erat, vt ſcelus nefarium ſuſciperent, & ſimul nè illis, qui ex religioſis militibus naſcerẽtur, eſſet illa macula generis inuſta, quæ nothis omnibus, quamuis ſint nobiliſſimis parentib. procreati, ſubeunda eſt) poſtulauit ab Alexandro Pontifice Max, vt ſolue-

Sacrorum militum inſtituta.

Ordinis militum Chriſti origo & inſtituta.

Milites ſacri per Luſitaniam caſtitatis religione ſoluti

vt ſolueret ea perpetuæ caſtitatis religione omnes equites Luſitanos, qui deinceps alicuius religioſæ militiæ ſacramento tenerentur. Illi namque, qui iam erant ſolennis voti religione conſtricti, fieri non poterat, vt ſalua ipſius religionis fide eandem licentiam impetrarēt. Conceſſit id Regi Pontifex, atque deinceps licuit omnibus, qui in aliquam religioſam militiam aſſcriberentur, vxores ducere, exceptis ſolùm Hoſpitalenſis ordinis equitibus, qui, in quibuſcunq; partibus ſint, eadem perpetuæ caſtitatis religione conſtringuntur. Hæc autem Regis prouidentia, qua, vt videbatur, ſceleribus occurrebat, & ſuos magno incontinentię periculo liberabat, à multis laudari ſolet. Ego verò ſtatuerę non poſſum, vtrum ſic multò maiorem peccandi materiã ſuis attulerit illa ipſa, quam ſubtrahere ſummo ſtudio concupiuit. Primùm enim nunquã vllius diſciplinæ laxamentum potuit eſſe ſalutare. Quocirca ea, quæ fluunt, ſeuerè deuincienda ſunt, & eò, vndè deciderant, reducenda, ſi volumus, vt quæ laudabiliter inſtituta ſunt, eundem ſemper frùctum & vtilitatem retineãt. Deinde propter nuptiarum curas, cernimus, illum antiquũ ardorem, qui erat in religioſis militibus ad dimicandũ, eſſe iam magna ex parte reſtinctum. Minus enim expediti, & minus alacres ſunt, & cùm breue aliquod tempus bellicis in rebus inſumpſerint, citius & libentiùs, quàm decet, otium amplectuntur. Deinde tunc, cùm erat illis matrimonium interdictum, credibilę eſt multos fuiſſe, qui non tam vtilitatis & emolumenti cupiditate, quã pietatis ſtudio religionem aliquam ſuſciperent. Nunc verò poſtquã de religione detractum eſt, quod nimis aſperũ multis eſſe videbatur: ſuſpicari non abſq; ratione poſſumus, omnes, qui, vt in aliquam eiuſmodi militiam aſſcribantur, elaborant, cupiditate tantùm & ambitione ad ſtudiũ militiæ illius impelli. Poſtremò, hoc cupiditatis introitu multò latiùs, quàm anteà, patefacto, paulatim eò deuentũ eſt, vt quæ erãt optimè fundata, laberentur & ruerent. Cernimus enim fidem datam Chriſto contemni, res ſacroſanctas violari,

Laxatæ ſacrorum militum continentiæ reprehenſio.

ſacra vectigalia ab hominibus audacibus & flagitioſis occupari: eos, qui nunquam hoſtis vultum aſpexerunt, opibus ad ſanctos vſus deſtinatis affluere, illisq; ad luxum & vitæ laſciuiam intemperanter abuti. Sed hæc, quæ curare non poſſumus, lamentari deſinamus.

De Iudæis Luſitania eijciendis conſultatio.

SVSCEPIT deinde Emmanuel rei, quæ tunc in omnium ore verſabatur, deliberationē, de qua fuit à multis in conſilio in contrarias partes diſputatum. Veniebat enim in conſultationem, vtrum Iudæi, qui fuerant à Caſtellæ Regibus expulſi, & in Portugalia morabantur, eſſent expellendi continuò, vt fuerat Ioannis temtempore conſtitutum: an potius, vt in ſedibus, in quib. hoc in regno conſidebant, habitarent, benignitate Regia permittendi. Caſtellæ Reges Emmanuelem per literas admonebant, ne gentem ſceleratam, & Deo & hominibus inuiſam, cōſiſtere in Portugalia ſineret. Emmanuel rem maxima cōſideratione dignam eſſe ſtatuit. Fuêre qui dicerent in conſilio, non eſſe gentem illam eijciendam, quam Pont. Max. in Romanæ eccleſiæ ciuitatib. habitare permitteret. Quo exemplo etiam dicebant à multis Italiæ ciuitatibus, à multis prætereà Chriſtianis Principibus, non ſolùm in Italia, ſed in Germania, & in Pannonijs, & quibuſdam alijs Europæ regionib. eſſe Iudæis habitandi & negotiandi facultatem tributam. Præterea illis expulſis, non continuò perfidiam ex eorum animis expelli: vbicunq; enim impia gens pedem poneret, eadem ſceleris veſtigia relinqui. Non eſſe autē hominis ſapientis, magis ſcelere vno in loco, quàm in alio conflato permoueri. Deinde, ſi Iudæi in Africam (quod futurum nemo dubitabat, ſi fuiſſent è noſtris finib. eiecti) traijcerent: omnem ſpem, quæ de eorū ſalute haberi potuiſſet, incîdi. Inter Chriſtianos enim, multi ex illis, Chriſtianorum familiaritate & exemplo, atque diſciplina allecti, ſeſe ad Chriſti nomen adiungebant: quod inter homines Mahumetana ſuperſtitione contaminatos fieri haudquaquam poterat. Nō eſſe præterea vtile Reip. vt hæc gens pecuniam, qua multi ex illis abundabāt, ad Mauros aſportaret: & artib. quas à noſtris

Sententiæ pro Iudæis

acceperat,

acceperat, hoſtes noſtros inſtrueret, quibus poſſent noſtris non mediocre damnum inferre. Alij contrà diſſerebant, non ſine cauſa fuiſſe gentem illam expulſam è Gallia, & è multis Germaniæ locis, & ex Aragoniæ & Caſtellæ regnis: ſed quia fuiſſet à Principibus, qui non pluris vectigalium amplificationem, quàm religionis integritatem faciebant, exploratè cognitum, tentari ab ea ſimplicium hominum fidem, Chriſtiq; nomen ſanctiſſimum indigniſſimo conuitio maculari, multorũque animos ex eorum conſuetudine peſtiferis erroribus contaminari, luemq; ad ruſticanorum hominum perniciem ſerpere. Præterea non eſſe ſapientis, quidquã illis credere, qui hoſtes Chriſtiani nominis ſunt, nullaque religione impediri queunt, quò minus omnia arcana, quæ inueſtigare poſſent, hoſtibus noſtris indicent, ſalutemque noſtram pecunia prodant. Quòd ſi de commodis agendum eſſet, multò certè commodius eſſe, gentem ad fraudem natam, antequam manus vectigalium viſceribus afferret, cum illis tantùm bonis, quæ tunc habebat, expelli, quàm poſtquam omnes regni opes in poteſtatem ſuam redigeret, tanta præda locupletatam dimitti. Tunc enim ea tantùm aſportaturos, quæ aliundè conuexerant. At ſi diutius in regno manerent, fore, vt multos mortales bonis omnibus, fraudibus & dolis, quibus multum valebant, euerterẽt. Hanc ſententiam ſequutus Emmanuel, ſtatuit, vt omnes Iudæi atque Mauri, qui Chriſti religionem profiteri nollent, è regni finibus excederent: diemque dixit, intra quem omnes, qui in illius regno fuiſſent inuenti, libertatem amitterent. INITIO ſequentis anni, qui fuit à Chriſto nato, M.cccc. xcvij. Rex Fernandus & Iſabela, cùm eſſet inter illos & Carolum Galliæ Regem bellum acerrimum, legatos in Portugaliam mittunt, qui fœdera cum Ioanne facta, cum Emmanuele confirment, & amicè poſtulent ab illo contra Carolum auxilium. Fœdera quidem ſumma Regis & omnium, qui in conſilio aderant, voluntate confirmata fuerunt. Quod verò ad poſtulatum attinebat, reſpondit Emmanuel,

Sententiæ contra Iudæos.

Emmanuelis de Iudæis expellendis decretum.

ANNVS 1497. Caſtellana ad Emmanuelem Legatio. Reſponſio.

nuel, ſibi eſſe cum Carolo pacem, foreq́ue ſibi turpiſſimum, cùm nullam à Gallis iniuriam accepiſſet, fœdus ictum violare, maximè cùm bellum eſſet adeò longinquum, nec Hiſpania Gallorum armis peteretur. Quòd ſi Gallus in Hiſpaniam ſigna conuerteret, tunc ſe pro coniunctione, quæ ſibi cum illis erat, auxilio futurum, & pro parte ſua Gallorum impetum omni contentione repreſſurum. Fuit ab illo Caſtellæ Regibus, vt præ ſe tulerunt, egregiè hac reſponſione ſatisfactum. Inſtabat interim dies, quo Iudæi, qui Chriſtiani fieri nollent, erant in exilium ituri. Omnes igitur ſe ad nauigandum ſumma ope comparabant, cùm Rex Emmanuel indigniſſimè ferens, tot hominum millia in ſempiternum exitium detrudi, vt ſaltē filiorū ſaluti proſpiceret, rem excogitat, facto quidem iniquā & iniuſtam, animo tamen & propoſito fine laudabilē. Iuſſit enim, vt Iudæorum filij, qui nondum decimum & quartum annum ætatis excederent, à parentibus abſtracti, & ab illorum conſpectu remoti, in religionis Chriſtianæ diſciplinā traderentur. Quod non ſine magnis animorum motibus fieri potuit. Erat enim res viſu mirabilis, à complexu matrum filios auelli: patres liberis affixos raptari, & fuſtibus etiam contundi, clamores ingētes vbiq; tolli, omniaq; mulierū plangore & eiulatu compleri. Fuêre, qui rei indignitate perturbati, filios in puteos abijcerent. Multi etiā eò progreſſi ſunt amentiæ, vt ſibi mortem propria manu conſciſcerent. Accedebat ad grauiorem gentis miſeræ calamitatem, quòd illis, qui tantis iniurijs affecti in Africam tranſmittere cupiebant, facultas minimè præbebatur. Rex enim adeò flagrabat cupiditate gentis illius ad Chriſti religionem perducēdæ, vt partim præmijs alliciendam, partim malo cogendam eſſe iudicaret. Quanuis igitur nauigandi poteſtas eſſet Iudæis ea pactione facienda: id tamē de die in diē differebat, vt mutandi conſilij ſpacium intercederet. Itaque cùm in principio fuiſſent illis tres in Portugalia portus aſſignati, vnde cōſcenderent; interdixit, nè quiſquam ex illis aliunde, quàm ex Olyſipponenſi portu ſolueret.

Iudæorū liberi per vim ad Chriſtianiſmum pertracti, & quid indè ſecutum.

Vis & dolus Iudæis illata.

ſolueret. Quo factum eſt, vt innumerabilis Iudæorum multitudo Olyſipponem conflueret. Interim verò dies dicta præterfluxit, ita, vt eſſet illis neceſſe, qui nondum emigrare potuerant, libertate ſpoliari. His tandem malis pleriq; victi, Chriſtianam religionem aut ex animo profiteri, aut ſaltem callidè ſimulare maluerunt, quàm vitam in tanta acerbitate traducere. Cum fidei igitur Chriſtianæ confeſſione, fontibus ſacris abluti, & filios, & libertatem recuperârunt, multisq; à Rege præmijs clementer inuitati, in Portugaliæ regnis ſatis commodè vitam exegerunt. Fuit quidem hoc nec ex lege, nec ex religione factum. Quid enim? Tu rebelles animos, nullaq; ad id ſuſcepta religione conſtrictos, adigas ad credendum ea, quæ ſumma contentione aſpernantur & reſpuunt? Idque tibi aſſumas, vt libertatem voluntatis impedias, & vincula mentibus effrænatis inijcias? At id neq; fieri poteſt, neque Chriſti ſanctiſſimum numen approbat. Voluntarium enim ſacrificium, non vi mala coactum ab hominibus expetit: neq; vim mentibus inferri, ſed voluntates ad ſtudium veræ religionis allici & inuitari iubet. Porrò autem, quis ſibi id arrogare poteſt, quod ſolus diuinus ſpiritus efficit in eorũ animis, qui non ad extremum vitæ ſpiritum illius benignitati repugnare contendunt? Ille namq; ſolus eſt, qui mentes illuſtrat, & allicit, & inuitat: & eos, qui tantum munus non animo pertinaci & ingrato repudiãt, ad Chriſti confeſſionem & ſocietatem perducit. Poſtremò quis non videt, quàm indignum ſit, hominibus in religionis ſtudio ſuſpectis, tot myſteria, tot res ſacroſanctas, tantam rerum diuinarum rationem committere? Et ſceleris occaſionem ijs, qui Chriſti diſciplinam ludibrio habent, inconſideratè præbere? Et ita religionem per religionis ſimulationem indigniſſimè violari? Regis tamen animus multis meritò laudandus eſſe videtur, quòd id religionis ſtudio, vt ea ratione gentis Hebrææ ſalus conſtitui aliquando poſſet, efficeret, maximè cùm viri religionis & doctrinæ opinione præſtantes id licere dicerent, & fuiſſe iam à principibus Chriſtia-

Regij in Iudæos facinoris repreheñſio.

Excuſatur Rex.

Chriſtianis olim factitatum. Nunquam enim deſuêre, nec vnquam deerunt, qui ad Principum gratiam aucupandam orationes accommodent. Fructus tamen eximios ex hac Regis actione, quamuis parùm iuſta, efferri quotidiè videmus. Eorum namque filij, qui, vt ſuſpicio erat multis iniecta, fidem nefariè ſimulabant, vſu, conſuetudine, & diſciplina, paternique ſceleris obliuione, Chriſti religionem ſanctè colunt, & vitam ad diſciplinam illius inſtituunt. Hac ratione Iudæi partim in exilium migrârunt, partim Iudæorum nomen amiſerunt. Mauri verò omnes, qui noluerunt à Mahumetis peſtifera ſecta diſcedere, in Africam ſe contulerunt. Neque fuit eis aliquod incommodum illatum, quemadmodum Iudæis: nè Chriſtiani, qui in Africa, vel Aſia ſub Saracenorum ditione viuebant, aliquod ob eam cauſam malum paterentur. HOC eodem anno Rex de nuptijs, quas appetebat, agere cœpit. Cupiebat enim, vt dictum eſt, Iſabelæ, quæ fuerat Alfonſo Ioannis filio nupta, matrimonio coniungi, eò, quòd mores illius atque prudentiam adamaret. Id autem cum Aluaro Fernandi Ducis fratre, qui plurimùm apud Caſtellæ Reges poterat, communicauit. Qui cùm operam ſuam eſſet Emmanueli ad eam rem pollicitus, in Caſtellam redijt, & inde literas ad Emmanuelem dedit, quibus ſignificauit, Regum voluntatem minimè ab eo matrimonij fœdere, quod ipſe appetebat, alienam. His literis excitatus Rex, Ioannem Emmanuelem Regio cubiculo præfectum, virum ſingulari prudentia, ad Reges Caſtellæ legauit. Fuit hæc legatio Regibus admodum grata, matrimoniumque pactionibus ritè confirmatum. Iſabela iunior ſolùm ſumma vi matrimonio reſiſtebat. Partim namque ex dolore, quem ex obitu Alfonſi perceperat, in ea ægritudine verſabatur, vt ſanari vix poſſet: partim quòd bis nubere, parùm honeſtum iudicabat, adduci non poterat, vt in hoc matrimonio parentibus morem gereret. Sed tandem parentũ monitis & precibus victa, & hominum religioſorum orationibus inducta, qui illam admonebant, eo coniugio pa-

Emmanuelis Regis cum Caſtellanorum Regis filia pactæ nuptiæ.

gio pacem & otium totius Hiſpaniæ confirmari, parentibus obſecuta eſt. Interim dum ea, quæ ad Iſabelæ in Portugaliam aduentum erant neceſſaria, parabantur, Emmanuel negotium magnitudine clarum, ſempiternaque gloria dignum ſuſcepit. Quod vt rectius explicari poſſit, eſt totius rei initium altius repetẽdum. IOANNES hoc nomine primus, Portugaliæ Rex, qui regnũ, magna cum gloria, hoſtium incurſione liberauit, & clariſſimas victorias conſequutus eſt, nè in ſenectute quidem quidquam de ſtudio gloriæ remiſit. Itaque maximam claſſem inſtruxit, qua Septã vrbem, Mauritaniæ maximam, & opulentiſſimam, atque munitiſſimã, in ora maritima Gaditani freti ſitam expugnauit. Inde fuit oblata occaſio Luſitanis, qui in illius vrbis præſidio conſtituti fuerant, armis latiùs euagandi. Henricus deinde Ioannis filius, cuius in expugnatione Septæ virtus admodum clara fuerat, hoc inſtitutum longius perſequi voluit. Claſſes igitur ædificauit, quibus Africæ littora, & eas Mauritaniæ regiones, quæ extra fretum ad Auſtrum pertinent, infeſtas redderet. Deinde, cupiditate incenſus terras ignotas explorandi, dedit operam, vt ij, quos claſſibus præficiebat, multò lõgiùs progrederentur. Quo ſtudio factum eſt, vt partim hominum fortium induſtria, partim variæ tempeſtatis euentu, non ſolùm bona pars Africæ, quæ ad AEthiopiam pertinebat, verùm & inſulæ permultæ in Oceano ſub Imperium Luſitaniæ ſubiungerentur. Quò autem terræ, ad quas noſtræ naues appellebant, erant magis longinquæ, maioraque in illis monſtra verſari dicebantur, eò magis animus Principis optimi flagrabat ſtudio remotiora perueſtigandi. Fuit enim Henricus, vir animi maximi, & religionis ſanctitate clariſſimi. Neque tantùm elaborabat, vt nomẽ ſuum clarum redderet, quàm vt Chriſti religionem propagaret: ad quod nihil magis vtile fere putabat hac nauigatione, vt poſſet Chriſti nomen apud Barbaras nationes à ſitu noſtro diſiunctiſſimas, ad omnium ſalutem prodi. Vt autem id commodius efficeret, in ea Luſitaniæ parte, quã Algar-

RES AFRICANAE ET INDICAE.

Henricus Ioãnis Portugaliæ regis filius peregrinarum nauigationum author.

Nauigationes ad Auſtrũ ſuſceptæ.

Sagris oppidi ſitus. Algarbium appellant, in oppido Sagres nomine, quod abeſt à promõtorio ſacro paſſuum quatuor milia, conſedit, vt indè claſſes mitteret, quæ viam in oras ad ſolẽ orientem ſitas aperirent. Nè autem, quò intẽdebat animus, omnino perueniret, fuit morte prohibitus. Obijt autem anno à Chriſto nato, M.cccc.lx. cùm eſſet natus annos ſeptem & ſexaginta. Nullum autem filium reliquit. Nec enim vxorem habuit, imò per omne vitę ſpatium totius libidinis expers fuit. Illo mortuo, Rex Alfonſus, Odoardi Regis, qui fuerat Henrici frater, filius, non potuit propter bella grauiſſima, quibus fuit exercitus, vltra id, quod fuerat Henrici opera luſtratũ, claſſib. explorare. Peruenit tãdem regnu m ad Ioannẽ Alfonſi filium, qui tanto ſtudio, tantiſq; ſumptibus huic negotio inſtitit, vt noſtrę claſſes illius auſpicio maximã partẽ Aethiopiæ perluſtrarent, eoq; peruenirent, quò viri doctiſſimi olim ſuſpicati ſunt, fieri nõ poſſe, vt quiſquam penetraret. Neq; fuit cõtentus illius regionis cognitione, quę ęquinoctiali circulo ſubiecta eſt (ſic enim appellant Aſtrologi illum cæleſtis plagæ terminum, qui ſigniferũ orbem in partes æquales diuidit: eò quòd vbi Sol, eam cæli partem attingit, æquinoctium fiat) ſed effecit, vt noſtri longius prouecti, vltra illam regionem, in qua ab extremo ex auſtrali parte Solis conuerſio fit, incognitas terras latiſſimè perluſtrarent. Itaque fuit illis neceſſe, cùm eſſent à conſpectu Septentrionis remotiſſimi, vt alia ſydera in cælo notarent Septentrioni cõtraria, ad quæ curſum dirigerent. Sic autẽ cùm illud certamen fuiſſet inſtitutum, vt quilibet alium nauigationis longitudine ſuperaret, & vltra terminum, quem reliqui attigerant, perueniret; factum eſt, vt inciderent in promontorium, quo nullum vnquam maius in terris apparuit. A parte namque, quæ ſpectat ad Occaſum Solis, latus illius incipiens, in Auſtrum adeò longo tractu procurrit, vt vltimus illius terminus ab æquinoctiali plaga gradus circiter triginta quinque diſtet. Gradum appellãt Aſtrologi Latini treceteſimam & ſexageſimam quamque partem earum, in quas

Aethiopia luſtrata.

Circulus æquinoctialis.

Promontorium bonæ ſpei inuentum, eiuſque latus.

Gradus quid.

in quas omnes cæli atque terrarum plagas tribuunt. Ab æquinoctiali verò regione ad ſinum, ex quo promōtorium inchoatur, Septentrionem verſus, quatuor circiter gradus interſunt. Hi triginta & nouem gradus efficiunt ſupra duo millia & ſeptingenta miliaria. Hæc eſt illius terræ, quæ promontorium efficit, longitudo. Ab Ortu verò latus illius multò longius eſt. In eo verò flectendo, noſtri eiuſmodi tempeſtatibus iactati & afflictati ſunt, vt ſæpenumerò omnem ſpem ſalutis abijcerent. Quo factum eſt, vt Tormentoſum illud promontorium appellarent. Tormenta enim apud nos, eſt idem, quod tempeſtas aduerſa. Flexu promontorij huius explorato, reuerſi ſunt. Cùm autem Ioanni huius promontorij ſitum & longitudinem demonſtrarent, tanta lætitia affectus eſt, vt exiſtimaret, eſſe ſibi iam aditum in Indiam patefactum: & quaſi felicis euentus augurio cōmotus, promontorium illud, Bonę ſpei, nominare iuſſit. Homines interim partim Hebræos, partim Chriſtianos, quos induſtrios & ſagaces eſſe cognouerat, Alexandriā miſit, qui indè in Aethiopiā, quæ ſupra Aegyptū eſt, ſe cōferrent, & indè in Indiam nauigarent, vt qua ratione commodius ille curſus, poſt illum promontorij flexum, in Indiam confici poſſet, ab hominibus peritis intelligerent. Claſſem præterea parare iuſſit, qua poſſet iter illud, quod tanto opere explorare cupiebat, haberi. Hos interim tantos Ioannis conatus, mors oppreſſit: qui tamen cum Regni patrimonio, hanc etiam nauigationis explorandæ, imperijque propagandi curam Emmanueli quaſi hæreditariam reliquit. Multi fuêre ex illis, quos Emmanuel in conſilium adhibere conſuerat, qui eum ab ea cogitatione conarentur abducere. Dicebant enim, ſpem incertam eſſe, pericula certa & ingentia: nauigationem fore difficillimā, Indiamque eſſe à noſtris ſedibus maxima regionum longinquitate diſtantem: fierique non poſſe, vt tam immenſi laboris fructus damna, quę erant in tam periculoſo itinere facienda, compenſaret. Cogitaret præterea, ſibi cū Aegypti Imperatore, quem

Exploratores in Aethiopiam, Aegyptū et Indiam emiſsi.

Nauigationis Indicæ diſſuaſio.

Sulta-

Sultanum appellabant,qui plurimum in Oriente poterat,eſſe dimicandum. Deinde ſi res ex animi ſententia procederet,eſſe illi grauem inuidiam apud Chriſtianos principes cum magno diſcrimine ſubeundam. Si gloriam quæreret:ſatis magnam gloriam ex Africano bello, ſi in id totis viribus incumbere vellet, paratam eſſe. Si vtilitatem ſequeretur:vtilitates innumerabiles ex illis Aethiopiæ partibus, quas partim imperio ſubiectas,partim fœdere deuinctas habebat, percipi poſſe. Hæc & alia multa dicebantur à Conſiliarijs, quæ tamē Regem ab inſtituto auertere minimè potuerunt. Videbat enim eiuſmodi conſilijs nunquam Henrici aut Ioannis mentem prohiberi potuiſſe,quò minus iter illud in fluctibus aperirent,ex quo tam multæ Luſitaniæ rebus vtilitates illatæ fuerant.Intelligebat prætereà,diffidentiam eſſe comitem animi puſilli & anguſti: ſpem verò maximam perpetuò cum animi ingentis altitudine atque ſingulari virtute coniunctam. Itaque maluit fortium Principum exempla, quibus erat coniunctiſſimns,imitari,quàm hominibus minus cautis,omniaque pericula metuentib. aſſentiri. Mouebatur præterea augurio quodam à Ioannis mente & conſilio ducto, quo illum viuens admonuerat, vt pro virtutis inſigni, quod regijs inſignibus adiungeret, ſphæram, in qua ſunt cæleſtis regionis circuli deſcripti, geſtaret. In quo quidem portendebat futurum,vt Emmanuelis, quem iam vt hæredem intuebatur,operà incognita ſydera,vltimeque Solis orientis & occidentis regiones ad noſtrorum hominum cognitionem cum maximo fructu,& nominis ſempiterni gloria peruenirent. Poſtremò ardens ſtudium,quo tenebatur, Chriſtianæ religionis amplificandæ, eum hominibus timidis auſcultare nullo modo ſinebat. Fernandum igitur Laurentium, virum impigrum, & authoritate non mediocri præditum,accerſit,eique,vt claſſem, quàm celerrimè poſſit, ornet, & omnibus rebus inſtruat, præſcribit. Vaſcum prætereà Gamam, hominem nobilem, & ſingulari animi robore præditum,cui multum fidebat,euocari iubet

Indica nauigatiò ab Emmanuele probata, et quare.

Vaſcus Gama primus Indicæ claſſis præfectus.

bet, eique claſſis imperium tradit, & quid ab illo fieri vellet, demonſtrat, multisque verbis illum ad rem ſtrenuè atque prudenter agendam adhortatur. Suſcipit Gama prouinciam, ſummasque Regi gratias agit, atq; poſtulat, vt illius frater Paulus Gama, quem propter inſitam virtutē vnicè diligebat, illi ſocius aſſcribatur: qđ Rex facillimè conceſſit. Fuit claſſis intra breue tempus ornata, & inſtructa rebus omnibus, ad tam longam nauigationem neceſſarijs. Erat illa quidem exiguo numero hominum, proptereà quòd magis Orientis explorādi, quàm expugnandi gratia tunc adornaretur. Quatuor enim naues fuerunt, è quibus vna commeatu tantùm erat onuſta. Naui prætoriæ Vaſcus Gama præfectus erat; alteri verò Paulus Gama, tertię Nicolaus Coëlius: quartæ verò, quæ commeatus ſupplementum conuehebat, Gundiſſaluum Nonium præficiunt. Aberat Olyſippone prope littus quatuor paſſuum millia templum ſanè religioſum, & ſanctum, ab Henrico in honorem ſanctiſſimæ virginis ædificatum: quod poſtea alterius amplitudine & magnificentia, quod Emmanuel illi coniunctum, in honorem eiuſdem diuæ virginis à fundamentis extruxit, nomen amiſit. In id Gama pridiè illius diei, quo erat nauem conſcenſurus, ſe recepit, vt noctem cum religioſis hominibus, qui in ædib. templo coniunctis habitabant, in precibus & votis conſumeret. Sequenti die cùm multi, non illius tantū gratia, ſed aliorum etiam, qui illi comites erant, cōueniſſent, fuit ab omnibus in ſcaphas deductus. Neq; ſolùm homines religioſi: ſed reliqui omnes voce maxima cū lachrymis à Deo precabātur, vt benè & proſperè illa tam periculoſa nauigatio omnibus eueniret, & vniuerſi re benè geſta incolumes in patriam redirent. A multis tamen interim is fletus atq; lamētatio fiebat, vt funus efferre viderētur. Sic enim dicebāt: En quò miſeros mortales prouexit cupiditas & ambitio? Potuítne grauius ſupplicium hominib. iſtis conſtitui, ſi in ſe ſceleſtū aliquod facinus admiſiſſent? Eſt enim illis immēſi maris longitudo peragrāda, fluctus immanes difficillima na-

Claſsis Indica.

Vectores claſſem Indicam conſcendnnt.

uigatione ſuperandi, vitæ diſcrimen in locis infinitis obeundum. Non fuit multò tolerabilius, in terra quouis genere mortis abſumi, quàm tam procul à patria marinis fluctib⁹ ſepeliri? Hæc & alia multa in hanc ſententiam dicebant, cùm omnia multò triſtiora fingere præ metu cogerentur. Gama tamen, quamuis lachrymas ſuorum deſiderio funderet, rei tamen benè gerendæ fiducia confirmatus, alacriter in nauem fauſtis ominibus conſcendit, vij. Id. Iulij, anno à Chriſto nato M.CCCC.XCVII. Qui in littore cōſiſtebant, non prius abſcedere voluerunt, quàm naues vento ſecundo pleniſſimis velis ab omnium conſpectu remotæ ſunt.

RES EVROPEAE

Emmanuelis Regis cũ Iſabela nuptiæ.

Sintræ oppidi ſitus.

DVM HAEC geruntur, affertur Emmanueli nũcius, omnia, quæ ad Iſabelę matrimonium pertinebant, eſſe iam à Regibus Caſtellæ, pro dignitate comparata. Itaq; Sintra, quod oppidum eſt ad radices Montis Lunæ ſitum, vbi tunc ſe continebat, Eboram proficiſci contendit, eoq; multos homines primarios conuenire iubet. Iſabela maior cũ Iſabela iuniore illius filia Valentiam Alcantaræ, quæ eſt prope Portugaliæ confinia, ſimiliter venit. Fernandus Rex adeſſe non potuit, inualetudine filij Ioannis impeditus, à quo tunc abeſſe, inhumanum reputabat. Sic enim erant inter virum & vxorem officia diſpertita, vt illa filiam deduceret, ille verò cum ægroto filio Salmanticæ remaneret. Sic tamen erat inter eos conſtitutum, vt cũ primùm Ioanni meliuſculè fuiſſet, Fernandus ad filiam cohoneſtandam ſe Valentiam conferret. Cùm tamen nuptiarum dilatio maior eſſet, quàm Emmanuelis deſiderium pati facilè poſſet, ſcripſit ad Iſabelam Reginam, ſe libentiſſimè, ſi ei commodum videretur, Valentiam profecturum, vt ibi vxorem acciperet. Conſuluit regina virum per literas. Qui reſpondit, ſe eo tēpore nō poſſe à filio diuelli, cò, quòd vita illius eſſet propter morbi grauitatē ad extremum diſcrimen adducta. Quòd ſi vellet Emmanuel Valentiam ire, illius voluntati minimè repugnaret. Illum tamen admoneret, vt magnum comitatum vitaret, omniaq; maioris lætitiæ ſigna in aliud tempus differret.

Regi-

Regina continuò Emmanueli ſcripſit,vt, cùm illi videretur,eò contenderet. Is nullam moram interpoſuit, quin Valentiam peteret.Hîc fuit Reginæ de morte filij núncius allatus, quem illa taciturnitate compreſſum tenuit,nè generum mœſtitiæ ſuæ participem efficeret. Id tamen diu Emmanuelem latere non potuit. itaq; poſtulauit à ſocru,vt antè,quàm ea fama ad aures Iſabelæ vxoris ſuæ perueniret,liceret ſibi illam in Portugaliam ſecum ducere.Sic igitur Eboram ſe contulit: vbi tandem vxori mortem Ioannis indicauit. Quod illa tulit moleſtiſſimè.Ob huius Principis mortem omnis Hiſpania in luctu & ſqualore verſata eſt, Caſtellæ præſertim & Aragoniæ populi,eò,quòd viderent,omnem maſculæ prolis ſpem Regibus eſſe ſublatam.Non enim alium filium marem habebant preter Ioannem. Is autem vxorem duxerat Margaritam, Maximiliani Imper.filiam,qui ſuperiorem Pannoniam, quàm nũc Auſtriam appellant,imperio continebat. Ea verò quo tempore Ioannes obijt,vterum ferebat. Illa tamen tenuis ſpes,quam homines habere poterãt de Margaritę partu, nè regnũ ad Principes externos perueniret, fuit intra paucos dies abortu illius inciſa.Sic factum eſt,vt ius hæreditatis,quod Ioannes habebat,ad Iſabelã ſororem perueniret.Omnes enim illa ſorores ætate antecedebat.Emmanuel interim nullo modo regni vigilãter adminiſtrandi ſtudium intermittebat. Operam igitur eo tempore dedit,vt iura poſſeſſionum, & immunitates populis ſub certis conditionibus attributæ, & prouinciarum,& vrbium, & oppidorum confinia perſcriberentur,vt lites dirimi,& ciuitatum iura conſtitui, et terminorum ratio cõſtare poſſet.Huius anni fine,cùm Regina iam grauida eſſet facta; Reges Olyſipponẽ ſe contulére:ibi à Caſtellæ Regibus literas accepére,quibus nurus abortionem ſignificabant, & admonebant, vt in Caſtellam iter haberent, vt tanquam legitimi regnorum hæredes à populis fidem acciperent. His literis Rex cùm videret illud iter ſibi neceſſariò ſuſcipiendum, concilium rurſus indixit, in quo multas le-

Fernandi Catholici filius moritur.

Margaritæ Ioannis Principis vxoris abortus.

Annus nati Christi. 1498. Emmanuelis iter in Castellam

ges, quæ videbantur eſſe ſalutares, inſtituit. Anno autem ſequẽti, qui fuit à Chriſto nato. M. CCCC xcviij. Kalen. Aprilis, Olyſippone proficiſcuntur, trecentis tãtùm equitibus comitati. Id enim Reges Caſtellæ ab eis poſtulârant, ne ſecum maximam turbam ducerent, vt vitarentur diſſidia, quæ inter Caſtellanos & Portugalenſes in huiuſmodi Regum cõgreſſibus, leuiſſimis de cauſis excitari plerunque ſolent. In hoc tamen comitatu erant viri nobiliſſimi, inter quos fuit Georgius Ioannis Regis filius, in quem tunc, quamuis puer eſſet, oculos omnes vbique conijciebant, & ſpecie filij commoniti, patris nomen grata prædicatione celebrabant. Ibant autem omnes atrati, vt mœſtitiam, quæ animos omnium propter obitum Principis Ioannis occupârat, habitu lugubri demõſtrarent. Regibus Caſtellæ fines ingreſſis obuiam prodijt Metimnæ Sidoniæ dux, atra veſte ſimiliter indutus: qui, vbi primũ illis appropinquâuit, ex equo deſiliuit, eorumq́ue manus oſculatus eſt. Idem faciebant reliqui Principes, & omnes, qui erant vel nobilitate, vel dignitate præclari. In omnibus autem ciuitatibus & oppidis, admirabilis hominum frequentia, & celebritas illis occurrebat, & fauſtis acclamationibus inſitam, ex eorum aduentu lætitiam ſignificabant, magniq́ue ſumptus ab hominibus, qui opibus & potentia præſtabant, vbique eorum gratia fiebant. Cùm Toletum appropinquarẽt, Fernãdus vrbe egreſſus, illi obuiam proceſſit, & vtrumq; valdè amanter, vt tantę neceſſitudinis ratio poſtulabat, amplexus eſt. Ad portam Principes ciuitatis illos expectabant, vt ſe illorum ſubditos, & verbis, & demiſſo corporis habitu, & reliquis ſignis in Hiſpania vſitatis indicarent. Indè, cũ iam aduęſperaſceret, ſub aurea vmbella in tẽplum deducuntur: factaq; precatione, diſcedunt, & in Regiam intendunt, in qua tanta lætitia fuerunt ab Iſabela excepti, vt videretur omnem ex animo dolorem, quẽ ex morte filij acceperat, eorum aduentu depuliſſe. Deinde cũ Rex omnes noſtros ſatis benignè alloqueretur, Georgium tamen multò honorificentius accepit. Non autem

tem paſſi ſunt Caſtellæ Reges, multos dies intermitti: operamq; dederunt, vt id ſine cunctatione fieret, cuius gratia cōcilium Regni totius indixerant, & generum atque filiam euocârant. Die dominica, quæ ſecuta eſt, Emmanuel & Iſabela in templum deducti ſunt. Dux Metimnenſis, cuius paulò antè mentio facta eſt, pedib⁹ ad Emmanuelis latus incedēs, habenam equi illius manu tenebat: à læua verò Frienſis Dynaſta ſimile officium Iſabelæ iuniori præſtabat. Hoc etiam modo magnus equitum Magiſter à dextera, Dux Albanus à læua, Fernandum & maiorem Iſabelam deducebant. Archiepiſcopus Toletanus rem diuinam ſingulari cæremonia atque ſanctitate peregit. Religione ritè procurata, Fernandus & vxor aſſurgunt, ille generum, illa verò filiam manu apprehendit, & vtrumque in ſellis in ſublimi poſitis, & pulcherrimè inſtratis collocant, ipſique in alijs ſellis ad eorum latera conſidunt. Ciuitatum procuratores in ſubſellijs ordine iam à multis ętatibus in Hiſpania recepto diſponuntur. Principes, vt fortè cuique locus obuenerat, ita eum ſine offenſione cuiuſquam occupant. Amicè namque Fernandus illos admonuerat, ne inter ſe de locorum dignitate contenderent. Se enim moleſtiſſimè laturum, ſi id, quod ſumma animorum conſenſione geri cupiebat, intempeſtiua diſſenſione turbaretur. Silentio deinde facto, vir quidam Iuris ciuilis eruditione præſtans, qui dicendi peritus habebatur, aſſurgit, orationemque luculentam habuit, qua pacis commoda, Hiſpaniæ totius otium & tranquillitatem, incrementum imperij, & reliquas vtilitates, quæ ex ea Regnorum coniunctione ſequi videbantur, expoſuit. Hortatus eſt deinde Principes & ciuitates, vt Emmanuelem & Iſabelam, quos Regum ſuorum hæredes eſſe videbant, certatim amarent, & colerent, ſummaque illis fide rebus in omnibus inſeruirent, ſperarentq;, eos, quos iam ſciebant eſſe regijs virtutibus ornatiſſimos, ſimiles futuros eorum Regum, quibus erant tempore à Deo conſtituto ſucceſſuri. Deinde ad Emmanuelem & Iſabelam conuerſus, cos

Pompa regia Toleti.

Oratio Iuriſconſulti ad Reges & Proceres Hiſpaniæ, in Principū inauguratione.

admonuit, vt cernerent animo, quod eis munus impo neretur. Eorum namque officium eſſe, conſulere populis, tueri innocentiam, coercere improbitatem, dare ſalutem, propulſare pericula, conſeruare, & bonis omnibus amplificare Remp. Hæc vbi perorauit, quidam ſacrorum Antiſtes aſſurrexit, & librum, qui Euangelia & ſacrorum rationem continebat, explicuit, & in medio illius Crucem auream impoſuit: deinde cum libro ad Principes hæredes acceſſit, eiſque dixit, vt manibus Crucem tangerent. Cùm deinde is verbis præiret, ipſi ſeſe ſanctiſſimo iureiurando cōſtrinxerunt, fore, vt iura populis adminiſtrarent, libertatem Reipub. conſeruarent, omniumque ſaluti ſumma contentione proſpicerent. Hoc facto, magnus equitum Magiſter librum è Patriarchæ manibus aſſumit, illumque tenens iurat, ſe Emmanuelem & Iſabelam pro veris & legitimis ſuorum Regum heredibus habiturum, eorumque imperio ſemper obedientem futurum, ſummaque fide pro eorum amplitudine & dignitate pugnaturū. Deinde reliquos principes & ciuitatum legatos eodem iureiurando conſtrinxit. Tum omnes ordine ad Principes, quibus fidem dederant, accedunt, eorumq; manus oſculantur. Quod tamen Toletani ciues eo in loco facere noluerunt. Non erit autem abs re, explicare rationē, quamobrem Toletani officium illud tunc obire noluerint, vt intelligi poſſit, quàm leuibus de cauſis plerunque ſoleant in populis, niſi malo naſcenti prudenter fuerit occurſum, turbulenta diſſidia cōcitari. FVIT OLIM in Hiſpania inter Burgenſem & Toletanam ciuitatem, quæ reliquis anteire videbantur, de dignitate ſumma contentio, cùm Burgenſes ciuitatem ſuam eſſe Caſtellæ metropolim conſtanter aſſererent: Toletani verò Hiſpaniæ principatum ad ciuitatem ſuam reuocarent. Neque lis vnquam dirimi potuit, nec vlla cōditione fieri, vt vna ciuitas alteri quidquā de iure ſuo remitteret. Itaque periculum erat, nè, quoties Reges concilium euocarent, ij, qui ciuitatis vtriuſque nomine conuenerant, ad manus venirent. Alfonſus igitur hoc

Emmanuel & Iſabela Caſtellæ regno inaugurantur.

Toletanorum & Burgenſiū vetus diſſidium vndè ortū, & quomodo ſopitū

hoc nomine vndecimus, cùm Compluti indictum cõcilium haberet, vt hanc controuerſiam aliqua ratione tolleret, in omnium conuentu, antequam litis vlla mentio fieret, inquit: Toletanos ſcio imperata libentiſſimè facturos, loquuantur Burgenſes. Hac Regis oratione conquieuêre, cùm vtrique ſe prælatos exiſtimarent. Toletani quidem, quòd Rex ante omnes eorum nomine locutus eſſet: Burgenſes verò, quòd primi omnium per ſe ſententiam dixiſſent. Hanc deinde conſuetudinem Reges omnes Caſtellæ ſequuti ſunt, quoties concilium eſt ab illis indictum. Alicuius tamẽ contentionis vitandæ gratia, noluêre Toletani in illo conuentu illud officium facere: ſed poſtquam à templo diſceſſum eſt, antequam Reges in ædes Archiepiſcopi, vbi paratum & inſtructum erat conuiuium, peruenirent, in ipſa via, ad Emmanuelem & Iſabelam ſuppliciter adeuntes, eorum manus oſculati ſunt. Dimiſſo concilio, Fernandus Aragoniam cum vxore & genero atque filia petere contendit, vt ſimiliter, atq; in regno Caſtellæ fecerat, illius regni fidem Principibus obligaret. Iter autem ita fecerunt, vt quacunque pergerent, effuſa multitudo illis obuiam cum incredibili voluptatis ſignificatione prodiret, multiq; Dynaſtæ, & ciuitates etiam permultæ, omnia, quæ ad victum & regium luxum erant neceſſaria, abundè ſubminiſtrarẽt. Cæſaream tandem Auguſtam peruenêre Kalend. Iunij. Fuerunt autem ab ea ciuitate cum admodum ſolenni prompa, immodicisque cæremonijs de more gẽtis illius excepti. Paucis deinde diebus ad quietem ſumptis, ſtatuit Fernandus, vt Cæſarauguſtani, perinde atque fecerant Caſtellani, ſine vlla mora fidem Emmanueli & Iſabelæ verbis conceptis obligarent. Negârunt Cæſarauguſtani, id ſibi licere, antequam ciues Valentini, & Barchinonenſes, qui ſuarum ciuitatum iura tuerentur, eò conuenirent. Inſtitit nihilo ſecius Fernãdus, non eſſe cùr illos expectarent, quos ſciebant idem officium ſuo tempore atque loco præſtituros. Neque eſſe illis in re minimè dubia cunctandum. Reſpondent, non

Caſtellanorum Regũ in Aragoniam iter.

Cæſarauguſta Emmanueli ſidem dare recuſat, et quare.

dent, non eſſe rem adeò facilem, vt non magnam conſultationem requireret. Sed de fide danda minime dubitare, ſed de modo & conditione, qua erant fidem daturi. Ad eam autem deliberationem commodius habendam, opus eſſe ſociorum aduentu, vt communis cauſa communi etiam conſilio ſuſtineri poſſet. Quod ſi vellet, vt ipſi ſtatim fidem ſuam aſtringerent, ſe id libenter facturos, ea tamen conditione, vt prius Emmanuel & Iſabela iurarent, fore, cùm primùm venirent in regni poſſeſſionem, vt iura & immunitates, quæ Fernandus ipſe Aragoniæ populis abſtulerat, ſine vlla cunctatione reſtituerent. Reſpondet Fernandus, ſe nulla conditione paſſurum, vt ea, quæ propter ſummam iniquitatem ſublata fuerant, populis, qui illis abutebantur ad innumerabiles iniurias, redderentur. In his altercationibus fuêre tres menſes cum non mediocri Regum offenſione conſumpti. Cùm verò multæ cauſæ diſſenſionis intercederent, illa tamen potiſſimùm Regum animos perculit, quòd dicerent Cæſaraugustani, hoc iure ſemper Aragoniæ regnum fuiſſe, vt nunquam imperium fœminæ vllius acciperet. Q[uo]d ſi Rex ſine prole virili decederet, eſſe populis liberum, euocato concilio eum Regem eligere, quem regno propter virtutem dignum iudicarent. Interim verò Cæſaraugustani de libertate ſoliciti, clanculum arma in certas domos comportare, vndique præſidia comparare, colloquia inter ſe de communibus rebus habere: nihilque omninò prætermittere, quo ius ſuum modis omnibus retinerent. Sed omnes hos motus ſedauit Iſabelæ iunioris partus. Octauo enim Kalend. Septembris peperit filium, cui fuit inditum nomen Michael. Huius nepotis exortu tanta fuit affectus lætitia Fernandus, vt contineri non poſſet, quin voce maxima omnibus de nato Principe, Hiſpaniæ totius hærede, gratularetur. Sed, vt ſunt res humanæ fluxæ & inſtabiles, ſummæque lætitiæ exitu triſtiſſimo ſæpenumerò concluduntur, illa ſumma Regum voluptas, illæ Principum gratulationes, & ciuium plauſus in acerbiſ-

Iſabelæ natus filius Michael.

cerbiſſimum mœrorem ſubitò conuerſi ſunt. Iſabela namque, antequam pareret, ægrotabat, & quò magis appropinquabat partus, eò maiora ſigna imbecillitatis oſtendebat. Cùm verò filium enixa fuiſſet, tanta vis ſanguinis ex illa profluxit, vt vires eam omninò deficerent, vſque eò, dum extremum ſpiritum in complexu patris ederet. Eluxit autem in illa ſingulare pudoris, & probitatis, & prudentiæ, & religionis ſpecimē, quarum etiam virtutum in illo vltimo vitæ actu claram ſignificationem dedit, cùm ea diceret & teſtificaretur, quibus poſſet intelligi, eam parùm de hac miſera vita, multum verò de illa ſempiterna cogitare. Funus fuit cum multis omnium lachrymis inductum. Emmanuel vbi funeri iuſta perſoluit, & ea, quæ fuerant teſtamento legata, diſtribuit, à Fernando & Iſabela magno cum dolore, vt in Portugaliam rediret, diuulſus eſt. Non potuit enim diſceſſus ille abſque fletus acerbi renouatione fieri, cùm veniret illis in mētem, quali filia fuiſſent orbati, & Emmanuel in memoriam reuocaret, ſe vxorem omnibus virtutibus ornatiſſimam amiſiſſe. Fuit autem à multis principibus in Portugaliā vſque deductus. SED CVM eſſet in itinere, in oppido nomine Aranda, quod Durius alluit, miſit ad Alexandrum legatos, qui eum admonerent, vt rebus Eccleſiæ proſpiceret. Nam mores eſſe profligatos, pietatis ſtudium reſtinctum, flagitiorum licentiam ſolutam, res ſanctiſſimas pretio indigniſſimis addici. In vrbe, quæ fuerat pietatis & ſanctimoniæ domicilium, officinam impudentiæ atque ſceleris inſtitui, Eccleſiamq́; Romanam inſigni infamia flagrare, remq́ue eſſe in extremum penè diſcrimen adductam. Proinde ſe illum orare & obſecrare, & per Chriſti ſanguinem obteſtari, vt iret obuiam ſceleri, reſecaret libidinem, coerceret auaritiam, moreſque laxos diſciplina ſeueriore deuinciret, tantumq́ue munus pro dignitate tueretur, & Rēpublicam Chriſtianam, quæ tantis vitiorum exemplis erat à ſtudio pietatis auerſa, pietatis exemplis ad officium reduceret. Legati fuere Rodericus Caſtrenſis, Ep

Iſabelæ Iunioris mors

Emmanuelis in Portugaliam reditus.

Emmanuelis ad Pontificē Max. legatio pro reformanda Eccleſia.

ricus Coutinus,& Fernandus Coutinus,viri claris natalibus orti,& prudentia non vulgari præditi. His autem mandauit,vt hanc legationem cum Fernandi Regis legato communicarent,quem Fernandus, vt cum Emmanuele Cæſarauguſtæ conſtituerat, ea etiam de cauſa erat Romam miſſurus. Vbi legatos miſit,iuſtis itineribus in Portugaliam rediјt,& Olyſipponem peruenit, tertio idus Octobris. Ibi per literas Fernandi & Iſabellæ certior factus eſt,Michaëlem filium ſuũ ſumma Caſtellæ & Aragoniæ conſenſione fuiſſe legitimũ Principem,& regnorum illorum hæredem declaratũ, fidemq; illi ab omnibus publicè datam.Rogabant autem,vt idem in Portugalia fieret:id enim valdè ad regnorum tranquillitatem pertinere. Emmanuel igitur anno ſequenti,qui fuit à Chriſto nato,M.cccc.xcix.ad eam rem ſine vlla mora peragendam,concilium indixit.Omnes ſine vlla recuſatione cõueniunt. Is ab omnibus poſtulat,vt fidem dent, ſe Michaeli ipſius vnico filio, tanquam ſucceſſori legitimo fore ſemper , poſtquam ille ad regnum perueniret,obſequentes.Illi priuſquam fidem darent, ab eo poſtulârunt , vt nomine filij promitteret,idq; iuramento confirmaret, vt nunquam neque iuriſdictiones,neque vectigalium adminiſtrationes,neque arcium præfecturæ ad Portugaliæ ditionem pertinentes,ſiue citra,ſiue vltra mare,alicui, qui non eſſet naturâ Portugalenſis,vllo tempore , aut conditione mãdarentur.Quod Emmanuel facilè conceſſit. Illi igitur fidem publicè abſenti Michaeli dederunt : & Emmanuel promiſſionis ſuæ fœdus propria ipſius manu cõſignatum iuſſit,vt publico teſtimonio ad memoriam ſempiternam confirmaretur . Et hæc quidem eo anno in Luſitania geſta ſunt.At legati,qui ab Emmanuele Romam miſſi fuerant , cùm primùm Romam peruenêre,omnem legationis rationem cum Garſia Laſſo,Fernandi Regis legato, vti fuerant iuſsi, communicant.Re itaque deliberata,omnes ad Pontificem adeunt, eumque Regum nomine ſuppliciter orant,obſecrant,& obteſtantur,vt velit flagitiorum incen-

Emmanuelis filius Michael Hiſpaniæ Portugaliæq; regnis inauguratur.

ANNVS à Chriſto nato,1499

Legationis Luſitaniæ apud Pontificem ſucceſſus.

cendium pietatis ſtudio & iudiciorum ſeueritate reſtinguere. Neque ſemel hoc ab illo libera voce contendunt,ſed ſæpius inſtant & vrgent, & publico etiam teſtimonio poſtulata conſignant,vt eſſet omnibus teſtatum, nihil ab Hiſpaniæ regibus omiſſum fuiſſe, quod ad labentis Eccleſiæ inſtaurationem pertineret. Quæ quidem admonitio hunc fructum habuit, vt Pontifex deinceps non ita diſſolutè Rempub. gerere videretur. Præ ſe autem tulit, admonitionem illam ſibi non ingratam accidiſſe. Non poſt multos dies nuncium ad Emmanuelem miſit, cum donis ab illo ſolenni precatione conſecratis. Dona autem fuerunt enſis & pileus. Ea dona Emmanuel grata voluntate proſequutus fuit, nunciumque muneribus ornatum dimiſit, Pontificique ꝑ literas declarauit,ſe fore ſemper, vt eum religio facere admonebat,ſtudio illius incenſum. Hoc eodem anno,quinto Idus Iulij, Emmanuel primum nunciũ, de rebus Indicis auſpicio ſuo exploratis accepit. Quod quemadmodum geſtum fuit, eſt ab initio repetendũ.

Pontificis Max. ad Emmanuelẽ nuncius & dona.

RES INDICAE.

Primus de India exploratanũcius.

GAMA vbi primum ſoluit Olyſippone, curſum ad Fortunatas inſulas direxit: deindè Inſulam, quàm appellant Sancti Iacobi, quæ reſpicit AEthiopiam, luſtrauit. Indè verò,vt in mandatis habebat, nauigationem Solis ortum verſus inſtituit,donec terram conſpicatus eſt,& ad eam continuò naues appellere iuſſit: in magnumque ſinum ingreſſus,vela contrahere,anchoraſque dimittere præcepit. Nicolaum deindè Coëlium miſit, vt ad oram illam propius accedens, exploraret, an eſſet aliquis fluuius, ad quem ſe aquandi gratia conferrent. Tres enim menſes aduerſis tempeſtatibus agitati, in illius oræ nauigatione conſumpſerant, & aquæ inopia laborabant. Coelius vt fuerat iuſſus, littora illa perluſtrans, in fauces fluminis incidit, cuius aquæ erant dulces, & riparum veſtitus viridiſſimi. Quod cùm Coelius Gamæ nunciâſſet, is ad eam partem vela continuò fieri iuſſit, vt omnes aquari atque lignari poſſent. Ibi Phocas ingentes, quarum magna copia erat, ceperunt, & earum carnibus refecti ſunt.

Indicæ nauigationis deſcriptio.

Inſula S. Iacobi.

Hoc

Hoc autem erat Gamæ inſtitutum, vt quibuſcunq; terris inſiſteret, mores gentis & inſtituta perdiſceret. Itaq; dedit negotium certis hominibus, vt aliquem ex illis, qui regionem eam colebant, vel aſtu, vel vi caperent, ex quo poſſet id, quod volebat, cognoſcere. Fuerũt autem ad illum perducti homines colorati, breui & criſpo capillo, quorum tamen linguam nemo ex illius comitatu, qui multas Aethiopiæ linguas nouerant, intellexit. Fuêre tamen à Gama benignè accepti, atque veſtiti, & muneribus, quibus capiebantur, allecti, vt alios ad noſtros perducerent. Munera fuêre tintinabula, & vitrei globuli, & alia eiuſmodi. Fuit deinde noſtris cum illa gente familiaritas inſtituta, cùm Aethiopes illi multa ſupportarent ex illis fructibus, & carnibus, quas tellus ſuppeditabat, quæ ad victum erant valdè neceſſaria: & illos noſtri veſtibus minimi pretij, & rebus leuiſſimis, quas illi tamen plurimi faciebant, ornarẽt. Signis autẽ & nutibus, quid alterutri ab alteris fieri vellent, ſignificabant. Sed hanc conſuetudinem vnius hominis amẽtia diremit. Qui cùm in eorum familiaritatem ſe penitùs immerſiſſet, petijt à Gama, vt liceret ſibi in illorum intimas ſedes penetrare. Deductus igitur ab eis, cùm illi in via phocam ingentem interfeciſſent, fuit illius carnibus ſatis opiparè & apparatè, vt illi quidẽ ſuſpicabantur, acceptus. Is cùm dapes appoſitas, quòd non eſſent ſui ſtomachi, faſtidiret, ſe continuò in naues recipere voluit. Illi eum humaniſſimè proſequuntur. At is certus eſſe non poterat, an truderetur ad ſupplicium, an potius honoris gratia tanto comitatu ſeptus duceretur. Metus tamen omnia triſtiora fingere cogebat. Itaque vbi littori appropinquârunt, quaſi vinctus traheretur, opem magnis vocibus implorauit: noſtri ſubſidio occurrerunt. Illi fugæ ſe repentè mandâruut. Gama cum reliquis ducibus in terram deſcendit, vt facilius poſſet ſolis ab æquinoctiali plaga diſcrimen in Aſtrolabio contemplari. At illi, qui fugerant, in ſylua, vbi arma repoſuerant (ignorabant enim quali animo noſtri ad eas oras accederent) ſe occultabant. Arma verò, quibus plurimum

Familiaritas cũ Aethiopib. importunè dirempta.

Aethiopũ arma.

rimum

rimum vtebantur, erant cornua quædam acutiſſima haſtis præfixa, quibus ſumma vi contortis, non leuius vulnus infligebant, quàm ſi præacuta iacula conieciſſent. Ibi igitur cùm noſtri in littore ſine vlla periculi ſuſpicione verſarentur, illi ex latebris emerſi prouolãt, & in noſtros impetum faciũt, & multos conuulnerãt, inter quos Gama in pede vulnus accepit. Noſtri ſe multò celerjùs, quàm fuerant opinati, recipiunt. Ita factum eſt, vt vnius hominis veſani temeritas aquationem illã infeſtam redderet. Sinum illum noſtri ſanctæ Helenæ ſinum nominant: fluuium verò eadem ratione Sancti Iacobi nomine notandum exiſtimârunt. Vt enim ſolennes dies cadebant, qui erant Diuorum memoriæ conſecrati, ita noſtri nomina terris, & inſulis, & fluminibus incognitis, quæ diebus illis primùm viderant, imponebant. Anchoris indè ſolutis, iter Auſtrum verſus inſtituunt, promontoriumque Bonæ ſpei ſuperare contendunt. In illo autem curſu valdè Gamæ virtus enituit. Fluctus erant immaniſſimi, tempeſtates perfrigidæ & aduerſæ: tenebræ verò aſſiduæq; procellæ, cùm ſemper in illa regione ſtatis temporibus, quibus Sol Septentrionalem plagam luſtrat, valdè horribiles ſint, atque pertimeſcendę; tum illis, qui nondum fuerant eos fluctus experti, tantum terroris inijciebant, vt omnem ſpem ſalutis abijcerent. Naues enim ita iactabantur, vt modò nubes contingere, rurſus in imas profundi voragines detrudi viderentur. Ad hoc malum accedebat, quòd vltra progredi nequibant. Demiſſis igitur velis, ventis obſequi cogebantur, ita tamen, vt varios flexus atque reflexus inirent, ne retrò cederent, ſed tempeſtatis aduerſæ finem in fluctibus expectarent. Quoties verò aliquid laxamẽti dabatur, homines exanimati metu Gamam circunſiſtebant, illumque orabant & obſecrabant, nè vellet ſe hominesq; illius fidei commiſſos tam horrendo genere mortis extingui. Fluctibus diu repugnari non poſſe: cederet tempeſtati, & claſſem, antequam fluctibus mergeretur, in patriam reduci permitteret. Cùm is conſtanti animo poſtulata reijceret,

Pugna inter Luſitanos & Aethiopes.

Sinus S. Helenæ.

S. Iacobi fluuius.

Gamæ virtus.

multi

Inſidiæ Gamæ ſtructæ. multi de nece illius coniurationem habuerunt. Id cum Gama Pauli fratris indicio cognouiſſet, inſidias ſumma vigilantia declinauit, & vincula magiſtris iniecit, ipſeque per ſe ſummi magiſtri munus obiuit. Tandem cùm multis diebus hanc tempeſtatis atq; perfidię molem inuicto animo pertuliſſet, tẽpeſtas cõmutata eſt, & ipſe cum reliquis ducibus ad finẽ promontorij peruenit, quod omnes, xx. die Nouembris cum incredibili *Extremorũ Africæ littorum deſcriptio.* lætitia flectere incæperunt. Arbitrabantur enim, eo ſuperato, nihil ſibi impedimento futurum, quo minùs eò, quò tendebant, feliciſſimè peruenirent. Ita verò nauigabant, vt nunquam à terra procul abſcederẽt, & illius ſitum & fertilitatem cum iucunditate perciperent. Videbant enim ingentes ſyluas, & denſa nemora, & pecudum & armẽtorum greges innumerabiles, & hominum etiam multitudinem, qui paſsim vagabantur. Sunt autem homines, colore & ſpecie illis ſimillimi, *Mores incolarum Sinus S. Helenæ.* qui in Sinu S. Helenæ viſi fuerant. Cùm loquuntur, ſingultire videntur: nudi ambulant, pudenda ligneis vaginis includunt: fiſtulis vtuntur, quas non admodũ abſurdè modulantur. Tuguria ſibi ex lateribus ſole aduſtis, aut è terra faciunt, quæ culmis deinde atq; cõgeſtis glebis contegunt. In promontorij illius latitudine ſuperanda noſtri quinque dies poſuerunt. xxv. die Nouembris promontorium ſuperant, atq; ad Septentriones curſum inflectunt. Ab vltimo promontorij flexu, qui ad orientem ſpectat, abeſt ſinus, quem noſtri *S. Blaſij aquatio.* Sancti Blaſij aquationem appellant. cc. & xx. paſſuum milia. Tellus eſt fertilis: nutrit elephantos ingentes, & quàm plurimos boues valdè opimos, quibus incolæ clitellas imponunt, eiſq; pro iumentis vtuntur. In intimo ſinu eſt parua quædam inſula, ad quam noſtri a*Phocarum feritas.* quandi gratia naues appulerunt. Ibi phocarum armenta conſpexère admirãda quadam multitudine. In quibus inerat tanta feritas & truculentia, vt in homines irruerent. Aues etiam eo in loco viſæ ſunt, quas incolæ *Sotilicarij aues.* appellant Sotilicarios, pares anſerib. magnitudine: pennis minimè veſtiuntur, alas habent ſimiles alis veſpertilio-

tilionum: volare nequeunt, ſed explicatis alarum mẽbranis, curſum celeritate ſumma conficiunt. Indè, carnibus emptis, & aquatione facta, noſtri profecti ſunt. Octauo die Decembris ſubita quædam tempeſtas illos vehementer exterruit, & à terrę cõſpectu procul abſtraxit. Sedata verò tempeſtate, rurſus ad terram propius accedunt. Cùm enim nondum eſſet noſtris in illis regionibus nauigandi ratio penitùs explorata, minimè tutum videbatur, à terra longius abduci. Vident autẽ paruas inſulas, quæ paulò longius, cc.xxx. paſſuum milibus aberant ab eo loco, vbi vltimam aquationem fecerant. Erant autem amœniſſimæ, arbores altiſſimæ, prata viridiſſima, pecora innumerabilia, quæ paſſim vagabantur. Erat ſumma tranquillitas, pelagus profundum, ita, vt ſine periculo poſſent ad terram accedere, & qualis eſſet, cum iucunditate perſpicere. Sic omnem illam oram legentes x. Ianuarij die inſequentis anni, magnam hominum & mulierum multitudinem in terra inambulare conſpiciunt. Erant oẽs colore ſubnigro, vt reliqui, quos in oris illis viderant, corpore procero, & ſpecie liberali. Hic Gama proras ad terram flectere iubet. Miſit deinde virum linguarum peritiſſimum, qui nomine illius, gentis Rectorem honorificè ſalutaret, eiq; munera deferret. Fuit nũcius liberaliter acceptus, & cum muneribus illis, q̃ tellus ferebat, dimiſſus. Hæc gens erat reliquis humanior, & lautius vitam inſtituebat: brachia armillis æneis ornabat, & capita ſimiliter æneo cultu amiciebat. Viri pugiones geſtabant cũ manubrijs ſtanneis non admodum inſcitè fabrefactis: vaginæ aũt erant ex ebore. Hic reliquit Gama duos exules, qui mores & cultum gentis exactè perdiſcerent. Erant enim in ea claſſe decem homines capite damnati, quibus fuerat ea lege vita cõceſſa, vt quibuſcunq; in locis à Gama relicti fuiſſent, regiones luſtrarẽt, hominũque mores & inſtituta cognoſcerent. Indè profecti, decima quinta die Ianuarij ad fauces ingentis fluuij peruenêre, cuius ripas vndique arbores fructibus onuſtæ diffuſis latè frondibus opacabant: tellus erat herbida, &

Inſulæ quædã paruæ, ſed amœniſſimæ.

Gamæ nuncius ad ignotã Africæ gẽtem.

Flumen bonorum ſignorum.

& amœna. Hic iactis anchoris conſtitêre, vt ſequenti die (Sol enim iam præcipitabat) terræ cultum diligenter inſpicerent. Manè verò conſpiciunt multos homines eiuſdem propè coloris & cultus, lintribus inuectos ad naues tendere. Qui ſimul atque ad eas acceſſerunt, ſine vlla fraudis ſuſpicione conſcenderunt, fueruntq; à noſtris cibo atq; potu liberaliter accepti. Linguam tamen eorum nemo ex noſtris quiuit intelligere. Nutibus tantùm, quidquid exprimere volebant, ſignificabant. Poſt tres dies venêre quatuor viri regionis illius principes, vt Gamam ſalutarent, & claſſem noſtram viderent. Erant autem hi paulò elegantius culti: quos Gama appoſitis epulis inuitauit, & veſtibus ſericis ornauit: quibus illi non mediocri lætitia ſe affectos eſſe demonſtrârunt. Sed nec ab illis intelligi quidquã potuit, per quod noſtri poſſent, quàm longè ab India, aut quã propè eſſent, aliqua ratione ſuſpicari. Vnus tamen malè Arabicè dixit, ad regionem, vndè paucis illis diebus venerat, naues eiuſmodi formæ atque magnitudinis, qua noſtras eſſe conſpiciebat, frequenter appelli, quæ quidem nõ erat ita magno interuallo ab eo portu disiuncta. Noſtri cùm id audirent, in ſpem venerunt, fore, vt intra breue temporis ſpacium Indiam aſpicerẽt. Id monuit Gamam, vt illi fluuio, bonorum ſignorum nomen imponeret. Hîc autem columnam lapideam in ipſius fluminis ripa collocauit, in qua erat Crux cũ Emmanuelis inſignibus inciſa. Hoc autem faciebat in portubus, quos ad Chriſtiani nominis gloriam, & ad Regis clariſsimi monimenta diutius conſeruanda, magis opportunos iudicabat, & ad eam rem multæ colũnæ eiuſmodi fuerant nauibus illis impoſitæ. Terra verò illa, ſtatuit, vt nomine Sancti Raphaelis inſignis eſſet. Hîc duos reliquit ex illis, quos diximus vitam exilio redemiſſe. Hîc poſtquàm naues refecit, & infirmos curauit, ſexto Kalen. Martij anchoras moliri, antennas erigi, velaq; fieri iubet. Kalendis autem Martij conſpiciuntur à noſtris quatuor inſulæ, non ita lato mari à ſe inuicem diſtantes. Ex vna illarum Coelius ſeptem nauigia

Barbarorũ ad Gamã legatio.

Columna lapidea ad ripam fluminis bonorũ ſignorũ erigitur.

Terra S. Raphaelis.

Inſulæ 4. inter quas Mozãbiq;

uigia plenis velis inuecta, ad noſtros accedere conſpicatus eſt. Qui illis vehebantur, cùm prætoriam nauem ex vexillo, quod erat in ſummo malo alligatum, cognoſcerent, ad eam proras detorquent, propiusque facti, magno clamore ſublato, noſtros Arabicè ſalutant. Ibi Gama Coelium, quòd nauis illius eſſet aliarum minima, præcedere iubet, & ad eam inſulam curſum dirigere, vndè nauigia ſoluiſſe conſpexerat. Præit ſenſim Coelius, & fundo prius diligenter explorato, reliquæ paulatim ſubſequuntur. Nauigia interim noſtras naues circumſiſtunt, & tibiarum concentu & alijs muſicis inſtrumentis noſtros oblectant, eisque de aduentu in illas oras maxima voce gratulantur. Homines autem erant colorati, ſpecie liberali præditi, veſtibus bombycinis ornati: longiſſimis linteis auro intertextis & arctè compreſſis, vt ſpiris multifariam circumductis caput obtegerent, ornabantur. Erant præterea aduncis gladijs accincti, parmasque brachijs inſertas geſtabant. Noſtras naues ingreſſi, noſtros Arabicè ſalutant. Qui linguam probè tenebant, benignè reſpondent. Gama dapes apponi iubet. Illi conuiuium non aſpernantur. Dum comedunt & bibunt, ſciſcitatur de illis Gama, quod eſſet illius inſulæ nomen, quæ gentis ratio & cultus, & quod iter indè in Indiam eſſet habendum. Reſpondent, inſulæ nomen eſſe Mozzambique: gentē eſſe ſimulachris deditā, magnam tamē inſulæ partem à mercatorib. Saracenis habitari, eſſe verò illam ſub imperio Regis Quiloæ, qui illi rectorem præfecerat hominē autoritate inſigni præditū: emporium vix aliud celebrius in regionib. illis reperiri. Indè enim naues in Arabiam, in Indiā, in multas præterea orbis terrarum partes nauigare, & ex omnib. illis merces innumerabiles in eam conuehi. Præterea dicūt eſſe quādam in ea ora regionem, quam noſtri fuerant prætervecti, quæ Zofala nominaretur, & auro plurimū ābundaret. Poſtremò quantum ab ea inſula Calecutium diſtaret, exponunt. Hoc audito, noſtri manus in cælum tendere, ſummas Deo gratias agere, ſeque maxima ex

Rex Quiloæ.

Zofala auriferare gio.

Inſulæ Mazzambiquenſis ſitus.

parte laboribus perfunctos arbitrari. Inſula eſt illa in regione, quam appellabant olim Aegeſimbam. Diſtat enim ab æquinoctiali plaga decem & ſex gradib. Auſtrum verſus. Incolæ ſunt nigri: tellus propter paludes eſt parum ſalubris. Domos extruunt è terra, quas congeſtis paleis integunt. Propter tamen opportunitatem commercij, naues vndiq; ad illam rei gerendæ gratia commeabant. Arabes tunc plurimũ in ea opibus & potentia florebant. Hi myoparonibus paruis vtebantur, eisq; ferreis, clauis minimè reuinctis, ſed palis teretibus per foramina vice clauorum adactis, Compages verò nauium funibus è palmarum folijs factis obturabant.

Palmarũ arborum deſcriptio.

Palmas aũt appellant arbores altiſſimas, folijs longiſſimis & acutiſſimis hirſuras, patulis frondibus circumquaq; diffuſis vmbram gratiſſimam efficientes. nuces ferunt ingentis magnitudinis, quas noſtri Cocos nominant. Vtebantur in nauigãdo normis nauicularijs, quas nautę Acus appellant. Quarũ formã propter eos, qui à maritimis regionib. ſemoti ſunt, haud alienum arbitror explicare.

Acus ſiue pixidis nauticæ deſcriptio.

VASCVLVM eſt è ligno factũ, planum atq; rotundum, altitudine duorũ aut triũ digitorum. In medio habet ſtylum præfixũ, in ſummo præacutum, aliquantò breuiorẽ, quàm ſit vaſculi ipſius altitudo. Regula deinde è ferro ſolertiſſimè facta, tenuis & anguſta ad vaſculi modũ dimenſa; ita tamẽn, vt diametri ipſius vaſculi longitudinem nõ exæquet, inducitur. Styli verò cuſpis per medium huius regulæ, quod eſt inferiùs excauatum & faſtigiatũ, ſuperiùs immiſſa, ita eam ſuſpenſam, paribusq́; momentis libratã continet, vt vtrinq; angulos pares efficiat. Operculo deinde vitreo ænea virgula circundata firmato, nè poſſit regula excuti, & aliqua ex parte labare, cõtegitur. Cùm verò magnetis ea natura ſit, vt non modò ferrum ad ſe trahat, verumetiam vna illius pars ad Septentriones aſpiret, altera in Auſtum propendeat, naturamq́; ſuam cum ferro communicet: efficitur, vt, cùm regulæ huius caput ad eam magnetis partem, quæ ſpectat ad Septentriones, applicatum, attrituq́ue illius exterſum fuerit,

candem

eandem in ſe vim concipiat: & cùm ita ſuſpenſa extiterit, vt mobiliter in varias partes impelli poſſit, ſemper in Septentriones inſita propenſione referatur. Sic autem fiebat, vt nautæ hoc inſtrumento moniti, quãuis in profundo pelago verſarentur, & cælum eſſet nubilum, & caliginoſum, poſſent tamen ad Septentrionis rationem curſum dirigere. Hanc autem regulam quia ad acus ſimilitudinem proximè accedebat, acum nauicularíam appellabãt. Deinde cùm facillimum ſit, humanis ingenijs addere ſemper aliquid ad ea, quæ sũt ſolerter inuenta, aliam normæ rationem excogitârũt, qua poſſent exactius, quem curſum in nauigando tenerent, ratione perſpicere. E virgulis enim ferreis figuram efficiunt lateribus paribus, angulis imparibus, in rhombi ſpeciem deformatam. Huic vnam ex parte ſuperiore, alteram ex inferiore chartam orbiculatam adglutinant. Magnetis autem adiuncta vi, ſic figuram hanc temperant, vt vnus ex acutis angulis Septentrionem, alter Auſtrum reſpiciat: ex obtuſis verò vnus ad ortum Solis, alter ad Occaſum ſpectet. Diametri autẽ orbis huius longitudo figuræ longitudinem non excedit. Habet autem orbis hic in medio æneum vmbilicum affixum, ad eam formam factum, qua diximus regulæ medium fabricatum fuiſſe. Per vmbilicum illud igitur ſtyli cuſpis immiſſa, orbem hunc ſuſpenſum cõtinet, qui non modò regulæ illius, de qua diximus, vice fungitur, ſed omnes ventorum regiones, quorum flatibus nauis impellitur, in conſpectu proponit. In charta namq; ſuperiore Septentrio, & Auſter, & Oriẽs, & Occidens, & interiectæ inter hos terminos regiones exactiſſimè deſcribuntur. Norma ad hunc modũ conſtituta, hoc reſtabat incommodi, quòd opus erat, quoties nauis fluctibus agitata, vt fieri neceſſe eſt, in puppim, aut proram, aut in alterutrum latus inclinaret, vt illa in profundo ſubſidens adhæreſceret, neq; motu libero in Septentriones dirigi poſſet. Nè autẽ hoc eueniret, fuit ſolertiſſimè excogitatum. Nam vas ipſum paulò infrà labrũ circulo æneo arctè conſtringitur. Vtrin-

Inſtrumenti alterius nautici deſcriptio.

que autem ab eo circulo virgula calybea ducta, in foramen alterius circuli maioris & exterioris, modico interuallo ab interiore diſtãtis, immittitur. Virgulæ verò binæ ita ſunt æquales & oppoſitæ, vt ſi ex vtraq; vna & perpetua fieret, circularis illius ſpatij diametrum contineret. Exterior autem circulus circa duas illas virgulas quaſi circum axem verſatur. Ruſus ab exteriore circulo aliæ binæ virgulæ pari interuallo ad ambitum alueoli cuiuſdam orbiculati, intra quem hæc machinatio continetur, ſimili ratione perducuntur. Ita ſunt autem hæ virgulæ exteriores interiorib. ex aduerſo conſtitutæ; vt ſi duæ tantum ex illis quatuor directę fierent, ſeſe ad angulos rectos interſecarent. Cùm verò machinatio ex inferiore parte ænea & ponderoſa ſit, neq; fundum attingat vllum, ita vndique pellitur, vt medium locum teneat. Et cùm pęnſilis & mobilis exiſtat, pondere ſuo nixa ea ratione conſiſtit, vt quamuis maximi fluctus nauem iactẽt, ipſa ſemper ad libellam directa permaneat. Sic autem fit, vt nihil interueniat, quod normam ab eo motu, quo in Septentriones fertur, impedire queat. His normis ſolebant vti iam illo tempore Arabes illi, & chartis præterea, quibus maritimarum regionum ſitus, ſecundum deſcriptas in illis lineas explorate cognoſcerent. Quadrãtibus etiam, Solis varias conuerſiones, & quantum quæq; regio ab æquinoctiali circulo diſtaret, obſeruabant. Tam multis denique erant ad nauigandum artibus inſtructi, vt nõ multum Luſitanis nautis de rerum maritimarum ſcientia & vſu concederent. Cum noſtris autem ideò iucundè fabulabantur, quòd crederent eos eſſe Mahumetanos, ex illis, qui Mauritaniam tenebant. Illos autem Gama muneribus affectos, cum donis, quæ ad inſulæ rectorem, illius nomine ferrent, dimiſit. Nomen autem rectoris erat Zacoeia. Hic cùm à ſuis intellexiſſet, qua humanitate fuerant à noſtris accepti, muneraque ſibi miſſa conſpexit, ad officium ſuum pertinere exiſtimauit, noſtros inuiſere. Itaq; ſe continuò veſtib. ornauit, quæ erant aureis diſtinctæ florib⁹, gladiumq́; accin-

Arabũ in nauigando ſolertia.

Zacoeiæ Mazzambiquenſis rectoris humanitas.

accinxit gemmis fulgentem, & eodem etiam gemmarum ſplendore cultum pugionem. Armatorum præterea hominum caterua cinctus, in naues ire perrexit. Interim verò tibiarum & tympanorum concentibus omnia perſtrepebant. Gama antequam ille nauibus appropinquaret, ægrotos ab omnium conſpectu remoueri, & ſanos atque valētes armari more noſtro iubet, & in ſummo nauis tabulato conſiſtere. Is enim erat, qui nullam fidem Saracenis habendam cenſeret, ſed diſſimulanter omnes inſidias, quę fieri ab illis poſſent, præcauendas exiſtimaret. Ad latus deinde nauis acceſſit, vt Zacoeiam venientem exciperet. Conſcendit ille cum ſuis: Gamam ſalutat. Ille viciſſim eum perbenignè complectitur. Aſſidunt omnes, & iucundiſſimè ſermocinantur. Gama dapes apponi, & vinum infundi iubet. Illi verò ſatis hilari fronte comedunt, nec vlla Mahumetis ſuperſtitione impediuntur, quò minùs pocula libenter exhauriant. Quærit deinde Zacoeia de noſtris, an eſſent Mauri, an Turcæ. non enim dubitabat, quin Mahumetis ſectam ſequerentur. Deinde quibus armis in prælijs vti ſolerent. Poſtremò, an haberent aliquot legis Mahumetanæ libros. Se namq; illos libenter eſſe viſurum. Gama reſpondit, ſe ex vltima Solis occidentis regione ad eas oras acceſſiſſe: noſtros armis illis vti, quibus homines, qui eum ſepiebant, tectos animaduertebat. Vti præterea tormentis illis, quę videbat, quibus non hominum tantùm acies profligari, verùm & arces munitiſſimæ diſturbari atque diſijci poſſent. Libros autem legis, quam obſeruabant, ſe libenter oſtenſurum, poſtquam aliquot dies à labore conquieſceret. Sibi eſſe iter in Indiam. Proinde illum orare, vt ſibi daret aliquot homines nauigandi peritos, quorum ductu poſſet Calecutium peruenire. Quod ſi faceret, operam ſe daturum, nè vnquam illum collati beneficij pœniteret. Id Zacoeia ſe facturum pollicetur. Poſtridiè verò Gamam inuiſit, duosque magiſtros adduxit, cum quibus Gama certo auri pondere depactus eſt, vt eum Calecutium perducerent. Hoc in-

Gamæ cū Zacoeia colloquiū.

terim tempore donis vltrò citroque miſſis, ſic videbatur eſſe familiaritas conſtituta, vt nihil interuenire poſſe crederetur, quod eam turbaret. Sed accidit, vt Zacoeia perciperet, Gamam & comites illius Chriſtianos eſſe. Quo audito, omnis illa amicitia fuit in acerbum odium conuerſa. Cœpit igitur continuò inſidias machinari, exitiumque moliri, omnibusque modis excogitare, qua ratione poſſet naues aut capere, aut incendere. Noſtris interim omnia malignè præberi, pretium augeri, ſeditiones præterea ab incolis contra noſtros temerè concitari. Poſtremò vnus ex magiſtris, quos Zacoeia adduxerat, Gamæ inſidias à Zacoeia comparatas indicauit. Alter enim in terram reuerſus, nunquam ſe rurſus in noſtrorum conſpectum dare voluerat. Acceſſit, quòd cùm aliqui ex noſtris aquatum atque lignatum abfuiſſent, ſeptem nauigia in illos inuecta ſunt, quibus vt ſubſidio occurrerent noſtri, impetum in illa faciunt, eaque frequentibus pilis diſijciunt. Quo facto noſtri ſe confeſtim in Inſulam, quæ indè aberat quatuor paſſuum millia, conferunt. Indè aliam Inſulam nomine Quiloam petunt. Sed cum vento deficiente progredi non poſſent, aduerſa quædam tempeſtas eos retrocedere compulit. Eandemque igitur Inſulam rurſus petunt, in quam ſe inſidiarum metu contulerant. Illuc accurrit Arabs quidam cum paruo filio, Gamamque obſecrauit, vt illos in nauem reciperet, vt poſſent in aliquem locum deſcendere, vndè facilius Mecham, quæ erat illius patria, reuerteretur. Quæſiuit ab illo Gama, quam artem coleret. Nauticam reſpondit. Hoc audito, illum libentiſſimè recepit, duobusque illis magiſtris ſe curſum poſſe conficere putauit. Abduxerat præterea per vim in ſeditione quadam, quæ fuerat à Mozambiquénſibus contra noſtros excitata, Paulus Gama hominem, vt videbatur, minimè nauticæ artis imperitum. Eo verò tempore noſtris non erant niſi tantùm tres naues. Quarta enim, conſumpto iam omni commeatu, fuerat iuſſu Gamæ multis antè dieb. incenſa. Indè igitur cùm primum

Inſidiæ Chriſtianis à Zacoeia ſtructæ.

Quiloa Inſula.

nium ſecundus ventus flare cœpit, anchoris ſolutis vela faciunt, & Quiloam contendunt: eò tamen naues appellere non potuerunt, vel ventis ab Inſula repulſi, vel curſus errore decepti, vel Mozambiquenſis magiſtri, qui de eorum interitu cogitare cœpit, fraudib⁹ in alium curſum deducti. Ab eodem autē magiſtro moniti ſunt, vt Mombazam ſe conferrent. Quod vt facilius perſuaderet, fingebat magnam illius ciuitatis partē à Chriſtianis habitari, nec vllum locum magis opportunum curandis atque reficiendis ægrotis poſſe reperiri. Iam eo tempore bona pars eorum, qui cum Gama conſcenderant, varijs morbis conſumpta fuerat, & qui euaſerant, erant graui inualetudine debilitati. Eſt autem vrbs illa ſita intra ſinum quendam in rupe præcelſa & edita. Fluctus cùm ſe ab introitu ſinus incitāt, in aduerſam frontem vrbis incurrunt. Indè deducti, introrſus penetrant, & vtrumque latus vrbis alluunt, ita, vt peninſulam efficiant. Habebat autem in portu vrbs arcem munitiſſimam, armis & telis, varijsque tormentis refertam, firmiſſimisque præſidijs, atque ſingulari vigilantia defenſam. Tellus abundat fructibus, & oleribus, & frugibus, & pecorum & armentorum gregibus, & aquis dulcibus. Vtitur præterea mira cæli temperie. Homines viuunt admodùm lautè, & domos more noſtro ædificant, tectoriaque varijs coloribus depicta parietibus inducunt. Huc igitur Gama ſe ea mente contulit, vt aliquot diebus in portu conſiſteret, vſque eò, dum ægrotos recentibus terræ fructibus recrearet. Vix anchoras nautæ demiſerant, cùm cernunt actuariam ad prætoriam nauem accedere. In ea vehebantur centum homines Turcarum more veſtiti, & gladijs & ſcutis armati, inter quos, quatuor ſpecie dignitatis, & cultu corporis excellere videbantur. Cùm omnes vellent in nauem aſcendere, Gama omnes aſcenſu prohibuit, præter illos quatuor, quos tamen arma prius deponere iuſſit. Illi nauē ingreſſi, Ducis prudentiam laudant, quòd non ſineret homines ignotos ad ſe cum armis venire. Cùm eos Gama liberaliter

Mozambiquenſis nauarchi dolus.

Mombazæ ciuitatis ſitus.

Mombazēſis ad Gamam legatio.

Gamæ prudentia.

inuitaret, epulati ſunt, multisq; amoris ſignis noſtros ad ſe allicere contendunt. Aiunt poſtremò, Mombazę Regem factum fuiſſe illis proximis diebus de illorum aduentu certiorem, eſſeque amicitiæ cum illis iungendæ cupidiſſimum. Gama ſimiliter reſponſum dedit egregiæ voluntatis & officij pleniſſimum. Poſtridiè miſit Rex nuncios, qui Gamam nomine illius ſalutarent, muneraque deferrent, ad reficiendos ex iactatione milites accommodata. Aiunt deindè, regionem illam eſſe opulentiſſimam, earumq; rerum omnium pleniſſimam, quarũ gratia multi in Indiam nauigabant. Regem adeò eſſe in illos voluntate propenſum, vt nihil eſſet tam difficile, quod non ſe eorum gratia facturum polliceretur. Proindè Gamam orare, vt propius vrbem accederet, & in intimum portus ſinum penetraret, vt poſſet à Rege, qui eum inuiſere cupiebat, facilius conueniri. Quod ſe Gama facturum oſtendit, & quaſi voluntatis ſuæ obſides, duos ex illis exulib⁹, de quibus ſuprà dictum eſt, ad Regem miſit. Rex læta & hilari fronte exules accepit, imperauitq; domeſticis ſuis, vt illis vrbis ſitum & pulchritudinem demonſtrarent. Vbi verò reuerſi ſunt, Rex multa aromatũ genera, quæ ex India deportari ſolent, illis oſtentat, & quantulum viſum eſt, donat, vt Gamæ monſtrare poſſent, & admonere, quantò eſſet vtilius apud Regem amicum rem gerere, quàm vitam tam periculoſæ nauigationi committere. Cum his mandatis redeunt exules in claſſem. Gama mirificè lætatus eſt, & poſtridiè anchoras tolli iubet, & naues propè vrbem conſtitui. Cùm verò illius nauis æſtus incitati vi celeriùs, quàm commodum eſſet, inueheretur, timens ille, nè in vadum incideret, in quo poſſet afflictari, vela contrahere, & anchoras demittere confeſtim iuſſit, idemque vt in reliquis nauibus ſine vlla mora fieret, imperauit. Quo facto Mozambiquenſes gubernatores metu repentino perculſi, ſe præcipites in mare deijciunt, & ad lintres quaſdam, quæ non procul aberant, nando confugiunt. Cùm enim viderent tam præter eorum opinionem anchoras

raſiaci,ſuſpicati ſunt, eſſe iam factum proditionis indicium. Vt enim ſtatim compertum eſt, Mombazæ Rex per eos, quos tanquam nuncios frequenter in naues mittebat, cum illis pactus fuerat, vt noſtros in locum inducerent, vbi naues vel allidi, vel capi facillimè poſſent. At Gama magnis vocibus ad eos, qui in lintribus erant, inclamauit, vt ſibi ſuos gubernatores redderent: at illi clamores illius aſpernati, gubernatores in terram expoſuerunt. Hîc Gama cùm & coniectura, & aliquo etiam Arabis gubernatoris indicio, & multis præterea ſignis perſpexiſſet, è quanto periculo fuiſſet auxilio diuino liberatus, manus in cælum ſuſtulit. Rex deinde homines magno cum ſilentio ſcaphis & lintribus ſubmittebat, qui ſecuribus anchoralia nocte præciderent. Quod niſi fuiſſet à noſtris ſingulari Gamæ induſtria vigilatum, & inſidijs ſcelerati illius Regis occurſum, noſtri in ſummum vitæ diſcrimen incidiſſent. Indè poſt duos dies (citius enim ſe expedire non potuerunt) vela faciunt, & curſum Melindem verſus inſtituunt. In via nauem Saracenorum capiunt, ex quibus Gama quatuordecim tantùm vinctos habere voluit, reliquos autem miſſos fecit. Cùm verò intellexiſſet, vnum ex illis eſſe illorum patronum, qui præ ſe hominis authoritate grauis ſpeciem ferebat, multa de illo quæſiuit: ad quæ omnia, vt vir prudens, verè & conſideratè reſpondit, & de inſtitutæ nauigationis ratione ſapienter admonuit. NAVES ad hunc modum nauigantes, die, qua exſurrectio Chriſti in omni Chriſtiana Republica cum ingenti lætitia celebratur, Melindem appulſæ ſunt. Vrbs eſt in planitie ſita. Cingitur autem vndique multiplici hortorum viriditate. Abundat multis arboribus, in primis autem citreis malis, è quarum floribus odores ſuauiſſimi admodum longè diffunduntur. Regio eſt fertilis & opima, neque gregibus tantùm, ſed omni genere animantium, quæ venatu & aucupio ad cibum capi ſolent, abundat. Aedes ſunt è quadro lapide conſtructæ, tectorijs, & cœnaculis, & laquearibus eleganter ornatæ.

Inſidiæ Mõbazenſis regis in Chriſtianos detectæ.

Nauis Saracenorum capta.

Melindis vrbis ſitus et regionis mores.

Gens colit ſimulachra deorum, quos peculiari ſuperſtitione ſanctos habet, homines ſunt atro colore, capillo criſpo, habitu tamen corporis non deformi. Capita geſtant ſpiris lintearum veſtium multiplicibus inuoluta. Reliquum corpus vmbilico tenus nudum relinquunt. Indè verò veſtes quaſdam ſericas, aut bombycinas ad media crura demittunt. Vtuntur in bello gladijs aduncis, & parmis, & haſtis, & arcubus, & ſagittis. Opinione virtutis militaris incredibiliter efferuntur. Statio naualis non eſt vrbi propinqua: eſt enim ora rupibus cincta, & procellis atque tempeſtatibus frequenter obnoxia. Id coegit Gamam in anchoris paulò longiùs ab vrbe conſiſtere. Cùm verò Saracenus, quē Gama ceperat, intellexiſſet, illum propter Mombazæ periculum Regi Melindenſi diffidere, vt ſe ad Regem mitteret, animumque illius exploraret, hortatus eſt. Dixit præterea eſſe in illo portu quatuor naues ex India, vectores autem Chriſtianos eſſe ex illis, qui Indiam incolunt, qui fortaſſe, rebus iam ex animi ſententia geſtis, domum redire properarent. Horum autem comitatu nauigationem fore multò faciliorem. Gama etſi fidem illi non habebat, animaduertens tamen quàm paruo periculo illa ſalutis via tentaretur, hominem in paruula quadam inſula vrbi oppoſita conſtitui iubet, qui indè lintre ſibi ex vrbe miſſa tranſuectus, ad regem deducitur, eique mores noſtræ gentis laudat, humanitatem atque fidem extollit: ducem cum reliquis omnibus amicitiam illius vehementer expetere: valdeque ad dignitatem ſuam pertinere confirmat, hominibus noſtris amicitiæ fœdere coniungi. Rex erat grandis admodum natu, & miti clementique natura pręditus. Miſit igitur ex ſuis domeſticis, qui Gamam nomine illius ſalutarent, muneraque deferrent ex ijs, quæ ad victum erant neceſſaria, arietes nempe, & fructuum varia genera. Gama viciſſim eum donis alijs remunerauit, & in eo pugnauit, nè vllo humanitatis officio ab eo vinceretur. Deinde naues propius terram conſtitui iubet, & Chriſtianos Indos appellat, qui ex noſtrorum aſpe-

Gamæ ad Melindenſem Regē nuncius.

Melindenſis ad Gamam cum muneribus nuncij.

aſpectu voluptatem incredibilem perceperunt, eosque de multis rebus admonuerunt, quæ valdè ad ſalutis cuſtodiam & nauigationis ſecuritatem pertinebant. Rex cùm valdè cuperet naues noſtras aſpicere, id morbo atque ſenio præpeditus aſſequi non potuit. Filius, qui iam vice illius imperium adminiſtrabat, ad naues magna hominum nobilium caterua ſtipatus acceſſit. Erat autem regio cultu ſatis eleganter indutus. Omnia verò in illius comitatu tibiarum concentu, & tympanorum vocibus perſonabant. Gama vt illum honorificentius exciperet, in ſcapham deſcendit. At is vix ad ſcapham pertinerat, cùm ſaltu ſe in illam coniecit, & arctiſſimè Gamam, quaſi hominem vetuſta conſuetudine, & familiaritate coniunctum amplexatus eſt. Sedentes deinde iucundiſſimè fabulantur. In omni autem ſermone Princeps ille non hominis barbari ſpecimen dabat, ſed ingenium & prudentiam eo loco dignam præ ſe ferebat. Gamam autem cum admiratione quadam intuebatur, & nauium formam conſiderabat: & multis ſignis, quàm benè eſſet in noſtros animatus, oſtendebat. Tum Gama Saracenos omnes, quos ceperat, illi donauit: quod quidem ille in loco beneficij ingentis accepit. A Gama deinde poſtulauit, vt patrem illius inuiſere dignaretur, ſe interim filios ſuos obſides in nauibus relicturum. Negauit Gama id ſibi licere. Flagitauit deinde, vt ſaltem duos ex ſuo comitatu ſecum abire permitteret. Quod facilè impetrauit. Poſtridie Gama propius vrbem, ſcapha inuectus, acceſſit, vt vrbis pulchritudinem perſpiceret. Vbi rurſus illum Princeps inuiſit, nullumque officium prætermiſit quo poſſet voluntatem in noſtros egregiam ſignificare. Poſtremò optimum gubernatorem illi conceſſit, qui erat ex ea Indiæ parte, quam fluuius Indus interfluit, oriundus. Accepit deinde à Gama fidem, vt cum rediret in Portugaliam, eò tranſiret. Velle namq; ſe legatum in Portugaliam mittere, vt amicitiam cum Rege clariſſimo, fœdere ſanctiſſimo confirmaret. SOLVIT indè Gama x. Kalend. Maij

Indi Chriſtiani Melinde reperti.

Melindenſis Regis filius Gamam inuiſit.

Quan-

Gamæ reliqua in Indiam vſq; nauigatio.

Quanquam autem noſtri Orientem verſus nauigarent, curſum tamen ad Septentrionem inflectebant. Intra paucos autem dies, regionem circulo æquinoctiali ſubiectam peragrant, atq; rurſus ſydera, quæ tam multos menſes latuerant, cum voluptate conſpiciunt. Vrſam maiorem & minorem, & Oriona, & reliqua, quæ circa polum Arcticum exiguum orbem conficiunt, oculis vſurpant. Pelagus deinde maximum, cuius intimo receſſu Septentrionem verſus multæ Aethiopiæ, & Arabiæ, & Caramaniæ partes alluuntur, tempeſtate admodum ſecunda tranſmittunt. Tandem, xiij. Kal. Iunij terram editam & excelſam contuentur, quam gubernator propter offuſam caliginem non agnouit. Poſt duos autem dies, montes Calecutio vicinos aſpexit. Itaque ad Gamam accurrens, tam fauſti nuncij præmium flagitauit. Quod ille non modò cumulatè præſtitit, verùm Deo ſummas gratias egit, & vinctos è vinculis expeditos in gratiam recepit: tantaque lætitia affectus eſt, vt videretur iam fructus laborum omnium, quos in tam longa & difficili nauigatione pertulerat, excepiſſe. Eodem die noſtri in loco, qui aberat Calecutio duo paſſuum milia, conſtitére. Eos multi continuò lembi circunſiſtunt. Multa quærunt, multa etiam reſpondere cogũtur. In primis percontatur ab illis Gama per interpretes, vbi Rex eo ſe tempore contineret. Deinde vnum exulem in vrbem miſit. Vix exul terram attigerat, cùm innumerabilis turba confluit, vt hominem habitu & cultu prorſus ignoto conſpiciat, & interroget, vnde venerit, quæ illi patria ſit, quid quærat, aut qua tempeſtate delatus ad eas oras acceſſerit. Sed nec is eos intelligebat, nec illi linguam illius nouerant. Is autem circunfuſa multitudine oppreſſus, quaſi in ſalo fluctuabat, & modò in hanc, modò in illam partem iactabatur, donec caſu in duos mercatores Tunete oriundos impulſus fuit. Hi cùm ex habitu Hiſpanum eſſe cognouiſſent, admirati ſunt. Vnus ex illis, Monzaida nomine, eum Hiſpanis interrogat, ex qua Hiſpaniæ regione eſſet. E

Luſitanorũ in Indiam aduentus.

Nuncius à Gama Calecutium miſſus.

Por-

Portugalia reſpondit. Quo audito, Monzaida domum illum inuitat, & cibo potuque reficit: docetque ſibi fuiſſe magnum cum Portugalenſibus vſum eo tempore, quo Ioannes Rex Tunetem ſuos mittebat, vt indè aſportarent multa, q̃ erant ad armamentaria illius valdè neceſſaria: in quibus rebus comparandis ſe egregiã illis operam dediſſe. Poſtulatque, vt ſe ad Nauarchum deducat. Itaque pergunt ambo continuò in nauim. Monzaida Gamam Hiſpanicè ſalutat: Gama viciſſim illum benignè accipit. Multis inde verbis vltrò citroquehabitis, Gamam de multis rebus admonuit, & ad omnia, quæ ille quærebat, ita reſpondit, vt facilè poſſet intelligi, illum & prudentem & curioſum eſſe. Poſtremò dixit, ſi quid eſſet, in quo opera ſua vti Gama vellet, ſe officio probi viri minimè defuturum. Oſtendit præterea fore, vt aduentus noſtrorum eſſet Calecutij Regi gratiſſimus. Illum namque valdè gentium externarum commercio delectari. Nam quamuis imperium illius eſſet latum, & multi Reges illi parérent, opes tamen illius magis portorijs, quàm fructuum vectigalibus contineri. Poſtridie Gama duos ex ſuo comitatu cum Monzaida ad Regem miſit, qui quidem eo tempore in oppido nomine Pandarane, quod indè aberat duo paſſuum millia, conſedebat. Illi poſtquam admiſſi fuêre, dicunt Portugaliæ Regem fama dignitatis & amplitudinis illius, quæ per orbem terrarum latè vagabatur, commotum, eò vnum ex ſuis ducibus miſiſſe, qui cum illo ſempiternum amicitiæ fœdus nomine illius percuteret, fidemque daret, ſe gratia illius omnia, quæ is vellet, libentiſsimè facturum. Ipſumque ducem à Rege petere, vt faciat ſibi poteſtatem ad illum adeundi. Reſpondit Rex, ſibi valdè gratum eſſe Luſitani ducis aduentum, neque ſe vllo modo commiſſurum, vt voluntatem in ſe clariſſimi Regis aſpernaretur. Seque operam daturum, vt breui à Duce noſtro conueniri poſſet. interim verò illum admonebat, vt Pandaranem verſus claſſem deduci iuberet. Portum enim illum, in quo conſiſtebat, eſſe eo anni tempore

Monzaida Tunetenſis mercator ad Gamã proficiſcitur.

Gamæ ad Regẽ Calecutienſem legatio.

Pandarane opp.

Regis ad legatos reſpõſio.

valdè

valdè periculoſum & infeſtum. Vt autem id commodius fieri poſſet, ad illum, gubernatorem maris illius valdè peritum miſit. Deinde poſt aliquot dies venit ad Gamam vir quidam primarius, qui ius illi genti dicebat. Appellant illi hunc magiſtratum, Catualem. Hūc autem miſerat Rex, vt ad ſe Gamam honorificentiſſimè deduceret. Gama claſſi Paulum Gamam fratrem ſuum interim præfecit, eidemque & Nicolao Coëlio imperauit, vt ſi quid ſibi ſecùs eueniret, quàm commodum eſſet, de illo curam abijcerent, & in patriam continuò cum nauigationis exploratæ nūcio remearent. nec enim conuenire, vt dum ei fruſtra opem afferre contenderent, omnes occumberent, & tanti laboris fructus interiret: ſe non poſſe Regis illius congreſſum vitare, ſi facere vellet id, quod ſibi ab Emmanuele præſcriptum fuerat. Nec ſe periculum vitæ defugere, dummodò morte ſua poſſet eam, quam debebat, operam & Regi, & Reip. nauare. Nè autem naues ſine præſidio neceſſario remanerent, duodecim tantum homines ſibi comites adiunxit. Cùm verò primùm terram attigit, fuit Catualis iuſſu lectica ſublatus: Catualis alia lectica ferebatur, reliqui pedibus iter faciebant. Magna turba nobilium hominum, quos illi Naires appellant, eos vndique ſepiebant. Deinde peruentum eſt ad oppidum, vnde, poſtquam commodè pranſi ſunt, lembos ad eam rem paratos ingrediuntur, ſecundoq; flumine nauigantes, ad locum perueniunt, in quo magna hominum multitudo eos cum alijs lecticis expectabat. Indè fuerunt noſtri à Catuale in templum apud illos ſanctiſſimum deducti: quod quidem Gama, eò quòd audierat, bonam partem regionis illius ab hominibus Chriſtianis habitari, eſſe Chriſtianorum arbitratus eſt. Confirmauit autem magis illam opinionem, & templi magnificentia, & ædium amplitudo, multaq; ſigna rerum, quæ non multum à noſtrorum templorum religione abhorrere in principio videbantur. Per templi oſtium ingreſſis occurrunt quatuor viri à capite ad vmbilicum nudi, deinde ad genua veſtibus bomby-

Catualis.

Gama ad Calecutij Regē proficiſcitur.

Pōpa, qua Gama deductus eſt.

Naires, Indorum nobiles.

Templum magnificū.

bycinis accincti. Quilibet eorum terna fila à dextro humero ad ſiniſtrum latus demiſſa, & ſub brachio ſiniſtro complicata geſtabat. Hi noſtros aquis luſtralibus aſpergunt: porrigunt deinde cuilibet pulueres è ligno optimi odoris contuſo, quibus frontes conſignarent. Templi parietes erant multis imaginibus depictis ornati. In medio templi erat ſacellum editum, forma rotundum, ad quod per multos gradus aſcendebatur. Oſtium erat ex ære factum, & valdè anguſtum. Intra ſacellum erat ſignum in aduerſo pariete locatum, cuius formam noſtri propter loci obſcuritatem aſpicere nequiuerunt. Erat enim locus ita ab omni ſolis radio ſecluſus, vt vix aliquis malignæ lucis ſplendor in eum penetraret. Noſtris autem aditus in illud minimè conceſſus fuit: ſolis enim æditius atque ſacerdotibus patebat. At illi quatuor æditui propius accedentes, digito in imaginem intento, bis Mariam inclamant. Catualis cum reliquis, qui eum ſequebantur, ſe repentè in terram proni manibus extenſis abijciunt. Deindè ſurgunt, & more ſuo precationem peragunt. Noſtri ſuſpicati ſunt, opem ſanctiſsimæ Virginis implorari, genibusq; flexis, pacem à Deo expoſcunt, Virginemque Dei matrē more noſtris vſitato venerantur. Indè profecti, aliud eadē magnificentia templū adeunt, atq; tandē in Regias ædes tendunt. Tanta porrò hominū multitudo conueniebat, vt niſi Naires, qui noſtros armati & inſtructi præcedebant & ſequebantur, viam diſtrictis gladijs aperuiſſent, noſtris aditus ad Regem patere minimè potuiſſet. Interim omnia tibiarum ſonitu, & tubarum clangore perſtrepebant. Poſtquam ad regiæ veſtibulum peruentum eſt, Dynaſtæ, quos illi Caimaes appellant, Gamæ obuiam prodière. At vbi domui, in qua rex eum expectabat, appropinquauit, homo grandis natu, bombycina veſte ab humeris ad talos vſque demiſſa cultus, ex ea domo egreſſus, Gamam complexus eſt. Is erat Brachmanarū magiſter, plurimumq; apud Regem authoritate poterat. Reliquis autem primū intromiſsis, ipſe poſtremò cū Gama, quem dextera

Maria ab Indis ſacrificis inclamata.

Caimaes, Regis Calecutij Dynaſtæ.

tene-

tenebat, ſubſequutus fuit. Domus erat ſatis ampla, ſellas complures è ligno, ſingulari opere factas, parietibus coniunctas habebat, ita tamen, vt aliæ ſuper alias ad theatri ſimilitudinem extarent & eminerent. Pauimentum erat ſericis veſtibus inſtratum: ſimiliter & parietes aulæis ſericis auro intertextis obducti. Rex in lecto pulcherrimè ornato & inſtrato decumbebat, & pileum bombycinum auro atq; gemmis diſtinctum capite geſtabat: veſteque bombycina, multis aureis fibulis ſecundum pectus ſtricta, tegebatur. Ex auribus ingentis pretij monilia pendebant. Ex annulis manuũ atque pedum eximius gemmarum fulgor emicabat. Rex erat procero corpore, & facie liberali, & qui facilè maieſtatem Regiam ſpecie repræſentaret. Gama illum more noſtro vt Regem ſalutauit. Ille Gamam ad ſe propius accedere iuſſit, atque vt in ſella proxima ſederet, præcepit. Reliquis deinde Luſitanis, vt ſederent, imperauit. Aquam deinde ad lauandas & refrigerandas manus afferri, varioſque fructus importari iuſſit, vt noſtri poſſent à labore atq; laſſitudine recreari. Poſtremò Gamam de legatione, quam ad illum nomine Regis Emmanuelis afferebat, diligenter inquirit. Negauit Gama moris eſſe Luſitanorum, Regis ſui mandata, quæ erant ſolis Regibus exponenda, in hominũ turba proferre. Proinde ſi vellet, vt is officio ſuo fungeretur, conuentum illum vitaret, & cum paucis, quibus arcana ſua credere ſoleret, eum audiret. Rex vt poſtulato ſatisfaceret, illum in aliud cubiculum multò pulchriùs ornatũ ſecedere iuſſit, & eum continuo cum magiſtro Brachmanarum, & paucis admodum præterea ſequutus eſt. Tunc Gama orationem habuit, cuius hæc ſumma fuit. Emmanuelem Portugaliæ Regem eſſe principem virtute & dignitate præcellentem, rerumque maximarum cupidum, & ſtudio multa cognoſcendi flagrantem. Sic autem eſſe animatum, vt arbitraretur, eſſe ſe cum Regibus, qui dignitate & amplitudine multum excellerent, fœdere coniunctum. Nihil enim eſſe ad voluntates conglutinandas ſimilitu-

Regis Calecutienſis ornatus, & ſtatura.

Gamæ ad Calecutienſem Regẽ oratio.

litudine virtutis efficacius: maximè verò id in Regibus apparere, quorum dignitas proximè ad diuinam accederet. Proinde cùm ſæpiùs accepiſſet de Indiæ magnitudine, & ſimul ex fama, quæ per orbem terrarum ſumma cum admiratione hominum volitaret, intellexiſſet, imperium Calecutij eſſe latiſſimum, Regemque illius nō magis opibus & imperio, quàm Regiæ dignitatis amplitudine florentem; deſiderio amicitiæ illius flagrare cœpiſſe. Ea verò cupiditate ductum miſiſſe, qui nomine illius, à Calecutij Rege poſtularet, vt fœdus & amicitiam illius tanti faceret, quāti ille voluntatem ipſius eſſet facturus, ſi cum illo amicitiam firmare vellet. Prætereà ſe non dubitare, præter dignitatem fœderis illius, fore, vt multiplex vtilitas ex ea coniunctione vtriuſque regno & imperio proueniret. Habere autem ſe literas Emmanuelis, quibus certus eſſe poſſet, ea, quę ab illo dicebantur, eſſe veriſſima. Ad hæc Rex paucis reſpondit, ſibi tam excellentis Principis coniunctionē fore gratiſſimam, omniaque ſe libenter eſſe facturum, quibus poſſet intelligi, ſe Regem Emmanuelem in loco fratris habiturum. Hæc vbi dixit, Catuali negotium dedit, vt Gamam domum, in qua erat diuerſaturus, ſtatim deduceret, & reliquos etiam apud hoſpites collocaret. Gama triduo ſe domi continuit. Sed antequam ea, quæ ſequuta deinde ſunt, exponam, non erit alienum, de regionis illius ſitu, et de gentium moribus & inſtitutis pauca dicere.

Regis ad Gamam reſponſum

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſſimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER SECVNDVS.

Indiæ deſcriptio.

INDIA EST omnis regio, quæ ab Occaſu, Paropamiſſadarum, & Arachoſiæ,& Gedroſiæ finibus terminatur: ab Ortu verò cum Sinarum extremis limitibus coniungitur. A Septentrione autem Imao monte,qui eſt pars Caucaſi, definitur: ab Auſtro, Oceano Indico alluitur. Ea tamen in duas partes diuiditur. Vna eſt intra Gangem, quę ijs ex occaſu finibus,qui dicti ſunt,incipiens,ad Gangem vſque protenditur. Altera, quæ vltra Gangem ad Sinarũ fines excurrit. Noſtri tamen anguſtius interdum Indiæ nomen vſurpant. Appellant enim Indiam,omnẽ regionẽ,quæ duobus maximis fluuijs,Indo atq; Gange,continetur. Hæc autem vniuerſa regio. Indoſtam ab accolis appellatur. Indus ab Occaſu,Ganges ab Ortu fluit: vterque pari propemodum à Septentrione interuallo ab Imao exoritur. Indè autem præcipites magno impetu feruntur, varijsq; flexibus multas regiones interfluunt, multisque fluminibus vndique in illos influentibus augentur, vſque adeò, vt cùm prope Oceanum

India duplex.

Indoſtam.

num ſunt, naues valdè magnas aluei profunditate ſuſtineant. Vterque autem cùm in Oceanum influit, ingentem ſinum efficit. Indè terra in Auſtrum magna ſpatij longinquitate procurrit, ita tamen, vt aliquando ſinibus arctiùs anguſtetur, aliquando rurſus laxata liberiùs dilatetur. In promontorium tandem, quem Indi appellant Comorim, deſinit: in cuius fine angulus acutus efficitur. Patet autem hæc regio ab oſtio Indi fluminis vſque ad dicti promontorij finem in longitudinem circiter D CCCC. paſſum milia. Latitudo inter oſtia horũ fluminum duorum, eſt circiter D C C. millia paſſuum, quæ deinde paulatim anguſtatur. Promontorij angulus extremus, qui, vt dictum eſt, ad Auſtrum ſpectat, ex Septentrionali parte ab æquinoctiali regione circiter ſeptem diſtat: quod ſpatium quadringenta & nonaginta paſſuum millia conficit. Oras autem maritimas huius regionis, ſiue quæ ad Occaſum, ſiue quæ ad Ortũ pertinent, quas Oceanus alluit, multæ & variæ nationes incolunt. Illam tamen regionem, quæ ad Occaſum Solis ſpectat, eo tempore, quo noſtri in illas oras appulſi ſunt, maxima ex parte gens, quam Malabares appellant, occupabat. Eam verò multi Reguli poſſidebant: quibus tamen omnibus fermè Calecutij Rex imperitabat, & tributa ab omnibus exigebat. Neque tamẽ tantùm regionis amplitudine, quantum portorijs opes ſuas auxerat. Erat enim tunc illud emporium Indiæ celeberrimum, ad quod mercatores vndique confluebant. Abundabat regio multis mercibus, partim natiuis, partim ex varijs regionibus importatis. Gens eſt falſorum deorum ſuperſtitione miſerrimè conflictata. Templa habent quamplurima. Maximo in honore habent ſacerdotes, quos appellant Brachmanas, penes quos arbitrantur eſſe rerum diuinarum & humanarum ſcientiam: Reges nulli fiunt, qui non ſint prius eorum diſciplinis imbuti. Tempore belli ſecurè poſſunt Brachmanæ vltrò citroque commeare. Inexpiabile namque ſcelus exiſtimatur, illos ſecus, quàm poſtulat opinio ſanctitatis, attingere. Terna fila ab hu-

Comorim promontorium

Indiæ magnitudo.

Malabares populi.

Indorum religio.

Brachmanæ, & eorum fides ac ſtudia.

ab humero dextero in latus ſiniſtrum gerunt, vt deſignẽt trinam in natura diuina rationem. Credunt Deũ in ſpecie humana latentem terras luſtrauiſſe, vt humanum genus à peſte ſempiterna redimeret. Hæc quidem, vt veriſimile eſt, à Chriſtianis antiquiſſimis acceperunt. Artes Mathematicas & Philoſophiam colunt. Religionem ſingulari artificio ſimulant, & in ſpecie fictæ pietatis fraudes inſignes in omni vita ſuſcipiunt. Reliqui Malabares eorum doctrinis inſtituti, portenta venerantur. Vndecimo Kalend. Septembris ſacrum ſolenne fit, in quo pueri arcubus armati, in ſodales per ludum ſagittas leuiſſimas emittunt. Deinde ij, qui ætate magis prouecti ſunt, ſimiliter tela conijciunt, quibus multi grauiſsimè ſauciati moriuntur. Cùm ijs, qui ad hunc modum è vita diſcedunt, præclarè actum putant. Hos enim cenſent in cælum, vt cum dijs æuum exigant, immigrare. Multa ſunt apud illos anniuerſaria ſacra, in quibus quidam varijs ſibi modis in maximo hominum conuentu & celebritate vitam exhauriunt. Annum à Septembri menſe inchoant, ſed diem certum, vnde menſem incipiant, non habent. Aſtrologos & augures primùm conſulunt, & ab hora, quam illi fauſtam atque felicem fore prænunciant, anni principium auſpicantur. Qui iam decimum quintum annum exceſsêre, faciem eo die inuoluunt, & oculos obtegunt, ne quidquam aſpiciant. Deindè à pueris in fana deducuntur, in quibus varia deorum ſigna ſunt. Ibi detractis oculorum inuolucris, aſpectum in res oppoſitas repentè cõijciunt. Quod ſi ſimulachrum Dei illius, quem præcipuè colunt, ante res alias contuentur, illum annum ſibi fauſtum fore confidunt. Nobilibus ſunt interdicta matrimonia, ne quidquam ſit illis impedimento, quò minus perpetuò ſe in armis exerceant. Habet autem quilibet eorum amicas ordinis eiuſdem complures. Nefas enim eſt illis, mulieri, quæ non fuerit nobilis, commiſceri. Similiter & illæ tot amatores habent, quot habere volunt, dummodò nobiles ſint. Nulla eſt inter illos æmulatio: ſed alij alijs

Sacrum ſolenne Indorum.

Initiũ anni apud Indos.

Superſtitioſa diuinãdi ratio.

Nobilium mores.

lijs per vices ſine vllo diſſidio aut obtrectatione ſuccedunt. Si verò aliquis mulieri coniungitur, quæ nobilis non ſit, aliorum nobilium gladijs conciditur. Similiter & mulieres, quæ eam legem tranſiliunt, idem ſupplicium ſubeunt. Teſtamento filios hæredes non inſtituunt, eò, quòd ignorent, an ſint ab illis progeniti. Eorum autem loco ſororum filios ſibi hæredes aſciſcunt. Regum ſtipendio nutriuntur, & pro eorum ſtatu intrepidè ſeſe in quoduis vitæ diſcrimen inijciunt. Vmbilico tenus nudi ambulant. Indè vſque ad tibias demiſsis veſtibus integuntur. Armis in bello vti non poſſunt, antequam Reges, apud quos ſacramento dicunt, eos militaribus ornamentis afficiant. A pueris arma tractare condiſcunt: magiſtros, à quibus militarem diſciplinam accepêre, ſumma obſeruantia colunt atque venerantur. Sunt in armis ſtrenui, plurimumque celeritate valent. Si vir ignobilis eos attingit, nobilitatem contaminari, genuſque pollui cenſent, & tam inſignem iniuriam illata cæde miſeris hominibus, qui in eos inciderunt, vlciſcuntur. Idcircò qui nobiles non ſunt, quoties iter faciunt, voces edere coguntur. Nobiles verò cùm eos aduentare ex vocibus illorum præſentiunt, eos deflectere de via iubent: & ſic fit, vt ignobiles mortis, nobiles maculæ ſempiternæ periculum depellant. Illic neque nobilitatem obſcurari flagitijs, neque generis obſcuritatem illuſtrari virtutibus conceſſum eſt: ſed omnibus eſt illa conditio neceſſariò ſubeunda, in qua maiores illorum verſati ſunt. Artificum genera ita ſunt diſtincta, vt non ſit inter diſsimiles vllum ius connubij. Nec enim licet ſartoris filijs ſutoris filias ducere; neque aliam artem, niſi eam, qua pater illius victum comparauit, addiſcere: & ſic in reliquis artibus ſummo ſtudio retinendis, eadem à maioribus tradita diſciplina conſeruatur. Eſt genus deuotionis, quo inter ſe alij alijs interdum fœdere coniunguntur, quo ſe execratione deuinciunt, ſi vno per iniuriam occiſo, reliqui omnes non in illo vindicando mortem oppetierint.

Artificum diſtinctio.

Dira ſoda litas. rint. Hac ratione fit, vt non modò cùm Reges interimuntur, ſed cùm ſocij vita priuantur, ij, qui ſuperſtites ſunt, humanitatis obliti, in gladios irruant, per omnes flammas currant, nulliſque armatorum præſidijs exterreri poſſint, quò minus necem ijs, qui ſocios interfecerunt, afferre conentur, vſque eò, dum ipſi varijs cædibus abſumantur. *Scriptura Indorum & chartæ* In ſcribendo neque charta vtuntur, neque papyro, ſed ſtylo in folijs arborum ſylueſtrium, quas propter nonnullam ſimilitudinem palmas appellant, literas exarant. *Hiſtoriæ* Multorum verò ſeculorum memoriam libris ad hunc modum factis diutiſſimè conſeruant. Multa eiuſmodi folia ita præcidunt, vt omnia longitudine paria ſint: in quibus annales & res hiſtoria dignas literis mandant. Foliorum verò extremitates perforant: ijs autem compingendis duo ligna complanata, & ad eum modum perforata coniungunt. Tũ folijs ordine compoſitis, & lignis intrinſecus adiectis, vtrinque per foramina funiculos immittunt, & omnia complicant, & arctè deuinciunt: & quod, poſt ita compactum volumen, funiculorum vtrinque ſuperfluit, circa illud inuoluunt, & illud nodis aſtringunt. Quoties autem legere volunt, nodos laxant, & folia rurſus explicant. Multa dici præterea poſſunt de eorum moribus, quæ tamen ad alia neceſſariò properantibus omittenda ſunt. *Calecutij ſitus.* Calecutium eſt in medio fermè illius oræ, quam paulò antè deſcripſimus, non procul à mari ſitum. Portus, vbi naues tutò poſſint conſiſtere, non eſt vrbi cõiunctus. Vrbs ipſa ingens eſt. Aedes nõ ſunt continuæ, ſed diſcretæ, magniſque hortis & viridarijs latiſſimum ſpatium occupant. Aedes Regiæ ſolùm ex lapide ſtructæ ſunt; reliquis per leges minimè licet ædificare magnificè, quamuis ditiſſimi ſunt. Tellus eſt fertilis & abundans rebus omnibus, quę ad victum requiruntur. Rex eo tempore omnibus illius regionis regibus & potentia & opibus antecellebat. Hic erat Calecutij ſtatus eo tempore, quo noſtri eò peruenerũt. Gama *Alterum Gamæ cũ* poſt triduum ad Regem deductus à Catuale fuit: literaſque dedit, quas afferebat cum muneribus. Rex munera

pera contemnere viſus eſt. Gama dixit, non eſſe miran- dum, illa munera non eſſe maieſtate illius digniſſima, propterea quòd Emmanueli exploratum eſſe minimè potuiſſet, nauigationemq; illam adeò felicem fore. Præterea nullum ſe munus ad illum clarius & amplius deferre potuiſſe tanti Regis amicitia. Si verò vtilitatem ſpectaret, reputaret animo, quanta poſſet vtilitas ab eo percipi, ſi ſingulis annis ingentes è Portugalia naues in regnum illius mercibus valdè precioſis onuſtæ peruenirent. Petijt deindè, nè literas, quas à rege Emmanuele deferebat, cum Saracenis communicaret, ſed alijs interpretibus vteretur. Iam enim indicio Monzaidæ compertum habebat, eos illi peſtem atque perniciem machinari. Lectis & explicatis à Monzaida literis, Rex Gamam dimiſit, illumq; admonuit, vt contra Saracenorum fraudes ſe ſumma vigilantia muniret. Gama ſummas illi gratias ob conſilium dedit: ab eoque digreſſus domum redijt eo animo, vt, cùm primùm poſſet, ſe in naues reciperet. Saraceni interim colloqui inter ſe: de noſtrorum pernicie coniurare: domeſticos & familiares Regis adire, fatigare precibus, corrumpere donis, & obteſtari, nè fidem maleficis hominibus adhiberent, Gamam eſſe piratam immanem & truculentum, & in omnibus oris, in quas hoſpitaliter admiſſus fuiſſet, impreſſa latrocinij ſui veſtigia reliquiſſe. Per mercaturæ ſpeciem, regionem exploratum veniſſe, vt poſtea eam poſſet damnis quamplurimis afficere. Paruum illum ignem eſſe, qui ſi non ſtatim extingueretur, fieri poſſe, vt illius incendio regnum illud conflagraret. Hæc & alia eiuſmodi Regis auribus inculcabãt. Partim enim Chriſtiani nominis odio, partim metu, nè noſtrorum in illas regiones aduentu illi pellerentur, vel ſaltem non ita magnos quæſtus facerent, omnia tentabant, quibus illis exitium compararent. Catualem verò donis ad ſe pelliciebãt, vt per calumniam & malitiam noſtros, quibuſcunque rebus poſſet, euerteret. Rex cùm eſſet ingenio vario atque mutabili, æſtuabat, & modò in hanc, modò in illam ſententiam

Calecutienſi Rege colloquium.

Saracenorũ in Chriſtianos cõiuratio.

trahebatur. Si enim noſtros de medio tolleret, vel ſaltem vt Saracenis aliquo modo ſatisfaceret, in cuſtodiam tradi iuberet, perfidiæ maculam formidabat: ſi eos abire permitteret, nè Arabes illos, quorum opera vectigalia ſua amplificata cernebat, ab ſe abalienaret, metuebat. Illi poſtremò vt nihil omninò prætermitterent, ad Regem frequentes adeunt: è quibus vnum, qui inter eos & audacia, & dicendi artificio præcellebat, ad hunc modum loquutum fuiſſe, multi perhibent. ITA ſumus de te, Rex inuictiſsime, meriti, vt humanitatem tuam iure atq; merito obtinere debeam⁹. Quantus enim cumulus ad vectigalia tua noſtris mercibus & operis allatus ſit, adeò perſpicuũ eſt, vt nullius commemoratione indigeat. Publicanos conſule: ſcripturæ magiſtros interroga: rationes puta, & exploratè cognoſces, nos huic regno tuo nunquã inutiles extitiſſe. Adde, quòd hoc ſtudium à maioribus noſtris ingenitum habemus, qui multis ab hinc ſeculis hanc terram, vt patriam atque natale ſolum, coluêre, & Calecutij Reges ſumma ſemper fide & pietate venerati ſunt. Hanc animorum concordiam cum tuis antiqua officiorum conſuetudine conglutinatam, & has tantas vtilitates vt diſſoluant, & funditùs euertant homines iſti profligati atque perditi, qui modò huc appulſi ſunt, niſi tu eorum conſilijs occurreris, ſumma contentione perficient. Quod ſi tu id nondum ſuſpicione conſequeris, mirandũ non eſt. Animus enim verè regius, cũ ex fide & animi ſui candore de alijs coniecturam faciat, non facilè adduci poteſt, vt credat, quempiam in ſe peſtem machinari. Præterea non ſunt tibi mores iſtorũ hominum cogniti, quos nos multis noſtrorum experimentis exploratos & cognitos habemus. Multis enim nationibus, à quibus nunquam læſi ſunt, ambitione tantùm atque multa poſsidendi libidine ſtimulati, vaſtitatem & exitium intulerunt. An tu credis, illos, vt commercium cum tuis habeant, è tam longinquis regionibus, cum tantis vitæ periculis huc perueniſſe? Credibile non eſt. Sed aut piratæ

Saracenorum ad Regem Calecutienſẽ in Chriſtianos, oratio

ſunt,

ſunt, clementiaque tua abuti volunt ad multorum perniciem, & ea de cauſa fictas tibi literas attulerunt: aut Rex, qui eos huc miſit, nimis ambitioſus eſt: nec eos miſit, vt tecum fœdus ferirent, ſed vt vrbis huius ſitum diligenter explorarent. An non hac eadem arte Luſitani Reges in vrbes Africæ complures inuaſerũt? An non bonam Aethiopiæ partem his fraudibus occupauerunt? An parum liquet, quam multis gentibus iſti latrones in hoc curſu graues iniurias intulerint? Mozambiquem armis aggreſſi ſunt: Mombazæ portum ſanguine repleuerunt: naues cum multis hominibus in via ceperunt. Qui modò, cùm tam tenues opes illis ſint, contineri non poſſunt, quin immanem importunamque naturam factis indicent: quid facient, cùm multò maiores vires collegerint? Quare, ſi regni opes tueri vis, homines ſceleratos extingue: ſi piratæ ſunt, tanti ſceleris meritas pœnas luant: ſi à Rege potentiſſimo miſſi, vt horum interitu reliquis Luſitanis ſpem huius tentandæ nauigationis incîdas, hos, quos in poteſtate nunc habes, interime. Facilè malum naſcens reſecatur: at robuſtum & inueteratum, non niſi cum maximo labore comprimitur. Nunc igitur, dum tempus eſt, occurre ſceleri, reſeca dominandi libidinem, ſtatumque tuum præſidio confirma. Vt autem nihil eſt credulitate regnis infeſtius: ita nullum propugnaculum poterit eſſe ad depellenda pericula ſagacitate & diffidentia ſalutari munitius. At quas merces aduexêre? Adeò tenues, vt rumor eſt, vt ex illis poſſit intelligi, eos valdè egentes eſſe. Quomodo igitur ſperandum eſt, vt qui rei familiaris anguſtia laborant, regnũ tuum mercib. ingentis precij locupletent. Quid dicam de muneribus tibi nomine ſui Regis oblatis? Iudicare profectò non poſſum, vtrum nobis maiorem riſum an grauiorem offenſionem attulerint. putabátne Rex ille, cuius potentiam iſti in cælum fictis laudibus efferunt, ſe dona Aethiopiæ regulo cuidam mittere, qui erat propter inopiam & ſtultitiam leuiſſimis rebus in fraudem alliciendus? Itáne verò? ludibrio ha-

bitam fuiſſe potentiſſimi Regis amplitudinem? Tentari manſuetudinem? Contemni ſapientiam? Sed dices fortaſſe, hanc à nobis criminationem, propter odium, quod nobis cum gente Chriſtiana eſt, confictam fuiſſe. Fateor eſſe nobis perpetuum cùm gente noſtris rebus infeſta diſſidium. Sed in hoc rerum diſcrimine, arbitramur non eſſe tam nobis de noſtro ſtatu, quàm de tuo laborandum. Nobis enim, ſi Chriſtianos ad tuam amicitiam aggregaueris, erit hinc neceſſariò ſemigrandum, vt alias ſedes quæramus, in quibus non incommodè negotiari poſſimus. Illa interim vti quærimonia poterimus apud Reges alios, quibus non erit ingratus noſter aduentus, quòd ignotos homines notis, alienos domeſticis, ſuſpectos ſpectatis, antetuleris. Quod tamen ad rem augendam attinet, vbicunque fuerimus, non cum minore fortaſſe lucro & compendio negotium geremus. Tibi verò, niſi maturè opem rebus tuis attuleris, valde vereor (quod Deus omen auertat) ne ſit intra paucos annos non modo de ſtatu regni & imperio, ſed etiam de ſalute cum gente nimis auara & ambitioſa, & bellicis in rebus acerrima, maximo cum periculo dimicandum. HIS & alijs eiuſmodi orationibus Arabes illi pugnabant & à Rege contendebant, vt noſtros perderet, & naues, ſi poſſet, interciperet. At Gama interim, cùm hæc & alia multa contra vitam ſuam ſcelera patrari animaduertiſſet, & Catualis fraudes & calliditates, quibus eum circumueniebat, perſpexiſſet, diutius minimè cunctandum ratus eſt, & ante lucem Panderanen verſus iter ſuſcepit, & tantum quantum potuit, accelerauit, nè à Catuale poſſet iter illius impediri. Præceperat autem, antequam in terram deſcenderet, vt quotidiè ſibi præſtò ſcaphæ ad littus eſſent, vt poſſet ſibi aliquod periculum à Saracenis intentum ſubterfugere. Illi interim nihilò ſeciùs inſtare, & arma etiam comparare, & omnes apud quos aliquid gratia poterant, in noſtros incendere. Tantoq; odio flagrabant, vt cogitarent noſtros armis adoriri. Cùm verò intellexiſſent, Gamam abeſſe, id moleſtiſſimè tulerũt, &

Gamæ de fuga conſilium.

& cũ . . . egerunt, vt eũ ab illa fuga retrahendum curaret. Rex igitur eorum ſermonibus inductus, Catualem miſit, qui Gamam remoraretur. Catualis igitur vt imperata conficeret, Pandaranen ſumma celeritate contendit, Gamamq; ſumma vi retinere cœpit, & per ſimulationem officij, vt illum omni præſidio ſpoliaret, laborabat. Dicebat enim ſibi ſummæ curæ eſſe, vt is omnia à Rege, quæ vellet, impetraret. Id autem fieri non poſſe, niſi is Regis animum ſiniſtris opinionibus exulceratum ſanaret, vt intelligeret, quo animo noſtri in eas oras acceſſiſſent. Proinde iuberet claſſem propius terram conſtituere, ſibiq; & vela & gubernacula traderet, vt illis pignoribus poſſet Rex certus eſſe, illum in fide manſurum. Quod quidem Gama nulla ſe conditione facturum oſtendit, quamuis eſſet ſibi ob id acerrimum ſupplicium cum interitu vitæ ſubeundum. Inde porrò ad fratrem literas miſit, quibus vt antè præceperat, eum admonebat, vt ſi videret, eum diutius à gente perfida detineri, vela faceret, & in Luſitaniam reuerteretur, atq; Regi, quomodo via in Indiam aperta fuiſſet, indicaret. Se de vita minimè ſolicitum eſſe: ne autem fructus tanti laboris interiret, anxiè formidare. Interim verò ſumma contentione Catuali repugnabat, omneſque illius fraudes conſtanter eludebat. Varijs altercationibus duo dies fuêre ſine vllo fructu conſumpti. Tandem fit pactio inter eos, vt merces, quę erãt in nauibus, in terram exponerentur cum hominibus qui eas viderent. Mercibus traditis, Gama dimiſſus à Catuale ſe in nauem contulit. Inde nuncium Regi miſit, qui Catualis in ſe perfidiam criminaretur, & doceret, ſe fraudibus illius coactum fuiſſe ita diſcedere. Ad hæc Rex ſe de cauſa cogniturum promiſit, & ſi Catualem aliquo eiuſmodi crimine alligatum deprehenderet, eum ita puniturum, vt deinceps fidem ſeruare diſceret. Quod verò ad merces attineret, ſe eum admonere, vt Calecutium conuehendas curaret, vbi pluris vænire poſſent. Aſſenſit Gama, merceſq; Regis ipſius ſumptu Calecutium importatæ ſunt. Interim Gama

Gama à Rege incõtinente detentus.

Gamæ ad claſſem reditus.

Exploratur à Gama Calecutiũ.

na-

nauibus propius vrbem deductis, ſingulis p..r.. diebus binos aut ternos homines in vrbem mittebat, vt ſic tandem poſſet ab omnibus ſitus animaduerti. Noſtri nullam iniuriam ab incolis interim accipiebant. Gama verò ſe, quoad fieri poterat, pacis & amicitiæ cupidiſſimum eſſe demonſtrabat. Poſtulauit deinde à Rege per nuncios, vt liceret ſibi ad maius fœderis vinculum, relinquere hominem Luſitanum Calecutij, qui Regis Emmanuelis negotia procuraret. Rex ſiue quod non intelligebat, quorſum illa procuratoris in vrbe permanſio pertineret, ſiue quòd ſuſpicaretur, Gamam ſine portorij ſolutione diſcedere velle, non mediocriter offenſus eſt: reſponſumq; dedit ſtomachi plenum. Gama cum cerneret, reſponſum longè ſecùs quã poſtulatum flagitabat, datum eſſe, ne verbum quidem vllum, quod in rem eſſet, cum Rege leuiſſimo communicandum exiſtimauit. Rex hoc Gamæ ſilentio multò acrius irritatus, duos homines Luſitanos, quos Gama cum mercibus Calecutium miſerat, in cuſtodiam dedit, mercesq; diligenter aſſeruari iuſſit. Gama à Rege flagitabat, vt ſibi homines cum mercibus redderentur. Rex in iniuria nihilominus perſeuerabat. Hoc animaduerſo, Gama, vt ius ſuum obtineret, viribus vtendum putauit. Primam igitur nauem, quam in portum intrare perſpexit, armis expugnat: inde ſex viros primarios, cum famulis vndeuiginti, vinctos abduxit, reliquam autẽ turbam dimiſit. Deinde vela fieri iubet, ita tamen, vt à conſpectu terræ non procul abſcederet. Sperabat enim, Regem, vt ſuos reciperet, Luſitanos cum mercibus continuò redditurum. At Rex miſit ad illum nuncium, qui diceret, ſe factum illius vehementer admirari, quòd homines nobiles ex ſuis domeſticis ſine vlla cauſa in vinculis detineret, cùm ab illis nullam iniuriam accepiſſet. Luſitanos enim, quos ſecum habebat, ſe non prius dimittere voluiſſe, quàm ad Regem fratrem ſuum literas daret: ſeque illos confeſtim cum bonis atque literis dimiſſurum. Hoc promiſſo inductus Gama, rurſus ad vrbem propius acceſſit. Poſtridie ve-

2. Luſitani vnà cum mercibus à Rege capti.

Belli Calecutienſis initium.

Regis ad Gamam nuncius.

veniunt Luſitani cum literis ad Emmanuelem ſcriptis. Miſit præterea, qui Gamæ diceret, ſi vellet aliquē in ea vrbe relinquere, qui Emmanuelis negotia procuraret, ſe operam daturum, vt id cum magno illius commodo fieret. Merces verò ſe ideo non remittere, quòd ſperaret fore, vt per manum illius, quem Gama ei negocio præficeret, venundari cum maiore lucro poſſent. Reſpondit Gama, ſe mutâſſe conſilium, neque velle quemquam in ea vrbe relinquere. Proinde ſi vellet, vt is illius domeſticos miſſos faceret, merces confeſtim reſtitueret. Sequenti die venit in nauem Monzaida animo perturbato, narratque Saracenos tumultuari, inſidias comparare, varijs calumnijs animum Regis in noſtros incendere, ſeque fuiſſe propter illorum dierum vſum, qui ſibi cum noſtris fuerat, in maximum vitæ diſcrimen adductum, vixque eorum manus effugiſſe. Se nullo modo poſſe, quandiu Calecutij maneret, vitam ab hominum perditorum inſidijs defendere. Proinde illum orare & obteſtari, vt ſe in Portugaliam ducat. De rebus ſuis, quas Calecutii relinquebat, parùm eſſe ſolicitum: vitam ſolùm conſeruare velle. Recepit illum in fidem Gama libentiſſimè, in Portugaliamque perduxit: vbi ad Chriſti nomen adiunctus, in omni vitæ ratione boni viri atque verè Chriſtiani officio perfunctus eſt. Eadem die Rex ſeptem lembos miſit, in quibus merces, quas Gama requirebat, erant impoſitæ. Gama cùm mallet vinctos in Portugaliā ducere, quàm merces recuperare, ait, ſe, cū tot mendacijs ad illum diem illuſus fuiſſet, nemini iam fidem habere. Sibi exploratum eſſe, non omnia, quæ fuerant Calecutiū inuecta, reportari. Otium verò ſibi non eſſe, ad ea, quæ deerant, inquirenda. idcirco ſe Malabares illos minimè dimiſſurum, ſed in Portugaliam ducturū, vt illorum teſtimonijs apud Emmanuelem vteretur, vt poſſet intelligere Rex clariſſimus, quibus iniurijs illi⁹ dux atq; legatus fuiſſet à Calecutij Rege, propter Arabes, homines ſceleſtiſſimos affectus. Hęc vbi dixit, ignē tormētis applicari iuſſit, vt eo terrore oēs ſeſe

Monzaida in clientelam à Gama ſuſceptus.

ſeſe in fugam darent. Rex hanc contumeliam] in digniſſimè tulit, ſed eam vlciſci non potuit, eò quod omnis illius claſſis eſſet propter anni tempus in terram ſubducta: veruntamen cùm venti Gamam deficerent, neque poſſet ea celeritate, qua volebat, ex illis regionibus abduci, Rex ſexaginta naues actuarias inſtruxit, & armatis hóminibus compleuit, vt in noſtras naues incurrerent. Sed excitata ſubitò tempeſtas claſſém hoſtium diſiecit, & vento minimè noſtris aduerſo naues noſtras à Calecutienſium cõſpectu celeriter abſtraxit. Gama tamen ex eo portu, quē primùm ſubire potuit, litteras ad Calecutij Regem dedit, in quibus, quot inſidijs appetitus à Mahumetanis, quot dolis proditus à Catuale fuerat, enarrabat. Eamq; rationem fuiſſe dicebat, cur eum minimè ante ſuum diſceſſum ſalutâſſet. Attamen ſe fore ſemper illius ſtudioſiſſimum, operāque daturum, vt Rex Emmanuel omnia, quæ ad dignitatem illius pertinere videret, ſtudioſè atq; libenter efficeret. De viris autem illius domeſticis, quos ceperat, non eſſe cur ſolicitaretur: fidem namq; dabat, ſe curaturum, vt ſalui & ornati in patriam redirent. Has litteras per vnum ex captiuorum famulis, quem in littore conſtitui iuſſit perferendas miſit. INDE verò digreſſus, ad paruas quaſdam inſulas delatus eſt. Sed antequam ad eas accederet, octo naues longæ in illius naues inuehuntur: quarum ſeptem fugauit, & vnam cepit multiplici commeatu, varijsq; fructibus onuſtam. Erat autem claſsis illa piratæ cuiuſdam, cui nomen erat Timoia, hominis acris, quem omnes, qui mare illud nauigabāt, valdè metuebant. Ex inſulis illis in inſulā, Anchediuam nomine, quæ aberat à continente circiter quatuor paſſuum millia, curſum direxit, vt in ea quomodocunque poſſet, naues diuturna iactatione quaſſatas reficeret. Ibi cùm vndique multi illius videndi gratia confluerent, venit inter alios vir familiaris atq; domeſticus Dynaſtæ cuiuſdam, qui inſulam non longè ab ea regione ſitam, dominatu premebat. Inſulam appellant Goam, Dynaſtam Zabaium nominabant.

Calecutana claßis aduerſus Luſitanos.

Gamæ ad Calecutij Regem literæ.

Gamæ à Calecutio diſceſſus, et victoria naualis.

Timoia Pirata.

Anchediua inſula.

Goa inſula.

bant. Erat autem Zabaius vir animo magno præditus, militaribus & imperatorijs artibus inſtructus, multosque milites alebat, & omnes, quos acres in armis cognouerat, ad ſe magnis ſtipendijs inuitatos aggregabat. Illius verò familiaris, quem diximus, ad Gamam adijt, eumq; Italo ſermone nomine Zabaij honorificè admodum ſalutauit. Dixitq; præterea, Zabaium illius fama commotum, omnia curaturum, quibus illum indigere perſpiceret. Proinde ſiue illi commeatu, ſiue armis, ſiue pecunijs opus eſſet, omnia ſine vlla dubitatione poſtularet. Illum namque minimè boni principis & amici officio defuturum. Admiratur Gama & viri ſpeciem, & orationis Italæ venuſtatem, & ingenium, quo ad omnia, de quibus illum percunctabatur, acutiſsimè reſpondebat. Quæſiuit vnde eſſet oriundus. Narrat ſe in Italia natum. Cùm tamen Græciam verſus cum parentibus nauigâſſet, in piratas incidiſſe, & varijs caſibus in tantam miſeriam deueniſſe, vt ſine vlla ſpe reditus principi Mahumetano ſeruire cogeretur. Cum deinde multa ſolerter inquireret, & curioſius, quàm par erat, indagaret, & quaſi res alias agere videretur, à propoſito ſæpè deflecteret, & rurſus ad inſtitutum ſermonem rediret, Gama ſuſpicatus eſt eſſe proditorem, neq; ſalutandi, ſed ſpeculandi gratia eò ſe cōtuliſſe. Itaq; ea ſuſpicione tactus, hominem corripi, & vehementiſsimè torqueri iubet. Is doloris magnitudine coactus, ſe natione Sarmatam, religione verò Iudæum eſſe confitetur, in Zabaijq; famulatu verſari, ab eoque miſſum vt noſtras naues ſpecularetur: & quot milites in illis eſſent, & quibus armis vterentur, inſpiceret. Illum nanque in animo habere, comparata claſſe, noſtras naues opprimere. Hac re intellecta, Gama cùm primùm potuit, indè profectus eſt. Iudæum tamen miſſum facere noluit. Hic poſtea Chriſtianus effectus, Gaſparis nomen obtinuit, Regiq; Emmanueli egregiā operam multis in rebus nauauit. Ex ea inſula digreſſus Gama, inſtitutum curſum tenuit, ita tamē, vt propter ventorum nimiam lenitatem tardè & incommodè

Zabaij Goæ Dynaſtæ, ad Gamam legatio fraudulenta.

Proditio detecta.

Gamæ in Aethiopiā reditus.

dè nauigaret. Pelago illo ingẽte tranſmiſſo, in Aethiopiæ, quæ ſupra Aegyptum eſt, oras ad Auſtrum pertinentes delatus, ad ciuitatem nomine Magadaxum peruenit: quàm cùm accepiſſet à Saracenis poſſideri, tormentis acerrimè verberauit, maximamq; mœniũ partem diſturbauit, & naues, quæ erant in portu, aut depreſſit, aut crebris ictib⁹, quò minus citò nauigare poſſent, impediuit. Indè profectus, in octo Saracenorum nauigia incidit, quæ in illum impetum tulerunt. In ea Gama confeſtim inuectus eſt, paruoq; certamine omnem illam claſſem fugere compulit: quam tamen inſequi non potuit, eò quòd ventus deficeret. Tandem in Melindenſem portum ingreſſus, fuit ab amico principe ſatis amanter exceptus, multiſq; rebus ad milites ex labore & morbo grauiſſimo reficiendos adiutus. ibi quinq; tantùm dies commoratus (verebatur enim, nè tempus flectendi promontorij propter hyemem, quæ aduentabat, efflueret) vela pandere ſtatim iuſſit. In naues tamen prius legatum Melindenſis principis accepit, quem is ad Emmanuelem mittebat. Et quia nauis Pauli Gamæ ex vetuſtate nimia laborabat, & diſſolutis aliquot in locis compagibus, aquam immodicam accipiebat, & nautæ atque milites ad tres naues dirigendas atque tuendas deficiebant, incendere eam iuſſit, fratremque in nauem ſuam recepit. Milites verò atque nautas cum Nicolao Coëlio ita diuiſit, vt illi partem attribueret, partem ipſe retineret. Tertio Kal. Martij peruenit in inſulam nomine Zamzibarim, fertilem & opimam, fontibus crebris, & denſis nemorib. amœnam, multiſque gregibus abundantem, à continente circiter paſſuum viginti quatuor milibus diſiunctam: in qua, præter alias arbores, altiſſimæ Mali medicæ in ſyluis ſponte naſcuntur, è quarum floribus cùm ventus leniter ſpirat, in loca etiam longinqua ſuauiſſimi odores afflari dicuntur. Inſulæ Princeps quãuis ſectam Mahumeti ſequeretur, Gamam tamen benignè complexus eſt, illumque cõmeatu & fructibus onerauit. Mozambiquen deinde prætervectus, ad aqua-

Magadaxũ Aethiopiæ ciuitas.

Pugna cũ Saracenis naualis.

Melindẽſis Regis ad Emmanuelẽ legatio.

Zamzibaris inſulæ deſcriptio.

quationem S. Blaſij naues appulit, quo in loco aquationi, & lignationi, & venationi operam dedit. Ventis excluſus, eos portus, in quibus exules remanebāt, ſubire non potuit. Promontorium Bonę ſpei ſexto kalen. Maij ſuperauit. Indè ad Inſulam S. Iacobi ventis ſecundis naues appulit. Inde verò duces aduerſa tempeſtate diſpulſi ſunt. Nicolaus Coelius Olyſipponem rectà contendit. Gama in inſulam, quam appellant Tertiā, nauigauit. Erat enim frater illius Paulus Gama diuturno morbo oppreſſus, atq; tabe propemodum conſumptus, ita, vt maris iactationem ferre nullo modo poſſet. Itaque vbi vita functus eſt, Vaſcus Gama exequijs ritè perſolutis, vt quod reliquum erat itineris, conficeret, indè proficiſci maturauit, Olyſipponiſque portum ſubiuit Anno à Christo nato, M cccc xcix. QVO quidem tempore iam Rex omnia, quæ eis in nauigatione, & in India, & reliquis partibus acciderant, è Coelio cognouerat. Homines interim admiratione quadam defixi, eos, qui ex India redierant, quaſi ab inferis excitatos intuebantur. Multi tamen deſiderati ſunt morbis grauiſsimis abſumpti. Centum & quadraginta & octo profecti cum Gama fuerāt: quinq; & quinquaginta tantum reuerſi ſunt, & hi maxima ex parte labore & inualetudine debilitati. Gama fuit à Rege cum multis laudibus acceptus, & titulis, & ornamentis, & muneribus ob tam præclarum facinus perinde atq; meritus erat, illuſtratus. Et Coelius item fuit auctus honoribus, & reliqui deinde omnes pro cuiuſque meritis & dignitate remunerati. Hoc autem tempore Emmanueli viſum eſt, oſſa Ioan. Regis, quæ erant Syluijs Algarbij ciuitate, in templo maximo eiuſdem ciuitatis condita, in oppidum, quod Bataglia nominatur, transferre. Obtinuit autem oppidum id nomen, propter prælium illud acerrimum, quo Ioann. Portugaliæ Rex, hoc nomine primus, Ioannem Caſtellæ Regem, Henrici Regis filium, non longè ab eo loco ſuperauit. Perſpicuum eſt enim, Batagliæ nomine prælium ſignificari. Extruxit autem Ioannes primus eo in loco templum

Gamæ Portugaliam verſus nauigatio.

Tertia inſula.

Pauli Gamæ mors.

Vaſci Gamæ in Luſitaniam optatus reditus.

Emmanuelis in Gamam & Coelium atque ſocios munificentia.

RES EVROPEAE.

Bataglia Luſitaniæ oppidum.

in honorem Sanctiſſimæ Virginis ampliſſimum: ſtatuitq;, vt in ædibus, quas in eum finem ædificauit, templo coniunctis, religioſi viri, qui Diui Dominici inſtitutum ſequerentur, habitarent, vt ſacra conficerent, & vicinos populos ſanctis diſciplinis inſtruerent. Eum autem locum ſepulturæ ſuæ delegit. Nec ille ſolùm, ſed illius filij, & Rex Alfonſus, & Alfonſus Ioannis ſecundi filius, multiq; præterea Luſitani principes eodem in templo ſepulti ſunt. Emmanuel igitur vt eodem etiam in loco Ioannis reliquiæ conderentur, in Algarbium cum Georgio Ioannis filio, & multis præterea viris nobilitate & virtute præſtantibus profectus eſt. Aperto autem ſepulchro, Ioannis corpus integrum inuentum eſt, ex quo ſuauiſſimum odorem diffuſum fuiſſe memorant, cum ingenti omnium admiratione. Nam ſupra quatuor annos in eo ſepulchro conſtitutum iacuerat. Addebant permulti, fuiſſe illi, editis in eo loco miraculis, egregiæ ſanctitatis teſtimonium à Deo tributum. Fuit autem tam ſolenni pompa delatum, & tãta hominum frequentia & celebritate, quæ illud proſequebatur, ornatum, vſque eò, dum in ſepulchro conderetur, vt nihil omninò fuerit ab Emmanuele prætermiſſum, quo poſſet, quanta fide Ioãnis memoriam cõleret, apertè ſignificari. Qui tamen interim Indiæ ſtudium non intermittebat, & claſſem, quam rurſus in orientis Solis regiones immitteret, ædificabat. Sed cùm eſſet ea mente, vt nihil vnquam agitaret animo, quod non caſtiſſimæ religionis auſpicio inſtituendum árbitraretur: in eo loco, ybi Henricus templum in honorẽ ſanctiſſimę Virginis ædificârat, vt dictum eſt, aliud tẽplum multò amplius, & magnificentius ædificare inſtituit: cuius ſtatim fundamenta iecit, eiuſdemq; diuinæ Virginis, quam ſingulari pietate colebat, memorię conſecrauit. Locum illũ Bethlehẽ appellari voluit, nomine ab ea ciuitate ſumpto, in qua Chriſtus ad humani generis ſalutem natus eſt. Aſciuit autem homines ſingulari religione, qui ſe Diui HIERONYMI inſtitutum ſequi profitebantur: quos in illius templi cu-

Luſitanorũ Regũ Mauſoleum.

Ioannis Regis corpus quarto poſt mortẽ anno translatum integrum.

Templũ D. Virgini ab Emmanuele conditũ.

Locus ſepulturæ ab Emmanuele delectus

cuſtodia poneret, qui ſacra conficerent, & numen diuinum religione placarent: & omnes nautas atque vectores, qui ex varijs partibus eò commeare ſolent, ſanctis diſciplinis erudirent. Eum verò locum ſepulturæ ſuæ delegit. Arcem deinde in rupe, quam marini fluctus circumfluunt, non longè à templo Occaſum Solis verſus, inſtituit munitiſſimam, quæ prohiberet portus Olyſipponenſis aditu naues omnes, quæ non ſe pacificas eſſe, ſigno nautis vſitato ſignificarent.

RES INDICAE.

Noua Claſſis in Indiam deſtinata.

Claſſis autem, quam miſit, erat tredecim nauium. Mille & quingentos milites habebat: erat præterea bellicis munitionibus egregiè inſtructa & armata.

Petrus Aluarus Capralis Claſſis præfectus.

Illi verò Petrum Aluarum Capralem, cuius virtuti plurimum fidebat, præfecit. Caprali autem præcepit, vt quoad fieri poſſet, amicitiam cum Calecutij Rege firmaret, ab eoque peteret facultatem arcis prope vrbem ædificandæ, qua Luſitani poſſent vitam ab hoſtium immanitate tueri, & ſine vlló periculo negotiari. Quòd ſi videret Regis animum adeò à noſtris alienatum, vt omnem fœderis rationem aſpernaretur, illi bellum inferre minimè dubitaret. Iuſſit præterea, vt, ſi poſſet Melinden accedere, Regi ſignificaret, ſibi gratiſſimam illius legationem fuiſſe, eiusque cauſa omnia, quæ poſtularet, libentiſsimè facturum.

5. Monachi ordinis D. Franciſci in Indiam miſſi.

Miſit autem in hac claſſe quinque monachos religionis opinione præſtantes, ex his, qui FRANCISCI viri ſanctiſsimi mores & inſtituta ſequuntur, qui Calecutij, ſi fœdus ritè fieret, remanerent, vt Luſitanis, qui erant in ea vrbe negotiandi cauſa manſuri, ſacra miniſtrarent: & ſi qui ex alienis gentibus ad CHRISTI nomen adiungi vellent, eos ſanctis diſciplinis inſtituerent. His autem erat præfectus Henricus vir ſingulari religione & pietate, qui poſtea ob vitæ ſanctimoniam Septenſis Pontifex effectus eſt.

Annus Chriſti 1500.

Soluit autem Capralis cum omni claſſe viij. Idus Martij, Anno à CHRISTO nato. M. D.

RES EVROPEAE

POST hæc Emmanuel Georgium Ioannis Regis filium nouis titulis honeſtauit, vxoremq́; illi dedit Beatricem, Aluari, cuius ſæpè mentio facta eſt, Brigantini

Ducis fratris filiam,ſingulari probitate fœminam. Alfonſum verò, filium Iacobi fratris ipſius Emmanuelis, cui Ioannes propria manu necem intulerat, magiſtrũ equitum effecit. Erat autem Alfonſus nothus: mater tamen illius fuit mulier ſumma nobilitate, quæ Iacobi eximia pulchritudine, tempore, quo is in Caſtella verſabatur, accēſa, operam ſummo ſtudio dedit, vt illius complexu potiretur. Hoc eodē anno, qui fuit à Chriſto nato. M. D. princeps Michael, Emmanuelis & Iſabelæ filius, cum iā duos fermè annos natus eſſet, morbo ſublatus eſt. Fernandus verò & Iſabela rurſus, vt noua affinitate ſibi Emmanuelem deuincirent, elaborârunt. Mirè enim cupiebant filiā ſuam Mariam illi collocare. Emmanuel vbi id intellexit, ſumma voluntate eorū deſiderijs aſſenſus eſt. Nec enim aliud poterat eſſe matrimoniū vel generis amplitudine, vel dotis magnitudine, vel virtutis egregię ſignificatione clarius, & eorum vtrique conuenientius. Eluxit enim in Maria ſummum modeſtiæ, & māſuetudinis, & probitatis exemplum. Sed quia matrimonium propter affinitatem in matrimonio Iſabelæ contractam, per Pontificij iuris ſanctiones iungi minimè licebat, à Pont. Maxi. poſtulârunt, vt eos ſolueret legib. nè religione aliqua poſſet impediri coniunctio, quæ tam multas vtilitates erat omnibus Hiſpanię regnis allatura. Hac impetrata à Rom. Pont. facultate, nuptiæ celebratæ ſunt. Quamuis aũt noua nupta illi propter inſignem virtutē maximè cordi eſſet, nō illius tamen amor eum poterat ab ea cupiditate deducere, qua tenebatur. Cupiebat enim, vt maiorum ſuorum veſtigijs inſiſteret, in Africam trāſire, vt Mauros bello premeret. Multi fuerunt in conſilio, qui eum ab ea cogitatione conarentur auertere. Dicebant enim, non eſſe regium munus, exercitum ducere: ſed ijs, qui exercitum ducerent, imperare. Præterea ad Mauritaniam omnem debellandam, copias minimè ſuppetere: ad bellum commodè ducendum, eas ſufficere, quæ erant ſtrenuis Ducibus aſſignatæ. Minimè autem pertinere ad illius dignitatem in Africam tra-

Michaelis Hiſpaniæ Principis mors.

Emmanuelis ſecundæ nuptiæ.

Expeditio in Africā Emmanueli diſſuaſa.

traijcere, niſi cum illis copijs, quibus poſſet omnem illam regionem ſub imperium ſubiungere. Accedebat, quòd nondum filium habebat, quem poſſet, ſi illum caſus aduerſus belli ſuſtuliſſet, hæredem relinquere. Nè vellet igitur gloriæ cauſa Regnum in tantum diſcrimen inijcere. Regis enim gloriam ſempiternam patriæ caritate contineri, non in bello ſine vlla publica vtilitate ſuſcepto conſiſtere. Adhæc vxor cum lachrymis illum obſecrabat, nè vellet tam ſubito diſceſſu dare ſermonem multis, qui interpretarentur, illud conſilium non tam bellandi ſtudio, quàm illius deſerendæ cupiditate ſuſceptum. Multò ſibi tolerabilius fuiſſe, nunquam domum ab illo ductam eſſe, quàm ductam repentè relinqui. Illud enim conſilij, hoc acerbitatis argumentum continere. Ad hæc per literas cum parentibus agebat, vt Emmanuelem ab eo conſilio reuocarent. Neque ſe, quò minus bellum à viro fieret, recuſare, ſed nè eo tempore fieret, enixè contendere. His quidem argumentis & conſiliarij, & vxor eum ab inſtituto nitebātur abducere. Ille tamē nihilò ſecius in eo perſiſtebat, & bellum ſummo ſtudio comparabat. Exercitum ſumma celeritate conſcribi, & claſſem inſtruere iuſſit. Exercitus viginti ſex millia peditum continebat, & ſex millia equitum, & equites præterea cataphractos octingentos. Cum his copijs ſe, quod animo deſignabat, confecturum facilè confidebat. SED in hoc ſuſcepti atque propemodum inſtituti belli apparatu, crebri ad eum rumores allati ſunt, Baiazetum Turcarum Imperat. ingentem claſſem inſtruxiſſe, qua omnes inſulas & ciuitates Græciæ, quæ ad Venetorum Imperium & ditionem pertinebant, euerteret. Veneti cùm id exploratum habuiſſent, & quantus contra illos ſcriberetur exercitus, accepiſſent, neq; tantam belli molem ſe ſolos ſuſtinere poſſe confiderent, cùm ab alijs Regibus Chriſtianis, tum ab Emmanuele auxilium per Legatos petierunt. A Pontifice Maximo præterea flagitârunt, vt ab Emmanuele poſtularet, vt ea claſſe, quæ iam erat rebus omnibus inſtructa, Remp. illam iuuare vellet. Itaq;

Exercitus Emmanuelis.

Turcarum in Græcos & Venetos expeditio.

Veneti ſubſidium contra Turcas ab Emmanuele petunt.

Pontificis ad Emmanuelem literæ pro Venetis.

Pontifex Legatis Venetis, qui cum his poſtulatis ad Emmanuelem Reipub. ſuæ nomine mittebantur, literas ad eum dedit, quibus admonebat, nè Venetorum poſtulata negligeret. Commune namq; Reip. Chriſtianæ diſcrimen coniunctis omnium Chriſtianorum viribus eſſe depellendum. Cogitaret enim, ſi ſempiternus Chriſtiani nominis hoſtis, quod animo deſignabat, efficeret, quanta cum ſuperbia eſſet in Italiam, deindè in Galliam & Hiſpaniam inuaſurus. Bellum Africanum intermitti commodè poſſe: at occaſionem tantæ calamitatis arcendæ prætermiſſam reuocari nō poſſe. Multò deindè eſſe ad laudem illuſtrius, ab amicis propulſari, quàm inimicis inferre periculum. Multos Italiæ Principes eſſe ad auxilium Venetis afferendum incitatos. Sed eos non tam citò poſſe opem afferre, quàm periculi magnitudo poſtùlabat. At Emmanueli, cùm iam claſſem omnibus rebus ornatam haberet, nihil impedimento fore, quò minus, ſi vellet, ad ſe omnem gloriam illius Reip. conſeruatæ reuocaret. Celeritate opus eſſe, quam reliqui propter rerum ſuarum difficultatem adhibere non poterant. Videret autem quanta gloria illius eſſet futura, ſi Reſp. Veneta à vicinis deſerta, ab eo, cuius regnum tanto locorum interuallo diſſidebat, in tanto diſcrimine ſuſtentaretur. Poſtremò in illius belli ſocietate non ſolùm humanitatis atq; virtutis, ſed etiam Chriſtianæ pietatis ſpecimen clariſsimum, ſempiterna memoria conſecrandū, dari ab illo poſſe. His rationibus inductus Emmanuel, & Pōtificis etiam literis ad miſericordiam inflexus,

Emmanuelis ad Venetos Legatos reſponſum.

Legatis benignè reſpōdet, ſeq; officio ſuo minimè defuturum pollicetur. Statuit igitur, vt ex tota claſſe, triginta naues, quanta maxima celeritate fieri poſſet, re frumentaria & omni commeatu ad tam longinquam nauigationem neceſſario inſtruerētur. Et quia claſſe diminuta, nō poterat ille pro dignitate bellum per ſe Mauris, vt cogitauerat, inferre, illud in aliud tempus diſtulit, & toto animo in opem, quam erat Venetis allaturus, incubuit. INTERIM dum hæc ſummo ſtudio gerun-

Claſsis Luſitana Venetis miſſa ſubſidio.

runtur, in Mauritania hæc euenerunt. Ioannes Meneſius poſt illam victoriam, quam de Baraxa & Almandarino conſequutus eſt, iuſſu Regis in Portugaliã redijt. Deindè anno M. D. I. fuit Arzilam remiſſus cum ſupplemento centum & quinquaginta equitum. Sic enim bellum à noſtris gerebatur in Africa, vt rarò pedites depugnarent: & ideò omnes fermè copiæ, quas Reges ſummittebant, erant ex equitibus. Eo tempore Rodericus Caſtrenſis Tingitanæ ciuitati præerat. Meneſius cùm primùm Arzilam attigit, contineri diu nõ potuit, quin Mauros aliqua clade afficeret. Quia verò tantas copias non habebat, quantis erat opus ad rem, quam cogitabat, commodè gerendam, Caſtrenſem per literas ad facti ſocietatem inuitauit. Coniunctis hac ratione copijs, in maximos pagos intendunt, inopinatoque Mauros aggrediuntur. Maxima eorum pars formidine perterrita, ſe in fugam dedit. Multi tamen, vt in extremo vitæ caſu dignitatem retinerent, acerrimè dimicârunt. E quibus multi occiſi, centum verò & octoginta capti fuêre. Cum verò ex noſtris equites quinq; ſeptem Mauros cõſpicati fuiſſent, qui cum quinq; mulierib. latenter fugiebant, eos inſequuntur. Mauri quãuis equos non habebant, eos enim amiſerant, pedibus tamen, vt ſumma contentione reſiſterent, ſe parabant. Fuit atrox inter illos atq; noſtros pugna commiſſa, & diutius vtrinq; quam pro numero dimicatum. Mauri tres equos confodiunt, & omnes noſtros conuulnerant. Noſtri verò omnes eos concîdunt. Vnus ex Mauris cùm in extremo iam vitæ diſcrimine fortiſſimè pugnaret, ſponſæ, quæ erat in illo mulierum comitatu, tantum dolorem attulit, vt maxima voce exclamans, diceret: Itáne verò, anime mi, videbo te crudeliſſimè necari, neque tibi opem vllam afferam? lachrymisque tantùm mortem tuam proſequar, & non me ſociam tibi mortis adiungam? Te extincto, quam ex vita iucunditatem percipiam? Hæc vbi dixit, in noſtrorum gladios ruit, & equitem vnum, qui pedibus (iam enim equus illius erat occiſus) cum mulieris ſponſo dimicabat,

RES AFRICANAE.

Annus à Christo nato 1501.

Belligerandi in Africa ratio.

Victoria de Mauris relata.

Acris velitatio.

Maurus quidam ab amaſia in præliũ excitatus.

bat, ſumma vi corripit, & adeò arctè cōplectitur, vt is ſe expedire non poſſet. Parumque abfuit, quin ab illius ſponſo vita priuaretur, propterea quòd gladio vti non poterat, ſed aliorum interuentu, qui iam reliquos occiderant, pugna fuit cum omnium hoſtium interitu finita. Ita tamen hi ſeptem Mauri conciderunt, vt in extremo etiam ſpiritu, virtutis egregiæ ſignificationem darent. Fuit præda ingens capta, multi pecorum & armentorum & equorum greges abacti. Cùm verò duces exercitum in ciuitates, vndè fuerant profecti, ſub ducerent, & à pagis quatuor paſſuum millia abeſſent, dux oppidi munitiſſimi, quod appellant Mauri Alcaſſarelquibir, cum equitibus mille & ducētis, in noſtros inuadit, & agmen poſtremum, quod Meneſius ducebat, aggreditur. Noſtri ordine inſtructi, progrediebantur cum præda, & vt ſe à Maurorum incurſione defenderent, non autem vt illos offenderent, laborabant: & ita paulatim excedebāt, quamuis à Mauris leuibus prælijs certaretur. Genus autem pugnæ hoc erat.

Alcaſſarel quibir oppidum.

Maurorū cum Luſitanis velitatio.

MAVRI haſtis infeſtis in noſtros incurſabant, & continuo ſe curſu recipiebant: vnde rurſus alijs curſibus initis, in noſtros impetum dabant. Noſtri reiectis parmis eorum ictus excipiebant, & reſpectantes, equorum terga tegebant, & equos, quoties acrius premebantur, in hoſtes concitabant. Cùm verò Mauri ferocius inſtarent, Meneſius in illos cum parte copiarum inuectus, impreſſionem fecit, qua quinquaginta ex illis haſtis transfixi conciderunt. Mauri cùm cernerent, noſtros cum præda paulatim abire, conſilium inierunt, vt cum noſtris acie inſtructa dimicarent. A curſibus igitur abſtinentes, in ordinem à Ducibus coguntur. Meneſius prælium minimè detrectabat. Conſtitit igitur, & miſit ad Rodericum Caſtrenſem, qui diceret, ſe in animo habere prælij caſum experiri. Proinde ſi ei videretur, ſuos in nouiſſimum agmen reduceret, vt vno agmine facto in hoſtes irruerent. Reſpondit Caſtrenſis, non eſſe boni Imperatoris, fortunæ varios euentus in rebus ex animi ſententia geſtis

Meneſij cū Caſtrenſe de prælio ineundo cōſultatio.

ſtis abſque vlla neceſſitate periclitari. Multa namque accidere, quibus id, quod feliciter inceptum fuerat, Ducum inſolentia teterrimè caderet. Hoſtes eſſe numero plures; noſtros verò poſſe, ſi vellent, cùm tam facilem receptum haberent, prælij periculoſi conditionem recuſare. Strenui verò Ducis eſſe, commodo ſuo, non ex hoſtium voluntate prælium inire. Prædam eſſe ſatis magnam: ex noſtris neminem deſiderari: nè vellet igitur quod egregiè factum erat, conſilio audaci corrumpere. Meneſius non improbauit conſilium. Mauri verò, dum noſtri tempus in hac conſultatione conſumunt, animaduertentes noſtros commorari, exiſtimârunt eo conſilio cõſiſtere, vt ſigna in illos inferrent. Cùm verò multis in locis experti fuiſſent, quam acriter noſtri, poſt rem obſtinato animo conſtitutam, ferro decernerent, abierunt. Noſtri verò Duces præda diuiſa domum incolumes reuerſi ſunt. NON poſt multos dies Meneſius certior factus eſt Mauri cuiuſdam ſpeculatoris indicio, Feſſenſem Regem egreſſum eſſe, vt excurſiones faceret, & Tingitanam ciuitatem vel expugnaret, ſi poſſet, vel agrũ ſaltem popularetur, & quam maximam poſſet vaſtitatem noſtrorum reb⁹ inferret. Habere autem ſub ſignis equitum duodecim millia. Tingi verò tanta celeritatę contendere, vt non poſſet nuncius ad Caſtrenſem, antequam ille accederet, peruenire, maximè verò cum nulla eſſet via, vbi hoſtes eo tempore non inſiderent. Hac rę perculſus Meneſius, ignem tormęntis æneis applicare iuſſit, vt globorũ ſtrepitu poſſet Caſtrenſi ſignificare, quo in periculo verſaretur. Præterea ciuis quidam Tingitanus proximis illis diebus Arzilam venerat, & catellam ibi per obliuionem reliquerat. Meneſius catellam ligari, literasq; cæra circunlitas, quibus ea, quæ acceperat de Regis aduentu, nunciabat, collo illius appendi iubet, eamq; ſub noctem acerrimè verberatam in littore conſtitui. At catella dolore verberum grauiter affecta, tanta celeritate domum properat, vt ante lucem ad Tingi portas aſſiſteret. Ibi lectis literis, Caſtrenſis, vt omnes in armis

Feſſenſis Regis in Tingitanos expeditio.

Cel[illegible] i. ter[illegible] mittenda. [illegible]rum [illegible]iq.

parati eſſent, imperat. Vix hæc facta fuerant, cùm rex ciuitati appropinquauit, maioremq; partem exercitus præmiſit, quæ populationem agris inferret, & omnes greges abigeret, & homines, quos in agris inueniret, ferro trucidaret. Caſtrenſis vt illis reſiſteret, egreſſus vrbe, in eos inuectus eſt. Sed multitudine oppreſſus, in vallum, quod eſt à noſtris circum vrbem munitionis gratia conſtitutum, ſe magno cum labore recepit. Antequam enim id efficere poſſet, fuit vtrinq; plus duabus horis acerrimè dimicatū. Cecidit in ea pugna Caſtrenſis quidam filius, & octo equites viri fortiſſimi, & ipſe Caſtrenſis haſtæ conictu fuit in facie grauiſſimè vulneratus. Noſtris intra vallum receptis, Mauri nihilo ſecius inſtant, & intra vallum irrumpunt. Cùm verò noſtri in vrbem ſe recipere conarentur, Mauri noſtros acriter inſequentes, vt ſimul in vrbem irruerent, ſumma contentione pugnabant. Hac re animaduerſa, Caſtrenſis cum equitum turma in Mauros conuerſus, tanto impetu in eos incurrit, vt facilem receptum omnibus præberet. Poſtremus omnium quidam eques egregiè fortis, Lupus Martinus nomine, vrbem ingreſſus, vectem ad medias portas induxit. Cùm autē multi illum magnis clamoribus admonerent, vt totam portam clauderet: reſpondit, nunquam ſe tantum facinus admiſſurum, vt eam Portugalenſibus maculam ſignificatione timoris inureret. Se paratum eſſe, pro illius mediæ portæ defenſione ad extremum vitæ ſpiritum dimicare. Neque ſolùm hoc dixit, ſed factis etiam oſtendit. Nam cùm Mauri in illum ferociter inuaderent, primum impetum animo magno ſuſtinuit, donec multi opem illi afferrent, quorum virtute excluſi mœnibus Mauri, ſe in caſtra contulerunt. AT Rex poſt dies quatuor, caſtris indè motis, Arzilam exercitum traducere maturauit. Meneſius per ſpeculatores de aduentu illius certior factus, præſidijs in vrbe diſpoſitis, copias ſuas in locum, quod appellant oppidum vetuſtum, eduxit, aciemque equitum & peditum inſtruxit: quibus imperauit, vt ſe continerent vſque

Parū felix Luſitanorum in Mauros eruptio.

Rara Lupi Martini fortitudo.

Tingi oppidū obſidione ſolutū.

eò, dum is ſignum daret, quo animaduerſo erant omnes exituri. Interim verò, vt hoſtium exercitum ſpecularetur, cum viginti tantùm equitibus ad flumen, quod dulce nominatur, progreſſus eſt. Ibi cum multitudinem hoſtium conſpiceret, ſe in oppidum ſenſim atque leniter recipiebat. At illum abeuntem anteſignani Maurorum equites adoriuntur tanto impetu, vt cogerent illum, cùm iam non longè ab eo loco, in quo ſuos reliquerat, abeſſet, in illos equum incitare. Sed eo tempore non habebat ſecum niſi quatuor tantùm equites. reliqui enim multò celerius, quàm decebat, in oppidum regreſſi fuerant. Equites tamen quinquaginta cùm illum in hoſtes incurrere perſpicerent, quanta celeritate poſſunt, accurrunt, tantoque impetu in hoſtes feruntur, vt eos funderent, magnamque cædem ederent. At qui in oppido vetuſto relicti fuerant, cùm animaduerterent, Meneſium longius hoſtes fugientes inſequi, non eſſe ſignum diutius expectandum rati, vt illi ſuppetias afferrent, accelerant. Sed iam Mauri eo tempore per alias campi partes immiſſi, vias omnes obſederant. Meneſius interim animaduertens à Rege recentes & integros equites, qui feſſis & vulneratis ſuccederent, frequenter mitti, ſeq́ue, cùm paucis hominibus ſtipatus eſſet, non poſſe vllo modo hoſtium impetum ſuſtinere, vt ſe ad ſuos reciperet, omni contentione pugnabat. Quod non ſine maximo labore fieri potuit. In hoc tanto vitæ diſcrimine aliquot illius equites ceciderunt, & multi vulnerati ſunt, & Meneſius vulnus ſecundum femur accepit: & tamen aciem, qui obſeſſis vijs eum intercipere contenderant, tam acri animo perrupit, vt ad ſuos tandem accederet. Indè igitur cum ſuis copijs omnib. in Mauros, qui iam intra vallum pugnabant, impetum dedit: è quibus multi occiſi, multi vulnerati, aliquot etiam capti, omnesq́ue tandem extra vallum eiecti ſunt. Ad hunc modum confecto prælio, Meneſius vrbem ingreſſus eſt. Accidit tunc ridiculum quiddam noſtris: ſed

Chriſtianorum in Mauros inſidiæ.

Meneſij periculum.

Caſus ridiculus.

ſed illi, qui riſus materiam præbuit, non valdè lætum. Nam cùm quidam Maurus è campo in oppidum adequitaret, quod exiſtimabat iam à ſuis captum eſſe, lætus & ouans per portam ingreſſus eſt: iniectíſque ſtatim illi a noſtris vinculis, præproperæ lætitiæ pœnam tulit. DVM hæc in Africa geruntur, Emmanuel ſummo ſtudio laborabat, vt claſſis, quam in Venetorū auxilium mittebat, intra breuiſſimum ſpatium rebus omnibus inſtructa & ornata eſſet. Illique præeſſe iubet Ioannem Meneſium, Odoardi Meneſij Viēnenſis Dynaſtæ filium, virum ſingulari virtute & conſilio præditum. Aliam deinde claſſem eidem Meneſio commiſit, in qua erant præſidia militum, quæ erant in caſtello nomine Mazalquibiri diſponendá, ſi poſſet obiter expugnari. Eſt id caſtellum in regione maritima Mauritaniæ Cæſariæ, in littore, Orannenſi ciuitati oppoſitū. Præſcripſerat enim ſecreto Rex Emmanuel ipſi Meneſio, vt in eo expugnando belli fortunam experiri minimè dubitaret, dum modo non multum tempus in ea pugna conſumeret. Claſſis xvj. kalen. Iunij anno M. L I. Olyſippone ſoluit, ſecundisque ventis vtens Meneſius, breui in fretum Gaditanum peruenit: indè, vt Regis imperata conficeret, Mazalquibirium petijt: aduerſis tamen ventis excluſus, ante diem tertium portū ſubire non potuit. Mauri hoc ſpatio temporis interiecto, cum animaduerterent, quo animo noſtri ad portum appellere conarentur, vt ſumma vi reſiſterent, ſe comparabant, & animos hominum confirmabant, caſtellumque firmis præſidijs muniebant. Noſtri tandē terra potiti, caſtellum oppugnant, ſcalas admouent, in muros certatim adſcendunt: neminem repugnare vident: exiſtimant, hoſtes metu perterritos latebris occultari. Hac opinione decepti, tanquam victores quacunque libet, inambulant. At Mauri, qui inſidijs collocatis hanc expectabant occaſionem, eos diſſipatos, & nihil iam hoſtile ſuſpicantes aggrediuntur, & præcipites eijciunt. In hoc conflictu viginti ex noſtris deſiderati ſunt. Meneſius vt in mandatis habebat, non diuti⁹

RES EVROPEAE — *Claßis Venetis ſubſidio mittendæ apparatus.*

RES AFRICANAE. — *Mazalquibiris caſtelli ſitus.*

Luſitanorum victoria Mauri cis inſidijs corrupta.

RES EVROPEAE

in oppidi

in oppidi oppugnatione tempus conterendum ſtatuens, reliqua claſſe dimiſſa, cum triginta nauibus ad auxilium, quod Venetis mittebatur, aſſignatis, inſtitutū curſum tenuit. In Sardiniam tandem delatus fuit, & ab illius inſulæ Prætore admodum honorificè receptus. Indè, cibarijs comparatis, & aquatione facta, profectus, cùm non à Tunetenſi portu procul abeſſet, nauem onerariam ingentem cum duabus roſtratis nauibus conſpicatus eſt. In eas igitur inuectus omnes cepit, & in Sardiniam reuerſus, merces exponere in terram iuſſit. Erant autem hæ naues è Genua, multos autem Turcas, & Mauros, & Iudæos, & Chriſtianos cum multis mercibus Tunetem conuehebant. Genuenſibus autem nauem onerariam, & omnia bona reſtituit: Chriſtianos & Iudæos liberos abire permiſit: Turcas & Mauros in cuſtodiam tradidit, eorumque bona vniuerſæ claſſi diſtribuit: duas roſtratas naues tantiſper retinere voluit, dum bellum illud, ad quod properabat, confectum cerneret. Indè Italiam verſus, Calabriam & Apuliam prætervectus, in Epîrum tranſmiſit, & indè Corcyram petijt. Veneta claſſis noſtris obuiam prodijt, tormentorumque ſonitu, & tubarum clangore, quanta lætitia eſſent omnes affecti ex noſtræ claſſis aduentu, ſignificauit. Luſitana claſſis ne officio illo vinceretur, operam viciſſim dedit. Naues noſtræ, quia remis non agebantur, et malacia atque tranquillitas erat, fuêre in portum opera triremium Venetarum remulco deductæ. Meneſius à claſſis cuſtodia nullis Venetorum precibus abduci potuit: reliquos duces in terram deſcendere permiſit: qui omnes ſatis hoſpitaliter accepti ſunt. Vt tamen intelligi poſſit, quàm periculoſa ſit militaris licentia, quandiu non fuerit ſeueriore diſciplina coercita, non erit abs re, quæ tunc à militibus noſtris commiſſa fuerunt, paucis exponere. Tam nautæ, quàm milites Luſitani, cùm eſſent natura elati & inſolentes, paulò confidentius & petulantius in inſula verſabantur. Quod grauem offenſionem hominibus Græcis, & ad rixam ſimiliter natura concitis afferebat, illi

Luſitanæ claſſis iter & ſucceſſus aduerſus Turcas.

Orta inter Chriſtianos ex militari inſolentia contentio & pugna.

viciſſim

viciſſim Luſitanos verborum conuitijs, & multis iniurijs onerabant. Eò tandem res deducta fuit, vt concitato diſſidio, armis, quæ repentinus ille caſus cuilibet offerebat, congrederentur. Accurrunt Duces Veneti, vt ſedent illam diſcordiam. Similiter & Meneſius, vt ſuos à furore contineat, in terram accelerat. Vix ducum imperio & comminatione tam funeſta contentio dirimi potuit. Ex noſtris ad ſeptuaginta in ea pugna temeritatis & inſolentiæ pœnas cæde luerunt. Ex Venetorum autem exercitu, & ex Corcyrenſibus magnus etiam numerus noſtrorum armis confectus occubuit. Ita factum eſt, vt illis ipſis, quibus noſtri opem afferebant, non mediocre detrimentum temeritate multitudinis importarent. Pugna verò cum Turcis nulla fuit. Turcarum enim imperator cùm accepiſſet, Hiſpaniæ Reges, alioſque Chriſtianos Principes, claſſes maximas, vt auxilium Venetis afferrent, ſummo ſtudio comparare, vrbeſque Venetorum firmiſſimas, & ea ratione ſe claſſem ſine vllo fructu maximis ſumptibus ędificâſſe, claſſem in portum ſubducere, & ſuos à bello abſtinere iuſſit. Itaque Venetus Prætor Meneſio dicit, Senatum, populumque Venetum Regi clariſſimo ſummas gratias agere, quòd tanto ſtudio illius ſaluti proſpexerit, quo quidem beneficio ita Rempub. Venetam obſtrinxerit, vt nullo vnquam tempore eſſet illius memoriam depoſitura, breuique fore, vt Senatus populuſque Venetus ad Emmanuelem legatos mitteret, quibus quanto ſtudio dignitatis & amplitudinis illius teneretur, clarius demonſtraret. Meneſius igitur refecta claſſe, & impoſito commeatu, in Luſitaniam redijt, varijſque tempeſtatibus vſus, Olyſipponem tandem peruenit, omneſque naues, quas duxerat, in portu conſtituit. INTERIM verò Capralis, qui in Indiam nauigabat, eundem curſum, quem Gama tenuit, ſequutus eſt, donec ad inſulam S. Iacobi peruenit. Cùm verò vlterius progrederetur, coorta tempeſtate ſæuiſſima, claſſis diſſipata fuit, & nauis vna, fractis armamentis, Olyſipponem redijt. Capralis, ſedata tēpeſtate, naues omnes

Turca Chriſtianorum metu à bello abſtinet.

Meneſii à Venetis dimiſſio, & in Luſitaniam reditus.

RES INDICAE.

nes rurſus collegit præter illam, quam duobus diebus, demiſſis infra medium malum velis, expectauit. Cùm verò ea minimè compareret, Occaſum verſus nauigauit. Octauo kalend. Maij, nautæ terram conſpiciunt. Quæ res omnibus incredibilem voluptatem attulit. In ea enim regione nemo ex noſtris terram extare aliquam ab hominibus cultam, fuerat vnquam ſuſpicatus. Capralis igitur proras in terram flectere iubet. Nauis autem prætoriæ magiſtro imperauit, vt ſcapha vectus ad terram propius accederet, illiusque ſitũ & naturam diligenter inſpiceret. Redijt magiſter, & nunciauit, tellurem eſſe fertilem & amœnam, herbis lætiſſimis, & arboribus altiſſimis veſtitam, & aquarum etiam copia redundantem. Se præterea homines vidiſſe coloratos, molli atque demiſſo capillo, nudis corporibus, cum arcubus & ſagittis propè littus ambulantes. Capralis magiſtri teſtimonio minimè contentus, aliquot Duces armatos iuſſit in ſcaphas deſilire, vt terram diligentius perluſtrarent. Illi confeſtim imperata conficiunt, & ad Capralem redeuntes, ea, quæ magiſter nunciauerat, vera eſſe confirmant. Ibi cùm in anchoris nocte conſiſterent, ſumma quædam tempeſtas excitata claſſem iactauit, & ſecundum oræ illius longitudinem vagari, & fluctibus exagitari, & in varias partes contorqueri compulit, donec tandem in portum optimum penetrauit, quem, portum tutum Capralis nominare præcepit. Ibi claſſe conſtituta Capralis curam dedit ducibus, vt ſcaphis inuecti, terram ſpectarent. Redeunt illi cum duobus piſcatoribus, quos in lintre ceperant. Cùm verò nemo ex noſtris eorum linguam poſſet intelligere, nutibus & ſignis cum illis agere cœperunt. Sed tanta erat in hominibus ingenij tarditas, tantusque ſtupor in animo, vt nullis ſignis de re aliqua admoneri potuerint. Tum Capralis eos veſtibus ornatos, tintinabulis & æneis armillis, & ſpeculis donatos in terram exponi iubet. Illi muneribus elati, cum ingenti lætitia ſuis opes illas oſtentant. Eorum prædicatione commota multitudo

Braſilia quãdo & quomodo inuenta.

Portus tutus.

tudo vndique confluit cum frugibus minutis, & cum magna farinæ copia, & cum varijs fructibus, eaq; omnia cum noſtris facillimè permutāt. Admirantur ſpecula, oblectantur tintinabulis, efferuntur armillis, intuentur noſtros, & expleri, ſingula ſpectando nequeunt. Tum Capralis ſimplicitate gentis inuitatus, in terram deſcendit. Ibique ſub vmbra arboris ingentis altare conſtrui iubet, & ſtatuit, vt res diuina maxima cum cæremonia fieret, & concio etiam de rebus diuinis haberetur. Ab huius ſacrificij ſpectaculo non fuêre terræ illius cultores excluſi. taciti verò & ſtupore defixi, cæremoniarum ſanctitatem, et ſymphoniæ concentum intimis ſenſibus vſurpabant: & demiſſo corpore ſe moueri plurimum religione ſignificabāt. Cùm verò, peractis rebus ſacris, Capralis ſe in claſſem recipere voluiſſet, eum ad ſcaphas cum maximo gaudio proſequuti ſunt. Quanta verò lætitia affecti eſſent, cantibus crebris, & buccinarum & cornuum concentibus, & corporum geſtibus, & ſagittis in aerem miſſis, & manibus in cælum intentis indicabāt. Videbantur enim Deo ſummas agere gratias, quòd gentem illam ad eas oras detuliſſet. Ita verò erant admiratione oppreſſi, vt minimè mentis compotes eſſe viderentur. Multi enim dum Capralis in naues tendit, cum mare ingreſſi pedibus vſque eò ſequuti ſunt, dum aqua pectora eorum pertingeret. Alij verò illum nando ſequebantur, alij lintribus inuecti, ad naues vſque perueniebant, nec ab ijs auelli aliquo modo poterant. Hic dum Capralis in anchoris conſiſteret, vt aquationi operam daret, & rei frumentariæ prouideret, & reliqua cibaria in naues imponi præciperet, eiectus eſt in littus piſcis, qui noſtris admirationem non mediocrem commouit. Craſſitudo nāque illius erat ingentis dolij, longitudo craſſitudinem duplo ſuperabat. Capite & oculis, porci ſimilitudinem referebat. Aures erant auribus elephanti ſimiles. Carebat dentibus. Pellis erat ſetis hirſuta. Cauda circiter pedes quinque in longitudinem tendebatur. Pellis craſſitudo erat vnius digiti. In hac terra, quam Capralis ſan-

Braſilienſium ſimplicitas.

Primū S. Miſſæ ſacrificium in Braſilia celebratum.

Braſilienſium de Luſitanorum aduētu gaudiū.

Piſcis monſtroſus.

ctæ

ctæ Crucis nomine celebrari voluit (quam nunc Braſiliam appellant) columnam marmoream illis ſimilem, quas multis in locis Gama ſtatui præcepit, collocari iuſſit, & indè vnum ex Ducibus nomine Gaſparem Lemium, in Portugalium remiſit, qui Emmanueli de huius terræ ſitu nunciaret: quam aliqua ex parte deſcribere, minimè arbitror alienum. SITVS illius ad Auſtrũ pertinet: & fines, qui quidem ſunt latiſſimi, cum ea regione, quæ Caſtellanorum Regum Imperio continetur, quam appellant Perû, coniuncti ſunt. Tellus eſt fertilis & amœna, & tanta ſalubritate prædita, vt vix ſit opus vlla medicina. Omnes enim fermè, qui moriuntur, non aliquo morbo, ſed ſenio conſumpti moriuntur. Multis & ingentibus fluuijs alluitur: fontes habet aquæ dulcis atque perennis innumerabiles. Campi ſunt latiſſimi, lætiſſimaque pabula profundunt. Portus habet optimos, aditus facilimos, in quibus naues non facilè tempeſtate iactari, aut vadis affligari poſsũt. Maxima regionis illius pars eſt montibus & vallibus diſtincta: ſylue ſunt denſæ & opacæ: arbores variæ, antea noſtris incognitæ, inter quas eſt illa, è cuius ſummis frondibus ferro præciſis balſami quoddam genus inſtillatur. Arbores, è quibus ruber color, quo lanæ inficiuntur, confici ſolet, ſunt valdè frequentes & altiſſimæ. Fundit præterea tellus herbas admodum ſalutares, qualis illa eſt, quam multi Sanctam appellant. Medetur enim vlcerib. & anhelitus frequentis anguſtiis, & cancris prætcrea, & gangrenæ ex vulnere putrido ad corporis totius peſtem repentino contagio permananti: multos præterea morbos, in quibus ars medicorum fruſtra conſumitur, facillimè depellit. Homines ſunt colore ſubnigro. Capillum habent mollem, nigrum, atque promiſſum. Sunt omnes imberbes, propterea q volſellis omnes corporis pilos euellunt: Nullas literas nôrunt: nullam religionem colunt: nullis legibus alligantur: nullis ponderibus aut menſuris vtũtur: nullius Regis imperio ſubijciuntur. Cum tamen bellum inter eos exoritur, eum ducem eligunt, quem omniũ

Terra S. Crucis, nũc Braſilia.

Nuncius Emmanueli miſſus de Braſilia inuẽta.

Braſiliæ ſitus ac deſcriptio.

Arbor incognita.

Herba Sancta.

Braſilienſium natura & mores.

 fortiſſi-

fortiſſimum, & in bellis gerendis acerrimum fore credunt. Nullis veſtibus vulgò teguntur. Qui tamen inter eos nobilitate præſtant, veſtes induunt è pſittacorũ & aliarum auium variorum colorum plumis confectas. Et hi pileis ex eiſdem plumis contextis caput ornant, & brachijs armillas ex plumis ſimiliter factas inducunt. Veſtes autem ab vmbilico ad genua tantùm demiſſas gerunt. Mulieres capillos nutriunt. Viri à frone ad medium verticem caput abradunt. Qui verò elegantius ornari volunt, aures, & nares, & labia, & facies etiam perforant, & in locis illis lapillos varijs diſtinctos coloribus inſigunt. Mulieres autem pro lapillis, minutis conchilijs, quæ apud illas in magno pretio ſunt, ſimiliter excoluntur. In bellis arcubus vtuntur, & tanto artificio ſagittas emittunt, vt in quemcunque corporis vllius locum ſagittam collineare velint, eum configãt. Loco ferri, oſſibus piſcium ſagittas armant: quibus tamen tam altum vulnus imprimũt, vt tabulam quamuis ictu perfodiant. Venationibus aluntur: veſcuntur ſimijs atque lacertis, & anguibus, & muribus, nullasque eiuſmodi dapes aſpernantur. Lintribus vtuntur è corticibus arborum ingentium factis: quæ tamen tanta ſunt interdum capacitate, vt homines triginta ſuſtineant. Cùm piſcari volunt, alij remis lintrem agunt, alij verò mare fuſtibus verberant, & piſces exterrent. Piſces attoniti ad ſummam aquam enatant. Tum qui ad eam rem parati ſunt, cucurbitas aridas & exinanitas ingentis magnitudinis ſub fluctibus oppoſitas habent, in quas piſces ſpontè ſubeunt. Frumentũ minimè ſerunt. Panem è radice vnius herbæ conficiunt portulacæ magnitudine. Hæc autem tam lethiferum venenum continet, vt qui illam crudam comederit, repentè moriatur. Illi verò radicem contundunt, contuſam exprimunt, nè quidquam in illa ſucci illius venenati remaneat. Tum ad Solem exſiccant. Molis deindè conterunt, atque farinam efficiunt. Panes ex eiuſmodi farina facti, non modò ſalubres ſunt, ſed etiam ſciti admodum ſaporis. Ex ea & milio, genus potionis

Braſilienſium arma & belligerandi ac ſagittandi ratio.

Victus.

Naues.

Piſcatio.

Paniſiciũ.

Potus.

tionis faciunt ceruiſiæ perſimile, quo quidem vbi ſe ingurgitant, quod frequenter illis euenit, tum omnes fraudes & inſidias plus ſolito machinantur. Obſeruant auguria, veneficijs dediti ſunt. Eſt in magno apud illos honore quoddam genus hominum maleficum, quos de rebus incertis conſulunt. Appellantur ab illis Pages. Hi geſtant in ſumma ſagitta cucurbitam in faciem hominis figuratam. Quoties autem illis libet, intra cucurbitam ignem ſubijciunt, & fumum ex herbis congeſtis faciunt. Tum fumum illum naribus accipiunt, vſque eò, dū ebrij vacillent, & corruant, & extra mentem rapiantur. Habent enim herbæ illæ eam vim, vt fumo, quaſi vino ſupra modum ſumpto, mentē eripiant. Tū verò ſtridere dentibus, in ore ſpumas agere, oculos torquere, necē multis comminari, turbulentis motibus & geſtibus eos, qui circumſident, exterrere. Nemo enim ſuſpicatur, illos abſque diuini ſpiritus inſtinctu tam horrendas voces iacere. Quod ſi quis ex illis, quibus homo ad eum modum lymphaticus quidquam dirum prænunciauit, aliquem grauem caſum ſubierit, non dubitant, quin illud ſupplicium ad eam diuinationem referendum ſit. Hi quocunque veniunt, ſummo omnium plauſu recipiūtur, viæ muniūtur, carmina ad tibias gentis more concinnuntur, choreæ agitantur: fœminæ formoſæ, vel virgines illæ ſint, vel cuiuſuis matrimoniū teneant, ad illos introducuntur. Opinātur enim miſeri, ſi illos placatos habuerint, omnia ſibi feliciter euentura. Illic neque filias parentibus, neque ſorores fratribus collocari licet: reliquas mulieres ſine vllo diſcrimine ſibi matrimonio cōiungunt: quas offenſione interpoſita deſerunt. In adulterio autem deprehenſas vel occidunt, vel tanquam ſeruas vendunt. Parentes non habent in filias poteſtatem, ſed fratres: quas quidem, quoties eis libet, venales proponunt. Venditio autem, eſt pro rebus alijs, quas ipſi concupierint, permutatio. Pecunia enim carent. Sunt ad laborem pigri, & ad luxum & otium propenſi: quoties à bellis conquieſcunt, totum tempus in conuiuijs,

Artes diuinatoriæ & veneficia.

Pages. harioli Braſilienſium.

Coniugia Braſilienſium.

Adulterarum ſupplicium.

Cōtractus

& cantibus, & ſaltationibus ſine vllo modo conſumunt. Choros in eodem loco ſemper inſiſtentes circum orbem verſant. In cantibus non diſtinctis ſonorum interuallis, ſed ſimplici vocum ratione carmina modulantur. Illic autem quæ fecerint in bello, commemorant, facinoraque ſua ſummis laudibus extollunt: & omnes cantus ad virtutis militaris laudem reuocãt, & interim ſibilis & pedum ſtrepitu eandem ſymphoniam proſequuntur. Alij verò ſaltantibus pocula miniſtrant, donec tandem omnes temulentia oppreſſi ſternantur. Domos è lignis ædificant, & culmis congeſtis obtegunt, & muris binis aut ternis circumuallant, propter frequentia bella, quibus exerceri ſolent. In vna domo (ſunt enim longiſſimæ) multi ſimul habitant. Et ij inter ſe fraternè amant, libenterq; alij pro aliorũ, qui cum illis viuunt, ſalute vitam in quoduis diſcrimen inijciunt. Bella non pro tuendis aut propagandis finibus, ſed pro dignitate ſuſcipiunt, quoties opinantur, ſe fuiſſe a vicinis, aut ab aliqua longinqua natione contẽptos. Tum verò homines ſenes, qui magnum in rebus bellicis nomẽ, cùm eſſent iuuenes, habuerũt, in conſilium adhibent. Ante deliberationẽ quantum quiſque vult, tantum potionis exhaurit. Quidquid ſenes de bello aut pace decernunt, ſine vlla recuſatione pro virib. exequuntur. Ducem eligunt, vt ſuperiùs dictum eſt, quem acerrimum eſſe iudicant. Hunc verò, ſi timiditatis ſignificationem aliqua in re dederit, honore confeſtim ſpoliant, & alium in eius locum ſubſtituunt. Hic domos circumiens, magnis vocibus omnes ad bellum adhortatur: quibus rebus inſtrui debeant, admonet, & quanta virtute ſit opus, ediſſerit. Neque ſolùm arcubus & ſagittis, ſed gladijs etiam è ligno duriſsimo fabrefactis vtuntur, quibus hoſtium membra frãgunt & diſſecant. Inſidijs vti frequenter ſolent, & in eo pugnant, vt hoſtes inopinatò aggrediantur. Quos in bello capiunt, ſenes præſertim, ſtatim comedunt: reliquos vinciunt. Eos, qui ex ſuis in bello conciderunt, funere efferunt cum multis lachrymis, eorumque

Saltatiões & cantus.

Aedificia.

Charitas mutua.

Bellorum cauſæ, & ſuſcipiẽdorum ratio.

Arma.

Stratagemata.

rumq́ue virtutem prædicatione celebrant. Captiuis cibaria largiſsimè præbent, eiſque mulieres, cum quibus cubent, elargiuntur. Cùm verò feſtos dies agere volũt, vnum ex captiuis, quem iam ſatis fartum & opimum eſſe conſpiciunt, funibus alligant. Primùm illius amica in amoris ſignum in collum funem inijcit, & delitias ſuas ad ſupplicium trudit. Homines deindè circumſiſtunt, & ventrẽ, & brachia, & tibias illius aſtringunt: tum colũnæ affixum colorib. depingunt, & plumis varijs exornant. Ne verò parum humani videantur, laxant illum vinculis interdum, & cibo atque potu ſanè lautè atque liberaliter accipiunt. Interim verò omnes comedũt, & plurimum illius, quam diximus, potionis abſumunt. Saltant præterea, & canunt, atque tripudiant, & tres dies in hoc apparatiſsimo ludo conſumunt. Tandem poſt triduum, illum pedibus atque manibus, iam vinculis expeditis in caueam deducunt. Mulieres atque pueri vinctum ſecundum ventrem funibus trahunt. Homines verò & mulieres reliquæ, mala citrea, & fructus varios in eum iaciunt. Ille verò quæ poteſt ex coniectis pomis colligere, rurſus in illos, à quibus fuit impetitus, intorquet. Bibit interim, vt apparet, iucundiſsimè, nec enim ei cibus aut potus denegatur. Præ ſe fert autem non mediocrem lętitiam. Illi forticulum hominem, vt ſe exiſtimari cupit, conuitijs onerant, & multis contumelijs inſequuntur. Dabis, inquiunt, homo perditiſsime atque profligatiſſime, pœnas ſcelerum: & ſanguine tuo manes eorum, qui in bello ceciderunt, vlciſcemur. Te enim contrucidabimus, & dilaniabimus, & aſſum comedemus. Ille verò, nihil moror, inquit: Non enim ignaui, neq; timidi pœnam ſuſtinebo. Semper enim viri fortis officio functus ſum. Si me occiſuri eſtis, multos ipſe multis in locis occidi. Si carnib. meis ſaturandi eſtis, & ipſe multorum carnibus ſaturatus ſæpè ſui. Præterea ſunt mihi fratres atq; cognati, quos ſcio meam necem haud impunitam relicturos. Ad hunc modum in caueam tandem includitur. Tum ille, cui fuerat captiuus in

cuſtodiam traditus,in caueam ſimul ingreditur. Corpus autem habet depictum, & collum plumeis ornamentis excultum: manibus verò ingentem gladiū vibrat.Tum ſaltat,& ſibilat,& gladium intentat. At is,vt gladium illi è manibus extorqueat, ſummo ſtudio cōtendit. Sed dum in vnam partem impetum dat,mulieres atque pueri eum fune,quo eſt alligatus,quem manibus tenent,ad ſe trahunt.Dum rurſus in contrariam partem ſe contorquere nititur, ex illa parte ſimiliter mulierum manibus impeditur. Vtrinque enim ita diſtinetur,vt ſe eodem loco cōmouere non poſſit. At ſtrenuus ille gladiator eum gladio contundit & debilitat, atq; tandem medium illius caput ingenti vulnere diffindit, cerebrumq; diſpergit. Manus deinde præcidit. Tum mulieres accedunt, & corpus exanimum in pyram conijciunt, vt omnibus pilis aduſtis illud facilius abluere queant. Diſſecto autem ventre, ilia cum extis euellunt: reliqui corpus in fruſta decerpunt: & nè plura perſequar, illius carnibus omnes cum magna voluptate veſcuntur. Sunt & alij ſylueſtres atq; montani homines,qui cū his, qui in domibus habitant, continenter bella gerunt,eiſdemq; ſe ſceleribus & eadem immanitate contaminant. Nullum apud eos delictum plectitur,præter homicidium. Coguntur enim hi,qui ſanguine coniuncti homicidæ ſunt,eum tradere illis, qui cæſi necem propter ſanguinis communionem & propinquitatē iure perſequūtur. Hi verò eum ſtrangulāt, atque ſepeliunt, & cum multis omnium propinquorum lachrymis atq; lamentis vtriuſque mortui funus inſtaurant,epulaſque dant,in quibus omnes depoſitis inimicitijs accumbunt. Quod ſi caſu aliquo homicida ſubterfugiat, tum eorum filiæ, vel ſorores, vel cognatæ occiſi propinquis in ſeruitutem traduntur, & ſic demum omnis vtrinq; diſcordia obliuione ſepelitur. Operæpretium mihi viſum eſt,tam barbaros & immanes mores oratione deſcribere, vt intelligi poſſit, in quantam errorum colluuionem incurrat humanum genus,literis & humanitate deſtitutum, &,quod multò fu-

Immanitas planè ferina.

Scelerum impunitas excepto homicidio.

Literarū & Chriſtianæ religionis commēdatio.

tò funeſtius eſt, præſidio ſanctiſſimæ religionis orbatum: & ſimul cognoſcatur, quanta benignitate clemẽtiſſimus rerum omnium Dominator huic miſerrimæ genti, Portugalenſium in eas oras aduentu, proſpexerit. Chriſtianorum enim conſuetudine & familiaritate, & hominum ſanctorum ex ſocietate, quam IESV nominant, quos Portugaliæ Reges in eas partes miſêre, diſciplinis factum eſt, vt multi, diſpulſis tenebris, errores, in quibus verſabantur, clarè perſpiciant, & ad CHRISTI Optimi Maximi ſtudium ardentibus animis excitentur, & ingentes DEO gratias ob tam diuinum beneficium grata atque memori voluntate perſoluant. CAPRALIS è Braſiliæ regione profectus eſt tertio nonas Maij. Nono autem kal. Iunij nautæ nebulam aduentare, cælumque atra caligine circunfundi conſpiciunt. Cùm verò mare cernerent commoueri, & fluctus excitari, trepidare & antennas demittere cũ feſtinatione cœperunt. Sed tam ſubita tempeſtas eos oppreſſit, vt antequam multi ſe comparare potuiſſent ad tantum periculum fugiendum, quatuor naues incitatis turbinibus impulſæ atque depreſſæ ſint, & fluctibus ita demerſę, vt nemo ex ijs, qui illis vehebantur, euaderet. Fuit quidem reliquis hoc ſpectaculum, ſuprà, quàm dici poteſt, acerbum atque luctuoſum, cernere in medio mari homines laborũ ſocios, atq; natura coniunctos, & multos etiam propinquitatis neceſſitudinibus implicatos, voragine ingẽtis illius gurgitis abſorberi, neq; eſſe potuiſſe ſeſe in tanta calamitate hominibus miſerrimo genere læthi conſumptis auxilio. Indè cum multis lachrymis reliquæ ſeptem naues digreſſæ, rurſus alia coorta tempeſtate diſpulſæ ſunt. Tãdem vj. kal. Auguſti ſex tantùm naues iunctæ curſum tenuerunt. Vna namq; ex illis ſeptem aduerſa tempeſtate iactata, in ſinum Arabicum penetrauit, atq; indè in Portugaliam redijt cum ſex tantùm hominib. Reliqui namq; morbis & fame atq; ſiti cruciati, multiſq; periculis atq; tormentis afflictati perierant. At ſex naues poſt flexum promontorij Bonæ ſpei, conſpiciunt

Capralis in Indiã nauigatio cõtinuata.

4. Naues Luſitanæ ſubmerſæ.

Tempeſtate claſſis Luſitana disiecta.

 tellurem

tellurem amœniſsimam, arborib. refertam, & gregibus abundantem, quam multi pellucidi amnes irrigabant. Ad eam igitur Capralis naues conuerti iuſsit. Sed nemo ex incolis cum Luſitanis commercium habere voluit. Itaque quamuis cōmeatus inopia noſtri laborarent, cùm nihil tamen poſſent ab hominib. illis obtinere, profecti ſunt, et totam illam oram luſtrauêre, donec ad duas inſulas contra terram continentem oppoſitas peruenirent. Ibi duæ naues in anchoris conſiſtebant: qui in illis erant, vbi Portugalenſes naues conſpicati ſunt, fugæ ſe mandarunt. Eas naues Capralis inſecutus cepit. Cu verò intellexiſſet, eas eſſe principis cuiuſdam, nomine Fonteimæ, qui erat Regi Melindio coniūctiſſimus, liberas cū ingenti auri pondere, quod è Zofala exportabant, & cum mercibus maximi pretij dimiſit. xij. Kalend. Auguſti ad Mozambiquem appulſus, aquationem ſine vllius impedimento fecit, emptisq; cibarijs, & magiſtro, qui eum Quiloam deduceret, cōducto, iter conficere maturauit. Cū verò à terra non procul abſcederet, cernebat multas inſulas egregiè cultas atq; nitidas, quarum omniū imperium ſummū penes Quiloæ Regem erat. Illius namq; regnum ſupra nongenta millia paſſuum in longitudinem oræ illius patebat. Rex & omnes Quiloēſes Mahumeti placitis addicti ſunt. Homines partim sūt nigri, partim colorati. Arabicè loquūtur, & multas prætereа linguas nôrunt, propter multarum nationum, quę ad oras illas veniūt, commercium. Arabum aut Turcarum more veſtiuntur. Viuunt admodum lautè. Abeſt Quiloa à Mozambiquenſi tellure circiter quadringenta paſſuum millia. Anguſto mari à continēti diuiditur. Inſula conſita eſt plantis & arboribus: fontes habet gelidos atque perennes: armentis & pecorum gregibus abundat: animantia multa in ſyluis atque nemoribus nutrit, ex ijs, quæ venatorum opera capiuntur. Tellus eſt fertilis, & adhibita mediocri hominum cultura, varias fruges effundit. Mare continet piſces varios & optimos. Vrbs eſt magna, habitatorumque multitudine referta. AEdes ſunt

Capralis in Melindium Regem fides.

Quiloæ Regis potentia, & Imperij amplitudo.

Quiloenſiū mores.

Quiloæ ſitus & deſcriptio.

ſunt amplæ & extructæ magnificè, cœnaculis, & laquearibus, & tectorijs pulcherrimè ædificatæ, & ornatæ multa & varia ſupellectile. Naues non ſunt abſimiles Mozambiquenſium: thure tamen notho propter penuriam picis oblinuntur. In huius vrbis portu cùm Capralis anchoris iactis conſtitiſſet, miſit ad Regem, cui nomen erat Abrahemus, qui diceret, ſe iuſſu Regis Portugaliæ ad eas partes perueniſſe, cum ipſius Regis mandatis atque literis ad illum ſcriptis, è quibus intelligi poſſet ſtudium, quo Rex Emmanuel tenebatur, fœderis & amicitiæ cum illo iungendæ. Se verò non poſſe vllo modo in terram deſcendere, nè Regis ſui imperium aſpernari videatur, qui vetuerat, ne vnquam rei illius obtentu è claſſe diſcederet. Proinde videret, quem locum magis opportunum ſtatueret ad vtriuſque colloquium. Rex nuncios perbenignè excepit. Capraliq; per eoſdem reſponſum dedit, ſibi gratiſſimum eſſe illius aduentum. De Regis Emmanuelis amplitudine, & de virtutibus regijs, quibus erat ornatiſſimus, multa ſe percepiſſe, quamuis illius regnum tantis locorum interuallis eſſet ab ea terra diſiunctum: quibus admonitus, libenter ſeſe ad quamuis amoris mutui pactionem deuenturum. Et quando fieri non poterat, vt legationem illam in terra audiret, ſe poſtridie daturum operam, vt in mari cum Caprali loqueretur. Hæc vbi dixit, vnum è ſuis domeſticis ad Capralem cum muneribus miſit. Poſtridie igitur parua nauigia ad eam rem inſtructa & ornata cum ſuis ingreditur. Erant omnes veſtibus aut aureis aut purpureis, aut ſericis & bombycinis exculti, gladijs & pugionibus accincti, in quorum manubria erant gemmæ mirò ſplendore fulgentes incluſæ. Buccinarum præterea & tibiarum concentu ſumma lætitiæ ſignificatio dabatur. Luſitani contrà tubis atque tormentis, quo gaudio tenerentur, indicabant. Capralis iubet omnes duces, qua veſtium elegantia poſſent, ornatos in ſcaphas deſcēdere. Quod ipſe ſimiliter fecit. Itaque omnes ad nauigia Regis accedunt. Capralis verò vbi ad Regem peruenit, eum vt

Capralis ad Quiloēſem Regē legatio.

Reſponſum Regis Quiloæ.

Capralis cū Quiloæ Rege colloquium.

Regem ſalutat : Rex honorificè reſpondet : deinde de Capralis manu literas Arabicè ſcriptas accipit, legationem audit, &, vt apparebat, fronte & vultu belliſſimis. Oſtendit poſtremò, ſe Regem Emmanuelem in loco fratris ſemper habiturum, operamque daturum, nè ſtudio erga illius maieſtatem ab aliquo vinci poſſet. Fuit deinde ab vtroque ſtatutum, vt ſequenti die Capralis mitteret ad Regem, qui amicitiam inſtitutam fœdere confirmaret. His ita conſtitutis, mercatores Arabes interueniunt: noſtros ſceleris & immanitatis inſimulant, ſimplicitatem Regis admirantur, quòd ſtatum atque dignitatem ſuam piratis crederet, qui, niſi eorum inſidijs eſſet occurſum, intra paucos annos erant illum per ſimulationem pacis omnibus bonis euerſuri. His ſermonibus animum Regis immutant, ita, vt non ſolùm pacem turbarent, ſed etiam odium illius ſatis acerbum in Luſitanos incenderent. Rex igitur vrbem munire, milites euocare, vigilias diſponere, omniaq; moliri, quæ fieri à maritimis ciuitatibus ſolent, cùm hoſtes in portu ſunt. Hæc omnia vbi Capralis Homeris, qui regis Melindij frater erat, & tunc ſe Quiloæ tenebat, indicio cognouiſſet, noluit ibi tempus ſine vllo fructu conterere, & Melinden verſus curſum tenuit. Quod cum Rex Melindius intellexiſſet, fuit incredibili gaudio cumulatus. Confeſtim autem curauit, vt claſſis omni commeatu & fructibus, quos tellus illa ſuppeditabat, reficeretur. Capralis ducebat ſecum Melindij Regis legatum, muneribus ab Emmanuele ornatum, & dona præterea, quæ Emmanuelis nomine ad Regem deferenda curaret. Noſtri igitur poſtridie iuſſu Capralis munera Regis Emmanuelis ferunt. Melindius, vt omnis populus tantum honorem ſibi à potentiſſimo Rege habitum fuiſſe cerneret (ſunt enim Reges illi in huiuſmodi rebus nimis ambitioſi, nihilq; honorificentius arbitrantur, quàm à Regibus magnis aliquo munere decorari) equum ingentem ephippio & bullis aureis, & phaleris pulcherrimè factis, quæ inter alia dona ab Emmanuele miſſa fuerant, orna-

Noua Quiloenſis cũ Luſitano amicitia per Arabes turbata.

Melindij Regis erga Luſitanos hoſpitalitas.

Emmanuelis ad Melindiũ Regem munera.

nari cõtinuò præcepit,in quo inſidens ad mare cõtendit, vbi Capralis cum reliquis ducibus in ſcaphis eum expectabat. Ibi ſe mutuò complexi ſunt,multisque verborum officijs inter eos certatum eſt, cùm neuter alteri quidquam de humanitate concedere vellet. Quamuis autem à Rege detineretur, noluit tamen Capralis ibi diutius immorari: duos tamen exules eo in loco reliquit, vt viderent, an pedibus iter in AEthiopiam, quæ ſupra Aegyptum eſt,vbi Chriſtianum Imperatorem dominari Emmanuel acceperat,facere aliquo modo poſſent, & ritum, & mores, & inſtituta gentis exploratè cognoſcere. Septimo Auguſti die Melinde profectus,& ſecundum ventum nactus, pelagus tranſmiſit, & viceſimo ſecundo die ad Anchediuam inſulam naues appulit. vbi,vt nautas atque milites ex labore reficeret,aliquot diebus commoratus eſt. Indè Calecutum nauigauit,& tertio decimo tandem die claſſem in Calecutienſi portu conſtituit. Quod vbi Regi nunciatum eſt, duos ex Nairibus ſuis cum mercatore ſummæ apud illum authoritatis ex ea Regione, per quam Indus in mari influit (regio Cambaia, homines Guzarates appellantur) in Claſſem miſit, qui, præfectum nomine illius ſalutarent. Capralis remiſit illos ad Regem cum Ioanne Sala,equeſtris ordinis viro,qui Vaſci Gamæ,cùm ille viam in Indiam fecit,comes extiterat. Miſit præterea cum illis Gaſparem Gamam: hoc enim cognomen Iudæus ille qui Zabaio operam dabat,cùm Chriſtianus effectus eſt,vt Gamæ,quem patronum adoptarat, nomen ſequeretur, aſſumpſerat. Cum his autem quatuor ex illis Nairibus, quos Gama in Luſitaniam abduxerat(reliquos enim obſidum loco retinere voluit) cultu & ornatu Luſitano veſtitos ad Regem miſit, quorum aſpectu Rex mirum in modum lætatus eſt. Nuncijs deinde vltrò citroq; miſſis fuit à Rege conſtitutum, vt in ædibus quibuſdã regijs,quæ ſitæ erant in littore, Capralis illum conueniret,& quæ vellet, nomine Emmanuelis exponeret. Erant ædes ornatę & inſtructæ magnificè. Rex ſtipatus vn-

Capraliſcũ Melindio congreſſus.

Aethiopia ſupra Aegyptum.

Capralis quando Calecutium adpulerit.

Cambaiæ regionis ſitus.

Capralis ad Calecutienſem Regẽ legatio.

vndique magna nobilitatis multitudine, & Dynaſtis quam plurimis circunſeptus, in eas ædes ſe cōtulit. Tubicines antecedebant, cum tubis partim aureis, partim argenteis, ſingulari opere factis, qui earum modulatione & concentu lætitiam, qua Rex affectus erat, vt videbatur, demonſtrabant. Venit Capralis cum aliquot ducibus: vnum porrò ducem, Sancium Thoarem nomine, vt interim præfecti munere fungeretur, in claſſe reliquit. Vbi primum terram attigit, multi viri nobiles atque Dynaſtæ obuiam illi prodierunt. Is quidem lectica ſublatus eſt, illi verò omnes pedibus in ædes Regias eum proſequuti ſunt. Domus erat aureis & ſericis peripetaſmatis ornata. Regis cultus miro gemmarum ſplendore collucebat. Poſtquam Capralis Regem ſalutauit, fuit in argentea ſella propè illum collocatus. Tum Gaſpare interprete accerſito, quæſiuit de illo Rex ea, quæ ſolent amici in familiari congreſſu percontari: num benè valeret: num ex animi ſententia nauigâſſet: num Emmanuel frater ſuus eo tempore, quo claſſis Olyſippone ſoluerat, fuiſſet optima valetudine. Tum Emmanuelis literis per interpretem explicatis, agi de fœdere cœptum eſt. Rex admodum prolixè omnia de ſua voluntate promittebat, pluſq; dabat, quàm erat à Caprale poſtulatum. Omnibus Portugalenſibus poteſtatem fecit liberè in ciuitate negotiandi: ſe enim curaturum, vt ſine vllo periculo commodè rem gererēt. Aedes præterea ſatis magnas noſtris propè littus aſſignauit, in quibus habitare, & merces aſſeruare poſſent. Et quia Saracenus, cuius ædes erant, continuò fraudes in noſtros machinari cœpit, alias maiores, & littori viciniores Regi Emmanueli donauit, in quibus omnes, qui illius negotia procurarent, habitare laxius, & negotia gerere commodius poſſent. Hanc verò donationem literis in aurea tabula inciſis ad ſempiternam memoriam conſignauit. Saraceno autem ditiſſimo, nomine Coiebiquio, qui erat ſtudio Luſitani nominis incenſus, & ob id fuit poſtea omnibus bonis euerſus, cuius ædes erant, cumulatè ſatis fecit. Sanxit

Capralis cũ Rege Calecutienſi colloquium.

Aedes Calecutij à Rege Emmanueli donatæ

xit prætereà, vt in earum faſtigio vexillum inſignibus Regis Emmanuelis illuſtratum figeretur, vt eſſet omnibus teſtatum, eas ad Emmanuelem pertinere, ſeque, vt monimentum Regis ſibi chariſsimi in ea ciuitate perpetuò conſeruaretur, effecturum. DVM hæc geruntur, fuit Regi nuncius allatus, ſoluiſſe Colchimo nauem ingentem onerariam, quæ elephantum, ad bella gerenda præferocem conuehebat, & in regnū Cambaiæ nauigabat. Hac re comperta, miſit ad Capralem, qui nomine illius peteret per amicitiam inſtitutam, vt eam caperet. Eſſe namq; hominum, in quos odio iuſtiſsimo erat incenſus. Vt autem ſcire poſſet, quo animo noſtri nauem aggrederentur, aliquot Saracenos ex ſuis domeſticis, vt prælium ſpectarent, immiſit. Capralis vnam tantùm paruam nauem ad eam rem gerendam expediuit, cuius nauarchus appellabatur Petrus Ataideus. Huic autem tres comites adiunxit: vni nomen erat Odóardus Paciecus, alteri Vaſcus Sylueria, tertius fuit Ioannes Sala. Rex vbi vidit vnam tantùm nauem, & eam non magnam, à reliqua claſſe, vt nauem maximam, magno militum præſidio, & telis, & tormentis, & multis prætereà armis egregiè munitam inuaderet, ſegregari, vehementer admiratus eſt. Itaque exitum rei animo ſuſpenſus expectabat. Noſtri vix arma ſumpſerant, cùm nauis hoſtium in conſpectum ſe dedit. Noſtri expanſis ſubitò velis in eam feruntur, nō ita tamen, vt cominùs eam oppugnare contenderent, nè telis hoſtium è ſuperiori loco miſsis opprimerentur: ſed mediocri interuallo diſiuncti, in eam pilas partim lapideas, partim ferreas iaciunt, & glandibus etiam plumbeis acerrimè pugnant. Multos interimunt, multos conuulnerant, nauem multis in locis perforant, & nunc à dextera parte, nunc à læua eos impetu facto perterrent. Hoſtes in principio noſtros contemnere viſi ſunt, & ſublatis clamoribus, probra iacere, arma corripere, tela vibrare, tormentis noſtros impetere cœperunt. Sed poſtquam ſe tantis damnis affectos animaduerterunt, omnem ſalutis ſpem in fuga collocārunt,

De magna naui à Luſitanis in gratiā Calecutij Regis expugnata

No-

Cananoris portus. Noſtra nauis eam inſequuta, Cananoris portum, qui abeſt Calecutio Septentriones verſus paſſuum circiter quadraginta millia ſub noctem ſubire compulit, vbi quatuor Arabum naues in anchoris conſiſtebant. Noſtri vigilabant, nè de nocte nauis elaberetur. Vbi diluxit, in eam paſſis velis incurrunt, tantaque formidine perterrent, vt à nauibus, ad quas ſe receperant, diuulſa altum peteret. Sed Portugalenſis nauis cùm eam curſu longè ſuperaret, ita ſe illi ſemper infeſtis tormentis opponebat, vt non quò vellent hoſtes, ſed quo noſtri eam flectere proram cogerent, nauigaret, donec tandem victam & ſuperatam præ ſe agentes, in Calecutij portum intrare compulerunt. Obſtupuit Rex, & ab ijs, qui ſe iuſſu illius prælij ſpectatores præbuerant, exquiſiuit, quo pacto res geſta fuerat: Reſpondent, nunquam ſe parem in hominibus vllis induſtriam, neque fortiorem animum, neque maiorem in periculis adeundis alacritatem perſpexiſſe. Rex miſit ad Capralem, qui nomine illius ab eo contenderet, vt homines eos, qui ſe in eo prælio excellentius geſſerant, ad illum venire præciperet. cupere namque homines videre, dignos, qui ab omnibus Regibus ſummis ornamentis afficerentur. Satis fecit poſtulato Capralis. Rex omnes laudibns, & muneribus ornauit, in primis tamen Paciecum, cuius, vt Arabes, qui interfuerant prælio, referebant, clarior virtus extiterat. Sed quò magis hoc facto Luſitanos efferebat, eò grauius eis periculum odio & inuidia mercatorum Arabum intentum fuit. Nam cùm eos extinctos propter religionis diſſidium cuperent, tum nè apud Regem tantam gratiam inirent, vt ipſi excluderentur, anxiè formidabant. Itaque modis omnibus noſtris erant impedimento, quò minus eum numerum piperis, & aromatum reliquorum, quem emere cupiebant, ab incolis acciperent. Ob id igitur omnes fraudes excogitabant, calumnijs animum Regis exulcerabant, & latrocinij crimen omnibus Luſitanis intendebant. Ad hæc multò maiora pretia aromatum dominis polliceri, omnia clam coemere, &

Regis Calecutienſis erga Luſitanos munificentia.

Arabũ in Luſitanos calumniæ & fraudes

com-

compreſſa tenere, nè quidquam ad Luſitanos perueniret. Rex in eorum dolis conniuere, fidemque datam fallere. Iam antea Caprali in perfidiæ ſuſpicionem venerat, antequam domus eſſet noſtris aſſignata, eò quòd obſides, quos habebat in naui, ſe in mare deiecerant, vt ad ſuos nando confugerent: è quibus aliqui capti ſunt, alij euaſerunt, neque tamen Rex eos reſtituit, aut Caprali, vt debuerat, ſatisfecit. His rebus offenſus Capralis, ad Regem miſit, qui de iniurijs ſibi factis quereretur. Illum dediſſe fidem, ſe curaturum, vt naues Portugalenſes intra viginti dies onus acciperent: tres menſes eſſe conſumptos, nullamque nauem oneratam eſſe, cùm ante ſuos oculos Arabum naues onerari conſpiceret: quod etiam contra percuſſum fœdus eſſet. In fœdere namque cautum fuiſſe, nè vllis nationibus aliquod piperis aut zingiberis pondus vllo pretio tribueretur, antequam Portugalenſibus nauibus iuſtum pondus eſſet impoſitum. Illum igitur orare, vt fidei ſuæ atque dignitati conſuleret. Iter enim inſtare, neque ſe poſſe diutius in eo portu conſiſtere. Rex cùm hoc accepiſſet, ſe ea iniuria grauiter commoueri ſimulauit: dixitque, ſe imprudente flagitia illa ab hominibus fraudulentis admiſſa fuiſſe. Et quando Saraceni tam ſcelerati & audaces extitiſſent, vt contra illius imperium naues onerarent, ſe facere poteſtatem Luſitanis Arabum naues, perſoluto mercatoribus aromatum pretio, exonerandi, vt citius indè nauibus onuſtis ſoluere poſſent. Hoc audito Capralis veritus eſt nè Regis indulgentia ad fraudem pertineret, vt videlicet Arabum animos irritaret, & aliqua turba commoueretur, qua noſtri poſſent ab illis, qui erant multò plures, & potentiores, opprimi, & ſceleris culpa vel in noſtros, qui materiam turbulenti diſſidij dediſſent, vel in Arabes, qui Regis iniuſſu ſe vindicare auſi fuiſſent, deriuari. Itaque ſe continebat, neq; quid optimum factu eſſet, ſatis explicabat. Arius interim Correa, qui in ædibus relictus erat, vt Emmanuelis Regis negotia procuraret, à Caprali ſummo o-

Regis Calecutienſis perfidia.

Capralis de Rege Calecutij querela.

Ficta Regis excuſatio.

pere contendebat, vt ea indulgentia Regis vteretur, & à Saracenis viribus eriperet, quod illi fraudibus auertebant. Aliter enim futurum, vt naues in Portugaliam inanes redirent, & nullo lucro tantæ impenſæ factæ compenſarentur. Cùm Capralis hæreret, & cunctaretur, Correa inſtabat, & obteſtabatur eum, nè pateretur nomen ſuum nomine timiditatis & inertiæ maculari, néue Regem Emmanuelem eo commodo priuari, quod oſtendebatur. Ad hæc teſtes, & à ſcribis teſtimonia publicis literis conſignata poſtulabat, vt eſſet teſtatum omnibus, non per ſe ſtetiſſe, quò minus Regis negotia commodè fierent, ſed ducis ipſius culpa. Capralis igitur Correæ querimonijs & obteſtationibus impulſus, aliquid ſibi gerendum arbitratus eſt, vt crimen, quod intendi facilè poterat, aliquo modo dilueret. Erat autem iam paululum extra portum nauis mercibus onuſta, quæ anchoras ſoluere, & vela facere inſtituebat, cùm Capralis per vnum ex ſuis domeſticis Nauarcho atq; magiſtro denunciauit, nè indè abirent. Sibi namq; factam fuiſſe à Rege poteſtatem naues omnes, quæ in illo mari conſiſtebant, retinendi. Nauis autem dominus erat Saracenus quidam ditiſsimus, qui multum gratia & authoritate Calecutij apud Regios poterat. Dux atq; magiſter, & reliqui omnes Capralis imperium irrident. Capralis ſcaphas expedire & armari iubet, & nautas atque milites confeſtim miſit; qui nauem funibus alligatam in portum remulcò traherent: quod illi ſine vlla mora conficiunt. Saracenus, cum id factum eſſe cognouiſſet, graui iracundia commotus, omnes ſuos propinquos atque neceſſarios accerſit: rem exponit: de noſtrorum iniuria & iniquitate conqueritur: contúmeliæ indignitatem verbis exaggerat. Pro ſe quiſque quantum poteſt illius animum, iam ſatis ſua ſponte incenſum, verbis inflammat, moriq́ue ſatius eſſe dicit, quàm tam inſignem contumeliam pati. Itaque omnes continuò ad Regem adeunt, facinus eſſe indignum clamitant, tantum animum Chriſtianos homines aſſumpſiſſe, vt in Calecutij regno

Saracenici tumultus occaſio.

Saracenorũ apud Calecutij Regẽ

no homines in ipſius Regis patrocinio latentes inuaderent, & quaſi iam regnum poſſiderent, ita cogere imperijs, minitari liberis, vinctas naues abducere, & in ipſius Regis oculis, vim hominibus, qui illiũs imperio continebantur, inferre. Eam verò iniuriam non tam ad illos, quàm ad ipſius Regis contumeliam pertinere. Quam ſi non ſtatim vindicaret, fore, vt maiora facinora molirentur, & in ipſum arma conuerterẽt. Clementia illius factum eſſe dicunt, quòd homines externi, & à moribus Indicis abhorrentes, omniumque præſidio deſtituti, Regem præpotentem deſpicerent, tantumq; ſibi in ipſius Regis imperio, atque tam inſolenter arrogarent. Rex ita reſpondit, vt facilè intelligerent, eum non grauiter eſſe laturum, ſi quidquam ſceleris fuiſſet ab illis in noſtrorum perniciem comparatum. Omnes igitur confertim in ædes, vbi noſtri nihil hoſtile ſuſpicantes, iuſſu Regis habitabant, irruunt, Nairesq; multos ſibi ſocios adiungunt. Correa ſublato ſigno diſcrimen, in quo verſabatur, claſſi denunciat. Erant autem Luſitani, qui cum illo erant, ad ſeptuaginta. Saracenorum verò cum Nairibus ad quatuor millia conuenêre. Capralis quartana laborabat. Itaque præcepit Sancio Tobari, vt cum omnibus ſcaphis in littus properaret, vt ſubſidio noſtris occurreret; & fugientes exciperet. At Saraceni cædere ianuam ſecuribus, conuellere parietes trabibus, tela conijcere, & ſumma contentione pugnare; vt prius quàm auxilium venire poſſet, omnes interficerent. At noſtri acri animo reſtiterunt, & quia videbant ſibi moriendum eſſe, nè inulti caderent, fortiſſimè dimicabant. Paries interim ex vna parte machinis admotis diſiectus fuit. Hoſtes ferociter irruunt; Luſitanosque cædunt. At qui ex illis euadere potuerunt, globo facto ad mare ſe conferunt, vbi iam multi ex Luſitanis, qui ſubſidio veniebant, impetum in hoſtes fecerunt, vt illis parumper repreſſis, ſuos in ſcaphas recipere facilius poſſent. Ceciderunt ex noſtris ad quinquaginta, in quibus Arius Correa fuit. Viginti tantùm euasêre, ſaucij tamen, eorumque bona pars

de Luſitanis querela.

Saracenorũ in Luſitanos impetus & pugna.

Luſitanorum cædes

Arij Correæ mors.

ex eiſdem, vulneribus interijt. Henricus monachorum præfectus, aliquot vulnera accepit. Arius Correa duxerat ſecum in Indiam filium, nomine Antonium Corream, annos natum decem: quem eques quidam, cui nomen erat Nonius Leitanus, in hoc tanto diſcrimine ſumma contentione protexit, & incolumem ad littus vſque perduxit. Hic cùm hæſitaret, neque poſſet puerum in ſcapham perferre, nauta quidam pueri orbitatem miſeratus, accurrit, illumque cum magno vitæ periculo humeris ſublatum in ſcapham impoſuit. Fuit hic Antonius poſtea vir admodum ſtrenuus, multasque res memorabiles in bellis effecit. Fuit hoc tantum ſcelus à gente perditiſſima cõflatum xvij. die Decembris, anno à CHRISTO nato M. D. Capralis tulit admodùm dolenter hunc caſum, & febri multò vehementius afflictari cœpit, & Correæ mortem lachrymis proſequutus eſt: non tamẽ quidquam hoſtile moliri voluit, expectans, an Rex ſe aliqua tolerabili excuſatione defenderet, & in authores ſceleris animaduerteret. Cùm autem ex Regis ſilentio & taciturnitate intelligeret, illum tam ſceleſti facinoris eſſe non modò conſcium, ſed etiam fautorem, poſtridiè ex ducum conſilio, decem Arabum magnas naues, quæ erant in portu, aggreſſus eſt. Fuit vtrinq; ſumma virium cõtentione dimicatum. Luſitani tamen magno impetu in naues irrumpunt, multorumq; nece ſuorum mortem vlciſcuntur, & ſupra ſexcentos ferro concîdunt: deindè naues exonerant, & paucos, qui ſe metu occultauerant, capiunt, & per omnes naues diſtribuunt, vt miniſtrorum nauticis in rebus penuriam ſupplerent. Tres elephanti fuerunt inuenti, quibus occiſis & ſalitis, noſtri (erat enim magna commeatus inopia) veſcerentur. Poſtremò ſub noctem naues omnes incenſæ ſunt, inter quas fuit nauis Arabis illius, qui tantam diſcordiam concitârat. Appellabatur autem Cogecemus Micidius. Exterruit hoc incendium omnes, tam ciues, quàm peregrinos, qui Calecutij morabantur. Conueniunt vndiq;: clamores ingentes tollunt: nauium

Antonij Correæ periculum.

Initium belli aduerſus Regem Calecutiũ geſti.

Victoria Luſitanorum naualis.

iacturam plangoribus atque lamentis proſequuntur: manus in cælum tendunt, & diras imprecantur: nemo tamen ad reſiſtendum ſe comparat. Incenſis in Regis conſpectu nauibus, cùm primùm diluxit, naues ordine conſtitutæ ſunt, vt vrbem tormentis, quàm acerrimè fieri poſſet, concuteret. Multas ædes diſturbârũt: multos mortales occiderunt: magnamq; multis in locis ſtragem ediderunt. Rex ipſe, cùm ad illius pedes vnus ex ſuis familiaribus ictu ingentis pilæ dilaceratus concidiſſet, metu perterritus omnem ſalutis ſpem in præcipiti fuga collocauit. HIS rebus geſtis, Capralis Cochimum verſus nauigare inſtituit. Acceperat enim, Cochimi Regem amicitiam Luſitanorum expetere. Abeſt autem vrbs hæc Calecutio Auſtrum verſus circiter paſſuum ſeptuaginta millia. Vndique verò flexibus fluuij, qui non longè ab illa in mare influit, alluitur. Portum habet optimum, & ſtationem nauium tutiſſimam. Solum eſt macrum & ſterile, arborum tamen viriditate ad aſpectum iucundum. Abundat pipere. Regis opes erant tenues, & Calecutij regi tributa pendebat. Mores gentis ſunt Calecutienſium moribus & inſtitutis vitę perſimiles. Capralis Cochimi portum ingreſſus, ad Regem miſit Indum, Michaelem nomine, qui de ſuo in regnum illius aduentu eum certiorem faceret, & ſimul peteret, vt piper, & aliquot aromatum pondus iuſto pretio venderet, vt poſſet aliquot naues onerare. Fuerat hic Michael vir abſtinentia mirabili, addictus religioni, quam ſequuntur illi, qui Iogues ab Indis appellantur. Præ ſe ferunt hi ſingularem rerum humanarum contemptionem. Nullas opes poſſident: emendicatis cibis victitant: per omnia fora curſant, vt ſuæ ſectæ diſciplinam omnium auribus inculcent. Maxima eorum pars præſtigijs illudit hominibus imperitis, eorumque dementia ad ſuum quæſtum abutitur. At Michael cùm ſimplici animo in religionis fallaciſſimæ rationem fuiſſet ingreſſus, eam fraudibus illius compertis improbauit, aureſque dedit hominibus Luſitanis, qui reli-

Calecutij oppugnatio

Cochimum vrbs.

Capralis ad Cochimi Regem nuncius.

Ioguium mores & religio.

gionem reliquis purius obſeruabant, eorumq; cohortationibus inductus, CHRISTI religionem ſuſcepit. Is cùm Cochimi Regem Capralis nomine ſalutaret, ad eumq; illius poſtulata deferret, reſponſum humanitatis & officij pleniſſimum tulit. Regem dixit non modò de illius aduentu plurimùm gaudere, ſed omnia illi admodùm munificè atq; largè polliceri. Itaq; fœdere facili negotio conſtituto, Capralis miſit in ciuitatem, qui Regi aliquot argentea vaſa deferrent, & aromata, quæ poſſent in ea reperiri, vſitato pretio compararent. Rex Luſitanos ad id negotium miſſos in domo ſatis ampla, & non vſquequaque immunita collocari præcepit, eisq; Naires, qui eos armis, vbi opus eſſet, tuerentur, aſſignauit. Dum omnia ſumma Regis fide, quæ in rem erant, ad Capralis voluntatem adminiſtrantur, veniunt legati à Rege Cananoris, & Rege Coulami, quorum vterq; Regis ſui nomine & ſtabilem amicitiam, & fidele commercium noſtris hominibus oſtendebat: & ad onerandas in ſuo regno naues eos inuitabat. Vtrique Capralis, vt par erat, gratias egit. Se verò, quò minus eorum beneficijs vteretur, humanitate Principis illius, apud quem iam negotium gerebat, impediri. Ita tamen ſe obligatum profiteri, atque ſi beneficium illud, quod offerebant, accepiſſet. Quòd ſi ei aliquid ex eo pondere, quod emere ſtatuebat, defuiſſet, tunc ſe eorum voluntatem minimè aſpernaturum. Dum naues ſummo labore & induſtria onerantur, aduenêre duo fratres Chriſtiani, ex illis, qui Thomæ diſciplinis imbuti, ſumma per tot annos conſtantia Chriſti religionem eadem perpetuò fide colunt: & à Caprali poſtulârunt, vt vellet eos ſecum in Portugaliam ducere, vt indè Romam atq; Ieroſolymam petere poſſent: vt ea loca inuiſerent, vbi Chriſtus, diſcipuliq; illius inſtitiſſent. Quod Capralis eis ſumma voluntate conceſſit. Erant autem è ciuitate, quam Cranganorem appellant, quæ Cochimo viginti paſſuum millibus aberat. Cùm verò onus fuiſſet nauibus impoſitum, fuit Rex factus certior, Calecutij Regem claſſem viginti magna-

Fœdus Luſitanorum cum Rege Cochimi.

Cananoris et Coulami Regum ad Capralem legatio.

Duo Indi Chriſtiani D. Thomæ diſciplinis imbuti.

Cranganor vrbs.

Calecutia

narum nauium, & nauigiorum præterea minorum magnum numerum comparâſſe, quò ſuorum cædem vindicaret. Exercitum verò, qui claſſe vehebatur, eſſe quindecim hominum millia. Id Cochimi Rex Caprali per ſuos domeſticos confeſtim nunciauit. Capralis vbi id accepit, omnes ad prælium parari iubet. Sibi namque in animo eſſe, cum Calecutienſi claſſe dimicare. Antennis igitur ſublatis, in eos inuehitur. Ventis tamen expulſus, non potuit ad illos accedere. Illi verò cùm cernerent, quàm præſenti animo noſtri in eos inuadere conarentur, & ſimul tormentorum vim & impetum formidarent, quamuis ſecundus ventus eorum naues in noſtras impelleret, neque eas petere, nec vllo pacto prælium inire voluerunt. Capralis igitur ſine vllius impedimento in Portugaliam iter facere inſtituit. Cochimi autem reliquit duos Luſitanos honeſto loco natos, vnum nomine Gundiſſaluum Barboſam, alterum verò Laurentium Morenum, cum certo Luſitanorum numero, qui negotia Regis Emmanuelis adminiſtrarent. Cùm autem Cananoris oram legeret, fuit à Rege inuitatus, vt ibi, quod deerat ad iuſtum pondus, acciperet. Capralis inuitantis liberalitatem minimè repudiauit, portumq; vrbis illius ſubiuit anno à CHRISTO nato, M.D.I. Erat vrbs ingens, multiſq; habitatoribus frequentari ſolita. Magnus ſinus in vrbem influens, portum optimum efficit. Regio eſt omnibus rebus, quæ ad victum pertinent, abundans. Rex erat opulentus, & immunis, & à moribus & inſtitutis aliorum Regum, qui Malabaribus imperant, minimè abhorrens. Hîc emit Capralis certum pondus zingiberis atque cinnamoni. Rex vbi vidit illum non tantum onus, quantum illi offerebatur, accipere, arbitratus eſt, id pecuniæ inopia fieri. Miſit igitur ad illum, qui diceret, ſe compertum habere, illum Calecutij pecunia & bonis omnibus fuiſſe ſpoliatum. Proindè ſibi fore gratiſſimum, ſi vellet vti ſuis pecunijs, perindè atq; ſi Regis Emmanuelis eſſent. Egit illi gratias Capralis, & oſtendit nuncijs magnum numerũ aureorum

claſſis in Luſitanos.

Cananorẽſis Regis erga Luſitanos liberalitas.

Cananoris deſcriptio.

 rum

rum numorum, vt poſſet Rex intelligere, ſe nō rei numariæ difficultate impeditum, ſed quòd naues eſſent iam ſatis oneratæ, emere plura noluiſſe. Rex vt cum Emmanuele pacem firmaret, Legatum cum Caprale in Portugaliam miſit. Indè profecti ſunt xvj. die Ianuarij. Cùm verò Capralis nón longè à Melindenſi portu abeſſet, nauem ſatis magnam mercibus onuſtam cepit. Quam cùm intellexiſſet eſſe Saraceni cuiuſdam viri valdè potentis, nomine Milicupij, qui in Cambaiæ regno domicilium habebat, & oppidum nomine Barochium poſſidebat, eam liberam dimiſit: præfectoq; dixit, Regi Emmanueli nullum bellum in India niſi cum Calecutij Rege, & cum Arabibus illis, qui erant à Meca, futurum, à quibus grauiſſimas iniurias acceperat. Hîc ſæua tempeſtas excitata claſſem iactauit, & nauem, cui præerat Sancius Thoarius, in vadis alliſit. Nauem fractam Capralis, cùm primùm fieri potuit, incendere iuſſit, ne quidquam ad hoſtium manus perueniret. Mombazæ tamen Rex poſtea multis vrinatoribus, multiſque machinis vſus, tormenta ex aquis extraxit. Indè Capralis cùm Melinden petere, ventis excluſus, minimè poſſet, Mozambiquem verſus curſum tenuit: vbi refectis nauibus Sancium Thoarium in alia naui miſit, qui ſitū Zoſalæ diligenter exploraret, atq; indè ſe in patriam conferret. Ipſe verò aquatione facta, ſine vlla cunctatione domum redire conſtituit, varijſque tempeſtatibus vſus, Olyſipponem tandem peruenit pridiè Kal. Auguſti. Cuius aduentu Rex variè affectus eſt. Ex eorum nanq;, qui euaſerant, incolumitate voluptatem magnam cepit: eorum verò caſum, qui partim fluctibus obruti, partim inſidijs oppreſſi perierant, admodum dolenter tulit. Miſerat autem eodem anno Rex Emmanuel in Indiam aliam claſſem perexiguam, cui præerat vir acer, nomine Ioannes Nouius. Erant autem tres naues tantùm. Cùm enim confideret, in ea claſſe, cum qua Capralis anno proximo miſſus fuerat, ſatis præſidij fore vel ad pacem cum Calecutij Rege conſtituendam, vel ad ſpiritus Regis inſolentis

Cananorē-ſis Regis ad Emmanuelem legatio.

Saracenica nauis capta & dimiſſa.

Capralis in Luſitaniā reditus.

Tertia Luſitana claſsis in Indiam miſſa.

& elati comprimendos: tunc illud trium nauium ſupplementum ſufficere arbitratus eſt. Sed cùm è Caprali cognouiſſet inſidias, quibus circunuentus fuerat, vidit tantum ſcelus maioribus opibus vindicandum. Itaque anno ſequente, qui fuit à Chriſto nato, M.D.II. miſit rurſus Vaſcum Gamam in Indiam cum claſſe decem nauium. Omnes præter nauem prætoriam, in qua Gama vehebatur, fuêre hominibus fortibus attributę, qui illis præeſſent. Aliam præterea claſſem inſtrui præcepit, cui vir egregiè fortis, Vincētius Sodermus nomine præerat. Fuit autem hoc illi munus aſſignatum, vt teneret Indicum mare, acerrimumq; bellum Saracenis, qui in Indiam nauigabant, inferret. Hæ quindecim naues inſtructæ rebus omnibus, è Bethlehemitico portu ſoluerunt quarto Idus Februarij. Neq; ijs claſſibus contentus Emmanuel, aliam claſſem quinque nauium comparari iuſſit, cui Stephanum Gamam, Vaſci Gamæ fratrem patruelem, præfecit, qui Kalendis Aprilis eiuſdem anni Olyſippone profectus, eundem curſum tenuit. Animus enim Regis acer, & maximarum rerum cupidus, &, quod caput eſt, ad ſpem, quam in diuino numine collocauerat, excitatus, nihil magis ad officium ſuum pertinere arbitrabatur, quàm vt regionem illam armis expugnaret, Chriſtianique nominis hoſtes opprimeret, & orientis Solis plagas Chriſti nomine compleret. Eodem anno Olyſippone peperit Regina Maria primum filium, in cuius ortu tam ſæua tempeſtas excitata fuit, quantam nunquam homines ſumma ſenectute præditi in vita meminerant. Cælum enim tenebris denſiſſimis obductū tam crebrò tonabat, atque fulgurabat, vt eos etiam, qui fortes exiſtimabantur, ingenti formidine perterreret. Ad hæc, multa loca de cælo tacta fuêre: excitati turbines arbores euellerunt: imbres effuſi non vias tantùm, ſed ædes etiam quamplurimas aquis impleuerunt. Reddita verò tranquillitate, non ſolùm Emmanuel, ſed omnis ciuitas ex Principis ortu, ſummo gaudio cumulata fuit. Octauo die fuit infans ſacro ſonte ablutus, &

Annus à nato Chriſto. 1502.

Duæ nouæ claſſes in Indiam miſſæ.

Alia claſſis Emmanuelis Indica.

Pium Emmanuelis ſtudium.

RES EVROPEAE

Natus Emmanueli filius.

Prodigioſa tempeſtas.

Ioannis nomen obtinuit. Inter reliquos autem, quos Emmanuel diuinæ cognationis filio affines eſſe voluit, fuit Petrus Paſcalius Venetus legatus, qui fuerat ad eum miſſus, vt ei Reipub. nomine ſummas gratias ageret pro claſſe, quam in auxilium illius, vt dictum eſt, miſerat: & oſtenderet, S.P.Q. Venetum fore ſemper ei hoc tam ſingulari beneficio deuinctum. Hunc Legatum Rex manu propria equeſtris dignitatis inſignibus ornauit, multiſque muneribus affecit. Quibus beneficijs allectus, multa de ſingulari illius virtute, cùm eſſet Venetijs, cõmemorauit, & effecit, vt inſtituta cum Venetis amicitia, ſanctiore quodam fœdere firmaretur. Hoc autem die, quo Princeps Ioannes aquis ſalutaribus expiatus eſt, ædes regiæ ſubito incendio inflammari cœperunt. Sed fuit multorum hominum opera continuò reſtinctum. Eodem anno aliam claſſem Rex Emmanuel comparauit, quæ Gaditanum fretum peruagaretur, vt Maurorum ferociam comprimeret. Sed nihil, quod dignum ſit memoria, per illam geſtum fuiſſe conſtat. IOANNES interim Nouius ſecundis ventis vſus, poſtquam regionem æquinoctiali circulo ſubiectam tranſmiſit, in inſulam noſtris incognitam delatus eſt, cui Conceptionis nomen indidit. Indè Mozambiquem pètijt. Sed antequam eò perueniret, naues ad terram aquandi gratia conuertit, ad eum locum, quem S. Blaſij aquationem nominant. Ibi calceum vetuſtum è frondibus cuiuſdam arboris alligatum cernit. Non temerè viſum eſt itaque calceum ſolui, & ad ſe deferri iubet. Erant in illo litteræ Petri Ataidæi manu ſcriptæ, quibus admonebat omnes duces Luſitanos, qui eò deflecterent, vt Calecutij portum vitarent. Regem eſſe ſceleratum & immanem, in noſtroſque peſtem primò inſidijs, deinde ſummis viribus fuiſſe machinatum. Cùm verò Quiloam perueniret, offendit vnum ex illis exulibus, qui varijs in locis relicti fuerant. Is Capralis literas in eandem ſententiam ſcriptas Nouio dedit. Ad Melindem verò cùm naues appelleret, fuit à Rege de omnib. frau-

Petrus Paſcalius Venetus ad Emmanuelem Legatus.

Regia Emmanuelis incenſa.

RES INDICAE.

Inſula Conceptionis inuenta.

Petri Ataidæi literæ caſu inuentæ de fraudib. Calecutij Regis.

fraudib' & inſidijs, quas Rex Çalecutij Caprali fecerat, admonitus. Indè in Anchediuam ſe aquandi gratia cõtulit: & inde Cananorem verſus iter inſtituit. Rex ita illum excepit, vt nullum officium hominis amantiſſimi præteriret. Ibi Luſitanus nomine Gundiſſaluus Peixotus, qui eo tempore, quo Arius Correa fuit interfectus, opera Coiebequij occultatus fuerat, nè in eandẽ calamitatem incideret, venit Calecutio ad Nouium, Regis Calecutienſis iuſſu, qui diceret illum tumultum in quo Arius Correa ceciderat, fuiſſe, Rege imprudente, multitudinis furore & amentia concitatum, animũque illius nunquam fuiſſe à ſtudio Regis Emmanuelis alienum: eique gratiſſimum fore, ſi Nouius vellet Calecutium petere. Futurum namque, vt omnia, quæ vellet, ab illo facillimè impetraret, & onus acciperet, ex quo poſſet maximum lucrum ad regias opes accedere. Hæc vbi regis nomine dixit, tum Coiebequij monita diligenter expoſuit. Admonebat enim, nè Regi omnium ſceleſtiſſimo fidem adiungeret. Illum nanque eò neruos omnes intendere, vt per amicitiæ ſimulationẽ omnes Luſitanos, quos poſſet, crudeliſſimè necaret. Eum verò qui fidem haberet ei, qui nunquam fidem coluiſſet, meritas ſtultitiæ pœnas daturum. Nouius nullum reſponſum dare, neque Peixotus Calecutium redire voluit. Nouius cùm Cochimum verſus curſum teneret, in Calecutienſem nauem incidit: quam armis expugnatam, & ſpoliatam incendere iuſſit, & ad Cochimenſem portum tandem peruenit. Cuius conſpectu noſtri tanta lætitia affecti ſunt, vt exiſtimarent, ſe tunc è mortis ipſius faucibus ereptos. Quamuis enim Rex eos humaniſſimè tractaret, & certis Nairibus tuendos committeret, perfidiam tamen Arabum eorum, qui ſatis frequentes eam vrbem incolebant, valdè formidabant. Omnia Regis officia in Nouium conſtitêre, quæ ab homine ſingulari probitate atque fide prædito poſtulari, & expectari potuiſſent. Itaque Nouius negotijs ex animi ſententia geſtis, & maxima ex parte nauibus oneratis, Cananorem rurſus ſe contulit, vt

Calecutij Regis ad Io. Nouiũ ſimulatus nũcius, & detectæ fraudes.

Luſitanorum Cochimi de claſſis aduentu gaudiũ.

Nuncius de claſſe Calecutię̃ſi aduerſus Luſitanos.

aromatum aliorum onus acciperet: quod ei fuit largè atq; munificè conceſſum. Cùm vellet inde diſcedere, fuit à Cananoris Rege certior factus, Regem Calecutij octogintá parones inſtruxiſſe, qui portus aditũ obſiderent, vt illum interclusum armis opprimerent. Proindè illum Rex admonebat, vt ad terram propius accederet, vt illi poſſet ei cum ſuis auxilium afferre. Nec enim fieri poſſe, vt is cum quatuor tantùm nauibus tantam hoſtium claſſem ſuſtineret. Agit gratias, quas debet Nouius, Regemq; monet, vt de noſtrorum ſalute minimè ſolicitus ſit. Se namque omnem victoriæ ſpẽ in ſummo Deo repoſitam habere, cuius præſidio ſe cũ multò maiore claſſe facillimè congreſſurum. Poſtero die conſpicatus eſt Nouius portus aditum ab hoſtibus teneri. Nauium numerus erat ſupra centum. Nouius ita naues inſtruxit, vt poſſent tormentis omnibus vti. Deindè duces ſingulos admonuit, omnem ſalutis ſpẽ in eo poſitam eſſe, vt non cogerentur vllo modo cominus cum tanta multitudine pugnare. Proindè eo ordine curarent tormenta diſponi, vt continenter pilæ in hoſtes iacerentur. Si enim vlla fieret intermiſſio, magnum periculum vitari non poſſe. Illi ſumma vigilantia, quod fuerat imperatum, conficiunt. Fuit hac ratione vſque ad occaſum Solis magna noſtrorum alacritate & contentione dimicatum. Fuére ex hoſtibus, vt poſtea compertum fuit, quadringenti atque ſeptem & decem homines occiſi, & complures plumbeis glandibus vulnerati, aliquot naues depreſſæ: cum interim Luſitani nullum incommodum accepiſſent. Hoſtes vexillum in pacis ſignum ſuſtulerũt. Nouius fraudem aliquam ab illis comparari ſuſpicatus, belli ſignum contrà ſuſtulit, & prælium redintegrare præcepit. Illi nihilominùs in eadem pacis ſignificatione perſeuerant. Tum Nouius pacis etiam ſignum tolli iuſſit. Illi verò per Arabem ad eam rem miſſum illius noctis inducias petunt: poſſe namq; pacem poſtero die ſub aliqua iuſta conditione, quæ eſſet in rem vtriuſque partis, conſtitui. Reſpondet Nouius, eas inducias ſe minimè

Pugna naualis cum Calecutię̃ſibus & Luſitanorum victoria.

mè daturum, niſi prius illi ab aditu portus ſecederent, eiq; liberum mare permitterent. Faceſſunt illi continuò, quod Nouius poſtulârat. Nouius è ſinu cum nauibus egreſſus eſt, & vtraque claſſis non longè à portus introitu in anchoris conſtitit, ita tamen, vt non magnum inter vtranq; ſpaciũ intereſſet. Illi tamen contra fidem homines ſubmittebant, qui nando ad naues accederent, anchoraliaq; præciderent: lintres deindè cũ facib. inſtruebant, vt ſuccisis funib. faces continuò iacerentur. Quod ſcelus, niſi fuiſſet à noſtris ſummo ſtudio vigilatum, exitum habere potuiſſet. Itaque noſtri fiſtulis ferreis, æneiſq; tormentis eos, quos accedere ſentiebant, facillimè propellebant. Ad hunc modũ integra nox fuit in laboris huius continuatione conſumpta. Hoſtes verò cum cernerent, nec apertam vim, nec occultas inſidias illis, vt ſperârant, proceſſiſſe, anchoris ſolutis, idoneumq; ventum nacti, ſe Calecutium recepêre. Noſtri tãto periculo liberati, gratias ſummas Deo egerunt, & ſine vlla mora in Portugaliam velis plenis iter facere inſtituerunt. Nouius cùm non multùm in nauigando progreſſus, vnam nauem Calecutienſem conſpiceret, in eam confeſtim incurrit, & captam ſpoliauit; & coniectis facibus incẽdit. Deindè admodum commodè nauigando, Bonæ ſpei promontorium flexit, & indè in paruam quandam inſulam curſu delatus eſt, cui Sanctę Helenæ nomen impoſuit. Eſt autem inſula ita in medio mari ſita, vt diuino conſilio conſtituta videatur, vt Luſitanos homines ex India redeuntes, iactatione, multarumque rerum penuria, quod fieri in tam larga nauigatione opus eſt, afflictos reficeret. Fluuios namque habet gelidos atque perennes, & ſyluas atque nemora denſiſſima, cælumque ſaluberrimum. Poſteà verò, quàm hominis cuiuſdam, cuius ꝓprio loco mentionem faciemus, cultus acceſſit, multis porcorum & pecudum gregibus, varijſque fructibus & oleribus abundauit. Itaque noſtri in ea aquationem & lignationem commodiſſimè faciunt, & piſcatione, & venatione, & aucupio non oblectantur ſolùm, ſed

Calecutienſium perfidia.

Calecutienſium fuga.

Calecutienſis nauis capta & incenſa.

Inſula S. Helenæ.

Nouij felix in Luſitaniam reditus. naues commeatu reficiũt. Ex ea inſula Nouius eadem felicitate nauigandi vſus, Olyſipponem peruenit xj. die menſis Septemb. anno à Chriſto nato. M D II. neq; ſolùm Regi, ſed vniuerſæ ciuitati tam felici aduentu ſummam iucunditatem attulit. Hoc anno Emmanuel

RES EVROPEAE *Emmanuelis pia quædam liberaliter & iuſtè facta* Compoſtellam profectus eſt, vt ad D. Iacobi ſepulchrũ nuncupata vota perſolueret. Conimbricam cùm perueniſſet, & ſepulchrum Alfonſi Regis ſanctiſſimi & inuictiſſimi, cuius virtute Mauri fuerunt è Luſitaniæ finibus expulſi, parum magnificè extructum cerneret, id demoliri, & aliud ſatis amplum & magnificum ædificare iuſſit. Similiter in Portugalenſi ciuitate ſepulchrum martyris Pantaleonis, viri ſumma ſanctitate præditi, magnis ſumptibus extrui iubet, vt fuerat teſtamento Regis Ioannis inſtitutum. Porrò autem quacũque iter faciebat, pupillis & viduis benignè cõſulebat, templa donis & muneribus cumulabat, ſcelera potentium hominum, quæ fuerant ad illum diem impunita, acerrimo ſupplicio vindicabat. Compoſtellæ manſit triduo, ſepulchrumq; D. Iacobi ſingulari ſignificatione religionis inuiſit, templumque donis auxit & lychnum argenteum ſingulari opere perfectum, qui perpetuò in eo luceret, appendi præcepit. Hoſpites apud quos diuertebat, multis muneribus affecit: ita denique iter illud habuit, vt vbicunq; pedem poneret, & pietatis, & liberalitatis, & regiæ munificentiæ veſtigia impreſſa relinqueret. Reuerſus Olyſipponem, incredibilem lætitiam cunctis attulit, qui illius deſiderium

ANNVS à Chriſto nato, 1503 minimè ferendum exiſtimabant. Principio inſequentis anni, rurſus eadem conſilia de tranſmiſſione in Africam, vt bellum per ſe Mauris inferret, ſuſcepit. Itaque milites conſcribi, claſſem comparari, rei frumentariæ prouideri iuſſit. Sed hunc illius conatum agrorum

Fames in Luſitania vaſtitas impediuit. Primo enim vere imbres immodici, & tempeſtates aſſiduæ, ſegetes corruperunt. Primò igitur caritas annonę, deindè fames, non modò homines tenues & egentes, ſed etiam diuites afflixit. Multi herbarum radices euellebant, & rès alias, quas nunquã

guſtari

guſtari poſſe cogitârant, ſibi comparabant, vt illis ſuſtentarentur. Indè propter ciborum noxiam vim, & corrupti & infecti aeris intemperiem grauiſſimi morbi conſequuti ſunt. Quod cùm cerneret Emmanuel, omnem bellicæ rei apparatum neceſſitate compulſus omiſit, & totam induſtriam in re frumentaria comparãda ponendam arbitratus eſt.. Ex Gallia igitur & è Britania magnam vim frumenti importandam curauit, qua Regni inopiam ſubleuaret. Hoc anno ſex naues in Indiam miſit, tribus quidem Alfonſum Albuquerciũ, alijs verò tribus Franciſcum Albuquercium illius fratrem patruelem præfecit. Aliam deinde claſſem Gundiſſaluo Coëlio commiſit, qua regionẽ à Caprale exploratam, quam Braſiliam vocant, perluſtraret. Sed nauigandi in regionem parùm cognitam imperitia factum eſt, vt Coelius ex ſex nauibus quatuor vadis alliſas amiſerit, atq; duas tantùm plenas illis rubris lignis, quæ tellus paſſim fert, & pſittacis, atque ſimijs in patriam reduxerit. Hoc eodem anno alias duas naues miſit Emmanuel in regiones ſub Septentrionibus ſitas, vt tentarent, poſſetne quidquam de caſu, quo duo fratres, viri nobiles & impigri, aut mortui, aut capti fuerant, explorari. Res enim ſic acciderat. Gaſper Corteregalis cùm eſſet egregiè fortis, & gloriæ cupiditate vehementer incenſus, ad ſui nominis memoriam poſteris aliquo facto memorabili prodendam pertinere arbitratus eſt, aliquas terras incognitas perueſtigare. Et quia videbat, omnia fermè littora, quæ ad Auſtrum ſpectabant, eſſe iam noſtrorum nauigationibus exploratè cognita, animum ad ea perluſtranda, quæ ad Septentriones pertinebant, applicuit. Itaque ſuis ſumptibus nauem inſtruxit, & commeatu, & armis, & nautis, & militibus egregiè munitam. Anno autem M D. Olyſippone profectus, curſum in Septentrionalem plagam direxit. Ad terramque tandem peruenit, quam propter ſingularem amœnitatem, viridem appellauit. Homines, vt ipſe poſtea referebat, ſunt barbari & inculti, colore candido: qui tamen color ætate propter magnitudinem

RES INDICAE.

Claßis in Indiam et Braſiliam miſſa.

RES EVROPEAE

Corteregalis nauigatio ad Septentrionẽ prima.

Terra viridis eiuſque incolæ.

nem

nem frigoris infuſcatur. Valent plurimùm celeritate, ſunt iaculandi peritiſſimi: iaculis vtuntur in ſummo peruſtis, quibus coniectis hoſtes ita traijciunt, atque ſi ferro armata fuiſſent, Pellibus animantium veſtiũtur, antra colunt, aut humiles caſas ſtramentis tectas excitant, in quib. habitent Nulla religione aſtricti ſunt, auguria tamen ſequuntur. Vxores legitimo ſibi matrimonio copulant. De fide & pudicitia vxorum valdè ſolliciti ſunt, cũ ſint natura ſuſpicioſi. Corteregalis in Portugaliam reuerſus, cùm ad ſpem multò plura cognoſcẽdi raperetur, rurſus anno, M D I. ſe in eandem regionẽ contulit, vt latiùs littora illius omnia peruagaretur, & gentis mores & inſtituta perdiſceret. Sed quid illi acciderit, aut quo fato abſumptus fuerit, nunquam ſciri potuit. At frater illius Michael Corteregalis, qui magnũ apud Regem locum tenebat, amore fraternò ductus, vt fratrem inquireret, anno M D II. duas naues inſtruxit, quibus in eaſdem oras nauigaret. Sed nec is vltra comparuit. Emmanuel autem cùm homines nobiles, quos plurimi ob egregiam vtriuſque indolem faciebat, ita abſumptos animaduertiſſet, id ægrè admõdum tulit: & quod erat boni Principis officium, nihil omittendum ratus eſt, ex quo poſſet intelligi, quo genere mortis obijſſent, vel quibus cuſtodijs arcerentur. Sed cùm naues omnia illa maria peragrarent, nihil de illorum exitu cognoſcere potuerunt. Itaque & illi fratres periêre, & tellus ſimul nomen amiſit, & pro tellure viridi, tellus Corteregalium appellari cœpit. Cùm verò alius eorum frater natu maior, nomine Vaſcus Ioannes Corteregalis, Regiæ præfectus, aliqua tenui ſpe de fratrum vita teneretur, eandem nauigationem ſuſcipere inſtituit: ſed fuit à Rege prohibitus, nè ſine vllo fructu ſe in eundem caſum demitteret. HOC anno poſtquam Albuquercij in Indiam iter nauibus ſibi, vt dictum eſt, attributis ſuſceperunt, Emmanuel concilium regni totius indixit, vt populorum fidem ſacramento Ioanni ſuo legitimo hæredi, vt fieri in Hiſpania ſolet, obligaret. Quod ſumma omnium voluntate

Corteregalis ſecunda ad Septentriones nauigatio.

Comitia regni Luſitanici, eorũque decreta.

luntate factum eſt. Fuerunt præterea in hoc concilio multa populis ſalutaria, quæ concilium flagitauerat, inſtituta. Fuit præterea à populis Rex adiutus certo pecuniæ numero in ſumptus, quos in Africano bello faciebat. Gama verò poſtquam promontorium Bonæ ſpei flexit, claſſem diuiſit. Vincentio Soderio vndecim naues attribuit, vt Mozambiquem contenderet, ibique illum præſtolaretur: quatuor autem ſibi reſeruauit, vt cum illis Zofalam peteret, regioniſque ſitum & naturam cognoſceret. Ibi fuit à gentis illius Principe liberaliter acceptus, & amicitia inter vtrunque conſtituta. Cùm tamen è ſinu egrederetur, nauem vnam ad vada alliſam in ipſius æſtuarij faucibus amiſit. Homines verò, & omnia, quæ erant in illa, fuêre in alias naues impoſita. Indè Mozambiquem profectus, cum vrbis Principe atque rectore collocutus eſt. Iam enim ille, qui noſtris necem comparabat, abſceſſerat, & alter in locum illius fuerat ſubſtitutus, à quo Gama fuit perbenignè acceptus. Dederat autem Gama Soderio curã, vt interim dum ille Zofalam diuertebat, nauẽ in portu Mozambiquenſi ædificaret, ex his, quas Portugalenſes Carauellas appellant, ad quam efficiẽdam fuerat è Luſitania in ea claſſe materia comportata. Quarum forma hæc eſt. Carcheſijs carent: antennas non habẽt trãſuerſas ad pares angulos, ſed obliquè paulùm infra ſummum malis alligatas. Vela ſunt in ſpeciem trianguli facta, cuius baſis non multum ab infimis armamentis eminet. Antennæ ſunt in infima parte, qua ſecundum latera nauis obuerſantur, inſtar mali, craſſiores: indè paulatim attenuantur ad ſummum. Hoc autem nauium genere Portugalenſes propter nimiam celeritatem in rebus bellicis vtuntur. Antennarum namque partem infimam facillimè vel ad proram, vel ad puppim verſant, vel in medio latere nauis alligant: & nũc à dextera ad læuam, modò à læua ad dexteram celerrimè detorquent: & vela, quæ quidem ſunt ex imis angulis, qui ſunt Antennis oppoſiti, colligata, facillimè vel laxant, vel contrahunt, prout nauigationi expe-

RES INDICAE.

Zofalæ Principis fœdus cum Luſitanis.

Nauium quas Carauelas vocant, deſcriptio.

expedire vident: & quocunque ventus ſe dat, eò velorũ ſinus ſine vlla mora conficiunt, omnesq; ventos excipiunt, ita, vt ſæpenumerò à lateribus impulſæ rectum curſum commodiſſimè teneant, eodemq; vento, mutata ſubitò velificatione, in contrarias partes incredibili celeritate deferantur. Ad hanc igitur formam curauit Gama, vt nauis ædificaretur, quæ per oram illam diſcurreret, & quanta maxima poſſet, incommoda hoſtibus Chriſtiani nominis importaret. Cum hac etiam naue ſuis adiuncta Quiloam contendit. Eò cùm perueniſſet, Stephanus Gama cum illis quinque nauibus quibus præerat, ad portum ſimiliter acceſſit. Erat ad hanc rationem claſſis decem & nouem nauium. Nam nauis vna, cuius præfectus erat Antonius Campenſis, ventis aduerſis in longinquas partes iactata, minimè comparebat. Rex maxima formidine perterritus, ad Gamam ſupplex accedit. Gama illum vinculis propter iniurias noſtris illatas alligauit. Is cum veniam flagitaret, eo fœdere emiſſus fuit, vt certum pondus auri tributi nomine, Regi Emmanueli quotannis penderet. Huius autem fœderis obſidem dedit Mahumeten Anconium, virum ſingulari authoritate præditum, & q. poſt Habrahemum regem, ſecundum dignitatis gradũ in locis illis obtinebat. At Habrahemus cùm ſe liberatum cerneret, aurum, quod erat pactus, minimè diſſoluit: vt ſimul aurum retineret, & Mahumeti necem hac fraude moliretur. Putabat enim fore, vt Gama perfidia illius offenſus, Mahumetem interficeret. Illum namq; peſſimè oderat, quamuis odium animo conceptum amicitiæ ſimulatione tegeret. Erat enim Habrahemus homo maleficus & iniuſtus, & Regem, qui ante illum fuerat, per inſidias occiderat, vt ipſe regnare poſſet: & omnes homines, in quibus acris animi vim & induſtriam cernebat, ſuſpectos & inuiſos habebat: à Mahumete verò præcipuè ſibi malum formidabat. At Mahumetes cum Habrahemi perfidiam ſentiret, Gamæ fraudem, quam ſibi ab homine profligatiſſimo fieri ſuſpicabatur, aperuit, & de ſuo aurum perſoluit. Quo facto Gama

Claßis 19. nauium Luſitanorum.

Quiloæ Rex à Gama cõiectus in vincula.

Habrahemi Quiloæ Regis perfidia aliaque ſcelera.

Gama illum miſſum continuò fecit. Inde Melindem ire contendit. Eò tamen propter æſtus maximis ventis incitati vehementiam, naues conuertere non potuit. In ſinum verò, qui Melinde circiter triginta millia paſſuum aberat, delatus eſt. Eò miſit Rex ad illum quendam ex exulibus, nomine Lodouicum Mouram, quē Capralis reliquerat, vt eum ſalutaret, & quæreret, an opera ſuà aut opibus indigeret. Indè Gama, poſtquam aquationi & rei cibariæ prouidit; in Indiam tranſmiſit. Cùm verò non longè eſſet à continenti, ingentem nauem, rebus omnib. ad dimicandũ inſtructiſſimam, cōſpicatus eſt. Erat autem nauis illa Sultani Aegyptiorum Imperat. & Calecutio zingibere, pipere, cinnamomo; & alijs ingentis pretij mercibus onerata veniebat, & Mecam curſu petebat; vt ibi multos, qui religionis gratia Mahumetis ſepulchrum inuiſere cupiebant, exponeret. In eam Gama confeſtim inuectus eſt. Arabes & AEgyptij multò acrius, quàm credi poterat, reſtitêre. Tanta verò contentione dimicatum eſt, vt prælium fuerit ad principium diei ſequentis perductum, cùm vniuerſa claſſis vnam tantùm nauem oppugnaret. Nec enim noſtri eam deprimere, antè quàm ſpoliarent, volebant: & illi cùm ſibi moriendum eſſe putarent; vt non inulti caderent, laborabant. Irrumpunt tandem Luſitani; ſupra trecentos homines ferro concidunt, pueris tantùm parcunt: prædam ingentem capiunt, & nauem coniectis facibus inflammant. Indè Gama Cananorem vehitur, vbi Regi legatum, quem ad Emmanuelem miſerat, tradidit, & ſimul munera, quibus Emmanuel illum donabat, deferenda curauit: quibus ille ſuprà modum lætatus eſt. Indè Calecutium petere inſtituit. In eo curſu parones aliquot Calecutienſes cepit, in quibus inerant ad quinquaginta ex Calecutienſibus ciuibus, quibus omnibus catenas iniecit. In portu tandem claſſem conſtitui iuſſit. Venit autem ad illum Arabs quidam, veſtitus eorum habitu & cultu, qui diſciplinam Diui Franciſci ſe tenere profitentur. Cùm verò fuiſſet ad Gamā perductus, ſe Mahumeta-

Melindij Regis ad Gamam nuncius.

Ingēs Aegyptia nauis à totà Luſitana claſſe ægrè capta.

Parones aliquot Calecutiēſes captæ.

Subdola Calecutiēſis Regis ad Luſitanos de pace legatio.

num eſſe faſſus eſt:illamque veſtem induiſſe, eò quòd vereretur, nè ſibi aditus alia ratione ad claſſem minimè pateret. Veſtis autem erat vnius ex illis monachis, qui cum Ario Correa ceciderant. Arabs denunciat Gamæ, Calecutij Regem eſſe pacis & amicitiæ cum Luſitano Rege cupidiſſimum, moleſtiſſimeque tuliſſe facinus illud, qđ homines Arabes, quos imperio minimè continebat, in Luſitanos admiſerant. Gama reſpondet, neque ſe à fœdere pacis abhorrere. Et idcircò iuſſu Regis Emmanuelis eò ſe contuliſſe, vt pacem, ſi fieri poſſet, cum illo certo fœdere confirmaret. Si igitur pacem habere vellet, voluntatis ſuæ ſignum aliquod daret, atque in principio omnia, quæ fuerant Luſitanis erepta, cùm Correa fuit interfectus, ſtatim reſtitueret. Multis autem nuncijs vltrò citroque miſſis, nihil, qđ in rem eſſet, à Rege fiebat. Intellexit Gama, omnem Regis animum in fraudibus verſari, nec ad vllam ſtabilem & firmam concordiam adduci poſſe. Quod cū videret, dixit, ſi non omnia ſibi continuò redderentur, ſe Malabares illos, quos vinctos habebat, in Arij Correæ vltionem crudeliſſimè necaturum. Rex nullum ad hanc comminationem reſponſum dare voluit. Gama omnes vinctos ſuſpendi iuſſit, præciſiſque manibus atque pedibus, cadauera vni ex paronibus, quos ceperat, imponi cum literis, quibus Regi bellum indicebat, & tam ei, quàm omnibus, quibus ille imperabat, ferro flammaque minabatur. Paronem deindè propè terram remulco ſubduci ſuis imperauit. Rex vbi literas nimis aſperè & ferociter ſcriptas accepit, ſuoſque crudelem in modum necatos & dilaceratos animaduertit, maximo animi motu perturbatus eſt, omniſque ciuitas lamentis ſe dedidit. At Gama propiùs terram naues ſtatui iuſſit, & poſtridiè, vbi primùm diluxit, tormentis vrbem acerrimè conquaſſari præcepit. Multæ domus diſturbatæ, & ædes regiæ, quæ erant propè littus, euerſæ: multique mortales occiſi ſunt. HAC re geſta, Cochimum rectà contendit, & Vincentium Soderium cum ſex nauibus, qui totam illam oram infeſtam

Bellum Calecutio Regi, necatis prius captiuis, à Gama indictum.

Calecutiū oppugnatur.

feſtam redderet, ibi reliquit. Vbi Cochimum peruenit, Luſitani, qui apud Regem manſerant, ad eũ continuò venêre, & quanta humanitate fuerant habiti, & quàm ſingulari vigilantia contra Saracenorum inſidias defenſi, expoſuêre. Rex eum continuò per vnum è ſuis domeſticis, qui magnum apud eum locum tenebat, honorificè admodum ſalutauit. Cum eo Gama cõſtituit, vt poſtero die Rex locum deligeret, quem magis opportunum ad colloquium vtriuſque iudicaret. Velle namque ſe illi mandata Regis Emmanuelis explicare. Et interim miſit Emmanuelis nomine munera ad illum partim aurea, partim argentea, & auream præterea coronam. Rex contrà, vt cum Emmanuele magnificentia certaret, enxiè contendit. Et cùm alia multa, tum duas aureas armillas gemmis diſtinctas, & vnam pergrandem gemmam ad Gamam ferri iuſſit, quam illius nomine Regi Emmanueli deferret. Fuit poſtridiè colloquium cum non mediocribus amoris mutui ſignis inter eos inſtitutum. Non multis pòſt diebus veniunt ad Gamam legati ex Chriſtianis illis, qui Cranganorenſem vrbẽ incolebant. Legationis autem hæc ſumma erat. Se gratias dignas Chriſto Optimo Maximo pro tam ſingulari beneficio non poſſe vllo modo perſoluere. Id enim adepti fuerant, quod nullo vnquam pacto fieri poſſe crediderant, vt ex tàm longinquis regionibus Chriſtiani tantis virtutibus ornati, ad eas terras peruenirent. Se velle deindè Emmanueli ſeruire, nullumq́ue alium dominum in terris agnoſcere. Idcircò Gamam orare & obſecrare, vt nomine regis optimi & inuictiſſimi eos omnes in fidem reciperet. Gama manus in cælum ſuſtulit, eosq́ue ad ſpẽ multò felicioris conditionis excitauit: fidemq; dedit, ſe pugnaturum, vt omnes Luſitani Duces, qui deinceps in Indiam à Rege mitterentur, eos à tyrannide perditorum hominum, & Saracenorum iniurijs tuerentur. Legatis dimiſſis, Gama, vt naues iuſtum onus acciperent, operam ſtrenuè nauabat. Interim verò vnus ex Brachmanis, quibus Calecutij Rex multùm vtebatur,

Emmanuelis ad Cochimi Regem munera.

Gamæ cũ Rege Cochimi colloquium.

Cranganorenſium Chriſtianorũ ad Gamam legatio.

Subdola Brachmani

ad Gamã pro Calecutio Rege legatio.

venit ad Gamam cum duobus adoleſcentibus, ex quibus vnus erat eius filius, alter ſanguine ei valdè coniũctus. A Gama autem poſtulabat, vt illos adoleſcentes in Portugaliam duceret, vt literas Latinas diſcerent, & religionem Chriſtianorum, & diſciplinam, & inſtituta cognoſcerent. Gama illius poſtulatis ſatisfacere viſus eſt. Sed poſtquam is ſe penitùs in Gamæ familiaritatem inſinuauit, tunc apertè ſignificauit, quod in principio confiteri minimè auſus fuerat: nempè ſe Legatum Calecutienſis Regis eſſe: ab eoque miſſum, vt oſtenderet, nihil ardentius illum optare, quàm vt pax inter eos ſanctiſſimo fœdere cõciliaretur. Paratum eſſe Regem non modò ad bona Luſitanorum reddenda, ſed ad omnia hominis amantiſſimi officia cumulatè præſtanda: Gamamque orare, vt inimicitiarum memoriam deponeret, & ſatisfactionem acciperet. Quod verò ad aromatum onus attinebat, nec alibi plura, nec minore pretio reperiri poſſe. Proindè ſi vellet naues Calecutium ducere, futurum, vt ex animi ſententia, quod in rẽ eſſet, feliciter adminiſtraret. Gama voluit, an Regem admiſſorum flagitiorum aliqua ex parte pœniteret, experiri. Itaque claſſe Stephano Gamæ interim commiſſa, & Brachmana pro obſide relicto, Calecutium cũ duabus tantùm nauibus proficiſci maturauit. Vbi Calecutium peruenit, duos illos adoleſcentes ad Regem miſit, qui vltrò citroque commeabant, & pacis conditiones à Rege ad Gamam, & ab illo rurſus ad Regem deferebant. Rex tamen inſidias comparabat. Arabes enim cum eo magnis vocibus expoſtulare, animumq; illius in noſtros incendere minimè deſiſtebant. Is cùm neque fidem coleret, neq; conſtantiam vllam retineret, & copias, quas Gama eo tempore habebat, valdè contemneret, Arabum vocib. inductus, quàm maximo ſilentio fieri potuit, xxxiiij. parones inſtruxit, qui Gamam improuiſo adorirentur. Quod ſumma quadam celeritate factum eſt. Itaque in Gamam feſtinanter incurrunt. Gama re adeò repentina perculſus, anchoras præcidi, velaq; fieri confeſtim iuſ-

Calecutij Regis dolus & incõſtantia.

iuſſit. In hoc diſcrimine res erat, cùm ſubitò Eurus paulò vehementior nauem à terræ conſpectu beneficio cæleſtis numinis abſtraxit. Parones tamen nihilo ſecius Gamam & remis & velis inſequebantur. Sed accidit, cùm iam appropinquare viderentur, vt Vincentius Soderius cum claſſe, cui præfectus erat, occurreret. Gama namque cùm aliquid ſuſpicione de fraude illa aſſequeretur, quamuis non ita ſubitò id ſcelus conflari poſſe exiſtimaret, vnam ex nauibus ad illum miſerat, vt Calecutium properaret. Gama adiuncta ſibi Soderij claſſe, naues in hoſtes conuertit, & in eorum claſſem nimis acriter inuadit. Aliquot autem paronibus depreſſis, & multis ex hoſtibus occiſis, reliqua claſſis diſiecta atque dilacerata, fuga ſalutem petere conſtituit. Gama deindè Cochimũ reuerſus, Brachmanam ſuſpendi iuſſit. Adoleſcentes euaſerunt, propterea, quod in terram deſcenderant, antequam vllum fieri poſſet tam ſceleratæ coniurationis indicium. Calecutij Rex cùm cerneret, nec inſidias illi, neque vim, vt cogitârat: proceſſiſſe, alia ratione perniciem comparare Luſitanis inſtituit. Literas enim ad Cochimi Regẽ miſit, quibus illum rogabat, vt ſibi Luſitanos traderet, Ad hoc autem ſcelus, eũm ingentibus promiſſis impellere contendebat: contrà, ſi id facere recuſaret, quæ pericula illi intendentur, exponebat, & minas etiam iactabat. At Rex Cochimi ſe vehementer admirari reſpondit, quomodo tam illuſtri Regi in mentem veniret, Reges alios in fraudem impellere. Minimè namque ad Regis officium pertinere, fidem violare, & eos, qui ſe illi commiſerant, prodere. Vt enim nihil erat magis regium fidei ſtabilitate & conſtantia: ita nihil eſſe perfidia magis à regijs moribus & inſtitutis alienum. Fide namque gloriam comparari: perfidia verò maculam dedecoris ſempiterni omnibus, qui eam frangerent, maximè verò ſi Reges eſſent, inuri. Et idcircò ſe minimè regem arbitrari eũ, qui fidem ſanctam non haberet. Nõ enim imperium ſummum, ſed virtutem imperio dignam, reges efficere. Se verò id minimè facturum,

Luſitani diuinitus ab hoſte liberati.

Calecutienſis claßis fuga.

Noua Calecutij Regis in Luſitanos techna.

Regis Cochimi ad Calecutienſis Regis literas reſpõſum.

quamuis certò ſciret, eſſe ſibi è regni ſtatu propter fidei conſtantiam demigrandum, & maximum periculum vitæ ſubeundum. Nullam enim vnquam potentiam, nec vllam vitæ iucunditatem ſe officio antiquiorem duxiſſe. Inſtitit nihilominùs Calecutienſis, & ter in eandem ſententiam literas, partim præmijs alliciendo, partim minis exterrendo, ad Cochimenſem dedit. Is tamen in eadem perpetuò ſententia permanſit. Hoc autem Gamæ Cochimenſis, quamdiu nuncij hæc cum illo agebant, indicare noluit, nè illius animū aliqua ſiniſtra ſuſpicione conturbaret. At poſtquam Calecutienſi ſpes illius corrumpēdi omninò præciſa fuit, tum demùm quantis fuerat machinis oppugnatus, Gamæ ſignificauit. Gama gratias egit, quas debuit, &, vt omitteret timorem, admonuit. Se namque eam claſſem in India relicturum, quę facilè poſſet perfidi Regis immanitati reſiſtere. Indè profectus eſt Cananorem cum tredecim nauib. oneratis, vt alias tres, quæ in Cananoris portu erant ad anchoras deligatæ, vt onus ſimiliter acciperent, cum ea claſſe cōiungeret. Sed cùm non amplius duodecim paſſuum millib. Pandarane abeſſet, viginti nouē naues, quas Calecutij rex ad illius perniciem armis, & telis, & militib. inſtruxerat, offendit. De conſilio reliquorum ducum, cum ea claſſe pugnare conſtituit. Vincentium verò Soderium, & Petrum Raphaelem, & Iacobum Petreium, eò quòd illorum naues eſſent minus oneratæ, vt in principio prælium committerent, in prima acie collocauit. Illi impigrè imperata conficiunt, & in duas naues Arabū, quæ reliquas antecedebant, incurrunt. Qui erant in nauibus, antè quàm Gama appropinquaret, exanimati metu, ſeſe in mare deijciunt, vt nando confugiant. Noſtri in ſcaphas repentè deſiliunt, & ſupra trecentos homines in medijs fluctibus interimunt. Reliqua claſſis cùm duas illas naues interceptas, & homines occiſos animaduerteret, conuerſis proris ſe in terram trepidè recipiunt. Eás Gama inſequutus, propter oneris impedimentum conſequi minimè potuit. Noſtri cùm naues

Cochimenſis Regis in fide conſtātia.

Pādarane

Claſſis Calecutienſis 29 nauiū.

Pugna naualis, & Luſitanorum victoria.

nes ſpoliarent, ſignum ex auro factum, in ſpeciem mõſtri cuiuſdam ſimilem figuratum, inuenerunt. Pondus erat librarum quadraginta. Pro oculis habebat in fronte duos ingentis pretij Smaragdos; ſimiliter Pyropum miræ magnitudinis, inſtar prunæ incenſæ collucentem, in pectus incluſum geſtabat, & pallio aureo amiciebatur. Nauibus exinanitis, Gama ignem implicare continuò præcepit, vt in conſpectu claſſis hoſtilis exuſtæ terrorem inijcerent. Indè Cananorem petijt, & cum Rege fœdus percuſſit, quo cautum eſt, nè vnquam Cananoris Rex bellum cum Rege Cochimẽſi gereret: néve vnquam cum Rege Calecutij de Cochimi pernicie coniuraret: neque, cùm Calecutienſis in Regem Cochimi bellum compararet, illi ſuppetias vllas mitteret. Illius deindè fidei Luſitanos, qui erant negotia Emmanuelis Regis adminiſtraturi, commiſit. *Signum monſtri aureum.* *Gamæ cũ Rege Cananorenſi fœdus.*

INDE digreſſus eſt xxviij. die menſis Decemb. anno à CHRISTO nato. MDIII. Vincentium verò Soderium reliquit cum ſex nauibus: cui hoc munus aſſignauit, vt à Regibus amicis pericula propulſaret, & cõtinenter cum hoſtibus bellum gereret: & ſi cerneret bellum à Calecutij Rege Cochimenſis regni finibus inferri, Calecutienſis impetum, quoad poſſet, à Cochimi rege reprimeret. Si verò vſque ad Februarium menſem nihil hoſtile geri videret, tum in Arabicum fretũ nauigaret, vt Arabes acerrimo bello contunderet. Indè Mozambiquem petijt, vbi aquationi & commeatui prouidit. Cùm verò à promontorio Bonæ ſpei non procul abeſſet, aduerſa tempeſtate iactatus eſt, & nauis Stephani Gamæ à reliqua claſſe ſegregata, eundem tũc curſum tenere non potuit. Gama tandem Kalen. Septembris, anno MDIIII. in portum Olyſipponis cum duodecim nauibus onuſtis feliciter inuectus, nõ modò Regem, ſed omnes regni Proceres, & vniuerſam Remp. ingenti gaudio cumulauit. Poſt ſex dies Stephanus Gama vſus eadem felicitate nauigandi, portum ſimiliter ingreſſus eſt. *Gamæ diſceſſus ex India.* *Gamæ claſſis tempeſtate diſiecta.* *Gamæ in Luſitaniã reditus.*

RES AFRICANAE.

IN Africa ſub id tempus hæc acciderunt. Caſerquibirium oppidum eſt in Mauritaniæ *Caſerquibirium oppidum.*

ritania Tingitana, non ita longo interuallo à Gaditano freto diſiunctum, quod aquis fluuij Lixi alluitur. Fluuius quidem non valdè magnus eſt, ſed cum aquis pluuijs impellitur, ita redundat, vt in oppidum ſæpè impetu concitetur, & influat. Hanc ciuitatem aiunt ædificatam fuiſſe à Manzore Marroquienſi Imperatore, qui Regis ſimul & Pontificis, vt reliqui, quos Arabes Mahumetani Caliphas appellabant, munus & officium ſuſtinebat. Ciues fontibus & puteis carent: ciſternis tantū & aqua dicti fluminis vtuntur. Eſt tamē vrbs illa à multis mercatorib. & viris nobilib. frequentata: Florebat in ea philoſophiæ ſtudium, artiumque bonarum gymnaſium, ita, vt multi vndque in eam excolendi ingenij gratia conuenirent. Erat præterea ingētis Aedis hoſpitalis nomine celebrata, in qua multi egentes & peregrini varijs morbis impliciti curabantur. Regio circumcirca multis arboribus & oleribus abundabat, hortosq; habebat egregiè conſitos. Tellus eſt fertilis & opima, ita, vt cum trigeſimo frequenter efficiat. Rex Feſſenſis, poſtquam Arzila fuit, opera & virtute Alfonſi, hoc nomine quinti, Portugaliæ Regis expugnata, hanc vrbem munierat, multisq; præſidijs cinxerat, illiuſque cuſtodiam ducibus aſſignauerat, qui inde crebras excurſiones in fines Arzilæ faciebant: quod Emmanuel indignè patiebatur. Itaque ſcripſit ad Ioannem Meneſium, qui, vt dictum eſt, Arzilæ præerat, vt continenter cum illa bellū gereret. Erat eo tempore vrbis Tingitanæ præfectus Ioannes ille Meneſius Taraucenſis Comes, qui, vt ſuprà memorauimus, auxilium contra Turcarum Imperatorem Venetis iuſſu Regis attulerat. Meneſius igitur, vt, quod ſibi præſcriptum fuerat, commodius efficeret, gentilem ſuum Taraucenſem Comitem ad ſocietatem facti, quod in animo habebat, per literas inuitabat, & quid ab illo fieri vellet, expoſuit. Comes Tingi profectus cum ducentis equitibus, Arzilam contendit: Meneſius equites ducentos & quinquaginta ſatis acres reduxit. Ita coniunctis copijs, magno ſilentio Caſerquibirium verſus

Manzor. Marroquienſis Calipha.

Bellum Caſerquibirio à Luſitanis illatū.

ſus iter ſuſcipiunt: media fermè nocte in pontem perueniunt, qui abeſt Arzila circiter triginta paſſuū millia. Sed ibi exploratores hoſtium fallere minimè potuerunt. Vrbis præfectus vbi id reſciuit, ſignum belli dare, & claſſicum canere, & milites euocare iubet: & prima luce cum omnibus copijs, quas habebat, collem prope vrbem inſedit, qui collis voluptarius ab illis nominatur. Ibi aciem ſuo more inſtruxit, & noſtris pugnandi poteſtatem fecit. Comes Meneſius de Meneſio per nuncium quæſiuit, quid illi de exercitu hoſtium videretur. Benè, inquit. Quod enim inuenire cupiebamus, offendimus. Ibi igitur cum nemo prælium inire recuſaret, vterq; Meneſius ſuos inſtruxit, & in hoſtes ſigna inferri præcepit. *Luſitanorum cum Mauris pugna.* Hoſtes interea velitari, & leuibus pugnis certare, & varijs curſibus noſtros laceſſere cœperunt, vt ordinem, quo erant inſtructi, ardore pugnandi desererent. Sed vbi neminem extra ordinem velle dimicare vident, & ipſi conferti, vt in noſtros impetum daturi viderentur, è colle paulatim deſcendere incipiunt. Noſtri collem ſubeunt, & hoſtes aggrediuntur. Illi confeſtim terga vertunt. *Barbarorū fuga.* Noſtri illos inſequuntur, & centum & octoginta ad portas occîdunt. Ciues metu perterriti, portas occludunt. Cùm multos ex ſuis reciperēt, multos tamen excluſerunt. Timebant enim, nè noſtri in hoſtium tergis hærentes, vrbem vno impetu caperent. Qui excluſi fuerant, deſperatione commoti, globum efficiunt, & in noſtros impetum faciūt. Prælium redintegratur, multi ex Luſitanis aut ex equis cadunt, aut vulnerantur. *Prælium à victis redintegratum.* Odoardus Meneſius Comitis Taraucenſis filius in facie vulnus accepit, & Petrus Leitanus eodem etiam in loco vulneratus fuit. Sed cum à reliquis eis, qui ceciderant, ſubſidio occurſum fuiſſet, nemo interfectus eſt. Ducibus autē viſum fuit, exercitum ruiſus eodem ordine reducere. Cùm autem in pontem paruum, qui ab oppido duo millia paſſuum aberat, perueniſſent, oppidi præfectus cum nongentis equitibus eos inſequutus eſt. Noſtri pontē tranſierunt, & in campi planicie acie inſtructa hoſtes

expectabant, vt ſi pontem tranſire conarentur, antè, quàm omnes copiæ traductæ fuiſſent, in earum partē impetum ferrent. At hoſtes cùm id metuerent, pontē tranſire noluerunt, niſi poſtquam noſtros à ponte lōgo interuallo ſeceſſiſſe conſpicati ſunt. Interim vndique Mauri confluebant, & quò longius progrediebantur, eò magis eorum numerus augebatur. Illi igitur ferociùs inſtare, & noſtros audaciùs inſequi, & acriùs oppugnare cœperunt, donec ad pontem alterum peruentum eſt. Iam eo tempore præfectus hoſtium mille & trecentos equites ſub ſignis habebat. Cùm Mauri arbitrarentur, fore, vt Chriſtiani in pontis tranſitu tumultuari, & trepidare, & inſtitutum ordinem deſerere cogerentur, longè ſecùs euenit. Neq; enim primum agmen maiore ordine, quàm nouiſſimum, in quod hoſtes incurſabant, tranſijt. Itaq; traductis copijs, duces, acie rurſus inſtructa & explicata, hoſtibus pugnandi facultatem præbuerunt. At illi pontem tranſire minimè auſi ſunt: & retrò ſe in vrbem, & in vicinos pagos contulerunt. Ex noſtris autem nemo deſideratus fuit. Non multis pòſt diebus vterque Meneſius copias eduxit, vt in Maurorum multitudinem, quæ non procul Alcaſſerquibirio in certis pagis propè flumen habitabat, improuiſo irruerent. Sed illi transfugæ cuiuſdam indicio, qui erat è Gallia Belgica oriundus, eadem nocte certiores facti, diffugiunt. Chriſtiani tamen ad quinquaginta ex his, qui nondum ſe recipere potuerant, occiderunt, & totidem captiuos abduxerunt. Deindè cùm exercitum reducere vellent, magnus hoſtiū numerus in eos inuehitur. Chriſtiani ita pedem referebant, vt identidem agmine facto in hoſtes incitati, multos occiderent. Illi viciſſim in Chriſtianos incurrentes, non mediocre detrimentum illis inferebant.

Alia in Mauros excurſio.

Petri Souſæ periculū in pugna.

Fuit in hac pugna Petrus Souſa vir fortiſſimus in magnum diſcrimen adductus, cùm ſuos ordine reducere, & ab hoſtibus tueri contenderet. Quamuis aūt pugna pro numero militum nimis atrox extiterit, quatuor tantùm è Chriſtianis ab hoſtibus interfecti ſunt. Itaque

que noſtri, hoſtibus inuitis, cum præda Arzilam peruenêre. Hoc eodem anno cùm Meneſius accepiſſet, in monte, qui aberat Arzila paſſuum viginti millia, mulieres eximia pulchritudine à fortiſſimis militibus, qui eas nimis ardenter amabant, aſſeruari, conſtituit eò proficiſci, vt illas caperet, Reginæque Mariæ dono mitteret. Sed erat illi iter per multos pagos maximo cum periculo faciendum. Sub noctem igitur denſis tenebris & caligine, propter tempeſtatem, quæ vigebat, inuolutam, cum ducentis equitibus eò tanto cum ſilentio contendit, vt omnes falleret, & de tertia vigilia in montis illius frequentiſſimum pagum perueniret. Ibi antè, quàm hoſtes illius aduentum ſentire poſſent, multas cereas faces, quas in eum vſum comportari iuſſerat, incendi præcepit, vt earum ſplendore Chriſtiani cernere poſſent, quid eſſet in hoſtium trepidatione gerendum. Tum tubarum clangore, & armornm ſtrepitu, tantus pauor hoſtes ſemiſomnes occupauit, vt maxima eorum pars ſe repentè in fugam daret. Quidam tamen in vltimo illo vitæ diſcrimine, in quocunque loco inſtiterant, fortiſſimè dimicabant. Mulierum verò plangores, & lugubres eiulatus, & hominum clamores in cælum ſublati, omnes, qui vicinos pagos incolebant, de ſomno ſuſcitauerunt. Sed ij cum neque quantus eſſet Chriſtianorum numerus, neque quanta repentinæ illius calamitatis magnitudo, cognoſcere poſſent, & omnia multò triſtiora animis fingerent, nullumque ducem, quem ſequerentur, haberent, non modò auxilium non tulerunt, verùm cum liberis & mulieribus ſummam in fugiendo celeritatem ſuſcipientes, ſe in intimam montis partem, & in denſiſſimas ſyluas abdiderunt. Noſtri ex ijs, qui erãt in armis, & pertinaciſſimè repugnabant, octoginta tantum, aut paulò plus occiderunt: ſexaginta viros atq; fœminas ceperunt, & pagum ſine vllius impedimento diripuerunt. Inter captiuas fœminas, aliquot ex illis, quarum forma laudibus ſummis efferebatur, quarum præcipuè gratia noſtri tantum periculum adierant, ab-

Periculoſa de nocte in Mauros excurſio.

Maurorum trepidatio & fuga.

abductæ ſunt. Hac re geſta, Meneſius exercitum reduxit, & dum nox fuit, nemo illum veſtigijs perſequi auſus eſt. At prima luce magnus hoſtium numerus impetum in illum tulit. Sed tam ſingulari ordine Meneſius exercitum reducebat, vt minimum detrimentum ab illis acciperet. Magnum tamen aliquot in locis periculum noſtris intentum fuit, & vtrinq; magna contentione pugnatum, multiq; ex noſtris ſauciati, & equi etiam vulneribus conciſi, ipſeq́; Meneſius in ſummum vitæ diſcrimen iniectus: nemo tamen ex Chriſtianis deſideratus fuit, & ita cum omni præda domum rediêre.

Meneſij diſcrimen.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſſimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER TERTIVS.

RES INDICAE.

DVM hæc in Africa geruntur, in India Trimumpara (hoc enim erat Cochimi regi nomen) maximis motibus agitari cœpit. Calecutij namque Rex delectum habere, & maximas copias parare inſtituit, vt illum propter amicitiæ fœdus, quod cum Portugalenſibus icerat, & regno & opibus euerteret. Multi fuêre in Trimumparæ con-

conſilio, qui illi perſuadere conabantur, vt Portugalenſes, quos in fidem è Gamæ manu receperat, Regi Calecutij traderet, & paucorum hominum externorum, & ab illius inſtitutis abhorrentium, interitu, ſalutem ſuam atque totius regni redimeret. Quod conſilium nō modò non accepit, ſed in eos, qui id ſuadebant, aſperis verbis inuectus eſt. Dixit præterea, non eſſe tam hoſtilem Calecutienſis animum, qui eum regno ſpoliare, & vita priuare conabatur, quàm eorum, qui eum, vt fidē proderet, admonebant. Vitæ namq; ſpacium breue eſſe, regniq; vſuram exiguo termino definitam, perfidiæ verò maculam ſempiternam. Idcirco malle exturbari regno, & vitam in maximū diſcrimen inducere, quàm fidei parum ſanctè cultæ infamia flagrare. In hac rerum perturbatione, Vincentius Soderius Cochimum cum claſſe peruenit. Cùm verò indè rurſus abire conſtitueret, Iacobus Fernandus Correa, qui fuerat Cochimi à Gama relictus, vt, quod eſſet in rē Emmanuelis Regis, adminiſtraret, illum obteſtatur, nè vellet eo tempore Regem amicum, propter Luſitanum nomen & gratiam in tanto periculo conſtitutum, deſerere. Ea namque potiſſimum de cauſa in illis partibus cum inſtructiſſima claſſe relictum fuiſſe, vt ab amicis inimicorum impetum propulſaret. Recogitaret præterea, quantum eſſet in ſe dedecus admiſſurus, ſi ciues hoſtium immanitati proderet. Nec enim proditoris nomen in eos ſolùm conuenire, qui contra fidem ſuis peſtem molirentur, ſed in eos etiam, qui eos in rebus afflictis tueri nollent. Reſpondit, illud ſibi negotium à Rege minimè datum fuiſſe, ſed vt cum nauibus quæ ex Arabia in Indiam nauigarent, bellum gereret. Se nolle munus ſibi impoſitum vllo pacto aut conditione negligere. At Correa rurſus ait, non eſſe ſemper, quid rex imperauerit, ſed potius, quid fieri voluerit, ſpectandum. Varios eſſe rerum euentus, & conſilia pro rerum incidentium nouitatibus immutanda. Non fuiſſe verò eam Regis optimi mentem, vt is regis amici, & ſuorum ſalutem negligeret: ſed cum eſſet otium à vi-

Trimumpare Cochimi Regis erga Luſitanos fides.

Soderij & Correæ de diſceſſu ex India contentio.

vicinis hoſtibus,tunc aliȷs hoſtibus vltrò bellum inferret. Hæc & alia multa in eandem ſententiam cum diceret,& diuini numinis fidem imploraret,& huius postulati publicum teſtimoniū peteret,nihil tamen profecit. Valuit enim plus apud Soderium ſiue timor,ſiue prædæ ingentis ſpes,quàm fides aut officiū. Itaq; profectus indè Solis occaſum verſus, anguſtias Arabici ſinus obſedit. At Naubeadarimus, iuuenis & natura diſertus & Brachmanarū diſciplinis eruditus,ſororis Regis Calecutienſis filius,qui erat gētis legibus vnicus illius hæres,cùm bellum ab auunculo ſuſceptum improbaret,huiuſmodi apud illum orationem habuiſſe dicitur.

Naubeadarimi ad Calecutij Regem de bello aduerſus Luſitanos oratio.

Quanuis ætas mea ad conſilia accipienda, quàm danda,magis opportuna videatur, ex vna tamen parte amoris vis,ex alia periculi magnitudo me ſtimulat, vt quæ ſentio de ſummis rebus,aperiam. Es enim tu mihi auunculus natura, amore verò penitùs inſito pater amantiſſimus. Accedit quòd ſi ſiniſtris conſilijs regni tui opes fuerint cōminutæ, maximis ex eo caſu incommodis afficiendus ſum: ſi verò regnum ſalutaribus cōſilijs fuerit ſtabilitum,id etiam in meam vtilitatem cedet. Idcircò te ſuppliciter oro,vt orationem meā, quaſi hominis tecum & natura,& amore,& periculi ſocietate coniunctiſſimi,ad aures admittas. Si aliquid commodè dixero,id velim comprobes: ſi ſecus euenerit, tunc id facies,quod ex re magis eſſe iudicaueris. Bellum maximum in Trimumparæ exitium comparas. Minimè mirandum eſt,cùm ſit admodum vſitatum Regibus, inter ſe bello contendere. Sed cauſam belli videamus. Bella enim,quæ ſine legitima cauſa ſuſcipiuntur,diros plerunque exitus habere ſolent. Quid igitur? Num tributum pendere recuſauit? Num in fines regni tui armis inuaſit? Num de pernicie tua coniurationem fecit? Minimè. Quid ergo dictu ſaltem ſpecioſum potes obtendere, cur contra illum tantum bellum moueas? Hoc certè dices, quòd homines in fidem receptos,tibi, vt imperabas,minimè tradiderit,in quos inſitum contra gentem Luſitanam odium adhibitis tormentis ex-

pro-

promeres. Hoc igitur doles, quòd is ius gentium violare, & fidem prodere minimè voluerit? Quid igitur facies illis, qui contra diuinum & humanum ius ſcelera infinita ſuſcipiunt, ſi tam infenſum te illis præbes, qui nihil fide & officio antiquius arbitrantur? Nunquid beneficijs eos ornabis, qui ſupplicijs omnibus digni ſunt? Minimè verò. Regium enim eſt, vindicare perfidiam ſupplicio, non conferre immaniſſimo ſceleri beneficia. Sed dices, illum hoſtibus, qui tibi graues iniurias intulerunt, fauere. Te quantum poſſum oro, vt in bonam partem, quę ſum de ea re dicturus, accipias. Nemo enim æquum eſt vt grauius ferat, ſi qua fuerit in maieſtatem tuam hominum ſcelere offenſio concitata. Sed quod ad Luſitanos attinet, nihil, mea quidem ſententia, gerunt, quod valdè vituperandum ſit. Id enim faciunt, quod fortium hominum officium eſt. Offenſi dolent, laceſſiti pugnant, illatas iniurias acerrimè perſequuntur. Si illi prius aliquod contra tuum ſtatum facinus ſuſcepiſſent, meritò pœnas de illorum improbitate repeteres. Sed nihil hoſtile geſſerunt, imò vt poſtulato tuo ſatisfacerent, nauem cum ingenti præda captam tibi dederunt. At cùm ij, qui erant in terra, in fide atque patrocinio tuo conquieſcerent, ſine vlla cauſa proditi, ſpoliati, & crudelem in modum necati ſunt. Non igitur illi, qui tam immane facinus vlciſcuntur, ſed qui cauſam tam repentinæ diſſenſionis attulerunt, malorum omnium, quæ ſunt poſtea conſequuta, æquum eſt, vt pœnam ſuſtineant. Arabum mores diu pertulimus: eorum fraudes & inſidias exploratè cognouimus: quam ſingulares mentiendi artifices ſint, non ignoramus. Sed hæc omnia quandiu ſupplices erant, tolerari poterant. At nunc opibus, quas ſibi in regno tuo parauerunt, tantos ſpiritus aſſumunt, vt ferri non poſſint. Iam imperium pati nequeunt, ſed leges etiam tibi Regi potentiſſimo dare contendunt. Quàm tetri autem & quam feroces incedunt? Quanta fiducia animorum ſubnixi volitant? Quam impudenter ſe inferunt & intrudunt? Quam minaciter à te, quę volunt, effla-

efflagitant?Eò denique progreſſi ſunt, vt ſi illos audieris, ſit tibi regnum ex eorum arbitratu gerendū. Quid enim poſtulant? Tolle de medio gentem nobis odioſam & inuiſam, cur ita tandem? nunquid ſi admiſſa fuerit, vos continuò expellendi eſtis? minimè. Sed non poſſunt oculi noſtri ſuſtinere Chriſtianæ gentis aſpectum. Et præterea veremur, nè quæſtus, quem antè faciebamus, illorum aduentu minuatur. Itaq; iam non humiliter poſcimus, ſed te pro iure noſtro compellimus, vt tam delicato oculorum noſtrorum faſtidio, & auaritiæ tam immani, quæ nullis opibus expleri poteſt, cum tui regni periculo, & cum inſignis turpitudinis infamia ſatisfacias. Inquiunt tamen, multùm ſalutis communis intereſſe, gentem in armis acrem ex Indiæ finibus exterminari. Quid ergo? Si paucos illos homines, qui apud Trimumparam ſunt, extinxeris, continuò totum Portugalenſium genus interimes? Non certè. Et eos, qui venturi ſunt, in te multò acrius irritabis. Si igitur tam fortes ſunt, quàm homines iſti prædicant, dum, vt ab eis malum metuas, admonent, & terrorem tibi ex eorum armis incutiunt, multò certè tibi ad ſalutem melius eſt, eos amicos, quàm inimicos & infenſos habere. Plerunque enim fit, vt qui hoſtes acerrimi ſunt, ijdem ſint amici firmiſſimi. Vtrumq; enim ab eodem virtutis fonte profluit. Vereor autem, vt opibus tibi eorum viribus detractis, opes Cochimenſis Regis augeantur, & multi tibi tunc in calamitatibus inſultent. Nec enim dubito, quin maximæ claſſes in has oras venturæ ſint, & vaſtitatem in terris eorum, quibus ſunt infenſi, propter iniurias, quas acceperunt, efficiant. Quare Arabes iſtos odio maximo dignos exiſtimo. Primùm quidem, quia te principem clariſſimum, & regio iſto imperio digniſſimum, propter inſitum odium & auaritiam, in eam fraudem impellere nituntur, vt fidem & officium deſeras. Deinde, quia tanta ſuperbia tument, vt arbitrentur, eſſe tibi regnum ad eorum libidinem adminiſtrandum. Tum quia facinore, quod in oculis tuis ſuſcepêre, indignam nomini tuo

tuo notam ſempiterni dedecoris inuſſerunt. Nemo enim credet, eos tam immane ſcelus, niſi te conniuente ſuſcipere auſos fuiſſe. Poſtremò quia tibi authores ſunt, vt homines egregiè fortes, quorum fideli opera regni tui opes amplificare potuiſſes, cum magno regni periculo hoſtes tibi ex aduerſo conſtituas. Quare cenſeo, vt bellum hoc omittas, & pacem cum Luſitanis hominibus, qui fidem & iuſtitiam colunt, & amicitiam ſumma, vt fama eſt, fide conſeruant, & hoſtibus debitum ſupplicium irrogare ſolent, fideli pactione conſtituas, eisq; pro detrimentis, quæ Arabum ſceleribus accepére, ſatisfacias. Aliter enim vereor, nè quàm plurima mala, quod dij omen auertant, in hanc noſtrã regionem ex hominum perditorum conſilio redundent. Me quidem, quod fides facere admonet, cuiuſcũque fortunæ ſocium habebis. Neq; enim pro tuæ dignitatis amplitudine vitam profundere recuſabo. Ad officium tamen meum pertinere arbitratus ſum; ea, quæ ſentiebam, explicare. Deos autem precor, vt quæ gerenda eſſe putaueris, approbent. HAEC cùm ſæpè dixiſſet, nulla tamen ratione Regem ab inſtituta ſententia dimouere potuit. At Trimumpara milites euocabat, & omnia ſumma diligentia comparabat, quæ ad depellendum belli periculum neceſſaria videbantur. Sed cùm tantæ eſſent opes Calecutienſis, & multi fortunã Cochimenſis inclinatam, vt opinio erat, deſpicerent; ſeſe ad Calecutienſis nomen adiungebant, & Cochimenſis cauſam deſerebant, vſq; adeò, vt non pauci ex illis, qui Cochimenſis imperio tenebantur, ad Calecutienſem deficerent. Inter quos fuére Dynaſta Chirabipilenſis, & Dynaſta Cambalamenſis, & inſulæ cuiuſdam Princeps, quæ eſt Cochimo oppoſita. Calecutienſis igitur cùm maximo exercitu in Repelinum peruenit, qui locus Cochimo diſtat millibus paſſuum ſedecim. At Luſitani ad Cochimenſem adeunt, & orant, nè velit propter illos tantam belli molem ſuſtinere: Se Cananorem ituros, vt ibi claſſem Luſitaniæ præſtolẽtur. Rex ſe vehementer admirari dixit, quomodo for-

Cochimenſes ad Calecutienſem tranſfugæ.

Calecutienſis in Cochimenſem bellum.

Repelinũ.

Calecutien

K tiſſi-

ſis Regis oratio fidei & conſtantiæ plena. tiſſimis hominibus, & ſibi diuturna familiaritate coniunctiſſimis in mentem venire potuiſſet, vt vel hoſtiū potentiam timerent, vel de ſua fide dubitarent. Manerēt porrò, & pro certo haberent, omnibus eſſe eandem fortunam ſubeundam. Se pro Emmanuelis Regis amplitudine ad extremum vitæ ſpiritum pugnaturum. Exercitui deindè ſororis ſuæ filium, qui erat in regno ſucceſſurus, Naramuhimum nomine, Imperat. conſtituit. Is autem valdè ſtrenuus habebatur. Eum verò miſit cum quinq; millibus & quingentis militibus, qui locum tuerentur, quò Calecutienſis tranſire cogitabat. Regni namque vtriuſque fines æſtuario ingenti erant diuiſi. Locus autem, quo Calecutienſis Cochimum contendebat, erat eiuſmodi, vt æſtu decedente, vado tranſiri poſſet. Eò cùm Calecutienſis exercitum perduxiſſet, continuò anteſignanis vadum tentare præcipit. Sed ij nō modò tranſitu prohibiti ſunt, verùm multos è ſuis amiſerunt. Poſtera die Repelinenſem Dynaſtam cum magno delectorum militum numero ad vadum miſit, vt Naramuhimum è loco pelleret, vt poſſet reliquus exercitus ſinè vlla offenſione traduci. Quod vt facilius fieret, multos parones inſtructos ad inferiorem æſtuarij partem, vbi maior erat profunditas, non longè tamen a vado conſtitui iubet, vt ſuis auxilio eſſe poſſent, & ſagittis hoſtes configere. Eo tamen die Naramuhimus multò acrius repugnauit, maioremq; numerum hoſtium interfecit. In his autem prælijs conſilio Laurentij Moreni, viri valdè ſtrenui, plurimum vtebatur, qui cum paucis Luſitanis, qui intereſſe poterant, eum fortiter adiuuabat. Cùm hoſtes ſæpiùs vadum aggrederentur, ſemper cum eorum, qui antecedebant, ſtrage repulſi ſunt. Tandem per eos pagos, qui ad ditionem Trimumparæ Regis pertinebant, diſtributi, vt vaſtitatem maximam Cochimenſibus inferrent, omni ſtudio contendebant. Sed Naramuhimus omnibus locis occurrebat, & aut per ſe, aut per alios duces, quos identidem ſummittebat, eorum impetum arcebat, & ſemper cum multorum hoſtium cæde victoriam

Naramuhimus, Cochimenſis exercitus Imperator.

Laurentij Moreni Luſitani virtus.

Naramuhimi victoriæ.

am conſequebatur. Cùm verò Calecutienſis animaduertiſſet, apertam vim illi minimè, vt cogitârat, proceſſiſſe, ad fraudem conuerſus eſt. Itaque Cochimenſem quæſtorem, qui ſingulis propè diebus de gentis more militibus ſtipendia perſoluebat, per internuncium magnis muneribus atque promiſſis allexit, vt milites ſtipendio fraudaret. Quæſtor pecunia corruptus, morbum ſimulauit, & in vrbem ſe continuò recepit, edixitque militibus, vt qui ſtipendium ſibi ſoluere cuperet, in vrbem ad illum tenderet. Quo facto multi ſe in vrbem conferebant, quos Naramuhimus continere non poterat. Quæſtor ſolutionem de die in diem differebat. Hoſtes interim vadum minimè tentabant, vt Cochimenſes negligentiores redderent. Poſtquam Calecutienſis ad hunc modum milites dilapſos, & eos, qui remanebant, minus ad defenſionem intentos animaduertit, repentè parones accedere, tormentis atque telis hoſtes vndiquè propellere, ſuas copias vadum cum celeritate tranſire, Naramuhimique præſidia magna vi perrumpere iubet. Milites in Regis ſui conſpectu, quod erat imperatum, incredibili alacritate conficiunt. Erat adhuc nox, cùm hæc geſta ſunt, in qua per exploratoris & Quæſtoris indicium cognouit Calecutienſis, portum multorum militum diſceſſione, & aliorum ſecuritate minus diligenter aſſeruari. Accurrit Naramuhimus. Sed cùm hoſtium multitudinem & impetum ſuſtinere non poſſet, fortiſſimè dimicans, ſagittis confixus, occiditur. Eundem caſum duo adoleſcentes illius cognati ſubiêre. Ita enim mortui ſunt, vt antequam caderent, virorum fortium officio fungerentur. Fuit magna cædes, & vtrinque multi grauiſſimè ſauciati cadunt. Prælium cùm ante lucem incepiſſet, ad veſperum protractum eſt. Cochimenſes fugæ ſe mandant. Calecutienſes primò ferociter inſequuntur, deinde tenebris impediti, vlterius victos perſequi deſtiterunt. Trimumpara huius cladis nuncio maximo animi motu conturbatus eſt. Voluit tamen vltimum belli caſum experiri. Itaque

Dolus Calecutienſis Regis.

Proditio.

Naramuhimi cædes.

Cochimenſiũ clades.

omnes copias, quas potuit, inſtruxit, & collatis ſignis cum hoſte dimicauit. Exitus belli is fuit, qui ſolet eſſe, cùm pauci timore perculſi & debilitati, cum maxima multitudine hoſtium, quos victoria confidentes atque nimis feroces effecit, re iam deſperata congrediuntur. Ad hunc modum fuſus Trimumpara, inſulam quandam traiecit, & Luſitanos, quos ſecum habebat, in eandem inſulam tranſduci iuſſit: quos in illa ruina, tanta fide conſeruauit, atque ſi illorum opera, quorum gratia in tantas calamitates inciderat, fuiſſet aliquando ab omni calamitatis acerbitate defenſus. Calecutienſis legatos iterum ad illum in inſulam miſit, qui dicerent, ſe ei omnia redditurum, ſi vellet ſibi Luſitanos, quos poteſtate continebat, tradere. Reſpondit, ſibi regnum, atque adeò vitam eripi poſſe, fidem non poſſe. Hoc reſponſo Calecutienſis acerbius irritatus, vrbem incendi continuò iuſſit. Deindè inſulam oppugnare inſtituit. Sed inſula erat ſitu atque natura egregiè munita, & illis copijs, quas rex in eam tranſmiſerat, facilè defendi poterat. Itaque Rex Calecutienſis cùm in eam conaretur inuadere, virtute militum fuit ſæpè cum non mediocri damno de conatu depulſus. Cùm verò hyems aduentaret, obſidionem ſoluit, & Cochimum reuerſus, locum foſſa & vallo muniuit, in quo præſidia diſpoſuit, eoq; animo indè digreſſus eſt, vt primo vere ad oppugnationem inſulæ rediret. Multi cùm Trimumparæ fortunam afflictam poſt mortem Naramuhimi deſpicerent, à fide non illi ſolùm, ſed noſtris debita nefariè deſciuerunt. Inter quos duo Mediolanenſes extitêre, qui cum Gama in ſecundo illius in Indiam aduentu, permiſſu Regis Emmanuelis venerant. Ij religionis immemores, ad Calecutienſem transfugerunt, multaq; detrimenta noſtris intulerunt. Sed quò illorũ perfidia, qui ſe Chriſtianos ementiebantur, ſceleratior extitit, eò fides illius barbari Regis clarius eluxit: quæ tanta fuit, vt pro hominibus parùm notis, cum quibus nullam communionem ſanguinis, aut iuris, aut religionis habebat, ſummo ſtudio conſeruandis, extrudi regni

Cochimenſis Rex victus aufugit.

Summa fides Regis.

Mediolanenſes 2. ad Calecutienſem transfugiunt.

regni finibus, ſpoliari cunctis opibus, vitæ ſummum diſcrimen adire voluerit. Rariſſimum profectò fidei atque probitatis ſpecimen, ſempiternæ memoriæ commendandum. INTEREA verò Soderius in Arabiam nauigans, cùm oram Cambaiæ legeret, incidit in quinque naues Arabum, multis opibus onuſtas, quas expugnauit, diripuit, & incendit. Indè in inſulas delatus eſt, quæ paruo interuallo diſſident à promontorio, quod Guardafum appellant, neque procul ab aditu ſinus Arabici diſtant. Appellantur inſulæ Curia, Muria. Ibi naues reficere inſtituit. Saraceni inſulas incolebant, qui noſtros hoſpitaliter acceperunt, & omnia, quæ ad victum pertinebant, pretio tolerabili eis ſuppeditârunt. Erāt enim aratores, & à bellandi ſtudio nimis abhorrentes. Cùm autem cernerent, nauem Petri Ataidæi in terram, vt per otium compages obſtrui, & oblini poſſent, ſubduci (laborabat enim, & aquam nimiam accipiebat) ad noſtros adeunt, atque monent, nè diutius in eo loco morentur. Nam initio menſis Maij omnes naues Septentrione vehementiſſimo ad littus iactari & allidi, nullaque ratione exitium vitari poſſe, ſi tempus illud expectarent. Soderius monita contempſit: & cùm illi multis obteſtationibus vterentur, & reliqui etiam Duces inſtarent, & dicerent, non eſſe negligendum conſilium, quod tam facili negotio ſuſcipi poſſet: naues in alia inſulæ parte, quæ pertinebat ad Auſtrum, in aprico loco facillimè poſſe conſtitui: ſtationis mutationem ſine periculo fieri: manſionem, vt homines regionum peritiſſimi iureiurando confirmabant, eſſe nimis periculoſam: Soderius tamen in inſtituta ſententia permanſit. Qua quidem pertinacia Petrus Raphael, & Fernandus Rodericus Badarcenſis, & Iacobus Petreius, trium nauium duces offenſi, ab eo diſceſſerunt pridiè Kalendas Maij, & ſe in aliam inſulæ partem contulerunt. At Soderius in naui animo curis vacuo atque ſoluto conſiſtebat, cùm ſubitò coorta Septentrione tempeſtas naues ad littus eiecit, & alliſit: tantique fluctus extiterunt, vt omnes fermè, qui in naui-

De rebus Soderij circa Arabiã geſtis.

Guardafum promontoriũ.

Curia. Muria, inſulæ.

Soderij pertinacia grauiter punita.

Vltio in Soderium diuina. uibus erant, interirent: inter quos Vincentius Soderius, & Blaſius Soderius illius frater fluctibus obruti ſunt, & illorum cadauera in littus cum reliquis eiecta. Diuino autem iudicio factum exiſtimabatur, vt non modò Soderius eo genere mortis interiret, ſed ne particula quidem prædæ, quam ceperat, colligi poſſet. Fractis enim nauibus, cùm funes, armamenta, mali, dolia, tabulæ, multæque res eiuſmodi fluctibus eijcerentur, non tamen aurum ex præda, nec aliquid quod eſſet pretio dignum, neque arcæ, in quibus lautiſſima ſupellex aſſeruabatur, vnquam comparuerunt. *Ducum Soderij, de rerum ſumma conſultatio.* Tres illi Duces, qui vim tempeſtatis effugerant, ea ſedata, ad locum, vnde fuerant à Soderio digreſſi, reuertuntur. Ataidæus eò quòd in terra conſederat, cum ſuis euaſit. Naue illius refecta, fuit is à reliquis Ducibus in locum Soderij conſtitutus, qui claſsi præeſſet. Duces inter ſe conſultant, quid optimum factu ſit. Omnium ſententia hæc fuit, Soderios fratres perfidiæ pœnas exoluiſſe. Idcircò nihil à ſe, nec ad numinis placationem ſanctius, nec ad nominis claritatem illuſtrius fieri poſſe, quàm naues in Indiam reducere, vt auxilium Trimumparæ, atque Luſitanis, qui cum eo manſerant, afferrent. Itaque quamuis hyems eſſet, quoduis periculum adire minimè dubitabant, dum illam nominis Luſitani maculam delerent. Sed tempeſtatibus aduerſis excluſi, ad inſulam Anchediuam naues conuertere coacti ſunt, vbi, quod reliquum erat hyemis, quando aliter fieri non poterat, tranſigerent, vt primo vere Cochimum intenderent.

RES EVROPEAE

Emmanueli Iſabela filia naſcitur. HOC anno peperit Regina Maria filiam, cui pater Emmanuel Iſabelæ nomen impoſuit, quæ poſteà Carolo Imperatori nupſit. Fuit eximia pulchritudine, magniſque virtutibus ornata: ad maximi ſtatus amplitudinem ſemper aſpirauit, adeò, vt conſtantiſsimè affirmaret, ſe niſi maximo Reipublicæ Chriſtianæ Principi nulla conditione nupturam. *Concilium ordinis e-* In huius anni fine Rex in oppido, quod Tomar appellatur, vbi ſacerdotes militiæ Chriſti amplum & magnificum

ſicum templum ſumma religione tuentur, concilium equitum eiuſdem Ordinis indixit: & multa, quæ ad eam religionem conſtituendam pertinebant, ſapienter inſtituit, moresque dilapſos ad ſeueriorem diſciplinam reuocauit. Hoc eodem anno Alexander Pontifex Maximus vita functus eſt: & Pius non multò pòſt, quàm ad illud honoris faſtigium euectus fuit, è corpore exceſsit, & in illius locum Iulius, natione ligur, fuit ſummo omnium Patrum conſenſu ſubſtitutus. Principio verò inſequentis anni, Emmanuel multos homines religionis opinione præſtantes, in Aethiopiæ partem, quæ Congo appellatur, miſit, vt homines illos multò melius, quàm à principio fuerant inſtituti, ad diſciplinam religionis inſtituerent. Hæc regio eſt vltra plagam æquinoctiali circulo ſubiectam, ab eaque gradibus ſeptem ad Auſtrum diſtat. Eſt admodum fertilis, varijsque frugibus & gregibus abundat, multisque fluuijs irrigatur. Regnum latiſsimis finibus continetur. Quemadmodum verò regnum illud fuerit ad Chriſti fidem conuerſum, eſt altius à principio repetendum, vt melius intelligi poſsit, quàm ſingulari conſilio Rex Emmanuel ſtudium ad gentis illius inſtitutionem applicuerit. CVM Ioannes totam mentem in explorandis AEthiopiæ regionibus maritimis collocauiſſet, vt via, quæ ferret in Indiam, aperiri poſſet, factum eſt, anno à Chriſto nato, M.CCCC. lxxxiiij. vt quidam eques, vir acris animi, nomine Iacobus Canus, qui iuſſu illius oras AEthiopiæ perluſtrabat, in fluuij altiſsimi & rapidiſsimi fauces incideret. Cùm verò magnitudinem fluuij, & aquarum natu ram perſpiceret, fieri non poſſe ſuſpicatus eſt, quin multæ gentes ad illius ripas haberent ſedes atque domicilia conſtituta. In fluuium verò cum penetrare voluiſſet, paulum progreſſus, multos homines conſpexit, reliquis Aethiopibus quos ſæpè viderat, colore & capillo ſimillimos. Ij neq; timore vllo, nec ignotæ gentis inſolentia perturbati, ad noſtros accedentes, egregiam lenitatis & manſuetudinis ſpeciē præ ſe ferebāt. Cùm

quitum Chriſti.

Alexandri VI. Pont. mors.

RES AFRICANAE.

Sacerdotes in Aethiopiæ regionē Congum miſsi.

Congi regionis ſitus & deſcriptio.

Conuerſionis Aethiopum Congenſium occaſio.

Iacobus Canus Aethiopiæ luſtrator.

verò Canus eos, qui varias Aethiopiæ linguas nouerant, iuſſiſſet cum illis loqui, nemo hominum ſermonem intelligere quiuit. Signis igitur agi cum illis cœptum eſt. Illi verò ſignis demonſtrabant, eſſe Regem in illis partibus, opibus & potentia florentiſſimum: vrbemq́; regiam, in qua ſe continebat, inde aliquot itineribus abeſſe. Hoc cùm Canus intellexiſſet, eos præmijs atque promiſſis allexit, vt certos homines ex illius comitatu deducerent. Per illos autem ea dona atque munera Regi miſit, quibus gentes illas oblectari compertum habebat. His autem, quos miſit, certum tempus præſtituit, intra quod erant cum aliqua terræ clariore notitja reuerſuri. Cùm ij duplo maiorem morã facerent, quàm Canus fieri poſſe crediderat, anchoris ſolutis quatuor ex illis, qui in nauem ventitabant, ſecũ in Luſitaniam duxit. Erant autem illi homines nobiles & acuto ingenio præditi. Quos Canus in via ſic diligenter inſtituit, vt cùm ad Regem deducerentur, iam multa Luſitana lingua explicare poſſent. Eorũm ingenio Rex mirificè delectatus eſt, hominesque donis & muneribus affecit, Canoq́; præcepit, vt ſine cunctatione in eam rurſus terram nauigaret, & homines cum muneribus ad regem continuò reduceret, eumq́; admoneret, vt CHRISTVM ſummum Deum vniuerſæque naturæ parentem coleret. Redijt ad eundem locum Canus, vnumq́; ex illis AEthiopibus, quos ſecum duxerat, ad Regem miſit, qui nomine illius poſtularet, vt ſibi mitteret eos Luſitanos, qui apud illum verſabãtur, ſeq́; ſimiliter ſine mora remiſſurum eos tres, quos interim retinebat. Eſſe ſibi vlterius progrediendum, quod poſtquam, iuſſus à Rege ſuo fuerat, perficeret, ſe continuò rediturum, vt illum conueniret, & mandata Ioannis Regis exponeret. Rex per vnum è Ducibus ſuis Luſitanos ſtatim remiſit. illis receptis, Canus tres illos AEthiopes miſſos fecit cum muneribus, quæ Ioannis nomine ad Regem deferrent. Rex & muneribus & ſuorum prædicatione, qui Ioannis virtutem & magnificentiam in cælum laudibus efferebant, in ipſius Ioan-

Cani ad regem Congẽſem munera & legatio.

Ioannis Luſitaniæ Regis ad Congenſem legatio.

Ioannis ſtudium acriter incitari cœpit. Cũ verò Can⁹ poſt alias oras diligenter exploratas, ad locum eundẽ reuertiſſet, nullam moram interpoſuit, quin ad Regẽ adiret: à quo fuit nimis honorificè acceptus. Deinde cùm multa de Ioannis Regis ſtatu, de moribus Luſitanæ nationis, de legibus & inſtitutis percunctaretur, tũ de Chriſtiana religione diligenter inquirebat, & paulatim ad illius ſtudium animo propendebat. Canum tamen dimiſit, & cum illo ſtatuit, vt rediret vnus ex illis, quos Canus Olyſipponem duxerat, nomine Zacutem, cum legatione, cuius hæc erat ſumma, vt à Ioanne contenderet quantum poſſet, & per Deum, quem colebat, obteſtaretur, vt in illius regnum mitteret ſacerdotes, quorum diſciplinis poſſet ille cum toto regno ad veriſſimi Dei notitiam peruenire. Canus cum Legato & aliquot pueris nobilibus, quos Rex in eum finem in Luſitaniam mittebat, vt Chriſtiani fierent, & cultum animi caperent, ad Ioannem reuerſus eſt, & magnã eboris vim, cum ſtragulis & veſtibus ex palmarum folijs contextis, illi nomine Regis Congenſis obtulit. Rex hoc nuncio incredibilem in modum lætatus eſt, eò quòd videret aditum apertum, ad Chriſti diſciplinam in terris illis latiſſimè propagandum. Legatus cum pueris plus duobus annis in Luſitania commoratus eſt, vt melius & linguam, & religionis Chriſtianæ diſciplinam perciperent. Cùm vero iam omnes eſſent luſtralibus aquis expiati, Chriſtique nomen Sacramento profeſſi, Ioannes tres naues inſtrui iuſſit, quibus Gonzalum Souſam, virum inſigni nobilitate, præfecit, quibus tam legatus, quàm pueri veherentur. Miſit præterea cùm illis ſacerdotes religione præſtantes, cum ſacris vaſis & infulis, & Chriſtianæ religionis inſignibus, qui gentem ſacris ſanctiſſimis expiarent, & ad diſciplinam Chriſtianæ pietatis erudirent. Cùm verò eo tempore peſtis Vrbem maximè infeſtam redderet, illius contagione factum eſt, vt poſtquam è portu ſoluerunt, peſtis multos in eo curſu conficeret, inter quos Gonzalus Souſa fuit. In cuius locum Rodericus

Canũ cum Rege Congenſi congreſſus.

Congenſis ad Luſitaniæ Regẽ legatio pro obtinendis Sacerdotibus.

Claſsis cũ legatis ad Chriſti fidem in Aethiopiam inuehendã miſſa.

Souſa, qui erat illi ſanguine coniunctiſſimus, conſenſu omnium ſucceſſit. Poſtquam naues eò, quò tendebãt, appulſæ ſunt, & omnes in terram, qui erant ad Regem profecturi, deſcenderunt, tantis cantibus, tantaq; ſignificatione eximiæ cuiuſdam voluptatis accepti ab omnibus fuêre, vt ſyluæ etiam atque nemora lætari viderentur. Qui primus ómnium ad Chriſti nomen adiunctus fuit, erat Regis patruus, qui terras lætiſſimas imperio tenebat: cui fuit nomen Emmanuelis impoſitum. Audierat enim eſſe in Luſitania Principem ſummis virtutibus ornatum, Regis ipſius fratrem patruelem, qui Emmanuel vocabatur, & ea de cauſa nomen illius ſequi conſtituit. Hic tanto ſtudio religionis diſciplinam excepit, vt ſatis appareret, illius mentem eſſe radijs diuinæ lucis illuſtratam. Duces autem cum innumerabili hominũ multitudine de more gentis inſtructa, Regis ipſius iuſſu, obuiam noſtris prodiêre. Omnia interim tympanorum & buccinarum cantibus & hominum vocibus perſonabant. Poſtquam ad Regem ventum eſt, Souſa illum vt Regem ſalutauit, & ille viciſſim Souſam more & inſtituto ſuo honorificentiſſimè recepit. Poſtquam verò Souſa legationis ſummam expoſuit, & ille gratias ſummas Ioanni Regi, verbis amoris eximij ſignificantibus egit, à Souſa poſtulauit, vt ſacras veſtes, & alia, quæ ad religionis cultum pertinebant, quæ adhuc erant inuoluta, explicari, & in omnium conſpectu proponi iuberet. Tum ſingula contẽplari, & cum veneratione ſuſcipere, & vehementer admirari, & religioſos homines intueri. Cùm verò Crux ſublata fuit, omnes qui aderant, cùm viderent noſtros flexis de more genibus in terram procumbere, idem fecerunt. Rex neque ſingula quæque inſpiciendo, neque de illorum vſibus inquirendo ſatiari poterat. Quæ autem à religioſis dicebantur, memoria firmiſſimè continebat, & Reginæ deinceps luculenter enarrabat. Fuit ſtatim conſtitutum, vt templum ædificaretur. Quanuis autem lapides è longinqua regni parte fuiſſent conuecti, tanta tamen celeritate propter flagrantiſſi-

Congenſiũ de Luſitanæ claßis aduentu gaudium.

Congenſis Regis patruus fit Chriſtianus.

Qua pompa Luſitani in Aethiopia ſint excepti.

Souſæ cũ Rege Congenſi colloquium.

Crucis veneratio.

Studium erga pietatem Chriſtianorum ſingulare.

tiſſimum Regis ſtudium, & innumerabilẽ multitudinem, quæ operas vigilantiſſimè dabat, ædificari cœpit, vt intra breuiſſimum temporis ſpacium abſolutum, & Sanctæ Crucis nomine conſecratum fuerit. Dũ hæc geruntur, cùm fuiſſet illi nuncius allatus, gentes illi ſubditas, quæ inſulam in medio ingentis lacus ſitám incolunt, quam fluuius nomine Zairus efficit, ab illius imperio defeciſſe, finitimisque terris non mediocrem populationem crebris incurſionibus intuliſſe, illarum impetum & audaciam per ſe comprimere & vindicare conſtituit. Antequam verò proficiſceretur, ſacris aquis expiari, & nomen Chriſti profiteri voluit. Quod ſimiliter Regina, & aliquot viri nobiles effecerunt. Is Ioannes appellari voluit, Regina verò Leonora, vt ſtudium, quo erga Reges optimos erant incenſi, nominibus indicarent. Tradidit illi vexillum Souſa imagine Crucis illuſtratum, illumque admonuit, vt conſideret, ſe virtute Crucis victoriam de hoſtibus adepturum. Is fiducia nominis Chriſtiani ſubnixus, hoſtes, primo impetu profligauit, multoque celerius, quàm potuiſſet quiſquam ſuſpicari, bellum confecit. Domũque reuerſus, Souſam cum multis amoris ſignis dimiſit. Souſa verò non modo religioſos homines, qui munus inſtitutum peragerent, ſed alios etiam, qui terram peragrarent, & lacum illum ingentem, quem diximus, explorarent: & terræ ſitum & latitudinem, & mores hominum cognoſcerent, reliquit. Poſt Souſæ diſceſſum, venit Regis filius natu maximus è regni finibus in quibus bellum contra hoſtes finitimos gerebat, ad patrem, operamque dedit, vt antiquorum flagitiorum ſordes aquis ſacratis elueret, & fidem Chriſti reciperet: Alfonſique nomen, propter Alfonſum Ioannis Regis filium, vſurpauit. Multique viri nobiles ſimiliter Chriſtiani effecti ſunt. Magna præterea multitudo vndique confluebát, vt iiſdem ſacris expiata, noua cæleſtis vitæ luce frueretur. Qui erant recepti, incredibili lætitia efferebantur, & Chriſtianorum numerus in dies augebatur. Sed iis tam

Zairus fluuius.

Congenſis Rex vna cum Regina & multis nobilibus baptizatus.

Miraculoſa victoria

Maximus natu Regis Congenſis filius Chriſto initiatur.

Fidei Chriſtianæ per Congẽſem Regem ſucceſſus.

ſaluta-

ſalutaris atque repentinæ conuerſionis initijs ſempiternus hoſtis generis humani magna contentione repugnauit. Ad eamque rem gerendam alium Regis filium, nomine Panſum Aquitimum, qui à Chriſtianæ religionis ſacris vehementer abhorrebat, inſtigauit, vt patrem à ſtudio religionis auerteret. Facinus eſſe indignum clamitabat, inſtituta patriæ deſeri, Deorum ſimulachra conuelli, ſana, quæ fuerant ad illum diẽ ſanctiſſima, violari. Ad hæc, Rex moleſtiſſimè ferebat, eſſe ſibi per homines religioſos concubinis interdictum, nec vſum illi niſi tantùm vnius vxoris legitimæ concedi. Et ipſæ mulieres cùm cernerent ſe Regis coniunctione deſtitutas, & de honore, in quo fuerant, deiectas, Regem per ſe & per regni Proceres ſolicitabant, & vt eum à ſententia deducerent, maximo opere contendebant. Accedebant augures atque venefici, qui apud gentem illam in ſummo honore fuerant, qui minas à dijs proponebant, diraque ſupplicia denunciabant illis, qui à priſtina religione deſciuiſſent. Cùm verò Alfonſus ſumma vi perditis hominum impurorum conatibus obſtitiſſet, acerbiſſimum patris odium in illum concitauerunt: in eamque fraudem Regem impulerunt, vt crederet, ſibi à filio inſidias comparari. Itaque eum in vltimos regni fines relegauit. Et quantum ſcelerato filio indulſit, tantum de religionis Chriſtianæ ſtudio remiſit. Sed cùm fraudes detectæ fuiſſent, Rex filium in priſtinum honoris gradum cum amplificatis opibus reuocauit. Is autem inſtinctus diuini ſpiritus appulſu, in terris ſibi à Patre commiſſis capite ſanxit, ſi quis ſimulachrum aliquod fallaciſſima religione dedicatum domi contineret, aut ei aliquo in loco ſupplicaret. Hac re nunciata, magnus hominum motus factus eſt, multique contra illius ſtatum cum fratre coniurârunt. Pater illum euocauit vt admoneret, nè tumultum excitare vellet, & ab ea ſentẽtia deſiſteret. Sed is cùm ſe negotijs innumerabilibus impeditum eſſe diceret, nec ad patrem ire, neque decretum reſcindere vllo pacto voluit. Ita multi ab illo ad fratrem deficiebãt.

Perſecutio in Chriſtianos.

Idolorum cultus à Congenſis Regis filio prohibitus

Interim pater cùm eſſet & ſenio confectus, & morbis oppreſſus & impeditus,è vita paulatim diſcedere videbatur. Cùm multi Alfonſum certiorem de valetudine patris efficerēt,& eum accerſerent,vt fratris, qui copias ad occupādum regnum comparabat, ſceleri reſiſteret, ille tamen quandiu de morte patris certus eſſe non potuit, venire non eſt auſus. At vbi illum vita functum eſſe reſciuit,nocte (ſic enim mater illum,vt faceret,admonuerat) in vrbem ingreſſus eſt. Poſtero die conuocatis illis regni Proceribus, quibus multum fidebat, in modici campi planicie,quæ ante regias ædes erat, orationem habuit,qua ius hæreditatis,quod obtinebat, & humanitatem,qua ſuis conſulebat,& fidem,qua erant illi omnes obligati,prudenter expoſuit, & ad fidem & officium omnes cohortatus eſt. Illi, quod fauſtum felixque eſſet,Alfonſum Regem continuò ſalutant,eiq; muſicorum inſtrumentorum concentib. & maximis clamoribus de regni maieſtate & amplitudine gratulātur. Id frater cùm accepiſſet, cùm iam magnas circum ſe copias haberet, duplicem aciem inſtruxit, & in fratrem recta contendit. Alfonſus perexiguo militum numero ſtipatus erat. Quos tamen ad ſpem victoriæ vehementer excitauit,adhortatusque eſt, vt firmiſſimè crederent,cæleſte auxilium eis minimè defuturum. Facillimeque maximos exercitus à pauciſſimis hominibus Chriſti ope defenſis profligari. In eoque loco fratrem expectauit. At frater magno cum impetu in eum inuehitur,tantaque erat ſagittarum copia, vt in nubis modum vmbram efficere videretur. At Alfonſus quanuis fortiter dimicaret, omnem tamē ſpem habebat in Dei præſidio collocatam. Itaque maximis vocibus Chriſti numen inuocabat,& opem Apoſtoli Iacobi(quod Hiſpanos facere in bellis acceperat) implorabat, & has voces magna cōtentione identidem repetebat. Nec illum ſpes in Chriſto repoſita feſellit. Hoſtes enim ſubito timore perculſi,terga verterunt. Et cùm prima acies ſe in fugam conijceret, ſecundam aciem impreſſione facta perturbauit,atque ſimiliter fugere compulit. At frater exani-

Alfonſus Congenſi regno inauguratus.

Prælium inter fratres

Victoria diuinitus conceſſa.

exanimatus metu, cum in ſyluas ſe abdere voluiſſet, in cippum incidit (ſic enim appellant inſtrumentum, ad feras capiendas in ſyluas appoſitum) & ibi captus eſt cum Duce, quem ſecum propter virtutis militaris opinionẽ coniunxerat. Is Dux cùm ſe captum animaduerteret, miſit ad Regem, qui diceret, ſe mortem minimè deprecari, quam ſe meruiſſe iudicabat. Hoc tamen pét illum ſummum Deum, quem Rex ipſe colebat, orare, nè ſe pateretur ad ſupplicium trudi, antequam Chriſtianus fieret. De vita hac exigua miſerijs innumerabilibus circumuallata minimè ſolicitum eſſe: ab illa verò ſempiterna nè prorſus excluderetur, id maximè formidare. Addidit præterea, tantam hominum multitudinem à tam paucis hominibus nulla ratione vinci atq; ſuperari potuiſſe. Sed ſe magnam militum copiam in equis inſidentem, & crucibus inſignitam, tantaq; luce ſplendentem, vt omnium oculos perſtringeret, in prælio conſpexiſſe, cuius metu perterritus, terga repentè dare coactus ſit. Quare ſe minimè dubitare, ſolius Chriſti numen eſſe ſumma fide colendum, & ſempiterna prædicatione celebrandum. Alfonſus verò non modò pio illius poſtulato ſatisfecit, ſed etiam viuum conſeruauit, fidelique illius opera multis in locis vſus poſtea fuit. At frater partim ex vulneribus, quibus in præcipiti ruina percuſſus fuit, partim ex dolore intra paucos dies mortuus eſt: &, quod fuit multò funeſtius, nulla ratione potuit à ſuſcepti ſceleris & impietatis pertinacia dimoueri. Alfonſus verò in regni poſſeſſione conſtitutus, multas victorias de hoſtibus Dei propitio numine conſequutus eſt. Tantoque ſtudio religionem Chriſtianam coluit, vt non plus temporis in Reip. negotijs gerendis, quàm in ſubditis ad cultum pietatis incitandis conſumpſerit. Habebat præterea frequentes ad populum conciones de iuſtitia & pietate, de iudicij diuini ſeueritate, de ſempiternæ vitæ præmijs, de Chriſti diſciplina, & ſanctorum hominum, qui veſtigia illius ſequebantur, exemplis. Quandiu denique manſit in vita, regnum perpetuò in Chriſtianæ pietatis officio,

Dux captus, ante mortem Chriſtianus fieri flagitat.

Subſidium Congenſi regi diuinitus miſſũ.

Alfonſi ſingularis pietas.

cio, cum ſingulari probitatis & iuſtitiæ laude continuit. Emmanuel igitur cùm tãto ardore religionis ſtudium in illis partibus excitari conſpiceret, cum eſſet ipſe natura, & ſtudio, & diſciplina, cupiditate religionis incenſus, id quod fuerat à Ioanne Rege feliciter inſtitutum, vt perfectum & abſolutum cerneret, elaborauit. Itaque anno à Chriſto nato, M D IIII. homines ſanctiſſimis literis eruditos, & religionis laude præſtantes, in illas partes miſit. Multos præterea ludorum magiſtros, qui ſcholas aperirent, & pueros literis inſtruerent, & artifices etiam multarum artium eò ſimiliter mittendos exiſtimauit. Multas præterea ſacras veſtes, partim aureas, partim ſericas, multos libros Chriſtianam diſciplinam, & ſacrorum omnium rationem, & Chriſti vitam, & hominum ſanctorum exempla continentes, argenteos præterea calices ſacrificijs dedicatos, & Cruces argenteas, & thuribula, & omnia denique, quæ tam ad Chriſti diſciplinam tradẽdam, quam ad ſacra ritè procuranda pertinebant, in naues imponi iuſſit, vt facilius gentem in fide ſuſcepta confirmaret. Ad hæc, ſacerdotibus, & reliquis omnibus, quibus onus luſtrandæ illius regionis impoſuit, ſtipendium, & commeatum largè atque munificè ſuppeditati præcepit. Cùm autem in his rebus omnibus maximos ſumptus faceret, nullum tamen ſibi fructũ & emolumentum, quibus Regiæ opes amplificari poſſent, ſed diuinum tantùm atque ſempiternum inflammato ſtudio proponebat. Cùm autem homines religioſi cum muneribus ſacris à Rege miſſis in eas oras peruenirent, magna repentè hominum multitudo cõfluxit, vt eos humeris ſuis tolleret. Omnes, qui conuenerant, homines religioſos venerabundi ſuſpiciebant, & quaſi cælo delapſos intuebantur. Rex eos valdè amanter accepit, Emmanueliq; pro tanta benignitate felicitatem ſempiternam precatus eſt. Multi verò certatim ad illos vndiquè conueniebant, vt Chriſto nomina darent, & ſacro fonte abluti, in nouum vitæ genus ingrederentur. Et quia neque ſacerdotes lin-

ANNVS à Chriſto nato. 1504.

Chriſtianæ religionis ſummum ſtudium.

Charitas Congenſiũ erga Chriſtianos inſignis.

Rex interpretis &

catechiſtæ munere fungitur. guam eorum nouerant, neque plebs Portugalenſem linguam intelligebat, Rex interpretis officio fungebatur, & quod ab illis acceperat (iam enim noſtram linguam probè tenebat) habita conciõe ſuis enunciabat. Egit Emmanuel prӕterea cum illo per literas, vt filios ſuos in Luſitaniam mitteret. Se namque daturum operam, vt non Latinis tantùm literis, ſed etiam maximarum artium diſciplinis erudirentur. Ita factum eſt, vt non ſolùm Regis filij, ſed multi pueri nobiles Olyſipponem venirent, & Emmanuelis ſumptibus alerentur, & omnes artes homine libero dignas acciperent. E quibus aliqui, qui ſeſe ſanctis literis impenſè dediderant, in AEthiopiã reuerſi, multos mortales ad CHRISTI Eccleſiam & concionibus & virtutis exemplis aggregârunt. Opera denique Emmanuelis hoc tam prӕclarum opus abſolutum fuit. Hoc anno cùm nullo modo ſtudium Indiӕ retinendӕ intermittendum arbitraretur, claſſem magnam inſtruxit, cui prӕfecit Lupum Suarium Aluarengam. Quid verò ab illo actum in India fuerit, ſuo loco dicemus. Nunc verò conſequẽs eſt, vt, quid Albuquercijs acciderit, aperiamus. Alfonſus Albuquercius octo diebus antequam Franciſcus Albuquercius ſoluere poſſet, Olyſippone profectus eſt. Franciſcus tamen prius in Indiam peruenit, atque cum duabus tantùm nauibus in Anchediuam inſulam delatus eſt. Nicolaus Coelius, cui altera nauis erat attributa, ſimul cum illo ad eandem inſulam nauem conſtituit. Tertius Dux, cui nomen erat Petrus Vaſcius Veiga, vel fluctibus, vel flammis, vel quouis alio caſu (certũ enim ſciri non potuit) miſerabiliter abſumptus fuit. Ibi verò Albuquercius cùm Petrum Ataideum, & reliquos Duces, qui cum illo erant, offendiſſet, intellexit, quo modo Soderij perierant, & Cochimenſis Rex è regno Calecutienſis viribus eiectus fuerat. Hoc autem cum accepiſſet, minimè cunctandum ratus, quamuis adhuc hyems vigeret, Cananorem cum illis ſex nauibus petere contendit. Quatuor enim illas, quӕ in Anchediuӕ portu conſiſtebant, duabus ſuis adiunxit. Rex Cana-

Regis & procerum liberi in Luſitania educati.

RES INDICAE.

De Albuquerciorũ in India rẽbus geſtis.

Petri Vaſcij Veigӕ interitus.

Cananoris illi Trimumparæ aduerſum caſum, & nimis afflictam fortunam vberius enarrauit. Indè igitur cũ celeritate profectus, in inſulam, quę Cochimo adiacet, nomine Vaipinum, vbi adhuc Trimumpara ſe continebat, acceſſit. Noſtri cùm naues aſpicerent, incredibili lætitia affecti ſunt. Rex ipſe contineri non potuit, quin Portugaliam ſæpè maximis vocibus inclamaret, & in ducum complexum rueret. Noſtri viciſſim illum ad ſpem priſtinæ fortunæ confeſtim recuperandæ magnis clamoribus excitârunt. Naires Calecutienſes, qui erant Cochimi in præſidijs, continuò vrbem præ metu reliquêre. Iam hoc tempore Odoardus Paciecus, qui cũ Alfonſo Albuquercio Olyſippone profectus erat, nauem ſuam ad eas oras appulerat, & ſe cum Franciſco Albuquercio coniũxerat. Franciſcus Albuquercius vbi Regis fidem collaudauit, eique Emmanuelis nomine gratias egit, cùm videret illum exhauſtum, & rei numariæ difficultate vehementer implicitum, præter alia dona atque munera, decem millia ducatorum ex Emmanuelis pecunia donauit. Fuit hoc donum non modò propter temporis illius anguſtias Trimumparæ gratiſſimum, verùm & omnibus magnam admirationem incuſſit. Reges enim Indi quamuis elati & inſolẽtes natura ſint, & opes magnas habeant, tenuiſſimo tamen victu contenti, & ad rem nimis attenti ſunt. Cùm igitur illius rei fama cùm ad alios Reges, tum ad Calecutienſem perlata fuiſſet, obſtupuit. Eo die Albuquercius (nihil enim in tantis rebus procraſtinandum exiſtimabat) Trimumparam Cochimum transduxit, & illum Regis Emmanuelis nomine in vrbis atque regni poſſeſſione conſtituit: & nè ſuos otio torpere, & animos hoſtium confirmare ſineret, in aliam inſulam Cochimo oppoſitam, cuius Princeps à Cochimẽſe ad Calecutienſem defecerat, inuaſit, hoſteſque inopinantes aggreſſus, diſſipauit, multosq; ex illis occidit, & aliquot oppida atque vicos exuſſit: & Cochimum continuò reuerſus eſt. Poſtera die in aliam inſulam traiecit, quæ ſimiliter ad ditionem Trimumparæ pertinebat,

Vaipinum inſula.

Cochimenſis erga Luſitanos amor.

Odoardus Paciecus.

Munera Cochimenſi regi data

Trimumpara in regnum reſtitutus.

illiuſque princeps ſe eodem crimine defectiõis alligârat. At Princeps habebat in armis ad tria millia fortiũ militum, & multi parones Calecutiẽnſes armis & militibus inſtructi, vt illi opem afferrent, circum inſulam verſabantur. Hîc Albuquercius ita Duces diſtribuit, vt Paciecus cum parònibus in mari congrederetur. Coelius verò, & Antonius Campenſis, & Ataideus in acie prima cum hoſtium copijs dimicarent. Paciecus hoſtium claſſem inuaſit, paronesque partim depreſſit, partim in fugam coniecit, multoſque ex hoſtibus & ferro & flamma conſumpſit. Reliqui duces in inſula primo impetu hoſtes fundunt, & vallum, quo Principis ædes ſeptæ fuerant, reuellunt, & in ædes irrumpunt, ipſumque Principem interficiunt, & ędes inflammant: eodẽque die, parta victoria, reuertuntur. Poſtridiè verò ad aliam inſulam, nomine Repelinum, Albuquercius naues accedere iuſſit. Illius Princeps idem in ſe ſcelus admiſerat. Timore igitur admonitus, nè idem cum reliquis proditoribus ſupplicium ſubiret, magna vi ſe ad reſiſtendum comparabat: Nairumque duo millia ſub ſignis habebat. Ad littus igitur, vt noſtros aditu prohiberet, acceſſit. Fuit ibi acriter vtrinque dimicatum. Sed hoſtes tandem in fuga ſalutem ponere coacti ſunt. Noſtri illos vſque ad maximum inſulæ oppidum inſecuti fuerunt. Ibi cùm inſulæ Princeps rem in extremum diſcrimen inductam cerneret, ſuos à fuga collegit, inſtructaque rurſus vt potuit, acie, fortiſſimè repugnauit. Redintegrato prælio, fuit vtrinque ſumma cõtentiõe certatũ: ſed hoſtes in fugã verſi tandẽ ſunt. Noſtri cũ multos occidiſſent, & reliquos ex inſula præcipites eieciſſent, inſulam diripiendã Trimumparæ militibus conceſſère. Hoc facto, oppida atq; pagi Albuquercij iuſſu incenſi, & exuſti ſunt. His rebus geſtis, Albuquercius Regem iam lætiſſimo rerum ſucceſſu recreatum adiit, ab illoque petijt, vt faceret ſibi poteſtatem arcis ædificandæ, qua & Luſitani poſſent pericula ab hoſtibus intenta propulſare, & ſtatũ ipſius Regis multò ſa-

Pugna cũ Calecutiẽſibus.

Luſitanorum victoria.

Repelinũ inſula.

Repelinenſes victi.

Arx Cochimi quãdo & à quo condita.

tò facilius à Calecutienſis immanitate tueri. Rex id facillimè conceſſit, dixitque, quòd viueret, & dignitatem recuperaret, & contra hoſtis improbiſſimi conatū muniretur, id totum ſibi eſſe, & illi, & Regi clariſſimo, & Luſitanorum virtuti in acceptis referendum. Proindè ſi illi videretur, arcis illius ædificationem ex re Emmanuelis Regis eſſe, velle ſe ſumptum omnem ſuppeditare. Itaq; locus ad eam delectus fuit valdè opportunus. Erat enim editus, & maris illius anguſtijs imminebat. è quibus, quoties Calecutij Rex bellum nauibus inferre conaretur, noſtri illum facilè aditu prohiberent. xxvij. die Septembris anno M D III. arcis fundamenta iacta ſunt. Magnaque hominum multitudo Regis iuſſu operas perpetuò nauabat. Neque Luſitani quidē ſeſe à labore, vllius vel nobilitatis, vel ætatis excuſatione defendebant, quamuis eos Rex ab opere auertere conaretur. Quatriduum iam fuerat in arce ædificanda conſumptum, cùm Alfonſus Albuquercius Cochimū peruenit. Multiplicatis igitur operis, arx ad ſummum peruenit, & abſoluta tandem fuit. Deindè, re prius deliberata, Albuquercius cum reliquis ducibus, & aliquot Trimumparæ militibus, in oppida, quæ ad Repelinenſem Dynaſtam pertinebant (qui, vt dictum eſt, à Trimumpara rebellârat) ſe contulit. Ea verò viginti paſſuum millibus Cochimo diſtabant, erantque a fluminis ripis, quod in æſtuarium influit, non magno interuallo diſiūcta. Noſtri igitur ſcaphis & paruis nauigijs egreſſi, improuisò hoſtes adoriuntur. Multos interimunt, reliquos fundunt fugantq;, & vaſtitatem, & populationem eorum rebus inferunt. Huius ſtragis fama celeriter ad omnes vicinos peruenit. Rem namque eſſe in magno diſcrimine, ſublato clamore ſignificant. Qui clamorem excipiunt, rurſus vt alios ad auxilium excitent, eadem ſignificatione clamoris vtuntur: & ſic fit, vt partim nuncijs ad eam rem miſsis, partim clamoris ſucceſsione continuata, intra breue tempus magnæ militum copiæ congregari ſoleant. Tunc igitur ſupra ſex millia eorum, quos Naires appellant, ad au-

Arcis ſitus

Impetus in Repelinenſes.

Noua nuncij mittendi, & milites euocandi ratio.

ad auxilium ſuis afferendum repentè prouolârunt, & in noſtros impetum fecerunt. Noſtri ordine inſtructi cedere paulatim incipiunt. Illi tamen nimis ferociter inſtabant, & noſtros grauiſſimè premebant: neque ſolùm telis & iaculis eminùs, ſed ſtrictis etiam gladijs dimicabant. Quòd ſi per ordinem, quo Luſitani erant inſtructi, non ſtetiſſet, magna tunc clades accepta fuiſſet. Sed cùm nauigia non procul abeſſent, & à noſtris nullus tumultus excitaretur, omnes ſe, magno tamen cum labore, & vitæ diſcrimine, in ſcaphas & nauigia receperunt. Odoardus tamen Pacietus cùm ſcapham ſuam (ſuorum namque temeritate à loco deducta fuerat) minimè reperiſſet, magnum periculum adijt. Hoſtium namque multitudo illum circumſtetit, vt, antequam ſubſidium afferri poſſet, opprimeret. Ille tamē cùm eſſet acer & ſtrenuus, eorum tantiſper impetum inſita virtute repreſſit, dum Albuquercij, periculo, in quo is verſabatur, animaduerſo, ſubſidio occurrerent. Itaque omnes recepti, ſe Cochimum contulerunt. Fuêre in prælio octo tantùm vulnerati, nemo autem occiſus. Ex hoſtibus magna multitudo cecidit: ſeptem parones in fluuio capti, & quindecim incenſi ſunt. Inſequenti nocte (nec enim ardor animorum, qui in Ducibus inerat, militibus vllam quietis facultatem dabat) vt alios pagos Dynaſtæ Repelinenſis euerterent; in ſcaphas atque nauigia conſcenderunt. Alfonſus Albuquercius reliquos antecedebat. At hoſtes in armis excubabant. Itaque conferti, ſumma contentione reſiſtunt: duos occidūt, viginti conuulnerant. Alfonſus Albuquercius inopinato caſu diſtinetur, neque quomodo tantæ multitudini reſiſtat, neque quo pacto retrocedat, rationem inire poteſt. Quod tamen erat viri fortis officium, acriter dimicandum ſtatuit, vſque eò, dum reliqui Duces opem afferrent. Sic ad primam lucem impetum hoſtium ſuſtinuit. At Franciſcus Albuquercius cum cæteris Ducibus ſeſe è ſcaphis eiecit, & incredibili celeritate ad locum, in quo pugna committi cœperat, ſe contulit. Illorum aduentu noſtris animus

Paciecipericulum.

Alfonſus Albuquercius diſcrimen fortiter propellit.

nimus

nimus additus fuit,& hoſtes iu fugam cõiecti, magnaque eorum pars ferro conciſa, & pagi flammis exuſti. Eodem die aliam inſulam, nomine Cambalam, aggreſſi ſunt, vbi ſupra ſeptingentos homines interfecerunt. Neque ijs rebus contenti, in terras alias ad ditionem Calecutienſis Regis pertinentes ingreſſi, hominum ſtragem ediderunt, & populationem maximam intulerunt. Sed cùm ſupra ſex millia hominum ad eorum impetum reprimendum conuenirent, ægrè repulſi ſunt. Odoardus interim Paciecus triginta & quatuor parones Calecutienſis Regis, qui aditum in portum Cochimi mercatoribus intercludebant, ſuperauit, & fugere compulit. Poſt has calamitates hoſtibus illatas, cùm mercatores Cochimum piper, & alia aromata in Cochimenſem portum conuehere non auderent, viſum eſt Alfonſo Albuquercio Coulamum petere, vt ibi tres naues oneraret. Ciuitas erat omnium priſcis temporibus in regionibus illis & ampliſsima & opulentiſsima. Sed poſtquam Calecutium à mercatoribus frequentari, & opibus augeri cœpit, magna Coulamenſis imperij inclinatio facta eſt. Cochimo abeſt circiter quadraginta & octo paſſuum millia: ad ortum Solis ſpectat. Nauigatio eſt tutiſsima ſecũdum fluuium, niſi cùm propter fluminis anguſtias, inſidiæ ab hoſtibus ab vtraque parte in ripis collocantur. Flumen enim eſt valdè profundum: cum marinis enim aquis, quas accedens æſtus inducit, commiſcetur, portus eſt optimus. AEdes, phana, religio, mores, inſtituta ſunt eadem fermè, quæ apud reliquos Malabares fuiſſe diximus. Gens eſt aſſueta prælijs: continenter enim bellum cum Rege Narſinge gerit. Quamuis enim Narſingæ regnum maxima ex parte latus Indiæ, quod ſpectat ad orientem Solem, occupet, cùm tamen latiſsimum ſit, ad confinia Solis occidentis extenditur. Rex maximam temporis partem in vrbibus mediterraneis conſumit. Coulamum verò regendum hominibus committit, quos fide præſtantes eſſe iudicat. Regio à Chriſtianis illis etiam colitur, qui Thomæ diſciplinam acce-

Cambala Inſula.

Luſitanorum præclaræ victoriæ.

Coulamũ ciuitas, eius deſcriptio & gẽtis mores.

Narſingæ regnum.

Chriſtianorũ D. Thomæ diſci-

plinis imbutorum conſtantia acceperunt, & in tanta temporum varietate, & regnorum commutatione, & aduerſis rerum incidentium caſibus inuicta ſemper fide & conſtantia retinuerunt. Eſt in ea vrbe templum peruetuſtum, quod *Templum à D. Thoma ædificatum.* Chriſtiani perhibent fuiſſe à Thoma ædificatum. Apoſtoli autem corpus eſt in ora Regni Narſingenſis ſepultum, in templo, quod non à Chriſtianis tantùm, ſed etiam à Saracenis & reliquis gentibus ſanctiſſimũ *D. Thomæ corpus, vbi ſit, & quanti fiat* habetur. Fama namque conſtans eſt, viri illius diuini meritis multa miracula diuinitus edi, & complures, qui opem illius vel in grauiſſimis morbis, vel in rebus afflictis implorabant, mirabiliter alleuatos, & maximis malis liberatos extitiſſe. Eo tempore, quo Alfonſus Albuquercius in eam vrbem nauigauit, mulier quædam vidua Regnum nomine filij, qui nondum ætatem maturam ad regendum habebat, non ſegniter adminiſtrabat. Fuit à ciuitatis Principib. qui nomine Reginæ omnia, quæcunque vellet, ſe facturos oſtende*Fœdus cũ Coulamenſi Rege.*bant, valdè honorificè receptus. Itaque oneratis ex ſententia nauibus, & amicitiæ fœdere percuſſo, & traditis regiæ fidei Luſitanis, qui erant gerendi negotij cauſa Regis Emmanuelis nomine in ea vrbe relinquendi, Cochimum reuerſus eſt. Dum hęc geruntur, Calecutij Rex animaduertẽs, in quam fraudem fuiſſet Arabum cohortationib. impulſus, magno ſilẽtio, ne Arabes fœdus perturbarent, pacem cũ Luſitanis facere cõſtituit. *Pax cum Calecutienſi inita, eiusque leges.* Ad quam celerius conſtituẽdam, Naubeadarimi, quẽ, vt dictum eſt, animi inclinatione in Luſitanum nomen egregiè propendere conſtabat, aſſiduę cohortationes impellebant. Conditiones fœderis hæ fuerunt: Vt omnes claſſes, quæ erant in mare, belli cum Luſitanis aut cum illorum amicis gerendi cauſa, deductæ, continuò ſubducerentur. Vt omnia bona Regis Emmanuelis, quæ tempore, quo Arius Correa fuerat interfectus, Arabes, & reliqui eorum ſocij diripuerant, reſtituerentur. Et pro illis Calecutij Rex certũ piperis pondus intra tempus aſsignatum perſolueret. Ne Saracenis, qui Calecutij negotiabantur, facultatem tribueret in Ara-

biam nauigandi. Flagitabat prætera Franciſcus Albuquercius, vt Mediolanenſes, qui ad Calecutij Regẽ transfugerant, illi redderentur. Id ſolùm Rex pernegauit. Turpiſsimum namque ſibi fore iudicabat, ſi homines ſemel in fidem receptos proderet: reliqua omnia conceſsit. His ita conſtitutis, Naubeadarimus Crãganorem petijt, vt ibi bonam piperis partem appendi, atque Pacieco, qui eò iuſſu Franciſci Albuquercij ad eam rem venerat, aſsignari iuberet. Accidit interim, cùm iam bonam piperis partem Paciecus nauibus imponi iuſsiſſet, vt nauigium pipere onuſtum, quod Calecutienſis Regis erat, Cranganorem verſus nauigaret. Id cùm ad Iacobum Fernandum Corream perlatum eſſet, Albuquercij iniuſſu miſit, qui nauigium caperet, & Cochimum perduceret. Illi, qui erant in nauigio, cùm ſe captos animaduertunt, indignum facinus eſſe clamitant, pacem inter Regẽ Portugaliæ & Regem Calecutij eſſe iam ſolenni fœdere conſtitutam. Et tamen poſt factam pacem, Calecutienſis Regis miniſtros atque famulos per vim à Portugalenſibus capi, & piper regium diripi. Præterea piper illud Cranganorem conuehi, vt Portugalenſibus traderetur, & Rex Calecutij citius fidem ſuam liberaret. Nè vellent igitur, quod erant ſine cuiuſquam iniuria confeſtim accepturi, cum tanta Regis offenſione per vim è Regiorum manib. extorquere. At Correa nihilominùs in inſtituta iniuria fortiſsimè perſeuerat, nauigiumque oppugnat: Naires ſex occiſi ſunt, & multi præterea vulnerati. Ex noſtris verò nõ pauci vulnerib. acceptis è prælio diſceſſerũt, ita, vt non magnum piperis illius pondus, quod per vim & iniuriã direptũ fuit, multorum ſanguine conſtaret. Id vbi Naubeadarimus reſciuit, à Franciſco Albuquercio poſtulauit, vt Regi ſatisfaceret. Fœdus enim violatũ fuiſſe, regisq; animũ grauiter offenſum, materiamq; datã hominib. qui pacem hanc turbare cupiebant, ad bellum acerbiſsimũ temerè concitandũ. Præterea turpiſsimũ fore Luſitanis, ſi ſcelus, quod in alijs vindicare conabantur, in ſe ipſos admit-

Pax à Fernando Correa violata.

Naubeadarimi pro pace reſarcienda ad Franciſcũ Albuquercium exhortatio.

admitterent. Iure enim viſi fuerant Regi Calecutienſi bellum mouere, quòd noluiſſet in eos, qui facinus illud in cæde Arij Correæ, & in opum regiarum direptione conſciuerant, animaduertere, & Emmanueli Regi ſatisfacere: cur igitur idem facinus à ſuis ſuſceptum inultum eſſe pateretur? Cur nō aliquam Regi Calecutienſi ſatisfactionem daret, qua illius animus tã atroci iniuria ſtimulatus placari poſſet? Regem eſſe natura mutabilem, & iracundum, & Saracenis obnoxium, ita, vt eorum ſermonibus inductus, cum à noſtris nullam iniuriam accepiſſet, eas tamen illis clades, quas acceperant, intuliſſet. Quid igitur facturum exiſtimaret, poſtquam is iure bellum ſuſcipere videretur? Hoc & alia multa cùm Naubeadarimus in eandem ſententiam repeteret, Franciſcus Albuquercius poſtulata illius cōtempſit. Quo quidem crimine vel ſceleris, ſi neglexit fidem, vel timiditatis, ſi non auſus eſt coercere hominis veſani temeritatem, laudes, quas fuerat adeptus, obſcurauit. Rex Calecutij ira grauiſsima commotus, claſſem rurſus inſtruere, & delectum habere inſtituit, vt mari atque terra bellum Cochimenſi Regi atque Luſitanis inferret. Vbi id Trimumpara compertum habuit, à Franciſco Albuquercio enixè poſtulauit, vt ea ſibi præſidia relinqueret, quibus poſſet Calecutienſis impetus ab illius regni finibus propulſari. Indigniſsimum namque fore, ſe, cum propter Luſitani nominis ſtudium tam graui bello, quam erat illud futurum, premeretur, Luſitanorum ope deſtitui. Id Albuquercius ſe facturum pollicetur. Sed id minimè, vt par erat, præſtitit. Vnam enim tantùm nauem cum duabus carauelis, quarum formam iam ſupra deſcripſimus, & aliud paruum nauigium illi cum centum Luſitanis reliquit. Erant apud eum præterea alij quinquaginta Luſitani, ita, vt centum & quinquaginta tantùm Luſitani ad tanti belli molem ſuſtinendam eo in loco remanerent. His omnibus præfectus erat Odoardus Paciecus, qui ſumma voluntate prouinciam illam ſuſcepit, vt vitam, ſi ita opus eſſet, pro Chriſti gloria,

Franc. Albuquercij facinus inhoneſtum.

Albuquercij perfidia

Odoardi Paceci exiguũ præſidium, & virtus.

ria, & Regis Emmanuelis dignitate profunderet. Interim venit Alfonſus Albuquercius Coulamo. Albuquercij igitur Cochimo profecti Cananorem peruenêre, quo in loco cognouit Alfonſus è literis Raphaelis Reineli, qui apud Naubeadarimum piperis accipiendi gratia remanſerat, maximum bellum comparari. Idem etiam Coiebiquius, cuius iam antea mentionem fecimus, qui plurimum Luſitanis fauebat, literis ad Albuquercios miſſis, indicauit. Indè cùm oram Calecutij legerent, ad Regem miſerunt, qui Luſitanos, quos apud ſe retinebat, miſſos faceret: quod poſtulatum ille reiecit. Indè igitur digreſſi, iter in Portugaliam ſuſcepêre. Alfonſus Albuquercius Olyſipponem peruenit xvij. die menſis Iulij, anno à Chriſto nato, M.D.IIII. Franciſcus verò Albuquercius, & Nicolaus Coelius quomodo perierint, incertum eſt. Nunquam enim comparuerunt, nec vllus euaſit, qui poſſet illorum interitum nunciare. Petrus Ataideus, fracta in vadis naui, in terram euaſit: in qua nauigium nactus, cum Luſitanorũ parte, qui erant in eadem naue, Mozambiquem ſe contulit, vbi mortuus eſt. Alia verò pars ſe Melindem recepit. Per idem fermè tempus, quo hęc acciderunt, Dux alius, nomine Antonius Saldagna, varijs tempeſtatibus iactatus fuit. Miſſus autem fuerat ab Emmanuele, poſt Albuquerciorum Olyſippone diſceſſum, cum tribus nauibus, vt mare, quod vltimo Aethiopiæ promontorio, Guardaſu nuncupato, & Arabico ſinu continetur, armis infeſtum redderet. Vnus ex Ducibus, qui ſub illo erant, cui nomen erat Iacobus Fernandus Pereira, vi tempeſtatis à reliquis nauibus ſegregatus, nauem ſuam Melindem appulit. Indè Zacatoram inſulam antea noſtris incognitam, non ita lato mari ab introitu ſinus Arabici diſiunctam, petijt, in qua hyemare conſtituit. At Saldagna gubernatoris imperitia curſum non tenuit, & in inſulam, quam appellant Sancti Thomæ, æquinoctiali circulo ſubiectam, peruenit. Poſtquam verò indè digreſſi ſunt, alia coorta tempeſtate factum eſt, vt alter ex Ducibus Rodericus Laurentius Raua-

Bellũ Calecutienſe cõtra Luſitanos & Cochimẽſem.

Alfonſi Albuquercij in Luſitaniam reditus

Franciſci interitus.

Antonij Saldagnæ caſus.

Zacatora inſula.

S. Thomæ inſula

Rodericus Laurẽtius Ranaſcus.

uaſcus ab illius conſpectu diſtraheretur. Saldagna verò cùm promontorium Bonæ ſpei ſuperare contenderet, fuit eiuſdem gubernatoris inſcitia, qui iam ſe promontorium flexiſſe credebat, in ſinum delatus, in quo aquationem fecit. Cui loco deinde fuit nomen, Aquatio Saldagnæ. At Rauaſcus cùm multò citius promontorium flexiſſet, Mozambiquem verſus nauigauit: indè verò Quiloam petijt, vbi viginti dies Saldagnam expectauit. Quem cum diutius opinione ſua morari cerneret, in inſulam Zanzibarem nomine, cuius iam anteà mentio facta eſt, nauigauit. Abeſt autem hæc inſula Mombaza ad occidentem Solem octoginta paſſuum millia. Inter hanc inſulam & continentem, fretum interiectum eſt adeo anguſtum, vt nauis nulla eò trãſire poſſit, quæ non ſimul & ab inſula, & à continente facillimè cernatur. Circum eam inſulam Rauaſcus duos menſes peragrauit, vbi ſupra viginti naues Zanzibarenſium, diuerſis temporibus multis rebus onuſtas cepit: & pretio in ſingulas conſtituto, eas dominis reſtituit. Attulit hoc hominis flagitium grauiſſimam terris illis offenſionem, multorumq; animos à noſtris alienauit. Erat enim noſtris cum inſulæ illius incolis amicitia. Inſulæ Princeps miſit ad Rauaſcum, qui diceret, ſe vehementer admirari, quo iure Dux Luſitanus, à qua gente audierat fidem ſanctè coli, in res inſulæ illius, Luſitanis addictæ tam ferociter inuaſiſſet. Se cætera, quæ abſtulerat, non iam curare. Arma ſaltem & tormenta, quæ erãt in nauibus, redderet, & reliqua ſibi reſeruaret. At Rauaſcus non modò æquiſſimo poſtulato ſatisfacere noluit, ſed reſponſum nimis aſperum & cõtumelioſum dedit. Hac iniuria Princeps irritatus, aliquot paruos parones inſtruxit, qui in Rauaſcum inuaderent. At Gomezius Carraſcus eiuſdem nauis ſcriba, & miles alius, nomine Laurentius Phæus, Ducis iuſſu priuſquam parones comparari & egredi poſſent (nauis enim appropinquare terræ non poterat) in ſcaphã tormentis & armis inſtructam repentè deſiliunt, & in parones inuehuntur. Quatuor autem capiunt, reliquos in

Aquatio Saldagnæ.

Zanzibar inſula.

Zanzibarẽſes naues ſupra viginti captæ à Rauaſco contra fœdus.

Rauaſci iniquitas.

Pugna cũ Zanzibarenſibus naualis.

in fugam conijciunt: aliquot homines occidunt, inter quos fuit vnus eiuſdem Principis filius. Princeps cum cerneret, ſe ius ſuum neq; legitima diſceptatione, neq; armis obtinere potuiſſe, nè malum illud ad totius inſulæ perniciem emanaret, quanuis eſſet & incommodis affectus, & filio orbatus, pacem tamen cum Rauaſco cōſtituit, ea conditione, vt certū pondus auri quotannis tributi nomine Regi Emmanueli perſolueret. Pace ad hunc modum conſtituta, Rauaſcus Melinden petijt. Erat aūt acre bellum tunc temporis inter Melindium Regem, & Regem Mombazæ concitatum. Rauaſcus vt Mombazam perterreret, nauem ſuam in Mombazæ portu conſtituit: ibi duas onerarias naues, & tria nauigia minora pugnando cepit. Inter eos, qui fuerant in nauibus capti, erant Arabes duodecim, viri & opib⁹, & dignitate ciuitatis ſuæ Principes. Ciuitas appellabatur Braua: aberat autem Mombaza quadringentis millibus paſſuum. Ij aliam nauem expectabant multis magni precij mercibus onuſtam. Cum autem ſe pecunia redemiſſent, ciuitatem ſuam dediderūt, fidemq; ſuam obſtrinxerunt, fore ſe & reliquos ciues Brauenſes ſemper in Regis Emmanuelis poteſtate. Illis ſimiliter Rauaſcus, quod ſibi viſum eſt aurum, quod ſingulis annis Emmanueli ſoluerent, imperauit. Fœdere percuſſo, nauis, quam expectabant, interuenit. Quam Rauaſcus nō attigit, nec vt ab aliquo alio fœderatis iniuria fieret, permiſit. Interim Saldagna cum tribus nauibus, quas in illo curſu ceperat, Mombazæ portum ſubijt. Rex cū iam claſſis ſpeciem intueretur, veritus nè graue aliquod incommodum Luſitanorum armis acciperet, pacem cum Melindio fecit. Saldagna verò inde in Indiam nauigauit, & inſulis Canacaniæ, & Anchediuæ claſſem applicuit: quid autem ab illo geſtum fuerit, ſuo loco dicemus. HOC anno M.D.IIII. Octobri menſe, Alfonſus, equitum Magiſter, Iacobi Emmanuelis fratris filius, de quo ſuprà dictum eſt, in adoleſcentiæ flore graui morbo oppreſſus, è vita migrauit, vnamque tantùm filiam, eximia pulchritudine & ſingulari virtute

Pax Zanzibarenſiū cum Luſitanis.

Bellū inter Melindiū, & Mombazenſem.

Braua ciuitas Luſitanis deditur.

Canacania inſula.

RES EVROPEAE ANNVS 1504.

Iſabelæ Caſtellæ reginæ mors. tute fœminam, reliquit, quæ poſtea Petro Villæregalis Principi, viro egregiè forti, nupſit. Eodem fermè tempore Iſabela Caſtellæ Regina ſimiliter è vita deceſſit, maximumque ſui deſiderium cum multis lachrymis vniuerſæ Hiſpaniæ reliquit. Fuit enim illa mulier tam excelſo animo, & tam ſingulari prudentia, tantiſque laudibus probitatis & religionis ornata, vt meritò videatur nomen illius ſempiternæ memoriæ conſecrandum. Vltimo die Decembris eiuſdem anni peperit *Emmanuelis nata filia Beatrix* Regina Maria filiam ſingulari pulchritudine. Fuit illi impoſitum nomen auiæ Beatricis. Quæ poſtea Carolo Allobrogum Duci nupſit, vt poſteà dicetur. Hoc anno *Terræmotus.* ingentes & crebri terræmotus extiterunt, ædes multæ corruerunt, terra multis in locis deſedit, ingentesq; labes factæ ſunt. Homines domicilia deſerebãt & montes etiam attingere non audebant, metuentes, nè vel domibus diſiectis oppreſſi, vel montibus de ſede conuulſis obruti, miſerabiliter interirent. Campos & planiciem ſequebantur: in tabernaculis habitabant. Per idem fermè tempus Ioannes Meneſius non indignum

RES AFRICANAE.

memoria facinus aggreſſus eſt. EST oppidum Mauritaniæ clarum, nomine Larache, quod viginti millibus paſſuum Arzila diſtat. Flumine autem Zilia, quod *Larache oppidum.* in Oceanum influit, alluitur. Ceperant autem Mauri quinque naues Portugalenſes, quæ tunc in Larachenſi portu conſiſtebant. Id cùm Meneſius reſciuiſſet, indignè admodum tulit, & in portum inuehi cogitauit, vt naues abduceret. Erat autem in ipſius fluminis oſtio turris natura, & arte, & armis, atque tormentis egregiè munita, in quà milites per vices excubabant. Erat autẽ is receptus piratis omnibus, qui ex ea Mauritaniæ parte quotannis, vt prædas agerent, egrediebantur. Meneſius ſecum excogitat, quomodo ſine periculo, quod à turri eminere videbatur, in eiuſdem oppidi portum & ſtationem intraret. Id cùm iam ſecum animo deliberatum & conſtitutum haberet, accidit, vt die quadam quinque biremes, & vnam triremem conſpiceret, quæ occidentem Solem verſus nauigabant. Qua re animad-

uer-

uerſa,ſpeculatores partim terra,partim mari continuò miſit, qui earum curſum diligenter explorarent. Renunciant illi omnes,in Larachis portum inuectas, in terramq; ſubductas fuiſſe, ita tamen, vt triremis non procul ab aqua conſiſteret. Cum id compertum haberet,quatuor Carauelas inſtrui confeſtim iubet,& milites, quos ad eam rem alacrius gerendam aptos cognouerat,accerſiuit,& anchoris de nocte ſolutis Larachem petijt,& claſſem ante fluminis oſtium prima luce conſtituit. Accurrunt Mauri,ignem tormentis applicant, & globos ingentes emittunt,ſummaque vi contendũt, vt aditum noſtris intercludant. Meneſius verò æſtus opportunitatem expectabat, quem vbi vehementius incitari ſenſit,latera nauis vnius culcitris laneis,& ſaccis, quos lana diligenter inferciri iuſſerat,fulcienda,& molibus obſtruenda curauit,& turri opponi præcepit, vt tormentorum ictus exciperet. naues reliquæ huius præſidio tectæ portum ſubiêre. Mauri interim ſagittis,& iaculis, & plumbeis glandibus acerrimè decertabant. At Meneſius introrſus illis fruſtra repugnantibus,cum integra claſſe penetrauit. Fluuius eſt & aquarum copia,& æſtus acceſſione profundus,ita,vt noſtri facillimè poſſent ad illius ripas accedere. Quod cùm factum eſſet, illi, quibus id imperatum fuerat, in terram deſiliunt, & vt coniectis facibus triremem incenderent,ſumma contentione pugnant. Mauri contrà, vt incendium arceant,vndiq; prouolant. Fit atrox prælium, neq; mediocri temporis ſpacio fuit vtrinq; acerrimè dimicatum. Tandem cùm multi ex hoſtibus caderent,multi grauiter ſauciati ſecederent, reliqui ſe in fugam dederunt,quos noſtris longiùs inſequi per Meneſium licitum non fuit. Sed quod erat illi propoſitũ, triremem exurere confeſtim iubet. Quinq; verò biremes cum duabus nauibus longis, & vna ex nauibus Portugalenſibus (eas namque iam in terram ſubduxerant)à noſtris in mare continuò deductæ fuerunt. Reliquæ tres Portugalenſes naues deduci non potuerunt: & idcirco cum trireme ſimiliter incenſæ ſunt. Hac re

Eruptio Io. Meneſij in Larachenſes.

Stratagema Io. Meneſij.

Atrox cũ Mauris prælium.

Maurorum naues aliquot partim captæ partim incenſæ.

ex

ex animi ſententia geſta, Meneſius cùm ingentem hoſtium multitudinem confluere vidiſſet, æſtu ſecundo (iam enim minui, & decedere incipiebat) ſe ſine vllo incommodo recepit. In hoc autem prælio vnum ſolùm hominem deſiderauit. Et cùm quatuor tantum ex Arzilæ portu naues eduxiſſet, cum duodecim reuerſus eſt. Exterruit hæc hominis alacritas & audacia vehementer hoſtes, quod in intimo eorum portu, in præſidijs firmiſſimis, & intra munitiones, quas ipſi tutiſſimas arbitrabantur, non dubitâſſet inuehi, & eorum naues incendere, tantamque cum tam paucis nauibus, in oppidum munitiſſimum, peſtem & perniciem machinari. Nec eos tam ſolicitos habebat hominum cædes atque nauium iactura, quantum facinoris editi magnitudo. Metuebant enim nè tam felicis audaciæ, parum, vt videbatur, conſideratæ ſucceſſu, noſtri animos aſſumerent, quibus maiora facinora molirentur. Emmanuel verò cùm huius facti nuncium accepiſſet, maximo gaudio affectus fuit Meneſijq; virtutem, & ſagacitatem, & induſtriam debitis laudibus ornauit. At is cùm nullam benè gerendæ rei occaſionem prætermittere voluiſſet, vt aliud non leuius incommodum hoſtibus afferret, excogitauit. EST mons, Farrobus nomine, quem minoris Atlantis partem eſſe ſuſpicor, qui viginti paſſuum millibus Arzila diſtat. Secundum illius radices amnis fluit, qui hyeme tantis aquis augetur, vt vado tranſiri non poſſit. Hoſtes ea re freti, ſecurè in pagis, qui ſunt in monte admodum frequentes, hyemabant, maximoſque armentorum & pecudum greges alebant. At Meneſius in intimis ædibus, ne ea res in vulgus emanaret, duas quadratas ædificari iubet. In quem verò vſum id fieret, nullus ex fabris lignarijs, quorum fidei opus illud commiſerat, ſuſpicari potuit. Cuiuſlibet autem lintris magnitudo tanta erat, quanta poſſet vnius validi iumenti tergo ſupportari. His perfectis, ſe tantiſper continuit, dum noctem pluuijs & tempeſtate turbidam videret. Eam nactus tempeſtatem, quam optabat, ſignum excurſionis properè faciendæ

Audacia Io. Meneſij

Aliud Io. Meneſij in Mauros ſtratagema.

Farrobus mons.

endæ dari iubet. Admirantur omnes eo tempore claſſicum cani, quo propter imbrium vim omnis mentio belli neceſſariò conticeſcit. Id tamen à ſapiente Duce, & in bellis exercito non temerè fieri ſuſpicantur. Armati conueniunt, eumque ſine vlla recuſatione ſequuntur. Nemo tamen quid ille animo agitaret, aut quorſum tenderet, inquirebat. Erant autem illi, quos tunc ſecum eduxit, equites viginti ſupra ducentos, quibus, vbi commodum viſum fuit, quid ſui conſilij eſſet, aperuit: quàm facilè res fieri poſſet, expoſuit: quid ab omnibus fieri vellet, oſtendit. Eos tamen, qui rem aggredi dubitarent, admonuit, vt domum redirent. Seſe namque multo confidentius cum paucis, iiſque fortiſſimis, quàm cum multis, omnia pericula metuentibus quoduis facinus aggreſſurum. Nemo tamen fuit ita ſui decoris oblitus, vt domum redire vellet. Vbi ad fluuium peruenêre, qui tunc ſuper ripas effuſus, multò maiorem telluris partem, quàm ſuſpicati fuerant, inundabat, lintres, quas iumenta portabant, in ripa deponi præcepit. Tum vni è ſuis domeſticis, qui Fernandus Freitas appellabatur, imperauit, vt extremitate cuiuſdam funis mordicus apprehenſa, fluuium nando traijceret, vſque eò dum modicæ terræ planiciem, quæ vltra aluei partem, qua fluuius maiore impetu ferebatur, in aquis eminebat, attingeret. Eo fune erat iam vna ex lintribus alligata. Ergo poſtquam is, qui fluminis alueum tranſierat, in locum peruenit, & inde contrariam ripam ſuperauit, lintrem ad ſe facillimè traxit. Similiter cùm funis alius, quo altera ex lintribus colligata fuerat, ex prima necteretur, minimo cum negocio traducta fuit. Cùm igitur vtraque fuiſſet vtrinque funibus validè retenta, fiebat vt funibus altera ex parte laxatis, ex altera verò contentis, prout tranſmiſſionis illius vſus flagitabat, vt illæ vltrò citroque facilè commearent. Equites ephippia detrahunt equis, eaq; lintribus imponunt, ipſiq; lintribus ita fluuium paulatim traijciunt, vt equos habenis deductos tranſnare compellerent. Vbi omnes in vlteriorem

rem

rem ripam euaſerunt, equos rurſus inſternunt, quibus inſidentes, Meneſium noctis illius ſilentio per loca paluſtria & lutulenta ſequuntur, quamuis eos interdum immodica pluuia tardaret, & aqua pectora equorum pertingeret. Meneſius, qui regionis illius omnes anfractus nouerat, prope pagos, quibus quam plurimùm poſſet, detrimẽtum inferre cogitabat, in loco collocandis inſidijs aptiſſimo copias ſuas continuit. Vbi diluxit, continuò montani in camporum planiciem deſcendunt (erat enim iam tempeſtas ſedata) alij, vt ſegetes ſuas inſpicerent, alij, vt greges ſuos in paſcua deducerent, alij poſtremò, vt venarentur. Meneſius tamen nolebat è latebris exire, donec tanta hominum copia, in quantam ille inuadere cupiebat, in illius ſe conſpectum daret. Sed accidit, vt duo venatores in inſidias illius inciderent: quo factum eſt, vt fuerit illi neceſſe cõtinuò prodire. In homines igitur inopinatò ferociter inuadit, multos capit, plures interimit, magnamque prædam facit, exercitumque incolumem reduxit. Vbi ad fluuium ventum eſt, abacti greges primùm fluuium nando traijcere compelluntur, deindè ipſi lintribus eadem ratione, qua nocte fuerant tranſuecti, & multò etiam faciliùs eundem fluuium tranſmiſerunt, Arzilamque, cùm adueſperaſceret, ingreſſi ſunt, cum magna eorum, qui relicti fuerant, admiratione. Fieri enim non poſſe crediderant, vt in tam ſæua tempeſtate vel fluuium tranſire, vel, illo tranſmiſſo, hoſtium multitudinem armis exercitam euadere poſſent, maximè verò, cùm regreſſus eſſet difficillimus, & poſſet faciliimè recisis lintrium funibus impediri.

RES INDICAE.

INTERIM dum hæc in Luſitania & Africa geruntur, Trimumpara in India, & Luſitani, qui cum illo erant, grauiſſimo bello premebantur. Rex enim Calecutij, vt ſuprà dictum eſt, acerrimè delectum habebat, claſſem maximam comparabat, antequam Albuquercij iter in Luſitaniam ſuſciperent. Paciecus ab illis digreſſus Cananore, Cochimum nauigauit. Rex vbi tam exiguas copias ſibi præſidio à noſtris relictas animaduertit, & ere-

Rex Cochimenſis ob

bris

bris nuncijs accepiſſet, tantum eſſe exercitum hoſti- *multitudi-*
um, quantus neque iuſto quidem exercitu ſuſtineri *nem de ſa-*
poſſet, & ſimul intelligeret, non ſolùm mercatores A- *lute deſpe-*
rabes, quorum opera res frumentaria in ciuitatem im- *rat.*
portari ſolebat, verùm multos ciues de fuga cogitare, & non paucos etiam ad hoſtem deficere, ſalutem omninò deſperauit. Accedebat, quod fieri non poſſe putabat, vt Paciecus cum tam paucis hominibus haberet in animo, belli fortunam experiri: cùm magis temeritati & amentiæ, quàm virtuti meritò videretur eſſe ſtudium illius, ſi vellet in re perdita armis fruſtra contendere, tribuendum. In eam tandem opinionem venit, vt exiſtimaret ſibi data verba à Franciſco Albuquercio fuiſſe. Quomodo enim, ſi fuiſſet verè & ex animo auxilium pollicitus, non firmiora præſidia reliquiſſet, cùm poſſet? Itaq; ſe deluſum exiſtimauit, & hoc ſibi fuiſſe præmium pro tam ſingulari fide & conſtantia perſolutum. His curis anxius, ad Paciecum adijt, & flens Deos obteſtans, illum precatus eſt, vt mentem ſuam aperiret. *Cochimenſis regis ad Paciecum oratio.* Ita ſe de Luſitanis eſſe meritum, vt ſi fuiſſet ab illis in fraudem impulſus, iure de illorum iniuria conqueri perpetuò poſſet. Iam non, inquit, auxilium in re deplorata flagito, ſed nè mihi illudas, id a te contendo. Si enim opis tuæ ſpem mihi omninò præcideris, aliquid excogitabo, quo non funditùs interеam. Si verò falſa ſpe delinitus, mihi, dum tempus eſt, minimè proſpexero, ſublata ſalutis occaſione, fruſtra ærūnas meas poſtea lamentabor. Non autem adducar, vt credam, te ab Albuquercijs, vt mihi auxilio eſſes, ſed vt rem Emmanuelis gereres, in India relictum. Quomodo enim tibi ex tam multis nauibus, ex tanta militum copia, tres tãtùm perexiguas naues, & eas aliqua ex parte laborantes, cum tam paucis hominibus attribuiſſent, ſi me cõſeruatum vellent? Si, vt hinc Coulamum, aut Cananorem te recipias, cùm me belli mole vehementer afflictū perſpexeris, ſatis eſt in tanta nauium & militum paucitate præſidij. Si, vt impetum Regis potentiſſimi a regni mei finibus arceas, illorū ſapientiam requiro. Qua-

Paciecire-ſponſum. re te per Deum, quem colis, oro & obteſtor, nè me deludi ſinas: &, an ſis mihi opem in rebus afflictis allaturus, an hinc, vt impendentem calamitatem effugias, migraturus, enũcies. Hac oratione Paciecus iracundia vehementer exarſit, & cũ Rege de tã inſigni conuitio ſibi facto nimis acriter expoſtulauit. Erat enim oratio hominis de illius fide dubitãtis, qua nullam maiorem contumeliam nomini honeſti hominis inuri poſſe cõfirmabat. Sibi verò ſemper fuiſſe fidem vita chariorẽ. De Albuquercijs non erat, cur queri poſſet. Eas enim copias reliquiſſe, quas ſatis eſſe viderant ad Regis ſcelerati & inſani elationem coërcendam. Non enim multitudinis inconditæ temeritate, ſed paucorum vigilantia & conſilio victoriam contineri. Præterea aditum in Cochimi regnum à Calecutij finibus fluuio & æſtuario diſcluſum, eſſe peranguſtum, & eiuſmodi, vt à paucis poſſet cõtra infinitam hoſtium multitudinem cuſtodiri. Poſtremò tantum eſſe Chriſti Optimi Maximi numen, vt nutu, cum vellet, omnes hoſtiles copias profligaret. Nec enim humanis opibus poſſe diuinas impediri. Se verò pro certo habere, auxilium diuinum ſibi minimè defuturum. Idcircò bono animo eſſet. Se namque paratum eſſe, pro illius ſtatu & dignitate vſque ad extremum vitæ ſpiritum decertare. De belli verò exitu, ſe firma ſpe teneri, fore, vt Calecutij Rex non modò victus, ſed etiam catenis alligatus breui in Portugaliam duceretur. Hac oratione Regis animum demiſſum erexit, atque ad ſpem ſalutis excitauit. Ab eo autem digreſſus, eos Arabas, qui opibus & authoritate inter reliquos excellebant, accerſiri iuſſit, & admonuit, ne metu aliquo turbarentur, néve loci illius, in quo tam commodè ad illum diem vixerant, deſerendi conſilia ſuſciperent. Multas deinde rationes attulit, quibus perſuadere conatus eſt, non eſſe illis vllo modo de victoria deſperandum. Poſtremò nimis atrociter illis minitari cœpit, qui vel perfidia à Trimumpará deſciſcerent, vel ignauia fugam pararent. Id ſe publicè teſtificatum eſſe velle, flagitium eorum, qui ab ea vrbe

Pacieci minæ in transfugas.

de-

demigrare conarentur, minimè impunitum fore. Nè ſuſpicaretur autem quiſquam illum poſſe falli. Eſſe namq; ſibi vigilandum, & omnibus hominum conatibus occurrendum, & iјs cuſtodijs exitus omnes tenēdos, nè quiſquā poſſet vel mari vel terra manus illius effugere. Qui igitur vitam carā haberet, ſe domi contineret, & conſilia plena dedecoris & infamiæ deteſtaretur. Secus enim, pro certo haberet, eſſe ſibi vitam cum acerbiſſimo ſupplicio deſerendam. Hanc autem vltimam orationis partem qua minas proponebat, voce adeò contenta & atroci pronunciauit, vt omnibus ingentem metum inijceret. Ardebant enim oculi, & facies inflammari videbatur, & è vultu ſpecies quædam furoris eminebat. Illi reſpondent, ſe in officio futuros, neque paſſuros vllo modo, vt Rex de illorum perfidia conqueri poſſet. Factum eſt deindè, vt omnes, qui de vrbe deſerenda conſilia frequenter inibant, illa partim voluntate, partim metu deponerent. Paciecus interim ſecundum fluuium diſcurrebat, vigilias diſponebat, omnes exitus & mari & terra, quibus cuſtodijs poterat, vigilantiſſimè ſepiebat, nè quiſquam auderet abeundi cogitationem ſuſcipere. Accidit autem, vt piſcatores quatuor, quòd illius iniuſſu piſcari auſi fuiſſent, ad illum ducerentur. Ille eam cauſam prætendēs, quòd fugere decreuiſſent, homines corripi vehementiſſimè, & in inſulam traduci, & ſuſpendi maxima voce iuſſit. Rex vbi id reſciuit, ab illo poſtulauit, vt miſeris hominibus veniam tribueret. Ille verò dixit, ſe vehementer admirari Regis ſapientis in tam atroci ſcelere vindicando negligentiam. Non eſſe Rempublicam in periculis diſſolutè gerendam, ſed ſeuerè & acriter adminiſtrandam. Illorum hominum ſupplicio ſanciri diſciplinam, venia verò confirmari eorum, qui ſimiliter abſcedere vellent, audaciam. Se nullo modo paſſurum, vt propter Regis inconſideratam clementiam, dignitas illius, & regni totius ſalus in diſcrimen veniret. Clanculùm verò per fidelem nuncium Regi ſignificauit, ſe homines minimè vitā priuaturum:

Pacieci vigilantia.

Pacieci ſeueritas in trāsfugas.

ſed vt eo timore iniecto, reliquos in officio contineret, illis minis vſum fuiſſe. At illi, quibus necem ſe allaturum ſimulauit, in inſulam traducti, nocte fuêre rurſus in vrbem reducti, & apud Regem diligenter occultati, nè poſſet quiſquam ſuſpicari, eos per ſimulationem tantùm fuiſſe perterritos. Neque ſatis habebat Paciecus, ſi vrbem diligentiſſimè tueretur, niſi etiam damna quamplurima hoſtibus inferret. Itaquè fluuium ſæpè tranſmiſit, & in Repelini fines, & in alias finitimas terras inuaſit. Multos vicos exuſſit, multos homines occidit, & incredibili celeritate multis in locis incautos oppreſſit. At Calecutij Rex celerius exercitùm eduxit, vt illius impetum reprimeret, & Repelino appropinquauit. Interim literis Roderici Reineli, qui Calecutij morbo grauiſſimo laborabat (ex quo paulò pòſt mortuus eſt) intellexit Paciecus, quantas copias Calecutienſis educeret. Hoc allato nuncio, Cochimi tumultuari cœptum eſt, & Arabum perfidia multi fuêre ad defectionem ſolicitati, qui tamen metu Pacieci ſe, quamuis eſſent timore perterriti, continebant. Cochimenſis autem regio verſus Septentriones, qua erat hoſtis venturus, eſt frequentibus æſtuarijs conciſa, quæ inſulas complures efficiunt. Non patet autem ab vna in alias hominum armatorum multitudini facilis aditus, propterea quòd neque freta pedibus tranſiri poſſunt, neque propter frequentia vada commodè nauigari. Cùm claſſe verò lato mari Cochimenſem vrbem inuadere, etiam erat propter ipſius portus aditum peranguſtum valdè difficile. Tentare autem vadum, quod Calecutienſis ſuperauit, cùm primùm Trimumparam regno expulit, admodum ei periculoſum videbatur, eò quòd meminerat, quantum damnum in eo loco acceperat, & multò ſe maius accepturum formidabat, ſi ad Regis Cochimenſis præſidia auxilium Luſitanorum accederet. Eſt inſula non longè à Repelino ſita, Cambalamus nomine, quæ magis ad Orientem pertinet, cuius Principem diximus à Trimumpara defeciſſe. Ex ea inſula & tranſmiſſio in Cochimenſem

Pacieci excurſiones.

Cochimenſis regionis ſitus.

Cambalamus inſula

ſem regionem facilis, & vadum militibus non valdè impeditum fore videbatur. Illuc igitur Calecutienſis cum claſſe & exercitu ſe contulit, vt expugnato vado, & copijs traductis, Cochimenſes & Luſitanos opprimeret. At Paciecus vt illum eo tranſitu prohiberet, omnes animi neruos intendere cogitabat. Vt tamen interim oſtenderet, quantum Calecutij opes negligeret, vna nocte in Repelinum copias traiecit, & oppidum ingreſſus, hoſtes partim graui ſomno conſopitos, partim ſemiſomnes ferro concidit, & locum flammis exuſſit. Accurrunt multi milites, & cùm is re geſta receptui ceciniſſet, illum veſtigijs inſequuntur. Eorum impetus à noſtris egregiè ſuſtinetur: itaque omnes, octo duntaxat exceptis, qui ſaucij rediêre, incolumes euaſerunt. Cùm verò Calecutienſis ad vadum accedere pararet, Paciecus hac ratione Luſitanos diſtribuit. In maiore naui viginti quinque reliquit, eiſque nauis Magiſtrum nomine Iacobum Perciram præfecit. Erat autem nauis armis, & tormentis, & bellicis munitionibus inſtructiſſima. Illis autem hoc munus aſſignauit, vt vrbem & arcem ab hoſtium incurſione defenderent. In arce verò triginta & nouem hominum præſidia diſpoſuit, eoſque Iacobo Fernando Correæ dicto audientes eſſe iuſſit. In Carauelam autem viginti & ſex homines ingredi iuſſit, eiſque Petrum Raphaelem ducem conſtituit. Et quia altera Çarauela reficiebatur, illius loco duo parua nauigia inſtruxit, quorum vnum Iacobo Petreio cum viginti & tribus militibus commiſit. Alterum ſibi reſeruauit, in quem viginti & duos homines impoſuit: inter quos erat adoleſcens nomine Simon Andradius, qui iam eo tempore magna virtutis militaris documenta dederat. Itaque omnis exercitus, qui tribus illis nauigijs vehebatur, erat hominum vnius & ſeptuaginta. Qui tamen prius, quàm è terra diſcederent, omnes flagitiorum confeſſione atq; deteſtatione de more ſanctiſſimæ religionis expiati ſunt, & epulo cæleſti, quo ſanctiſſimũ Ieſu Chriſti corpus Chriſtianæ nationi porrigitur, mirificè confirmati. Dein-

Oppidum Repelinum ſe combuſtum.

Luſitani exercitus partitio.

Exercitus Luſitanus 71. hominibus conſtans.

de omnes ſe Sacramento obligârunt, nè vllum in ſe dedecus admitterent, nè pedem vllo timore referrent, nè alij pro aliorum defenſione mori recuſarent, néve ſe capi permitterent, neque poſtremò fuga ſalutem peterent: ſed aut honeſtè decumberent, aut victoriam domum cum honeſtate ſumma reportarent. His cohortationibus excitati, atq; fiducia pleni nauigia ingrediuntur, ab arce autem digreſſi, ad locum accedunt, in quo Rex eos in littore expectabat. Qui cùm Paciecum tanta alacritate in hoſtes innumerabiles ire perſpiceret, ſumma lætitia affectus fuit. Paulò tamen pòſt cùm cerneret omnem ſpem ſuam eſſe ſeptuaginta hominibus innixam, conturbari & affictari cœpit. Acceſſit deinde miſericordia, qua dolenter admodum ferebat, illos homines in peſtem ante oculos poſitam ruere. Et quò magis eos acres & animoſos, & nullum periculum recuſantes animaduertebat, eò magis miſerandos exiſtimabat. Indignum enim eſſe ſtatuebat, tam excellentem virtutem, tam funeſto exitio conſumi. Itaque cum multis lachrymis Paciecum orauit, vt ab incepto deſiſteret. Se namque de regni defenſione omnem ſpem prorſus abieciſſe. Nè vellet igitur morte ſua & aliorum Luſitanorum, quos ipſe fraternè diligebat, impedentem cladem, quæ vitari non poterat, cumulare. Sibi iam ab illo egregiè ſatisfactum eſſe. Cernebat enim, illos neque morte quidem propoſita à fide & officio deduci potuiſſe. Non minus igitur dolenter ſe talium hominum caſum eſſe laturum, quàm regni iacturam. Paciecus quamuis animo maximo fuiſſet, Regis oratione mollitus, vix lachrymas tenuit. Illum tamen bono animo eſſe iuſſit, & admonuit, nè oculos in perexiguam claſſem, nec in hominum paucitatem, ſed in numen cæleſte conijceret. Neque enim ſe viribus humanis confidentem, ſed diuinis tantùm nixũ, in hoſtes ire. Fore namque vt CHRISTVS ſummi Dei filius, quem Chriſtiani cæli atque terræ Dominum confitentur, præſentiam ſuam in prælio declararet, & hoſtes potentiæ ſuæ nutu peruerteret. Quid deindè à Rege fieri vellet, expoſuit. Rex eo tempore quin

Diſſuadet Rex Luſitanis bellũ Calecutienſe.

Oratio fiduciæ Chriſtianæ pleniſſima.

que tantùm millia militum habebat. Reliqui enim, cum bellum comparari cernerent, ad hoſtem transfugerant. Ex his Pacieco quingentos aſſignauit, quorum Duces erant ij, Candagora, & Frangora, qui viri ſatis fortes habebantur, & duo præterea Dynaſtæ Palurlenſis atque Darraulenſis, quibus Rex imperauit, vt omnia, quæ Paciecus illis præſcriberet, ſine vlla recuſatione conficerent. Cum his copijs profectus eſt Paciecus de nocte decimo ſexto die Martij, anno à CHRISTO nato M. D. IIII. Et æſtu ſecundo per flumen inuectus, quod in Cambalami portum influit, in vadum ante lucem peruenit. Nondum Calecutienſis aduenerat. Viſum autem eſt illi, interim dum hoſtis aberat, aliquod detrimentum illius fœderatis inferre. Repelinum igitur ea de cauſa contendit. Erant in Repelini portu ſagittarij circiter octingenti, cum aliquot hominibus, qui ferreis etiam fiſtulis vti ſciebant. Hi vt noſtris aditũ in inſulam prohiberent, accurrunt, & ſagittis atque glandibus, & miſsilibus acerrimè pugnant: ſed tormentis facile repelluntur. Noſtri in terram deſcendunt. Hi, qui fugerant, poſtquam noſtros in terra longius à nauibus ſemotos animaduertunt, conferti in eos inuadunt. Media hora fuit vtrinque magna animorum contentione dimicatum. Hoſtes tandem pulſi, & in fugam coniecti ſunt: multi tamen prius in prælio ceciderunt. Locus, in quem noſtri ferebantur, fuit confeſtim incenſus, & indè multi boues ad commeatum abacti: quos cùm Naires, qui cum noſtris erant, occidi vidiſſent, non mediocriter offenſi ſunt. Eſt enim illis nefas, bouem cædere: veſci verò carnibus illius, ſacrilegium. Noſtri verò cùm multò magis famem, quàm illorum offenſionem pertimeſcerent, de ineptiſsima eorum religione minimè laborabant. Eo die miſit Cochimi Rex alios quingentos milites ad Paciecum, quibus tamen omnibus ille parùm fidebat, omnemq; ſpem primum in Chriſti præſidio, deinde in Luſitanorũ virtute collocabat. Poſtero die venit Calecutiẽſis cum exercitu, cuius hæc ſumma

Exercitus Cochimenſis.

Pacieci in Calecutienſem Regem expeditio.

Pugna & Luſitanorũ victoria.

Nairum ſuperſtitio.

Calecutienſis exercitus ſumma.

ma fuit. BERTACOROLVS Tanoris Rex quatuor millia hominum ducebat: Cantanambarius Rex Bipuri & Cucurrami, quæ regiones monti, qui ad Narſingæ regnum ad Solis ortum pertinet, finitimæ ſunt, duodecim millia. Rex Cotagami, quę regio ad Septentriones ſpectat, & eſt inter Calecutium & Cananorem non procul à montibus interiecta, decem & octo millia ſub ſignis habebat. Curriuacuilus autem, Curigæ Rex, quæ ciuitas intra Cranganorem & Pananem ſita eſt, tria millia. Erant autem hi Reges ſignis & ordinibus inter ſe diſtincti, omneſque Calecutienſi tributa pendebant. Reliqui verò, quos Naubeadarimus, & multi præterea Dynaſtæ ducebant, erant ſupra viginti millia, inter quos multi Arabes cenſi fuerant. Hæ copiæ numerum quinquaginta & ſeptem millia hominum, & eo amplius, efficiunt. At verò præter has copias, quæ terra ducebantur, claſſem Calecutienſis inſtruxerat centum & ſexaginta nauium, quæ remis agebantur. E quibus ſex & ſeptuaginta parones erant, quorum latera fuerant à Mediolanenſibus munita ſaccis ingentibus, quos ipſi bombycinis laneis ad tormentorum ictus excipiendos inferſerant. Conflarant præterea Mediolanenſes ex ære ingentem tormentorum vim, & multa belli machinamenta fecerant, quibus noſtri faciliùs opprimerentur. Eorum etiam conſilio viginti parones catenis inter ſe ferreis colligati, reliquos antecedebant, quorum Ducibus erat hoc munus impoſitum, vt in Carauelam inuaderent, eamq; manibus ferreis quanta poſſent celeritate corriperent. Milites, qui in hac claſſe vehebantur, erant duodecim hominum millia. His omnibus Naubeadarimus præerat. Præter hæc omnia Calecutienſis de Mediolanenſium conſilio aggerem comportari, & turrim contra noſtrorum ſtationem excitari vna nocte præcepit, vt ex ea poſſent milites in turri diſpoſiti ſagittis noſtros cõfigere, & crebra variorum globorum multitudine lacerare. Paciecus verò Carauelam modico interuallo ab vno nauigio diſiunctam, rudente ferreis catenis

Bipurũ & Cucurramũ regiones.

Cotagamũ.

Curiga ciuitas.

Copiæ terreſtres 57000. hominum.

Claßis Calecutienſis, 160. nauiũ

12000. militũ in claſſe.

cir-

circumplicato, nè poſſent ferro præcidi, cum nauigio colligauit, & illud idem nauigium cum tertio ſimiliter aſtrinxit: & ſic omnem fermè latitudinem fluminis occupauit. Interim claſſis, quæ per mare, quo inſularum partes ad Septẽtrionem pertinentes alluuntur, nauigabat, appropinquauit. Hoſtes & multitudine & tubarum clangore; diſſonis vocibus, & armorũ, quæ Solis radijs percuſſa micabant, atque vibrabant, ſplẽdore, & poſtremò crebro tormentorum, quæ terram tremefaciebant ſtrepitu, tantum Cochimenſibus horrorẽ incutiunt, vt omnes repentè diffugerent. Soli Frangora & Candagora duces inuiti (erant enim in naui) remansêre. Hos Paciecus, non vt quicquam opis afferrent, ſed vt prælium ſpectarent, retinuit. Prælium fuit ab hoſtibus magno impetu commiſſum, & terra atq; mari pilas atque tela iaciebant: omnia videbantur incendio conflagrare: fumus lucem cunctis eripiebat. Noſtri neque quomodo claſſi reſiſterent, neque qua ratione tela à turri frequenter iniecta vitarent, prouidere poterant. Non tamen animus illis vel ad reſiſtendum vel ad honeſtè moriendum deerat. Quo enim maior erat hoſtium vis, eò magis videbantur ad contemnenda pericula confirmari. Atque primùm aliquot ex paronibus diſiecerunt: cùm tamen illi viginti, quos diximus catenis reuinctos fuiſſe, propius accederent, multò grauiorem laborem Luſitanis militibus attulerunt. Crebris enim glandium ictibus ita certabãt, vt nullum noſtris reſpirandi ſpacium concederent. Noſtri autem erant ita pugnando defeſſi, vt vix conſiſtere poſſent. Cùm iam prælium aliquot duraſſet horis, Paciecus ingens tormentum in hoſtes conuerti, & globum mira magnitudine in parònes intorqueri ſemel & iterum iuſſit: quo facto parones diſſoluti ſunt, & quatuor ita dilacerati, vt ſecedere cogerentur: Succedunt reliqui, & prælium redintegrant. Sed cùm noſtri octo parones deprimerent, & tredecim diſſiparent, & hoſtes reliqui tardiores ad dimicandum ſuorum caſu redderentur, Repelinenſis Dynaſta, qui erat in ſubſidijs, cum claſſe

Cochimẽſium ex aduentu hoſtili terror & fuga.

Prælium Calecutiẽſium cum Luſitanis.

in noſtros iam nimio labore defatigatos inuehitur, & Rex Calecutij inſtructa acie vadum tranſire, & noſtros armis obruere contendit. Fuit tunc multò acrius, quā antea dimicatum, ita, vt fluuius ſanguine fluere videretur. Repelinenſis clamabat, vt nauem harpagonibus alligarēt, & in noſtros acriter irruerent: & partim cohortando, partim minas iaciendo, vt rem conficeret, laborabat. Sed fruſtra. Hoſtes enim tandē, qui è terra pugnabant, fuſi fugatique ſunt, & claſſis retroceſſit, præliumq; fuit ſub veſperum cum magna omnium admiratione finitum. Ex noſtris nemo deſideratus fuit, ſed aliquot vulnerati. Ex hoſtibus ſupra mille & trecenti homines cecidêre. Prælium enim, vt Paciecus futurū confidebat, diuinis viribus geſtum fuit. Cōſtat enim, multos ex noſtris ferreis pilis acerrimè percuſſos extitiſſe, qui tamen non aliud ex illis incommodum acceperunt, quàm contuſionis leuiter inflictæ notam: vt appareret, nullis telis eos opprimi poſſe, qui cæleſti præſidio muniuntur. Hoc exitu prælij nunciato, Rex Cochimi incredibili lætitia affectus fuit, miſitque ſtatim Principem regni ſucceſſorem, qui Pacieco de parta victoria gratularetur. Luſitani quamuis eſſent eximio labore fracti, ab opere tamen ſe minimè remouerunt. Nauigia enim continuò refecta ſunt, & altera Carauela, quę erat in priſtinam integritatem reſtituta, ad reliquas naues adiuncta fuit: & cùm de augurum ſententia Calecutij Rex pugnandi diem differret, Paciecus quietem pati non poterat. Itaque in Cambalamum traductus, vaſtitatem frugibus & arboribus, inflammationem pagis, necem hominibus inferebat, & prædas non mediocres faciebat: & quamuis aliquot in locis illi fuiſſet ab hoſtium præſidijs occurſum, ſemper tamen victoriam reportabat. Ad quas res faciendas, non modò celeritate & induſtria, ſed etiam conſilio optimi Ducis vtebatur. Calecutij Rex quamuis vindictā ardenter expeteret, nō auſus tamē fuit, ante cōſtitutam ab auguribus diem, rurſus prælium inire. Accidit autem, vt dies ab illis dicta eſſet ea, quā Ieſu Chriſti à mor-

Stupenda Luſitanorum victoria.

Mira Luſitanorum diligentia.

Pacieci in Cambalamum excurſio.

Calecutij Regis ſuperſtitio.

à mortuis excitati memoria, cum ſummo totius reip. Chriſtianæ gaudio & celebritate renouatur. Claſſis, qua hoſtis rem illa die gerendam eſſe conſtituit, erat multò maior. Centum enim parones, & centum longas naues, & octoginta præterea minora nauigia continebat. Supplementum enim Calecutio crebrò ſubmittebatur. Numerus militum, qui claſſe vehebantur fuit tunc ſupra quindecim millia. Vt autem Rex facilius poſſet rem totam conficere, vnum è ducibus ſuis cum ſeptuaginta paronibus Cochimum miſit, qui nauem ad vrbis cuſtodiam relictam expugnaret, aut ſaltem Paciecum ad illius defenſionem eliceret. Sic enim diſtractis noſtrorum viribus exiſtimabat, multò citiùs bellum profligari poſſe. Parones per anguſtum æſtuarium, quod in fluuium excurrebat, nocte, nè ſentiri poſſent, in vrbem nauigauerant. Erat autem æſtuariũ eiuſmodi, vt per illud facillimè tota claſſis inuehi Cochimum poſſet. Sed Calecutienſis, vel quòd æſtuarij anguſtias metueret, vel quod loco cedere minimè dignitatis eſſe putaret, vel, quòd magis reor, Chriſti beneficio, qui noſtris præſens aderat, conſilio orbatus extiterat, id facere noluit. Cùm parones in nauem inuaderent, Rex Cochimenſis nuncium confeſtim ad Paciecum miſit, qui ei demonſtraret, in quanto periculo nauis illa verſaretur. Paciecus hoc nuncio valdè conturbatus eſt. Intellexit enim, in quem finem ea oppugnatio fuiſſet inſtituta. Sed neceſſitate coactus, illi ſubſidium afferre conſtituit. Itaque cum vna ex Carauelis, & paruo nauigio, quanta maxima potuit celeritate, æſtu ſecũdo Cochimum inuectus eſt. Hoſtes autem vbi illum conſpexére, repentè diffugiunt, & in Repelinum ſe contento curſu recipiunt. At Paciecus nec eos inſequi voluit, neque nauem ingredi, nec quempiam alloqui: ſed cùm iam æſtus acceſſione ventus ſimiliter, vt ſæpè fit, immutatus fuiſſet, eadẽ celeritate, qua venerat, redire feſtinauit. Cùm verò ad Cambalami tranſitum peruenit, res erat in vltimum diſcrimen adducta. Nam Carauela, quæ in tranſitus cuſto-

Claſſis hoſtilis 280. nauium.

Milites ad 15000.

claſſe vecti.

Auxiliũ diuinum.

Hoſtilium nauium fuga.

Luſitanorum diſcrimen.

cuſtodia remanſerat, erat crebris ictibus perforata, illius armamenta diſſipata, bombycinæ moles diſiectæ. Parua ſimiliter nauigia perfractis ſcutis, & munitionibus diſſipatis, in maximo periculo verſabantur: hoſtes mari atque terra Luſitanos acerrimè premebant. At illi nihil de pugnandi ſtudio remittebant: imò quò acrius vndiquè petebantur, eò vehementius repugnabant. In hoc ſtatu Luſitanorum res erant, cum Paciecus ad ſuos reuerſus eſt, qui continuò in hoſtes à tergo nimis acriter inuectus, eos re inopinata perculſit. Luſitani autem, qui à fronte pugnabant, cùm fuiſſet illis animus addit⁹, multò fortius inſtitêre. Hoſtes ancipiti prælio diſtenti, fugæ ſe mandant. Prius tamen, quàm euadere poſſent, decem & nouem parones amisêre. Ducenti verò & nonaginta milites interfecti ſunt, cū ex noſtris nemo cecidiſſet. Et vt clarius cerni poſſet, totum hoc bellum fuiſſe ope diuini numinis adminiſtratum, hoc planè compertum fuit, multos ex noſtris fuiſſe pilis ſecundum caput, aut pectora, aut brachia, aut reliquas corporis partes vehementiſſimè ſine vllius interitu percuſſos. Quæ tamen pilæ tanta vi contortæ ferebantur, vt cùm è corporibus, in quæ primùm acciderant, elaberentur, ingentia ſcuta perfringerēt, & moles obiectas facillimè diſſiparent. At Rex Calecutienſis cùm tantum dedecus pati non poſſet, claſſem in ordinem redigi, vt noſtros rurſus oppugnaret, continuò præcepit. Paciecus verò ſuis imperat nè telum vibrent, nè tormentum colliment, nè vocem mittant vllam, antequam ille pugnæ ſignum det. At hoſtes cum ſilentium noſtrorum animaduerterent, exiſtimârunt eos iam vulneribus confectos, & metu exanimatos ſpem diutius repugnandi prorſus abiecíſſe. Itaque voces in cælum tollunt, & incredibili celeritate mari atque terra ſine ordine vllo ad naues accedunt. Cùm iam appropinquare inciperent, Paciecus ſignum dedit. Noſtri repentè proſiliunt, clamorem tollunt, tormentis & omni genere miſſilium certant. Multos parones deprimunt: complures etiam diſſipant, atque dilacerant: mul-

Hoſtiū fuga, & Luſitanorum victoria inſignis, et plane diuina.

Aliud prælium

multis etiam mortalibus vitam eripiunt. Reliqui, cùm homines, quos ipſi conciſos vulneribus exiſtimabant, ſanos atque valentes tam acriter prœliari conſpicerent, vehementer exterriti ſunt, maximè verò cùm tantam ſtragem edi cernerent. Itaque quamuis in Regis conſpectu prælium fieret, nullo tamen vel pudore, vel metu impediri potuêre, quò minus ſe in fugam darent. Quod animaduertens Dynaſta Repelinenſis, fugientes recipit, & rurſus inſtructa claſſe, in noſtros impetum facit, ita tamen, vt non propius accedere auderet, ſed è longinquo ſpatio certandum ſtatueret. Quod Rex fieri videns, hominem multis aſperis verbis accipit: ignauiā & timiditatem increpat, & graues in illum contumelias intorquet. Naubeadarimum euocat, & adhortatur vt ſine vlla cunctatione in Luſitanos irruat, homineſque tantis iam laboribus afflictos, acri atque vehementi impreſſione proſternat. Suſcipit negotium Naubeadarimus, & in vadum contendit, noſtroſque perrumpere conatur. Noſtri verò tam acriter illi reſtiterunt, vt non modò impetum illius reprimerent, ſed omnes in fugam compellerent: quos noſtri inſequuti, magnam illis cladem intulerunt. Nam ſuprà viginti parones depreſſerunt, & plus ſexcentis hominibus interfecerunt. Rex cùm tranſitum eo vado deſperaret, tormenta in turri diſpoſita detrahi, & caſtra moueri iuſſit. At Paciecus illius claſſem longo ſpatio perſequutus, tandem cōſtitit, & in terram deſcendens, duos maximos pagos exuſſit. Ad vadum deinde rediјt hora decima: ad illud enim tempus prælium, quod prima luce fuerat initū, durauerat. Paucis deinde horis ad quietem ſumptis, cū ex ſpeculatoribus intellexiſſet, oppidum eſſe non procul inde ſitum, multitudine quidem hominum frequens, ſed imminutum, eò ſine mora contendit, & homines ſecuros & inopinantes aggreſſus eſt. Multi fuerunt occiſi, & oppidum excitato incendio deflagrauit. Cùm verò ſe Paciecus recipere vellet, hoſtes, qui erant diſſipati, coeunt, & conferti in illum inuadunt. Is verò magna eorum parte vel occiſa vel vulnerata, reliquos

Hoſtium fuga.

Luſitanorū victoria

Oppidū hoſtile incenſum.

fudit,

Durities, celeritas & diligẽtia Paciecí. ſudit, fugauitq́;. In quo quidem minimè victorias admiror,ſed duritiam,& celeritatem,& diligentiã hominis obſtupeſco.Nec.n.vllo labore frangebatur,neq; vlla difficultas eum morabatur,nec vllum vitæ periculũ à perterrendis hoſtibus auertebat. Cùm verò ad vadũ rediiſſet, multos ſatellites atq; miniſtros Cochimenſis Regis offendit,cum multis dapib. & fructibus, ex illis, quos regio ſuppeditat,quibus tam ille,quàm milites recreati ſunt.Eo tempore iã Calecutienſem inſtituti belli pœnitebat,& cupiebat, dimiſſis maxima parte copijs in vrbẽ redire. Hoc conſilium Naubeadarimus maximè probabat.Sed Repelinenſis Dynaſta,et Arabes,qui in conſilio aderant,& Mediolanenſes etiam contrà diſputabant,iam Regi non eſſe integrum id omittere, in quo non modò dignitas illius, verùm etiam ſalus agebatur.Si enim re infecta domum rediiſſet, fore,vt præter ignominiam, qua nomen illius notari neceſſe erat, hoſtes feroces & infeſtos redderet, & cum difficultate ſumma eos poſtea à Calecutij finibus reprimeret.Rem non inchoari abſq; magna dignitatis imminutione potuiſſe:at inſtitutam deſeri, ſine maxima dedecoris & ignominiæ labe non poſſe. Præterea tranſmiſſionẽ nõ eſſe deſperandam,cum alia loca nondum tentata fuiſſent,per quæ exercitus multò facilius traduceretur. Nõ longè ab eo loco erat aliud vadũ,nomine Palignarium adeò lutulentum,vt qui id tranſire conaretur,nõ facilè pedem in profundo cœno demerſum euelleret. Ripa verò vlterior denſis vepribus, & dumetis erat obſita. Eò tamẽ ſperabant tranſitũ non ita difficilẽ futurum, propterea quòd naues propter breuia eum in locum penetrare non poterant. Indè verò cogitabant idem vadum petere,quod Rex tranſierat,cùm,vt dictum eſt, Trimumparam oppreſſit. Confidebant enim illac ſe multò celerius,quàm Paciecus opem afferre poſſet, irrupturos. Putabant enim Paciecum falli poſſe, neque vlla præſidia comparaturum, quibus Regem tranſitu prohiberet. Hoc ita conſtituto, caſtra mota ſunt. Speculatores primò ſuſpicati ſunt, Regem Calecutium victo-

Calecutiẽſium de belloproſequẽdo conſultatio.

Palignarium vadũ.

victoria deſperata reuerti. Sed cùm eum petijſſe Palignarium vadum animaduertiſſent, nuncium Pacieco confeſtim pertulerunt. Per alios deinde ſpeculatores certior factus eſt, in Arraulenſi inſula quingentos milites Calecutienſes verſari, qui ſyluas læti concidebant, quod eſt apud illos victoriæ ſignum. Et quia inſula non longè aberat, cum ducentis militibus Cochimenſis Regis (iam enim multi redierant, & flagitij veniam impetrârant) & paucis præterea Luſitanis, eò proficiſci maturauit. Duplicem verò aciem inſtruxit: vnam Petro Raphaeli attribuit, alteram ipſe retinuit. Hoſtes autem cùm reſiſtere conarētur, maxima ex parte conciſi fuēre: quinquaginta tamen capti, & ad Cochimenſem Regem perducti ſunt. Et quia nec opus erat, vt Paciecus diutius in illius vadi præſidio remaneret, neque periculi magnitudo patiebatur, vt is tanſitū, quem hoſtis petebat, liberum illi permitteret, ad alium opportunum ad tranſmiſſionem locum, nomine Palurtium, qui duobus millibus paſſuum à vado diſtat, naues maturè conuertit. Ibi cū in anchoris conſiſteret, certior factus eſt, Regem Calecutij deliberâſſe, poſtero die, qui erat kalendis Maij, vadum tranſire. At Paciecus ſtatuit cum minoribus nauigijs eò contendere, maiora verò cum Ducibus in vado, in quo tunc ſe tenebat, relinquere. Nec enim dubitabat, fore, vt hoſtis vtrunque ſimul vadum tentaret. Sed antequam indè diſcederet, in ea inſulæ parte, quæ erat nauibus oppoſita, arbores ſuccidi & incendi iuſſit, nè poſſent hoſtes illarum præſidio tegi, atque quaſi obiectis munitionibus occultari, vt à tormentis, quæ erant in nauibus, minimè læderentur. Naues autem ſtatuit, vt modico interuallo diſiunctæ permanerent, ita tamen, vt inter ſe rudentibus ad mutuum præſidium necterentur, & vadum occuparent. In his autem difficultatibus, hoc commodum ineſſe conſpiciebat, quod vtrumque vadum ſimul tranſiri non poterat. Cùm enim æſtus ſe ex alto incitabat, ita vadum Palignarium fluctibus operiebat, vt pedibus tranſmitti non poſſet:

Arraulēſis inſula.

Palurtiū.

naui-

nauibus autem paulò maioribus neque æſtu accedente, neque decedente, aditus per illud patebat. Vadum verò, in quo naues conſiſtebãt, æſtu accedente tranſmitti poterat nauibus, decedente verò non poterat. Ita eueniebat, vt cùm Palignarium vadum pedibus tranſiri poſſet, Palurtium nauibus tranſmitti non poſſet. Contra verò, cùm Palurtiũ facilem tranſitum peditibus præberet, Palignarium æſtus vehementis acceſſione tranſitum militibus impediret. Hoc cùm Paciecus animaduertiſſet, vtrique vado, diuerſis temporibus ſubſidium diligenter afferre ſtatuebat, vt æſtu augeſcẽte, Palurtium; minuente verò, Palignarium tueretur. Cùm igitur Palignarium petere conſtitueret, Ducibus, quibus Palurtium cuſtodiendum permiſit, quid ab illis fieri vellet, oſtendit, & quo ſigno, ſi illis opus eſſet auxilio, id ſignificarent, demonſtrauit. Tum omnes ad honeſtatem & dignitatem, & ad ſtudium religionis excitauit, docens, eam dimicationem, quæ erat illis omnibus ſubeunda, fore multò acriorem atque difficiliorem. Scire ſe, quibus hominibus loqueretur, nempe quos nulla periculi magnitudo perterreret, ſed quò grauius periculum immineret, eò vehementius omnes animi vires excitarent. Conſiderent porro, idem Chriſti numen, quod illis tam præſens reliquis in prælijs adfuerat, illis in eo, quod inſtabat, minimè defuturũ. Dei namque ſummi potentiam nec vllis terminis definiri, nec vllis hominum viribus impediri, neque innumerabili multitudine retardari. Tum illos, vt cibũ ſumerent, admonuit. Die namque ſequenti dubitare ſe, an liceret eis alijs epulis frui, quam ijs, quæ virtutis inuictæ fructu continerentur. Faciunt illi quod iuſſerat, & ſumpto cibo, & vigilijs diſpoſitis conquieſcunt: Non tamen opem Dei implorare, quoad fieri poterat, intermittunt. Prima luce Paciecus in vado conſtitit, & in ripa vidit Cochimenſem Principem cum ſexcentis militibus, qui iuſſu Regis, vt vadum etiam tueretur, aduenerat. Expectabat autem Paciecus, vt Calecutienſis in vadum ſe dare vellet. Sed cùm nihil ab illo moueri

Paciecti ad milites oratio.

Luſitanorum militũ pietas.

ueri cerneret, & aqua iam ęſtus reciprocatione locum compleret,& vadum tueretur,ad naues rurſus ſe contulit,& indè in omnibus circũquaq; locis in quos impetũ ferre poterat,cædes faciebat.Hoc autem ſiue nocte, ſiue die, ſiue ſerenitas eſſet, ſiue tempeſtas omnia commoueret, factitabat, vt cùm æſtus deceſſiſſet, in Palignario, cùm rurſus acceſſiſſet, in Palurtio cerneretur. Nunquam tamen alterutrum vadum incuſtoditũ relinquebat.In profundiore namq; maiores naues,in altero, nempè Palignario, minora nauigia collocauerat. Cùm verò ex exploratorib.intellexiſſet Regem conſtitutum habere,die ſequenti vadum Palurtium ſummis viribus oppugnare,ad illius defenſionem omnia, quæ videbãtur neceſſaria, ſummo ſtudio comparauit. Ante lucem verò veniunt ad illum Chriſtophorus Iuſartes,& Simon Andradius, qui cum duobus paruis nauigijs in Palignario collocati fuerant, vt prælio intereſſent. Vado namq; aquis oppleto,dicebant,non eſſe cur tam præclaram occaſionem decoris &dignitatis amitterent. Se, cùm æſtum imminutum cernerent, continuò in Palignarium reuerſuros. Cùm primùm diluxit,hoſtes, qui iam aduenerant, è littore tormẽtis claſſem Luſitanam acerrimè verberabant.Claſſis item hoſtium ſe in cõſpectum dedit. Erat autem ducentarum & quinquaginta nauium. Sed cùm adhuc procul abeſſet,viſum eſt Pacieco aliquid interim moliri, quò minore cum periculo tanti prælij impetum ſuſtineret. Itaque minora nauigia remis in littus impelli, & milites,quos ad rem gerendam educebat, in terram continuò deſcendere iuſſit,& cum illis in hoſtium munitiones inuaſit. Illi acriter initio reſtitére. Sed tandem partim cæſi, partim in fugam pulſi ſunt. Tormenta verò, quia in naues trahi non poterant, nè quidquam nocere poſſent, clauis per foramina, quibus propè baſim ignem accipiunt,adactis,impedita.Hac re celerrimè geſta,in claſſem eueſtigiò reuerſus eſt. Iam verò claſſis appropinquabat, & crebris tormentorum ictib. naues impugnabat, & horrifico telorum omnium fremitu perſtre-

Pacieci vigilantia

Hoſtilis claßis 250 nauium.

Stratagema Pacieci.

Pugna naualis.

perſtrepebat. Paciecus imperauit, vt omnes ſe abijcerēt, atq; ſilerent, donec ipſe pugnę ſignum proponeret. Hoſtes id metu atq; deſperatione fieri ſuſpicabātur. Præcedebant autem quadraginta parones catenis, vt noſtros obruerent, inter ſe deuincti. At cùm Pacieco viſum eſt, ſignum ſuſtulit. Continuò clamor militū, & clangor tubarum, & tormentorum fragor, quanta eſſet in militibus Chriſtianis alacritas, indicauit. Cùm acerrimè vtrinque tormentis æneis certaretur, horrenda caligo ex tormentorum fumo profluens, omnium oculis offuſa, tam denſas tenebras attulit, vt conſpectum cæli, atque terræ, & maris adimeret. Nec enim aliud cerni poterat, niſi horrificum incendium ex innumerabilibus tormentis erumpens. Parones tamē hoſtium primi tormentis diſſoluti atque diſſipati ſunt. Illis autem fractis, Dynaſta Repelinenſis alios integros continuò ſubmiſit. Interim victoria anceps erat. Hoſtes propius accedebant, neq; iam pilis tantùm, ſed ſagittis atq; iaculis, & omni miſſilium genere pugnabant. Sed cùm nullus è Luſitanis caderet, & ingens hoſtiū multitudo cecidiſſet, & aquæ multo ſanguine cruētæ fluerent, hoſtes cedere incipiunt. At Dynaſta Repelinēſis, vt in Regis conſpectu aliquod facinus ederet, quo gratiam illius adquireret, bis vadum tranſire conatus eſt: ſed fuit à conatu cum ignominia & ſuorum cęde repulſus. Dum hæc geruntur, Candagora venit ad Paciecum cum nuncio ingentis, vt apparebat, diſcriminis: Naubeadarimum cum manu firmiſſima in Palignarium properare, & Regem veſtigijs illius inſiſtere, vt vadum ſumma contentione ſuperaret. Paciecus illum bono animo eſſe iuſſit. Adhuc enim vadum tantis fluctibus operiri, quantis opus eſſet ad hoſtium impetum retardandum. Se in tempore ſubſidio occurſurum. Itaque in pugna tandiu perſeuerauit, dum aquam tranſitum impedituram animaduertit. Cùm verò magis imminutam cerneret, cōtinuo properauit, vt Naubeadarimo reſiſteret. Ibi verò tanta vi hoſtium impetum repreſſit, vt quamuis Naubeadarimus Rege inſpectante, &

te, & verbis ad prælium acriter adhortante, in alteram vadi partem erumpere conaretur, fuerit tamen retrocedere compulſus. At Rex hominem increpabat, & cõtumelijs onerabat, minimeq; dignum eſſe dicebat, qui Principis perſonam ſuſtineret. Eſſe namq; Repelinenſis Dynaſtæ ignauia & timiditate ſimillimũ. Se namque ſpectante, hoſtibus vtrumq; in vtroq; vado ceſſiſſe & è prælio turpiſſimè diſceſsiſſe. Naubeadarimus hoc ſibi conuitio ab auunculo facto vehementius irritatus, ſtatuit, conceptam illam dedecoris maculam propoſita etiam morte delere. Rurſus igitur amplius duodecim millibus hominum ſtipatus, in vadum irrumpere conatur. Fuit aliquo temporis ſpacio fortiſsimè vtrinque pugnatum, donec tandem hoſtes multis incommodis affecti, in fugam conijcerentur. In his vtriuſq; vadi prælijs quot naues, & quot homines hoſtis amiſerit, incertum eſt. Complures fuiſſe conſtat: naues tamen noſtræ perforatæ, multæq́; munitiones diſsipatæ & diſiectæ ſunt, & è Luſitanis aliquot etiam vulnerati. Interim peſtilentia caſtra hoſtium vehementer oppreſsit, quæ Regis animum tantiſper à bello infeliciter inſtituto auertit, dum malum illud finem interimendi faceret. Quæ res noſtris magno vſui fuit. Naues enim reficiendas curauerunt: magnum armorum atque telorum numerum comparauerunt: atq; vt eſſent rebus omnib. ad bellum multò acrius gerendum expediti, ſumma vigilantia prouiderunt. Antea verò Paciecus ferreos ſtimulos, palis infixos, in luto vadi ipſi[9] infoderat, quibus ſe hoſtes, ſi vadum tranſire conarentur, induerent. Sed cùm ſtimuli propter luti mollitiem altius, quàm conueniebat, fuiſſent in vadum depreſsi, nullum hoſtibus nocumentũ attulêre. Tunc verò Paciecus præuſtas ſudes præacutis acuminib[9], cùm æſtus omninò deceſsiſſet, ſubter lutum abdidit, & ab infima parte reuinxit, nè conuelli poſſent, vt hoſtes vulneribus, & acerbiſsimo dolore cõficeret, nè vel ingredi, vel veſtigio hærere poſſent. Calecutienſis interim Brachmanas euocat, eosq́; monet, vt deos conſulant, atq; ab

Luſitanorum inſignis victoria.

Peſtis in caſtris Calecutienſibus.

 illis

Brachmanes ab Rege de prælij die conſulti. illis ſciſcitentur, quo die prælium iniret, vt de hoſtibus debitum pro tantis iniurijs ſupplicium ſumeret. Erãt autem Brachmanæ irati regi, eò quòd illos multis maledictis confixiſſet, atq; mendaces & ſceleſtiſſimos appellâſſet. Victoriam enim illi denunciârant, & is pro victoria innumerabiles clades acceperat. Reſpodent Brachmanæ, Deos illi iratos eſſe. Antequam verò illorum numina placâret, omnia illi deterrimè caſura. Opus igitur eſſe, vt fanum ædificaret, in quo poſſent homines religioſi illorum ſacra procurare. Rex ſe id facturum vouit. Hi deorum nomine victoriam pollicentur & prælio diem præſtituunt. Interim multi ex illis, qui à Trimumpara defecerant, bonis illius ſucceſſibus inuitati, ſe rurſus ad illius nomen adiungunt, & Pacieco inuito veniam impetrant. Calecutienſis cùm illius diei fructu, quem Brachmanæ portenderant, nullo modo priuari voluiſſet, religioni diligentiſſimè paruit. Hoc autem ordine ad noſtros acceſſit. Tria millia fortium hominum præibant, qui triginta tormenta ænea curribus inuecta cuſtodirent. Deinde prima acies ſub ductu Naubeadarimi ſequebatur, quæ duodecim hominum millia continebat. Totidem Dynaſta Repelinenſis milites educebat. Poſtremum agmẽ, in quo inerant ad quindecim hominum millia, ipſe rex agebat. Paciecus eo tempore in Palignario vado, in duobus nauigijs, cum quadraginta tantùm hominibus Luſitanis has tantas copias expectabat. Calecutienſes, qui antecedebant, in loco nauigijs oppoſito tormenta diſponunt, ingentesque globos emittunt vt Paciecũ è vado propellant. At ille paululùm ſe continuit, vt eos ſecuriores efficeret. Tum repentè nauigia propius terram incitari, & tormẽtis rem acerrimè geri præcipit. Quod tam ſcienter & diligenter effectum fuit, vt hoſtes metu perterriti, ſe in denſam ſyluam abderent. Cùm ad hunc modum initium pugnæ fieret, Naubeadarimus in vadũ irruit, idq; ſumma vi tranſire contendit. Noſtri glandibus plumbeis, denſisque telis ferreis in cubi ſpeciem figuratis, quæ fiſtulis ferreis compacta & inclusa

Brachmanarum reſponſum.

Calecutienſis aciei deſcriptio.

Luſitanæ copiæ.

cluſa vi tormentarij pulueris intorquebant, multos eorum grauiſſimè ſauciabant. Maioribus etiam tormentis non paucos interimebant. Aeſtus autem adhuc decedebat. Metuens verò Paciecus, nè nauigium, quo vehebatur, in vado hæreret, paululum ceſſit, & Chriſtophoro Iuſarti, eò, quòd nauigium illius breuius eſſet,& ad vadum excipiendum conuenientius, vt in loco, quoad poſſet, inſiſteret, imperauit. Se, cùm æſtus, vt fieri neceſſe eſt, motum reciprocaret, continuò rediditurum. Indè verò pugnandi ardorem non intermiſit, ſed non minus acriter, quàm Iuſartes, qui propius aberat, hoſtes ab ingreſſu vadi repellebat. Erat locus, in quo milites à Rege Cochimenſi in auxilium miſſi, ſe tenebant, vt hoſtes ſi fortè vadum tranſirent, indè reprimerent, & natura & vallo egregiè munitus. Ij vbi copias Regis vadum ingreſſas animaduertunt, repentè diffugiunt, Cochimenſis Princeps non aderat. Fuerat ille quidē à Pacieco per quendam Brachmanam accerſitus. Sed Brachmanæ ſcelere & improbitate factum eſt, vt non poſſet ad tempus venire. Neque enim quidquam illi ſignificare voluit, antè quàm Calecutienſis rem ex animi, vt ſperabat, ſententia conficeret. Maxima verò eorum pars, qui in eo præſidio erant, ſub vno ex proditoribus, qui à Cochimenſe defecerant, & fuerant in illius gratiam reſtituti, militabant. Ea autem de cauſa Paciecus, quòd illis minimè fidebat, principem futuræ pugnæ certiorem facere voluit, vt cum firmiore præſidio veniret. Nam propter belli intermiſſionem in vrbem redierat. Deſertorum autem flagitium Iuſartes Pacieco maxima voce ſignificauit. Sed tantus erat armorum fragor, & hominum clamor, vt Paciecus audire non poſſet. Eo iam tempore Repelinenſis Dynaſta Naubeadarimum ſequutus, in vado conſiſtebat. Rex eorum etiam veſtigijs ingreſſus, vt vadum ſuperaret, ſumma animi contentione laborabat. In eum Paciecus (illum enim ex regijs inſignibus agnouit) tormentum dirigi iuſſit. Globus emiſſus, ad illius pedes, duos ex intimis familiaribus repentè dila-

Brachmanæ perfidia.

Calecutij Regis diſcrimen.

cerauit: quo metu Rex ipſe perturbatus, pedem retulit. Et tamen Naubeadarimum, & Repelinenſem adhortari, vt acriter inſtarent, minimè deſiſtebat. Illi fuſtibus eos, qui præcedebant, vt in vlteriorem ripam euaderent, impellebant, & gladijs etiam, ſi non impigrè quod erat imperatum conficerent, acerrimè minabantur, & aliquos etiam vulnerabant. Itaque alij alios vrgebant, & ſe ipſos præpediebant. Cum verò ad ſudes peruentum eſt, multi plantis pedum grauiſsimè ſauciatis cadunt. Fit clamor & luctús, & vbique lamentatio admodum lugubris audiebatur. Alij ſuper alios procumbunt. Interim tormenta, quæ erant in nauigijs diſpoſita, cùm in multitudinem adeò confertam & implicitam pilas emitterent, magnam ſtragem faciebant. Ingens inter hoſtes turbatio ſecuta eſt, cùm multi dolore vulnerum regredi fruſtra contenderent: multi, quamuis metu perterriti cedere vellent, ſuorũ gladijs vlterius feſtinanter progredi cogerentur. Dum ad hunc modum res geritur, multi alia ex parte cum ſecuribus in vadum prouolant, illudque ſine offenſione traijciunt, vallumque reſcindunt, & locum à Cochimenſibus deſertum occupant. Quod cùm Paciecus animaduertiſſet, rem perditam eſſe credidit. Animum tamen minimè demiſit. Ad Iuſartis autem nauigium propius accedens, in id ſe coniecit, & Iuſarti imperauit, vt in illius nauigium deſiliret. Maius enim nauigium terræ appropinquare non poterat. Sic autem cùm ad vadum propius accederet, hoſtes è loco repellere telis atque tormentis inſtituit. Sed interuenit Naubeadarimus, qui prælium ita redintegrauit, vt tunc videretur incepiſſe. Hoſtes autem acriter inſtabant, &, vt noſtros circumſiſterent, confluebant. Multi nauigij remos manibus retinebant, vt ſe commouere non poſſet. Hic Paciecus cùm ſe funditùs euerſum cerneret, diuinam opẽ maximis vocib. implorauit. DEIQVE præſentiſsimũ numen ſibi adeſſe perſenſit: æſtus enim ſe vehementius incitabat, & vadum aquis operiebat. Noſtris animus augetur, & nauigium remis agere, & propellere nitun-

Luſitanorum ſummum diſcrimen.

Auxilium diuinum.

nituntur. Res iaculis, & haſtis, & miſsilibus, & ſudibus etiam præuſtis gerebatur. Sed quo magis fluctus vadum operiebant, eò noſtri maiores animos aſſumebãt, & acrius & vehementius, vt ſe è medijs hoſtibus eriperent, certabant. Aeſtus tandem cùm maxima iam aquarum copia redundaret, illud prælium, quo nullum eo in bello acrius extiterat, diremit. Itaque Paciecus hoſtium multitudine liberatus ad Iuſartem ſe contulit, qui in eo certamine præclara facinora militaris virtutis ediderat. Tum cùm nauigia facilè nauigarent, vterq; tormentis vtendum cenſuit. Non enim erant ij, qui vellent vllam oblati temporis occaſionem prætermittere. Itaq; in eos hoſtes, qui prope vadum in terra conſiſtebant, globos intorquent, multos occidunt, reliquos in ſyluam fugere compellunt. Calecutienſis eo die fractus deſperatione, dedecus ſuum acerbiſsimè lamentatus eſt, quòd cum tantis copijs quadraginta tantùm homines vado pellere nequiuerit. Cùm verò è loco illo diſcederet, & lectica ſublatus, in locum, qui non procul à profundiore vado diſtabat, perueniret, Petrus Raphael in illum non mediocrem globum intorqueri præcepit, cuius ictu tres illius familiares ad illius pedes dilacerati ſunt, & ipſe eorum ſanguine conſperſus fuit: metuq́; perturbatus, in terram ſubitò deſiluit, & pedib. ſeſe ab eo loco cum celeritate ſubtraxit. Hoc prælium cùm prima luce incepiſſet, ad nonam circiter horam perductum fuit. In eo autem Calecutienſis tam multas naues atque milites amiſit, quàm multos nullo adhuc in prælio cum noſtris initio amiſerat. Ex noſtris autem, cùm ſagittis, iaculis, haſtis, & infinita pilarum multitudine, & acerrima immaniſsimorum hoſtium contentione peterentur, nemo tamen cecidit. Ex quo facilè cõſtat, totum hoc bellum fuiſſe numine illius confectum, qui nutu poteſt ſui nominis hoſtes euertere, neq; ſuos vnquã præſenti ope deſtituit. Quòd ſi alicui incredibile viſum fuerit, is non hominib. ſed Deo gloriam detrahit: atque demonſtrat, ſe, quantas vires vera religio habeat, ignorare. Ij verò, qui minimè

Iuſartis virtus.

Rex Calecutius mortis periculum pedes effugit.

Clades hoſtium, & mira Luſitanorum victoria.

ſunt veræ pietatis ignari, & experti ſunt in ſe præſentiſſimi numinis beneficia, intelligent planè, multò maiora facinora poſſe ab illis fieri, qui firmam ſpem in Chriſti præſidio repoſuerint, maximè verò cum ꝓ illius gloria certamen initum fuerit. Id autem eo præſertim tempore fieri conueniebat, quo nondum Chriſti nomen à gentibus illis celebratum extiterat, neque imperium conſtitutum fuerat, vt illis ſignis facilius homines ad Dei notitiam peruenirent, & Luſitani cõfirmatis viribus fundamenta iacerent imperij, cuius opera poſſent gentes, quæ ad orientem Solem pertinent, radijs diſciplinæ cæleſtis illuſtrari: quod factum poſtea fuit, vt cernimus, & clarius in dies futurum ſperamus. Paciecus autem cùm ſe tanto periculo liberatum, & hoſtes fuſos animaduerteret, ingentes Deo gratias egit. Interuenit autem Cochimenſis princeps, quẽ Paciecus auerſatus eſt, & quaſi hominem timidum, & deſertorem, & parùm in fide cuſtodienda diligentem indignum colloquio ſuo reputauit. Quod Princeps indigniſſimè tulit, & ſe purgauit, atque iureiurando confirmauit, non ſua, ſed Brachmanæ ſceleratiſſimi culpa prælio non interfuiſſe. Non enim illum euocare voluiſſe, niſi poſtquam nomen Luſitanum fuiſſet opera Calecutienſis extinctum. Accepit ſatisfactionẽ Paciecus, & auunculi culpam eſſe dixit, quod ſceleſtiſſimos homines in fidem recepiſſet. Nunquam enim ſapientem fidem ei, qui ſemel fidem prodiderat, habiturum. Principium autem fugæ ab illis factum eſſe conſtabat, qui ſtipendio Principis Mangatenſis, qui à Cochimenſe per ſummum ſcelus & flagitium deſciuerat, alebantur. Principe dimiſſo, Paciecus ſe ſe ad naues contulit, vbi illum Rex Cochimenſis inuiſit, eique cum ſumma gaudij ſignificatione de tam inſigni victoria gratulatus eſt. Paciecus verò de militum fuga & proditione conqueſtus, omnem illius ſceleris culpam in Mangatenſem contulit, Regemq; admonuit, vt iure regio vteretur, & hominem profligatum atque perditum, ſi nollet occidere, à ſe dimitteret, vt Calecutienſi ope-

Proditori non fidendum.

Mangatenſis Princeps proditionis accuſatus.

ſi aperam daret. Nullum enim periculum eſſe magis timendum eo,quod à proditore comparatur. Eſſe nãque malum occultum & inteſtinum,quòd priuſquam prouideri poſſit,interimit. Itaque regias opes nunquã ſceleratorum hominum præſidio ſtabiliri: frequenter tamen euerti. Idcirco ſe vehementer optare,vt Calecutienſis talium hominum præſidijs ſepiatur, vt facilius poſſit de ſtatu conuelli, & ſcelerum pœnas exoluere. His & alijs ſermonibus, cùm diei bonam partem conſumeret, Rex in vrbem reuerſus eſt, & Paciecus, vt ſe atque ſuos ab immenſo labore reficeret,curauit. Calecutienſis autem ſuos probris omnibus maledictiſque vexabat, & per eorum ignauiam ſtetiſſe dicebat, quò minus noſtri funditus interirent. Repelinenſis vt ei aliquo pacto ſatisfaceret,quando viribus non poterat,vt fraude Luſitanos de medio tolleret, operam dare ſtatuebat. Primum igitur Cochimenſes aliquot pecunia corrupit, qui fontes, ex quibus noſtri aquam hauriebant,mortiferis venenis inficerent. Deinde,vt venenũ in pane illis daretur,ſumma ſedulitate conſtituit. Hęc cùm ad Paciecum delata fuiſſent,operam dedit,vt ſingulis diebus putei foderentur, è quibus omnes Luſitani biberent. Eſt enim tellus humilis,& aquis abundãs, vt ſunt fermè omnes, quæ mari ſunt finitimæ. Ne autem quidquam cibi venderetur, quod non venditor, præguſtâret,diligentiſſimè prouidebat. Cùm hæ fraudes Repelinenſis minimè proceſſiſſent, vt exercitum noctis ſilentio Cochimum nauibus duceret,cuius pars vrbem incenderet,pars autem noſtros inopinantes opprimeret,excogitauit. Sed etiam omnibus iſtis inſidijs Pacieci vigilantia diligenter occurſum fuit. Paciecus interim vadum foſſa muniebat, & turres excitabat,& machinamenta comparabat, quibus ſe exitium Calecutienſi allaturum minabatur, & hoſtibus terrorem frequenter incutiebat,& in continentem ſæpè traijciebat,& detrimenta quamplurima hoſtibus importabat. Neque flumina & æſtuaria intacta relinquebat. Naues enim aliquot cum tormentis cepit, quas Cochimenſi

Repelinẽſis in Luſitanos technæ & quomodo euitatæ.

Paciecimunitiones.

donauit. Et vt fingeret, ſe non ità citò è vado diſceſſurum, prope illud ædes ædificari præcepit, & circuncirca foſſam perduxit, in quam aquam ex fluuio deriuauit, quæ illam compleret. His rebus Calecutienſis ſtimulatus, vt vadum rurſus tentaret, in animum induxit. Sed interim claſſes ſubmittebat, quæ populationē Cochimenſium rebus inferrent: cum quibus noſtri aſſiduè bellum gerebant, & hoſtes cum magno eorum detrimento fugere compellebat: & Paciecus ipſe cum vellet cum duodeuiginti paronibus congredi, fuit ab alijs quatuor & triginta, qui in inſidijs latebant, de improuiſo circumuentus, quod periculum vehementer Paciecum exterruit. Parùm enim conſideratè obuiam illis proceſſerat, antequam nauium numerum exploraret. Fuêre tamen in eo diſcrimine à noſtris edita pręclara facinora, & hoſtes tandem in fugam verſi ſunt: noſtriq; cum quatuor nauib. & multis tormentis, atq; varia præda in vadum reuerſi. Rex Calecutij quanuis rurſus in noſtros cum maximis copijs inuehi in animo haberet, peſtilentia, quæ iterum in illius regno ſæuire cœpit, belli conſilia diſtulit. Attamen nunc vt aperta vi, nunc vt occultis inſidijs in Paciecum peſtem compararet, vehementer elaborabat. At Paciecus inſidias ingenio & ſagacitate, vim virtute reprimebat, & multas de illorum claſſibus victorias conſequebatur. Venit tandem tempus illud, quo Calecutienſis in noſtros copias iterum maximas educere cogitabat. Repelinenſis primum agmen ducebat: magnumque numerum ruſticanorum hominum cum ligonibus, & ſecuribus, & inſtrumentis ruſticis, qui vias munirent, foſſas ducerent, aggeres excitarent, vt tormenta ſua tutò collocari, & à noſtris defendi facillimè poſſent, agebat. Rex ipſe cum triginta millibus hominum & magno tormentorum numero ſequebatur. Mari autem moles ingentes ſtupa circunligatę, & pice oblitæ, quæ flãmis vbi opus eſſet, naues noſtras incenderent, ferebantur. Deinde centum & decem parones rebus omnib. inſtructiſſimi, partim catenis inter ſe colligati, partim diſiuncti

Pugna naualis.

Pacieci diſcrimen.

Hoſtium fuga.

Peſtis in regno Calecutienſi

Altera Calecutienſis in Luſitanos expeditio.

Claſſis Calecutia.

ĉti veniebant. Poſtremam claſſis aciem centum naues longæ, & octoginta actuariæ claudebant. Sed quòd regis Calecutienſis animum efferebat, erãt caſtella, q̃ Saraceni cuiuſdã Repelinenſis ingenio, viri in bellis exerciti, qui multas nationes peragrarat, extructa ad hunc modũ fuerant. Duo parones detractis armamẽtis tãto ſe interuallo diſtabant, quantum eſſet vnius haſtæ mõdicæ longitudo. Vtriuſq; autem proram tignum iungebant. Alterum deinde tignum ab vnius puppi in alterius puppim cõiectũ, vtrunq; paronẽ, nè poſſet alter ab altero diſiungi, firmè retinebat. Super hæc aũt duo tigna, alia tigna tranſuerſo ordine ſternebãtur. Interuallum verò, quod duobus iſtis tignis continebatur, alijs tignis adeo frequentibus explebant, vt contabulationis ſpeciem præberet. Erant autem tigna ſingula tribus locis ferro fortiſſimè reuincta. In quolibet aũt huius quadratæ contignationis latere, alius ordo tignorum in vniuſcuiuſque lateris extremitate præfixus altitudine pedum quatuordecim, muri ſimilitudinem referebat. Erant autem omnia cardinibus, & commiſſuris aptiſſimè perfectis, ita firmata, & ferreis retinaculis coniuncta, & ſolidata, vt nulla vi conuelli poſſe viderentur. Super ligna verò trabes iniectæ totum opus multò firmius efficiebant. Cratibus deinde atq; longurijs conſternebantur. In hoc ſummo tabulato in maiore Caſtello quadraginta milites commodè conſiſtere, atque depugnare poterant. Ad hanc formam octo Caſtella paulò minora ſuper ſedecim parones excitata ſunt. Fuerunt autem hæ machinationes ideo factæ, vt cùm æſtus decederet, nauibus à puppi vehementius impulſis, & nauibus Luſitanis applicatis, Caſtella noſtris imminerent, & milites è ſuperiore loco tela atq; flammas adijcerent. Hac perſpecta machinatione, nemo erat ex hoſtibus, qui de victoria dubitaret. At Paciecus hoc contra præſidium comparauit. Malos octoginta pedum longitudine inter ſe ferreis vinculis arctiſſimè colligauit, & formam ex illis quadratam conſtituit. Tantundẽ enim in latitudinem, quantum in longi-

Caſtella naualia Calecutienſis Regis.

Machinæ bellicæ Paciecí. Calecutijs oppoſitæ.

gitudinem patebat. Hanc autem machinam ante nauium proras modico ab illis interuallo conſtitui iubet,& ſecundum æſtus naturam ſex anchoris alligari: vt videlicet tres anchoræ, cùm æſtus accederet, aliæ tres cùm decederet,illam firmiſſimè retinerent. Id autem hoc conſilio effecit,vt nauium carinæ,cùm appropinquare vellent, impedirentur, quò minus Caſtella nauibus noſtris adiungerent. Petrus autem Raphael exciſis aliquot malis,ex illis columnas effecit, quas in nauium tabulato præfixit, & in ſummo earum faſtigio capitella inſtituit, in quibus poſſent ſeni milites inſiſtere, & illis, qui erant in Caſtellis, repugnare. Altitudo enim cuiuſlibet capitelli,altitudinem Caſtellorum,quæ hoſtium nauibus ferebantur,adæquabat. Per exploratores enim Paciecus non modò exercitus multitudinem, ſed etiam genera machinamentorum eorumq; dimenſionem exactè nouerat,& quid hoſtes animis cogitarent,exploratè cognoſcebat. Exercitus,q terra gradiebatur, diſſonis vocibus, & inſtrumentorũ bellicorum ſtrepitu inanes quoſdam terrores inijciebat, qui potuiſſent homines rerum bellicarum ignaros metu exanimare. Sed dum illi inanes formidines iactabant,Paciecus vt veras proponeret,operam dabat. Nam in Arraulenſis inſulæ partem, quàm nõ longè à noſtris nauibus fluctus marini ſubluebant,egreſſus, vt primum hoſtium agmen carperet,enixè contendit. ſed nè circunfuſa multitudine opprimeretur, ſe poſt aliquod detrimentum hoſtibus importatum, in nauigia abſque vllo incommodo recepit. Cùm tamen præliũ fieret, Calecutiẽſis cùm hominis audaciam accepiſſet, iracundia & furore flagrare cœpit,neque tantam contumeliam,quantam ſibi eo facto impoſitam arbitrabatur,ferendam putauit. Itaque ducibus ſuis imperat, vt Paciecum ad ſe vinctum trahant, vt illum tormentis excruciatum necaret. Illi aduolârunt, & vt impigrè, quod fuerat imperatum,efficerent, ſummam diligentiam adhibuerunt. Paciecus autem non modò perductus non fuit,ſed antequam in nauigia regredi potuiſ-

Inania hoſtis aduentantis terriculamẽta.

Thraſonica Calecutij mandata.

ſet, non paucos ex hoſtibus interemit. Dum hæc gerun tur, Sol exortus eſt. Aeſtus autem decedens, hoſtium claſſem in Luſitanos impellebat. Primò moles, quas di ximus, inflammatæ cùm in malos ex anchoris alligatos, vt dictum eſt, incidiſſent, repentè ſubſtiterunt. Itaque non modò nullum damnum intulêre, verùm nõ mediocre alleuamentum noſtris afferebant. Dum enim incendium vigebat, hoſtes propius accedere non auſi ſunt. Hoc inani terrore depulſo, cùm iam incendium fuiſſet reſtinctum, claſſis hoſtium acceſſit. Caſtel lum verò, quod erat maximum illorum, quæ diximus nauibus inuehi, primùm cùm in malos incideret, nec vlterius progredi poſſet, neceſſariò conſtitit, & indè certare globis maximis, & plumbeis etiam glandibus inſtituit. Noſtri contrà tormentis parones primos, qui prope Caſtellum erant, acerrimè verberabant, ex quibus aliquot diſſipârunt. Paciecus vnum ſanè magnum tormentum ex his, quæ noſtri Camelum appellant, in Caſtellum conuerti, & globum intorqueri præcepit. Fragor quidem horrendus fuit: caſtellum tamen integrum permanſit. Cùm id interim fieret, & Caſtellum nulla ex parte labaret, hoſtes multò confidentius noſtros vrgere & acrius inſtare, & intemperantius exultare, & voces lætitiæ ingentis indices attollere. Reliqua Caſtella cùm hoc animaduertiſſent, multò audacius in eundem ſe locum contulêre. Tanta deinde telorum vis ab hoſtibus coniecta fuit, vt nihil aliud, quàm ſagittæ denſiſſimæ, & globi ferrei, & plumbei in tenebris illis, quas fumus efficiebat, & in illis horrificis incendijs cerni & conſpici poſſet. Hîc Paciecus animo conturbatus, oculos in cælum ſuſtulit, & maxima voce, vt ab omnibus audiretur, O ſumme cæli rector, inquit, ſcio me commiſiſſe flagitia maximo ſupplicio digna. Te tamen ſuppliciter oro, vt in aliud tempus vindictam differas, in quo non decus & gloria tui ſanctiſſimi nominis agatur. Hæc vbi dixit, iterum tormentum dirigi atque librari iuſſit. Emiſſus cum maximo fragore globus, Caſtelli bonam partem diſſipat, & homines

Pacieci ad Deum preces.

in

in mare deturbat: noſtri manus in cælum tendere, Chriſti nomen celebrare, numen illius præſens agnoſcere, & tunc multo alacrius hoſtibus obſiſtere. Fuit tandem Caſtellum alijs globorum ictibus diſiectum. Alia tamen Caſtella nihilo ſecius in loco permanebant: & qui in illis erant, ſumma contentione pugnabant, vt Luſitanos obruerent. Sed cùm non poſſent accedere, eminùs pilas innumerabiles, & ingentem telorum multitudinem ſine vlla intermiſſione iaciebant. E noſtris nullum fruſtra telum in hoſtes accidebat. Multi enim ex illis cæſi ſunt, multique parones aut depreſſi, aut dilacerati. Dum ad hunc modum mari decertatur, Rex Calecutienſis in vadum ſummis viribus inuadit, & in vlteriorem ripam erumpere conatur. At Chriſtophorus Iuſartes & Simon Andradius, qui minoribus nauigijs vehebantur, & Laurentius Morenus, qui ex paronibus Cochimenſibus pugnabat, ſumma ope reſiſtere contendebant. Cochimenſis etiam Princeps cum mille è ſuis militibus, qui vallum tuebantur, ſtrenuam eo die operam nauauit. Omnes ita ſe geſſerunt, vt non modo tranſitum intercluderent, ſed etiã multis incõmodis hoſtes afficerent. Conſtat hoc prælium fuiſſe multo ſuperioribus atrocius & immanius, in eoque multas naues hoſtium depreſſas, & magnam hominum multitudinem extinctam. Prælium cùm prima luce cõmiſſum fuiſſet, ad veſperũ ductum fuit. Aeſtus tandem violenter accedens, vadum cõpleuit aquis, & Caſtella in contrariã partem cõpulit: & ſic tandem fuit neceſſariò ab omnibus certamen omiſſum. Ex noſtris multi vulnerati fuerunt, nullus tamen occiſus. Poſt hanc pugnam, fuit aliquot diebus ceſſatum, quibus Rex Cochimenſis Paciecum valdè lætus inuiſit, multis laudib⁹ affecit, &, vt noſtros cõmeatu, & terræ fructibus reficeret, operam dedit. Calecutienſis verò cùm iam victoriã deſperaſſet, & domum redire vehementer expeteret tamen cùm multi illum, vt ſigna rurſus in Luſitanos inferret, & extremum belli caſum experiretur, importunè ſolicitarent, poſt reliquas cla-

Caſtellũ globis deiectũ.

Prælium terreſtre.

Clades hoſtium & Luſitanorum victoria inſignis

deſ acceptas illos aggreſſus eſt. Sed cum noſtri victorijs elati multo acrius depugnarent, & hoſtes cladibus exterriti, nimis titubanter & timidè pugnam capeſſerēt, eueniebat, vt hoſtes multo facilius funderētur, & claſſis multis partibus dilacerata è prælio diſcederet. Calecutienſis igitur auguribus acriter infenſus, qui quaſi de Deorum ſententia loquerentur, cum in firmiſſimam ſpem victoriæ fraudulenter induxerant, deteſtatus, exercitum reduxit. Non tamen ceſſauit inſidias ſtruére, quibus Paciecum interimeret. Sed detectis inſidijs, fuerunt aliquot proditores à Pacieco primùm fuſtibus acerrimè verberati, deinde ad extremum ſupplicium detruſi. Sed cùm ſe multi è Cochimenſi nobilitate medios interponerent, & à Pacieco enixè contenderent, vt hominibus ignoſceret, is eos ad Regem miſit, vt de illis, quod ei commodius videretur, ſtatueret. Calecutienſis igitur cùm cerneret nihil ſibi, vt cogitarat, proceſſiſſe, odio vitæ, & tanti dedecoris offenſione regno ſe abdicauit, & Naubeadarimum in Regia ſede conſtituit, ipſeque fanum, & ædes religione conſecratas ingreſſus eſt, vt ibi in Deorum ſuorum cultu, quod reliquum erat vitæ, conſumeret. Mater tamen illius, mulier natura ferox, illum literis atque nuncijs ſtimulabat, vt bellum repeteret. Non eſſe ferendum, ita conſternari animo, vt vindictæ ſpem omninò deponeret. Præſtare namque millies mortem oppetere, quàm tantum dedecus inultum relinquere. Illam religionis ſpeciem non eſſe pietatis, ſed timiditatis argumentum. Proinde ſi vellet hominum famæ commendari, & in dignitatem amiſſam reſtitui, forti animo pergeret, & hoſtibus demonſtraret, ſe nullo caſu de mentis ſtatu detorqueri potuiſſe. His inſtigatus orationibus, rurſus egreſſus eſt, vt bellum renouaret. Sed omnes Reges & Principes, qui eum ſequuti fuerant, rebus illius deſperatis abierant, neque rurſus ad belli ſocietatem adduci poterant. Quin etiam multi pacem cum Trimumpara & Pacieco fecerant. Ea deſperatione fractus, ſe rurſus in fanum recepit. Fuit bellum hoc à Pa-

Noua hoſtium calamitas.

Inſidiæ Paciecо à Calecutienſi Rege ſtructæ.

Calecutienſis regno ſe abdicat.

Matris literis Calecutienſis ad vindictam excitatus.

Belli Calecutij tempus 5. menſes.

à Pacieco intra quinque menſes maximo cum labore & hominis inſigni gloria confectum. In quo quidem, vt poſtea compertum fuit, hoſtis vndeuiginti millia hominum partim morbis, partim prælijs amiſit, & magnam præterea nauium multitudinem. Profligato hoc bello, & pace cum multis Principibus firmata, fuit Paciecus factus certior, Coulami tumultuari cœpiſſe, & Saracenos, cum fieri non poſſe crederent, vt Luſitani ex hoſtium manibus euaderent, de eorum, qui Coulami remanſerant, pernicie coniurâſſe, vnumq; Luſitanum hominem eorum fraudibus occiſum. Paciecus igitur Coulamum pergit, de homicidis ſupplicium ſumere non potuit, ne magnam diſcordiam in ciuitate cum maximo noſtrorũ diſcrimine concitaret. A Principibus tamen ciuitatis efflagitauit, vt in fœdere permanerent. Cautum namque fœdere fuiſſe, ne nauis vlla aromatum onus acciperet, antè quàm nauibus Luſitanis fuiſſet iuſtum pondus impoſitum. Se verò cernere in portu Saracenorum naues onuſtas, & Emmanuelis Regis naues inanes. Reſpondent, id non voluntate ſua, ſed Saracenorum importunitate & audacia, quam reprimere propter illorum ſummas opes nequiuerant, accidiſſe. Paciecus igitur de Principum conſenſu, Saracenorum nauibus exoneratis, & pretio aromatum eis perſoluto, ea confeſtim in Regias naues imponenda curauit. Deinde vela fieri iuſſit, & illam oram Indicam cum nauibus inſtructis peruagatus eſt, & aliquot naues cepit, & prædas etiam fecit. Tantaque erat virtutis illius opinio, tantusq; ab eo metus & regibus, & Dynaſtis, & piratis etiam incuſſus, vt nemo auderet armis illius obſiſtere. Hæc autem ab eo geſta ſunt vſq; ad Septembris menſis initium eiuſdem anni, qui fuit à Chriſto nato M D IIII. Eo tempore Lupus Suarius, cuius antea mentio facta eſt, cum claſſe tredecim nauium in Indiam peruenit. Is literis Petri Ataidei, quas in vrbe Mozambiquenſi, antequam obiret, ſcriptas reliquerat, fuerat de belli magnitudine, quod à Calecutienſi parari exiſtimabatur, admonitus. Id etiam Melindius

Coulami tumultus.

Pacieci per Indiam fama & authoritas.

Lupi Suarij cum 13. nauibus in Indiam aduentus.

dius Rex, cùm is ad illius portum naues appuliſſet, ſignificarat. Eaq; de cauſa magnam in illo curſu celeritatem ſuſceperat, vſque eo, dum in Anchediuam inſulam perueniret. Ibi Antonium Saldagnam, & Rodericum Laurentium, qui in ea inſula hyemauerant, offendit. Inde cùm iam ver in regionibus illis inciperet, Cananorem profectus, è Rege Cananoris & à Gonzalo Barboſa, qui Regis Emmanuelis negotia procurabat, de rebus à Pacieco geſtis certior factus eſt. Poſtridiè autem illius diei, quo fuerat cum Rege Cananoris amantiſſimè colloquutus, venit ad illum Arabs quidam cum puero Luſitano, atque literis à Luſitanis, qui fuerant Capralis tempore capti, datis. Summa literarum hæc erat. Regis Calecutienſis opes fractas atque comminutas eſſe: conſilium, quo bellum fuerat ſuſceptum, poſt tantas clades acceptas (vt ab imperitis fieri ſolet, qui non ante, quàm temeritatis pœnas luant, rebus ſuis conſulere nórunt) ab omnibus improbari. Ciuitatis Principes eos admonuiſſe, vt ſcriberent ad Luſitanos Duces, ſi pacem cum Rege Calecutienſi fieri vellent, nullum tempus magis ad eam opportunum optari poſſe. Regem namq; ſemper bellum illud deteſtatum fuiſſe. Eſſeq; natura benignum, & in fide tuenda conſtantem. In literarum fine orabant, & obteſtabantur, nè à conſilio pacis abhorreret. Fore namque, vt præter vtilitatem, quæ poſſet ex ea Luſitanis afferri, & ipſi è miſerrima ſeruitute in libertatem vindicarentur. His lectis literis, Suarius Saracenum dimittere, & puerum retinere voluit. Puer autem conſtantiſſimè repugnauit, dicens ſe nunquam tantum in ſe dedecus admiſſurum, vt contra datam fidem, cauſam crudeliſſimæ cædis, quæ erat, ſi ille non rediret, Chriſtianis, qui vincti iam remanſerant, afferenda, metu mortis aut ſeruitutis afferret. Suarius illis dimiſſis, Calecutium verſus nauigare inſtituit. Cùm verò iam in Calecutienſi portu conſiſteret, ijdem ciuitatis Principes ad eum varia ciborum genera, & fructus multiplices, in ſignum amicitiæ continuò miſerunt. Quæ omnia ille repu-

Literæ Luſitanorum quorundã captiuorũ ad Suariũ.

Mira pueri fides & cõſtantia.

O. dia-

diauit, adſerens, ſe nullo modo quidquam ab eis, antequam pax fieret, accepturum. Nunquam enim hoſtile munus vllam iucunditatem hoſtibus attuliſſe. Venit deinde Coiebiquius Saracenus ille, cuius, vt antea dictum eſt, egregia in Luſitanos merita conſtiterunt. Cum illo autem duo ex captiuis Luſitanis veniebant: de pace agi continuò cœptum eſt. Principes orabant, vt Regis aduentum expectaret, qui erat intra quatuor dies venturus. Dixit Suarius, ſe pacem minimè daturum, niſi prius ſibi Luſitani cum Mediolanenſibus redderentur: & in eo perſtitit. De Luſitanis quidem fuiſſet illi facillimè ſatisfactum. De Mediolanenſibus verò quomodo id, quod poſtulabatur, abſque nefario ſcelere fieri poſſet, minimè videbant. Turpiſſimum namque facinus exiſtimabant, eos, qui fuerant in fidem recepti, contra datam fidem ad ſupplicium tradere. Quò autem illi rectius ſe gerebant, eò ducis noſtri conſilium reprehenſione maiore dignum arbitror, qui pluris eſſe ſtatuebat, de duobus transfugis & peregrinis ſupplicium ſumere, quàm tot ciues in libertatem aſſerere. Accedebat etiam turpiſſimæ timiditatis indiciũ, cum adeò pertinaciter in eo poſtulato perſeueraret, quaſi poſt res hoſtium afflictas, poſſet aliquod maximum malum à duobus illis hominibus in noſtrorum perniciem comparari. Prætèrea qui in alijs perfidiam vindicandam arbitrantur, quo modo par eſt, vt eos, cum quibus pacem conciliari volunt, fidem violare compellant? Et vt nihil aliud dicam, cùm bellum cum hoſte ciuium cauſa ſuſcipiendum ſit, multò vigilantius eſt de ciuium ſalute, quàm de hoſtium interitu cogitandum. Hæc quidem non conſiderans Suarius, minimè de Luſitanorum vita, & de Coiebiquij etiam, qui propter Luſitanum nomen in ſummo diſcrimine verſabatur, ſtatu & conditione ſolicitus, cùm illius poſtulato minimè ſatisfieret, vrbem tormentis conquaſſauit, & ædes quamplurimas diruit. Indè verò Cochimum petijt, & Regem inuiſit, & Emmanuelis nomine fidem illius collaudauit, regiaq; illi munera ſatis ampla

Tractatus pacis à Suario cũ Calecutijs initus.

Suarius pertinaciæ notatus.

Calecutiũ oppugnatũ.

pla

pla detulit. Deindè duces duos, quorũ vnus Petrus Mẽdoza, alter Vaſcus Caruallius appellabatur, cũ nauib⁹, quibus præerant, miſit, vt totam illam oram, vſque ad Calecutij portum, amicis atq; fœderatis tutam, & hoſtibus infeſtam redderent. Alfonſo autem Lupio Coſtæ, & Petro Alfonſo Aquilari, & Leonello Coutino, & Roderico Abræo negotium dedit, vt Coulamum peterent, vt aromata, quæ erant iam induſtria & labore Pacieci congeſta, à procuratore acciperent, & naues ſibi attributas onerarent. Paciecus autem, nauibus ex animi ſententia oneratis, Cochimum reuerſus eſt, & à Suario tantis laudibus affectus, quantis erat omnium confeſſione digniſſimus. Hic fuit Suario nuncius allatus, Cranganorem ciuitatem, quæ in Calecutienſium fide permanſerat, eſſe in armis, omneſque ciues ad bellum ſolicitari, & ducem nomine Maimamen octoginta parones & quinq; naues inſtruxiſſe, terra verò Naubeadarimum magnum exercitum eduxiſſe, & copias in dies augeri. Hæc autem omnia eo conſilio fieri, vt cùm primùm Luſitana claſſis e portu Cochimenſi ſolueret, de improuiſo Regem opprimerent. Alio namq; vado, nomine Paliporto, quod multò commodius arbitrabantur, copias traducere cogitabant. His belli motibus exploratis, Suario de reliquorum ducum ſententia viſum eſt, Cranganorem feſtinanter inuehi vt hoſtes inopinantes de conatu depelleret. Itaq; vna nocte cum ſcaphis quindecim, paronibus quinq; & viginti, & Carauela vna, mágno ſilentio proficiſcuntur. Erant in ea claſſe Luſitani mille, & mille Cochimenſes. Cochimenſis verò Princeps eos in Paliporto cum octingentis militibus opperiebatur. Inde Princeps terra, noſtri Duces mari, eo quo deſtinârant, alacres & pleni fiducia contendunt. Suarius Triſtanum Syluium, & Antonium Saldagnam, & Petrum Alfonſum Aquilarem, & Alfonſum Coſtam, & Vaſcum Caruallium in claſſis fronte conſtituit. Dux verò Maimames eo tempore in duabus magnis nauibus, catenis inter ſe fortiſſimè colligatis cum duobus filijs inſidebat. Naues erant iã

Varia Luſitanis Ducibus præſcripta munera.

Cranganoris tumultus.

Paliportũ vadum.

Bellum aduerſus Crãganorenſes.

tormentis & munitionibus, & magno telorum nume ro, & militum etiam multitudine, ad confligendum, ſi opus ita fuiſſet, comparatæ. Quinq; illi Duces, qui primum agmen ducebant, in eas inuehuntur. Maimames & illius filij incredibili animorum robore reſiſtũt, eorumq́; virtute factum eſt, vt diutius, quàm quiſquam opinari potuiſſet, prælium traheretur. Tandem Maimames cum filijs occiditur, milites atque nautæ ſe in mare alia ex parte conijciunt. Reliqui Duces cùm in parones incurrerent, non magno certamine eos in fugã compulerunt. Superata claſſe, Luſitani Duces in terram copias exponunt: Cochimenſis Princeps ſuas etiam adiungit. Naubeadarami exercitus obuiam prodit. Fuit continuò prælium ſumma vtriuſq; partis contentione commiſſum. Cùm tamen ex hoſtibus multi caderent, reliqui tanto metu perterriti ſunt, vt in vrbẽ trepidè fugerent, omnemq́; illius tuendæ curam deponerent. Itaque ea celeritate, qua per vnam portam ingreſſi fuerant, per aliam egrediuntur. Noſtri in illorũ tergis hærentes, vno impetu in vrbem ingreſſi, eam coniectis ignibus inflammant. Sunt ædes è ligno maxima ex parte ædificatæ, & congeſtis palmarum folijs integuntur, ita, vt ſubitò flammam corripiant. Dum ignis omnia populatur, incolæ Chriſtiani, qui antea hoſtium metu latitabant, accurrunt, & à noſtris petunt vt incendium reſtinguant, ne ſacras ædes, in quibus illi religioni operam dabant, ſimul incenderent. Cum id noſtri facere conarentur, non tanta potuit adhiberi diligentia, vt non prius, quam ignis opprimi & extingui poſſet, multæ etiam Chriſtianorum ædes eiſdem flammis abſumerentur. Domicilia Arabũ atq; Iudæorum, quæ nondum fuerant incenſa, ſpoliata repentè ſunt. Naues & parones eodem incendio conflagrârũt. Tormenta tamen prius & arma, & munitiones, quæ noſtris vſui eſſe poterant, in nauibus impoſitæ. Hac re geſta, Suarius cum reliquis Ducibus Cochimum redijt. Sed quia iam ſæpè Cranganoris mentio facta eſt, operæpretium erit, de illius ſitu & magnitudine, de gen-

Prælium nauale.

Luſitanorum victoria.

Prælium terreſtre.

Hoſtium fuga.

Cranganor capta & incenſa.

gentium,quæ illam incolebant,multitudine, de Chriſtianorum, qui in ea habitabant, moribus & inſtitutis pauca dicere. Diſtat Cranganor, vt antè diximus. Cochimo ad Septentriones, decem & ſex millibus paſſuum. Fluminis,quod propter illam in mare influit,varijs flexibus alluitur. Erat vrbs ſanè magna, & à multis nationibus,propter admodum celebre emporium,frequentata. Ciuitas erat libera, & magiſtratibus legitimis populi ſuffragio creatis regebatur. In patrocinio tamen Calecutienſis Regis latebat, & illius partes, vbi bellum aliquod motum erat, ſine recuſatione ſequebatur. Ab illius tamen fide defecit, poſtquam illius res noſtrorum armis afflictas eſſe cognouit. Habitant in ea præter indigenas aduenæ quamplurimi,qui ex Arabia,& ex alijs regionibus eò mercaturæ faciendæ gratia confluxerunt. Indigenæ, qui ſimulachris dediti ſunt, eiſdem moribus, quibus reliqui Malabares,vtuntur. Chriſtiani templa habent non ſatis eleganter ædificata. Sunt enim eorum opes valdè tenues. Septimo quoque die, quem dominicum appellamus, in templum conueniunt, vt ſacris interſint, & conciones audiant. Summus eorum antiſtes in mōtibus, qui ad Septentriones ſpectãt,à mari diſiunctiſſimis,quam regionem illi Chaldæam nominant,ſedem habet. Is cum duodecim Cardinalibus,& duobus Patriarchis,& multis Pontificibus,qui in conſilium ſimiliter adhibentur, omnia,quæ ad religionem ſanciendam pertinent, decernit. Huic omnes Chriſtiani,qui in orientis Solis regionibus habitant,obtemperant. Sacerdotes in capite ita ſunt attonſi, vt Crucis imaginem in vertice ſummo contineant. Vino ex paſſis vuis confecto in ſacrificijs vtuntur. Omnibus ſine diſcrimine,cùm ad Euchariſtiam accedunt, non ſolùm Chriſti corpus in panis ſpecie,verum & in Calicis conſecrati potione porrigitur. Nemo tamē epulū illud diuinum ſumit,antè, quàm flagitiorum confeſſione animorū ſordes eluat. Pueri infantes nullo modo ante quadrageſimum diē, niſi periculum aliquod impendere eorum vitæ perſpe-

Cranganoris vrbis et incolarum deſcriptio.

Chriſtianorum Cranganorenſiū ritus & mores.

Pontifex ſummus Indorum.

Sacerdotū tonſura.

Euchariſtiæ & ſacrificij vſus.

Confeſſio.

Baptiſmus paruulorū.

ctum fuerit, ſacris aquis expiantur. Cùm aliquis periculoſo morbo premitur, ſacerdos illum inuiſit: ægroti ſacerdotis precatione animũ alleuari confidunt. In ingreſſu templi, luſtralibus aquis, perinde atq; nos facimus, aſperguntur. Eodem etiam ritu mortuos, & eadẽ religione ſepeliunt. Deindè cognati & affines epulum dant, & octo dies in cõuiuijs, mortuorum gratia inſtructis, accumbunt, & illorum memoriam celebrant, & pro eorum ſempiterna ſalute Chriſtum venerantur. Viduæ, quæ ante annum poſt virorũ obitum nubunt, dotem amittunt. Sanctas literas Syrio ſermone, quem Chaldæum nominant, ſcriptas, ſtudioſiſſimè colunt, earumq́; interpretes in locis publicis omnes, qui conueniunt, ad earum intelligentiam diligenter erudiunt. Ieiunia temporibus, quæ ad Aduentum & Quadrageſimam appellamus, diligenter obſeruant. Sacra ſolennia, quibus vtimur, ſumma cum religione & celebritate procurant. Eandem anni computationem cum die intercalari, qui quarto quoq; anno inſeri ſolet, quam obſeruamus, diligentiſſimè retinent. Kal. Iulij non Chriſtiani tantùm, ſed indigenæ à ſacris Chriſtianæ nationis abhorrentes, in Thomæ honorẽ diem feſtum agunt. Sunt apud illos & monachorum ſodalitia, & virginum ſacrarum cœtus ædibus ſemotis incluſi. Ab omnibus illis pudicitia cum ſummo probitatis, & abſtinentiæ, & religionis ſtudio conſeruatur. Sacerdotes vxores ducunt. Prima tamen vxore mortua, eſt illis in poſterum nuptijs omnibus interdictũ. Aliorum matrimonium, niſi aut viri, aut vxoris morte, dirimi nulla conditione licet. Hanc autem morum inſtitutionem à tempore Apoſtoli Thomæ, qui primus eas nationes ad Chriſti notitiam inſtruxit, ad hæc noſtra tempora continuatam ſummo ſemper ſtudio, non ſolũ in Cranganoris regione, ſed in multis alijs, Chriſtiani, qui in India ſedes habent, ſumma ſemper religione & ſtudio tenuerunt. Corpus illius in vrbe, quam Malipur appellant, quæ ad regnum Narſinguæ pertinet, ſepultum eſt, multis miraculis celebratum. Tempore quo

Aqua luſtralis. *Cura defunctorum.* *Annus luctus.* *Sacri libri.* *Ieiunia.* *Sacra ſolennia.* *Anni computus.* *Feſtũm D. Thomæ.* *Vota monaſtica.* *Sacerdotes coniugati.* *Malipure, ſepulchrũ D. Thomæ*

quo Martinus Alfonſus Souſa, vir fortiſſimus, pro Rege Ioanne tertio Indiam cum imperio obtinebat, fuerunt ad illum æneæ tabulæ delatæ, in quibus erant inciſæ literæ, quarum vſus obſoleuerat, ita, vt nemo eas legere poſſet. Fuit tandem ab illo Iudæus acceſſitus multis linguis eruditus, & minimè antiquitatis ignarus, qui eas tandem cum difficultate propter ſcripturę antiquitatem, & linguæ parum notæ rationem (erat enim ex multis conflata) perlegit. Literæ autem nihil aliud in ſumma continebant, quàm Regis, qui Thomæ temporibus, illis terris imperabat, donationẽ Thomæ factam telluris certa dimenſione definitæ, in qua templum extrueret. Et quia huius diuini viri mentio facta eſt, non alienum arbitror, hoc in loco aliud teſtimonium antiquitatis afferre, quod Thomæ monimentum continet. Anno à CHRISTO nato M. D. Lxij. Pontifex Cochimenſis miſit ad Henricum Cardinalem teſtimonium publicis literis conſignatũ, quod hiſtoriam commemoratione dignam cõtinebat. In ea ciuitate, quã diximus appellari Malipurem, & nunc, poſtquam à Luſitanis frequentari cœpit, S. Thomæ ciuitas appellatur, erat in colle ſacellum ædificatum, eò quòd affirmarent incolæ, in eo loco Thomam fuiſſe à religionis hoſtibus interfectum. Erat autem hoc ſolenniter inſtitutum, vt in eo ſacello octo diebus ante diẽ natalem CHRISTI res diuina fieret, & omnes Chriſtiani eò conuenirent. Fuerat quoq; ante quatuordecim annos in illo colle inuenta Crux in lapide inciſa, in cuius faſtigio colũbæ imago inſidebat: baſis verò erat in ſpecie quadam herbarum, quæ diffundi latiſſimè videbantur, collocata, & tam faſtigium, quàm baſis, & brachia in liliorum formam deſinebant. Arcus eam ex eodem lapide factus vndique muniebat. In arcu erant inciſæ literæ, quas nemo legere poterat. Totũ hoc opus integrum, quod erat ſatis magnum, fuit ſuper altare eiuſdem ſacelli multorum operis ſtatutum. In Cruce eminebant notæ ſanguinis inſignes. Accidit autem die, quo Chriſtiani conueniebant, vt in eo ſa-

Inſigne de Chriſtianiſmi per Indiam antiquitate teſtimonium.

Aliud eadem de re teſtimoniũ notatu digniſſimum.

D. Thomas vbi mortuus.

Crucis forma antiquiſſima.

Feſtũ Annunciationis D. Virginis. no ſalutationem ab Angelo factam ſanctiſſimæ Virgini, octo dies, antequam dies Chriſti natalis aduenirei, celebrarent, cùm ſacerdos, qui rem diuinam faciebat, Euangelium inchoaret, vt Crux in nigrum colorẽ *Stupendũ vetuſtæ Crucis miraculum.* verteretur, & liquor ex illa incredibili copia dimanaret: deinde color cœruleus pro nigro ſubiret. In locis autem, vbi notæ ſanguinis extabant, roſei coloris ſplẽdor eluxit. Sequentibus deinde annis eodem die ſemper eueniebat. Nec enim alio die (quod magnam admirationem commouebat) id in illa cruce cernebatur. Fuit tamen aliquo tempore eius rei, quæ admirabilis omnibus videbatur, intermiſſio. Anno autem, M. D. LXI. cùm Chriſtiani in eundem locum cum eadem pompa & celebritate conuenirent, eo die, quo crux, dũ ſacrificium fieret, ſtillare ſolebat, & ſacerdos Euangelium inchoaret (id enim etiam admirandum videbatur, quòd nunquam prius, quàm Euangelium legi cœpiſſet, ea Crucis mutatio fieret) Crux repentè nigris maculis, ſplendidis tamen, inficeretur, donec tandem alijs atque alijs ſubeuntibus, tota nigreſceret. Ita verò ſplendebat, atq; ſi fuiſſet oleo delibuta. Dum inſtar roris guttæ defluere cœperunt, quæ paulatim grandiores effectæ, totam Crucem humore largiſſimo compleuerunt. Peregit ſacerdos cum multis lachrymis, & crebro ſingultu ſacrificium. Deinde aſcendit in altare & linteis, quibus in rebus ſacris de more procurandis vti ſolebat, Crucem exterſit. Lintea maculis ſanguineis tincta repentè ſunt. Ciuitatis præfectus, & reliqua mul*Aliud eiuſdem crucis miraculũ.* titudo, quæ cõuenerat, manus in cælum tendere, Chriſti numen implorare, flagitiorum veniam poſtulare, & ad ſtudium ardentius religionis excitari. Crux autem poſtquam multo liquore fluxit, clarius ſplendere cœpit, & color ſanguineus euidentius eluxit. Hoc ſignum commouit & præfectum vrbis, & primarium ſacerdotem, vt diligenter inquirerent, ecquis eſſet, qui literas illas interpretari poſſet. Aiunt incolæ, in Narſingæ regno eſſe Brachmanam, inter omnes Brachmanas literis & eruditione præſtantẽ, qui varias linguas

tenebat. Hominem continuò accerſunt, & interrogãt, an illas literas nôſſet. Reſpondit, literas eſſe priſcas, q- bus antiqui ſapientes vtebantur: negligentia verò hominum factum eſſe, vt earum cognitio interiret. Quin etiam linguam, qua ĕrant deſcriptæ, à paucis admodũ teneri. Admonent illi Brachmanam, vt in altare aſcendat. Reſtitit ille, & nefarium facinus eſſe dixit, altare, in quo res diuina fieret, humanis pedibus conculcari. Inuitus tamen ſubijt, et literas perlegit, quarum vim eã eſſe dixit, vt vna nota decem, & quindecim, & viginti literarum officio fungeretur. Sententia verò literarum in ſumma hæc erat: Thomam diuinum virum fuiſſe à Dei filio, cuius erat diſcipulus, in eas oras Sagami Regis tempore miſſum, vt Dei ſummi notitia gentes illas erudiret. Ibiq; templum extruxiſſe, & res admirabiles effeciſſe: atque tandem cùm genibus flexis ad Crucem illam affixus, orationem ad Deum funderet, à quodã Brachmana fuiſſe haſta transfixum. Crucem verò eiuſdem viri ſanctiſſimi cruore tinctam ad memoriam virtutis illius ſempiternam relictam fuiſſe. Hæc erat ſententia, quæ literis continebatur. Fecit autem maiorem fidem alius eiuſdem ſectæ vir aliundè accerſitus, grandis admodum natu, & ſapientiæ opinione præſtans, qui literas in eandem ſententiam interpretatus eſt. Huius autem Crucis exemplum, in eodem ligno, ex quo templum ædificatum perhibent, inſculptum, cum literis publicis multorum virorum teſtimonio conſignatis, retineo: cuius fides tantis tunc argumentis explorata fuit, vt nemo poſſit de tam claris atque teſtatis viri diuini monimentis ambigere. Hæc quidem inſerenda putaui, vt rectius percipi poſſit, quam clara ſint apud Indos Chriſtianos Thomæ viri diuini monimenta.

Sententia literarum vetuſtæ illius crucis

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTISSIMI, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER QVARTVS.

RES EVROPEAE

DVM hæc autem, quæ ſunt paulò antè ſcripta, gerebãtur, Emmanuel magnã claſſem in Indiam comparabat. In ea verò claſſe miſit Frãciſcum Almeidã, virum inſigni virtute prædĩtum, cum ſummo imperio, qui in Orientis regionibus Regis vice & officio fungeretur. Partim enim quod vellet in India aliquod imperij fundamentum iaci, partim ne Luſitani, qui negotij gerendi cauſa relinquebantur, vitæ periculum adirent, & fœderati etiã Reges incommodum aliquod propter ſtudium Luſitani nominis ſubirent, viſum eſt illi, vt vnus Dux in India cum imperio verſaretur, qui id poſſet induſtria, fide, & vigilantia perficere. Hoc eodem anno, qui fuit, M D V. miſit Romam Iacobum Souſam Portugalenſem Pontificem, & Iacobum Paciecum, virum iuris ciuilis ſcientia & dicendi etiam facultate non vulgari præditum, qui nomine illius fidem Iulio II. Pontifici maximo, qui tunc ad eam ſummæ dignitatis amplitudinem ſummo patrum conſenſu peruenerat, obligarent,

Frãciſcus Almeidã cum imperio vice Regis in Indiã miſſus.

ANNVS Domini. 1505.

Emmanuelis ad Pontificẽ Max. legatio.

rẽt,& ab illo peterent, vt quoniam bellum Africanum non abſque magnis ſumptibus adminiſtrari poterat, eos, qui in id aliquid opis ſponte ſua conferrent, muneribus ex diuino Eccleſię theſauro depromptis afficeret. Eodem fermè tempore venit ad Emmanuelem vir religionis opinione præſtans, ex Franciſci diuini hominis inſtitutione & diſciplina, qui Ieroſolymis præfectus erat monachorum, qui Sionem montem incolũt. Huic nomen erat Maurus. Cauſa autem aduentus illius hic fuit. Sultanus, qui tunc Aegyptum & Syriam imperio continebat, grauiter offenſus detrimentis, quæ Luſitani rebus ſuis intulerant, literas ad Iulium Pontificem Maximum dedit, quas per hunc Maurum mittẽdas eſſe ſtatuit, vt illius religione & authoritate facilius Pontificem in eam mentem, quam cupiebat, impelleret. Literarum ſententia hæc erat. Se à Regibus Hiſpaniæ admodum graues iniurias accepiſſe. Fernandum namque Aragonię Regem Hiſpaniam Bęticam armis inuaſiſſe, & Saracenos, qui eam poſſidebant, partim crudeliter occidiſſe, partim omnibus bonis euerſos, in exilium compuliſſe, & eos, qui domi remanſerant, duriſſimo dominatu violenter oppreſſiſſe: & quod multo grauius erat, eos per vim, vt Chriſti religionem ſuſciperent, coegiſſe. Non licere autem nec apud Chriſtianos, nec apud Mahumetanos, malo cogere quenquã, vt eam religionem deteſtetur, in qua fuerat ab incunabulis enutritus. Hoc autem, quod ad commune gentis incommodum & vaſtitatem, & religionis iniuriã pertinebat, ſe diſſimulare non poſſe. Præterea Emmanuelem Portugaliæ Regem claſſibus ſuis Indiam infeſtam reddere, grauiſſimasque iniurias hominib⁹, qui ex Aegypto & Arabia in Indiam nauigabant, intuliſſe, ipſiusque Sultani naues cepiſſe & direptas incendiſſe. Id autem nullo iure fieri. Nec enim vnquam ab illo Luſitanos fuiſſe vlla iniuria laceſſitos. Opera tamen eorum atque immanitate magnam vectigalium, quæ poſſidebat, inclinationem fieri. Se verò vſque ad illum diem Chriſtianos, qui vel in Aegypto & Syria domicilium

Aegyptij Sultãi ad Emmanuelẽ legatio.

Eiuſdẽ ad ſummum Pontificẽ literæ.

ha-

habebant, vel negotia gerebāt, vel Chriſti ſepulchrum inuiſebant, ne vlla iniuria afficerentur, ſedulò curauiſſe. Si verò Reges Hiſpaniæ pergerent eiuſmodi maleficijs Mahumetanam gentem diuexare, ſibi tunc neceſſe futurum, vt peſtem etiam in nomen Chriſtianū machinaretur, & iniuriam ſibi illatam acerrimè vindicaret. Se igitur necem Chriſtianis omnibus, qui in regno illius inuenti eſſent, illaturum, illorumque templa, & Chriſti etiam ſepulchrum demoliturum, operamque daturum, vt nomen Chriſtianum in illius imperio deleretur. Præterea eſſe ſibi in animo, in huius tanti facinoris vltionem, ingentem claſſem inſtruere, qua multas Europæ regiones maximis detrimentis afficeret. Poſtremò ipſum Iulium admonebat, ſi vellet ingentem Chriſtianorum multitudinem à nece & ſupplicijs eripere, & templa, quæ in Aſia & in Aegypto inuiolata permanſerant, tueri, & Chriſti ſepulchrum defendere, & à multis oris Chriſtianę reip. incendium & vaſtitatem propulſare, ageret cum Emmanuele Rege, nè vellet amplius claſſes in Indiam mittere. Aliter enim maximam Europæ cladem vitari non poſſe. Has literas cum ab ipſo Mauro Iulius accepiſſet, earum exemplum ad vtrunque Hiſpaniæ Regem per eundem Maurum miſit, & per literas ab eis quæſiuit, quodnam reſponſum vellent, vt ipſi Sultano daret. Quid Fernandus Iulio reſponderit, à nobis explorari non potuit. Emmanuel verò in hanc ſententiam reſcripſit. Vidi Pater ſanctiſſime literas tuas, quas mihi Maurus attulit, & ſimul exemplum literarum, quas tibi Sultanus miſit, accepi, in quibus de iniurijs, quas Mauris Granatæ regnum incolentibus intulit Fernandus Rex, quem in loco patris amantiſſimi colo & obſeruo, conqueritur: & ſimul de damnis, quæ Saraceni à Luſitanis in India accepêre, grauiſſimis verbis expoſtular. In quo quidem inuitus nomen noſtrum illuſtrat, dum oſtendit, quam ſit vterque noſtrum Saracenis infeſtus. Quid enim fieri poteſt à Chriſtianis principib. ad gloriā ſempiternam aptius & elegantius, quā omnes ſuos conatus

Emmanuelis ad Pontificem ſummum literæ de legatione Aegyptia.

tus

tus ad Mahumetis diram & nefariã ſuperſtitionẽ tollendam, & nomen perditiſſimi latronis extinguendũ comparare? Minas deinde iactat, & terrores barbara quadam ſuperbia & immanitate proponit, exiſtimans fieri poſſe, vt qui pro Chriſti religione pugnant, aliqua verborum atrocitate perterriti, ab inſtituto facinore, & à ſuſcepta religionis ſanctiſſimæ cauſa continuò deſiſtant. Socer meus Fernandus, Rex inuictiſſimus, dignũ rebus à ſe clariſſimè geſtis, dignumq; virtute & ſapientia ſua reſponſum dabit. Hoc tamen ſcio, nunquam fore, vt ille ſic hoſtis barbari minas extimeſcat, vt gloriæ ſempiternæ, quam ex Hiſpania Arabum tyrannide liberata adeptus eſt, eum aliquando pœniteat. De me verò hoc tibi Pater ſanctiſſime affirmare poſſum, mihi maximè moleſtum eſſe, non multo grauiorem querimoniæ cauſam tyranno iſti ſubeſſe, qua ſtimulatus, multo ferocius verbis accepta detrimenta vindicaret, & quos virtute frangere non poſſet, oratione minaciter exterrere fruſtra conaretur. Nobis enim, cũ iter in Indiam claſsibus noſtris aperire, & regiones maioribus noſtris incognitas explorare decreuimus, hoc propoſitum fuit, vt ipſum Mahumetanæ ſectæ caput, vnde tam multa mala in orbem terrarum opera dæmonis infeſtiſsimi redundarunt, extingueremus, & Mecha Arabiæ ciuitas, in qua Mahumetis ſepulchrum eſt, Luſitanorum armis exciſa, funditus interiret. Quod autẽ hoc non ſit, vt cupiebamus, effectum, indigniſsimè patimur. Spem tamen habemus, fore, vt Chriſti præſidio id opus aliquando perficiatur, cuius iã nunc fundamẽta Luſitanorũ virtute & induſtria iaciuntur. Tunc igitur, cùm Mahumetis monimenta euerſa atq; diſiecta fuerint; cùm tellurem, quæ tantum monſtrum aluit, & quæ reliquias illius gremio ſuo complectitur, excindi & vaſtari perſpexerit, fremat immanis & importunus hoſtis, & iſtas minas inanes proponat: & nõ modò, cũ eſt tam leuibus damnis affectus. In quo verò nomini Chriſtiano cædem, Chriſti ſepulchro euerſionem, Europæ ferro atq; flamma minitatur, nõ eſt, cur quiſ-

Indicarũ nauigationũ Emmanuelis ſcopus aut finis.

quiſquam merito poſſit inania verborum portenta metuere. Nec enim hoſtis auarus vectigalia ſua, quæ Chriſtianorum religione amplificari cernit, exciſione ſanctiſſimi ſepulchri, & aliorum locorum, quę frequentari à Chriſtianis cum magno illius commodo videt, imminui patietur: nec adeo mentis expers eſt, vt velit ea iniuria vniuerſæ Reip. Chriſtianæ facta, omnium animos irritare, & à mutuis diſſenſionibus ad illius peſtẽ atq; perniciem traducere. Communis enim offenſio & contumelia ſolet animos diſſidentes coniungere, & ſtimulis incitare ad pœnas de hoſte ſuperbiſſimo repetendas. Non eſt autem gens Chriſtiana vſq; eo vel ſanctiſſimę religionis, vel antiqui decoris oblita, vt tantũ hoſtis facinus inultum & impunitum relinquat. Non dubito igitur, quin ſi hanc ſtragem Sultanus ediderit, omnes Chriſtiani tam iuuenes, quam ſenes, vndiq; certatim confluant, vt tantum ſcelus animis coniunctiſſimis vlciſcantur. Quod cum ille planè percipiat, non erit adeò amens, vt tantum ſibi atque ſuis opibus periculum ſtruere velit. Valdè tamen doleo, tantos ex Chriſtianorum Principum diſcordijs animos tyrannum iſtũ aſſumpſiſſe, vt atrociter etiam illis minari audeat, per quos potuiſſet facillimè imperium illius atque nomen extingui. Quare Pater ſanctiſſime te non modo hortor & moneo, verùm etiam ſuppliciter oro, vt actionem iſtam dignam virtute tua, dignam religione & ſapientia, dignam iſtius loci, in quo CHRISTI vicem geris amplitudine & ſanctitate ſuſcipias, vt Chriſtianos Principes inter ſe nefariè diſſidentes, in concordiam authoritate tua ſacroſancta reducas, vt ſumma animorum conſpiratione, ſigna in Africam & Aſiam inferant, quibus hoſtem non virtute ſua, ſed Chriſtianorũ negligentia ferocem de ſtatu deijciant, Mahumetiſque nomen ex hominum memoria penitus euellendum curent. Quod ſi feceris, præclarè viam in cælum munies, nomenque tuum memoriæ ſempiternæ conſecrabis. Hoc quidem iam ab Alexandro Pontifice, in cuius locum ſucceſſiſti, aliquot Principes Chriſtiani mecum

ſimul

ſimul magna contentione poſtularunt. Sed idcirco for taſſe tunc id effectum minimè fuit, quod Deus hanc vni tibi immortalis laudis & gloriæ materiam reſeruabat. In quo verò nos admones, vt quod reſponſum te Sultano dare velimus, tibi per literas ſignificemus, animum iſtum in nos humanitatis & clementiæ pleniſsimum libenter agnoſcimus, quem perpetuo vitæ ſtudio, & debita pietate & veneratione proſequemur. Noſtrum tamen non eſt, vel ſapientiæ tuæ, vel grauiſsimo Cardinalium ſenatui præſcribere, quid hoſti reſpondē dum ſit: ſed tantùm, quæ noſtra mens ſit, & quid animis agitemus, aperire. Vt igitur quid habeam in animo, tibi demonſtrem, is planè ſum quem nullæ minę, nulli terrores, nullæ difficultates impediant, quo minus exequar id, quod ſemel inſtitui, & eò omnes animi neruos intendam, vt pro mea parte quanta maxima belli contentione poſsim, contundam & frangam hoſtis feri & immanis audaciam; Chriſtum Optimū Maximum precor, vt ſpiritus ſui numine mentem tuā confirmet, vt perpetuò poſsis, quemadmodum facis, illius Eccleſiam cum magna ſanctitatis tuæ gloria gubernare. Cum his literis Emmanuel Maurum donis & muneribus affectum dimiſit: qui alijs à Fernando rege literis ſimiliter acceptis, Romam redijt, atq; indè cum Pontificis Maximi literis ad Sultanum reuerſus eſt. E quibus Sultanus intellexit, non minis, ſed viribus eſſe cum Luſitano confligendum. Claſſem igitur magnam inſtruendam ſuſcepit, qua in India Luſitanos opprimeret: de qua ſuo loco dicemus. Hoc anno Lupus Suarius Olyſipponem peruenit. Et quamuis is fuiſſet tam à Rege, quàm ab omni nobilitate cum maxima gratulatione acceptus, omnium tamen oculi in Paciecum, qui cum illo veniebat, cū incredibili admiratione conijciebantur. Illius enim in gerendo bello celeritatem, in periculis animi magnitudinem, in laboribus perferendis conſtantiam, in exitu præliorum felicitatem multis in cælum laudibus efferebant. Rex ſupplicationem illius nomine decreuit, & à maximo

Suarij in Luſitaniã reditus.

Paciecicõmendatio & in Luſitania authoritas.

Vrbis

Vrbis templo in aliud templum ſanctum & religioſum, diui Dominici nomine conſecratum, cum ſolenni pompa cum ſuis inceſsit. Illius autem latus Paciecus tegebat, vt omnes perſpicerent, quanto honore Rex virtutem honeſtaret. Vbi ad templum ventum eſt, Iacobus Ortiſius Viſenſis Epiſcopus, vir ſanctis literis non mediocriter eruditus, atq; diſertus, orationem luculentam habuit, qua hominis egregia & admiranda facinora verbis ampliſsimis ornauit, ita tamen, vt omnia ad Dei gloriam, vt par erat, & pie & ſanctè reuocaret. Nec hoc tanto honore contentus Emmanuel, literas ad oēs fermè Chriſtianos Principes dedit, quibus res à Pacieco geſtas debitis laudibus illuſtrabat: vt nomen illius per omnem Chriſtianam Remp. cum maxima nominis gloria vagaretur. Sed vt intelligi poſsit, quam fallaces ſint ſpes humanæ, non erit abs re cognoſcere, quod tandē fuerit pręmium meritis hominis fortiſsimi perſolutum. Cùm Rex intelligeret, Paciecum eſſe nimis tenuē (quidquid enim habuerat, erat in armis abſumptum) neque quidquam ex India præter egregiam laudem ex bello tam periculoſo fortiter & feliciter adminiſtrato reportaret, illum prefecit vrbi Aethiopiæ, quā S. Georgij nomine nuncupari diximus, vnde aurum in Luſitaniam importari ſolet, vt in ea præfectura cōmodè poſſet rei familiari proſpicere. Sed cum is inuidia maxima flagraret, fuit ab inimicis & inuidis inſimulatus, quod Regem maximo auri pondere fraudâſſet, multaque ſcelera & flagitia ſuſcepiſſet. Rex igitur illum vinctum catenis in Luſitaniam perduci iuſsit, vbi longo tempore carcere incluſus miſerrimè vixit, vſque eo, dum re diligentius excuſſa compertum fuit, crimina illi ab inimicis illata, partim falſa, partim leuia fuiſſe. Tunc igitur vinculis expeditus, & in dignitatem reſtitutus fuit, ſed non illo præmio affectus, quod tam eximiæ virtuti debebatur, adeò, vt vitam in egeſtate traduceret. Tantum valet ſæpenumerò quod eſt opera maleuolorum hominum, optimorum Regum auribus inculcatum, vt eos à virtute debitis muneribus afficienda,

Pacieci fortuna tenuis: & ſumma integritas.

Summa in Paciecum ingratitudo.

ficienda,in quo maximè laudis regiæ magnitudo conſiſtit,abducat. Eodem anno Rex leges multas vetuſtis legibus addidit, & antiqua inſtituta correxit, multaq; ſanxit amplificandis vectigalibus accommodata, ſummamque diligētiam adhibuit in regendis finibus prædiorum,quæ erant locis religioſis,& peregrinorum, & pauperum ægrotantium vſibus deſtinata. Per idem fere tempus Ioannes Siqueira,Regis permiſſu,in AEthiopiæ regione,quam Gadanabarum appellant, in promontorio nomine Guer arcem extruxit:quam poſtea, cùm eam tueri minimè poſſet,Regi tradidit,qui laborē & ſumptus illius Regia magnificentia compenſauit. At Octobri menſe peſtifera lues Olyſipponem inuaſit, multoſque mortales abſumpſit. qua peſtilentia coact⁹ Emmanuel,ſe Almerinum contulit. Erat eo tempore Arzilæ Franciſcus Pereira Peſtana, vir nobilis & acer, qui iam multa in re militari facinora egregiæ virtutis ediderat. Is à Ioanne Meneſio,qui,vt dictum eſt, Arzilæ præerat,equites ſeptuaginta obtinuit, quibus ſtipatus,pagum in monte præcelſo & edito ſitum ſpoliaret. Nocte igitur egreſſus, inſidias non longè à pago poſuit. Vbi diluxit,montani,qui pagum incolebant,greges pecudum & armenta paſtum egêre. Peſtana illos inopinantes aggreſſus,in fugam compulit,omneſque greges abegit, & cum ea præda domum redire inſtituit. At Mauri de gentis more ſublatis clamoribus, & ſigno dato,viciniratem excitârunt. Multi igitur equites conuenêre,Peſtanamque celeriter inſequuti ſunt. Peſtana eorum impetum,vt poterat,ſuſtinebat,& ſenſim ſe Arzilam recipiebat: & interdum in hoſtes incitatis equis impetum dabat, vt eorum ferociam frangeret. Cùm verò iam octo millia paſſuum progreſſus fuiſſet,& Arzila quatuor adhuc millibus abeſſet, & valdè hoſtium incurſu premeretur, ſuos in collem editum ſubduxit. Hoſtes cum ſuſpicarentur inſidias poſt collem latere, ſubſtiterunt. Reliquum igitur iter expeditum noſtris eſſe videbatur,vt tutò ſe reciperent. Erat in eo comitatu eques quidam valdè ſtrenuus,nomine Ia-

Nouæ leges Emmanuelis.

RES AFRICANAE.

Gadanabarum AEthiopiæ regio

Olyſipponē inuadit peſtis.

Frāciſcus Pereira Peſtana.

 cobus

Iacobi Viegæ fortitudo. cobus Viegas, qui magnis vocib⁹ omnes, vt in Mauros incurrerent, incitare cœpit. Agite, inquit, in hoſtes inuehamur. Impetum, mihi credite, noſtrum minimè ſuſtinebunt. Peſtana cùm eſſet natura ferox, iracundia flagrauit, hominēq; aſperis verbis accepit. Et inter alia ꝓbra illi cannabeā veſtem, qua tunc erat indutus, obiecit: & tamē tam demens eris, inquit, vt tale conſilium homini bellandi perito dare audeas? Hic Viegas ridēs, inquit: hæc cannabea veſtis, ô Peſtana, chalybea tibi confeſtim apparebit. Hac oratione Peſtana incenſus, ait: Si adeò fortis es, id videre ſtatim cupio. Agite igitur commilitones, in hoſtes feramur. Itaque omnes in hoſtes impetum ferunt, eosque re inopinata perculſos exterrent, atque tandem fundunt, fugantque: octoginta interficiunt, triginta viuos capiunt. Interim verò dum prælium committitur, Peſtana in Viegam oculos conijcit. Ille autem tanta virtute dimicabat, vt ipſi Peſtanæ ingentem admirationem commoueret. Itaque prælio confecto, Peſtana ad illum ſupplex adijt, dixitque. Vir fortiſſime, da veniam temeritati, aut, ſi lubet, me fuſte contunde. Meritò enim hominem tuę virtutis ignarum plagis afficies. Hac profectò mente ſum, vt ſi tales ſex equites ſub ſignis haberem, minimè dubitarem Conſtantinopolim ingredi, vt Turcarum Imperatori catenas inijcerem. Sic demùm læti & benè

RES EVROPEAE. conuenientes Arzilam cum omni præda, quæ fuit ſatis magna, reuerſi ſunt. Interim verò in Luſitania peſtis indies ingraueſcebat, quæ cum Scalabim contagione peruaſiſſet, &, nè indè propter loci propinquitatem in Regiam penetraret, multi metuerent, fuit coactus Rex inde celeriter emigrare. In oppidum autem ſe contulit cis Tagum in edito colle ſitum, quod Abrantes appellant. Ibi verò cùm Regina grauida eſſet, atque ad pariendum vicina, iij. die menſis Martij anno. M. D. vj. filium peperit, quem pàter Lodouicum appellauit. In quo quidem Principe fuit ſummum virtutis, ingenij, & humanitatis, & religionis ſpecimen, tantiſq; laudibus excelluit, vt à multis orbis terrarum imperio

Peſtis in Luſitania.

Annus 1506.

Emmanueli naſcitur

Imperio digniſſimus haberetur. Qui tamen quamuis virtutis militaris & imperatoriæ diſciplinis egregiè inſtructus fuiſſet, & pacis etiam artibus cum magna omnium admiratione floruiſſet, nulla tamen clarior laus apud illum viguit ardentiſſimo pietatis ſtudio. Quo quidem adeò flagrabat, vt quamuis in corpore maneret, animo tamen in cælo ſæpenumerò verſaretur. Eodem anno fuit claſſis imperio Regis inſtructa, qua Triſtanus Cugna in Indiam nauigaret. Per idem fermè tempus Olyſippone tumultus multitudinis furore & amentia cõcitatus fuit, quo parum abſuit, quin omnes Hebræi, qui, vt dictum eſt, ad Chriſti fidem cõuerſi fuerant, fœdè perirent. Res autẽ ad hunc modum geſta fuit. Maxima pars ciuium propter peſtilentiam aberat. Illis fortè diebus multi è Gallia Belgica & Germania Olyſipponem naues cum mercibus appulerãt. xix. verò die April. non pauci ex ijs, qui in vrbe manſerant, in Aedem nomine D. Dominici conſecratam, cuius ſuperius mentio facta eſt, vt rebus diuinis operam darent, conuenêre. Ad ſiniſtrum latus templi eſt ſacellum ſanctum, & mira omnium religione celebratum, quod Ieſu Sacellum appellant. In eo ſupra aram eſt imago Chriſti Crucifixi collocata, in cuius latere vulnus illud aſſimulatum, operculum vitreum contegebat. Cùm multi in vulnere illo oculos & mentem defigerent, ex eo ſplendor emicuit. Conclamant igitur omnes, ingens eſſe miraculum, cæleſteq́; numẽ præſentiam ſuam ſignis admirandis oſtendere. Quidam ex Hebræis illis, qui non ita pridem Chriſto nomen dederant, maxima voce miraculum eſſe negauit. nec enim eſſe veriſimile, vt aridum lignum miraculũ ederet. Quamuis autem multi de miraculi veritate dubitarent, non tamen tempus, neque perſona, neq; concio erat ſatis apta, vt quiſquam ex illo genere deberet tunc in errore illo, intimis hominum ſenſibus penitùs inſito, depellendo operam fruſtra cõſumere. Multitudo igitur natura præceps, & incõſiderata, & ſpecie quadam religionis attonita, cùm audiret hominem

Lodouicus filius.

Tumultuatum Olyſippone in Hebræos.

Tumultus occaſio.

Hebræum miraculo fidem derogare, fremere cœpit. Iudæum perfidum, & ſceleratum, religionis proditorẽ, & Chriſti hoſtem immanẽ & importunum appellat, extremoq; ſupplicio & cruciatu digniſſimum. Cùm ad hunc modum probra vndique multi congererent, exarſit iracundia concio, & impetum in hominem facit, & in capillum inuolat, & raptat, & vexat, & in forum, quod ante templum illud eſt, pertrahit, & crudeliſſimè necatum dilacerat, ignemque repentè facit, in quem cadauer illud conijciat. Ad hunc tumultum plebs vniuerſa confluxit. Ibi monachus quidam orationem ſatis popularem habuit, qua multitudinem ad Chriſti vindictam nimis acriter incitauit. Multitudo ſatis ſpõte ſua furens, ea oratione vehemẽtius efferata eſt. Duo verò monachi crucem ſuſtulerunt, maximiſque vocibus populum ad cædem concitârunt. Et altero quoque verbo, hæreſim, hæreſim dicebant, nefandam vindicate, gentemque ſceleratam extinguite. Galli, & Germani, qui in nauibus erant, in terram deſiliunt, & ſe ad Luſitanos, qui iam cædem immanem faciebant, adglomerant. Quingentos homines fuiſſe conſtat illos, à quibus fuit hoc immaniſſimum facinus inſtitutũ. Ruunt igitur amentia & ſcelere flagrantes, & in gentem miſeram nimis ferociter inuadunt, multoſque trucidant, & in ignem ſemiuiuos abijciunt. Erant ad eam crudelitatem pyræ ſatis frequentes extructæ eo in loco, vbi primus ille, qui multitudinem offenderat, crematus extiterat. Serui & homines etiam viliſſimi ſummo ſtudio & alacritate materiam vndique conuehebant, ne ignis poſſet tanto facinori perficiendo deficere. Mulierum luctus & lamentationes, & virorum implorationes acerbiſſimæ, omniumq; miſerabiles eiulatus eiuſmodi erant, vt hoſtes immanes miſericordia frangere poſſent. Illi tamen, qui cædem faciebant, ita humanitatem exuerant, vt nulli neque ſexui, neque ætati parcerent, ſed in omnes abſque vllo diſcrimine crudelitatẽ ſuam exercerent. Et eo quidem die ſupra quingentos homines ex Hebræo genere fuerunt necati, atque combuſti.

Seditioſa 2. monachorum amentia.

500. ſeditioſorũ crudelitas.

Hebræi ſupra 500. vno die necati.

buſti. Sequenti die cùm immanitatis illius rumor latè diſſipatus fuiſſet, homines ex pagis ſcelere & audacia furentes, ſupra mille in vrbem conuenêre, & ſe ad reliquos ſicarios aggregârunt. Itaq; cædem inſtaurant. Et quia omnes Hebræi generis formidine perterriti in domibus ſuis latitabant, fores perfringebant, & in domos irruebant: viros, & mulieres, & virgines immaniſſimè iugulabant: pueros autem infantes ad parietes allidebant, omnes partim enectos, partim ſpirantes pedibus trahebant, vt in ignem conijcerent. Multi ſimul conciſi quidem vulneribus, viui tamen adhuc eodem igni conſumebantur. Ingens eo iam die ſtupor adeò miſerrimæ gentis ſenſus oppreſſerat, vt nè lamentari quidē cladem illam, & deplorare miſeriam ſuam poſſent. Qui ſe occultabant, quamuis filios, aut parentes ſuos ad ſupplicium abripi viderent, nè lugubri gemitu proderentur, vocem emittere nō audebant. Sic autem eos metus exanimauerat, vt viui non multum à mortuorum ſimilitudine diſtarent. Domus interim diripiebātur. Sicarij aurum, argentum, & precioſam ſupellectilem coaceruabant: Galli prædam in nauibus imponebant, eoque prędandi ſtudio factum eſt, ne multo plures eo die occiderentur. Eò autem progreſſus eſt hominum perditorum furor, vt in ædes ſacras abſque vllo numinis metu inuaderent, & inde pueros, & ſenes, & virgines, quæ ad aras confugerant, Crucibus, & hominum ſanctorum imaginibus affixas, & Chriſti fidem miſerabiliter implorantes euellerent: quos repentè crudeliſſimè necabant, aut viuos in ignē proijciebāt. Multi ſpecie quadam & ſimilitudine cùm Hebræi exiſtimarentur, ſummum vitæ periculum adierunt, & aliqui etiam ob eam cauſam interfecti ſunt: & quidam, antequam explorari poſſet, ſibi cum Hebræis nullam eſſe neceſſitudinem, plagis atque vulneribus deformati fuêre. Multi cum in inimicos ſuos inciderent, eos Iudæos eſſe dicebant: qui antequam falſum teſtimoniū refutare poſſent, ſanguine ſuo inimicorum crudelitatem ſatiabant. Magiſtratus non tantùm animi habebant,

Crudelis ſeditioſorum impietas.

bant,vt multitudinis furori ſe opponere auderēt. Mul-

Hebræi ſupra mille vno die occiſi.

ti tamen honeſti viri,ad quos Hebręi confugerant, eos ſumma fide tuebantur,& clanculum è periculo crudeliſſimæ necis educebant,& in tuto collocabant. Eo tamen die ſupra mille ad hunc modum interierunt. Tertia rurſus die ad eandem cædem ſicarij mente prorſus alienata redierunt:ſed neq; quem occiderent, reperiebant.Omnes enim fermè,qui ad Hebræum genus per-

Hebræi ad duo millia triduo occiſi.

tinebant, aut fuga ſibi ſalutem pepererāt,aut in domibus proborum hominum latitabant.Aliqua tamen cędes facta fuit.Illis tribus diebus circiter duo hominū millia ex Hebræa gente ad eum modum occiſa ſunt. Cùm tamen adueſperaſceret, Arius Syluius, & Aluarus Caſtrenſis,viri adprimè nobiles,qui tunc Regijs iudicum decurijs præerant, cum præſidijs in vrbem ſe contulerunt.Eorum aduentu furor repreſſus eſt. Galli & Germani ſe confeſtim in naues cum præda magna recipiunt,datiſque velis in patriam ea, qua potuerunt, celeritate confugiunt. Emmanuel vbi nūcium de tam inſigni facinore percepit,ira nimis acriter exarſit,& cōtinuò Iacobum Almeidam, & Iacobum Lupium, viros primarios,cum ſumma authoritate Olyſipponem

Seditioſorū ſupplicia.

miſit,qui tantum ſcelus debito ſupplicio vindicarent. Magnus hominum numerus extremo ſupplicio pœnas immanitatis & amentiæ dedit.Monachi verò, qui ſublata Cruce hortatores cædis extiterant, ſacerdotij primū dignitate ſolenni ritu priuati ſunt,deinde ſtrā-

Negligentia punita.

gulati,atque combuſti. Qui verò ſegnes ſe præbuerunt in furore populari cōprimēdo, partim honorib.priuati,partim pecunia multati ſunt: & ciuitas ipſa multis

RES INDICAE.

ornamentis ſpoliata fuit.Dum hæc in Luſitania gerebantur,Franciſcus Almeida curſum in Indiam tenebat.Verùm cū partim aduerſa tempeſtate, partim diuturna malacia impediretur,& tardè admodum naui-

Claßis Indicæ difficultates et infortunia

garet,Bonæ ſpei promōtorium commodè flectere nequiuit. Erat enim tunc in illis regionibus ad Auſtrū pertinentibus hyems, & noſtri tempeſtatibus ſæuiſſimis iactabantur. Nautæ præterea curſus errore dece-

pti,

pti, ad Auſtrum longius, quàm oportebat, delati ſunt, vbi dies, propterea quòd ſol tunc Septentrionalem plagam peragrabat, erant propter illius abſceſſum breuiſſimi. Vt autem breuiores multò viderentur, faciebat denſa caligo, & imbres immodici, & niues immenſæ, quæ noſtris in tolerandis frigoribus grauiſſimam moleſtiam exhibebant. Vigeſimo tandem die Iunij promontorium ſuperârunt. Quo facto Almeida claſſem proprius terram dirigere præcepit. Secunda verò die Iulij tempeſtas atque procella repentè coorta claſſem maximis fluctibus agitauit. Ea ſedata, noſtri Auſtrales Aethiopiæ oras prætervecti, in Quiloæ portu claſſem conſtituunt. Almeida miſit confeſtim, qui Regem illius nomine ſalutarent. At ille ſceleris conſcientia perturbatus, noctis ſilentio vrbem deſeruit. Mahumetes verò Anconius, cuius anteà mentio facta eſt, in vrbe manſit. Milites, qui relicti fuerant, ad Mahumetem confugiunt, vt ſub illius ductu noſtrorum impetum à mœnibus & vrbe reprimerent. Almeida cum videret neq; Regem ad illum venire, nec ei de ea negligentia ſatìs facere, ſuſpicatus eſt, hominem ſceleſtum & impurũ hoſtilia machinari. Itaque vrbem oppugnare conſtituit. Cùm autem æſtu influente mare iam ædes vrbis attingeret, Almeida 500. viros acres eduxit. Primam aciem, in qua erant 200. viri, Laurentio filio ſatis impigro iuueni attribuit. Alteram aciem, in qua erant 300. viri, ſibi reſeruauit. At eo tempore iam Mahumetes etiã metu perterritus ex vrbe diffugerat, ingrediuntur noſtri. Cum verò nemo eſſet, qui illos aditu prohiberet. Almeida ſuſpicatus eſt, eſſe diſpoſitas inſidias, vt noſtros ſecuritate nimia diſperſos, & in ſpolijs diripiẽdis occupatos de improuiſo adorirẽtur. Itaq; ſubſtitit, filioque præcepit, vt non niſi ſenſim & explorato incederet, nec ordinem turbari pateretur. Erat in vrbe mira ſolitudo. Pauci tamen ſuberant, ijque tanto animi motu perturbati, vt neque quomodo fugerent, neque quemadmodum domi conſiſterent, rationẽ inire poſſent. Præda ipſius Almeidæ iuſſu fuit in vnam domum ſatis

Almeidæ ad Quiloenſem legatio & Regis fuga.

Quiloa capta & ſpoliata.

amplam congeſta,& ſumma æquitate inter milites diſtributa: è qua tamen Almeida vnam ſibi ſagittam reſeruauit. Deinde arcem ædificare conſtituit propè littus, in loco ad impetum hoſtium propulſandum ſatis opportuno. Interim verò dum arx ſtruitur, ad Mahumetem Anconium, & ad reliquos ciues nuncium miſit, qui diceret, eſſe quod Deo gratias agerent, qđ fuiſſent optimi atq; potentiſſimi Regis Emmanuelis auſpicijs, & ſingulari benignitate, ex immanis & perfidi tyranni dominatu in libertatem vindicati. Admonebat deinde, vt ſecum animo reputarent hominis malefici & iniuſti fraudes, inſidias & flagitia, iniuriasque grauiſſimas, quas ſub illo pertulerant. Tunc autem vice verſa fore, vt æquitate ſingulari gubernarentur, & eorum quilibet ius ſuum contra perfidi hominis impotentiam & ſcelus retineret. Se præterea operam daturum, vt Luſitanorum armis muniti, omnium hoſtium iniurias facillimè propulſarent. Et vt magis id futurum confiderent, ſe velle Mahumetem, hominem, cuius fidem & probitatem cum regia prudentia coniunctam multis in locis experti fuerant, illis Regem præficere. Venirent igitur, & fœdus cum hominibus amiciſſimis ferirent, & bonis ſuis impunè fruerentur. Læti nuncium accipiunt, Mahumetemque equo pulcerrimè inſidentem fauſtis acclamationibus inſequuntur. Almeida nomine Regis Emmanuelis illum Regem appellauit, & corona aurea donauit, tributumq; illi tolerabile, quod impenderet ſingulis annis, impoſuit. Mahumetes verò fidem ſuam iurando aſtrinxit, fore ſe ſemper imperio Regis Emmanuelis obſequentem, neque vnquam officio ſtipendiarij fideliſſimi defuturum. Interim dum hæc fiunt, veniunt ad Almeidam nauarchi duo, vnus nomine Gonzalus Paiua, alter Fernãdus Bermudus, è Mozãbique, quos ille eò miſerat, vt explorarent, quo animo inſulæ præfectus erga Luſitanum nomen eſſet: & num literis à noſtris in eo curſu in inſula relictis ſciri poſſet, quo in ſtatu Indicæ res forent. Nunciant illi, omnia eſſe apud

Arx Quiloe ſtruitur

Almeidæ ad Mahumetem Anconium et S. P. Q. Quiloenſẽ nuncium.

Mahumetes Quiloæ fit rex et Emmanueli tributarius.

pud inſulanos pacata, & literas afferunt à Franciſco Albuquercio, & Lupo Suario ſcriptas, quas apud inſulæ præfectum reliquerant, dum in Luſitaniam nauigarent, quibus omnia læta nunciabant. Accidit deinde vt nouus ille Rex Mahumetes Almeidam de more ſalutaret, & illum ſuppliciter oraret, vt omnes Arabas, qui captiui detinebantur, liberos eſſet vellet. Id Almeida libentiſſimè conceſſit. Deinde Mahumetes cùm illi ſummas gratias ageret, aliud poſtulatum multo præclarius interpoſuit. Mihi quidem, inquit, fuit magnus vſus & amicitia, ſancto admodum fœdere conſtituta, cum Alfudailo Rege, quem Tyrannus hic, quem regno expuliſti, per inſidias interemit. Alfudailus ſi in vita maneret, ego illi regno cederem. Nec enim is ſum, qui vllas regias opes fidei & officio præferendas exiſtimem. Sed quoniam is vita priuatus eſt, te quantū poſſum oro & obſecro, vt facias mihi poteſtatem accerſendi illius filium, quem regni hæredem inſtituam. Filij mihi quidem ſunt iſto honore, vt mihi videtur, non prorſus indigni. Verùm ſi filios meos in regni ſucceſſione liberis defuncti Regis, qui cum coniunctiſſimè vixi, prætulero, videbor mihi maculam ignominiæ ſempiternam ſubire, quæ non mihi tantùm, ſed vniuerſæ poſteritati meæ ſit inſigne dedecus allatura. Itaq; malo liberis meis fidei & honeſtatis exemplum, quàm ampliſſimum patrimonium teſtamento relinquere. Attulit hoc poſtulatum magnam admirationē noſtris, cùm animaduerterent, hominem Mahumetanis diſciplinis imbutum, ea fide amicitiam colere, & tanta animi magnitudine regni opes contemnere, vt facilè officium, amico mortuo debitum, caritati filiorum præponeret. Omnes igitur illum certatim laudāt, & eo ſolùm nomine, quòd regnum vellet à filijs ſuis ad Regis filium transferre, maiore regno digniſſimum iudicant. Itaque defuncti regis filius accerſitur, & ab omnibus ciuibus Almeidæ iuſſu, fides datur, fore, vt poſt Mahumetis illius obitum, illum Regium adoleſcentē Regem habeant. Rebus ad hunc modum ordine con-

Arabes captiui Quiloenſis Regis precibus liberantur è vinculis.

Sūma Mahumetis fides erga Superiores.

Animi magnitudo inſignis.

ſtitutis, Almeida Petrum Ferrcirã Fogazam arci præfecit:cui omnia, quæ erant illi ad arcis cuſtodiam facienda,diligentiſſimè præſcripſit.Inde verò profectus, intra quatuor dies ad oſtium port⁹ Mõbazæ peruenit. Ibi præmiſit Gõzalum Paiuam, vt portus altitudinem exploraret. Ducebat autem ſecum Paiua duos magiſtros Arabes, qui optimè portus ipſius introitum tenebant.Dum Paiua imperata conficit,ad turrim accedit. Qui erant in præſidio, tormentis nauem illius vehementiſſimè quatiũt. At ille viciſsim maioribus tormentis turrim verberare inſtituit. Accidit autem cùm emiſſus globus aut tormentarium puluerem, aut materiam aliquam ad ignem repentè concipiendum aptiſsimam ſcintillis incenderet, vt flamma ſubitò exoriretur,qua præſidiarij milites perterriti,turrim deſererent,& fuga ſe in vrbem reciperent. Hac re geſta & ſinus altitudine penitus explorata, rediјt ad Almeidam Paiua,docetque, nullum eſſe à vado periculũ. Almeida igitur in portu claſſem non procul ab vrbe conſtituit.Inde per vnum ex magiſtris Regem admonitum eſſe voluit,ſe non vt bellum faceret, ſed vt illius ſaluti & dignitati proſpiceret, ad Mombazæ portum naues ſtatuiſſe. Eam namque Regis Emmanuelis virtutem & benignitatem eſſe,vt qui illius imperio tenerentur, multo meliore conditione eſſent, quàm ſi nullius Regis potentiſsimi leges accepiſſent. Si enim nullius imperio aſtricti eſſent, fore,vt ſoli magno cum periculo hoſtibus repugnare cogerentur. At in regis optimi tutela & patrocinio conſtituti, futurum, vt facillimè à ſuis rebus hoſtium iniuriam prohiberent. Præterea non indecorum regi Mombazenſi fore,ſub Rege illo eſſe,cui magni reges in Africa, & in India libenter obtemperarent. Quod ſi faceret,ſe illum in loco Regis fideliſsimi, & cum Emmanuele fœderati ſemper habiturum,nihilque omnino prætermiſſurum,quod ad illius dignitatem & incolumitatem pertineret. Secùs enim fieri non poſſe, quin eum cogat Regis optimi dominatum pati,vt in illius ditione felicius vitam degat.

Almeidæ ad Mombazenſem Regem nuncius.

gat.

gat. Hac cùm legatione profectus eſt Arabs: quem Mombazenſes in terram deſcẽdere minimè paſſi ſunt. Si in terram, inquiunt, pedem poſueris, dilacerabere. Abſcede hinc protinus, & Luſitano iſti denuncia, hactenus ei cum fœminis Quiloenſibus, nunc verò cum viris fortiſsimis rem futuram. Quod quidem ſi voluerit experiri, ſentiet continuo, magno ſuo malo claſſem hanc in Mombazenſem portum delatam fuiſſe. *Legatus repulſam paſſus.*

Almeida cùm hoc accepiſſet, illa nocte iuſsit Ioannem Nouium cum alio nauarcho aliquem ex incolis illius vrbis arripere, ex quo ſciri poſſet, ecquid Rex deliberatum haberet, aut quibus præſidijs circunſeptus eſſet. *Almeidæ ſtratagema.* Illi magno cum ſilentio in terram deferuntur, & hominem improuiſo corripiunt, ad Almeidamque perducunt. Erat autem is ex Regis domeſticis & familiaribus. Is minis exterritus narrat, Regem Mombazẽſem, cùm accepiſſet, Quiloam eſſe à noſtris occupatã, præter milites ſuos, quatuor millia militum ex vicinis gẽtibus mercede conduxiſſe, & alia duo millia expectare. Habere præterea magnam tormentorum vim, & omnibus eſſe rebus inſtructiſsimum, quibus conſideret, ſe impetum multò maioris exercitus à mœnibus & vrbe repulſurum. At Almeida nihiloſecius ciuitatem oppugnare conſtituit. *Bellũ Mõbazenſe.* Itaque poſtridiè Laurentium filium cum alijs Ducibus præmiſit, vt in terram ſumma celeritate ſe conferrent, & coniectis vndique facibus, eam ciuitatis partem, quæ ad littus pertinebat, incenderent. *Mombaza incenſa.* Factum eſt hoc ab illis tanta alacritate, vt priuſquam hoſtes obſiſtere poſſent, multas ædes flamma corriperet. Multi tamen occurrunt, & in noſtros impetum faciunt. Noſtri ſumma contentione reſiſtunt. Fit atrox prælium, in quo ex hoſtibus ſeptuaginta cæſi ſunt. E Luſitanis duo tantùm ceciderunt. Interim flamma vehementius excitata, ciuitatem populabatur, & ciues ancipiti cura diſtinebat. Nam & cum noſtris erat neceſſariò dimicandum: & ignis, ne omnia incẽdio vaſtaret atque conficeret, extinguendus. Tanta interim vis incendij illius

extitit,

extitit, vt noſtri ardorem ſuſtinere non poſſent. Feſtinanter igitur ſeſe in ſcaphas & in naues recipiunt. Sequenti die Franciſcus Almeida antequam diluceſceret, in terra copias expoſuit. Tenebras aũt noctis flamma, quæ nondum erat prorſus extincta, diſpellebat, ita, vt animaduerti poſſet, nullos eſſe iam in littore, qui noſtros aditu arcerent. Almeida tamen veritus inſidias, noluit ante lucem ciuitatem oppugnare. In aliam verò ciuitatis partem Laurentius Almeida ſe contulit, quam aggrederetur, vt à patre fuerat imperatum. Murus nullus erat oppoſitus, qui illorum impetum retardaret. In vias hoſtibus confertas inuadunt. Erant autem nimis anguſtæ, & ædes cœnaculis ſublatæ. E feneſtris, & è tectis (non enim ſunt faſtigiata, ſed ad libellam directa) ingens vis lapidum & iaculorum eos obruebat. Noſtri eo incommodo præpediti, cedentes hoſtes inſequi non poterant. Fiſtulis autem ferreis & reliquis tormentis vti propter anguſtias minimè licebat. Quidam è noſtris in ædes irruunt, fores & repagula conuellunt: per ſcalarum gradus aſcendunt, & magno cum periculo in tecta frequentes euadunt. Cum vero ædes ita coniunctæ fuiſſent, vt tecta continuarentur, illi totam illam ædium contignationem hoſtibus nudant, & ita liberum tranſitum ijs, qui reiicti fuerãt in via, prębent. Hoſtes interim parietes domus vnius diſturbarunt. Ea ruina noſtrorum aciem impediuit. Pręibat Laurentius Almeida: aciem verò poſtremam firmabat Ioannes Nouius. Moles autem lapidum alterũ ab altero ità diſiunxit, vt ſibi mutuò opitulari non poſſent. Hic rurſus è feneſtris & è tectis tanta telorum multitudo decidebat, vt noſtri in maximo diſcrimine verſarentur. Ita coguntur iterum noſtri ædes alias expugnare, & à primis ædibus ad alias tranſilire, vbi magna hoſtium multitudine partim conciſa, partim ex ſummis ædium tectis detruſa, malum, quod noſtros affligebat, fuit omninò depulſum. Laurentius verò cùm intelligeret, quo in diſcrimine, qui erant in ſubſidijs, verſarentur, regreſſus eſt, vt opem illis afferret. Sed

Membazæ oppugnatio

iam,

iam illi erant periculo perfuncti. Itaq; coniunctis copijs in Regiam contendunt. Ibi Petrum Bermudium reperiunt, cui Almeida Regiæ cuſtodiam commiſerat. Ab eo autem intellexêre, quāta virtute Franciſcus Almeida hoſtes repuliſſet, vſq; eo, dum in Regiam penetraret, & quo metu perterritus Rex vrbem deſeruiſſet. Laurentius patrem ſequitur: qui quidem in via quadam cum confertis hoſtibus acerrimè dimicabat. Ibi filius impetum in hoſtes dat. Illi verò terga vertūt, & in denſam ſyluam, in quam ſe Rex abdiderat, incredibili celeritate confugiunt. Noſtri vbi ſeſe paululum à labore refecerunt, vrbem diripiunt. Præda non magna fuit. Ipſi namq; hoſtes inde maiorem rerum ſuarum partem aſportauerant. Tela tamen & tormenta varia reperta ſunt. In hac expugnatione, vt compertū poſtea fuit, ceciderunt ex hoſtibus mille & quingenti viri. Capti verò fuerunt ſupra duo hominum millia. E quibus Almeida ducentos homines primarios, & lectiſſimas fœminas ſeruauit: reliquis libertatem conceſſit. E noſtris quinq; deſiderati ſunt: è quibus vnus fuit Fernandus Decius vir inſigni nobilitate, qui in pede venenata ſagitta vulnus acceperat. Multi vulnerati fuerunt. Ciuitas Almeidæ iuſſu fuit rurſus incenſa. Dum Almeidam hæc negotia morantur, portum ſubijt Nauarchus alius nomine Vaſcus Gomezius Abræus, cuius nauis tempeſtate fuerat à reliqua claſſe diſiuncta. Hinc Melinden verſus curſum tenuerunt: ſed æſtu vehementiſſimo à curſu deducti ſunt, & in ſinum delati, qui Melinde viginti quatuor millia paſſuum diſtat. In eo reperit Almeida naues duas, quæ etiam fuerant tempeſtate diſiectæ. Vnius erat nauarchus Lupus Chanoqua, alterius autem Ioannes Homo vir & corporis, & animi viribus præſtantiſſimus: militaribus tamen artibus, quàm imperatorijs accommodatior. Almeida cùm Regem cuperet inuiſere, aduerſa tempeſtate prohibitus, ſe in claſſe continuit. ad illum tamen miſit, qui eum nomine illius ſalutarent, & Regis Emmanuelis munera deferrent. Rex fratrem quendam

Mombaza regia capta rege fugato.

Mombaza capta diripitur.

Fernandi Decij mors.

Ioannes Homo.

Melindij regis ad Almeidam legatio.

ſuum

ſuum ad Almeidam cum maximo commeatu atque muneribus legauit, qui diceret, quàm moleſtè ferebat ſe illius aſpectu priuari. Hinc profecti, ad inſulam Anchediuam peruenêre, decimo tertio die Septembris eiuſdem anni, qui fuit M.D.V. In ea inſula fuit literis Gonzali Egidij Barboſæ, quas præcipiebat dari cuiuis Duci, qui primus è Luſitania eò nauem appuliſſet, admonitus, iam magnam aromatum multitudinem ab eo congeſtam, qua facilè poſſent multæ naues onerari. Expectari præterea ex Arabia tres naues multis mercibus onuſtas. Quod ſi toto menſe Septembri in ea inſula aliqui è noſtris in ſpecula permanerēt, fore, vt earum nulla poſſet euadere. Hac re comperta, Franciſcus Almeida Ioannem Hominem dimiſit, qui Cochimi, Cananore, & Coulami, illius aduētū nūciaret, & admoneret regios procuratores, vt, quāta induſtria poſſent, onera, quæ in naues erant imponenda, ad aquas exportarent. Lupo verò Chanoquæ & Gonzalo Paiuę negotium dedit, vt nauibus ſuis illas regiones diligentiſsimè perluſtrarent, ne naues illæ, quæ expectabantur, effugerent. Ipſe verò arcis continuò fundamenta iecit in loco non multū à mari diſiuncto, in quo parietinas reperit, crucib. colore nigro & rubro multis in partib. inſignitas: quod ſuſpicionē faciebat, fuiſſe olim inſulam illā à Chriſtianis frequentatā. Opus multorū operis intra breue tempus ad magnā fuit altitudinem perductum. Nec enim vti cuiquā vel nobilitatis vel dignitatis excuſatione licebat. Interim peruenit Emmanuel Pazagna, quem Almeida, anteq̄ Bonæ ſpei promontorium flecteret, claſsis parti præfecerat. Cum illo veniebat Antonius Vaſcius. Gondiſſaluus Vaſcius Goes, Quiloe manſerat: ſic enim Almeida præceperat, Lucas Fonſeca Mozambique hiemabat. Lupus Sancius fluctibus oppreſſus, cum omnibus, qui in eadem erant naui, interierat. Quinq; tantùm viri euaſerunt, quos ſemiuiuos Petrus Barretus in nauem ſuam recepit. Hi autem erant nauarchi, quibus Pazagna Almeidæ iuſſu præfuerat. Ex eodem Pazagna intellexit Almeida,

ANNVS à Chriſto nato, 1505.

Arx in Anchediua ſtruitur. Chriſtianiſmi reperta veſtigia.

Lupi Sancij naufragium.

Almeida, Habraemum tyrannum, qui fuerat per Almeidam regno ſpoliatus, operam dediſſe, vt Rex Mahumetes per inſidias interficeretur. Ad id autem facinus patrandum, virum valdè ſtrenuum miſiſſe, qui cùm ſe per amicitiæ ſimulationem in Mahumetis familiaritatem inſinuâſſet, illius brachium ſica transfixerat. Vulnus autem non fuiſſe mortiferum: proditorem verò comprehenſum ſceleris pœnas nece atque cruciatu perſoluiſſe. non multis poſt diebus Chanoqua & Paiua redeunt cum aliquot nauigijs, quæ ceperant, in quibus erant Arabes permulti. Erat etiam inter alias paruas naues Celox Indica, qua vehebatur Luſitanus quidàm, à Barboza miſſus cum literis ad Almeidam, quibus ſignificabat, vnam ex illis tribus nauibus, quas ex Arabia venturas ſcripſerat, iam Calecutium perueniſſe, reliquas autem duas expectari. In ea autem naui, quæ iam erat in portu, quatuor homines Venetos ab Aegypti Imperatore, quem Sultanum appellabant, miſſos fuiſſe comperit, tormentorum conflandorum artifices, quos ab eo Calecutienſis per literas poſtularat. Narrabat præterea, ab eodem Sultano magnam claſſem contra noſtros ædificari: & ſimiliter Calecutij maxima induſtria bellum cōparari. Almeida vbi ea comperit, Chanoquam rurſus & Paiuam dimiſit, quibus præcepit, vt ſumma vigilantia mare tenerent, & ſpecularentur, ne reliquę duæ ex Arabia naues effugerent. Ipſe verò triremem magnam, ad quam ædificandam, materiam è Luſitania comportarat, Arabum captiuorum remigio diligenter inſtruxit: illique Ioannem Serranum præfecit. Duas præterea celoces illi attribuit, quibus mare illud ab hoſtium incurſione prohiberet. Vni ex celocibus præfectus erat Simon Martinus, alteri Iacobus Diazius. Hìc Merlaus Onoris Rex (eſt autem Onor ciuitas ab Anchediua triginta & duobus millibus paſſuum diſtans) ad Almeidam de pace legatos miſit. Erat autem Onore Timoia pirata, cuius antea mentio facta eſt, qui etiam cum Almeida fœdus ferire in animo habebat, & cum Onoris Rege

Mahumetes rex per dolum occiſus.

Barbozæ ad Almeidā literæ.

Apparat' bellicus cōtra Luſitanos.

Onorenſis regis ad Almeidā legatio.

Rege de eadem pace conſenſerat. Hi in fidem recepti fuerunt. Ab ijs didicit Almeida, non procul inde arcē egregiè munitam eſſe, nomine Zincaturam, quæ ad Dacami regnum pertinebat. Arcis tamen præfectus ſtipendiarius erat Zabaij, quem diximus Goam Imperio tenere. Onorenſis cum Goenſi bellum ſæpenumerò gerebat. Præcepit Almeida Laurentio filio, vt altitudinem illius portus exploraret. Is cum Ducibus illi attributis ad oſtium fluminis, quod ſecundum arcem fluit, accedens, triginta pedum altitudinem eſſe comperit: vlteriùs verò progreſſus, quinquaginta. Arcem verò conſpicit in colle ſitam. Milites autem vbi ſcaphas conſpexerunt, in littus properârunt. Erant autem circiter mille egregiè armis inſtructi. Octo ſolum equis vehebātur, è quibus vnus arcis præfectus erat. Noſtri pacis ſignum ſuſtulêre. Quo conſpecto præfectus continuò ad Laurentium contendit, & cum illo pacem facit. Ad Franciſcum verò fructus telluris & munera ad vires militum reficiendas ſatis largè miſit. Deinde intra nouem dies, miſſis ad Almeidam legatis, pacem maiore cum cæremonia confirmauit. Eo verò tempore cùm nondum Almeida ab Anchediua diſceſſiſſet, conſpicati ſunt noſtri nauem ingentem, quæ equos è Perſide ferebat. Noſtri ſcaphas conſcendunt, & in nauem incurrunt. Perſæ & Arabes, qui in naui erant, metu perterriti, ex parte alia in ſuæ nauis ſcapham deſiliunt, & in terram confugiunt. Nauis verò impegerat, ita, vt eā noſtri remulco trahere non poſſent. Hic ſubito ſæuā admodum tempeſtas coörta eſt, ita, vt ſcaphæ Luſitanæ maximo in periculo verſarentur. Equi, qui fuerant in naui, erant vndeuiginti, è quibus iam nouem erant ſcaphis impoſiti. Noſtri fluctibus in terram eijciebantur. Arabes autem telluris illius incolæ vndique concurrunt. Noſtri ab illis petunt, vt equos tantiſper cuſtodiant, dum illi ſedata tempeſtate reuertantur. Arabes equorum curam ſuſcipiunt. Noſtri Anchediuam magno cum periculo ſe receperunt. Poſtquam tempeſtas ſedata eſt, redeunt, vt equos traijciant. Aiunt incolæ,

Zincatura arx.

Zincaturæ præfecti fœdus cum Luſitanis.

Ingens nauis capitur

Ono-

Onoris Regem equos habere. Ad illum miſit Almeida continuò, qui admoneret, vt pacis fœdera ſanctius conſeruaret, & equos ſibi confeſtim reſtitueret. Regis autẽ reſponſum id fuit, ex quo poſſet intelligi, gentẽ illam nulla fœdera religione, ſed vtilitatis præſentis imagine metiri; eamque ſæpenumerò illius animos à cogitatione periculi conſequentis abducere. Almeida igitur, Emmanuele Pazagna in arce Anchediuenſi cum modico præſidio relicto, Onorem curſu petijt. In oſtium verò fluminis, quod ciuitatẽ alluit, inuectus, regionem populari, & naues, quæ erant in ſtatione, inflammare conſtituit. Arabes qui erant cum nauibus in portu, ſe perfecturos eſſe polliciti ſunt, vt Onoris Rex Almeidæ ſatisfaceret. Ea promiſſio vnum diem Almeidam morata fuit. Interim omnes vrbis incolæ in proximos montes cum bonis, quæ potuêre, nocte commigrârũt. Rex etiam eò ſe contulerat. Hîc Almeida filium miſit, vt continuò naues omnes, quę erãt in ea ſtatione, incẽderet. Rex (nec enim erãt montes valdè diſiũcti) cũ animaduerteret naues omnes in vltimũ eſſe diſcrimẽ adductas, quatuor milia hominum armatorum ſubſidiò miſit. Ignis verò partim in naues, partim in vrbem cõiectus, magnopere ſæuiebat. Almeida, nè poſſet ignis hoſtium opera reſtingui, filio præcepit, vt eos, qui ſuppetias afferebant, aggrederetur. Hoſtes erant eo ordine inſtructi, vt facile pelli non poſſent. Cetrati namq; primum agmẽ ducebant. Sagittarij eorum cetris protecti, noſtros tutò vulnerabant. Prælium anceps eſſe videbatur. Tandem noſtri impreſſione facta, eos in fugã conijciunt. Almeida cùm Luſitanos cerneret auidius inſequentes, receptui ſignum dedit. Hoſtes cùm ſuſpicati fuiſſent, noſtros timore in claſſem redire velle, cõglobati rurſus in illos impetũ dederunt. Noſtri eo ordine ſeſe receperunt, vt tumultus nullus fieret. In ea pugna multi ex hoſtibus ceciderunt: quatuordecim naues incenſæ ſunt, & vrbs propemodum vniuerſa miſerabili incendio cõflagrauit. Vnus autem tãtum è noſtris occubuit. Almeida in pollice manus dexteræ vul-

Onorenſis regis perfidia.

Bellum Onorenſe.

Onorenſis tum claſsis tum vrbs incenſa.

Onorenſiũ fuga.

Prælium cum Luſitanis.

Incruenta Luſitanorũ victoria

nus accepit. Rex confeſtim per Legatos pacem & veniam poſtulauit. Almeida reſpondit, ſibi tunc non eſſe otium ad firmandum fœdus, ſed breui filium miſſurum, vt id firmioribus conditionibus ſanciret. Hac re geſta, Cananorem ſe contulit. Cum hæc geruntur, Ioannes Homo, vt fuerat ab Almeida miſſus, de illius aduentu & imperio, vbicunque neceſſe fuit, omnibus nunciauit. Deinde Coulamum verſus, ex Antonio Sala, qui erat Regius procurator, intellexit, nauibus Regijs Arabum importunitate onus aromatū, quod debebatur ex fœdere, denegari. Erant enim in portu triginta, & quatuor Saracenorum naues, qui tantum poterant, vt vellent in omnes eorum naues tantum onus imponi, quantum illis libuiſſet, antè, quam Luſitanæ naues onus vllum acciperēt: quamuis fœdere cautum eſſet, vt nullum aromatum pondus Saracenis daretur, antequam Luſitanorum naues expletæ fuiſſent. Hîc Ioannes Homo, vt erat natura ferox, & nunquam vllum in vita periculum formidaret, Saracenos velis & gubernaculis ſpoliauit, eaque omnia Antonio Salæ tradidit. Nunc demū, inquit, tutò naues onerabis. Nec enim naues & gubernacula perfidis iſtis hominib. vllo modo reſtitues, antequam noſtræ naues iuſtum onus accipiant. Antonius Sala ita ſe facturum promiſit. Inde profectus Ioannes Homo, duas Saracenorum naues in curſu cepit. Saracenos deinde in nauis vtriuſq; ſentina arctiſſimè colligatos incluſit: ſingulis autem nauibus è naui ſua ternos nautas impoſuit. Plures enim non poterat: & ventus erat ſecundus, ita, vt illis tantùm ternis nautis eas facilimè curſum retenturas ſuſpicaretur. Iam erat in Almeidæ conſpectu, & portum intrare incipiebat, cùm ſubitò Saraceni, qui erant in vna ex duabus illis nauibus, ſe vinculis improuiſo expediunt, & Luſitanos nautas obtruncant, & commutata velificatione, ſe è noſtrorum conſpectu proripiunt. Tulit hunc caſum Almeida permoleſtè, Ioannemque Hominem indignum iudicauit, qui ducis aliquādo munere & officio fungeretur. Sed multorum tunc

Arabū in Luſitanos importunitas.

Ioannis Hominis facinus audax

Capta Saracenorum nauis elabitur.

tunc precibus impeditus, nauis præfectura eum minimè priuare potuit. Antè quàm verò indè diſcederet, cõſilio Gonzali Aegydij Barboſæ arcem ædificare cõſtituit. Admonuit enim illum de Saracenorum perfidia, qui tam multis inſidijs Luſitanos pellebãt, vt Rex Cananoris, etiamſi vellet à noſtris peſtẽ auertere, non poſſet. Ibi igitur tandiu permanere conſtituit, quamdiu arcem, quam cupiebat, extrueret. Ibi accepit regis Narſinguæ legatum adueniſſe, vt eum Regis ſui nomine ſalutaret. De qua legatione antè, quàm aliquid dicamus, operæ pretium erit de regni Narſinguenſis ſitu & amplitudine pauca dicere. Regnum hoc eſt in ea Indiæ parte citra Gangẽ, quæ ſpectat ad Orientem Solem. Pertinet etiam ad Occidentẽ, & eſt à parte mediterranea cum regionibus quæ ſunt Goæ coniunctæ, finitimum. Cum hominibus autem, qui eas incolunt, continenter bella gerit. Regio eſt latiſſima, multis vrbibus culta: multis fluminibus alluitur. Eſt valdè fertilis & opima: piſcatu, venatu, & aucupio, multisq; pecorum & armentorum gregibus abundat. Homines ſuperſtitione diriſſima conflictantur: vnum tamen ſummum Deũ eſſe confitentur, penes quem aiunt eſſe ſummam rerum omniũ poteſtatem. Templa profuſis ſumptibus ædificant, quæ tamen, vt alia Indiæ templa, mõſtrorum atq; prodigiorum ſimulacra contegunt, quib. diuinos honores habent. Brachmanæ tam viri, quam mulieres ſacris præſunt, & in ſummo apud illos honore ſunt. Eſt aliud genꝰ hominum, quod valdè ſanctum habetur. Hi Baneanes appellantur. Lapidem oui magnitudine pertuſum, è cuius foramine tria fila prodeunt, è collo appenſum geſtant. Huius lapidis ſignificatione ſummum eorum numen contineri prædicant, & ea de cauſa maximo honore ab omnib. afficiuntur. Lapis tanta religione cultus, Tambarane nominatur. A carnib. & piſcibus abſtinẽt. Semel in vita vxorẽ ducunt. Illis defunctis, vxores prope illorũ cadauera viuę ſepeliuntur. Reliquæ, quæ alijs hominib. nubunt, poſt virorum mortem viuæ in rogum cum magno ſuorũ

Regni Narſinguenſis deſcriptio.

Baneanes ſancti.

Tambarane lapis ſuperſtitioſè cultus.

comitatu,& multis cantibus atq; laudibus inferuntur.

Dies feſti. Septimo quoq; die ferias agitant. Hic dies eſt, qui Veneris apud nos appellari ſolet. Præter hunc diem, multos Anno vertente dies cantibus, & ſacris, & ſtatis cæremonijs, inſita ingentis religione celebrant. Credunt animum immortalem eſſe, & poſt hãc vitam præmia bonis, improbis autem ſupplicia eſſe iudicio diuino conſtituta. Sunt colorati, & eleganter exculti, & amoribus dediti, quorum gratia inter ſe digladiari ſolent. Qui alium ad ſingulare certamen vocat, à Rege campum, in quo cum aduerſario congredi illi tuto liceat, expoſcit. Si de illius virtute opinio habetur, Rex illum ſpectat. Victorem aurea catenula donat, quam is, qui victoriam obtinuit, tueri perpetuò debet. aliter enim parti decoris nomen & gloriam amittet. Licet enim ei, qui velit, armis cum eo de catenulæ illius merito & dignitate certare. Catenula namq; victorem ſequitur, & ei detrahitur, qui ab alio ſuperatus extitit. Neq; milites tantùm, verùm & artifices de artificij præſtantia armis inter ſe diſceptant. Maxima huius regni ciuitas Biſnaga nominatur. Ambitus illius ſupra quatuor millia paſſuum cõtinet, multis muris cingitur, habet multas ædes amplas, & templa valdè magnifica, & eſt hominum ingẽti multitudine referta. Mercib. quam plurimis ex omnibus partibus mirum in modum cumulata eſt. Mercatores, qui equos è Perſide aut Arabia nauibus vehunt, portoria minimè ſoluunt. Reliqui portoria pendunt. Equos omnes Rex à mercatorib. emit: indè eos, quos vult, ſibi retinet, reliquos vel pretio, vel gratuitò diſtribuit. Regia eſt ampliſſima, maximiſque ſumptibus ædificata. hortus habet amœniſſimos, & piſcinas, in quibus ſunt piſces innumerabiles. Rex multorum militum præſidio circumſeptus incedit, & maxima veneratione atque adeò ſuperſtitione à ſuis colitur. Illius menſa cõquiſitiſſimis cibis inſtruitur: corpus illius vnguentis niteſcit, & gemmis & auro perpetuò fulgens conſpicitur. Vnam præcipuè vxorem, quã præter cæteras eximiam habeat, minimè ducit. Maximum

Animorũ immortalitas. *Duella.* *Biſnaga Narſingæ metropolis* *Regia.* *Regis virtus & cultus.*

mum tamen cōcubinarum numerū habet,quæ è Principum genere deliguntur. Cùm Rex moritur, pyra è lignis odoratiſſimis incēditur,in quā regium cadauer infertur.Ibi cōcubinæ omnes,& omnes illius familiares,& quicunque illi miniſtrauerant, aut magnum apud illum nomen obtinuerant,in rogum ſimiliter inferuntur. Tanto autem ſtudio,vt cremētur, ad rogum accelerāt,vt appareat eos in ea mortis, qua Regē ſuum proſequuntur,ſocietate ſummū decus arbitrari. Colitur à Narſinguæ Regib.æquabile ius.Mercatores ab omni iniuria tutos & incolumes præſtant:ſunt plurimi ſub illo Dynaſtæ. In eos tamen, ſi maleficium inferūt alicui, vel cæde, vel fuſtibus animaduertunt, ita vt nemo queat ſibi propter magnas opes impunitatē polliceri.Reges ipſi maximos theſauros coaceruāt,& eos, qui à maiorib⁹ illis relicti ſunt, attingere,niſi cùm extrema neceſſitas vrget,nefas exiſtimāt. Itaq; auri argēti,gemmarū maximos aceruos poſſident. Ex illis præcipuè gemmis, quos Adamantes appellant, qui in ea regione excidi ſolent,ingentis magnitudinis & ponderis,in theſauros cōgerūt. Multos milites alunt, quibus equos attribuunt, ſingulis dieb.è Regia cibi & illis & equis aſſignati ſunt.Eis,qui ſemel apud illum Sacramento dicunt,abſque Regis iuſſu nullo modo è regni finibus emigrare licet. Pedites habet innumerabiles. Multa alia de moribus Narſinguę,de Regis opulentia, de luxu illius & magnificentia dici poſſunt,quę, nè ſimus longiores, quàm inſtituta ratio poſtulat, omittimus.Rex qui eo tempore imperium tenebat, fama earum rerum,quas noſtri in India geſſerant,commotus, cum Prætore amicitiam iungere, fœdusq; ferire conſtituit.Itaq; Legatū ad Almeidam miſit cum literis & muneribus,quæ nomine illius ad Emmanuelem deferenda curaret.Fuit Legatus ab Almeida ſatis honorificè receptus. Legatus poſtquam Almeida literas legit (eæ autem non aliud,quàm vt legato crederet, admonebant)legationem ſuam expoſuit. Legationis ſententia hæc in ſumma fuit.Narſinguę Regem ſummo ſtudio

Sepultura Regis.

Iuſticia Regis.

Theſauri Regij.

Exercitus & ſtipendiarij Narſinguenſis Regis.

Pacifica Narſinguēſis regis ad Almeidā legatio.

dio & cupiditate fœderis cum Rege Emmanuele ſanciendi flagrare. Famam namq; virtutum admirabiliũ, quibus Emmanuel ornatus erat, illi acres ſtimulos admouiſſe, adeò, vt nihil ardentius expeteret, quàm Principi tam pręclaris artibus prædito, amore ſummo coniungi. Se verò huius famæ teſtimoniũ non aliud deſiderare, quàm admiranda facinora, quę Luſitani in India paucis illis annis ediderãt. Nec enim fieri poſſe in animũ inducebat, quin Rex, qui tam fortibus hominibus imperabat, eſſet ſingulari, atq; propè diuina virtute præcellens, atq; valdè dign⁹, quem omnes orbis terrarum Reges certãtim amarent, & omnia gratia illius cuperẽt. Proindè ſe libẽtiſsimè omnia, quæ poſſet, pro illius dignitate perfecturum: neque commiſſurũ, vt ab aliquo Rege alio amoris & ſtudij magnitudine erga Regem Emmanuelem vinceretur. Quod ſi connubij ius haud aſpernaretur, ſe libentiſsimè deſponſurũ filiã virginem, quam habebat excellenti ſpecie & pulchritudine, cum dote ſumma, Ioanni Regis ipſius Emmanuelis filio, vt amicitia nuptijs eiuſmodi ſanctius firmaretur. Hæc quidem legatio continebat. Attulit pręterea à Rege ſuo torques duos gemmis clariſsimis diſtinctos, & annulos ſimiliter cum gẽmis ingentis pretij, & veſtes aureas & ſericas: quæ volebat, vt ad Emmanuelẽ, vbi primum nauigandi tempus eſſet, mitterentur. Hanc legationẽ Almeida lætus accepit, Legatumque multis munerib. affecit, Regisq; nomine, Narſinguæ Regi honorificis admodum verbis reſcripſit, fidẽque dedit, ſe munera illius Emmanueli miſſurum, operamque daturum, vt intelligeret, vix aliquem reperiri, qui meliori animo ſeſe ad amicitiam illius applicuiſſet. Vbi Narſinguæ Legatum dimiſit, in terram ſcaphis inuectus eſt. Ibique prope littus in palmeto quodam tabernaculum collocari præcepit. Quo in loco Rex Cananoris illum inuiſit. Ibi verò multis ſermonibus vltrò citroque ſatis amanter habitis, Almeida à Rege poſtulauit, vt illi faceret poteſtatem arcem ædificandi, quæ non ſolùm noſtros à Saracenorũ importuni-

Narſinguẽſis ad Emmanuelem munera.

Almeidæ reſponſum.

Cananorẽſis cum Almeida cõgreſſus.

portunitate defenderet, verùm & ipſi locum cõtra hoſtiles impetus & incurſiones tutiorem efficeret. Satisfecit illius poſtulato Rex, & arx ædificari tanta diligentia cœpit, vt intra paucos dies ad ſummam altitudinem perueniret. Aegidius namque Barboza iam pridem illius fundamenta iecerat. Non tamen arcem, ſed domum amplam ſe ædificare ſimulabat, in qua laxius habitaret. Timebat enim, ne ei plurimum nomen arcis in principio noceret, antè quàm Almeida id in magni beneficij loco, poſtquam tempus maturius eſſet, à Rege poſtularet. Arx Sancti Angeli nomen obtinuit. Lupus Brittius præfectus illius extitit, cui centum & quinquaginta Luſitani milites attributi ſunt. Dum hæc fiunt, fuit Almeidæ nuncius allatus de nece Antonij Sale, qui, vt diximus, Coulami Regis Emmanuelis negotia gerebat. Poſtquam enim Ioannes Homo magis intrepidè, quàm prudenter Saracenis gubernacula & vela detraxit, eaque omnia Antonio Salę aſſeruanda commiſit, tantiſper dum Regis Emmanuelis naues iuſtum onus acciperent, ipſe profectús eſt, vt ad Almeidam contenderet. Interim verò Saraceni ea cõtumelia laceſſiti, multo acri⁹ odium, iam diu in Luſitanos conceptum, exprompſerunt. Quod vt facilius efficerent, ad facinoris ſocietatẽ vrbis ciues incitabant. Expectate, dicebãt illi, dum homines ambitione & temeritate præcipites, poſtquã maiores opes habuerint, veſtræ libertati faucant, & fidẽ, quam dederũt, religione ſumma tueantur. Videtis homines pauciſſimos, ab omni ſuorum auxilio diſiunctos, audere tantum facinus, vt in ciuitate veſtra, atque adeò in oculis veſtris, nos homines vobiſcum antiquo fœdere & ſocietate coniunctos velis & gubernaculis ſpoliârint, & mercatores ingenuos, è quibus tãtum emolumentum quotannis accipitis, indigniſſima contumelia vexarint, & quaſi iam ſint in huius regni dominatione conſtituti, veſtra patiẽtia ad tyrannidẽ abuſi fuerint? Quid enim aliud egerunt, cum hanc tam inſignem iniuriam nobis intulerunt, quàm vt nos omnes contemnerent, & ipſi

Arx Cananore extruitur.

Antonij Salæ mors.

Seditioſa Saracenorum ad Coulamenſes oratio.

ipſi ſeſe pro dominis admodum inſolenter oſtentarēt? Id enim tam pauci numero in alieno ſolo, & in excellentis Principis regione, & in maxima ciuium frequentia fecerunt, quod rex ipſe ciuium dominus, vt faceret nunquā in animum ſibi conditionib. vllis induxiſſet. Quare contumelia hæc non nobis, ſed vobis ab hominibus audaciſſimis illata eſt: qui nunc nō id agunt, vt nobis moleſti ſint, ſed vt veſtram patientiā tentent: & ſi id dedecus inultum patimini, vobis non libertatem modò, ſed etiā fortunas eripiant. His vocibus gentem ad facinus incendunt, & in Salā impetum faciunt. Ille verò cum duodecim Luſitanis (non enim plures erāt) in Fanum confugit Sanctiſſimæ virgini dicatum. Ibi tunc acri animo ad reſiſtendū ſe parant, tantoque animo furorem hoſtium repellunt, vt perrumpi non facilè poſſent. Hoſtes cū cernerent, ſe non poſſe ſine ſuorū cæde Fanum oppugnare, ligna circundant, & ignem ſubijciunt: atq; ita omnes Luſitani, qui erant in Fano, combuſti ſunt. Erat in portu Petrus Raphael, qui ſocijs opem afferre in re tam præcipiti & inopinata nequiuit. Qui tamen in cædis illius vindictā, quinque naues hoſtiū, qui in anchoris conſiſtebant, incendit: deinde Cochimū verſus curſum tenuit, vbi iam Almeidam reperit, & ea, quæ acciderant, illi narrauit. Almeida ſine vlla cunctatione filiū iuſſit, vt Coulamum verſus cū claſſe, quantum fieri poſſet, accceleraret, & in omnes naues, quas in portu inueniret, ignē conijceret. Factum eſt hoc tanta celeritate, vt priuſquam id Saracenorum aliquis ſuſpicari potuiſſet, Luſitanæ naues ſe in conſpectum darent, & viginti & ſeptem hoſtium naues incenderent. Ioannes tamen Homo, in temeritatis illius pœnam, nauis præfectura ab Almeida priuatus eſt. His rebus geſtis, Almeida in terram delatus, atque à Cochimi Rege honorificè admodum ſalutatus fuit. Eo autem tempore Rex ille, qui pro ſeruanda noſtris fide tantum ſalutis & imperij periculū adierat, minimè regnabat. Religionis enim gratia ſe regno abdicârat, & in fanum quoddam apud illos valdè

13. Luſitani vna cū templo cō buſti per ſeditionē.

27. Coulamenſium naues incēſæ.

ſan-

ſanctum, vt ſacris vacaret, ſe contulerat. Regnum verò, Nambeadarę ſororis filio, ad quem regnum gentis mo re veniebat, voluntate ſua reliquerat. Almeida igitur cùm exiſtimaret eſſe ſuperuacaneum, ad Regem, qui præ ſe tulerat, & regnum & omnes regias opes pro nihilo putare, munus aliquod deferre, ea munera iuueni Regi deferenda eſſe ſtatuit, quæ erant auunculi fidei & amicitię debita. Decreuit enim, vt ad eum, ad quem regni patrimonium venerat, præmium etiam virtutis & conſtantiæ, quaſi quædam hæreditas valdè legitima perueniret. Itaque tabulatum altitudine modica conſtitui iuſſit, periſtromatis maximi pretij & tapetibus inſtratum. Ibi verò Regem, vt ab omnibus conſpici poſſet, in ſella collocauit, orationemque habuit, quæ illius animum ſpe multò felicioris conditionis erigeret. Dixit enim, Regem Emmanuelem pro meritis excellentibus, & ſingulari fide Trimumparæ Regis, illum ſemper ornatiſſimum cupere, & ſocium & amicũ non appellare tantùm, ſed etiam habere velle. Et quando Trimumpara fuiſſet eo animo, vt omnia viuens abieciſſet, quæ reliqui mortales maximi faciebant, omnia iure ad eum, qui in locum illius ſucceſſerat, eſſe trãs ferenda. Quocirca ſe nomine Regis Emmanuelis Nãbeadaram corona aurea donare. Præterea fidem dedit, illum in Regis Emmanuelis patrocinio ſemper futurum, è cuius manu regnum tunc ſibi & hæredibus ſuis accipiebat: eumque Calecutienſis Regis imperio atque dominatu liberabat: fidemque ſuam aſtringebat, fore, vt ab illo omnium hoſtium impetum propulſaret. Prę terea faciebat illi poteſtatem æris, auri, & argenti conflandi, cudendi, & feriendi: & vt eſſet ſemper immunis, eoque iure regnum poſſideret, quo optimo quiſquam Rex maximus opes ſuas tueri potuiſſet. Rex ſummas egit Regi Emmanueli gratias, fidemque dedit, ſe ſemper in poteſtate illius futurum, nullamque dimicationem pro illius amplitudine recuſaturum: Almeida verò coronam auream, quam manu tenebat, capiti illius impoſuit. Hanc orationem tubarum concentus

Nambeadara Cochimi Rex.

Munera & honores in Cochimensẽ Regem collata.

conſequuti ſunt,& rex corona & alijs præterea muneribus,quæ acceperat,lætus domũ rediјt. Almeida onerandis octo nauib⁹ quæ erãt in Luſitaniã continuò reuerſuræ,ſtrenuam operã nauauit. Nauarchi indè profecti,curſum ſuum tenuerunt, quo tandem Kalendis Februarij, anno M. D. vj. in terram incognitam delati ſunt,latiſſimã, multiſq; ſyluis denſiſſimis veſtitam, & pecoribus abundantẽ. Conſpiciunt deinde decem lintres,quibus homines colorati,capillo criſpo,nudo corpore,cum arcubus & ſagittis vehebãtur. Hi in nauem, cuius Fernãdus Suarius nauarchus erat,ferũtur. Quinque & viginti ex illis nauem conſcendunt. Fuerunt libenter admiſſi,& cibis liberaliter inuitati atque veſtiti. Sermonis ſonus erat ignotus. Nutibus mentis ſenſa proferebant. Diſcedunt illi læti, vt apparebat: ſed vbi paululum ſe à naui remouerunt, hoſpitij mercedem ſagittis ſoluere conſtituunt. Noſtri tormentis eos propellunt. Fernandus Suarius cum videret alios propè nauem, cuius nauarchus Rodericus Freirius appellabatur,eum admonuit(nec enim naues inter ſe valdè diſtabant)vt aliquos interciperet. Fuerunt viginti & octo capti. Inde ſecundum oras illas nauigantes, incidunt in flumen,vbi aquationem fecerunt. Quo in loco incolæ manu comparata in illos impetum tulerunt. Noſtri ſe in ſcapham receperunt, & hoſtes è nauibus tormentis acerrimè vulnerarunt,qui partim interfecti,partim in fugam conuerſi ſunt. His ſignis Luſitani experti ſunt, gentem illius oræ minimè hoſpitalem eſſe. Atque primum inſulam eſſe minimè putabant. Poſtquam omnes illius oras prætervecti, promontoria extrema tranſmiſère,tunc liquido perſpici potuit,eam inſulam eſſe,quæ nominabatur olim Madagaſcar. Noſtri inſulam S. Laurentij nominant. Ea verò eſt illi regioni oppoſita, quam appellãt Aegeſimbam,& ad ortum Solis ſita eſt. Claſſis Olyſipponis portum ſubijt vigeſimo quarto die Maij, anno M.D. VI. Interim in ea Aethiopiæ parte, quam Zofalam nominant(ea autem Aegeſimbæ pars eſt) hæc acciderunt.

ANNVS à Chriſto nato, 1506. Luſitani in terram incognitam deferũtur.

Ingrati hoſpites.

Pugna cũ Barbaris.

Madagaſcar inſulæ n. S. Laurentij inuentio.

Anno

Anno M.D.V. Rex Emmanuel, poſtquam Franciſcus Almeida Olyſippone profectus eſt, aliam claſſem inſtruendam curauit, cuius præfecturã Franciſco Gnaiæ attribuit, ea ſex naues continebat. E nauarchis autẽ vnus, nomine Ioannes Lacteus, dum orã Aethiopiæ legeret, & hamato telo piſcem transfigere vellet, in mare demerſus, nuſquam comparuit Alius autem nauarchus dum in terrã, vt carnes naui pararet, paulò audacius ingrederetur, ab incolis cum multis, qui illum ſectabantur, occiſus eſt. In vtriuſque locum alij ſubſtituti ſunt. Hinc profecti, dum ad promontorium Bonę ſpei curſum dirigunt, tanto interuallo ad Auſtrũ deflexêre, vt illis aqua conglaciaret, & ipſi niue & pruina torperent, nimioq; frigore diſtenti, vix ſe loco mouere poſſent. Tandem ad Septentrionem promontorio ſuperato delati, ad orã Zofalæ naues conſtituunt. Gnaia cum quatuor minoribus nauib. (duæ namq; maiores portum intrare non poterant) in intimũ Zofalę ſinum penetrauit. Regioni illi vir annos natus ſeptuaginta, qui tunc cæcus erat, ſed in re militari, antequã in morbum illum incidiſſet, magnum ſibi decus pepererat, imperabat. Oppidum non erat valdè magnum, nec ędes magnificę, inſtratæ tamẽ bombycinis periſtromatis, & denſis veprib. circunuallatæ. Erat autẽ huic regi nomẽ Zufe, qui Gnaiam valdè comiter atque benignè ſuſcepit, illiq; fidem dedit, ſe omnia Regis Emmanuelis cauſa libentiſſimè facturũ. Erat autẽ multis militibus circũſeptus. Hi erant Saraceni colorati, vmbilico tenus nudi, gladijs cũ manubrijs eburneijs accincti, reliquum corpus pannis ſericis & goſſipinis amiciebant: capita circunductis bombycinarũ & goſſipinarum veſtium ſpiris valdè implexis, & circunplicatis ornabant. Ibi poſt multa beneuolẽtiæ ſigna, petijt à Rege Gnaia vt faceret ſibi poteſtatem, quod ſperabat ipſi Regi feliciter euenturũ, arcis ædificandæ. Rex id ſumma facilitate cõceſſit. Poſtquam autem Gnaia ab illo digreſſus eſt, Saracenus quidam natione Aethiops, qui plurimũ apud Regem poterat, Acotes nomine, cũ Gnaia amicitiam

RES AFRICANAE.

Franciſcus Gnaia nouæ claßis præfectus.

Zofalæ rex cæcus, Zufe nomine.

Gnaiæ cũ Rege amicitia.

citiam firmauit,illumque de regionis illius natura, & de moribus gentis admonuit. Gnaia continuò arcem ædificauit,& tam diligenter operi inſtitit,vt intra paucos menſes illud ad iuſtam altitudinem perduceret. Deinde à ſe alios partim in Indiam, partim Quiloam dimiſit,& ipſe cum illis copijs,quę ſibi viſæ ſunt,in arce remanſit: ad quam perficiendam, indigenæ etiam ſtrenuam operam nauabant.Id cum Saraceni permulti, indignè tuliſſent, ad Regem adeunt, eumque monent, vt hominum maleficorum inſidias præcaueat. Amicitiam ab illis ſimulari, perniciem verò & exitiũ interim illius rebus intendi.In quem finem,inquiunt, arcem in ſedibus tuis excitant, niſi vt potentiores effecti,te hinc exturbent,omnibusque te opibus atque fortunis expolient? An non his fraudibus Quiloe Regem expulerunt? An non in India multos Principes per ſummum ſcelus bonis euerterunt? An non vbicunq; pedem ponunt, fraudis & latrocinij impreſſa veſtigia relinquunt? Si ſapis igitur, eos antè, quàm vires colligant, opprime, ne poſtea fruſtra peſtem à te & à ciuibus tuis auertere coneris. His ſermonibus ſtimulatus Regulus ille, manum ſecretò comparat, & diem facinori præſtituit. Fuit huius ſceleris indicium per Acotem Gnaiæ delatum.Gnaia vt conueniebat, ad hoſtes acerrimè propulſandos ſe parauit. Hoſtes, vt erat conſtitutum,in arcem impetu feruntur, tela ignita conijciunt & quibus poſſunt machinis, muros oppugnant. Acotes verò cùm centum hominibus vt noſtris ſubſidio occurrat, in arcem ingreditur. Fuit acre prælium. Hoſtes tandem telis atque tormentis repelluntur:& cũ ſe in fugam darẽt,noſtri eos inſequuntur,nec vllo modo patiuntur, vt illi ſe à timore & trepidatione reficiant.Itaque in illorum tergis inhærentes, eos vſque in oppidum, in quo regulus domicilium habebat, perſequi contendunt,& in Regiam denique vadunt. Regulus in cubile ſuum ſe receperat:ibi cùm noſtri veſtigijs illius inſiſterent,is quanuis & ſenex, & oculis orbatus eſſet, in extremo tamen vitæ diſcrimine animum minimè

Arx à Gnaia extruitur.

Saracenorũ de Arce zofalenſi querela.

Perfidia regis Gnaia indicata.

Arcis oppugnatio.

Regis cæci militaris fortitudo.

nimè demiſit, ſed iacula contra noſtros intorſit. Vix fieri poterat, vt telum aliquod fruſtra, eò quòd noſtri valdè conferti eſſent, accideret. Itaque aliquot Luſitanos homines iaculis emiſſis vulnerauit, inter quos ipſe Gnaia fuit, cuius ceruicem iaculo ſauciauit. Quod cùm Emmanuel Fernandus, qui Regis Emmanuelis in ea regione negotia gerebat, animaduerteret, in Regulum inuaſit, & caput illi continuò præcidit. Occiſo Rege præcepit Gnaia noſtris, vt à maleficio abſtinerent, & vniuerſæ multitudini parceretur. Voluit enim ea ſignificatione clementiæ incolas ad ſe allicere, vt qui virtutis documenta perſpexerant, humanitatis etiam lumẽ in perditis rebus experirentur. Hac re geſta Gnaiæ viſum eſt, reipub. illius ſtatum collocare, & præmio etiã digno Acotem, qui ſtrenuam operam in eo tumultu nauarat, afficere. Illum igitur Regis Emmanuelis nomine Regem creauit, & ciues, vt illi libenter obtemperarent, effecit. Acotes fidem dedit, ſe perpetuò, quæcũque Rex Emmanuel, & Duces illius ei præſcriberent, eſſe facturum. Interim cùm cælum illius regionis eſſet noſtris infeſtum, & propter paluſtres humores ardentiſſimis Solib⁹ exſiccatos, corpora multorum inficeret, accidit, vt Luſitanorum corpora ſummus languor occuparet, & multi decumberent, & tetra lue atque tabe confecti morerentur: ipſeq; Gnaia eodem morbo ſublatus eſt. In cuius locum fuit Emmanuel Fernandus omnium conſenſu ſubſtitutus. Eo autem tempore Almeida ex Cidebarbuto, & Emmanuele Coreſma nauarchis, qui in Indiam miſſi ab Emmanuele fuerant, intellexit, Petrum Gnaiam morbo extinctum eſſe: & præterea in vrbe Quiloenſi tumultuari, propter necẽ Mahumeti regi per ſummum ſcelus illatã. Illum namque Rex Tirendicundus, qui erat cognatus Abrahemi, inſidijs occiderat. Hæc illi, cum oram illius regionis legerent, vt fuerant ab Emmanuele iuſſi (volebat enim Rex intelligere, an Franciſcus Albuquercius, & Petrus Mendoza, qui perierant, in aliquam illius regionis oram euaſiſſent) in curſu cognouerant. Almeida conti-

Rex occiſus.

Gnaiæ clementia.

Acotes Zofalenſi regno præficitur.

Gnaiæ mors.

Quiloenſis tumultus.

continuò Nonium Vaſcium Perieram in Zofalam miſit, qui arci præeſſet, & in curſu Quiloã motib. propter necem Regis agitatam conſtitueret, & in authores etiam cædis, ſi fieri poſſet, adnimaduerteret. Hoc in loco non erit abs re, de regionis huius ſitu pauca dicere. Cõſtat iam inde ab Homeri temporib. eam Africæ partẽ, quam Græci Aethiopiam appellant, in duas partes eſſe diſtinctam. Vna namq;, vt ipſe Homerus author eſt, ad occaſum Solis, altera ad ortũ pertinet: & vtriuſque partis regiones vltimæ, quæ ad Auſtrũ longiſſimo tractu protenduntur, Oceano terminantur. Occidentalis Aethiopia cũ ea Africæ parte, quæ Gaditano freto definitur, continens eſt, atq; in Auſtrum inde continuata diſtenditur, vſq; eo, dum quinq; tantùm fermè gradibus ab æquinoctiali regione diſtet, atq; deinde in ortum Solis inflectitur, & ad principiũ promontorij Bonæ ſpei maximo ſpatio dilatatur. Inde verò rurſus in Auſtrũ tanta longitudine procurrit, vt æquinoctiũ ſuperet, & Auſtrũ verſus, circiter grad⁹ triginta & quinq; ab æquinoctiali plaga diſſideat. Inde ad ortũ Solis extenta, ad æquinoctialem rurſus adducitur, & Septentriones reſpicit, donec tãdem in ſinum Arabicum atq; in promontorium Praſum perueniat. Ibi Arabiam ab ortu ſolis ſpectat. Intimus autem ille ſinus Heroum ciuitate definitur. Continet autem AEthiopia ſupra dimidiam Africæ totius partem. Regio partim eſt fertilis, & multis frugibus, & armentis, & pecoribus abundat, & quamplurimis fluminibus alluitur: partim deſerta & inculta & rerum omniũ aſperitate vaſtata. Eſt etiam in illa nõ ſolum maxima linguarum, ſed etiam morum diſſimilitudo. Nam quidam ſunt mites, & cõmodi, & ad omnem rationem humanitatis propenſi. Alij verò ſunt moribus immanib. efferati. Ea verò pars Aethiopiæ, quæ ſpectat ad Solis ortum, à promontorij illius maximi flexu incipit, & deinde ad Aethiopiam, quę ſupra Aegyptum eſt, poſt varios ſinus & flexus extenditur. Continet aũt Aethiopia elephantos quãplurimos, è quibus magnam vim eboris mercatores inde in mul-

Zofalenſis regni deſcriptio.

Aethiopia duplex.

Aethiopũ lingua & mores.

In multas alias orbis terrarum regiones important. Abundat multis auri,& æris,& argenti venis, alijſque rebus innumerabilibus,plurimis in locis opulenta eſt. Calores tamen noſtris hominibus infeſtiſſimi, & febres mortiferæ eos his commodis omnibus arcent,terroribusq; mortis obiectis impediunt,quò minus multas ex Aethiopia vtilitates excipiant. Quanquam tantas plerunque vires habet auaritia, vt mentes hominũ à cogitatione mortis,qua nihil videtur eſſe terribilius, frequenter abducat.In hac autẽ Aethiopiæ parte, quæ eſt vltra promontoriũ Bonæ ſpei, quæ Auſtrali Oceano terminatur, eſt regnum latiſſimum, quod Benomotapa nominatur,cui,antè,quàm Luſitani eas oras perluſtrarent, omnes illius oræ Reges ſine recuſatione parebant. Eſt autem auro, ſupra quam quiſquam exiſtimare poteſt,ditiſſimum. Nam è fluuijs etiam atque lacubus eruitur.Multique Reges Regi Benomotapæ auri tributum quotannis impendunt. Gens ſimulachra minimè colit: vnum Deum cæli & terræ conditorem confitetur.Cultus & veſtitus nõ eſt cultui, quo reliqui Aethiopes vtuntur,abſimilis. Regem incredibili ſuperſtitione venerantur, Rex duo Regiæ maieſtatis inſignia geſtat. Vnum eſt, paruus quidam ligo cum eburneo manubrio. Alterũ iaculis duobus haud ita magnis continetur. Ligone ſubditos ad terræ culturam adhortatur,ne propter ignauiam atq; deſidiam terram deſerant,& fame coacti latrocinentur.Vno verò ex iaculis ſignificat,ſe ſcelerum vindicem futurum, altero vim externam ab hoſtibus armis atque virtute repreſſurum.Regum filij, quos habet ſtipendiarios, apud illum nutriuntur, tum vt ea educatione Regẽ debita fide & amore proſequi ſtudeant, tum vt illis obſidibus Rex eorum parentes in officio & fide contineat. Eſt maximo ſemper exercitu conſtipatus,quãuis ſumma pax & otium cum omnibus finitimis nationibus ſit illi firmo fœdere conſtitutum. Tunc enim cenſet, ſibi nullum à bello fore periculum, cùm in pace bellũ

Benomotapa regnum ditiſſimũ auri.

Regis inſignia.

Prudenter factum.

ſemper

ſemper Regum fortunis impendere ſuſpicatus fuerit. Singulis annis mittit ex ſuis domeſticis & familiaribus, qui ignem nouum Principibus & Regibus, qui in illius ditione ſunt, nomine ipſius Regis impertiat, atque inde reliquis hominibus diſtribuatur. Quod quidem ad hunc modum fit. Vbi Legatus ad domum cuiuſuis Principis accedit, ignis extinguitur. Deinde rurſus à legato nouus ignis excitatur: tunc omnes eò commeant, vt ignem inde in domos ſuas inferant. Hoc qui facere recuſat, proditor, atq; rebellis exiſtimatur, & tanquam maieſtatis reus extremo ſupplicio punitur, & ſi opus ita fuerit, exercitus in illum comparatur, vt hominem fidei deſertorem multis excruciatum ſupplicijs interimat. Hæc quidem de regione illa Aethiopiæ, cuius ambitu Zofala etiam continetur, ſatis eſſe puto.

Superſtitioſus mos ignis à Rege quotannis petendi.

RES INDICAE.

In India verò Franciſcus Almeida, ne tempus vllum abire ſine fructu pateretur, Laurentium filium cum claſſe nauium nouem miſit in inſulas, quæ Maldiuæ appellantur. Sunt autem complures, modicis inter ſe æſtuarijs diuiſæ, Cochimoque circirer bis centum & quadraginta millibus paſſuum diſtant. Ibi eum iubebat ſpeculari, num quæ naues Saracenorum ab Oriente Sole in Occaſum nauigarent, quas ipſe captas Cochimum perduceret. Tanta verò fuit æſtus vis, vt Laurentius à curſu prorſus abduceretur. Delatus autem fuit in inſulam non ita lato mari à Cori promontorio, quod Comorinum appellãt, diſiunctam: quam multi ſuſpicantur eſſe Taprobanam. Sed qui Ptolemæum ſequuntur, Taprobanam aſſerunt eſſe illam, quæ eſt aureæ Cherſoneſo oppoſita, quam incolæ Samatram appellant. Hæc autem, de qua loquimur, à Ptolemæo Cori, nomine promontorij Indici, in quod ſpectat, appellatur. Inſula nominatur ab incolis Zeilanda. Ea patet in longitudinem à Septentrione ad meridiem circiter ducēta & quinquaginta paſſuum millia: latitudo autem, vbi eſt latiſſima, non vltra centum & quadraginta millibus paſſuum dilatatur. Eſt autem admodum fertilis, neque ſolùm varijs frugibus abundans, verùm & herbis, &

Maldiuæ inſulæ.

Comorinũ promontorium.

Zeilanda inſula.

bis,& plantis odore mirifico redolentibus egregiè veſtita:quæ quidem ſine vlla cultura proueniunt. Malorum citreorum nemora ſunt denſiſſima: fructus varij atque multiplices tam ſapore, quàm odore gratiſſimi. Magnã præterea vim cinnamomi paſſim fundit. Multi præterea pretioſiſſimi lapides atque multiplices è ſaxorum ingentium venis eruuntur: & gemmæ etiam incredibili multitudine,& ſingulari colore atq; fulgore,extractis oſtreis è profundo maris gurgite, reperiũtur. Ad hæc,mirã Elephantorum copiam nutrit. Erat tota inſula ſeptem regnis diſtincta,è quibus tamẽ vnus & opibus,& dignitate,& imperio multum reliquis anteibat. Is in ciuitate maxima, quæ Columbum appellatur, imperij ſedem & domicilium collocabat Eſt in media inſula mons præcelſus, multis paludibus cinctus. Ex illius ſummo faſtigio collis aſſurgit,è cuius medio è lacu quodã aquæ dulces atque perennes emanant. Prope lacum eſt ſilex,in qua cernitur veſtigium hominis impreſſum. Eſt autem inſitum incolis, veſtigium illud eſſe primi parentis generis humani,qui inde in cœlũ ſublatus ab illis eſſe dicitur. Non procul autem inde Sacellum viſitur,in quo duo ſepulchra mira ſuperſtitione coluntur. Exiſtimant enim in his condita fuiſſe corpora primi hominis,& vxoris illius,è quorum ſemine fuit vniuerſum genus humanum propagatum. Ea verò opinio animis penitus infixa facit, vt eò multi Saraceni,& alij longè diuerſis ſuperſtitionibus impliciti,religionis gratia confluant, Locus adeò accliuis eſt,vt neq; manibus niti ad ſummum poſſint, ſed ſcalis & catenis adiuti eo perueniant. Ad hanc inſulam Laurentius cum claſſe ſibi commiſſa delatus, portum ſubijt,quem incolæ Gabalicamum appellant. Id cùm Rex (nec enim indè procul aberat) accepiſſet, Legatum ad illum cõtinuò cum muneribus miſit,qui ab eo pacem peteret. Laurentius Legatum benignè & hoſpitaliter accepit,& muneribus illis ornauit, quæ ei grata fore ſuſpicatus eſt. Tandem vt pacem cum illo firmaret,miſit vnum de comitibus ſuis, virum nobi-

Columbũ Zeilandæ metropolis

Adami veſtigium.

Protoplaſtorũ ſepulchrum.

Gabalicamus port⁹ Zeilandæ.

Zeilandenſis ad Laurentiũ le-

gatio pacifica. lem atque primarium, Pelagium Souſam nomine, qui in regiam deductus, Regem offendit miro fulgore circumlucentem. Partim enim gemmis, quibus erat excultus, partim cæreis facibus; quamuis dies eſſet clariſſimus, omnia ſplendebant. Ad maieſtatem enim pertinere exiſtimabat, eiuſmodi facibus circumſederi. Fuit Pelagius Souſa cum reliquis, qui illi fuerant comites attributi, admodùm honorificè receptus, fœdusq́; ſine vlla recuſatione ſancitum. Fœderis conditiones hæ fuerunt, vt is Emmanueli Regi ſingulis annis tributi nomine ducenta & quinquaginta millia pōdo cinnamomi penderet, Rex autem Emmanuel illum in fidem & clientelam reciperet, & Ducibus ſuis præciperet, vt illius portus atque maritimas ciuitates ab hoſtium iniuria prohiberent. Id fœdus ſub ea conditione ratum habuit Laurentius, ſi pater illius author fieret. Pondus tamē cinnamomi fuit Regis iuſſu nauib. Luſitanis impoſitum. Tantus enim erat regi metus iniectus, vt vix vllum officium, quod ad pacem cū noſtris firmandam valeret, ei ſatisfaceret. Eiuſdem conſenſu Laurentius in terra columnam marmoream cum Regijs Emmanuelis inſignibus ſtatui iuſſit, quo ſignificabat, inſulæ poſſeſſionem ab illo nomine Emmanuelis occupari. Hac re confecta, Cochimum ad patrem redijt, à quo fuit in Anchediuā miſſus, vt arcē muniret, & totam illā oram maritimā perluſtraret. Emmanuel Pazagna ſimiliter Cananorē eiuſdem Almeidæ iuſſu petijt, vt Laurentio Brittio in arce ædificanda atq; munienda opem afferret. Interim dum tempus in his negotijs teritur, venit ad Laurentium vir quidam Italus nomine Lodoüicus VVartmanus, patria Bononienſis, qui ſtudio orbis terrarum cognoſcendi, multas regiones peragrarat, atque tandem ſub mercatoris habitu, cùm ſe Saracenum eſſe ſimularet, Calecutium peruenerat. Ibi cùm multi multa de Portugalenſibus commemorarent, nomine gentis excitatus, quaſi quæ gens eſſet, ignoraret, qui mores & inſtituta illius eſſent, quā religionis ſectam ſequeretur, quo caſu fuiſſet in Indiā delata

Fœdus Zeilandenſis Regis cum Emmanuele.

Lodouici VVartmani ad Luſitanos aduentus.

delata, quæſiuit. Saraceni gentem eſſe malificam & ſceleratam narrant, cuius omne ſtudium in latrocinio & crudelitate conſumeretur, multaque iam detrimenta Saracenis in partibus illis intuliſſe. Tum Lodouicus ſimulat ſe indigniſſimè pati, tantam gentis impuriſſimæ audaciam & temeritatem tandiu impunitam eſſe, quæ iam interitu funeſtiſſimo debuiſſet meritas facinorum & ſcelerum pœnas exoluere. Inde cū ſe in familiaritatem eorum, qui plurimum poterant, inſinuaret, & conſilia Regis explorat, & quo animo claſſem ingētem compararet, quibus auxiliis ſe in nominis Luſitani perniciem ſepiret, intelligit. Interim ſpem maximam concipit, fore, vt breui Luſitanorum ope ſeſe à Saracenorum familiaritate impuriſſima vēdicaret. Cum Mediolanenſibus autem conſilia communicat, & eos adhortatur, vt relicto Calecutio ſe ad Luſitanos conferant. Reſpondent illi ſe Chriſtianos eſſe, ſcelerum tamen ſuorum conſcientia perterreri, nè ad Chriſtianos confugiant. Lodouicus bono illos animo eſſe iubet, ſeque operam daturum pollicetur, ne illis fraudi eſſet facinus, quod in Chriſtianum nomen conſciuerant. His ita conſtitutis, quam primùm occaſionem oblatam vidit, arripuit, atque ad Almeidam ſe contulit. In eo curſu in Laurentium incidit. Ibi tunc quas copias Rex Calecutienſis pararet, quam claſſem inſtrueret, illi nunciauit. Docuit præterea, valdè Mediolanenſes facti ſui pœnitere. Eoſque, ſi veniam impetrarent, libentiſſimè ad Luſitanos redituros. Quod vt confeſtim fieret, Laurentium vehementer adhortari cœpit. Illorum namque opera quamplurima tormenta apud Calecutienſem Regem conflari, multoſque idem artificium ab illis inuitiſſimis perdiſcere. Laurentius illum laudat, & muneribus afficit, atque promiſſis excitat, ad patremque deduci iubet. Pater confeſtim filium per literas admonuit, vt ſe ad dimicandum cum hoſte pararet. Et Lodouicum dimiſit, vt Calecutium reuerſus, Mediolanenſes data fide Cochimum perduceret. Id Mediolanenſes lætiſſimis *Perfidia*

Mediolanenſiũ punita. animis acceperunt. Sed dum fugam parant, fuit eorum conſilium enũciatum, deprehenſiq; pœnas morte crudeliſſima luerunt. Lodouicus vix ſe fuga à periculo cædis proripuit. Interim claſſis Calecutieſis ſummâ vi parabatur. Ea fuit octoginta maiorũ nauium, & *Claſſis Caecutienſis.* centum & viginti quatuor paronum. Erat autem & armis, & tormentis, & hominum multitudine, multiſque munitionibus inſtructiſſima. Laurentius cum claſſe vndecim nauium in illam inuectus eſt. Erant autem in hac claſſe octingenti milites Luſitani, viri acres, & armis egregiè muniti. Auxilia præterea Indica, non tamen valdè firma, conquiſierat. Ventũ erat *Prælium nauale.* ad Cananoris oram, cum vtrinq; concurſum eſt. Atque primùm cùm diſſonis clamoribus, tubarum cantibus, tormentorum crebris ictibus mare atque tellus tremefacta ſtrepitus horrendos edidiſſent, tandem naues ipſæ manib. ferreis inter ſe deuinctæ concutiũtur. Laurentius nauem hoſtium prætoriam conſpicatus, in eam impetum fecit, & harpagone ſæpè fruſtra conjecto, tandem eam firmè tetinuit. fuit vtrinque ſatis acriter dimicatũ. Laurentius tamen in nauem inſiluit. Illum Philippus Rodericus, Ioannes Homo, Fernandus Petreius Andradius, Vincentius Pereira, Rodericus Pereira, & alij quidam homines fortiſſimi ſequuti ſunt. Erant ſexcenti milites in hoſtium naui, qui cũ *Nauis prætoria capta.* rem in ſummum diſcrimen adductam cernerent, ne inulti caderent, laborabant. Sed tandem omnes partim occiſi, partim capti ſunt: aliqui verò ſe in mare demiſerunt, vt nando ſalutem quærerent. Hac naui capta, Laurentius Nonnio Vaſcio Pereiræ opem opportunè tulit. Is enim cùm naui haud ita magnæ præeſſet, nauem hoſtium valdè magnam inuaſerat, eamque iniecto harpagone ſuæ deuinxerat. Sed nihil propius eſt factum, quàm vt nauis illius, hoſtilis nauis ictibus alliſa deprimeretur. Præterea tanta multitudo ſagittarũ & iaculorum ab hoſtibus accidebat, vt omnes fermè quamuis acerrimè decertarẽt, ſe interituros arbitrarentur. Sed aduentu Almeidæ, hæc quoq; nauis hoſtium

expugna-

expugnata fuit, & ex quingentis militibus, qui ea vehebantur, nemo euaſit, niſi tantùm illi, qui natandi artificio vitæ ſuæ conſuluerunt. Erant in hoſtiũ claſſe ex eo numero, quem diximus, multæ mercatorum naues, qui reliquarum nauium robore & multitudine nitebantur. Hi cùm cernerẽt duas illas naues expugnatas, diffidere de pugnæ euentu cœperunt. Dum igitur animaduertunt noſtros ita pugnandi difficultatibus implicitos, vt minimè illos fugiẽtes inſequi poſſent, vela dant: & alij quidem ſe in Calecutienſem portum recepêre: alij verò cum nauigando curſum liberè tenuêre, quem optabant. Reliquæ naues ſtrenuè iaculis & tormentis partim æneis, partim ferreis, & nauiũ impreſſione decertabant, & cominus etiam multis in locis haſtis & gladijs rem gerebant. Erant aũt noſtri in magno periculo. Nam multæ ſimul naues hoſtium vnam nauem ex noſtris circumſiſtebant. Ab omnibus tamen fuit diu magna virtute dimicatũ, & hoſtes tandem in fugam conuerſi. Supra tria millia hoſtium cæſa ſunt. Decem naues cum multis paronibus depreſſæ: duo ſigna Regia & nouẽ naues maiores captæ, & magna præda parta. è noſtris ſex tantùm in pugna ceciderunt. Re ex animi ſententiá geſta, Laurentius ſe Cananorem contulit. Fuit autem à Rege cum magna lætitiæ ſignificatione, & cum non mediocri admiratione virtutis exceptus. Interim dum hæc geruntur, cùm Zabaius Goæ princeps intelligeret, Calecutienſem regem magnam claſſem cõparaſſe, & noſtros, vt cum illa dimicarent, ex arce Anchediuenſi ſoluiſſe, noluit eam rei benè gerendæ, vt opinabatur, occaſionẽ amittere. Conſilio igitur Luſitani cuiuſdam, qui religionẽ abiurauerat (erat autem is ex illis exulibus, qui morte damnati fuerant, & ea conditione liberati, vt terras incognitas explorarent) claſſem ſexaginta nauium in Anchediuam miſit, quæ arcem expugnaret. Claſſi autem eundem Luſitanũ præfecit. Fuerat is faber lignarius, & in reficiendis arte ſua nauib. vſui noſtris erat. Appellabatur Antonius Fernandus. Tunc verò poſt

Hoſtilis claßis fuga.

Luſitanorum periculum.

Victoria Luſitanorum.

Zabaij in Anchediuam expeditio irrita, & Antonij Fernandi apoſtaſia.

ſcelus nefarium cum religione nomen mutârat, & Abedella nominabatur. Is cùm naues ad Anchediuæ arcem appuliſſet, continuò eam oppugnare inſtituit. Emmanuel autem Pazagna, qui præfectus arcis erat, tanta vi reſtitit, vt hoſtibus magnam perniciem afferret. Itaque vir nefarius obſidionem ſoluit, & Goam cum ſuorum cæde & interitu, & cum inſigni dedecore reuerſus eſt. Almeida tamē cùm cerneret, illam arcem nullum vſum habere, nec ex inſula aliquam vtilitatem percipi, neq; poſſe, eò quòd procul Cochimo aberat, niſi ſumptib. immodicis, & cum magno periculo defendi, & copias quas habebat, eſſe exiguas, neq; cōmodum eſſe, eas diſpertiri, de ducum omnium ſententia arcem diruere iuſsit. Laurentium igitur in Anchediuam cum claſſe miſit, vt id exequeretur. Is vt fuerat iuſſus, in naues Pazagnam cum militibus, qui erant in præſidio, recepit, & arce diſiecta Chochimum rediјt.

Anchediuēſis arx diruta à Luſitanis.

RES EVROPEAE

Philippi Regis in Hiſpaniā aduentus.

Per idem ferè tempus, quo hæc in India gerebantur, Rex Philippus Maximiliani Imperatoris filius, & Fernandi & Iſabelæ gener, è Gallia Belgica in Hiſpaniam venit. Habebat autem ille in matrimonio Ioannā Fernandi & Iſabelæ filiam, ad quam poſt mortem Ioannis, & illius Iſabelæ, quæ Alfonſo primū Ioannis Regis filio, deinde Emmanueli nupſerat, regni patrimonium iure veniebat. Philippus igitur cū vxore, poſtquā accepit Iſabelā Reginam ſocrum ſuā è vita deceſsiſſe, in Hiſpaniam venire maturauit, vt regni hæreditatem adiret. Id cū Emmanuel intelligeret, & iam eos in Artabros perueniſſe, compertum haberet, ratione cognationis & vicinitatis admonitus eſt, vt illis ſine vlla mora per Legatos de felice in Hiſpaniam aduentu gratularetur, fidemq; daret, ſe nullo in loco, in rebus omnibus, quæ ad illorum dignitatem & voluptatem pertinerent, officio fratris amantiſſimi defuturum. Legatus fuit Iacobus Lupus Aluitenſis Dynaſta: qui quidem fuit à Regibus illis admodum honorificè ſuſceptus, reſponſumque ab eis tulit amoris & officij pleniſsimum. Hoc eodem tempore ſuſcepit Emmanuel actionem

Emmanuelis ad Philippum gratulatoria legatio.

Emmanuelis de com-

ctionem memoria ſempiterna digniſſimam, quanuis in eo, quod effectum cupiebat, fruſtra cõtenderet. Videbat enim Princeps Chriſtianos, odijs acerbiſſimis ſtimulatos, inter ſe cum magno rerum omnium diſcrimine decertare, Rempub. Chriſtianam dilacerari, vires frãgi & debilitari, & hoſtiũ opes interim Chriſtianorum furore & amentia indies augeri. Verebatur aũt nè malum illud ſerperet, & in Chriſtiani nominis perniciem, ſi non eſſet opportuno remedio prouiſum, erumperet. Cùm autem hæc ſecum agitaret, tum id in primis eum vehementer angebat, quòd Chriſti ſepulchrũ eſſet à Saracenis occupatũ, & à Chriſtianis Principibus turpiſsimè neglectum. Omnia verò mala, quæ tunc rebus Chriſtianis accidebãt, interpretabatur propter hanc negligentiam pietatis incidere: & religionẽ ſocordia & deſidia violatam, arbitrabatur eſſe magnitudine roboris atq; virtutis expiandã. His curis anxius, legationem ad Iulium Pontificem Maximum decreuit. Legatus fuit Odoardus Galuanus, Regis ipſius conſiliarius. Summa legationis hæc fuit. Principes Chriſtianos inter ſe propria de dominatione cum periculo vniuerſæ Chriſtianæ Rei. dimicare. Opes interim Principis Turcarum, & Sultani etiam vires vehementer amplificari, & rebus Chriſtianis imminere. Nemine verò eorum Principum, quorum officiũ erat, hoſtium impetũ à Chriſtianis propoſita etiã morte reprimere, tanto periculo commoueri. Si gloriæ cupiditas Principes ad arma ſolicitabat, quod decus tantum eſſe poterat, quod eſſet cum Chriſti ſepulchro armis vindicato comparandum? Si multa poſsidendi cupiditas ſtimulos illis adhibebat, cur non animum ad Aſiæ & Aegypti regiones opimas, maximisq; opibus opulentas adijciebant? Per Chriſtum igitur Optimum Maximum ipſum Iulium obteſtabatur, vt omne ſtudium ſuum, omnem virtutem & induſtriam, omnes curas & cogitationes in diſcordijs tollendis, & pace conſtituenda conſumeret: & Principes Chriſtianos ad interitum Mahumetani nominis exhortaretur, vt ita ſempi-

muni ſalute ſollicitudo.

Emmanuelis ad Pontificẽ Max. Legatio pro communi concordia.

ternam gloriam, quæ nullis vnquam ſeculis eſſet inter-itura, compararent. Se verò ad eam rem regni ſui opes vniuerſas polliceri, libentiſſimeq́; per ſe in tam præclaro certamine quoduis diſcrimē capitis aditurum. Hęc quidem Emmanuel ſine vllo fructu per literas atque legatos egit. Erant enim Principes animis propemodum efferati, & vſque adeò propter turbulenta diſſidia à cogitatione impendentis calamitatis abducti, vt hāc orationem non ſolum animis aſpernarentur, verùm etiam ludibrio haberent. Hoc eodem anno Emmanuel Caſtellum in Africa ædificari præcepit, extra fretum Gaditanum, in ea ora, quæ ad Auſtrum pertinet, vt ex eo poſſent infeſta ſigna Mauris eam regionē incolentibus ſæpius inferri. Huius autem ædificij curam Iacobo Azambugeo, viro impigro, qui multa decora virtutis militaris obierat, aſſignauit. Fuit Caſtellum magno cum labore & contentione à noſtris ædificatum. Multi namque Mauri vndique confluebant, vt noſtros opere prohiberent. Itaque neceſſe erat noſtris eodem tempore Caſtellum ædificare, & hoſtium vim armis atque virtute repellere. Anno inſequente, qui fuit à Chriſto nato, M. D. vij. inſtruendas curauit Emmanuel naues quatuordecim, quę varijs temporibus Olyſippone ſoluerunt. Vt quæque enim erat expedita, ita vela faciebat. Nulla tamen earum eodem anno in Indiam peruenit. Vaſcus Gomecius Abræus, vnus è Ducibus à Rege delectis, iuſſus erat in Zophala arci præeſſe. Is cum Aethiopiæ oram præterueheretur, inſtituit, vt nauigium incredibili celeritate, cuius erat nauarchus Ioannes Chanoca, facem præferret, quam reliqua nauigia ſequerentur. Hoc tamen fuit Ducis negligentia diſſolutum atque diſſipatum: milites in terram enatarunt. Quorum pars aliqua, quæ in manus hominum immanium inciderat, fuit in vinculis detēta, & à noſtris, qui oram eandem legebant, pecunia liberata. Rodericus verò Suarius, qui erat vnus è nauarchis, incidit in nauem, quæ ex Arabia ſoluerat, in qua erant homines quingenti: cum quibus magna armo-

RES AFRICANAE.

ANNVS à Chriſto nato, 1507.

Nauis Saracenica expugnata.

rum contentione manum conſeruit, eamque tandem expugnauit, & omnes Saracenos ferro concîdit. Tres autem nauarchi fluctibus oppreſſi periêre. Omnes verò naues, quę euaſerant, in hyberna deductę ſunt. Cùm verò in India exploratum fuiſſet, nullum è Luſitania noſtris auxilium aduenſſe, Saraceni animos erexerūt & confirmârunt, tempus adeſſe credentes, quo poſſent nomen Luſitanum omninò delere. Itaq; Regem Calecutienſem adhortantur & admonent, ne occaſionem præclari cuiuſdam facinoris diuinitùs oblatam prætermitteret. Augures etiam inſignem eo anno victoriam illi portendebant. Sacerdotes item atq; Brachmanæ, quaſi Deorum oraculis incitati, multa referebant, quibus Regem ad ſpem ſummi decoris excitarēt. Rex omnia, quæ ad bellum erant neceſſaria, ſumma induſtria comparabat. Hæc omnia Prætor Almeida per exploratores & transfugas exploratè cognoſcebat. Vt autem hoſtibus ſignificaret, ſibi non opus eſſe vllius claſſis auxilio, duas feſtinanter claſſes inſtruxit. Vnam, vt naues, quæ Cochimo Cori promontorium verſus nauigabant, ab hoſtium incurſione defenderet: in qua erant triremes duæ, naues onerariæ duæ, & vnus paro: quam Emmanueli Pazagno commiſit. Alteram, quæ oram illam tutaretur: in qua erant vndecī naues, quibus Laurentiū filium præfecit. In hac claſſe nauarchus erat quidam, nomine Gundiſſaluus Vaſcius Goes, qui cùm minimè commeatu abundaret, vt rei frumentariæ conſuleret, Cananorem petijt. Inde profectus, vt ſe rurſus cum Laurentio coniungeret, feſtinauit. In eo autem curſu nauem Saracenorum, quæ Cananore veniebat, offendit, in eamque ferociter inuaſit. Saraceni minimè repugnarunt. Se namque fœderatos eſſe dicebant, & litteras, quæ eiuſdem fœderis fidem facerent, Laurentij Brittij, qui arcis Cananorenſis, vt dictum eſt, præfectus erat, oſtenderunt. Sunt enim hoc iure omnes, qui in Indico mari nauigant, iam inde ab eo tempore, quo Luſitani in India arces ædificare cœperunt, vt nemini liberum ſit naui-

RES INDICAE.

Duæ Luſitanorum claſſes.

Luſitanorum ius & imperij nauticum.

gare, niſi ab aliquo Luſitano vel Duce, vel arcis Præfecto (fide prius illius, qui nauẽ cõſcendere vult, diligenter explorata) literas acceperit, fidem fœderis continentes. His literis tuto nauigant. Aliter enim à noſtris nauarchis capi, bonisq; omnibus euerti, & vita, aut ſaltem libertate priuari poſſunt. Tunc igitur cum Saraceni literas oſtentarent, quibus nixi ſe mari commiſerāt, Goes ſiue auaritia cæcus, ſiue barbara immanitate ductus, ſiue odio gentis illius efferatus, clamauit, litteras illas fuiſſe per fraudẽ extortas, ſeq; exploratum habere, illos eſſe Chriſtiani nominis hoſtes, & perniciẽ Luſitanis omnib. per ſummũ ſcelus & perfidiam machinari. Daturos igitur illius tam ſceleſti facinoris pœnas. Itaq; nauem diripuit, hominesq́; miſerrimos, hominũ atq; Dei fidẽ explorantes, in velum inſuit, & nauẽ iam exinanitã, tormentorum ictib. perforatã depreſſit. Fuit hoc facinus non ſolũ crudele, & inhumanũ, contra ius gentiũ, & contra omnẽ rationem humanitatis nefariè & flagitioſè ſuſceptum: verùm etiã, propter temporis illius adeò periculoſi rationẽ, temerarium, & furoris & amentiæ pleniſſimum. Cum enim nondum eſſet imperium fundatũ, & exiguis admodũ copijs Luſitani maria illa tenerent, conueniebat, vt quod virib. adipiſci non poterant, exiſtimatione fidei & humanitatis aſſequerentur. Nam cùm nullũ vitæ præſidium fide firmius ſit, tũ eo tẽpore, quo reliqua præſidia adeò infirma erãt, omnis ſalutis ratio erat in fidei opinione collocanda. Vt enim fidei & benignitatis nomen excellens omnium mortalium animos ad beneuolentiã allicit: ita infamia perfidiæ & crudelitatis odium incẽdit, & ad vindictam ſtimulat. Quod tunc re ſatis perſpectum fuit. factum enim eſt, vt facinus illud redderet Luſitanũ nomẽ illis nationibus odioſum & inuiſum. Almeida verò id indigniſſimè paſſus eſt, Goemq́; honore priuauit, neq; poſt illum diem ad ſuam familiaritatem admiſit. Eo tempore Rex Cananoris obierat, & alius in ipſius locum ſucceſſerat, qui erat in noſtros animo vehementer infeſto. Opera namq; Calecutienſis

Gundiſalui Vaſcij iniquum et crudele facinus.

Perfidiæ deteſtatio.

Cananorẽſis Rex Luſitanis infeſtus.

ad regnum peruenerat. Erat Cananore Saracenus Mamele nomine, copijs & exiſtimatione, eorum Saracenorum, qui terras illas incolebant, facilè princeps. Nauarchus autem nauis illius, quam Goes in alto merſerat, erat ſororis illius filius. Hic cũ percepiſſet, merces ſuas, quas nauis illa conuehebat, eſſe direptas, nauemq; depreſſam, & hominem ſibi coniunctiſſimum cum reliquis, crudeliſſimè demerſum, dolore ſtimulatus ad Laurentium Brittium rectà contendit, & maximis vocibus de iniuria ſibi facta conqueritur. Tu, inquit, nos prodidiſti, tu nos in fraudem induxiſti: quod nauem amiſerim, quod bonis ſpoliatus ſim, quod nepote meo chariſſimo ſim orbatus, id perfidia & ſcelere tuo factum eſt. Qui fieri enim potuiſſet, ſi teſtimonium literarum tuarum bona fide conſcriptum fuiſſet, vt vir Luſitanus, atque nauis magnæ præfectus, tam crudeli iniuria nos omnes affeciſſet, tantumque in multos noſtræ ſocietatis homines cladis inuexiſſet? Brittius iurat ſe nihil fraudis admiſiſſe. Saracenus nullam ſatisfactionem accipit. Itaque vt erat lachrymis oppletus, & furore acriter inflammatus, ad Regem properat. Sequebãtur illum vxores, & parentes, & liberi eorum, qui fuerant crudelem in modum interfecti. Ibi cum eiulatu lugubri clamores in cælum tollunt, manus in Regem intendunt, fidem illius implorant, ius acerrimè poſtulant, &, vt de gente ſceleſtiſſima pœnas debitas expetat, obteſtantur. Is ſe minimè poſtulata neglecturum oſtendit. Tum arceſſito Mamele, ſibi minimè ingratum fore dicit, ſi illi, quacunque ratione poſſint, ſcelus illud vlciſcantur. Mameles continuò ad Saracenos, qui Calecutij negotiabantur, literas de hac iniuria miſit. Illi rem ad Regem deferunt. Is confeſtim miſit, qui nomine illius animum Regis Cananoris in noſtros acriter inflammaret, opemq; ſuam ad noſtrorum exitium minimè defuturam promitteret. Fore autem ſi coniunctis viribus in perniciem Luſitanæ gentis incumberent, vt illius memoriam è terris exterminarent. Hoc accepto nuncio, Rex totam ſuam cogitatio-

Mamlis Saraceni de Luſitanorũ iniurijs querela.

Calecutij Regis ad Cananorẽſem legatio.

Cananorẽ.

nem

ſis in Luſitanos molimina. nem ad exitium Luſitanorum traduxit. Atque principio, quod animo moliebatur, ſecretum tenuit. Interim autem foſſam latiſſimam à littoris vnius fine, ad alterum littus perduxit. Ea foſſa arcem (erat enim in angulo, quem mare circumluebat, ſita) ab vrbe dirimebat. Hoc ſeſe ad vrbem muniendam facere ſimulabat. Puteus autem erat non procul ab arce, è quo, noſtri ad bibendum aquam hauriebant. Hunc intercludere puteum hoſtis cogitabat. A foſſa namque ad puteum erat ſemita perangusta, quam aggeribus & turribus munire Rex ſtatuebat, vt inde noſtros putei aditu prohiberet, atq; ſiti conficeret. Hæc res fuit Præfecto Principis opera, qui erat in regnum ſucceſſurus, indicata. Is etiam demonſtrauit, Regem Calecut. præter alias munitiones, viginti & quatuor ænea tormenta Regi Cananoris clàm, quibus arcem quateret, miſiſſe: & præterea triginta hominum millia ſe in auxilium miſſurũ pollicitum fuiſſe. Laurentius Principi gratias egit, ſeque daturum operam confirmauit, ne vnquam beneficium apud ingratos collocâſſe iudicaret. Itaque ſuos continuit, ne in vrbe hoſtili cum vitæ periculo vagarentur. Ad Almeidam verò nuncium miſit, qui ſignificaret, quo in diſcrimine verſaretur. Almeida filium *Brittij munitiones.* miſit, qui arcem militũ præſidio, & cõmeatu, & armis firmaret, vt poſſet facilius obſidionem tolerare: quod ab illo diligentiſſimè perfectum fuit. Brittius cum animaduerteret, aquatione interclusa omnibus eſſe pereundum, illud telluris ſpatium, quod erat inter arcem & puteum interiectum, foſſa & vallo muniuit, eaq; munitione vtrunque littus incluſit. Tum põtem ſublicium extruxit qui vallũ cum puteo cõiungeret. Deinde varias turres excitauit, & tormẽta in illis diſpoſuit, quibus ſi vellet hoſtis aquationẽ impedire, eũ propelleret. Hoc cum rex animaduerteret, inſidias detectas eſſe *Arcis Cananorenſis oppugnatio.* cognouit. Non igitur vltra diſſimulandum ratus, arcẽ oppugnare conſtituit. Quadraginta hominum millia tunc in caſtris habebat, partim ex ſuis copijs, partim ex auxilijs, quę Calecutio iã aduenerant. Itaq; copias eduxit,

xit, & vallum confeſtim aggreſſus eſt. Noſtri maximo cum labore hoſtium impetū ſuſtinebāt. Sed de aquatione præcipuè acerrimū erat inter noſtros & hoſtes certamen inſtitutum, cum illi maxima cōtentione, ne Luſitanis vlla facultas aquationis daretur, pugnarent: contrà Luſitani, ne aqua excluderētur, periculoſiſſimā dimicationē ſubirent. Aqua igitur ijs, qui bibere cupiebant, erat multo ſanguine cōparanda. Noſtri verò cōſilio Thomæ Fernandi, præſtantis architecti, ab arce in puteū cuniculum egere: qui tanto ſilentio perfectus eſt, vt nunquam id ab hoſte animaduerti poſſet. Tum paulò ſuprà illud cuniculi oſtiū, quod ab arce ad puteum mediū pertinebat, trabes immiſit, & ſuper eas alias tranſuerſas iniecit. Tū magnā materiæ vim ſuper eas trabes demiſit, quæ puteū tegeret, ne poſſent hoſtes venenū in aquā infundere. Poſtremo ore ſūmo putei diſturbato, terram omnē cōgeſſit, ne poſſet hoſtis materiā extrahere. Sic aūt fiebat, vt noſtri tuto hoſtibus inuitiſſimis aquarentur. Rex igitur ab hoc conatu depulſus, vallum oppugnare multò acrius inſtituit. Cùm verò multi in ea oppugnatione caderent, vt tutius rem gereret, ingentes ſaccos lana & ſimili materia infarciri iuſſit, vt his oppoſitis tormentorum ictus exciperet. Dum autem hoc opus apparabatur, caſtra retrò mouit, & ſuos ab oppugnatione prohibuit. Brittius id non ſine conſilio fieri ratus, excogitauit rationem, qua hoſtis conſilium exploraret. Faber quidam lignarius illius iuſſu laqueum extruxit, eumque non procul à vallo ea parte, quæ valli portam reſpiciebat, leui materia atq; tellure contexit. Brittius quadraginta milites iuſſit extra vallum egredi, vt vrbem verſus pergere ſimularent. Hoſtes illos conſpicati, in eos impetum faciunt. Noſtri ſe ſenſium recipiunt: hoſtes acriter inſiſtunt. Eorum autem Dux, cùm omnibus præiret, in laqueum incidit. Quo facto noſtri hoſtibus repugnare multò acrius incipiunt: alij extra vallum egreſſi, ſe cum illis coniungunt, & hoſtes re inopinata perculſos expellunt, & paulò longius inſequuntur, ſignoq; dato ſe recipiunt, & Du-

Luſitanorū deſcrimen

Stratagema.

Aliud ſtratagema.

& Ducem laqueo expeditum ad Præfectum pertrahũt. Ex illo cognouit Brittius, quo animo rex bellum intermitteret. Præterea Princeps regni hæres per vnum de ſuis comitibus, ſcapha commeatu onuſta ſilentio noctis inuectum, illi Regis conſilium aperuit. Noſtri ad propugnandum ſe comparauerunt. Perfectis operibus Rex confeſtim aciem hoc ordine inſtruxit. Saccos primùm ſic oppoſitos eſſe iubebat, vt eſſent inſtar valli, quo milites poſſent ſine periculo ad Luſitanorum vallum accedere. Deinde milites cum arcubus, & ferreis fiſtulis, & varijs telorũ generibus ſequebantur. Poſtremum agmen Rex cum valida manu firmabat. Arcis tormenta quanuis globos ingentes partim ferreos, partim lapideos emitterent, cùm hi ſaccis exciperentur, nullum detrimentum hoſtibus afferebant. Ea res animaduerſa hoſtibus animos extulit, ita, vt quaſi debellatum iam foret, clamores ingentes ediderint. Sequenti die fuit oppugnatio multò ferocius inſtaurata. At Brittio venit in mentem, tormentum vnum, quo nondum vſus fuerat, quod multò vehementius globos eiaculari cognouerat, collimare. Cùm ille igitur, qui tormenti curam gerebat, ignem admouiſſet, factum eſt, vt ſaccos diſijceret, ictibusq; crebrius repetitis, omnes moles oppoſitas diſturbaret. Cùm igitur maiora tormenta in aciem hoſtium propugnaculo nudatam ingentes pilas, minora glandes valdè frequentes emitterent, magnam ſtragem ediderunt. Ea nocte vir quidã nobilis Caſtellanus, cognomento Guadelajara, poſtulauit à Brittio centum & quinquaginta homines, quos ipſe deligeret, quibus hoſtium caſtra terrore compleret. Cùm id illi fuiſſet conceſſum; de quarta vigilia (erat autem nox pluuia, caligoq; ue denſiſſima erat caſtris offuſa) noſtri hoſtes, nihil hoſtile propter noſtrorum paucitatem ſuſpicantes, tubarum cantu & clamoribus magnis exterrent, & alios graui ſomno conſopitos, alios ſemiſomnes obtruncant, reliquos in fugam pellunt. Vbi primùm diluxit, noſtri potiti caſtris, prædam non mediocrem in arcem conuehunt. Hunc felicem

Acies hoſtium.

Arcis oppugnatio.

Guadelaiaræ Caſtellani ſtratagema.

licem ſucceſſum caſus aduerſus deformauit. Erant frequentes ædes arci coniunctæ, arcis ipſius præſidio ab hoſtium impetu & incurſione defenſæ. In his erant variæ merces, & multiplex, & precioſa ſupellex, & annona, qua milites in ea obſidione alebantur. Factum eſt autem, vt pueri cuiuſdam negligentia, qui cùm iret cubitum, candelam incenſam reliquerat, vt candela in aridam materiam decideret, quæ ſubitò ignem corripuit, & domum inflammauit. Sic autem cum omnes ædes illæ eſſent è ligno ædificatæ, & folijs palmarum contectæ, & coniunctæ, factum eſt, vt omnes eodem incendio conflagrarent. Quamuis autem iactura multarum rerum maximi pretij fuiſſet, nihil Præfectũ aliud angebat, quàm annonæ penuria. Commeatum enim maxima ex parte flamma conſumpſerat. Nec erat ſpes vlla, quandiu hyems vigebat, vt aliundè poſſet commeatus importari. Ergo cùm fames noſtros opprimeret, cogebantur feles primùm, mures deinde & lacertos comedere. Præfectus aliquid audendum ratus, cognatum quendam ſuum cum triginta viris ſatis acribus miſit, qui in hoſtes improuiſo erumperet, & videret, an poſſet aliquid cibi è caſtris nõ valdè munitis abripere. At hoſtes in noſtros inuecti, multos cõuulnerârunt, ipſius cognati Ducis vultum conciderunt, & crura etiam ſauciârunt, ita, vt gradum facere nequiret: parumque abfuit, quin in hoſtium poteſtatem veniret. Sed adoleſcentis virtute, annos nati quinque & viginti, cui Ioannes Gregorius nomen erat, fuit è medijs hoſtibus ereptus, & in arcem intromiſſus. Quatuor autem è noſtris in eo conflictu cecidêre. Interim per ſeruos transfugas fuit Rex certior factus, noſtros grauiſſima fame premi. Exiſtimauit igitur eam occaſionem rei benè gerendę non eſſe prætermittendam. Itaque in loco ſatis accommodato, milites in inſidijs locauit, duas autem vaccas propius vallum agi præceperat. At noſtri cùm vaccas cernerent, Ducis iniuſſu (nec enim imperio, ſed fame mouebantur) repentè deſiliunt. Qui erant in inſidijs, in noſtros impetu fe-

Incẽdium circa arcẽ fortuitum.

Fames obſeſſos Luſitanos inuadit.

Hoſtiles in Luſitanos inſidiæ.

tu fe-

tu feruntur. Noſtri tamē tanta virtute reſtitêre, vt prius, quàm maiora ſubſidia poſſent aduenire, vaccas per valli aditum hoſtibus fruſtra repugnantibus introducerent. Harum carnibus diebus aliquot noſtri ſuſtentati ſunt. Sed his cōſumptis, neceſſe erat noſtris aut deditionem facere, aut fame funditus interire. Sed ope diuina in extremo illo diſcrimine adiuti ſunt. Mare namque ventorum flatu agitari cœpit, & cùm maximos fluctus eiceret, magnam ſquillarum ingentium vim in littus expulit, quibus noſtri famem depulerūt; & ægroti ſanitatem recuperârunt. Sic autem factum eſt, vt Luſitani obſidionem per totam hyemem tolerarent. Ver autem appetebat: ſubſidium, cùm primùm mare nauigari potuiſſet, expectabatur: Hoc cum Regem minimè lateret, ſtatuit, antè, quàm Cochimo auxilium adueniret, totis viribus experiri, an vallum & arcem oppugnare poſſet. Magnam igitur claſſem inſtruxit, & duo maxima Caſtella ſuper naues excitauit ea ratione, qua fuerant erecta Caſtella, quibus Rex Calecutienſis Paciecum euertere cogitârat. Huius apparatus indicium fuit per eundem Principem ad Præfectum repentè delatum, à quo fuit admonitus, vt eam arcis partem, quæ ad mare pertinebat, diligentiſſimè tutaretur. Erant milites, quos Rex ſub ſignis habebat, ad quinquaginta millia. Alia namq; ſibi auxilia conquiſierat. Vbi primùm omnia parata fuerunt, cū terra & mari noſtros oppugnare inſtituiſſet, factum eſt, vt vno tempore & claſſis eam arcis partem, quæ ad mare ſpectabat, cum caſtellis inuaderet, & magnus exercitus in vallum impetum ferret. Vtrinq; tamen fuerūt cum magna ſuorum ſtrage, & nauium etiam iactura repulſi. Prælium fuit acerrimum, & ab exortu Solis vſq; ad occaſum durauit: quod tamen non humanis viribus, ſed diuinis geſtum fuiſſe conſtat. Cum enim maxima multitudo hoſtium in prælio cecidiſſet, nemo tamen è Luſitanis deſideratus fuit. inſequēte die Brittius magnam tormentorum partem, quæ erant in arce diſpoſita, ad vallum tranſportari præcepit, & indè ci-

Fortiter factum.

Diuinum erga Luſitanos auxilium.

Hoſtilis exercitus quinquaginta millium militum.

Stupenda Chriſtianorum victoria.

Cananorēſis vrbis oppugnatio.

uitatem

uitatem globis ingentibus concutere iuſſit. Aedes quamplurimæ dirutæ fuerunt, & in his Saracenorum templum, in quod multi conuenerant, vt Mahumetem precibus fatigarent, vt illis ſubſidio occurreret. Tantus autem terror fuit & ciuibus & peregrinis iniectus, vt omnes à Rege contenderent, vt pacem cum Luſitanis faceret: aliter enim, ſe indè continuò migraturos. Quod vt vehementius ageret, fecit claſſis, cui præerat Triſtanus Cugna, qui tunc aduenerat, quæ opem noſtris, ſi in maiore tum diſcrimine fuiſſent, attuliſſet. Pax igitur certis legibus facta fuit; ea conditione, vt tũ demum rata eſſet, cum eam Prætor Almeida comprobaret. Quas verò res Triſtanus Cugna, antequam Cananorem claſſem appelleret, in eo curſu geſſerit, alio in loco memorabimus. *Pax Cananorenſium cum Luſitanis.*

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſSIMI, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER QVINTVS.

RES AFRICANAE.

CVM hæc in India gerebãtur, in Africa hæc acciderunt. Safin eſt ciuitas in Mauritania Tingitana ſita; extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum ſpectans, quam Atlanticus O- *Safin ciuitas.*

ceanus alluit. Erat autem ſanè magna, multisque opibus opulenta; ad quam vndique mercatores quæſtus gratia libentiſſimè commeabant. Regio eſt valdè fertilis, frugibus & pecoribus abundans. Fuit autem ciuitas hæc longo tempore in ditione Regis Marrochienſis, cuius imperium maximam Mauritaniæ partem continebat. Sed tandem familia quædam nobilis, cognomento Farhomia, ab Imperatore deſciuit, opibusque ſuis, & popularium gratia freta, tyrannidem occupauit. Huius tandèm familiæ princeps extitit quidam, nomine Abdearus Rhamanus, vir magni animi, & ſupra modum dominationis appetens: qui, vt ciuitati imperaret, patruo ſuo, cui nomen erat Hamedux, qui tunc opibus & potentia multum gentilibus anteibat, vitam per ſummum ſceluseripuit. Deinde ſpecie liberalitatis & humanitatis plebis animos ſibi conciliauit, ita, vt ciuitatis imperium facillimè teneret. Erat autem Abdearo Rhamano filia eximia ſpecie, quam adoleſcens nobilis nomine Haliadux, non vulgari forma præditus amabat, & illius concubitu, matre puellæ nõ inuita, fruebatur. Hæc conſuetudo cùm fuiſſet ad Rhamanum delata, eo familiæ dedecore grauiter offenſus, necem adoleſcenti afferre conſtituit. Quod cùm Rhamani vxor atque filia ſuſpicione aſſequutæ fuiſſent, rem ad Haliaducem deferunt. Is vt Rhamani conſiliũ præriperet, cædem Rhamano machinatus eſt. Re autem cum iuuene ſibi amicitia valdè coniuncto, cuius fidei & audaciæ valdè confidebat, quem Iehabentafuſum appellabant, communicata, vt facinus ſumma celeritate patraret, excogitauit. Erat autem ſacrum ſolenne Saracenis, ſumma ab illis religione celebratũ. Rhamanus in templum profectus, per nuncium Haliaducem ad ſolennis precationis communionem inuitauit. Eſſe dicebat præterea ſibi cum illo poſt rem diuinam de re maxima conſultandum. Haliadux eo nuncio intellexit, tempus appropinquare, quo ſibi erat aut Rhamani crudelitate moriendum, aut Rhamano nex afferenda. Arceſſiuit igitur Iehabentafuſum, & ambo

Abdearî Rhamani parricidiũ.

cum

cum decem viris fortibus ex gentilibus atque domeſticis, qui erant coniurationis participes, rectà in templum gradiuntur, & Rhamanum confodiunt. Qui Rhamanum ſectabantur, vt illius necem vindicarent, ſe comparabant. Cùm tamen viderent duodecim viros nobiles, & impigros diſtrictis gladijs ferociter imminentes, & ſuſpicarentur eos non ſine multitudinis conſenſione tantum facinus auſos eſſe, ſeque Duce, quem ſequebantur, occiſo, præſidio nudatos animaduerterent, repentè diffugiunt. At Haliadux & Iehabentafuſus in forum ſe conferunt, & ibi aduocata concione Haliadux orationem habuit, qua dixit, ſe meritò tyrannum occidiſſe, qui illi inſidias comparabat: neq; mediocri beneficio ciues ſuos obligaſſe, cùm hominē maleficum & parricidam de medio ſuſtuliſſet. Fore namque, vt poſt illum diem res eorum ſub benigno & moderato imperio multo magis florentes eſſent. Ibi tunc populi conſenſu (gens enim leuis & inconſtans, facilè in quamcunque partem illam pellere velis, inclinat) vterq; eorum ciuitatis moderationi præficitur. Eo tempore Iacobus Azambugius præerat caſtello, quod iuſſu Regis Emmanuelis, vt dictum eſt, non procul ab ea vrbe extruxerat. In ea verò ciuitatis trepidatione átque tumultu, tredecim Hiſpani captiui, nauigium adepti confugiunt, & ad caſtellum délati, ſtatum ciuitatis Azambugio nunciant. Deinde poſt biduum Haliadux cùm cerneret cognatos Rhamani & amicos, qui multum in ciuitate poterant, illi atque ſocijs perniciem moliri, ad Azambugium ſe cōfert, & ne occaſionem diuinitus oblatam amittat, adhortatur. Se namque perfecturum, vt ciuitas illa Regis Emmanuelis imperium libentiſſimè ſubiret. Opus tamen eſſe, vt qui hoc animo eſſent, ope Luſitanorum aduerſus hoſtium inſidias fulcirentur. Iacobus Azambugius quamuis Afrorum perfidiam exploratam penitus haberet, cum tamen animaduerteret, rem in tanto tumultu & ciuium diſſenſione in eo ſtatu eſſe, vt Haliaduci atq; ſocijs fidem datam cōſeruare valdè ex-

Rhamanus in templo confoſſus.

Haliadux Safinij tyrannidem inuadit.

Haliadux Azambugij auxiliū implorat.

pediret, conditionem minimè reiecit. In ciuitatem igitur duodecim viris nobilibus ſtipatus, ſe contulit: ibi octo dies commoratus, leges pacis ſcripſit, & fœdere Haliaducem & ſocios Regi Emmanueli deuinxit. Ibi verò cũ indicio Abrahami Iudæi cognouiſſet, ſibi inſidias fieri, in caſtellum regium profectus eſt. Illum verò quatuor viri nobiles Saraceni, quorum princeps erat Haliadux, proſequuti ſunt, cum interim Ichabentaſuſus imperium ciuitatis adminiſtraret. Erat autem fœdere cautum, vt Mauri locum Azambugio in ea parte, qua muri fluctibus alluuntur, aſſignarènt, in quo domum magnam ædificaret: & vt ibi laxius & magnificentius habitari poſſet, turrim in muro ædibus coniunctam, & portam etiam, quæ in mare reſpiceret, attribuerent. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Azambugius cum quatuor illis Mauris in Luſitaniam reuerſus, Emmanueli rem totam exponit, & amplitudinem ciuitatis, & opportunitatem loci ad bellum mediterraneis Africæ regionibus inferendum explicat. Rex eo nuncio plurimum lætatus eſt, Azambugiumq́ue in Africam remiſit. Vt verò negotium rectius cõfici poſſet, literas ad Garſiam Melium, qui cum claſſe fretum Gaditanum tenebat, vt Mauros nauigatione prohiberet, dedit, quibus imperabat, vt ſe cum Azambugio cõiungeret. Is quamuis in morbo valdè periculoſo verſaretur, mandata tamen ſumma celeritate confecit. Ad Safinenſem igitur portum ſe contulit, quò iam Azambugius peruenerat: ſed omnia commutata vident. Erat ciuitas in armis: fidem datam neglexerat: multitudo nullo pacto ſe Chriſtianorum imperium paſſuram cõfirmabat: varij tumultus excitabantur. Haliadux, qui iam in vrbem redierat, & Ichabentaſuſus in communi ſcelere & perfidia conniuebant, oblitique fœderis, erãt valdè Luſitanis infeſti. Ibi tunc venit noſtris Ducibus in mentem, diſcordiam inter duos illos tyrannos artificio ſerere, vt viribus vtriuſque partis diuiſis, facilius vrbe potirentur. Quod quidem ſic ab illis excogitatum fuit. Garſias Melius adhuc eodem morbo laborabat.

Haliaducis cũ Luſitanis fœdus.

Safinenſiũ perfidia et tumultus.

Luſitanicũ ſtratagema.

Medi-

Medicum igitur Iudæum ad morbi curationem ex vrbe arceſſiuit. Hunc autem pecunia facilè perſuaſerunt, vt literas ad vtrumque vrbis præfectum perferret, ita tamen, vt eorum neuter poſſet odorari, literas ad alterum ſcriptas eſſe. Literæ autem erant ſcriptæ nomine Garſiæ Melij, quibus Haliaducem admonebat, vt inſidias præcaueret. Sibi namq; exploratum & cognitum eſſe, vitæ illius inſidias intēdi. Ad eas autem propulſandas opem ſuam pollicebatur, ſeque officio ſuo minimè defuturum confirmabat. Interim verò admonebat, nullas eſſe capitaliores inſidias illis, quas imperij communio comparabat. Nam cùm nulla vnquam regni ſocietas fidelis atque firma fuiſſet, tum aditum ad perniciem eò faciliorem eſſe, quo minus ſuſpecti fuiſſent illi, cum quibus ſocietas muneris inita fuerat. Idem ad Iehabentafuſum ſcribebat, & admonebat, vt vitam ſuā contra Haliaducis occultas fraudes & inſidias muniret. Quoties Medicus Melium inuiſebat, manum intra veſtem ſtragulam, quæ ſpondam contexerat, immittebat, quaſi tentaret, an febris aliqua ex parte quidquam de ſolita vehementia remiſiſſet. Et interim literas accipiebat, ne poſſet quiſpiam quod gerebatur, aliqua ratione ſuſpicari. Interim vero vterque eorum clam altero gratias Melio ſummas agere, ſeque in poteſtate Emmanuelis futurum polliceri, obſecrare, & orare, vt non permitteret vllo modo, ſe fraude alterius interire. Hac igitur fraude contra gentem fraudis pleniſſimam ſolerter excogitata, factum eſt, vt vterque eorum cùm ſibi ab altero timeret, muniendam ſalutem ſuam contra alterius perfidiam, Luſitanorum ope cogitaret. Vterque igitur, altero imprudente, Azambugium & Melium admonet, vt ſe in vrbem conferant. Se namque effecturum, vt breui vrbem in Regis Emmanuelis poteſtatem redigeret. Itaque Azambugius, & Melius quinquaginta tantùm militibus ſtipati, in vrbem ingrediuntur, & ædes, quæ Rhamani fuerant, quia amplæ & munitæ videbantur, & erant propius mare ſitæ, ſibi ad habitandum delegêre. Clanculum verò varia armorum gene-

ra arcis & dolijs incluſa domum comportari faciebāt. Mauri, vt eſt genus hominum non ſolùm infidum, verùm etiam ſuſpicioſum, ſiniſtra quadam ſuſpicione tacti, non rectè de noſtrorum hominum ſedulitate ſentiebant. Ipſoſque tyrannos iam ſuæ leuitatis valdè pœnitebat. Multaque tectè moliebantur, quibus conijci poterat, rem ab occultis inſidijs ad vim apertam eſſe vēturam. Azambugius rem omnem, in quo ſtatu eſſet, Emmanueli per literas ſignificauit. Is nullam moram interpoſuit, quin firma ſubſidia illis mitteret. Quatuor igitur naues celeriter inſtruendas curauit, quibus Gondiſſaluum Mendeſium Zacotum, virum in Africano bello exercitum, præfecit. Qui cùm naues ad portum vrbis appuliſſet, intellexit, noſtros Maurorum perfidia eſſe in ſummas difficultates adductos. Nec enim Mauri in fœdere permanebant, ſed multis fraudibus opus Azambugij impediebant: neque ſolùm omnia, quæ ad ædes muniendas, ſed etiam quæ erant ad victum neceſſaria, denegabant: multisq; ſignis apparebat, eis non fraudem ad facinus, ſed animum deeſſe. Cùm noſtri de vno ex tyrannis conquerebantur, is in tyrannidis ſocium culpam omnem conferebat. Noſtri cùm iā Zacoti aduentū maiores opes habuiſſent, confidentius in vrbe verſabantur. Tyrannos igitur admonent, ſe minimè paſſuros, vt ambo ſimul vrbem gubernarēt. Eos namque animo iter ſe inimico & infeſto diſſidere, & vtrumque eorum de alterius exitio cogitare. Compararent igitur inter ſe, vter eorum eſſet ciuitatem illam Regis Emmanuelis nomine moderaturus. Illi verò cū cernerēt eam ſibi neceſſitatem impoſitam, vter eorum eam prouinciam ſuſciperet, haud contentioſè deliberant. Summa namque animi moderatione, quod vix credibile videretur ei, qui vtriuſque mentem cognoſceret, vterque eorum alteri imperium concedebat. Tandem peruicit Haliadux, vt Iehabentafuſus eam ciuitatem regendam ſuſciperet. Is autem Imperij æmulo amoto, multo liberius fraudes in noſtros concinnabat, omnique ratione, vt Azambugium opere prohiberet,

Subſidium Luſitanis Saſinium miſſum.

Summa in duobus tyrannis animi moderatio.

Iehabentafuſi in Luſitanos fraudes.

con-

contendebat. Lapides, & calcem, & reliquam materiam ne quiſquam importare auderet, faciebat: operarijs etiam acerrimè minabatur: & hæc primùm occultius, deindè multo in dies apertius & inſolentius gerebat. Quod vbi Azambugius intellexit, Haliaducem, quem ſciebat valdè moderationis, qua facilè regnum ſocio conceſſerat, pœnitere, arceſſiuit: eumque admonuit, vt ſuorum manu comparata, Iehabentafuſum ex improuiſo aggrederetur, & obtruncaret. Se namque opem, vbi opus eſſet, confeſtim allaturum, facturumque, vt ille ſolus vrbis imperio potiretur. At Iehabentafuſus cùm ſe armis Haliaducis peti animaduerteret, & neſciret id conſilio Azambugij fieri, in ædes Rhamani, in quibus arx extruebatur, ſe fuga proripuit. Ibi tunc Iacobus Miranda, ipſius Azambugij nepos, habitabat: qui etiam cum ignoraret, eum aui cõſilio in illud vitæ diſcrimen inductum, hominem in fidem receptum ab imminente clade ſeduxit. Azambugius cùm ab illo pœnas expetere ſtatuiſſet: Maurus (erat enim ſingulari ſolertia, & plurimum in dicendo valebat) multis argumentis vſus, quibus demonſtrabat minimè expedire rebus Luſitanorum, ſe vita tunc temporis ſpoliari, ab Azambugio impetrauit, vt ei poteſtatem in Luſitaniam eundi faceret, vt ſe Regi dederet, & fidem ſuam fœdere ſanctiſſimo obligaret, fore, vt vſque ad extremum vitæ ſpiritum pro illius dignitate & amplitudine dimicaret. Quod ſi rex id facere nollet, tum fore illi liberum, ei ſupplicium, quod vellet, ſtatuere. Id tandem ab Azambugio adeptus eſt, vt eum in Luſitaniam vinctum mitteret: qui tandem ab Emmanuele vitam impetrauit, & præfecturam equitum, quibus in campis finitimis in hoſtes incurſaret, obtinuit. Qui beneficio & humanitate Regis obligatus, ei fidelem operam in bello præſtitit, neque aliquid in vita geſſit, in quo appareret, illi fidem parùm ſanctam fore. At Haliadux, cui Azambugius vrbis imperium commiſit, longè ſecùs, quàm fore quiſquam exiſtimabat, ſe in eo munere admini-

Dolus dolo deluſus.

Iehabentafuſus arte mortem euadit.

Haliaducis in Luſitanos odiũ.

 ſtrando

ſtrando gerebat, multoque inſolentius, quàm Iehabentafufus noſtris aduerſabatur. In eo verò præcipuè neruos animi contendebat, ne opus inſtitutum ad exitũ perueniret. Minis fabros & operarios auertebat, materiam importari ſupplicio propoſito vetabat, & apertè odium, quo erat imbutus, operibus indicabat. Opus tamen paulatim ad iuſtam altitudinẽ perueniebat. Azãbugius interim ſe arcem extruere diſſimulabat, ſed amplas ædes ædificare dicebat, in quibus Chriſtiani mercatores merces imponerent. Feneſtras autem, in quibꝰ erant tormenta collocanda, luto atque tenuì materia tegebat, & tectorium calcis inducebat, ne ab hoſtibus, quod in animo habebat, animaduerti poſſet. Præterea nocte in muro portam aperuit, qua ex claſſe noſtris aditus in arcem facilè pateret. Portam autem vtrinque ſecundum vtriuſque viæ latus, quæ in portam ferebat, vallo muniuit. Erat autem arx in tantam altitudinem excitata, vt facilè defendi poſſet. Sequenti die Azambugius expoſtulauit per nuncium cum Haliaduce, quòd in fœdere minimè permanéret, quòd fidem nefariè violaret, quòd iuſiurandum impiè & ſceleratè contemneret. Illum namque per Mahumetis legem iuráſſe, ſe omnia, quæ ad extruendas ædes illas eſſent neceſſaria, largè atq; munificè præbiturũ: promiſſa verò nõ modò minimè conficere, ſed contrà odiũ acerbũ & immane factis expromere. Diſceret igitur fidem colere, & numen cæleſte reuereri, & hominum pudore ab inſtituto flagitio reuocari. Haliadux reſpondet, ſe valdè hominis dementiam admirari, qui non videat, ſe neque vnde cibum, neque aquam compararet, habere, niſi is eius copiam ſuppeditare velit, & tamen adeò magnificè loqueretur, quaſi illi omnia, quę ad vitam ſuſtentandam opus eſſent, abundè ſuppeterent. Ad ea Azambugius reſpondet, Luſitanis hoſtium carnibus famem, & eorundem ſanguine ſitim explere, facillimum fore. Hoc dicto Haliadux digitum momordit. Hoc autem eſt apud gentem illam minationis cuiuſdam acrioris indicium. Hoc vbi intellexit Azambugius, vidit opus eſſe

Callidè factum Azãbugij.

Azãbugij cũ Haliaduce expoſtulatio.

feſtinatione, vt antequam Haliadux maiores ex pagis copias euocaret, illum opprimeret. Sed ne fidem violare videretur, ſi prius iniuriam afferre putaretur, quàm eſſet hoſtis iniuria laceſſitus, hoc excogitauit. Maurus quidam Lanio colaphum inflixerat in macello homini Luſitano, qui erat ex Regis familia. Is apud Azambugium de illata ſibi iniuria querelam habuerat. Azābugius illum, vt patienter iniuriam ferret, admonuit: ſic enim temporis rationem poſtulare. Tunc verò, cū illum ab Haliaduce nuncium adeò ferum & importunum accepiſſet, Luſitanum illum euocat, & vt Maurum, à quo fuerat affectus iniuria, interficeret, adhortatur. quod vt expeditius faceret, vnum ex ſuis domeſticis illi ſocium adhibuit. Abierunt illi continuò, & cum in forum peruenirent, in Maurum incidunt, quē gladio transfigunt. Clamor confeſtim & vlulatus exoritur, & tumultus excitatur. Saraceni vndique ruunt, & Luſitanos adoriuntur. Illi verò animo ſatis acri reſiſtunt, paulatimque cedunt, atq; ſe tandem in arcem maximo cum labore recipiunt. Azambugius ſuos continuit. Saraceni arcem circundant, multiſque telis & iaculis in arcem miſſis, vt noſtris perniciem inferant, enituntur. Tandem maioribus tormentis admotis, arcem quatere inſtituunt. Luſitani armati vigilias agitabant, non tamen eorum quiſquam telum iaciebat. Azambugius enim omnibus, vt ſe continerent, imperauerat. Integram noctem fuit arx ſummis hoſtium viribus oppugnata: cùm tamen eorum conatus omnes in nihilum reciderent. Vbi diluxit, Azambugius primùm quidem inſtituit, vt res diuina fieret, & numen CHRISTI religioſa precatione propitium redderetur. Deinde admonuit, vt omnes cibum ſumerent. Itaque animis religione expiatis, & corporibus cibo & potione refectis, aciem magno ſilentio inſtruxit: & equum album ſibi ſoli afferri præcepit. Erat enim valdè ſenex, & claudus. Nam cùm Ioannes ſecundus, Regis Alfonſi filius, in bello, quod Alfonſus cum Fernando Rege Caſtellæ & Aragoniæ geſſerat, oppidum in tran-

Callidum rumpendi fœderis cō ſilium.

Tumultus Safinij.

ſtagana Luſitaniæ prouincia, quod Alegretum nominatur, armis expugnaret, fuit Azambugius, qui tunc Ioanni acrem operam nauabat, in crure graui vulnere percuſſus. Is igitur ſolus eo die ex equo pugnauit, reliqui pedibus rem geſſerunt. Omnibus igitur rebus ritè paratis, cum eſſet meridies, erupit Azambugius, & re inopinata magnum terrorem hoſtibus iniecit. Nec enim ſuſpicari poterant, paucos homines, quos metu exanimatos eſſe crediderant, in tantam hoſtium multitudinem impetum facturos. Itaque cedunt, & in tēplum confugiunt. Noſtri eos acriter inſequûtur, multoſque cædunt. At poſtquam hoſtes in templo ſe à repentino illo timore refecerunt, pugna recruduit. Sed cùm ex illis multi caderent, templum fuit ab eis alia porta fugientib. incredibili celeritate deſertum. Multi tamen ſe ſe in eam vrbis arcem, quæ eorum præſidijs tenebatur, receperunt: & inde ingenti tormento arci, quam Azambugius extruxerat, maximum damnum afferebant. Hoc cùm cerneret vir quidam huius artis peritiſſimus, nomine Sebaſtianus Rodericus, cùm tormentum contra diſponeret, & aptiſſimè collimaret, globus ingens per os hoſtilis tormenti vehementer emiſſus, tormentum perfregit, & eum, qui illi præerat, dilacerauit. Sic tandem Saraceni ab omni ſpe depulſi, ſe ſe in fugam dederunt, & Haliadux in oppidū, nomine Targam, ſe recepit. Reliqui, qui in vrbe manſerunt, pacem ab Azambugio poſtulârunt, quam ille conceſſit, & leges illis ſcripſit, & tributum, quod quotannis penderent, imperauit. Quamuis autem non certus hoſtium numerus, qui in ea pugna ceciderunt, iniri potuerit, magnam tamen multitudinem fuiſſe conſtat, cùm è noſtris vnus tantùm deſideràtus ſit, qui erat Azambugij familiaris, qui prope illum pilæ vnius ictu concidit. Melio autem cum Azambugio minimè conueniebat. Nam vterq; eorum diuerſam in tuenda ciuitate ſententiam ab altero ſequebatur: quo factum eſt, vt offenſus Melius in Luſitaniam rediret, & ſolus A-

Azambugæ erup.

Hoſtium fuga.

Incruenta Luſitanorū victoria.

zam-

zambugius Emmanuelis nomine vrbi præeſſet. Attamen poſt vrbem captam, hoſtes, qui in pagis habitabant, crebras in noſtros excurſiones faciebant: ſed ſemper fuêre cum detrimento repulſi. Sic factum eſt, vt ciuitas illa opibus & armorum præſidijs munitiſſima, paucorum hominum virtute & induſtria, & Regis Emmanuelis felicitate, ipſius Emmanuelis imperio ſubderetur. Sub idem fermè tempus, quo hæc gerebantur, antè tamē, quàm ciuitas illa caperetur, in oppido, quod Abrantes appellatur, vbi tunc Rex Emmanuel, peſtilentia Olyſippone repulſus, ſe tenebat, natus eſt illi nonis Iunij, Anno à Chriſto nato M D vij. ex vxore Maria filius, cui Fernandi nomen inditum fuit. Valuit autem multùm ingenio: fuit in antiquitate peruestiganda valdè curioſus, maximarum rerum ſtudio flagrabat, multiſque virtutibus illo loco dignis præditus erat. Qui tamen in iuuentutis flore immatura morte ſublatus eſt. At Emmanuel cùm nullo modo ſtudium Indicarum rerum intermitteret, ſedecim in Indiā naues comparauit. Quatuor ex illis Iacobum Siqueiram præfecit, quem iuſſit vltra Gangem nauigare, & auream Cherſoneſum petere, ſitumque ciuitatis opulentiſſimæ, quam Malacam appellant, celeberrimum Orientis emporium, explorare. Mandauit præterea, vt in curſu inſulam S. Laurentij perluſtraret, quam audierat eſſe & ampliſſimam, & multis rebus abundantem. Cū hac claſſe Siqueira Olyſippone profectus eſt nonis Aprilis, Anno à Chriſto nato, M D viij. Duodecim verò nauibus præfuit Georgius Aquilaris. Huic imperauit, vt cum quinque nauibus promontorium, quod appellant Guardafum, ea parte, qua ab Auſtro ad Septentrionem in introitum Arabici ſinus inflectitur, peragraret, & maria illa ſpecularetur, vt naues, quæcunq; ex Arabia in Indiam nauigarent, interciperet. Septem verò naues, reliquæ certis Ducibus attributæ ſunt: è quibus vnus fuit Franciſcus Pereira Peſtana, qui iuſſus erat arci Quiloenſi præeſſe. Alijs præterea (Triſtanus is Syluius appellabatur) dedit in mandatis

RES EVROPEAE

Fernandus filius Emmanueli naſcitur.

RES INDICAE.

16. naues in Indiam mittuntur

ANNVS à Chriſto nato, 1508.

datis Emmanuel, vt cum duabus triremibus ex India in Guardafuenſe promontorium nauigaret, & ſe cum Aquilari coniungeret. Hæc claſſis ſoluit Olyſippone eodem menſe, quinque diebus poſtquàm prima claſſis vela dederat. Eam verò tempeſtas ſubito coorta diſiecit, & malum nauis, cuius Peſtana nauarchus erat, perfregit, & armamenta diſſipauit, ita, vt cogeretur Olyſipponem reuerti. Vnde refecta naui decimo quarto kalēd. Iunij, rurſus profectus eſt. Is impeditus hyeme, Quiloam peruenire non potuit, & in inſulis citra Mozambiquem ſitis hyemauit. Nauarchi, qui erant in Indiam profecturi, varijs caſibus agitati, Cochimum tandem delati ſunt. Aquilaris autem naufragio perijt. Odoardus Lemius vnus ex nauarchis, qui erat Aquilari ſanguine coniunctus, cùm naues ad Mozambiquenſem portum appuliſſet, inde diſcedere noluit, antequā de Aquilaris vel ſalute, vel exitio aliquid certi cognoſceret. Cum verò multis argumentis perſpectum fuiſſet, Aquilaris nauem fractam, atque diſſipatam, & fluctibus oppreſſam extitiſſe (in eodem enim curſu multa nauis laceratæ fragmenta, cum dolijs & inſtrumentis nauticis apparebant) nauarchorum omnium communi conſenſu ſtatutum eſt, vt Lemius in locum illius ſuccederet. Itaque cùm primum per anni tempus licuit, Peſtana, qui iam ſe in eandem inſulam Mozambiquenſem contulerat, Quiloam recta contendit. In illius nauem Lemius conſcendit, ſuam verò Vaſco Sylueiræ conceſſit, & ita in promontorium Guardafuenſe curſum tenuerunt. Petrus Ferreira Fogaza, qui arcē Quiloenſem cum imperio tenebat, Melindem, (ſic enim iuſſus erat,) profectus eſt: & ibi tandiu conſtitit, quandiu per anni tempus nauigare non potuit. Cum primum verò tempeſtas ſecunda fuit, ſeſe ad Lemium aggregauit. Lemius igitur cum claſſe ſeptem nauium Zacotoram curſu petijt. Regiones autem regum, qui erant ſtipendiarij, circunuectus tributa collegit: & cùm aliqui tributum imperatum pendere recuſarent, eos bello domuit. Magadaxum oppugnare cùm vellet, pro-

Claſſis Luſitana tempeſtate diſiecta.

Aquilaris naufragiū

Magadaxum opp.

propterea quòd vidit ciuitatem eſſe ſitu & natura munitiſſimam, & ſtationem nauium parùm tutam, & aditum ex mari in vrbem dificillimum, de nauarchorum omnium conſilio ab ea mente deſtitit. Ibi cùm in anchoris conſiſteret, vigilum negligentia factum eſt, vt nauigij, cui præerat Georgius Quadia, anchoralia præciderentur. AEſtu porrò vehementiſſimo delatus, tantum maris tranſmiſit, vt cùm milites atque nautæ de ſomno ſuſcitarentur, non poſſent in qua tunc regione verſarentur, vlla ratione conijcere. Ergo tantiſper remis nauigium inhibuêre, dum exortu Solis tenebræ diſpellerentur. Cùm verò neque ſic poſſent, quam Regionem præterueherentur, agnoſcere, ſe ventis agi permisêre. Sic in Zeilæ portum, quæ ciuitas non procul abeſt ab ore & introitu ſinus Arabici, & ad Aethiopiā pertinet, delati ſunt: atque ita factum eſt, vt omnes à Saracenis, qui eam ciuitatem incolebant, caperentur. Lemius à conatu, quo Magadaxum oppugnare conſtituebat, depulſus, in Zacotoram venit, atque ibi Petrum Fogazam in arcis præfectura conſtituit. Quæ deinde Lemio acciderint, alio in loco referemus. Nunc quæ Triſtanus Cugna geſſerit, explicanda ſunt. Claſſis illi commiſſa erat vndecim nauium. Alias præterea quinque naues inſtructas Emmanuel Alfonſo Albuquercio permiſit, quē voluit, vt poſtquam Almeida muneris ſui definitum tempus expleret, Prætor Indiam cum imperio teneret. Cugna cum hac claſſe in Mozambiquem peruenit menſe Decembri. Ibi propter hyemem hybernare coactus fuit. Aliquæ tamen naues ab illo tempeſtatibus ſeiunctæ, minimè comparuerunt. Alfonſus namque Lupius Coſta nauarchus Zofalæ portum ſubierat. Lionelus Coutignus ſe Quiloam receperat. Aluarus Tellius in promontorium Guardafuenſe maximo cum periculo delatus extiterat. Ibi cum ſe à iactatione refeciſſet, prædas è Saracenis egit, quibus cum militibus ſuis ditatus eſt. Poſtea verò Zacotoram petijt, vt ſe cum Triſtano Cugna coniungeret. Rodericus Pereira Coutignus tempeſtate ſimiliter agitatus in ſi-

Quadræ ex ſuorum negligentia infortunium.

Zeila opp.

Triſtani Cugnæ res geſtæ.

Cugnæ ſociorū pars tempeſtate diſiecta.

Sinus pulcher inſulæ S. Laurentij.

in ſinum inſulæ S. Laurentij introiuit: quem ſinum propter illius amœnitatem, pulchrũ appellauit, quod adhuc nomen obtinet. Ibi cùm decem & octo adoleſcentes lintre inuecti ad nauem illius accederent, eos benignè accepit, & veſtibus donauit: & cũ reliquos dimiſiſſet, duos muneribus allectos retinuit, quos ad Cugnam in Mozambiquem perduxit. Cùm Cugna multa de inſulæ huius magnitudine percepiſſet, & nondum tempus eſſet idoneum ad iter Zacotoram verſus ſuſcipiendum, re prius cum Alfonſo Albuquerciò cõmunicata, in eandem inſulam nauigare conſtituit, vt mores gentis, & inſtituta, & telluris etiam amplitudinem, & fertilitatem aliqua ex parte oculis vſurparet. Duxit autem ſecum Alfonſum Albuquercium, & Antonium Campenſem, & Emmanuelem Telliũ, & Franciſcum Tauoram, Ioannem Gomecium Abræum, & Rodericum Pereiram Coutignum & Triſtanum Aluarum. Reliqui autem nauarchi cum nauibus ſuis in Mozambique relicti ſunt. Cùm verò ad aliquot portus appuliſſet, & in terram deſcendere vellet, fuit à confertis incolis aditu prohibitus. quos tamẽ magna cæde perterritos, in fugam coniecit. Oram deinde omnem, quæ ad Aethiopiam ſpectat, perluſtrauit. Cùm verò Promontorium, quod pertinet ad Occaſum, flecteret, & totam inſulam circumuehi cuperet, vt eam etiam partem, quæ pertinet ad Auſtrum cognoſceret, ingenti tempeſtate impeditus eſt, quo minus id, quod conabatur, efficeret. Ea tempeſtate nauis Roderici Pereiræ ad vadum alliſa, demerſa eſt, maximaq; pars hominũ, quæ illa vehebatur, interijt. Cugna receptui ſignum dedit, & in Mozambiquem reuerſus eſt. At Ioannes Gomecius Abræus cùm ea tempeſtas excitata fuit, iam inſulæ promontorium ſuperauerat. Cùm verò oram Auſtralem legeret, in fluuium incidit regionis illius inſulæ, quam Mataranam nominant. Ibi vt aquationem faceret, conſiſtere in animũ induxit, cùm repentè multi lintribus inuecti, nauem circundant, nutibus hominem perbenignè ſalutant,

Cugnæ ad S. Laurẽtij inſulã nauigatio.

Cugna ab incolis aditu prohibitus.

Roderici Pereiræ nauis ſubmerſa.

Matarana fluu.

piſces

piſces recentes offerunt: radices, quibus gens alitur, & arundines, è quibus ſaccharum exprimitur, munificè præbent: omnia denique ſigna ſingularis humanitatis oſtendunt. Ea gentis facilitate nauarchus allectus, magiſtrum nauis iubet in lintrem deſcendere, vt videat (erat enim multarum linguarum peritus) an poſſet cum illis ſermonem conferre, & ſimul admonet, vt aliquot homines munerib. delinitos in nauem conſcendere perſuadeat. At illi vbi primū magiſtrum acceperunt, tanta celeritate lintrem remis egerunt, vt ſe intra breue ſpatium è noſtrorum conſpectu proriperent. Hoc cùm ex improuiſo accidiſſet, Nauarchus ſcapham in mare demittere iuſſit, & in ea, tormenta diſponere, & cū viginti & quatuor hominibus in eam deſiliuit, vt lintres ſequeretur. At cùm terræ appropinquaret, cernit rurſus eoſdem lintres cum magiſtro ſcapham verſus ſumma ſecuritate nauigare. Magiſter autem nutibus admonebat, ne quid hoſtile molirentur: gentem eſſe benignam & perhoſpitalem. Cùm autem ad ſcapham peruenit, narrauit ſe fuiſſe ad Regem perductum, qui eum fuerat ſingulari humanitate complexus, illumque præterea torque argenteo, & armillis atque annulis argenteis donârat, ſtatimque remiſerat, vt nomine ſuo nauarchum precaretur, ne vellet congreſſum hominis illius cupidiſſimi fugere. Se nanque illius gratia omnia, quæ nauarchus ipſe vellet, libentiſſimè facturum. Hac ſpecie humanitatis inuitatus nauarchus, in terram deſcendit. Rex in littus contenderat, & vt hominem omnibus amoris ſignis ſibi egregiè deuinciret, ſumma ope nitebatur. Conuiuium inſtructum de more gentis ita fuit, vt nihil, quod tellus illa ferret, deſiderari poſſet. Sermo præterea multa iucunditate conſperſus. Sol iam præcipitabat, & nauarchus ſcapham repetebat, cùm ſubitò immanis quædam tempeſtas exorta fuit: caligo denſiſſima lucem eripuit, & ingentes fluctus eiecti ſunt, quibus impeditus nauarchus, in nauem redire non potuit. Ea tempeſtas quatuor diebus terram illam tenuit, cùm mare

Luſitanus nauis magiſter à Barbaris inopinatò auectus.

iam eſſet tranquillum. Qui erāt in naui, ſuſpicati fue-
rant, nauarchum manum cum gente illa magiſtri gra-
tiâ conſeruiſſe, & in eo prælio cecidiſſe. Quomodo e-
nim fieri aliter potuiſſet, vt is tamdiu in terra incogni-
ta verſaretur? Aut ſuos diuturna ſolicitudine diſtineri
ſineret? Quibus epulis, aut lenocinijs à gente barbara
& inculta inuitari potuit? Sed ſic fuit, inquiunt: magi-
ſtrum, vt ſibi redderetur, poſtulauit: illi poſtulata repu-
diârunt. Is iniuriam armis vlciſci voluit, & à circunfu-
ſa multitudine interfectus eſt. Quid igitur faciemus?
Expectabimus dum nauis tempeſtate rurſus excitata
ad littus allidatur, & omnes ſiue in mari fluctibus, ſiue
in terra furentium hominum manibus fœdè perea-
mus: Hæc cùm ſecum reputarent, vela fecerunt. At na-
uarchus ſcapha per oras illas circumuectus cùm nauē
minimè reperiſſet, ad Regem redijt. Rex illum valdè
amanter excepit, omnibuſque modis expertus eſt, an
poſſet hominem ab ea mœſtitia, qua miſerrimè preme-
batur, auocare. Sed fruſtra conatus eſt. Ille námque cū
ſe videret in illa vaſtitate relictum; & omni ſpe in pa-
triam redeundi omninò deſtitutum, & gentis victum,
& cultum aſpernaretur, omne ſolatium reſpuebat, &
ſe lachrymis & lamentis dedebat: atque ita tandē mœ-
rore contabuit. Similiter octo illius comites dolore cō-
fecti, è vita cum multis gemitibus exceſsêre: Reliqui
ſcapham refecerunt; & multum ſui deſiderium Regi,
vt apparebat, relinquentes, inde profecti, curſum in
Mozambiquem tenuerunt. Incidētes verò in nauem,
cui Lucas Fonſeca præerat, quæ in Zofalam nauiga-
bat, ab illo excepti, & in Mozambiquem deducti ſunt.
Locus autem poſtulat, vt huius inſulæ ſitum, & varia-
rum gentium, quæ eam incolunt, mores & inſtituta, et
telluris etiam naturam aliqua ex parte referamus. In-
ſula à noſtris inſula Sancti Laurentij nominatur, eò
quòd die Diui Laurentij memoriæ conſecrato fuit à
Luſitanis cognita. Patet in longitudinem circiter mille
atque ducentis milliarijs: in latitudinem verò quadrin-
gentis & octoginta. Eſt varijs regnis diſtincta. Regio-
nis

Mira tempeſtatis terreſtris natura.

Nauarchus à ſocijs in inſula S. Laurentij relictus, mœrore cō tabuit. v. nà cum quibuſdā alijs.

Inſulæ S. Laurentij deſcriptio.

his mediterraneæ cultores ſimulacris dediti ſunt: qui oras maritimas incolunt, maxima ex parte Mahumetis ſectam ſequuntur. Partim nigri, partim colorati, breui autem, & criſpo capillo ſunt. Ditiores veſtibus goſſipinis amiciuntur: tenues verò pudenda tantùm goſſipina veſte contegunt. Licet eis tot vxores ducere, quot eis libuerit. Regio eſt ſingulari fertilitate prædita. Fontes habet quamplurimos, & aquas dulces atque perennes. Eſt præterea denſis ſyluis atque nemoribus culta. Abundat multum piſcatu, venatu, & aucupio, variaſque fruges modica cultura adhibita profundit: multipliceſque radices, quibus homines vice panis vtuntur, effert. Citreis malis, & alijs arboribus odore miro redolentibus veſtita eſt. Arũdines innumerabiles, è quibus ſaccharũ vel natura inſtillatur, vel artificio exprimitur, in ea proueniunt. Zingiber paſſim effunditur, quo quidem viridi veſcuntur: ſiccum conſeruare neſciunt. Habent argenti metalla quamplurima. Gens eſt natura ſimplex, & ad humanitatem propenſa. Artificio nauigandi carent: lintribus tantũ gratia piſcationis vtũtur. In prælijs nõ alijs armis, quã leuibus iaculis vtebantur, ſed nunc Luſitanorum vſu & conſuetudine melius armati in aciem prodeunt. Et hæc quidem de inſulę ſitu & natura, & gẽtis moribus, ſatis eſſe dictum, quod ad præſens inſtitutum attinet, opinor. At Triſtanus Cugna primum è Mozambique Melindem contendit, & cum Rege amanter collocutus, munera, quæ rex Emmanuel ei dono miſerat, cum honorifica amicitiæ ſignificatione detulit. Ei deinde tres homines tradidit, è quibus vnus erat Luſitanus, nomine Fernandus Gomecius Sardus: alter natura Maurus, qui tamen Chriſtianæ religionis ſacris erat initiatus, cui nomen erat Ioan. Sancius: tertius verò fuit Saracenus quidam Tunete oriundus, qui Mahumetes appellabatur. Hos autẽ mittebat Emmanuel cum literis ad Aethiopię Regem, quem noſtri ſatis imperitè Ioannem presbyterum nominabant. Hos Rex Melindius in fidem recepit, vt inde in Aethiopiam, quę ſupra Aegyptum eſt, ipſius Regis

Radicum vſus panis vice.

Cugnæ cũ Melindio congreſſus

Emmanuelis ad Aethiopiæ regem legatio.

gis fide deducerentur. Hæc vbi mandata confecit Cugna, in Hoiam vrbem, à Melinde octoginta millia paſſuum diſtantem, quæ bellum cum Melindio gerebat, inuectus, eam cepit, diripuit, & incendit, multosque Saracenos occidit. Inde in aliam delatus vrbem, quæ inde ſexaginta paſſuum millia aberat, eam, cùm armis nollet reſiſtere, Regi Emmanueli ſubdidit, & ei tributi nomine certum auri pondo, quod ſingulis annis penderet, imperauit. Inde vérò in aliam ſe contulit vrbem muris & mœnibus egregiè munitam, celebre régionis illius emporium, nomine Brauam. In illius portu cũ claſſem conſtitueret, ad ciuitatis Principes Lionelium Coutignum miſit, qui illis Emmanuelis nomine pacem offerret, eosque ad communionem fœderis inuitaret. Illi ſimulabant, à fœdere haudquaquam abhorrere, id tamen differebant, atque procraſtinabant. Solet enim illis temporibus ventus quidam vehementiſſimus incitari, qui naues omnes, quas in portu illo reperit, affligat: atque tandem ad vada vehementer alliſas, effringit. Hanc malitioſam calliditatem cùm argumentis Cugna exploraret, vrbem oppugnare conſtituit. Ante ſolis exortum copias in littus expoſuit, duplicemque aciem inſtruxit: primam aciem, in qua erant quadringenti milites, Alfonſo Albuquercio attribuit, ipſe ſecundam aciem, in qua erant ſexcenti milites, ducebat. Erat in ciuitate præſidium, quod quatuor hominum millia continebat. Duo millia ex vrbe confeſtim egreſſa, noſtris occurunt. Fit atrox prælium. Noſtri tamen eos grauiter vrgent, & cedere compellunt. Illi tamen ordine minimè turbato ſe in vrbem recipiunt, & abſque vlla trepidatione, portis occluſis, Luſitanorum impetum retundunt. Noſtri bifariam diuiſi, in varias partes, vt videant, ſitne aliquis in vrbem aditus, diſcurrunt. Hoſtes interim miſſilibus & facibus in noſtros è muro coniectis pugnabant. Tandem cùm Alfonſus Albuquercius locum immunitum reperiſſet (pars enim muri ea parte vetuſtate collapſa fuerat) in vrbem inuaſit. Hoſtes conferti ſe in eam partem

Hoia vrbs à Cugna capta.

Alia vrbs dedita.

Braua vrbs.

Pacis fraudulenta procraſtinatio.

Pugna cũ Brauenſibus.

contulerunt, & maxima armorum contentione in extremo ſalutis diſcrimine reſtiterunt. Vtrinq; fuit impetu ſatis acri dimicatũ, donec Cugna acceſſit. Illius aduentu hoſtes ſe in fugam dederũt. Noſtri illos inſequi parabant, quod tamen Cugna prohibuit. Vrbs ſpoliata fuit, ingenſq; præda in naues impoſita: multi ex hoſtibus occiſi, multi etiã capti ſunt, maximę tamen parti libertas donata. Ex noſtris quinquaginta deſiderati ſunt, & multi grauiter ſauciati. Duodeuiginti homines auaritia cæcati, tantũ in ſcapham quandam onus impoſuerunt, vt ſcapha demerſa omnes interirẽt. Scapha tamen illorũ pondere leuata, rurſus emerſit. Tanta verò fuit in militibus ruſticanis immanitas; vt, ne quidquam illos à prædãdi ſtudio remorari poſſet, manus mulierũ multarum præciderẽt, quò minore labore illis annulos & armillas detraherent. Id tamen malum Cugna, ne vlterius progrederetur, maxima pœna conſtituta prohibuit. Vrbs verò flammis coniectis, incendio, hoſtibus è propinquo intuentibus, valdè miſerabili conflagrauit. Inde Magadaxũ contendit, & Lionelium Coutignum in vrbem miſit, qui ſimiliter atq; Brauæ fecerat, pacem & amicitiæ fœdus oſtenderet. In littore equites cataphracti diſcurrebant, muros armatorum præſidia vinciebant: alij verò extra muros cum armis inambulabant: omnia denique bellum horribili ſpecie minitabãtur. Coutignus antè, quàm in terrã deſcederet, vnum ex captiuis, qui Brauæ capti fuerant, in terram exponendum curauit, vt hominibus, ſe non bellum, ſed pacem nunciare ſignificaret. Illi verò captiuum in Coutigni conſpectu dilacerant, deinde Coutigno, ſi in terra pedem ponere auſus eſſet, idem ſe facturos minabantur. Coutignus ad Cugnam redit, & hoſtium ferociam atque minas exponit. Cugna vrbem aggredi voluit, ſed à reliquis Ducibus, & à nauium magiſtris admonitus, id certamen omiſit. Vt enim exitus difficillimos, & ſtationem periculoſam et infeſtam, & vrbis mœnia valdè munita, & militum copiam, quæ vrbem tueri poterat, omittam, hyems in-

Braua à Luſitanis capitur.

Deteſtãda quorundã auaritia.

Ruſticanorum militum immanitas.

Braua incenſa.

Magadaxum à Luſitanis intactũ relinquitur.

 ſtabat,

ſtabat,& nauigandi tempus effluebat,ita, vt ſi vrbs nō vno impetu caperetur, maximum claſſi periculū cum ſummo dedecore Ducis, & interitu exercitus immineret. Inde igitur in Zacotoram properauit, ad quā intra breue tempus naues incolumes appulſæ ſunt. Hanc inſulam ſuſpicantur multi eam eſſe, quam olim Dioſcoridem appellabant, quæ ad Praſum promontoriū ſpectat. Eſt autem varijs montibus diſtincta: abundat varijs fructib⁹ & olerib⁹. Homines ſunt colorati. Se Chriſtianos eſſe profitentur. Templa more noſtro cum altaribus ædificant. Cruces tantùm habent in ipſis altaribus ſtatutas: imaginibus non vtuntur. Dies ieiunijs dicatos, de Chriſtianæ religionis more, ſingulari ciborum abſtinentia obſeruant. Nec enim illis, cùm ieiunant, piſces edere licet. Vnam tantùm vxorem ducūt. Eoſdem feſtos dies, quos nos agimus, & ijſdem temporibus celebrant, & diuorum etiam memoriām ſanctè colunt. Decumas frugum & fructuum ſacerdotibus integrè perſoluunt. Nauibus carent. Sunt diſciplinarū prorſus ignari, vſque adeò, vt cùm Chriſtianum nomen retineant, Chriſtianæ religionis imperiti ſint. Ignauia & otio torpēt: animo demiſſo & abiecto ſunt, vſque adeò, vt ſine vlla recuſatione paucis Saracenis obtemperent: & cùm impotenti ab illis tyrannide vexentur, nullam tamen pro libertate dimicationem ſubeundam exiſtiment. Rex Caxemi (eſt autem ea regio felicis Arabiæ, quam Oceanus definit) eam tunc duriſſimo dominatu oppreſſam tenebat, & vt illis ſpē recuperandæ libertatis adimeret, arcem nō procul à littore extruxerat, multisq́; præſidijs & bellicis inſtrumentis egregiè munierat, filiumq́ue ſuum iuuenem acri animo præditum, eidem præfecerat. Hanc Cugna expugnare ſtatuit, vt Chriſtianos incolas ea tyrannide liberaret. Primum tamen Abrahemum (ſic enim adoleſcens ille regius appellabatur) per legatum admonuit, vt è regione, in quam pater illius nullo iure armis inuaſerat, confeſtim excederet, & arcem ſibi omni præſidio nudatam traderet. Abrahemus reſpondit,

Zacotora inſula.

Chriſtiani Zacotorēſes, eorumq́ue mores

Zacotorenſiū ſeruit⁹.

Caxemum reg.

Cugnæ ad Zacotorēſis arcis præfectum legatio.

dit,ſe patris ſui imperium reuereri, aliorum verò Principum iuſſa pro nihilo putare. Ad bellum igitur ſe pararet. Rem enim non verbis,ſed armis eſſe gerendam. Cugna omnia, quæ ad oppugnationem neceſſaria videbantur, impigrè comparat. Atque altitudinem maris ea parte, qua facilior in terram aditus fore videbatur, explorat. At Abrahemus ea nocte locum muniuit, præſidiaque in vallo diſpoſuit, quæ noſtros aditu prohiberent. Cugna duplici acie inſtructa,cùm primũ diluxit,ad littus acceſſit. Primum agmen ipſe ducebat, poſtremum Albuquercio commiſerat. At cùm Albuquercius cerneret, alium aditum propius arcem, qui pridiè propter ſalum multo periculoſior apparebat,eſſe tunc valdè tranquillum,vt hoſtes ancipiti prælio diſtineret, ad eam partem ſcaphas agminis ſui remis incitari iuſſit, & ita ſine vllo impedimẽto copias ſuas in terra conſtituit. Id cùm minimè Cugna cerneret, palmetum verſus contra Abrahemi præſidia celeri remigum contentione inuectus eſt. Id conſpicatus Abrahemus, vt ſubſidio illis occurreret, qui erant in vallo, ex arce feſtinanter egreditur. Sed cùm eos, quos Albuquercius agebat,in terra conglobatos animaduerteret, ad eam partem ſe contulit,è qua maius ſibi periculum intendi perſpexit. In illius agmen Albuquercius armis egregiè tectus inuaſit. Alfonſus Norogna, qui vnus erat ex Ducibus,quos Albuquercius ducebat, in Abrahemum impetum dedit, & hoſtes retrocedere compulit. At Abrahemus, vt illius copiæ tutò ſeſe in arcem reciperent,noſtrorum agmen animo maximo ſuſtinebat, & virtutis militaris mirum ſpecimen exhibebat: tandem à reliquis deſtitutus, octo tantùm militibus ſtipatus, ne inultus caderet, facinora memorabilia in noſtros edebat. Hæc cùm Norogna cerneret, vt cum illo manum confereret, accelerauit. Nimis acre certamen inter duos illos Duces inſtitutum breui ſpatio finitum fuit. Luſitani namque hoſtes circundederunt, qui quidem animo fortiſſimo in extremo vitæ diſcrimine reſiſtentes, conciſi vulneribus conciderunt, ita

Bellũ Zacotorenſe.

Pugna cũ Zacotorenſibus.

Abrahemi virtus militaris.

Duorũ Ducum monomachia.

Hoſtium cædes.

tamen,vt multos è noſtris grauiter ſauciarent. At Cugna interim,cùm in terram ea parte,quam oculis antè deſignârat,deſiliret,ij,qui erant in munitione diſpoſiti,illum aditu telluris arcere conabantur.Sed cùm maxima vi repreſſi fuiſſent,in arcem ſe recipere voluerũt: noſtri illos inſequuti ſunt.Cùm ad arcem propius acceſſiſſent, qui erant cum Albuquercio eos exterritos in effuſam fugam compulerunt. Pauci tamen ex illis in arcem recepti ſunt. Cugna eos,qui fugerant, perſequi minimè voluit.Nihil enim arcis expugnationi anteuertendum arbitrabatur. Itaque noſtri continuò iuſſu illius ad arcem accedunt, vt portas perfringerent. Arbitrabantur enim hoſtes exanimatos metu, non valdè eorum impetũ repreſſuros. Quod longè ſecus euenit. Hoſtes enim miſſilibus & ſaxis è turribus Luſitanos vulnerabant: Albuquerciũ lapide coniecto ita contuderũt,vt diu vocẽ mittere nõ poſſet. Cugna hoc animaduertens,ſignum receptui dedit,& vnũ tormentum è claſſe, & ſcalas importari iuſſit. Tormento autẽ portas dilacerare, & ſcalas mœnibus admoueri præcepit. Hoſtes cùm portas effractas cernerent, & ſe minimè poſſe Luſitanorum impetum, qui iam ingredi parabant,vlla ratione propulſare (pauci namque reliqui erant, qui arcem tutabantur) ſe in arcis turrim muniſſimam receperunt. Noſtri portis effractis in arcem ſe contulerunt, & turrim aliam occupârunt: ad eam tandẽ,quæ maiore virtute defendebatur,acceſſere.Hoſtes tam acri animo turrim morte propoſita tuebantur,vt Cugna moleſtiſſimè ferret,homines adeò fortes interire.Itaque illos per interpretem admonuit,ſe libẽter miſericordiã eorum virtuti tributurum, libertatẽque daturũ,ſi ſe dedere vellent.Illi verò mortẽ honeſtã deditioni,quam admodum turpem opinabantur,facillimè prætulére.Turris igitur cum omnium ſtrage,qui erant in præſidio,capta fuit:vnus tantùm,qui erat optimus nauiũ magiſter,reſeruatus eſt.E noſtris octo deſiderati, & quamplurimi vulnerati ſunt. Arce ad hunc modũ capta,Cugna oppidi incolas admonuit,ſe,vt illos

Arcis oppugnatio.

Albuquercij periculum.

Zacotorenſis arcis expugnatio.

Hoſtium virtus.

Turris cũ hoſtiũ internecione capta.

los in libertatem vindicaret, iuſſu Regis Emmanuelis in eas oras perueniſſe. Indignum namque clariſſimo Principi viſum fuiſſe, gentem Chriſtianam Saracenorum ſuperbiſſimum dominatum tandiu pati. Oppidani gratias agere, manus in cælum tendere, clamores lætitiæ ſignificantes emittere, omniaque felicia & fauſta Emmanueli precari. In templũ indè, in quo Saraceni ſacra impura è Mahumetis diſciplina procurabant, Cugna cum Luſitanis omnibus ſe contulit, in eoque ſacris expiato, res diuina ſingulari cæremonia atque ſanctitate facta fuit. Cugna arcem multorum operis multò melius munitam Alfonſo Norognæ, vt ab Emmanuele iuſſus fuerat, commiſit. Inde verò decimo die Auguſti, anno M D vij. in Indiam tranſmiſit, & cum ad Cananoris portum naues, vt iam ſuperius expoſuimus, appuliſſet, pax cum Rege Cananoris facta fuit. Deinde Cochimum delatus, ab Almeida Prætore fuit ſatis honorificè & amanter exceptus. Non multis pòſt diebus cum Almeida intellexiſſet, ad portum Pananis (eſt id oppidum magnum ad ditionem Calecutienſis Regis pertinens, à Cochimo Septentrionem verſus ſupra quinquaginta millia paſſuum diſtans) Arabum onerarias naues conſiſtere, & cum ijs claſſem Calecutienſem, armis, & telis, & militibus inſtructiſſimam, vt naues amicas tueretur, cui præerat vir impiger, Cutialis nomine, multum in bellicis rebus exercitus, cum ea in ipſo portu confligere ſtatuit. Triſtanus Cugna opem ſuam pollicitus, illi ſe Comitem admodum libenter adiunxit. Itaque duodecim nauibus inſtructis Almeida Pananem contendit. Ibi ex captiuis, quos in portu cepit, cognouit, naues nondum in altum deductas, ſed eſſe ſecundum fluuium in ſtatione collocatas. Cutialem præterea iuxta fluuij ipſius oſtium vtraque ex parte ſtationes vallo muniuiſſe & tormẽta in ijs cum valida manu militum diſpoſuiſſe, Oppidũ etiã præſidijs & munitionibus cinxiſſe & habere ſub ſignis ſupra quatuor millia hominũ fortium, partim ex Arabia, partim ex Nairib. qui ſtipendijs Ca-

Chriſtianorũ de libertate gaudium.

Miſſa prima in Zacotora inſula celebrata.

Cugnæ in Indiã abitus.

Panane oppidum.

Almeidæ in Calecutienſes & Arabas expeditio.

lecutienſis Regis alebantur. Almeida ſeptingentos tā-
tùm Luſitanos eduxerat. Cum hac autē manu hoſtes
hoc ordine aggreſſus eſt. Ducem Petrum Barretum no-
mine in ſcapha præmiſit (nec enim naues magnæ, ne-
que triremes, eò quòd æſtus deceſſerat, poterant in flu-
uio nauigare) qui in hoſtiles naues inueheretur, &
is triginta viros ſecum duceret. Hunc verò ſequere-
tur Iacobus Petreius cum alijs triginta militibus qui in
ſtationem, quæ prope fluminis oſtium, vnde maius
periculum imminebat, inuaderet. Poſt hos Laurentius
Almeida & Nonius Cugna Triſtani Cugnæ filius, ſca-
phis ſimiliter inuecti, eundem curſum tenerent: hos
autem alij Duces ſequerentur. Poſtremum agmen Al-
meida & Cugna duabus triremibus cogerent. Poſtri-
diè prima luce hoc ordine in fluuium ingreſſi, ad ho-
ſtes appropinquârunt. Almeida tantùm & Cugna, ꝓ-
pterea quod nondum æſtus acceſſerat, in fluminis o-
ſtio conſtitêre. Hoſtes tormentis & iaculis ignitis no-
ſtros obruere impetu maximo conabantur. Nihilo ta-
men ſecius noſtri ſatis intrepidè progreſſi ſunt, & per
flammas atque tela ruebant. Barretus cùm ad naues, vt
erat conſtitutum, feſtinanter accederet, & in terram
deſilire conaretur, triginta Saraceni capitibus & men-
tis abraſis in eum impetum tulerunt. Erat autem abra-
ſio illa deuotionis indicium, qua ſibi diras horribiles
imprecabantur, ſi è prælio niſi victores excederent. vt
autem poſtea compertum eſt, fuit tunc deuotorum
magna multitudo, quibus erat neceſſe, aut hoſti vitam
eripere, aut in certamine mortem oppetere. Sic igitur
multò atrocius prælium quàm pro hominum multi-
tudine commiſſum repentè fuit. Similiter Iacobus Pe-
treius cum ad locum, quo erat iuſſus accedere, ſe con-
ferre voluiſſet, à Saracenis eadem religione conſtrictis
exceptus fuit. Cutialis verò ſubſidia ſuis ſubmittebat,
& certamen ſumma vtrinque contentione miſceba-
tur. Prælio ad hunc modum commiſſo, Laurentius
Almeida cum ſuis copijs aduenit, & inuitis hoſtibus
in terram deſiluit, ita tamen vt multi ex noſtris grauiſ-
ſimè

Acies marina Luſitanorum.

Prælium.

Deuoti Saraceni Barretum aggrediũtur.

ſimè ſauciati illum ſequerentur. Noſtri tamen cum acrius inſtitiſſent, hoſtes paulatim cedere coegerūt. Laurentius ſecuri cum ſex ex hoſtibus interemiſſet, in admirationem ſui multos conuertit. Erat enim corpore procero, & ſpecie liberali magniſque viribus præditus, & quocunque ſe tulerat, hoſtibus terrorem inijciebat. Quidam tamen ex deuotis in eum fidenter inuaſit, & illi in brachio vulnus inflixit: qui tamen cum reliquis deuotis occubuit. Nonius item Cugna cum Barretum ſequeretur, ſtrenuè dimicauit, & ignem nauibus implicuit, quo decem & octo conflagrârunt. Dum autem certamen extraheretur, adueniens æſtus effecit, vt triremes faciliimè nauigarent. Almeida igitur (Triſtanus enim Cugna morbo impeditus in terram deſcendere nequiuit) cum regio vexillo in teram deſcendit, vt ſuppetias ſuis afferret. Illius aduentu hoſtes in fugam conuerſi ſunt. Almeida illos inſequutus eſt vſque eo, dum Panani appropinquaret. Ibi continuò oppidum coniectis vndique facibus inflammari præcepit. Quod quidem non ſolum hoſtibus ſpectaculum miſerabile præbuit, ſed Luſitanis militibus facinus indignum viſum fuit. Erat enim oppidum multis opibus refertum, è cuius præda noſtri ditari facillimè potuiſſent. Nunquam ne, dicebant, erit aliquod præmium militum virtuti perſolutum? Malè profectò de ſuo fortibus hominibus largietur, qui eos ne de præda quidem hoſtiū quidquam lucrari permittit. Non intelligit præterea, præmijs virtutem militarem incendi, illiberalitatis autem ſignificatione reſtingui. Quis illum poſthac libenter ſectabitur, cùm viderit eos, quorum virtute gloriā ſibi ex victorijs comparat, in mendicitate verſari: Hæc milites & alia eiuſmodi iactabant. Almeida tamen nō is erat, qui militum cupiditatem, ſed rationem & conſilium ſequeretur. Videbat quantum periculum impēderet, cùm hoſtes non procul abeſſent, ſi noſtros prædæ cupiditate diſſipatos, & oneribus impeditos ex improuiſo adorirentur. Intelligebat etiam, quàm ſubitò poſſet manus hoſtium maxima comparari, cùm om-

Laurentij Almeidæ præclara virtus.

18. Hoſtiles naues incenſæ.

Hoſtiū fuga.

Panane incenſa.

Almeidæ prudentia

nes Calecutienſes milites, qui totam illam regionem occupauerant, ſint ad repentinos caſus expediti, qua poſſet parta victoria de manibus extorqueri, & noſtris ingens calamitas importari. Ex hoſtib. ter centum ceci dére: nec enim noſtris eos longius, q̃ ſecuritatis ratio flagitabat, inſequi conceſſum fuit. E noſtris duodeuiginti cecidére, multi præterea vulnerati, tormenta omnia, quæ fuerant à Cutiali in ſtationibus collocata, in naues impoſita ſunt. Sic autem re benè geſta Almeida ſe Cananorem contulit, atq; inde Triſtanum Cugnã cum quinque nauibus onuſtis in Luſitaniam dimiſit. Anni autem inſequentis principio cũ Almeida ſem ꝑ aliquid gerendum arbitraretur, ne noſtri ſegnitie langueſcerent, aut hoſtes animos à timore reficerent, Laurentiũ Almeidam cũ octo nauium claſſe miſit, qui orã maritimam peragraret, & Saracenos omnibus incõmodis affligeret. Is igitur eductis in altum nauibus in multos portus inuaſit, multis hoſtium nauibus inflãmationem intulit, & in Chaulis tandem portu claſſem collocauit, vt ibi naues, quę erant è Cochimo profecturæ, quas ipſe tuendas ſuſceperat, opperiretur. Eſt autem ea ciuitas opulenta, ad Septentriones ſpectans, regno Cambaiæ, quod Indus interfluit, finitima. Hic cùm in anchoris conſiſteret, accepit, Campſonẽ Aegypti Imperatorẽ magnam claſſem magnis præſidijs & munitionib. ornatam & inſtructam in Indiã miſiſſe, vt Luſitanos euerteret. Hanc claſſem, non ſolũ vt ſibi illatam iniuriam vindicaret, ſed etiam vt Regibus Calecutij & Cambaiæ ſatisfaceret, comparauerat. Erant enim hi Reges cũ illo fœderati, & vterque eorum ab eo per literas contenderat, vt gentem Mahumetanis moribus & inſtitutis infenſam, quæ tyrannidem occupare in India nitebatur, extinguendam atque delendã ſuſciperet. Id autem facillimum fore. Nam præterquam quòd Sultanus ipſe maximas opes haberet, viriſque in bello fortiſſimis vteretur, illos officio ſuo minimè defuturos, & coniunctis viribus effecturos, vt genus illud hominum, quod tantum malorũ Indicis rebus in

Cæſorũ numerus.

Alia Almeidæ expeditio.

Chaulis ciuitas.

Cãpſonis Aegyptij claſsis aduerſus Luſitanos.

uexe-

uexerat, de medio tolleretur. Sultanus eam claſſem inſtruxit, quã ſatis eſſe ſuſpicatus eſt, ad Luſitanos funditùs euertendos. In hac claſſe miſit multos ex illis, quos olim, dum illud imperium vigebat, Mamelucos appellabant: qui in pueritia à Chriſtianis parentibus per vim abducti, & Mahumetanis inſtitutis imbuti, & armis diligenter exerciti, bellicæ diſciplinæ laudibus excellebant. Hos Indi, Rumes, hoc eſt, Romanos vocabant. Nam cùm ex antiquis monimentis accepiſſent, quantum Romanum imperium reliquis gentib. militari gloria præſtitiſſet, cùm primum in Indiam hi Sultani milites inuecti ſunt, eorumq́; robur, & in re militari diſciplinã & induſtriam percepiſſent, Romanos eſſe iudicârunt. Quemadmodum pòſtea cùm Luſitanos animaduerterent eadem propemodum diſciplina bellicas res adminiſtrare, Francos nominârunt. Frãcorum enim nòmen ex eo tempore, quo Ieroſolyma Duce Gothifredo capta eſt, per omnes Solis orientis regiones maxima cum gloria peruagatum fuit. Claſſis igitur huius magnitudo, & militum etiã fortitudo Indorum animos variè commouerat. Qui Luſitanos odio perſequebantur, ſpe victoriæ elati, vehementer efferebantur: qui noſtris fauebant, erant animo ſuſpeſi, & metu valdè conturbati. Almeida verò filium etiam per literas admonuit, vt non ſpectaret, dũ hoſtis vltra progreſſus, plures motus in India concitaret, ſed illi occurreret, & vbi primũ poſſet, cum eo mari aperto cõfligeret. Itaque Laurentius ſe ad confligendum parat, & claſſem educere, & iter Dium, quæ quidẽ vrbs olim ad Cambaiæ regnum pertinebat, ſuſcipere maturabat. Ibi namq́; audierat claſſem hoſtium conſtitutam eſſe. At hoſtium claſſis id non expectauit, ſed vt in Luſitanam claſſem inuaderet, in Chaulẽſem portum contẽderat. Pręfectus erat Mirhocemus, vir militari gloria præſtans. Is ſex triremes, & vnam roſtratam nauem, & alias quatuor naues valdè magnas ducebat. Ad eam claſſem Melichiazius (ſic enim appellabatur, qui Regis Cambaici nomine Dium cum imperio tenebat) tri-

Mameluci

Rumes. Indis Romani.

Diu. vrbs.

Mirhocemus hoſtilis claſſis Præfect⁹.

triginta quatuor longas naues tormentis, & telis, & militibus inſtructiſſimas adiunxerat. Triremes & longæ naues remis incitatæ, oram maritimam præteruectæ minimè conſpiciebantur. Quinque reliquæ naues ex alto in portum ſecũdo vento delatæ, ſpeciem Luſitanę claſſis primò noſtris præbuerunt. Alfonſus enim Albuquercius, qui tunc res memorabiles in Perſico ſinu gerebat, expectabatur. Itaque noſtri cùm illam claſſem Albuquercij eſſe ſuſpicarentur, ſecuri conſtiterũt. Nemo vel anchoras moliri, vel arma expedire, vel q̃dquam aliud gerere voluit, ex quo poſſet intelligi, eos ſibi illa ex claſſe quidquam metuere. Mirhocemus ſecundo æſtuario, in quod fluuius, qui alluit ciuitatem, influit, Luſitanam claſſem præteruectus, ingentes globos atque tela coniecit, multosque Luſitanos vulnerauit, & vnum virum nobilem, nomine Rodericum Pereiram, occidit: noſtri ſimili ratione gratiam egregiè retulerunt, & multos ex hoſtibus aut vulnerârunt, aut occiderunt. Hoſtes vlterius prouecti, propius vrbem anchoras iecerunt. Melichiazius tamẽ eo die extra portus oſtium ſubſtitit. Laurentius minimè differendum ratus, anchoras euellere iuſſit, vt confeſtim in roſtratã nauem hoſtium, quæ prætoria erat, inuaderet. At Mirhocemus, eò quòd nondum Melichiazius claſſem ſuam intra portum adduxerat, noluit eo die prælium cõmittere: & ne cogeretur inuitus dimicare, triremes expediuit, vt celoces, quæ anchoras extrahebant, impedirent. Itaque eo die naues eodem in loco conſtitère. Sequenti die Laurentius anchoris ſolutis in Mirhocemi nauem inuehitur: ſed æſtu recedente, cùm ventus vim ſuam remitteret, ad hoſtilem nauem accedere nõ potuit. Ex propinquo prælium tormentis & iaculis commiſſum eſt. Sed cùm hoſtium roſtrata nauis eſſet altior, omnia tela, quæ ex ea noſtros accidebant, eos conuulnerabant, ipſeque Laurentius ſagitta confixus fuit. Tunc qui cum illo erant, eum hortantur, & admonent, vt quando ventus minimè flaret, & æſtus aduerſus eſſet, & ideo minimè poſſet in hoſtium nauem, vt cupie-

Prælium nauale.

cupiebat, inuehi, retro nauem ſuam regredi pateretur. Quod conſilium ille iuuenili quadam audacia, & animi magnitudine motus, cùm arbitraretur, ſe, ſi id faceret, inſigne dedecus ſubiturum, accipere noluit. Dum hærent reliqui, & quid optimum factu eſſet, in re tam implicita expedire non poſſunt, alia rurſus ſagitta, in faciem ipſius Laurentij immiſſa grauiſſimum illi vulnus impoſuit. Vt tamen cominus rem gereret, ipſe & Petrus Barretus vlterius progrediuntur: non ita tamē, vt poſſent cum hoſtili naue coniungi, eamque manibus ferreis iniectis alligare. Tormentis res gerebatur, et vtrinque multi aut occiſi ſunt, aut conciſi vulneribus è prælio excedere cogebantur. Luſitanæ triremes, & naues humiliores, quæ facilius poterant, quanuis æſtus aduerſus eſſet, in hoſtium reliquas naues incitari, ſtrenuè decertabant. Pelagius Souſa triremi ſua inuectus eſt, & primus in triremem hoſtium inſiluit: eum ſecutus eſt Ambroſius Pazagna, & Fernandus Petreius Andradius, & reliqui, qui moleſtè ferebant, ſe in ea dignitatis contentione ſuperari: & ſic factum eſt, vt illā cum hoſtium, qui ea vehebantur, exitio caperent. Iacobus Petreius alterius triremis præfectus, aliam ſimiliter hoſtilem triremem cepit: duæ præterea aliæ hoſtiū triremes ab alijs Ducibus Luſitanis, qui nauibus humilioribus præerant, captæ ſunt. Reliquæ triremes ſeſe in fugam dederunt. Quandiu verò prælium committebatur, Saracenus quidam ſanctitatis opinione præcellēs, in cubiculo triremis incluſus, vt numen precibus placaret, ſumma ope nitebatur. Quem tamen ignitus globus in precatione ſummo ſtudio perſeuerantem dilacerauit. Cum verò iam æſtu rurſus accedente Pelagius Souſa, & Iacobus Petreius hoſtium triremes ad Laurentij Almeidæ nauem remulco traherent, & illum viderent ſaucium, magnamque militum partem vulneribus impeditam, eum hortantur, ne vellet cum hoſtium roſtrata naue congredi, ſed eam, & alias tormentis eminus vſque eo verberaret, dum omnes deprimeret. Id conſilium Laurentius aſpernatus eſt. Dicebat enim

Bonū conſilium repudiatum.

Laurētius bis ſagitta vulneratus.

5. Hoſtium triremes captæ, reliquæ fugatæ.

Inanis ſuperſtitio Saraceni cuiuſdam.

nim naues hoſtiles eſſe magnas, & omnibus rebus inſtructas. Itaque melius eſſe eas omnes capi, quod fore confidebat, quàm demergi. Sequenti die Melichiazius, quem ſubſtitiſſe extra fluminis oſtium diximus, vento ſecundo, & æſtu minimè repugnante, ſe ad Mirhocemi nauem cum claſſe ſua contulit. Illius aduentu hoſtibus animus additus eſt, & noſtri ſanè perturbati sũt. Eam enim claſſem nondum conſpexerant, & Chaulenſes ciues clamores lætitiæ ſignificantes ediderunt, & ſignis clariſſimis oſtenderunt, ſe nihil malle, quàm noſtris modis omnibus perniciem & interitum machinari. Nauarchi in naui prætoria coniuncti, quid in eo caſu gerendum ſit, intempeſta nocte deliberant. Omnibus viſum eſt, cum maxima Luſitanorum militum pars & vulneribus, & ſumma prælij contentione eſſet vehementer afflicta, & ipſe Laurentius duplici vulnere laboraret, & naues ipſæ multis partibus perforatæ in ſummo diſcrimine verſarentur, & hoſtiũ claſſis tanto ſupplemento refecta terribilẽ ſpeciẽ exhiberet, & ciuitas ipſa hoſtilem in noſtros animũ declararet, eſſe temeritatis ſummæ diutius in eo portu conſiſtere. Tandiu igitur expectandum, dum recederet æſtus, & ventus etiam flaret, vt tunc noctis ſilentio in altum properarent. Conſilium fuit omnium ſententia comprobatum. Itaq; poſt mediam noctẽ vela faciunt. Res tamẽ non potuit tanto ſilẽtio fieri, vt hoſtes minimè noſtrorum conſilium ſentirent. Naues igitur feſtinanter expediunt, & Luſitanam claſſem inſequuntur, prætoriãque nauem, quæ agmen cogebat, emiſſis telis remorãtur, eamque vnam multæ circunueniunt. Tormenti præterea vnius ictu perforata, aquæ magnam vim intra ſentinam admiſit, cuius pondere grauata, clauo dirigi haudquaquam poterat: atque tandem in piſcatorum munitionem, quæ ſub aqua latebat, incidens, impegit. Quod animaduertens Pelagius, Souſæ, vt eam remulco è vadis educeret, funẽ nauris illius tradidit. deinde triremem ſuam remis vehementer incitari fecit. Nauis ita in fundo fixa permanebat, vt nihil omninò mo-

Hoſtium coniungun tur copiæ.

Luſitanorum de rei ſumma de liberatio.

Luſitana claßis è Chaulenſi portu diſcedit.

Luſitanorum nauis Prætoria in fundum impingit

moueretur. Melichiazius cùm nauem immobilem cerneret, illa relicta, quam in ſuam poteſtatem omninò redactam eſſe minimè dubitabat, triremem vt nauibus ſuis circunueniret, accelerauit. At qui erant in triremi, cum ſe ſaucios, & labore nimio fractos & debilitatos viderent, neque poſſe hoſtibus repugnare cogitarent, imprudente Souſa, funem, quo triremis erat naui prætoriæ alligata, præcidunt. Quo facto triremis tanta vi æſtus abrepta fuit, vt quamuis Souſa magnis vocibus inhibere iuſſiſſet, nihil omninò proficeret. Peruenit tandem ad locum, in quo Petrus Barretus, & Odoardus Melius, & Iacobus Petreius, & alij nauarchi conſiſtebant. Qui omnes cum maximè cuperent cum Laurentio ſocietatem diſcriminis inire, æſtus vehementia prohibiti, ſe cum dolore ſummo continebant. Fuit Laurentius à ſuis admonitus, vt in paronem, ad eam rem paratum, ſumma celeritate præditum deſiliret, vt poſſet ad ſuos confugere. Quo conſilio grauiter offenſus, acriter illis, qui conſilium illud dabant, minatus eſt. Nec enim ſibi decorum fore dixit, id periculum deuitare, in quo commilitones ſuos deſereret. Se non mortem, ſed dedecus extimeſcere. Præterea confidere, tandiu ſe poſſe cum illo præſidio, quod ſibi fuerat reliquum, nauem tutari, dum æſtus reciprocatione poſſent rurſus reliquæ naues ad opem ferendam accedere. Erant tunc in naui ſeptuaginta homines vulnerati, & triginta tantum ſani. Ex omnibus tres inſtruxit acies, vnam attribuit Emmanueli Pazagnæ, qua fores defenderet, alteram Franciſco Nabaeſio, cui præcepit, vt proræ caſtellum tueretur: ipſe tertiam ſibi reſeruauit, vt præſidio, quo poſſet, puppim firmaret. Hoſtes cùm cernerent, quam acri animo noſtri ſe ad reſiſtendum pararent; cum hominibus fortibus & animoſis, & in vltimum diſcrimen adductis, in quo etiam ignauiſſimus quiſque deſperatione ductus, hoſtes ſæpenumerò ſignis inſolitæ virtutis exterret, congredi noluerunt. Eminus tantum rem gerebant: crebris tormentorum

Laurentij magnanimitas.

torum ictibus omnia perſonabant: fumi caligo denſiſſima aſpectum omnibus adimebat. Noſtri tormentis ſimiliter in hoſtes globos frequentes iaciebãt. Laurentius hortator & ſpectator aderat, & omnibus rebus occurrebat, optimique Imperatoris officio fungebatur. Tandem cùm femur illius pilæ ictu dilaceratum fuiſſet, ſe in cathedra ad nauis malum collocari præcepit, & indè ſuis animo maximo imperabat, eoſque vt

Laurentij Almeidæ mors.

virtutem factis egregijs oſtenderent, hortabatur. Hæc maximis vocibus admonentem alia pila in pectus illius emiſſa interemit. Nauis erat iam maxima ex parte armamentis nudata, atque multis in locis diſſoluta,

Luſitanorum fortitudo et cædes cruenta.

& aquis oppleta. Hoſtes igitur vndique confluunt, vt in eam inſiliant. Ter tamen fuêre ab ijs, qui erant in naui, acerrima contentione repulſi. Tandem cùm noſtros vires deficerent, hoſtes fidenter ingreſſi, cædem magnam ediderunt. Noſtri, vt in vltimo illo caſu non inulti caderent, fortiſſimè dimicabant. Id cùm Melichiazius animaduerteret, indignum facinus eſſe putauit, homines adeò fortes interire. Viginti tantùm, nã reliqui omnes occiderant, humanitate illius conſeruati ſunt.

Cæſorum numerus.

Mortui ſunt in naui prætoria octoginta viri: in alijs autem ad ſeptuaginta; inter quos multi fuêre & nobilitate & factis inſignes. Duces reliqui, qui æſtu prohibiti fuerant, ne opem afferre Laurentio poſſent, cùm animaduerterent nauem eſſe captam atque depreſſam, vlterius contendere ſine fructu noluerunt. Itaque paſſis velis in altum prouecti, Cananorem petierunt, & inde Petrum Gnaiam Cochimum mittunt, qui Almeidæ acerbum filij caſum nunciaret. Attulit is

Luſitanorũ de Laurentio luctus.

nuncius Luſitanis omnib. inſignem mœſtitiam, cum multis lacrymis atq; luctu coniunctã. Erat enim Laurentius Almeida non ſolum egregiè fortis, ſed humanitate ſingulari præditus, qua quidẽ omnes ad ſui amorẽ vehementer alliciebat: morum verò integritate patrem imitari nitebatur. Itaq; omnibus qui cum illo vixerant, mirũ ſui deſiderium reliquit. Rex Cochimẽſis eo caſu perculſus, ad Almeidam continuò venit, vt illum

illum à mœſtitia, quoad poſſet, & doloris ſocietate, & verbis amãtiſſimis auocaret. Almeida tamen cũ multis ſignis antea varijs in locis, quanto animi robore ſeptus eſſet, oſtendiſſet, tum eo die eam virtutem maximè declarauit. Cũ enim vnicum filiũ, virtute & moribus excellentem amiſiſſet, ita dolorẽ vultu compreſſit, vt illum nullius ſolatio indigere cuncti perſpicerẽt. Quin ipſe reliquos, nè lugerent, admonebat. Se nanq; non diuturnam vitã filio, ſed virtutem inſignẽ à Deo precatum fuiſſe. Humanæ namque vitæ ſpacium eſſe breuiſſimum, virtutis autem præmium ſempiternum. Omnia, quæ accidiſſent, ad conſilium diuinũ referebat, Deoque gratias agebat, quòd iuuenem illum honeſtiſſima morte ornare voluiſſet. Confidere porrò, vt illum etiam opib. illis, quæ nunquam eſſent interituræ, muneraret. Ad hæc autem adiungebat, Qui filiũ meum carum habebat, non lacrymis, ſed virtute amorem oſtendat. illius enim cædẽ vlciſci ſtatuo. Qui mihi alacrius in hoc opere perficiendo opem tulerit, eum exiſtimabo maiore charitate filio meo deuinctũ fuiſſe. Hęc & alia eiuſmodi dicendo, quò maiorem ſui admirationẽ commouebat, plures lacrymas circunſtantib⁹ excitabat. Quò enim altior & conſtantior illius animus apparebat, eò minus dignus ea calamitate videbatur. Dum hæc in India fiunt, Rex Emmanuel rerum Africanarum curam minimè deponebat. Azãmora eſt Mauritaniæ ciuitas, in ea parte ſita, quę Oceano Atlantico cõtinetur, quemadmodum de Safinio dictum eſt: à qua ciuitate abeſt paſſuum 80. millia Septentriones verſus. Ingens autem fluuius, quem Aſamam eſſe quidam opinantur, eam præterfluit. Hanc vrbem Emman. expugnare cupiebat. Vt autem hoc fore facillimũ in animum induceret, effecit Mauri cuiuſdã Principis aduentus. Erat autem illi nomen Zeiamus, & regnum in ciuitate, quã Mequineziã appellãt, in mediterranea regione ſitam, non procul Feſſa diſtantem, poſſederat, & multis finitimis vrbib. atq; pagis imperabat. Erat autem is frater patruelis Mahumetis, qui Feſſenſe re-

Almeidæ fortitudo inſignis.

RES AFRICANAE.

Azomora ciuitas.

Aſama fl.

Bellum Azamorẽſe.

Mequinezia ciuitas.

Nazzarius Feſſæ Rex. gnum imperio tenuerat, ſororemq́; illius vxorem duxerat. Nazzarius Regis Mahumetis frater, Feſſæ Rex ea fide, quam gens illa colit, fœdus & ſanguinis communione, & connubij affinitate firmatum conſeruauit. Illum nanq; regno expulit. Is dignitate & opibus ſpoliatus, Azamoram contendit. Exiſtimauit enim fore, eò quòd eſſet ciuibus illius ciuitatis carus, vt ei ciuitatis imperium traderetur. Id ciues tunc facere noluerunt. Ea igitur ſpe depulſus Zeiamus, ad Regē Emmanuelem ſe contulit, eique fidem dedit, ſe perpetuò in illius poteſtate futurum, atque perfecturum, vt non Azamoram ſolùm, ſed quamplurimas alias ciuitates expugnaret. mediocri claſſe maximum bellum profligari poſſe. Se namque multos in ea ciuitate cognationibus, & affinitatibus, & clientelis implicatos habere, quos omnes confidebat futurum, vt ciuitatem libentiſſimè proderent. Eſſe namque tyrannide, qua premebantur, offenſos: & fama clementiæ, qua Emmanuel ſibi quamplurimas nationes alliciebat, inuitari, vt ſe in illius fidem & patrocinium conferrent. Id Emmanuel, quòd author rex eſſet, & indignè iniuria vexatus, & iuſto odio commotus, & quia ipſi authori mentiri minimè expedire videretur, & quod caput eſt, quòd natura facillime ea, quæ valdè fieri cupimus, facta credimus, Mauro fidē adhibuit. Itaque claſſem non valdè magnam feſtinanter inſtruēdam curauit, eique Ioannem Meneſiū præfecit. Qui ſoluit Olyſippone XXVI. die menſis Iulij, anno. M. D. Viij. Exercitus erat quadringentorum equitum, peditum verò ſupra duo millia. Ad oſtium fluminis tandem naues appulit. Nocte æſtu ſecūdo per fluuium inuectus, ad mœnia Azamoræ claſſem conſtituit, & vrbem oppugnare cœpit. Ciues acri animo reſiſtebāt, & faces, & tela, & pilas ingentes iaciebant, & rates pice oblitas & incenſas in Luſitanam claſſem machinis detorquebant, vt eam inflammarent. Multi præterea ex vrbe egreſſi circūcurſabant, & noſtros, ne copias in terrā exponerent, enixè cōtendebant. Meneſius Zeiami opē expectabat, qui iā è Luſitania

Zeiamus Azamorēſis Rex Emmanuelis opem implorat.

Io. Meneſij ad bellū Azamorēſe profectio.

Azamoræ oppugnatio.

Zeiami perfidia.

ſitania Azamoram redierat. At is, vt eſt hominũ ingenium variũ & commutabile, fidemque minimè colẽs, principio quidem ſe venditare, & ſpem auxilij polliceri, varijsq; modis Meneſium ludificari. Deinde apertè noſtris exitium machinari. Iam enim illi cum ciuibus benè cõueniebat, & ſedecim millia hominum ſub ſignis habebat, cum quibus in campo ſecundum fluminis ripas concurſabat, & quemadmodum perniciẽ noſtris quàm maximã poſſet inferre, rationem inibat. Intra ciuitatem erant octo millia hominum in præſidijs, vt à mœnib. Luſitanorũ impetum propulſarent. Nihilominùs tamen Meneſius cum copijs omnibus egreſſus, caſtra fecit. Mauri, cùm eſſent loci valdè inſidijs opportuni, tribus in locis ſyluestribus inter littus atque mœnia inſidias collocârũt. Deinde cum reliquis copijs è mœnib. egreſſi noſtris obuiam progreſſi ſunt. Meneſius certamen minimè detrectauit. Triplicem autem aciem inſtruxit: primam, quæ centum equites continebat, Tentugalenſi Dynaſtę attribuit: ſecundæ, in qua erant equites centum & quinquaginta, Ioannem Maſcaregnam præfecit. Tertiam ſibi reſeruauit, in qua erant equites ducenti & quinquaginta, & peditum etiã phalanx, quã equites vtrinq; diſpoſiti firmabant. Hoc ordine in hoſtes inuaſit: qui valida impreſſione pulſi, ſe multò celerius, quàm fuerat ſtatutum, in oppidum receperunt. Conſiliũ enim fuerat, vt paulatim cederent, vſque eo, dum Meneſius in inſidias incideret, & ita copijs vndiq; circundatus cum omni exercitu cõcideretur. Oppidani, nè noſtri hoſtium tergis inhærentes, in oppidum penetrarent, fores occluſerũt. Cùm igitur Mauri ſe excluſos animaduerterẽt, ea deſperatione confirmati, reſtitêre. Præliumque fuit magna vtrinq; cõtentione redintegratum. At qui erãt in inſidijs, repentè proſiliũt, & magno impetu in noſtros inuehuntur. Tentugalenſis Dynaſta, & Ioannes Maſcaregnas, Meneſij iuſſu in ſubſidijs poſt terga relicti, eorũ impetum, qui in inſidijs fuerant, acri animo ſuſtinebant. Zejamus cum manu valida, vt ſuis opẽ afferret,

Maurorũ in Luſitanos inſidiæ.

Luſitanorum acies.

Prælium terreſtre.

ret, accelerauit. Equites è pagis etiam, vt Luſitanos circumuenirent, atque internecione delerent, influebant. Meneſius hæc omnia circunſpiciens retroceſſit, tanto ordine atque diſciplina, vt neque trepidatio vlla, neq; tumultus exiſteret. Qui erāt in ſubſidijs, poſtquam receptui ſignum datum eſt, eos, qui ex inſidijs impetum dederant, perruperunt: & Meneſius, qui extremū tunc agmen ducebat, illos, qui ex oppido nimis acriter inſtabant, ſingulari virtute repellebat. Sic autem ſe primùm in caſtra, deindè in claſſem recepit. Sedecim equites in hoc prælio ceciderunt, in quorum numero fuêre quidam viri & nobilitate & factis illuſtres. Ex hoſtibus, vt poſtea compertum fuit, ceciderunt mille & trecenti & ſexaginta quinq;. Ioannes Rodericus Sala Meneſius equo interfecto cecidit, & ab hoſtib. circūuentus, parum abfuit, quin occideretur. Duo tamē viri fortiſſimi, quorū vnus fuit Ioannes Homo, qui iam ex India reuerſus in Portugaliam fuerat, alter Iacobus Fernandus Faria, eum è media cęde, hoſtibus partim cæſis, partim diſpulſis, eripuerunt. Is equum Ducis, qui illius equum transfixerat, tunc Fariæ manu perempti, nactus, periculum euaſit. At Meneſius cùm animo Zeiami perfidiam & fraudes reputaret, & munitiones atque præſidia ciuitatis animaduerteret, intelligeretq; fieri non poſſe, vt cum ea claſſe oppidum tantis præſidijs munitum expugnaret, minimè terendum in obſidione tempus exiſtimauit. Anchoris igitur ſolutis vela fieri iubet. Verùm cùm ęſtus eſſent propter lunę decreſcentis rationem languidiores, ita, vt flumen naues alueo ſuſtinere non poſſet, & nautæ etiam trepidè oras ſoluerent, & anchoras vellerent, factum eſt, vt aliquot nauigia vadis alliſa mergerentur, & hoſtes vnam nauem longam in ſicco deſtitutam circunſiſterent, & triginta remiges occiderent: qui tamen antequàm caderent, duodeuiginti ex hoſtibus interemerūt, nauis autem fuit ab hoſtibus incenſa. Meneſius verò educta in altum claſſe, in fretum Gaditanum curſum tenuit.

Luſitani cedunt, ordinibus ſeruatis.

Cæſorum numerus.

Ioānis Roderici periculum.

Soluta Azamoræ obſidio.

Quod non humano conſilio, ſed diuino motu & inſtinctu

ſtinctu factum fuiſſe,poſtea à multis ſapientiſſimè indicatum fuit. Quin etiam Zeiami fraus,& Regis Emmanuelis in illa claſſe comparanda celeritas, & Azamoræ alieno tempore, & paruis copijs oppugnandæ parùm ſapiens cogitatio,non abſque cæleſtis numinis prouidentia, quæ Emmanuelis reb. fauebat, ſuſcepta fuiſſe videbatur.Si enim illa omnia ſic nō eueniſſent, maxima à noſtris clades accepta cū maximo dedecore fuiſſet,antè quàm quiſquam auxilium rebus in vltimum diſcrimen adductis afferre poſſet. Meneſius ex Azamoræ finibus egreſſus,in freto Gaditano naues aliquot hoſtiles cepit,& Ioannem Rodericum Salā Meneſium regis Emmanuelis iuſſu,in oppido, quod Alcaſſarem appellant,quod Luſitano etiam præſidio tenebatur,Ducem & Præfectum conſtituit.Dum autem hæc gerebat,rumore diſſipatum fuit, Feſſenſem Regem,vt Arzilam obſideret,cum maximis copijs aduētare.Fuerat autem exercitus illius tanta diſſimulatione coactus,vt nemo id futurum conijcere poſſet, antè, quàm acies explicatas, & maximis munitionibus & bellicis inſtrumētis armatas aſpiceret.Habebat autem ſub ſignis equitum 20. millia, peditū verò millia centū atque viginti.Arzilæ præerat Vaſcus Coutignus Dynaſta Borbenſis.Cum verò Feſſenſis rex mœnibus appropinquaret, Coutignus aliquot Mauros ex inſidijs capiendos curauit, vt ex illis intelligeret, an ipſe Rex adeſſet.Quo facto comperit & Regis ipſius animum, & exercitus magnitudinem, & reliqua omnia,de quibus ſe fieri certiorem conueniebat. Itaque literas confeſtim ad Odoardum Meneſium, qui Tingitanæ ciuitatis præfectus erat,& ad Ioānem Meneſium, qui oras illas cum claſſe peragrabat, dedit, quibus ſignificauit, quantum periculum immineret. xix.die menſis Octob.Anno à Chriſto nato. M.D.VIII. Rex Feſſenſis exercitum ad vrbem admouit. Sequenti die tormentis muros quatere, propugnatores denſis ſagittis obruere,teſtudines,& ſcalas admouere, muros excindere parat.Erant tunc in oppidi præſidio 400. tantùm

Bellū Arzilenſe.

Feſſenſis exercitus.

Arzilæ obſidio.

Oppugnatio.

Luſitanorū præſidium.

viri,qui hoſtium impetum fortiſſimè, vt poterant, repellebant. Fuit oppugnatio ea die ad noctem continuata. Sequenti die noſtri oppidum circunſeſſum, ſtationes munitas, aggeres excitatos, tormenta diſpoſita, acies inſtructas aſpiciunt. Ad hæc, ne nauibus in vrbem aditus eſſe poſſet, hoſtis ſtationes crebras in littore muniuit, & vineas excitauit, & dolia, quæ tormentis opponeret, tellure & arena compleuit, tormentaque ordine collocauit, quibus noſtros, ſi auxilium afferre vellent, propelleret. Multi præterea ſcorpionibus, & baliſtis, & fiſtulis ferreis, vt ſtantes in muro configerent, collimabant: & cùm primùm aliquod caput aut quoduis aliud membrum eminebat, in id tela conijciebant, ita vt nemo auderet in muro conſiſtere. Ad hæc, teſtudinibus admotis muros ſuffodere incipiũt, tanta celeritate, vt cùm feſſis integri ſuccederent, & opus nõ eſſet momento temporis intermiſſum, eadem die magna pars ipſius muri corrueret. Per eam partem hoſtes irruerunt. At Coutignus cum equitibus quinquaginta in eos inuectus, eorum impetum ſuſtinebat. Sed cùm ſagitta brachium illius transfixum fuiſſet, in arcem ſe contulit, Georgiumque Barretum generum ſuum interim reliquit, qui hoſtes, quandiu ipſe curaretur, inſita virtute reprimeret. Sed cùm ij, qui cum hoſtibus præliabantur, eorum multitudine obruerentur, & Ducem abſceſſiſſe cognoſcerent, in arcem confugiunt. Erat valdè miſerabilis mulierum plangor & eiulatus, & militum trepidatio, & eorum omnium perturbatio, cùm nemini in tanta & tam repentina calamitate conſilium & ratio aut conſiſtendi, aut fugiendi, aut fortiter & animosè moriendi conſiſteret. Hoſtes omnes, in quos impetum ferebant, crudeliſſimè necabãt, & pueros infantes ad ſaxa atque rupes allidebant, multaque facinora ſummæ cuiuſdam immanitatis in ſenes, & pueros, & virgines ſine vllo vel ætatis, vel ſexus diſcrimine faciebant. Cum omnes vndique in arcem concurrerent, & alij alios in introitu præpedirẽt, clamores in cælum editi, & querimo-

Arzila capitur.

Luſitanorum fuga.

Hoſtium in deuictos immanitas.

rimoniæ eorum, qui ingredi nequibant, & mulierum vociferationes, quæ paruos filios complexæ, non ſibi, ſed liberis miſericordiam cum multis lachrymis implorabant, eos, qui arce tenebantur, exanimabant. Cupiebant enim miſeris opitulari, ſed nullo modo poterant. Tandem cùm hoſtes magna vi fugientes inſequerentur, & arcem ingredi contenderent, maximo cum labore fores occluſæ ſunt, & multi in hoſtium poteſtate relicti: à quibus crudelem in modum interfecti fuerunt. Tunc hoſtes ad prædam conuerſi, vrbem diripiunt. Huius cladis nuncius fuit Meneſio confeſtim allatus, qui iam Arzilam properabat, & naues alias & Duces aſciuerat. Vbi verò ad portum peruenit, ingredi ſtatim voluit: ſed fuit ſalo & tempeſtate prohibitus. Eſt enim portus ille, maximè cum ventus increbreſcit, valdè propter breuia periculoſus & infeſtus. Hærebat præterea, cùm neſciret, an arx eſſet iam ab hoſtibus capta. Si enim in hoſtium poteſtate fuiſſet, intelligebat, inconſideratiſſimæ temeritatis eſſe, in terram ingredi, vt parua illa manu cōſtipatus, cum maxima hoſtium multitudine ſine vllo fructu dimicaret. Tribus ita diebus in anchoris conſtitit, cùm in tali caſu, quid optimum factu eſſet, explicare non poſſet. Duos deinde homines è ſuis familiaribus, quibus plurimum confidebat, in ſcapha egregiè inſtructa, quæ remis plurimùm valebat, per fluctus illos immiſit, qui ad arcem, ea nãque mari imminebat, accederent. Illi non modò per fluctus atque ſalum maximo cum vitæ diſcrimine, verùm per medias flammas, & denſas pilas, in eos vndiq; ex propinquis ſtationibus emiſſas, inuehuntur, & arci inuitiſſimis hoſtibus appropinquãt. Id vbi qui erãt in arce, conſpexerunt, è feneſtra vexilla regia cum regijs inſignibus oſtenderunt, & voce maxima Portugaliæ nomine ſæpè repetito conclamârunt. Mulieres paruos filios, quos vlnis geſtabant, in eorum aſpectu proponebant, vt eos, qui foris erant, ad miſericordiam in extremo rerum diſcrimine tribuendã vehementius incitarent. Coutignus præterea cũ literis cera circũlitis homines

Io. Meneſij ſubſidium Arzilæ ſerò miſſum

Rara duorum Meneſij familiarium virtus.

mines notādi peritiſſimos ad Meneſium miſit, ex quibus poſſet intelligere, quanto in periculo verſaretur. Illum præterea admonebat, quo ordine rectius poſſet in arcem præſidia & commeatum, cuius penuria valdè laborabant, inferre. Meneſius in humiliores naues, quæ in vadoſo portu tutius conſiſtere poſſent, milites imponit, & per præconem omnibus, qui erant criminibus alligati, propter quæ ſecundum leges erant vel morte, vel exilio multandi, veniam & impunitatem, ſi poſtridiè in littus egreſſi rem ſtrenuè gererent, pollicetur. Primo deinde, qui in terra veſtigiū poſuiſſet, quingentos numos aureos in virtutis & audaciȩ præmium proponit. His ita conſtitutis, poſtridiè æſtū ſequutus, naues remis agi & incitari præcepit. Coutignus, qui ex arce hæc conſpiciebat, vt erat inter eum & Meneſium conſtitutum, equites triginta equis inſidentes, & reliquos præterea equites, quorum virtuti multū fidebat, pedibus ex arce per poſticum egredi iuſſit, vt noſtris in egreſſu opem afferrent. Id erat ſignum, quo Meneſius admonitus, copias erat in terrā expoſiturus. Itaq; primùm tormētis omnibus ignem admouere, & pilas in hoſtes emittere præcepit: quo facto hoſtes ingenti fremitu & ſtrepitu, & multorum exitio vehementer exterriti, littus deſerunt. At ex noſtris quantum quiſque poteſt enititur, vt primus in terram deſiliat. Aliū enim auri pręmium, alium impunitas propoſita, multò plures expectatum dec⁹ ad periculū adeundum inuitabat. Primus tamē qui in terram egreſſus eſt, Triſtanus Meneſius fuit, qui ſcapha Ioannis Roderici Salæ Meneſij vehebatur: quā Ioannes Rodericus, & Henricus Meneſius ſecuti ſunt. Poſt illos Ioannes Homo ſcapha ſimiliter inuectus, in terram deſcendit. Ex primarijs autem Ducibus, qui primus terram attigit, fuit Ioannes Maſcharegnas, equitum leuis armaturæ Magiſter. Hîc cū iam littus eſſet à Chriſtianis occupatum, hoſtes accurrunt, & in prælium ruunt, quod magna vtrinque contentione cōmiſſum fuit. Multi ceciderūt, plures tamē vulnerati ſunt, donec tādem ceſſere. Noſtri ſtationem,

Prælium terreſtre.

quæ

quæ proxima erat, oppugnarunt. Qui ex arce fuerant egreſſi, ſtrenuā operam in eo prælio nauarūt. Sex tormenta, quæ erant in ſtatione collocata, in arcē importata ſunt, & ducenti milites cum tormentario puluere, & telorum & armorum vi, & cōmeatu, bellicisq; munitionib. immiſſi. Hos Ioannes Maſcaregnas agebat. Hoc ſubſidio animi eorum, qui obſidione premebantur, mirificè cōfirmati ſunt ad obſidionem tolerādam. Erant enim, cùm caſus ille preter expectationē accidiſſet, ab omnib. rebus imparati, quę ſunt ad obſidionem ferendam neceſſariæ. Et homines erant fame, ſiti, labore, peruigilio confecti, multique vulneribus impediti, vſque adeo, vt vix eſſet quiſquam, qui telum vibrare poſſet. Dynaſta Tentugalēſis in ipſo littore fuit ictu glādis plumbeæ grauiter admodum ſauciatus, ita, vt cogeretur Tingim, vndè conſcenderat, reuerti. In prælio cecidit Emmanuel Goutignus, & Ioannes Pimenta, & alij præterea viri fortes, quorū eo die virtus ſpectata valdè fuerat. Meneſius Regem Emmanuelē per literas admonuerat, vt ſubſidia ſumma celeritate compararet. In Bęticam pręterea nuncios miſerat, per quos auxilium poſtulârat. Petrus autem Nauarrus, qui tūc magnum in rebus bellicis nomen obtinebat, claſſem Regis Fernandi, cuius ipſe præfectus erat, ad Calpem in Guebaltarifenſi portu collocârat. Ab eo etiam Meneſius opem obnixè contenderat. Omnes certatim ad auxilium afferendum ſe comparabant. Arx interim ſummis viribus oppugnabatur, neq; dabatur aliquod obſeſſis laxamentum. Qui primus è Bætica tulit auxilium, fuit nobilis quidam vir, cuius nomen ſcriptū minimè reperio, qui tunc in Xariſio ius nomine Regis adminiſtrabat. Is nauem militibus & armis, & cōmeatu omnibuſq; rebus ad bellum neceſſarijs, incredibili celeritate comparatam adduxit. Et cùm hoſtes excitatis aggeribus ita muniti eſſent, vt ex tormētis, quæ erāt in arce conſtituta, nullum detrimentum acciperent, is oram maritimā præteruectus, in eo loco conſiſtebat, vnde caſtra hoſtium imminuta conſpiceret. Inde tor-

Subſidiū Arci immiſſum.

Tētugalēſis vulneratus.

Meneſij ad diuerſos literæ.

Subſidiū è Bætica miſſum.

Stratagema.

mentis quamplurimos necabat, magnumq; tumultū in regijs caſtris faciebat, & cum illi tormenta in eum conuertebant, tanta ſe inde celeritate proripiebat, vt omnes hoſtium conatus, qui nauem illius deprimere cupiebant, inanes redderet. In illos rurſus ſecuros incitabatur, tantumq; damnum his artib. hoſtibus inuexit, vt cogeretur Rex caſtra mutare. Petrus autem Nauarrus, vt erat vir in rebus gerendis acer, auxilium afferre minimè diſtulit. Ducebat autem ſub ſignis ter mille et quingentos milites. De belli autē gerendi ratione cum Meneſio deliberat. Vtriq; viſum eſt, Regis Feſſenſis caſtra quam primùm adoriri: quod in ſequentem diem diſtulêre. Rex vbi conſpexit auxiliū obſeſſis aduenisſe, non de obſidione diutius cogitandum exiſtimauit. Itaque oppidum incēdere iuſſit. Erat in illius caſtris vir quidam valdè nobilis, quam Meneſius pugnando ceperat, & captiuum humanitate ſingulari tractauerat: qui poſtquam redemptus fuit, multa de Meneſij virtute & benignitate commemorare ſolebat. Is à Meneſio per nuncium poſtulauit, vt ſibi faceret illum ſalutandi poteſtatem. Ea impetrata, ad Meneſium viginti equitibus ſtipatus rectà contendit. Ibi cùm multis ſermo vltrò citroque habitus amanter eſſet, tandē Maurus inquit: Magnū profectò cumulum tuis ſummis laudibus addidiſti, cū tali tempore huic vrbi contra regem potentiſſimum auxilium attuliſti. Maximo præterea beneficio Arzilam tibi deuinxiſti. niſi enim tu adfuiſſes, arx profectò à noſtris iam præſidijs teneretur. Sed tam præclarum facinus nullo modo, niſi à præclara illa virtute, quæ in te ſemper eluxit, confici potuiſſet. Ad hæc Meneſius. Quod aliquid lucis huic vrbi in rèb. aduerſis attulerim, pertenuis mea laus rē benè cōſiderantib. eſſe videbitur. Hoc.n. non tam mihi, quā regi præſtantiſſimo, è cuius diſciplina homines multò me meliores prodire ſolent, adſcribendū arbitror. Veſter rex eſt, qui gloriari meritò debet, quòd vrbem Regis Emmanuelis non ſolū aggreſſus ſit (quod ipſum erat in laude non mediocri ponendū) ſed eam armis occupârit.

Subſidium Petri Nauarri.

Oppidum incenſum.

Meneſij cū quodam Mauro colloquium.

Itaq; quòd muros diſturbârit, quòd vrbẽ ceperit, quòd arcem oppugnet, id laude ſempiterna dignum cenſeo: quòd verò faces in ædes priuatas iniecerit, & ædificia intra muros inflammare inſtituerit, id neq; regiũ, neque decorum exiſtimo. Bellum adhuc integrum eſt. Si victoriam ſibi proponit, cur tam malè rebus ſuis conſulit, vt vrbem, qua ſe breui potiturum confidit, flammis abſumat? Si victoriã deſperat, cur doloris ſui pœnas à tectis expetit? Nam ideò tantum exercitum comparauit, vt bellum parietibus atque tignis inferret? Nõ, inquit Maurus, regis noſtri humilis atq; demiſſus animus eſt, ſed excelſus atq; planè regius. Nec vt domos euerteret, ſed vt bellum contra Regem virtutis gloria præcellentem gereret, exercitum coegit. Si non fuerit aſſequutus, quod optabat, nemo poterit illum meritò vituperare. Principis enim officium, qui ad regiã laudem aſpirat, eſt, magna & ardua moliri. Victoria verò non in hominum virtute, ſed in Dei conſilio & moderatione conſiſtit. Quod verò ad ignem attinet, confirmare tibi planè poſſum, eum imprudente Rege coniectum fuiſſe. Itaq; cũ primùm illũ conuenero, & ei rem aperuero, dabit operam, vt ignis confeſtim extinguatur. Maurus continuò diſceſſit: & iuſſu regis incendiũ fuit maxima hoſtium induſtria reſtinctum. Multi ſuſpicati ſunt, in eo Mauri comitatu ipſum Regem fuiſſe. Meneſium namq; videre maximo opere cupiebat. Nomen namq; illius apud Saracenos ipſos erat cũ admiratione celebratum. Rex tamen cum cerneret arcẽ iam firmo ſatis præſidio munitã expugnari difficillimè poſſe, & auxilia vndique illius tuendæ gratia conuenire, & claſſem è Luſitania intra paucos dies adfuturam, & arcem, propter Hiſpaniæ vicinitatem, eius conditionis eſſe, vt ſi primo impetu minimè caperetur, eſſet valdè periculoſum multis diebus in illius obſidione commorari: noluit diutius in eo certamine tẽpus abſq; vllo fructu cõſumere. Nocte igitur illa obſidionem ſoluit, & Alcaſſarẽ Quibirium verſus iter inſtituit. Sequenti die Meneſius ſignis explicatis cum omni-

Arcis Arzilenſis obſidio ſoluta & quare.

mnibus copijs vrbē ingreſſus eſt : cui Coutignus & il-
lius vxor,& omnes ciues , qui erãt in arce,illi obuiam
cum ingenti lætitia prodiêre, atq; tanquã parenti, qui
omnibus vitam dederat,gratias egêre. Emmanuel in-

RES EVROPEAE.

terim cum primum nuncium de aduentu Regis Feſ-
ſenſis accepit,erat Eboræ.Quo audito,nullam moram
interponendam exiſtimauit , quin ipſe per ſe oppido
ſubueniret. Itaq; literas eadē die ad omnes Portugaliæ
vrbes,& ad viros Principes, & vniuerſam deniq; nobi-
litatem dedit, & omnes literis euocauit, & quæ potuit
ſubſidia,continuò in Algarbienſe regnum miſit,vt in-
dè quamprimū poſſent,in Africã tranſmitterent. Poſt
quatuor aũt dies,ex literis alijs Meneſij intellexit, ciui-

Emmanuelis in reb⁹ gerendis ſumma celeritas.

tatem eſſe captam,et arcem obſeſſam,& in ſummas an
guſtias adductam.Hoc cũ accepiſſet, equum ſibi perni
citate mira præditum inſterni præcepit,tantaq; celeri-
tate iter in Algarbium ſuſcepit , vt ſeptem tantum aut
octo ad ſummum comitibus circunſeptus,in viam in-
grederetur. Dies verò atq; noctes iter ita continuabat,
vt vix vllum tempus reficiendi corporis gratia ſibi ſu-
mendum exiſtimaret.Cernebat enim,momento tem-
poris maximas in alterutrã partē inclinationes fieri,
& ideo periculoſum nimis eſſe in rebus bellicis , occa-
ſionem vllam rei benè gerendæ prætermittere . Ela-
pſam namq; temporis opportunitatem reuocari non
poſſe. Timidi & ignaui hominis eſſe,præteritam facul
tatem fruſtra lamentari : fortis autem & induſtrij , ni-
hil , quo res in tempore fieri commodè poſſet , elabi
permittere . Præterea ſummum eſſe Regis flagitium,
in rebus afflictis ſuos ope ſua præſenti deſtituere, eos
præſertim , qui Regis ipſius gratia erant in extremum
diſcrimen ſalutis inducti. His cogitationibus ſtimula-
tus , tantam in via celeritatem ſuſcepit , vt in monti-
bus , qui Algarbium à reliqua Luſitania diſtinguunt,
equus,in quo inſidebat,ex nimio labore concideret,&
repente moreretur. Ibi verò fuit illi nuncius allatus de
auxilijs , quæ Arzilam conuenerant , & de præſidijs
atque munitionibus , quæ in arcem hoſtibus fruſtra
pugnan-

pugnantibus inductæ fuerant. Ipſe tamen nihil de alacritate ſuſcepta remiſit. Verebatur enim, ne cuniculis crebris, qui in arcem, vt audierat, agebantur, arx ipſa corrueret, niſi fuiſſet maturè ſubuentum. Peruenit tādem Balſam, ſi ea eſt ciuitas, quæ hodie ab incolis Tauira nominatur. Hoc autem Regis ſtudium rei gerendæ flagrantiſſimum, & hæc incredibilis alacritas & diligentia tanto ſtudio Portugalenſes inflammauit, vt vndiquę certatim equites & pedites concurrerent. Sic factum eſt, poſtquam Balſam peruenit, vt intra dies quinque, ſupra viginti millia militū in eam ciuitatem confluerent. Importata præterea ſunt Olyſippone tormenta, & commeatus, & munitiones, & naues quamplurimæ, vt ille iuſſerat, adductæ, quæ vt celerrimè rebus omnibus inſtruerentur, ſummá vigilantia contendebat. Cùm autem conſcendere vellet, literę ſunt allatæ, quibus continebatur, obſidionem eſſe ſolutam, & regem deſperatione fractum, exercitum dimiſiſſe. Ipſe nihilominus tranſmittere ſtatuebat. Sed conſilio eorum, qui nomine prudentiæ inſignes eſſe videbantur, fuit ab ea ſententia deductus. Si obſidionem, inquiūt, ſoluere vis, ea iā ſoluta eſt: ſi Africam ſubijcere paras, nondum hîc eas copias habes, quibus id aggredi poſſis. Non decet tantum Regem id ſuſcipere, quod vel minimè neceſſarium eſt, vel exequi cum dignitate non poſſit. Tranſmiſſio in Africam tunc laudabilis erit & prędicanda, cum id, cuius cauſa tranſieris, efficere cum gloria magna poteris. Aliter enim non decus, ſed ignominiam tibi comparabis. Nunc verò hoc tuorum decus, quo rex Africæ potentiſſimus illis ceſſit, eſt ad tuum nomen atque decus merito referendum. Quanta namque opinio excitanda iure de tua virtute ſit, ex eo coniici poteſt, quòd per tuos rex Feſſenſis pulſus cū ignominia eſt, & obſeſſi magna cum tua gloria liberati. Hoc igitur nomen tibi opera tuorum partum deformabis, ſi aliquid, in quo hominum opinioni non reſpondeas, geſſeris. Hoc autem à te non expectari debet, ſi in Africam ſigna intuleris, vt cum Mauris ſignis col-

Balſa niforte Tauira.

Nouus Africani belli apparatus.

Belli Africani ad Emmanuelem oratio diſſuaſoria.

collatis vno aut altero prælio cõfligas, ſed vt vniuerſã Mauritaniã ſub ditionẽ & imperiũ ſubiũgas. Si igitur hominũ expectationi minimè ſatisfeceris, gloriam tuã nonnulla labe dedecoris inquinabis. At nũc eas copias nõ habes, quibus tantũ facinus aggrediare, poſtquam redieris, & opes omnes, quæ ad eã rem gerendã neceſſariæ fuerint, paraueris, tum demũ licebit tibi in Africã cum dignitate tranſire. Aliter enim conſiliũ temerarium exiſtimabitur, & offenſio, ſi aliquid ſecus, quàm oportet, acciderit, haud mediocrẽ nomini tuo maculam dedecoris inuret. Eiuſmodi cõſilijs hominũ non valdè laudis militaris ſtudio flagrantium, ab ea mente deſtitit, in qua ſi tunc perſtitiſſet, maximũ ſibi decus comparâſſet. Erat enim tũc mirifica facultas oblata. Nam in Mauris neq; fidei religio, nec in Reges vlla pietas, nec pudor vllus vigebat, qui eos valdè à dedecore & flagitio deterreret. Armis aũt pars eorũ maxima carebat. Erant præterea reguli permulti acerbo inter ſe odio diſſidentes. Qui plus armis poterant, humiliores iniurijs quãplurimis opprimebãt: iniuria vexãti, inſidias in potentiores cõparabant. Ad hæc accedebat, ꝙ gens nouitatis appetens, quãprimùm occaſionem ſibi dari incõſtantiæ ſuæ atq; perfidiæ demonſtrandæ conſpiceret, nõ erat dubium, quin eã confeſtim arriperet, minimoq́ue pretio corrupta, facillimè Principes & patriam ꝓderet: Regio verò ad alendum exercitũ, omnẽ cõmeatum abundè ſuppeditaret. Eſt enim valdè fertilis, & homines pecuniæ cupidi, libenter vndiquè cũ annona & vario ciborum genere conuenirent, quamuis regionẽ vaſtari & exuri cernerẽt. Si verò clementer & moderatè noſtros vti victoria conſpexiſſent, dubiũ certè nõ erat, quin illa benignitatis ſpecies eos facillimè ad ſtudium Emmanuelis alliceret. Itaque omnia, quod ad hoſtes attinet, erant in eo ſtatu, quem Emmanuel optare debuiſſet. Contrà verò in Portugalenſibus ſumma fides, inſignis in regem caritas, acerrimum bellandi ſtudium, & incredibilis bellicis in rebus audacia. Adde, quod tunc temporis erant tanto animorum ardore atque

Diſſuaſorũ belli Africanici reprehenſio, & regis inſtituti commendatio.

que

que impetu concitati, vt omnes fermè viri nobiles ſuis ſumptibus vellent pro parte ſua operam & induſtriam in tam præclara contentione conſumere. Quod ſi Regis omnibus cariſſimi feſtinatio, qua tanto ſtudio & alacritate in extremam Luſitaniæ partem ſe contulit, vt ſuis opem afferret, tanto ſtudio Portugaliam vniuerſam concitauit, vt intra paucos dies tot hominum millia ad eum ſe tanta alacritate conferrẽt: quid futurum fuiſſet, ſi is tunc in Africam cum eo exercitu traieciſſet? Deindè facilis & expedita ex Hiſpania Bætica in Africam tranſmiſſio, dubium nõ eſt, quin maximam ex ea regione multitudinem ad auxilium ferendum concitaret. Cùm verò in bello adminiſtrando omnia rerum opportunitas & occaſio gubernet, nullaque præſtantior occaſio dari poſſit ea, quæ militum ardore & hoſtium metu continetur, iudicari meritò poteſt, omnia tunc Emmanueli feliciter euentura fuiſſe, ſi tanto ſuorum ardore contra hoſtes infelici euentu perterritos vti voluiſſet. Poſtremò, quod caput eſt, optimi Regis pietas atq; religio, quæ illum ſtimulabat, vt longinqua etiam bella religiõis gratia ſuſciperet, effeciſſet, vt omnia illi ex animi ſententia ſuccederent. Quamuis tamen hæc ita ſint, regis animum, qui ad tantam gloriam aſpirabat, laudandum: conſilium eorum, qui eum à tanto ſtudio dignitatis abſtraxerunt, reprehendendũ arbitror. Sed vt ad intermiſſam orationem redeamus, quamuis Rex à ſententia ſua, qua tranſmittere ſtatuebat, ſuorum conſilio deductus fuiſſet, reliqua, quæ gerenda videbantur, ſummo ſtudio perfecit. Arzilam namque militum præſidia, & maximum commeatum miſit, & fabros præterea quamplurimos, qui ædes dirutas, & mœnia collapſa reficerent, & arcem multò fortius munirent. Habebatur enim tũc oppidum illud, propter cãpeſtris regionis opportunitatẽ & fertilitatem & propter illius ſitum, firmiſſimum oræ illius maritimæ, quæ Luſitanorũ præſidijs tenebatur, propugnaculũ. Petro autem Nauarro ſex millia numorum aureorum dono miſit: quod munus

Arzilæ inſtauratio & nouum præſidium

Emmanuelis in Petrum Nauarrum et alios liberalitas.

munus ille accipere nullo modo voluit. Se nã dixit regis Fernandi cauſa, cuius ſtipendijs alebatur, geſſiſſe, q̃ geſſerat, ab illoq; tantum laboris & induſtriæ ſuæ ſibi præmium polliceri, cuius erat alumnus. Idem fecit prætor Xariſienſis. Ambo tamẽ poſtea multis ab Emmanuele beneficijs affecti fuerunt. At Meneſius, poſtquã naues cum præſidijs & munitionib. Arzilã peruenêre, in Luſitaniã reuerſus, fuit ab Emman. cum laudibus ſuæ virtuti debitis honorificè & amanter exceptus. Hoc eodem anno cùm eſſet inter Emmanuelem & Ioannam, Fernandi & Iſabelæ filiam, orta diſceptatio de regionum limite, qui fuerat à Ioanne rege Portugal. & Caſtellæ Regibus deſignatus, intra quas cuilibet ex regibus liceret, abſque alterius iniuria, Saracenos expellere, & regiones etiam incognitas occupare, fuit ea contentio ſumma æquitate partis vtriuſque deciſa: & Emmanuel maxima Mauritaniæ parte ceſſit, quæ videbatur ad illius terminos pertinere, & Regibus Caſtellæ armis occupandam permiſit. Ioanna viciſſim de iure, quod exiſtimabat in Aethiopia retinere, deceſſit, cùm eam regionem Portugalię regibus aſſignatam eſſe cognouiſſet. Sub eiuſdem anni finem miſit Emman. in Aethiopiam ad Congui regnum multos viros religionis & ſanctimoniæ fama præſtantes, qui Chriſti diſciplinam multò diligentius gentibus illis traderẽt, & regiones illas clariore lumine perfunderent. Et hæc quidem ſunt, quæ in Africa & Luſitania hoc eodem tempore geſta ſunt. Quæ Triſtanus Cugna, cum in Indiam nauigaret, in curſu geſſerit, quas vrbes aut expugnârit, aut armis adortus fuerit, & quomodo tandem ad Zacotoram naues appulerit, & arcem à Caxemenſi Rege ædificatam ceperit, & in ea Norognam præfectũ reliquerit, deindè in Indiam curſum tenuerit, & quomodo in Luſitaniam redierit, expoſuimus. Quid autẽ poſt illius ab Alfonſo Albuquercio digreſſum, Alfonſus ipſe deſignârit, & quas res geſſerit, explicare nondũ licuit. Is igitur fuit à Triſtano Cugna relictus, vt cum ea claſſe, cuius præfectus erat, illud mare, quod ad Arabiam

Diſceptatio de finibus regnundis inter Luſitanũ & Hiſpanũ Reges.

Religioſi in Congui regnum miſſi.

RES INDICAE.

De reb. geſtis Alfonſi Albuquercij.

biam felicē pertinet, peragraret, & naues hoſtiles omnibus quibuſcūq; poſſet incōmodis afficeret. Sed cùm eſſet animo maximo, ſe indignum putauit, inſtar piratæ prædas ſpectare, & non multò maiora & altiora moliri. Itaque Armuzienſe regnum oppugnare conſtituit. Armuzium autem eſt inſula intra oſtiū ſinus Perſici, non ita lato mari à Carmania diſiūcta. Nomē autem duxiſſe videtur ab Armuza, antiqua Carmanię ciuitate, cuius hodie nomen obliteratum cum memoria antiqui ſplendoris euanuit. Et fortaſſe hæc inſula fuit Armuzæ antiquæ Colonia, & idcircò indè nomē obtinuit. Ambitus illius decē & ſex paſſuū millib[9] continetur. Eſt autem oſtio ſinus propinqua, à Carmania verò 12. millibus paſſuū diſtat: ab Arabia aūt ea parte, qua Carmaniam reſpicit, 40. millibus. Inſula eſt nimis arida & ſterilis, & ſolum adeò macrum, vt nihil omninò, quod ad vſum vitę valeat, vel natura, vel hominum cultu proferat. Perēnib. aquis omninò caret. tres tantùm putei in inſula procul à ciuitate ſunt. homines ciſternis vtūtur. & cū reliqua omnia ex vicinis inſulis, ex Carmania & Arabia ad victū idonea importentur, aqua etiam ex ijſdē locis in eam afferri ſolet. In ea modicus collis aſſurgit, qui ſulphuris magnā vim in vno latere, in altero aūt ſalis multitudinē in lapides denſatam gremio cōtinet. Duos portus habet tutiſſimos: vnus ad occidentem ſolem, alter ad orientē pertinet. Hi duo portus lingula, quæ in mare lōgius excurrit, diuiduntur. Horū portuū commoditatem ſecuti mercatores ex India, Perſide, & Arabia, & è quāplurimis alijs regionibus, eam inſulā frequentare cœperūt. Ea tandē frequentia & celebritate factū eſt, vt ciuitas ædificaretur in planicie ſita, quæ progreſſu temporis ad ſummā amplitudinem peruenit. Viæ ſunt latæ & directæ, ędes magnificæ, & cœnaculis ſublatæ, & tectorijs pulcherrimè factis exculta. Regia eſt non modò ad habitandū ampliſſima, verū ad vim hoſtium propulſandam munitiſſima. Solis ardores ſunt vehementiſſimi: in quib. propulſandis omnis lautorū induſtria multiplici mo-

Armuzij inſulæ deſcriptio.

Collis ſalo abundans & ſulphure.

Armuzienſis ciuitas.

do & ratione cõſumitur. Incolæ ſunt maxima ex parte Arabes atq; Perſæ, Mahumetisq; ſuperſtitione conflictati. Ardent libidine, amoribus indulgẽt, obtrectatione laborãt: mulieres ne ab alienis viris conſpici queant, faciem velare compelluntur. Homines vt plurimum ſpecie liberali præditi ſunt. Muſicẽ ſummo ſtudio colunt, veſtibus elegantiſſimis excoluntur. Arma frequenter exercent, literis libenter incumbunt, hiſtorijs mirificè delectantur. Homines doctrina præſtantes in ſummo honore habent: illisque aſſiduè operam dant, & illorum diſciplinis erudiri ſummum decus exiſtimant. Reſpub. eſt cõmõdis legibus aſtricta. Omnia, quæ væniunt, pondere væneunt. Summũ flagitiũ eſt apud illos, fallacibus vti ponderibus. Eum enim, qui per libram atq; lancem fallit, omnem generis humani ſocietatem euertere cẽſent, & vt ciuilis iuris hoſtem teterrimum execrantur. Inſula verò cùm nihil omninò proferat, quo vel homines ali, vel ornari poſſint, tantis tamen fructibus & fugibus, & cibis, atque delicijs affluit, vt vix vlla regio ſit magis omnibus rebus, quæ ad victũ & elegantiam vitæ pertinent, abundans. Nullæ namque ſunt vitæ deliciæ vel in Arabia, vel in Perſide, vel in India, vel in quacunque alia regione, è qua naues in inſulæ portus inuehantur, quæ non omnes terræ opes in eam inferant. Ita fit, vt cum nihil ex ſe ipſa gignat, multis tamen regionibus opimis rerum omnium abundantia præferatur. Reges è portorijs ingentes ſibi opes pepererunt, imperiũ deindè latè propagârunt, ita vt multis inſulis, & vrbibus etiam nõ paucis in Carmania & Arabia ſitis imperarent. Exercitus ſatis magni illorum ſumptibus alebantur. Sed tandem cum eorum miniſtri ad ſummas opes peruenirent, & tyrannidem vehementer affectarent, & ipſi Reges otio atque luxu diffluerent, factum eſt, vt regium tantum nomẽ penes Reges eſſet: miniſtri porrò regni opibus ad ſuum ſcelus atque flagitium abuterentur. Hic erat regni illius ſtatus eo tempore, quo Albuquercius illud ſub Emmanuelis imperium ſubiungere cogitauit.

Literarũ ſtudium.

Iuſticia.

Rerũ abundantia.

Armuziẽſis regni potentia.

gitauit. Itaq; xx. die Aug. anno à Chriſto nato M. D. VII. è Zacotora profectus in Arabiæ promontorium quod Rozalgatem appellant (antiqui regionum explicatores, Corodamum nominabant) aduectus eſt. Duces, quos ſecum ducebat, erant ſex homines in rebus bellicis ſpectati & cogniti, quorum hęc nomina fuére, Franciſcus Tauora, Emmanuel Tellius, Alfonſus Lupius Coſta, Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis, Antonius Campenſis, Ioannes Nonius. Exercitus erat quadringentorum ſeptuaginta militum. Cum hac tam exigua claſſe ad regnum illud opulentiſſimum expugnādum ſigna in eas oras inferre conſtituit. Arabiæ igitur oras præteruectus cùm ad primum oppidum, quod ad Armuzij regnum pertinebat (Calaiates appellatur, eſt autem id intra ſinus introitum) naues appelleret, pacem incolis obtulit, ea conditione, vt claſſi commeatum præberent. Indè in oppidum aliud aduectus, quod appellant Curiatem, cùm milites cibum ſumere vellent, ſe deluſos aſpiciunt. Nam in vaſa, in quæ Calaiatenſes commeatum intuliſſe ſimulauerant, ſordes ingeſſerant, & in ſummo varia ciborum genera collocârāt, vt noſtris illa vana ſpecie commeatus illuderent: cuius quidem fraudis poſtea debitas pœnas exoluerunt. At Curiatenſes non dolis, ſed armis cum noſtris agere maluerunt. Erat enim ibi quidam Regis Armuzienſis præfectus, vir impiger, qui portum foſſa & vallo munierat, & ea præſidia collocarat, quibus ſe confidebat multò maiores copias facillimè repulſurum. Ea confidentia cum Albuquercius ei pacem obtuliſſet, illā repudiauit. Albuquercius igitur re prius cum ducibus alijs communicata, & copijs eo ordine, qui conuenire videbatur, inſtructis, in terram egreſſus eſt. Hoſtes, qui illū littoris aditu ꝓhibere nitebātur, erāt ad tria millia. Fuit atrox p̄lium cōmiſſum: noſtri tamē hoſtes pellūt, & vallū deindè expugnant, & in oppidū tandē irrumpunt, idq; iam præſidio nudatū, impunè diripiunt, & ſubiectis ignibus inflāmant. Naues prætereà tam quæ in anchoris erant, quàm q̄ in littus ſubductæ fuerant,

Bellū Armuzinum.

Corodanū Arabiæ prom.n.

Rozalgates.

Albuquercij duces militares.

Calaiates oppidum.

Curiates oppidum.

Calaiatenſium dolus

Prælium cum Curiatenſibus.

Luſitanorum victoria.

 incendunt.

incendunt. Indè in aliud oppidum eiuſdem regni multò maius & opulentius inuecti ſunt. Id Maſcate nominatur. Abeſt autem à Curiate 40. paſſuum millia. Eſt autem in planicie ſitum, & duob. montibus, qui illud vtrinque muniunt, incluſum. Montes in littus oppidi procurrentes, portus aditum perangustum efficiunt. Incolæ foſſam latam à monte in montem perduxerāt. & aggeribus & duplici vallo munierant. Valli atq; foſſæ aditus, quos ad vſus ciuium maritimos in ea ſtatione fecerant, erant duo, ijque nimis anguſti. Albuquercius tamen in portum ingreſſus cum oppidi præfecto paciſcitur, vt exercitui cōmeatum nomine tributi ſubminiſtret. Parabatur autem cōmeatus, cùm ſubitò dux Regis Armuzienſis cū præſidio aduenit, præfectūque, quòd cōmeatum promiſerat, malè accepit, totaque ſe ciuitas ad reſiſtendum cōparauit. Erant in armis ad 4. millia virorum. Albuquercius, vbi quod hoſtibus conſilium eſſet, animaduertit, vrbem per totā noctem tormentis acerrimè verberare, & mœnia cōcutere præcepit, vt nō ſolùm mœnium ruinas ederet, verùm & hoſtes formidine perterritos peruigilio fatigaret. Die ſequenti aciem triplicem inſtruxit, vnam Frāciſco Tauoræ attribuit, cui præcepit, vt cū Alfonſo Coſta valli partem extremam, quæ ad vnum ex montibus pertinebat, oppugnaret. Similiter vt in aliam partem munitionis eiuſdem ad alterum montem ſpectantem Ioannes Nonius & Antoni⁹ Cāpenſis cū acie ſecūda irrumperēt, imperauit. Ipſe Tellium ſibi ſociū aſciuit, vt cū acie tertia munitionē mediā aggrederetur. Primus Tauora cum ſocijs in terram egreſſus, ad partem ſibi aſſignatam contendit: & quamuis pilæ & ſagittæ innumerabiles in noſtros acciderent, illi tamen hoſtes repulerunt. & faces in vallum coniecerunt, quibus excitato protinus incendio, hoſtes eam partem deſerere coacti ſunt. Albuquercius iam vallum medium nimis acriter oppugnabat: hoſtes vi ſumma reſiſtebant. Neq; ſegnius qui alteram valli partem fuerant aggreſſi, rem gerebant. Noſtri tandē vallum tranſgreſſi, hoſtes fundunt,

Maſcate oppidum.

Pactio cū Maſcatēſibus rupta.

Maſcatis oppugnatio.

dunt,& fugientes inſequuntur: oppidum capiunt, diripiunt,& incendunt. Octo tamen è noſtris in prælio ceciderunt. Inde, aliquot primùm dieb. ad corpora è labore nimio reficienda datis, Albuquercius ſoluit, & in aliud oppidum regni eiuſdem, quod Soar appellabatur, inuectus eſt. in eo arx erat munita. Illius tamen præfectus, cùm fama de vaſtitate, quæ fuerat repugnãtibus illata, regiones illas peruaſiſſet, ſe repentè dedidit. Ex eo oppido profectus Albuquercius, in aliud ſe contulit, Orfazamũ nomine, muris & tormentis munitum, in quo dux erat ſanè fortis, & multum bellicis in rebus exercitatus: qui tamen nullo modo ciues cõtinere potuit: quin vbi primùm anchoras demitti cernerent, de fuga cogitarent. Igitur ea nocte, quæ poſt claſſis aduentum ſecuta eſt, cum omnibus bonis, quæ indè aſportare potuerunt, præcipiti fuga ſeſe in montes proximos proripuerunt. Poſtridiè vrbs ſpoliata, & incenſa fuit. Hoc erat vltimum Arabiæ oppidum ad Septentriones ſpectans, quod Armuzij imperio in illa ora continebatur. Indè autem curſum in ipſam inſulam conuertit. Erant in portu naues permultæ Saracenorum, rebus omnibus, ſi pugnandum eſſet, inſtructæ. Albuquercius duces in prætoriam nauem, cui ipſe præerat, arceſſiuit, vt de belli gerendi ratione cõſultaret. Cùm variæ ſententiæ fuiſſent, tandem id fuit communi conſilio decretum, ciuitatem oppugnari minimè poſſe, antè, quàm naues aut captæ, aut depreſſæ fuiſſent. Armuzium nanque communem Saracenorum omnium patriam exiſtimari: proinde fieri non poſſe, vt ſi viderent vrbem illam incommodis vexari, id negligerent. Vrbis illius propugnaculum non mœnibus ſed claſſe cõtineri. Itaque claſſe deuicta, facilius multò fore bellũ, quod erat contra Armuzium gerendum. Hoc conſilio cõprobato, anchoras iaciũt. Albuquercius per nunciũ regi continuò ſignificauit, ſe nõ vt malũ aliquod machinaretur, ſed vt pacem cum illo faceret, eò naues illas appuliſſe. Pacẽ verò non alia ratione cõſtitui poſſe, quã Regis Emman. ſalutari imperio in

Maſcate capta, direpta & incenſa.

Soar oppidum deditum.

Orfazamũ captum & incenſum.

Conſultatio de debellando Armuzio.

Albuquercij ad Armuziẽſem Regem nuntius.

rio in illis oris egregiè confirmato. Eamq́ue virtutem & benignitatem Emmanuelis eſſe, vt multò præſtantius eſſet ad vitæ ſecuritatem, illius imperio ſubdi, quã multis gentib. imperare. Imperium namq; ſine diſciplina ſalutari, odioſum & inuiſum eſſe, multisq́; periculis, & fortunæ procellis obnoxium. At Regis optimi & inuictiſſimi diſciplina & patrocinio vitæ atq́ue ſalutis firmamentum contineri. Si vellet in regis Emmanuelis fidem & clientelam recipi, fore, vt contra omnes hoſtium inſidias tutus & incolumis permaneret. Secùs autem opus eſſe ſibi armis experiri, quod cõſilio obtinere minimè poſſet. Rex fama rerum, quas Albuquercius in illo curſu geſſerat, exterritus, ſe pacis cupidum ſimulauit, & ſimul ad illum vnum è ſuis domeſticis cum literis atque muneribus miſit. Is literas cùm accepiſſet, munera repudiauit. Nulla enim ratione munus ſe accepturum dixit, antè, quàm pax firmaretur. Rex ad pacem ſe propenſum aſſerebat. Id tamen de die in diem differebat, vſq; eò, dum claſſis, quam ille expectabat, in portum introiret. Interim Luſitani quidam, fide illius freti, in vrbe vagabantur. Sed vbi claſſis cum magna militum multitudine portum ſubiuit, Rex Luſitanos omnes, qui erant in vrbe, comprehendi continuò præcepit. Naues interim maximas ſecundum littus collocari, minores autem in altum deduci iuſſit, eo conſilio, vt ſi Luſitani in naues impetũ darent, rates ex alto in noſtras naues inuectæ, eas circumuenirent, vt nullum eis vndiq; vehementer oppugnatis perfugium relinqueretur. Inſequenti die cum Albuquercius ordinem cerneret, quo claſſis hoſtium erat inſtructa, percepit eos ad pugnãdum paratos eſſe. Pugnã verò minimè detrectauit. Itaq; ſolutis anchoris, in naues in portu collocatas impetũ fecit. Id cõſpicatus Coieatarus (hoc enim nomẽ erat præfecto, qui ratib. præerat) in altũ euectus, mutata velificatione curſum in noſtras, vt eas à tergo circunueniret, inflexit. A noſtris acre iam certamen erat cum nauib. quæ vrbis aditum tutabantur, inſtitutũ, & fumi denſa nebula vndique

Fraudulẽta pacis ſimulatio.

Claſſis hoſtilis.

Albuquercij pugna naualis.

dique tormentorum flammis excitata, aſpectum cunctis ademerat. Coieatarus opportunitate caliginis vtēs, propius acceſſit. Itaq; non ſolùm pilis eminus emiſſis, verùm & ſagittis & iaculis res ab hoſtibus admodum ſtrenuè gerebatur. Tanta autem vtrinque contentione dimicatum eſt, vt terra dehiſcere, & cęlum tenebris obduci videretur. Rex è turri præcelſa certamen animo valdè curis anxio ſpectabat. Multæ mulieres grauidę horrendo tormentorum ſtrepitu perturbatæ, abortione conflictatæ ſunt. Tandem cum multæ naues diſſipatæ fuiſſent, reliquæ ſe fugæ mandârunt. Noſtri igitur illo periculo, quod ex alto impendebat, liberati, multò liberius contra naues, quæ in aditu portus conſiſtebant, depugnabant. Hoſtes tamen, qui in illis erāt, acerrimè rem gerebant. Nihilominùs tamen nauis, qua Princeps regni Cambaienſis hæres, qui Armuziū proximis illis diebus aduectus fuerat, & ex ea periculum acri animo propulſabat, demerſa eſt. Altera deinde Melichiazij nauis ſimiliter depreſſa fuit. Reliquæ naues erant iam multis in locis diſſipatæ, ita, vt hoſtes permulti deſperatione ſalutis iuducti, in mare deſilirent, vt nando cædem effugerent. Albuquercius militibus in ſcaphas feſtinanter impoſitis imperauit, vt omnibus, qui natabant, cædem afferrent. Naues, quæ fugere potuerunt, ſumma celeritate in fugam conuerſæ ſunt, vna tamen conſtitit, cuius nauarchus erat vir ſingulari animo prædítus. Noſtri in illam ingreſſi, neminem reperiunt. Hoſtes enim ſe ſe in ſentinam abdiderant. Noſtri cum ſuſpicarentur omnes exceſſiſſe, paucis in naui relictis, naues reliquas fugientes inſequuti ſunt. At hi, qui ſe occultârant, repentè ex infima nauis parte proſiliūt, & multi paucos circunſiſtūt. Hi ſuorum opem magnis vocibus implorant, & interim acriter in repentino illo diſcrimine pugnant. Qui opem inuecti ſcaphis afferebant, non tam citò ſubuenire potuerunt, quin noſtri prius vulnera permulta ab hoſtibus acciperent. Hoſtes ipſi partim conciſi, partim metu in mare præcipitati ſunt: maxima eorū pars

Pars hoſtilis claßis fugata.

Altera pugna.

Luſitanorum victoria.

Hoſtium cædes.

in fluctibus interfecta fuit, pauci nando in littus euaſerunt. Tanta autem cædes hoſtium fuit, vt mare ſanguine redundare videretur, & fluctus ipſi in ſanguinis colorem reuerſi, ſpectantibus terrorem inijcerent. Hoc certè conſtat, tantam fuiſſe hoſtium trepidationem, poſtquam rem inclinari conſpexêre, vt conuerſis arcubus ſe ipſos ſagittis configerent. Itaque maximus numerus hoſtium interfectorũ fluctibus eiectus in littus fuit, ſagittis transfixus, cùm à Luſitanis nulla ſagitta mitteretur. Georgius Barretus, qui in nauem illam, vt opem circunuentis afferret, ingreſſus fuerat, cum cerneret eam propè vrbem conſiſtere, & tormentis aptiſſimè diſpoſitis inſtructam eſſe, eiſdem tormentis hoſtilib. vrbem quatere, & mœnia quantũ fieri poſſet, diſturbari præcepit. Cum iam hoſtis nullus appareret, in naues hoſtium ſæuitum fuit. Multæ depreſſæ, multæ flammis exuſtæ ſunt. Quo facto vrbem propius Albuquercius acceſſit, ita, vt regiæ appropinquaret. Qui in regia conſiſtebant, quamuis eſſent ſtupore vehementer oppreſſi, vt ſagittis noſtros propellerent, contendebãt. Albuquercius & Meneſius, & quidam alij viri nobiles vulnerati ſunt. Inde oram illam præteruectus Albuquercius, quamplurimas alias naues exuſſit, donec ad quandam ſtationem peruenit, quæ ad Carmaniam ſpectabat, in qua centum & octoginta naues, quæ nõdum in mare fuerant deductæ, conſiſtebant, quæ omnes fermè flammis abſumptæ ſunt. Templum etiã in ſuburbano magnis ſumptibus extructum, & religione Mahumetana conſecratũ excitato incendio deflagrauit. Noſtri ſic ſtudio certaminis efferebantur, vt in vrbem inuadere properarent. Eos tamen Albuquercius continuit. Erant enim pauci admodum, & labore nimio defeſſi: in ciuitatem verò magnus numerus militum confluxerat. Prælium horis octo continuatũ fuit. E noſtris decem deſiderati, ſupra quinquaginta vulnerati ſunt, inter quos Gaſpar Diazius vexillifer extitit, cui manus dextera vno ictu præciſa fuit. Ex hoſtib. circiter duo millia hominum cecidére. Hæc victoria magnum

Claſsis hoſtilis depreſsio & incendiũ.

Cæſorũ & vulneratorũ numerus.

gnum metum hoſtibus iniecit, ſed multò grauiorem turbationem illis afferebat inflammatio nauib. illata. Vita namq; & ſalus inſulæ nauib. continebatur, quibus ſublatis, vaſtitas & interitus imminebat. Rex igitur re prius in conſilio deliberata, per duos Saracenos vſu rerum peritos,& authoritate graues,quorum vnus appellabatur Coiebeirami⁹,alter verò Abdala,qui erat Hiſpanus Granata oriundus, ab Albuquercio pacem petijt, & humiliter atque demiſſe poſtulauit, vt errori ſuo veniam impertiret.Se namq; temeritate adoleſcentiæ, & hominum perditorum conſilio in eam fraudē deductum fuiſſe.Satis iam pœnarum dediſſe, & malis eruditum ita fuiſſe,vt ſperandum eſſet,ſemper ſe in officio futurum. Itaq; libenter imperium Regis Emmanuelis agnoſcere,& tributum, quod imperatum eſſet, pendere velle. Deinde Albuquercium obſecrabat, vt ei loco parentis eſſet. Se namque ei perpetuò pietatem non minorem,quàm ſi eſſet illius filius,præſtiturum. Admonebat deinde,vt animaduerteret ſapienter, quā rem gereret. Armuzium iam ad ditionem & imperiū Emmanuelis pertinere. Si igitur inſulæ vaſtitatem & inflammationem inferret,bonā partem imperij Portugalenſis interiturā.Inſulam namque eſſe hominū frequentia celebrem,opibus abundantem, & ita Perſidis & Arabiæ regionibus imminentem, vt qui eā teneret, facillimè poſſet imperium dilatare.Inſulæ verò firmamentum in nauibus eſſe conſtitutum,ita,vt qui naues exureret, interitū ſempiternum inſulæ illius commodis eſſet illaturus.Vt enim(dicebant illius legati)arbor exciſa radice areſcit:ita Armuzium exciſis nauibus,q̄bus vt radicibus alitur atque ſuſtinetur,interibit.Si igitur opes tui Regis augeri & amplificari deſideras,opus eſt,vt inſulam cōſerues, è cuius incolumitate magnus ad eius imperium cumulus accedet.Preterea,quemadmodū maximos imperatores,quorum nomen eſt immortalitati conſecratū, virtute ātq; factis egregijs imitaris:ita clementiæ exempla,qua non minorem admirationem gentibus q̄ victorijs attulêre,tibi ad imitan-

Legatio Regis ad Albuquercium de pace.

dum proponas. Hoc enim ſibi ad nominis immortali tatem præclarũ exiſtimabant, vt quos virtute diuicerant, miſericordia conſeruarent. Sic autem cùm virtutis magnitudine terrori hoſtibus eſſent, humanitatis laude cunctos mortales ad ſtudiũ ſui nominis excitabant. Quod ad virtutẽ attinet, tantum facinus edidiſti, vt ſis cũ omnibus ſummis Ducibus comparandus. Reliquũ eſt, vt, quemadmodum in bellis inuictus ſemper extitiſti, ita parta victoria à nemine clementiæ & humanitatis laude vinci patiaris. Quare cùm iam dignas erroris pœnas pertulerimus, fac vt malis innumerabilibus perculſi & abiecti, tua benignitate recreemur. Maximi namq́; hominis eſt, in ſumma felicitate imbecillitatis humanæ memoriam retinere, & hominibus in ſumma calamitate cõſtitutis ignoſcere. A te igitur per numen ſanctiſſimum, quod colis, per dexteram iſtam tuam ſemper inuictam petimus & obſecramus, vt miſericordiam afflictis tribuas, & errori regis adoleſcentis, quem valdè temeritatis ſuæ pœnitet, ignoſcas, & ignem, quàm primum fieri poterit, extingui permittas. Quod ſi feceris, non ſolùm laudem Ducis fortiſſimi, verùm & gloriam Principis humaniſſimi cõſequeris, & opibus regis tui multùm proſpicies. Ad hæc Albuquercius reſpondit, ſe moleſtè ferre, quòd non multò prius cum hac legatione ad eum veniſſent. Quod ſi feciſſent, non tantum damni factum fuiſſet. Irent igitur, & ignem feſtinanter extinguerent. Se namq́ue fidem dare; eos nullum interim incommodum à noſtris accepturos, dum naues reliquas, in quas nondum incendium peruaſerat, ex imminenti clade proriperent. Quod verò ad pacis conditiones attineret, ſe reſponſum poſtea daturũ. Cum hoc reſponſo Coiebeiramius ad regem reuerſus eſt. Abdala verò fuit obſidis loco retentus, & ignis abſque vllo impedimento ſingulari multorum induſtria & ſedulitate reſtinctus. Poſtridiè fuerunt à Rege miſſi Principes ciuitatis, inter quos erat Noradinus: ſic enim appellabatur, qui regis nomine ciuitatem patrijs inſtitutis & moribus regebat

Albuquercij ad legatos reſponſum.

gebat

gebat. Per hos cum Albuquercio pax firmata fuit. Pacis conditiones hæc fuerunt: Vt Zeiſadinus, hoc nomine ſecundus, Armuzij rex, ſtipendiarius Regis Emmanuelis eſſet, & ei tributi nomine quindecim aureorũ numorum millia penderet: & præter hæc, ipſi Albuquercio pro impẽſis in id bellum factis ſolueret quinque millia. Vt Rex aſſignaret locum in vrbe, quam Albuquercius vellet, in quo poſſet arcem ædificare. Huius pactionis literæ fuerunt in aureis laminis inſculptæ Arabica & Perſica lingua. Perſicum exemplũ, vt penes ipſum Regem ſeruaretur: Arabicum, vt ad Emmanuelem mitteretur. His pactionibus firmatis & obſignatis, Rex ab Albuquercio poſtulauit, vt ei vnum vexillum Regis Emmanuelis patroni ſui inſignibus illuſtratum mitteret, cuius admonitu diſceret, Regem abſentem, cui ſe addixerat, debita fide & pietate venerari, & vt intelligerent omnes, eum in illius patrocinio latere, cuius tam clarum apud quamplurimas nationes nomen eſſet. Vexillum ab Albuquercio miſſum, cum maxima ciuitatis totius lætitia, & fauſtis acclamationibus, quaſi felicitatis perpetuæ ſignum exceptum fuit, & in regia turri collocatum. Albuquercius deinde è naui egreſſus, in regiam conceſſit, quæ erat inſtrata periſtromatis aureis & bombycinis. Rex illum magni amoris ſignificatione cõplexus eſt, multuſq; ſermo de pace fuit ab illis inſtitutus, quam iterũ iureiurando valdè ſancto & religioſo confirmârunt. Indè cùm ſe rurſus in claſſẽ Albuquercius reciperet, Rex munera ad illum miſit ſatis ampla, Regiſque magnificentia digna. Balteus erat ex auro factus, multiſque gẽmis maximi precij diſtinctus, & ſica cum vagina ex auro & gemmis ſimili ratione perfecta: & quatuor annuli, inter quos erant gẽmæ eximij ſplendoris incluſæ: & equus miræ pulchritudinis & pernicitatis, ephippio & phaleris valdè precioſis inſtratus. Duces etiam reliquos muneribus elegantiſſimis affecit. Aulbquercius illum viciſſim remunerauit donis atq; monilibus opere ſingulari perfectis. Itaque perſuaſum

Pax cũ Armuzio inita, eiuſque leges.

Vexillum Emmanuelis ab Armuzijs ſũma cum lætitia ſuſceptum.

Armuzienſis ad Albuquercium munera.

erat

erat omnibus, nihil eſſe poſſe illa pace cõſtantius. Luſitani igitur egreſſi, in domibus, quas Rex illis deſignârat, ſine vlla ſuſpicione fraudis habitabant. Aliquot naues fuerunt in littus, vt reficerentur, abſque vllo metu ſubductæ. Arcis fundamenta continuò iacta ſunt. Albuquercius cùm Saracenorum mores exploratos & cognitos haberet, & quanta perfidia vti ſolerent, intelligeret, propè locum, vbi arx ædificari incipiebat, in lingula littoris ipſius turrim excitauit, in qua tormenta diſpoſuit, quibus ſi Saraceni opus impedire conarentur, eos diſpelleret. Omnes Luſitani certatim operam ſtrenuam nauabant: nullum erat generis & dignitatis diſcrimen: qui plus laboris in illud opus inſumebat, is nobilior habebatur. Albuquercius inſtabat acriter operi, & laborantes vrgebat, eorumq; laborem & laudibus & ſermonis vrbanitate leuabat, & frequenter admonebat, totam firmámenti & ſecuritatis rationem in eo poſitam eſſe, vt opus ſumma celeritate perficeretur, vt ſi Regem fœderis percuſſi pœniteret, fidem frangere ſi vellet, poſtquam arx munitiſſima ceruicibus illius impenderet, minimè poſſet. Ipſeque vt exemplo reliquis eſſet, operi etiam plerunq; manus admouebat. Rex materiam opera ſuorum abundè ſubminiſtrabat. Et quia, vt fit, ſeditiones inter Luſitanos & Armuzienſes excitabantur, ne noſtris iniuria à ciuib. inferri poſſet, Noradinus quadringẽtis militibus ſtipatus, ſumma Regis ipſius voluntate præſidio noſtris erat. Duo filij Noradini de Regis nece coniurauerant, & detecto ſcelere, antequam pœnas darent, aufugerant. Vnus appellabatur Delamixa, alter Zeraſus. His Albuquercius propter ſingulare ſtudium, quod in Emmanuelem præ ſe ferebant, à Rege veniam & reditum in patriam impetrauit.

Arcis Armuzienſis initium.

Duorũ Noradini filiorũ in Regem coniuratio.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſſimi, virtute & auſpicio geſtis,

LIBER SEXTVS.

Perſica ad Armuzium regem legatio.

DVM hæc geruntur, duo legati Armuzium aduecti ſunt, vt tributũ Iſmaëlis nomine, qui tunc Perſidem, & quamplurimas orientis Solis regiones imperio deuinctas continebat, quod Armuzij Rex, vt alij permulti Reges ſtipendiarij, ex fœdere debebat, exigerent. Erat Iſmael is, quẽ Sophum cognominabant, Princeps inter Saracenos omnibus artibus illo loco dignis excellens, qui propter ingenium & induſtriam, cùm ſe primum religionis nomine venditaret, deinde magnum virtutis ſpecimẽ in bellicis rebus oſtenderet, ad ſummas opes peruenerat, imperiumque latiſſimè propagarat. Armuzij autẽ Rex, vt alij permulti, metu & imperio coactus tributũ illi pendebat. Tunc igitur cum legati tributum peterent, Rex animo ſuſpenſo & anxio, quid ſibi agendum eſſet, explicare non poterat. rem ad Albuquercium retulit. Is cum ſine cura eſſe iuſſit. Itaq; legatis per vnum è ſuis comitibus de aduentu, & de valetudinis firmitate gratulatus eſt. Deinde eos admonuit, ciuitatem illã

Albuquercij ad Perſarũ legatos reſponſum.

& Ar-

& Armuzij regnum Regis Emmanuelis eſſe, belli iure ſubactum, & Armuzij Regem in fidem Emmanuelis Regis præcellentiſſimi receptum, ita, vt ſibi neceſſe eſſet iniuriam ab illo propulſare. Quod verò ad tributũ attinebat, ſe tributum regis ipſius nomine continuò ſoluturum. Ferculum deinde, in quod tributum erat impoſitum, coram legatis ipſis euolutum fuit. Erant autem in ferculo globi ferrei, & ſagittæ, & haſtarum cuſpides, & ferreæ fiſtulæ. His explicatis, & in legatorum conſpectu propoſitis, adiecit is, quem Albuquercius miſerat, Hoc eſt tributum, quod Emmanuel Portugaliæ, & Algarbiorum, & Indiæ, & Armuzij Rex pẽdere ſolet ijs, qui à Regibus ſibi ſubditis tributum exigunt. Hoc reſponſo legati, quamuis minimè ferẽdam iniuriam Iſmaeli Regi omnium potentiſſimo factam eſſe clamarent, & minas etiam iacerent, inanes tamen in patriam rediêre. Arx interim ad tantam altitudinem peruenerat, vt præſidio relicto defendi facilè poſſe videretur. Duces verò moleſtiſſimè ferebant, ſe diutius in eo opere detineri. Animo namque reputabant prædas, quas agere è nauibus hoſtium potuiſſent, ſi circa Arabici ſinus introitum mare illud peragrauiſſent. Ardẽtes igitur cupiditate, conſiliũ ineunt, vt nomine Regis ab Albuquercio cõtendant, vt arcis præfecto, quẽ vellet, relicto inde diſcederet. Poſtulatum hoc ſcribũt, & nominibus obſignant, & obteſtantur, ne contra Regis imperium vellet diutius tempus in eo opere conterere, ad quod efficiendum iuſſus non fuerat. Aderat ſcriba cum poſtulato, vt fidem ſcriptis faceret, illum, ſi poſtulato non ſatisfaceret, officium prodidiſſe. Is poſtulatum de manibus ſcribæ cùm accepiſſet, legere noluit, ſed ſub lapidem, qui erat in arcis limine, ad eam rem paulò altius machina ſublatum, abdidit. Hac contumelia Duces offenſi, ad Coieatarum, qui maximum apud Regem locum obtinebat, adeunt, eumq́ue admonent, Albuquercium nihil eorum, quæ contra regem Armuzij geſſerat, ex Emmanuelis Regis imperio geſſiſſe:

Hoſtile ferculum.

Ducũ Luſitanorum aduerſus Albuquercium conſpiratio.

Luſitanorũ ad Coieatarũ de Albuquercio querela.

ſiſſe:ſed hominem effrænata mente præditum & præter modum & rationem laudis appetentem, ea molitum fuiſſe,quæ fortaſſe non mediocrem eſſent offenſionem animo moderatiſſimi Regis allatura. Nec enim Emmanuelem velle, vt noſtri Regibus, à quibus nullas iniurias accepiſſent, bellum inferrent. Id Coieatarus cùm ab illis accepiſſet, lætitia incredibiliter elatus eſt. Exiſtimauit enim ſibi licere minore cum periculo fraudes machinari. Itaque ad Albuquercium accedit, eumque poſt longum ſermonem vehementer admonuit, vt claſſem inde deduceret. Illius enim metu mercatores eò naues minimè cum mercibus,vt antè ſolebant, appellere. Et ob eam cauſam Regis vectigalia, quæ maxima ex parte in portorijs conſiſtebant, imminui,ita,vt tributum, quod fuerat impoſitum, ſoluere propter rei familiaris anguſtias minimè poſſet.Dabat præterea fidem,ſe perfecturum, vt arx illo abſente perficeretur, & ita muniretur, vt Albuquercius ipſe cupiebat. Albuquercius ad ea ſic reſpondit, vt intelligeret Coieatarus, illum ab inſtituto conſilio minimè diſceſſurum. Itaque alia via concinnare fraudes inſtituit Quinq; nautas pecunia corrupit,vt Albuquerciũ deſererent, in quib. erant quidã qui tormenta ænea conflare ſciebant. His aũt in continentem traductis,iuſſit omnia, quæ ad tormenta cõficienda pertinerent, largè ſubminiſtrari, eoſque victu lautiſſimo, atque muneribus deliniri. Id cum Albuquercius comperiſſet, miſit ad regem & ad Coieatarum, qui nautas ſibi continuò tradi poſtularet. Reſpondent illi, homines minimè comparere. Se tamen operam daturos, vt eos, ſi laterent, extraherent, & ad illum mitterent. Poſt triduum per nuncium ſignificant, homines ex inſula in continentem traieciſſe.Se tamen curaturos, vt inde abducerentur. Interim verò hi ſummo ſtudio tormenta partim ænea, partim ferrea faciebant. Coieatarus, homo quietis impatiens, & fraudulentus, arma comportari, milites adduci nocte, ne res palam fieret, iubebat, & bellum tanto

Coieatari in Albuquercium fraudes.

ſilentio

ſilentio & calliditate comparabat, vt quamuis Albuquercius ſagax & callidus eſſet, id odorari non poſſet. Tandem Saracenus quidam, nomine Abrahemus, illi rem totam aperuit, atque demonſtrauit, quoſdam Luſitanos Duces Coieataro cauſam illius ſceleris attuliſſe. Id Albuquercius admiratus, Deo ſummas gratias egit, Saracenumque admonuit, vt omnia, quæ poſſet explorare, ad illum continuò deferret: ſe nanque perfecturum, vt eum debito præmio largè atque munificè cum amplificatione dignitatis afficeret. Deindè per nūcios Regem & Coieatarum admonebat, nè vellent fœdus tanta religione percuſſum, propter quinque transfugas violare. Deum, qui eſt iuſiurandum negligentibus infenſus, metuerent, & belli renouandi materiam contra interpoſitam fidem præbere nollent. Illi iurant, ſe de hominibus illis, quo in loco eſſent, nihil certum habere. Albuquercius Duces ad conſilium euocauit. Fuēre qui dicerent, non eſſe ſapientis Ducis, bellum quinque perditorum hominum cauſa cum ſalutis atque dignitatis certiſſimo periculo moliri. Se namque admodum paucos eſſe, belliq; tue proximi laborib. attritos: hoſtes autem innumerabiles. Si quidquam fuiſſet in contentione ſuſcepti temerè certaminis offenſum, multò maius dedecus illum ſubiturū, quàm fuerat illud decus ex inſigni victoria comparatum. Fore nanque, vt multi victoriam fortunæ, ruinam temeritati tribuendam meritò iudicarent. Non eſſe vires Luſitanas, cùm eſſent exiguæ, temerè diſtrahendas, & ſine graui cauſa in ſummum diſcrimen inducendas. Quare cenſebant, nihil fieri poſſe diſſimulatione ſceleris atque conſeruatione pacis antiquius. Conſtitueret porrò in arce præfectum cum præſidio, & ipſe cum claſſe diſcederet. Hoc ille conſilium accipere noluit. Neque enim erat è ſana mente depromptum, neque ſapienter de bello ſtatuebat. Erant enim iam in ciuitate auxilia vndique cum multis armis, & tormentis, & bellicis inſtrumentis inuecta. Nemo erat inter hoſtes, qui de conſeruanda pace cogitaret. Nihil erat in illis ſim-

Luſitanorum & Armuzinorum in Albuquercium detecta conſpiratio.

Albuquercij cū Ducibus conſultatio.

Conſilium Ducū ab Albuquercio quare repudiatū.

ſimplex, nihil non mendacio, & ſcelere, & calliditate ſubnixum. Ducem cum præſidio in arce nondum perfecta, neque ſatis adhuc munita relinquere, non erat hoſtes coercere, ſed ſuos hoſtibus prodere. Arcem verò tanto labore fundatam prorſus omittere, ſummum dedecus, & minimè ſapiens conſilium videbatur. Timiditatis enim erat, incepto deſiſtere: ſtultitiæ autem ſummæ, hoſtium opes munitione illa, Luſitanorum opera & contentione perfecta, confirmare, nè facilè deindè eſſet, ciuitatem arce illa defenſam expugnare. Conſilio ita minimè comprobato, nuncios ad Regem iterum miſit, qui idē ab illo obnixè poſtularent. Cùm verò nihil impetrâſſet, & eiuſdem Saraceni, qui illum de inſtituto ſcelere certiorem fecerat, indicio percepiſſet, arma in certum locum comportari, milites vndiq; cōuenire, ſtationes muniri, & in illis præſidia diſponi, & tormēta collocari, nocte vna Luſitanos omnes cum rebus omnibus quæ maioris prætij erant, in claſſem recipi iuſſit. Hæc cùm fieri rex animaduertiſſet, detectam fraudem eſſe cognouit, & idcirtò minimè diſſimulandam, aut rem differendam ratus eſt. Armati igitur vndique prodeunt, præſidia cōcurrunt, tormenta in noſtros apertè dirigunt, milites concurſantes feritatem oculis & aſpectu denunciant. His rebus excitatus Albuquercius Duces in ſcaphas deſcendere, & propius vrbem accedere, & mœnia tormentis quatere præcepit. Coieatarus naues, quæ in anchoris erant, in portum ſubducere imperauit, nè à Luſitanis capi & incendi poſſent. Luſitani confeſtim accurrunt, & naues coniectis ignibus inflammant. Nullum diem intermitti patiebatur Albuquercius, quin tormētis quāplurimū damni mœnibus inferret. Sed cùm hoc belli genus illi nimis lentum videretur, aliud excogitauit, quo multò vehementiùs hoſtes affligeret. Iuſſit enim ſumma diligētia mare cuſtodiri, nè quidquam cibi in vrbem importari aliundè liceret: Emmanueli Tellio, Barreto, & Antonio Campenſi, & Alfonſo Lupio Coſtæ hoc munus aſſignauit. Illi quamuis inuiti imperata con-

Bellū Armuzienſe ſecundum.

Claßis hoſtilis incenſa

Armuziū oppugnatur.

ta conficiunt, rates aliquot capiunt, & ad Albuquerciũ adducunt. Is facinus edidit inhumanum, & illius rebus geſtis indignum. Omnibus enim, qui erant nautæ, aut ſagittarij, aures & nares atque manus præcidi: reliquis, præter aures atque nares, medium pedem ſecari iuſſit. Eos deinde in terram deduci præcepit, & admonuit, vt Coieataro dicerent, idem ſuppliciũ ſubituros omnes, qui annonam in vrbem inferre conarentur. Erant hoſtes vehementer exterriti, ciborum penuria ciues afflictabat: plebs tumultuari incipiebat: fames atque ſitis eos premebat. Multi igitur ad Regem adeunt, de clade, quæ illos vexabat, maxima voce conqueruntur, & iratis precibus ab eo contendunt, vt vel pace, vel quacunque alia ratione poſſet, illorum malis remedium præſens adhibeat. Secus enim, ſibi opus eſſe remedium tantis miſerijs inuenire. Ad hæc Coieatarus (Regium enim eſt apud barbaros, aliena ſemper vti lingua, & in infantia grauitatẽ poſitam arbitrari) Regis nomine reſpondet, quod ad depellendam ſitim attineret, ciſternis ipſius vrbis, & puteis, qui inde quatuor milibus paſſuum aberant, in loco, quem Terumbaquem appellãt, poſſe ciuium ſitim facillimè reſtingui. Ciborum autem copiam tantam eſſe in vrbe, quanta ſatis eſſet ad bellum tolerandum, vſque eo, dum claſſis maxima rebus omnibus inſtructiſſima, quam propediem adfuturam confidebat, portum inſulæ ſubiret. Eſſent porrò bono animo. Se namque vincula Luſitanis illis omnibus iniecturum, vt viui pœnas improbitatis atque perfidiæ luerent. Hac inani ſpe, ciuium à ſe furorem & impetum repreſſit. Re autem vera nec in ciſternis, nec in puteis erat aqua, qua tãta multitudo ſuſtẽtari poſſet, & ciborũ erat extrema quædam inopia. Albuquercius, vt hoſtes grauiore cruciatu vexaret, & citius ad deditionem cõpelleret, obſtruere puteos Terumbaquenſes inſtituit. Itaq; negotium dedit Georgio Barreto, & Alfonſo Lupio Coſtæ, vt puteos obturarent. Hi ſcaphis inuecti, oram legunt octoginta militibus ſtipati. Barretus ſex viros nobiles, & in rebus gerendis

Inhumanũ Albuquercij facinus

Armuzienſium iratæ ad Regem preces.

Reſpõſum Regis.

Albuquercij ſtratagema.

tendis induſtrios in terram expoſuit, qui viderent, an arte quadam poſſent aliquem hominem corripere, è quo, an putei eſſent cuſtoditi, cognoſcerent. Hi duos homines capiunt, è quibus intellexêre, puteos ſeruari à Duce, nomine Cidehamer, q. ſub ſignis viginti quinque equites, & ducentos pedites ſagittarios habebat. Hoc cùm Barretus acciperet, remis, quantùm fieri potuit, accelerauit, vt in terram cũ omnibus copijs egreſſus ante lucem (erat enim nox) hoſtes inopinantes opprimeret. Quod quidem ſic euenit. Noſtri enim hoſtes dormientes offendunt: ducem interimunt, & præter paucos admodum, qui ſemiſomnes excitati profugerant, omnes interfecti ſunt, & putei hominũ & equorum cadaueribus oppleti. Nè autem cadauera extrahi poſſent, Albuquercius Laurentio Syluæ, Caſtellano viro valdè nobili, & in armis acerrimo curam dedit, vt cum viginti militibus puteum cuſtodiret. Is cùm ab hoſtium multitudine circumuentus eſſet, Albuquercius, qui ſemper rebus omnibus intentus erat, & indè tunc non procul aberat, cum centum & quinquaginta viris accurrit. Hoſtes erant permulti, Rex hortator & ſpectator aderat. Coieatarus admonebat ſuos, vt in eo certamine vitam omnium contineri perſpicerent. Inſtant illi: noſtri multitudine penè obruti retrocedunt, quos hoſtes acriter inſequuntur, & multos conuulnerant. Albuquercius erat vndique telis impetitus: Delamixa, cui Albuquercius veniam & reditum in patriam conſecutus fuerat, multò acrius, quam reliqui omnes, in noſtros ferebatur, donec tormento grauiter ictus, ſe à cædendo & à perſequendo continuit. Albuquercius eo die maximum vitæ diſcrimen adiuit. Littus erat propè: id fuit in cauſa, vt noſtri omnes, præter vnum ex Albuquercij domeſticis, qui in prælio cecidit, euaderent. Maxima tamen eorum pars vulnerata diſceſſit. Mare tamen ſumma vigilantia à noſtris obſeruabatur, nè commeatus vllus inueheretur. Multitudo à Rege miſericordiam implorabat: ſe diutius famem atq; ſitim tolerare nõ poſſe dicebat. Nollet pau-

Pugna terreſtris.

Delamixæ ingratitudo.

Albuquercij periculum.

Armuzini populi querimonia.

ĉis obtemperãdo ciuitatem vniuerſam morte acerbiſſima conficere. Hæc clamoribus & interdũ etiam minis, & eiulatu valdè lugubri cum multis lacrymis agebant. Hos Coieatarus aliquãdo verbis lenibus, aliquando etiam minis à Regis aditu & congreſſu repellebat. Sed malum illud iam tolerari non poterat: itaque neceſſe erat deditione tandẽ miſeriæ, quæ vrbem premebat, finem imponi. Sed in hoc rerum ſtatu, res accidit dedecore ſempiterno digniſſima. Duces enim, quãuis eſſent & nobilitate & factis egregij, odio parum iuſto ſui Imperatoris excæcati, cùm bellũ propè confectum eſſet, fidei & inſitæ nobilitatis obliti, Albuquertiũ, ſub quo militabant, repentè deſerunt, & paſſis velis in Indiam inuehuntur. Hi fuerũt Emmanuel Tellius, & Alfonſus Lupius Coſta, & Antonius Campenſis. Cùm igitur Albuquercius cerneret, copijs ad hunc modum diminutis, ſe non poſſe bellum diutius ſuſtinere, diſceſsit indè fremens & indignabundus, quòd victoria non hoſtium virtute, ſed ſuorum flagitio de manibus erepta fuiſſet. Eſt non procul inſula ad idem regnum pertinens (Queixume nominatur) in eã delatus, in oppidum nomine Arbez inuaſit, & ducem cum multis militibus occidit, locumq; ſpoliauit. Maximus autem ex præda commeatus fuit in naues impoſitus. Ibi cum certior factus eſſet, arcem Zacotoram eſſe in maximas anguſtias propter annonæ penuriam adductam (bello enim premebatur, per quod cõmeatus in arcem inuehi minimè licebat) & ſimul accepiſſet, 70. nauiũ claſſem ex intimo ſinu, qui Perſidis extremo ex ea parte termino definitur, ſoluiſſe, vt Armuzio opem afferret, vidit ſibi, tum vt claſsis cõgreſſum deuitaret, tùm vt Luſitanis afflictis ſubſidio occurreret, nõ eſſe diutius in ea regione cunctandum. Prius tamẽ, quàm indè diſcederet, in aliud oppidum eiuſdẽ inſulæ Queixumenſis inuectus eſt. Appellabatur Homeal. Erat autem magnis præſidijs munitum. Atrox prælium commiſſum fuit: oppidum tamẽ cum magna hoſtium cæde captum & direptum eſt, & duces hoſtium cæſi. E noſtris autem

Turpiſſima Luſitanorum Ducum ab Albuquercio defectio.

Armuziũ obſidione ſolutum.

Queixume inſula.

Arbez oppidum ſpoliatum.

Homealis oppidi expugnatio & direptio.

vnus

vnus nauta deſideratus fuit, & duo Saraceni, qui ſub Albuquercio ſtipendia faciebãt: Ioannes Nouius vulnus accepit. Indè cùm Nouium in Indiam dimiſiſſet, in Zacotoram peruenit. Illius aduentu fuit bello finis impoſitus: hoſtes enim metu perterriti fugerunt. Cùm verò hoſtes ab illo pacẽ peterent, illam ea lege conceſſit, vt certum numerum boum & arietum in arcem nomine tributi, ſingulis annis inferrent. Vt autẽ abundantius commeatu arcem muniret, Franciſcum Tauoram in Melindem rei frumentariæ comparandę gratia miſit. Ipſe verò in Goardafumenſe promontorium conceſſit. Tauora cùm in Melindẽſi regno imperata faceret, Iacobus Melius, & Martinus Coelius, qui in Mozambiq; hyemauerant, in eundem portum aduecti ſunt. Qui relicti in Melinde fuerant, vt ad Aethiopiæ Imper. deducerentur, adhuc ibi commorabantur, eò quòd neminem rex Melindius nanciſci potuiſſet, cuius fidei rectè committi poſſent. Itaque in naues recepti ſunt. Tres igitur illi nauarchi ad Albuquercium ſe contulẽrę: in via aũt nauem vnam cepẽre, quæ ſpoliata primùm, incenſa deindè fuit. Alteram aũt nauẽ Albuquercius ipſe ceperat: qui horum nauarchorum aduentu mirificè delectatus eſt. Erat aũt in naui, quæ in manus Albuquercij inciderat, Saracenus quidam ex Arabia, vſu rerum peritus, qui apud Aethiopiæ Imperatorem diu verſatus fuerat, & gentis mores, & regionis inſtituta cognouerat. Hunc ad Regem Emmanuelem Albuquercius miſit, vt omnia quæ ſcire cupiebat, illi diligenter explicaret. Tres autem illos, qui ad Aethiopiæ Regem mittendi erant, in oppidum non procul à promontorio ſitum induci præcepit, qui indè eò, quò miſſi fuerant, abſq; vllo incommodo peruenẽre. Rex, qui tunc imperium tenebat, Dauid appellabatur, mater aũt Helena: quæ propter prudentiæ non vulgaris opinionem, eò quòd Dauid adhuc puer eſſet, regnũ gubernabat. Hi cum Emmanuelis literas accepiſſent, incredibilem lætitiæ ſignificationem dederunt, & legationem ad Emmanuelem decreuerunt, cuius ſen-

Albuquercius Armuzienſi regno diſcedit.

Saracenus ad Emmanuelem miſſus.

Emmanuelis Lẽgatorum ad Aethiopiæ regem aduentus.

tentiam alio in loco referemus. Hinc profectus Albuquercius, in Zacotoram delatus, hyemē traduxit. Indè cùm primùm per anni tempus licuit, vigeſimo die Auguſti, Calaiatem verſus iter inſtituit, vt ſimul & quæ in Armuzio poſt illius digreſſum euenerant, intelligeret, & Calaiatenſibus doli patrati pœnas imponeret. Ibi cùm naues ab incolis conſpectę fuiſſent, duo Saraceni, homines opibus & authoritate præſtantes, lintre inuecti ſunt, & nauem prætoriam ſine vllo metu conſcenderunt. Exiſtimabant enim illas naues è Luſitania tum primùm ad eas oras appellere, neque ſcire poſſe, quæ in Armuzio geſta fuerant: & intelligere cupiebant, quid in Luſitania de rebus indicis ab Emmanuele deſignatum eſſet. Hi verò cum Albuquercium cognouiſſent, & intelligerent eam fraudem, quā Calaiatenſis præfectus cōflârat, exanimati metu conciderunt, & ſuppliciter admodum miſericordiam implorârunt. Ille veniam ea conditione promiſit, vt vera de ijs rebus quæ ſcire cupiebat, enunciarent. Illi ſe id facturos ſpondent. Ab illis autem cognouit, & quantis opibus Armuzium eſſet munitum, & ſimul intellexit, eundem ducem, qui fraudem fuerat machinatus, in oppido eſſe, idemque munus obire. Hoc vbi percepit, in portum inuehitur: hoſtes cum ipſo duce protinùs, vt reſiſtant, accurrunt. Sed paruo certamine in fugam conuerſi ſunt, in templumq; littori propinquū ſe trepidè recipiunt. Templum fuit repentè captum. Hoſtes expulſi, in vrbem contendunt. Luſitani illos ſtatim inſequuti ſunt vſque eò, dum in oppidum compellerent: quod ſtatim oppugnare cum vellent, fuére ab Albuquercio prohibiti. Nox enim appropinquabat, & viæ erant anguſtæ, & ædes excelſæ, è quibus poterant hoſtes in noſtros lapides & tela contorquere: quod ſi fieret in tenebris, non mediocre periculum noſtris iminebat. Ea igitur nocte in templo ſubſtitit. Cùm verò diluxiſſet, in oppidum inuaſit. Hoſtes inde formidine perturbati confugerant. Noſtri ad prædam conuerſi ſunt. Ibi cùm Albuquercius diebus aliquot commoratus

Duorum Saracenorum Calaiatenſium cū Albuquercio cōgreſſus.

Pugnatū Calaiatēſibus.

Calaiate ciuitas capta & direpta.

moratus eſſet, dux impiger, nomine Zafaradinus, cum mille viris acribus vna nocte in noſtros impetum ſilentio noctis intulit: quos non imparatos, vt ſuſpicatus fuerat, offendit. Ea namque erat Albuquercij diſciplina, vt vix quidquam illi poſſet inopinato contingere. Itaque magno cum damno atque dedecore repulſi ſunt. Hîc rurſus Albuquercius odio gentis inductus, ſimile exemplum immanitatis edidit illius, quod in Armuzio præbuerat. Omnibus enim, quos viuos cepit, aures atque nares amputauit. Oppidum deindè & templum, quod erat excellenti opere factum, & viginti ſeptem naues, quæ erant in portu, flammiš exuſsit. Inde aquatione prius in curſu cum magno periculo facta, Armuzium contendit, vt oculis vrbis ſtatum & munitiones vſurparet, & ſimul aliquod damnum ciuibus inferret. Ibi cùm propius naues appellerat, arcem, quam ille fundârat, duplici contignatione ſublatam, & tormentis egregiè munitam conſpexit. Vrbem tamen tormentis concuſsit, & naues aliquot intercepit, & quibus ſignis potuit, odiũ quod in Coieatari & reliquorum perfidiam animo continebat, exprompſit. At Coieatarus ad illum literas Almeidæ miſit, quibus Coieatarum admonuerat, Albuquerciũ abſque Regis Emmanuelis iuſſu bellum Armuzienſibus intuliſſe. Sibique ſummopere diſplicere, quod damni factum fuerat. Se libenter Emmanuelis nomine, cuius vice in regionibus illis vniuerſis imperium tenebat, pacem & amicitiam cum illo firmaturum. Ex his literis Albuquercius non mediocrem moleſtiam cepit. Nihilo tamen ſecius vrbem, & aliquot oppida, quæ erant in illius ditione, damniš quamplurimis affecit. In continentem deinde traiecit, oppidumque Habande (ſic enim appellant, vnde aqua in inſulam ferebatur) incendit, & puteos, ne aquatio deinceps illa fieret, tellure multa cõpletòs obſtruxit: & in duos Iſmaelis Perſarum imperatoris duces, qui, vt præſidiũ afferrent mercatoribus, qui cum maxima camelorum multitudine commeatum & varias merces importabant,

Zafaradini in Luſitanos impetus.

Albuquercij in victos immanitas.

Armuzinum bellũ redintegratum.

Habande opp incenſum.

Luſitanorũ de Perſis victoria

Lara inſula.

bant, inuaſit. Et acri prelio commiſſo, duces interfecit, & illorum copias, quæ erant quingentorum militum, partim cecidit, partim in fugam compulit. Iacobum verò Melium in inſulam Laram nomine miſit, vt alios ſimiliter puteos obturaret. Omnes enim aquationes impedire volebat, vt vrbem ſiti conficeret. At Melius cùm Albuquercij iniuſſu aliquid laude dignum gerere vehementer expeteret, fraude Saracenorum inductus, in hoſtiles rates incidit: qui tamen quātum potuit, animo ſatis acri hoſtibus in ſe immiſſis repugnauit. Sed tandem ipſe cum nouem hominibus Luſitanis interfectus eſt: reliqui autem velis ſecundo vento pleniſſimis euaſerunt. Rebus ad hūc modum geſtis, Albuquercius in Indiam nauigauit, & in Cananoris portum ingreſſus eſt tertio die Nouembris, Anno à Chriſto nato, M D viij. quo tempore iam, vt dictum eſt, Laurentius Almeida in prælio contra Sultani duces inito tormētis dilaceratus occubuerat. Sub id tempus accepit Almeida literas ab Emmanuele Rege, quibus illum in Luſitaniam reuocabat, atq; præcipiebat, vt Albuquercio imperium traderet. Erat autem ille cōparandæ claſſi vehemēter intentus, qua Mirhocemum inuaderet, & ab hoſtibus de filij nece pœnas expeteret. Prius tamen, quàm in hoſtes iret, ſeptem naues, quæ erant in Luſitaniam profecturæ, diligenter inſtruxit: è quibus duæ in alto merſæ ſunt, quinque incolumes in Luſitaniam peruenēre. Deinde cùm ea claſſe, quam parauerat, Cananorem petijt. Ibi in medio belli totius apparatu Albuquercius interuenit, qui fuit ab Almeida cum non mediocribus amoris ſignis exceptus. Et poſtridiè illum in prandium arceſſiuit, atque poſt epulas ei literas Emmanuelis oſtendit, quibus præcipiebat, vt in Luſitaniam rediret, & Albuquercio eandem prouinciam moderandam relinqueret. Se deinde oſtēdit eſſe paratiſſimum ad ea, quæ Rex præſcripſerat, exequenda: ſed eo anno id fieri commodè non poſſe. Nā claſſem illam eſſe iam à ſe magnis laboribus & ſumptibus inſtructam, quibus erat bellum Myrhocemo at-

Melij cædes.

Almeida in Luſitaniam reuocatur.

Simultas inter Almeidā & Albuquercium.

que

que Calecutienſibus, qui ſe cum illo coniunxerant, illaturus: neque iuſtum videri, illum, quod inſtituerat, minimè perficere, & ſui doloris vlciſcendi munus alteri delegare. Ad hæc Albuquercius reſpondit, Almeidam non rectè ſe gerere, ſi non præſcripto Regis obtēperaret. Quod verò ad hoſtes attineret, ſe id bellū, ſi illi claſſis, quæ parata iam erat, traderetur, ita geſturum, vt Almeidam muneris ei commiſſi minimè pœniteret. Id Almeida ſe facturum negauit. Inde ſimultas orta vtriuſq; animum ab altero alienauit, & Luſitani in duas factiones diuiſi, quidam ad Almeidam, alij autē ſeſe ad Albuquercium contulēre. Ita factum eſt, cum omnibus eſſet hoc ſtudium, vt odium inter duos viros optimos & ſingulari virtute præditos excitarent, vt inter eos minimè conueniret. Vterque autem cum eſſet laudis appetens, titulum belli illius confecti vehementer expetebat, & ideo eam gloriam ſibi præripi alterius partis ſtudio & contentione, moleſtiſſimè ferebat. Ita tamen erant animis diſſidentes, vt nec armis, neq; maledictis inter ſe contenderent. Imò cum Almeida iam vellet inde proficiſci, vt cùm hoſtium claſſe confligeret, Albuquercius operam ſuam obtulit, & per cōmunes amicos Almeidam obſecrauit, vt ſe in id bellū duceret. Almeida gratias illi ſummas egit, ſed æquum non eſſe dixit, vt is antè, quàm eſſet à tanta belli contentione, & à maris etiam iactatione refectus, laborem illum ſuſciperet. Quieſceret porrò, & ſe ad alia bella nō minus periculoſa, quæ erant illi, poſtquam imperandi munus ſuſciperet, adminiſtranda, pararet. Albuquercius cùm ſe ab illius belli ſocietate prorſus excluſum cerneret, Cochimum profectus eſt, & ibi cum nonnulla indignitatis illius, vt interpretabatur, offenſione cōſtitit. At Almeida cum claſſe vndeuiginti nauiū ſoluit inde duodecimo die mēſis Decembris eiuſdem anni. Erant in claſſe mille & trecenti milites Luſitani, & quadringenti Cochimenſes. In curſu autem Onoris oram præteruectus, naues aliquot Calecutienſes, quæ erant in portu, incendi iuſſit: quod non abſque multo ſan-

Luſitani in duas factiones diuiſi.

Duorū Ducū ambitio

Almeidæ in Calecutienſes expeditio.

ſanguine partis vtriuſque fieri potuit. Indè cùm primum in Anchediuam aquationem feciſſet, in portum Dabulis curſum direxit. Ea namque ciuitas ad Zabaij, qui Goæ regnabat, ditionem pertinebat. Zabaius autem cum Myrhocemo, & Calecutienſi, & reliquis Luſitani nominis hoſtibus ſocietatem coiuerat, & Sultanum literis ad bellum Luſitanis inferendum ſolicitarat. Id autem Almeidam mouerat, vt vrbem illam, ſi fieri poſſet, excinderet. Porrò autem Pelagius Souſa vnus ex Ducibus aquationis & commeatus gratia ſe ſe à reliqua claſſe diſiunxit, & in terram egreſſus eſt. Cū verò illius milites incolas iniurijs affeciſſent, incolæ iniurijs irritati, cùm viciniratis vniuerſæ opem implorasſent, impetu in noſtros facto ducem interemerunt. Reliqui verò cùm ducem occiſum aſpicerent, ſe fugæ mandârunt. Pelagium multi dicebant temeritatis pœnas luiſſe, quòd imperatoris iniuſſu in terram abſque vlla graui cauſa deſcendiſſet. Nec enim tanta erat penuria, vt illi neceſſe eſſet imperium Almeidæ non expectare. At Almeida cum propè Dabulis portum conſiſteret, præmiſit ea nocte, qui portus altitudinem diligenter explorarent. Ciuitas ad radices montis amœniſſimi iacet. Eſt autem ampla, & ædibus magnificis exculta, in planicie ſita, & erat tunc firmo atque valido præſidio firmata. Præfecerat illi Zabaius Saracenum impigrum ducem, qui habebat ſub ſignis ſex millia militum, in quibus erant quingenti Turcæ. Erant præterea in intimo portu naues non paucæ, tormentis, & armis, & militum præſidijs inſtructiſſimæ. Dux tantum & ſibi & copijs confidebat, vt vxorem ex omnibus, quas habebat, cariſſimam, in vrbem arceſſeret, & eos, qui erant in vicinis pagis, euocaret, vt victoriæ, quam ſibi pollicebatur, ſpectatores eſſe poſſent. Sequenti die cum æſtus accederet, & ſecundus etiam ventus à puppi naues impelleret, Almeida ſolutis anchoris, paſſiſque velis, in portum ingreſſus eſt. Triremes præibant, humiliores deinde naues ſequebantur, altiores agmen poſtremum claudebant,

Dabul opp.

Pelagij Souſæ cædes & ſociorum fuga.

Dabulis deſcriptio, & ſtatus.

Almeida Dabulem aduanigat

bant. Scaphæ erant expeditæ, in quas cùm tempus flagitaret, noſtri deſilirent, vt in hoſtes in terra conſiſtentes irrumperent. Hoc ordine cùm Almeidam hoſtes aditu arcere nõ poſſent, ipſe cum acie prima ſignis explicatis terram occupauit. In turrim egregiè munitam aciem dirigebat, cùm dux ciuitatis cum omnibus copijs more gentis inſtructis illi obuiam proceſſit. Noſtri tanto animorum ardore in hoſtes inuecti ſunt, vt impreſſione facta ducem, & multos homines primarios occiderent, & reliquos in fugam verterent. Cùm verò ſe ſe in vrbem reciperent, noſtri in eorum tergis inhærentes, in vrbem ſimul irruerunt. Fuit tunc in omnem ſexum & ætatem ſæuitum, vſque adeò, vt neque fœminis, neque pueris infantibus, quos matres cõplexu in extremo illo vitæ ſpiritu arctiſſimè continebant, vlla conditione parceretur. Multi pro redemptione, auri & argenti magnam vim, & gemmas, & precioſam ſupellectilem cum miſerabili luctu & multis lachrymis offerebant, quorum tamen preces neminẽ è tanta multitudine ad miſericordiam inflexerunt. Fuit cædes ad Solis occaſum continuata. Almeida veritus, ne noſtris in vrbe diſperſis, & in cæde, atque præda furenter occupatis diſcrimen aliquod, vt fieri plerunque ſolet, vbi militaris diſciplina negligitur, impenderet, ſignum receptui dedit, & ſe cum omnibus ſuis copijs in templo quodam ſatis amplo continuit, & multos, qui ſe excellentius in eo prælio geſſerant, equeſtribus ornamentis affecit. Sequenti die militibus prædam conceſsit, quæ fuit maxima, ita vt milites non poſſent rapiendi cupiditate ab vrbe diuelli. Quod animaduertens Almeida, clàm ſubmiſit, qui partem ciuitatis incenderent. Itaque cùm flamma per ædificia continentia peruaderet, omnis ciuitas cùm delubris, & mœnibus, & rebus maximi pretij deflagrauit, naues omnes ſimiliter exuſtæ, & multi etiam ciues, qui latitabant, flammis abſumpti ſunt. Deniq; ex tanta multitudine, quæ præter milites eò conuenerat, pauci admodum in montes euaſerunt. E noſtris ſedecim

Prælium cum Dabulenſibus.

Dabul capta.

Luſitanorum in victos ſæuitia.

Dabulẽſis ciuitas ſpoliata & incenſa.

Cæſorũ numerus.

cim

cim deſiderati, ducenti verò vulnerati ſunt. Almeida ſigna etiam in montes intulit: multa caſtella atque villas exuſsit: hoſtes, qui illi multis in locis occurrerunt, partim cecidit, partim fudit, atque fugauit: armenta & pecudes ad commeatum claſsis abduxit. Ad hunc modum profligatis hoſtibus, in claſſem reuerſus eſt, vbi literas a Melichiazio & à Luſitanis captiuis accepit. Literæ autem Melichiazij officij pleniſsimæ videbantur, & de redemptione Luſitanorum oſtendebant, ea quæ Almeida vellet, illum libentiſsimè facturum. Luſitani verò ſignificabant, ſe ſe à Melichiazio commodè rebus omnibus haberi. Petebant tamen, vt de eorum redemptione, dum hoſtis eam lenitatis & manſuetudinis ſpeciem præ ſe ferebat, cum illo paciſceretur, ne, ſi ab eo res abiret, multò difficilior eorum liberatio foret. Vt autem compertum poſtea fuit, ea legatio non tam Almeidæ conciliandi, quàm illius explorandi ab homine callidiſsimo inſtituta fuit. His literis Almeida, non literis, ſed rebus ipſis reſponſum pro dignitate dare cōſtituit. Tormentis igitur, & rebus alijs, quas noſtri ceperant, in naues impoſitis, inde ſoluit, quinto die Ianuarij, Anno M D ix. Et oram illam prætervectus, tributa, quæ in locis illis ex fœdere debebantur, exegit. Tandem in fluuium delatus eſt, qui per Cambaiç regnum in mare influit. Fluuium appellant Maim. Ibi vidit in oppido peruetuſto maximum & ampliſsimū templum, & campum latiſsimum, in quo erant ſepulchra innumerabilia. Cum ab incolis ſciſcitaretur, quid infinita illa mortuorum monimenta deſignarent: reſponderunt illi, qui ſapientes exiſtimabantur, antiquiſſimis regionis illius ſcriptis atque monimentis contineri, Herculem in Indiam cum maximo exercitū pene traſſe: & in eo loco bis cum Rege quodā potentiſsimo collatis ſignis conflixiſſe, & vtroque prælio ſuperatum fuiſſe. Vt autem tam præclari facinoris memoria ſeculis innumerabilibus conſeruari poſſet, inſtitutum ab antiquis fuiſſe, vt locus ille, in quo milites Herculis ceciderant, religione conſecraretur, & illa ſepulchra inuiola-

Almeidæ victoria.

Melichiazij ad Almeidam literæ.

ANNVS à Chriſto nato, 1509

Maim flu.

Herculis militum ſepulchra.

inuiolata permanerent. Hæc quidem illi prædicabant: quibus quanta ſit habenda fides, liberum ſit ei, qui velit, iudicare. Almeida inde profectus, Dium vela dare iuſſit. Ibi Mirhocemus cùm in altum naues educere, & cũ Almeida mari aperto dimicare conſtituiſſet, quanuis Melichiazius id conſilium minimè probaret, omnes duces confeſtim iuſſit ex anguſtijs prodire. In Mirhocemi claſſe erant tres conſtratæ naues ingentes, & tres aliæ roſtratæ, ſex triremes, quatuor naues Cambaienſes, & longæ Melichiazij naues, quarum iam mentio facta fuit. Calecutienſes verò parones erant etiam permulti. Erat deniq; numerus hoſtilium nauium ſupra cẽtum. Milites quos Mirhocemus adduxerat, & armis & animis præferoces, victoriam ſibi certiſſimam pollicebantur. Idem animus erat in reliquis nationibus, quæ cum illo ſocietatem coiuerant. Spes & odium illos acriter ſtimulabat, vt & libertatem tuerentur, & gẽtem inuiſam extinguerẽt. Quod verò indigniſſimum fuit, non minus ardoris in Chriſtianis quibuſdam, q eadem claſſe vehebantur, erat ad manus cum Chriſtianorum claſſe conſerendas, quàm in illis, qui propter religionis odium Chriſtianum nomen extinctum cupiebant. Hi erant partim Veneti, partim Dalmatæ, qui triremes ductabant. Variæ deinde fuerunt imperatoris vtriuſque cohortationes, cùm Mirhocemus milites rerum ab illis geſtarum commemoratione, imperij amplitudine, & Saracenorum omnium libertate, Chriſtianique nominis odio, & ſpe opum atque munerum, quæ omnia vno illo prælio continebantur, excitaret. Viderent præterea ſocios ſpectatores eſſe. Si vincerent, ſe laudem ſempiternam adepturos: ſi victi eſſent, dedecus & ignominiam ſubituros nulla temporis vetuſtate delendam. In illo prælio Indiæ imperium, ſociorũ ſalutem & libertatem, eorumque, qui dimicarent, dignitatem nullis ſeculis interituram conſiſtere. Almeida verò CHRISTI nomen, religionis ſanctitatem, ſectæ Mahumetanæ ſcelus commemorabat: neque ſolùm ſpem ampliſſimæ dignitatis & gloriæ, verùm & cæ-

Mirhocemi claßis.

Christianorũ quorundam in Lusitanos hostilis animus.

Mirhocemi ad milites concio.

Almeidæ ad milites oratio.

cæleſte præmiũ proponebat. Dicebat præterea, omnem ſalutis ſpem vna virtute contineri. Si victi eo prælio eſſent, reputarent animis, eſſe ſe hoſtibus innumerabilibus circunſeſſos, qui metu tenebantur, ne conceptum odium in nomen Chriſtianum expromerent. Hoc autem metu ſublato, fore, vt vndique ruerent, vt Chriſti memoriam in illis regionibus delerent. Subſidia eſſe longinqua, hoſtes autem circunfuſos. Nullum fore tutum in calamitate receptum, fidem vbique lubricam, fraudem ad fidem violandam paratiſſimam. Idcirco, quod fortium virorum eſſet, cogitarent, eo prælio eſſe omnibus aut cum magna gloria vincendũ, aut cum magna virtutis ſignificatione moriendum. Referebat deinde filij Laurentij omnibus cariſſimi necem, ad cuius vindictam omnes, qui dolorem non mediocrem ex caſu illius exceperant, acriter incitabat. Conſiderent porrò, CHRISTI numen, pro cuius gloria præcipuè dimicabant, adfuturum. His & alijs eiuſmodi verbis Almeida Luſitanos ſatis ſponte ſua concitatos ad certamen acuebat. Deinde vela fieri iubet. Sed cùm ventus remitteret, & hoſtes ex anguſtijs egreſſos in ſtatione teneri animaduerteret, & ipſe ſubſtitit tantiſper, dum rurſus cum æſtus reciprocatione ventus increbeſceret. Sed cùm citius, quàm ſperabat, ventus paulò vehementius inflaret, ſublatis doloribus, ſignoque dato hoſtibus appropinquauit, ita tamen, vt tantum intereſſet inter claſſem vtranque ſpacium, quantum ſat eſſet ad certamen tormentis eminùs gerendum. Longius enim progredi non potuit; propterea quòd nondum æſtus acceſſerat: & timebat nè naues in vado, quod inter vtranque claſſem inerat, affligerentur: & hoſtes idem fecerunt. In vrbis muris, & in turri, quæ mari imminebat, erant tormenta magna aptè diſpoſita. Cùm igitur hoſtes & noſtri iam eſſent in vrbis ipſius aſpectu conſtituti, ex muris & è turri, & è claſſe innumerabiles globi iaciebantur. Noſtri viciſſim vehementiſſimè hoſtium claſſem oppugnabant. Certamen fuit tenebris intermiſſum. Almeida

Prælium nauale.

meida quamuis ſtatuiſſet, in acie prima cum naui ſua in Mirhocemi nauem inuadere, precibus nauarchorum ab ea mente deductus fuit. Dicebant enim fore, ſi is aliquod diſcrimen adiret, vt claſſis & imperio illius deſtituta, & Imperatoris ſui periculo perturbata, ordinem ab eo præſcriptum deſereret, vt illi ſubueniret. Ille conſilio paruit, quamuis id moleſtè ferret. Sed videbat aliter rem fieri commodè non poſſe. Itaque Nonio Vaſcio Pereiræ id munus aſſignauit, vt in Mirhocemi nauem inueheretur, eique viros acres ad rem gerendam attribuit: Georgium verò Melium Pereiram ſubſequi iuſſit. Nauarchus quilibet ea nocte ordines diligenter inſtruxit. In qualibet enim naui opus erat ſecundum puppim atque proram, & vtrunque latus acies quatuor inſtrui, & cuilibet vnum ducem aſſignari. At Mirhocemus cùm Almeidam ad confligendum acriter animatum perciperet, conſilium Melichiazij, quod antè repudiârat, ſequi conſtituit. Itaque vadum tranſire noluit, imò retrò claſſem deduxit, vt vrbis auxilio multò tutius atque confidentius cum noſtris dimicaret. Nam fore confidebat, vt è muris ex propinquo poſſet grauius damnum noſtris importari, & auxilium, vbi opus eſſet, ex vrbe ſummitti. Claſſem autē hoc ordine inſtruxit. Naues ſuas, quas ſex fuiſſe diximus, in acie prima collocauit. Binas autem naues ferreis vinculis inter ſe colligari præcepit, ita, vt tribus in locis binæ naues coniunctæ, & inuicem alligatæ, ad opem ſibijpſis mutuò ferendam conſiſterent. Ipſe in media acie nauem, qua vehebatur, collocauit. Poſt has naues ad hunc modum deuinctas, triremes & naues longas cum paronib. vt ſubſidio, quoties opus eſſet, occurrerēt, & per media interualla in noſtros inuehi poſſent, & quoties neceſſe eſſet, retrocedere, vt nauium maiorum præſidio munirentur, conſtituit. Naues aūt Cambaienſes propè vadū ſecundum littus, vt primū impetum ſuſtinerent, cōſiſtere iuſſit. Poſtridiè, ſigno, quod conuenerat, dato, Nonius Vaſcius Pereira, vt Almeida iuſſerat, vela facere præcepit: quem Georgius

Luſitanorum acies.

Hoſtilis acies.

Melius

Melius negligentia magiſtri ſui non continuò ſubſecutus fuit. Reliqui omnes eo ordine, quo iuſsi fuerant, inuehuntur. Melichiazius cùm noſtros prouehi cerneret, è muris, & è turri tormentis omnibus Luſitanam claſſem verberare præcepit. Tormenti autem vnius ictu decem viri, qui in naui Pereiræ veli maximi ſinū, vt vento vehementius impleretur, contrahebant, occiſi ſunt. Nihilo tamen ſecius Pereira progreditur, vt iñ nauim Mirhocemi manus ferreas inijciat. Id Mirhocemus animaduertens, nauem, quam alligatam tenebat, laxari iuſsit, vt cùm Pereira eius nauem adortus eſſet, illū altera ex parte aggrederetur, vt ancipiti prælio diſtentum facilius opprimeret. At Pereira cùm id cerneret, ingens tormentum, quod erat ſecundum aquæ ſummam faciem collocatum, in hoſtilem illam nauim, quæ ſe à prætoria diſiunxerat, conuertere præcepit. Quo facto, globus tanta vi coniectus in hoſtilem nauem fuit, vt vtrunqe latus parte infima perforaret. Quo facto, hoſtes, dum, nè nauis ea parte, quam vulnerari conſpexerant, aquam admitteret, metuunt, omnes in alteram ſe confeſtim conferunt, et coniectis ſarcinis aliquantum deprimere conantur, vt eius lateris inclinatione, periculum lateris aduerſi declinarēt. At cùm ea pars, in quam propendebant, non minus laboraret (quod illi prorſus ignorabāt) factum eſt, vt nauis ſubitò mergeretur. Iacobus Petreius, vt erat ab Almeida cōſtitutum, triremi prouectus, Pereiram præibat, vt fundum exploraret. Cum verò periculum à vado impendere perſpiceret, dato ſigno Pereiram admonuit, nè vlterius tenderet. Pereira velis demiſsis ſubſtitit. Quod cernens Mirhocemus, in illum fero citer inuaſit. Nauibus ad hunc modum harpagone deuinctis, nimis atrociter fuit vtrinque pugnatum. Noſtri tamen in nauem hoſtis ingreſsi, eos paulatim cedere compellunt. Hoc in certamine Henricus Machiadus vir egregiè fortis occubuit. Hæc in nauis foro gerebantur. At ſuper denſos funes pice oblitos, qui reticulati ſupernè à prora in puppim pertinebant, aliud prælium non minus periculo-

Pugna naualis.

Henrici Machiadi cædes.

culoſum gerebatur. Noſtri enim maximo cum labore cò conſcenderant, quibus hoſtes acerrimè reſiſtebant. Interim nauis hoſtium roſtrata à reliquis diuulſa, in aliud noſtræ nauis latus inuecta, auxit vehemẽtiſſimè laborem, in quo noſtri verſabantur, & periculum multò grauius inuexit. Pereira cùm id cerneret, multò ardentius dimicabat, vt cùm ex ea parte, qua hoſti reſiſtebant, impetum hoſtilem repr imeret, ad alteram partem ſe conferret. Sed cùm, vt aliquid laxamenti caperet, buculam ſibi detraxiſſet, fuit ſagitta guttur illius transfixum. Victoria tamẽ adhuc in neutram partem inclinabat. Franciſcus Tauora periculum, in quo noſtri verſabantur, animaduertẽs, in Mirhocemi nauem inuaſit, & latus alterum acriter oppugnans, milites, qui in funium retem ſcanderẽt, immiſit. Pondere porrò factum eſt, vt reti perfracto, omnes, qui è ſuperiore loco dimicabant, in forum deciderent. Quo facto, pugna recruduit. Hoſtes tandem partim cæduntur, partim ſeſe in mare deijciunt. Qui erant in naui roſtrata, quæ ſe cum Mirhocemi naui coniũxerat, cùm milites & nautas maxima ex parte cæſos, & ipſam nauẽ multis in locis laceratã, & armamenta conuulſa perſpicerent, ſe in fugam dederunt: & cùm nemo iam eſſet, qui nauem gubernare poſſet, æſtus ipſius impetu in littus eiecti ſunt. Reliqui duces Luſitani, dum hæc geruntur, non minùs impigrè rem gerebãt. Nam Petrus Barretus aliam Mirhocemi nauem pugnando cepit: ſimiliter & Antonius Campenſis nauem roſtratam expugnauit, & Georgius Melius vbi primùm ſe expedire potuit, in naues Cambaienſes impreſſionem fecit: & Petrus Canus in aliam roſtratam nauem tanto impetu inuectus eſt, vt antequam eam iniectis manibus ferreis alligaret, in retis ipſius contignationem cum triginta & octo militibus inſiliret. Qui in foro verſabantur, noſtros ex inferiore loco vulnerabant: noſtri verò, reticulatis illis funibus impediti, gladijs vti non poterant. Quod Canus animaduertens, deſilire cupiebat, vt in nauis foro cum hoſtibus manum cõſereret.

Luſitanorum diſcrimen.

Pereiræ guttur trãſfixum.

Cano caput præciſum.

Itaque cùm per oſtium ingredi vellet, caput immiſit, quod vno enſis hoſtilis ictu præciſum repentè fuit. Nauis alia vt noſtris in maximo periculo conſtitutis opem afferret, accelerauit Cuius aduentu noſtri. liberati, & hoſtium nauis capta, & omnes hoſtes ferro cōciſi ſunt. Almeida prælij ſpectator aderat, &, quid opus eſſet factu, decernebat, & tormentis interim rem acerrimè gerebat, ita, vt vnam magnam nauem, & aliquot longas naues, & parones nonnullos deprimeret. Melichiazius copias identidem è terra ſubmittebat, vt cum feſſis integri ſuccederent, nihil de prælij contentione à ſuis remitteretur. In littore præterea enſe diſtricto concurſabat, & quem è prælio fugientem viderat, aut occidebat, aut vulnerabat: reliquos in certamen redire morte propoſita compellebat. Noſtri tandem hoſtes maxima contentione profligârunt, tantumq́; eorum numerum interfecerunt, vt fluctus in ſanguinis colorem verterentur. Qui primi effuſa fuga ſeſe ab imminenti clade proripuerūt, Calecutienſes extitêre, qui in altum prouecti repentè ſunt. At Melichiazij naues lōgæ cum Mirhocemi triremibus ſeſe in intimum portus illius ſinum, atque fluminis oſtium receperūt. Eas inſecutus Rodericus Suarius, qui humilioris cuiuſdam nauis præfectus erat, cùm duas triremes coniunctas aſpiceret, curſum per anguſtū illud inter vtranq; ſpatium interiectum tenuit, & in earum medio conſtitutus, ex vtroq; nauis ſuæ latere anchoras demitti in eas imperauit, & ita alligatas cùm primùm hoſtes aut occideret, aut in mare deſilire cogeret, remulco ad Almeidam traxit. Vna tamen nauis reliqua erat, quæ adhuc expugnata non fuerat. Erat enim altiſſima, & muniſſima, & corijs crudis, vt ſi noſtri in eam ingredi vellent, eorum veſtigia labarent, obducta. Et ſimiliter ſi faces conijcerent, incendium excitari non poſſet. Milites in ea diſpoſiti erant permulti, & ad periculum propulſandum viribus, & animis, & armorum exercitatione paratiſſimi. Vtrunq; autem latus erat tanta craſſitudine & firmitate præditum, vt nullis globorum ictibus

Luſitanorum victoria.

Robuſtiſſimæ nauis expugnatio.

ictibus vulnerari poſſet. Tandem cùm noſtræ naues illam circumſiſterent, & diu atque vehementer oppugnarent, demerſa eſt, & propugnatores ſe in mare demiſerunt. Noſtri eos nantes celocibus inſecuti, in fluctibus occiderunt, ita vt pauci admodum euaderent. Prælium à meridie in noctem protractum fuit. In quo ex hoſtibus circiter quatuor millia ceciderunt, in quorum numero fuêre illi Sultani milites, quos Mamaluchos appellabant, Ex octingentis enim duo tantùm atque viginti cladi ſuperſtites extêre. Mirhocemus, cùm, ne Melichiazius voluntatem cum fortuna commutaret, & illum Almeidæ proderet, anxiè formidaret, ad Cambaiæ Regem ſe incredibili celeritate contulit. Tres naues ingentes cum multis paronibus atq; longis nauibus depreſſæ: duæ naues roſtratæ, duæ triremes, & quatuor aliæ magnæ naues captæ ſunt. Erat in captis nauibus magna tormentorum vis, magnus pecuniæ ex auro & argento conflatæ numerus: veſtes præterea, ſtragulæ partim aureæ, partim bombycinæ & goſſipinæ pulcherrimè factæ. Præda fuit militibus diuiſa, è qua Almeida nihil attingere voluit. E noſtris in prælio duo & triginta ceciderunt, tercenti autẽ vulnerati ſunt. Naues autem Luſitanæ tantis locis diſſipatæ atque conuulſæ fuerunt, vt eſſet neceſſe multum tempus in claſſe reficienda conſumi. Victoria fuit preclara. Quam tamen Paulus Iouius, cùm de Sultani claſſe hac in Indiam contra Luſitanos delata narraret, ſilentio ſuppreſſit, iratus videlicet, quòd cùm Luſitanæ hiſtoriæ ſcribendæ munus Ioanni, huius nominis tertio, Luſitaniæ regi venale proponeret, rex optimus nõ illum muneribus Indicis ad res Luſitanorũ virtute geſtas monimẽtis illuſtrandas inuitauít. Erat aũt exercitus hoſtiũ ex tam diuerſis gentibus cõflatus, vt in claſſe multi libri Latino & Hetruſco, & Dalmatico, & Gallico, & Hiſpano ſermone conſcripti inuenirentur. Tria etiam Sultani vexilla capta ſunt. Almeida, quamuis res illi ex animi ſententia procederet, nè tamen claſſis ea nocte aliquid incommodi pateretur, eam ab vrbe longius

Cæſorum numerus.

Mirhocemi fuga.

Præda.

Paulus Iouius notatus.

Exercitus hoſtilis.

Melichiazij de pace Legatio.

gius abduxit. At Melichiazius poſtridiè ab illo pacem per literas petijt, crimenque ſuum in caſum atque fortunam tranſtulit, cuius vi fuerat in tantam fraudẽ impulſus. Errati verò ſui veniam ſuppliciter implorabat, fidemque dabat fore, vt deindè nemo vel in officio diligentior, vel in amicitia tuenda conſtantior erga Luſitanos inueniretur. Se nanque & eorum in armis virtutem expertum eſſe, & in ſocietate cõſeruanda fidem ex teſtimonijs multorum cognouiſſe. Itaque minimè commiſſurum, vt mallet cum ſuo damno atque dedecore virtutem deinceps experiri, quàm fidei cum vtilitatè & dignitate conſtantiam. Deinde commemorabat, quanto vſui poſſet Luſitanis eſſe, ſi amicitiam illius non aſpernarentur. Has literas attulit Saracenus, nomine Cidialle, natione Granatenſis Almeidæ valdè notus iam ex eo tempore, quo is in Granatenſi bello ſub Rege Fernando militauerat. Almeida reſpondit, ſe pacem non daturum, niſi & Luſitanos captiuos, & Mirhocemum cum Sultani militibus, & naues hoſtium, quæ ex prælio euaſerant, ſibi traderet. Melichiazius verò per eundem Saracenum reſpondit, ſe Luſitanos quidem & naues ſine vlla cũctatione traditurum. Mirhocemum verò fugiſſe, neque ſe, vbi is eſſet, exploratum habere. Et quãuis eum tum in poteſtate haberet, nullo tamen modo in ſe tam immane facinus admiſſurum fuiſſe, vt homines, quos in fidem receperat, hoſtibus eorum proderet. Nec enim id officium eſſe hominis in armis educati, qui facilè turpi vitę honeſtã mortem anteponeret. Almeida libenter aſſenſus eſt. Luſitani redditi, & hoſtium claſſis tradita, è qua triremes Almeidæ iuſſu protinùs incenſæ ſunt. Nec.n.erat tunc is militum, & nautarum, & remigum numerus apud illum, quo poſſet eas triremes inſtruere. Pacis fœdere firmato, Almeida miſit indè Antonium Norognam cum duabus nauibus, & multiplici cõmeatu in Zacotoram, vt arcem præſidio firmaret. Triſtanũ autem Agaum in illo portu cum duabus hoſtium nauib. reliquit, cui negotium dedit, vt commeatu & tormentis,

Almeidæ reſponsũ.

Melichiazij fides.

Pax cum Melichiazio.

tis,

tis,quæ ceperat,& alijs munitionibus in eas impoſitis, iter Cochimum ſuſciperet.Ipſe verò indè profectus,oram illam omnem,quę inter Dium & Cochimũ interiecta eſt,ita peragrauit,vt omnibus Regibus atq; Dynaſtis tributum imperaret,& perfidos coërceret,omnesq́; ſub Regis Emman. imperiũ atq; ditionẽ ſubiungeret. Petro autẽ Barreto,& Garſię Souſæ,atq; Martino Coelio naues aſſignauit, quibus mare Saracenis infeſtum redderent. Cananorem deinde petijt, & in arcis conſpectu facinus barbarum & immane fecit, quo magnã partem decoris ſui bonorũ iudicio deformauit. Nam Sultani milites, quos iure belli ceperat, qui tanquàm ſerui illius non ſolùm dominatu, verumetiam patrocinio tenebantur,partim ſuſpendere,partim tormentis dilacerare iuſſit.Ibi tum,dum ſuos à labore reficeret,& vrbis ſtatum firmaret, diebus paucis commoratus eſt. Indè Cochimum delatus,à Rege,& à Luſitanis omnibus cum ingenti lætitia, & gratulationibus exceptus fuit.Interim verò perditorum hominum opera factũ eſt,vt odij ſeminarium,quod inter illum & Albuquercium inſtitutum fuerat, adoleſceret. Nam qui Almeidæ factionem ſequebantur, illum hortabantur & admonebant,nè Indiæ procurationem homini temerario & inſano committeret. Eſſe quidem illum nimis acrem,ſed illius furore & amentia fieri poſſe,vt omnia parta decora de manibus elaberentur. Illi autem præcipuè,qui eum in Armuzienſi bello deſeruerãt,vt proprium flagitium hominis indigna vituperatione defenderent, illum accuſabãt, quòd regis iniuſſu bellum inutile & periculoſum ſumpſiſſet,quòd gentem,à qua incommodum nullum acceperat, armis euertendam ſuſcepiſſet,quòd cum parua admodùm claſſe, cũ claſſe maxima & inſtructiſſima ſine vllo conſilio & rationis moderatione confli xiſſet, quòd regis Emmã. dignitatem & hominũ, quos imperio continebat,ſalutem in maximum diſcrimen intuliſſet. Dei quidem beneficio factum fuiſſe,vt periculum illud, quod intentum omnibus illius temeritate fuerat, euaſiſſet. Per illum

Tributum victis impoſitum.

Almeidæ in captiuos immanitas.

Luſitanorum de Albuquercio querela.

verò omnibus,qui ea claſſe vehebantur, fuiſſe peſtem & exitium comparatum. Non enim eſſe rerum exitu, ſed conſilio,quo res inſtituebantur, de Ducis aut ſapientia,aut temeritate iudicandum.Quod ſi fieret,nemini dubium eſſe, quin Albuquercius eo munere, quod illi rex Emman.commiſerat,indignus haberetur.Si regis, inquiunt, offenſionem times, magis metuere debes, ſi ſciens homini temerario, quod Rex ignorabat, prouinciam tanto ſanguine partam commiſeris, quã is ſit continuò funditùs euerſurus.Rex, ſi illum per literas admonueris,conſilium tuum, vt conijcere licet, comprobabit. Quod ſi non fecerit, non eſt animi magni magis iniuſtam regis indignationem, quam indignum Luſitanæ gentis exitium,cum ipſius regis detrimento & dedecore pertimeſcere. Ad hæc,hominis in fatigandis hominibus immoderationem criminabantur, & iocis etiam immodicis & maledictis abſentem vexabant.Hæc omnia Albuquercius per homines non minus ad ſerendas diſcordias natos intelligebat,qui illius ſegnitiem obiurgabant,quòd tantam contumeliã tam molli animo pateretur, & non vt ius ſuum obtineret, ſumma ope contenderet. Homines inuidia rerum,quas ille geſſerat, inſanire, vſq; eo, vt etiam regis imperium contemnerent, & contra leges & inſtituta patriæ, & reuerentiam Regi debitam,ſcelus ſupplicio dignum machinarentur. Iret porrò, & publicè ab Almeida contenderet, hominumque fidem imploraret, iusque ſuum modis omnib.perſequeretur,armisq; etiam,ſi ita neceſſe eſſet, Almeidam Indiæ poſſeſſione, quã,vt apparebat, occupare nitebatur, expelleret. His dictis ſtimulatus Albuquercius, cùm Almeida in arcẽ ſe reciperet,& illum ad epulas inuitaret, Almeidæ conuiuium aſpernatus, magnis vocib. arcem ſibi cõtinuò tradi poſtulat,illiusq; poſtulati publicum teſtimoniũ multorum nominibus conſignatum, quod ad regem deferatur, ſi Almeida non præſcripto Regis obtemperaret, à ſcribis ſumere contendit. Almeida cùm ſe paratum eſſe diceret ad prouinciam tradendam, iramq;

Albuquercius cõtra Almeidã ab inquietis incitatur.

Albuquercij cum Almeida contenito.

Albuquercius captus.

illius

illius ſedare conaretur, ſeque fruſtra in eo contendere cerneret, & ea de cauſa, nè tumultus fieret, vereretur, Albuquercium Cananorem duci, & in arce diligenter cuſtodiri iuſſit, ita tamen, vt omnes ei debiti perſonæ illius honores haberentur. At Emmanuel cum ijs interim curis excubabat, vt Indiæ poſſeſſionem firmo præſidio retineret. Cùm igitur intellexiſſet & Campſonis Sultani potentiam, & illius in Chriſtianum nomen odium, & opem, quam Sultani ducibus Rex Calecutij & literis & operibus oſtendebat, claſſem non mediocrem parauit, qua Indiæ præſidia ſtabiliret. Ea autem erat nauium quindecim, in qua mille & quingenti milites Luſitani vehebantur. Claſſi autem præfecit Fernandum Coutignum, virum & nobilitate & virtutis opinione præſtantem, qui Regijs caſtris metādis præerat. Huic autem negocium dedit, vt Albuquercio Indiæ prouinciam moderandam traderet, & Almeidam in Luſitaniam redire cogeret. Is autem ſoluit Olyſippone duodecimo die Martij, Anno M. D. ix. Menſe verò Octobri in Indiam peruenit, & naues ad portum Cananoris appulit, cuius aduentu Albuquercius lætitia incredibiliter elatus eſt. Erat enim ei & ſanguinis propinquitate, & amicitiæ non vulgaris ratione coniunctus. Indè profectus Coutignus, ſecum Albuquercium Cochimum perduxit. Fuit autem ab Almeida valdè honorificè & amanter exceptus. Is autem dedit operam, vt inter Albuquercium & Almeidam pacem conciliaret: quod non illi admodum difficile fuit. Repulſis enim malis vtriuſque partis ſuaſoribus, neceſſe erat, cùm vterque eorum eſſet probitate non mediocri præditus, & idem ſibi quamuis ſententia & ratione diſſimili proponeret, vt non grauatè alter cum altero in gratiam rediret. Itaque inſtructa claſſe, quæ erat in Luſitaniam ventura, Almeida prouinciam Albuquercio tradidit, & nauem conſcendit, nec in terram egredi poſtea voluit. Albuquercius autē omnia, quæ ad illius commeatum & vſum pertinebant, officioſè & diligenter adminiſtrauit. Almeida

Claſſis Luſitana 15. nauium in Indiā miſſa.

Fernandi Coutigni in Indiam aduentus.

Pax inter Almeidā & Albuquercium.

Almeida ex India diſceſſus.

Bellum Calecutienſe. ad hunc modum profecto, Coutignus literas Regis Emmanuelis Albuquercio legendas dedit, quibus continebatur, vt vterque coniunctis viribus Calecutium excindere, & Regem opibus euertere niterentur, & in eo Albuquercius Coutigni ſententiam ſequeretur. Albuquercius confirmat, ſe nunquam officio hominis gratiſſimi defuturum. Pergeret porrò, & illi⁹ opera fidenter, perinde atque ſi gregarius illius miles eſſet, vteretur. Ambo de bello Calecutienſibus inferendo cum Rege Cochimenſi deliberant. In primis placet, Coicbiquium (is erat in Luſitanos egregia voluntate propenſus, & Calecutij domicilium habebat) clam arceſſiri, vt ex eo cognoſcerent, qualis eo tempore Calecutij ſtatus eſſet. Ex quo perceperunt, Regem Calecutij tunc abeſſe, eò quòd bellum cum Rege quodam finitimo gereret: vrbem tamen eſſe & armis, & hominum multitudine, & fortium militum robore munitam. Dum verò bellum ſummo ſtudio & contentione parant, *Lemij ad Albuquercium literæ.* Vaſcus Sylueira appulit. Is à Lemio, qui cum claſſe Arabicum mare peragrabat, literas afferebat, quibus Prętorem admonebat, vt ſibi milites & naues in ſupplementum mitteret. Eſſe namque copias imminutas, & claſſem etiam fluctibus & naufragijs magna ex parte debilitatam. Reſpondit Albuquercius, id ſe curaturũ, poſtquam Calecutio rediret. Sylueira ſe ſocium ad bellum illud libenter adiunxit. Erat enim vir militari virtute præcellens, multaſque res memorabiles in bellicis rebus effecerat. *RES EVROPEAE.* *Alfonſus Emmanueli natus.* Sub idem tempus Eboræ natus eſt Emmanueli regi ex vxore Maria filius, quem Alfonſum nominauit, qui ſacerdotijs ampliſſimis ornatus, & in Cardinalium collegium cooptatus, ſingulare ſpecimẽ religionis, & probitatis, & magnificentiæ prębuit. Hoc *De Mondragonio pirata capto & dimiſſo.* eodem anno cum pirata quidam Gallus, nomine Mõdragonius, nauem ex India venientem cepiſſet, & Emmanuel per legatum ſuum de hac iniuria apud Galliæ regem conqueſtus fuiſſet, & nauem cum opibus quæ in eam fuerant impoſitæ, ſibi fruſtra reſtitui poſtulaſſet, quatuor naues parari iuſſit, quibus Odoardum Paciecum

ciecum præfecit. Is verò qua celeritate potuit, in Mondragonium inuectus eſt: quem in ora Callaica, vbi finem terræ nominant, offendit, qui certamen minimè detrectauit. Fuit vtrinque acerrima contentione dimicatum. Paciecus tamen nauem vnam piratæ depreſſit, & tres cepit, ipſumque piratam vinctum ad Emmanuelem traxit. Qui cùm omnia, quæ ceperat, reſtituiſſet, fidemque dediſſet ſe fore ſemper Regi Emmanueli deditiſſimum, neminique Luſitano iniuriam deinceps illaturum, cuſtodia liberatus, in patriam reuerſus eſt. At in India claſſe ſumma induſtria intra breue tēpus inſtructa, Coutignus & Albuquercius Calecutiū profecti ſunt, cum duobus millibus Luſitanorum militum, & Indis militibus ſexcentis claſſem in portu cōſtituunt, & de belli gerendi ratione deliberant. Hîc Coutignus ab Albuquercio primam aciem ſibi aſſignari poſtulat. Addit deinde, Tu, qui es in India inter tam feroces gentes diu manſurus, ſatis amplam gloriæ ſegetem paratam habes. Mihi, qui ſum breui in Luſitaniam rediturus, non eſt, cur hanc laureolam inuideas, maximè cum tantis neceſſitudinibus implicati ſimus, vt nihil alterutri eſſe debeat ab alterius communione ſeiūctum. Huic Coutigni poſtulato Albuquercius nō libenter aſſenſus eſt. Hominem enim norat acri quidē animo prędìtum eſſe, ſed mente pręcipitem, & parùm in rebus maximi momenti gerendis, quid incidere poſſet, conſilio prouidentem. Rebus autem omnibus ad egrediendum paratis, prima luce ſequentis diei Albuquercius & Coutignus in terram cum inſtructis copijs deſcendere conantur. Hoſtes ſumma vi reſiſtunt, ſtationes namque munierant, validaque in eis præſidia collocârant. Aedes autem quaſdam Regias, quæ inde non procul extra ciuitatem aberant, & tormentis, & telis, & militum multitudine compleuerant. Inde & ex ſtationibus denſæ glandes plumbeæ, & ingentes pilæ in noſtros iaciebantur: quod vbi Albuquercius animaduertit, Fernandum Coutignum admonuit, minimè tutum exitum in terram fore, ſi coniunctis ita con-

RES INDICAE.

Coutigni ad Albuquerciū oratio.

Velitatio.

ſertim copiis per medias ſtationes, è quibus nullum fruſtra in noſtros telum emitteretur, egredi niterentur. Itaque præſtare, diuiſis militibus qua quiſque primùm parte poſſet, terram occupare. Cùm id Coutigno placuiſſet, vterque eorum ab altero diſiunctus, locum ſpeculatur, quo poſſet commodius in terram deſcendere. Albuquercius cùm ſe expeditum cerneret, ſcaphas & celoces remis vehementer incitari præcepit, & in terram ea parte, quam petierat, egreſſus in hoſtes, qui illum aditu prohibere conabantur, irrupit, & acri prius prælio commiſſo, eos fudit fugauitque, proximũque vallum & munitionem, per medias flammas aggreſſus, excidit: hoſtes in Regias ædes ſe trepida fuga receperunt. Qui erant in ædibus, occurrunt, conferti noſtros excipiunt. Fit atrox prælium, multi cadunt, plures vulnerantur. Noſtri tandem hoſtes in fugam pellunt, regia illa domus expugnatur & flammis tandem abſumitur. At Coutignus qui multò lentius mouerat, cùm iam in terram egreſſus fuiſſet, & vallum oppoſitum ſuperaſſet, horrendo tormentorum ſtrepitu & flammis admonitus intellexit, Albuquercium cum hoſte conflixiſſe: quod moleſtiſſimè tulit. Itaque dolore & iracundia flagrans, Albuquercium maledictis omnibus inſectatus eſt, perfidum altero quoque verbo nominans, nempè qui contra fidem primus in hoſtes inuaſiſſet. Albuquercius vbi id accepit, ad illũ rectà contendit, & ſe quantum poteſt oratione moderata purgat: dicitque bella multis in locis non anticipato conſilio, ſed incidentibus inopinatò rebus adminiſtrari. Se non potuiſſe milites continere, quin opportunitatem oblatam arriperent, & in hoſtes violenter irruerent. Qui ſi conſiſtere vno in loco voluiſſent, magnum fuiſſet eis periculum ab hoſtibus, illorum cunctatione ferocius incitatis, adeundum. Præterea nondum eſſe debellatum. Illudque velitationẽ, non iuſtum prælium fuiſſe. Integrumque adhuc bellũ reſtare, ex quo poſſet inſignem gloriam conſequi. Se illi omnia debere, & idcirco minimè conuenire, vt ſecus

Pugna terreſtris.

Regia ab Albuquercio capta et incenſa.

Coutigni de Albuquercio querela.

Albuquercii purgatio.

cus de ſe exiſtimaret, quàm de homine maximis illius beneficijs obligato, & referendæ gratiæ cupidiſſimo. Maius enim ſe dignitatis pondus in animo grato atq; beneficiorum memore, quàm in victoria collocandũ exiſtimare. At Coutignus ira vehementer excæcatus, nec vllam ſatisfactionem accepit, neque quidquam illo præſente de maledicendi contentione remiſit. Tum Gaſparem interpretem inclamans, ait, Duc me in vrbẽ regiam, atque adeò in regias ipſas ædes, quas hodie flãmis exuram, vt intelligi poſſit, quàm vanus ſit eorum ſermo, qui Regum Indorum opes atque vires verbis exaggerant, vt ipſi aliquid geſſiſſe videantur. Cupio cum viris in ipſa vrbe media decertare. Hos namque, qui tam ſubitò victi ſunt, adduci non poſſum, vt credam viros extitiſſe. Albuquercius conuitia patienter tulit, & temeritati repugnare non potuit, illumque, non quòd conſilium probaret, ſed quòd hominem abſque flagitio deſerere non poſſet, ſequutus eſt. Ciuitas namque euerti alia ratione, cùm muris non eſſet cincta, potuiſſet, arboribus antè præciſis, è quarum denſitate maximum periculum militibus noſtris erat intentum: & agris antea peruaſtatis, & exercitu non raptim, ſed explorato ex omnibus locis, in quibus inſidiæ latere poterant, educto. Coutignus tamen nullo, qui nomẽ aliquod in bellis obtinuiſſet, conſulto, duobus tormẽtis, quæ aciem præcederent, in currus impoſitis, ſigna protinus inferre iuſſit. Miſit deinde qui Albuquerciũ admoneret, ſibi in animo eſſe in vrbem inuadere, regiasq; ædes incendere. Illi verò liberũ eſſe, quidquid liberet, efficere. Habebat autẽ ſub ſignis Luſitanos milites octingentos, & aliquot præterea Cochimenſiũ militũ auxilia. Albuquercius quamuis hominẽ cerneret in peſtẽ ruere, illũ ſubſidijs antea in littore cõſtitutis, & duce Antonio Norogna cũ ſubſidijs relicto, cũ ſexcẽtis militib. in eã viam, q̃ fore infauſtam & infelicem augurabatur, ingreſſus eſt. Hoſtiũ tamen prius munitiones, & naues, quæ in anchoris conſiſtebant, incẽdi, & hoſtilia tormenta cũ reliquis inſtrumentis bellicis

Coutigni temeraria oratio.

Cæca Coutigni temeritas.

in naues Luſitanas imponi, & ſcaphas & celoces diligentiſſimè cuſtodiri iuſſit. Coutignus duce Gaſpare in regias ædes tandem non abſque certamine peruenit. Naires enim conferti in illum incurſabant, deinde ſe ſumma celeritate recipiebant. Conglobati rurſus impetum faciebant: deinde cum noſtrorum vim minimè ſuſtinerent, ſeſe præcipiti curſu à cæde & exitio ſeducebant: aliquot è noſtris vulnerabant, ex illis tamen multi cadebant: In regia certamen multo periculoſius initum fuit. Multi namque eò conuenerant, vt pro Regis nomine, quod ab illis valdè ſanctum habetur, pro illius opibus, quæ erant innumerabiles, pro ciuitatis totius incolumitate, quæ ædium illarum defenſione contineri videbatur, præſenti animo dimicarent. Nihilominus tamen ædes expugnatæ, & milites ad prædam conuerſi ſunt. Emmanuel Pazagna vir ſtrenuus & in bellis exercitatus, cum milites cerneret ſpoliorum cupiditate diſſipari, Coutignum admonuit, vt eos recipi, et in ordinem rurſus cogi feſtinanter imperaret. Grauius enim periculum imminere, quàm ille ſuſpicaretur. Nec enim hoſtes tam facilè ædes deſeruiſſe, niſi ea mente, vt in diſſipatos & oneribus impeditos inuaderent. Coutignus ad hæc reſpondet, ſe exploratum habere nec in Saracenis, qui Calecutium incolebãt, nec in ipſis militibus Calecutienſibus, qui ætatem in armis contriuiſſe videbantur, quidquã roboris ineſſe. Se velle conquieſcere tantiſper, dum ſe à labore reficeret. Luſitani interim & ordinis & diſciplinæ prorſus obliti arma deponebant, & in ædes irruebant, vt opibus onerati diſcederent, paſſimq; ſine vllo metu per omnes vias & cõpita vagabantur. At hoſtes vndiq; confluebãt, & iam ædib. Regijs appropinquabant, cũ Albuquerci' ad ædes acceſsit, in quas tamen ingredi noluit. Per nũcium tamen Coutignum admonuit, vt receptui ſignũ daret: magnum enim certamen imminere. Reſpondit Coutignus, vt is milites in ordinem reuocaret, atque præcederet, ſe continuò illum ſequuturum, cùm primum

Coutigni prælium.

Regia capta.

Conſiliũ bonũ malè repudiatum

inum regias ædes, quas incendere iuſſerat, flammis abſumi perſpiceret. At Albuquercius iam eo tempore erat ab hoſtibus acriter oppugnatus,& multi ex acie illius erant vulnerati. Itaq; in littus copias ſuas ſubducere confeſtim inſtituit. Vulnerati præibant, ſani atque valentes,vt ſubſidio illis eſſent, ſequebantur. Coutignus duabus horis in Regia conſumptis,poſtquam omnia inflammari vidit, egreſſus eſt. Hoſtes autem bifariam diuiſi,partim in Albuquercium,partim in Coutignum impetum dant:multos conuulnerant,multos etiam ſagittis & gladijs interimunt,atque tandē Coutignum circunſiſtunt, qui quidem acri animo vim hoſtium, vt poterat, in extremo illo vitæ diſcrimine repellebat. Albuquercius vt opem illi afferret,enixè contendebat. Sed milites metu perculſi, Ducis imperium detrectabant,& aditus erat iā ad Coutignum multitudine hoſtium,qui illum circunuenerant, interclusus. Coutignus verò cum prius in crure maximum vulnus accepiſſet,tandem concidit,& cum illo Emmanuel Pazagna,& alij item permulti:qui tamen āntè, quàm extremum ſpiritum ederēt, genibus in terra nixi,hoſtes vulnerarunt, & quoſdam etiam interemerunt. Cum Coutigno non pauci viri nobiles à circunfuſis hoſtib. interfecti ſunt, inter quos Vaſcus Sylueira fuit, qui è vallo,vt illi opem afferret,deſiliens, priuſquam vulneribus multis conciſus occumberet, tres, qui illum audacius fuerant aggreſsi,necauit. Albuquercius verò cū omnibus,qui ex acie Coutigni ad illum confugerant, cedebat:ſed via non erat admodum lata:vtrinq; poſſeſſiones erant foſſa & aggeribus munitæ: hoſtes tela in noſtros ex aggeribus intorquebant. Cùm ita telū nullum fruſtra in aciem confertā accidere potuiſſet,factū eſt,vt multi vulnerib. icti cōciderēt. Albuquercius ſecū dum ſiniſtrum brachium grauiſsimum vulnus accepit,& ſagitta ſimiliter in ceruicem illius immiſſa,eum in ſummum vitæ diſcrimen induxit. Poſtremò ingenti ſaxo, quod quidam ex hoſtibus in pectus illius coniecit,percuſſus,abſque vllo ſenſu decidit. Fuit tamen con-

Redintegratū prælium.

Regia incenſa.

Coutigni periculum

Coutigni aliorumq; nobiliū cædes.

Luſitanæ aciei diſcrimen.

continuò ſublatus, & ſcuto cum labore atque periculo maximo delatus in littus, vbi ſubſidia fuerant illius opera conſtituta: quæ cùm hoſtium impetum repreſſiſſent, tutum noſtris receptum præbuêre. In hoc prælio ceciderunt ex noſtris octo & ſeptuaginta milites, in quibus permulti viri nobiles, rebus geſtis illuſtres, numerati ſunt. Hoſtibus tamen non incruenta victoria conſtitit. Mille namque centum & triginta ex illis cecidêre. Et præter hos, quingenti & ſeptuaginta homines flammis in ædibus regijs abſumpti fuerant. Reſpirauit Albuquercius, Cochimumque reuerſus, à medicis, quamuis de illius vita ſpem deponerent, curatus, priſtinam ſanitatem recuperauit. Deinde claſſes duas, quæ erant in Luſitaniam rediturae, diligenter inſtruxit, & militarem diſciplinam conſtituit. Hic caſus Coutignum virum animo excelſo, non tamen ſapiente præditum vita priuauit. Sed longè funeſtius exitium Almeidam ſuſtulit. Antequam enim promōtorium Bonæ ſpei ſuperaret, & ab illo non procul abeſſet, aquationem facere conſtituit. Quidam è noſtris, qui in terram egreſſi fuerant, incolarum conſuetudine familiarius vſus, omni metu ſublato, in eorum oppidum, quod inde quatuor millibus paſſuum aberat, cōceſſit. Hi hominem benè acceptum dimiſerunt, & ingenti ariete in amicitiæ ſignum donârunt. Is ad Almeidam refert, gentem eſſe ſingulari humanitate & ſimplicitate præditam, & multis pecorum gregibus abundare. Almeida illum cum alijs duodecim hominibus in oppidum remiſit, vt oues & boues, quibus claſſis indigebat, coemerent, & gentes illas barbaras muneribus, quæ apud illos in pretio ſunt, ad conſuetudinem & familiaritatem allicerent. Incolæ eos ad epulas inuitârunt, & muneribus, quæ tellus illa fundit, affectos, cum gregibus, quos emerant, dimiſerunt, & humaniſſimè proſequuti ſunt. In via factus eſt illis obuiam homo quidam cum arietibus, vt eos cum muneribus, quæ noſtri afferebant, etiam vt alij fecerant, commutaret. Hic quidam ex noſtris, hunc, inquit, per vim

Cæſorū numerus.

De Almeidæ exitio.

Barbarorū erga Luſitanos hoſpitalitas.

vim abducamus ad Almeidam, vt cùm humanitate tractatus, & veſtibus excultus ad ſuos redierit, eos nobis arctiore conſuetudine & familiaritate conglutinet, vt cùm noſtri huc aquatum venerint, ſecurè & cũ emolumento ſeſe à labore et iactatione reficiant. Conſilium placet. Itaque in hominem inſiliunt. Is clamorem ingentem ſuſtulit: oppidani feſtinanter accurrũt, hominem è noſtrorum manibus extorquent, eosque ſaxis & lapidibus cędunt, maleque mulctatos eijciunt, & gregibus etiam ſpoliant. Hi reuerſi, nè id eis fraudi eſſe poſſet, rem longè aliter atque acciderat, Almeidæ retulerunt. Res conſultatione digna permultis viſa eſt. Si enim crimen illud impunitum dimitteretur, fore dicebant, vt nunquã eo poſſet quiſquã aquationis gratia naues appellere, quin malè acceptus abiret. Gentem enim illam feram non niſi malo coactã officium facturã. Itaq; iniuriam vindicandam, & gentem impoſito ſupplicio coercendam eſſe, nè in poſterum ſimile facinus moliri auderet. Contrà quidam diſputabant, non eſſe temerè bellum cum gente fera gerendum. Iniuriam leuem eſſe, & magis contemptu, quàm vltione dignam. E victoria præmium nullum vel decoris vel vtilitatis expectari: ex offenſione magnum diſcrimẽ dedecoris imminere. Præterea non conſtare, quorum culpa id, de quo noſtri conquerebantur, accidiſſet. Credibile autem eſſe, vt incolæ noſtrorum inſolentia & temeritate prouocati, non prius iniuriam intuliſſent, ſed illatam repuliſſent. Alij verò in eo perſeuerabant, quaſi in ea vindicta ſalus & dignitas Luſitanæ nationis ageretur. Eoque rem adduxerunt, vt Almeidam ea grauitate & dignitate virum, annos ſexaginta natum, rerum geſtarum gloria circunfluentem, ſine vlla graui cauſa cum gente, moribus & vitæ conſuetudine belluarum ſimilima, bellum ſuſcipere coegerint. Itaq; de media nocte in ſcaphas deſiliens, in terram cũ centum & 50. militibus egreditur. Petrus Barretus & Georgius Barretus, qui primam aciem ducebant, in oppidum ante lucem peruenère. Inopinatoq; gentem adorti,

Malum conſilium.

Conſultatio de bello cum Barbaris gerẽdo.

Infauſtum Almeidæ cũ Barbaris bellum.

orti, terrorem præbuerunt. At oppidani continuò opem ſublatis clamoribus implorant. Accurrunt vndique permulti cum ſacculis è corio crudo confectis, in quibus vim lapidum cōgeſſerant, vt noſtros, qui iam cum præda redibant, obruerent. Geſtabant præterea iacula innumerabilia non longa, quibus erant cuſpides hamatæ trium palmorum longitudine præfixæ. *Prælium.* Hæc magna lacertorū vi coniecta, noſtros grauiſſimè ſauciabāt. Homines ſunt nigri, capillo, vt reliqui AEthiopes, criſpo & aduſto, facie deformi: in bellis, geſtibus truculentis, vt ferociores appareant, vtuntur. Tunc verò aſpectu truculento, & geſtibus horrēdis, & diſſonis vocibus metum incutere nitebātur. Noſtri re inopinata perculſi retrocedunt, & ſe ad Almeidam, qui Regio ſigno, vt opem afferret, explicato, in oppidū veniebat, recipiunt. Is non vlterius cunctandum ratus, in littus ſe conferebat. At ſcaphæ fuerant indè ſubductæ in locum alium magis tranquillum, vndè conſcēſio facilior apparebat. Almeida in eam locum iter inſtituit. Greges erant in agmine medio, reliqui qui agmen cogebant, hoſtes à tergo ægrè ſuſtinebant. Illi tamen in principio non ità grauiter noſtros vrgebant. At vbi auxilijs vndiquè confluētibus copias ſuas amplificatas aſpexerūt, edito clamore greges vnum in locum compulerunt. Sic enim pecudes & armenta aſſuefaciunt, vt illorum vocibus aut moueantur, aut ſubſiſtant, aut eò properent, quò illi iubent. Itaque neque longius abibant, & noſtros interdum impediebant. Hoſtes, gregibus ad hunc modum conſeruatis, in noſtros ferocius irruunt, & poſtremum agmen carpunt, ordinemque diſturbant. Almeida cùm cerneret multos adhuc in pecoribꝰ abigendis occupatos, gregem dimittere, & è medio agmine confeſtim expellere iubet. Deindè copias illas exiguas in vnum compulit, vt cōfertæ facilius hoſtium impetū repellerent. Quod longè ſecus accidebat Nam cùm hoſtes in confertum agmen lapides & tela conijcerent, & noſtri inermes, eò quòd gentem contempſerant, prodijſſent, illi vulnera

gra-

grauiſſima noſtris infligebant: cùm interim noſtri hoſtibus nocere nullo modo poſſent. Nam cùm eſſent illi ſumma celeritate præditi, faciliimè poterant curſu ſeſe à clade proripere, & rurſus eadem celeritate in noſtros incurſare. Noſtri erant ſumma laſſitudine præpediti: æſtus enim eos adurebat, laſſitudo conficiebat, ita vt vix plantas in arena ardentiſſima altiùs impreſſas euellerent. Tantaque erat in pleriſque debilitas, vt in veſtigio conſiſtere non poſſent. Multi formidine perterriti, diſſipari cœperunt: Hic Georgius Melius qui erat vnus ex Ducibus, & Albuquercij partes fuerat in India ſecutus, ad Almeidam conuerſus, inquit, Vellem, vt hi, qui ſe tibi in India venditabant, hoc in loco non innoxios criminãdo, ſed pro ſalute tua capita ſua in diſcrimen offerendo, amorem, quo te complecti ſimulabant, oſtenderent. At Almeida, parum, inquit, tempeſtiua commemoratio. Quin tu iſta, quæ tempus minimè flagitat, omittis, & illud regium vexillũ tueris, nè ſi in belluarum iſtarum manus veniat, regis clariſſimi nomen ludibrio ſit? Nam quod ad me attinet, tot annis, & tot vitijs coopertus ſum, vt ſi mors hoc in certamine mihi oppetenda ſit, ea nec immatura, nec immerita poſſit exiſtimari. Hæc dicens, vexillum Melio tradidit. Deindè cùm rurſus hoſtium impetum ſuſtinere voluiſſet, hoſtis quidam coniecto iaculo guttur illius transfixit. Quo facto, is dolore vehementer afflictus, & viribus omninò deſtitutus, ita procubuit, vt genibus in terram flexis, & oculis ſublatis manus in cælum tẽderet. Itaque illo ſigno inſitę religionis in extremo illo ſpiritu ijs, qui cum illo erãt, oſtenſo cecidit, vir probitate, & liberalitate, & rebus geſtis immortalitate dignis admirandus: qui tamen, quod valdè luctuoſum fuit, nonnulla dedecoris macula actæ vitæ decus aſperſit, cùm tam temerè leuium hominum ſermonibus inductus, in id ſe diſcrimen iniecit, è quo nullum præmium vel dignitatis ad ſui nominis gloriam, vel vtilitatis ad patriæ fructum polliceri vlla ratione poterat. Conſilij pœnas acerbiſſimo caſu luit, &

Melij cum Almeida diſceptatio

Almeidæ mors.

Humanæ fragilitatis exemplum.

ſimul exemplo ſuo mortales humanæ imbecillitatis admonuit, nè nimis præſenti felicitati cõfiderent, cùm animaduerterent illum, cuius in bello Granatenſi tam clara virtus extiterat, qui maximos in India exercitus ſuderat, qui Campſonis AEgypti Imperatoris opes infregerat, & debilitârat, qui multis Regibus frænum iniecerat, à paucis hominibus, neque moribus & inſtitutis patriæ cultis, neque armis & militari diſciplina ad decus eruditis, ſed inermibus atque nudis, & non multum à beluarum immanium feritate diſtantibus occiſum, & eorum pedibus proculcatum. Eo vt diximus, interfecto, noſtri diffugiunt. Laurentius tamen Brittius, & Martinus Coelius mori in veſtigio maluerunt, quàm Almeidam inſepultum deſerere. Hi fugientes magnis vocibus compellant. Quam, inquiunt, rationem in Luſitania veſtri Ducis, ô viri immemores dignitatis & ingrati, reddetis? Illum, qui vos tantis auxerat beneficijs, in diſcrimen induxiſtis, inductum prodidiſtis, & nunc inſepultum deſeritis? Cùm verò clamando nihil proficerent, in hoſtes conuerſi ſunt, eorumque multitudine circumfuſi, lapidibus, & iaculis, & fuſtibus oppreſſi conciderunt. Quinque & ſexaginta Luſitani in hac infauſta & infelici pugna interfecti ſunt: in quibus erant Duces vndecim, viri magnanimi, maximisq; in rebus cogniti: qui cùm per medias flammas, per pilas innumerabiles, per tela, per gladios ſine vlla formidinis ſignificatione ruentes, maximum terrorem hoſtibus intuliſſent, & inſignes victorias contra innumerabiles hoſtes adepti fuiſſent, tunc à paucis hominibus inermibus atq; nudis interfecti, & ſpoliati fuerunt. Creditũ eſt illos, eò qđ ſeſe inſolentius in proſperis ſucceſſibus extuliſſent, & victoria non moderatè, ſed nimis interdum crudeliter vſi fuiſſent, eas pœnas diuino iudicio pertuliſſe. Noſtri ſe maximo cum labore in ſcaphas recepêre. Georgius Barretus & Georgius Melius poſtquam hoſtes diſcedere cognouerũt, in terram egreſſi ſunt, vt mortuos ſepelirent: quos omnes nudatos inuenêre. Funus non exequijs, ſed lacrymis cura-

Luſitanorum fuga & cædes.

Cæſorum numerus.

curatum fuit. Accidit hic acerbiſſimus caſus Kalen. Mart. Anno M. D. X. Naues indè profectę, Olyſipponem incolumes peruenêre: cladisque nuncius inſignē Regi mœſtitiam, & vniuerſæ nobilitati mœrorem & luctum attulit. Quid interim dum hæc omnia geſta ſunt, Iocobo Lupio Siqueiræ acciderit, eſt hoc loco referendum. Is ſoluerat Olyſippone cum nauibus IV. quinto die April. anno ſalutis. M. D. V I I I. In inſulam verò S. Laurentij peruenit IV. die Auguſt. quam ſecundum eam partem, quæ ſpectat ad Auſtrum, peragrauit, & aliquot nautas, qui fuerāt in comitatu Ioannis Gomecij Abræi, reperit: à quibus intellexit, Abræum, vt dictum eſt, dolore & mœrore contabuiſſe. Indè in Cochimum delatus eſt, & ab Almeida (adhuc enim imperium tenebat) fuit honorificè & amanter exceptus. Almeida illi nauem vnam cum ſexaginta hominibus, in ſupplementum exiguę illius claſsis, attribuit. Huius nauis erat nauarchus Garſia Souſa. Cū ijs quinque nauibus in inſulam, quam olim Taprobanam, modò Zamatram appellant, peruenit. Ea eſt æquinoctiali circulo ſubiecta, & aureæ Cherſoneſo ea parte, quæ ad Auſtrum pertinet, oppoſita. Patet in longitudinem miliaribus nongentis & L X. Latitudo verò illius nō ſupra CC & X L. paſſuum millia dilatatur. Regio eſt mira fertilitate prædita, regnisq; multis diſtincta, varijsque nationibus, quæ inter ſe moribus & inſtitutis diſsimillimo ritu diſsident, frequentata. Quidam enim Mahumetis ſectam ſequuntur: quidam ſimulacris dediti ſunt. Alij adeò immanes & feri ſunt, vt humanis carnibus veſcantur. Alij rurſus moribus humanis excoluntur, & benignitatem præ ſe ferunt. Abundat ea inſula plurimùm auro, cuius gratia in eam mercatores vndique commeant. In eam inſulam delatus Siqueira, naues in portu regni, quod Pedir appellant, conſtituit, & per Legatum pacem cum Rege firmauit. Idem fecit in alia ciuitate, quæ Pacem nominatur, quæ indè octoginta millia paſſum aberat. Indè Malacam, quæ eſt in continen-

Annus à nato Chri. ſto 1510.

De rebus geſtis Iacobi Lupij Siqueiræ.

Lupius Taprobanam primus accedit.

Taprobanæ deſcriptio.

Pedir Taprobanæ regnum

Pacē opp.

Malacka

Siqueira accedit. ti Septentriones verſus, cuius explorandæ cauſa miſſus ab Emmanuele fuerat, traiecit. Ea eſt in aurea Cherſoneſo ad oſtium fluminis non valdè magni ſita. *Malacæ deſcriptio.* Erat autem tunc celeberrimum Orientis emporium: quatuor millibus paſſuum in longitudinem patebat. latitudine erat peranguſta. Arboribus & varijs fructibus abundat: frugibus, & rebus alijs ad victum pertinentibus, importatis vtitur. Fluuio, qui mediā vrbem interfluit, diſtinguitur: vtraque tamen vrbis pars inter ſe ponte coniungitur. AEdes & vrbis mœnia erant magnificè & eleganter extructa. Gens eſt colorata, & moribus atque vitæ cultu ad humanitatem propenſa. Lingua adeò ſuauis exiſtimatur, vt omnes finitimæ regiones, & inſulæ etiam, quæ commercium cum ea ciuitate vllum habent, valdè ad vrbanitatem & elegantiam pertinere arbitrentur, linguam & orationem ciuitatis illius vſurpare. Gens eſt veſtitu & cultu lautiſſima: muſicis oblectatur: in bello tamen eſt acris, vt quæ facilè pro decore & dignitate mortem oppetat. *Siam regnum.* Pertinebat hæc ciuitas olim ad regnum latiſſimum & opulentiſſimum, quod Siam appellant. Rex enim Siamenſi Regi parebat. At cùm ex portorijs ingentibus ſummas ſibi opes comparauiſſet, & maiores quoſdam diuitiarum magnitudine ſpiritus aſſumpſiſſet, à Siamenſi Rege defecit. Hanc deinde libertatem partim armis, quibus Siamenſi ferociter obſiſtebat, partim muneribus, quibus illius conſiliarios, vt Regem à bello deterrerent, detinebat, facilè tuebatur. Rex erat Mahumetanus, & Mahumetes etiam, vt nomen cum ſecta conſentiret, appellabatur. Siqueira claſſem in portu collocauit. In anchoris autem in eodem portu quatuor Sinarum naues fortè conſtiterant. Sinæ vbi noſtras naues conſpexére, Siqueiram adeunt, & cum illo ſermonem humaniſſimè conferunt. Illorum autem humanitate & vrbanitate, Siqueira captus, familiaritatem cum illis libentiſſimè contraxit, vſque adeò, vt in eorum naues ingreſſus, nullum officium amicitiæ confirmandæ neceſſarium prætermitteret. Rex miſit

por-

portorij miniſtros, qui percontarentur, quæ gens illa *Malacẽſis*
eſſet, aut cuius rei gratia iter in eas oras ſuſcepiſſet. Si- *Regis ad*
queira reſpondit, ſe ex Occidentis Solis extremis termi *Siqueiram*
nis à Rege clariſſimo miſſum eſſe, vt cum eo rege, de *nuncij.*
cuius amplitudine multa perceperat, amicitiam firmaret. Confidere ſe illud amicitiæ fœdus vtiliſſimum vtrique Regi futurum. Id vt ſignis intelligi potuit, fuit Regi, & illius patruo, qui regnum adminiſtrabat, longè gratiſſimum. Putabant enim valdè ad Regij nominis amplitudinem pertinere, cum Regibus externis tãto terrarum interuallo diſiunctis ſocietatem coire, nomenque ſuum per occidentis Solis regiones cum nõnulla ſui decoris celebritate peruagari: & ſimul ex Luſitanorum commercio Regis Malacenſis opes amplificatum iri confidebant. Itaque Rex ad Siqueiram viros primarios de ſuo comitatu miſit, qui ei nomine illius omnia fuerunt, quæ ad commodum & dignitatem Emmanuelis pertinerent, largè polliciti. Fuit deindè cõſtitutum, vt Siqueira vrbem ingrederetur, vt coram de pace cum rege commodius ageret. Fuit is à Rege cũ multis amoris ſignis, & honorificis etiam cæremonijs de more gentis illius exceptus. Ibi cùm de pace ageretur, fuit ab vtroque ſtatutum, vt pacis conditiones per
internuncios tractarentur. Pax denique fuit inter v- *Pacis fœ-*
trumque facta, & ſolenni iureiurando ſancita, & do- *dus inter*
mus confeſtim Roderico Araugio, qui Regis Emma- *Malacen-*
nuelis negotia erat in ea ciuitate geſſurus, attributa. *ſem & Lu*
Noſtri igitur omni metu ſoluti, in vrbe diſperſi vaga- *ſitanos.*
bantur. At Sinæ cùm noſtrorum ſecuritatem & confi- *Sinarũ ad*
dentiam animaduertiſſent, Siqueiram admonuêre, nè *Siqueiram*
tantam fidem Malacenſibus haberet. Gentem eſſe fal- *admonitio*
ſam atque fallacem, & fraudibus atque perfidiæ ſceleribus aſtrictam. Simul atque noſtros incautos, & nihil hoſtile ſuſpicantes aſpicerent, eos omnes oppreſſurã. Boni Ducis officium eſſe, ſuorum ſalutem in vigilantia ſua, non in alia fide ſitam arbitrari. Saracenos tantiſper fidem retenturos, dum ſe nihil poſſe noſtris no-

cere confiderent. Vbi verò ſibi occaſionem datam aliquid cum fraude gerendi viderent, eam minimè prætermiſſuros. Humanitatem eſſe laudabilem: nimiam in aliena terra confidentiam vituperandam: maximè verò cùm hominibus ex fraude & mendacio compoſitis fides adiungitur. His & alijs eiuſmodi ſermonibus Siquciram nauarchi Sinarum admonebãt, vt inſidias præcaueret. At is & fœderis Sacramento, & ſpecie beneuolentiæ, quam Malacenſes præ ſe ferebant, & poſtremò, quòd natura id, quod felicem ſucceſſum interturbare poteſt, non facilè euenturum ſuſpicamur, non modò Sinarum monita neglexit, verum multò confidentius & Luſitanos in vrbe verſari, & Malacenſes in nauibus ſuis negotiari permiſit. Interim verò mercatores partim ex inſulis ad Auſtrum ſitis, partim ex ea Indiæ parte, quam Indus alluit, Regem noſtrorũ formidine perterritum, ab eorum coniunctione diſtraxerunt. Dicebant enim, noſtros eſſe piratas cunctis nationibus infeſtiſſimos. Per ſimulationem verò probitatis fraudes machinari, & illis ipſis, cum quibus fœdus amicitiæ feriebant, peſtem & exitium moliri. Multas ciuitates euertiſſe, multis gentibus libertatem & opes eripuiſſe, & illis, qui non permitterent arces in eorum ciuitatibus ædificare, crudele bellum intuliſſe. Arcium verò ædificationem eò pertinere, vt libertate primum omnes, qui eos admittebant, ſpoliarent: deindè bonis omnibus per ſummum ſcelus euerterent. Nullam denique eſſe nationem vel tanta omnia rapiendi cupiditate furentem, vel tam immanibus moribus, & inſtitutis efferatam, quæ eſſet cum Luſitanis auaritia & crudelitate conferenda. Non verbis, ſed factis eſſe credendum. Interrogaret omnes mercatores de illis malis, quæ vel in India vel in Arabia atque Perſide à Luſitanis geſta fuerant. Prudentis autem Principis eſſe, alienis malis admoneri, ne in ſimiles calamitates incideret. Vnum autem periculi depellendi remedium eſſe, gentem, antè, quàm maiores opes aſſequeretur, opprimere. Serò namque facultatem prætermiſ-

Mercatorũ de Luſitanis querelæ apud Malacenſem Regẽ.

ſſam eos lamentari,qui,quandiu licet, ſecuritati ſuę inimè proſpiciunt. Luſitanos eſſe admodum paucos,& inermes,& imparatos, atque fœderis confidenta in vrbe, tanquam in patrio ſolo verſari. Eos itaque e medio tolleret, vt paucorum internecione, reliquis ditum in eas oras intercluderet. His & eiuſmodi ſermonibus Regem iuuenili temeritate præcipitem,& in fraudibus enutritum, & religione à noſtris maximè diſsidentem, facillimè à Luſitanis abalienarunt. Huius autem conſilij authores præcipui fuêre Nahodabeguca Cambaienſis,& Vtetimutaraia Ioauenſis, qui opibus,& potentia,& gratia apud Malacenſes,inter omnes, qui in ea ciuitate negotiabantur, excellebant. Hi verò non oratione tantùm,ſed muneribus etiam Regis patruum, penes quem erat totius regni moderatio (Bendaram appellabant eum, qui munus id gerebat) corruperunt, vt fidem datam violaret, & Regem in eandem fraudem impelleret. At eorum conſilijs vehementiſsimè repugnabat Laſſamana, rerum maritimarum præfectus. Nullum enim grauius periculum intendi dicebat eo,quod ex violata fide communibus rebus immineret. DEVM enim,quem nihil latere poſſet,iuſiurandi neglecti, atque religionis violatæ vindicem fore. Ad hæc accedere fraudis atque mendacij dedecus & turpitudinem, quo nullum deteſtabilius, ad Regis nomen macula ſempiterna deformandum, excogitari poſſet. Præterea Luſitanos, ſe compertum habere, omnia quæ geſſerant,iure geſsiſſe. Ab illis enim tantùm qui fœdus fregerant, pœnas,vt æquum erat, exegiſſe. Homines namque eſſe in fide tuenda conſtantiſsimos, & in perfidia vindicanda, & iuſtiſsimis pœnis animo maximo repetendis acerrimos. Itaque præſtare eos imitari, qui eorum ſocietate hoſtium iniurias facilè propulſabant,quàm eos,qui illatis iniurijs ſibi ipſis cauſam iuſtiſsimæ cladis afferebant. Hæc Laſſamanæ ſententia non potuit vllo modo Regem à decreto iam ſcelere reuocare. Itaque ſtatuit Siquei-

Conſiliũ de tollendis è medio Luſitanis.

Laſſamanæ pro fœdere ſeruãdo oratio.

Regis malacẽſis perfidia.

ram cum reliquis ducibus interimere. Quod vt commodius fieret, ædem maximam ex ligno propè ponte extruxit, & Siqueiram ad conuiuium, quod in eâ domo inſtruendum curauerat, inuitauit. Is Regis tam propenſam in eum, vt apparebat, voluntatem non aſpernatus eſt. Erat tum Malacæ Perſis quædam Mahumetana, quæ hoſpitium publicè certa pecunia præbebat. Apud eam diuerſabatur ſartor quidam Luſitanus, qui Perſicam linguam probè nouerat. Is linguæ communione in maximam mulieris familiaritatem venerat. Ea cùm inſidias indicio cuiuſdam hominis ſibi valdè familiaris percepiſſet, per ſartorem à Siqueira poſtulauit, vt eam ad colloquium ſecreto admitteret. Vitam namque illius & dignitatem agi. Siqueira monita mulieris irriſit. Illa verò cùm idem iterum atque tertiò à Siqueira contenderet & nihil proficeret, omni periculo contempto ſartori inſidias detexit. Is Siqueiræ omnem rationem ſceleris, vt inſtituta erat, aperuit. Vbi igitur dies cõuiuio præſtituta venit, Siqueira morbi ſimulatione periculum declinauit. Itaque cũ hæc ſceleris via minimè proceſſiſſet, aliam excogitarunt. Siqueira querebatur, quòd aromata & merces reliquæ, quas in naues, vt mercatores reliqui faciebant, imponeret, ſibi minimè pretio traderentur. Rex mercatorum importunitate id ſe imprudente factum eſſe cõfirmabat. Se daturum operam, vt poſtridie Siqueiræ poſtularis cumulatè ſatisfaceret, illumque admonet, ſcaphas omnes præſtò ad littus haberet. Interim naues humiliores armis complere, & arma cibis varijs & omni genere commeatus occultari iuſſit. Hominibus deinde armatis, vt arma cultu atque veſte mercatorum contegerent, imperauit. Habitu igitur mercatorum, tãquam cibos venderent, erant in Luſitanas naues ingreſſuri, vt ſimulatque ſignum (id autem fumo dandũ erat) in vrbe ſublatum conſpicerent, Duces imparatos aggrederentur. Erat autem conſtitutum, vt ſignum nõ daretur, antequam ſcaphæ, vt onera acciperẽt, in littore conſiſterent, vt ſimul & naues exinanitas, & ſcaphas in lit-

Inſidiæ Regis in Luſitanos detectæ.

Alteræ in Luſitanos inſidiæ.

littore ſine vlla ſceleris ſuſpicione conſtitutas adori
entur. Poſtridie, qui ſe mercatores eſſe ſimulabant, cū
nimaduerterent ſcaphas omnes, præter vnam, ad lit-
us accedere, ipſi nauigia ſenſim in naues dirigūt. Sce-
eris Principes erant iidem, qui fuerant conſilij autho-
es. Ij cùm nauium lateribus appropinquarent, inter-
ogarunt, an vellent vel fructus, vel cibos emere. Preti-
um, quod petebant, erat viliſſimum. Noſtri & ciborū,
quibus indigebant, copia et pretij vilitate prouocati, hō
mines in naues admodū libenter admittūt. At Garſia
Souſa cùm multo plures, quàm par erat, in nauem ſu-
am ingreſſos animaduerteret, eos omnes abire iuſſit,
& repugnantes armis eiecit. Deinde Fernandum Ma-
gallanum in ſcapha ſua, quę ſola cum reliquis ad littus
miſſa non fuerat, ad Siqueiram miſit, qui eum admo-
neret, ne gētem perfidam in nauem ſuam ingredi per-
mitteret. Conuiuij recordaretur, quod proximis illis
diebus à Rege inſtructum mortifero veneno fuerat. Si-
queiram eo iam tempore octo ex hoſtibus circunde-
derant, qui ſignum expectabant. Ipſe verò ſchachorū
ludo vſque adeo intentus erat, vt Magallani oratione
ludendi ſtudium non intermitteret. Nautam tamen
vnum è nauis magiſtris, malum ſcandere, & è carche-
ſio ſcaphas ſpeculari iuſſit, an iam mercibus onuſtæ re-
dirent. Magallanus ad Souſam redijt, vt illi opem (erat
enim paucis admodum ſtipatus) afferret. At magiſter
è carcheſio conſpexit vnum ex Malacenſibus qui in
prætoriam nauem admiſſi fuerant, à Siqueiræ tergo ſi-
cam diſtringere, alterum verò ex aduerſo oculis in-
nuere, ne approperaret, nondum enim ſignum datum
eſſe. Siqueira, & qui cum eo ludebant, ſic erant affixi lu
do, vt non animaduerterēt, ſe ſolos eſſe hoſtibus octo
circumuentos. Hîc cùm nauta è carcheſio maximis vo
cibus Siqueiram, vt vitaret inſidias capiti imminentes,
inclamaret, Siqueira ſanè perturbatus, arma popoſcit:
accurrunt vndiq; ij, qui relicti in naui fuerunt: hoſtes
re inopina perculſi, in nauigia ſua deſiliunt. Idem re-
liqui, qui naues alias circunſiſtebant, effecerunt. Qui

Detectus dolus.

Siqueiræ in ſummo periculo ſecuritas.

[illegible]

enim ex improuiſo noſtros adoriri cogitabant, & ſignum expectabant, cum viderent noſtros arma certatim corripere, ſibi fuga conſulendum exiſtimarunt. Illis verò à noſtra claſſe diuulſis, ſignum in vrbe ſublatum fuit. In noſtros, qui in vrbe vagabantur, acerbè ſæuitum eſt. Viginti tantùm in Roderici Araugij domũ ſe receperunt. Franciſcus Serranus, qui etiam in vrbe verſabatur, ſcapham nactus, cladem effugit. Siqueira conſilium habuit. Fuêre qui dicerent, iniuriam illam eſſe protinus vlciſcendam, & naues omnes, quæ erant in portu, Sinarum nauibus exceptis, inflammandas, & vrbem tormentis acerrimè quatiendam. Sed id fieri cõmodè non poterat. Multi namque fuerant ab hoſtibus interfecti: reliqui erant admodum pauci, & duę ſcaphę fuerant ab hoſtibus captæ. Præterea ratio ineunda videbatur, quemadmodum Araugius, & qui cum eo erant, aliqua pactione in libertatem vindicarentur. At Bendara veritus, ne Siqueira portum ſubiret, ad Araugium peruenit, eumque bono animo eſſe iuſſit, fidemquè dedit, ei ſe viuo neminem nociturum. Rex cum Bendara deinde nuncium ad Siqueiram mittit, qui eũ admoneat, facinus illud imprudente ſe fuiſſe à perditiſſimis hominibus admiſſum. Cuius quidem illos pœnas daturos eſſe: vt hoſtium igitur vindictam oculis vſurparet, in vrbem amicam & perhoſpitalem iniret. Se namq; nullum hominis amantiſſimi officium & munus omiſſurum. Araugium & Luſitanos reliquos eſſe liberaliſſimè tractatos, quos omnes ſe traditurum confirmabat, ſi is vrbem ingredivellet. Siqueira reſpondit, Luſitanos antè liberos ſibi traderet, vt eo pignore facilius in animum induceret, cum reliqua omnia bona fide præſtiturũ. Id cum Rex facere nollet, imò hominem varijs fraudibus ludificare cogitaret, & nauigandi tempus abiret, Siqueira Indiam intra Gangem petiuit: duas in eo curſu naues hoſtiles cepit: è claſſe autem ſua nauem vnam hominum penuria coactus incendit. Aliam autem nauem vadis alliſam amiſit, ita tamen, vt nullus eo naufragio periret. Sic tandem ad pro-

Luſitanorum clades.

Siqueiræ de Malacēſibus conſultatio.

Regis per nuncios purgatio.

Siqueiræ in Indiam reditus.

ad promontorium Cori peruenit. Ibi cum accepiſſet Almeidam, cuius ille partes ſequutus fuerat, in Luſitaniam profectum eſſe, & Albuquercium Indiæ prouinciam moderari, metuens illius offenſionem, in Luſitaniam nauigauit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctiſſimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER SEPTIMVS.

ALbuquercius cùm ſtatueret Armuziũ petere, claſſem viginti trium nauium inſtruxit, in quibus erant Luſitanorum duo millia, & aliquot præterea auxiliares ex Indicis militibus aſſumpti. Cum verò Baticalam perueniſſet, Timoia pirata, qui tunc Emmanuelis imperium ſequebatur, & in parua quadã inſula Onori obiecta conſiſtebat, ad Albuquerciũ ſe contulit, eumq; incepto deterruit. Vehementer namq; ſe Ducis ſapientiſſimi cõſiliũ admirari dixit, qui longinqua bella cũ maiore periculo, & minore fructu ſumere, q̃ propinqua cum multo maiore

Timoiæ ad Albuquerciũ de bello Goenſi oratio.

maiore laboris præmio ſuſcipere mallet. Præterea non eſſe ſapientis, hoſtem à tergo potentem impunitum relinquere, cui liberum eſſet, in Luſitanos illi⁹ ope deſtitutos inuadere. Goam & propter inſulæ ſitum, et vrbis opulentiam, & regionis vicinitatem, & hoſtis audaciã, eſſe illi prius expugnãdam, q̃ aliquid aliud moliretur. Admonuit prætera illum de belli apparatu, in quem Zabaimdalcamus, Goæ princeps & dominus, totis viribus incunbebat. Viginti enim naues maximas ædificabat, & naues etiam longas ornabat: mille Turcas, acres in bello viros, ſtipendijs alebat, & alios præterea milites permultos mercede conducebat eo animo, vt noſtros aggrederetur & imparatos opprimeret. Nihil igitur vel ad ſalutem prouidentius, vel ad dignitatem præclarius cogitari poſſe, quàm conſilium hoſtis anteuertere, & antequam claſſis illa in altum deduceretur, ex improuiſo Goam adoriri. Eſſe præterea rei benè gerẽdæ occaſionem diuinitus oblatam. Nam Zabaimdalcamnm poſt Zabaij patris mortem, eò quòd multi principes in continenti ab eo defecerant, eſſe bellis moleſtiſſimis implicatum, & in continentem traieciſſe, vt rebelles domaret. Ea autem de cauſa coactum fuiſſe, maximam exercitus ſui partem eo traducere, vt citius bellum conficeret. Operam deinde ſuam Timoia pollicitus fuit, ſibiq́ue nihil optabilius eſſe dixit, quam vitam, ſi opus ita fuiſſet, pro Regis Emmanuelis dignitate profundere. Albuquercius hac oratione permotus, conſilium habuit. Omnes Timoiæ conſilium comprobarunt. Albuquercius igitur, cùm Goam oppugnare conſtituiſſet, Timoiam præmiſit, qui terra arcem Zabaimi, in oppido Zintacora egregiè munitam, armis inuaderet. Ipſe verò Goam petiuit. Vix autem claſſem in ora collocarat, cum Timoia ad illum peruenit, & arcem eſſe iam à ſe funditus euerſam, & flammis abſumptam expoſuit. Claſſis autem Timoiæ erat xiiij. longarũ nauium, armis, & tormẽtis, & bellicis munitionibus inſtructiſſima. Goa eſt inſulæ & vrbis commune nomen. Fluuius ingens in duas partes in mare influen-

Bellum Goenſe.

Zabaimi arcis expugnatio.

Timoiæ claßis.

Goæ deſcriptio.

influentes diuiſus, inſulam efficit. Ambitus illius millia paſſuum circiter viginti tria continet. Vrbs erat cincta muris, & munita turribus, & tormentis permultis atque varijs inſtructa: ædes amplæ. Cæli temperies, & regiōis amœnitas, & portus ſecuritas multos mercatores inuitabat, vt libenter in ea domicilia collocarēt. Emporium erat valdè frequens & opulentum. Vigebant in ea armorum ſtudia, multique milites, partim equites, partim pedites, Zabaimi ſtipendijs alebantur. Veſtigijs namque patris inſiſtens, omnes, quos in bello virtutis ſpecimen præbuiſſe nouerat, ad ſe congiarijs vberrimis alliciebat. Inſula multò maiorem, quàm pro illius magnitudine, hominum multitudinem ſuſtentare poteſt. Eſt enim denſis arboribus valdè fructiferis veſtita, abundat varijs frugibus, pecora innumerabilia nutrit, variaque alimenta profundit, & aquas multas atq; perennes habet. Templa ritu Mahumetano erant maximis ſumptibus ædificata, & prouētibus etiam, quibus ſacerdotes alerentur, opulenta: Nemini autem licebat in inſulam ingredi, priuſquam in aditu aliquo nomen ſuum, & patris, & patriæ ſcripturæ magiſtris in quinque locis, quibus in inſulam facilior erat tranſmiſſio, conſtitutis, exponeret: qui etiam hominis colorem, & ſtaturam, & ſigna literis cōſignabant. Accidit porrò poſtquàm inſula in Luſitanorum poteſtatem peruenit, vt dum Luſitanus quidam domus altiora fundamenta iaceret, crucem ex ære factam reperiret: quod maximo argumento fuit, eam fuiſſe olim à Chriſtianis habitatam. Albuquercius verò primùm omnium Antonium Norognam, & Simonem Andradium, & Simonem Martinum, quorum naues humiliores erant, & remis incitari, & in vadis conſiſtere poterant, præmiſit, qui turrim quādam, quæ noſtris damnum inferre poterat, oppugnarent. Ijs autem Georgium Fogazam, Hieronymum Teixeiram, Georgium Sylueiram, & Ioannem Nonium, & Garſiam Souſam ſcaphis egregiè munitis inuectos, comites adiunxit. Magiſtro autem claſ-

Chriſtianiſſimi veſtigia Goæ reperta.

De turri duarū expugnatiōe atque incēdio.

ſis vniuerſæ præcepit, vt fundum exploraret, & videret, an maiores naues poſſent abſque naufragij periculo portum ſubire. Timoiæ verò imperauit, vt aliam turrim, in qua erant ſimiliter & tormenta, & præſidia militum diſpoſita, in continente non procul ab inſula ſitam acriter impugnaret. Omnes impigrè ſibi commiſſum munus exequuntur. præſidia namque armis partim cæſa, partim in fugam coniecta, & turres captæ & incenſæ ſunt: & magiſter renunciat, nullum eſſe à vado periculum. Indè Albuquercij iuſſu vlterius progreſſi, oppidum inſulæ, Pangin nomine, ſatis magnum, & militum nõ exigua copia munitum inuadere parant. Hoſtes accurrũt, vt noſtros aditu prohibeant. Fit atrox prælium, hoſtes tandem fuſi fugatique ſunt, & oppidum coniectis facibus exuſtum. Poſtridiè Albuquercius naues humiliores miſit, quæ ſe cum Norogna coniungerent. Maiores enim naues propter malaciam ſubſtitére. Ipſeque in triremem, cui præerat Iacobus Fernandus Begienſis, ingreſſus eſt. Ibi Saraceni quidã ad illum ſupplices adeunt, ſe Cambaienſes eſſe dicũt. & Goam rei gerendæ gratia conueniſſe, & Melichiazij fœdere contineri: orare & obſecrare, vt fœderatos atque ſupplices inſita fide & benignitate conſeruaret. Eos Albuquercius in fidem recepit. Quærit ab illis deindè, quo in ſtatu ciuitas ipſa ſit. Narrant illi, maximũ eſſe metum ciuibus iniectum. Seditiones etiam inter Principes excitari. Multos namque propter exiguum militum numerum deditionem facere velle: quoſdam verò illis, qui hoc animo eſſent, acriter aduerſari. Ad reſiſtendum porrò neque conſilium, neque mentem in alterutra parte conſiſtere. Albuquercius nè vi propius illata, eos, qui diſſidebant, inter ſe conuenire cogeret, & ſimul, vt vrbe citius in poteſtatem redacta, liberior ad reliqua, quæ animo deſignârat, exequenda relinqueretur, eoſdem Saracenos Legatos ad ciuitatis Principes mittendos eſſe duxit. Legationis ſententia hæc erat. Sè non vt exitium Goenſibus importaret, ſed vt eos à dominatu duriſſimo ad imperium mul-

Pãgin oppidum incenſum.

Saraceni aliquot in deditionẽ accepti.

Albuquercij ad Goẽſ Legatio.

multò clementius adduceret, eò claſſem appuliſſe. Si in deditionem redigi vellent, ſe omnium libertatem tuendam ſuſcipere, & vt ſuis legibus, & ea religione, qua à pueris imbuti fuerant, vitam inſtituerent, ſi Chriſtianam ſequi nollent, facilè permiſſurum: & tertiam præterea partem tributorum, quam Zabaimo pendebant, remiſſurum, ea tamen lege, vt milites illius poteſtati traderentur, vt de eis quod optimum illi videretur, ſtatueret. Ciues conditiones accipiunt. Aliqui tamen cum aliquot militibus aufugerunt. Rebus ad hunc modum conſtitutis, ſequenti die, qui fuit XVI. Februarij, Anno ſalutis. M D X. Albuquercius in vrbem ingreſſus eſt. Vrbis, & arcis, & munitionum omnium, & armamentorum poſſeſſionem nomine Regis Emmanuelis occupauit, fidemque à ciuibus accepit, eos fore ſemper imperio Emmanuelis obſequentes, neque ab illius vnquam fide diſceſſuros. Erant in mœnibus & armamentis quadraginta ingentia tormenta ex ære facta, è minoribus incredibilis multitudo, maxima pilarum, & tormentarij pulueris vis, & reliquarum munitionum tanta copia, vt admirationem commoueret. Erant in ſtatione nauali naues maximæ quadraginta, celoces ſedecim, & longæ præterea naues quampluri-mæ. Erat præterea in Zabaimi ſtabulis non mediocris equorum, qui fuerant è Perſide & ex Arabia aducti, numerus. Ad has commoditates accedebat varius & multiplex commeatus. Albuquercius ne vrbs tantæ celebritatis parùm firmo præſidio muniretur, in ea hyemare conſtituit. In locis, quibus aditus in vrbem patebat, præſidia diſpoſuit: vrbis cuſtodiam Antonio Noregnæ, arcis præfecturam Gaſpari Paiuæ commiſit: regiæ facultatis procurationem Franciſco Coruinelo tradidit. Magiſtratus deindè, qui annonæ, qui ædibus, & vijs præeſſent, qui communi conſilio res ad victum publicum neceſſarias adminiſtrarent, delegit, ordinemque ciuilem ſingulari temperatione conſtituit. Saracenos, & alios, qui por-

Goæ deditio.

Mira bellicorum inſtrumentorum vis Goæ reperta.

Goenſis Reipub. cōſtitutio.

portorijs & vectigalibus aliundè importatis præfuerant, minimè (ſic enim temporis ratio flagitabat) muneribus priuandos eſſe duxit. Promiſſa cumulatè præſtitit, & vt omnium in ſe popularium animos alliceret, operam ſtrenuè nauauit. Mulieres & virgines, quæ in Zabaimi ædibus, in quibus ipſe habitabat, aſſeruabantur, ab omni petulantia militari cuſtodiri diligentiſſimè iuſſit. Legatum deindè ad Narſingæ Regē mittere inſtituit: & Regem etiam Vengaporenſem, qui Narſingæ Regi parebat, per cuius regnum Legatus iter facturus erat, vt ad ſuas partes alliceret, operam dandam eſſe ſtatuit. Legatus fuit Gaſpar Chanoca, qui Biſnagam vrbem Narſingæ maximam & opulentiſſimam, totiusque regni metropolim, in qua Rex plerunque cōſidet, peruenit: vbi fuit à Rege cum magnis honoribus acceptus. Regis Armuzienſis familiares atque domeſticos, qui in ea vrbe negotiabantur, muneribus affectos dimiſit. Iſmaelis Perſarum Regis Legatos, qui Goam, vt negotia magni ponderis cum Zabaimo tranſigerent, conuenerant, humanitate ſumma proſequutus eſt. Ad ipſum deinde Iſmaelem legationem decreuit. Legatus appellabatur Rodericus Gomezius Carualioſa, qui Armuzij à Coieataro, nè ad Iſmaelem perueniret, veneno ſublatus fuit. Vrbem deindè muniuit: naues, quæ erant inchoatæ, perfecit: vectigalia locauit. Timoia redemptor extitit. Dum hæc geruntur, res noua præter opinionem incidens, Albuquercium, nè alijs curis omninò vacuus, Remp. optimè conſtitueret, impediuit. Nam quidam viri nobiles illi vehementer aduerſari cœperunt, atq; primùm illius actionib. obtrectare, clanculum omnia facta illius irridere, & ſiue virtutis inuidia, ſiue inſita temeritate & inſania, nomen illius maledictis inſectari. Deindè audacius, nè rem Luſitanam in ſummum diſcrimen induceret, obteſtari. Vrbem illam eſſe magnam, hoſtibusq; innumerabilibus circumfuſam, neque poſſe tūc ab imminentibus periculis vlla ratione defendi. Hyeme nullam opem aliundè propter aduerſas tempeſtates

Albuquercij ad Narſinguēſem Regem Legatio.

Albuquercij ad Sophum Perſarum Regem Legatio.

Luſitanorum quorūdam ab Albuquercio ſeceßio

tes afferri poſſe. Opes Zabaimi ingẽtes eſſe: odium finitimæ gentis in noſtros acerbiſsimum. Fidem ciuium, qui ſe dediderant, fluxam, & neque ſponte, ſed metu & terroribus expreſſam. Si hoſtes hyeme, quod eis facillimum foret, fluuium traijcerent, obſidionem ſuſtineri non poſſe. Eſſe igitur vrbem præſidio nudandã, neque propter vllius ambitionem, omnes Luſitanorum copias hoſtium immanitati prodendas. Ad hos cùm alij quidam ſe aggregarent, & Albuquercij nomẽ apud multitudinem deferrent, & publicum etiam teſtimonium ſumerent, ſupra nongentos homines Luſitanos Albuquercio aduerſarios & infeſtos reddiderunt. His rebus cognitis, Albuquercius vna nocte tumultus authores, ad clandeſtina colloquia in vna domo coactos oppreſsit, & in cuſtodiam tradidit. Illi ſimulant ſe in illius poteſtate futuros. Is cùm eorum ope indigeret, ab eis fidem accepit, eorumq; erratis ignouit. Aliquos tamen ex eis poſtea dimiſit, ne ei grauiorem moleſtiam manendo exhiberent, quàm diſcedẽdo afferre potuiſſent. Alij contra fidem datam eum deſeruerunt. Hæc indigenas minimè latebant, & exploratores omnia Zabaimo per literas nunciabant. Interim Dynaſta quidam ex ijs, qui rebus Luſitanis ſtudebant, literis Albuquercium admonuit, exercitum ingentem à Zabaimo comparari: vicinos Principes ad auxiliũ acceſſiri: bellum, quod Zabaimus gerebat, æquabili compoſitione finiri: vrbes eorum, qui in Luſitanos volũtate propendebant, vaſtari. Albuquercius ſocijs opẽ afferre conabatur, ſed tãta erat hoſtiũ multitudo, vt fruſtrà in eo laborem & ſtudium conſumeret. Id, quod reliquum erat, ſumma vigilantia facere nitebatur, vt hoſtes inſulæ aditu prohiberet & vrbem tutaretur. Sed ratio vtriuſque muneris gerẽdi erat difficilis & impedita. Nam Luſitani erant pauci; & magna eorum pars ab Albuquercio ſermonibus eorum, qui diſcordias excitauerant, auerſa. Ciues, cum quibus pacem fecerat, non ſuſpecti tantùm, verùm Principem ſuum non obſcuro ſtudio repetentes: aditus in inſulam neque pauci, ne-

Tumultus authores capti ac mox dimiſſi.

Zabaimi bellum aduerſus Albuquerciũ.

que difficiles. Itaque eodem tempore erat Albuquercio, vt & ſuos in officio contineret, & Goenſium proditionem caueret, & hoſtium multitudini diuerſis in locis reſiſteret, ſumma vigilantia laborandum. Aditus inſulæ primùm foſſa & vallo muniuit, & in ijs, quæ potuit, præſidia diſpoſuit: & duces, quorum virtuti confidebat, ſingulis præſidijs aſſignauit. Locus vnus, qui erat magis, quàm reliqui, munitus (incolæ Benaſtarin appellabant) erat oppoſitus illi parti continentis, quã iam Pulatecamus, Zabaimi dux, caſtris occuparat. Vir nobilis, nomine Garſia Souſa, ſtationi illi fuerat ab Albuquercio præpoſitus. Is candidũ vexillũ ab hoſtiũ caſtris ſublatum conſpicit. Quod cùm cerneret, aliud ſimiliter vexillum candidum tolli præcepit. Id erat ſignũ ſecuritatis, ei, qui vellet propriùs accedere. Vir deindè ex colle, qui hoſtium caſtra tegebat, in littus deſcendit. Illæ verò ſunt æſtuarij atque fluminis anguſtiæ, vt ſermo vtrinque ab ijs, qui in vtroq; littore conſtituti ſunt, haberi facillimè poſſit. Is igitur Souſam voce maxima compellebat, ſeque Luſitanum eſſe, & Ioannem Machiadum appellari dixit, & vnum ex exulibus illis, quos Capralis in Melinde reliquerat. Indè profectum, Dium perueniſſe, & ſub Melichiazio ſtipendia feciſſe. Maiore deindè congiario à Zabaio Goæ Dynaſta, Zabaimi patre, conductum, ſub illius ſignis militâſſe: qui illi, cùm eum Turcam exiſtimaret, militum præfecturam conceſſerat. Seque quamuis Turcam eſſe ſimularet, re vera, mente & intima fide nunquam à CHRISTI religione diſceſſiſſe. Itaque animo Chriſtiano, & amore in patriam debito perſuaſum, eò deſcendiſſe, vt Chriſtianos admoneret, vt impendens omnibus diſcrimen declinarent. Zabaimum habere ſub ſignis ſupra quadraginta hominum fortium millia: tam multiſque tormentis, atque bellicis inſtrumentis abundare, vt Luſitani illius vim & impetum diu minimè ſuſtinere poſſent. Quocirca ſe Chriſtianos hortari & admonere, vt antequam hyems exitum inter-

Albuquercij munitiones & præſidia.

Securitatis ſignum apud Goenſes.

Ioannis Machiadi de rebus hoſtilibus indicium.

Zabaimi exercitus & inſtrumenta bellica.

intercluderet, ex inſula diſcederent. Souſa homini gratias agit, & rẽ omnẽ Albuquertio per nunciũ exponit. Albuquercius id hoſtiũ calliditate fieri ſuſpicatus, quo terrorẽ noſtris inijcerent, admonitionẽ contemſit, indigumq; ſe prorſus exiſtimauit, antè, quàm experiretur, an Inſulam tueri poſſet, ex ea decedere. Pulátecamus verò cùm animum Albuquercij obſtinatum perſpiceret, vt in aditum irrumperet, excogitauit. Itaque rates coniunxit, & nè ratibus noceri tormentis poſſet, ſtationem in fluminis oſtio vallo & foſſa, validoque præſidio muniuit. Noſtri cùm id animaduerterent, vt ſtationem hoſtium expugnarent, ſummo opere contenderunt. Sed cùm in eo fruſtrà pugnarent, Albuquercium admonent, operam in ſtationis oppugnatione fruſtrà conſumi. Albuquercius eò ſe cum equitum turmis contulit, & hoſtium munitionem conſpicatus, Ducibus præcepit, vt ab ea oppugnatione deſiſterẽt, & in eo tantùm induſtriam ponerent, vt hoſtes aditu prohiberent. Se namque confeſtim cum maioribus copijs adfuturum, & Nerognam cum minoribus nauigijs in mare miſſurum, vt ſic demùm ſtatio facilius expugnaretur. Idem reliquis Ducibus, quibus alios aditus tuendos aſsignârat, imperauit. In vrbem reuerſus, dat operam continuò, vt parua quædam nauigia, quibus Goenſes vtebantur, quæ remis impelluntur (Cotias autem appellabant) in vnum locum conueniant. At omnes Cotiæ erant ad hoſtes clam tranſmiſſæ, vt illis copias in inſulam maiore cum facilitate traijcerent. Id vbi reſciuit Albuquercius, eum, cuius id opera factum fuerat, confeſtim occidi præcepit. Interim hoſtes ſumma vi, vt in inſulam penetrarent, contendebant. Sed noſtri tam acri animo reſiſtebant, vt eos ſemper à conatu repellerent. Tandem Pulatecamus cùm deſperaret, ſe die in Inſulam tanta virtute defenſam ingredi poſſe, nocte ſe id facilius effecturum exiſtimauit. Noctem pluuiam & caliginoſam, (hyems enim inſtabat) expectauit, qua

Cotiæ Goẽſium nauiculæ, clàm ad hoſtes auectæ.

Pulátecami irruptio in Goam irrita.

Altera eiuſdẽ irruptio, & Luſitanorum fuga.

noſtri tempeſtate & imbre præpediti, neque tormentis vti, neque omnibus locis occurrere poſſent. Cùm igitur ea nox, quam optabat, aduenîſſet, quæ fuit decimoſeptimo die Maij, Zufalarimũ, virum impigrum, & in rebus bellicis adminiſtrandis intrepidum cũ mille delectis hominibus ratib⁹ inuehi, & Benaſtarinũ petere iuſſit. Melichiũ verò Cufforgium, qui Goenſi exercitui præfuerat, iuſſit alium aditum, Zancalinum nomine, qui indè non procul aberat, copijs, quas ad eam rem parauerat, aggredi. Se cũ reliquis copijs, vt eis ſubſidio occurreret, trãſmiſſurum. Zufalarimus quamuis & noctis ſilentio, & tempeſtatis opportunitate vteretur, noſtros perpetuò vigilantes latere non potuit. Hoſtes tamen cùm eſſent tanto plures numero, & in noſtros tenebris & pluuijs impeditos, & in quã primùm partem accurrerent, non ſatis explicantes irruerent, & eodem ſumul tempore vtrunq; aditum oppugnarent, terram tandem occupârunt, & noſtros ex ſtationibus expulerunt. Quod tamen non abſque ſumma armorum contentione fieri potuit: in qua aliquot vtrinque ceciderunt, in quibus Georgius Souſa fuit. His rebus ita geſtis, ij, qui expulſi fuerant, cum alijs, qui aditus aliquos cuſtodiebant, in vrbem ſe receperunt. Albuquercius verò cùm Goenſibus militibus, quibus ſe vſurum dixerat, parum fideret, vt ciuitatem eorum inſidijs (iam enim inter ſe de prodenda ciuitate coniurauerant) liberaret, omnes iuſſit abire: quibus ſimulatè eam curam dedit, vt Benaſtarini aditum armis tuerentur: ſeque dixit illis opem confeſtim allaturum. Nec enim de omnib⁹ pœnas ſumere poterat, & hoſtes intra muros verſari periculoſius exiſtimabat, quàm cum omnibus in campo confligere. Illi continuò ſeſe cum Pulatecamo coniungunt. De mercatoribus tamen, qui remanſerant (eos enim, à quibus minus timebat, eijcere noluit) quæſtionem habuit, & quendam Mircazemum nomine, opibus & exiſtimatione Principem, cum nonnullis, qui ſocij coniurationis extiterant, capitali ſupplicio affecit. Pulatecamus verò in loco caſtra poſuit,

Albuquercij ſtratagema.

Quæſtio de proditorib. habita, & eorum ſuppliciũ.

ſuit,qui duobus paſſuum millibus ab vrbe diſtabat. Indè crebras in vrbem excurſiones faciebat. Albuquercius naues,quæ in ſtatione erant, per Iacobum Fernandum Fariam,virum fortiſſimum, incendere præcipit. Sed incendium fuit continuò ab hoſtium multitudine reſtinctum. Vrbis muri multis in partibus laborabant. eas omnes Albuquercius ſtationibus firmare conſtituit. Octo ſtationes muniuit,easq; octo ducibus cuſtodiendas cum præſidijs aſſignauit. Nauigium deindè in mare deduci iuſſit,vt Cochimum quàm celerrimè fieri poſſet,nunciaret diſcrimen,in quo ipſe cum omnibus Luſitanis verſaretur,& Georgium Syluium atque Hieronymum Teixeiram (hi erant ex illis,qui turbas contra illius acta cōſciuerāt) ad ſubſidium euocaret. Quod illi ſiue odio Albuquercij imbuti, ſiue deſperatione quadam ſalutis occupati facere neglexerunt. Pulatecamus interim propius accedens, vrbem ſummis viribus oppugnabat: noſtri ſumma etiam contentione reſiſtebant. Antonius Norogna, in vrbis parte, quæ erat muris propemodum nudata(magna nanque pars illius diruta fuerat)ex ſtatione,cui preerat,hoſtium impetum egregiè ſuſtinebat. Cùm verò hoſtes pertinacius inſtarent,ipſe aperto oſtio copias eduxit, & impreſſione facta hoſtium impetum repreſſit. Verùm cùm ſe recepiſſet,magnum periculum adiuit. Ea die fuit vrbs tribus horis omnibus partibus acriter oppugnata,ſed multò acrius defenſa, ita vt cogeretur Pulatecamus copias, nè plus damni acciperet,quàm inferret,à muris abducere. Inſequenti nocte in loco propè littus, in quod naues reficiendas ſubducere mos erat, ſtationem vallo muniuit,& in ea tormenta cum valido præſidio diſpoſuit. Prima deinde luce vrbem ea parte, quam Arius Syluius tuebatur, acerrimè verberare, & omnes ſimul vrbis partes oppugnare iuſſit. Sed hoſtes etiam ea die cum non mediocri damno repulſi ſunt. Noſtri tamen erant iam eo tempore & laboribus, & vigilijs, & vulneribus, & reliquis incommodis, quibus obſeſſi, omniumque

Goæ præſidia.

Albuquertio negata in diſcrimine à ſuis ſubſidium.

Vehemens Goæ vrbis oppugnatio.

Luſitanorum difficultates.

niumque præſidio deſtituti circunueniri ſolent, afflicti, in primis autem Albuquercius. Qui tamen cùm eſſet grauiſſimis curis implicitus, omnia maximo animo perferebat. Et nunc conſolando, nunc obiurgando, aliquando ſpem ſalutis afferendo, & ignominiæ metum proponendo, iacētes animos excitabat, exemploque ſuo ad laborem & audaciam multos incendebat. Nullum enim impigri interdum militis, & ſummi ſemper ducis officium prætermittebat. Machiadus interim, cuius antè mentionem fecimus, clàm ad illum ex hoſtium caſtris venit, atque indicauit, Pulatecamum de incendēda illius claſſe cogitare. Cùm hæc cura illum vehementer ſolicitum haberet, Georgius Cugna & Franciſcus Pereira Coutignus, Franciſcus Souſa Manzias, & alij quidam fuerant diſſenſionis concitandæ principes, inſtant, vrgent, obteſtantur, publicum teſtimonium petunt, rem eſſe perditam clamitant, vrbem continuò deſerendam eſſe dicunt, plebem eiuſmodi verbis exanimant, ita, vt non facilè poſſet Albuquercius ſtatuere, eſſentne magis hoſtes, quàm ciues ipſi, homines præſertim nobiles, qui multitudinem ad defectionem ſolicitabant, metuendi. Hæc tamen omnia ſingulari alacritate & prudentia curauit. Claſſem enim vigilantia ſua incolumem ab incendio cōſeruauit, & tumultus oratione grauitatis plena compeſcuit. Attamen Zabaimus omnibus copijs in inſulam traiectis (fuerat enim Pulatecami literis aſcitus) caſtra prope vrbem collocauit. Saraceni verò, qui in vrbe relicti fuerant, & fidem metu ſimulabànt, vbi Zabaimi caſtra conſpexēre, arma corripiunt, & in noſtros inuadunt. Ibi Albuquercius cum & hoſtis potētiam, & mœnium infirmitatem, & quorundam paꝛum firmam fidem, & hoſtes inteſtinos ſcelere & odio furentes aſpiceret, in arcem cum omnibus copijs ſe continuò recepit. Zabaimus nemine repugnante in vrbem introiuit, omneſque ſine vlla cunctatione animi neruos intendit, vt noſtris exitum intercluderet. Arx fluuio imminebat. Alueus fluuij erat profundus & angu-

Albuquercij magnanimitas.

Luſitanorum quorūdam cōtra Albuquerciū tumult9.

Albuquerçius cū ſuis in arcē ſe confert.

Zabaimus Goa potitur.

& anguſtus, hunc alucum primùm molibus obſtruendum curauit, ne noſtri nauibus per illum inuehi poſſent. Itaque nauem maximam in alueo conſtitutam perforauit, vt mergeretur, vt ita nullum pateret noſtris effugium. Deinde machinas ex arida materia ſulphure & pice oblitas comparauit, quibus in noſtram claſſem immiſſis, eam incenderet, & ſic demum arcem omni ſpe ſalutis inciſa armis expugnaret, & Luſitanos in eam incluſos internecione deleret. Hæc omnia cùm Brachmanæ cuiuſdam exploratoris indicio, quem ad id munus Timoia in hoſtium caſtris verſari iuſſerat, Albuquercius intellexiſſet, ſtatuit noctis ſilentio ex arce copias educere. Et quando altum petere propter hyemem nō poterat, in portu claſſem collocare, & inde bellum continenter gerere cum Zabaimo conſtituit. Deinde cùm ver appeteret, cum maiore nauium atque militum numero, rurſus ad vrbem oppugnandam accedere. Primùm tamen prætoriæ nauis magiſtrum miſit, vt exploraret, an inter merſam in alueo nauem, & littus ipſum, eſſet aliquod ſpatiū, per quod naues egredi tutò poſſent. Magiſter renunciat, ex tum nō fore difficilem. Albuquercius igitur cùm primùm centum & quinquaginta Saracenos, qui proditionis conuicti, et vinculis alligati fuerāt, interfici iuſſiſſet, arma, tormenta, munitiones, æs, & ferrum, inſtrumenta bellica & commeatum multiplicem, & Zabaimi mulieres atq; virgines, & quoſdam Saracenos fœderatos, atq; poſtremò milites in naues imponi præcepit: ipſe omnium poſtremus prætoriam nauem conſcēdit. Id tamen tanto ſilentio fieri nequiuit, vt hoſtes corū profectionem non ſentirent. Norogna enim armamentarium pice, & ſulphure, & oleo refertum incendi præcepit: flammis ad hunc modum vehementer excitatis, hoſtes quod fieret intellexerūt. Itaque ſubitò ad littus cum armis accurrunt. Atrox ibi prælium ortum eſt, in quo maximè Antonij Norognæ, Hieronymi Limici, & Emmanuelis Lacerdę, & aliorum virorum nobiliū, qui cum valida manu hoſtium impetum ſuſtinebant,

Albuquercius cū ſuis arcem deſerit.

Atrox prælium.

virtus enituit. Sic autem factum eſt, vt omnes Luſitani naues conſcenderent, quamuis eorum multi ſauciati è prælio abirent. Ad hunc modum Albuquercius ex vrbe diſceſſit, trigeſima die Maij, cum illius poſſeſſionem tribus menſibus cum dimidio tenuiſſet. Ad oppidum deinde, quod Rapandar appellant, ſecundo curſu delatus, ibi hyemem traducere ſtatuit. At Franciſcus Souſa Manzias illius iniuſſu, vt ſeſe ab illius ductu ſegregaret, altum petijt: ſed fluctibus, & aduerſis tempeſtatibus eò relatus, vnde ſoluerat, fuit ab Albuquercio nauis præfectura ſpoliatus. At Zabaimus cum per exploratores accepiſſet, Albuquercium velle in fluuio hyemem tranſigere, primùm eum locum, in quem noſtros aquationis gratia conuenire nouerat, quem Bardes appellant, vallo muniuit, in eoque tormenta & fortium militum præſidia, vt noſtros aquatione prohiberent, diſponēda curauit. Huiuſque ſtationis præfecturam Melichicuſo Gorgio dedit. Pangini verò caſtellū, quod eſt ad fluminis oſtium diligentius refectum atque munitum, valido etiam præſidio confirmauit. Et quia caſtello collis imminebat, è quo poterat damni quamplurimum ijs, qui illud cuſtodiebant, inferri, Pulatecamo imperauit, vt cum tribus millibus militum collem inſideret. Ex illis munitionibus multos è noſtris vulnerabant, ita, vt cogeretur Albuquercius inde ſoluere, & claſſem in ea parte conſtituere, quam æſtuarium inſulam nomine Diuar & continentem reciprocationibus interfluit. Ibi rurſus hoſtes feſtinanter vndique conuenêre, vt alias munitiones excitarent, noſtros telis atque tormentis obruerent. quamuis autem noſtri locum ſæpè in varias partes commutarent, incōmoda tamen vitare nullo modo poterant. Præcipuè eos tamen fames atque ſitis (iam enim commeatus eos defecerat) excruciabat. Famem tamen piſcatione, vt poterant, quandoque depellebant. Sitim verò, cùm propter imbres immodicos, quibus amnis amplificatus in mare influebat, aquæ maris fuiſſent in dulcedinem verſæ, ipſius æſtuarij aquis extinguebant. Nihilominus

Albuquercius ad oppid. Rapandar in hyberna ſe confert.

Manziæ defectio punita.

Albuquercius ſtationē mutare coactus.

Luſitanorum difficultates, & præcipuè fames.

minus fames in dies ingraueſcebat. ea compulit Albuquercium, vt Antonium Norognam cum Menaique (erat is ex ducibus Indicis, qui in fide mãſerat) in Charamenſem & Diuarem inſulas non lato inter ſe mari diſiunctas mitteret, vt inde commeatũ aliquem claſſi ſuppeditarent. Is cum in inſulas deſcendiſſet, multo prius ſuorum ſanguine profuſo aliquot vaccas abduxit. Cùm tamen eos fames ſupra modum vexaret, & ſpes omnis deficeret, quidã plebeij homines, fidei prorſus immemores, & Chriſtianæ religionis obliti, ad hoſtes nando transfugerunt, qui Zabaimo, quibus difficultatibus Albuquercius eſſet implicitus, indicarunt. Hic rurſus Machiadi indicio certior factus eſt Albuquercius, Zabaimum machinas ingentes inſtruere, quibus ad claſſem admotis, in nauibus ignem implicaret. Machinas deinde claſſem octoginta nauium ſubſequi iuſſam, vt noſtras naues partim ambuſtas incendio, partim diſſipatas formidine deprimeret. Albuquercius hoc nuncio conturbatus, animum in omnes partes verſabat, vt illud malum, quod impendebat, aliqua ratione repelleret, in primis autem ſtatuit experiri, an arcem Panginenſem, vnde grauius illi damnum, quàm ex reliquis hoſtium munitionibus imminebat, expugnare poſſet. Conſilium temeritatis & amentiæ plenum videbatur, cum paucis hominibus, iiſque fame confectis, arcem multiplici tormentorum genere, & multorum hominum robore defenſam capere conari. Sed fames, & deſperatio, quæ plerunq; homines mortis contemptores, & in adeundis atque ſuſtinendis vitæ periculis valdè pertinaces, & ea de cauſa inuictos multis in locis efficit, hominem in eam mentem impulit, vt id conſilium ſuſciperet. Itaque Norognam, & Simonem Andradiũ cũ centum hominib. ea parte, quæ ad occaſum Solis ſpectat, in collem, quem Pulatecamus inſidebat, præmiſit, qui illum prælio diſtinerent, ne opem ſuis afferre poſſet. Simonem verò Martinum iuſſit Septentriones verſus anguſtias itineris cuiuſdam, quod ex colle in arcem ferebat, cuſtodire, vt Pulatecamum ſimili-

Chriſtianorum aliquot perfidia.

Zabaimi in Luſitanos machinationes.

De Panginenſis arcis & caſtrorum Pulatecami expugnatione.

militer, ſi occurrere ſuis vellet, anguſtijs occupatis impediret. Ab Auſtrali plaga propius oſtium fluminis Iacobum Fernandum Begienſem cum trireme, & Alfonſum Perſonam cum naue longa conſtituit, vt inde tormentis caſtra pertubarent. Ij, quibus curam dedit, vt à fronte & à tergo arcem aggrederentur, in duas erant acies diſtributi. In vna Emmanuel Lacerda, Sebaſtianus Miranda, Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis: in altera Hieronymus Limicus, Arius Syluius, Georgius Fogacia, Ioannes Limicus, Fernandus Petreius Andradius extitêre. His ita conſtitutis, tanto ſilentio profecti ſunt, vt ne pulſum quidem & incitationem remorum quiſquam auribus vſurparet. Prima luce in terram deſcendunt. Ibi cùm omnes certatim alacritate incredibili, quod ſibi fuerat imperatum conficerent, & Albuquercius tubis & tympanis, & tormentorum fragore, & ſublatis clamoribus ſignum pugnæ proponeret, hoſtes exterriti, atque ſemiſomnes, inopinatoque terrore perculſi, fugam faciunt. Sic autem euenit, vt vno temporis momento, & arx & caſtra Pulatecami expugnarentur, & hoſtes de ſomno ſuſcitati, non quomodo repugnarent, ſed quemadmodum ſe fuga ab imminenti clade proriperent, cogitandum arbitrarêtur. Nec enim in animum inducebant fieri poſſe, vt noſtri tantis difficultatibus impediti, tantum facinus ſuſcipere auderent, niſi fuiſſent auxilijs aliunde accerſitis confirmati. In hoc prælio ex hoſtibus ducenti & quinquaginta ceciderunt: nec enim licuit fugientes longius inſequi, quàm ſecuritatis ratio flagitabat: è noſtris quatuor deſiderati ſunt. Tormenta omnia, quæ fuerant in arce & caſtris diſpoſita, in naues traducta fuerunt, & oppidũ direptum, et commeatus in naues importatus. Hęc res cùm præter expectationem accidiſſet, vrbem terrore compleuit, & Zabaimum perturbauit. Itaque ne noſtri ruſus ad vrbem copias adducerent, extra ciuitatem turres excitauit, multa loca muniuit, vt faciliùs noſtrorum impetum ab vrbe repelleret. Pacem deinde per Ioannem Machiadum ab Albuquercio petijt. Machia-

Cæſorum numerus.

Zabaimi perturbatio.

Zabaimi legatio ad Albuquerciũ de pace

chiadus autem Albuquercium clàm admonuit, ne pacem niſi conditionibus vtiliſſimis daret. Zabaimus enim nuncium acceperat, Narſingæ Regem cum maximo exercitu ad ciuitatem, quam in continenti Zabaimus expugnarat, quæ Taracol appellabatur, & ad ditionem & imperium Narſingæ pertinebat, appropinquare. Præterea timebat, ne claſſe noſtra vectigalia ſibi detraherentur, portorijs ſublatis: maximè verò ex equis, qui ex Perſide & Arabia Goam aduehebantur. Albuquercius quia nolebat ijs fœderibus alligari, quæ illum impedirent, quo minus licitè poſſet iterum Goã armis inuadere, eas pacis leges ſcripſit, quibus Zabaimus, ſi dignitati & vtilitati ſuæ proſpicere vellet, aſſentiri non poterat. Sic Albuquercius hyemem traduxit, vt non modò cum hoſtibus, atque fluctibus, rerumq; omnium penuria, verùm & cum ſuis ſæpè conflictaretur. Accidit eo tempore, vt mulieres, quas ille diligentiſſimè ſeruari iuſſerat, vt eas vel in Luſitaniã ad Reginam Mariam mitteret (erant enim eximia pulchritudine) vel Chriſtianis ſacris initiatas apud Luſitanos matrimonio ſtabili collocaret, animos hominũ quorundam nobilium indomita cupiditate parũ honeſtæ libidinis inflammarent. Huius flagitij monitor & impulſor quidam Rodericus Diazius ſcribæ filius, qui mulierem vnam Saracenam ex illis adamabat, eique iam ſæpius aſſueuerat, extitit. Itaque omnes clam in naui prætoria nocte ad mulieres, Albuquercij imperio neglecto, ventitabant. Is vbi id reſciuit, hominẽ ſuſpendere iuſſit. Homines nobiles, qui ſocij criminis fuerant, ad illum adeunt, & obnixe precantur, vt illi miſero veniam tribuat. At cum is eorũ poſtulata reijceret, illi querelis & conuitijs rem expedire contendũt, propter quæ neceſſe fuit, eos in cuſtodiam dari. Poſtea verò cùm Albuquercius cerneret, ſe in tanta virorum penuria eorum opera carere nõ poſſe, illos cuſtodia liberari præcepit. Fremunt illi, tantamq; hominib. ea nobilitate præditis illatam contumeliam indulgentia illa compenſari minimè poſſe. Se nolle è cuſtodia vllis

Taracol ciuitas expugnata.

Luſitani aliquot captiuarum amore capti.

Luſitanorum in Albuquercium ob captiuas contumacia vinculis et decore punita.

conditionibus emitti, ſed arctiſſimis etiam vinculis alligari, vt ita ferro vincti, in Luſitaniam deducantur & apud Regem Albuquercij nomen deferant. Is vbi hoc accepit, eos inſanire permiſit, honoribuſque priuauit, eorumque præfecturas alijs viris nobilibus attribuit. Machiadus interim, qui omnia, quæ ab hoſtibus gererentur, diligenter explorabat, Albuquercium admonuit, claſſem octoginta longarũ nauium à Zabaimo comparari, quibus illum ex improuiſo aggrederetur. Albuquercius non expectandum putauit, dum claſſis omnibus reb⁹ inſtructa in noſtros inuaderet: imò antè, quam omnes naues in mari deduci poſſent, illam vt inopinato opprimeret, excogitauit. Antonium Norognam decem celocibus inſtructiſſimis in eas inuadere iuſſit: duas præterea triremes, & vnam nauem longam cum vno parone præmiſit, vt in certo loco conſiſterẽt, & inſidias in terra collocarent, quibus aliquem ex incolis interciperent, ex quo poſſent hoſtium conſilium perſcrutari. Cùm verò diu expectarẽt, & nemo in illos incideret, progreſſi ſunt vſque eò, dum vrbem tormentis attingere liceret. Quidam ex ducibus nomine Ioannes Gundiſſaluus vrbem pręteruectus eſt. deinde ſe ad triremes ſine vllo damno recepit, quàmuis hoſtes in illum ingentes pilas atque glandes emitterent. Tandem Norogna cum celocibus & ſcaphis appropinquauit. Cùm verò cerneret à tergo triginta parones, qui ex Diuarenſi inſula duce Zuſalarimo in claſſem illius ferebantur, & alios, quos ex vrbe remis impelli videbat, claſſem in duas partes diſtribuit. Habebat autem in claſſe trecentos viros ſumma audacia & militari virtute præditos, in quibus erant illi, qui è cuſtodia emitti noluerant Qui tamen Norognæ ſtudio ducti, non vt duces, ſed vt milites voluerant illi in eo certamine operã nauare. Norogna claſſis partem iuſſit naues propius vrbem conſtitutas adoriri, ipſe cum reliqua claſſe in Zuſalarimum inuectus eſt. Zuſalarimus certamen minimè detrectauit. Acerrimè vtrinque & diu dubia victoria dimicatum fuit. Sed tandem cum hoſtes permulti

Claſſis hoſtilis 80. nauium in Luſitanos ſtructa.

Io. Gundiſſalui audacia.

Prælium nauale.

multi caderent, Zuſalarimus conuerſis proris claſſem in terram ſubduxit. Idem fecêre reliqui, qui cum ducibus alijs prælium inierant. Similiter enim naues in littus incredibili celeritate ſubduxerunt. Pugna iam propè vrbem in Zabaimi conſpectu gerebatur. Norogna cum Zuſalarimum auidius inſequeretur, Zuſalarimi nauis impegit. Simon Andradius, & Fernandus Petreius Andradius fratres in eam inſiluerunt: hos alij tres ſequuti ſunt, & in hoſtes ferociter irruentes, omnes fugere compulerunt. Cum autem Norogna vt opem quinque illis hominibus afferret, qui in nauem inſiluerant, in eam ingredi conaretur, & pedem iam in nauis latere poneret, ſagitta è muris emiſſa ſiniſtrum illius crus repentè transfixum eſt: quo vulnere is in ſcapha ſua concidit. Scapha à longa naue tẽporis ſucceſſu diuulſa eſt. In ea trepidatione dum omnes certatim, vt Norognam è certamine deducerent, nitebantur, nemo illis quinque viris, qui fuerant in hoſtili naue relicti, ſuppetias afferebat. Aeſtus deceſſerat, & nauis in ſicco deſtituta facultatem præbuit hoſtibus noſtros inuadendi. Sed tanta Andradiorum fratrum virtus extitit, vt Zabaimo admirationem ingentem efficeret, & tres ſocios, qui cum illis in nauem irruperant, egregiè tueretur. Neque ſcaphæ, neque celoces accedere poterant, propterea quòd alueus propter æſtus deceſſionem vix ſcaphas ſuſtinebat. Magiſter verò nauis, cui Ludouicus Coutignus præerat, illum admonuit, vt ſcapham exonerare iuberet, ſe namque cùm ſolis ſeptẽ nautis velle Andradios ab imminente clade deducere: quod factum ſine vlla mora fuit. Cùm tamen magiſter naui appropinquauit, iam Begienſis ad eandem nauem acceſſerat, vt magiſtrum & nautas ab hoſtium incurſione tutaretur. At cum magiſter in ſcapha viros accepiſſet, Begienſis vt hoſtilem nauem remulco traheret, ſumma ope nitebatur, quam tandem, cùm cerneret ſe fruſtrà contendere, dimiſit. Eo prælio multi ex hoſtibus conciderunt. Noſtri cum præclara victoria reuertiſſent, ni mors Norognæ eos omnes in- genti

Hoſtium fuga.

Luſitanorũ audacia

Norognæ crus tranſfixum.

Egregia Andradiorum fratrũ virtus.

Norognæ mors.

Noragnæ mors. genti mœſtitia conturbaret. Nam poſt tres dies è vulnere mortuus eſt. fuit illius funus cum multis lachrymis non Albuquercij tantùm auunculi, qui illum nō ſecùs,atque ſi filius eſſet,amabat,ſed exercitus vniuerſi procuratum. Erat enim non ſolùm virtute ſingulari præditus,verùm etiam moribus commodiſſimis ornatus,& propter naturæ clementiam omnibus charus atque periucundus. Zabaimus Andradios fratres per nuncios ſummis laudibus affecit, eiſque operam ſuam,& opes etiam illis paratas fore expoſuit.Se nanque virtutem, in quocunque hominum genere elucere perſpiceret, vehementer admirari. Itaque illos propter ea facinora,quæ ab illis geri conſpexerat, non hoſtes, ſed amicos arbitrari.Illi eadem vrbanitate reſponſum Zabaimo dederunt. His rebus geſtis, Zabaimus in continentem tranſmiſit, vt Narſingæ copijs occurreret. Indè tamen per interpretes de pace rurſus actum eſt. Sed nihil inter eum & Albuquercium conuenire potuit. Albuquercius indè (iam enim per anni tempus licebat) Anchediuam curſu petere, & indè Cananorem proficiſci conſtituit, vt claſſem reficeret, & ægrotos atque vulneratos à morbis & laboribus, quibus fuerant afflictati, recrearet. Sed ante, quàm promontorium, Rama nomine, ſuperaret, quod ad Goæ oram pertinet, quinque naues Luſitanas in alto conſpicatus eſt. Ex illis quatuor erat claſſis,cui præerat Iacobus Mendezius Vaſconcelius, cui Emmanuel imperauerat, vt Malacam peteret. Reliqua erat ex Fernandi Coutigni claſſe, quæ Mozambique hyemauerat. Hoc ſupplemento nauium & hominum fuêre Luſitani mirificè confirmati: Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc acciderunt. NONIVS Fernandus Ataidus Arzila cum copiis egreſſus, in Benguanemen Regis Feſſenſis præfectum incurrit, eumque prælio ſuperauit. Hoſtes partim cæcidit, partim captiuos cepit,ipſeque præfectus in prælio interfectus eſt. Vaſcus verò Coutignus Borbenſis comes, & Arzilæ præfectus,ſimiliter in alios Feſſenſes Duces, quos imparatos,

Inſignæ hoſtis de Andradiorum virtute teſtimonium.

Rama promontoriū.

Subſidium Albuquercio miſſum

RES AFRICANAE.

Luſitanorū de Feſſenſibus victoria.

tos, & nihil hoſtile ſuſpicantes eſſe per exploratores intellexerat, inuaſit, & multos occidit, & quoſdam etiam viuos cepit, magnamque pecorum & armentorum prædã abegit. Barraxa verò & Almandarinus (hi iam enim ſub Feſſenſi Rege militabant, & inter illius præfectos multum reliquis opibus, & opinione virtutis militaris antecellebant) excitis alijs ducibus cum valido exercitu, vſque ad Arzilæ portas excurrerunt: ſed nihil, quod memoria dignum eſſet, effecerunt, imò tres equites amiſerunt. Feſſæ Rex cum magno rurſus exercitu Arzilam obſidere conatus eſt. Sed cum intellexiſſet, Arzilam eſſe tunc & militum copia, & cõmeatus abundantia, atque munitionibus inſtructiſſimam, obſidionem ſoluit. Iterum Barraxa cũ Almandarino, & nonnullis alijs ducibus, ac magna equitum multitudine Arzilam peruenit. Fernandus Caſtrenſis, iuuenis ſingulari virtute præditus, vt primus omnium in hoſtes inuaderet, accelerauit. Sed cùm portæ præfecti iuſſu clauderentur, is cum vno tantùm famulo foris relictus eſt. Speculatores & exploratores, (erant autem ij numero decem, qui in ciuitatem confugiebant) ſe cũ illo coniungunt. Ibi cùm Caſtrenſis equo calcaribus incitato in hoſtes inuaſiſſet, fuit hoſtium multitudine circumuentus, & occiſus. Reliquis autem portis apertis fuit auxilium allatum, & omnes multis prius vulneribus acceptis in oppidum admiſſi, & hoſtes repreſſi, & portis rurſus occluſis à pugnandi contentione depulſi. Eodem anno Georgius Vieira XXX. & duobus equitibus ſtipatus, excurſionem fecit, & in Cidem Hametum præfecti Alcaſſaris Quibirij filium incidit, qui centum equites ducebat. Prælium continuò ſumma contentione pugnatum hunc exitum habuit, vt Vieira, & alij multi acerrimè dimicando conciderẽt, reliqui caperentur, & pauci equorum pernicitate ſe ab illa clade ſubducerent, Franciſcus Portugalenſis, qui poſtea Viminoſenſis Dynaſta fuit, cum quinquaginta equitibus ſuis, & alijs quadraginta, quos illi Coutignus adiunxit, in pagum inuaſit, & multos occi-

Arzilæ breuis obſidio.

Fernandi Caſtrenſis mors.

Infelix Georgij Vieiræ excurſio.

Franciſci Portugalẽſis periculũ & victoria.

occidit, & alios viuos cepit. Sed ſigno ab hoſtibus dato, cùm hoſtium multitudo vndique in eum irrueret, maximum vitæ diſcrimen adijt. Nam lapide ita percuſſus fuit, vt ſenſibus oppreſſis concidiſſet, niſi fuiſſet Aluari Branchenſis opera ſuffultus. Aliquot viri nobiles in ea pugna ceciderunt: ipſe tamen Portugalenſis xvj. ex hoſtibus cepit, & Arzilam cum victoria reuerſus eſt. Eodem anno Emmanuel quatuor claſſes inſtruxit, vnam, cuius mentio facta eſt, cui præerat Iacobus Mendezius Vaſconcelius: quæ ſoluit Olyſippone vij. die Martij. Altera erat nauium ſeptem, cui præfecit Gōdiſſaluum Siqueiram, quæ xvij. die menſis eiuſdē Olyſippone profecta eſt. Et hæ in Indiam miſſæ ſunt. Tertia porrò claſsis erat trium nauium. Nauarchus fuit Ioannes Serranus, cui Rex negotium dedit, vt inſulam S. Laurentij peteret: & pacem cum Regib. illius nomine firmaret, & ſi quid videret in ea inſula, quod eſſet æſtimatione dignum, naues oneraret. Quarta claſsis fuit nauium ſupra triginta, quibus præfuit Nonius Fernandus Ataidius (proximis enim illis diebus in Luſitaniam venerat) vt cum ijs Safinium peteret, eamque ciuitatem Regis nomine cum imperio teneret. Quomodo Vaſconcelius in Indiam peruenerit, expoſitum eſt. Siqueira verò vna naue amiſſa, ſaluis tamen hominibus ad Cochimi portum reliquas naues appulit; & indè Cananorem profectus eſt, eò quòd intelligeret, ea tunc in ciuitate Albuquercium conſidere. Serranus verò poſt varios caſus in S. Laurentij inſulam delatus, Auſtralem illius oram peragrauit: cum aliquot regib. amicitiam iunxit: nautam vnum ex illis, qui cum Gomecio Abreo relicti fuerant, in naues accepit: à quo intellexit, non eſſe vllum laboris præmium & emolumentum, propter quod multum tempus in ea inſula perluſtranda conſumeret. Indè igitur varijs tempeſtatibus agitatus, in Indiam iter inſtituit. At Vaſconcelius poſtquam portum Goæ ſubijt, Albuquercium ſalutauit, & ei literas Emmanuelis tradidit, quibus iubebat, vt omnia, quæ eſſent Vaſconcelio neceſſaria ad cur-

Res Europeae et Indicae.

4. Emmanuelis claſſes.

Siqueiræ nauigatio Indica.

Serrani nauigatio.

Vaſconcelij res geſta.

curſum, quo Malacam petiturus erat, illi præberet. Hic fuit communi conſilio decretum, nullam rem eſſe Goenſi bello præuertendam, dignumque negotium, cui Vaſconcelius intereſſet. Quod verò ad Malacā attineret, non eſſe opus illud tanti ponderis atque momēti, quatuor tantùm nauibus efficiēdum. Goa expugnata, tunc demùm fieri poſſe vt Vaſconcelius multo pluribus nauibus iter illud adeò periculoſum ſuſciperet: Vaſconcelius libenter aſſenſus eſt. Indè in Anchediuam delatus Albuquercius, Franciſcum Pantoiam in Zacotoram cum oneraria naui commeatu plena dimiſit, & Antonium Norognam alium eiuſdem nominis, alterius ſororis filium, qui tunc, vt dictum eſt, Zacotorenſi arci præerat, per literas euocauit: ad Lemiũm verò literas dedit, quibus per Goenſe bellum ſibi minimè licuiſſe confirmabat, naues quas illi fuerat antè pollicitus, in ſupplementum mittere. Indè Onorem petijt, quo in loco Timoia illi cum fructibus & commeatu obuiam prodijt. Ibi Vaſconcelius literas Emmanuelis amanter ſcriptas, Timoię dedit, quibus ſibi grata eſſe ſignificabat omnia, quæ gratia illius egerat, ſeque daturum operam, vt illum officij cum tanta fide præſtiti minimè pœniteret. His literis Timoia multò vehementius in ſtudium Regis incitatus, fidem dedit, ſe nullo vnquam in loco famuli fideliſſimi officio defuturum. Albuquercius indè Cananorem aduectus, cùm Rege in loco propè littus ad colloquium deſtinato orationem habuit, qua Regem multò magis ad amicitiæ fœdus conſeruandum, & promiſſis & ſermonibus amantiſſimis aſtrinxit. Inde Ducem nomine Simonem Martinum Caldeiram miſit, vt cum tribus nauib⁹ oram Calecutij cuſtodiret, nè nauis vlla ex Arabia poſſet portum ingredi, aut Calecutio ſoluere, quin ab illo caperetur. Idem Garſiæ Souſæ munus, cum alijs tribus nauibus aſſignauit. Gaſpari verò Paiuæ, vt oram Goeſem cum tribus etiam nauibus ſimiliter obſeruaret, imperauit. A Vaſconcelio autem petijt, vt cum quatuor nauibus reliquam illius Indicæ

Goenſe bellum communi Luſitanorum cōſilio decretum.

Emmanuelis ad Timoiam literæ.

Varia munera Ducibus ab Albuquercio præſcripta.

regionis oram peragraret. Omnes imperata conficiunt, & aliquot naues capiunt. In vna reperti duo Iudęi fuerunt, qui ad Chriſti religionem conuerſi, interpretum munere cum ſumma fide perſuncti ſunt. Dum hæc adminiſtrantur, accepit Albuquercius nuncium de Regis Cochimenſis morte, quem ſuprà retulimus ſingulari fide fœdus cum Luſitanis ictum cōſeruaſſe, atque poſtremò ſeſe ab omnibus regni negotijs abſtraxiſſe, vt in templo dijs, quod reliquum erat vitæ, dicaret. Huic ſororis filius de gentis more ſucceſſerat. Erat autem in more poſitum, vt ſi Rex aliquis religione tactus, ſe regni adminiſtratione abdicaret, vt in templo aliquo ab humanis tumultibus ſecreto vitam in religione conſumeret, poſt illius mortem, is, qui in locum illius ſucceſſerat, cogeretur regni procurationem relinquere, & in idem templum gratia religionis immigrare: vt quemadmodum in regno auunculi ſucceſſor extiterat, ita religionis etiam hæreditatem quamuis inuitus adiret. Is deindè, ad quem Regni hæreditas legibus veniebat, regnum occupabat. Id fiebat, quoties Rex aliquis voluntate ſua ſe regnandi munere religionis gratia priuabat. Porrò autem eo tempore, quo Odoardus Paciecus Regis Calecutienſis impetum reprimendum ſuſceperat, is Princeps, qui erat in regno ſucceſſurus, ab auunculo defecerat, & ſeſe cum Galecutienſi illius hoſte coniunxerat. Ea de cauſa fuit ſucceſſionis iure ſpoliatus, & alius eòdem propinquitatis iure, qui illi ſuccederet, aſcitus. Is autem, qui ſe ad Calecutienſem nefariè & flagitiosè cōtulerat, cùm auunculum mortuum intellexiſſet, cœpit cum conſobrino vehementer agere, vt regno illi cederet, & religioni ſeruiret. Rex conſilio cum noſtris habito, qui nullo modo patiebantur, hominem perfidum & ſceleratum, & perennem Luſitani nominis hoſtem in regni ſede, quæ erat in Luſitanorum tutela atque patrocinio, collocari, conſobrini poſtulata contempſit. Is verò, qui regnum petebat, cùm religionem negligi cerneret, & regnandi

Regis Cochimenſis mors.

Mira Cochimenſiū Regum in regni ſucceſſione cōſuetudo.

Bellum Cochimenſe.

regnandi cupiditate flagraret, magno exercitu, quem illi Calecutienſis Rex attribuit, ſtipatus, in Cochimenſis regni fines inuaſit. Id vbi Albuquercius reſciuit, Cochimum petijt, & regni opes firmauit, & viros fortes, qui hoſtibus obſiſterent, ad cuſtodiam regis amici reliquit. Hoc autem metu, qui regnum armis petebat, abſceſſit. At poſtquam Albuquercius Cananorem reuerſus eſt, rurſus redintegrato bello, Regni fines oppugnare conſtituit. Sed cùm Nonius Vaſcius Albicaſtrenſis, & Laurentius Morenus illi acie inſtructa obuiam proceſſiſſent, & prælium initum fuiſſet, hoſtes fuſi fugatique ſunt, multique in acie cæſi, & ipſe Princeps vix euaſit. Sub idem tempus venit ad Albuquercium legatus à Rege Cambaiæ miſſus, qui regis ſui nomine ſignificauit, diſſipatum rumore fuiſſe, Albuquercium claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, apparare. Si ita eſſet, Regi gratiſſimum fore dicebat, ſi in tranſcurſu aliquem illius portum peteret, in quo poſſent ambo de pace deliberare. Afferebat præterea literas à Luſitanis quinquaginta, qui apud Cambaiæ Regem captiui tenebantur. Hi cum Alfonſo Norogna Zacotora ſoluerant. Coorta verò tempeſtate, cum nauis in ora Cābaienſi frangeretur, Norogna & reliqui, qui tabulis nixi, ſe in mare præcipites demiſerāt, fluctibus hauſti fuerant. At qui ſe in ipſa lacera naui tenuerunt, cùm æſtus omninò diſceſſiſſet, pedibus in terram euaſerunt: & ab incolis capti, ad regemque perducti ſunt. Hi ab Albuquercio petebant vt eos quacunque ratione poſſet, in libertatem aſſereret. Reſponſum Regi quale ad voluntatem illius confirmandam conueniebat, datum eſt, & captiui ſpe libertatis oſtēſa recreati. Eo tempore iam Albuquercius claſſem inſtruxerat triginta & quatuor nauium. Ducebat autem in ea claſſe mille & quingētos Luſitanos, & trecentos milites Indos. Cananore autem profectus, ad Onoris portum appulit. Ibi Timoia illi obuiam factus, expoſuit, vrbem Goam fuiſſe poſt illius diſceſſum ſtationibus, & vallis, atque foſsis, tormento-

Cambaiæ Regis ad Albuquercium legatio.

Albuquercij claßis 34. nauiũ.

rumque multitudine egregiè munitam: præſidia verò eſſe ſupra nouem millia militum, in quibus erāt Turcæ quamplurimi. Ducebat autem Timoia eo tempore filiam Reginæ cuiuſdam, quæ in regione Gozompenſi, quæ erat ſedibus illius finitima, regnabat. His nuptijs, vt debitis honoribus Timoiam afficeret, Albuquercius interfuit. Conſilio deindè habito, ſtatutum fuit, vt Timoia pedibus in inſulam è continenti traijceret: tres autem naues, quas habebat, cum Albuquercij claſſe coniunxit, earumque præfecturam Medio Rao, cuius virtuti multum fidebat, attribuit. Is in portum inuectus, eum terrorem præſidio, quod Panginum muniebat, iniecit (metus enim caſus illius, quē repentino Albuquercij incurſu ſubierat, homines valdè perculerat) vt in vrbem ſe trepidè reciperent. Aliqui tamen capti, ad Albuquercium perducti ſunt: ex quibus cognouit, quo in ſtatu res Goenſes eſſent. Iactis deindè anchoris, Hieronymum Limicum & Ioannem Limicum fratres, & alios nonnullos Duces præmiſit, qui propius vrbem ſecundum littus accederent: qui maximo cum periculo mandatum protinus executi ſunt, atque renunciant, vrbem eſſe munitiſſimam, & præſidia militum, vt apparebat, firmiſſima. Nihilo tamen ſecius Albuquercius ad eam oppugnandam ſe comparat. Et quia ea mente erat, vt omnem rei benè gerendæ rationem in celeritate poneret, ſequenti die, quæ fuit vigeſima Nouembris, eam adoriri conſtituit. Primùm enim cogitauit præſidia, quæ erant in ſtationibus diſpoſita, armis expellere: deindè caſtris poſitis, & ſtationibus munitis, muros quatere, vſque eo dum aliqua pars muri corrueret, qua noſtri poſſent in vrbem irrumpere. Sed longè felicius ea oppugnatio, quàm is in principio ſuſpicari poterat, illi proceſſit, vt ſtatim videbitur. Eà nocte triremes atque naues humiliores præmiſit, & Ducibus imperauit, vt ſine intermiſſione vrbem tormentis verberarent, vt hoſtes ſomnum capere non poſſent, & ita poſtridiè peruigilio confectos opprimeret. Is de quarta vigilia in ſca-

Timoiæ nuptiæ.

Albuquercij de Goæ oppugnatione conſilium.

pham deſcendit: idem reliqui omnes Duces effecerunt, & ſummo ſilentio cùm primùm diluxit, in terram copias expoſuit, & acies diligenter inſtruxit. Ipſeque cum Luſitanis quingentis, & Indis trecentis in ſtationem,quæ ad Septentriones ſpectat,inuaſit. Reliqui Duces aliam ſtationem, quæ littus cuſtodiebat, aggreſſi ſunt, Limici fratres,& Lacerda, & Begienſis, & alij nonnulli Duces cum trecentis militibus in eam ſtationis partem,quæ ad vrbem pertinebat, impetu feruntur. Vaſconcelius & Paiua, quibus idem munus erat aſſignatum, cum ducentis militibus in ſtationem mediam impetum faciunt. Andradij fratres, Arius Syluius, & alij ſimiliter ordinum ductores, eam partem, quæ ad Timoiæ æſtuarium (ſic enim appellabant)protendebatur,oppugnandam ſuſcipiunt. Qui erant in ſtatione, tormentis noſtros propellere contendunt. Sed id fruſtra fuit ab illis tentatum. Noſtri enim neque pilis,neque glandibus, neque globis ingentibus deterreri potuerũt,quo minus ad ſtationem hoſtibus inuitis appropinquarent.Erat in porta,quam noſtri ſanctæ Caterinæ nominant, dux quidam hoſtium,vt ſubſidia,vbi eſſet opus,ſummitteret,& ipſe,ſi ita neceſſe fuiſſet, occurreret.Is vbi rem cominus geri perſpexit,& quo impetu Luſitani in hoſtes incitarentur,animaduertit,ex vrbe plures copias euocauit. Accurrunt multi,quorũ aduentu pugna recruduit,preliũ atrox & nimis horrendum committitur.Hoſtes multis partibus noſtros numero ſuperabant: noſtris tamẽ cæleſte numen adfuit. Itaque munitionem ea primùm parte, qua Limici rem gerebant, expugnant. Idem reliqui faciunt. Hoſtes in fugam verſi ſunt. Noſtri eorum tergis inhærentes, ita ſe cum illis agglomerârunt, vt cùm hoſtes portas occludere vellent, id eis per noſtros minimè liceret. Dionyſius namque Fernandus Melius primus ingreſſus eſt, haſtamque magna craſſitudine tranſuerſam obiecit, vt diſcluſas fores diſtineret. Idem alij fecerunt. Hoſtes nihilominus,vt fores occluderent, ſummopere contendebant,

Stationes aliquot Goenſium oppugnatæ & Luſitanorum victoria.

Prælium atrox.

Goæ expugnatio.

fuit res ſummi certaminis. Hoſtes enim in eo vitam & ſalutē ſuam verti ſtatuebant, ſi foribus occluſis aditu noſtros arcerent. Noſtri ſe ſubitò victores fore confidebant, ſi fores apertæ manerent. Itaque modò hoſtium magno conatu adducebantur, modò Luſitanorū contentione diſcludebantur. Tandem cùm eas noſtri maxima quadam vi, hoſtibus fruſtra repugnantibus impuliſſent, tredecim primi, qui ad portam acerrimè pugnarant, repulſis hoſtibus, vrbem militari audacia præcipites inierunt. Hoſtes cedebant, ita tamen, vt cedentes vim ſagittarum atq; telorum in noſtros immitterent. Ex tectis deinde & à feneſtris lapides demiſſi noſtros perturbabāt. Hoſtes conferti in eos iam perturbatos inuaſerunt. Arius tamē Syluius & Mendezius Alfonſus Tingitanus, deinde Fernandus Petreius Andradius, & Emmanuel Cugna, & Antonius Garceſius cū militum turma ſuppetias attulerūt. Redintegrato prælio, hoſtes in fugam paſſim effuſi ſunt: & quidam in Zabaimi ædes ſe trepidè receperunt: alij diuerſis vijs ingreſsi, ſe fugæ mandarunt: quod fuit in cauſa, vt noſtri rurſus perſequendi ſtudio diſsiparentur. Viginti eos, qui in Zabaimi domum confugerāt, inſequentes, magnū diſcrimen adierunt. Hoſtes enim conferti eos aggreſsi ſunt. Vaſcum Fonſecam, & Vaſcum Coëlium, qui furentius in eos irruerant, occidunt. Hieronymus Limicus cùm multum ſanguinis profudiſſet, & vires illū omninò defeciſſent, concidit. reliqui illorum caſu perterriti cedunt. Ibi Mendeſius Alfonſus, & Arius Syluius clamoribus magnis Luſitanos ad pugnam acerrimè reuocandam cohortati, tanto impetu in hoſtes inuaſerunt, vt impreſsione facta eos proſternerēt. Alij deinde Luſitani in ædes ingreſsi, magnum ad debellandum momentum in ea pugna ſuis attulerunt: in quibus Ioannes Limicus fuit. Is tamen cùm fratrē iacentem atque ſpirantem cerneret, victus amore fraterno ſubſtitit. At frater, perge, inquit: nec enim decet te in tali tempore vlla perturbatione victum, officium hominis fortis omittere. Nullus te ex caſu meo do-

13 Luſitani Goam irrūpunt primi.

Luſitanorum in vrbe periculum.

Hieronymi Limici mors.

Rara Limici magnanimitas.

lor attingat. Officio namque meo defunctus occumbo. Ioannes quamuis dolore cruciaretur, verbis tamen fratris morientis, cui is vitam dare non poterat, admonitus, in hoſtes eò furentius irruit, quo grauius illum mors fratris amantiſſimi ſolicitabat. Erat ante veſtibulum ædium ipſarum campi non anguſti planicies, & inde collis modicus aſſurgebat. In eo campo res gerebatur, cùm multi equites atque pedites ex Zabaimi ædibus, quæ erant ampliſsimæ, confluentes, noſtros circunuenere: & omnes occidiſſent, ni Vaſconſelius cum ſuis copijs interueniſſet. Hic enim acie inſtructa cùm in vrbem ingreſſus eſſet, hoſtes cedentes inſequebatur, ita vt nunquam eos, quos ducebat, diſsipari permitteret. Ibi cùm in hoſtes circunfuſos impetum daret, duces hoſtium in collem copias ſubducere, atque cum noſtrorum paucitatem animaduerterent, confirmati rurſus in noſtros inuecti ſunt. Noſtri oppreſsi multitudine, ſenſim cedere compelluntur, & ſcalarum gradus, qui erant inſtar theatri, Zabaimi ædibus coniuncti, conſcendunt. Ibi rurſus cùm ſe parumper à labore refeciſſent, & hoſtes diu ſuſtinuiſſent, in eos impetum tulerunt, quaſi tunc recentes prælium inirent. Multos cęciderũt, inter quos fuit Aethiops quidam vir fortiſsimus, qui equo inſidebat. Is vbi decidit, Emmanuelis Lacerdæ famulus quidam equum cepit, eumque Lacerdæ tradidit. In eo prælio Lacerda ſagittæ vulnus ſecundum malam grauiſsimum acceperat. Haſtile ſagittæ deciderat, oſsi ferrum inhæſerat. Magna vis interim ſanguinis ex vulnere profluebat. Illum tamen neque ſanguinis emiſsio, neque doloris magnitudo ab ardore dimicandi retardabat. Itaq; cùm equum aſcendiſſet, in equites octo tam ferociter inuectus eſt, vt eos in fugam compelleret. Hoſtes reliqui multum de feritate priſtina remiſerunt. Primùm vix reſiſtunt: deinde cedunt: poſtremò effuſa fuga vitæ proſpiciunt. Tanta verò fuit trepidatio, vt multi ſe è muro præcipitarent. Albuquercius interim, qui vt alteram ſtationem in loco procul

Luſitanorũ in vrbe diſcrimen.

Lacerdæ virtus inſignis.

à mari munitam oppugnaret, in aliam viam fuerat ingreſſus, editum collem ſuperauerat. Ibi cùm tormentorum fragorem, diſſonas voces, clamores ingentes, & muliebres eiulatus auribus accepiſſet, vnum è ſuo comitatu miſit, qui prælij ſtatum ei renunciaret. Attamen animus hominis acer, & moræ totius impatiens, & in omnẽ rerũ occaſionẽ ſemper intentus, reſponſũ expectare non potuit. Itaque ad vrbem gradũ celeriter intulit. Ibi cum multi ex hoſtib⁹ ex vrbe profugiſſent, in illum inciderunt. Prælium ibi rurſus nimis atrox exortum eſt. Hoſtes enim erant acres, & numero ſuperabant, & fugæ dedecus & indignatio, & vrbis tunc repetendæ deſperatio eos ferociores efficiebat. Noſtri quia reliquis prælijs in vrbe commiſſis non interfuerant, ne ſocijs virtute inferiores eſſe viderentur, incredibili ardore dimicabant. Maxima tandem hoſtium parte cæſa, reliqui in fugam verſi ſunt. Albuquercius in vrbem ingreſſus, primum ſummas DEO gratias egit, cuius præſenti numine debellatum fuiſſe conſtabat. Quod enim ſignum clarius præſentiæ diuinæ dari potuit, quàm intra ſex horas vrbem maximam, armis & tormentis, fortiumque militum præſidijs, hominũque multitudine refertam, à tam paucis hominibus expugnatam fuiſſe? Quod vt maiore admiratione dignum ſit, illud certè conſtat, tanta pertinacia à quibuſdam hoſtibus in ædibus Zabaimi eo die pugnatum fuiſſe, vt cum noſtros eorum miſericordia vehementer inflecteret, neque ſolùm vitam & libertatem, verùm & virtutis illius præmium pollicerentur, maluerint in veſtigio mori, quàm vitam ab hoſte, quod valdè ignominioſum reputabant, accipere. Supra tria hominum millia in vrbe cæſa dicuntur. E noſtris quadraginta deſiderati ſunt, inter quos Hieronymus Limacus, Vaſcus Fonſeca, Coſmus Coelius, Antonius Vogadus, Antonius Garceſius, Aluarus Gomecius, & Petrus Gomecius Limicus extitêre. Pluſquam trecenti Luſitani vulnerati ſunt. Albuquercius veritus, ne noſtri pugnandi auiditate hoſtes longius inſequerentur, & ea ratione

Albuquercij cũ hoſte fugiente prælium.

Luſitanorũ eximia victoria.

Hoſtiũ quorundã virtus militaris.

Cæſorũ & vulneratorũ numer⁹

Prudẽs Albuquercij factum.

pa-

palantes in aliquod ſe diſcrimen, vt fit, vbi victoria homines inſolentes, & diſciplinæ prorſus immemores plerunque facit, inijcerent, omnes vrbis portas claudere repentè iuſſit. Deinde per otium ſuburbia (ſic enim ſe facturum incolarum ſceleribus offenſus iurauerat) coniectis facibus inflammari præcepit. His rebus geſtis, Timoia cum exercitu trium millium hominum peruenit, moramque ſuam purgauit, & Albuquercius ſatisfactionem accepit. Et quamuis aliam cauſam iuſtiorem non haberet, negotij confecti celeritas eum omni ſuſpicione criminis liberabat. Aliud tamen credo in cauſa fuiſſe, cur ille copias in tempore afferre nequiuerit. Non enim erat æquum vt belli partem aliquam, quod numine Chriſti præſentis adminiſtrandum fuerat, homines ab illius ſanctiſſimis ſacris abhorrentes, ſibi vindicare, & in gloriæ ſocietatem ſe offerre, ratione aliqua niterentur. Præda fuit, armorum, tormentorum, & munitionum, & commeatus, & longarum nauium multitudo. Nihil enim fuerat in vrbe relictum, niſi quod ad vrbem tutandam pertinebat. Albuquercius omnes Saracenos ex vrbis finibus eiecit. Reliquos, qui non erant Mahumetanis inſtitutis imbuti, in inſula habitare permiſit, dummodo tributum, quod Zabaimo ſoluebant, Regi Emmanueli integrè penderent. Publicè deinde mercatoribus edixit, ſe omnibus, qui Goam cum equis & mercibus ingredi vellent, impunitatem daturum & ſumma fide eos ab omni iniuria & maleficio tutos conſeruaturū. Emmanuelem verò Cugnam Cananoris arci præfecit: Rodericum Rabellum, qui Cananoris arci præfuerant, aſciuit, vt illum arci Goenſi præponeret. Fernandum Petreium Andradium, Petrum Fonſecam Caſtrenſem, Antonium Salam, iuſſit mare Goënſe peragrare, & omnibus mercatoribus, qui Goam peterent, tutum receptum præbere. Georgio autem Botellio, & Simoni Alfonſo Biſacuto, vt Calecutiēſe mare nauib. ſuis infeſtum redderent, imperauit. Quilibet eorum ſibi commiſſum munus exequitur. Andradius nauem

Præda Goenſis.

Cōſtitutio Goenſis Reipub.

Dabulis turris expugnatio.

vnam Armuzienſem, quæ vnde eſſet, prorſus ignorabat, eò quòd vela demittere nollet, perſequutus eſt, vſque eò dum illa in Dabulis portu impingeret. Dabulis præfectus tormentis è turri, quæ portui imminebat, Andradium repellere conabatur. At ille in terram egreſſus, turrim expugnauit, eamq; diſiecit: & tormenta, quæ erant in ea diſpoſita, in nauem ſuam impoſuit. Botellius in nauem maximam Saracenorum inuaſit, quam cū diu oppugnaſſet, dilacerauit, magnaq; præda potitus, nauem, quia nauigare minimè iam poterat, omiſit. Albuquercius vectigalia diligenter exercuit, & ciuitatis ſtatum, & formam reip. collocauit: & aliud deinde opus immortali memoria dignum, contra multorum ſententiam, ſuſcepit. De quo antè, quam diſſeram, non alienum erit, quo ſententia Albuquercij ab Almeidæ ſententia diſcreparet, paucis exponere. Vterq; enim eorum cùm eſſet animo maximo, & ſingulari virtute præditus, idem ſibi proponebat: ſed non idem conſilium ſequebatur. Vtriq; enim erat propoſitum, pro Chriſti religione, & pro regis Emmanuelis amplitudine vitam, ſi opus ita fuiſſet, in quoduis maximum vitæ & ſalutis diſcrimen inferre, & gloriæ & immortalitati ſeruire. Sed alter ab altero in hoc diſſentiebat, quòd Almeida minimè tutum putabat, vrbes expugnare, ne videlicet diſtractæ Luſitanæ vires imbecillæ redderentur, hoc autem erat illi decretum, mare tenere. Id enim ſtatuebat, eum, qui maris imperiū poſſideret, Indiæ totius poteſtatem aſſequutum. Itaque maris erat illi antiquiſſima cura, & dum vnam tutiſſimam ſtationem nauibus haberet, reliqua omnia contemnebat. Fieri enim non poſſe exiſtimabat, vt tantum militum in ſupplementum è Luſitania ſingulis annis mitteretur, vt firmis præſidijs arces multas munire liceret. Quod ſi quis id facere tentaret, eum Luſitanos omnes, qui viribus coniunctis hoſtibus terrorem incutiebant, diſperſos hoſtibus eſſe proditurū. At Albuquercius maiore quadam ſpe, quàm animi excellentis altitudo afferre ſolet, non præſentis tantū ſecu-

Albuquercij & Almeidæ collatio, in Indiæ adminiſtratiōe.

ſecuritatis, ſed futuri etiam imperij, quod ampliſſimũ fore confidebat, conſilia intimis animi ſenſibus agitabat. Nec vt piperis magnus numerus annis ſingulis in Luſitaniam importaretur, ſed vt imperij fundamenta iacerentur, excogitandum cenſebat. Et quò auxilia magis longinqua erant, eò colonijs pluribus oras Indiæ occupandas ſtatuebat, vt varijs Luſitanæ gentis ſeminarijs paſſim inſtitutis, exercitus in India conſcribi poſſent. Mare verò minimè tutum arbitrabatur ijs, qui terra ſimul opes ſuas nequaquam ſtabilirent. Claſſem maximam vnica tempeſtate deleri poſſe: at opib. in terra comparatis claſſes refici, & maris imperium recuperare non eſſe difficillimum. Periculoſum deinde ſtatuebat, in anguſtum locum claſſem Luſitanam includi, maximè verò, vbi macrum & ſterile ſolum eſſet, parumque idoneum ad exercitum in hybernis alendum. Itaq; eos, qui Cochimi, aut Cananoris regno opes Luſitanas ſatis firmari poſſe confidebant, inter tam multos ſempiternos Chriſtiani nominis hoſtes, & tam occaſionibus ad perniciem Luſitanis afferendam opportunis intentos, parum tempori conſequenti proſpicere cenſebat. Non enim eſſe tutum locum, qui ſe vno tantum niteretur, ſed in quem è locis pluribus auxilia, cùm opus eſſet, mitterentur. Eam verò locorum occupationem maris imperium non imminuere, ſed potius amplificare. Quò enim claſſis plures receptus & ſtationes haberet, eò minore cum periculo nauigari, & faciliorem materiam ædificandis nauibus multa loca, quàm vnum præbere. Poſtremò ei, qui nõ Indiæ poſſeſſionem hominis vnius ætate, ſed æternitate, ſi fieri poſſet, temporis definitam cuperet, condendam eſſe ciuitatem ſtatuebat, quæ ſobolem multiplicẽ procrearet, ita, vt non ſemper eſſet neceſſe temporibus difficilimis, ex auxilijs è Luſitania miſſis pendere: quæ ſæpenumero in longiſſima & difficillima nauigatione vel morbi multiplices imminuunt, vel fluctus & tempeſtates exhauriunt, vel hyemes intercludunt, vel labores immenſi debilitant. Quàm pruden-

ter au-

Albuquercij laudabile inſtitutum in conſtituenda Goenſi ciuitate.

ter autem id ab eo fuerit excogitatum, rerum exitus multis poſt illius obitum annis facilè comprobauit. Cùm enim Solymanus Turcarum imperator Aegypti rectorem cum maxima claſſe in Indiam miſiſſet, vt Luſitanos poſſeſſione pelleret, & is arcem Dienſem obſeſſam teneret, multisque diebus maxima tormentorum & armorum contentione vehementer oppugnaret, quamuis plurima detrimenta à noſtris, qui in arcis præſidio manebant, accepiſſet, non tamen tam citò obſidionem ſoluiſſet, niſi certior factus eſſet de magnitudine claſſis, quæ contra illum Goæ comparata Dium petebat. Neque rurſus cùm Rex Cambaiæ eandem arcem cum maximo Turcarum auxilio ſex menſibus obſeſſam tenuiſſet, tam facilè à Ioanne Caſtrenſi, qui tunc in India Ioannis Regis nomine imperium adminiſtrabat, victus atque ſuperatus fuiſſet, niſi Goa maximum ad eam victoriam atque multiplex inſtrumentum ſuppeditaret. Ad eam namque magnitudinem ciuitas peruenit, vt facillimum ſit, in ea iuſtos exercitus conſcribi, & claſſes magnas ædificari. Id Albuquercius ſapienter animaduertens, ea ciuitatis fundamenta iecit, quibus nixa, non facilè de ſtatu conuelli poſſet. Cùm verò Luſitanas mulieres non haberet, qđ vnum remedium inueniebat, eas, quas bello ceperat, Chriſtianis ſacris expiatas apud Luſitanos milites matrimonio collocabat, eisque poſſeſſiones in ea inſula, Saracenis iure detractas, aſſignabat, eoſque multis fauoribus atque præmijs ad eas nuptias alliciebat. Sic factum eſt, vt inſtar Romuli, qui vrbem Romam condidit, aut Theſei, qui ciues Atticos è pagis in vrbem cōpulit, aut aliorum, qui vrbium fundatores extitêre, illius vrbis, quam armis atque virtute cepit, conditor appellari poſſet. Dum hæc in India geruntur, in Africa hæc euenêre.

RES AFRICANAE.

Ataideus vrbem Safinium Regis Emmanuelis nomine tuebatur: & crebris excurſionibus Mauros exterrebat, multasque ex illorum bonis prædas agebat. In primis autem Maurum quendam, quem reliqui Mauri, vt virum religione atque ſanctimonia præſtan-

ſtatem, diuinis propemodum honoribus afficiebant, qui caſtellum, in quo domicilium collocauerat, præſidijs validis munierat, viuum cepit, & caſtellum expugnauit, multoſq; partim cecidit, partim captiuos abduxit. Tanto denique terrori multis eſſe cœpit, vt oppida atque pagi, & vniuerſæ vicinitates & præfecturæ pacē peterent, & leges acciperent, & imperata tributa perſoluerent. Verum cùm gens ſit natura fallax, & ſanctiſſimæ religionis ignara, facillimè ab alijs Mauris inducta, fidem fregit, & bellum ſummo ſtudio contra Chriſtianos comparauit. His alij innumerabiles adiuncti ſunt, equites erant ad quinque millia, pedites ſupra ſexcenta millia fuiſſe dicuntur. Decimo tertio die Decembris, Anno M D X. Safinium obſidere incipiunt. Vigeſimo tandem atque tertio die menſis eiuſdem, poſitis caſtris obſidionis opera perfecerunt. Multas namq; turres excitarunt, multas ſtationes foſſa & vallo muniuerunt, & tormenta in locis aptiſſimè diſpoſuerunt. Ataidius cum primùm bellum parari per exploratores intellexiſſet, Emmanuelem Regem per literas admonuit, nauemque in inſulam, quam appellant Materiæ, continuò miſit, vt auxilium inde conquireret. Inſulæ præfectus Simon Gondiſſaluus Camara non aderat, in Luſitania namque apud Regem verſabatur. Vxor illius cum eſſet animo virili, & mentem viri (erat enim ille vir egregiè fortis & liberalitate ſingulari præditus) exploratam haberet, incredibili celeritate, & maximis ſumptibus auxilia comparauit, quibus præfuit Emmanuel Norogna eiuſdem Camaræ Germanus frater. Ataidius ſtationes diſtribuit & ſingulas ſtationes viris nobilibus in rebus bellicis ſpectatis, cum certó numero militum tuendas aſſignauit, nullumque officium vigilantiſſimi ducis in vrbis munitione prætermiſit. Ipſe ſibi eam militum copiam, quam potuit, reſeruauit, vt cum ijs, locis omnibus, præſertim quibus periculum grauius intendi videretur, occurreret. Vt autem melius hoſtium caſtra ſpeculari poſſet, cum equitibus trecentis & ſeptuaginta, & peditibus centum, & tor-

Maurus quidam apud ſuos ſanctus habitus capitur.

Maurorū perfida in Luſitanos conſpiratiō

Safinij obſidio.

Ataidij vigilantiā

tormentis aliquot carpentis impoſitis vrbem egreſſus, in edito colle, in ſpecula conſtitit, pugnæq́; ſignum, ſi vellent hoſtes manum conſerere, eo in loco ꝓpoſuit. Cum hoſtes ſe continuiſſent, copias in vrbem reduxit.

Saſinij oppugnatio vehementiſsima. Vigeſimotertio die menſis eiuſdem, hoſtes vrbem oppugnare inſtituunt. Fuit autem ea oppugnatio vehementiſſima. Erat enim maxima hoſtium multitudo. Viri nobiles & acerrimi duces non hortatores tantùm aderant, verùm & ipſi vndè maximum periculum imminebat, eò ſe intrepidè conferendo, vt reliquos exemplo ſuo incenderent, ſummopere contendebant. Scalas admouebant, teſtudines applicabant, vt illis tecti, muros ſubruerent, ſagittarum atq; pilarum multitudine, vt noſtros obruerent, laborabant. At noſtri ſagittis & glandibus, & vaſis tormẽtario puluere refertis, ignitisque telis in eos emiſſis non mediocrem cædem ediderunt. Quadringenti namq́; ex illis eo die interfecti ſunt. Poſtridiè Ataidius octo tantùm equitibus circũſeptus egreſſus eſt, vt aliquem ex improuiſo caperet, ex quo hoſtium conſilia explorare poſſet. Quod tamẽ eò quòd minimè lateret, exequi nequiuit. Itaque duobus hoſtibus, qui in illum inciderant, interfectis, in vrbem reuerſus eſt. At hoſtes cùm animaduerterent, ſe non poſſe diu propter ingentem multitudinem, quę non facilè ſuſtentari atque regi poterat, in obſidione perſeuerare, ſtatuerunt totis viribus experiri, an vno impetu vrbem expugnare liceret.

Altera Saſinij oppugnatio. Trigeſimo igitur eiuſdem menſis die tanta vi in vrbem inuaſerunt, tantaque telorum multitudine & armorum contentione eam per omnes murorum partes aggreſſi ſunt, vt multi ſtationes, in quib. diſpoſiti fuerant, metu perturbati deſererent. Ataidius tamen omnibus locis occurrens, vbi hoſtes acrius præliabantur, eo ſe cõferebat, & alios quidem è ſuis oratione confirmabat, alios laudibus accendebat, & ſubſidia identidem, vbi maximè noſtros vrgeri conſpexerat, ex ea, quam habebat, copia, ſubmittebat, & manu etiam ſtrenui militis interdum officio fungebatur. Cùm verò ea parte, quæ ad mare pertine-

pertinebat, murum vehementius oppugnari cognouiſſet, ibi conſtitit, vt præſentia ſua facilius impetus hoſtium repelli poſſet. Hoſtes abſque vllo metu ſcalis alia ex parte muros aſcendere, alio verò in loco machinis ſubruere, omnia tentare atque periclitari, quo eodem die poſſent vrbe potiri, & noſtros internecione delere. Tanta tamen vi fuêre de omni conatu depulſi, vt oppugnatione deſiſterent, cùm quatuor horis ſine vlla intermiſſione in ea perſtitiſſent. Ea die ſuprà 600. amisêre. Reliqui formidine perterriti, obſidionem trepidè ſoluunt. Vltimo die menſis Decem. eiuſdem Anni tanto tumultu caſtra hoſtium mota ſunt, vt fuga potius, quàm profectio videretur. Ataidius cum equitibus quadringentis, & peditibus centum, vt poſtremum agmen carperet, accelerauit. Aliquot eorum occidit, & nonnullos captiuos abduxit, eos longius inſequi noluit, ne tanta multitudine freti, in eum ab vrbe procul abductum incurrerent. Hac obſidione ſoluta, multi Mauri rurſus ex vicinis populis Emmanuelis imperio ſeſe ſubdiderunt. At Ataidius quamuis quietis eſſet impatiens, & aliquid ſemper animo moliretur, quo poſſet in hoſtes peſtem atq; perniciem comparare, tamdiu tamen expectauit, dum illa multitudo dimitteretur. Poſtquam verò copias illas dimiſſas accepit, ſtatuit in aliquam hoſtium præfecturam ex improuiſo inuadere. Cùm autem Mauri cuiuſdam indicio percepiſſet, in locis quatuor paſſuum millibus ab Almedina diſiunctis (Almedina verò oppidum eſt Mauritaniæ munitiſſimum, quod Safinio Septentrionem verſus triginta duobus millibus paſſuum abeſt) eſſe quinque hoſtium præfecturas, in quas nihil tunc hoſtile ſuſpicantes inuadere poſſet, ſecundo Ianuarij die, Anno M D XI. cum equitibus quadringentis & tringinta, & centum peditibus minoribus tormentis armatis, nocte profectus in locum peruenit. Hoſtes verò non offendit. Exploratores autem miſit, vt ſpecularentur, quò abſceſſiſſent. Illi re diligenter explorata renunciant, eos indè paſſuum

Obſidio ſoluta.

Almedina Mauritaniæ oppidū

Annus à Christo nato, 1511.

Ataidij in Mauros excurſio.

duo-

duobus millibus abeſſe. ſedes enim frequenter mutāt. Itaque Emmanuelem Norognam, quem diximus vrbi obſeſſæ opem loco fratris attuliſſe, præmiſit cum centum & octoginta equitibus, qui illos prælio diſtineret. Andream verò Caldeiram, & Ioannem Freitam (hi enim peditibus præerant) illum ſubſequi iuſſit, vt ſubſidio, cùm opus eſſet, occurrerent. At Norogna cùm iuuenis, & ſupra modum cupiditate laudis incenſus eſſet, ſubſidia expectare noluit, ſed tantam celeritatem ſuſcepit, vt ſe ab illis magno interuallo diſiungeret. Id conſpicatus Ataidius, Emmanuelem Ceruariam cum equitibus triginta ſubſidio miſit, cui mandauit, vt Norognam retraheret. Metuebat enim nè ſe præcipitem in aliquod ſummum diſcrimen inijceret. At Ceruaria cùm ad Norognam accederet, eum iam cum hoſtibus commiſtum animaduertit. Itaque Ataidium per equitem admonuit, prælium eſſe iam ſumma vtrinque contentione ſuſceptum. Hoc audito Ataidius cum equitibus quindecim, vt opem celeriter afferret, approperauit: Aluarum verò Ataidium reliquas copias inſtructas adducere iuſſit. Res interim erat in magnum diſcrimen adducta. Eques vnus, Aluarus Rodericus Azeuedius nomine, haſta transfixus interierat. Bernardus Emmanuel, vir fortiſſimus, Regis cubiculo præfectus, graui plaga contuſus ex equo deciderat. Maurus, qui illum ſtrauerat, brachio illius altum vulnus inflixerat; & Bernardi haſta, quam ceperat Chriſtianis, qui iacenti opem afferebant, maximo animo repugnabat, & facinora in armis edebat. Georgius Mendezius Ataidius Algarbienſis in Maurum incurrens, equi ipſius, quò vehebatur, impetu Maurum ſtrauit: qui continuò cæſus fuit, & Bernardus Emmanuel, cuius ſenſus omnes plaga vehementer ſtupefecerat, è terra ſublatus, & in equo impoſitus, & ad locum, vbi maiores copiæ relictæ fuerant, perductus, qui tamen antequam plagam illā accepiſſet, magnam cædem fecerat. Erat enim mente parum ſana, ſed in armis acerrimus. Prælium verò quamuis non ſapienter commiſſum fuiſſet, exitum ſatis

Norognæ temeritas.

Luſitanorum diſcrimen.

Luſitanorū victoria

tis

tis felicem habuit. Hoſtes enim, antequam Ataidius interueniret, fuſi fugatique: multi occiſi, & centũ capti ſunt, & præda non mediocris abacta. Ataidius iam ſe cum Norogna coniunxerat, cùm non ita procul hominum multitudinem conſpicatus eſt. Id quod futurum erat ſuſpicatus: omnes copias, iam enim aduenerant, diligenter inſtruxit. Hoſtes erant armis & animis ad confligendum paratiſſimi. Numerus fuit equitum quadringentorum, mille peditum. Hi in noſtros tanto impetu inuecti ſunt, vt parum abeſſet, quin aciem perturbarent. In equum Ataidij tres haſtæ magnis viribus emiſſæ protinus adhæſerunt. Is vt alium equum aſſumeret, retroceſſit. Iacula interim, lapides, & ſagittæ, & equitum concurſatio ſtrepitum horrendum edebant, & non pauci vulneribus conciſi cadebant. Ataidius in prælium reuerſus, Ioannem Hominem, cuius ſemper virtus in prælijs eluxerat, & famulum quẽdam ſuum honeſto loco natum pedibus (illorũ enim equi iam interfecti fuerant) acriter pugnantes animaduertit, quos ab hoſtibus circunfuſis eripuit. Prælium extrahebatur, & victoria neutram in partem inclinabat. Tandem cùm Ataidius maximis vocibus ſuos adhortaretur, omnes ſic pugnandi ſtudio incenſi ſunt, vt hoſtes ſupra trecentos occiderent, & reliquos in effuſam fugam compellerent: quos Ataidius inſequi noluit, veritus, nè rurſus hoſtes copijs vndique, vt gentis mos eſt, influentibus adiuti, in noſtros inſequendi ſtudio diſſipatos inuaderent. Itaq; cum præda reuertere ſtatim maluit. Sed ciuitas procul aberat: & hoſtes rurſus à timore refecti, cum maioribus copijs in eum inuecti ſunt. Noſtri eorum impetum ægrè ſuſtinebant, ita tamen, vt ordo minimè turbari, quámuis hoſtes acriter inſtarent, vlla ratione potuerit. Ataidi⁹ cùm aliter ſummum periculum vitari non poſſet, omnem prædam & impedimenta dimiſit. Fuêre in hac excurſione atque reuerſione è noſtris homines tredecim deſiderati, equi decem & ſeptem occiſi. Alios triginta equos Ataidius interficere iuſſit, propterea, quod nimio labore

Aliud prælium.

Luſitanorum victoria.

Redintegratum prælium.

Luſitanorũ clades.

fatigati, ingredi minimè poterant, & noluit eos in hoſtium poteſtate relinquere, nè illis contra noſtros vterentur. Eodem rurſus Anno Ataidius, cùm exploratum habuiſſet, quinque & viginti hoſtium turmas indè triginta duobus paſſuum millibus diſtare, eos adoriri conſtituit. Cùm verò multi partim Iudæi, partim Saraceni in vrbem cum mercibus & vario commeatu fortè conueniſſent, portas occludere, & cuſtodes apponi iuſſit, nè quiſquam illius iniuſſu egredi poſſet, nè hoſtes de re, quam is moliebatur, admoneret. Eodem die, qui fuit vigeſimus tertius menſis Octobris, primis tenebris quadringentos equites & quingentos pedites eduxit. Agmineque ſilenti cùm diluceſceret, eò, quò intenderat, peruenit, & hoſtes imparatos adortus continuò fudit: ſupra trecentos occidit, quingentos atque ſeptem viuos cepit: præda pecorum, & armentorum tanta fuit, vt duo millia paſſuum occuparet. Ataidius tamen cum via eſſet longa, & confragoſa, & timeret, ne hoſtes vndique aſciti, in eum tantis gregibus impeditum incurſarent, maximam prædæ partem omiſit, ipſe cum reliqua profectus eſt. Cùm verò viam explorato faceret, certior factus eſt, Almedina trecentos equites egreſſos eſſe, vt illum aggrederentur. Is greges & impedimenta in medium agmen inferri iuſſit, & agmen poſtremum in quod hoſtes erant impetum illaturi, firmauit. Cùm hoſtes igitur in poſtremum agmen impetum ferociter intuliſſent, tanta vi repreſſi ſunt, vt non auderent deinceps propius accedere. Ataidius abſque vllo impedimento vrbem cum pręda, cum iam nox eſſet, ingreſſus eſt. Cùm hac ratione Mauri finitimi grauia damna frequenter accepiſſent, ſtatuerunt pacem poſtulare, & imperium Emmanuelis accipere. Fuerunt autem multi pagani, & montani, multæque præfecturæ, oppida etiam complura, & vicinitates, quæ ſub Emmanuelis imperium atq; ditionem ſubiunctæ ſunt, & omnibus tributum, quod quotannis penderent, imperatum. Erat autem maximus frumenti numerus, qui hoc tributo continebatur.

Alia Ataidij in Mauros excurſio.

Luſitanorum victoria.

Maurorū in Luſitanos irritus impetus.

Maurorū cum Luſitanis pax.

tur. Tantus autem metus erat hoſtibus iniectus, vt Marrochienſibus etiam ſolicitudinem non mediocrem afferret, vſque adeò, vt multi illinc in longinquas terras diſcederent, ne ſingulis propè horis cladis repentinæ nuncio trepidarent. Soli qui fœderati, & vectigales Emmanuelis erant, ſecuri viuebant, & fundis ſuis impunè fruebantur. In omnibus his rebus ſiue ad belli adminiſtrandi rationem, ſiue ad vectigalium amplificationem pertinentibus, inſignis opera fuit Iehabentafuſi, cui rex Emmanuel, vt diximus, veniam impertiuit, eumque donis atque muneribus affecit. Quid Lemio, dum hæc omnia gerebantur, acciderit, antequam in Indiam perueniret (nondum enim id commodè facere licuit) conſentaneũ eſt oratione perſtringere. Is è Gardafumenſi promontorio profectus, Armuzium petiuit, ad Regemque miſit, qui diceret, ſe eò Regis Emmanuelis iuſſu perueniſſe, vt ei rebus omnibus, ſiue quæ ad inſulæ propugnationem, ſiue quæ ad Regis ipſius dignitatem pertinerent, operam nauaret. Orabat deinde, vt omnes offenſas, quas ab Albuquercio acceperat, obliuione contereret, & à Luſitanis deinceps omnia amicitiæ ſingularis officia expectaret. Quòd autem ad inſulæ defenſionem attinebat, ſe non ignorare, Regem multos Principes inuidia furentes circunſtare, contra quos confidebat non inutilia vnquam fore Luſitanorum præſidia. Quibus tamen, vt ſine periculo in inſula conſidere, & facilius vrbem tueri liceret, opus eſſe loco munito, qui maius & vtilius ipſi Regi, quàm Luſitanis præſidium afferre poſſet. Petebat igitur, vt fieret ſibi poteſtas arcis illius perficiendæ, quam Albuquercius inchoârat. Coieatarus reſpondet, omnia ſe quæ cum Albuquercio pacti fuerant, libentiſſimè facturos: quod verò ad arcem attineret, nullo modo paſſuros eſſe, ad perfectionem adduci. Quindecim millia numorum aureorum, vt fuerant cum Albuquercio depacti, ſoluunt: Lemium liberaliter inuitant, & Luſitanos omnes comiter accipiunt. Lemius quia vires non habebat, quibus bel-

RES INDICAE.

De Lemij rebus geſtis.

Lemij ad Armuziẽſem regem Legatio.

Armuzini Regis reſponſum.

lum inferret, pacis ſimulatione contentus, poſt duos menſes (citius enim per anni tempus minimè licuerat) indè diſceſſit, & Maſcatem petijt, & indè, vt ſuperius dictum eſt, Vaſcum Sylueiram in Indiam miſit, qui in claſſis ſupplementum naues aliquot ab Almeida flagitârat. Zacotoram deindè profectus eſt, vbi in morbum incidit, cuius depellendi gratia (erat enim cælum regionis illius inſalubre, & paluſtres humores infeſti) in Melinden nauigauit. Albuquercius, iam enim imperium gerebat, per Antonium Nogueiram Alfonſum Norognam arceſſiuit, & Lemio per literas ſignificauit, ſe propter incommodum Calecutij acceptum (timebat enim, nè multi ſublatis animis contra Luſitanum nomen res nouas molirentur) claſſem minuere non poſſe. Cùm primùm ipſe motus comprimeret, tunc per ſe auxilium allaturum. Cogitabat enim in Arabicum ſinum proficiſci, vt cum Sultani claſſe, quã rumor breui venturam nunciabat, dimicaret. Rumor tamen inanis extitit. Sed Lemius nondum Melinde redierat. Franciſcus Pereira Berredus, & Alfonſus Norogna in Noueiræ nauem ingreſſi, cum illo mare interim peragrabant, vt prædas agerẽt. Vnam verò nauem maximam Cambaienſem opibus maximis refertam cepêre. His opibus elati, diutius expectare noluerunt, ſed in Indiam tranſmiſêre. Prætereuncti autem Baticalam, ſæua tempeſtate iactati ſunt, & Cambaienſis nauis cùm magiſtri Saraceni ductu Dabulem peteret, vadis alliſa atque perfracta fuit, & Luſitani capti ſunt, & in Zabaimi poteſtatem peruenêre. Eadem tempeſtate cùm Noueira Cambaiæ quendam portum ciuitatis, quam Damam appellant, ſubire contenderet, nauis illius fracta fuit, & Alfonſus Norogna vt dictum eſt, eò quod ſe in mare, vt in littus enataret, præproperè cum nonnullis dimiſerat, fluctibus hauſtus eſt, & omnes qui illum ſecuti ſunt, eundem caſum ſubiêre. Reliqui omnes capti, ad Cambaiæque Regem perducti ſunt, de quibus iam antea diximus. Franciſcus Pantoia quẽ ſimiliter Albuquercius Zacotoram miſerat, cum Indicum

Albuquercij ad Lemium literæ.

Luſitanorũ aliquot aduerſa fortuna.

Dama oppidum.

eum pelagus traieciſſet, nauem ingentem, Meri nomine, cui præerat vir Cambaiæ regi ſanguine cōiunctus, quæ eadem tempeſtate conuulſa, iactum fecerat, intercepit, Zacotoramque perduxit. Ibi Odoardum Lemium iam Melinde reuerſum offendit. Arci tunc Lemius Petrum Corream præfecerat. Præfectus enim morbo ſublatus fuerat. Nauem verò, quam Pantoia in curſu ceperat, fruſtrà repugnante Pantoia, Lemius ad ius ſuum pertinere diſputauit, eò quòd in regionibus ſibi ad gerendum bellum aſſignatis capta fuiſſet. Itaque nauem & omnia, quæ in ea reperit, in ſuã poteſtatem redegit. indè profectus in Indiam, ab Albuquercio magnis honoribus acceptus fuit, multaque illius gratia Albuquercius effecit, quib⁹ quemuis facillimè ad ſtudium allexiſſet, illum tamen nullo modo potuit ad rationes ſuas adiungere. cùm verò de cōſilio, quo ſtatuebat Goam aggredi, cum illo diſſeruiſſet, Lemius operam ſuam pollicitus fuerat. Attamen multum de illius dignitate clam detraxerat, & laudibus illius paſſim obtrectauerat, Goamque capi non poſſe, & ſi caperetur, nullam vtilitatem rebus Luſitanis allaturam eſſe diſputauerat. Multi ſermonibus illis libenter aures præbuerant, & ſermones ferebantur, quibus offenſiones grauiſſimæ, & diſſenſiones turbulẽtiſſimæ cōcitari facillimè potuiſſent, ni Albuquercius partim diſſimulãdo, partim lenitate & comitate, hominis vel ambitioſi vel inuidi inſaniã mitigãdo, malo naſcẽti reſtitiſſet. Sed non tantum profecerat, vt Lemius fidem illi præſtare, quam dederat, vlla conditione vellet. Nec enim illi quidquam opis ad Goæ expugnationem conferre voluerat. Sed caſus quidam interuenit, quo materia omnis diſcordiarum amputata fuit. Naues enim è Luſitania poſt expugnatam Goam cum literis Regis Emmanuelis appulſæ ſunt, quibus literis Emmanuel Lemio præcipiebat, vt Albuquercio claſſem traderet, & ipſe in Luſitaniam reuerteretur. De captiuis interim Albuquercius agere cœpit. In naui, quam Pantoia ceperat, eiuſdem nauis Dominus, nomine Aleacamus,

Cambaienſis nauis à Pantoia capta.

Lemij cũ Albuquercio ſimultas.

Captiuorũ aliquot permutatio.

vt diximus, Regi Cambaiæ ſanguine propinquus, captus extiterat. Huius Principis permutatione confidebat Albuquercius facillimum negotium fore. Re igitur cum Alcacamo communicata, mercatorem in Cambaiam miſit, qui cum Rege de redimendis captiuis, hominis propinqui permutatione, qui maximum apud illum locum obtinebat, ageret: negotium expeditum fuit. Itaque Iacobum Corream, & Franciſcum Pereiram Rex miſſos ſtatim fecit, ea conditione, vt ſi res minimè conueniret, rurſus ad ſe redirent: ad quod ſine fraude vlla gerendum, illi ſeſe iureiurando conſtrinxerant. Ex his intellexit Albuquercius, quo caſu Norogna ſororis ſuæ filius interierat. Lemius in Luſitaniam reuerſus eſt. Albuquercius poſt illius profectionem graui cura liberatus (nec enim Lemius cōtineri poterat, quin illi quibuſcunque rebus poſſet, officeret) animo magis vacuo Reip. conſeruandæ, & muneribus aſſignandis incubuit. Mulieres indigenas, vt cum Luſitanis matrimonio iungeret, enixe operam dedit. Milites filios, eorum vxores nurus appellabat: eas domum deducebat, & viros muneribus alliciebat, ita, vt multò plura, quàm in illis ciuitatis nouæ (ſic enim appellare licebat eam, in qua noui mores & inſtituta ferebantur) initijs expectari poterant, matrimonia celebrarentur. Neque ſegnius reliqua omnia, quæ ad vrbis munitiones, & ciuitatis ordinem & defenſionem neceſſaria videbantur, excogitabat. Frequentes autem ad eum multorum regum legati ventitabant. Alij tributa imperata deferebant, alij vt pacem peterent, & amicitiam firmarent, veniebant: omnes operam ſuam in rebus omnibus quæ ad Regis Emmanuelis amplitudinem pertinerent, pollicebantur. Eos non ſtatim dimittebat. Volebat enim vt oculis vrbis munitionem, & claſſis, quam tunc ornabat, apparatum aſpicerent, & totius operis, in quod mentem intendebat, magnificentiam ſenſibus vſurparent: vt earum rerum admiratione defixi, conſtantius in fide permanerent. Illi ad eum venerabundi accedebant, & alij

Luſitanorum cum Indis nuptiæ.

Frequētes ad Albuquerciū legationes.

alij hominis grauitatem admirabantur, alij ſuauitatem & comitatem laudibus efferebant. Goæ celebritas & frequentia cum Regis maximi curia conferri merito poterat. Hæc omnia quamuis in natura Albuquercij ineſſent, is tamen de induſtria omnia ſignis illuſtriora faciebat, vt maiorem ſui admirationem incuteret, & ea grauitatis ſpecie multo facilius homines in officio contineret. Hoc præterea aſſequebatur cùm tam citò legatos non dimitteret, vt maioribus interim copijs inſulam muniret, & virtutis documenta coram omnibus, qui eò conuenerant, ſtatueret. Zabaimus enim Idalcamus inſulæ repetendæ ſtudium non intermittebat. Illius autem Dux Melichius Agriaicus in eam magnis copijs ſtipatus inuaſit: qui tamen eo tempore fuit à noſtris cum ſtrage & ignominia repulſus. Miſit Albuquercius inde Iacobum Fernandum Begienſem cum tribus nauibus in Zacotoram, vt arcem eam, quam prorſus rebus Luſitanis inutilem, & maximis periculis expoſitam iudicabat, euerteret, & Luſitanos, qui eam tuebantur, in nauibus acciperet. Interim Iacobus Mēdezius Vaſconſelius ad illum adijt. Merita in eum ſua commemorauit, atque petijt, vt claſſem, qua erat Malacam (quod ſibi munus fuerat iniunctum) petiturus, inſtrui iuberet. Albuquercius multis verbis eum ab inſtituto deducere conatus eſt. Sibi communi Ducum omnium conſilio decretum fuiſſe, minimè conuenire, vt virum tanta virtute præditum, in peſtem ſine vllo fructu ruere permitteret. Opus eſſe difficillimum, quod non niſi claſſe maxima confici poſſet. Periculoſū eſſe eodem tempore duas res difficillimas ſuſcipere. Sibi iter inſtare, quo erat in Sultani claſſem inuaſurus. Fieri non poſſe, vt ſimul claſſis, qua Malaca pœnas ſceleris conflati lueret, inſtrueretur. Illum deinde multis verbis orare inſtitit, vt ſecū, vt in Goa fecerat, nauigare vellet, vt illius virtute facilius hoſtes opprimeret. Eo bello profligato, ſe daturū operam, vt is in Luſitaniam multis ornamentis, vt par erat, affectus rediret. Hoc reſponſo Vaſconſelius grauiter

Zacatorēſis arx ab Albuquercio iuſſa euerti.

Vaſconſelij cū Albuquercio de Malacenſi profectiōe contentio.

uiter offenſus, ſibi data eſſe verba conqueſtus eſt. Et quando tam malè meritis ſuis eſſet gratia relata, ſe Malacam omninò omnibus inuitis petiturum. Ideo namque in Indiam ſe veniſſe dicebat, non vt Ducibus Luſitanis obtemperaret, ſed vt Regis inuictiſſimi mandata conficeret. Albuquercius cum illum in ea nauigandi ſententia nimis obſtinatum animaduerteret, illi & Ducibus, qui comites illius erant, exilij: magiſtris atq; nautis, extremi ſupplicij pœnam propoſuit, ſi è portu iniuſſu ipſius ſoluerēt. Nihilominus ille cum reliquis Ducibus vna nocte anchoris ſolutis è portu diſceſſit. Albuquercius Duces alios confeſtim miſit, qui triremibus & ſcaphis inſtructis illum conſequerentur, atq; reuocarent: ſi id facere recuſaret, naues illius in alto mergere iuſſit. Ij iuſſa faceſſunt. Et cùm Vaſconcelius parere noluiſſet, tormentis nauem, qua vehebatur, acerrimè verberare inſtituunt, antennamque maximā deijciunt, & duos nautas interimunt, & illi exitium minitantur, niſi ſtatim in portum vnde ſoluerat, rediret. Redijt tandem, & in cuſtodiam traditus eſt: lataq; ſententia fuit, vt is vinctus in Luſitaniam duceretur, & quidam ex nauarchis, Hieronymus Cernichius nominabatur, quia ſuaſor & impulſor audaciæ fuerat, & acrius, quam reliqui omnes, Albuquercij imperio reſtiterat, ſecuri feriretur: & magiſtri, qui imperium audacius contempſerant, ſuſpenderentur. Duo ex magiſtris continuò ad ſuſpendium adacti ſunt. Reliqui ducebantur. Sed cum legatus regis Narſingæ, & legatus etiam Regis Cambaiæ, nobilitatis Luſitanæ precibus adducti, ad Albuquercium adijſſent, & illum ſuppliciter orarent, vt erratis hominum illorum veniam præberet, is omnibus, qui nondum morte affecti fuerant, ignouit, eoſque exilio multauit: nauarchos nauium præfectura priuauit, & exilij gratia in Luſitaniam deduci iuſſit. Sic autem imperium ſeuerè ſanxit & humanitatis etiam partes in iudicio ſuſcepit, & legatos Regum maximorum non mediocri beneficio, vt præ ſe ferebant, obſtrinxit. Rebus ita conſtitutis, & vrbe va-

Vaſconcelium ab Albuquercio deficit.

Vaſconcelij cū Albuquercio de Malacē ſi profectione contentio.

lido

lido præſidio munita, Goa cum claſſe viginti trium nauium profectus eſt. Cùm verò occaſum verſus, vt Arabiam peteret, curſum inſtitueret, tempeſtatis aduerſæ reflatu Goæ rurſus portum ſubijt. Ibi cùm idem ventus nihil remitteret, & nauigandi tempus elaberetur, conſilio cum Ducibus habito, ſtatuit Malacam (ad eam namque petendam ventus valdè ſecundus erat) nauigare. Itaque Cochimum verſus curſum direxit. Ibi Petrum Fonſecam Caſtrenſem, & Menendum Alfonſum, & Simonem Vetulum, & Antonium Salam, cum certo nauium numero reliquit: quibus omnibus Emmanuelem Lacerdam præfecit, & illis imperauit, vt cùm primùm ver appeteret, quod initio Auguſti menſis aduentat, oram Calecutienſem peragrarent, & bellum Calecutienſibus, illorumque ſocijs inferrent, & in Goam excurrerent, ne quiſquam, dum is abeſſet, inſulæ perniciem moliri conaretur. Rerum autem maritimarum præfecturam Odoardo Melio Serpenſi cõmiſit. Inde cum decem & nouem nauibus & octingentis viris Luſitanis, & ſexcentis Indis vela dedit. Nauem vnam Cambaienſem in eo curſu, ante, quàm Cori promontorium ſuperaret, excepit. Ibi cum claſſis maximis fluctibus agitaretur, vnam triremem amiſit: homines tamen, qui ea vehebantur, conſeruati ſunt. Alias deinde tres naues mercibus valdè precioſis onuſtas, quæ Malacam ſimiliter petebant, expugnauit. In Zamatram deinde inſulam delatus, naues in Pedirenſi portu conſtituit. Rex illi continuò nauem & Luſitanos dono miſit. Ij erant ex illis, qui Malacæ relicti a Siqueira fuerant, & inde fugientes ſeſe in Pedirenſis Regis fidem contulerant. Vnus ex illis, cui nomen Ioannes Viegas erat, Albuquercio narrauit, poſt Siqueiræ à Malacenſi portu digreſſum, Bendaram Regi inſidias comparauiſſe, & ob eam rem capitale ſupplicium pertuliſſe. Expoſuit deinde, quomodo Nahodabeguea, qui Princeps erat illorum, qui ſimulachrorum ſuperſtitione conflictati, à Mahumetis ſacris nefarijs abhorrent, ciues ad Luſitanorum perniciem ſolicitarat: qui

Albuquercij expeditio Malacenſis.

3 naues Malacẽſes captæ.

Bendara maieſtatis damnatus.

tamen cum Bendara ſceleris ſocietatem coiuerat, & huius maleficij conſcientia oppreſſus, aufugerat, & in Pacemenſi regno, quod eiuſdem inſulæ pars eſt, tandem conſtiterat. Albuquercius pacem cum Rege Pedirenſi ſanctiore fœdere confirmata, Pacemenſe regnum petijt. Ibi colloquio cum Rege habito, ab eo, vt ſibi Nahodabegueam traderet, enixè contendit. Is cum fidem daret, ſe illum traditurum, non modo id non præſtitit, verùm Nahodabegueam, vt ſubterfugeret, admonuit. Inde fœdere ſimiliter percuſſo Albuquercius mouit, & nauem poſt dies aliquot maximam conſpicatus, in eam inuectus eſt. Qui erant in naui, noſtris acri animo reſtiterunt. Ex illis tamen quadraginta cæſi ſunt. Cùm verò noſtri nauem ſcandere properarent, flamma ſubitò vectorum opera ſuſcitata, noſtros vehementer exterruit, & à naui longè diſcedere compulit. Et, vt poſtea compertum fuit, flamma illa artificio quodam facta, non exurit, et facilè quoties eis, qui eam excitarunt, libet, extinguitur. Inde cum claſſis in anchoris cõſiſteret, noſtri aliam nauem conſpexêre, quæ velis & remis, vt aliæ multæ generis eiuſdem, impelli ſolebant. Albuquercius miſit continuò duos duces, vt ſcaphis inuecti, eam ad illum traherent. Nautæ metu perterriti ſeſe in mare præcipites eiecerunt. Nahodabeguea ea naui vehebatur, & Malacam petebat, vt Regi Luſitanæ claſſis aduentum nunciaret, vt ea ſedulitate Regem ad veniam tribuendam inflecteret. Nahodabeguea cùm nullam vitandæ cladis meritæ rationẽ inueniret, maluit cum famulis ſuis viri fortis officio functus occumbere, quàm ſupplicio ſuo noſtrorum oculos ſatiare. Itaque tanta vi repugnauit, vt nemo fuerit è noſtris, qui non ex eo certamine vulneratus abiret. Hoſtes omnes cæſi ſunt. Nahodabeguea multis vulneribus conciſus ita cecidit, vt nullum ſanguinem è vulneribus emitteret. Cùm tamen noſtri illum nudaſſent, & armillam ex auro factam, in quam erat lapis quidam incluſus, detraxiſſent, magna repentè vis ſanguinis ex illius vulneribus emanauit. Lapis ex beſtijs

Pacemẽſe regnum.

Nauis facticij & innoxij ignis beneficio ſeruata.

De alia naui capta et Nahodabegue cæde, nullo emiſſo ſanguine.

Mira ſiſtẽdi ſanguinis in lapide vis.

ſtijs quibuſdam eruitur, quas Siamenſes Cabriſias appellant, qui mirificam ad ſanguinem ſiſtendum vim continere dicitur. Noſtri progreſſi vlterius, duas alias naues ceperunt, quarum vna Malaca ſoluerat. Qui ea vehebantur, Rodericum Araugium, & reliquos Luſitanos, qui Malacæ relicti fuerant, incolumes eſſe nunciarunt. Tertius dies erat ab eo, quo nauis ſe primum armis, deinde flammis tutata fuerat, cùm eadem nauis ſe in noſtrorum conſpectum dedit. Ex ea homines duo in paronem deſiliunt, & rectà ad nauem prætoriã deferuntur. Ibi cùm accepta fide nauem ingreſſi fuiſſent, Albuquercium eiuſmodi verbis alloquuntur. Si verum fama prædicat, Imperator, adduci non poſſumus, vt arbitremur, te, ſi ſciuiſſes quam rem geramus, nauem noſtram fuiſſe armis aggreſſurum. Nec enim piratæ ſumus, vt ſceleris conflati pœnas luere debeamus: neque mercatores, vt diuitiarum magnitudine cupiditatem eorum, qui pecunias expetunt, acriter irritemus. Merces noſtræ ſunt, ea, quæ noſtræ nobilitati conueniunt, arma nempe, & virtus, atque fides. Tuum verò munus eſt, ſcelera ſupplicio perſequi, virtuti autem fauere. Nam & te Regis clariſſimi & inuictiſſimi Ducem eſſe nouimus, & virtutis egregiæ ſignificationem quamplurimis in locis dediſſe, compertum habemus. Hac igitur tui nominis fama prouocati, ad te fidenter accedimus, & ſuppliciter poſtulamus, vt homini per ſummum hominis malefici & iniuſti ſcelus bonis omnibus euerſo miſericordiam tribuas. Sultanus Zeinalus Pacemenſe regnum legitimo imperio continebat. Tyranni verò fraude regno pulſus eſt. Nos verò milites illius ſumus, fidem & officium ſequimur, & pro illius dignitate mori, ſi opus ita fuerit, minimè recuſamus. Nunc verò Iauam cum illo petebamus, vt auxilium ab incolis inſulæ peteremus. Verùm cum is claſſem iſtam videret, non aliam nobis opem quærendam exiſtimauit. Si enim Regis nomen alias nationes mouere poteſt, multo magis te ad miſericordiam, qui tanta fide pro Regis tui nomine nullum vitæ pe-

Zeinali Pacemẽſis regis ad Albuquerciũ legatio.

riculum recuſas, inflectet. Te igitur Rex noſter orat, vt hanc cauſam dignam tua fide, & tua virtute ſuſcipias, & illum calamitate indigniſſima vexatum in regnum reſtituas. Quod ſi feceris, res à te geſtas clarius illuſtrabis, hominemque gratum & memorem beneficio tibi in perpetuum deuincies. Hac legatione Albuquercius valdè lætatus eſt, Regemque primum per Fernandum Petreium Andradium, deinde per ſe, eò quòd acceperat illum inualetudine laborare, ſalutauit. Pax inter illos facta, fœdusque percuſſum fuit, ea conditione, vt ſi Albuquercius illum in regnum reduceret, is ſtipendiarius Regis Emmanuelis eſſet, & ſingulis annis certum auri pondo pro regni facultate tributi nomine penſitaret. Hac re ex animi ſententia geſta, Malacam ſecum Zainalum perduxit. Kalendis Iulij, anno, M D xj. ad inſulam paruam, quę Malaca ictu tormenti diſtat, claſſem applicuit. Erant in eo loco naues quamplurimæ in anchoris conſtitutæ, quæ vt ſe inde proriperent, metu perterritæ feſtinabant. Albuquercius cùm publice teſtari feciſſet, ſe non bellum niſi eis, qui hoſtilia molirentur, afferre, omnibus metum abſterſit. Quinque Sinarum nauarchi, qui ibi cōſiſtebant, illum adierunt & ſignificârunt, Regem Malacæ cùm eum adfuturum literis & rumore multorum multis antè diebus cognouiſſet, ſe ſe ad bellum ſummo ſtudio comparaſſe. Deinde ſi bellum fieret, operam ſuam policiti ſunt. Se namque & Regis perfidi ſceleribus offendi, & Luſitanæ probitatis ſtudio concitari. Deinde ſuorum merita in Siqueiram retulerunt, vt magis fidem facerent, ſibi ſimiliter nihil antiquius officio futurum. Eos Albuquercius in cœnam inuitauit. Quod conuiuium fuit à Sinis Gallico & Germano more, maioribus poculis, & hilaritate ſumma celebratum. Poſtridie Rex miſit, qui Albuquercium nomine illius honorificè ſalutaret, & ſuſceptum contra Luſitanos ſcelus in Bendaram transferret, quem dicebat ob eam cauſam fuiſſe capitali ſupplicio damnatum. Se verò nihil malle quàm pacem, eamque libentiſſimè conditionibus æquis acceptu-

Albuquercij cũ Pacemenſi Rege fœdus.

Albuquercij in Malacenſe regnum aduentus.

5. Sinarũ cũ Albuquercio colloquium.

Malacẽſis regis ad Albuquerciũ fraudulenta legatio.

ptúrum. Albuquercius reſpondit, ſe minimè à pacis conditionibus abhorrere. Sed vt intelligeret, Regem pacem velle & ſcelus contra Luſitanos nefariè conflatum deteſtatum fuiſſe, eſſe in primis neceſſarium vt Luſitanos liberos ad ſe venire permitteret, & bona quę direpta fuerant, reſtitueret. Ad hæc rex Luſitanos varijs in locis diſperſos eſſe dixit, & aliquot ex illis in Mahumetis nomen iuraſſe, quos per religionem Chriſtianis tradi minimè liceret. Quod autem ad bona attineret, ea non illius ſponte direpta fuiſſe: & prætereà maximam illorum partem in Luſitanis alendis fuiſſe conſumptā. Hæc & alia eiuſmodi vltro citroque per nuncios agebantur, ex quibus intelligi poterat, Regem velle Albuquercium ludificari, vt incautum & ſpe compoſitionis erectum opprimeret. Hæc mente cernebat Albuquercius & ex literis etiam Araugij, & ex mercatorum quorundam ſermonibus accepit, expectari ab illo claſſem maximam, qua facilius noſtros ancipiti prælio & à portu & ex alto diſtentos obrueret. In vrbe Rex ad nouem tormentorum millia partim ærea partim ferrea in munitionibus habebat. Et tam militum numero, quam omnibus bellicis inſtrumentis erat ad bellandum paratiſſimus. Vt tutius tamen rem gereret, claſſem illam expectare ſtatuebat. Albuquercius verò vt apud omnes nationes, quæ illic negotiabantur, teſtatum relinqueret, ſe inuitum ad bellum hominis iniuſtiſſimi fraudibus impelli, rem de die in diem differebat. Sultanus Zainalus hoc metu fieri ab illo ratus, graui diffidentia laborare cœpit, & ad regem nocte transfugit. Albuquercius ſequenti die in domos, quæ in æſtuarijs erant, & in ædificia ſuburbana, & in tres naues Cambaienſes, viris impigris ad eam rem gerendam miſſis, ignem conijci præcepit. Id non abſque magno certamine fieri potuit. Incendium tamen hoſtibus fruſtra repugnantibus excitatum, vrbem terrore compleuit. Rex ea re cōturbatus, Araugium cum Luſitanis reliquis ſtatim ad Albuquercium, miſit, ſeq; nihil malle, quàm pacem aſſeruit, illumque orauit, vt

Malacēſis exercitus & inſtrumenta bellica.

Belli Malacēſis initiū

Suburbij Malacēſis incendium

incen-

incendium reſtingui permitteret. Albuquercius facilè precibus aſſenſus eſt. Cambaienſes tamen naues exuri iuſſit. Araugius illum admonuit, Regem fraudes & inſidias machinari: nullam apud eum fœderis religionem ſanctam fore: opes illius malis artibus & ſceleribus infinitis amplificari. Et tunc eò, quod claſſem expectaret, quam cum ea, quam in portu iam habebat, coniungeret, dilationibus noſtros eludere conſtituiſſe. Rex naues multas mercatorum impedierat, quo minus è portu ſoluerent, vt illis in bellum, ſi opus eſſet, vteretur. Albuquercius Sinarum naues expeditas illis tradidit, eos tamen rogauit, nè prius abſcederent, quàm prælium ſpectarent. Ad Regem deindè miſit qui diceret, ſi pacem fieri vellet, vt locum ſibi in vrbe commodum aſſignaret, in quo arcem poſſet extruere, nè rurſus Luſitanis perditorum hominum ſcelere periculum intenderetur. Rex verò reſpondit, loci deſignationem Albuquercio ſe liberam permiſſurum. Sed cùm nihil expediret, & fraudes, quas ſimulatione contexerat, occultari diu minimè poſſent, Albuquercius rem vlterius differre noluit. Itaque vt exploraret, quo loco commodius vrbem oppugnaret, & quibus copijs Rex eam tueretur, & ordine, quo impetum reprimere niteretur, manè vrbem ſe inuadere velle ſimulauit. Hac re tentata cognouit Albuquercius, vrbis firmamentum in ponte, & in templo quodam, non procul à ponte ſito, conſiſtere. Itaque ea parte vrbem oppugnare ſtatuit. Inſequenti igitur die trireme & humilioribus nauibus in vrbem inuehitur. Hoſtes vt noſtros aditu prohiberent, vndique prouolant. Maioribus & minoribus tormentis acre nimis certamen inſtituitur. Noſtri tamen per medias flammas atque tela littus occupant. Albuquercius ibi duas acies inſtruxit. Vnam Fernando Petreio Andradio, & Ioanni Limico, & alijs quibuſdam ducibus attribuit, qua eam pontis partem, quæ erat cum templo coniuncta, armis aggrederentur: alteram ſibi reſeruauit, qua in frequẽtiorem vrbis partem, ad quam pons etiam ex aduerſo perti-

Malacẽſis Regis techne.

Albuquercij ad Malacenſem nuncius.

Malacæ vrbis oppugnatio.

Luſitanorum acies duæ.

pertinebat, inuaderet. Vtrobique erant ſtationes munitiſſimæ, & præſidia cum tormentis collocata, quibus pilarum multitudo, grandinis inſtar emiſſa, noſtris terrorem ingentem præbuiſſet, niſi contemnendi periculi conſuetudo, & laudis immenſa cupiditas cum rei benè gerendæ fiducia, &, quod caput eſt, numen Chriſti propitium ab eorum animis metum omninò depuliſſet. Itaque intrepidè in ſtationes inuadunt, hoſtes ſumma contentione reſiſtunt: vtrinque prælium animo magno ſuſtinetur. Hoſtes tandem pelluntur. Ea parte, qua Albuquercius cum copijs ſuis irruerat, hoſtes prius ſtationes deſerunt, eoſque Albuquercius cedentes inſequitur. Qui primus in ſtationem aſcendit, fuit Simon Andradius. Alteram verò ſtationem Ioannes Limicus primum ſubijt: hoſtes verò ſimiliter ea parte pulſi ſunt, & noſtri illos acriter vrgebant, donec ad agmen regium peruentum eſt: vbi hoſtes Regis præſentia confirmati conſtitêre. Rex caſtello, quod elephantus ingens tergo ſuſtinebat, cum aliquot è ſuis domeſticis vehebatur. Hunc alij elephanti ſimiliter inſtrati & armati ſequebantur. Tela è caſtellis frequentia decidebant. Elephanti enſes dentibus alligatos geſtabant: tantaque ferocia in noſtros irruebant, vt anteſignani pellerentur. Fernandus tamen Gomecius Lemius, & Vaſcus Fernandus Coutignus minimè ea re perturbati, reſiſtunt. Cùm vterque eorum in oppoſita viæ latera, qua elephantus gradũ violenter inferebat, conceſſiſſet, aditum ei liberum reliquerunt. Vtrinque deinde latera illius haſtis perfodiunt. Belua quamuis in principio certaminis ſit immanis & efferata, eſt tamen doloris impatiens, & facilè in ſuos quouis vulnere ſauciata conuertitur. Itaque cùm elephantus transfixus vtroque latere fuiſſet, rectorem, qui illi inſidebat, proboſcide deturbatum proculcat. Exanimari deindè (ſanguis enim illi vtrinque profluebat) mirificè cœpit. Rex eo metu confeſtim deſiluit. Elephantus in ſuos conuerſus, reliquorum elephãtorum aciem perturbauit. Omnes exterriti

Prælium.

Luſitanorum victoria.

Armatorũ Elephantorũ pugna.

Elephãtis regij cædes.

in

Elephantum fuga. in fugam verſi ſunt, neque rurſus vllis rectorum monitis aut minis in prælium compelli potuêre. Eo metu depulſo, Luſitani multò acrius inſtiterunt. Hoſtes cũ pro laribus & focis in Regis ſui conſpectu dimicarent, fortunarumque omniũ diſcrimen adirent, in ferrum *Rex vulneratur.* incredibili pertinacia ruebant. Rex cùm in manu non mediocre vulnus accepiſſet, è pugna dolore victus exceſſit, vt in ædibus ſuis curaretur. Id cùm illius milites animaduertiſſent, ſe in collem, in quo ædes regiæ ſitæ erant, paulatim ſubduxêre. Ibi verò conferti noſtrorũ impetum ſuſtinebant. Alia verò parte res erat in magnum *Albuquercij periculũ Limici ſubſidio depulſum.* diſcrimen inducta. Albuquercius enim erat hoſtium multitudine circunuentus. Ioannes Limicus præſidio, quod ſatis eſſe videbatur, in ponte relicto, vt illi opem afferret, accelerauit: tantoque impetu in hoſtes inuaſit, vt multi ſe in fluuium demitterent. Nautæ, qui erant in lẽbis, eos ad ſatietatem ſine vllo impedimento cædebant. Albuquercius aduentu Limici ingẽti periculo liberatus, ſuos ad pugnam de integro cãpeſſendam cohortatus eſt, & tubarum etiam cõcentu, vt maiorem animis alacritatem adderet, omnes excitauit, & in hoſtium aciem, quę viam latam inſederat, impetum dedit. Hoſtes quamuis principio acriter obſtitiſſent, *Redintegratum à Luſitanis prælium.* tandem fuſi fugatique ſunt. Itaque pontis parte præſidio nudata, Albuquercius continuò ſtationem in eodem loco vallo, & foſſa, & aggere muniuit, tormentaque diſpoſuit: munitioniſque illius cuſtodiam Nonio Vaſcio Albicaſtrenſi, & Georgio Leoni commiſit. Idem in alia pontis parte, quæ ad templum & regiam pertinebat, facere conatus eſt. Sed tanta vi fuit opus ab hoſtibus impeditum, vt perfici nullo modo poſſet. Pugna à prima luce ad meridiem perducta fuit. Albuquercius *Pars vrbis Malacẽſis incenſa.* tamen, nè præſidia, quæ in ſtatione diſpoſuerat, aliquod grauius incommodum ex ædibus vicinis acciperent, eas omnes munitiones ex vtraque parte incendere confeſtim iuſſit. Incendium in templum vſque, & in ædes regias penetrauit, bonamque illarum partem exuſſit. Sol in occaſum præcipitabat, & noſtri erant

erant ardentiſſimo ſole, & maxima laſſitudine ex nimio labore cõfecti. Albuquercius igitur copias in claſſem ea mente reduxit, vt cùm primum poſſet, in vrbẽ pluribus copijs ſtipatus ingrederetur. Hoſtium numerus, qui in eo prælio ceciderunt, iniri minimè potuit. Conſtat tamen, magnam cæſorum multitudinem fuiſſe. E noſtris tredecim cecidêre, ſeptuaginta grauiter vulnerati fuêre: quinquaginta tormenta capta ſunt, & ædes non paucæ direptæ. Multi ea nocte mercatores ex vrbe profugerunt, & Regulus quidam, qui illis dieb. Regis Malacæ filiã duxerat, neque nouæ nuptæ blanditijs cõtineri potuit, quin ſe in fugam daret. Eo tempore Vtetimutaraia Iaoenſis mercator, qui ſedẽ & domicilium in ea ciuitate multis annis habuerat, erat opibus & exiſtimatione externorũ omnium facilè princeps. Is cùm illius diei certamẽ cerneret, ea nocte ad Albuquercium cũ munerib. adijt, & ſupplices etiã preces adhibuit, fidemque dedit, ſe fore ſemper Regis Emmanuelis ducibus addictum, & iuſſis illorum omnibus obſequentem. Is fuit in fidem & amicitiam libentiſſimè receptus. Sinarum verò nauarchi ſimiliter ad Albuquercium de victoria gratulatum venêre, ſeque, ſi per illum liceret, ſtatim velle proficiſci dixerunt. Is eos commeatu iuuit, & munerib⁹ affectos dimiſit, vnumque Luſitanum ex illis, qui cum Araugio Malacæ capti fuerant, qui linguam Malacenſem probè nouerat, illis tradidit, quem erãt in Siamenſi regno, cùm oram illam legerent, relicturi. Per hunc enim regem Siamenſem ſalutare, & propenſam in illum voluntatem multis verbis oſtendere commodum arbitratus eſt, vt illum, cuius imperiũ erat ampliſſimũ, ad Emmanuelis ſtudium alliceret. Luſitanus quem cũ Sinis miſit, Odoardus Fernandus appellabatur. Is enſem cum capulo & manubrio ex auro pulcherrimè facto, & emblematis elegantiſſimè diſtincto, ad Regem cum baltheo operis eiuſdem, Albuquercij nomine deferebat. Noſtri eam noctem in curandis corporibus, & rebus ad prælium, quod inſtabat, præparandis conſumpſerunt. At

Cæſorum numerus.

Albuquercij ad Siamenſem regem legatio.

Hoſtiũ munitiones.

Rex alias ſtationes in locis magis in intimam vrbem reductis, quibus noſtri ex eo loco, quem occupârant, impetum illaturi videbantur, multo diligentius muniuit, in illoque multò plura tormenta diſpoſuit. In eaque parte, in quam Luſitanos inuaſuros exiſtimauit, clauos acutiſsimos è chalybe veneno mortifero tinctos ſub terram abdidit, vt noſtri cùm veſtigium imprimerent, vulnerati conciderent, & cum dolore ſummo ſpiritum ederent. Ea nanque eſt veneni illius natura, vt cùm primùm ſanguinem attingit, in viſcera repentè vim ſuam mortiferam diffundat. Hæc omnia Albuquercius indicio Ninachetuenſis, qui in Luſitanos erat voluntate propenſus, intelligebat. Cùm verò in pontis expugnatione maximum belli momentum ſtatueret, hoc excogitauit. Nauis Sultani Zaimalis, quam is, cùm fugit, deſertam reliquerat, erat maxima & firmiſſima. Eam tormentis, & varijs munitionibus, & commeatu etiam inſtruxit, ſaccisque lanicio goſſipino, ſimilique materia, quæ mollicie ſua tormentorum ictus excipit, neque facilè diſſipatur, infertis, nauis latera firmauit. Ea cùm æſtu deferretur, & ponti applicaretur, erat neceſſe, vt arcis inſtar in pontem promineret. Sed ea, tempore, quo maritimi æſtus, quos lunæ curſus & conuerſio moderatur, propter ipſius lunæ rationem multò remiſſiores ſunt, ad pontem applicari non poterat. AEſtus autem tunc vim ſuam intendunt, cum Luna vel ad Solem propius accedit, vel ab illo longius abſcedit. Cùm verò vel maximus illius ſplendor imminui, vel ab exortu augeri incipit, tunc paulatim eam vim, quæ ad ſummum peruenerat, in dies ſingulos remittit. Id igitur Albuquercius expectabat, & quò ſe vehementius in dies ſingulos æſtus incitabat, eò nauis propius pontem ſummo noſtrorum ſtudio pellebatur. Hoſtes interim minimè ceſſabant. Machinis enim multo pice, & oleo, multiplicique materia ad ſuſcitandam flammam accommodata comparatis, atque ſecundum fluminis naturam æſtu decedente contortis, vt nauem flammis abſumerent,

enixè

enixè contendebant. Noſtri verò lembis & ſcaphis ſubſidio feſtinanter occurrentes, machinas harpagonibus iniectis in alterutram fluminis partem detorquebant. Hoſtes verò in nauem nocte atque die pilas ingentes emittebant. Naui præerat Antonius Abræus. Huius cum vtraque mala glandis vnius ictu tranſfixa fuiſſet, Albuquercius illi vicarium repentè ſubſtituit. Is verò ſanè ferociter, Integri, inquit, mihi pedes ſunt ad diſcurrendum, & manus firmæ ad prælium conſerendum. Neque mihi ad cohortandum oratio deeſt: mentem verò ad imperandum Dei gratia ſanam gero. Quin etiam ſi in lecto grauiſſimis vulneribus acceptis decubuiſſem, ex eo facillimè poſſem, quæ in rem eſſent, mente & conſilio prouidere. Quare minimè patiar, quandiu animam duxero, alium in locum meum ſubſtitui. Ad hūc igitur modum, cùm vicarium è naui pelleret, non ſegnius, quàm ſi nullum vulnus accepiſſet, munere ſuo perfunctus fuit. At nauis tandem cùm æſtus maximi eſſent, ponti, cunctis hoſtibus fruſtra repugnantibus, applicata fuit. Poſtridiè Albuquercius ante lucem copijs eductis, in vrbem, ſicut antè fecerat, inuaſit. Prælium ea die multo crudelius exarſit. Multi vtrinque ceciderunt, & maxima hominum multitudo vulneribus debilitata fuit. Tandem ſtatio, quæ templū & ædes Regias muniebat, à noſtris capta, & hoſtes in effuſam fugam cōuerſi ſunt. Similiter cùm ſtatio illa, contra quā Albuquercius copias educebat, expugnata maximo cū labore fuiſſet, hoſtes inde ſe proripuerūt. Pontē ſimiliter Abræus omni præſidio nudauit. Ita vno tempore cùm è naui prælium iniretur, & quilibet hoſtes pro parte ſua fundere conaretur, & diu fuiſſet vtrinq; fortiſſimè dimicatum, hoſtes omninò fuſi ſunt. Rex vt opē ſuis afferret, cum tribus millib. hominū elephanto inſidēs accurrebat. Sed cū omnes ſtationes expugnatas animaduerteret, in ædes ſuas conceſſit. Noſtri illū propter hominū paucitatem inſequi noluerūt. Albuquercius in templū ſe contulit, iam à noſtris occupatum. Illius verò cuſtodiam illis ipſis, qui illud ex-

Animoſitas Abræi.

Atrox prælium.

pugnarant, commiſit. Indè in pontem redijt. In vtroque autem pontis introitu ſtationes excitauit, eaſque cupis terra oppletis, & ordine collocatis, atque firmè reuinctis circumuallauit, crebraque in illis tormenta, præſidiaque firma diſpoſuit. Cùm verò hoſtes interim in noſtros pilas & glandes immitterent, & multos opere impeditos conuulnerarent, Albuquercius duas acies inſtruxit, quas ducibus delectis attribuit, & illis imperauit, vt duabus vijs ab ea, quam hoſtes infeſtam faciebant, diuerſis ingreſſi, eos ex tranſuerſo adorirentur, neminique vitam concederent. Itaque multi ex hoſtibus cæſi ſunt, multo tamen plures ſe fugæ mandârunt. Albuquercius duas domus prope pontem, in frequentiore vrbis parte, quam ipſe ſibi expugnandam ſumpſerat, delegit, in quarum tectis (nec enim faſtigiatæ domus erant, ſed ad libellam in ſummo conſtratæ) tormenta collocauit. Lembos præterea & ſcaphas cum tormentis ſingulis in fluuij locis oportunis conſtituit. Nondum enim debellatum crediderat, & quaſi adhuc graue certamen inſtaret, omnia ſummo ſtudio comparabat. Sequenti die ædes regias oppugnare conſtituit. Sed Rex proxima illa nocte cum omnes opes, quas potuit, aſportandas in mediterranea loca curauiſſet, aufugerat. Cùm Luſitani milites in Regiam ſe illius diripiendæ gratia contuliſſent, eamque exinanitam reperiſſent, ea re grauiter offenſi illam coniectis vndique facibus incenderunt. Hoſtes, adhuc enim ſupra 6. hominum armatorũ millia in vrbe remanebant, in noſtros impetum ſæpè dabant: ſed cùm damnum nullum intuliſſent, & cladem nõ mediocrem accepiſſent, aufugerunt. Albuquercius, vico, in quo Vtetimutaraia habitabat, & domibus Ninachetuenſis, & Iaoenſium, & reliquorum, qui in fidem recepti fuerant, exceptis, vrbem diripiendam militi conceſſit. Præda ingens fuit, ſupra tria millia tormentorum capta ſunt: armamentaria erant vario commeatu, & inſtrumentis bellicis, & munitionibus referta. Hæc omnia, quæ ad claſſem reficiendam, & vrbem muniendam pertinebant,

Regis Malacenſis fuga.

Malacæ direptio.

bant, miles non attigit. Et tamen quinta prædæ pars, quæ ad Regē pertinebat, ducentis millibus aureorū nu morum æſtimata fuit, quamuis nec aurū, nec argentū, quod occultari potuit, miles in medium contuliſſet. Vndè conſtat, ſi Rex & mercatores opulentiſſimi opes ſuas poſt primum præliū ex vrbe in mediterranea loca non traduxiſſent, tantam prædam futuram fuiſſe, vt auaritiam infinitam militum ſatiaret. In his támen prælijs è noſtris circiter octoginta ceciderunt. Rebus ad hunc modum geſtis, Albuquercius mercatores, qui arma noſtris non intulerant, vt vrbem incolerent, fauoribus allexit, omnibuſque libertatem & leges ſuas reſtituit. Saracenis Vtetimutaraiam, reliquis gentibus, quæ ſimulacra colebant, Ninachetuenſem præpoſuit, vt tamen ab illis ad Luſitanos magiſtratus prouocatio eſſet, inſtituit. Et cùm Regem circiter paſſuū triginta millia prope flumen, quod in vrbem influebat, munitiones excitare percepiſſet, manum comparauit, eoque Duces miſit, qui munitiones diſturbarent, & hoſtes diſpellerent. Præda indè non mediocris abducta, & elephanti ſeptem capti ſunt. Rebus ita conſtitutis, in eo neruos omnes Albuquercius intendit, vt arcem ædificaret. Materiam ſuppeditabant ſepulchra regum & Principum, & ædes magnificæ belli impetu diſturbatæ: operas ſeruorum multitudo facilè præbebat, & ipſe operi vigilanter inſtabat, ita vt opus intra breue tempus ad tectum perueniret. Porrò autem comitate & orationis lenitate perfecit, vt magna hominum multitudo vrbis colendæ gratia vndiq; conflueret. Illis præterea leges dedit, pecuniamque ex auro & argento conflandam & cudendam, inſignibusque Regis Emmanuelis ſignandam curauit: & ex ſtanno etiam monetam inſtituit, grauiſſimaque pœna ſanxit, ſiquis alio genere pecuniæ deinceps vteretur. Laſſamanes, qui rerum maritimarum apud Malacę Regem præfectus extiterat, cùm vrbem non modò captam, ſed legibus & moribus rectè conſtitutam, Regiſque Emmanuelis imperium optimè fundatum cerneret, Regemq; ſuum

Malacēſis Reip ab Albuquercio conſtitutio ratio.

Arx Malacenſis extruitur.

Laſſamanis ad Albuquerciū legatio.

è vita diſceſſiſſe (dolore enim confectus interierat) animaduerteret, ad Albuquerciū legatum miſit, per quem poſtulabat, vt opera illius vteretur. Se namque non minore ſtudio pro Regis Emmanuelis amplitudine quoduis periculum aditurū, quàm pro defuncto Rege multis in locis adierat. Fuit ea legatio Albuquercio grata, dataque fide illum euocauit. Sed cum multi vererentur, ne, ſi is in vrbem rediret, aliquod maximum munus illi committeretur, inuidia ducti, hominē per literas abſterrent, atque perſuadent, Albuquercium de interitu illius cogitare. Interim Odoardus Fernandus, qui ad Siamenſem Regem miſſus fuerat, cum Siamēſi legato reuerſus eſt. Fuerat Luſitanus à Rege comiter acceptus, & muneribus ornatus. Legationis autem, quam Albuquercio Siamenſis expoſuit, ſumma hæc erat. Regi gratiſſimam fuiſſe illius victoriam: Emmanuelis regis imperium amplificatum cupere, & gentis clariſſimæ vicinitate delectari, nullumque ſe officium in omnibus rebus, quæ ad commodum & dignitatem Albuquercij, & Luſitanorum Ducum pertinerent, hominis amantiſſimi prætermiſſurum. Cum hac legatione Albuquercio dona miſit, nempe aureum poculum, & enſem cum aurea vagina, & annulū, in quem erat gemma maximi pretij ſatis eleganter incluſa. Albuquercius per eundem legatum Regis matri ampla ſatis munera miſit. Siamenſe regnum oram fermè omnem extremæ Indiæ, quæ ad ortum Solis ſpectat, & ad Septentriones inflexa, ſinu maximo, Sinarumque termino occidentali definita eſt, amplectitur: & inde ad Occaſum cum regno Peguenſi coniungitur. Promontorio autem, quod Malaca circiter centum & viginti paſſuum millibus abeſt, ſuperato, Malacam etiam imperio, vt diximus continebat. Duodecim millia elephātorum habere dicitur, è quibus quatuor millia ſemper ad ſubitos bellorum caſus armata ſunt. Ad hunc Albuquercius, vt pax ſanctiore fœdere firmaretur, legatos miſit Antonium Mirandam Azeuedium, & Odoardum Coelium, cum muneribus Regia magnificentia

Siamenſis ad Albuquercium legatio.

Siamenſis regni deſcriptio.

Variæ legationes tā ad Albuquercium

nificentia dignis. Alius deinde legatus à Iaoenſi Rege Malacam peruenit cum muneribus, quæ militaris viri ſpeciem referebant. Haſtas enim continebant, & bellica facinora, quæ Rex ediderat, in ſtromate goſſipino depicta, & ænea tympana, quibus apud gentem illam in bellis certamen acuitur. Similiter alij legati à Regibus finitimis, & à Zamatra, item à Rege Peguenſi, cuius imperium, poſt Gangem fluuium, ad Solis occaſum pertinet, & latiſſimis illiꝰ oræ terminis cōtinetur. Alij Reges pacem & amicitiam petebāt, alij libenter ſe Regis Emmanuelis imperium accepturos oſtendebāt. Omnes Albuquercium laudibus exornabant, & muneribus etiam oblatis ſtudium nominis illius, quo erant vehementer, vt apparebat, incenſi, teſtificabantur.

quam ab eodem miſſa.

LIBER

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſſIMI, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER OCTAVVS.

De bello Goenſi.

DVM hæc in vlteriore India geruntur, in citeriore res Goenſes in anguſtias adductæ ſunt. Zabaimus enim Dalcamus in poſſeſſiones, quæ Regis Emmanuelis nomine in continenti fuerant occupatæ, Puletacamum cum tribus millibus militum, quorum maxima pars Turcæ fuerunt, immiſit. Contra hos Melraus & Timoia, qui Luſitanorum partes ſequebantur, quatuor hominum millia, & quadraginta equites eduxerunt. Principio quidem Puletacamus in fugam verſus fuit. Sed cũ copias diſſipatas collegiſſet, in hoſtes incautos inuaſit, & Melraum atq; Timoiam in effuſam fugam coniecit. Hi ad Narſingæ Regem, cum exercitum maxima ex parte conciſum cernerẽt, & alium comparare minimè poſſent, ſe contulerunt. Timoia Melrao deprecatore, à Marſingæ Rege veniam impetrauit. Deinde contra fidem, vt rumore diſſipatum fuit, Rex illi cędem per miniſtros fraudulenter intulit. Hac victoria ſubla-

Melrai & Timoiæ fuga.

ſublatus Puletacamus inſulam traijcere conſtituit: atque primùm inſulæ habitatores ad defectionem ſolici- *Goæ incolarũ erga Luſitanos fides.* tauit. Illi fidem violare noluerunt. Hoc fuit Criſnę indicio (is erat inter incolas opibus & induſtria princeps & vectigalia tractabat) ad Rabellum, qui præfectus vrbis erat, continuò delatum. Is aditus inſulæ muniuit, eaque præſidia diſpoſuit, quibus hoſtes omni aditu prohiberet. Sed cùm Puletacamus noctem vnam pluuiam & caliginoſam, & tempeſtatibus infeſtam obſeruaret, copias per loca, quæ magis imminuta eſſe cognouerat, ratibus tranſmiſit. Duas Luſitanas naues cũ tormentis omnibus cepit, milites Luſitanos, qui nimis acriter obſiſtebant, occidit. Reliqua incolarũ præſidia in vrbem diffugiunt. Puletacamus excogitat quomodo ea Luſitanorum pręſidia, quæ erant in vrbe, foras exire cogeret, vt ita in vrbem præſidio nudatam inuaderet. *Puletacami techna in Luſitanos.* Coiebiquium (is vnus erat ex incolarum Ducibus, qui vectigalia Regia tractabant) per vnum è ſuis ad copias educendas perſuadere conatus eſt. Miniſter huius fraudis, Puletacami nomine ſuppreſſo, ſic enim erat iuſſus, Coiebiquium alloquitur, & quaſi transfuga, qui gratiam captare vellet, nunciat, ducentos Turcas in oppidum, quod Goa vetus appellabatur, inuaſiſſe. Incolas eos vndique circumueniſſe: Turcas erumpere conari. Si ſubſidium firmum mitteretur, fore, vt nemo ex Turcis euaderet. Rabellus Iacobum Fernandum Fariam exploratum miſerat: & manè cum acie inſtructa, vt, ſi opus eſſet, in hoſtes inueheretur, Fariam operiebatur, cùm fraudis miniſter interuenit, & ea, quæ fuerat iuſſus, expoſuit. Rabellus Coiebiquium, quid ſibi videretur interrogat. Is authorem ſibi minimè fide dignum exiſtimari dicit. At Rabellus iuuenta, *Temerarium Rabelli facinus.* & audacia, reique benè gerendæ fiducia, & optimis ſucceſſibus (facinora enim non pauca in bellis feliciter ediderat) erectus, facilè in fraudem impulſus fuit. Itaque minimè ſpectato Fariæ exploratoris aduentu cum equitibus quinque & triginta, & Indis quingentis egreſſus eſt. Proditor cum ſe quibuſdam aperuiſſet,

abſceſſit. Indi cognita fraude ſubſtiterant. Id Rabellus cùm multum in via proceſſit, non animaduertit. Cùm verò iugum collis ſuperaſſet, tredecim tantùm Indis ſe ſtipatum vidit. Inde circiter mille (tot enim intuentibus eſſe videbantur) hoſtes conſpicatus eſt. Eos autem equites quinque in ordinem cogebant. Ibi rurſus Rabellus de Coiebiquio quærit, quid ſibi videretur. Malè, inquit. Transfuga minimè comparet: hoſtes ſunt multò plures, quàm is nunciarat: noſtri metu perterriti, ſubſtitere: fraudem eſſe hominis perditiſſimi ſuſpicari poſſumus. Idcirco in vrbem redeundum cenſeo. Ego tamen in omni conſilio, quod ſequutus fueris, me comitem fideliſſimum ſine vlla recuſatione præſtabo. Deinde cùm Rabellus reliquos interrogaret, & nemo reſponderet (verebantur enim, ne, ſi vtile conſilium darent, id non prudentiæ, ſed timiditati tribueretur) Rabellus inquit, Agite commilitones: hæc eſt dies, in qua, quantum ſit in vnoquoque virtutis, apparebit. Vir quidam nobilis, qui Emmanuel Cugna appellabatur, orationem illius excipiens: Hæc eſt, inquit, ſententia, quæ mihi maximè placet. Omnes deinde è colle deſcē dunt, & hoſtibus appropinquantes, concitatis equis tanto impetu in eos inuecti ſunt, vt omnes in littus, vbi Puletacamus maiores copias è continente venientes excipiebat, compellerent. Tantus autem erat hoſtibus metus iniectus, vt multi cùm ſe in mare deijcerent, obruti fluctibus interirent. Puletacamus eos ab effuſa fuga continere non poterat. Ex Indicis copijs ducenti tā tùm (hi autem Malabares erant) aduenerant, & cum Luſitanis coniuncti, hoſtes metu diſſipatos inſequebā tur. Hoſtes trecenti cæſi ſunt. Erant in ſummo colle partetina: Aedes ita corruerant, vt magna parietum pars adhuc integra permaneret. Puletacamus in eas cum Turcis octoginta, quorum pars pedites, pars equites erant, ſe à fuga recepit. Eos Rabellus confeſtim adoriri conſtituit. Coiebiquius Rabellum à conatu deterrere conatus eſt. Dicebat enim Puletacamum intus latere: homines eſſe cum illo ſanè fortes, & rabie atque deſpe-

Luſitanorū victoria

rati-

ratione quodlibet magnum facinus,ſi cominus res gereretur,auſuros.Itaque præſtare, eminus eos ſine vllo periculo ſagittis configere. Sibique illam prouinciam depoſcebat. At Rabellus victoria inſolēter elatus, cum conſilium prudens aſpernaretur, cum equitibus quatuordecim (reliqui enim hoſtes fugientes cædebant) in parietinas ingreſſus eſt. Ibi hoſtes eum duabus ex partibus aggrediuntur,& equum haſtis confodiunt,& illum,ruina vehementer oppreſſum,interimunt. Simili caſu Emmanuel Cugna eiuſdem temeritatis pœnas luit, reliqui ex omni parietinarum ambitu pulſi ſunt. Hoſtes eos inſequi noluerunt. Erat enim periculum, ne,ſi rurſus prælium renouaretur,propter ſuorum trepidationem in ſummum vitæ diſcrimen inciderent. Itaque ſatis habuerunt eo die duos viros primarios occidere, & reliquos à capitibus ſuis auertere. Eò die ſatis perſpectum fuit, quātum inter bonum Ducem,& ſtrenuum militem intereſſet. Rabellus enim cum eſſet in armis acerrimus, ea temeritatis ſigna dedit, vt multi conſilium, quo fuerat Albuquercio Goæ præpoſitus, improbarent. Coiebiquius autem eo die laudem viri fortis & ſapientis Ducis obtinuit. Nam & valdè ſtrenuè dimicauit,& optimum conſilium dedit,cui ſi Rabellus obtemperaſſet, nunquam in eam calamitatem incidiſſet. Reliqui omnes in ordinem reducti, Goam incolumes peruenêre. Ibi communi conſilio Franciſcus Pantoia delectus fuit, q ciuitati præeſſet. Is in quo quidē puſilli & anguſti animi ſignificationē dare viſus eſt,oblatum munus repudiauit. Non.n. in eo ſtatu res Goenſes eſſe dicebat,vt quiſquam vir prudens ciuitatis tuendæ curā ſuſcipere deberet. Nobilitas & ciues vniuerſi eā prouinciā ad Iacobū Mendezium Vaſconſelium detulere. Is cùm munus animo ſanè cōfidenti ſuſcepiſſet, omnia, quæ ad vrbis tuendæ defenſionē neceſſaria videbantur, admodū ſtrenuè comparauit. Omnem commeatum,quem potuit,in vrbem intulit, munitiones inſtituit, vigilias diſpoſuit, omnia impigrè

Rabelli mors,temerè accerſita.

Coiebiquij laus.

Fr. Pantoiæ puſillanimitas.

Vaſconſelius Rabello ſuffect⁹.

& vi-

& vigilanter adminiſtrauit. Criſna verò cùm ab illo, vt intra muros cum ſuis admitteretur, enixè contenderet, id facilè conſequutus eſt. Ducenti tantùm Luſitani, & Indi ex fœderatis ſexcenti in vrbe tunc inerant. His exiguis copijs erat bellum ſuſtinendum, & obſidio etiam, ſi opus eſſet, toleranda. Puletacamus verò inſulæ totius poſſeſſionem occupauit. Porrò autem Benaſtarinum (eſt id oppidum in inſulæ aditu, qui ad Auſtrum pertinet, ſatis ad commeatum ex continenti ſubuehendum, & copias arceſſendas oportunum) caſtris delegit. In eo loco arcem inſtituit: maxima illius fundamenta iecit: eamq; ad ſummum perduxit, & tormentis ingentibus, & omnibus bellicis inſtrumentis atq; præſidijs egregiè muniuit; vt inde tam acri bello Luſitanos vexaret, vt inſulam deſerere cogerentur. Et interim nunc aperto Marte, nunc ex inſidijs ciuitatem oppugnabat. Sed Vaſconſelius illum perpetuò repellebat. Franciſcus verò Pereira Berredius cum triginta viris Luſitanis eò ſe contulit. Cuius aduentu, (tanta erat hominum penuria) Vaſconſelius mirificè lætatus eſt. At Puletacam⁹ cùm bellum extraheretur, Zabaimo ſuſpectus eſſe cœpit. Neq; defuit, qui nomen illius apud Zabaimum proditionis inſimularet. Is ſororem Rozalcamo, viro Turcæ, & in rebus bellicis ſpectato deſponderat. Eum Rozalcamum Zabaimus cum ſex millib. militum Goam miſit, & Puletacamo, vt illi exercitũ traderet, imperauit. Puletacamus ea ignominia grauiter offenſus, imperium Zabaimi cõtempſit. Rozalcamus, vt Puletacamum caſtris exueret, ad Vaſconſeliũ literas dedit, quibus dicebat, Puletacamũ Zabaimi iniuſſu in poſſeſſiones in continenti ſitas, quæ ad Emmanuelis imperium pertinebant, inuaſiſſe, & in inſulam traieciſſe. Se cum exercitu veniſſe, vt à Puletacamo tanti facinoris pœnas expeteret. Si Vaſconſelius illi opem afferre vellet, ſe Puletacamum intra paucos dies ex inſulæ finibus expulſurum. Spem deinde oſtendebat libertatis Luſitanis illis, qui apud Zabaimum capti detinebantur. Ij erant, qui facto naufragio, in Da-

Goenſis inſula ab hoſte recepta

Zabaimi cum Puletacamo ſimultas.

Rozalcami fraudulentæ ad Vaſconſelium literæ.

in Dabulis littus euaſerant. Vaſconſelius fidem homini perfido confeſtim adhibuit. Rozalcamus illius ope cōfirmatus, Puletacamum facilè ſuperauit. Quo facto tantum abſuit, vt Rozalcamus in fide permaneret, vt potius Vaſconſelio ferro flammaque minitaretur, ſi non protinus vrbe excederet. Bellum ita redintegratum multarum difficultatum cauſam noſtris attulit, qui tamen ita hoſtium impetum ab vrbis mœnibus reprimebant, vt iam non auderent illi ad muros accedere. Hyems appetebat, quæ cùm ſit in illis regionibus valdè ſæua atque turbulenta, maritimos exitus intercludit. Muri interim pars magna corruit. Illa ruina Rozalcamus debellatum eſſe credidit. Itaque ad eam partem, quam muro nudatam aduerterat, copias admouit. Ibi atrox prælium commiſſum eſt, quod ad veſperum perductum fuit. Multi ex hoſtibus cecidere, & è noſtris etiam nonnulli, inter quos Coiebiquius fortiſſimè dimicans, glandis vnius ictu percuſſus occubuit. Rozalcamus cùm vi ciuitatem expugnare non poſſet, aſtu vt eam caperet, ſummo ſtudio contendebat. Perpetuo autem tubarum concentu, & ſimulata incurſione noſtros vigilare cogebat, ita, vt peruigilio confecti, paſſim deciderent. Ioannes Machiadus, cuius antea mentio non ſemel facta eſt, cum apud hoſtes adhuc habitu & ſpecie Turcica verſaretur, agmen vnum ducebat. Is Vaſconſelium per literas admonuit, vt in locum, quem arbores binas appellat, cum primùm tuba perſtreperet, copias educeret. Fore namque vt faciliimè turmam hoſtium, quæ cum tubicine ibi ſolita erat conſiſtere, profligaret. Factum eſt ita. Multi ea nocte cæſi, reliqui in fugam compulſi ſunt, & muri pars, quæ collapſa fuerat, incredibili celeritate refecta. Noſtri interim fame grauiſſima laborabant. Nam & hyems erat impedimento, quo minus commeatus in vrbem inuehi poſſet: & Zabaimus omnes inſulæ aditus obſeſſos tenebat, ne cibaria ex continenti importarentur. Ea fames multis occaſionem attulit Chriſtianæ religionis abiurandæ, qui ad Rozalcamum nocte confugie-

Vaſcōſelij credulitas periculoſa.

Atrox prælium.

Coiebiquij mors.

Rozalcami ſtratagema.

Hoſtium clades.

Luſitanorum Goæ obſeſſorum fames.

Luſitani apoſtatæ fugiebant, & in Mahumetis nomen iurabant. Hi ſeptuaginta fuerunt, qui fidei & religionis immemores, vt corpus ad breue tempus alerent, animos in peſtem ſempiternam furenter & impiè detrudebant. Inter quos quidam homo honeſto loco natus, cui nomen erat Fernandus Lupius, extitit. At Machiadus, qui ſe ad eum diem Turcam ſimulârat, cùm videret homines Chriſtianos Sanctiſſimam Chriſti religionem deteſtari, dolorem eximium capiebat. Ea verò indignitate commotus, eo tempore, quo Chriſtiani fame cōfecti, & in extremas anguſtias adducti videbantur, vt fidem ſuam factis oſtenderet, voluit eiuſdem laboris & ærumnæ ſocietatem inire. Is duos filios ex muliere Saracena ſuſceperat, & vtrunque per ſe aquis luſtralibus in Chriſti nomen expiârat. Hos ad ſe perduci iuſſit, vt ſecum in vrbem intromitteret. Quod cum exequi minimè poſſet, facinus edidit valdè miſerandū. Maluit enim in ſanguinem ſuum ſæuiri, quam pueros infantes ſecta Mahumetis peſtifera imbuendos, in hoſtium poteſtate relinquere. Itaque nocte vtrunque ſuffocauit. Manè verò caſum filiorum acerbiſſimum deplorauit, & ſuam calamitatem cum multis lachrymis lamentatus eſt: dicebatque filios lamiarum præſtigijs fuiſſe miſerabiliter extinctos. Deindè cùm fingeret, ſe moleſtiæ leuandæ gratia velle per inſulam vagari, cum Luſitanis aliquot captiuis, & cum illis, qui CHRISTI religionem execranda perfidia violârant, ad vrbis muros acceſſit. Ibi orationem luculentam habuit, qua de vitæ breuitate, de ſempiternis ſupplicijs, de gloria immortali diſſeruit, & omnes adhortatus eſt, vt mallent in vita miſera & caduca, laboribus breuiſſimo temporis ſpatio definitis torqueri, quàm in futura ſupplicijs ſempiternis excruciari. Orationem eius, nemo ex illis, qui a religione defecerant, ad aures admiſit. Ipſe verò cum captiuis Vaſconſelij fide, quam antea, cùm primum id induxerat in animum, acceperat, in vrbem ingreſſus eſt. Eius aduentus non modò lætitiam Luſitanis attulit, ſed animos etiam

Pius Machiadi zelus.

Miſerandū Machiadi in liberos facinus.

Machiadi ad Luſitanos apoſtatas exhortatio.

Machiad⁹ ad obſeſſos Luſitanos transfugit

ſam illorum ad ſpem ſalutis erexit. Id enim numine diuino factum fuiſſe credebant, quòd cùm illis præſens adfuiſſet, non dubitabant, quin ſalutare præſidiũ eſſet intra breue tempus hominib. afflictis, qui opem illius implorabant, allaturũ. Rozalcamus vrbis oppugnationem nõ intermittebat. Cùm verò Vaſconſelius intellexiſſet, eum in loco conſidere, ex quo ciuitatem quatere tormentis maximis imperabat, cũ equitib. 80. in illum inuectus eſt: & cum vtrinque fuiſſet acerrimè dimicatum, noſtri tandem impreſſione facta hoſtes fuderunt, & ita in vrbem ſaluis omnibus reuerſi ſunt. Aliqui tamen vulnerati fuêre. Rozalcamus ea noſtrorum audacia perturbatus, ſpem expugnandæ ciuitatis abiecit. Itaque oppugnatione prorſus omiſſa, in eo pugnabat, vt noſtros fame ad deditionem compelleret. Vaſconſelius aliquid audendum ratus, Franciſcũ Berrediũ, quãuis & anni tẽpus, & hoſtium vigilantia ſummum periculũ nauiganti proponeret, in Baticalã miſit, vt indè cõmeatum aduceheret. Berredius longa naue, cui præerat, euectus, imperata tanta vigilantia & induſtria confecit, vt cùm Kal. Iul. Goa ſolueret, eodẽ menſe xx. parones cibarijs onuſtos Goam, hoſtib. inuitis, induceret. Ad hunc modum fames depulſa, & homines recreati ſunt. Hæc quidem in Goenſi bello gerebantur. At Begienſis, vt fuerat ab Albuquercio iuſſus, Zacotoram petijt: in curſu nauem vnam cepit, & Albuquercium, vt habebat in mandatis, aliquot dieb. expectauit. Cùm verò illum ex diuturna mora minimè in Arabiam eo anno nauigaturum eſſe cognouiſſet, ad Zacotoram naues appulit, & arcem diſturbauit, & homines, & tormenta, & munitiones, & commeatum in naues impoſuit: indè in Armuzium vela dedit, vt tributum exigeret. Tributum fuit illi ſine vlla recuſatione perſolutum, & honores non mediocres attributi. Indè in Indiam nauigauit, & in fine menſis Auguſti Goam peruenit. Illius aduentus fuit vniuerſæ ciuitati gratiſſimus. Ducebat enim centum Luſitanos ſanos atque beneualentes, & bellandi peritiſſimos.

Proſpera in hoſtes Luſitanorum excurſio.

Commeatus Goam inuectus.

De Begienſis in Zacotoram profectiõe.

Noua Goæ vrbis præſidia.

Prin-

Principio menſis eiuſdem redierat ex inſula Sancti Laurentij Ioannes Serranus, & Pelagius Sala, qui ſimili ratione magnam lætitiam ciuibus vniuerſis attulerant. Emmanuel item Laçerda, qui cum ſex nauium claſſe, vt oram Calecutienſem infeſtam faceret, Indicum illud mare peragrarat, cùm primùm per Anni tēpus licuit, in eandem vrbem commeatum varium & multiplicem, & ducentos milites Luſitanos induxit. His præſidijs ciuitas erecta, hoſtium conatus pro nihilo putauit. Mēſe deindè Septemb. Chriſtophorus Brittius in vrbem ſimiliter aduectus eſt. Is decimo nono die menſis April. Olyſippone ductu Garſiæ Norognæ ſoluerat. Garſia namque Norogna, filius ſororis Albuquercij, cum claſſe ſex nauium miſſus in Indiam ab Emmanuele fuerat. Quatuor ex illis in Mozambiquenſi inſula hyemauerant, duæ tantùm in Indiam tranſmiſerant. Vna, cuius Arius Gama nauarchus erat, Cananorem petijt, Brittius Goam delatus eſt. Interim Rozalcamus bellum non ſegniter adminiſtrabat. Præliū tandem, in quo Brittius primum agmen duxit, ſatis acre commiſſum eſt: hoſtes fuſi fugatique ſunt, & magna eorum pars à noſtris, qui eós inſequuti ſunt, ferro conciſa. Hoc prælio monitus Rozalcamus, ſeſe deindè à confligendo continuit. Satis habebat, inſulam præſidijs tenere, & arcem ſummo ſtudio munire. Ea arce perfecta, in eam commeatum & munitiones conuexit, & tam valido atque firmo præſidio muniuit, vt nulla ciuitas, aut caſtellum, quod ad Zabaimi ditionē pertineret, eſſet cum illa roboris multiplicis firmamento comparandum. Duæ interim naues à Melichiazio miſſæ, cum magno frumenti & orizæ numero Goam peruenére. Melichiazius enim cùm acciperet noſtros inopia laborare, naues illas, vt noſtros inopia leuaret, ad Vaſconſeliū miſit: ſeque omnia, quæ in rem Regis Emmanuelis eſſent, ſumma voluntate perfecturum, multis verbis oſtendit. Melichiazio gratiæ, vt par erat, actæ ſunt, & munera etiam miſſa. Belli deindè ratio mutata eſt. Noſtri namque excurſiones in arcem Bena-

Luſitanorum de Rozalcamo victoria.

Commeatus Goam à Melichiazio miſſus.

ſtari-

ſtarienſem crebrò faciebant,&,an eam expugnare poſſent,ſæpè tentabant.Dum hęc in India geruntur,Pontifex Maximus Iulius ſecundus concilium Piſæ celebrandum literis publicis indixit.De rebus,quę in concilio erant Regum Hiſpanorum nomine tractandæ, Rex Emmanuel cum Rege Fernando per Legatos egit.Fuit præterea negotium aliud maximi momenti, quod erat per vtriuſque legatos agitandum.Erat ſub id tempus in Caſtellæ regno vir quidam valdè nobilis, cui nomen erat Petrus cognomento Baſtardus: Is fuerat author exiſtimatus diſſenſionum quarundam quę inter Fernandum Regem,poſt Iſabellę vxoris obitum, cum Philippo Rege Maximiliani filio,Fernandi ipſius genero, concitatæ fuerant. Philippo autem mortuo, cùm Petrus Fernandi offenſionem pertimeſceret, in regnum Feſſenſe conceſſit. Ibi cùm apud Barraxam diuerſaretur, cuius tunc nomen in illa Mauritaniæ parte erat maximæ & virtutis, & potentiæ magnitudine celebratum, ſummam cum illo familiaritatem contraxit. Barráxæ autem gratia, cùm is ſe medium per literas interpoſuiſſet, Fernandus omnibus Petri erratis clementer ignouit. Petrus cùm Barraxæ literis ad Fernandum reuerſus eſt. Literarum ſententia huc in ſumma pertinebat, vt Fernandum ad bellum Feſſenſe plurimis verbis hortaretur. Ad id verò Barraxa operam ſuam pollicebatur,ſub ea conditione, vt Feſſæ rex cum eo tributo,quod Fernãdo viſum eſſet,ab eo crearetur. Hæ literæ Fernando, vt præ ſe tulit, non ingratæ ceciderunt.Itaquę Petrum cum literis ad Barraxam de eadem re continuò remiſit. Petrus Alcaſſarem Saguerium, quæ ciuitas tunc Regis Emmanuelis imperio continebatur, ſe contulit, & ab Roderico Souſa, qui tunc illi vrbi præerat, hoſpitaliter acceptus eſt. Ibi cùm Souſa Petrum de cauſa itineris illius percontaretur, is ſe dixit in grauiſſimam Regis Fernandi offenſionem, non peccatis ſuis,ſed maleuolorũ hominum ſermonibus rurſus incidiſſe,& ideò Feſſam diſcedere. Rodericus Souſa cùm eſſet mira ſagacitate præditus,

RES EVROPEAE ET AFRICANAE.

Petrus Baſtardus.

Barraxa Maurus Baſtardũ profugum hoſpitio excipit.

Barraxæ ad Fernandum Catholicum Legatio.

Solers Souſæ factum.

& in Petri verbis miram inconſtantiam perciperet, & aliquid etiam ſuſpicione conſequeretur, hominem ſecum tantiſper retinuit, dum literas, quas ad Barraxam ferebat, arte ſurriperet, atque reſignaret. Eas deindè deſcripſit, & iterum ſumma ſolertia conſignatas, in loco, vndè fuerant ſublatæ, repoſuit, hominemque dimiſit, & literarum exemplum ad Emmanuelem perferendum curauit. Id quod animo Fernandus agitabat, Emmanuel indigniſſimè tulit. Erat enim contra pactionem, quæ de regionum diuiſione inter illos facta fuerat. Pactionis autem illius vi regnum Feſſenſe ad ius Portugaliæ pertinebat. Vt igitur illum ab ea cogitatione reuocaret, Legatum in Caſtellam miſit. Fernandus interim claſſem maximam comparabat: & quorſum eam inſtrueret, ſilentio comprimebat. Sed tantùm dicebat, ſibi eſſe in animo, quos poſſet hoſtes Chriſtiani nominis bello premere. Sub id tempus Fernandus literas à Pontifice Iulio percepit, quibus idem Pontifex ſignificabat, ſe cum Venetis & Heluetijs, & Maximiliano Cæſare, contra Ludouicum Galliæ Regem ſocietatem coire. Maximum verò belli firmamentum Fernandi ipſius ſocietate contineri. Quapropter ab illo contendebat, vt vellet ijſdem fœderibus alligari. Aliter enim regnum Neapolitanum, nè de manibus illius elaberetur, eſſe maximè formidandum. Tulit illud permoleſtè Fernandus: vt tamen regni Neapolitani præſidia firmaret, ſe ſocium fœderatis aſcribi ſuſtinuit. Emmanuelem deindè ad eiuſdem fœderis ſocietatem inuitauit. Emmanuel aſſentiri nullo pacto voluit. Imò cum ſub id tempus ſex Gallicæ triremes Duce Petro Ioanne Olyſipponem appulſæ fuiſſent, is Ducem comiter accepit, & commeatu iuuit: quod Fernando offenſionem haud mediocrem fama vulgabat attuliſſe. Verum has offenſas, & vtriuſque probitas, & affinitas obliterauit. Claſsis tamen, quam Fernandus, vt in Mauritaniam tranſiret, inſtruxerat, Italicis motibus impedita, Emmanuelem ea ſolicitudine, quæ animum illius diſtinebat, omnino liberauit. Eodem

Confœderatio in Regē Galliæ.

dem

Eodem anno Henricus Britanniæ Rex Legatos in Luſitaniam miſit. Legatio nihil aliud continebat, quàm ſingularis amicitiæ ſignum, & fœderis antiqui ſacramentorum, cognationis & affinitatis memoria renouatum. Dum in Europa tempus in his rebus teritur, Albuquercius nouos Malacæ motus iudicij ſeueritate compeſcuit. Vtetimutaraia, qui cum illo fœdus egerat, vt dictum eſt, opes ſummas habebat, & regnum, cùm eſſet intoleranda ambitione prǽditus, affectabat. Et iam antequam Albuquercius Malacam oppugnaſſet, id molitus ſæpè fuerat, vt Regem inſidijs pelleret, & ipſe locum illius occuparet. Id tamen illi minimè proceſſerat. Id ſub Albuquercio felici⁹ ſe perfecturum confidebat. Ciuitatem enim externis & longinquis præſidijs diu teneri, difficillimum fore ſtatuebat: & vel propter ampliſsimas opes, ad quas ipſe peruenerat, vel propter Albuquercij voluntatem, quam ſibi deuinxerat, vel propter ingenij calliditatem, qua ſibi omnia ſæpenumerò proponebat, imperium ciuitatis ingenti ſpe, & inani quadam fiducia deuorabat. Sed cùm animaduerteret ciuitatis ſtatum & formam Reipub. & munerum deſcriptionem, longè aliter, quàm fuerat opinatus, ab Albuquercio collocari, & arcem munitiſsimam ſic à fundamentis inſtitui, vt non facile ſibi foret id, quod animo deſignabat, efficere, aliam ſibi rationem ſceleris ineundam exiſtimauit. Mahumetis rex dolore nimio propter ciuitatis amiſsionem, vt diximus, excruciatus obierat. Is, ad quem eo mortuo regni hæreditas iure veniebat, pulſus fuerat. Vtetimutaraia cum eo per literas agebat, vt bellū compararet, ſe namque opibus, & clientelis, & artibus etiam perfecturum, vt Luſitanos facilè pelleret. Hæc omnia cum occultari difficillimè poſsint, maximè vbi quiſque victoris animum ſibi conciliare ſtudet, factum eſt, vt vtriuſque literæ vltrò citroq; miſſę in Albuquercij manus peruenirēt. Id Albuquercius ſumma taciturnitate cōpreſſum cū Araugio ſolo cōmunicauit. Cupiebat au-

Anglica ad Emmanuelem Legatio.

RES INDICAE.

Vtetimutaraiæ ambitio.

tem hominem comprehendere, quod propter illius ſummam potentiam fieri non poterat, niſi eum in arcem aliqua ratione pertraheret. Quod Vtetimutaraia facere recuſabat. Nam præterquam quod illum ſceleris conſcientia timere compellebat, intelligebat de tyrannide illius apud Albuquercium frequentes querimonias haberi. Euenit interim, vt Perſa quidam certum munus ab Albuquercio flagitaret. Reſpondit ille ſe nemini publicum aliquod munus, niſi primarios ciuitatis viros primum conſuleret, aſſignaturum. Principes igitur ciuitatis acciret, & tum demum ſe de illorum ſententia, quod optimum factu eſſet, libentiſſimè decreturum. Perſa cùm eſſet Vtetimutaraiæ valdè familiaris, & ſuſpicaretur, illo ad Albuquercium perducto, ſe omnia quæ vellet impetraturum, hominem cum filio atque genero, qui coniurationis erant participes, ad Albuquercium facilè perduxit. Non enim ſolùm officio, verùm & honoris illius ſpecie prouocati ſunt, vt minimè conuentum illum vitarent. Illis ad hunc modum intromiſſis iniecta vincula confeſtim ſunt, & iudicium ordine ſolito conſtitutum, & patroni, qui cauſam illorum defenderent, aſſignati. Capita accuſationis præcipua hæc erãt. Quòd regni hæredem ad regnum armis repetendum, & arcem expugnandã, & exitium Luſitanis afferendum ſolicitaſſet: quòd Laſamanam ab officio, quod Emmanueli regi præſtare cupiebat, auertiſſet: quòd illius cõſilio ſcelus in Siqueiræ peſtem atque perniciem conflatum fuiſſet: quòd multis Luſitanis, qui cum Siqueira fuerant, crudeliſſimæ cædis cauſam attuliſſet: quòd opera illi⁹ Chriſtiani quidam ex illis, cùm multis incõmodis premerentur, à Chriſti religione deceſſiſſent: quòd gener illius atque filius, qui cum illo vincti tenebantur, illius authoritate permoti, eiuſdem ſceleris ſocij & adminiſtri fuiſſent. Vtetimutaraia quędam negabat, quædam verò manu conuictus negare non poterat. Itaque ad miſericordiam cõuerſus, veniam ſuppliciter implorabat. Tandem indicijs & teſtibus apertiſſimè conuictus, capite

Albuquercij in capiendo Vtetimutaraia ſolers inuentum.

Accuſationis aduerſus Vtetimutaraiã capita.

Albuquercij iudiciũ in perduelles.

pite cum filio & genero damnatus eſt. Fuit de tribus illis hominibus ſupplicium publicè ſumptum, & illorum ædes diſturbatæ, nè quod extaret in ciuitate hominum monimentum. Hoc iudicium Albuquercij laudes apud eos homines egregiè cumulauit. Hominem nanque eſſe dicebant, qui non ſolùm in bello hoſtes vinceret, ſed in pace tyrannidem iudicij ſeueritate & conſtantia profligaret. Et cùm hominum improborum interitu lætarentur, tum non mediocri metu fracti cogitabant, non eſſe ſub eo homine peccandum, quem nullius opes à iudiciorum ſeueritate deducerent. Poſtquam verò illud ſcelus vindicatũ debito ſupplicio fuit, inſulas, quas Malucas appellant, explorare conſtituit. Tres igitur naues inſtruxit: illis Antonium Abreum præfecit, qui Malaca in fine Decemb. menſis, Anno, M. D. XI. ſoluit, & curſum ad ortum Solis inſtituit. Albuquercius verò cùm in Indiam citra Gangem redire feſtinaret, munus, quod Vtetimutaraiæ cõmiſerat, nempè vt Saracenis ius adminiſtraret, ad Patecatirum, qui ſecundum Vtetimutaraiam opibus & authoritate Princeps habebatur, continuò detulit. Is Vtetimutaraiam oderat, eò quòd filiam, quam amabat, illi deſpondere nulla conditione voluerat. Poſtquam verò magiſtratum iniuit, vehementer Luſitanorum voluntates ſpecie quadam probitatis allexit. At Vtetimutaraiæ vxor cùm viri cædem vlciſci cuperet, Patecatirum & filiæ nuptijs, & promiſſis ingentibus eò traduxit, vt bellum Luſitanis moliretur. Mulier enim ſe ſex millia militum fortium illi traditũram promiſit, quibus, ſi vir eſſe vellet, facilè Luſitanos inopinantes opprimeret. Patecatirus & amore, & auaritia, & ambitione cæcatus (non deſperabat enim, modò adniti vellet, ſe regni opibus potiturum) mulieris precibus aſſenſus eſt. Itaque minimè procraſtinandum ratus, nuptijs primùm ſummo ſilentio celebratis, frequentiorem ciuitatis partem coniectis ignibus incendere feſtinauit, & multos incolas occidit. Albuquercius confeſtim occurrit, hominemque armis expulit, & in fugam conuertit.

Malucarũ exploratio.

De infauſta Patecatiræ in Luſitanos conſpiratione.

uertit. Is in loco, quem Opi nominant, non procul ab vrbe diſtante, in quo ſedem & domicilium habebat, tandem conſtitit, quem vallo & foſſa & tormentis, varioq; armorum & telorum genere muniuit, & inde crebris excurſionib. vrbis incolas ſæpè perterruit. Sed Albuquercius eam ad hominis audaciam comprimendã induſtriã adhibuit, vt is malis edoctus, facilè ſe ab inferendo maleficio contineret. Albuquercius deinde cũ iter ſuſcipere vellet, arcis & vrbis præfecturam Roderico Brittio Patalino commiſit: quæſturam Araugio tradidit: Fernandum Petreium Andradium maritimis rebus præfecit: quæſturæ ſcribas inſtituit: Ninachetuenſem incolis, qui non eſſent Mahumetana ſecta imbuti, ius dicere iuſſit. Incolæ hunc magiſtratum Xabandarem appellant. Saracenos ſecundum varias regiones diſtribuit, & ſingulis proprium rectorem, qui eos regeret, aſſignauit. Omnes tamen Brittij imperium ſequi præcepit. Zainalus interim veniam ab Albuquercio per nuncios poſtulauit. Fatebatur autem, ſe deſperatione victum ab eo deſciuiſſe. Non enim putabat fieri poſſe, maximè cùm bellum differri conſpiceret, vt is vrbem opulentiſſimam ea claſſe, quam ducebat, expugnaret. Tunc verò Luſitanorum virtute perſpecta arbitrari, nihil tam munitũ fore, quod non eorum armis atq; virtuti cederet. Errori veniam tribueret, & dexteram in bellis inuictam ſibi porrigeret, vt teſtatum eſſet apud omnes mortales, illum non magis virtutis robore, quàm clementiæ laude præcellere. Albuquercius hominem data fide ad ſe venire iuſsit. Is iterum vt ſe in regnum reſtituat, ſuppliciter orat. Albuquercius ſe id facturum promiſit. Verùm tempus elabi, quod ſi prætermitteret, iter ſibi fluctibus interclusum iri. Se poſtquam Goam peruenerit, & vrbis ſtatũ conſtituerit, operam daturum, vt eum in regnũ reduceret. Zainalus cùm ſibi verba dari ſuſpicaretur, iterũ clam cum ſuis omnibus ab vrbe diſceſsit. Albuquercius autem relictis in vrbe trecentis Luſitanis, in claſſe verò ducentis, præter Indos milites, & aliquot etiam Mala-

Conſtituti Malacæ ab Albuquercio magiſtratus.

Xabandares magiſtratus.

Zainalus veniam ab Albuquercio petit.

Malacæ præſidium Luſitanicũ

Malacenſes, quorum fideli opera noſtri vſi fuerant, cũ quatuor tantùm nauibus Malaca profectus eſt. Cùm verò Zamatræ oram preteruehheretur, coorta ſubitò tẽpeſtas illum, quem primùm potuit, portum ſubire, & anchoras iacere compulit. Ita tamen magni fluctus eijciebantur, vt nullis anchoris nauis prætoria firmari poſſet. Factum igitur eſt, vt ad rupem, quæ ſub fluctus latebat, alliſa frangeretur. Prora continuò ſubmerſa fuit. Puppis verò cùm in ſaxo ſubſideret, è fluctib⁹ eminebat. Aqua tamen ſentinam compleuerat, & omnia præter homines, qui in puppim ſe contulerant, fluctibus ipſis obruta perierunt. Qui erant in prora, cùm eã mergi conſpicerent, tabulis & dolijs innixi, partim in Pacemenſe littus enatarunt, partim verò fluctibus hauſti ſunt. Nox erat, denſa caligo, turbines atq; procellæ, tonitrua & fulgura terrorem cunctis iniecerant, & ſpẽ ſalutis inciderant: votis, & precibus, & ſublatis in cælum clamoribus, veniam animis ſuis cum lachrymis & ſingultu flagitabant. Albuquercius cùm animaduerteret puerum infantem aquis in nauem influentibus penè mergi, illum ſublatum humeris tantiſper ſuſtinuit, dum alia ex naui auxilium adueniret. Hæc autem effatus eſt. Huius innocentia fretus, confido me Chriſti benignitate è fluctibus emerſurum. In hoc diſcrimine cũ è naui, cuius nauarchus erat Petrus Alpoëmus, qui iuridicundo preerat, ſcapha demiſſa, & in nauem prætoriam remis vehementer impulſa fuiſſet, Albuquercius & reliqui in nauem Alpoëmi aduecti ſunt. Georgius Nonius Leo, qui alij naui præerat, vi tempeſtatis à claſſe diſiunctus eſt. Qui erant in alia naui, cui Simonem Martinum Albuquercius præfecerat, in qua tredecim tantum Luſitani vehebantur, & Leoni commiſſa fuerat, cum Iaoënſes & Malacenſes eſſent, Luſitanosque omni præſidio deſtitutos aſpicerent, in nauarchum, qui tunc graui morbo iactabatur in alios inſurgentes, omnes trucidauerunt. Quatuor tantùm nautæ ſcapham adepti, in Pacemenſe littus euaſerunt: & nauis ipſa in portum Timiamenſis ciui-

Albuquercij à Malacen. vrbe diſceſſus.

Naufragiũ nauis Prætoriæ.

Albuquercij è naufragio periculum.

tatis, quæ eſt in eadem ora Zamatrenſi ſita, ventis delata,& deinde fluctibus oppreſſa fuit. Sedata tempeſtate, Albuquercius inſtitutum curſum tenuit. Hominũ multitudo, quæ in Alpoëmenſem nauem cum Albuquercio traducta fuerat, erat valdè magna,& commeatus penuria vexabatur. Nihil tamen eos acrius, quam ſitis afflictabat, qua quidem omnes funditus interijſſent, niſi duas naues, in quas inciderunt, accepiſſent, aqua & cibarijs onuſtas. In vnam harum duarum nauium Simonem Andradium cum quindecim viris Luſitanis impoſuit, & illius nauarchum pro obſide cum aliquot Saracenis ſecum retinuit. Saracenus quidam erat nauis illius magiſter, qui ita illam gubernauit, vt Luſitanos omnes in inſulam vnam ex illis, quas Maldiuenſes appellant, quæ Calecutienſium militum copia referta erat, induceret: vbi omnes contrucidati fuiſſent, niſi hoſtes veriti fuiſſent, ne pœnas illius immanitatis Albuquercius ab ijs, quos retinuerat, vt ius & fas efflagitabat, expeteret. Omnes tandem, qui euadere potuerunt, multis incommodis agitati, Cochimum peruenere. Omnes opes amiſſæ ſunt. nihil tamen Albuquercium ea iactura commouebat. Id tantùm moleſtè ferebat, quòd duos Leones è ferro ſingulari opere perfectos,& armillam, quę ſanguinem ſiſtebat, amiſiſſet, quæ omnia cum multis donis Emmanueli Regi mittere deſtinauerat. Cochimum initio Februarij, Anno ſalutis M D xij. peruenit. Ibi cum de rebus Goæ geſtis certior factus fuiſſet, octo celoces, cum valido militum præſidio confeſtim in eam inſulam miſit,& Emmanuelem Lacerdam vrbi præpoſuit, ſeque illi ſubſidium intra paucos dies allaturum confirmauit. Lacerda confeſtim reſcripſit, non eſſe cur approperaret. Ciuitatem eſſe munitiſſimam. Expectaret è Luſitania naues, vt cum maioribus copijs poſſet caſtellum Benaſtarinenſe capere. Secùs enim ſe minimè dignitatis arbitrari, cum inſulam nauigare, niſi copijs illis ſtipatũ, quibus caſtellum expugnaret. Aſſenſit Albuquercius, & interim animaduertit in flagitia, quæ fuerant illo ab-

Saraceni nauarchi perfidia.

Albuquercij iactura è naufragio.

ANNVS ſalutis, 1512.

abſente à Luſitanis commiſſa. Sed nihil acerbius tulit, quàm illorum opera, qui fuſtuarium propter ſcelera meriti fuerant, Simonem Rangelum, quòd eos reprehenderet, in exilium pulſum fuiſſe: qui deinde à Saracenis in via captus, & in Arabiam perductus fuerat. Eo tempore Petrus Maſcaregnas, qui cum Garſia Norogna Olyſippone ſoluerat, Cochimum aduectus eſt, & nunciauit, Norognam breui cum reliquis nauibus adfuturum. Legatus præterea quidam à rege omnium, qui Maldiuenſes inſulas imperio tenebant, ampliſſimo, ad illum venit, & ab eo nomine regis ſui poſtulauit, vt illum in fidem & clientelam reciperet. Illum nãque velle Regis Emmanuelis imperio ſubdi, & tributũ conſtitutum ſumma fide perſoluere. Huius promiſſi fœdus ſtatim fuit ritè percuſſum, & Saracenus quidã, Mamelles nomine, qui aliquot illius inſulas occupârat, ex illis excedere iuſſus. Quod ſine vlla recuſatione confectum repentè fuit. Hæc quidem in India gerebãtur, quo fermè tempore Regina Maria initio menſis Februarij filium edidit, Emmanueli patri ſpecie & forma ſimillimum, qui Henricus appellatus eſt. Eodem die, quo Princeps hic in lucem editus eſt, Olyſippo (in qua quidem vrbe propter ſummam cæli temperiem, monſtri ſimile eſt, partem aliquam niuis intueri) plurima niue conſperſa fuit: quod multi ſic interpretati ſunt, ea niue mentis candorem, vitæ puritatem & continentiam, virtutis eximiæ fœcunditatem, quæ in hoc principe mirabiliter eluxit, præmonſtratam fuiſſe. Sed vt auguria prætermittamus, hoc planè conſtat, in illius probitate, virtute, religione, conſtantia, & in ſanctitatis exemplo Luſitani imperij firmamentum conſiſtere. At in India vlteriore, poſtquam Albuquercius Malaca profectus eſt, vrbis incolæ tam Saraceni, quàm ſimulacrorum ſuperſtitione conflictati, qui Luſitanorum partibus ſtudebant, exanimati metu vagabantur. Nec enim exiſtimabãt illo abſente hoſtium impetum ab eorum capitibus propulſari poſſe. Vt autem magis anxiè trepidarent, rumor emanauit, Laſamanem cum

Petri Maſcaregnæ in Indiam aduentus.

Maldiuenſis ad Albuquerciũ legatio.

RES EVROPEAE

Henricus Emmanueli naſcitur.

RES INDICAE.

maxima claſſe contra Luſitanos inſtructa tantùm nõ appropinquare. Andradius illi, antè quàm in portũ intraret, obuiam eundum cenſuit. Patecatirus, qui omnia per exploratores nouerat, cùm accepiſſet, Andradium è portu ſoluiſſe, vt cum Laſamane confligeret, noctein vrbem ingreſſus eſt: & Aphractum, cui Alfonſus Chiaignus adoleſcens valdè ſtrenuus præerat, cùm improuiſo adoriretur, cepit: Chiaignum acriter reſiſtentem interfecit: reliquos, qui cum illo erant, captiuos abduxit. In Aphracto tormentum ingens erat, Camelum appellant, illud etiam Aphracto conuexit. Andradius Laſamanis claſſem cum minimè reperiſſet, in portum reuerſus, Patecatiri ſtationem oppugnare conſtituit. Alfonſum Perſonam cum mille & quingentis hominibus Indis, & paucis Luſitanis, terra ſecundum littus ire iuſſit, vt eodem tempore terta atque mari Pátecatiri munitio oppugnaretur. Ipſe lembis & celocibus inuectus, fluuium æſtu ſecundo ſubijt. Georgium verò Botéllium agminis primi Ducem, hoſtes acriter inuadere iuſſit. Andradius continuò ſubſequutus eſt. Alfonſus Perſona ſimul è terra impetum fecit. Munitio cum magna hoſtium cæde capta, & præſidia in effuſam fugam compulſa ſunt. Ibi ligneum truncum magna craſſitudine recenti ſanguine conſperſum aſpiciunt. Is enim, qui tormento præerat, & à Patecatiro cum reliquis in ſeruitutem abductus fuerat, iuſſus eſt illud in Andradium dirigere. Is morte propoſita, ne tantum in ſe ſcelus admitteret, mortem oppetere maluit, quàm Chriſti numen offendere. Ea re Patecatirus grauiter offenſus, illi caput in eodem trunco ſecuri præcidi confeſtim imperauit. Dũ verò alij caſtra diripiunt, alij tormenta cum Camelo, quem diximus, in naues inferunt, alij ſtationem ſubiectis ignibus incendunt, apparuit repentè Saracenorum acies inſtructa. Hi erant quadringenti, cum tribus Elephantis ingentibus, quorum ſinguli caſtella ſingula portabant. Viceni ſagittarij in ſingulis caſtellis inerant. Georgius Botellius cum turma, quam ducebat,

Aphracta ab hoſte captum.

Munitiõis Patecatirianæ expugnatio.

Eximia tormentarij cuiuſdam magiſtri fides erga Superiorẽ.

Præliũ cũ Saracenis

cebat, prior, eo quod propiùs fortè conſtiterat, in hoc agmen incurrit, ſuosq; admonuit, vt elaphantum, qui præcedebat, omitterent, rectorem tantum peterent. Hi cùm viam Elephanto aperuiſſent, rectorem haſtis vndique ſublatum interimunt. Elephantus rectore deſtitutus conſtitit. Cùm verò quidam è ſcapha Georgij Botellij, qui tormentis præerat, Elephanti cor pila percuſſiſſet, Elephantus repentè concidit. Hac ruina reliqui conſternati diffugiunt, & Saraceni ſimiliter in fugam verſi ſunt. Naues erant in fluuio mercibus onuſtæ, quæ direptæ continuò fuerunt. Noſtri re benè geſta in vrbem rediêre. Patecatirus inde digreſſus quatuor paſſuum millia, locum alium magis natura munitum maiore vallo ſepſit, validioreque præſidio muniuit. Illum deinde locum Andradius aggreſſus eſt. Primam ſtationem (quatuor enim erant) cepit, & incendit. Cùm tamen reliquas inuaſiſſet, tanta hoſtiũ multitudo ab eo, qui ſe Malacæ Regem nominabat, immiſſa fuit, vt noſtros repelleret. In hac pugna duodecim è noſtris deſiderati ſunt, inter quos Rodericus Araugius, & Chriſtophorus Maſcaregnas, & Georgius Garceſius, & Antonius Azeuedius extitêre. Andradius & Petrus Faria cum multis alijs vulnerati ſunt. Hac victoria Patecatirus inſolenter elatus, animum addidit Principi, qui ad regnum Malacæ, vt diximus, aſpirabat. Is continuò Laſamanem admonuit, vt cum claſſe, quam inſtructam habebat, ſe cum claſſibus Regis Darguimenſis (Regnum illud ad Auſtrum pertinet, & eſt Malacæ finitimum) qui illi contra Luſitanos opem afferebat, coniungeret, & Malacæ portum obſideret. Andradius cùm exploratum habuiſſet, Laſamanem in oſtio fluminis, quod Muar appellatur, claſſem conſtituiſſe, eò inuectus, claſſem eſt aggreſſus. Prælium fuit atrociſſimum, & ab vno die in ſequentem ductum. Luſitani tamen victoriam conſequuti fuerunt: hoſtes partim cæſi, partim in fugam pulſi, permultę naues incenſæ ſunt. Sub id tempus tres naues cum præſidijs, & munitionibus & fabris, ab Al-

Luſitanorũ victoria.

Acre prælium Luſitanorũ & repulſa.

Claſſis hoſtilis.

Regnum Darguimenſe.

Muar flu.

Prœliũ atrociſſimũ & Luſitanorũ victoria.

bu-

buquercio miſſæ Malacam venêre. Ciuitas tamen cō-
Malacæ inopia cōmeatu iuuatur meatus inopia laborabat. Andradius, vt ciues ea inopia leuaret, fretum Cincapuræ petijt (id autem Auſtralem & vltimam regionis illius partem à continente dirimit) & nauem Patecatiri maximam commeatu onuſtam cepit: deinde Malacam reuerſus, Lupum Azeuedium, & Georgium Botellium eodem iterum miſit, qui indè tres alias Patecatiri naues cibarijs oneratas ſimiliter abduxerunt. Georgius item Gomecius Cugna è Peguenſi Regno (Rex enim cum Albuquercio pacem firmârat) cum alia naue commeatu ſimiliter referta Malacam aductus eſt. Eodem etiam tēpore Antonius Miranda è Siamenſi Regno, in quo fuit à Rege multis honoribus magniſque muneribus affectus, Malacam venit. Rodericus Brittius rei benè gerendæ occaſionem omittendam minimè putauit. Idcirco claſſem apparauit, qua noſtri Patecatirum animo iam fractum, & inopia propter amiſſum commeatum grauiſſimè laborantem opprimerent. Illamq́ue Andradio tradidit. Is cum alijs ducibus in hoſtes ire perrexit. Primum agmen Georgio Botellio, & Petro Perſonæ com-
Luſitanorū victoria miſit. Iicùm maximo impetu primam ſtationem aggreſſi fuiſſent, eam cum magna hoſtium cæde tranſgreſſi ſunt: alias deinde duas expugnârunt. Hoſtes tandem ſe fuga proripuerunt. In eo prælio Franciſcus Machiadus vnum Elephantū occidit: alius captus, & Ma-
Patecatiri aliorumq́; fuga. lacam adductus fuit: duo (quatuor enim erant) fugerunt. Eo caſu Patecatirus exanimatus, in Iauenſes inſulas cum opibus & familia confugit. Is, qui ſe Regem appellabat, in aliam inſulam ad ortum Solis obiectam, Bintam appellant, ſe recepit. Laſamana ſimiliter, vt noſtrorum congreſſum vitaret, mare noſtris liberum re-
Abrei à Malacenſi itinere reditus. liquit. Andradius in vrbem reuerſus, ciues omni moleſtia & ſolicitudine liberauit. Antonius Abreus ſub idē tempus Malacam redijt. Nec enim potuit inſulas, in quas Albuquercij iuſſu profectus fuerat, propter aduer-
Amboinū inſula. ſam tempeſtatem, penitùs explorare. In inſulam tamē, Amboinum appellant, quæ non procul à Malucis abeſt, de-

eſt, delatus eſt. Vnde Garofij pondus aliquot aſportauit. Inde inſulas Bandæ (quinque autem ſunt ad Auſtrum ſitæ) petijt. Ibi tellus arbores, quæ nuces illas quas noſcadas appellant, afferunt, paſſim profundit. Arbores dicuntur eſſe Lauris ſimillimæ: flores quos effetunt, aiunt florum, quos mali Perſicæ ferunt, ſpeciem atq; ſimilitudinem referre. Gens eſt agreſtis & fera: Regem ſe imperio, quoties eis lubet, abdicare compellunt, ſeniorumq́; conſilium, quo regantur, inſtituunt. Et ſic variè ſtatum Reip. commutant. Franciſcus porrò Serranus tempeſtate ſimiliter iactatus, in inſula quadam, quæ vna eſt ex Malucis, & Ternates appellatur, naufragium fecit. Qui tamen ab inſulæ Rege comiter acceptus, multiſque muneribus ornatus fuit. Hæc in orientis Solis regionibus gerebantur. Cùm verò Albuquercius bellū maxima vigilantia cōparâſſet, Garſia Norogna, qui Mozambique, vt dictum eſt, hyemauerat, interuenit. Duo autem Duces, quorum vnus Georgius Melius Pereira, alter Garſia Souſa nominabatur, qui eo anno profecti Olyſippone fuerant, ſecundis tempeſtatibus vſi, cum claſſe duodecim nauium ſimiliter appulerunt. Erant in his nauibus ſupra duo millia Luſitanorum. Albuquercius claſſe ſedecim nauium inſtructa, Cochimo profectus eſt. Petrus Maſcaregnas quamuis iam fuiſſet in Cochimenſis arcis præfectura conſtitutus, aſſeruit tamen, ſe nullo modo paſſurum, vt bellum illud ſe abſente conficeretur. Arce interim alij commiſſa, in eadem claſſe vectus fuit. Albuquercius in curſu Cananoris arcem Georgio Melio tradidit, & diſſenſiones inter mercatores Saracenos eiuſdem ciuitatis incolas & Luſitanos ſumma æquitate ſuſtulit: deindè Baticalam aduectus, ad vrbis præfectum miſit, qui diceret, ſe compertum habere, nauem vnam Calecutio cum maximo numero piperis aduectam, quæ ad ius Saraceni, qui emerat Simonem Rangelum, pertinebat, eamque, vt ſibi confeſtim traderet, imperabat. Quod ſine recuſatione factum eſt, & nauis Cochimum continuò deducta. Ibi Iudæus quidam literas

Bandæ inſ.

Myriſtica nux.

Serrani naufragiū.

Nouæ Luſitanorum claßis in Indiā aduentus.

teras à Luſitanis illis,qui, vt dictum eſt,cùm Georgio Quadra nauarcho à claſſe Lemijaduerſa tempeſtate ſegregati,naufragium fecerant,& à Saracenis captiui detinebantur,attulit,quibus ſignificabant, Sultanum in oſtio ſinus Arabici arcem fundare, & Aden expugnare conſtituiſſe. Onorem deindè prætervecto Iudæus alius eadem nunciauit, adiecitque, nihil fore facilius Albuquercio, quàm ciuitatem illam capere, antè quā Sultanus ad eam copias ſuas adduceret: gentem ab eo defeciſſe,& offenſionem illius extimeſcere. Idcircò facilius Luſitanorum imperium,quod clementiſſimum fore confidebat, quàm illius tyrannidem ſubituram. Melraus ibi Albuquercium conuenit,illumque admonuit, Zabaimum viginti hominum millia conſcribere, vt Benaſtarinum copijs amplificatis fortius communiret. Proindè ſi vellet Benaſtarinum capere,properaret, antequam exercitus ille poſſet cum reliquo, qui oppidum tenebat,coniungi. Itaque nullam moram Albuquercius interpoſuit,quin ſtatim Goam peteret,& claſſe Benaſtarinū obſideret. At qui erant in oppido,claſſem tormentis acerrimè quatiebant, præcipuè verò Camelus quidam (ſic enim genus illud tormenti nominatur) plurimum damni nauibus inferebat. Sed opera excellentis artificis, qui tormentis præerat, cùm globus tormento,quod Sphæram appellant,per os Cameli miſſus cum horrendo fragore fuiſſet, Camelus continuò dilaceratus & noſtri illius metu liberati fuêre. Albuquercius vrbem, vt indè cum copijs Benaſtarinum veniret, & terra hoſtes incluſos graui etiam obſidione continuò premeret, petijt At Rozalcamus cum equitibus ducentis & quinquaginta, & maximo peditum numero ex oppido egreſſus, Goam verſus iter inſtituit. Illi verò Petrus Maſcaregnas, & Garſia Norogna, & Emmanuel Lacerda, & Lupus Vaſcius de ſancto Pelagio, & Ioannes Fidalgus, & Rodericus Gundiſſaluus Camigna, obuiam prodière. Prælium commiſſum fuit, hoſtes fuſi ſunt: noſtri in oppidum eos

Varij bellorum nuncij Albuquercio allati.

Bellum Goenſe.

Stratagema.

Luſitanorū victoria

eos inſecuti tanto impetu ferebantur, vt haſtis innixi in muros ſcandere conarentur. Qui tamen acrius eo die rem geſſerunt, fuêre Lupus Vaſcius de S. Pelagio, & Petrus Maſcaregnas. Qui oppidum tutabantur, omni telorum genere noſtros detrudebant. Nonnulli cæſi, & quamplurimi vulnerati ſunt. Emmanuel Lacerda ſaxo percuſſus, ex equo, quo vehebatur, in terram decidit, & occiſus fuiſſet, ni Ioannes Decius illi opem confeſtim attuliſſet. Quod ſi Albuquercius, qui noſtros rabie quadam furentes à muris abduxit, non acceſſiſſet, magnam ea die Luſitani cladẽ accepiſſent. Nemo enim eos impedire poterat, quò minus haſtis in arcem euadere niterentur. Albuquercius in vrbem regreſſus, poſt duos dies copias omnes eduxit, illis tantum relictis, quas ad vrbis cuſtodiam neceſſarias eſſe conſpexit. Habebat autem tunc ſub ſignis Luſitanorum tria millia, ad hæc Indorum cohortes aliquot erant admixtæ. Exercitum tormenta inuecta curribus antecedebant, teſtudines admouebantur, & omnia quæ ad oppugnationẽ erant neceſſaria, ſummo ſtudio fuerãt ab Albuquercio cõparata. Caſtris poſitis, noſtri oppidum & arcẽ terra mariq; ſummis virib. oppugnare conſtituunt. Sed erat ea oppugnatio difficillima. Oppidum namq; erat muris latiſſimis cinctum: turres admodum frequentes, è quib. denſę pilæ nocte atq; die coniectæ, multis necem afferebant. Quò autem Luſitani vehementius rem gerebant, eò periculum grauius adibant, & omnes eorum conatus in nihilum recidebant. Vnum tantùm genus erat oppugnationis acerrimum, nempè fames, qua exercitus hoſtium erat in ſummas anguſtias inductus. In eo enim Albuquercius omnes neruos intenderat, nè quidquam cibi intromitti in oppidum poſſet. Omnes namque aditus erant nauibus obſeſſi, & commeatus, qui antea fuerant importati, propter hominum multitudinem conſumpti. Rozalcamus hac neceſſitate coactus, experiri voluit, an poſſet eruptione facta ſeſe ex obſidione,

Albuquercij exercitus.

Benaſtarini obſidio & oppugnatio.

Rozalcami in Luſitanos eruptio.

qua

qua premebatur, eximere. Noctc igitur de quarta vigilia, aliquot inſtructas acies cum Ducibus ſanè fortibus emiſit: ipſe ad portam ſubſtitit, vt præſidia ſubmitteret. Qui exierant, nimis acriter in ſtationem, cui præerat Emmanuel Souſa Tauaris, irruperunt, ipſum Souſam fortiſſimè dimicantem conuulnerârunt, & copias, quibus erat præfectus, cedere compulerunt, vſque eò, dum in aliam ſtationem, cui præfectus erat Garſia Norogna, qui ſubſidio occurrebat, ſimiliter inuaderēt. Ita cùm & fames & rabies eos incitaret, Norognam etiam cedere coegerunt. Petrus Maſcaregnas cum inſtructis cohortibus accedens, Luſitanos diſſipatos in ordinem recepit; & hoſtibus animo magno repugnauit. Prælium tanta vtrinque pertinacia commiſſum fuit, vt res non tormentis, nec haſtis, ſed gladijs, & pugionibus, & interdum etiam lacertis gereretur. Hoſtes tamen cum vlterius progredi non poſſent, in oppidum incolumes redierunt. Albuquercius, nè hoſtes poſſent deinceps erumpere, foſſam latiorem duxit, vallumque firmius muniuit. Hoſtes in extremum diſcrimen adducti, pacem petierunt. Pax his conditionibus facta fuit: vt hoſtes traderent omnes Chriſtianos, qui ad eos transfugerant, & Chriſti religionem violârant: vt traderent prærerea naues duas, quas, dum in inſulam traiecerunt, in aditu Noroenſi çeperant, & oppidum, & arcem cum equis, armis, & tormentis, & omnem præterea claſſem, quæ in inſula conſiſtebat: Albuquercius verò fidem dedit, ſe eos cum bonis omnibus abire permiſſurum, & Luſitanis, qui religionem abiurauérant, necem haudquaquam illaturum. His rebus ſumma fide confectis, hoſtes in continentem traiecerunt: noſtri in oppidum ingreſſi ſunt. Albuquercius in vrbem regreſſus eſt. Luſitani, qui apud Saracenos in Mahumetis nomen iurauerāt, cæſi quidem minimè ſunt, ſed nè quiſquam auderet eorum ſcelus imitari, illud ab Albuquercio exemplum editum fuit, quo non minus, quam ſi capitali ſupplicio omnes affeciſſet, terrorem multis incuſſit. Omnibus enim nares, & aures, & dexteras

Prælium acerrimū.

Pacis cum Rozalcamo initæ conditiōes

Benaſtarini opp. deditio.

Singulare apoſtatarū ſupplicium

teras

teras manus, & ſiniſtrarum pollices abſcindi præcepit. In his fuit Fernandus Lupius, cuius mentio facta eſt, qui poſtea à claſſe, quæ in Luſitaniam nauigabat, in inſula S. Helenæ derelictus, eam inſulam admirabili ſagacitate & induſtria frugibus & oleribus, & arboribus ita conſeuit, vt cùm eò ex India redeuntes noſtri naues gratia aquationis appellunt, mirè reficiantur. Albuquercius his rebus geſtis, Norognam Cochimum miſit, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, diligenter inſtrueret: & deindè mare, quod ad Calecutij oram pertinet, obſeruaret, nè vlla nauis Arabiæ egredi è portu poſſet, quin ſtatim caperetur. Aliam deindè claſſem Garſiæ Souſæ commiſit, qua naues omnes, quæ cum equis è Perſide veniebant, Goæ portum ſubire compelleret. Eos autem, qui portum intrabant, comiter excipiebat, & de portorijs aliquid diminuebat, qua liberalitate commoti mercatores, eò cum equis & alijs mercibus libētiſſimè commeabant. Sic factū eſt, vt portus vectigalia multò maiore pretio cōducerentur. Rex Vengapor (eſt aūt Vengabor Regio mediterranea, cū Zabaimi regione continens) Legatū ad Albuquerciū de pace miſit. Nomen enim illius per omnes illas terras cum hominū admiratione vagabatur, & multi ob eam cauſam, Regis Emman. imperium ſequi volebant, vt in illius tutela conſtituti, aliorū Principum tyrannidem declinarent. Legatus ephippia, frontalia, phaleras, & tegumenta, quibus equi inſternuntur, & ornantur, Regis ſui nomine ad Albuquercium deferebat. Legatio verò nihil aliud continebat, quàm amicitiæ cupiditatem, qua princeps ille dicebat ſe vehementer incenſum eſſe, & bellum cum Zabaimo, ſi opus eſſet, facturum, & Luſitanis cibaria ſuppeditaturum; nullumque officium hominis fideliſſimi, quod ad Regis Emmanuelis obſequium pertineret, omiſſurum. Hoc autem poſtulabat, vt liceret ſibi equos trecentos precio, vt alij faciēbant, perſoluto, ex vrbe ſingulis annis educere. Fuit huic poſtulato ſatisfactū, & legatus honorificè dimiſſus.

Goēſis portus vectigal ſolerter auctū.

Regis Vengaporenſis de pace ad Albuquercium Legatio.

Vengapor Regio.

Albuquercij ad Narſingæ Regē Legatio.

ſus. Legatum deindè ad Narſingæ Regẽ cum muneribus inſtituit, qui ab illo Baticalam, quę erat in ora Malabarenſi ſita, Emmanuelis Regis nomine poſtularet. Ora Malabarenſis Cananore incipiens, Cori promontorio definitur. Ciuitas autem Baticala ad Narſingæ imperium pertinebat. Quamuis autem eſſet parum fructuoſa, & multis periculis obiecta, Emmanuelis tamen rationibus valdè conducebat, eam præſidio illius cinctam teneri. Legatus fuit Gaſpar Chanoca, qui iam eò cum Legatione miſſus extiterat. Sub idem tempus Zabaimus Dalcamus duos Legatos àd Albuquercium miſit, & per eos pacem poſtulabat, & poteſtatem ſibi dari petebat equos emendi, quibus in bellis contra finitimas gentes vteretur. Id etiam conceſſum fuit, & Iacobus Fernandus Faria ad eum miſſus, qui pacis & amicitiæ fœdus ſub certis conditionibus ſanciret. Melichiazius Legatum etiam cum naue commeatu & cibarijs onuſta ad Albuquercium miſit, vt illi de capta Malaca gratularetur, & ipſum Melichiazium perpetuò in illius poteſtate futurum, multis verbis oſtenderet. Is Melichiazio gratias egit, & Legatum muneribus affectum dimiſit, & commeatum muneribus alijs Melichiazio donatis compenſauit. Legatum præterea Cambaienſis Regis, qui Luſitanos captiuos adduxerat, muneribus ſimiliter ornatum in patriam remiſit. Eodem tempore fuit certior factus Albuquercius, Legatum, ab AEthiopiæ Imperatore ad Regem Emmanuelem miſſum, à Dabulenſi præfecto vinctum cuſtodiri. Hoc cùm percepiſſet, miſit continuò, qui nomine illius à Dabulis præfecto peteret, vt Legatum miſſum repentè faceret. Is ſine vlla recuſatione paruit: & Legatus Goam perductus cum ſolenni pompa, & ſacerdotum cantibus exceptus fuit. Gerebat enim crucem ex ligno Crucis illius, in quam Chriſtus, generis humani conditor atque liberator, ſublatus fuerat, perfectam, quam Aethiopiæ Imperator Regi Emmanueli dono mittebat. Omnes autem maximè lætabantur, cùm cernerent in illis regionibus tam

Zabaimi Dalcami ad Albuquercium Legatiões duæ.

Melichiazij ad Albuquerciũ Legatio.

Aethiopiæ Imper. ad Emmanuelem Legatio.

tam longo interuallo ab Europa diſtantibus, Legatum Chriſtiani Principis, cuius fiducia erecti confidebant futurum, vt vbique Chriſti nomen ſanctè coleretur. Alium etiam Legatum Regis Armuzienſis cum literis & mandatis à ſe dimiſit. Dum hæc fiunt, Garſia Norogna imperata conficit, & nauibus, quæ erant in Luſitaniam profecturæ, comparatis, Calecutienſe mare diligenter obſeruat. Interim Naubeadarimus regni hæres, qui, vt diximus, in Luſitanos volūtate propendebat, ad Norognam literas miſit, quibus continebatur, ſe, ſi Albuquercius id non aſpernaretur, inter illum & auunculum pacis interpretem futurum, atque perfecturum, vt noſtris in vrbe Calecutienſi poteſtas arcis ædificandæ fieret. Hoc Norogna Albuquercio ſignificauit. Id fuit Albuquercio gratiſſimum. In mare enim Arabicum nauigare ſtatuebat, & ea de cauſa cupiebat res Indicas omni belli motu liberatas, & optimè conſtitutas relinquere. Pax facta fuit, & arcis fundamenta in eo loco, vbi Regis ædes, in quas Albuquercius primus inuaſerat, extructæ fuerant, iacta ſunt. Is verò menſe Martio, Anno ſalutis M.D.XIII. cūm claſſe, de qua ſuo loco memorabimus, vt in Arabicum ſinum penetraret, Goa profectus eſt. Hoc anno Barraxa & Almandarinus in Mauritania earum ciuitatum, quas tuebantur, finibus egreſſi, in Mauros, Regis Emmanuelis ſtipendarios inuasêre: agris & frugibus inflammationem intulêre: in agrum Arzilenſem excurſionem facientes, eum populati ſunt. Indè in Tingitanum agrum conceſsêre. Odoardus Meneſius, qui Tingitanæ ciuitati præerat, habito conſilio, quid agēdum ſit, deliberat. At interim hoſtes excurrunt, manipulos in areas congeſtos (nondum enim fruges excuſſæ fuerant) incendunt. Flamma frequentibus in areis excitata, noctis tenebras diſpulerat, ita, vt noſtri hoſtiū multitudinem è mœnibus aſpicerent. Noſtri vigilare, & arma comparare, omnibusque rebus, quæ ad hoſtium impetum repellendum, ſiue ad obſidionem tolerandam vſui eſſe poſſent, prouidere. Odoardus Meneſius

Armuziēſis Regis legatio.

Pax cum Calecutiēſibus inita.

Annus nati Chriſti, 1513.

RES AFRICANAE.

Maurorū excurſiões

ſius exploratum miſerat, & cùm primum diluxit, quid exploratores afferrent, ad portam armatus cum inſtructis copijs expectabat. Renunciant illi, hoſtes poſt colles, in quibus ſpeculæ erant conſtitutæ, conſediſſe: magnam equitum & peditum multitudinem videri. Cum tam exiguis copijs non eſſe ſapientis Ducis, velle in hoſtes multitudine feroces, & ſucceſſibus elatos incurrere. Odoardus enim Meneſius habebat tunc ſub ſignis equites 200. & pedites 300. Odoardus nihilominus progredi conſtituit: & ſuperato colle, hoſtes aſpexit, & numerum oculis, vt potuit, deſignauit. Illi cedunt, vt noſtros ab vrbe longius extraherent, noſtri ſenſim eos ſequuntur. Vbi verò illi circiter duo paſſuũ millia progreſſi ſunt, conſtitêre: deinde clamores ingẽtes edidêre. Hic Barraxa, Non clamoribus, inquit, eſt, ſed viribus agendum. Non ſunt hi homines, qui vocibus exterreri ſoleant. In virtute igitur, non in vlulatibus eſt ſpes victoriæ collocanda. Cupio nunc non eos, qui voces inanes fundant, ſed qui hoſtem feriant, aſpicere. Hæc vbi dixit, inſtructos equites in noſtros incitauit. Primum noſtrorum agmen, quod Petrus Leitanus ducebat, ſexaginta equites continebat, & fuerat de nocte præmiſſum. Hoc primum hoſtium impetum ſuſtinuit. Hoſtes multitudine noſtros obruebant. Meneſius tamen (Leitani nanque virtuti multum confidebat, nec exiſtimabat, eſſe ſibi hominibus, tanquã in extremum diſcrimen inductis auxilium celerius, quã ſummæ rei conueniret, afferẽdum) ſenſim ibat, vt ordines iam propter prælium commiſtum perturbatos aggrederetur. Itaque cùm tempus opportunum animaduertit, pedites iuſſit vnum hoſtium lat⁹ inuadere, ipſe in latus alterum impetum acerrimè tulit. Plus vna hora fuit vtrinque fortiſſimè dimicatum. Tandem cum hoſtes ardorem illum pugnandi remitterent, & noſtri tunc multo vehementiùs impreſſionem facerent, illi fugam capeſſunt. Almandarinus (Is enim ante congreſſum Barraxam illuſerat, quòd non vocibus, ſed virtute cum paucis illis Luſitanis

Barraxæ ad milites oratio.

Prælium.

Luſitanorum victoria.

rem

rem gerendam eſſe prædixerat) vt Barraxæ ſententiam comprobaret, primus cum equitibus centum ſe fuga proripuit. Illum Leitanus inſequutus eſt, & eum aut viuum cepiſſet, aut ſaltem occidiſſet, niſi equites, quos ducebat, pedites hoſtium cædendo fuiſſent, Leitano fruſtrà eos reuocante, nimis impediti. Barraxa viri ſanè fortis officio functus ea die fuit. Cùm tamen Almandarini fuga ſuos perterritos animaduerteret, ita ceſſit, vt ordinem cædendo conſeruaret. Eum Meneſius duodecim millibus paſſuum inſequutus fuit. Tādem cùm Barraxa copias in mortem arcta via ſubduceret, Meneſius ſuos ab hoſtium cæde reuocauit. Supra ſexcentos ex hoſtibus ea die cęſi ſunt. capti ducenti & quadraginta, inter quos fuit Almandarini primi agminis ductor, & Barraxæ ſignifer, & multi præterea viri nobiles: ſigna & tentoria capta, & præda ingens abducta. Ipſe Barraxa ſummum diſcrimen adijt: ex equo enim cecidit: ſed alius ei repentè ab vno ipſius equite oblatus fuit, quo periculum vitaret. E noſtris quatuor cecidêre: viginti tres vulnerati ſunt. Odoardus Meneſius, re benè geſta, in vrbem reuerſus, rectè cum omnibus copijs in templum ingreſſus, ſummas gratias Deo egit, cuius numine & beneficio prælium illud pugnatum fuerat. Nec Safinij interim præſidia quieſcebant. Mauri namque vicini quamuis ex fœdere tributa deberent, ea tamen ope Principum freti, qui illis animos faciebant, ſoluere recuſabant. Præterea illis, qui in fide permanebant, reliqui bellum frequenter inferebant. Itaque neceſſe noſtris erat, vel vt rebelles bello frangerent, vel vt ſubditos iniuria liberarent, ſæpenumerò in hoſtium fines incurrere. Hoc igitur anno Nonius Fernandus Ataidius Lupum Barrigam, virum impigrū, & anteſignanorum ducem, Dabidam (Is locus Safinio circiter quadraginta millibus paſſuum diſtat) miſit, vt incolis contra Xiatimenſes opem afferret. Dabida in edito colle Xiatimæ imminet propè fluuium, quem Aguz appellant. Xiatimenſes tamèn tunc Dabidenſes numero

Cæſorum & captorum numerus.

Piè factū.

Safinienſe bellum.

Dabida oppidum.

mero ſuperabant, & plurimas illis iniurias inferebant, quas tunc Barriga perſequutus eſt. Illo regreſſo, cùm Xiatimenſes exploratum habuiſſent, copias Iehabenta ſufi caſtella circumire, vt tributa, quæ erat Regi Emmanueli perſoluenda, à ſtipendiarijs exigerent, octingẽtos equites acceſſiêrunt, quibus eos ſe facilè oppreſſuros eſſe confidebant. Iehabentaſufus, qui tunc in caſtello, quod appellant Mirabellam, ſe cum centum & ſexaginta equitibus continebat, vbi primum audiuit Xiatimẽſes appropinquare, quamuis copijs eſſet inferior, cùm nonnullos Dabidenſes aſciuiſſet, in hoſtes acriter impetum dedit, & fuſos inſequutus eſt. Duos viros primarios cepit, & paucos occidit. Cùm tamen Dabidẽſis quidam princeps, Acum nomine, hoſtes auidius inſequeretur, & ſe à ſuis longiſſimè ſegregaſſet, ab Xiatimenſibus captus fuit. Pauciſſimi eo prælio ceciderũt. Arabes enim, qui Mauritaniam incolunt, cùm ſint auariſſimi, propter pecuniæ cupiditatem hoſtium vitæ parcunt, vt ex redemptione pecuniam comparent: & præterea multos à ſe in bello captos eſſe maximè omnium gloriantur. Bellum tamen hoc & permutatione captiuorum, & veteris fœderis inſtauratione finitum fuit, & ſtipendia Regi Emmanueli integrè perſoluta. Rurſus Ataidius eundem Barrigam cum Iehabentaſufo in pagum Areze nomine, ad radices montis, quem Ferreum appellant, ſitum, miſit, vt illum propter rebellionem bello contunderent. Illi vt imperata facerent, nocte profecti, prima luce in pagi munitiones irrumpunt, hoſtes nonnullos interimunt, & aliquot etiam capiunt: reliqui ſe in montem effuſa fuga proripiunt. Noſtri in vrbem cum præda incolumes reuertuntur. Rurſus cum incolæ cuiuſdam oppidi, quod appellant Tazarot, cum Azezenſibus fœdere coniuncti, excurſionem in Safinienſem agrum facerẽt, Ataidius cum copijs inſtructis egreſſus, eos fudit fugauitque: nonnullos occidit, & exercitum incolumem reduxit. Ludouicus interim Meneſius, Ioannis Meneſij Taraucenſis Dynaſtæ filius, cum centum equitibus

Iehabentaſufi victoria.

Dabidenſis Princeps captus.

Pax cũ rebellibus Mauris.

Luſitanorum de Arezeviitio. ria.

Victoria Luſitanorum de Tazarotenſibus.

Saſinium peruenit. Aluarus etiam Norogna cum alijs centum equitibus in vrbem ſimul ingreſſus eſt. Vterq; miſſus à Rege Emmanuele fuerat, vt vrbi præſidio eſſet, ita tamen, vt nunquam Ataidij imperium detrectarent, ſed omnia, quæ is iuſſiſſet, alacritate ſumma conficerent. Ataidius, vt adoleſcentes ea nobilitate præditos exerceret, vt poſſent cum nonnulla gloria in Luſitaniam reuerti, ſtatuit Almedinam eos deducere. Eſt autem Almedina vrbs valdè ciuibus frequens, & muris cincta. Homines ſunt agriculturæ, & rei pecuariæ maximè dediti, & idcirco frugibus & pecoribus abundant: cultu tamen paulò lautiore, quam reliqui eiuſdem regionis Arabes vtuntur. Ciuitas erat in duas factiones diuiſa. Quidam enim Regis Emmanuelis partes ſequebantur, quidam Feſſenſi Regi ſtudebant. Vtraque autem pars factionis Principes habebat. Omnes tamen tributum ex fœdere debebant. Factio Feſſenſis tunc preſidio regis intra muros admiſſo multo potentior erat. Sic autem euenit, vt alij quidem voluntate, alij verò metu tenerentur, ne tributum imperatum ſoluerent. Ataidius cum equitibus quadringentis, & turma peditum ex vrbe profectus, prima luce Almedinæ portis appropinquauit. Hoſtes de illius aduentu per exploratores facti certiores extiterant. Erant in vrbe equites ſexcenti, & pedites mille, viri fortes, & animis & armis ad confligendum parati. Ataidius eos inopinato aggredi cogitârat. Itaque cùm ad mœnia propius acceſſiſſet, duplicem aciem inſtruxit. Vnam Aluaro Norognæ, vt portam, quæ Marochiū reſpicit, oppugnaret, alteram ſibi reſeruauit, qua cum Ludouico Meneſio per aduerſam portam irrumperet. Hoſtes vltro portas aperiunt, & pugnandi facultatem noſtris offerunt. Prælium exortum eſt, quod fuit vtrinque ſingulari audacia commiſſum. Noſtri primū ceſsêre. Deinde rurſus animis acriter incenſis, impetū in hoſtes tulêre. Victoria neutram in partem inclinabat, cùm pugna in multum temporis ſpacium protracta fuiſſet. Factum tandem eſt, vt vtrinque libenter ſe à præ-

Almedina vrbs.

Almedinē ſe bellum.

Prælium æquale.

à prælio continerent. Ataidius copias ſuas reduxit, & hoſtes ſe intra mœnia receperunt. Ex hoſtibus tamen ſupra viginti ceciderunt: è noſtris tres deſiderati ſunt: multi ex vtraque parte vulnerati fuêre. Rurſus cùm Ataidius quietem minimè pati poſſet, ſilentio noctis vſus in hoſtium turmas, quæ propè Almedinam poſitis caſtris conſiſtebant, inuadere ſtatuit. Sed cum intellexiſſet, hoſtes eſſe iam de illius conatu per exploratores admonitos, quamuis iam eſſet multum in via progreſſus, copias retraxit. Porrò Arabs quidam ei familiaris ad illum acceſſit, atque nunciauit, Marochij Regem viam, per quam ille regredi parabat, inſediſſe, vt illum interciperet. Eo nuncio Ataidius ſe valdè lætari dixit, & Arabi munus pro eo donauit. Deinde, abi quæſo, inquit, Regique nuncia, me in campo per totam diem illum expectaturum. Rex tamen ſiue vt congreſſum illius vitaret, ſiue vt aliud, quod in rem magis eſſet, animo moliretur, ſiue Arabs falſum nunciârat, viam minimè inſedit, ſed in Ducalam regionem recta contendit, & fœdus cum Principe, qui montes ditione tenebat, fecit, vt coniunctis viribus Luſitanis repugnarent. Ataidius cùm diu fruſtra expectaret, exercitum tandem media fermè nocte in vrbem reduxit. Hoc fermè tempore Nonius Maſcaregnas cum equitibus centum Safinium peruenit, & Ludouicus Meneſius, & Aluarus Norogna fuêre in Luſitaniam reuocati. Erant tunc in vrbe ſupra ſeptingentos equites, cum quibus Ataidius frequenter excurrebat, & manum cum hoſtibus crebrò conferebat, ita, vt nemo poſſet eſſe impedimento, quò minus tributa ab ſtipendiarijs exigeret. Cũ verò Ataidius noſſe cuperet, quid hoſtes agerent, quorum tum caſtra duodecim millibus paſſuum inde aberant: Barriga ſe id exploraturum oſtendit. Itaque Ataidij permiſſu, cum equitibus triginta de nocte profectus, caſtra propius, cùm diluxiſſet, acceſſit: ſex hoſtes occidit, quatuor viuos cepit, tantaq; celeritate rem geſſit, vt prius, quam hoſtes ſe ad illum perſequendum comparare

Maurorũ in Luſitanos conſpiratio.

Excurſio in Mauros

poſſent,

poſſent,ipſe ſe in pacatum reciperet. Ataidius igitur à captiuis intellexit, quid hoſtes animis agitarent, quo ordine caſtra poſita eſſent,quibus copijs rem gerere ſtatuerent. Sequenti igitur die, Lupum Barrigam cum equitibus centum & quinquaginta præmiſit. Nonius Maſcaregnas cũ equitib. centum illum ſequebatur, vt locum opportunum inſidijs cum copijs ſuis inſideret. Ataidius poſtremò, vt ſubſidio eſſet, cum reliquo agmine veniebat. Barriga iuſſus excurrere, cùm in hoſtes incautos irruiſſet, quinque occidit, quatuordecim viuos cepit, magnam vim pecoris abegit. In hoſtium caſtris tumultuatum eſt, cum indigniſſimè ferrent, ſe ab homine illo impunè ludificari. Itaque equites quadringenti protinus egreſſi ſunt, & in Barrigam inuadunt. Is ſenſim ordine minimè confuſo cedebat, donec ad locum, in quo Maſcaregnas in inſidijs latebat, perueniret. Ibi rurſus cùm & ipſe ſuos in hoſtes incitaret, & Maſcaregnas ex inſidijs prodiret, prælium tanta vtrinque audacia commiſſum eſt, vt cõſtet, nunquam poſt illam vrbem captam, ad eam diem in regione illa, pro numero militum, vel atrociùs, vel pertinacius pugnatum fuiſſe. Hoſtes enim minimè perturbati, acerrimè decertabant: noſtri quamuis eſſent de via feſſi, eorum impetum egregiè ſuſtinebant: nemo tergum vertebat. Multi vulnerati ſunt, non pauci ex equis deiecti, nemo tamen occiſus fuit. Noſtri tandem cedere ſenſim incipiunt: quos Ataidius, qui iam appropinquabat, excepit, & hoſtes ſubſtitêre. Ataidius vlterius progredi noluit, eò quòd cerneret eos, quos Barriga & Maſcaregnas duxerant, labore nimio fractos: & verebatur, ne à caſtris hoſtium ſubſidia mitterentur, quę noſtros laſſitudine confectos obruerent. Itaque dimiſſa præda, vt ordinem meliùs conſeruaret, ſe in vrbem recepit. Poſt dies octo cùm Ataidius accepiſſet, eundem regem Marochij motis caſtris in promontorio Cantimenſi, quod inde non procul aberat, conſediſſe, ad veſperum, cùm Rex cœnaret, ex improuiſo duas turmas adortus, eas cepit, & caſtris terrorem & tumultum intulit,

Atrox cũ Mauris prælium.

Proſpera Ataidij in Marochianacaſtra irruptio.

tulit, exercitumque properè reduxit. Ibi tunc hoſtes accurrunt, ſagittis, & glandibus, & miſſilibus acerrimè pugnant. Præcipuè verò tanta lapidatio è ſuperiore loco (caſtra enim erant in cliuo poſita) facta eſt, vt locus lapidationis nomen obtineret. Noſtri tamen ſe cum omni præda receperunt: hoſtes eos tota illa nocte ferociter inſequuti ſunt. Nihilominus Ataidius cùm eorũ impetum egregiè ſuſtineret, exercitum prima luce incolumem cum magna præda reduxit. Captiuos enim ſupra trecentos fuiſſe cõſtat. Fuêre pręterea capti equi complures, & Cameli. Rex alium deinde locum magis munitum caſtris metandis cepit. Eſt mons editus, quẽ appellant Idenar: illi ſubiecta eſt campi planicies, obiectis principio collibus preanguſta, quæ deinceps latius panditur. In campi iſtius anguſtijs rex caſtra poſuit. Id cùm Ataidius exploratum habuiſſet, vna nocte cum equitibus quingentis, & multis etiam Saracenis auxiliaribus, qui Duce Ichabentafuſo ſe cum Ataidio coniũxerant, in hoſtium caſtra profectus, cum in illos inopinantes inuaſiſſet, caſtra tanto metu atque terrore cõpleuit, vt quamuis multi in ea trepidatione, correptis, quæ cuique ſors obtulerat, armis, reſiſtere pararent: omnes tamen metu nimio conturbati, ſe ſe ab eo tumultu effuſa fuga proriperent. Ipſeque Rex non expectauit, dum equus inſterneretur, ſed in eum, quem primum adipiſci potuit, inſiliens repentè diffugit. In caſtris magna cædes facta eſt, ingens præda capta, maxima virorum & mulierum multitudo in ſeruitutem abducta. Inter captiuas fuit vna Regis ipſius concubina, forma excellenti, quam is vehemẽter amabat. Luſitani aliquot vulnerati fuerunt, inter quos Ataidius extitit, qui in facie vulnus accepit. Non multis poſt diebus Almedinenſes ciues in agrum Safinienſem excurſionem fecerunt, & in duobus locis inſidias collocarunt. In eos tamen Ataidius explorato noſtros eduxit. Prælium fuit acre, magniſque vtrinque viribus pro hominũ numero commiſſum. Sed tandem hoſtes fuſi fugatiq; ſunt; Octo & quadraginta cæſi: è noſtris tres deſide-

Idenar mons.

Alia non minus fœlix in Marochianos irruptio.

Luſitanorũ de Almedinenſibus victoria.

deſiderati. ne maior cædes ederetur, & equorum hoſti-
lium pernicitas, & Ducis prudentia fuit impedimen-
to. Nec enim permiſit, vt noſtri longiùs hoſtes inſe-
querentur, ne in plures inſidias cædendi cupiditate fu
rentes irruerent. Alij deinde equites Arabes ſeptingen- *Luſitano-*
ti, cum per agros in vrbis conſpectu diſcurrerent, & ſe- *rũ de Ara-*
getes incenderent, regreſſi continuò ſunt. At Ataidi- *bibus victo*
us vbi vidit illos ſine vlla ſuſpicione futuræ dimicatio- *ria.*
nis abſceſſiſſe, Lupum Barrigam cum centum & ſexa-
ginta delectis equitibus in eos immiſit: alia deinde
porta Nonium Cattum, impigrum virum ſimiliter
cum alia equitum turma iuſſit, vt diuerſis ex partibus
hoſtes adorirentur. Is primus in hoſtes inuectus eſt.
Prælio commiſſo, Luſitani hoſtium multitudine &
ferocitate vehementiùs oppreſſi, magnum diſcrimen
adierunt. Barriga cum ſuis ſubſidium attulit, quo no-
ſtris animus redditus eſt, & impetus hoſtium repreſ-
ſus. Acerrima tandem noſtrorum impreſſione hoſtes
in fugam verſi ſunt: noſtri quatuor millibus paſſuum
eos inſequuti, non mediocrem ſtragem ediderunt, &
Barriga cum opimo ſpolio vrbem ſubijt. Hoſtium
namque ſupremum Ducem, virum militaris virtutis
opinione præſtantem manu ſua interemit, ita tamen,
vt ab eo congreſſu, quamuis victor, multis & pericu-
loſis admodum vulneribus ſauciatus abiret. Sed facilè
victoriæ decus dolorem vulnerum leuabat. Dux Iaho-
mazende appellabatur. Illius caput & equum Barriga *Iahomazẽ*
in vrbem intulit. Caput fuit haſtæ mucrone præfi- *dis Arabũ*
xum, & in vna vrbis porta collocatum. Illud Saraceni *ducis cæ-*
maximo pretio redimere cupiebant, ſed nunquam id *des.*
Ataidius vlla conditione permiſit. Tandem cum ho-
ſtes, qui illam regionem, quam appellant Xerquiam, *Pax cum*
incolebant, fracti malis, & rebus ſuis diffidentes, pa- *Xerquieſi-*
cem ab Ataidio petijſſent, inter alias fœderis renoua- *bus inita.*
ti conditiones vna fuit, vt caput Ducis illius ſuis ad
honorem ſepulturæ redderetur: quod tunc fuit ſum-
ma Ataidij voluntate conceſſum. Erat enim is inter
Saracenos propter decora in bello parta, ſummis ho-
nori-

noribus affectus, & ſingulari ſuorum prædicatione celebratus. Pax facta continuò fuit. Reliqui Xerquienſium exemplo prouocati, pacem ſimiliter ab Ataidio poſtularunt.. Pacis ſequeſter & interpres Iehabentafuſus extitit. Nullum grauius onus eo, quod iam antea ſubierant, fuit illis impoſitum. Ita ea parte bello profligato, omnis illa regio fuit ſub imperium & ditionē Emmanuelis iterum cum tributo æquabili ſubiuncta. Ex illis Ataidius plurimos delegit, quos ſtipendijs aleret, vt illis ſtipatus, facilius cum Marochij Rege & Xeriſio (ſic enim appellabant ducem, qui ſanctitatis & virtutis militaris opinione Arabibus, qui diſperſi in agris vagabantur, imperabat) bellum continenter gereret. Tantum autem terrorem principibus illis Ataidij nomen inferebat, vt nullis munimentis ſe tutos vnquam fore confiderent. At Ataidius aliorum bellorū

Bellū Marachienſe

cura liberatus, bellum contra duos illos principes maiore ſtudio ſibi adminiſtrandum putauit. Itaque Lupo Barrigæ præcepit, vt cum centum & quinquaginta equitibus Luſitanis, & equitibus auxiliaribus ex Saracenis fœderatis, qui ſub Iehabentafuſo militabant, accitis, in Marochij fines inuaderet. Is igitur cùm Iehabentafuſo, cùm eſſent in loco, qui Duamus appella-

Duamus.

tur, & abeſt Safinio paſſuū millibus quadraginta octo, accepit, ad radices Atlantis montis (nunc montes claros appellant) in campo ſatis patente, quem appellant

Atlas n. montes clari.

Alehauz, nouem hoſtiū præfecturas caſtra poſuiſſe. Hoc igitur cum Duces exploratum habuiſſent, incredibili celeritate eò ſe contulerunt, ita, vt inopinantes & incautos aggrederentur. Supra mille ex hoſtibus cæſi ſunt, capti centum & quinquaginta, & præda ingēs eo die parta. Vlterius autem progreſſi in regionē Xiatimenſem impetum ferentes, non paucos hoſtes interfecerunt, & captiuos centum abduxerūt. Eò Xeriſius, vt eandem regionem armis occuparet, inuaſit. Ex illius caſtris equites permulti in noſtros inuecti ſunt. Barriga in copiarum ſupplementum equites centum in ſubſidium miſſos acceperat. Prælium ſatis acre com-

Alehauz. Luſitanorum victoria.

miſſum

miſſum fuit,& diu ancipiti victoria dimicatum. E noſtris tres equites Luſitani, & vnus Saracenus cecidêre, ex hoſtibus viginti & quinque cæſi ſunt, inter quos filius Reguli cuiuſdam interfectus eſt. Hoſtes cùm ſe fruſtrà contendere cernerent, in caſtra reuerſi ſunt: quos noſtri inſequi in caſtra noluerunt, ne multitudine obruerentur. Poſt aliquot dies, Barriga in oppidum Xiatimenſe, quod appellant Tanli, impetum ſimiliter tulit. Hoſtes cùm ſe in vltimum diſcrimen adductos cernerent, aluearia apum innumerabilia, quibus abundabant, incenſa è mœnibus demiſere. Noſtri & aluearíũ flammis ambuſti, & apum aculeis ſtimulati, oppugnationẽ deſerere coacti ſunt. Multi etiam vulnera ab hoſtibus accepêre, ne apibus tãtum ea propugnatio aſcribi poſſet. Ipſeq; Barriga grauiter vulneratus abſceſſit. Sub idem tempus, Nonius Cugna cum centum equitibus Safinium Regis Emmanuelis iuſſu peruenit, & Nonius Maſcaregnas in Luſitaniam reuocatus eſt. Aguz eſt oppidum in ea Mauritaniæ parte, quæ ad fines Safinij vrbis pertinet. Eum tunc locum Luſitanus quidam cum quinquaginta Luſitanis ſagittarijs cuſtodiebat. Eo autem ſe tũc Barriga & Iehabentafuſus cum copijs ſuis contulerant. Ibi verò fuit eis nuncius allatus, Marochij regem cum maximis copijs aduentare. Quem nuncium Ataidius cum accepiſſet, Nonium Cugnam eò cum equitibus ducentis, vt auxilium afferret, confeſtim miſit. Ibi cum quidam ex hoſtibus poſtremum agmen noſtrorum carpere voluiſſent, repreſſi ſunt, & vnus ex illis captus eſt, quem ad Ataidium Barriga miſit. Ab eo cùm Ataidius hoſtium conſilia ſciſcitaretur, is aſtu Punico quaſdam opiniones in Ataidij ſenſibus inſeuit, quibus inductus, ſuſpicatus eſt Iehabentafuſum de noſtris prodendis cogitare. Itaq; ad Barrigam ſcripſit, vt omnes Luſitanos confeſtim in vrbem regredi iuberet, & ipſe cum ſolis equitibus ſexaginta remaneret, atque deindè aliquid cauſaretur, vt ratione ductus exiſtimari poſſet, à Iehabentafuſo diſcedere. Id Barriga, vt ſibi imperatum fuerat, executus eſt: atq;

Anceps cũ Xeriſio prælium.

Stratagema Tanlēſium.

Oppugnatio irrita.

Aguz opp.

Aſtus Punicus.

Iehabentafuſus proditionis ſuſpectus.

pri-

primùm alios omnes dimiſit, deindè altercationis cuiuſdam minimè neceſſariæ materiam præbuit, cuius indignitate ſe vſque adeò commoueri finxit, vt honeſtè videretur à Ichabentaſufi ſocietate ſeiungi Solus Rodericus Caſtrenſis cum tribus famulis ab eo diſcedere noluit. Ichabentaſufus cùm indignè pateretur, eo tempore à Luſitanis deſtitui: grauius tamen tulit, ſecùs de ſua fide, quàm meritus eſſet, exiſtimari, quàm in tanto diſcrimine relinqui. Itaq; per literas grauiter de tam inſigni iniuria conqueſtus eſt. Seque nihilominus eo die prælium cum Marochij Rege cum copijs, quas habebat, initurum affirmauit, vt vel illuſtri victoria, vel clara morte teſtatum apud omnes relinqueret, quanta fide Regem Emmanuelem coleret & obſeruaret. His literis Ataidius inductus, ad illum reſcripſit, ſe confeſtim ad illum equites quingentos miſſurum. Sed cùm is nuncius cum duodecim equitibus interuenit, iam Ichabentaſufus manum cum maximo Regis exercitu conſerebat. Prælium fuit atrociſſimum, in quo tamen Ichabentaſufus cum ſuis res memorabiles effecit: hoſtes ſuos fudit, maximam hoſtium multitudinem cecidit, ipſumque Regem caſtris exuit, & longius inſecutus, maiorem exercitus partem ferro concidit. Præda fuit ingens. Erant enim caſtra multarum rerum copia referta. Ataidius vt pollicitus fuerat, ſequenti die Barrigam cum equitibus ducentis, & Cugnam cum trecentis in illius auxilium miſit. Sed cùm illi aduenerunt, iam Ichabentaſufus rem præclarè geſſerat. Tulit Ataidius permoleſtè, ſe, aut ſaltem Luſitanos Duces eo prælio non interfuiſſe: multique illum reprehenderunt, quòd tam facilè hominis leuiſſimi & fallaciſſimi ſermonibus aſſenſus fuiſſet, vſque adeò, vt neglectæ fidei criminationem, quòd ſocium in tanto diſcrimine ope ſua deſtitueret, minimè pertimeſceret. Non multis pòſt diebus Ataidius in aliam præfecturã Xiatimenſem Barrigam immiſit. Prælium atrox extitit. E noſtris duo viri nobiles cum nonnullis alijs cecidêre: ſed tandem oppidum captum, & hoſtes partim cæſi, partim

Ichabentaſufi de Marochienſib. inſignis victoria.

Victoria de Xiatimenſibus.

ſi, partim in fugam coniecti, & aliqui etiam capti ſunt. Rex Feſſenſis, anno ſalutis M. D. XI. cum fuiſſet illi nuncius allatus, Tingim non eſſe valido præſidio munitam, & præterea negligenter cuſtodiri, fore putauerat, vt, ſi illam ex improuiſo adoriretur, facilè caperet. Itaque maximas copias comparauerat, vt illam oppugnaret. Longè tamen aliter munitam reperit, quàm ſuſpicatus fuerat: Caſtra tamen poſuerat, & obſeſſam diebus aliquot tenuerat, & quibus poterat viribus & machinis oppugnauerat. Sed ſemper fuerat à conatu cum graui damno atque dedecore repulſus. Anno igitur inſequente, vt ignominiæ maculam deleret, Arzilam exercitum adduxit, & propè vrbem caſtra locauit, & cùm indè hoſtes in vallum, quod vrbem cingit, irrupiſſent, noſtri intra vallum prælium inierunt, in quo Bernardus Coutignus in hoſtium præfectum, Adel nomine, equum incitauit, & illi cuſpide oculum effodit. Iacobus Coutignus, frater Franciſci Coutigni Comitis Marialbenſis fortiſſimè dimicans, ab hoſtibus interfectus fuit. Pauci vtrinq; ceciderunt, & Rex cùm cerneret fruſtrà tempus ibi in obſidione conteri, domum re infecta diſceſſit. Emmanuel interim quamuis Africani belli curam non intermitteret, aliud bellum ſibi proponebat, ex quo non minorem gloriam aſſequeretur. Cùm enim eſſet ſtudio Chriſtianæ religionis propagandæ vehementer incenſus, id ſuſcipiebat, vt armis diuinis omnes impietátis opes & munimenta conuelleret. Itaque in India, & in AEthiopia operam dabat, vt gentes à Chriſti placitis alienæ, ad illius ſanctiſſimum cultum ſanctorum hominum monitis & diſciplinis adducerentur. Et cùm animaduerteret regnum illud AEthiopiæ, quod appellatur Congo, fuiſſe iam à tempore Ioannis Regis Chriſti diſciplinis illuſtratum, in idem opus, vt perficeretur, incubuit. Idcircò, vt dictum eſt, multos ſacerdotes pietatis opinione præſtantes in illam regionem miſerat, vt eos, qui nondum erant luſtralibus aquis expiati, ad CHRISTI fidem perducerent,

Tingi oppidũ à Feſſẽſi Rege fruſtra oppugnatum.

Irrita Arzilæ obſidio.

Emmanuelis Regis in Chriſtianiſmo propagãdo ſtudium.

rent, & qui iam CHRISTO nomen dederant, clariore diſciplina confirmarent. Sub hoc igitur tempus, hominem è ſuis domeſticis equeſtri dignitate præditum, ad eundem Congenſem Regem, cum pluribus ſacerdotibus, & ſacris veſtib⁹ ad rem diuinam ſanctius peragendam miſit, vt eum acrius ſtudio Chriſtianæ pietatis incenderent. Rex hac Emmanuelis Regis benignitate prouocatus, in Luſitaniam filium ſuum Henricũ nomine, cum fratre ſuo, & pueris nobilibus miſit, vt linguam Luſitanam, & Latinas literas, & ſanctarum rerum diſciplinam perdiſcerent. Cum ijs venit Legatus quidam illius, Petrus nomine, non vulgari prudẽtia præditus, cum quo Rex Emmanuel ſermonem libentiſſimè conferebat. Is vt diutius in Luſitania verſaretur, vxorem ſecum duxit, quæ fuit à Regina Maria multis donis atque muneribus affecta. Emmanuel, cũ omni comitate gentem illam vniuerſam ad CHRISTVM allicere contenderet; Regis fratrem & filium cum reliquis pueris in diſciplinam viris religioſis & eruditis tradidit, qui eos Latinis literis, & religiõis moribus & inſtitutis imbuerent. Deindè Simonem Syluium hominem apprimè nobilem, ad illum cum muneribus legauit. Munera verò erant equi pulchrè inſtrati & phalerati, & mulæ ſimiliter ornatæ, vaſa ſacra, tabulæ pictæ, infulæ, & omnia, quæ ad religionis cultum ritè conficiendum erant idonea. Fabros præterea, qui templa & regias ædes ædificarent. Id præterea Syluio commiſit, vt ius regium ad Luſitanos, qui in ea Ethiopiæ parte verſabantur, in officio continendos, & eorũ flagitia punienda, ſi opus eſſet, obtineret. Et præterea vt cum Rege ſimul ius omnibus gentibus, quæ ſub Regis imperio erant, adminiſtraret. Quod vt commodius fieret, ſecum hominem iuriſconſultum adducebat, vt ius publicè diceret. Id enim ipſe Rex Alfonſus ab Emmanuele per Legatum ſummis precibus efflagitârat. Id etiam Syluio in mandatis dedit, vt ſi fortè, dum is apud Alfonſum verſaretur, aliquis belli motus exiſteret, Regem opibus, & conſilio, & manu etiam iuuaret,

Congenſis Regis filius & Legatus in Luſitaniã miſſi.

Emmanuelis ad Congenſem Regem Legatio.

ret. Illum præterea admoneret, vt quã primùm poſſet, Legatos Romam mitteret, per quos authoritatem Pontificis Maximi, & Eccleſiæ ſacroſanctæ ius & imperium in omnibus rebus ſacris agnoſceret. Et quia Petri prudentia non vulgaris eſſe videbatur, ſuadebat, vt ipſe Petrus aliquot viris nobilibus ſtipatus, ea potiſſimum legatione fungeretur. Se illum ſuis ſumptibus Romam eſſe miſſurum. Regem præterea admonebat, vt aliquot pueros nobiles in Luſitaniam mitteret, qui cum reliquis erudirentur. Syluius cum hac legatione profectus, ſecundis tempeſtatibus vſus, in Congenſe regnum peruenit: cuius aduentu rex ſe mirum in modum lætari ſignificauit. Statimque miſit virum quendam primarium, illi ſanguine valdè coniunctum, qui Syluium ſalutaret, & in vrbem Regiam, quæ à portu multum diſtabat, vbi commodum eſſet, deduceret. Syluius tamen febre correptus, antequam regem videret, è vita diſceſſit. Rex mortem illius admodum acerbè tulit. Aluarus Lupius, qui claſſis curam ſuſceperat, in locum Syluij, vt ab Emmanuele decretum fuerat, ſi caſus aliquis Syluium de medio ſuſtuliſſet, ſucceſſit. Is ad regem cum literis adijt. Literarum ſententia præter egregiæ cuiuſdam pietatis argumentum, & præſtantis voluntatis indicium, nihil aliud continebat, quam vt fides Syluio in rebus omnibus, quas rex Emmanuel illi præceperat, vt Alfonſo Regi diceret, haberetur. Literis lectis, Aluarus Lupius earum ſententiam verbis ſubſecutus eſt; & dona, quæ ferebat, in conſpectu regis explicuit. Rex verò res ſingulas in manus ſumere, laudare, mirari, manus in cælum tendere, gratias Deo ſummas agere, quòd per Reges virtutibus ampliſſimos, & numini cæleſti chariſſimos, fuiſſet è tenebris impietatis emerſus, vt cæleſtem lucem aſpiceret. Regem verò Emmanuelem non ſatis habere, illum tam diuino beneficio conſtrictum tenere, niſi etiam præterita beneficia recentibus donis magnificentiſſimè cumularet. Quia verò Emmanuel illi regia inſignia, quibus deinceps vteretur, mittebat, quæ perti-

Emmanuelis ad Congenſem regem Legãtus moritur.

Congenſis Regis de Emmanu.

ergà ſe beneficijs literæ publicæ nerent ad virtutis inſitæ monimentum, & vniuerſæ poſteritatis ornamentum, de ea re literas publicè propoſuit, quibus teſtatum omnibus eſſet, & memoriæ etiam ſempiternæ conſecratum muneris illius inſtitutum, & Regiæ beneficentiæ documentum. Literis autem his referebat, quo pacto Regis Ioannis opera fuiſſet illa regio lumine Chriſtianæ religionis illuſtrata, & è tyrannide infeſtiſſimi dæmonis erepta, & quanta malignitate fuiſſet opus illud tam præclarum opera antiquiſſimi ſerpentis, per quem primi parentes è ſedibus beatiſſimis expulſi fuerant, impeditũ. Quanta cura, ſtudio, vigilantia Rex inuictiſſimus Emmanuel opus, quod à Ioanne Rege clariſſimo inchoatum extiterat, perficiẽdum ſuſceperat. Religionis verò Chriſtianę diſciplinam in ſumma referebat, & deinde commemorabat, qua ratione pater illius opera perditiſſimorum hominum à Chriſti fide, quam fuerat antea profeſſus, impiè & nefariè deſciuiſſet, & ob eam rem in ipſum Alfonſum, maximum natu filium, quòd impietatem illius imitari noluiſſet, ſe teterrimum præbuiſſet. Commemorabat deindè exilium, in quod pulſus à patre fuerat, & moleſtias, quas in exilio pro Chriſti nomine cum ſumma iucunditate pertulerat: & qualiter moriente patre, cum fratre, qui regnum per ſummam iniuriam occupare conabatur, cum ſolis triginta ſex hominibus, Chriſti numine ſæpiùs inclamato, conflixerat, cùm frater illius exercitum maximum haberet: & quomodo non copijs humanis, ſed diuinis, vt hoſtes ipſi fatebantur, bellum profligatum fuerat, & frater caſu etiam diuino captus, in poteſtatem illius venerat, de cuius ille improbitate & pertinacia ſupplicium iure ſumſerat. Exponebat deindè, quo conſilio Petrum ſuum cognatum, qui vnus erat ex tringinta ſex hominibus, qui illi opem attulerant, ad Regem Emmanuelem legauerat: ex quo Petro intellexerat, in Luſitania Regis ipſius ampliſſimi iuſſu vota pro Congenſis regni ſalute, & Alfonſi ipſius fide perſoluta fuiſſe: quo nullum clarius extare poſ-

Miraculoſa victoria

poſſet inſignis caritatis indicium. Itaque ſe non ſolùm pro Chriſti ſanctiſſima religione, pro templorum ſanctitate, pro Eccleſiæ ſanctionibus necem & cruciatum, ſi opus ita fuiſſet, minimè recuſaturum: verùm & pro Regis Emmanuelis amplitudine omne diſcrimen ſalutis aditurum. Adijciebat deindè: Vt autē magis nos, rex optimus, ſummisque laudibus in omni æternitate prædicandus, ſibi diuinceret, miſit ad nos virum nobiliſſimum cum muneribus & ornamentis, quę ſatis, quàm propenſa in nos eſſet volũtate, declarabant. Et quia eſt in more poſitũ, vt Chriſtiani reges inſignia geſtent, ad poſteritatis memoriam propagandā, & Maieſt. regiā inſigniter illuſtrandā: voluit idem rex in hoc etiam plurimũ nobis ſuæ benignitatis impertire. Scutũ enim nobis miſit, primũ quidē Cruce ſignatum, vt animo recoleremus victoriā, quam Conſtantinus Imp. Cruce in cælo perſpecta, de hoſtib. ſuis cōſecutus eſt, nè vnquā ab animis noſtris memoria victoriæ, quā ſimiliter adepti ſumus, elaberetur. Et quia Iacobus Apoſt. cuius opem, vt Hiſpani faciunt, in eodē pręlio frequenter implorauimus, in acie perſpectus hoſtes exterruit; eiuſdem Apoſt. ſpecies voluit, vt in eiuſdem inſignib. inſculperetur. Præterea vt amoris cōiunctio, quæ nobiſcum cum illo eſt, illuſtri ſigno conſignari poſſit; Regùm Portugalenſium inſignia, quę 5. ſcutis in crucis formam diſpoſitis continentur, reliquis ſignis admiſcuit. Ijs enim 5. ſcutis Chriſti Opt. Max. vulnera deſignantur, quæ in cruce pro generis humani ſalute pertulit. Cum enim Alfonſus primus Portugaliæ Rex cum quinq; Regibus Saracenis maximo exercitu conſtipatis confligere in Luſitania voluiſſet: in cælo, vndè auxilium precibus efflagitabat, Chriſti ſpeciem eiſdem quinq; vulneribus illuſtratā oculis atq; mentē conſpexit, innumerabilemq́; hoſtium multitudinem, Chriſti numine confirmatus, occidit, & ea de cauſa illa inſignia ad memoriam poſteritatis aſſumpſit. Itaq; modis omnibus Rex ſingulari pietate præditus, cùm hæc ad nos tam præclara Regiæ ſtirpis inſignia miſit,

Inſignia Congenſi Regi ab Emmanuele miſſa.

ſit, noſtram poſteritatem admonere voluit, vt in bellis, non humanis opibus, ſed diuino Chriſti præſidio niteretur. Pro his tantis beneficijs Emman. regi fratri noſtro cariſſimo gratias immortales agimus, neq; ſolum fratrem & patronum agnoſcimus, ſed omnes regni opes, atque adeò vitam pro illius dignitate profundere parati ſumus. Qui tamen quamuis omnia, quæ poſſumus, illius gratia faciamus, nullam tamē partem illius ergà nos meritorum officijs noſtris aſſequemur. Reliquum igitur erit, quando nos parem gratiam referre non poſſumus, vt rex ille ſummus atq; ſempiternus, in cuius honorem Emman. hæc tam præclara opera molitur & efficit, illi præmiū diuinum atq; ſempiternum conſtituat. Noſtros autē liberos, & cunctam poſteritatem obteſtamur, admonemus, & pro iure etiam noſtro iubemus, hæc inſignia geſtare, illis ſcuta diſtinguere, literas cōſignare, ſigna in bellis intertexta præferre, ſemper animo atq; mente recolere, quæ per illa deſignantur, vt ſic memoriam ad pietatis & iuſtitiæ recordationem excitantes, de hoſtibus ſuis victoriam, freti Chriſti prȩſidio, conſequantur. Sed quia more etiam receptum eſt, vt egregia facta nobilitentur, & homines, qui meritis ſuis in locum altiorem aſcendūt, poſteritati ſuæ virtutis memoriam prodant: idem Rex Emmanuel alia nobilitatis inſignia nobis miſit, quib⁹ genus eorum, ex illis ſex & triginta, qui valdè ſtrenuè ſe geſſerunt in eo prȩlio, quo Chriſti præſidio muniti, fratris impetum contudimus, illuſtrare poſſem: quod etiam impulſi monitis illius exequimur, vt hoc virtutis præmio multi ardentius in ſtudium virtutis incitētur, vt ita non ſolùm in hac vita contra hoſtiles impetus muniamur, ſed etiam in futura bonis ſempiternis frui poſſimus. His literis in publico propoſitis, & in totum regnum exemplis earum ad Principes miſſis, Alfonſus decreuit, quàm gratus eſſet in Emmanuelem, teſtificari. Petrum deindè, vt ab Emmanuele fuerat admonitus, ad Pontificem Maximum legauit. Petro autem duodecim viros nobiles comites adiūxit. Emmanueli

Congenſis Regis ad Pontificem Maximū Legatio.

nueli verò magnam vim eboris, & munera, quibus illa Regio abūdat, dono miſit. Duodecim præterea nobiles pueros cum Petro in Luſitaniā venire iuſſit, qui ſimili ratione fuerunt literis & moribus inſtituti. Emmanuel poſtquam Petrus in Luſitaniam rediјt, illi & Henrico Alfonſi Regis filio, & reliquis viris è nobilitate delectis, omnia, quæ ad iter erant neceſſaria, præbere largè atque munificè iuſſit. Ij fuerunt Romæ à Pontifice, & ab omnibus Eccleſiæ principibus benignè & comiter accepti. Literas deindè Pontifici Regis Alfonſi detulerunt. Illarum ſententia hoc continebat, ſe primum Ioannis, hoc nomine II. Portugaliȩ Regis opera cum regno fuiſſe è poteſtate dæmonis, & è turbulentiſſimi erroris tenebris in libertatem & in lucem vindicatum. Deinde Regis Emmanu. ſtudio & ſumptibꝰ in eiuſdem ſanctiſſimæ religionis diſciplina progreſſum, clarius lepræ deformitatē, qua fuerat antea deformatus, agnoſcere, & priſtinum errorem & amentiam vehementius deteſtari: & pro beneficio, quo mirabilibus ſignis à Deo perductus in pietatis ſplendorem extiterat, perpetuò ſe Deo gratias acturum, neq; tam diuini muneris memoriam vnquam depoſiturum. Sed quoniam intellexiſſet, eſſe Chriſti ſummum in terris vicarium, quem omnes Chriſtiani Principes vnicè colerent, & cuius iuſſa tanquam cæleſtia atque diuina ſequerentur: nè ſe à reliquorum Principum Chriſtianorum communione ſegregaret, & aliqua in re à pietatis via deflecteret, Romā filium ſuum Henric. iam ſanctis in Luſitania literis eruditū, & Petrum cognatum ſuum, virum, cuius prudentiæ atq; probitati valdè cōfideret, ſe mittere ſtatuiſſe, vt ipſius Alfonſi nomine pedes illius oſcularentur & regnum vniuerſum ipſius Pontificis voluntati & imperio dicarent. Nec enim ſe vnquam vllo tempore commiſſurum, vt obſequio & pietate erga ſanctam Romanam Eccleſiam, ab vllo Chriſtiano Principe vinceretur. Pauca deinde adijciebat, quæ ad fidem legatis habendam, & poſtulata quędam ad religionis cauſam neceſſaria, facilius impe-

Congenſis Regu ad Pontificē Maximū literæ.

tranda pertinebant. Legatio benignè fuit accepta, & poſtulatis egregiè ſatisfactum. Conſiderabant enim & Pontifex & Cardinales, gentem barbaram, & ab omni cultu humanitatis abhorrentem, non niſi cæleſti quadam beneficentia, & numinis præſentiſſimi dono atq; munere in tantum pietatis ſtudium excitari potuiſſe: & idcirco illas Aethiopiæ recentes poſt tam multa ſecula primitias, gratiſſimis animis accipiendas eſſe decreuerunt. Hæc quidem Emmanuel ad Aethiopiæ religionem firmius ſanciendam deſignauit, atq; conſtituit. Sub idem verò tempus, quo hæc gerebãtur, Petrus Meneſius Alcoutinenſis Dynaſta, Fernandi Meneſij filius, Villæ Regalis Princeps, Septam traiecit, vt illius vrbis imperium teneret, & bellum, vt maiorum veſtigia ſequeretur, adminiſtraret. Interim verò Malacæ res, poſt Albuquercij ab ea ciuitate digreſſum non fuerũt adeò tranquillæ, vt non varijs bellorum tempeſtatibus agitarentur. De quibus vt commodius agere poſſimus, neceſſe erit, prius de inſularum quarundam ſitu, quæ in illam bellum comparabant, pauca dicere. Taprobane, quam Zamatram appellant, ita eſt Aureæ Cherſoneſo ad Auſtrum obiecta, vt longius tamen in ortũ Solis protẽdatur. Ad Auſtrum verò, vltra Zamatram inſulæ frequentes adiacent. Inter quas ab occaſu Zunda magnam vim piperis paſſim fundit. Ea verò non admodum lato mari à Zamatra diſiungitur. Deinde ad ortum Solis progredientibus aliæ duæ inſulæ ſe oſtendunt, quarum prima Iaua maior, altera minor appellatur. Omnes hæ tres inſulæ regum imperio continentur. Iauæ verò præcipuè ſunt fertiles & opimæ, fruges multiplices, & fructus varios proferunt, & maximam vim pecorum & armentorum, & equorum nutriunt. Venatu & aucupio mirificè redundant: piperis & aliorum aromatum copiam paſsim efferunt. Mediterranea loca homines dediti ſimulacris incolunt: qui maritimas oras habitant, maxima ex parte Mahumetanis inſtitutis viuunt. Homines nudi plerumque vmbilico tenus incedunt. Multi tamen lautiores

RES INDICAE.

Malacenſe bellum.

Taprobana.

Zũda inſ.

Iaua maior & minor.

veſtibus bombicinis, aut goſsipinis amiciuntur. Barbas euellunt: anteriorem capitis partem radunt: reliquam ſtudioſe criſpant. Nullum integumentum in capite gerunt. Indignũ enim hominis præſtantia cenſent, hominis principatum, quem in capite conſtituũt, aliquo velamẽto quaſi rem probroſam tegere. Si quis caput alicuius manu tangit, eam iniuriã armis acerrimè perſequuntur. Sunt in bello feroces, & intrepidè ſeſe in quoduis magnum diſcrimen inijciunt. Artibus fabrilib⁹ dediti ſunt: arma, tormenta, variaq́; telorum genera ſingulari opere perficiunt: æs, ad quoduis genus inſtrumenti egregiè fundunt. Naues ingentes ædificant, aſtra diligenter obſeruant, & magicas diſciplinas incredibili ſtudio colunt. Syluas venandi ſtudio peragrant, neq; ſolùm canibus, & venabulis ad apros atq; ceruos eminus configendos, verùm & accipitribus ad volucres capiendas vtuntur. Omnes colorati ſunt: mulieres neque deformem faciem, nec obtuſum ingenium gerunt. Eleganter excoluntur, in ſaltationibus non mediocrem præ ſe venuſtatem ferunt. Curribus inuectæ, cum viris ſyluas & nemora luſtrant, & venatione oblectantur. Homines Sinarum moribus & inſtitutis viuunt, à quibus ſe originem ducere iactant. In ea inſula, quæ Iaua maior appellatur, erat quidam Saracenus, cui nomen erat Pateonuzius, ciuitatis cuiuſdam princeps, quam Iaparam appellant. Ea eſt in ora maritima, quæ Zamatram ſpectat, ſita. Is antequam Albuquercius Malacam caperet, fœdus cum Vtetimutaraia de pernicie & interitu regis inierat. Vtetimutaraia namq́; ſe graues à Malacæ rege iniurias accepiſſe conquerebatur, quibus offenſus, ſe illum Pateonuzio proditurũ per literas aſſerebat. Pateonuzius regnãdi cupiditate inductus, in eo neruos omnes intẽdit, vt tantã occaſionem minimè prætermitteret. Itaq; maximam claſſem ædificare cœpit. Septem aut octo annos in hac claſſe comparanda conſumpſit: in quem verò finem id faceret, tanto vtriuſq; ſilentio compreſſum fuit, vt ne ſuſpicione quidem vlla quiſquam id

Iapara Iauæ ciuitas.

Pateonuzij in Malacæ Regẽ cõſpiratio.

aſſequi potuerit. Interim verò multos Malacam cum mercibus ſubmittebat, vt mercatorum habitu & ſpecie laterent: & cum opus eſſet, armis imparatos adorirentur. Hos Vtetimutaraia in vicos ſuos admittebat: quorum eo tempore, quo Albuquercius Vtetimutaraiam capitali ſupplicio affecit, erat in ciuitate nō mediocris multitudo. Ita latebat hæc in viſceribus reip. peſtis, vt nemo in quanto periculo verſaretur, coniectura proſpiceret. Vtetimutaraia de medio ſublato, Pateonuzius nihilo ſecius in eadem mente perſeuerabat. Claſſis erat maxima: is opes ingentes habebat: res Malacæ non ita ſtabilitas eſſe iudicabat, vt conuelli non poſſent. Itaq; cum trecentis nauibus, & hominum fortium multitudine, Iapara ſoluit. Fretum igitur, quod inter Iaoas & Zamatram eſt interiectū, præteruectus, multis terrorem præbuit. Res ad Rodericum Brittium Patalinum, qui, vt dictum eſt, Malacæ præerat, delata eſt. Is Andradium in fretum illud continuò cum ſeptem nauibus miſit, vt exploraret, quem curſum claſſis illa teneret. At claſſis aliud ingreſſa fretum, quo celerius Malacam perueniret, iam ſe ex eo freto, quod appellant Sabam, abduxerat. Andradius cum nauarchis reliquis in vrbem redire maturauit. Ibi claſſis conſpecta fuit, quæ multum terroris ciuib. vniuerſis incuſſit. Brittius tamen ſtatuit per ſe cum vniuerſa claſſe dimicare. Id Andradius indignè admodum tulit. Sibi namque dicebat maritimarum rerum curam, Brittio vrbis cuſtodiam fuiſſe commiſſam. Is igitur ſe arce teneret, & vrbem tueretur: ſibi maris tuendi curam relinqueret. Brittius contrà diſſerebat, imperium terræ atque maris in oris illis ad ſe pertinere, & idcirco quidquid ille de rerum ſumma ſtatueret, id eſſe Andradio ſine recuſatione faciendum. Id cùm Andradius ſe minimè paſſurum affirmaret, vt dignitate ſpoliaretur, iurgio certatum eſt, & verborum aculeis animus vtriuſq; non mediocriter exulceratus extitit, vſque adeò, vt Brittius Andradium in cuſtodiam traderet. Sed cum primus ille motus animi conſediſſet, Brittius nocte illa cō ſide-

Pateonuzij in Malacenſes et Luſitanos expeditio naualis.

Saba fretū

Brittij cū Andradio contentio.

ſiderauit, non eſſe eo tempore tálem virum propter vllas verborum offenſiones alienandum. Itaque miſit ad Andradium, qui animũ illius in ſe placaret, & admoneret, vt nauem conſcenderet. Se namque illum in claſſe operiri, vt victoriæ particeps fieret. Andradius alienum à ſe in tali diſcrimine, iniuriæ memoriam conſeruare, reputauit. Itaque imperata ſine mora vlla confecit. Brittius arcis cuſtodiam Ario Pereiræ commiſit, ipſe in triremem armis & munitionibus inſtructiſſimam ingreſſus eſt. Claſſis erat ſedecim nauium. Ninachetuſienſis præterea cum mille & quingentis militibus Malacenſibus, in minoribus nauigijs, vt littus cuſtodiret, non procul à terra concurſabat. Orto iam ſole, & hoſtes, vt in portum ſubirent, vela dederunt: & noſtri, vt cum ijs in alto congrederentur, incitati ſunt. Claſſis hoſtium non multitudine tantùm nauium, verùm ordine, quo inſtructa ferebatur, non mediocrem noſtris admirationem commouebat. Nauis, cui Georgius Botellius præerat, erat incredibili celeritate velis. Is cum claſſem antecederet, in prætoriam hoſtium nauem inuehitur. In illum cõtinuò quindecim actuariæ naues inuadunt. Is neque telo quidem vllo in hoſtiles naues immiſſo, in nauem, quam petebat, incurrit. Petrus Faria, vt illi ſubſidio eſſet, triremem, cui præerat, remis vehementer incitari præcepit. Ambo igitur prætoriam nauem adoriuntur. Sed ea tanta erat magnitudine, vt puppis caſtellum, nauis, cui Botellius præerat, carcheſium altitudine ſuperaret. Eminus igitur eam oppugnare conſtituunt. Sed tanto erat robore et craſſitudine, vt omnes globos non minùs, quàm ſi eſſet è ſilice facta, repelleret. Cùm igitur Botellius & Faria perſpicerent, à ſe tempus fruſtra conteri, & hoſtes illos circunuenire pararent, ſe eadem celeritate, qua venerant, in claſſem receperunt. Tempus fuit in pugna à velitatione non diſſimili eo die conſumptum. Hoſtes enim non in alto pugnare volebant, ſed ad vrbem accedere contendebant, vt motus excirent, & vrbem, ſi poſſent, integris viribus occuparent. Noſtri rurſus, ne ab hoſti-

Claſſis Luſitana.

Pugna naualis.

bus circumuenirentur, congreſſum in alto formidare cœperunt. Hoſtes tandem vt volebant, cùm iam Sol occidiſſet, in vrbis conſpectu prope terram anchoras demisêre. Noſtri ſimiliter ita claſſem in ora conſtituerunt, vt minimo interuallo à terra diſiungeretur. Ea nocte Brittius conſilium habuit de ratione, qua prælium poſtridiè eſſet ineundum. Omnes autem nauarchi illum obteſtari cœperunt, ne prælio intereſſet. Si vincimur, inquiunt, & tu ex arce poteris hoſtibus repugnare, & acceptum incommodum reſarcire. Præterea fidem tuebere: nō enim vt mari periculum cum maxima pernicie ciuitatis adires, ſed vt arcem ab hoſtium impugnatione defenderes, fidem tuam conceptis verbis aſtrinxiſti. His coactus ſermonibus in arcem rediȷt, & Andradius in adminiſtrandi belli curam vehementer incubuit. At Saraceni Iaoenſes, qui in vrbe verſabantur, eadem nocte ad Pateonuzium venêre, conſiliumque dedêre, ne cum claſſe noſtra confligeret. Fieri namque poſſe, vt auxilio à Rege Bintami accerſito, claſſem noſtram ſine vllo periculo circunuentam opprimeret, & tum demum arcem obſideret, quam fame facillimè intra paucos dies in deditionem acciperet: interim verò in Muaris fluenta claſſem ſubduceret. Conſilium placuit. Itaque prima luce anchoras moliri, & vela pandere iuſſit. Id Andradius cum animaduerteret, neque tamen quorſum id pertineret, ſuſpicaretur, ſcapha inuectus, omnes claſſis naues circumiuit, & duces admonuit, vt velis paſſis ordine minimè confuſo in hoſtes inueherentur: ita tamen vt nemo cominus pugnam cum hoſte capeſſeret, ſed eminus claſſem hoſtium crebis tormentorum ictibus verberarent, & faces etiam in naues inijcerent. Id omnes impigrè faceſſunt. Quod Pateonuzius cōſpicatus, omnia ſuæ nauis vela continuò pandi iuſſit, & vt omnes idem facerent, imperauit. Id imperiū ſtrenui Ducis omnes exanimauit. Exiſtimârunt enim, illum rebus ſuis diffidentem, non de prælio committendo, ſed de fuga facienda cogitare. Itaq; ſe confeſtim in fugam dant.

Luſitanorū de belli ratione cōſultatio.

Saracenorum militare conſilium.

Pugna naualis.

dant, noſtri eos inſequuntur. Naues multas tormento tum ictibus deprimunt, complures etiam vulnerant, & ignem in naues alias conijciunt. Cùm verò incendium eſſet in multis locis incitatum, hoſtes ſe in mare exterriti flammis demittunt: qui quidem partim hauſti fluctibus, partim conciſi vulneribus interierũt. Noſtri enim minoribus nauibus inuecti, eos natantes interimebãt. At Andradius cùm cerneret hoſtes ita perturbatos, vt ſi eo die, antequam illi à metu reficerentur, in eis perſequẽdis inſiſteret, bellum profligari poſſet, & vereretur, ne propter pilarum & munitionum penuriam incepto deſiſtere cogeretur, ad Brittiũ miſit qui peteret, vt vim tormentarij pulueris atq; pilarum in claſſem conuehi repentè iuberet. Quod quidem factum diligentiſſimè fuit. At Pateonuzius, cùm claſſis ſuæ magnam partem diſſipatam cerneret, quatuor naues maximas ita cum ſua coniunxit, vt cum binæ vtrinque conſiſterent, ipſe medium locum tueretur. In eas, quod roboris erat exercitus, traduci iuſſit. Reliquas deinde, quæ integræ reſtabant, in ordinem cogi, & inter ſe coniungi præcepit, vt ita facilius noſtrorũ impetum à ſe reprimerent. Statuit deinde, vt reliquæ naues, eas quinque, quæ in mari munitiſſimæ arcis inſtar habere videbantur, circumirent, & quoties vrgerentur, in illud firmiſſimum, vt exiſtimabat, pugnæ illius propugnaculum ſe reciperent, vnde rurſus poſſent in noſtros erumpere. Hoc tamen, quod Pateonuzius exiſtimauit ſibi ſalutem allaturum, exitio fuit. Primùm enim reliquæ naues fortium hominum robore nudatæ, periculum arcere minimè poterant. Præterea cùm ſe arctiſsimè coniunxiſſent, neceſſe erat, vt nullum fruſtra telum in eas emiſſum accideret. Prælio commiſſo, naues hoſtiles partim depreſſæ, partim vulneratæ & mutilatæ, partim in fugã conuerſæ ſunt. Eoque deuentum eſt, vt claſſe hoſtium diminuta, iam noſtri audacius reliquis appropinquarent, vt cominus hoſtes aggrederentur. Nauarchus quidam nomine Martinus Guedius, poſtquam naues

Hoſtium fugæ & clades.

Infauſtum Pateonuzij inceptũ

Prælium nauale.

aliquot

aliquot demerſit, in nauem maiorem inuectus eſt, in eamque violenter ingreſſus, hoſtes partim cecîdit, partim in mare præcipites exturbauit. Similiter Ioannes Lupius Albinius in aliam nauem irrupit, hoſtiumque præſidio nudauit. Hæ duæ naues incenſæ confeſtim fuêre. Reliqui nauarchi, cùm pro ſe quiſque, quantum poterat, acerrimè decertaret, ſtragem maximam ediderunt. Solæ quinque illæ naues reſtabant, quæ ſecundum ventum nactæ, paſſis velis fugere properabant. Andradius vt tutius poſſet in Pateonuzij nauem incurrere, aliquot delectos milites ex nauibus alijs in ſuã traduxit. Deinde cùm in prætoriam Pateonuzij nauẽ incitaretur, eam conſequi non potuit, in quam igitur primum impetum ferre potuit, eam iniectis manibus ferreis alligauit. Ea verò naui vehebatur Temungamus, vir opibus, & virtutis exiſtimatione clarus, qui ſecundum Pateonuzium in claſſe principatum obtinebat. In eius nauem Andradius per latus irrupit. Frãciſcus verò Melius per proram ingreſſus, in hoſtes ſimiliter irruit. Temungamus filium ſororis ſuæ ducebat, virum valdè ſtrenuum, nauis etiam altiſſimæ nauarchum, qui, vt auunculo opem afferret, in Andradij nauem incurrit, in eamque repentè deſiluit: nemo enim illum aditu arcere potuit, eò quòd Andradius iã in Temumgami naue dimicabat. At iuuenis per Andradij nauem in nauem auunculi celeriter ingreſſus, ſuis ſubſidio fortiter occurrit. Prælium fuit atrocius, quam ſuſpicari quiſquam fore in re iam inclinata potuiſſet. Hoſtes erant plures numero, & deſperatio animos illis faciebat, neque tam vt mortem fugerent, quã vt non inulti caderent, acerrimè pugnabant. Georgius Botellius interim in nauem, cuius erat nauarchus Temungami nepos, inuehitur, in eamque conſcendens, cum hoſtibus, qui eam tuebantur, periculoſum certamen iniјt. Verùm hoſtes tandem vel cæſi, vel in mare deiecti ſunt, & nauis incenſa. Similiter & nauis, in quã Andradius & Franciſcus Melius ingreſſi fuerant, hoſtibus cæſis inflammata fuit. Ninachetuenſis, et Tuamus

Hoſtium ſtrages.

Atrox cũ Temunga mo pugna

2. hoſtium naues incenſæ.

Mahumetes,qui naui,quam Iuncum nominant, præ-
erat,ea die hominum fortium decus adepti ſunt. Reli-
qua erat Pateonuzij nauis,cum duabus alijs:in eas An
dradius inuectus, tormentis eminus eas quatere inſti-
tuit. Nam cum eſſent altiſſimæ, & homines, qui eam
tuebantur,acerrimi, non erat cur ſine cauſa cum obſti
natis in aſcenſu difficillimo certamen iniretur. Cùm
autem noſtri ſine intermiſſione naues hoſtiles verbe-
rarent,armamenta diſſipârunt,& caſtella diſturbarũt:
latera propter robur nauium integra permanſerunt.
Prælium cùm à prima luce initium cepiſſet, ad noctẽ
protractum fuit. Cùm verò noctis caligo tam denſa ſu
iſſet,vt omnem aſpectum adimeret, Andradius ancho
ras iecit, ea mente, vt vbi primùm diluceſceret, hoſtes
rurſus,qui propter tenebras inde moueri non poterãt,
aggrederetur. Sed tempeſtas ſubitò coorta cum toni-
truis & ingenti procella claſſem diſiecit, & naues ſum-
mum diſcrimen adierunt. Parùm enim abfuit, quin
inter ſe colliderentur,vel alliſæ vadis frangerentur. Tẽ
peſtate ſedata,cùm diluxiſſet, Botellius & Mahumetes
animaduertunt ſe propè Pateonucium conſtitutos. i-
taque prælium inſtaurant, duas hoſtium naues ſuppri- *Redintegratũ poſtridie prælium.*
munt: Pateonuzij tantùm nauis illa reſtabat,quæ glo
bos,vt diximus,à ſe repellebat. Botellius tamen tandiu
in eo certamine perſeuerauit,vt eum tormentarius pul
uis, atque pilæ deficerent. Nauis autem ſua celeritate
fretus,vrbem petijt, vt rurſus cum munitionibus ad i-
dem certamen rediret. Claſſem verò quaſſatam, &
quaſdam naues afflictas ex tempeſtate reperit. Nihilo
minus tamen rebus neceſſarijs inſtructus reuerſus eſt.
Sed Pateonuzius ventum ſecundum nactus,ſe fuga in *Pateonuzij fuga.*
Iaoam proripuerat. In hoc prælio Pateonuzius quin-
quaginta nouem naues maximas ex ijs,quas appellant *Hoſtium ingens clades.*
Iuncos, amiſit. Sexaginta in prælium adduxerat, vna
tantùm ex illis euaſerat. Longarum verò nauium, &
celocium,quæ vel incenſæ, vel depreſſæ ſunt, ingens
multitudo fuit. Supra octo millia hominum vel cæſa,
vel incendio conſumpta ſunt. E noſtris triginta deſi-
derati

derati ſunt, vulnerati quamplurimi. Andradius & nauarchi reliqui cum maxima ciuium admiratione (fuerat enim prælium omnium, quæ viderant, aut audierant, acerrimum) in vrbem ingreſſi ſunt. Andradius hoc bello confecto, in citeriorem Indiam vela dedit. Poſt illius digreſſum parum abfuit, quin vrbs ab hoſtibus caperetur. Saracenus enim quidam, nomine Tuamus Maxelizius, è Bengala oriundus, vir ad fraudes cõcinnãdas aptiſsimus, à Mahumete Bintami rege maximis præmijs inuitatus fuerat, vt quacunque arte poſſet, arcem Malacenſem proderet. Is ſummam ob eam cauſam cum Petro Perſona familiaritatem contraxerat. Petrus autem Perſona regia negotia procurabat. Vectigalibus enim præerat. Maxelizius ad ſe alios Sararenos aſciuerat, quibus negotium dedit, vt cùm Petrum Perſonam occiſum cernerẽt, continuò arcem armati ingrederẽtur, vt eam arcis partem, in qua Perſona morabatur, quæ erat munitiſsima, armis occuparent, eamque tantiſper tuerentur, dum ſubſidia Bintamenſis Regis, quæ ad eam rem expedita in inſidijs collocata fuerant, aduenirent. Nec enim dubitabat, quin in eo tumultu complures, qui Luſitanos oderant, ſe ſocios ſceleris eiuſdem præberent. Rebus ita comparatis, cùm Maxelizius à Perſona fuiſſet, vt ſolebat, familiariter admiſſus, & Perſona poſt colloquium ſcripturæ operã daret, Maxelizius in illum incautum inuaſit, mortiferumque ei vulnus impoſuit. Perſona cùm ſe lethali vulnere percuſſum cerneret, & proditionem metueret, ad oſtium repentè confugit, vt id inducto vecte clauderet, nè reliqui hoſtes in eam partem ingredi poſſent: quod, Maxelizio repugnante, cũ extremum ſpiritum ederet, ſumma virtute confecit. Hoſtes accelerant, tumultus exoritur. Noſtri re inopinata perturbati, feſtinanter accurrũt: hoſtes foribus obductis excluſos animaduertunt, in eos impetum faciunt, & acriter reſiſtentes interimunt. Deindè foribus conuulſis in Maxelizium inuehuntur: qui antequam occideretur, fortiſsimè ſine vllo fructu dimicauit.

Eximia Luſitanorum victoria.

Arcis Malacenſis fruſtratẽtata proditio.

Iuſta proditoris Maxelizij cædes.

uit. Horum cæde fraus compreſſa eſt, & Bintami Rex pacem petijt: quæ conditionibus æquis (ſic enim tempora ferebant) illi conceſſa fuit. Ad hunc modum pax Malacæ conſtituta, aliquot annis inuiolata permanſit.

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVI*ctiſſimi, virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER NONVS.

Albuquercij in Arabas expeditio.

DVM hæc in vlteriore India gerebãtur, Albuquercius in citeriore magnam claſſem comparabat. Goæ autem Petrum Maſcaregnam præpoſuit: maritimarum rerũ curam Ioanni Machiado commiſit: Rodericum Pereiram Caſtello Benaſtarinenſi præeſſe iuſsit. Claſsis erat viginti nauiũ. Ducebat autẽ ſecum mille & ſeptingentos milites Luſitanos, & mille Indos. XVIII. die Februarij, Anno ſalutis M.D.XIII. Goa ſoluit. Cùm verò ab ora longiſsimè diſiunctus eſſet, & ea cauſa plures dies, quã exiſtimauerat, nauigando conſumpſiſſet, ad Zacotorã aquandi gratia claſſem appulit. Indè in Arabiæ ciuitatem munitiſsimam, quæ Adena appellatur, curſum inſti-

Adenæ Fœlicis Arabiæ vrbis deſcriptio.

inſtituit. Ea eſt in radicibus montis editi, qui in mare lingula procurrit, ſita, & vtrinq; fluctibus in ſinus reductis alluitur, ita, vt peninſula fiat. Mons eſt adeò ſterilis, vt nec arbores vllas, neque plantas efferat, nempè qui ſit ſaxoſus, & præruptis rupibus in altum promineat. Aquis caret, raró admodùm pluuijs irrigatur. Ex longinquo pago aqua per aquæ ductum in locum, qui ab vrbe quatuor millibus paſſuum diſtat, deriuatur. Ea vrbis aquatio eſt. Annona & cibarijs importatis vtitur, quorum tamen eſt incredibilis copia. Eſt cincta muris, munita turribus, exculta mœnibus, & ad aſpectum pulcherrima. In illam mercatores à Perſide, et India, & Aethiopia, & ex multis Arabiæ regionibus ſæpè commeant. Incolæ Mahumetem colunt: colore candido, & ſpecie liberali ſunt. Homines nobiles armis exercentur, & militaris gloriæ decus ardenter expetunt. Rex alias ciuitates in mediterranea regione poſſidet, & milites non paucos ſtipendijs alit: & è ſuis tantùm ſubditis in prælium, cùm opus eſt, 2. millia equitum educit. Vrbi verò illi moderatorem, cuius virtuti multum confidit, præponere ſolet. Aethiops quidam, vir animi maximi, cui nomen erat Miramiriamus, hoc tum munus obibat, cùm ad eam Albuquercius claſſem applicuit. Eam verò ciuitatem Albuquercius capere cupiebat, vt indè Arabiam infeſtam redderet, & exitus claſſium, quibus Aegyptij primùm, nunc verò Turcæ Indiæ minitantur, intercluderet. Indè enim Arabici ſinus oſtium centum & viginti millibus paſſuum diſtat, ita, vt ſit intra diem vnum facillimũ ipſas fauces, cùm opus fuerit, paucis nauibus occupare. Præterea non arduum munus eſſe videbatur, indè in ciuitatem Herôum, quam Suez nunc appellant, vbi claſſes ædificari ſolent, minoribus nauigijs inuehi, & naualia flammis exurere. Quo facto, putabat Albuquercius, Indiæ imperium, ſi ita de rebus humanis loqui licet, fore ſempiternum. Verùm eam oppugnationem infeliciter aggreſſus eſt. Primùm enim eam occaſionem, quam rumore omnium perſuaſus, ſibi oblatã credi-

Miramiriamus Adenæ Præfectus.

Herôum ciuitas, nunc Suez.

crediderat, minimè nactus eſt. Ciuitatem enim valdè munitam, & à nomine Luſitano ſatis alienam reperit. Deindè Luſitani ſolitæ diſciplinæ prorſus immemores, cauſam odij acerbioris hoſtibus attulerunt. Res autem ad hunc modum euenit. Claſſis anchoris firmata, quamuis naues ſalo iactarentur, tandem conſtitit. Miramiriamus vrbis præfectus cùm primū tempeſtas ſedata fuit, ad Albuquercium nūcium miſit, qui de illo quæreret quo animo ad illius vrbis portum claſſem appuliſſet. Reſpondit Albuquercius, ſe literis, & multorum ſermonibus accepiſſe, Sultani claſſem in Arabico ſinu comparatam eſſe, vt Luſitanos oppugnaret. Se verò, vt homines tam longinquæ nauigationis labore leuaret, eo curſum direxiſſe, vt cum ea claſſe in Arabico mari congrederetur. Quod verò ad vrbem eam attineret, ſe non bellum, ſed pacem adferre, ea tamen lege, vt imperium Regis Emmanuelis acciperent, ſub cuius tutela atque patrocinio multò felicius, quàm antea, ætatem degere poſſent. Miramiriamus illi cōtinuò munera ſatis largè miſit, ea nempè, quæ ad claſſis cōmeatum pertinebant, & ſignificauit, ſe Emman. Regis clariſſimi imperium libenter accepturum. In portu 30. naues in anchoris cōſiſtebant. Mercatores & magiſtri cū vectorib. noſtræ claſſis metu ſe in vrbem receperant. Ad hos Albuquercius miſit, qui diceret, vt nullum ab eo malum metuerent, & ad naues ſuas redirent. Illi reſpondent, verba cum factis minimè conſentire. Luſitanos enim in eorum naues inuaſiſſe, & nullo iure, qđ eis libitū fuiſſet, eripuiſſe, & abſtuliſſe. Literas deindè accepit à Miramiriamo, quibus cum illo de iniuria ſibi illata grauiter expoſtulabat, quod mercatores illos admonuiſſet, vt ex vrbe diſcederent, vt eorum digreſſu, vrbs minore præſidio muniretur. Illud enim non eſſe hominis, qui pacem dare vellet, ſed qui bellum nefarium moliretur. His literis Albuquercius intellexit, animum præfecti eſſe Luſitanis rebus infeſtum, quāuis id in principio diſſimularet. Interim Aethiops Chriſtianus, qui captiuus in ea vrbe detinebatur, aufugit,

Adena vrbs infeliciter oppugnata: & quare.

Miramiriami ad Albuquerciū Legatio et ficta beneuolentia.

Miramiriami de Luſitanis querela.

git,& nando in claſſem peruenit,qui nunciauit Albuquercio,præfectum auxilia conduxiſſe,magnoque ſtudio omnia,quæ ad vrbis defenſionem neceſſaria videbantur, comparaſſe. Is cùm hoc accepiſſet, in terram copias expoſuit & caſtra locauit, vt vrbem oppugnaret. Cum igitur noſtri tormentis mœnia propugnatoribus multis in partibus nudarent, ſcalas muris admouerunt.Eamq; ea die cepiſſent,ſi ordine & diſciplina res geſta fuiſſet.Sed cum quilibet in eo pugnaret,vt vel primus, vel cū primis in muros inuaderet,& multi ſimul per vnam ſcalam ſcandere properarent, tanta perturbatio ordinis extitit,vt nullius imperio contineri militaris inſolentia poſſet. Itaque ſcalæ hominum pondere perfractæ ſunt.Eo tempore iam 100.& 50. Luſitani in muros aſcenderant, in quib. multi viri nobiles extitêre. Garſia Souſa, cuius etiam ſcalæ confractæ fuerant,è pinna pendens,ſe in terram demiſerat. Is vbi animaduertit eos,qui tam ferociter primùm in muros inuaſerant, caſu perterritos nolle rurſus alijs ſcalis aſcendere, ſuos in vrbis quandam partem duxit, vbi murus erat humilior. In murum igitur ſubijt,& turrim,in qua tormenta locata fuerant,occupauit.Eò cōfeſtim Albuquercius ſe contulit,& muri partem antea pertuſam,in qua tormenta fuerant diſpoſita,ſubruere iuſſit. Signifer Emman. Lacerdæ continuò per eundē locum in vrbē penetrauit: illum ſacerdos crucis ſignū præferens,ſubſecutus eſt,& multi viri fortes continuò ſubiêre. Miramirianus vt eorum impetum reprimeret,ad eam partem equo inuectus accelerauit. Georgi⁹ Sylueira in muro cum alijs acre præliū ciebat. Ea parte cùm murus eſſet introrſus humilior, & Saracenus ſecundum murum,vt ijs,qui iam in vrbem ingredi parabant, obſiſteret, gradum inferret, haſtam ex illius manibus extorſit. hoc tantum dedecus minimè ferēs Sylueira, enſe diſtricto è muro deſiliuit, vt in hoſtem inuaderet.Ibi cum illi nemo opem afferret,interfectus repentè fuit. Miramirianus autem eos,qui per murū partem pertuſam ingreſſi fuerant,maxima contentione

Adenæ oppugnatio.

ne

ne repellebat. Noſtri eò ſe tunc receperunt, quò ſe Garſia Souſa contulerat. Eo iam tempore multi è noſtris ceciderant: complures vulnerati grauiſſimè fuerant: & deſperatio iam omnium animos occupârat. Hoſtes ad turrim in eam partem, qua Garſia Souſa conſiſtebat, impetum tulerũt. Res cominus haſtis ſumma partis vtriuſq; pertinacia gerebatur. Albuquercius in littore, in quod turris illa prominebat, cũ magno animi cruciatu periculum ſuorum, cui remedium afferre nõ poterat, ſpectabat. Souſa illum interrogauit, quid ſe facere vellet. Albuquercius funes ijs, qui in turri decertabant, præberi iuſſit, vt per illos ſe è turri demitterent. Ea parte murus erat altiſſim⁹, ita, vt neceſſe fuerit duarum haſtarum longitudine, vt funes poſſent noſtris exhiberi. Souſa indignum genere ſuo, & indignũ reb. à ſe geſtis eſſe dixit, per funes ex eo loco, in quem virtute conſcenderat, vlla formidine demitti. Idem multi, qui cum eo tunc erant, arbitrati ſunt. Itaq; tanto animo repugnabãt, vt hoſtes eorũ congreſſum valdè formidarent. Sed cùm alij lapidib. contuſi, alij miſſilibus confixi cecidiſſent, Souſa ſagitta ſecundum frontem vulneratus, occubuit: reliqui per funes demiſſi periculum effugerunt. Qui verò in vrbem fuerant ingreſſi, fortiſſimè dimicabant. Sed cùm viderent ſe fruſtrà cõtendere, ſe rurſus in muros receperunt, & per ſcalas, quas Emmanuel Lacerda, & Ioannes Decius muris eorum gratia applicari iuſſerant, deſcenderunt. Quidã cum ſe ſaltu deijcerent, crura perfregêre. Albuquercius, poſtquam omnes, qui muros ſubierant, & euaſerãt, recepti ſunt, in claſſem reuerſus eſt. Erat parua quædã inſula muris obiecta, indè claſſi turris imminebat, è qua crebrò pilæ iaciebantur, quibus haud mediocre damnum noſtris inferebatur. Albuquercius Duces in conſilium euocauit, vt de ratione, qua turrim illam excinderet, deliberarent. Interim illius iniuſſu magiſter nauis, cui Lacerda præerat, qui Aluarus Marreirus appellabatur, nautarum manu comparata, in terram deſiliuit, turrim expugnauit, hoſtes ce-

Souſæ magnanimitas.

Luſitanorũ repulſa.

Turris à Luſitanis expugnata.

cidit, & viginti ſeptẽ ferrea tormenta in claſſem tranſtulit, tanta celeritate, vt antequam conſilium explicaretur, hæc omnia confecta fuerint. Albuquercius cùm animaduerteret, vrbẽ ſine graui ſuorum damno expugnari non poſſe, & ſuſpicaretur ſibi eſſe cum Sultani claſſe confligendum, & periculoſum arbitraretur, viribus in ea oppugnatione fractis & debilitatis præliũ, quod inſtabat, inire: & præterea metueret, nè nauigandi opportunitas, dum ſine magno fructu in ea contentione tempus terit, afflueret, naues in altum deducere iubet. Prius tamèn, quàm id fieret, naues hoſtium, quæ erant in portu, diripere, & incendere iuſſit. Indè digreſſus, per oſtiũ ſinus Arabici in intimum ſinum penetrauit. In inſulam deindè, nomine Camaram, delatus eſt, circiter quatuor paſſuum millia ab ora Arabiæ diſiunctam. Inſula multas atque perennes aquas habet: ſyluis denſiſſimis veſtita eſt, & multis pecorum gregibus abundat. Incolæ claſſis metu perterriti, in continentem traiecerant. Ibi ſeptem dies in aquatione, & cibarijs vndique comparandis conſumpti ſunt. Ciuitatem deindè, quæ in Arabiæ ora ſita eſt, nomine Iudam, petijt: ſed aduerſa tempeſtate iactatus in Camaram rurſus redijt. Vbi gentib. iam benignitatis ſpecie conciliatis, hyemare, & naues reficere cõſtituit. Appetente vere, cùm nullus claſſis rumor exiſteret, in Indiam redire maturauit. Adenam tamẽ inuectus, experiri voluit, an eam ciuitatem ſine graui damno exugnare poſſet. Sed ea erat tunc multò fortiùs contra omnes hoſtium impetus munita. E muris, & turribus & è montis etiam cliuo ingentes atque denſi globi iaciebãtur. Noſtri viciſſim crebrò muros & mœnia quatiebant, & multos occidebant. Turris, quam Marreirus ceperat, fuit iterum capta, & milites, qui eã tuebantur, occiſi. Poſt quindecim dies (antè namque propter aduerſam tempeſtatem fieri non poterat) Albuquercius cum claſſe diſceſſit. Sic factum eſt, vt nulla re memorabili in eo curſu geſta, Dium claſſem appelleret. Melichiazius illum multis muneribus ad ſe allicere

Obſidio Adenæ ſoluta.

Camara inſula.

Iuda Arabiæ ciuitas

Altera Adenæ oppugnatio.

Melichiazij ficta erga Albu.

allicere tentauit. Non tamen ita, vt Albuquercio valdè confideret. Erat enim ſumma calliditate & induſtria præditus, & ex fraude & mendacio compoſitus: & cũ ex ingenio ſuo reliquos omnes fingeret, tum verò Albuquercium valdè ſuſpectum habebat. Nouerat enim hominis ingenium, & aſtutiam illius metuebat: neq; eum latebat, quanta cupiditate Albuquercius flagraret vrbis illius vel arte capiendæ, vel viribus expugnandæ. Albuquercius poſt ſex dies inde ſoluit: Illum Melichiazius cum nauigijs octoginta benè inſtructis conſequitur: in alto cum ad nauem prætoriam, accepta prius ab Albuquercio fide, propius accederet, fictis verbis omnes opes ſuas fuit Albuquercio pollicitus, qui tamen ne ea calliditate vinceretur, omnia ſe illius gratia facturum confirmauit. Quatuor præterea Arabes captiuos (quinque enim naues Arabum in eo curſu ceperat) illi dono dedit. Fuit munus hoc Melichiazio valdè gratum. Erant namque Arabes opibus & exiſtimatione Principes. Melichiazius ob eam cauſam præclarum ſibi ad laudem fore putabat, ſi homines ea dignitate prædıti, per illum libertatem recuperarent. Albuquercius ita deinde oram illam præteruectus eſt, vt omnes ciuitatum Principes ſummis illum honoribus proſequerentur, & ei tributa ſine vlla recuſatione perſoluerent. Cùm verò in Chaulenſi portu conſtitiſſet, Triſtanum Gaam, qui fuerat ad Cambaiæ regem miſſus, offendit. Is literas afferebat, quibus rex poteſtatem Albuquercio faciebat in Dienſi ciuitate arcis ædificandæ. Vt autem magis amicitiam firmaret, cum Triſtano Gaa legatum ad Albuquercium miſerat. Inde profectus Albuquercius, antè, quam Goam appelleret, aliã nauem multis aromatibus onuſtam cepit. Claſſis verò illa tantis opibus & induſtria comparata, quæ vel propter imperatoris nomen, vel propter virtutem militum, maximam ſui expectationem concitârat, & multis nationibus ingentem terrorem iniecerat, hunc ſolum fructum tulit, vt animos ſucceſſibus elatos, ſibique nimiũ præfidentes, ab ea temeritate & inſolentia

quercium beneuolentia.

Cambaiæ regis ad Albuquerciũ tum literæ tum legatio de pace.

Expeditionis Arabicæ fructus

ad modeſtiæ ſtudiũ reuocaret. Tum enim demum ſe vinci poſſe intelligere potuerũt, & partas victorias nõ fuiſſe illorum viribus, ſed clementiæ diuinæ tribuendas. Claſſis enim nulla re memorabili, vt diximus, geſta, cum non mediocri fortiũ hominũ iactura Goam reuerſa eſt. Albuquercius duas naues ex illis, quas ceperat, cũ intellexiſſet regis Calecutienſis eſſe, cũ quo fœdus fecerat, ſine mora reſtituit. Arcis tamen fundamẽta, quæ ex fœdere erat in Calecutienſi portu ædificanda, nondum iacta fuerant. Opus enim partim inſita Regis malignitate, partim Luſitanorũ quorũdam inuidia, qui perpetuò querebantur, cũ magna Luſitanorũ pernicie tam multas arces ab homine temerario & inſano fundari, fuerat impeditum. Hic à Fernãdo Petreio Andradio, qui tunc aduenit, de Malacenſi ſtatu, & de victoria parta certior factus eſt: ex quo nuncio plurimũ voluptatis accepit. Sub id tẽpus Ioannes Souſa Limicus cũ duabus nauibus Goã aduectus eſt. Cum tribus enim Olyſippone ſoluerat, ſed vna ex illis, cuius nauarchus Franciſcus Correa fuerat, naufragio perierat. Eò legatus Regis Narſingę ad Albuquercium cum nouis poſtulatis aduenit. Petebat enim, vt omnes equi, qui Goam poſt eam diẽ aduherentur, illi certo & æquabili pretio venirent, & Zabaimo Idalcamo poteſtas aliquã eorum partem emẽdi minimè fieret. Hoc, ne fœdus cum Idalcamo factum violaretur, ab Albuquercio impetrari non potuit. Interim Rex Calecutij tempeſtiua morte ſublatus eſt. Naubeadarimus autem qui rebus Luſitanis ſtudebat, illi ſucceſſit. Pax igitur fuit cum optima fide, & ſumma vtriuſque partis voluntate confirmata. Conditiones pacis fuerunt vtiliſſimæ, & arx ædificari cœpta eſt, duoque legati ad regẽ Emmanuelem cũ multis muneribus ab eodem Naubeadarimo miſſi. Rebus ad hunc modum conſtitutis, Albuquercius Cananorem contendit, vt remp. certorũ hominũ temeritate perturbatam conſtitueret & incolarum voluntates alienatas inſita benignitate & æquitate recuperaret. Dum hæc Albuquercius gerebat,

Ioannis Limici in Indiam aduẽtus.

Narſingenſis ad Albuquerciũ legatio.

Calecutij Regis mors.

Pax cum Calecutienſibus.

fuit illius animo viri cuiuſdam malignitate non mediocre vulnus inflictum. Gaſpar Pereira ſecretorum ſcriba magnam authoritatem gratia muneris huius habebat. Is cum Albuquercij hoſtibus ſocietatem inierat, perpetuoque illius laudibus obtrectabat. Ad Regẽ verò Emmanuelem ſcripſerat, Goam eſſe illi, ſi Indiã firmo præſidio tueri vellet, omninò deſerendam. Nõ poſſe vrbem illam ſine maximis præſidijs defendi. Maris interim imperium deſeri, & homines Luſitanos vrbis mœnibus incluſos multis periculis exponi. Hæc inuidi ſiue ſermone quotidiano cum multis, ſiue oratione compoſita cum rege in Luſitania perpetuò diſputabant. Cùm igitur regis aures obtunderent, eò illum adduxerunt, vt literis iuberet in India conſilium de ea re ab omnibus ducibus & primarijs hominibus haberi: Et, ſi maiori parti videretur, vrbem continuò præſidio nudarent, & in hoſtium poteſtate relinquerent. His literis Pereira incredibiliter exultabat. Conſilium habitum eſt: & cùm in vtranque partem ſententiæ dicerentur, vicit tandem ea ſententia, quam diuinum numen præſentia ſua comprobauit. Nulla enim eſt Indiæ pars, vel quæ plures opes poſsideat, vel in qua Chriſti nomẽ clarius cum mira religionis amplificatione celebretur. Dum hæc in India fiebant, rex Emmanuel maximam claſſem belli renouandi gratia comparauit. Quomodo Moleizeiami ſermonibus inductus Emmanuel, Ioannem Meneſium Azamorem cum exercitu miſit, et Zeianus ipſe fidem, quam dederat, violauit, ita, vt vrbs eo tempore capi minimè poſſet, antè dictum eſt. Zeiamus deindè cùm ciuitatis tyrannidem occuparet, & ciuibus infeſtus eſſet, vt opes ſuas Regis Emmanuelis præſidio firmaret, pacem cum illo poſtea iunxit illis conditionibus, quæ Luſitanis vtiles, & illi ſalutares eſſe videbantur. Is enim certum tributum ſe ſoluturum, & omnibus Luſitanis, qui in ea ciuitate negotiarentur, immunitatẽ daturum, & quoties Rex bellum hoſtibus inferre vellet, auxilium allaturum promittebat: & Rex viciſsim cũ inſi-

Gaſparis Pereiræ in Albuquercium indignum facinus.

RES AFRICANAE.

Zeiami cũ Emmanuele fœdus.

in fidem & clientelam recipiebat, vt ab eo hoſtiũ vim, ſi bellum aliquod contra illum moueretur, viribus & potentia ſua propulſaret. Eam tamen pacem Zeiamus minimè ſeruauit, & Luſitani, qui in vrbe negotiabantur, offenſi illius perfidia, inde continuò ſemigrarunt: & Rex vt in ſcelus hominis fallaciſsimi vindicaret, & vrbem ſatis opulentam in ditionem ſuam redigeret, claſſem eam inſtruxit, qua fortaſſe nunquam in Luſitania maior viſa fuerat. Ea namque quadringentas naues omnis generis continebat. exercitus erat circiter viginti millia peditum, & duo millia & ſeptingenti equites, è quibus quingenti erant cataphracti. Hunc exercitum Iacobo Brigantino Duci, cuius prudẽtiæ multum confidebat, commiſit. Ioannes Meneſius vt ſecũdam poſt illum authoritatem haberet, imperauit. Maxima nobilitatis pars, & multi prætereа viri Principes, vt Regis imperium ſequerentur, & decus ſibi pararent, nomina libentiſsimè dederunt. Ipſe Dux ſuis ſumptibus tria peditum millia, & quingentos equites, ex quibus centum erant cataphracti, ducebat: cum quibus is numerus, quem diximus, efficiebatur. Multi proprijs ſumptibus milites educebant, inter quos Ioannes Gundiſſaluius Camara inſulæ, quam appellant Materiæ, præfectus, viginti naues, & pedites ſexcentos, & equites ducentos agebat. Rex Emmanuel Ducem admonuit, vt hoſtes virtute nobiles comitate, reliquos diſciplina ſibi obedientes eſſe compelleret: & vt expectationi, quam de ſe concitarat, reſponderе rerum geſtarum magnitudine niteretur: potiſsimãque victoriæ ſpem in Chriſti numine propitio collocaret. Decimo & ſeptimo tandem die menſis Auguſti, Dux Olyſippone ſoluit. Cùm tardè autem nauigaret (nec enim ventus erat valdè ſecundus) non tam citò, quam fore crediderat, ſacrum promontorium ſuperauit, & Algarbij regnum prætervectus, in Pharoienſi portu, qui non multum ab Oſſonoba antiqua ciuitate diſtat, claſſem conſtituit, vt copiarum partem colligeret. Vigeſimo autem Auguſti die inde ſoluit, & vigeſimo

Zeiami perfidia.

Emmanuelus in Zeiamũ apparatum bellic'

Claßis Luſitana Olyſippone ſoluit.

Oſſonoba vrbs.

geſimo octauo claſſem incolumem cum exercitu vniuerſo in Azamoris ora collocauit. In fluuium verò, qui Azamorem præterfluit, eò quòd ventus aduerſus eſſet, penetrare nō potuit. Idcirco Mazaganum, quod oppidum Azamore duobus millibus paſſuum abeſt, petijt, & in eo loco copias omnes expoſuit. Ibi tres dies in rebus omnibus, quæ ad obſidionem neceſſariæ videbantur, parandis conſumpſit. Hoſtes tamen incurſabant, & tumultum in caſtris interdum faciebant: & ſi quos extra ordinem ferri conſpexerant, interimebant. Ducesque tandem eximij cum quinque millibus equitum, & ſeptem millibus peditum aduenêre, vt manū conſererent. Cum tamen caſtrorum ſitum, & exercitus magnitudinem, & militiæ diſciplinam animaduerterent, in ciuitatem reuerſi ciues ſuos non mediocri metu perturbârunt. Itaque continuò mulieres & paruulos, & omnem gentem imbellem, & opes, quas habebant, & precioſam ſupellectilem ex vrbe deportârunt, & in locis tutiſſimis poſuerunt, neque quiſquam in vrbe remanſit, præter eos, qui erant vrbem defenſuri. Operæpretium tamen erit, aliquid interim de vrbis huius ſitu, & de opibus & potentia dicere. In ea Africæ parte, quæ ad occaſum Solis, extra fretum Gaditanum, ad Auſtrum inflectitur, eſt prouincia valdè fertilis & opima, quam Arabes appellant Duccalam. Per eam regionem ingens fluuius illabitur, quem Arabes appellant Omirabith: multi Aſamam eſſe credunt. Ad huius fluuij ripas non procul à mari vrbs hæc ſita eſt: quę quidem murorum ambitu ſupra quinq; millia domorum continebat. Gens erat lauta, ædes amplæ, & magnificè multis in locis extructæ. Fuit autem in quatuor partes diſtributa, quarum quælibet ſuum rectorem habebat, ita tamen, vt eò, quòd omnes vnum ſummum imperium agnoſcerent, nulla inter eos diſſenſio, aut tumultus exiſteret. Ager eſt latiſſimus, cuius maximam partem ruſticani Arabes colunt: qui propterea quòd à luxu ciuium plurimum abſunt, multò fortiores vrbanis exiſtimantur. Ij ædes nullas habent,

Mazagani opp. obſidio

Mazagani deſcriptio.

Duccala regio.

Omirabith flu.

 ſed

[...]gamo-[...]ſis pro-[...]cia tri-partita. ſed in tentorijs latiſſimis vitam degunt. tenuiſſimo victu contenti ſunt, & armis frequenter exercentur. Erat aũt hæc prouincia in tres partes diſtributa. Quamlibet autem nomen à certo genere Arabum, qui primi eam, colonis eiectis, occupárunt, nomen traxiſſe ferunt. Vna Xerquia, Altera Dabida, tertia Garabia nominabatur. Quælibet deinde in tribus erat diuiſa: quælibet autem tribus pro gentis multitudine tentoria in diſtincto loco ponebat, & peculiarem ducem habebat: quo tamen omnes, cùm eſſent inter ſe fœdere conſociati, mutuam ſibi opem, cùm opus erat, afferebant. Ex his ruſticanorum turmis facillimum Azamorenſibus erat, maximam equitum & peditum multitudinem cõgregare. Sed vt ad bellum reuertamur, Iacobus kalendis Septembris Azamorem verſus exercitum inſtructum mouit. Petrum verò Alfonſum Aquilarem (is rebus maritimis præerat) minoribus nauibus tormenta, & munitiones importare, fluuiumque ſubire iuſſit. Et quia hoſtes moles maximas, & machinationes ingentes, pice & eiuſmodi materia, qua flammarum incendium cõcitatur, oblitas, in fluuium detrudere parabant, vt fluuij ipſius impetu delatæ, Luſitanis nauibus ignem implicarent: eas primùm antequam deijcerentur, in ipſa ripa fluminis diſijci, & inflammari pręcepit. Ad eam rem Garſia Melius ſimul cum Aquilari, & ſagittarijs quamplurimis, quibus ille præerat, miſſus fuit. Ij cùm vrbem propius acceſſiſſent, imperata con-

Velitatio cum hoſtibus. fecerunt, quamuis id hoſtes prohibere, & noſtros tormentis propellere conarentur. Franciſcus Pedroſa, qui equitibus anteſignanis præerat, exercitum, vt iter exploraret, anteceſſerat. In eum equitũ turma ſanè ferociter impetum dedit, noſtri fortiter reſtiterunt. Sed cum hoſtes vndique prouolarent, & multitudine Luſitanos opprimerent, Ioannes Meneſius, qui primum agmen ducebat, cum delectis equitibus auxilium afferre maturauit. Hoſtium tamen multitudo ſingulis propè momentis augebatur; & recentes multò vehementiùs irruebant, ita, vt fuerit neceſſe Borbenſi

Comi-

Comiti cum equitibus, vt eo periculo Meneſium liberaret, accurrere. Ipſeque tandem Dux cum inſtructa phalange, & paucis equitibus, vt per ſe ſubſidio occurreret, approperauit. Phalangis erat ductor Gaſpar Vaſcius, vir valdè ſtrenuus, qui ſe medium inter noſtrorum aciem & hoſtium multitudinem interpoſuit. Hoſtes, vt ordinem perrumperent, enixè contendebant: ſed tandem cùm nihil proficerent, retro conceſſerunt. In eo congreſſu aliqui ex hoſtibus cecidere, inter quos fuit vir quidam fortiſſimus, cuius virtute Azamorenſes ciues plurimum nitebantur. Itaque cùm illum mortuum animaduertiſſent, repentè ceſſerunt. Appellabatur ille Cidaco. Fuerat autem ſummè in Regem Emmanuelem ſtudio & voluntate propenſus, illiusque gratia multa geſſerat: ſed poſtea ab eo deſciuerat. Luſitanorum exercitus eo ordine, quo profectus fuerat, vrbem ea nocte propius acceſſit. Caſtra cùm propter fluuium non longe à nauibus abeſſent, continuò locata ſunt. Poſtridie Dux ex claſſe tormenta, teſtudines, & munitiones extrahi iuſſit, omniaque ordine diſponi, vt muri quaterentur, imperauit. Meridie autem tres hoſtium acies egreſſæ ſunt, pugnandique facultatem noſtris offerebant. Vaſcus Coutignus Comes Borbenſis à Duce poſtulauit, vt ſibi permitteret, prælio cum illis in acie prima decertare: quod illi minimè conceſſum fuit. Non enim dignitatis eſſe ſtatuit Dux, excurſionibus & velitationibus rem gerere, ſed vno prælio, aut vrbis ipſius celeri expugnatione bellum conficere. Itaque teſtudines muris applicare, tormentis mœnia verberare, ſcalas etiam admouere continuò præcepit. His, quibus hoc præſcriptum fuerat, præſidio Ioannes Meneſius erat, cuius conſilio hæc omnia gerebantur. Is tunc per Ludouicum Meneſium, & Georgium Barretum cum Algarbienſibus militibus, & per Ioannem Syluium cum copijs, quas Syluenſis Epiſcopus miſerat, vt non ſolùm impigrè, ſed ordine cuncta fierent, operam dabat. Oppugnatio fuit acerrima. Noſtri teſtudinibus muris ap-

Cidaco Maurus occiditur.

Azamorenſis obſidio.

Oppugnatio acerrima.

pli-

plicatis,muros ſubruere, & tormentis mœnia diſturbare cœperunt. Hoſtes è muris, miſſilibus & pilis & ſaxis, vt impetum à mœnibus repellerent, ſumma ope contēdebant, multosq; grauiſſimè vulnerabant: quinetiam & trullas ignitas, & aluearia cum apium innumerabili multitudine inflammata demittebant, vt ſimul & operas incenderent, & noſtros non igne tantùm, ſed crebris aculeis ſtimularent. Cide Manzor, qui magnum nomen in ducibus obtinebat, & multa & præclara decora virtutis militaris obierat, & tunc, vt dictum eſt, curam vrbis tuendæ ſuſceperat, per muros diſcurrebat, & vbi ſuos magis premi, & muros vehementius quaſſari viderat, eò opem celerius afferebat. Nec ſolùm voce & imperio, verùm & manibus ſuos ad certamē pro laribus atq; focis, pro religione & libertate, virtutis exemplo acriter incitabat. Quandiu igitur ille vixit, nemo erat, qui non acerrimè periculum à patria propulſare conaretur. Sed accidit, vt cùm iam Sol in occaſum præcipitaret, globus è campo in illius pectus emiſſus, illi & audaciæ ſimul atq; vitæ finem afferret. Hoſtes ingenti dolore perturbati, clamores ingētes cum eiulatu miſerabili ſuſtulerunt, & ſic hominis illius nece conſternati ſunt, vt ſtatim de vrbe deſerenda cogitarent. Itaq; nocte illa per diuerſas vrbis portas effugerunt. Tanta autem in fuga trepidatio fuit, cùm quilibet primus omnium exire contenderet, & alij alios præpedirent, vt ſupra homines octoginta multitudine ſuffocati, ad portas occumberent. Antequam diluceſceret, Iudæus quidam, nomine Iacobus Adibius, natione Luſitanus, qui cum reliquis Iudæis in exilium pulſus fuerat, è muris Iacobum Berrium, virum egregiè fortē, qui erat in claſſe, nominatim inclamauit (illo namq; plurimum vſus fuerat) à Berrioq; contendit, vt ſe ad Ducem ſine vlla mora perduceret. Quo facto, Iudæus pro tam læto nuncio ſibi & Iudæis, qui in vrbe relicti fuerant, vitam & ſecuram bonorum poſſeſſionem à Duce petijt, & impetrauit. Dux flexis genibus, & manibus in cælum intentis, ſummas gratias egit

Cidis Manzoris Azamorenſiū Præfecti virtus.

Cido occiditur.

Hoſtium fuga.

git Chriſto, cæleſtium agminum Imper. cuius numine & beneficio ciuitas illa magnitudine ſatis ampla, ciuium multitudine frequens, opibus ſummis, & valido militum præſidio munita, intra diem vnum ſine vlliús cæde, in Chriſtianorum poteſtatē venerat, vt in eo loco, vbi dira Mahumetis ſuperſtitio miſerorum hominum mentes infecerat, Chriſti nomen ſanctiſſimū prædicatione ſempiterna coleretur. Rebus deindè cōpoſitis, ſigna Regis Emmanuelis in mœnibus conſtituta ſunt, & ipſe Dux in vrbem ingreſſus eſt. Saracenorum templum expiatum continuò, & ritu ſolenni conſecratum fuit, & altare feſtinanter extructum, in quo res diuina ſanctiſſimè fieret. Noſtri milites ad prædam conuerſi, præter maximam frumenti vim, nihil aliud, quod eſſet aliquo pretio dignum, repererunt. Tite ciuitas non multis millibus paſſuum Azamore diſtans, hoc metu ciuibus omnibus nudata fuit: quam Dux occupari continuò iuſſit. Similiter Almedinenſes ciues vrbem deſeruêre: cuius vrbis occupandæ, firmisq; præſidijs vinciendę curam Dux Nonio Fernando Ataidio commiſit: illius autem præfectura Iehabentafuſo conceſſa fuit. Vtriſq; autem mandauit, vt data fide omnes, qui aufugerant, euocarent, vt vrbes colerent, & imperium Regis Emmanuelis acciperent, ſolitumq; tributum penderent. & ſic demùm futurum, cùm ſub inuictiſſimi Principis tutela & præſidio laterent, vt impunè ſuis bonis omnibus fruerentur. Ad hunc modum vtraq; ciuitas coli & frequentari cœpit, multoq; magis opibus & potentia floruit, quàm antè floruerat. Vrbis captæ nuncius continuò Regi Emmanueli allatus fuit, qui lætitia elatus, ſupplicationes decreuit, & vota rerum omnium Domino, cuius numine bellorū omnium momenta ponderantur, magnificè atque religioſè perſoluit. Id etiam cùm Leo decimus Pontifex Maximus ex literis Regis Emmanuelis accepiſſet, dies feſtos egit, ſupplicationes inſtituit, ipſeq; publicè rem diuinam ſolenni ritu atq; cæremonia confecit: & concionator egregius orationem de laudibus Regis Emma-

Ducis Brigantini pietas.

Azamora capta.

S. Miſſæ ſacrificium Azamoræ oblatum.

Tite ciuitas capta.

Almedina vrbs capta.

Emmanuelis Regis pium factum.

Emmanuelis laudes.

manuelis habuit, quòd eo tempore, quo reliqui Principes Christiani odijs acerbiſſimis irritati, in mutuam perniciem ruebant, inteſtinisq; ſeditionibus hoſtium vires amplificabant, ſolus Emmanuel pro Chriſti gloria bellum ſuſciperet, & Chriſtiani nominis hoſtes in India, & Mauritania profligaret. Azamore verò mot⁹ quidam non apud multitudinem ſolùm, verùm & apud eos, qui Principes habebantur, concitari cœpit. Cùm viderent enim ciuitatem munitiſſimam ſine vllius cæde in manus Chriſtianorum perueniſſe, nō dubitabant, quin ſi Brigantinus Dux cum vniuerſo exercitu in Marrochienſe regnum inuaderet, illud totum, cum maxima nominis ſui gloria, ſub imperium ditionemq; Regis Emmanuelis ſubiungeret. Nam ſi cum parua admodum manu Duces Luſitani Regem ipſum in fugam compellebant, quid eſſet expectandum, ſi cū iuſto exercitu bellum fieret? Accedebat, quòd eo tempore Mauri neq; tantis erant armis muniti, neq; tam ſcienter acies inſtruebant, neq; ciuitates ita muniebāt, vt arduum munus eſſe videretur, vno impetu eas excindere. Reges verò neque magnas opes habebant, nec erant inter ſe fœdere conſentientes, ita, vt facilè alij in alios non magna mercede concitari poſſent. Fraus deinde Punica, & inſita in hominibus leuitas & inconſtantia faciebat, vt cùm neque fidem ſanctè colerent, neque iuriſiurandi religionem conſeruarent, nullus eorum fidem ſocijs adiungeret: & cum ex ſuo ingenio quiſque alios fingeret, reliquos ſuſpectos haberet, & ſibi perpetuò inſidias ab illis intendi ſuſpicaretur. Quod vbi fit, ibi nullum firmum vitæ atque ſalutis propugnaculum conſtitui poteſt. Quocirca neceſſe erat, ſi iuſtus exercitus in mediterraneas regiones moueretur, ab ijs, qui temporibus, & ſucceſſibus rerum ſeruiebant, ſuis inſidias fieri, & dolos ſtrui, & proditionis metu quemlibet eorum perpetuò ſolicitari. Nec enim dubium erat, quin multi, vt victorum gratiam captarent, principibus ſuis inſidias machinarentur. Vt enim gentem amoris fœdere inter ſe mirificè conſentientem,

Azamoræ noui mot⁹.

&

& conſtanti fide conglutinatam aggredi periculoſum nimis eſt: ita homines odijs, & fraudibus, & perfidia diſſidentes, nullum fore negotium iudicabant, armis euertere. Præterea ſic bellum adminiſtrari poſſe exiſtimabant, vt nullis ſumptibus duci poſſet. Agri namque ſunt vberrimi, fruges lætiſſimæ, pecorum & armentorum incredibilis multitudo, ita, vt commeatus affatim, ſi tempore bellum fieret, ſuppeditari facillimè poſſet. Ad hoc accedebat, quòd cum in bello rerum opportunitas omnia moderetur, nulla maior rei benè gerendæ facultas dari poſſe multis videbatur. Exercitus erat iuſtus, milites acres, Duces acerrimi, hoſtes exanimati: quocircà nemo dubitabat, quin ſi noſtri perculſis inſtarent, bellum cum maxima Regis Emmanuelis vtilitate, & Chriſtiani nominis gloria intra breue tempus profligaretur. Hæc & alia in hanc ſententiam vulgò iactabantur: neque deerant, qui ipſius Ducis aures eiuſmodi ſermonibus obtunderent. Quin etiam ſacerdos quidam, qui Diui Franciſci inſtitutum ſequebatur, cui nomen erat Ioannes Chiauenſis, qui poſtea Epiſcopus Viſenſis creatus fuit, cum in templo ſacram concionem habuiſſet, de hac materia copioſè coram duce ipſo diſſeruit, & tam præclaram occaſionem amitti, acerbiſſimè conqueſtus eſt. Itaq; cum Dux omnium ſermonibus carperetur, coactus fuit in ipſo templo, monacho, qui eum ad bellum ſtimulabat, publicè reſpondere. Non ſe ignorare dixit, nomen ſuum maledictis multorum paſſim conſcindi, ſed ſe non rumoribus hominum, ſed ratione & conſilio moueri. Sibi fide & obedientia erga regem nihil eſſe antiquius: Regem autem non vt in Marrochium ſigna inferret, ſed vt Azamorem expugnaret, illum in Africam miſiſſe. Si quidpiam vltra moliretur, id ſe contra Regis ſapientiſſimi imperium facturum. Si multis, inquit, menſibus vrbem hanc obſidione premeremus, ſi maxima militum multitudo prius cæſa ab hoſtibus fuiſſet, quàm eam caperemus, tunc tam clara victoria putaretur, vt nemo quidpiam præterea deſideraret. Nunc quia

F. Ioannis Chiauenſis ad bellum Marochięſe Exhortatio.

Brigantini Ducis ad monachi ſuaſoriam reſponſio in templo facta.

quia Dei benignitate intra diem vnum, ſine vllius cæde, eam cepimus, victoria contemnitur, quaſi ſit præclarius hoſtem cædere, quàm ciues ab omni clade incolumes conſeruare. Ego contrà cenſeo, multò eſſe ad ſempiternam laudem præſtantiùs, ciuem vnum tueri, quam hoſtium multitudinem trucidare. Bellum non tam leue eſt, quā multi prædicant. Reges enim quanuis inter ſe diſſideant, commune tamen, quod vniuerſis impendebit, periculum, facilè animos omnium ab inteſtinis ſeditionibus ad commune malum propulſandum auocabit. Si igitur Rex Marrochienſis, & Feſſenſis, & Xeriſius, & montium Principes coniunctis viribus nobis obſtiterint, multi fortaſſe, qui nunc oratione feroces multitudinem tumultuari cogunt, in periculis conſtituti trepidabūt. Solet enim hoc accidere. Vt quiſq; in pace furentius & audacius de bello diſſerit, ita magis in ipſo belli diſcrimine tumultuatur, & à mente conſilioq; deducitur. Præterea non vident, maximum exercitum ex rapto diu ſuſtentari non poſſe. Si igitur hoſtes voluerint, quo plures ſumus, eò grauius periculum intercluſo commeatu adibimus. Si enim fruges in agris exiſterent, tum facilè fuiſſet, rei frumentariæ prouidere. Nunc verò cum iam meſſis præterierit, & frumentum in longinquas oras aſportatum ſit, ſi hoſtes voluerint nos fame necare, quis illos ab eo conatu depellet? Frumento, quod habemus, intra paucos menſes abſumpto, quomodo bellum, quod non paucis menſibus gerendum eſt, adminiſtrabimus? Præterea æſtas in exitu eſt, & hyems intra breue tempus inſtabit, quæ poterit eſſe impedimento, quo minus tanta breuitate bellum finiatur, quanta homines audaces & temerarij ſuſpicantur. Præterea bellum hoc maximū, quod ſuſcipiendum iniuſſu regis arbitrantur, rex ipſe ſibi deſignauit, & nos ſi deſponſam illi laudem præripere conabimur, non modò imperium illius contemnemus, ſed fidem illius Maieſt. debitam nefariè violabimus. Ego quod ille imperauit, executus ſum: ſi fuerit opus, me vitam pro illius dignitate profundere, mori mini-

minimè recuſabo: & dum illius voluntati ſatisfecero, quid homines de me iudicent, minimè laboro. Nec enim intelligunt, quoties aliquis bellum ſui Principis iniuſſu ſuſcipit, offenſionem eſſe peſtiferam, & victoriam inuidiæ plenam, ita, vt neceſſe ſit ei, qui aliquid abſq; regis præſcripto molitur, calumnijs innumerabilibus proximum fieri. Nunc verò nemo me calumniari iure poteſt. Meum officium erat, vrbem iſtám capere, eàm Dei clementia cepi: celeritate ſumma bellum conficere, intra diem vnum id non mediocri felicitate confeci: exercitum incolumem reducere, id Dei ſingulari benignitate perficiam. Quò negotium & facilius, & celerius, & minore cum periculo tranſactum eſt, eò clariore numinis beneficio deuincti ſumus Quocirca ſatius eſſet, Deo gratias agere quàm famam hominis officio ſuo præclarè functi maledico dente corrodere. Hæc cùm dixiſſet, ſermonem quidem hominum compreſſit, non ita tamen, vt non extent hodiè permulti, qui doleant, maximam fuiſſe tunc ab illo ſummi decoris opportunitatem prætermiſſam. Ille tamen rationibus quas diximus, inductus, id ſibi licere minimè putauit. Aliud etiam incommodum interuenit, quod illum cogeret in Luſitaniam redire. Tubere nanque femur alterum illius ita laborabat, vt is equo vehi non poſſet. Exercitu igitur commiſſo Franciſco Portugalēſi, cuius inſignis nobilitas erat iam eo tempore cum non mediocri laude prudentiæ coniuncta, Mazaganum contendit. Balſam deindè Luſitaniæ ciuitatem in Algarbio ſitam traiecit, vnde Almeirinum, vbi Rex Emmanuel morabatur, ſe contulit: à quo fuit magnis honoribus, vt æquum erat, acceptus. Exercitus deindè magna pars reducta in Luſitaniam fuit. Rodericus Barretus, & Ioannes Meneſius Azamore relicti, Barretus vt vrbem tueretur, Meneſius vt cum exercitu bellum finitimis gentibus inferret. Nonius Fernandius Ataidius Safinium reuerſus, inſtitutum ſuum perſequutus, multis incommodis Mauros agitabat. Similiter Ioannes Meneſius & Barretus ſuos otio torpere minimè

Brigantini Ducis in Luſitaniā reditus.

Excurſio in Xerquienſes. permittebant. Itaq; Meneſius per exploratores certior factus, paganos, qui Xerquiam incolebant, in locis, qui circiter triginta paſſuum millia ab vrbe aberant, ſine vllo metu vagari, initio Anni M. D. XIIII. ad *Annus nati Chriſti. 1514.* veſperum ex vrbe cum equitibus mille & ducentis, & mille peditibus, cum Barreto egreſſus, viginti & quatuor millia paſſuum ea nocte confecit. Indè mon- *Mons viridis.* tem viridem (ſic enim propter amœnitatē, & frequentium herbarum, & plantarum viriditatem appellare ſolent) petierunt. Prima luce in pagum Bencafizium in- *Bencafizius pagus captus & exuſtus.* uasère. Pagus eſt in mōte ſitus, qui ab imo modicè aſſurgens, in orbem deſinit. Incolæ partim cæſi, partim capti, partim è rupe in fluuium, qui Azamorem præterfluit, præcipites eiecti ſunt, & oppidum direptum & exuſtum. Similiter Bernardus Emmanuel, & Ioannes *Excurſio in Tafuſū pagum.* Syluius, qui ab eodem Meneſio miſſi fuerant, in alium pagum, quem Tafuſum appellant, inuecti ſunt, & pagum omni præſidio nudatum aſpiciunt. hoſtes enim diffugerant. Noſtri igitur, quod reliquum erat, veſtigijs inſequuti, fluuio appropinquarunt, vbi Mauri conſtiterant. Multi fluuium nando traiecerant, alij natare parabant, non pauci tamen conferti pugnam minimè detrectabant. Qui tamen diſſipati, & in fugam cōiecti, in fluuium ſe demiſerunt: è quibus non pauci nantes miſſilibus confixi fuerunt. Bernardus indè cum prę́da *Bellū cum Xeriſio.* profectus ſe cum Meneſio cōiunxit, & ita cum magno captiuorum numero, & pecorum multitudine, omnes *Heā Mauritaniæ Prouincia.* in vrbem regreſſi ſunt. Eſt in ea Mauritaniæ parte, quę ad Auſtrum ſpectat, & cum finibus Safinienſib. continens eſt, prouincia, quam Heam incolæ nominant. In *Tedneſt ciuitas.* ea Tedneſt ciuitas eſt, in campi latiſſimi & fertiliſſimi planitie ſita, in qua templum erat hominib. illis valdè ſanctum & religioſum. Xeriſius in hac vrbe ædes amplas habebat, & hortos cultiſſimos & nitidiſſimos cum piſcinis, & varijs aquarum deriuationibus, cum quibus ſe, cum otium erat, frequenter oblectabat. In hanc ciuitatem Ataidius inuadere conſtituit. Per literas tamen Meneſium admonuit, vt ſibi opem afferret. rem nāq;

dignam eſſe, quam ambo viribus coniunctis aggrederentur. Ataidius tamen illum minimè expectauit. Ex vrbe igitur quadringentos equites eduxit, ſociumque Iehabentaſuſum aſciuit, qui duo millia equitum, & ſeptingentos pedites ſecum adducebat. Cum verò ciuitati, quam petebant, appropinquarent, Xeriſius illis cum quatuor millibus equitum occurrit. Ataidius poſtremum agmen ducebat. Iehabentaſuſus, qui in primo agmine cum ſuis Xeriſio obuiam prodierat, Ataidio ſpectante, ſæuum & atrox prælium commiſit. Xeriſius tandem victus ab Iehabentaſuſo, ſe fugæ mandauit: multi ex hoſtibus cæſi ſunt: præda verò tanta fuit, quanta nunquam antea fortaſſe ex vllo prælio, cum gentibus illis inito capta fuerat. Nam ſupra ducenta millia pecudum, & boum, & tria millia camelorum, equorum ſimiliter ingentem multitudinem fuiſſe cōſtat. Ataidius in vrbem ingreſſus conquieuit. Indè verò literis ad Meneſium datis ſignificauit, quomodo iā negotium confectum eſſet. Abeſt autem Azamor ab ea ciuitate circiter centum & ſexaginta paſſuum millibus, & ea de cauſa fieri non poterat, vt tam citò ſe Meneſius cum Ataidio coniungeret. Ducebát autem Meneſius ſeptingentos, & quinquaginta equites, & pedites mille. Quacunque autem iter faciebat, maximi honores illi ab omnibus Maurorum præfectis atque Principibus fœderatis habebantur. In oppidum autem exiguum tandem peruenit (Chiquerium nominant) templi Mahumetani gratia ab incolis incredibili religione celebratum. Id enim iuſſu Mahumetis fundatum extitiſſe, vaniſſimi ſacerdotes aſſerebant. Ea verò mente Meneſius eò peruenerat, vt indè Marochium peteret. Chiquerium autem Marochio non plus triginta & ſex millibus paſſuum aberat. Indè tamē Ataidium per literas ad ſocietatem facinoris inuitauit. Is dixit, ſe pacis legibus ſcribendis, & fœdere ſanciendo ita diſtineri, vt nullo modo poſſet tunc ab ea vrbe diſcedere. Marochium verò maioribus eſſe viribus oppugnandum, neque committen-

Victoria de Xeriſio inſignis.

Meneſij ſubſidiū.

Chiquerium oppidum.

dum, vt ſine vllo fructu ille flos nobilitatis in tantum diſcrimen induceretur. Meneſium deindè orabat, & obteſtabatur, vt tunc incepto deſiſteret. Meneſius ad Ataidium venit. Venerat interim Ataidij gener Alfonſus Norogna cum Mauris equitibus octingentis, vt noctis ſilentio oppidum natura munitiſſimum in monte arduo ſitum oppugnarent. Quod factum eſt, & hoſtes, antequam illi aduentarent, id fore ſuſpicantes aufugerant: pauci tamen capti ſunt. Iterum cùm iam copiæ eſſent multis partibus amplificatæ, Meneſius inſtitit, vt Marochium tenderent, quod tunc expugnatum iri confidebat. At Ataidius verebatur, nè ſi id fieret, maxima gloriæ pars ad ipſum Meneſium pertineret. Hac ratione, vt opinio erat, impeditus Ataidius, nullo modo potuit adduci, vt itineris illius ſe ſocium præberet. Id moleſtiſſimè Meneſius, & omnes, qui cum illo venerant, paſſi ſunt. Indè cum nonnulla offenſione Meneſius digreſſus, nuncium accepit, regem Feſſenſem, & regem Mequinezium cum maximis copijs aduentare, vt Azamorem obſidione cingerent. Idcircò qua potuit celeritate Azamorem contendit. In itinere verò literis Roderici Barreti, quibus idem confirmabat, vehementius incitatus eſt, vt ad inſtitutam celeritatem aliquid addendum cogitaret. Attamen cùm admoneretur, nè eum in itinere Reges interciperent, Bernardum Emmanuelem, & alios viros nobiles, qui cum Ataidio manſerant, per literas aſciuit, & commeatum, & tela, variaſque munitiones importari fecit. Almedinam ingreſſus, ab Alemeimamo vrbis præfecto fuit cum ſummis honoribus acceptus. Is eum admonuit, vt ſibi à Ducibus Feſſenſis Regis caueret. Hos enim cum octingentis equitibus, & ſex millibus peditum præcedere, ſe compertum habere dicebat. Inde profectus, per ciuitates fœderatas ita iter faciebat, vt ſemper exercitum ſingulari ordine inſtructum duceret, quaſi ſibi eſſet cum hoſtibus certamen ſingulis horis incundum. Attamen ſiue ea fama vanis authoribus diſſipata fuit, ſiue duces regis Feſſenſis parum dili-

Bellum cū Feſſenſi & Mequinezio geſtū.

gen-

gentes extiterunt, is ſine vllo impedimento Azamorem copias incolumes induxit. Ibi certior factus eſt, Feſſæ Regem duos duces cum maximis copijs in Duecalam miſiſſe, vt eam regionem valido præſidio tuerentur. Regem verò Mequinezium cum equitum & peditum multitudine expectari: qui Naſe (eſt quidem illa Mequinezij ciuitas non ignobilis) ſe tenebat. In animo autem Rex Mequinezius habebat, cum ducibus regis Feſſenſis Azamorem petere, vt Luſitanos obſidione vexaret. Meneſius non expectandum eſſe putauit, dum hoſtes copias omnes coniungerent. Cùm igitur intellexiſſet, duces Feſſenſes in oppido ſatis munito, quod Balbam appellant, conſiſtere, in eos, antequam inde diſcederent, inuadere conſtituit. Ad Ataidium verò nuncium cum literis miſit, quibus eum admonebat, vt vellet prælio intereſſe, quo ſibi non mediocre decus parare, & opus Regi Emmanueli gratiſſimum efficere poſſet. Cùm de loco inter eos, vbi erant copiæ coniungendæ, parum in principio conueniſſet, tandem ſtatuerunt, vt Seam (is locus viginti quatuor millibus paſſuum Balba diſtat) copijs iungendis deligerent. Itaque Meneſius duodecimo die Aprilis octingentos equites, & mille pedites eduxit: ſequenti die propè lacus quoſdam in planicie caſtra poſuit. Eo die Ataidius cum Iehabentafuſo cum mille & quingentis equitibus, quorum maxima pars erant Mauri, aduenêre. Conſilio inter duces habito ſtatutum fuit, vt de prima vigilia ſilenti agmine caſtra mouerent, vt luce prima poſſent in hoſtes imparatos inuadere. Ex omnibus autem copijs quinque acies inſtruxerunt. Primam Meneſius, alteram Rodericus Barretus, tertiam Ioannes Gundiſſaluus Camara ducebat. In acie tertia Aluarus Carualius, & Ioannes Syluius inerant: vt etiam, vbi opus eſſet, ducum officio fungerentur. Quartam aciem Ataidius cum Alfonſo Norogna genero ſuo agebat. Quinta Iehabentafuſo commiſſa fuit. Has quinque acies equitum Petrus Moralis, & Ioannes Rodericus cum inſtructis peditum copijs valido ſubſidio fir-

Naſe opp.

Balba opp.

Sea.

Luſitanorum acies.

mabant. In medio impedimenta cum tormentis aliquot curribus inuectis ducebantur. Meneſius acies circumibat, & ſingulos duces de officio commonebat, & omnes ad decus vehementer excitabat. Orto iam ſole, hoſtium caſtris appropinquarunt. Erant autem caſtra in planicie poſita, propè mōtem, qui campis imminebat. Meneſius deſignauit oculis locum, in quo erat prælium faciendum, & ductores peditum admonuit, vt in eum locum, quam celerrimè poſſent, aciem dirigerent. In hoſtium caſtris erant ſupra quatuor millia equitum. Peditum verò numerus propter multitudinem iniri non potuit. A tergo torrens campum à mōte dirimebat, qui quamuis tunc ſiccus eſſet, tamen propter alueum, quem torrens imbribus auctus in altitudinem depreſſerat, erat hoſtibus impedimento, quo minus ſe in mōtem ſine periculo reciperent. Hoſtes quatuor acies inſtruxerunt. In prima acie pedites cum fiſtulis ferreis, & ſcorpionibus locauerunt, vt ſagittarum & glandium multitudine primam noſtrarum aciem perturbarent. Meneſius verò, cùm tubis ſignum pugnę dare iuſſiſſet, & omnes nomen S. Iacobi de more Hiſpaniæ conclamarent, tanto impetu in hoſtes inuectus eſt, vt antequam, qui in acie prima conſtiterant, damnum aliquod (quod valdè metuendum eſſet) inferre poſſent, eos diſſiparet, & cùm prælium acriter iniret, tres illas equitum acies fudit, & vſq; in torrentis alueū hoſtes inſequutus, multos occidit. Ataidius, cui datum erat negotium, vt in vnam equitum aciem impetum ferret, id exequi non potuit. ea nanq; acies, quam petebat, à loco deflexerat, vt ſuis contra Meneſium opem afferret. Itaque in pedites inuaſit, quorum magnum numerum cecidit. Meneſius cùm ad torrentem peruениſſet, ſuos continuit. Multi tamen illius imperium contemnentes, torrentem trangreſſi ſunt. Erat autem Meneſius reliquis quidem Imperatoriis laudibus excellens, ſed propter inſitam in natura māſuetudinem, in animaduertendo parum ſeuerus. Ob id igitur adoleſcentes nobiles animo quidem virili, ſed mente pa-

Hoſtiū caſtra & exercitus.

Hoſtiles acies.

Prælium.

rum ſana præditi, tanti viri authoritate contineri non potuerunt, quin ſe ſine vllo fructu in diſcrimen ſalutis inijcerent. Meneſius Garſiam Meneſium fratris ſui filium miſit, qui eos redire compelleret. Is equo incitato ſe confeſtim illis oppoſuit, & vt ſe continuò reciperent, adhortatus eſt. Iam plerique obtemperabant, cùm Arius Tellius iuuenis apprimè nobilis & laudis præter modum cupidus, ſed, vt fama erat, temerarius, exclamauit, Non decet hoc tempore pedem referre: Mauros iſtos, ô commilitones, vſq; Feſſam ferro perſequamur. Hac oratione qui iam redibant excitati, rurſus in hoſtes incurrunt. Garſia Meneſius cùm eorum impetum cerneret, Si ita vultis, inquit, & vltra Feſſam impetum feramus. Hæc cum diceret, ſe illis admiſcuit. Hanc temeritatem cum Meneſius animaduerteret, torrentem tranſgredi ſtatuit, vt fugientes (nec enim eum latebat, quod erat eis, qui temerè ruebant, euenturum) exciperet. Peditum interim aciem vnam præmiſit, quę hoſtium impetum ſuſtineret. Ataidius torrentem tranſgredi noluit, ne copiarum ſuarum ordinem perturbaret, ſed in ripa conſtitit, vt inde hoſtes, ſi tranſire conarentur, repelleret. Iehabentafuſus huic incommodo opitulari nequiuit. Cùm enim Mauri, quos ducebat, hoſtes fuſos animaduerterent, prædandi cupiditate cæci, ducem reliquerunt. At hoſtes qui ſe in montem receperant, vbi paucitatem eorum, qui illos perſequebantur, animaduertêre, in eos conuerſi tanto impetu fuerunt, vt in effuſam fugam compellerent. Maxima eorum pars temeritatis pœnas lüit: nam ab hoſtibus cæſi ſunt, inter quos Arius Tellius, & Garſia Meneſius extitêre. Qui fugientes inſequebantur, cum animos iam à prima illa conſternatione recepiſſent, & illo ſucceſſu, qui præter opinionem acciderat, elati fuiſſent, tanto impetu in Meneſium incurrerunt, vt eum cogerent in aduerſam torrentis ripam copias reducere: quod non ſine multorum ſanguine confici potuit. In hoc prælio equites plus quinquaginta ceciderunt, & ſupra centum vulnerati ſunt. Ex hoſti-

Arij Tellij temeritas.

Temerariorum infœlix exitus.

Cæſorum numerus.

bus, vt poſtea compertum fuit, duo millia & ſexcenti interfecti fuerunt, in quibus vnus ex ducibus illis ſummis fuit, quos rex Feſſenſis cum imperio miſerat, alter ex equo decidit, & à ſuis, cum eſſet iam in ſummo vitæ diſcrimine conſtitutus, ereptus eſt. Septem duces alij ceciderunt: ſupra quatuor hominum millia vulnerati ſunt: captiui ducenti & octoginta fuerunt. In ijs fuerunt vxores & filij eorum ducum Xerquienſium, qui prælio interfuêre. Victoria illuſtris & clara fuiſſet, niſi eam iuuentutis temeritas aliqua ex parte deformâſſet. Hoſtes poſtquam noſtras acies coniunctas animaduerterunt, eas non ſunt auſi laceſſere. Noſtri cum præda iam diuiſa iſtis itineribus in ſedes ſuas reuerſi ſunt. Reges Feſſenſis & Mequinezius nondum hanc ſuorum cladem acceperant, cùm obſidionis conſilium, qua Azamorem opprimere ſtatuebant, intermittendum minimè iudicarent. Itaque Nazer Mequinezij Rex cum maximis copijs regni ſui finibus egreſſus, Azamorem contendit. Mahumetes Rex Feſſenſis non mediocrem equitũ & peditum multitudinem illi in auxilium miſit. Rex Mequinezius in flumine quod Azamorem alluit, traijciendo ſeptem dies, tanta erat hoſtium multitudo, conſumpſit. Meneſius Emmanuelem de obſidione, quam futuram credebat, per literas confeſtim admonuit: qui ſumma diligentia omnia, quæ erant ad vrbem muniendam idonea, comparauit. Sed Nazer cùm accepiſſet eorum cladem, qui prælium cum Meneſio inierant, conſilium mutauit, & Almedinæ regionem populari conſtituit. Magnam itaque vaſtitatem terris intulit, Almedinam cepit, eos qui in præſidijs inerant, qui Alemeimanum Safinium fugere properantem ſequi noluerant, interemit. Iehabentafufus cùm neque copias haberet, quibus tantæ multitudini reſiſteret, & ab Araidio, à quo auxilium poſtulâlat, minimè firmo ſubſidio adiutus fuiſſet (Araidius enim obſidionem timebat, & ideo copias diminuere noluerat) Safinium ſe conferre ſtatuit. Sed primùm puteos obturauit, alios beſtiarum cada-

Luſitanorũ cruenta victoria.

Bellũ Azamorenſe.

Almedina regio vaſtata, vrbs ab hoſte recepta.

uc-

ueribus inquinauit, & frugibus etiam corruptis infecit, vt Regis exercitum ſiti conficeret. Dùm in his operibus tempus conterit, Rex illum conſequitur. Itaque prælium vitari non potuit, vtrinque fuit acerrimè dimicatum. Equites aliquot Ichabentaſufi ceciderunt, inter quos dux fuit quidam, Benamira nomine, vir inſigni robore præditus. Ex acie Regis equites quinquaginta deſiderati ſunt, & in his dux inſignis, quem rex Feſſenſis copijs ſuis præfecerat. Ichabentaſuſus in eo prælio ea facinora virtutis militaris edidit, vt multos admiratione defigeret. Sic igitur è prælio diſceſſit, vt illum hoſtes non admodum pertinaciter inſequerētur. Mille tamen Camelos amiſit. Ataidius illi locum muris coniunctum aſſignauit, in quo caſtra poneret. Rex interim aquarum penuria grauiſſimè laborabat, & puteos, vt ſitim leuaret, de integro fodere iubebat, & ita tempus ſine vlla re memorabili conſumebat. Ichabentaſuſus vna nocte caſtra illius oppugnare conſtituit. Rex ab indice monitus, caſtra in locum alium magis munitum repentè mutauit. At Mauri, qui Xerquiā incolebant, cùm animum illius abiectum & demiſſum factis agnoſcerent, & ſimul fluxam fidem animaduerterent, illum contemptu & odio dignum ſtatuerunt. In primis autem grauiter eos offendebat, qđ cùm ſe Azamorem aut Safinium obſeſſurum oſtendiſſet, & tantis copijs abundaret, nihil horum tentare propter ingentem formidinem auſus fuiſſet. Seque inani ſpe deceptos à Regis Emmanuelis fide deſciuiſſe moleſtiſſimè ferebant. Itaque vt odium expromerent, & amiſſam Regis Emmanuelis gratiam aliquo inſigni facto recuperarent, cùm Mequinezius Rex prope oppidum, quod Tazarote nominant, caſtra haberet, contra fidem, cuius illi religionem minimè nôrunt, in caſtra ruunt, cædem faciunt, copias regis in fugam vertunt: ſupra mille hominum in ſeruitutem abripiunt, octingentos equos capiunt. Rex caſtris exutus, cum maximo damno atq; dedecore in montes arduos primùm ſe fuga proripuit, atque inde in regnum reuerſus eſt.

Prælium, anceps.

Benamiræ mors.

Mequinezium Rex ſuorū perfidia caſtris exuitur.

At Meneſius interim in grauiſſimum morbum incidit. Cùm verò decumberet, literas ab Emmanuele accepit, quibus illum miris laudibus efferebat, & pro meritis excellentibus præmia illi ingentia proponebat. His literis reſponſum nullum dedit. Nec enim iam eo tempore quidquam de hac miſera & exigua vita ſibi cogitandum ſtatuebat, ſed tota mente ad ſempiternã omnibus votis aſpirabat. Itaque rebus omnibus, quæ ad animi expiationem neceſſariȩ videbantur, ritè procuratis, cum inſitæ religionis & pietatis egregia documenta dediſſet, è corpore quaſi ex ergaſtulo quodam expeditus, in cælum, vt omnium opinio ferebat, immigrauit. Fuit enim vir ille non virtutis tantùm militaris & imperatoriæ gloria præcellens, ſed laudibus etiam manſuetudinis, & lenitatis, & clementiæ præſtantiſſimus. Erat prætere a in omni genere vrbanitatis humaniſſimus. Et cùm vitæ caſtimonia, & morum integritate multùm omnibus, qui vitam in armis degerant, anteiret, tum amoribus ſine vitæ petulantia, aut vlla verborum obſcœnitate deditus erat, ita tamen, vt in illis etiam non libidinis vllum veſtigium extaret, ſed ludus ſine vllius pudoris intertrimento quæſitus appareret. Hoſtibus maximo terrori fuit, militibus autem cariſſimus, ciuitati vniuerſæ maximum ſui deſiderium cum multis lachrymis & luctu diuturno reliquit. Quantum autem ingenio valeret, verſus, quos patrio ſermone componebat, apertè declarabant. Nec enim illis quidquam vel argutius, vel feſtiuius excogitari poterat. Augurijs tamen deditus erat, & atra interdum bile ad inſaniam laborabat. Sed hanc tenuem vitiorum labem virtutis magnitudo tanto interuallo ſuperabat, vt maiora etiam vitia in tanto viro toleranda viderentur. In locum illius Petrus Souſa ſucceſſit, qui poſtea Comes Pratenſis extitit, & Rodericus Barretus in Luſitaniam reuerſus eſt. Hoc anno Petrus Meneſius Alcoutinenſis Dynaſta, cùm crebras excurſiones faceret, quibus Mauros perpetuò fatigabat, tum menſe Iulio in Tutuani fines inuaſit.

Meneſij mors.

Meneſij mores & ingenium

Petrus Souſa Meneſij ſucceſſor.

uaſit: multos cecîdit, alios captiuos abduxit. Initio verò menſis Octobris nuncium accepit, duos Regis Feſſenſis fratres cum decem millibus equitum, & magno peditum numero, vt Sèptam oppugnarent, aduentare. Claſſem præterea miſiſſe, vt terra ſimul & mari ciuitatem premerent. Hi duobus in locis ſylueſtribus inſidias poſuerunt, in quibus ipſi conſtitere: deinde quinque & viginti excurſores emisêre, vt noſtros elicerent. Hi ad ſpeculas vſque peruenerunt. Petrus Meneſius equites quindecim in eos immiſit, ipſe cum centum & quindecim equitibus egreſſus eſt, vt illis ſubſidio eſſet, cùm hoſtes ex inſidijs, vt ille fore ſuſpicabatur, erumperent. Noſtri in equites hoſtium impetum dedêre: illi repentè ceſſerunt vſque eo, dum noſtros in locum, quem ij, qui erant in inſidijs, tenebant, extraherent. Noſtri inſidijs exploratis, ad Petrum Meneſium ſe curſu recipiunt. Hos ducenti & quinquaginta equites inſequuti ſunt. Horum veſtigijs alij permulti inſtiterunt. Petrus Meneſius intra vallum, quod vrbem cingit, ſe continuò recepit. Hoſtes illi, qui prius ex inſidijs emerſerant, aditu valli, cùm eſſent iam noſtris admixti, prohiberi minimè potuerunt. Petrus Meneſius in eos conuerſus, prælium iniuit, quod maxima vtriuſq; partis vi pugnatum fuit. Ex hoſtibus ducenti cæſi fuerunt, è noſtris vnus tantùm cecidit, ſex & triginta vulnerati ſunt. Regis interim fratres aduenîût, vt vallum diſijciant, & noſtris aditum in vrbem intercludant: & claſſis etiam in terram copias exponit. Sed eo iam tempore Petrus Meneſius ſuos in vrbem reduxerat, & foribus occluſis conatus eorum inanes reddiderat. Illi mortuos in naues cum lachrymis imponunt. Erant enim plerique iuuentutis principes, & homines, in quibus ſeniores non mediocrem ſpem felicis militiæ collocauerant. Hoc autem tempore maximo terrori nomen Regis Emmanuelis erat apud Mauros, ſimul clementia & æquitas illius in omnium ore atque prædicatione verſabatur. Cùm igitur ſe ab Emmanuelis

Septenſe bellum.

Prælium.

Maurorũ deditiones & fœdera cum Emmanuele.

lis ducibus bello fatigatos, & domi ſuorum tyrannide vexatos eſſe conſpicerent, vltro ad Emmanuelem veniebant, & enixè ab eo contendebant, vt eos in fidem acciperet, illiſque tributum, quod ei videretur, imperaret, & duces quos vellet, eis præponeret. Se namque vſque ad extremum vitæ ſpiritum pro illius amplitudine pugnaturos. Neque ſolùm qui vrbes incolebant, libenter in deditionem veniebant, verùm etiam pagani atque montani, cùm vires ſuas infeliciter experti ſuiſſent, voluntariæ ſeruitutis pactione vitæ ſuæ & incolumitati conſulebant. Itaque Xerquienſes legati gentis principes ad Emmanuelem introducti ſunt, qui ſe, ſuaque omnia illius fidei atquè poteſtati committebant, & poſtulabant, vt Xerquia prouincia à Dabida & Garabia diſtincta fieret, & illis Audaramen rectorem & ducem præponeret. Ne autem in eo Iehabentafuſum offendere viderentur, dicebant Aduecamenem regionem, quam diximus tribus illis præcipuis nationibus inter ſe diſtingui, tantam eſſe, vt nullo modo poſſet ab vno Iehabentafuſo gubernari. Is igitur Dabidam & Garabiam imperio contineret, & Xerquiam ab alio rectore regi permitteret. Accedebat, quo id cum minore Iehabentafuſi offenſione fieret, quòd Abdaramen illius famulus, & in diſciplinis illius educatus extiterat, ita, vt nemo dubitaret, quin is perpetuò Iehabentafuſo libenter obſequeretur. Hoc & ad ipſius prouinciæ pacem, & ad iuris adminiſtrandi facilitatem, & ad ipſius Regis fructum & emolumentum valdè pertinere. Sic enim fore, vt eos, quorum tam æquo poſtulato ſatisfeciſſet, in officio promptiores contineret, & tributum, quod pendere volebant, facilius exigeret. Fuêre legati comiter accepti, & quod poſtulabant, benignè à Rege conceſſum, ea tamen lege, vt quoties omnes illæ tres Duecalæ partes vires ſuas coniungerent, Iehabentafuſum ſummum ducem agnoſcerent, Imperiumque illius ſine vlla recuſatione ſequerentur. Sanxit etiam lege Rex, nè quiſpiam ab vna in aliam tribum tranſiret, nè perturbatio & confuſio fieret, & aliquis ea de cauſa

Xerquienſis ad Emmanuelẽ legatio.

mo-

motus concitaretur, qui bello materiam ſubminiſtraret. De ijs rebus ad Ataidium,& ad Petrum Souſam,q̃ Azamorem tenebat,literas dedit:et Iehabentafuſus eã prouinciæ diſtinctionem facilè comprobauit. Eodem anno Nonius Fernandus Ataidius Iacobum Lupium caduceatorem in Xerquiam miſit, qui frumentum imperatum à colonis exigeret,& illud Azamorem deportandum curaret. Id Lupius exequutus, cum Mauris, qui frumentum iumentis impoſitum ferebant, Azamorem rectà contendit. In itinere facti ſunt illi obuiã equites 60. qui Azamore veniebant. Mauri cùm opinarentur eos hoſtili animo prodijſſe,arma repentè corripiunt,& prælium animis obfirmatis offerunt. Lupius ſe medium interpoſuit,& caduceatoris officio functus eſt. Vix tamen Mauros placare potuit. Dicebant enim ſe non Souſam,ſed Ataidium agnoſcere:cum Ataidio namque, & non cum Souſa pactionem de frumento importando feciſſe. Lupius tamen eos,quoad fieri potuit,ad lenitatem inflectere contendebat. Illi verò dicebant,Petrum Souſam,poſtquam Azamoris curam ſuſceperat, illis minimè ferendas iniurias intuliſſe:Idcircò equites illi ſexaginta frumentum Azamorem ſubuehendum curârent, ſe nanque in eam ciuitatem minimè pedem illaturos. Cùm tamen Lupius multa orationis lenitate vſus fuiſſet,non modò eos mitigauit, verùm eò perduxit,vt Marochium ſub illius ductu cõtenderent. 400. & 23. equites ex illis delegit,& cum viginti & ſeptem Luſitanis equitibus indè profectus,poſtridiè in turmas hoſtiles,quæ Marochio quatuor millia paſſuum aberant, inuaſit,& aliquot occidit, tres & 50. viuos cepit : ingens præda pecorũm & camelorum abacta fuit. Marochium tandem accedunt,& ipſi Mauri,Regis Emmanuelis nomine ſæpius conclamato, haſtis vrbis portas percutiunt. Marochij Rex re inopinata perturbatus,vt eorum impetum repelleret, egreſſus eſt. Illi fortiſſimè reſiſtunt,& quatuor equites occidũt, & ita incolumes cum præda in locum, vndè profecti cum Lupio fuerant, reuertuntur. Ibi præda diuiſa, Mauri

De tumultu quodã inter Mauros exorto & ſopito.

Lupij in Marochienſem agrũ eruptio.

Mauri cum gregibus in Xerquiam rediêre. Lupius Saſſinium cum captiuis ingreſſus, admirationi quàm plurimis fuit. Facinus enim videbatur incredibile, hominem plebeium, & caduceatorem tantum audere, vt cum tam exiguis copijs, & ijs maxima ex parte ſuſpectis, eò penetraret, quò Ataidius ipſe Dux fortiſſimus, cùm à Meneſio ad eiuſdem facti ſocietatem inuitaretur, peruenire dubitârat. In huius anni exitu Rex Emmanuel tres Legatos ad Leonem decimum Pontificem Maximum, cum muneribus regia magnificentia dignis inſtituit. Princeps legationis Triſtanus Cugna fuit. Collegæ duo iuriſconſulti magnæ apud Luſitanos authoritatis extitêre. Vnus Iacobus Paciecus, alter Ioannes Faria nominabatur. Per illos Pont. ſacras veſtes ex auro, cum multis gemmis opere excellenti perfectis dono miſit. Vaſa præterea ex auro, atque monilia maximi ponderis & pretij veſtibus adiecit. Opus erat eiuſmodi, vt cum materia nihil pretioſius excogitari poſſet, artificium tamen ipſam materiam multis partibus ſuperaret. Miſit præterea elephantum Indicum miræ magnitudinis, qui non ſolum Romæ, vbi homines, poſt inclinatam Romanæ Maieſt. amplitudinem, illud animal nunquam oculis aſpexerant, ſed quacunq; gradum inferebat, nemo circunfluentem vndique turbam, admiratione obſtupefactam, ſubmouere poterat. Panthera etiam venatica miſſa fuit, quod munus haud ſcio, an olim Romę AEdiles, cùm ludos magnificentiſſimos apparabant, & præter alias immanes beluas, pantheras etiam in publicis ſpectaculis exhibebant, præſtare potuerint. Ea namque manſuefacta, non in circo cum beſtiarijs, ſed in ſyluis cum apris atque ceruis prælium committebat, & principibus, qui venationibus oblectantur, plurimum voluptatis afferebat. Ea inſidebat equi Perſici tergo, integumentis aureis eleganter inſtrati. Equum regebat Perſa venator eximius, qui ad id munus obeundum ab Armuzij Rege cum equo & Panthera miſſus fuerat. Triſtanus Cugna, cùm eſſet vir & nobilita-

RES EVROPEAE

Magnifica Emmanuelis ad Leonem x. Pōtificē Max Legatio ac munera.

Panthera venatica.

te,& authoritate, & exiſtimatione non vulgari prædi-
tus, tum proprijs ſumptibus eam legationem exornā-
dam ſuſceperat. Ducebat autem ſecum tres filios,& co
gnatorum copiam, amplamque familiam,quibus ſti-
patus non abiecti Principis ſpeciem præ ſe ferebat. Le-
gationis ſcriba Garſia Reſendius,vir non mediocris a-
pud Regē authoritatis erat. Nicolaus Faria,qui equis
Regijs curandis præerat; agebat equum pulcherrimū,
ephippijs aureis, & phaleris aureis, emblematis & gē-
mis maximi pretij diſtinctis intratum, & ornatum,
qui etiam Pontifici donandus erat. Duodecimo tan-
dem die menſis Martij, anno M. D.X I I I I. Legati in *Annus na-*
vrbem hoc ordine iter inſtituerunt. Familiæ veſtibus *ti Chriſti*
admodum eleganter excultæ præcedebant. Panthera 1514.
tergo Perſici equi,quē Perſa regebat,inſides, & elephā- *Legatorū*
tus cū rectore ſequebantur. Nicolaus Faria equo, quē *in vrbem*
diximus,inuectus,poſt elaphantum interuallo modi- *ingreſſus*
co diſiunctus, primū illud agmē cogebat. Nobiles de- *& pompa*
indè viri, qui comitatu ſuo legationi nō parum digni-
tatis adiungerent, loco ſuo progrediebantur. Poſt il-
los caduceator Luſitanus cum inſignib. regijs legatos
antecedebat. Deindè Triſtanus Cugna ſequebatur, cu-
ius vtrunq; latus legati reliqui claudebant. Fuerunt à
Cardinalium domeſticis, deindè à Principum Lega-
tis,multisq; Principib. antequā in vrbem ingrederen-
tur,omnib. honoribus excepti. Ad vrbem cum accede-
rent, vrbis Præfectus cum Pontificibus & ipſius Pont.
Max. domeſticis atque familiaribus obuiam prodijt,
Pontificisque nomine orationem habuit, qua Lega-
tis de aduentu gratulatus eſt, omniaq; Regis Emma-
nuelis clariſſimi Principis officia, qui pro Chriſti no-
mine,& religionis ſanctitate perpetuò dimicabat, illi
gratiſſima, vt merita illius poſtulabant, perpetuò ſo-
re dixit. Reſponſum pro dignitate redditum ab illis
eſt. Romani deindè deſignatores aduenere, & ordinē
pompæ illius inſtruxēre. Omnia interim tubarū can-
tibus, & tibiarum ſymphonia & concentu perſona-
bant. Nullus fuit princeps, qui non ordine à deſigna-
toribus

toribus conſtituto legatos deduceret. Heluetiorum etiam agmen inſtructum eos antecedebat. Turba vndique viſendi gratia confluens, omnes viarum aditus obſtruebat, ita vt vix fuſtibus coercita cedere, & locum dare vellet. Cùm ad molem Adriani ventum eſſet, tormentorum ingenti ſtrepitu ciuitas vniuerſa tremefacta fuit. Fumi tandem caligine diſpulſa, cùm Pont. è feneſtra ſpectaret, elephantus acceſſit, & ter genib. flexis & demiſſo corporis habitu venerabundus illum ſalutauit: quod non mediocrem admirationem ſpectantibus incuſſit. Tum proboſcide in dolium ingens aqua refertum immiſſa, aquam hauſit, qua omnes, qui in feneſtris altioribus inſidebant, aſpergeret. In plebem deindè conuerſus, eam aqua, quaſi ludum exhibere vellet, immodicè perfudit. Cum hac pompa fuerunt ea die Legati in hoſpitium deducti. Vigeſimo verò die menſis eiuſdem, Legati eadem hominum frequentia & celebritate in Pontificis ædes deducti ſunt. Pontifex in ſublimi ſede veſtibus ſacris cultus, vt fit, eos expectabat: Cardinales in ſedibus ſuis conſidebant. Legati primum Pontificis pedes oſculati ſunt. Alij deindè ordine à deſignatoribus inſtituto idem officium præſtitêre. Triſtanus deindè Cugna literas Pontifici Regis Emman. obtulit, quæ publicè lectæ ſunt. Eæ nihil aliud continebant, quàm poſtulatum, vt Legatis fides haberetur. Tum Iacobus Paciecus egregiam orationem habuit, quam ita voce & actione luculenter expreſsit, vt non mediocrem ea die laudem eloquentiſsimi oratoris aſſequeretur. Pontifex reſponſum Latinè, verbis luculentiſsimis, & eleganter, & grauiter dedit, Emmanuelisque nomen, & Luſitanæ gentis virtutem laudibus ſummis exornauit. Poſtridiè Legati in viridarium, quod poſt Pontificis ædes in Vaticano monte conſitum eſt, intromiſsi ſunt. Eo in loco eos iam Pontifex expectabat. Ibi munera accepit, quorum fulgorem & artificiũ admiratus vehementer eſt. Indè in hortum, vt elephãtum & pantheram videret (non enim facilè elephanto erat in ſuperiorem ædium partem, vndè in viridarium

Elephãtus Pontificẽ Max. veneratur flexis genib.

um

ūm exitus patebat, ſcandere) continuò deſcendit. Ibi voluit ſpectare, qua ratione panthera venaretur. Fuerunt igitur ad illum beſtiæ perductæ. Panthera repentè à venatore, qui eam regebat, immiſſa, in illas inſiluit, easque celeritate incredibili iugulauit. Non multis pòſt dieb. legati poſtulata regis Emman. explicuerunt: quorum pars ad cōmunem Reip. Chriſtianæ ſtatum, pars ad ipſius regis commodum & emolumētum pertinebat. Quæ ad commune bonum ſpectabāt, erant hæc, Vt indictum concilium continuaretur, illiusque decreta ſancirentur: vt ſacerdotes à vitæ luxu, morumq; licentia, ad continentiæ & ſanctimoniæ diſciplinam reuocarentur: vt opera daretur, qua Principes Chriſtiani ab inteſtinis diſcordijs ad bellum contra Turcas conſenſione ſumma comparandum traducerentur. Hæc omnia poſtulata, non enim temporis erant, repudiata ſunt. Reliqua ſingulari benignitate cōceſſa fuerunt, nempè vt tertiæ atq; decimæ partes vectigalium, quæ alendis ſacerdotibus & ſacris vſib. deſtinata ſunt, in belli, quod in Mauritania gerebat, ſumptus illi tribuerentur: vt bona pars Eccleſiarum (ſic enim trito iam ſermone templorum bona nominare ſolem⁹) cum monachorum etiam quorundam vectigalibus, in vſus eorum, qui in Chriſtianæ militiæ ordinem cooptantur, conuerteretur: vt diplomata ſcribi iuberet, quibus ijs, qui vellent bellum Africanum pecunia iuuare, cæleſtia beneficia è Chriſti theſauris deprompta largè tribuerentur. Quæ quidem largitas hominum reprehenſione carere non potuit. Vt enim Rex hominum cupidorum importunitate victus, id à Pont. contenderet, æquum tamen eſſe dicebant, vt Pont. eſſet in largiendo reſtrictior. Sacra enim vectigalia tāta religione non ſolùm apud homines diuinis legibus aſtrictos, ſed etiam apud Græcos, & Romanos, & Aegyptios, & complures alias nationes munita fuerunt, vt qui ex illis partem aliquam attigiſſet, grauiſſimum in ſe ſcelus admiſiſſe exiſtimaret, vix vllis piaculis eluendum. Et vera religione dicebant multò magis conti-

Emmanuēlis ad Pōtificem Māximum poſtulata.

Pōt. Max. erga Emmanuelē notata largitas.

nendam eſſe hominum Chriſtianorum cupiditatē: neque committendum, vt propter immanem quorundā auaritiam, quæ nullis finib. arceri poteſt, ſacra profana fierent. Decimæ quidem atq; tertiæ ſacrorum vectigalium partes olim Alfonſo nono, & pòſt Alfonſo vndecimo conceſſa definito tempore fuerunt. Verum, ſed illorum patrimonium fuerat à tutorib. diſſipatū, & influentes barbarorum copiæ in Hiſpaniam irruentes, erant tunc templorum omnium ſanctitatib. & ſacris etiam vaſis, iure atq; merito repellendæ. Rex Fernandus ſimiliter & Iſabela cū eſſent propter Portugalenſe bellum ſumptibus exhauſti, & bellum eis iuſtū, & religioſum contra Granatenſes Saracenos inſtaret, meritò videntur eadem Pontificis benignitate ſuſtentati. Id tamen Alfonſus I. Luſitaniæ Rex, qui cùm tenues admodum opes poſſideret, Saracenos innumerabiles, opib. & potentia feroces, maxima atq; diuturna belli contentione è Luſitaniæ finibus expulit, nunquam vt faceret, in animum induxit. Neq; Sancius illius filius, qui cùm bellum duriſſimum Saracenis Bæticam incolentibus inferret, prope Hiſpalim, Betim fluuium eorum ſanguine tinxit. Neque Ioannes hoc nomine primus, qui profligato, quod cū Caſtellæ Rege geſſerat, bello, Septam vrbem expugnauit. Nec Alfonſus quintus, qui Tingim & Arzilam & Alcaſarē armis atque virtute cepit. Nec Ioannes ſecundus, cuius non ſolùm in bello Hiſpanienſi contra Fernandū Regem inuictiſſimum admirabilis virtutis lumen eluxit, ſed etiam in Africano bello clariſſimum ſpecimen egregiæ virtutis exhibuit. Si exemplis erat agendum, quando quod exemplo fit, iure etiam fieri plerique iudicant, multo magis erat exemplis domeſticis, quàm alienis veſtigijs inſiſtendum. Deindè illi, qui ſacris rebus permiſſu Pontificis manus iniecerunt, excuſationem egeſtatis habuêre. At Emman. tunc tantis opibus circunfluebat, vt omnes Principes, à quibus ortū ducebat, longiſſimo interuallo ſuperaret. Quod ſi illi, quibus ea pecuniæ ſacræ ſumma donabatur, totam

vitam, vt olim in ſacro bello, pro Chriſti ſanctiſſima religione conſumerent, rectè videretur illud munus à Rege poſtulatum, & à Pontifice conceſſum. Sed illud incommodum acceſſit, quòd in literis Pontificis, Legatorum opera, qui ſacræ pecuniæ lucris inhiabant, adiectum fuit, vt illa vectigalia non modò pro Chriſti religione militantibus, ſed quacunque alia ratione benè meritis à rege donari poſſent. Hoc introitu ad hominum cupiditatem patefacto, factum eſt, vt vectigalia ſacra multis in locis hominibus lautiſſimis, qui nō ſolùm nunquam hoſtis vultum aſpexerunt, ſed illata Africani belli mentione contremiſcunt, donarentur. *Bonorum Eccleſiaſti corum abuſus.* Poſtremò quod Rex hominum ſermonibus inductus ſibi propoſuit, conſecutus minimè fuit. Maritimas enim Mauritaniæ ciuitates facillimè tueri, & nobilitatē opibus amplioribus deuinctam tenere, & ærarium dēptis ſumptibus amplificare cupiebat. At poſt illius muneris conceſſionem, nec Africæ bellum eadem felicitate geſtum fuit, & nobilitas maiore inopia conflictari, & pluribus querelis vti cœpit, & Regis ærarium, quò plures vectigalium acceſſiones fiunt, eò ſumptib. minus neceſſarijs, & caſibus interdum acerbiorib. exhauritur. Sumptus quidem ſacræ pecuniæ moderatos, & hominib. qui non militiæ ſacræ nomen vſurpant, ſed pro religione ſanguinem profundunt, attributos, laudandos cenſeo: tantā largitionē ex ſacris vectigalib. in luxū multorum hominū, qui nunquā gladium ſtrinxēre, fieri, minimè ferendum arbitror. *Authoris hac de re ſententia.* Sed vt eò, vndè deflexit oratio, reuertamur, Legati, reb. ex animi ſententia confectis, cū literis ipſius Pontificis, valdè propenſæ in Emmanuelem voluntatis teſtimoniū continentib. in Luſitaniam redierunt. Emman. tertias atq; decimas ſacrorum vectigalium remiſit, quod illi non mediocri laudi tributum fuit. Pontifices & ſacerdotes illi pro tanta benignitate centum & quinquaginta numorum aureorum millia tribus penſionibus obtulerunt. Literæ, quibus animi eorum, qui certo pecuniæ numero bellum Africanū iuuare vellent, expia- *Sacrarum indulgentiarum ab*

rentur, & multis præterea beneficijs, quæ ad numinis offenſas obliterandas valerent, afficerentur, miniſtrorum auaritia & improbitate grauiſſimas offenſiones attulêre. Fuit tamen Emmanuelis iuſſu in miniſtros animaduerſum, & omnes vel humano iudicio, vel diuina vindicta talem exitum vitæ habuerunt, vt intelligi poſſet, numen diuinum fuiſſe hominum cupiditati, qui ex hac functione non mediocrem ſibi pecuniã comparabant, vehemẽter infenſum. Summa pecuniæ, quæ ex ſacerdotijs erat in vſum militiæ conferenda, & Chriſti, vt appellant, militibus aſſignanda, fuit 20. millium numorum aureorum, qui circiter bis centum auri libras efficiunt. In ijs etiam Emmanuel moderationem adhibendam cenſuit. Primum enim Abbatias omnes præter paucas, quæ iam eiuſdem militiæ obtẽtu ab hominibus, qui nunquam militauerant, occupatæ fuerant, ea tyrãnide liberauit. In reliquis ſacerdotijs æquos iudices adhibuit, & vt omnia cum moderatione fierent, operã dedit. Sed iniuriæ ſatellites atque miniſtri tantam induſtriam adhibuerunt, vt nihil ex æquo & bono fieret. Sic enim æſtimatiõe ſua annuos fructus, qui erant militibus addicendi, attenuabãt, vt vix illis fructibus ſumma expleri poſſet. Sacerdotibus verò non fructuum vllam partem, ſed certam pecuniæ ſummam relinquebant: & ita paulatim eos poſſeſſionibus exturbabant. Cùm verò fructus annui venirẽt, & eorum pretium ſingulis annis augeretur, milites autem ditiores fierẽt, ſacerdotes in eadem perpetuò egeſtate relinquebantur. Sub id tempus alia quædam Legatio ad Emmanuelem Regem peruenit, quæ fuit illi gratiſſima. Quomodo vir quidam Armenius, Matthæus nomine, ab Imper. illius AEthiopiæ, quæ ſupra Aegyptum eſt, ad Emmanuelem miſſus fuerat, expoſuimus. Eum Albuquercius honorificè acceptum, & beneficijs ornatum in Luſitaniam miſit. Duces, quibus Matthæus commiſſus fuit, odio Albuquercij inducti (dicebant enim illum eſſe ſcurram atque præſtigiatorem, & Albuquercium inſanum & temerarium, qui

uſus quomodo vindicatus.

Sacræ pecuniæ ſumma.

Aethiopica ad Emmanuelem legatio, eiuſque occaſio.

qui homini leuiſſimo fidem habuiſſet)eum multis iniurijs affecerunt, neque ſicut legatum, ſed tanquam vile mancipium acceperunt, ob quam rem fuere in cuſtodiam dati, vt pro ratione maleficij pœnam debitam luerent. Qui tamen poſtea fuêre legati eiuſdem precibus è cuſtodia liberati. Quæ autem fuerit huius legationis occaſio, eſt paulò altius repetenda. Rex Ioannes ſecundus, vt dictum eſt, ardebat cupiditate incredibili Indicæ regionis penitus explorandæ. Cùm verò accepiſſet, eſſe quēdam Chriſtianum Imperatorem mira ſanctimonia præditum, qui Indias imperio contineret, eumque Presbyterum Ioannem appellari, & cerneret ſæpenumerò ſacerdotes Chriſtianos Aethiopas, qui Romam venerant, & Galliam Hiſpaniamque peragrabant, ſuſpicari cœpit, eos ex ea Indiæ parte profectos eſſe, in qua Presbyter ille Ioannes (ſummum enim ſacerdotium cum imperij regij maieſtate obtinere dicebatur) regnum poſſideret. Ipſique ſacerdotes cū interrogarentur; an Rex illorum ſacerdotio ſummo preditus eſſet, & an Ioannes presbyter appellaretur, & an illorum patria terminis Indiæ contineretur, haud abnuebant. Putabant enim, ſi ea ſuſpicio penitus in Chriſtianorum animis inſediſſet, fore, vt ipſi multo humanius à noſtris acciperentur. Nemo tunc erat ijs literis præditus, vt quantum inter vtramque regionē intereſſet, diſtinguere poſſet. Ioannes igitur cum de hoc presbytero Ioanne multa percepiſſet, exiſtimauit ſibi vel ad nominis decus, vel ad religionis fructum, vel ad Indiæ perueſtigandæ facilitatem, nihil optatius cadere poſſe, quàm cum hoc Chriſtiano principe fœdere coniungi. Idcirco varijs temporibus homines Arabicæ linguæ peritiſſimos magnis præmijs inuitauit, vt eas regiones perluſtrarent. Inter hos extitit quidam nomine Alfonſus Paiua, & alter, cui nomen erat Ioannes Petreius. Hi profecti è Luſitania Anno ſalutis M. CCCC. LXXXVI. Aegyptum mercatorū habitu peragrârunt, atque inde Adenam peruenerunt. Ibi cùm intellexiſſent, in ea Aethiopiæ parte, quæ ſub

Rumor de Presbytero Ioanne Imp. Chriſtiano.

Primi Aethiopiæ et Indiæ hoc ſæculo luſtratores.

AEgypto eſt, eſſe ſummum quendam Principē Chriſtianum, cuius imperium eſſet latiſſimū, & cui multi Principes obtemperarent, ſuſpicati ſunt, illum eundē eſſe, cuius cognoſcendi gratia miſſi à Ioanne fuerant. Sed eos Indiæ nomen interturbabat. Miſſi namq; fuerant, vt Chriſtianum Indiæ Imperatorem, nomine Presbyterum Ioannem conuenirent. At nec imperiū, neque nomen, neque ſacerdotij dignitas in AEthiopiæ Regem conueniebat. Cùm igitur inter ſe quid optimum eſſet deliberarent, viſum eſt, vt Ioannes Petreius in Indiam nauigaret, & videret, num qua mentio in oris illis Presbyteri Ioanni exiſteret: Paiua in AEgypto Thebis Petreio pręſtolaretur. At verum fuerat, Chriſtianum quendam Principem nominis eiuſdem ſecta Neſtorianum, in mediterraneis Indiæ locis ampliſſimum imperium tenuiſſe: qui tamen fuerat Scytharum armis oppreſſus, & regnum illius occupatum, cuius iam nomen erat obliuione ſepultum. Chriſtiani tamen non pauci in locis illis reſederant, Neſtorij tabe contaminati. Itaque Ioannes Petreius cùm ſine fructu tempus à ſe conteri videret, in Aegyptum redijt, vt cum Paiua, quid vtrique agendum eſſet, deliberaret. Ibi duos Iudæos Luſitanos reperit, cū Regis Ioannis literis ad illum atque Paiuam datis. Sed Paiua, vt Iudæi aſſeruerant, iam obierat. Iudæi Armuzium (ſic enim Ioannes imperauerat) petiere, Petreius varijs regionibus peragratis, in montem Sinai, vt ſepulchrum virginis Caterinæ inuiſeret, ſe contulit: & inde Adenam reuerſus, Zeilam, & Zeila ad AEthiopiæ imperatorem ſe tandem contulit. Nec enim dubitauit, cùm non alium Chriſtianū Principē in regionibus illis reperiret, quin is eſſet, ad quem miſſus à Ioanne fuerat. Rex Alexander appellabatur, qui Ioannis literis lætitia incredibiliter elatus eſt, Petreiumque ſingulari humanitate tractauit. Sed accidit, vt is Rex tunc è vita diſcederet, antequam ad Ioannem reſcriberet. Cùm verò nullum filium ſuſcepiſſet, frater quidam illius, Nau nomine, in regnum ſucceſ-

Alexander Aethiopiæ Rex.

Nau Rex

ceſſit, à quo nunquam Petreius impetrare potuit, vt ſibi in patriam redire liceret. Hoc Rege defuncto, filius illius, cui Dauid nomen erat, Rex creatus eſt: qui tamen in eo perſeuerauit, vt nullo modo Petreium è regni ſui finibus abire permitteret. Ingenio enim hominis, vt veriſimile eſt, Reges inducti ſunt, ne fructu prudentiæ & ſagacitatis illius carere vellent. Is igitur cùm reditum in patriam omninò deſperaret, vxorem duxit, & filios ex ea ſuſcepit, ſtabilemque ſedem in illa regione neceſſariò collocauit. Sed progreſſu temporis cùm Vaſcus Gama primùm in Indiam iter aperiret, & regiones illas exploraret, cùm deinde Luſitaniæ claſſes, & Duces fortiſſimi in Indiam venirent, & inſignes victorias adipiſcerentur, fama nominis Luſitani per oẽs illas oras cum hominū admiratione vagabatur: & cùm ad Dauidis aures perueniſſet, & ex Petreio intellexiſſet, gentem illam Luſitanam eandem eſſe, à cuius Rege is miſſus extiterat, miro ſtudio incitatus eſt, vt legatum ad illum mitteret. Erat autem Rex adhuc puer, & Helena illius auia, ſingulari prudentia fœmina, regnum nomine illius adminiſtrabat. Conſilio igitur cum ea communicato, decretum fuit, nihil fore vel ad nominis claritatem, vel ad religionis ſanctitatem vtilius, quàm principi virtute clariſſimo, & religione ſanctiſſimo ſingulari amicitiæ fœdere copulari. Ad eam autem legationem Matthæum, quem diximus, natione Armenium, religione Chriſtianum, virum non vulgari prudentia præditum, qui diutiſſimè apud Reges illos verſatus cum non mediocri probitatis & induſtriæ laude fuerat, delegêre, qui munus id obire pro dignitate poſſet. cum illo veniebat Aethiops quidam adoleſcens ſumma nobilitate, vt mores noſtros & inſtituta perdiſceret. Hi fuerunt ab Albuquercio his honoribus accepti, quos ſuprà retulimus, & à Ducibus ea immanitate tractati, quam expoſuimus. Fuit Olyſippone legatus ab omni nobilitate, & à Pontificibus cum maxima ſignificatione Chriſtianæ caritatis in Regiã

Dauid Aethiopũ Rex

Helena Dauidis Regis mater legatũ ad Emmanuelem mittit.

deductus, & ab ipſo Rege ſatis benignè & comiter acceptus. Poſt triduum fuit admiſſus, vt ſummam legationis exponeret. Is prudenter atque diſertè muneri ſibi commiſſo ſatisfecit, & literas Helenæ reginæ quinque bullis aureis conſignatas Regi detulit, deinde crucem è ligno Crucis, qua Chriſtus pro generis humani ſalute mactari ſuſtinuit, Regi, nomine Principis ſui donauit. Hanc Emmanuel obortis lachrymis venerabūdus accepit, ſummasque gratias Deo egit, quòd in longinquis illis regionibus, hoſtium immanitate vaſtatis, Chriſtianę religionis & pietatis ſemina conſeruâſſet. Alteras deinde literas arundine aurea incluſas eduxit, quas Dauid Rex ad Emmanuelem dederat. Omnes hæ literæ erant Arabica & Perſica lingua conſcriptæ. Sententia illarum hæc erat. Principio quidē Rex trium perſonarum diſtinctionem vna natura & diuinitate coniunctam debitâ veneratione proſequutus, Regi Emmanueli ſalutem & felicitatem precabatur. Deinde gratias de Epiſtolis ad Reges Aethiopiæ miſſis agebat, & ſuam potentiam & opes exaggerabat, quibus confidebat futurum, ſi Rex Emmanuel mari, illę verò terra in Mahumetanam nationem inuaderent, vt impij & ſcelerati Mahumetis nomen ex omni memoria hominum euellerent, & Chriſti ſepulchrum in libertatem vindicarent. Matthæi legati authoritatem conſtituebat, & Crucem, quam Rex ipſe in amoris ſignum mittebat, è ligno Crucis, in quam generis humani liberator ſublatus fuerat, perfectam fuiſſe confirmabat: ad ſocietatem belli atque pacis Emmanuelem inuitabat, & ius etiam connubij libenter offerebat. Nihil enim ſibi gratius fore dicebat, quàm illam amoris coniunctionem, & religionis conſenſionem matrimonij etiam fœdere ſacroſancto inter vtriuſque Regis liberos icto confirmari. Laudabat poſtremò facinora, quæ in India Regis Emmanuelis Duces ediderāt, eaque dicebat non abſque Chriſti præſentia geſta fuiſſe: &, vt quod inſtituerat, ad exitum perduceret, hortabatur. Lectis literis Emmanuel Matthæum in

Legatiōis Aethiopicæ & munerum ad Emmanuelem explicatio.

hoſpi-

hoſpitium deduci,& illi omnia copioſè præberi iuſſit. Locus autem hic poſtulat,vt de huius Chriſtiani Principis imperio pauca dicamus.Regnum illius à Septentrionè AEgypti finibus, ab Auſtro montibus Lunæ terminatur,ab ortu,mari, quod per oſtium Arabici ſinus influens adHeroum ciuitatem pertinet,definitur. In occaſum verò latiſſimè protenditur,vt ita cũ gentibus atro colore,& criſpo & aduſto capillo,quæ ad Aegeſimbam regionem pertinent,coniungatur. Montes tamen multos in illius regno Saraceni tenent, qui illi non obediunt, reliqui principes illi parent, & multi tributi nomine ei non mediocrem auri vim ſingulis annis pendunt.A Lunæ montibus Nilus exoritur,qui inde varios lacus & inſulas efficiens, Aegyptum interfluit, vſque eò, dum per Alexandriam in noſtrum mare influat.Regni totius ambitum ſeptingentis milliaribus patere dicunt. Multi in ea regione montes editi & excelſi contineri dicuntur, vndique prærupti, aditu perangusto, adeò vt vnus tantùm homo per oſtium penetrare poſſit. In ſummo autem faſtigio ſunt miræ planicies,latè patentes,aquæ perennes,pabula & fruges lætiſſimæ,amnes pellucidi, pecorum, & boum multitudo, aluearia, è quibus vis ingens mellis exprimitur. Regio maxima ex parte eſt fertilis & opima, multisque auri, argenti, & æris metallis abundat: equos nutrit,goſſipij copiam ingentem profert:vino caret, ſed incolæ potionem è melle & aqua conficiunt potu iucundam,& corpori valdè ſalubrem.Medicis atque pharmacis rarò admodum vtuntur. Gens tamen eſt ſupra modum ignaua, & propter ingentem deſidiam, & artificum penuriam, telluris bonitate frui neſcit. Rex cum finitimis gentibus continenter bella gerit,& ideo vrbes non incolit, ſed in caſtris perpetuò ætatem degit. Tanta autem eſt hominum & tabernaculorum multitudo, vt caſtra circiter duodecim millibus paſſuum in longitudinem pateant, & totidem in latitudinem. Eo autem ordine locantur, vt quamuis crebro mutentur,facillimum ſit cuiuis,caſtrorum vias

Aethiopici Imperij deſcriptio.

Nili fontes.

Aethiopum mores.

oculis deſignare, & in hominum, quos conuenire velit, tẽtoria ſine vllo errore peruenire, & principes quos velit adire, & tanquam in vrbe notiſſima verſari. In caſtris ſeptem parœciæ ſunt, & ſingulis parœcijs ſacerdotes præfecti, qui ſacra peragunt: conciones habent, ſubditos diſciplinis inſtituunt, & rebelles pœnis à flagitio deterrent, & ad Chriſtianam moderationem frequenter erudiunt. Vrbes regionis exiguę ſunt, ædes humiles, muri fragiles: templa tamen magnifica, & monaſteria maximis ſumptibus ædificata. Rex ſe tanquã numen cæleſte coli faciebat: vultum ne principibus quidem apertum niſi ſtatis diebus oſtendebat. Illis, qui eum conuenire volebant, aliquando pedem tantum, aliquando verò manum demonſtrabat, reliquã ſpeciem regis intueri, nefas exiſtimabatur. Cùm verò reſpondere volebat, internuncijs vtebatur, & è cortinnis, quaſi ex aditu oraculum ederet, reſponſa per interprẽtes edebat. Sed hæc ineptiſſimæ diuinitatis ementitæ fabula, poſtea quàm Luſitani gentibus illis in vltimum diſcrimen adductis opem attulére, & morem Chriſtianorum Regum expoſuére, deriſa fuit. Iam nunc Reges intueri, iam illos alloqui, iam audire licet. Quod verò ad religionem attinet, multa ab Hebræis deſumpta conſeruant. Mares octauo ab ortu die circunciduntur, & fœminis etiam aliquid amputatur vt non omninò incircumciſæ videantur. Quod dicunt ſe facere, non quòd in circumciſione vim aliquam ad ſalutem conſtituant, ſed vt Abrahami, & aliorum ſanctorum Patrum exemplum ſibi ob oculos proponant, & illo monumento commoniti, acrius & ardentius in ſimilis ſanctitatis ſtudium incitentur. Quadrageſimo deinde à circuncisione die mares, octogeſimo autem fœminæ ſalutaribus aquis expiantur, & Euchariſtiam eo die infantes initiati in mica panis aſſumunt. Singulis annis diem, quo Chriſtus à Ioanne aquis Iordanis ablutus baptiſmi ſacramentum inſtituit, eiuſdem luſtrationis renouatione celebrant: & tamen aſſerunt, vnico tantùm baptiſmo peccata deleri, reli-

Aethiopiæ Regum arrogantia & affectata diuinitas.

Aethiopũ religio & ſacri ritus.

quas

quas luſtrationes quotannis inſtauratas corpus tantùm tingere, animum verò non expiare: ſe tamen id facere, vt CHRISTI diuinum beneficium, qui, vt noſtras ſordes elueret, ſanguinem & aquam è latere ſuo profudit, ſæpius in memoriam redigant. Fœminæ ſi mares ediderint, quadraginta diebus, ſi fœminas, octoginta à templorum liminibus arcentur. Sacerdotes vxores ducunt: ſi vxores deceſſerint, cœlibes permanent, & ſumma caſtimonia vitam peragunt: & ſi adulterio ſe contaminauerint, aut poſt vxorùm mortem aliqua ſe libidine commaculauerint, ſacerdotio priuantur. Ante quàm rem diuinam faciant, aliquot diebus ab vxoribus abſtinent, vt libidinis impuritate dierum numero ſublata, ſanctius Chriſti ſanctiſſimum corpus immolent, & attentius de rebus diuinis cogitent, & ſic facilius perlitent. Monachis vxorem ducere, neſas. Nemini, niſi nudis pedibus, ingredi in templum licet. In fanis flagitium eſt ridere, ſermocinari, deambulare, aut aliquid denique meditari, quod non ad cæleſtia atque diuina referatur. cùm ieiunant, vſque ad Solis occaſum nec edere quidquam, neque bibere ſolent. A cibis, quos antiqua lex vetabat, abſtinẽt. Flagitia ſacerdotibus ſæpenumerò confitentur. Sub vtraque ſpecie Euchariſtiam ſumunt: Monachi Antonium AEgyptium authorem religionis habent. Pontifices à Rege creantur. Patriarcha à monachis deligitur, & à patriarcha Alexandrino confirmatur. Multa ſunt, in quibus Iudaicis ritibus atque cæremoniijs adhæreſcunt, quanquã affirment, ſe non illis, ſed Chriſti tantùm virtute atque meritis inniti. Multos dies feſtos agunt. Sanctos homines hac vita perfunctos colunt atq; venerantur. Hi ſunt Aethiopũ Chriſtianorum mores, quorum Imperator Dauid legatum, quem diximus, ad Regem Emmanuelem miſit. At inuidi & inimici Albuquercij, legati authoritatem apud Emmanuelem importunis ſermonibus eleuabant, eumque omnia finxiſſe contendebant, vt quantum de illius fide detraherent, tantum Albuquercius, qui eum ornarat,

Sacerdotũ coniugiũ.

Templorũ veneratio

Ieiunia.

Confeſſio.

Cõmunio ſub vtraq; ſpecie.

Sanctorũ veneratio

RES INDICAE. rat, de prudentiæ exiſtimatione deperderet. Hoc anno Albuquercius Georgium Albuquercium Malacam miſit, vt eam cum imperio obtineret, & Rodericum Brittium Patalinum, cui iam tempus eiuſdem muneris illi commiſſi exactum fuerat, Goam reuocauit. Georgius Albuquercius Zamatram præteruectus, ad Pacemenſem portum naues appulit, vbi intellexit, regem contra principem regni ſui, qui ab illo defecerat, bellũ moliri. Luſitani eò, quòd Rex fœderatus eſſet, illi opẽ attulêre, & hominis rebellis exercitum fudêre. Inde Malacam profecti ſunt Poſt aliquot menſes, Georgius Albuquercius ab Albuquercio Prætore literas accepit, quibus imperabat, vt Ninachetuẽſe dignitate deiecto, regem Camparenſem Bendaram crearet. Regnum illius erat anguſtum, & ad Auſtrum pertinebat. In munere verò Bendaræ tanta dignitas ineſſe videbatur, vt Camparenſis Rex, qui ſuum regnum eius muneris obtinendi gratia relinquebat, ſe non mediocri dignitatis acceſſione cumulatum putaret. Quid verò Albuquercius ſequutus ſit, vt Ninachetuenſem honore priuaret, incertum eſt. Vel enim munus ſibi creditum malè geſſerat, vel homines illi ſubditi nouitatem illius contemnentes, ab Albuquercio petierant, vt alium ſibi rectorem, qui ſanguine regio eſſet, aſſignaret, vel quacunque alia de cauſa, ſic ſtatuit, vt Ninachetuenſe amoto, Rex Camparenſis, qui ſingulari ſtudio Luſitanum nomen colebat, illud munus obtineret. Georgius Albuquercius Regem Camparenſem arceſſiuit. Georgius Botellius cùm eſſet Regis amicus, vt illum deduceret, in regnum illius cum biremi conceſſit. Eo tempore Rex Bintamenſis Camparenſem obſidione premebat. Botellius à Georgio Albuquercio auxilium per literas poſtulauit, vt Regem amicum obſidione liberaret. Is continuò Franciſcum Meliúm cum nauibus quatuor, & Luſitanis centum, & ſeptingentis Malacenſibus, auxilio miſit. Botellius hoc auxilio fretus, per oſtium fluminis, quod Comparenſem regionem interfluit, penetrare conſtituit. Cùm verò ſuburbijs appro-

Ninachetuenſis dignitate ſpoliatus.

Cãparenſis Regis obſidio.

appropinquaret, ſtationem munitiſſimam, quam Linguæ rex, eſt enim Lingua ciuitas illi regno finitima, excitârat (is enim eam à Bintamenſi Rege prouinciam ſuſceperat, vt Regem Camparenſem euerteret) oppoſitam reperit. Quò autem noſtri magis progrediebantur, eò flumen anguſtius, & alueus profundior, & ripæ altiores apparebant. Erat igitur periculum, nè cum vndique ripæ nauibus imminerent, hoſtes ſaxis atque miſſilibus noſtros opprimerent. Itaque Botellius belli genus mutandum cenſuit. Fauces namque, quibus in mare flumen erumpit, nauibus obſeruandas eſſe putauit, vt vel intercluſo commeatu, hoſtes fame vexaret, vel in locum commodiorem ad dimicandum eliceret. Conuerſa igitur biremi retrò conceſſit. Rex Linguæ cum nauibus octoginta, & ſex millibus hominum in noſtros inuehitur. Botellius in naui, qua Rex ipſe cum nobilitate ferebatur, pilis frequentibus emiſſis, cædem magnam facit, & ingentem terrorem præbet. Nauis clauda atque mutilata cùm ſe tranuerſam ſuis opponeret (ita namque hæſit in imo, vt nullo modo remis agi poſſet) exitum nauibus reliquis interclusit. Botellius harpagone coniecto in illam inſiluit: hoſtes acri animo reſtitêre. Omnes tamē vel cæſi, vel exturbati ſunt. Æſtus decedebat: hoſtiles naues nec progredi, eò quòd regia nauis obſtaret, nec regredi, quòd æſtus eſſet impedimento, poterant. Erant igitur adeò conſtipatæ, vt nullam in partem mouerentur. Franciſcus Melius in oſtio fluminis claſſem habebat, & regis impetus non ſolùm ob id, quòd valdè repentinus extiterat, ſed etiam propter varios fluminis flexus, & riparum altitudinem, animaduerti non poterat. Cùm tamen tormentorum fragorem, & armorum ſtrepitum auribus accepiſſet, eò ſe contulit. In nauemque regiam tranſſcendit. Indè noſtri ex aliis in alias tranſgreſſi, cùm primas hoſtibus nudaſſent, & in alias deindè eodem impetu peruaſiſſent, hoſtium ſtragem ediderunt. Linguę Rex metu conturbatus aufùgit. Rex Camparenſis Ducibus ingentes gratias egit, & ex literis, quibus Benda-

Lingua ciuitas.

Prælium nauale cū Linguæ Rege.

Linguæ Regis fuga.

ra

Cambaienſis Rex Bendara creatur. ra creabatur, magnam voluptatem cepit. Regia nauis, quæ impegerat, extracta atq; refecta fuit. Eam Melius Camparenſi Regi conceſſit, qua Malacam veheretur. Ex reliquis hoſtium nauibus quaſdam eduxit, reliquas incendit. At Ninachetuenſis cùm accepiſſet, Regem Camparenſem accerſiri, vt munere Bendaræ fungeretur, eam contumeliam minimè ferendam eſſe ſtatuit. Itaq; tabulatum editum & oblongum, columnis fultum extruxit, illudq; tapetibus & periſtromatis inſtrauit, multisq; floribus & odoramentis aſperſit. Se verò veſtibus auro fulgentibus, & gemmis clariſſimis ornatum & cultum in hominum conſpectum dedit, & per gradus in tabulatum aſcendit. Erat in loco inferiore pyra ex odoratis lignis inſtructa & incenſa. Cùm Ninachetuenſis hac tam inſolita ſpecie ora multitudinis vniuerſæ in ſe conuertiſſet, ignorantis, quorſum illa omnia tenderent, orationem ſanè lugubrem habuit.

Funebris Ninachetuenſis apparatus.

Ninachetuenſis ad Pop. Malacenſem lugubris oratio.

Commemorauit enim merita, quibus Luſitanam gentem, antè, quàm Malacam caperet, obligârat: quæ poſt vrbem captam Regis Emmanuelis gratia geſſerat: quanta conſtantia in fide data permanſerat: quanta virtute, nè fidem falleret, maximum multis in locis vitæ diſcrimen adierat. Eam verò ſibi pro tantis meritis à Luſitana gente gratiam relatam, vt illius ſenectutem tanto dedecore deformaret, quantum nemo, qui decoris aliquo ſtudio duceretur, pati vlla conditione poſſet. Spoliari nanq; ſe à Luſitanis dignitate, qua fuerat à Luſitanis ipſis affectus, & debitis honoribus priuari, dignumq; iudicari, qui extremam vitæ partem in dedecore & ignominia, cum omnium mortalium deriſione conſumeret. Se nunquam honeſtati vitam prætuliſſe, imò vitam deſerendam eſſe depellendi dedecoris gratia, ſecum ſemper ſtatuiſſe. Idcircò nunc libenter, nè in ſe tantùm dedecus admitteret, mortem cum vita commutaturum. Hæc cùm diceret, ſe in pyram præcipitem dedit. Omnibus genus illud mortis indignum & miſerandum viſum eſt, cùm animis reputarent, & hominis erga Luſitanos merita, & fidei in omni

Voluntaria Ninachetuenſis mors.

ni rerum ſtatu conſtantiam, & calamitoſum extremæ ſenectutis exitum, qui multorum animos horrore perſtrinxit. Dum hæc Malacæ gerebantur, Albuquercius Legatum ad regem Cambaiæ mittere decreuit: de cuius regni ſitu, & telluris fertilitate, & moribus gentis in primis pauca dicenda ſunt. Cambaiæ regnum, eſt prima Indiæ pars ad Solis occaſum, quæ Arachoſiæ terminis definitur. Eam fluuius Indus, vndè India nomen duxit, interfluit. In eum ab Ortu & Occaſu fluuij complures illabuntur. Sinus ingens, in quem Indus influit, Cāticolpus à ſcriptoribus antiquis appellatur. Regionem tanta fertilitate præditam eſſe perhibent, vt paucis iugeribus incredibilis hominum multitudo ali atq; ſuſtentari poſſit. Fruges varias, ſacchari magnam vim, & fructus multiplices effundit. Pecora & armenta innumerabilia nutrit. Oram maritimam maxima ex parte Saraceni, mediterraneam regionem homines dediti ſimulachris colunt. Eſt gens quædam acris, quæ montes incolit: quæ, poſtquam reges Mahumetis diſciplinis imbui cœperunt, ab illis deſciuit. Homines Reſbuti nominantur; & cum Regibus ſæpè bella gerunt. Mercatores ſunt ditiſſimi, vectigalia Regis ampliſſima, milites externi vberrimis à Rege congiarijs alliciebantur, & ita fiebat, vt Cambaia patria quædam communis exiſtimaretur. Dium eſt ciuitas huius regni in inſula quadam parua, exiguo ſanè freto à cōtinenti diſiuncta, q̄ propter portus bonitatem, multos vndiq; mercatores ad cōmercium alliciebat, ita, vt fieret emporium valdè celebre, opibusq; multis opulentum. Albuquercius in ea inſula arcem ædificare cupiebat, & vt ea ſibi poteſtas fieret, multis officijs animum Regis ad ſuam amicitiam pellicere contendebat: quibus Rex id, vt antè dictum eſt, concedere ſtatuit. Verùm Melichiazius, vrbis illius præfectus, in eo verti gentis libertatem, & ſalutem iudicabat, & idcircò erat impedimento, quo minus arx ædificaretur. Melichigupius fuit vir quidam primarius, qui multum apud Regem gratia & authoritate poterat. Hunc ſibi beneficijs deuincire Albu-

Cambaiæ Regni deſcriptio.

Resbuti.

Dium ciuitas.

Albuquercius ſtatuit, vt fauore illius id, quod cupiebat, multò facilius impetraret. Melichigupius literis ſpem oſtendit, illumq́ue admonuit, vt ad Regem Legationem decerneret. Albuquercius Iacobum Fernandum Begienſem cum legationis adminiſtris, & viginti præterea Luſitanis hominibus, qui illius comites eſſent, Legatum inſtituit. Surrate ciuitas eſt in portu ſita, quæ intimo ſinu, in quem Indus influit, definitur. Ea verò ad Melichigupij ditionem pertinebat. In eam aduectus Legatus, à ciuitatis rectore, & à primarijs ciuibus multis honoribus acceptus fuit. Cùm verò intellexiſſet, animum Regis eſſe à Melichigupio diſſidentem, & tota legatio Melichigupio nixa fuiſſet, parum abfuit, quin eueſtigio reuerteretur. Fuit tamen, nè id faceret, à ciuitatis illius principibus impeditus. Multi nanq́ue Melichiazij odio negotium Luſitanorum benè confectum cernere cupiebant. Itaque Legatum ad ſpem meliorem erigunt, & illi tres & triginta equos attribuunt, & præterea currus aſſignant, quibus ſupellex veheretur. Milites præterea cum illo mittunt, nè eum quiſpiam violare auderet. Vndè quatriduò Champanellum, quæ ciuitas eſt regni illius amplá & egregiè munita, peruenit, vbi Melichigupium offendit: à quo fuit ſatis honorificè & hoſpitaliter exceptus, & admonitus, vt diligentiſsimè Melichiazij viri ſceleſtiſsimi dolos & inſidias præcaueret. Ibi tribus diebus in conuiuijs & hilaritate conſumptis, fuit à Melichigupio cõmeatu & præſidijs inſtructus, & admonitus, nè vnquã diuerteret, niſi apud quem Dux, quem illi ad cuſtodiam corporis dedit, oſtenderet: vt ſine periculo diuerſari poſſet. Aliter enim eum maximum diſcrimen ſalutis aditurum. Indè Mandauam (in ea tunc ciuitate Rex morabatur) modicis itineribus profectus, petijt. Rex in lecto decumbens, illum comiter excepit: is viciſsim Regem more Luſitano ſalutauit. Et idem reliqui Luſitani fecerunt. Omnesque veſtibus & pecunijs donati ſunt, & in hoſpitia deductj, multiſq; muneribꝰ affecti. Quod autem ad arcem attinebat, ſic erat iam Melichiã

Albuquercij ad Cãbaienſem Regem Legatio.

Surrate ciuitas.

Champanellum ciuitas.

Mandauã ciuitas.

zij oratione ab ea mente deductus, vt nullo modo id, quod iam cõceſſerat, confirmare vellet. Se namq; dicebat vel Surrate, vel Bombaimo, vel Naimo, vel Doubezij, quæ ciuitates in ora illius regni maritima ſitæ erãt, arcis ædificandæ poteſtatem facturum: in Dienſi verò ciuitate quo minus id permitteret, ſe iuſtiſſimis cauſis impediri. Begienſis igitur ab illo, re infecta, diſceſſit, ita tamen, vt nec ſe parum liberaliter acceptum, neq; mediocribus beñeficijs ornatum ille, aut qui cum illo miſſi fuerant, queri meritò poſſent. Rex ampla etiam munera ad Albuquercium deferri iuſſit. Begienſis cũ his donis & amplo commeatu è Cambaia profectus, Goã reuerſus eſt. Albuquercius verò claſſem eo tempore ſummo ſtudio comparabat, eamq; rumor erat in Arabiam inſtrui, cùm re vera Armuzium petere cogitaret. Sed vt, quod in animo habebat, maiore ſilentio premeret, & Armuzij Regem ab omni eiuſmodi ſuſpicione deduceret, Petrum Albuquercium fratris ſui filium, cum claſſe quatuor nauium in Goardafumenſe promontorium miſit, vt interim Arabas bello vexaret. Ibi cùm bonam partem æſtatis conſumeret, ingentes prędas egit, decemq; naues Arabum multis & pretioſis rebus onuſtas cepit. Indè, vt fuerat iuſſus, Armuziũ contendit, & à Rege Terunxa, qui tũc regnabat (frater nãq; illius Zeifadimus deceſſerat) tributum poſtulauit, & arcis ædificandæ facultatem petijt, & vt fœdus cum illius fratre percuſſum confirmaret, enixè cõtendit. Rex ex tributo decem tantùm millia numorum aureorum ſoluit, ſeq; difficultatibus implicatum, nõ plus ſoluere tunc poſſe confirmauit, ſed operam daturum, vt intrá certum tempus fidem ſuám liberaret. Arcem verò extrui minimè ſe permiſſurum aſſeruit. Quod verò ad fœdus attineret, ſe libentiſſimè id confirmaturũ. Rebus ãd hunc modum conſtitutis, Petrus Albuquercius in inſulam, quam Baharem appellant, quæ intra ſinũ Perſicum Arabiæ adiacet, & à faucibus fluminis Eufratis iam cum Tigri coniuncti circiter quadringentis millibus paſſuum diſtat, nauigare conſtituit. Id enim à patruo in mandatis acceperat. Rex illum ab

Cãbaienſis regis ad legatos Luſitanos reſponſio.

Petri Albuquercij in Arabas bellum.

Armuzienſis regis ad Albuquercij poſtulata reſponſum.

Bahare inſula.

eò conſilio deducere conatus eſt. Nauigationem enim propter vada, & cæcos ſcopulos, periculoſam eſſe dicebat, & cælum propter humores paluſtres corporibus humanis vehementer infeſtum. Nihilominus tamen ille nauigationem inſtituit. Cùm verò ab inſula, quam petebat, non procul abeſſet, tempeſtate iactatus, in aduerſam regionem, quæ Perſidis imperio continetur, in Raxelis portu conſtitit. Ibi Iſmaelis Perſarum Imperatoris, quem Sophum appellabant, Ducem nomine Mirbuzacam reperit, qui viginti naues Regis Armuzij ceperat. Is nuncium ad Mirbuzacam continuò miſit, q̃ diceret, Armuzij Regem eſſe Regis Emmanuelis ſtipendiarium, ſeq; minimè permiſſurum, vt ei, qui in Emmanuelis præſidio lateret, iniuria vlla fieret. Idcircò illum amicè rogare (nec enim bello repetere æquum eſſe, quod verbis ſe impetraturum confideret) vt ſibi omnes naues reſtitueret. Id Mirbuzaca ſiue metu perterritus, ſiue naturę lenitate ductus, repentè conceſſit. Cum his nauibus Petrus Albuquercius Armuzium reuerſus, naues regi donauit, & ſic animum illius ab omni cogitatiõe ſiniſtræ ſuſpicionis abduxit, vt nihil minus ſuſpicaretur, quàm malũ aliquod ſibi à Luſitana claſſe comparari. Petrus Armuzio profectus, Goam petijt, quo tempore patruus inſtruendæ claſſi ſummis viribus intentus erat. Attamen antequam Goa ſolueret, Ioannem Gondiſſaluum Albicaſtrenſem ad Zabaimũ Idalcamum legauit, à quo petebat, vt ſibi in continente loca tribueret, quæ munitionibus firmaret, ſi vellet ſibi potiſſimum tolerabili pretio equos addici. Legatum deindè alium ad Narſingæ Regem miſit, Antonium Souſam, vt ab illo peteret, vt ſibi in ora Indiæ, quæ ad Occaſum pertinet, Baticalam vrbem concederet. Legati à Principibus humaniter accepti, multiſque muneribus ornati ſunt. Negotia verò, quorum cauſa miſſi fuerant, minimè confecerunt. Itaque Goam re infecta rediêre.

Albuquercij ad Zabaimum Legatio. Eiuſdem ad Narſingenſem Legatio.

HIE-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctiſſimi, virtute & auſpicio geſtis,

LIBER DECIMVS.

EODEM Anno quinque naues Olyſſippone profectæ, Goam incolumes peruenêre, in quibus Legatus, quem Armuzij rex ad Emman. miſerat, etiã venit: Albuquercius Cochimum petijt, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, compararet. Indè Goam reuerſus in exitu Febru. menſis, anno ſalutis M. D. XV. cùm omnia, quæ ad Indiæ ſtatum firmandum pertinebant, ſingulari prudentia confeciſſet, Goa ſoluit, cùm 7. & 20. nauium claſſe: aliquot præterea nauigia cum Indis militibus ducebat. Cùm ad Maſcatis portum naues appli cuiſſet, intellexit res Armuzij non ita eſſe ſtabilitas, vt non valdè de Regis animo, & de rectorum fide dubitaret. Aquatione facta, & cibarijs comparatis, Armuzium contendit. Rex re inopinata perculſus, vt animũ illius ad benignitatem inflecteret, ſummo ſtudio laborabat. Itaq; per vnum è domeſticis ſuis, qui Acem appellabatur, illum ſalutauit, eique de felici nauigatione gratulatus eſt: ſe ciuitatem illam, vniuerſaſq; regni ſui

Annus Chriſti nati 5. Albuquercij in Armuzium nauigatio.

opes Regis Emmanuelis eſſe dixit: & Albuquercium admonebat, vt perinde, atque ſi in Luſitania eſſet, omnibus illius regionis facultatibus vteretur. Albuquercius reſpondit, ſe regem in loco filij habiturum, ſi verbis facta reſponderent. Aliter enim illi periculum denunciabat. Nuncio dimiſſo, Albuquercius minores naues inſulam circumire iuſſit, & ſpeculari, num quæ naues ad bellum inſtructæ Armuzium penetrare contenderent. Si verò in eis aliquid hoſtile perſpicerent, milites, ſi ſe dedere recuſarent, occiderent; deditos autem ad ſe viuos perducerent. In hoc negotio duo dies conſumpti ſunt, cum interim nuncij vltro citroque commearent, cùm Rex Albuquercium verbis placare conaretur, Albuquercius verò Regi, ſi non imperata conficeret, excidium minaretur. Legatum tandem, quem Rex ad Emmanuelem miſerat, & in ea claſſe veniebat, accepta fide dimiſit. Is autem erat natione Siculus. Fuerat autem in pueritia à piratis captus, & Mahumetis diſciplinis imbutus. In Luſitania verò religione tactus, ſectam Mahumetis execratus, ad Chriſti fidem conuerſus fuerat. Nicolaus Ferreira deinceps appellari voluit. Huic ne fraudi eſſet apud impium Regẽ Chriſti nomen, priuſquam Albuquercius à ſe dimitteret, effecit. Poſtulata, quæ Ferreira Armuzienſis regis nomine detulerat, hæc erant. Primum, vt Emmanuel tributum impoſitum Regi Armuzienſi remitteret. Eſſe namque illum exhauſtum, propterea, quòd claſſes Luſitanæ metum mercatoribus inijcerent, ita, vt non auderent Armuzium merces, vt ſoliti erant, importare: & ea de cauſa portoria, in quibus maxima pars vectigalium conſiſtebat, ſublata funditus eſſe, neque ſibi quidquam eſſe reliqui, vnde facilè ſummam illam conficeret. Petebat præterea ſuis ſubditis facultatem in Indiam nauigandi, & ſimiliter omnibus nauibus, quæ ex India Armuzium peterent, eandem facultatem poſtulabat. Ne præterea naues Luſitanæ in Armuzium nauigarent, ne terrorem externis hominibus incuterent, & vectigalia ex portorijs tollerentur. Præterea,

Armuzienſis Legati è Luſitania reditus.

Armuzienſis Legationis ſumma capita, & ad ea reſponſum.

terea, vt tanquam ſubdito (illum enim patronum & dominum libenter agnoſcebat) æquitate, quæ à tam claro Rege expectanda erat, naues & merces ſibi ereptas ſoluere iuberet. Poſtremò vt omnes Armuzienſes, qui captiui detinebantur, libertate donaret. Reſponſum eſt, Regem Emmanuelem, ſi Armuzij Rex in fide permaneret, & arcem in vrbe ædificari permitteret, dimidiam tributi partem illi remiſſurum. Nauigandi verò facultatem Armuzienſibus, & illis, qui in Armuzium nauigabant, liberam concedebat, dummodo merces lege lata prohibitas non importarent, aut ne in illorum nauibus mercatores ex illis partib. quæ bellum cum Luſitanis gerebant, aduenirent. Poſtulatum verò, quo petebatur, ne claſſes Luſitanæ in Armuzium nauigarent, repudiatum fuit. Id enim nihil aliud erat, quam Emmanueli imperium ciuitatis illius adimere. Similiter quod petebat, vt id, quod ab illis, qui fidem violârant, belli iure captum fuerat, reſtitueretur, deriſum fuit. Libertatē verò captiuis reddere iubebat. Albuquercius obſidem adoleſcentem primarium, Raix Norandini nepotem, prius ad ſe perduci imperauit, quàm Ferreiram dimitteret. Rex Armuzij Ferreiram, ſi licuiſſet, crudeliter accepiſſet, quòd Mahumetanam ſectam fuiſſet execratione ſolenni deteſtatus. Literas tamen Emmanuelis cum veneratione debita in manus ſumpſit, & cum Ferreira ſermonem non libenter contulit. Sequenti die Albuquercius ad Regem miſit, qui denunciaret, ſi pacem vellet, vt illi locum, in quo arcem extrueret, confeſtim aſſignaret: & præterea partem ciuitatis, in qua is cum ſuis habitare commodè poſſet, illi concederet. Sibi namq; eſſe in animo, octo, ad ſummum nouem menſes in ea vrbe conſumere. Rex metu eximio perculſus, omnia conceſſit. Dixitque ſe tantum Albuquercij probitati confidere, vt non dubitaret, quin illi patria pietate conſuleret, Norandinumque cum fœderis ſolenni ritu ſanciendi poteſtate miſit. Fœdus continuò factum, & iureiurando confirmatum fuit, & Rex au- *Fœdus cũ Armuz. enſi Rege initum.*

reo torque ab Albuquercio, & vexillo cum Regis Emmanuelis inſignibus donatus: quod ille in ædibus ſuis in pacis & amicitiæ ſignum, & voluntariæ ſeruitutis auctoramentum, conſtitui iuſſit. Arx in eodem loco, vbi prius inchoata fuerat, ædificari cœpit. Hoc tempore Iſmael Perſarum Rex cùm armis plurimùm poſſet, tum religionis ſpecie multos mortales in ſui admirationem traduxerat. Is originem ſuam ad Allem, & Mahumetem referebat. Alles, vt multi referunt, frater patruelis atque gener Mahumetis extiterat. Filiam namque illius nomine Fatimam vxorem duxerat. Porrò autem poſt Mahumetis mortem, cùm illi in principatu ſucceſſiſſet, Mahumetis legem multis in locis immutauit. Quædam enim ſuſtulit, non pauca etiam adiecit, alia nouis interpretationibus ita correxit, vt noua quædam lex gentibus illis videretur. Sic factum eſt, vt dum quidam Mahumetis, quidam verò Allis diſciplinam ſequerentur, Mahumetis ſecta in duas partes diuiſa, gentes religione diſſidentes, odijs etiam, quod cõſequens erat, diſcinderet. Perſæ namq; , qui Allem ſequuti fuerant, reliquos Mahumetis diſciplinis infectos, vt homines impuros, & diuinæ legis ignaros, à conſortio ſuo repellebant. Arabes contrà Perſas vt deſertores, atque legis diuinæ corruptores, deteſtabãtur.

De Iſmaelis Sophi genere, inſtituto, imperio rebusq; geſtis.

Hocem veneno necatum.

Alle verò è medio ſublato, Hocem illius filius & dignitatis atque nefariæ religionis hæres extitit, & eundem exitum vitæ habuit: veneno namque perijt. Alius deinde illius frater eodem nomine diſciplinam eandem vſque ad extremum ſpiritum vitæ retinuit. Huic duodecim filij fuere, quos Perſæ viros diuinos, atque Deo propter egregiæ religionis & pietatis ſtudium, valdè caros arbitrantur. Vnus tamen, qui plurimum inter omnes excelluiſſe putabatur, appellatus fuit Muza Caim. Poſt horum hominum memoriam, Allis nomen apud multas nationes in obſcuritate latuit: Homaris diſciplina, qui Mahumetis religionem ſummo ſtudio conſeruauit, inuiolata permanſit, donec tandem Sophi Muza Caimi ſtirpe propagatus, cùm primùm

mum ſapientiæ & religionis oſtentatione multos ad ſui ſtudium allexiſſet, tum armis eam ſectam, quam ſequebatur, eſſe veram Dei legem, demōſtrare ſummo ſtudio concupiuit. Cùm igitur illi nationes multæ nomina darēt, euenit, vt Allis decus è tenebris emerſum videretur, & nomen illius extinctum reuiuiſceret. Is pro linteis ſpiris, quibus Mahumetani capút intexerāt, pileos è lana conſtipata colore viridi confectos, & ſenis vtrinq; gradibus diſtinctos, eo artificio, vt vel protendi, vel contrahi poſſint, ad tegendum caput inſtituit, quibus ij, qui Allis diſciplinis adhærent, ab alijs Mahumetanis, qui Allis memoriam odio perſequuntur, internoſci facillimè poſſent. Hoc autem numero duodenario, quo pileos diſtinxit, memoriam filiorū, quos Hocem ſuſceperat, conſeruare decreuit. Huius tandem ſatu propagatus Iſmael Aidaimi filius, qui Sophi nepos extiterat, varijs caſibus exercitus, & ſapientiæ opinione, & eiuſdem religionis, quam diximus, patrocinio tantum nomen fuit apud Perſas conſequutus, vt omnes libentiſſimè illius imperio ſubderentur. Fuit enim ſingulari animi magnitudine & liberalitate præditus, multasque victorias adeptus, imperij fines latiſſimè protulit, & cum Selymo Turcarum imperatore conflixit, ad eaſque tandem opes peruenit, vt nec ipſi Selymo cedendum arbitraretur. Is cùm ditionis amplificandæ curam ſuſciperet, tum etiam religionis propagandæ miro ſtudio tenebatur, & partim precibus, partim minis, vt multi pileum illum geſtarent, & Allis inſtitutis & precationum formulis, quas idem in ſcriptis reliquerat, vterētur, operam enixè dabat. Ea autem de cauſa legatos ad Regem Cambaiæ, & ad Zabaimum Idalcamum decreuerat, vt eos in ſententiam ſuam traduceret, quod illi tamen facere noluerunt. Cùm verò literis multorum, & rumore omnium intellexiſſet, quanta virtute & induſtria Albuquercius præditus eſſet, & quas res in India & Armuzio geſſiſſet, & illius nomen hominum prædicatione & celebritate per omnes Perſidis & Arabiæ regiones

Iſmaelis Sophi in propagādā ſua ſecta ſtudium.

verſaretur,quamuis Albuquercius Armuzium ab imperio illius auertiſſet, famam tamen illius fuit non mediocri ſtudio proſequutus. Eſt enim hoc in Perſis inſitum,vt ex antiquiſſimis monumentis accepimus, vt in quocunque hominum genere virtutem elucere perſpexerint, eam ſummo ſtudio celebrent, vſque adeò,vt hoſtes etiam, quos armis acerrimè perſequũtur, laudibus ſummis afficiant. Cùm igitur Iſmaël legatũ ad Reges Indiæ, vt dictum eſt, miſiſſet, in primis illi negocium dedit,vt Albuquercium nomine illius ſalutaret, ſeque libentiſſimè omnia,quæ ad illius dignitatem pertinerent, facturum oſtenderet. legatus Coicaleamus appellabatur. Is poſt honorificæ ſalutationis officium ab Albuquercio poſtulauit,vt legatum ad Iſmaëlem mitteret. Eſſe namq; illum amicitiæ cum Luſitanis,quorum virtutem admirabatur, iungendæ cupidiſſimum. Albuquercius ex ſalutatione & conſilio voluptatem non mediocrem accepit Exiſtimabat enim, eo fœdere Armuzij ſtatum confirmari facillimè poſſe.Itaque legatum,nomine Michaelem Ferreiram, ad illum miſit. Legatus fuit ab Iſmaële ſummis honoribus acceptus, & omnibus principum legatis, qui apud illum verſabantur,antelatus. Iſmaël cum illo ſermonem iucundiſſimè conferebat,& de moribus & inſtitutis Luſitanorum, de gentis indole,de Regis Emmanuelis virtute multa percontabatur, & cum ſumma voluptate Ferreiram (erat enim vir prudens atque diſertus)audiebat. Ferreiræ tandem ſermonibus allectus,hominem primarium, Bairimbonatum nomine ad Albuquercium legauit,qui cum Ferreira Armuziũ venit eo tempore, quo Albuquercius arce potitus, illi perficiendæ intentus erat. Is cùm eam legationem multùm ad authoritatem nominis Luſitani confirmandam, & imperium ciuitatis illius firmius ſtabiliendum,pondus habituram arbitraretur, eam magnifico quodam apparatu audire conſtituit. Itaque in foro prope regias ædes, vt Rex & regij omnes ſpectare poſſent,ſublimem tabulationem inſtitui,& eam periſtro-

Albuquercius ab Iſmaele per legatum ſalutatur.

Albuquercij ad Iſmaelem Sophum legatio.

Iſmaelis ad Albuquercium legatio.

ſtromatis inſterni,& in illa ſellas collocari præcepit. Ibi ſplendido cultu ornatus,& nobilitatis turba circunfuſus, legatum excepit: qui cùm propter illius famam iam eum veneratione valdè dignum arbitraretur, tũ in illius conſpectu, cùm vultus grauitatem, & caniciem, & oculorum obtutum, quæ omnia acrem animi vim denunciabant,oculis aſpexiſſet, parumper, quaſi attonitus quadam admiratione, conticuit. Deinde legationem luculentis verbis expoſuit, & litteras, quas ad Regem Emmanuelem & Albuquercium cum muneribus afferebat,obtulit. Albuquercius munera,vt ab omnibus viderentur, explicari continuò præcepit,idque reſponſum legato dedit, quò & Iſmaeli debitum honorem dediſſe, & propriæ dignitatis memoriam non abieciſſe videretur. In ſumma verò legatio nihil aliud,quàm virtutis & magnificentiæ laudes, & non vulgaris amoris officia cõtinebat. Albuquercius intra paucos dies legatum liberaliter acceptum, & muneribus ornatum dimiſit, & cum illo legatum alium virũ nobilem, qui Fernandus Gomezius Lemius appellabatur, ad Iſmaelem cum literis & muneribus viciſſim miſit:cui etiam mandata credidit, quæ valdè ad vtilitatem nationis Luſitanæ conducebant:De qua legatione plura alio in loco dicemus.Dimiſſis legatis,Albuquercius in arce perficienda, & in vrbis ſtatu conſtituendo ſummam induſtriam adhibebat. Et quamuis perſentiret,multos in vrbe hoſtilia machinari, & conſilijs eorum occurreret, ita tamen ſe gerebat, vt nemo facilè ſuſpicari poſſet, eum aliquid odorari. Verùm qui moliebantur inſidias,conſcientia ſceleris oppreſſi, ſibi metuebant, & præſidia comparabant. Sed hoc commodum erat, quod Zeifadimus Armuzij Rex, & Coieatarus, qui regis nomine regnum adminiſtrabat, & erant Albuquercio animis infeſti, & inimici, mortem obierant.Raix Nordinus, qui Coieataro ſucceſſerat, Zeifadimum veneno ſuſtulerat, & Zeifadimi liberis excluſis, Torunxam illius fratrem Regem creauit. Nec enim dubitabat, quin ſi Torunxa regna-

Alia Albuquercij ad Iſmaelem Sophum legatio.

ret, nomen quidem Regis penes ipſum Terunxam eſſet, regni verò poteſtatem & iuriſdictionem ipſe perpetuò retineret. Cùm tamen Nordinus ſenio confectus eſſet, & moleſtiſſimis iam negotijs expediri cuperet, in nepotem quendam ſuum, Raixhamed nomine, quinque & triginta annos natum, virum acrem & animoſum, munus & poteſtatem ſuam tranſtulit, vt ipſe regni procuratione liberatus, regni opibus alieno labore frueretur. At Raixhamed locum illum apud regem tam firmis præſidijs obſeſſum tenuit, vt non modò regnum, ſed Regem ipſum acerbo dominatu premeret. Omnia ſpeculatoribus erant plena, ita, vt Rex hiſcere non auderet, ne, ſi quid, quod Raixhamedium offenderet, enunciaret, oculis aut vita priuaretur. Auſus tamen ſemel fuit, poſt fœdus factum, tyrannum apud Albuquercium immaniſſimi ſceleris accuſare. Id Albuquercius ſecretum tenuit. Iterum deinde per Alexãdrum Ataidium, qui propter linguarum notitiam interpretis munere & officio fungebatur, Albuquerciũ admonuit, ſe vinctum teneri, & oculis multorum obſeruari, ita, vt non auderet rebus Regis Emmanuelis, perinde atque cupiebat, inſeruire. Hamedius interim clam Luſitanis aduerſari, opus modis omnibus impedire, multa machinari, quibus hoſtilem animum, quẽ verbis regebat, factis indicaret. Præterea vt regem à fide Emmanuelis auerteret, pileum cum Allis precationibus & inſtitutis ab Iſmaele miſſum ſumere coegerat, vt eo ſigno ſe Iſmaeli prorſus addictum oſtenderet. Hæc omnia cum Albuquercius explorata penitus haberet, eum occidere decreuit. Sed id aperta vi fieri commodè non poterat, ne graue bellum & inteſtinũ excitaretur: arte erat vtendum. Itaque ſe egregiè in illum animatum ſimulabat, & quibuſcumque rebus poterat, illi ſatisfaciebat, vt eum metu liberaret. Tum per Alexandrum Ataidium interpretem, & Petrum Alpoem, qui tunc à ſecretis erat Regi, ſibi illo opus eſſe conuento nunciauit, vt arcana quædam, quæ erant è repub. & ad Regis Emmanuelis ſtatum pertinebant,

Raixhamedij Armuzienſis tyrannus.

Albuquercij in Raixhamediũ inſidiæ.

cum

cum illo & cum Hamedio communicaret. Locum ipſe deligeret, vbi id colloquium fieri poſſet. Aedes amplæ arci, quæ ædificabatur, coniunctę, in quibus Simō Andradius habitabat, delectę ſunt. Conſtitutum ab vtraque parte fuit, vt Albuquercius cum ſolis ducibus, ſine vllis armis conueniret, & Rex ſimiliter cum certo nobilium virorum inermium numero ſe in conuentum illum daret. Regi tantùm & Albuquercio permiſſum fuit, vt vterque armigerum cum gladio duceret. Reliquis Luſitanis atque Perſis, qui in littore conſiſtebant, nec erant in ædes ingreſſuri, licebat armis accingi. Albuquercius ea nocte, quæ diem cædi deſtinatam præceſſit, ſecreto duces euocauit, quod in animo habebat, aperuit, & vt arma veſtibus abderēt, admonuit. Poſtridie ante lucem in terram deſcendit: perpetuò namque ſe in claſſe tenebat, in littore copias inſtruxit: aliquot duces cùm exercitu reliquit, ipſe cum reliquis ædes ingreditur. Nordinus regias copias in littore ſimiliter inſtruxit. Regemque in ædes deduxit. Ipſe verò Hamedius tectus armis, Albuquercium quem imparatum eò venturum opinabatur, interficere cogitabat. Itaque intrepidè ſeſe in Albuquercij conſpectum dedit. Albuquercius illum comiter accepit. Tū illud, quod in mutuo amicorum congreſſu dici ſolet: Satiſne ſaluæ; & an Rex ſtatim venturus eſſet, interrogauit. At ille cum oculos in duces, qui Albuquercium circunſiſtebant, cōiēciſſet, quamuis arma veſtibus abdita minimè vidiſſet, ſuſpicari cœpit, eos armatos eſſe. Augurio igitur diei funeſti perturbatus pedē retulit, Regemq; iam ædes ingredi parantem, ne vltra progrederetur, admonuit. Albuquercium enim cum armatis hominibus ſtare. Nihilominus Rex ingreſſus, Hamedium antecedere more ſolito coegit. Garſia Norogna fores occludi iubet, ita, vt magna pars eorum, qui cum armis, vt Hamedio ſubſidio eſſent, veniebant, excluſa fuerit. Excluſi indignari, & tumultuari, ianuamque cædere cœperunt. Conſtitutum fuiſſe querebantur, vt Prætor Luſitanus, & rex Armuzienſis pari ſuorum

nu-

numero conſtipati venirent: nunc verò Prætorem cũ omnibus ſuis intra domum conſiſtere, cùm Rex quatuor tantùm viris ſtipatus intrarit, & reliquis aditus interclusſus fuerit. Albuquercius interim Hamedium accuſare cœpit, quòd arma geſtaret, & ea vt deponeret, imperauit. Is ſuorum auxilio fretus (nondum enim excluſos eſſe cognouerat) gladium ſtrinxit. Albuquercius brachium illius arctè continuit. Petrus Albuquercius & Lupus Vaſcius de Sancto Pelagio cum reliquis Ducibus accurrunt, hominemque multis vulneribus concidunt. Rex cùm illum interfectum cerneret, metu propemodum exanimatus eſt. Albuquercius verò illũ hilari ſanè vultu complexus admonuit, vt timorem omitteret. Hactenus, inquit, tyranni huius ſcelere Regis tantùm nomen obtinebas, cùm re vera liber non eſſes, ſed viri perditiſſimi dominatu vehementer oppreſſus. Poſthac & liber & rex eris, & tuo iure vti perpetuò poteris. Interim qui fores quatiebant, minimè ceſſabant. Cùm verò accepiſſent Hamedium occiſum, & per auerſam ædium partem in littus eiectum, idemque regi accidiſſe ſuſpicarentur, ianuam perfringere parant. Noſtri Duces cum parte copiarum accurrunt. pars enim reliqua, vt Regis copias, ſi aliquid moliri vellent, impediret, relicta fuit. Eorum aduentu furor illorum, qui ianuam cædebant, repreſſus eſt. Inſtabant nihilominus & Principes & reliqui ciues, vt ſibi Regem ſuũ incolumem redderent. Aliter enim ſe ædes illas continuò inflammaturos minabantur. Rex ab Albuquercio in ſuperiorem ædium partem, vndè ab omnibus poſſet conſpici, deductus, omnes bonos animo eſſe iuſſit. Nullam ſibi à Luſitanis iniuriam allatam, ſed ſingulare beneficium tributum. Se tunc & libertate donatum, & in regni poſſeſſionem miſſum, vt ſuos æquitate & humanitate debita gubernaret. Fuit deindè capite ſancitum, ſi quis ex illis, qui armati fuerant, aliquid hoſtile moliretur. Modafarius tamen interfecti tyranni frater clamoribus maximis in Luſitanos, & in Regem acriter inuectus, in ædes regias ſe cum armatis homi-

Raixhamedij cædes.

Modafarij tumultus, eiuſque fa-

hominibus contulit, quarum cuſtodia Alli illius fratri commiſſa fuerat. Ibi ſe munire conſtituunt. Cùm tamen Rex illis exitium cum atroci ſupplicio, ni continuò ex ædibus excederent, conſtitueret, & Albuquercij terror non mediocris accederet, accepta prius fide, nè illis quod geſſerant, fraudi eſſet, ædes vacuas reliquerunt, & intra certum tempus, quod illis præſtitutum fuit, cum eiuſdem factionis hominibus, & cum cognatis, & clientibus, & non mediocri familia, & cũ bonis omnibus ex inſula, atque adeò è totius regni finibus emigrârunt. Ad hunc modum peſtifera & perniciosa ſentina, quæ vndique ſceleſtiſſimi hominis arte confluxerat, ex vrbe exhauſta fuit. Ipſe nanque tyrannus copias paulatim in vrbem adducebat, quibus Luſitanos vrbis poſſeſſiòne pelleret, & ciuitatem Iſmaeli regi Perſarum traderet. Albuquercius magna cura liberatus, ciuitatis ſtatum conſtituit: à rege, & à ciuibus fidem accepit, quam iureiurando cõfirmauit: illos perpetuò in Regis Emmanuelis poteſtate futuros. At interim in Africa res à ducibus Luſitanis laude dignæ gerebantur. Ichabentafuſus primùm Ataidium admonuit, eſſe quaſdam hoſtium turmas, quæ non procul Marochio caſtra locauerant, quæ facillimè capi poſſent. Ataidius Lupum Barrigam eò cum centum equitibus miſit. Is cum Ichabentafuſo copias iunxit: ſed turmæ caſtra mouerant, & in oppido frequenti, prope Atlantem montem ſito conſederant. Barriga Ataidio per literas ſignificauit, maioribus copijs opus eſſe. Is generum ſuum Alfonſum Norognam eò miſit. Ichabentafuſus equites mille ducebat. Hoſtium turmæ erant quadraginta, in quibus præter peditum multitudinem maximus erat equitum numerus. Turmæ è loco diſceſſerant. Noſtri illas veſtigijs perſequuntur. Barriga primum agmen ducebat, in quo erant equites centum & quinquaginta: qui poſtremum agmen hoſtium conſecutus, in eos inuaſit. Hi quamuis acri animo principio reſiſterent, coacti ſunt tandem ſe ad ſuos, qui anteceſſerant, recipere.

[...]ctio quomodo ſit vrbe eiecta.

RES AFRICANAE. Luſitanorũ in Mauros ad Marochium excurſio.

pere. Ibi rurſus hoſtes multitudine feroces in noſtros impetum tulêre. Norogna & Iehabentafuſus occurrunt. Prælium fuit atrox, & ita par, vt diu neutrò victoria inclinari viderentur. Hoſtes tamen poſtremò fuſi fugatique ſunt: ingẽs numerus cęſus, quingenti capti, ouium viginti millia, & mille boues cum camelis quadringentis abducti. Hoſtes vbi ſe ab illa fuga & trepidatione refecerunt, auctis aliquo ſupplemento copijs; rurſus in noſtros inuadunt, prælium redintegratum eundem exitum habuit. E noſtris tamen tres Luſitani; & aliqui Mauri cecidêre. Reliqui cum præda in vrbem reuerſi ſunt. Arzilam tunc Ioannes Coutignus; Vaſci Coutigni Comitis Borbenſis filius, loco patris tuebatur. Is fuit egregiè fortis, & in rebus gerendis induſtrius. Cùm verò excurſionem vſque in montem, quem Farrobum appellant, facere decreuiſſet, centum & quadraginta equites eduxit. Cumque è monte non procul abeſſet, ſpeculatores illi renunciârunt, præfectos Larozij & Moleihamaris cum Barraxæ quodam filio in campo cum equitibus octingentis verſari. Hos ea mente profectos, vt Arzilæ & Tingi agris vaſtitatẽ inferrent. Cum his Coutignus congredi ſtatuit, & ob eam cauſam, nè ſine pugna diſcederent; locum, quo erant tranſituri, cum ſuis inſedit. Prælium atrox & ſæuum fuit, & diu par. Erant enim hoſtes viri valdè fortes, & gloriæ cupidi: noſtris rurſus tota ſpes ſalutis erat in virtute conſtituta. Hoſtes tamen poſtremò in fugã conuerſi, ſupra bis centum cæſi, vnus & quadraginta capti ſunt, in quibus fuêre quidam & nobilitate, & exiſtimatione Principes. Spolia fuerũnt equorum & ornamentorum, quæ nobilitatis illius erant. Sub idem tempus Mauri Xiatimenſes (erant enim ſtipendiarij) à Nonio Fernandio Ataidio auxilium poſtulârunt, quo Xeriſium, à quo grauia detrimenta diebus illis acceperant, à finibus ſuis repellerent. Is Barrigam cum equitibus 50. illis auxilio miſit. Barriga cum Xiatimenſibus Farrobij montis iuga ſuperauit, quo in loco fuit illi nunciatum, Xeriſium in tabernacula turmæ vnius

Luſitanorũ de Mauris victoria.

40. Coutigni in Mauros ad Farrobum mõtem excurſio.

Prælium atrox.

Bellum cũ Xeriſio.

inuaſiſſe, eaque diripuiſſe, & nonnullos Xiatimenſes interfeciſſe. Barriga, vt poſtremum eius agmen carperet, accelerauit: aliquot cecîdit, vnum tantùm cepit: reliqui ſe receperunt: quos Barriga propter ſuorum paucitatem inſequi noluit. Ab Ataidio tamen per vnum equitem, qui vulneratus è pugna diſceſſerat, ſupplemẽtum poſtulauit. Ataidius alios equites quinquaginta ſubſidio miſit. Dux eorum fuit Georgius Mendezius Ataidius. Xerifius cum mille & 600. equitibus vt in noſtros inuaderet, feſtinauit. Barriga duplicem aciem inſtruxit. Primam aciem Georgio Mendezio Ataidio, & Petro Barrigæ commiſit, ipſe ſibi ſecundam aciem reſeruauit. Idem Mauri fœderati fecerunt. Xerifius omnes copias hoc ordine diſtribuerat. Agmen medium cum equitibus ſeptingentis Abedelquibirius, ipſius Xerifij patruelis, agebat. ſiniſtrum latus ipſe tenuit: dextrum alij duci, cui multum confidebat, aſſignauit. Acies media ſe continere non potuit, quin in primam noſtrorum aciem rueret, & cum multitudine ſuperaret, eam circumuenit, ita, vt noſtri in orbem pugnare cogerentur. Lupus Barriga in eos, qui noſtros circumierant, impetũ dedit. At Mauri fœderati duplicẽ hoſtiũ aciem acri prælio ſuſtinebant. Fuit magno temporis ſpatio acriter vtrinq; dimicatum. Petrum interim Barriga Abedelquibirium, medij agminis ductorẽ, equo vehementius incitato infeſta cuſpide transfixit. Illo mortuo, qui ſub illius ſigno pugnabant, cedere incipiunt. Cùm noſtri acrius inſiſterent, eos fuderunt. Lupus Barriga cùm illam acie fuſam cerneret, in Xerifij agmen incurrit: ex quo Xerquius Bentagogimus, vir primarius, in Pelagium Rodericum fortiter dimicantem inuectus, eum ex equo deiecit: & cùm illum ſtratum interficere conaretur, Lupus Barriga, vt ab imminenti cæde Rodericum eriperet, in Bentagogimum equum incitauit, & illum haſta confodit. Similiter cum Bentagogimi filius accurreret, vt patri ſubſidio eſſet, fuit ab eodem Barriga transfixus. Sic factum eſt, vt in eodem loco duobus hoſtibus occiſis, ciuem vnum ab in-

Luſitana acies.

Xerifij acies.

Pugna atrox.

Luſitanorũ victoria

interitu vindicaret. Hoſtes poſtremò in fugam compulſi ſunt. Noſtri eos longo ſanè ſpatio inſequuti, non magnam cædem ediderunt. Hoſtes enim equorum pernicitas eripuit. Supra centum tamen cæſi fuerunt. Ataidius hoc ſucceſſu Barrigæ ſtimulatus, aliquod egregium facinus moliri cupiebat: & Iacobi etiam Lupij virtus, qua cum paruis admodum copijs ad Marrochij portas excurrerat, eum ſolicitabat, vt in Marochium inuaderet. Duces igitur Maurorum fœderatos admonuit, vt certo die in armis eſſent: nam ſe daturũ operam, vt magnum decus cum non mediocri præda ſibi compararent. Quod autem animo deſtinabat, nemini aperire voluit. Lupus Barriga Ataidij nomine Duces Mauros, vt parati cum armis eſſent, excitabat. Cùm verò intelligeret, Xerifium in Caſtello, quod Amagorem appellant, ſe tenere, ab Ataidio auxilium popoſcit, quo Xerifium imparatum opprimeret. Ataidius nepotem ſuum Aluarum Mendezium Ceruariam cum equitibus ducentis & quinquaginta peditibus, qui erant ferreis fiſtulis atque ſcorpionibus armati, cõfeſtim expediuit. Ceruaria octo itineribus factis, ſe cum Barriga coniunxit, qui iam Maurorum copias coegerat. Caſtellum Amagor erat in arduo monte ſitum, & rupibus vndique munitum, & duobus fluminibus, qui illum vtrinq; alluebant, incluſum. Agri Caſtelli ipſius erant adeò latè patentes, vt ſupra centum pagos ambitu ſuo continerent. Noſtri propè Caſtellum, cùm iam Sol in occaſum præcipitaret, caſtra poſuerũt. Equites è Caſtello egreſſi, cum fœderatis Mauris manum conſerunt, eoſque loco pellunt. Noſtri Mauris auxilium confeſtim afferunt, & hoſtes fugere cogunt. Poſtridiè Caſtellum obſidione cingere decernebant. Sed Barriga certior repentè factus, Xerifium profugiſſe, equum rurſus aſcẽdit, & idem reliquos facere iuſsit, atque primum vallum, quod Caſtellum cingebat, oppugnant. Hoſtes, qui relicti præſidio fuerant, ſumma vi reſiſtunt. Noſtri bis intra vallum prælium commiſêre, & bis ab hoſtibus repulſi ſunt. Poſtremò cùm

Amagor Caſtellum

Xerifij fuga.

Amagoris oppugnatio.

cùm magnam impreſſionem facerent, irrumpunt, & hoſtes cædunt, qui metu ſe præcipites è rupibus eijciebant: quorum multi lacerati, multi acutis arborum ramis confixi, fœdè perierunt. Tanta verò rabie quidam dimicabant, vt, cùm ſibi moriendum eſſe viderent (nō enim ſe dedere volebant) nè equi in manus noſtrorum venirent, eos è præruptis rupibus exturbarent. Ferro bis centum cæſi ſunt, ſupra mille verò in ruina dilacerati: capti ſunt 400. inter quos Xeriſij patruus extitit, & equi centum & 50. Præda tanta fuit, vt tres dies fuerint in ea ab oppido in caſtra deportanda conſumpti. Victoria pro numero militum fuit inſignis: pro qua Luſitani gratias Deo ſummas egerunt, & confeſſi publicè ſunt eam non humanis viribus, ſed CHRISTI numine atque beneficio partam fuiſſe. Non multis pòſt diebus Barriga Ichabentaſufi opibus adiutus, Caſtellum cepit, quod Algaballum appellabant, prædamque non mediocrem fecit, & Ataidium literis admonuit, vt aliud Caſtellum (Algelum nominabant) in quod ſe Xeriſius poſt fugam contulerat, aggrederetur. Ataidius copias, quas potuit, eduxit, & cum à Caſtello octo millibus paſſuum abeſſet, vltra progredi noluit, & in vrbem cum copijs ſuis regreſſus eſt. qua ratione motus id fecerit, incertum eſt. Xeriſius Caſtellum deſeruerat. Cùm verò intellexiſſet, Ataidium pedem retuliſſe, & ipſe in Caſtellum redijt. Barriga deindè Ataidij iuſſu ſpecus in arduo & excelſo loco inter rupes ingentes abditos, in quos hoſtium vis magna cōfluxerat, aggreſſus fuit: ſed ab hoſtibus cum damno repulſus eſt: aliquot enim è noſtris cæſi, & quidam etiam præcipites è rupibus eiecti ſunt. Interim Barriga à Mauris fœderatis inuitatus, idem Caſtellum oppugnare conſtituit. Sed cùm in itinere tumultum auribus acciperet, multos ad ſe fugientes conſpicatus eſt. Ij erant ex Mauris fœderatis, quos hoſtes cædebant. Barriga eos excepit, & in hoſtes inuectus, illos in fugam compulit, & duodecim paſſuum millibus inſequutus eſt. Non procul aberat à Caſtello, quod petebat, cùm

Præda & victoria Luſitanorū inſignis.

Algaballi caſtelli oppugnatio.

Barrigæ aduerſa pugna.

multi, illius ductu & imperio neglecto, extra ordinem furenter egreſſi in hoſtes ruunt. Hoſtes vndique prouolant, & eos circumueniunt. Barriga ſubſidio occurrit: prælium fuit periculoſum, in quo ſedecim equites Lúſitani, & non pauci Arabes è ſocijs interfecti ſunt: ipſeque Barriga ex equo deiectus, & vulneratus in hoſtium manus peruenit. Suorum deindè præſidio, aut potius numinis diuini præſentia (ſic enim homines interpretabantur) ex hoſtium manibus euaſit, & in equum hoſtis victoris, qui iam ceciderat, inſiluit. Et ſic ille cum ſuis malè ab hoſtibus acceptus, in caſtra reuertitur. Poſtridiè quamuis ex vulnere laboraret, in Caſtellum inuadere ſtatuit: in via magnas prędas egit, propius Caſtellum caſtra poſuit. Ibi tres dies propter vulnerum dolorem conquieuit. Illum ibi commorantem hoſtium multitudo ex improuiſo adoriri conſtituit. Barriga certamen minimè detrectauit, hoſteſque primo impetu in fugam coniecit: longius inſidiarum metu inſequi noluit. Poſtridiè motis caſtris, tam prope Caſtellum tabernacula locari fecit, vt modicus tantùm collis & exiguum flumen inter caſtra & Caſtellum intereſſet. Poſtridiè acre prælium commiſſum fuit. At Mauri, qui ſub Barriga militabant, montium Principem, qui Caſtello opem afferēbat, in iugo conſpiciunt. Hoc metu perturbati, ſe confeſtim effuſa fuga proripiunt: ſoli Luſitani relicti ſunt. Barriga in anguſto itinere hoſtium impetum acri animo ſuſtinuit. Qui fugerant, cùm hyems ſumma, & perfrigida tempeſtas eſſet, & tabernacula, in quæ imbris vitandi gratia ſuccederent, non haberent, obriguerunt. Gēs enim eſt frigoris impatiens: & erant etiam labore & rerum penuria confecti, ita, vt ſupra quingentos homines cōſtet ea nocte frigore mortuos fuiſſe. Sic autem factum eſt, vt dum metu mortis caſtra, quibus ſeruari potuiſſent, turpiſſimè deſerunt, in mortem fœdam cum inſigni dedecore timiditatis inciderent. Poſtridiè Barriga ordine profectus, multos in agris palantes excepit, & cùm

Barrigæ prælium aduerſum.

Barrigæ victoria.

Maurorū 500 inſignis calamitas.

cùm vndiquè multis in locis hoſtes in illum impetũ facerent, eos ſemper inſigni virtute repulit. Sic copias in vrbem, paucis hominibus, qui ordines deſeruerant, amiſſis, incolumes reduxit. Ataidius interim eiſdem curis anxius, Marochium petere ſtatuebat. Barriga Maurorum Principes Ataidij iuſſu ad ſocietatem eiuſdem facinoris incitârat. Petrus Souſa Azamoris præfectus fuit ab Ataidio ſimiliter inuitatus, vt itineris, & laboris, & gloriæ ſocius eſſe vellet. Is cùm eſſet vir egregiè fortis, & laudis præter modum cupidus, ſe ſocium libenter aſcripſit. In locum huic rei deſtinatum omnes conueniunt. Souſa ducentos equites, Ataidius trecentos eduxerat. Dabidæ præfectus cum ſexcentis equitibus, Garabiæ Dux cum equitibus mille, Xerquiæ verò dux cum octingentis aduenerant. Ab eo loco, vigeſimo ſecundo die menſis Aprilis, Anno M. D. XV. profecti ſunt. Itinera ſingulari ordine faciebant, & non niſi explorato caſtra mouebant. Regio multis in locis eſt natura fertilis, & cultu nitida, & aquis irrigua, ita, vt oculos intuentium non mediocriter oblectaret. Tandem ad vrbem accedunt. Conſilio habito decretum fuit, vt vrbem ea porta, quæ Feſſenſis appellatur, oppugnarent. Sed neque tormenta, neque machinas, neque municiones, nec alia denique, quibus vrbem maximam, & hominum multitudine refertam oppugnarent, ferebant. Nec in alium finem eò copias adduxiſſe putabantur, quàm vt gloriari poſſent, ſe vſque ad Marochij portas ſine vllo impedimento copias adduxiſſe, vt ea audacia hoſtium animos frangerent, Mauritaniæque debellandæ facilitatem principibus Luſitanis oſtenderent. Hoſtes ſanè perturbati ſunt. Credebant enim multò maiores copias ſubſequi. Ataidius copiarum ſuarum medium agmen ducebat. Xerquienſes & Dabidenſes ſiniſtrum illius latus, dexterum verò Garabieſes claudebãt. Souſa duas è ſuis copijs acies inſtruxerat. Tum ipſi primũ Arabes in vrbis portas incurſant. Hoſtes ea porta, quæ Feſſenſis appellatur, erumpunt. Illi multitudine, no-

Marochienſe bellum.

Prælium periculoſum & anceps ſtri virtute ſuperiores erant. Tamen cùm hoſtes innumerabiles influerent, & recentes feſſis ſuccederent, noſtri in maximo periculo verſabantur, & ægrè molem prælij ſuſtinebant. Cidemeimamus grauiter vulneratus euaſit. Lupus Barriga dum inter hoſtes incautius verſaretur, fuit ex equo deiectus, ibiq; occiſus fuiſſet, ni Petrus Barriga illi opem attuliſſet. Aliqui vtrinque ceciderunt. Prælium ita quatuor horis continuatum fuit, vt victoria neutrám in partem inclinaret. Ataidi⁹ tamen atque Souſa cùm animaduerterent, hoſtium exercitum ſubſidijs identidem ſubmiſſis amplificari, neq; paucos laſſitudine debilitatos poſſe infinitæ multitudini in proprio ſolo, pro mœnibus, pro ſalute patriæ, pro omnium vita fortiſſimè dimicanti diu repugnare, copias ſenſim, & ordine minimè confuſo in fluminis, quod vrbem præterfluit, anguſtum vadum ſubducere incipiunt. *Cedūt Luſitani ſeruatis ordinibus.* Cùm tamen vrgerentur, impetu ſæpè in hoſtes conuerſi, eos cedere cogebant: deindè eò, quò intenderant, exercitum paulatim deducebāt. Vadum erat adeò anguſtum, vt non niſi bini, aut ad ſummum terni tranſire poſſent. Hoſtes interim multò acrius inſtare, & vehementius vrgere, multò maiore impetu ferri cœperunt. Quod ſi à noſtris in eo periculo tumultuatum fuiſſet, maxima profectò clades accepta fuiſſet. Sed Ataidius à Souſa poſtulauit, vt ipſe in agmine primo curam eorum, qui vadum tranſibant, ſuſciperet, & eos in ripa rurſus inſtrueret, ipſe in poſtremo agmine hoſtes maximo cū labore ſuſtinuit. Sic factū eſt, vt omnes copiæ traducerentur, è noſtris multi vulnerati diſcederent, nemo tamen occideretur. Ex fœderatis Mauris ad duodecim ceciderunt. Vt enim in noſtrorum conſpectu ſuæ virtutis ſpecimen egregium darent, in hoſtium cuſpides irruebant. Traductis copijs, cùm noſtri iam à fluuio duobus millibus paſſuū abeſſent, & hoſtes indigniſsimè paterentur, noſtros auſos fuiſſe, cùm tam exigua manu ad vrbis opulentiſſimæ, in qua imperij domicilium collocatum fuerat, muros accedere, vt inſignis ignominiæ maculam delerent,

lerent, fluuium traiecêre: quod facere non poterant, cùm noſtri in ripa inſtructi conſiſterent. Vbi igitur illos abeſſe conſpexerunt, ipſi cum copiarum parte noſtrorum veſtigia perſequuntur. Abidenſes,& Garabicſes,& Xerquienſes cum nonnullis Luſitanis in eos impetum ferunt,& breui certamine fundunt,fugantque, & paucos occidunt: inter quos fuit Feſſenſis quidam dux,qui ferocius noſtris minatus fuerat,& acrius prælium inierat. Noſtri modicis itineribus ita viam faciebant,vt commodè in Arabum pagis, & oppidis,& ciuitatibus diuerſarentur, & multi vndique ad eos cum muneribus commearent, & quaſi maximam victoriã adepti fuiſſent, illis de tam felici reditu gratularentur: quamuis bellum maximo animo,non tamen ſapiente conſilio ſuceptum fuiſſe videretur. Mons Farrobius viginti paſſuum millibus Arzila diſtat. Eſt autem cũ herbidus & amœnus, & arborum & nemorum varietate diſtinctus,tum arduus & excelſus,& multis in locis natura munitus. In cliuo montis,ea parte, qua in Arzilæ conſpectum prominet,erat ingens pagus, quẽ Aliubiliam appellabant, vnde frequentes excurſiones in agrum Arzilenſem fiebãt, quæ fruges & ſata vaſtabant, & prædas etiam cum captiuis frequenter abigebant. Ioannes Coutignus Pagum euertere cupiebat: ſed cùm non tantas copias haberet, quantis erat opus, opem ab Odoardo Meneſio, qui Tingi præerat,poſtulauit. Is ſe cum illo coniunxit. Deinde cùm prima luce ad radices montis accederent, hoſtes illos conſpicati, minimè perturbati ſunt: imò ſine vllo tumultu per deuexum montis deducti, in noſtros impetum fecerunt. Meneſius vna ex parte,in quam ſe ſub monte abdiderat, Coutignus è ripa fluminis, quam occaſioni intentus inſederat,in illos,qui iam in medium agmen inuaſerant, inuecti ſunt. Illi cedunt, noſtri montem ſubeunt. Hoſtes & multitudine, & locorum aſperitate,& ſtationis valido ſepimento freti, noſtros in principio contemnebant. Qui tamen eos cædere non deſiſtunt, & in pagi munitiones compellunt, & intra

Mons Farrobius.

Aliubilia pagus.

Expeditio in Aliubilienſes.

vallum irrumpunt, hoſteſque per aduerſam portam in fugam effuſam conijciunt, oppidumque diripiunt & inflammant. Montem deinde peruagati, vicos exuunt, pagos euertunt, templa diſturbant, ædes peraſtiquas & ædificia diruunt, totique monti vaſtitatem & inflammationem inferunt, & ſic demum, re ex animi ſententia geſta, reuertuntur. Hoc eodem anno Rex Emmanuel cum in animo haberet, Mauros hoſtes nominis Chriſtiani ſempiternos acriore bello vexare, multis arcibus oram maritimam obſeſſam tenere ſtatuebat, vt vndique hoſtibus immineret, & Feſſenſe regnum facilius armis oppugnaret. Hac cupiditate cùm teneretur aſſiduè, de hominibus Africæ peritis quærebat, quem locum magis opportunum arci ædificandæ iudicarent. Illi fluuium Mamoram (olim Subur appellatus eſt) latum atque profundum, qui in Atlanticum mare per oſtium, quod Arzila circiter centum paſſuum millia diſtat, influit, eam oportunitatem habere confirmant. Nam fluuij faucibus montem imminere, in cuius faſtigio poſſet arx ædificari, commeatum & munitiones facillimè in eum locum ſubuehi, in fluuium propter aluei profunditatem, maiores naues intrare poſſe dicunt, portum eſſe tutiſſimum. Locum præterea ad inferendum bellum aptiſſimum: nam ab oſtio fluminis Feſſam non ita multis paſſuum millibus abeſſe. Rex miſit, qui fundum fluminis explorarent. Illi, qui miſſi fuerant, eorum ſententiam, qui locum eximiè laudârant, comprobant, & fluuium maiorum nauium capacem eſſe dicunt. Rex igitur claſſem ducentarum nauium inſtruendam curauit. Exercitus octo millia hominum, præter fabros & nautas, continebat. Claſſis præfecturam Antonio Norognæ viro nobiliſſimo commiſit, & ſucceſſorem illi Nonium Maſcaregnam, ſi is aliquo caſu ſublatus fuiſſet, inſtituit. Multi viri nobiles in ea claſſe fuerunt, quorum tamen pars magna luxu & laſciuia diffluens, magis nobilitatis arrogantia tumebat, quàm militaris diſciplina patiebatur. Exercitus

De claſſe in Mauritaniam arcis condendæ cauſa miſſa, eiuſque ſucceſſu infœlici

etiam

etiam erat tyronum. Soluit claſſis Olyſippone XIII. die menſis Iunij: vigeſimo tertio menſis eiuſdem ad oſtium fluminis appulſa fuit. Tum Norogna Berrium cum nauigio, cui præerat, miſit, qui in fluuium intraret: ex latere vno Petrum Benteſium cum longa naue, ex altero alium ducem nomine Carinum cum altera longa naue conſtituit. Hos Antonius Saldania ſequutus fuit. Reliqui deinde duces ordine vt iuſſi fuerant, ſubierunt. Vbi eò ventum eſt, vbi arx ædificanda erat, locus rem acutius conſiderantibus minimè placuit. Habito igitur conſilio, locum alium delegerunt non ita procul à fluminis oſtio diſiunctum, quo naues facilius penetrare, & quæ erant neceſſaria conuehere poſſent, & vbi propter crebros fontes aquatio ſemper facilis eſſet. Nec enim ſemper aquatio propter æſtum maritimum, qui ſalſas aquas inducit, ex fluuio fieri poterat. In loco igitur, qui omnium iudicio commodiſſimus viſus fuit, arcem inſtituunt: atq; primùm foſſam altitudine decem pedum, & latitudine quindecim perducunt, qua, cùm ſe æſtus incitaret, aquam admitterent, ſi vellent: & ſi rurſus vellent, eam eijcerent. Acies inſtructæ locum præterea muniebant, & caſtra ita poſita fuerunt, vt commodè impetum hoſtiũ propulſaturæ viderentur. Sed locus hoc incommodum habebat, quòd ei montis ſupercilium immineret. Nec enim faſtigium montis occupari poterat, quòd longius à fluuio, quàm oportebat, abeſſet: & locus, quem delegerant, erat altiori loco ſubiectus, vndè non miſſilibus tantùm, verùm & ſaxis ingentibus deuolutis nõ mediocris pernicies afferri poterat. Præterea, vt admoniti tunc à multis fuerunt, hyeme cùm fluuius imbribus auctus intumeſcit, ſuper loca etiam, in quibus arx extrui cœpit, effunditur: quod inuecti limi atque cœni reliquiæ demonſtrabant. Hoſtes loca ſuperiora occuparant, atque valido ſepimento munierant, tormẽta frequentia diſpoſuerant, omnique miſſilium & pilarum genere decertabant, noſtriſq; graues moleſtias inferebant. Rex Mequinezius cum tribus millibus equi-

Mutatur arcis condendæ locus.

Delecti loci incõmoda.

Hoſtium in Luſitanos molimina.

quitum, & triginta millibus peditum aduenit. Rex deinde Feſſenſis cum multò maiore exercitu eò venire maturauit. Ducebat autem ſupra centum hominum millia. Prælia interim non leuia fiebant. Sed cùm hoſtes & loco, & multitudine ſuperarent, ſuperiores ſemper è prælio diſcedebant. Vno autem prælio è noſtris mille atq; ducenti cæſi ſunt. Naues tamen noſtræ cum fluminis aditum liberum haberēt, & noſtris ſubſidio erant, & caſtra hoſtium tormentis infeſta faciebant. Hoſtes, vt naues Luſitanas aditu prohiberent, propè fluminis oſtium ſtationem inſtituunt, quam foſſa & vallo muniunt, firmaque multorum hominum in ea præſidia diſponunt: vndique tormentis naues, quæ intrare volebāt, aut diſſipant, aut ne ingredi auderent, impediunt. Norogna vt hoc impedimentum vitaret, hoc excogitat. Nauem ingentem denſis tignis corroborat. lana ſaccos infercit, quibus molibus obiectis hoſtium globos exciperet. Hęc nauis in fluuio contra hoſtium ſtationem oppoſita, tutum reliquis humilioribus nauibus tranſitum præbebat. Hoſtes tamen cùm dies atque noctes ſine intermiſsione nauem quaterēt, eam dilacerarunt. Hac mole diſiecta, noſtri exanimari metu cœperunt. Exercitus erat imminutus, cōmeatus deficiebat, nullus erat dies, quin aliqui ab hoſtibus interficerentur: res erat in extremo diſcrimine conſtituta. Interim literæ ab Emmanuele ad Norognam deferuntur, quibus, literis, quas de ea re Norogna ad Emmanuelem dederat, reſpondebat. Literarum ſententia hæc erat, vt ſi ei, & reliquis ducibus arx illa inutilis videretur, eam deſererent, & exercitum, antequam maius incommodum acciperetur, in Luſitaniam deportarent. Id cùm non eo ſilentio fieret, quo conueniebat, & hoſtes id ſentirent, noſtris acriter inſtitêre. Duę acies in ſuperiore loco, vt hoſtium impetum ſuſtinerent, erant oppoſitæ. Vnam Rodericus Melius, alterā Chriſtophorus Leitanus, vir acer, & in rebus bellicis enutritus, agebat. Acies, quam Melius ducebat, cū hoſtes eam valdè premerent, per loca præcipitia ruebat, & alij

Luſitanorū magna clades.

Norognæ ſtratagema.

Extremū Luſitanorum diſcrimen.

& alij alios ſe ſe in fuga præpediebant: hoſtes maximã cædem ediderunt: Leitanus aciem per montiſq; anfractum inſtructam duxit, donec ad fluuium perueniret. Sed tanta erat iam in caſtris trepidatio, tantusque metus animos omnium occuparat, vt nemo poſſet vllius ducis imperio aut authoritate ab effuſa fuga cohiberi. Multique metu cùm ſe in flumen deijcerent, aquis & cœno demerſi, honeſtæ mortis metu turpem vitæ finem ſubierunt. In nautis ſimiliter tãta trepidatio fuit, vt eorum culpa centum naues ad littus afflictatæ perierint. Aliæ namque alias impediebant, & inuicem collidebantur, & in littore tandem fractæ hoſtium crudelitati homines exponebant. Non deſuêre tamen quidam viri fortiſſimi, qui in tumultu facinora memorabilia ederent: inter quos virtus Bernardi Emmanuelis longè reliquis antecelluit. Is hoſtibus ſe oppoſuit, eorumq; impetum repreſſit, multos ab effuſa fuga continuit, & in hoſtium cæde verſatus eſt, & in cauſa fuit, ne multo grauior clades acciperetur. Noſtri tandem in naues recepti ſunt, quamuis quidam viri nobiles nauium aditu multos arcere niterentur, ne ipſi, nauib. ponдere grauatis, diſcrimen adirent. Periculum enim in terra fuga, in nauibus immanitate vitarunt. Circiter quatuor hominum millia ab hoſtibus cæſa dicuntur. Arce præterea cum tormentis, & munitionibus, & captiuis, hoſtes potiti ſunt. Noſtris tamen exitum, qui erant in ſtatione, intercludere non potuerunt. Huius cladis & dedecoris Emmanueli nuncius allatus illi magnum dolorem inuſſit. Gratias tamen Deo egit, quòd ab eo debitas peccatorum pœnas in hac vita exigere voluiſſet. Is enim fuit, qui ſecundam & aduerſam fortunam moderatè ſemper ferendam arbitraretur, & omnia, vt Chriſtianum principem decebat, ad iudicium numinis diuini, quod falli non poteſt, piè reuocaret. Hac tamen plaga nulla eius ætate calamitoſior accepta fuit: in qua multi dedecoris infamiam patiẽtius fortaſſe, quàm decebat, pertulerunt. Nunquam enim operam dederunt, vt eam notam claris factis eluerent.

Trepidatio in caſtris Luſitanicis.

Bernardi Emmanuelis virtus.

Inſignis Luſitanorũ clades.

Emmanuelis Regis conſtantia & moderatio.

RES INDICAE.

Hoc anno Rex Emmanuel multorum inuidorum calumnijs aures præbuit. Hæc enim peſtis, quæ plerunq; apud reges magnas bonorum ſtrages edit, Emmanuelem etiam in eam fraudem impulit, vt Albuquercium ſuſpectum haberet. Eo tempore Albuquercius omnem fermè oram Indici maris, quæ Indo fluuio, & Cori promontorio definitur, ſub Emmanuelis imperium ſubiunxerat: Malacam etiam adiecerat, regnum Armuzij armis ceperat, & prudentia ſtabilierat, Emmanuelis nomen latiſſimè propagarat. Nec enim nationes illæ credebant fieri poſſe, quin Rex, qui ducem tam inſigni virtute præditum haberet, eſſet diuinis etiam virtutibus ornatiſſimus. Et quò ſtatus erat amplior, eò maiorem de illius amplitudine opinionem receperāt. Et Rex ipſe optimè erat in Albuquercium animatus.

Inuidorū in Albuquercium calumniæ.

Sed inuidi perpetuò aures illius obtundebant, hominemque aliquando dementiæ & temeritatis, aliquando verò ambitionis minimè ferendæ, atque adeò proditionis inſimulabant. Poſtremò Regi perſuaſerunt, Albuquercium ad tyrannidem aſpirare, velleq; Indiam vniuerſam ſibi ſubdere. Eſſe namque cognatis & clientibus innixum, principibus Indis propter virtutis opinionem chariſſimum, opes illius eſſe ampliores, quàm ſtatus hominis legibus aſtricti ferret. Animos enim in mediocribus opibus enutritos imperium pati poſſe, in ſummis verò inſolentius, quàm ius & fas poſtulat, efferri. Quid ſi, inquiunt, vt eſt vir ſingulari aſtutia & calliditate ſubnixus, Zabaimum Idalcàmum ad ſuas rationes adiunxerit? Quid ſi cum Nårſingæ Rege ſocietatem inierit? Quid ſi reliquos Indiæ Reges ad ſe aggregauerit? Non erit ei facillimum à fide deficere? Hoc ſaltem aſſequetur, vt Emmanuelis Regis nomen contemnatur, & Albuquercij imperium omnes libenter accipiant. Hi ſermones cùm eſſent valdè frequentes & importuni, maximaque vi & induſtria iacerentur, Albuquercius meritis & innocentia fretus, quamuis optimè ſciret, nomen ſuum multorum inuidia lacerari, nunquam quomodo calumniam refu-

taret, excogitandum cenſuit. Improborum namque ſermones factis egregijs facillimè retundi putabat. Se verò ea geſſiſſe, & his operibus animi ſui fidem confirmaſſe cenſebat, vt in India poſitus, non magno negotio inuidiæ flammam, quæ in Luſitania inuidorum ingenijs excitabatur, virtutis exploratæ & cognitæ fama reſtingueret. Verùm cùm accuſatores ſine vllo defenſore, qui eorum perditis conatibus occurreret, accuſationem inſtituerent, eò rem deduxerunt, non quidem vt Rex illum non ſatis magna laude dignum arbitraretur, ſed vt ſaltem ab India reuocandum ſtatueret. Itaque Lupium Suarium Aluarengam illi ſubſtituit. Cum eo Matthæum, Dauidis Aethiopiæ Regis legatum, dimiſit, & alium ad eundem Regem legauit, vt pax & amicitia arctiore vinculo firmaretur. Legatus extitit Odoardus Galuanus, vir nobilis, & multis in rebus magni ponderis ſpectatus & cognitus. Aluarenga cum claſſe tredecim nauium, & mille & quingentis Luſitanis hominibus Olyſippone ſoluit ſeptimo die Aprilis, Goamque peruenit ſecundo die Septembris. Inde rebus ordine conſtitutis, Cochimum petijt, vt claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, compararet. Hoc anno, ſeptimo die menſis Septembris Emmanuel filio auctus eſt, cui fuit Odoardi nomen impoſitum. Is natura mitis & clemens extitit, muſicis & venationibus deditus, vniuerſis propter benignitatem & humanitatem carus, atque periucundus: qui, ſi non immatura morte ſublatus fuiſſet, multas vtilitates inſita probitate & induſtria communibus rebus afferre potuiſſet. Hoc anno Malacæ grauis caſus atque valdè miſerabilis Abedallam Camparis Regem, qui tunc, vt dictum eſt, Bendaræ munus obibat, de medio ſuſtulit. Rex Bintami illius ſocer, eum vel ferro, vel veneno tollere cupiebat. Cùm hoc ei minimè proceſſiſſet (erat enim Abedalla propter æquitatem & manſuetudinem omnibus egregiè charus, & munere ſibi commiſſo ſumma cum laude fungebatur) alia via illi peſtem atque perniciem in-

Albuquercius in Luſitaniam reuocatur.

Emmanuelis ad Aethiopum Regem legatio.

RES EVROPEAE.

RES INDICAE.

Crudeles Bintami Regis in Abedallā generum inſidiæ.

ferre

ferre cõſtituit. Itaq; ſuis negotium dedit, vt aliquot Malacenſium naues caperent, & in Bintamum adducerent. Illi impigrè quod imperatum fuerat exequũtur. Is tunc ſuos, qui iuſſa confecerant, aſperis verbis accipit, quòd iniuriam ciuibus ſuis intuliſſent. An, inquit, ignoratis me Regem eſſe Malacæ, & hos, quos captiuos abduxiſtis, mihi ſubditos eſſe, neque ſecus à me diligi, quàm ſi eos omnes genuiſſem? Spero equidem Abedallam, quem ego non generum, ſed filium arbitror, propediem in meam poteſtatem Malacam, vt cõſtituit, redacturum, & tunc apparebit, quantum inter Luſitanorum tyrannidem, & mei Imperij moderationem interſit. Hos enim vt filios omnes cum ſingulari humanitate tractabo, quos Luſitani dominatu duriſſimo oppreſſos tenent. Gener enim meus Abedalla, prudentia, qua valet plurimum, id, quod mihi promiſit, cumulatè præſtabit. Hęc vbi dixit, captos cibo & potu benè acceptos, & muneribus affectos, miſſos fecit, omniaq; illis bona reſtituit, ſuisq; Ducibus atrociter minatus eſt, ſi quid ſimile in poſterum contra ciues vrbis Malacæ deſignarent. Id homines verum eſſe crediderunt. Et vbi Malacam reuerſi fuère, ſermo primũ occultus inter nonnullos haberi de eadem re cœpit. Deindè ſparſo latius rumore, res ad Georgium Albuquercium vrbis præfectum delata eſt. Bartholomæus autem Pereſtrellus, quæſtor Regius, qui paucis illis diebus ex India citeriore Malacam aduenerat, cum Ninachetuenſis filijs erat vſu & familiaritate coniunctus, multaq; illorum gratia faciebat. Illi patris mortem vlciſci ſummopere cupiebant, & ideò quod erat rumore diſſipatum, oratione confirmabant, & aſſerebant, id ſe multorum literis & argumentis clariſſimis exploratũ habere, Abedallam de vrbe nefariè prodenda cogitare, & ſocietatem ſceleris cum Rege Bintami coiuiſſe. Pereſtrellus Georgium Albuquercium admonuit, vt impendens periculum præcaueret, & proditorem, antequam id, quod animo deſtinabat, efficeret, capite damnaret. Is filios Ninachetuenſis accerſit. illi rem ſanè con-

Falſa in Abedallã teſtimonia & calumnia.

confidenter aſſerunt, nihil clarius eſſe confirmant. Albuquercius quamuis eſſet vir probus, non ita tamen ſapiens erat, vt intelligeret, non eſſe temerè in re capitali fidem inimicis habendam. Et ſiue quia valdè periculū metueret, ſiue quòd facinus illud præclarum fore putaret, hominem ſumma potentia præditum, & nomine Regis, vt nihil aliud eſſet, ornatum occidere, non procraſtinat. Abedallam accerſit, ſceleris inſimulat, teſtimonia, quæ hoſtes in illum dixerant, exponit. Pereſtrellus vehemens accuſator inſtat, & vrget. Abedalla fidem Albuquercij implorat, & obteſtatur, nè ſe hominem innocentem, ſummè in Luſitanos officioſum, regiſq; Emmanuelis ſtudio flagrantem hoſtium crudelitati dedat. Tempus ſibi dari poſtulat, dum Regis Bintamenſis fraudem, & inimicorum calumniam, & ſuam innocentiam teſtibus & argumentis apertè demonſtret, ſe ex vinculis velle cauſam dicere. Ad hæc obſecrabat, nè nomini Luſitano tantum dedecus ſupplicio hominis innocentis inureret, quo odium in ſe multorum hominum concitaret. Hæc ne eſt, inquit, gratia, quam meis in Luſitanam gentem meritis referendam cenſes, vt ſupplicio meo crudelitatem regis Bintamenſis, ſempiterni veſtri nominis hoſtis, expleam? & ij, qui propter meam in regem Emmanuelem fidem me immani odio perſequuntur, lætitia exultent? Quid aliud enim expetit Rex Bintami, niſi vt ego, quem ſuorum ferro, quem veneno, quem multis inſidijs occidere nequiuit, manibus Luſitanorum, propter quos meos deſerui, & odium in me hominis malefici acerbiſſimum concitaui, interimar, & illi, in quorum me fidem contuli, doloris illius, quem vir improbiſſimus cepit, vltores exiſtant? Eadem nanque opera fieri cernit, vt illius immanitatem ſatietis, & homines à ſtudio veſtri nominis auertatis, & apud multas nationes odio ſitis. Quid enim dicent ij, qui me à regno meo per vos deductum conſpexerunt, vt veſtris beneficijs ornarer, & præſidijs contra hoſtes meos munirer, cùm viderint me tam ſubitò de ſtatu meo concidere,

Abedallæ ad criminationes reſponſio.

&

& ipſorum opera, quos hoſtes veſtri nominis gratia deſumpſi, ad ſupplicium detrudi? Quare te per fidem, per religionem, per humanitatem, per reliquas virtutes, quas vnicè colis, oro & obteſtor, vt mihi reſpondẽdi facultatem tribuas. Et tum demum, ſi proditionis conuictus fuero, nullum ſupplicium recuſabo. Hæc quidem cum Abedalla diceret, & ſuppliciter poſtularet, non potuit hominem natura manſuetum ad aliquam humanitatis partem traducere. Itaque ſine vlla cunctatione, homo innocens, regio ſplendore prædi-tus, in forum deductus, inſpectante populo, cum multorum luctu & querimonia ſecuri percuſſus fuit. Qui tamen dum ad ſupplicium ducebatur, manus in cælũ tendebat, & numen implorabat, vt in eos, quorum calumnijs ipſe contra ius & fas interimebatur, animaduerteret. Poſt decimum & ſeptimum diem Pereſtrellus celeri morte abſumptus fuit: quod multi ad numinis vindictam retulêre. Abedallæ verò ſupplicium tam multis offenſionem attulit, vt multi mercatores & ciues Malaca excederent, atq; paſſim, quacunque ſe conferebant, omnes homines à Luſitanorum cõmercio deterrerent. Nihil eſſe apud Luſitanos tutum, nullam fidem ab hominibus conſeruari: illis ipſis, qui rebus illorum inſeruirent, eſſe tandem crudele ſupplicium indicta cauſa ſubeundum. Ninachetuenſem, nulla offenſione interpoſita, honore deiectum, & ea de cauſa poſt tam multa officia ſibi mortem conſciuiſſe, Regem Camparenſem crudelem in modum contra ius necatum fuiſſe. Cùm huiuſmodi ſermonibus omnia complerent, factum eſt, vt cùm mercatores in vrbem accedere non auderent, non ſolùm vectigalia tollerentur, verùm & Luſitani cum ciuibus, qui relicti in ciuitate fuerant, ſumma rerum inopia, atq; adeò fame vexarentur. Sed Georgius Botellius à Georgio Albuquercio miſſus cum duabus nauibus, omnes illas circumquaque regiones peragrauit, qui cum eſſet & propter virtutem notus, & propter vſum Regum omnibus familiaris, facilè à multis Regibus & Principibus impetra-

Iniuſta Abedallæ cædes.

Vltio diuina.

Luſitanorum per Indiam infamia.

trauit, vt mercatores rurſus Malacam merces & cibaria conueherent. Dum Botellius ſummam in commeatu comparando diligentiam adhiberet, Rex Bintami Regem Siacæ (ea regio eſt ad Auſtrum in eadem ora ſita, quam fluuius eodem Siacæ nomine interfluit) per literas admonuit, vt ſibi Botellij caput offerret. Quod ſi faceret, ſe ei filiam inſigni ſpecie magna cum dote collocaturũ. Id Siacę Rex, cum ad illum Botellius diuerteret, præmio nuptiarum allectus, facere conſtituit. Sed accidit, vt, cùm illius quidam domeſticus, qui fuerat à Botellio captus, & ſine vllo pretio dimiſſus, proditionem, quæ parabatur, intelligeret, vt Botellio gratiam referret, ſcelus indicaret. Rex Bintami præterea duodecim naues inſtruxit, & Ducibus imperauit, vt Botellium Malacam redeuntem, ſi vitaret inſidias, interciperent. Georgius Albuquercius vbi id comperit, nouem naues ornari iuſſit, & Franciſco Melio præcepit, vt Botellio opem afferret. Bintamenſis Rex cum id ex ſpeculatoribus accepiſſet, alias quatuor & viginti naues inſtruxit, quæ cum Melio decertarent. Hæ naues cum duodecim, quæ præmiſſæ fuerant, acre cum Melio prælium commiſerunt. Qui tamen claſſem hoſtium profligauit, maximumque numerum hominum occidit, & cum inſigni victoria Malacam reuerſus eſt. Victoria tamen non incruenta fuit. Nam ſeptem & triginta Luſitani mortui ſunt, magnus etiam Malacenſium numerus occiſus fuit. Botellius ſimiliter periculo liberatus, cum vario & multiplici commeatu Malacam redijt. Sub idem tempus Georgius Brittius Malacam venerat, vt vrbi præeſſet. Succeſſor enim Georgio Albuquercio miſſus ab Emmanuele fuerat. At Prætor Albuquercius Armuzij, poſt Hamedij mortem, Reipub. ſtatum egregiè collocârat: ciues æquitate & manſuetudine ſibi deuinxerat: ipſum Regem multis ad ſe beneficijs allexerat: nationes exteras ad commercium ſpecie benignitatis inuitauerat. Multi Perſidis & Arabiæ Reges ad illum Legatos cum muneribus miſerant, vt cum eo pacem firmarent. Neque

Inſidiæ Botellio ſtructæ.

Siacæ regnum.

Naualis Luſitanorum victoria.

Armuzienſis Regni conſtitutio Alb. authore.

que defuêre Principes, qui ſolo videndi hominis ſtudio, de quo tam præclaram famam multiplicis virtutis acceperant, Armuzium contenderent. Interim rumore diſſipatum fuit, Sultanum ingentem claſſem inſtruere, qua Armuzium debellaret. Albuquercius, & ſi non valdè rumori fidem habebat, id tamen conſilio prætendit, vt ſine Regis offenſione arcem firmius muniret, & ciuitatem præſidio, nè à fide deficere poſſet, omninò nudaret. Dixit enim, omnibus vrbis tormentis ſibi opus eſſe, vt facilius hoſtes, qui expectabantur, ab vniuerſa vrbe propelleret. Itaq; tormenta & munitiones ex vrbe & ædibus regijs in arcem deportandas curauit. Reges autem cæcos in Indiam, nè propter multiplicem Regum prolem in vrbe motus oriretur, miſit. Quindecim enim Reges oculis orbati à regni procuratoribus, in ædibus regijs, cum vxoribus & liberis incluſi ſeruabantur, quib. omnia ad victum neceſſaria Principes, qui Regis nomine regias opes pro libidine tractabant, largè præbebant. Hoc erat præmium Regibus à maleficis hominibus conſtitutum, quoties iure regio liberius, quàm rectores ipſi vellent, vterentur. Præfecti nanque tyrannide conſtituta, ex hac regia ſtirpe puerum deligebant, cuius nomine regnum in ſuam poteſtatem redigerent. Hic verò in regia ſede locatus, ſi aliquid moliri cum regia libertate vellet, oculorum aſpectu priuabatur, & alius in locum Regis cæci eidem calamitati, ſi liber eſſe vellet, obnoxius, vt regium nomẽ obtineret, aſſumebatur. Hæc autem tyrannidis minimè ferendæ materia inter ipſos tyrannos diſſenſiones peſtiferas excitabat, & cauſam ipſi ciuitati ſæpenumerò grauiſſimæ cladis afferebat. Hos reges cæcos, partim vt memoriam tam immanis ſceleris extingueret; partim vt turbulentiſſimæ diſſenſionis materiam amputaret, Albuquercius Garſiæ Norognæ commiſit, vt eos in Indiam deportaret: vbi iubebat, vt eis omnia magnificè præberentur, quę ad victum & elegantiam regiam pertinerent. Sed in hoc tam felici rerum omnium, vt homines iudicare poterant, ſtatu, Albuquercius aut ſenectu-

Albuquercij ſtratagema.

15. Armuzij Reges excæcati.

Horrenda tyrannis.

Alf. Albuquercij

nectute, aut nimio labore confectus, in lentum morbum incidit, qui in dies ingraueſcebat. Cùm igitur ſibi mortem appropinquare iudicaret, arcis præfecturam Petro Albuquercio, cuius virtutem & ingenium multis in locis perſpexerat, & quem nouerat eſſe & Regi Armuzienſi, & ciuitati vniuerſæ cariſſimum, præfecit, eumq; ad fidem, & vigilantiam, & æquitatem luculentiſſimis verbis excitauit. Res autem Armuzij eo ordine conſtituit, vt non facilè perturbari, & à ſtatu dimoueri poſſent. Multa etiam, quæ ad Indiæ ſtatum firmandum vtilia videbantur, effecit. Animum verò ſuum ſacris ſanctiſſimis expiauit, & teſtamentum fecit, nec aliquid prætermiſit, quod ad religionem procurandam, & rem ſuam cõſtituendam aliquá ex parte pertineret. Mira deindè eum cepit cupiditas in India moriendi. Vrbem præterea Goam, cuius ipſe conditor erat, aſpicere, antequam è vita diſcederet, vehementer optabat. Regem deindè per Petrum Alpoem ſalutauit, fidemque dedit, ſe illi loco parentis, quamdiu in vita maneret, futurum. Petrum deindè Albuquercium, quem Armuzij in arcis & vrbis cuſtodia relinquebat, illi vnicè commendabat. Se tamen ſpem magnam habere dixit, fore, vt vbi primùm ex eo morbo, ſi ita DEO viſum eſſet, emergeret, Armuzium rediret, vt illi poſſet amorem, quo eum proſequebatur, officijs oſtendere. Rex illius deſiderio lachrymas profudit, reſponditque, ſe illum perpetuò in loco patris obſeruaturum, operamque daturum, vt à nemine ſtudio & pietate erga Regem Emmanuelem vinceretur. Ea tamen ſpe interim, quam illi Albuquercius oſtendebat, Armuzij repetendi ſe mirificè ſuſtentari. Hoc facto Albuquercius, vt ſalutationes deuitaret (omnia namque humana officia faſtidierat) nauem conſcendit, & vela fieri iuſſit. Cùm ab vrbe quatuor paſſuum millibus abeſſet, reliquos claſſis nauarchos, qui non tam citò ſoluere potuerunt, biduò in anchoris expectauit. Eò Rex Armuzij rates cum multis fructibus, & commeatu, & muneribus ad illum miſit. Ille Legatos hilari fronte,

morbus lethalis, & quæ deindè ſubſecuta.

& vultu, & cum humanitatis egregiæ ſignis acceptus officia Regis amantiſſimi eſſe ſibi gratiſſima confirmauit, & Legatum, & nautas atque remiges benè acceptos, & muneribus ornatos à ſe dimiſit. Oram verò Indiæ prætervectus, nauis quædam parua ad nauem illius acceſſit. Illa vehebatur nuncius cum literis, quas Cide Alles, & quidam Iſmaëlis Legatus Dio ad illum ſcripſerant, quibus nunciabant, Lupum Suarium Aluarengam ab Emmanuele miſſum fuiſſe, qui illi ſuccederet, & illum (quod eis facinus indignum videbatur) in Luſitaniam reuocaret. Quod ſi is parere nollet, Regum ſuorum opes offerebant, quibus facillimè tantam à ſe iniuriam propulſaret. Is animum gratum habuit, officium aſpernatus eſt. Et tamen non mediocri animi perturbatione commotus (intelligebat enim, eam ſucceſſionem inuidorum opera conſtitutam fuiſſe) ſe continere non potuit, quin ſublatis in cælum manibus exclamaret. Proh Chriſte ſancte, inquit: quo me pacto poſſum ijs moleſtijs, quæ me circumuallant, expedire? Si Regi ſatiſfacio, in hominum odium incurro: ſi hominibus conſulo, in Regis offenſionem incido. Ad aras, ærumnoſe ſenex, ad aras, inquam, confugiendum. Hæc autem verba ſæpè repetebat, vt appareret, eum grauibus eſſe curis exulceratum. Deindè ſibi laborum omnium finem inſtare prænunciauit. Tandem vbi ad ſe redijt. Certè, inquit, mecum ſtatuo, Regem feliciſſimum diuinitus de multis rebus admoneri, & hanc ſucceſſionem non niſi motu & inſtinctu numinis ab illo conſtitutam fuiſſe. Morior enim, & ſi hoc tempore ſucceſſorem illius conſilio delectum non haberem, potuiſſet Indiæ ſtatus periclitari. Hæc ille cùm dixiſſet, animo conquieuit. Quò verò magis progrediebatur, eò morbus erat infeſtior. Literas interim perbreues ad Regem Emmanuelem in hanc ſententiám dedit. Has poſtremas literas cum frequenti ſingultu, & reliquis mortis certiſſimæ ſignis ſcribo. Filium vnicum habeo: quem peto pro meis in

Nuncius Albuquercio de ſucceſſore allatus.

Albuquercij oratio Pathetica.

Poſtremæ Albuquercij ad Emmanuelē literæ.

in tuam maieſtatem & amplitudinem præſtantibus meritis, tua magnificentia & benignitate complectare. Quæ tua cauſa geſſerim, opera ipſa teſtificabuntur. His literis vacillante manu cum magna difficultate conſcriptis, omnem rerum humanarum memoriam prorſus abiecit, & totam mentem ad res diuinas animo recolendas, & veniam flagitiorum à diuina clementia poſtulandam conuertit. Cùm verò multa mente recoleret, tum verò locum Ioannis, quo Chriſti cruciatus exponit, ſibi crebrò legi faciebat, crebriſque gemitibus, & alijs eiuſmodi ſignis, ſe ea lectione mirum in modum recreari demonſtrabat. Cùm oram Goæ legeret, famulum celoce celeriter inuehi præcepit, qui ex vrbe ſacerdotem, quo plurimùm fuerat in rebus diuinis vſus, euocaret. Is vbi venit, totam cum eo noctem in rebus, quæ ad ſempiternam vitam pertinebant, attentiſſima cogitatione pertractandis conſumpſit: & ſic ante lucem ex ergaſtulo corporis emigrauit. Vbi fuit in vrbem de illius morte nuncius allatus, non ſolùm Luſitani ſe lamentis dediderũt, ſed Saraceni etiam, & gentes reliquæ à noſtris ſacris alienæ, plangore & ciulatu vrbem compleuerunt. Tanta namque erat humanitate præditus, vt vtrum magis multi illius virtutem metuerent, an bonitatem amarent, eſſet explicatu difficillimum. In primis autem ius æquabile colebat, & fidem violatam acerrimè puniebat, neminique iniuriam fieri patiebatur. Fuit inſigni pudicitia. Vxorem nunquam duxit: filiũ vnicum ex ancilla ſuſcepit. Erat in laboribus tolerandis acerrimus, ita, vt homines nimio interdum labore fatigaret: quos tamẽ magis exemplo, quam propoſitis minis ad labores excipiendos excitabat. Calumniatoribus erat infenſus, adeò, vt nemo auderet alicuius nomen apud illum falsò deferre. Conſilio plurimùm valebat: incredibili celeritate, quæ ſtatuerat, exequebatur. Erat veritatis amantiſſimus, vanitatem & mendacium odio acerbo perſequebatur. Iniurias ſibi illatas animo maximo ferebat. Iracundia interdum

Alf. Albuquercij mors.

Eiuſdem mores.

efferebatur, ita tamen, vt in medio iracundiæ ardore, dictum iaceret (erat enim acutiſſimus) quo omnes, qui vultum illius extimeſcebant, à nimia conturbatione ad hilaritatem & riſum ſæpè traduceret. Non erat alienus à literis: & cùm otium erat, lectione ſacrarum præcipuè literarum oblectabatur. Vtrum magis belli, an pacis artibus excelleret, incertum eſt. Sic enim bellum adminiſtrauit, vt meritò ſummus imperator haberetur. Sic Rempub. multis in locis conſtituit, vt ſummus etiam Reip. moderator exiſtimari iure poſſet. Itaque omnes, qui tunc Goæ ſe tenebant, in illius morte ſe patre amantiſſimo orbatos eſſe querebantur. Fuit è naue cum incredibili pompa eductus, & exequiarum ſingulari magnificentia ſepultus: quanquam fletus eorum ſpiritum, qui funus procurabant, ſæpius intercluderet. Eius morte nunciata, luctus per oram Indicam peruaſit: multos Reges & Principes mœrore afflixit. In primis Xuranda Armuzij Rex animi dolorem multis lachrymis & veſte lugubri demonſtrauit. Rex Emmanuel illius mortem acerbè tulit, filiumque illius ad ſe continuò venire iuſſit. Appellabatur ille Blaſius Albuquercius. Rex ne tanti viri nomen ex animis elaberetur, ei patris nomen indidit, & pro Blaſio Alfonſum vocari præcepit. Eum verò, vt parentis merita poſtulabant, multis muneribus affecit, & ſplendidis etiam nuptijs ornauit. Sequenti anno alio funere principis inuictiſſimi vniuerſa Hiſpania luctu deformata fuit. Rex enim Fernandus, cuius nomen eſt immortalitati propter egregia facta conſecratum, in pago, quem Madrigaleium appellant, qui ad ciuitatem nomine Trogillium pertinet, graui morbo erat implicitus. Eum Emmanuel per Ioannem Rodericum Salam Meneſium ſalutauit, & de valetudinis eius ratione certiorem ſe fieri iuſſit. At Rex Fernandus die vigeſimo tertio Ianuarij, anno ſalutis M.D.xvj. mortem obijt. Vbi id Emmanuel per Meneſij literas reſciuit, literas ad Reginam illius vxorem, quam Germanam appellabant, & ad Fernandum Philippi filium, Fernandi regis nepotem, & ad

Exequiæ Albuquercij.

RES EVROPEAE

Fernandi regis Catholici mors.

Annus à Chriſto nato 1516.

ad reliquos Caſtellæ principes, quæ doloris indicium & officij, & amoris argumentum continebant, continuò miſit: & Meneſium, vt verbis literarum ſententiam vberius ſubſequeretur, admonuit, & quæ vellet, vt cum illis ageret, diligentiſſimè præſcripſit. Tum literas ad Rodericum Fernandium Almadam, virum ſumma prudentia præditum, qui tum Antuerpiæ Regis ipſius negotia gerebat, dedit, quibus pręcipiebat, vt cum de rebus omnibus, quæ vel in Gallia Belgica, vel in Germania fierent, admoneret, vt ad temporis conditionem conſilia regni dirigeret. Tum ad Maximilianum Imperatorem Caroli auum, cui Carolo Philippi filio Caſtellæ regnum iure hæreditatis obuenerat, legatum decreuit. Is Petrus Correa fuit, qui prudentiæ nomine non mediocrem apud regem locum obtinebat. *Emmanuelis ad Maximilianū Imp. lega.* Summa legationis erat, vt Carolus Iſabelam Regis Emmanuelis filiam vxorem duceret, & rurſus Leonoram cum Ioanne illius filio matrimonio copulari vellet. Legatus comiter acceptus eſt: literarum humanitas & officium fuit Imperatori gratiſſimum. Petrus tamen Correa, cùm nihil eo tempore tranſigi poſſet, Regis Emmanuelis permiſſu in Luſitaniam redijt. Hoc anno Leo Decimus Alfonſum Emmanuelis filium in Cardinalium collegium cooptauit. *Iſabelæ Canonizatio.* Et Regi etiam conceſſit, vt Iſabelæ, Dionyſij Portugaliæ Regis vxori, fœminæ ſanctiſſimæ, cuius diuina virtus fuerat admirandis ſignis à Chriſti numine comprobata, honores in Luſitania publicè vt reliquis diuis haberentur: & vt equitum Iacobenſium, & Ciſtercienſium magiſtratus, abſque ipſius pontificis maximi priuilegio, ei, cui Reges Portugaliæ vellent, aſſignarentur. Hæc omnia propenſa Pontificis ipſius in Emmanuelem voluntate, & opera, & induſtria Michaelis Syluij, qui tunc apud Pontificem Emmanuelis legatus erat, & ipſi Pontifici propter ingenij magnitudinem gratiſſimus, conceſſa ſunt. Dum hæc gerebantur, Lupus Suarius Aluarenga munus difficillimum adminiſtrabat. *RES INDICAE* Albuquercio namq; ſucceſſerat, ad cuius virtutem aſpirare non

Suarij res geſtæ.

Legatio ad Coulamenſem Regem.

poterat. Attamen non ſegniter rebus gerendis incubuit. In primis autem Coulamum legationem decreuit, quæ pacem cum Regina, quæ tunc regnum filij pueri nomine, qui in illius tutela erat, gubernabat, æquis conditionibus firmaret. Conditiones autem fuerunt, vt illa Templum nomine Diui Thomæ Apoſtoli dedicatum, quod Saraceni eo tempore, quo Antonio Salæ necem attulerant, diſturbarant, ſuis ſumptibus inſtauraret, & templi vectigalia reſtitueret, & octoginta millia pondo piperis pro bonis, quæ Luſitanis erepta fuerant, perſolueret: & vt, antequam cum Saracenis tranſigeret, Luſitanas naues expediret, & omnibus conſtituto precio piperis numerum, qui in eas poſſet imponi, ſine vlla fraude venderet. Claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, comparauit: pacem cum Calecutij Rege, quæ fuerat ab Albuquercio facta, confirmauit: Cananoris motus, qui fuerant excitati, compeſcuit. Dum Goam reuertitur, tempeſtas ſubitò coorta eum Anchediuam petere compulit. Inde Alexium Meneſium cum octo nauibus, vt oram Arabię perluſtraret, & inde Armuzium claſſem in hyberna deduceret, miſit. Goam reuerſus, conſilium iuſſu Regis Emmanuelis habuit, vtrum expediret vrbem diruere, & inſulam omni præſidio vacuam hoſtibus relinquere, an potius eſſet magis è Republica eam tueri. Non enim Albuquercij inuidi ceſſabant illi non ſolùm viuo, ſed manibus etiam illius, atq; adeò ſepultis reliquijs dolorem inurere, & vrbem illam eſſe communibus rebus inutilem oratione contendere. Nam multis pòſt annis in eo perſeuerabant, vt laudibus illius oblatrarent, & omnia, quæcunq; geſſerat, nullo conſilio geſta fuiſſe contenderent. In conſilio tamen decretum fuit, Goam eſſe firmo præſidio confirmandam, & vrbem omni ratione muniendam: quod ipſe Suarius ſententia ſua confirmauit. Cochimum deinde reuerſus, claſſem, qua in Sinum Arabicum penetraret, inſtruendam curauit. Fernandum Petreium Andradium in Sinam (ſic enim Emmanuel imperauerat) cõtinuò

Publica de Goa ciuitate conſultatio.

tinuò miſit. Is cum tribus nauibus Zamatram contendit, & ad Pacem naues appellens, Regem de ſuo aduentu per Ianimum Rabelotum, quem ibi reperit, certiorem fecit. Ille Rabelotum & hoſpitaliter, & honorificè cum ſummis honoribus accepit. Pax fuit inter illum & Andradium Emmanuelis nomine cõſtituta, & locus, in quo Luſitani arcem ædificarent, aſſignatus: inde Malacam petijt. Commeatu, & rebus alijs comparatis, in Sinam nauigare inſtituit: ſed tempeſtatis aduerſæ reflatu Malacam redire coactus fuit, vbi Raphaelem Pereſtrellum, qui è Sinarum regione veniebat, offendit: à quo de Sinarum moribus, de legibus & inſtitutis, de manſuetudine in hominibus inſita multa percepit. Georgius Brittius Malacæ præfectus Henricum Lemiũ in Martabanum Peguenſis regni portum miſit, vt inde commeatum conueheret. Eſt autẽ Pegu latiſſima & fertiliſſima regio, in India vlteriore vltra Gangem, ea parte, quæ ad Solis occaſum ſpectat, ſita; quæ inde Malacam procurrit, & orientem Solem verſus, mare, quod ad Sinam ex quadam parte pertinet, attingit. Is nauem, quæ ex Peguenſi portu ſoluerat, vi cepit. In eodem verò portu conſiſtentem Saraceni, quorum nauis capta fuerat, latrocinij & immanitatis inſimulant. Rex claſſem comparat, qua nauem dominis reddere compellat. Lemius tribus diebus prælium ſuſtinuit: naues non paucas depreſſit: multos homines occidit, ſed naufragium tandem fecit. Nauis enim erat peruetus, & tormentorum contentione conuulſa, & diſſipata, vim aquæ admiſit: & ita demerſa repentè fuit. Ipſe Lemius cum ſexaginta Luſitanis ſcapha & lembo quodam Samatram contendit. Sed ſcapha & lembo tempeſtate diſiectis, & ad littus alliſis, octo & viginti Luſitani fluctibus hauſti ſunt: reliqui cum Lemio in Pedirenſe regnum ſe contulerunt, vbi fuerunt à Rege cum ſingulari humanitate tractati. Alexius autem Meneſius tempeſtatibus impeditus, quo minus diu Arabiæ oram peragraret, Armuzium ſe contulit, vbi omnia Suarij mandata ſumma diligentia

Pax inter Pacenſem Regem & Luſitanos.

Martabanũ portus.

Pegu regnum.

Lemij prælium & naufragium.

tia confecit: & cum primum per anni tempus licuit, in Indiam reuerſus eſt. Dum hæc in India geruntur, Emmanuel in Luſitania propagandæ religionis ſtudium non intermittebat: & cùm intelligeret, in AEthiopia Çongi regionem quotidiè magis Chriſti diſciplinis illuſtrari, vt opus præclarè inſtitutum, rectius abſolui poſſet, ſacerdotes alios ad Regem Alfonſum, cum libris & muneribus, quibus hominem multò acrius ſtudio religionis incenderet, miſit. Rex eo tempore, quo ſacerdotes & Emmanuelis famuli, qui ſimul miſſi fuerant, in Congi fluuium penetrarunt, aberat bellis implicitus contra Reges ſtipendiarios, qui ab illo defecerant. Fuêre tamen interim noſtri in oppido, quod Sonum appellant, ſatis benignè à Regijs accepti. Rex bello ex animi ſententia confecto rediens, ſacerdotes cum amoris eximij ſignis excepit, Emmanuelique pro tantis beneficijs immortalem gloriam precatus eſt. Noſtri ſacerdotes virtutem ipſius Alfonſi Regis in cælum laudibus efferebant. Erat enim in ſceleribus vindicandis acer, & in egentium inopia ſubleuanda benignus, in regni opibus ſtabiliendis induſtrius, in moribus atque vita continens, in religionis ſtudio ſanctus, atque tam inſigni pietate præditus, vt cælum ſemper intueri videretur. Siue enim ius diceret, ſiue cum populo ageret, ſiue belli conſilium, ſiue pacis iniret, ſemper Deum in oculis & conſpectu proponebat, omniaq; ad illius gloriam reuocabat. Literarum ludos aperire iubebat, magiſtros magna mercede conducebat, vt pueros non literis tantũ, ſed multo etiã magis ſtudio pietatis imbuerent. Ipſe verò tempus, quod illi a negótio publico vacabat, in literis conſumebat. Euangeliorum ſententias innumerabiles, & prophetarum oracula in ore ſemper habebat. Nam & lectione perpetua multum in ſanctarum literarum ſtudio profecerat, & quæcunque à ſacerdotibus audierat, in illius memoria penitus infixa permanebant. Frequentes ad populum conciones habebat, quibus illũ ad pietatem, & religionem ardenter incitabat. Erat ingenio

RES AFRICANAE.

Chriſtianiſmi per Aethiopiã incrementum.

Alfonſi Congenſis Regis laudes.

genio

genio acri,& memoria firma prædirus. Quinq; libros Luſitanarum legum cùm diligenter euolueret,legum quidem ſapiētiam, & ordinem atque diſciplinam reipub. laudauit: ſed rebus etiam minutiſſimis leges certas inuentas eſſe,non facilè probabat. Itaque hanc legum exactiſſimam diligentiam irridens, de Luſitanis quæſiuit, quænam pœna eſſet ijs, qui in terra pedem ponerent, ſtatuta. Regem verò Emmanuelem tanta abſens fide colebat,vt ſæpè diceret,ſe nullam eſſe de rebus humanis voluptatem percepturum, antequam in Luſitaniam veniret, vt ad Emmanuelis pedes prouolutus, illi ſe totum addiceret. Quòd enim cæleſti luce frueretur,quòd verum Deum coleret,quòd ad immortalem vitam aſpiraret, id totum eſſe Emmanueli Regi clariſſimo atque ſanctiſſimo in acceptis referendum. *Iudicium Congenſis Regis de Luſitana Nomothesia.*

Eodem anno Frãciſcus Valleſius,Galliæ rex, legatum ad Emmanuelem miſit, cum literis officij pleniſſimis. petebat autem ab illo,vt ſe ſocietatis fœdere,quam tũc cum aliquot principibus in aliorum perniciem faciebat,alligari permitteret.Emmanuel reſpondit,ſibi Regis potentiſſimi voluntatem ſemper fore gratiſſimam, & omnia, quæ ſalua fide, & Chriſtiani Regis officio poſſet, cauſa illius libentiſſimè facturum. A bellis tamen, quæ Chriſtiani principes inter ſe gerebant,vehementer abhorrere.Sibi namque in animo eſſe, Saracenis,ſi poſſet,perniciem & interitum machinari. Chriſtianis verò principibus bonam mentem & animorũ concordiam, cum bonorum omnium amplificatione precari. *RES EVROPEAE Gallica ad Emmanuelẽ legatio.*

Sub id tempus tres Sarmatæ, viri apprimè nobiles,in Luſitaniam Emmanuelis viſendi gratia venerunt.Illius namque fama illas regiones cum hominũ admiratione peragrabat. Tempore enim,quo reliqui principes Chriſtiani, huius tanti nominis obliti,acerbiſſimis odijs ſtimulati,in mutuam perniciem ruebãt, & furore cæci, opes hoſtium,qui Chriſtianis opibus imminebant, in dies amplificabant, erat illius Regis laus illuſtrior, qui pacem cum Chriſtianis principibus vnicè colebat, nec vllis præmijs allici poterat, vt *Triũ nobiliũ Sarmatarũ Emmanuelis videndi cauſa in Luſitaniã profectio.*

cum vllo principe funeſtiſſimi belli ſocietatem iniret, & tanto ſtudio bellum in Africa, & India, cōtra Chriſtiani nominis hoſtes compararet. Ad hæc addebant, iter in nationes vltimas apertum, Indiam ſubactam, multas Orientis nationes ſub imperium ſubiunctas, maximas Arabum, & Perſarum, & AEgyptiorū claſſes deuictas, neque tam illuſtres victorias humanis viribus, aut vlla valdè magna potentia conſequutum, ſed, vt conijci poterat, Chriſtum, cui ille tota mente ſeruiebat, pro illius amplitudine dimicare. Hæc & alia multa in hanc ſententiam cùm vulgò iactarentur, apud Regem Sarmatiæ, qui eodem ſtudio bellum continenter cum Turcis, & reliquis Chriſtianæ religionis hoſtibus gerebat, & nobilitatem in armis, & optima diſcipline continebat, præcipuè laudabantur. Hoc tres illos adoleſcentes nobiles incitauit, vt è tam longinquis terris in Luſitaniam illius videndi gratia venirent, & ſimul ab illo peterent, vt eos manibus ſuis equeſtris dignitatis inſignibus ornare vellet. Sibi namque omnia in armis feliciter euentura confidebant, ſi à Principe tam diuinis virtutibus ornato eam dignitatem adipiſcerentur. Quod petebant, impetrauerunt, ipſiusque regis manibus ornati, & inſtructi, multiſq; munerib. affecti in patriam rediere, & quacunq; iter faciebant, regis ipſius virtutem & magnificentiā ſummis laudibus efferebant. Hoc anno cum Rex Feſſenſis crebras excurſiones in agrum Arzilæ feciſſet, & multas prædas abegiſſet, ciuitas in magnam carnium penuriam redacta fuerat. Ioannes Coutignus vt hoc incommodum resarciret, in opulentum pagum propè Alcaſſarquibiriū ſitum, qui propter itineris longinquitatem, nihil ſibi à Coutigno metuebat, cum ducentis & quinquaginta equitibus, cùm tota nocte iter feciſſet, ante exortum Solis inuaſit: hoſtes nec opinantes oppreſſit: quinq; & quinquaginta tantùm (reliqui enim diffugerant) captiuos abduxit: mille boues cum multis equis & pullis abegit, eaque omnia cum maxima difficultate, propter fluuiorum altitudinē, qui ea nocte (imber enim ma-

RES AFRICANAE

Io Coutigni excurſio

maximus,& turbulenta tempeſtas extiterat)ſupra modum creuerant. Arzilam duxit. Præfectus Alcaſſaris quibirij repentè cum trecentis equitibus illius veſtigijs inſtitit.Sed imbres prælium diremerunt.Vix Coutignus pontem quendam tranſierat,cùm aquę quæ cãpos inundauerant, pontem operuerunt. Hoſtis verò metuens, ne,ſi vlterius pergeret, reditus ſibi minimè pateret,reuerſus eſt. Crebris eiuſmodi excurſionibus Coutignus hoſtes finitimos exterrebat, & agris populationes inferebat,quibus irritatus Feſſenſis Rex, maximum exercitum comparauit, vt Arzilam obſidione premeret.Triginta equitum millia, & peditum ſupra ſeptingenta millia coegit: cum ijs armatorum copijs, & multis tormentis & munitionibus Arzilam contedit:eamque vallo & foſſa cinxit:& crebras deinde turres excitauit, tormentaque diſpoſuit, & vrbem vehementiſſimè quatere cœpit, & cuniculos, quibus muros ſubrueret,inſtituit:operamque enixè dedit, vt,antequam auxilium obſeſſis afferri poſſet, vrbe potiretur. Coutignus tamen cum de illius aduentu certior factus eſſet, Nonium Riberium, qui regis Emmanuelis negotia in Hiſpania Bætica procurabat, & tunc ſe Malacæ tenebat,admonuerat,vt ſibi confeſtim multa, quæ ad obſidionem tollerandam neceſſaria videbantur,mitteret:Emmanuelemq; per literas de Regis Feſſenſis aduentu certiorem fecerat, copias diſtribuerat, ſtationes Ducibus aſſignârat, eas partes,quibus maius periculum imminebat, præſidio firmiore munierat, ſuos ad propugnationem multis verbis incenderat. Omnes erant in vrbis defenſionem acriter incitati. Riberius nihil cunctatus eſt, ſed omnia, quæ Coutignus poſtulârat, continuò miſit. Ioannes Maſcaregnas equitum leuis armaturę Magiſter,duas repentè naues inſtruxit,in quas centum & viginti equites,& pedites,qui nauibus vehi poterant,impoſuit: eiq; ſe comitem Nonius Maſcaregnas frater adiunxit.Alij duo fratres eorum,nempe Emmanuel Maſcaregnas,& Antonius Maſcaregnas Arzilæ ſub Coutigno militabant.

Arzilenſe bellum.

Arzilæ obſidio & oppugnatio.

Subſidia Arzilenſibus miſſa.

Ij cùm

Ij cùm Arzilam peruenerunt, iam vrbs viribus ſummis oppugnabatur. Nonius Riberius milites ducentos Malaca miſit: Duces duo viri nobiles erant, qui propter ſua in Regem Emmanuelem merita, ab eo beneficijs ſummis ornati fuerant. Cùm ijs alij veniebant eiſdem rationibus aſtricti: quos omnes Coutignus ſingulari comitate, & multis honoribus excepit, & illis ſtationem aſſignauit, quam inſita virtute tuerentur. Interim nec nocte neque die ab opere ceſſabat, foſſas tranſuerſas, quibus cuniculos exciperet, duci, muros quaſſatos refici, alios intra veteres muros excitari faciebat. Franciſcus Doria Genuenſis, frater patruelis Andreæ Doriæ, cuius tantum nomen in rebus maritimis extitit, operibus præerat: huic Rodericus Souſa, cognomento Cide, ſocius adiunctus erat. Hi ſingulare in ea obſidione ſpecimē virtutis & induſtriæ dederunt, ita, vt in oculis & ſermone omnium verſarentur. Reliqui quantum potérant, officio ſuo fungebantur, & ſingulari audacia omnibus ſe periculis exponebant. Hoſtes nullum obſeſſis laxamentum dabant. Erat autem hoc in Regis Feſſenſis animo penitus inſitum, vt, ſi non intra paucos dies Arzilam expugnaret, obſidionem ſolueret, nè deſidendo tempus fruſtrà conſumeret. Hoc illum ſtimulabat, vt oppugnatióni perpetuò acriter & vehementer inſiſteret. Itaque alij ſagittis & glandibus, vt mœnia propugnatoribus nudarent, contendebant: alij tormentis aſſiduè muros quatiebant: alij perfectis iam cuniculis, muris vaſa tormentario puluere referta ſubijciebant: feſsis deindè recentes & integri ſuccedebant, ita, vt res in vltimum diſcrimen adducta videretur. Noſtris tamen nec animus interim, nec induſtria ad repugnandum deerat: nec vllis telis, aut obiectis terroribus, loca ſibi aſsignata deſerebant, & indè vt hoſtes ſumma contentione propellerent, laborabant. Multi tamen interim vtrinque cadebant. In hoc ſtatu vrbs erat, cùm Rodericus Barretus cum nauigijs duodecim ex Algarbio aduenit. Huius aduentu tantus obſeſsis animus additus eſt, vt confiderent, ſe facillimè

Nouum Arzilenſium ſubſidium

limè in murorũ ruinis,ſi mœnia omninò corruerent, cũ hoſtibus aperto Marte cõgredi,aut intra cuniculos manum conſerre poſſe.In hac claſſe,ex eodẽ Algarbij regno Garſia Melius ſexcẽtos viros acres eduxit, & alij præterea ex Algarbienſi nobilitate non mediocria auxilia rebus communibus attulerunt.Quin etiam nautæ ex eadem Luſitaniæ parte non tantum nauigandi laude præſtantes,verùm & bellandi artificio non mediocriter eruditi,in vrbem obſeſſam nauibus ingreſsi, fortium hominum officio functi ſunt. Maur⁹ interim quidam captiuus ad hoſtes transfugit, & Feſſæ Regi nunciauit,vrbem eſſe validiore præſidio,quam ille ſuſpicari poſſet,firmatam.Is hoc nuncio perturbatus,obſidionem ſoluere voluit:ſed fuit ab Rege Mequinezio fratre ſuo,nè id faceret,impeditus.Iacobus interim Lupius Siqueira cum nauibus triginta iuſſu Emmanuelis aduenit: & ſic tandem Reges ſublata obſidione diſceſſerunt.Coutignus eos equites, qui tunc Arzilæ inuenti fuerant, eduxit, & hoſtium agmen poſtremum carpſit,& nonnullos occidit,& aliquot etiam viuos cepit.Hoc tempore Ioannes Gondiſſaluius Camara,inſulæ Materiæ præfectus, grauem ſibi iniuriam à Rege Emmanuele factam querebatur,qua offenſus,inſulã, & domicilium,& opes, & vectigalia deſerere, & alias ſibi extra Luſitaniæ ditionem ſedes deligere parabat. Iuriſdictionem enim inſulę,quę fuerat maioribus ſuis attributa,ſibi ereptam,aut,quod idem valebat, immi nutam fuiſſe dicebat: quod minimè ferendum eſſe iudicabat. Cùm verò ex inſula profectus, in Algarbium aduerſis tempeſtatibus iactatus eſſet, & Arzilam obſideri intellexiſſet,ſeptingentos milites magna mercede conduxit,& ſumma celeritate Arzilam contendit.Sed eo iam tempore Reges caſtra mouerant:qui tamen redituri multis cum maiore apparatu videbantur. Nobilitas quæ tunc Arzilæ morabatur,ſumptibus exhauſta, in Luſitaniam redire properabat. Eos Coutignus retinere non poterat.Hoc Camara animaduertens,duplex militibus ſtipendium propoſuit,ſeque tempus omne,

Aliud ſubſidium.

Arzila obſidione ſoluitur.

Ioh.Camaræ ex indignatione officium erga Emmanuelẽ regem ſingulare.

mne, quod Coutigno videretur, in ea vrbe manſurũ aſſeruit: neque commiſſurum, vt vllo in loco quiſquã ſuum erga Deum & Regem officium deſideraret. Hoc exemplo multos homines nobiles in vrbe retinuit. Hæc non indigna relatu eſſe ſtatui, vt intelligi poſſit, quorſum Luſitanorum querelæ erga Reges ſuos erũpere ſoleant. Vt enim delicati filij de parentum iniuria ſæpè conqueruntur: ita Luſitana nobilitas leuibus interdum cauſis irritata, de Regibus, à quibus enutrita eſt, graues querimonias habet. Attamen in ipſa rei indignitate, cùm id caſus poſtulat, opes ſuas Regum cauſa libenter effundit, & vitam in diſcrimen ſalutis inijcit. Camara verò, poſtquam officio ſuo perfunctus cum dignitate fuit, Hiſpalim conceſſit, vndè fuit ab Emmanuele literis benignè & amanter ſcriptis reuocatus. Sub idem tempus, in morte Ataidij fortiſſimi viri iactura inſignis facta eſt. Apud hunc nonnulli Arabes Oleidemetenſes in Marochienſis regni finibus conſtituti, qui tributum Emmanueli Regi pendebant, queſti ſunt, quòd Arabes quidam Xerquienſes eorum agros vaſtarent, & grauiſſimas illis iniurias inferrent. Ataidius autem fœdere aſtrictus erat, ad vim, ſi quis eis inferre maleficium vellet, omni contentione propulſandam. Ij verò Xerquienſes, contra quos fœderati Ataidij opem implorabant, erant viri nobiles & animoſi, & in rebus bellicis exerciti, qui ſtipendiarij Emmanuelis fuerant, & tamen ab eo defecerãt, & vltra Marochium caſtra mouerant, & finitimos agros vaſtabant, multiſque iniurijs Mauros Regi Emmanueli ſubſiditos opprimebant. Ataidius qui eos explorarent, continuò miſit. Exploratores, illos ad radices montium, qui Clari nominantur, caſtra poſuiſſe referunt. Decimo igitur nono die Maij anni eiuſdem M. D. XVI. Ataidius cum equitibus quadringentis & tringinta, & paucis peditibus ex vrbe profectus eſt, ita tamen, vt quò intenderet, nemo ſuſpicari poſſet. Cùm verò circiter triginta paſſuum millia progreſſus eſſet, ad Dabidenſes Mauros peruenit: tũc Garabi-

Bellum Marochiẽſe.

Ataidij exercitus.

Garabienſes etiam Mauri copias ſuas adduxerunt. Mauri, qui cum Ataidio inde profecti ſunt, ad quatuor equitum millia fuêre. Indè in terram, quam Alguz appellant, peruenit. Eſt autem ea tellus plana, & ſumma fertilitate prædita, & Marochienſi agro finitima, quam flumen, quōd Alguz appellant, alluit. Ibi Arabum mulieres & imbellem turbam reliquit, primiſq; tenebris profectus, eò peruenit, vbi Rahus Benxamutius, qui erat vir fortiſſimus, magnumque in Ducibus nomen apud Arabas obtinebat, caſtra fixerat. Ibique cùm ex improuiſo hoſtes adoriretur, nemo fuit, qui reſiſteret. Cædes ingens edita fuit: ſolus Benxamutius cum paucis euaſit. Ataidius cum maxima præda regredi cœpit. Primum agmen Lupus Barriga ducebat: Aluarus Ataidius Regium ſignum præferebat: ipſe ſubſidijs aciem poſtremam firmabat. Cùm verò Marochio quatuor paſſuum millibus abeſſet, aliquot horis in loco ſatis amœno (æſtus enim erat ardentiſsimus) cum exercitu conquieuit. Ibi Rahus Benxamutius cum ſeptuaginta equitibus primùm, deindè cum multis alijs, qui ad opē illius conuenerant, caſtris obequitauit. Tum Arabas cum Luſitanis fœderatos nominatim compellans, admonuit, vt occaſionem tam præclaram nè prætermitterent. Si Chriſtianos iſtos, inquit, occiditis, Mahumeti rem gratam facietis, gentem veſtram tyrannide liberabitis, religionem à vobis violatam Luſitanorum ſanguine expiabitis, & nomen virtutis egregium propter tam præclarum facinus obtinebitis. Agite fratres, agite commilitones, cras Safinium recuperabimus: perendiè Azamorem capiemus: Luſitanorum memoria ex Mauritaniæ finibus exterminata, veſtrum nomen ab obliuione vindicabit. Cùm hæc maximis vocibus diceret, noſtri eo ordine, quo inſtructi fuerant, progrediebantur. Fœderati nullum ei reſponſum dabant, imò cum præda ad primum agmen ſe conferebant, vt à periculo longius abeſſent. Vxor quædam illius, Hota nomine, ſingulari ſpecie & pulchritudine fœmina, quam is perditè ama-

Alguz terra.

Luſitanorũ victoria

Rahi Benxamutij ad Luſitanorum fœderatos oratio.

amabat, capta ferebatur, quæ illum nominatim inclamauit. Is continuò ſubſtitit. Illa à Ducibus facultatem poſtulauit cum viro colloquendi. Cùm id impetraret, Rahe, inquit, Benxamutie, quoties mihi dixiſti, te, nè me captiuam duci conſpiceres, maxîmum vitæ diſcrimen aditurum? Captiuam modò duci vides, & id tamen pateris? Vbi nunc eſt amor priſtinus? Vbi data fides? Vbi virtus eximia, quam tibi frequenter arrogabas? Is ad hæc, Dies, inquit, longa eſt: victoria in numinis diuini beneficio, virtus in brachij mei robore conſiſtit. Illa verò puluerem manu in altum proiecit: tum addidit, Verborum tuorum fidem aura diſpellit. Abi igitur, & alia vxore, quam mihi longè, vt video, præponis, vt lubet, fruere. Ego interim vel de tua perfidia, vel de timiditate, quorum vtrumuis turpius viro ſit, non facilè dixerim, perpetuam querimoniam habebo. Is ſibi continuò calceum detraxit, eumque in illam coniecit. Hoc autem ſigno, vt in more gentis poſitum erat, ſe fidem, quam dederat, minimè violaturum, confirmauit. Deindè ad equites ſuos conuerſus, multa cum lachrymis & luctu diſſeruit, vt eos ad miſericordiam alliceret. Si, inquit, vos amor vnquam afflixit, ſi decus ad contemptum mortis incitauit, ſi vitam meam caram habuiſtis, opem vulneri, quod mihi amor inflixit, afferte: periculum à me dedecoris eximij propulſate: vitam meam ab imminenti fato defendite. Hanc enim mulierem ſi captiuam duci videro, diu vitam cum tanto dolore atque turpitudine retinere non potero. Cogitate prætereà, quantis Mahumetem prophetam ſanctiſsimum meritis obligabitis, ſi pro lege illius præliũ inieritis. Hæc cum diceret, eos ad certamen acriter incitauit, & ipſe in agmen poſtremum inuectus, præliũ atrociſsimum iniuit, ita, vt noſtri illius impetum ægrè ſuſtinerent. Alfonſus Norogna tunc in poſtremis hoſtem magna virtute repellere contendebat. Huic Ataidius ſubueniens: Noli, inquit ridens, Mauros meos, quos multis laboribus alui, internecione delere. Par enim eſt, vt aliquot in ſemen relinquamus. Abi igitur in pri-

Hotæ Mauræ cũ Rabo Benxamutio marito colloquium.

Rabi Benxamutij ad equites ſuos oratio.

Prælium atrociſsimum.

in primum agmen, ego poſtremam aciem tuebor. Gener inuitus atque recuſans, imperio tamen coactus, in agmen primum diſceſſit. Ataidius equum alium (is enim, quo vehebatur, erat nimia laſſitudine confectus) aſcēdit: tum ſic hoſtes ſuſtinebat, vt ordinem minimè perturbari permitteret: ita deinde agmen cogebat, vt interdum eſſet opus, acie conuerſa in hoſtes impetum dare. Hoc cùm non ſemel fieret, Rahus guttur illius nudatum conſpicit: lorica namque ea parte diſſoluta fuerat. Itaque pilo maxima vi coniecto guttur illius transfixit: & ita vir egregiè fortis, qui tam multas clades hoſtibus intulerat, vno ictu concidit, ruinaque ſua noſtrorum aciem perturbauit. Incidit enim continuò tumultus, quo noſtri miſerandum in modum periêre. Quidam enim Alfonſum Norognam, quidam Alfonſum Ataidium ducem depoſcebant. Tantaq; partis vtriuſque contentione certatum fuit, vt quaſi in trāquillo ſtatu Reipubl. cùm ciues ambitione prȩcipites, ſeditionem concitant, ita illi in tanto diſcrimine diſſiderent: vſq; adeò, vt parùm abeſſet, quin hoſtibus relictis, ipſi inter ſe funeſtiſſimum prælium cum inſigni furore & amentia committerent. Hanc perturbationē Mauri fœderati cùm cernerent, cum hoſtibus ſe, vt Rahus admonuerat, coniunxerunt, vt tantæ prædæ participes fierent. Sic autem Luſitani fermè omnes & inſito furore, & ſociorū ſcelere, aut cæſi, aut capti ſunt: inter quos Alfonſus Norogna extitit, qui cum alijs viris nobilibus occiſus fuit. Hac victoria elati Mauri, plurimùm rebus ſuis confidere cœperunt: & quidam ab Emmanuele deſciuerunt, alij verò ſuſpenſis animis, quid caſus deindè ferret, expectabant. Nec enim credebant, viri tam fortis interitu, alium inueniri facilè poſſe, qui rem Luſitanam ea virtute defenderet. Rahus cum inſigni victoria & decore, & maxima præda, & quod ille rebus omnibus anteferebat, cum vxore chariſſima, diſceſſit, ita vt eum omnes admirarentur, & virtutem illius in cælum laudibus efferrent. Vxor tamen illi amoris gratiam exemplo memorabi-

Ataidij cædes.

Tumultus Luſitanorum & calamitas ex eo grauiſſima.

Alf. Norognæ cædes.

Maurorū victoria.

Amor & fides coniugalis eximia. li retulit. Nam poſt hanc victoriam, cùm Xerifius cum Feſſæ Rege prælium commiſiſſet, Rahus ab hoſte, quem fugientem perſequebatur, occiſus fuit. Hoſtis enim conuerſus, equo concitato, Rahum haſta trans- *Rahi mors* fixit. Hota viri funus cum multis lachrymis & eiulatu procurauit, & corpus illius in ſepulchrum magnis ſumptibus extructum intulit. Deindè nouem ſe diebus à cibo & potu continuit: & ſic tandem ſpiritum edidit: & ſuis mandatum dedit, vt ſe cum viro ſepelirent. Indignum namque ſtatuit, à viro, quem vnicè amârat, & à quo ardenter amata fuerat, aut morte, aut ſepultura diuelli. Emmanuel cùm ei de morte Ataidij, & de exercitus clade fuiſſet allatum, Nonium Maſcaregnam virum impigrum illi ſucceſſorem deſignauit. Eo tempore, quo illa clades accepta fuit, *Nonius Maſcaregnas Ataidio ſuffectus.* Iehabentafu fus in Luſitania verſabatur, negotijs implicitus. Qui vbi caſum miſerabilem reſciuit, non mediocrem ex eo dolorem accepit. Id autem illum præcipuè angebat, quòd metuebat, nè rex Emmanuel Maurorum ſcelere offenſus, reliquis deindè nullam fidem habendam cenſeret: quo facto cernebat, maximam rei benè gerendæ facultatem funditus interituram. *Iehabenta fuſi ad Emmanuelē Regem oratio.* Hoc cùm metueret, Regem obteſtatur, nè propter aliquorum perfidiam, de reliquis ſpem prorſus abijciat. Nullam eſſe gentem, ex qua non ſæpenumerò homines conſcelerati atque proditores exiſtant. Quod ſi, inquit, improborum ſcelus aliorum hominum fidem ſuſpectam fecerit, quo ſe conferent Reges? Cuius tandem operibus vti poterunt? Quam rem hominum auxilio deſtituti, ex animi ſententia gerent? Qui enim nemini fidem habet, nemini negotium vllum committet. Abdat ſe igitur in ſyluas, & regni procurationem omninò deſerat, opus eſt, qui vniuerſos homines, propter nonnullorum perfidiam, auaritiæ & proditionis inſimulat. Vt igitur nihil eſſe poteſt nimia crudelitate dementius: ita nihil excogitare poſſum diffidentia miſerabilius. Fateor equidem ſcelus immane eorum fuiſſe, qui ſocios prodiderunt, & aua-

& auaritia obcæcati, eis, quibus auxilium afferebant, crudeliſſimam necem attulerunt. Verùm non omnes ſceleris eiuſdem participes extitêre. Duces enim conſtat innoxios fuiſſe, qui, quantum in illis fuit, ſuos à ſcelere infando cohibuerunt. Multi præterea, quanta fide amicitiam Luſitanorum coluiſſent, in morte, qua nullum certius argumentum eſſe poteſt, apertè demonſtrârunt. Nam cum Luſitanis ab hoſtibus occiſi ſunt: & ij, qui ſe ſcelere contaminârunt, nunquam id feciſſent, niſi propter Luſitanorum in deligendo duce amentem & peſtiferam diſſenſionem, meritò rem perditam eſſe proſpexiſſent. Itaque cùm ſalutis deſperatio ex vna parte eorum animos occupâſſet, & ex altera ſpes ingentis vtilitatis oſtenſa fuiſſet, ſuperauit ſpecies vtilitatis honeſtatis ſplendorem, ita, vt mallent cum lucrô viuere, quàm cum fide mortem oppetere. Non purgo ſcelus, imò cenſeo, vt iure regio vtaris, & de ſceleratis debitum ſupplicium ſumas. Vtrunque enim regium munus eſt, & virtutis merita debitis ornamentis afficere, & ſeuerè in admiſſum ſcelus animaduertere. Sed hoc demonſtrare volo, non omnes in ſcelere fuiſſe, & intempeſtiuam ſeditionem improbis cauſam apertè ſceleris attuliſſe. Quare ſpes eſt, ſi proborum opera vti volueris, & q̃d eſt nonnullorum temeritate contractũ, ſeueriore diſciplina correxeris, fore, vt quod eſt damni factũ, cum ingenti lucro reſarcias. Fides mea multis in rebus ſatis perſpecta & cognita fuit. Vt enim tuæ dignitati ſeruirẽ, meis inſenſus & inimicus extiti, & pro tua amplitudine nullum vitæ periculum recuſaui. Quare ſi officia mea tibi grata ſunt, te ſuppliciter oro, vt mihi, cui, antequam meam in te fidem reb⁹ exploratam habuiſſes, multa crediditi, nunc poſtquam meis laboribus atq; periculis, quanta religione fidem colerem, documentum dedi, multò maiora committas. Confido enim futurum, vt opera mea multò plures Mauri ad nomẽ tuum adiungantur, quàm fuerunt illi, quos metus ſimul atque cupiditas ad breue tempus à tui nominis

ſtudio diſiunxit. Hęc cũ ſæpè, & ardẽti ſtudio dixiſſet, Emmanueli perſuaſit, vt vellet illius opera Maurorũ voluntates, metu perculſas, ad ſpem rurſus Regiæ benignitatis excitare. Itaque cum Petro Maſcaregna, qui tunc Safinium proficiſcebatur, Iehabentaſuſum etiã miſit: qui in exitu menſis Iulij Safinium naues cum præſidio militum, cum armis & munitionibus appulerunt. Iehabentaſuſus literis continuò fœderatorum ducibus àduentum ſuum ſignificauit. Hi maximis lætitiæ ſignis, quàm gratus eſſet omnibus illius aduentus, paſſim demonſtrabant. Erat enim ille egregiè fortis, & bellandi peritiſſimus, ita, vt omnes, qui ſub illo militabant, quaſi ad exploratam victoriam ducti fuiſſent, valdè confidenter in hoſtes impetum facerent. Multi ex Mauris fœderatis, accepta prius fide (timebant enim, ne propter Ataidij cædem, aliorum ſcelus ſibi fraudi eſſet) in vrbem venerunt: quos omnes Nonius Maſcaregnas ſcelere liberauit. Hi multis promiſſis fuerunt in ſtudium Regis Emmanuelis multò acrius incitati. De ſupplicio eorum, qui ſcelus immane ſuſceperant, dubitatum in conſilio fuit. Erat enim ingẽs multitudo: de omnibus ſupplicium ſumere, erat difficillimum. In paucos commune omnium ſcelus vindicare, iniquum videbatur. Præterea timor erat, ne, ſi tunc aliquid acerbius in animaduertendo fieret, tumultus orirentur, & multorum animi à nomine regis alienarentur. Quare viſum fuit, ſupplicium in aliud tempus magis commodum reſeruari, & omnes ſceleri affines interim diſſimulanter notari, vt aliquo prætextu paulatim abſumerentur. Hoc anno Regina Maria filium perperit, cui fuit Antonij nomen impoſitum. Sed puer mortem ſtatim obijt, & Regina ex partu grauiter & periculoſe laborauit. Sub idem tempus vna nauis ex his, quas Carauelas vocant, quæ è Luſitania ex Algarbij regno Arzilam veniebat, fuit, antequam in Arzilæ portum intraret, à piratis Mauris capta. Luſitana claſſis, quæ in portũ ſubducta fuerat, propterea quòd æſtus deceſſerat, illi opem afferre non

Antonius Emmanueli naſcitur

Carauela Luſitana capitur à Mauris.

non potuit. Franciſcus Soueralis, vir fortiſſimus, qui ea vehebatur, antè quàm in prælio multis vulneribus confectus occumberet, res memorabiles effecit: octo & viginti viri atque mulieres capti ſunt. Non multis pòſt diebus Gundiſſaluus Vaſcius itinerum ductor, vir animi maximi, qui cùm fuiſſet Maurus natione, & religione Mahumetanus, impiam ſuperſtitionem execratus, ad Chriſti ſe nomen & fidem adiunxerat, in Tingitanam vrbem ſe contulit, vt opera ſummi cuiuſdam Chirurgi crus, quod illi in bello confractum fuerat, ſanari poſſet. Vix ſanitatem recuperarat, cùm nauem conſcendit, vt Arzilam, in qua vrbe domicilium habebat (deſiderio enim magno videndi vxorem & filios tenebatur) repeteret. Magiſter enim nauis dabat fidem, fore, vt intra tres horas nauem ſaluam in Arzilenſi portu conſtitueret. Sed cum ventus deficeret, duæ longæ Maurorum naues in inſidijs collocatę, in illā inuehuntur. Is quamuis eſſet vir in armis acerrimus, non tamen arma tunc, neque præſidium vllū, quibus hoſtes repelleret, habebat: & cū ſibi moriendū eſſe neceſſariò cerneret, ſi in manus hoſtium perueniret, in ſcapham deſiluit, vt remis periculum declinaret. Captus tamen cum paruulo filio fuit. In nauē ſimiliter (nemo.n. inerat ea, qui reſiſtere poſſet) hoſtes ingreſſi, viros & mulieres, qui ea vehebantur, Tetuamū abduxerunt. Mulieres vim & libidinem à corporibus ſuis lachrymis & ingentis pecuniæ promiſsis cohibuerunt. Pretio autem perſoluto, omnes cum viris, qui ſimul capti fuerant, in libertatem reſtitutæ ſunt. Solus Gundiſſaluus Vaſcius, quamuis ingentem pecuniam pro redemptione illius multi viri nobiles offerrent, & Mauri eſſent auariſsimi, nō potuit in libertatem vindicari. Erant enim hoſtes in illum, propter deſertam Mahumetis nefariam & impiam ſuperſtitionem, vehementer infenſi. Itaque cruciatus in illum diros excogitant, & primùm filiū in illius cōſpectu dilacerāt, quem ipſe vt ſuppliciū libenter pro Chriſti gloria ſubiret, verbis exhortatur. Illius deinde manus atque pe-

Gundiſſalui Vaſcij captiuitas & illuſtre martyriū.

des duobus aſſeribus fibula coniunctis, atque diſcluſis alligant, & illum verberibus concidunt, & vngulas euellunt, atq; vt diutius torqueretur, ita corpus paulatim carpunt, vt non celeri morte doloribus acerbiſſimis finis imponeretur. Is interim omnem à corpore dolorem nomine Chriſti ſæpius inuocato depellebat, & illi gratias agebat, quòd ſe tanto beneficio cumularet. Neq; enim ſibi clarius in hac vita munus concedi potuiſſe dicebat, quã vt pro illius nomine, qui tantos in Cruce pro generis humani ſalute cruciatus pertuliſſet, vitam cum inſigni cruciatu profunderet. Neq; ſolùm ſupplicijs oblectari videbatur, verũ & ſupplicibus verbis flagitiorum veniam poſtulabat. Hoſtes fidei conſtãtia perturbati, multò grauiora animis ſupplicia perferebãt. Non poterant enim pati, omnes ſuos conatus, quos ad illius virtutem frangendam & debilitandam comparauerant, ad nihilum recidiſſe. Itaque flagrabant furore & amentia: & quò ille conſtantius in fide permanebat, & fortius cruciatus contemnebat, eò illi magis animis efferebantur, & vehementius illum nouis cruciatibus oppugnabant. Cùm verò Chriſtũ in ſupplicijs laudari, & Mahumetis nomen lacerari perſpicerent, linguam illius præciderunt: qui tamen ipſo ſpiritu, qui è vultu & ex oculis eminebat, eorum immanitatem & impietatem refutabat, & clariorem triumphum tacitus ex eorum crudelitate victor agebat, quàm verbis dicere potuiſſet. Mente enim tunc cũ Deo clarius euulſa lingua loquebatur, & magnificentius Chriſti numini vota perſoluebat, quàm ſi ſummis humanæ eloquentiæ viribus hoſtes exterreret. Biduo hæc cruciamenta inuicto animo pertulit, & ſic tãdem in cælum è corporis vinculis expeditus immigrauit. Is fratrem habebat, qui ſimiliter ſeſe ad Chriſti nomen applicuerat, & poſt aliquot annos ab hoſtibus captus, in acerbiſſimo cruciatu, pro Chriſti religione fortiſsimè tolerato, clariſsimam mortem oppetiuit: & ita fratris veſtigijs inſiſtens, idem virtutis præmium in cęlo conſequutus eſt. Dum hæc in Luſitania & Africa

Gundiſſaluij frater martyr.

RES INDICAE. Luſitanici

gerun-

geruntur, Fernandus Gomecius Lemius, quem Alfonſus Albuquercius ad Iſmaelem Perſarum Imperatorẽ legauerat, cum ſuo comitatu quadraginta camelis, quẽ regij ad eam rem præparauerant, inuectus, quacũque iter faciebat, erat à principibus, qui Iſmaëli parebant, hoſpitaliter acceptus. Eum autem deducebat q̃dam Iſmaëlis dux, Habraimus Bea nomine, qui cùm Carmaſam perueniret (ea fuerat olim ciuitas valdè frequens & opulenta, & propter rebellionem, Iſmaëlis iuſſu vaſtata, in cuius tamen arce militum præſidia collocata erant) Iſmaël eum prohibuit, ne vlterius ipſius iniuſſu progrederetur. Interim Iſmaël equos, qui in alia ciuitate alebantur, ad ſe perduci imperauit. Poſtridiè noſtri Iſmaëlis permiſſu Carmam peruenére, quæ ciuitas eſt muris, & vallo, atque foſſa munita. Indè in templum magnis ſumptibus ædificatum, prope fluuium latiſsimum, qui tellurem varijs aquarum deriuationibus valdè fertilem & amœnam reddit, deducti ſunt. Quacunque autem iter faciebant, erant à ducibus honorificè accepti, & omnibus rebus ad victum neceſſarijs largè atque munificè donati. Cùm verò Caixamum perueniſſent, quæ ciuitas eſt mœnibus egregiè munita, multisq; rebus opulenta, Mirabucaca, qui tunc Iſmaelis exercitum imperio cõtinebat (Is autem Goæ Albuquercium Iſmaelis nomine ſalutauerat) cum legatis regis Daquemenſis, atque Zabaimi, Idalcami, qui apud Iſmaelem verſabantur, cum magno equitum & peditum comitatu illis obuiam prodijt. Ibi decem dies commorati ſunt. Inde corporibus iam ab labore refectis profecti, decem iuſtis itineribus ad Iſmaelis caſtra (in campo namque verſabatur) tandem perducti ſunt. Antè tamen, quam in caſtra peruenirent, Regiæ præfectus, cuius ſtatus erat ampliſsimus, & opes immanes, eis obuius factus eſt, et tantiſper illos ſermone periucundo & humano detinuit, dum illorum ſarcinæ, quæ à camelis ferebantur, accederent. Tunc eorum tabernacula prope ſua figi præcepit, illisque conuiuium inſtrui imperauit. Vix

ad Iſmaelem legati hodœporicon.

Carmaſa ciuitas.

Carma Ciuit.

Caixamũ.

Iſmaelis Sophi caſtra.

Conuiuiũ Præfecti Regiæ Perſicæ.

Luſitani legati cũ Sopho colloquium.

in ſellis conſederant, cùm eis Iſmael munera ſatis largè in conuiuium miſit. Cùm ad eum locum peruenẽre, ſupra mille, vt arbitrabantur, milliaria confecerant. Regis verò caſtra locata erant in campi planicie, montibus excelſis & editis multa niue coopertis incluſa. Numerus tabernaculorum quinque & triginta millium fuiſſe dicebatur: Equites ſupra centum millia: magnus etiam mulierum numerus, & famulorũ innumerabilis turba illis caſtris continebatur. Poſtridie Iſmael venatum profectus, octo millia equitum duxit: modico tamen omnes interuallo ab eo diſtabant. Illi tantùm, qui eum conuenire volebant, propius accedebant: explicatoque negotio, cuius cauſa venerant, abſcedebant continuò, & in ordinem reducebantur. Præfectus Regiæ dimiſſus eſt, vt legatos lautè acciperet. Is, vt ornatius eſſet conuiuium, aliorum etiam regum legatos inuitauit. Multis dapibus, & maxima vini copia, & cantibus, & ſymphonia celebratum conuiuium fuit: omneſque tandem, qui fuerant inuitati, veſtibus bombycinis auro intertextis donati ſunt. Cõuiuium fuit à diei principio ad veſperũ perductum. Iſmael interim à venatiõe reuerſus, prætèr tabernaculũ vbi conuiuiũ celebratur, tranſiuit. omnes egreſſi ſunt, vt eum ſalutarent. Is Luſitanũ legatũ alijs veſtib. atq; muneribus ornauit. Nõ multis pòſt diebus legatus intromiſſus eſt, vt legationẽ exponeret. Iſmael illũ in tabernaculo pulcherrimè facto, quod auri miro fulgore ſplendebat, & in loco ſublimi aureis veſtibus inſtrato, Regibus & principib. qui illi parebant, ſtipatus expectauit. Literas hilari fronte accepit, legatum cũ ſocijs ſedere iuſsit: tum de valetudine Pontificis Maximi, de ſtatu & amplitudine multa quæſiuit. Deinde de Regis Emmanuelis morib. ætate, conſuetudine, de illius imperio, de filiorũ numero percontatus eſt. Poſtremò de Alfonſi Albuquercij morib. atq; virtute, de armorũ ſtudio, de pacis inſtitutis nõ pauca etiã cũ ſingulari ſignificatione, humanitatis interrogauit. Munera deinde, quæ legatus illi Albuquercij nomine deferebat, ac-

cepit,

cepit, & quàm grata illi eſſent, multis ſignis oſtendit. Poſtquam verò iucundo ſermone tempus aliquod cũ legato comiter inſumpſit, menſam inſterni, & dapes apponi iuſſit: aliam verò menſam conquiſitiſſimis epulis extructam propè ſuam legatis & principib. qui aderant, ſimiliter apparari præcepit. Celebratur omnium ſermone conuiuium. Mahumetis interim vinum vetantis iuſſa contemnuntur: aquã vino admiſceri ſummum nefas exiſtimatur: maiorib. inuicem poculis inuitantur. Dux quidam inſtat, & vrget, & per Iſmaëlis vitã conuiuas obteſtatur, vt totum vinũ hauriant. Iſmael maximum poculum vino plenum oſtẽtabat, &, num ſatis oppletum eſſet, interrogabat: deinde totum, quaſi præclarum facinus ederet, ebibebat. Tum ſe iactabat, quòd ille ſolus tantũ vini hauſiſſet, quantum illi oẽs, qui aderant, bibere minimè potuiſſent. De menſa dapes & vinum, ſi quid eſſet quod ſuauius videretur, legatis mittebat. Multis interim iocis inter ſe ludebant, & omni ratione dabant operam, vt animos ab omni cura ad hilaritatem traducerent. Nullis cæremonijs, nullis myſterijs erat locus relictus. Conuiuium cùm duabus ante meridiem horis inſtitutum fuiſſet, ſub occaſum ſolis finitum fuit. Legati alijs veſtibus atq; muneribus ornati, & in tabernacula dimiſſi ſunt. Caſtra interim frequenter mouebantur, ſed idem ſemper cultus, & inſtitutum vitæ permanebat. Legatis tandem reſponderi placuit. Summa legationis tria capita continebat. Primum erat, Regem Emmanuelem cupere cum illo ſocietatem coire, ita, vt eoſdem amicos & inimicos haberent. Et quia nouerat, illi cum Turcarum Imperatore, & cum Sultano AEgypti bellum eſſe, ſe ad idem bellum opem, quam maximam poſſet, allaturum. Alterum caput erat, vt Iſmaël ad amicitiæ fœdus confirmandum, legatos in Luſitaniam ad Emmanuelem mitteret. Albuquercium enim operam daturum, vt ij commodiſſimè Armuzio in Luſitaniam nauigarent. Poſtremũ erat, quo Albuquercius ab Iſmaële poſtulabat, vt Perſas, qui Zabaimo Idalcamo in bel-

Epulũ ab Iſmaële Sopho legatis præbitum.

Legatiõis Luſitanicæ capita.

lo contra Luſitanos operam nauabant, reuocaret: & deinceps eis, bellis, quę contra Luſitanos mouerentur, interdiceret. Reſponſum eſt ad primum caput, Verba cum factis minimè conſentire. Si Rex Emmanuel amicitiam illius expetebat, cur Armuzium, quæ ciuitas Iſmaëlis imperio tenebatur, & illi tributum ex fœdere pendebat, Luſitanorum armis occupari, & præſidijs ſuis teneri permittebat? Quod verò ad legatos attinebat, viam eſſe longinquam & periculoſam, multiſque difficultatibus impeditam. Sed ſe anno ſequenti bellũ Turcis illaturum, & famam belli, quam ſperabat in Luſitaniam peruaſuram, vice legatorum futuram. Bello verò contra Selymum profligato, tum demum ſigna in Arabiam ſe inferre cõſtituiſſe: ad quod bellum nullius ſe Regis ope indigere. Si vellet Albuquercius amici officio fungi, auxilium quod in Arabicum bellum offerebat, in bellum, quod contra Catiſam & Baharẽ, ciuitates in intimo ſinu Perſico ſitas, quæ ab illo defecerant, moliri ſtatuebat, reſeruaret. Tunc enim opus ſibi Albuquercij auxilio propter Armuzij vicinitatem, fore. De militibus verò, qui ſub Zabaimo militabant, ſibi liberum non eſſe. Primum enim, milites, qui paſſim extra imperij ſui fines vagabantur, eſſe legibus ſolutos, imperioq; illius aſtringi non poſſe. Deinde ſibi cum Zabaimo Idalcamo amicitiæ fœdus eſſe, quod ſine ſcelere nefario violari non poſſet. Se tamen ad illũ literas daturum, quibus hortaretur, vt Luſitanos bello minimè laceſſeret. Poſtremò ſe ducibus ſuis, qui mare Perſicum nauigabant, præcepiſſe, vt Albuquercium vnicè colerent, illiuſq; voluntatem nunquam offenderent, ſed omnia potius amicitiæ conſtantis officia illi præſtarent. Reliqua verò ſe literis & ſermone, quem cum legato habiturus erat, vberius explicaturum. Hæc quidem tunc reſpondit, paucis autem pòſt diebus caſtra mouit, & montes, qui in ambitũ duodecim paſſuum millibus patebãt, exercitu circunducto cinxit. Deinde cum paulatim vndiq; beſtiæ pellerentur, in campi planiciem, quam montes omni ex parte claudebãt,

Iſmaëlis Sophi ad legationem reſponſum

Iſmaëlis Sophi venatio.

com-

compulſæ ſunt. Tum legatum cum ſocijs, & paucos præterea viros primarios accerſit, deinde ſagittis maximum earum numerum confixit. Poſtremò aduncum gladium diſtrinxit, quo multás in duas partes vno ictu diſſecuit, & quandam ſecundum longitudinem vno tantum vulnere diſcidit: erat enim ſummis viribus, & ſingulari in armis dexteritate præditus. Tandem cædendi labore defatigatus, reliquis, vt beſtiarum ſtragē ederent, permiſit. Interim verò cum legato ſermonem iucundiſſimè conferebat, & quomodo Emmanuel venaretur, & quo ſtudio nemora & ſyluas peragraret, interrogabat. Deinde quatuor millia paſſuum progreſſus, piſcationi operam dedit: & ipſe manibus ſuis retia iaciebat, & noſtris piſces humaniſſimè porrigebat, omniq; ratione, pugnabat, vt eos omnibus facilitatis ſignis ad ſui ſtudium alliceret: quod quidem non erat ſimulatione aliqua fraudulenter elaboratum, ſed in natura illius penitus inſitum. Erat enim natura clemēs, & à curis triſtiſſimis alienus, & in omni genere ſermonis vrbanus atq; iucundus. Indè motis caſtris, in loca amœniſſima, hortis atq; pomarijs ordine ſingulari cōſita peruenit. Cupiebat enim, vt noſtri regionis amœnitatem oculis aſpicerent, vt omnia laudibus in Luſitania celebrarent. Deindè cùm legatus inſtaret, vt ſe miſſum faceret, ab illo petiuit, vt Tauriſium concederet, & ibi eum opperiretur. Se nanq; velle legatum ad Albuquercium cum illo mittere. Luſitanos pecunia & muneribus varijs affecit, eosq; duci cuidam commiſit, vt in vrbem illam deduceret. Decem autem itineribus Tauriſium peruenêre. Ciuitas eſt ædium magnificentia, & ciuium frequentia, & diuitiarum abundantia, & telluris fertilitate, & amœnitate illuſtris & clara. Eam multi Chriſtiani Armenij incolebant, qui Luſitanos Chriſtiani nominis coniunctione frequenter inuiſebant, multisq; notis egregiæ cuiuſdam voluntatis inſitam in eos caritatem demonſtrabant. Ciuitatis autem rectores & Principes nullum in eos officium prætermittebant. Poſt 20. dies (legatus enim, quem Iſmael

Piſcatio Iſmaelis Sophi.

Tauriſij Ciuit. deſcriptio.

mael mittere decreuerat, in grauiſſimum morbum inciderat) iuſſi ſunt indè diſcedere, & regionem natura fertilem, & cultura nitidam peragrare, donec tandem Caixam ciuitatem opulentiſſimam peruenirent. Indè Zirazium 15. itineribus deducti ſunt. Hyems erat, & viæ niuibus oppletæ iter impediebant, ita vt eſſet neceſſe, à multis viam, qua noſtri progrediebantur, aperiri. Ex ea ciuitate Dux cum magna equitum multitudine, vt reliqui duces atq; præfecti in omnibus vrbibus, in quas legatus intenderat, facere ſolebant, obuiam illi prodijt. Fuêre ibi ſimiliter benignè & ſatis hoſpitaliter accepti. Vrbis princeps interuenit, cuius aduentu feſti dies agitati ſunt, & noſtri multò lautius & magnificentius epulati. Legatus, quem Iſmaël ad Albuquercium cum literis ad Emman. Regem deſtinauerat, eò tandem cū muneribus varijs aduenit. Inter alia munera, quinque pulcherrimos equos ephippijs aureis & argenteis, cum emblematis admirabili fulgore collucentibus & veſtibus bombycinis inſtratos ad Emman. mittebat: & auream galeam, & multa aurea & argentea vaſa ſingulari opere perfecta. Indè Laram profecti ſunt: è Lara Armuzium tandem traijciunt eo tempore, quo iam Alfonſus Albuquercius obierat, & Lupus Suarius Indiā regebat. Literæ, quas Emman. Iſmaëlis legatus ferebat, erant in hanc ſententiam ſcriptæ. Regi magno, ſublimi corona prædito, maximo Principum Chriſtianorum decori & ornamēto, magnanimo, feliciſſimo Portugaliæ firmamento Salutem. Facinora tua ſunt cum roſis odoris ſuauiſſimi iucunditate conferenda. Has literas ſcribo, vt ex illis intelligas, me tibi felicitatem cū dignitatis amplificatione non minus, quàm ſi frater meus eſſes, optare. Velim ſcias, domeſticum quendam meum in Indiam iuiſſe, vbi tuus magnus, & laudatus, & à te ſummo conſilio ad tantum munus obeundum delectus Imper. verſabatur. Is famulum illum noſtrū, & illius comites benignè complexus eſt, omniaq; illius officia in eos conſtitêre: quod ego non mediocre amoris argumentum iudicaui. Id me mouit, vt virum è meis

Caixa Ciuit.

Zirazium Ciuit.

Iſmaelis ad Albuquercium Legatus & munera.

Lara ciui.

Iſmaelis ad Emmanuelem literæ.

meis domeſticis & familiaribus Soleimanum nomine, ad illum legarem, vt inſtitutam amicitiam fortius confirmaret. Cupio igitur, vt mutuis literis & officijs hoc amoris vinculo arctius illigemur. Deus Omnipotens regium tuæ perſonæ decus, & amplitudinẽ, & Imperium, atq; familiam ſempiterno præſidio tueatur. Albuquercium verò literis ad illum datis, Imperatorum columen, maris Leonem fortiſſimum, maximæ virtutis virum, & alijs eiuſmodi titulis illuſtrabat. Addebat deindè: Vt cùm ſol exoritur, illius ſplendor eſt oculis iucundus, & vt odorum fragrãtia nares ſuauitate perfundit: ſic res à te geſtæ me ſingulari voluptate permulcent. Hoc eloquentiæ genere epiſtolam contexebat, voluntatemq; in illius ſtudium vehementer incitatam eſſe declarabat. Poſtremò ab illo petebat, vt aliquot artifices ſibi mitteret, qui tormenta conflare, & expolire poſſent. Similiter & Mirabucaca literis ad Albuquercium datis, laudes illius exaggerabat, & animum ſuum illius amore vehementer incenſum eſſe teſtificabatur.

Iſmaelis literarum ad Albuquercium argumentum.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVICTIſſimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER VNDECIMVS.

Sultani Aegyptij aduerſus Luſitanos in India bellum.

DVM hæc gerebantur, Sultanus magnam claſſem comparauerat, vt rurſus Luſitanos, ſi poſſet, Indię poſſeſſione pelleret. Ad id autem fuerat ab omnibus fermè Regibus Indiæ literis ſtimulatus, qui omnes opes ſuas illi ad id bellum præſtò futuras aſſerebant. Is & ſpe, quam illi Indiæ Principes afferebant, & dolore, quo illum vectigalium iactura conficiebat, inductus (opes enim magnas Luſitanorum armis amiſerat) claſſem viginti ſeptem nauium inſtruxit. In hac claſſe ſeptingenti Mameluci, in quibus totum militiæ robur conſiſtebat, & trecenti Turcæ, & mille Saraceni Tunetenſes atque Granatenſes inerant. Maximas præterea copias Indi Reges ei minimè defuturas oſtenderant. Tormentorũ & munitionum erat ingens numerus. Huic claſſi Soleimanum, natione Turcam, rerum maritimarum periti ſſimum, qui longo tempore ſub Turcarum Imperat. ſtipendia fecerat, & ab eo ad Sultanum transfugerat, præfecit. Is ex Heroûm ciuitate ſolutis anchoris in inſulam Camaram contendit: in curſu tamen

men triremem vnam amiſit. Mirhocemum verò, qui poſt amiſſam ad Dium claſſem, duas naues, & vnam roſtratam ſuis ſumptibus ædificârat, ſibi ſocium adiunxit. In ea inſula arcem inſtituunt, quam Sultanus Mirhocemo committi præceperat. In arcis ſtructura circiter annum conſumunt. Indè, vt Adenam oppugnent, diſcedunt. Rex enim illius vrbis Mirhocemi iniurijs offenſus, nè commeatus vllus in inſulam importaretur, propoſita capitali pœna vetuerat. Adenam verò Soleimanus & Mirhocemus diu atque vehementer oppugnârunt, & muri etiam partem tormentis diruerunt: ſed tanta vi fuerunt à ciuibus repulſi, vt cogerentur re infecta in inſulam redire. Indè Iudam, vt melius rei frumentariæ prouiderent, petiêre. Ibi hoſtili diſſenſione inter vtrunque ducem concitata, Mirhocemus Soleimani inſidijs oppreſſus interijt. Emmanuel de claſſis huius apparatu certior per literas ſibi Rhodo miſſas factus fuerat. Itaq; Lupo Suario præceperat, vt nō expectaret, dum ea in Indiam nauigaret, & ſe cum claſſe Regum coniungeret, ſed ipſe in Arabicum ſinum delatus eam euerteret. Suarius, vt imperata conficeret, diligentiam adhibuit. Itaque tres & quadraginta naues celeriter inſtruxit. Cum hac claſſe, in quam mille & ducenti milites Luſitani, & mille Indi conſcripti fuerunt, Goa ſoluit octauo die menſis Februarij, Anno ſalutis M.D.XVII. Zacotoram verò aquandi gratia petijt: Indè Adenam, vbi hoſtes conſiſtere ſuſpicabatur, inuectus eſt. At illi, vt dictum eſt, indè diſceſſerāt. Suarius naues in portu cōſtituit, & in vrbem globos conijcit. Tres ciuitatis Principes Mirhamiriami iuſſu, qui adhuc vrbis imperium tenebat, ad illum ſupplices cum clauibus accedunt, & petunt, vt vrbem Emmanuelis nomine, cui ſeruire deinceps ſumma fide & ſtudio volebant, in deditionem acciperet. Is oblatam ciuitatem repudiauit. Id enim, vt dicebatur, in mandatis acceperat, nè Adenam oppugnaret, néve, ſi ea ciuitas in deditionem ſponte ſua veniret, poſſeſſionem illius occuparet. Verùm mandata certa non poſſunt caſibus in-

Adenæ oppugnatio.

Mirhocemi cædes.

Claßis Luſitanica.

Annus nati Chriſti 1517.

Adenæ deditio repudiata.

incertis, quos temporum varietas & inconſtantia gubernat, accommodari. Quocirca maximo interdum animo opus eſt, ad conſilium cum rerum varietate commutandum. Nam cùm animus nimis iram abſentis Principis extimeſcit, multæ occaſiones elabũtur, quas amiſſas poſtea multi ſine fructu lamentantur. Quocirca Epaminondæ factum debitis laudibus ornatur, qui cùm tempus Imperij legibus definitum, illi expletum fuiſſet, Imperium tamen duobus menſibus contra leges, vt hoſtes bello frangeret, retinuit, cùm ſciret, eſſe ſibi capitale ſupplicium à ciuitate conſtitutum. Itaque maluit vitæ periculum adire, quàm nimia obedientia periculum nõ omni contentione à patria propulſare. Quod ſi Suarius feciſſet, ab eo Principe, cuius offenſionem metuebat, fuiſſet non mediocribus honoribus propter eam animi magnitudinem affectus. Interim verò, nè, quod ciues offerebant, negligere videretur, dixit ſibi eſſe in animo cum hoſte confligere, propterea non poſſe ibi in facienda pace tempus conterere, nè, dum in conditionibus ſcribendis immoratur, hoſtes effugiant. Se breui, vt confidebat, rediturum, operamque daturum, vt pax multò tunc commodius firmaretur. Commeatu ſibi tantùm, & magiſtris opus eſſe. Ciues hoc reſponſo lætitia incredibiliter elati ſunt, eamq; voluptatem, quam ex inopinata libertate perceperunt, multis ſignis indicârunt. Commeatũ verò largè ſuppeditârunt, & 4. magiſtros, qui mare illud Arabicum ſæpiſſimè peragrârant, Suario tradiderunt. Indè profectus vela dedit, & Aluarum Caſtrenſem cum Iacobo Pereira præmiſit, vt aliquẽ exciperent, ex quo poſſent exploratè cognoſcere, vbi hoſtium claſſis conſiſteret. Pereira nauem vnam cepit: ex captiuis autẽ cognouit claſſem hoſtium in Iudæ portu conſtitutam eſſe. Soleimanum verò in animo habere, rurſus Adenam oppugnare, & arcẽ Camarenſem perficere, deindè in Indiam, vt Luſitanos opprimeret, nauigare. Suarius cum oſtium ſinus Arabici intrare vellet, tempeſtate ſubitò coorta iactatus eſt, parumq; abfuit, quin claſſis vniuer-

Luſitanæ claſſis ex tẽpeſtate periculũ.

uerſa deprimeretur. Aluari Caſtrenſis nauis ingenti ſarcina grauata (tria namq́ue nauigia Caſtrenſis ceperat, & omnem prædam in nauem impoſuerat) fluctibus hauſta fuit, & omnes, qui in illa vehebantur, interière. Tempeſtate ſedata Suarius curſum tenuit, & antè, quàm Iudam perueniret, duodeuiginti Chriſtiani Veneti (hi erant fabri, qui hoſtium claſſem reficiebant, & cum ſeptem Turcis profugerant) ad eum deducti, narrant Mirhocemum à Soleimano occiſum fuiſſe, proptereà quòd eum Mirhocemus veneno tollere parabat. Claſſem verò in terram ſubductam, ciuitatem immunitam eſſe, infirmaq; præſidia ad vrbis defenſionem conſtituta. Hoc accepto nuncio Suarius accelerauit. Sed alia tempeſtas valdè turbulenta illum à curſu tranſuerſum deduxit. Nauis vna cum omnibus, qui in illa erant, fluctibus obruta fuit. Tandem cùm claſſis ad introitum portus appulſa fuiſſet, noſtri vlterius progredi propter frequentia vada non auſi ſunt. Ciuitas eſt in oræ mediæ Arabiæ interioris poſt ſinus aditum ſita. Solum eſt macrum & aridum: ciues non cibarijs tantùm, ſed aquis etiam aliundè importatis vtuntur. Locus propter religionem frequentari cœpit. Indè namque vrbs, quam Mecam nominant, vbi Mahumetis ſepulchrum viſitur, itinere diei vnius abeſt. Præterea locus, eò quòd in oræ medio ſitus ſit, eſt idoneus ad aromata, & reliquas Indiæ merces exponendas, quæ indè camelis in AEgyptum deportari ſolebant. Portus eſt propter breuia, & ſcopulos admodum frequentes, infeſtus. Vrbs non erat ita munita, vt obſidionem ſuſtineret. Domos tamen habebat ſublatas cœnaculis, & non minimis ſumptibus ædificatas. Suarius Alfonſum Meneſium, & Dionyſium Fernandium Melium portus altitudinem explorare iuſſit. Illi ſemitam eſſe perangustam, qua triremes poſſent intrare, renunciant: ſed hoc incommodum habere, quod propter varios & ancipites flexus, eſſet neceſſe latera crebris tormentorum ictibus exponi. Ex vrbe namq́ue & ex ſtationibus ad eam rem præparatis denſæ pilæ iaciebantur.

Alia tempeſtas.

Iuda ciuitas & portus.

Iudæ oppugnatio fru

ſtra tentata. tur. Habito conſilio, ſtatutum fuit, antequam tormenta, quæ erãt in ſtationibus in littore conſtitutis, adactis clauis impedirent, nè hoſtibus vſui eſſe poſſent: non eſſe cum tanto periculo vrbem oppugnandam. Vt autem id fieri poſſet, eſſe commodiſſimum, naues duas onerarias, & vnam roſtratam nauem Mithocemi, quę in portu conſiſtebant, incendere, vt, dum hoſtes alia cura auerſi, ignem reſtinguere conarentur, noſtri facilius id, quod cogitârant, efficerent. Ignis quidem coniectus fuit, & naues incenſæ. hoſtes nihilominùs à ſtationum & tormentorum præſidio minimè deducti ſunt. Itaque noſtri, qui in terram deſilierant, ſtationes oppugnare nō ſunt auſi. Claſſis interim magnum damnum ab hoſtibus accipiebat. Suarius igitur indè claſſem deduxit, & in Camaram curſum direxit. Sitis enim atq; fames multum noſtros vexabat, & non paucos interimebat. Inſulam verò habitatoribus vacuam offendit. Oēs enim metu in continentem profugerãt. Suarius in Aethiopiam Franciſcum Gaam, & Laurentium Coſmium cum illorum nauib. miſit. Qui tamen nullum ex ea regione commeatum importárunt, ita, vt ingraueſcente fame multi perirent. Ibi Odoardus Galuanus, qui ab Emmanuelę fuerat ad Aethiopiæ regem cum honorifica legatione miſſus, ſenio atq; morbo confectus, è vita migrauit. Suarius arce, quam hoſtes ædificârant, euerſa, ex inſula diſceſſit, & extra ſinum egreſſus, Zeilam aduectus eſt. Ea vrbs extra ſinū Arabicum, prope ipſius ſinus aditum in ora Aethiopiæ ſita, ciuibus frequens, & commercio locuples erat: ædes amplas & editas habebat. Gens erat è varijs nationibus eò confluentibus mixta. Et ſic eueniebat, vt pars nigro, pars verò candido colore, multi medio inter nigrum & candidum diſtincti, in ea verſarentur. Eam Suarius, vt indè cibaria pararet, fame coactus petierat. Multitudo claſſis metu diffugit. Viri militares, vt aditu noſtros arcerent, vrbis præſidio relicti ſunt. Noſtri cùm cernerent, armis, non precibus neque pretio famem ſibi depellendam eſſe, communi conſilio vrbem de-

Suarius in Camaram nauigat.

Odoardi Galuani mors.

Zeila Aethiopiæ ciuitas.

Zeilæ oppugnatio

debellare conſtituunt. Ea non erat cincta muris, aut turribus, & ſtationibus vllis munita. Itaque in terram deſiliunt. Primam aciem Garſia Coutignus, & Ioannes Sylueira ducebant. Poſtremam Suarius cum reliquis Ducibus agebat. Qui primi exierant, inſtructi reliquas copias expectabant. Sed id cùm lentius, quàm res poſtulabat, à Suario fieret, ij qui in terram egreſſi fuerant, conuitijs exagitati, moram ferre minimè potuêre. Exprobrabant namque illis hoſtes ignominiam in vrba Iuda ab hoſtibus acceptam. Ibi non minus liberali hoſpitio eos accipiendos eſſe dicebant, quàm à Soleimano accepti fuerant. Primi Gaſpar Syluius, & Arius Syluius, & Antonius Ferreira Fogaza, homines dedecoris inſolentes, qui laudis cupiditate mortem contemnebant, in hoſtes ruunt, reliqui omnes continuò ſequuntur. Hoſtes vndique confluunt, & conferti impetum egregiè ſuſtinent. Noſtros tamen & fames, & conuicium, & accepta ad Iudam macula acriter ſtimulabat. Itaque impreſſione facta hoſtes fundunt, multos cædunt, & reliquos in effuſam fugam conijciunt. Vrbs ad hunc modum omni præſidio nudata, noſtris prædæ relicta fuit. Simon Andradius miſit, qui Suario diceret (is adhuc ſe in claſſe tenebat) illum iam tutò poſſe in vrbem ingredi. Eſſe namque propugnatoribus vacuam. Id Suarius durius tulit, quàm Andradius opinatus fuerat. Exiſtimauit enim, eò quòd prælio non interfuerat, ſibi timiditatem & ignauiam obiectari. Itaque hominem ob eam cauſam aſperis verbis accepit. Vrbs direpta fuit. erat autem plena commeatu: è quo pars tantùm non valdè magna in naues impoſita fuit, & vrbs coniectis vndique flammis abſumpta. Hic vnus homo Luſitanus, qui remigio celocis præerat, cui celoci Georgius Quadra præfectus fuerat & à claſſe Odoardi Lemij diſiectus, in vrbis huius littore captus extiterat, vinctus aſſeruabatur. Tum demum vrbe direpta, in libertatem vindicatus eſt. Inde Suarius Adenam petijt. Ibi malo coactus intellexit, quòd conſilio proſpicere rectius fuiſſet. non

Zeila capta & ſpoliata.

Suarij imprudens factum.

eſſe præſens emolumentum ſpe futuri, quod in aliena fide conſiſtit, omittendum. Suarius enim, qui fiducia benignitatis, qua præ ſe Mirhamiriamus tulerat, cibaria Zeilæ comburi iuſſit, eorũ neceſſitate grauiſſimis ſe difficultatibus implicatum ſenſit. Cùm enim Mirhamiriamus exploratum habuiſſet, illum in eo curſu nihil memorabile geſſiſſe, & claſſem imminutam reducere, & magnam exercitus partem abſumptam eſſe, & hominem etiam contemnere ex eo tempore cœpiſſet, quo claues vrbis repudiârat, acceptæ libertatis immemor, illum commeatu iuuare noluit, & aquam malignè & auarè præbuit. Hac inopia compulſus rurſus in Aethiopiam tranſmiſit, vt ex vrbe, quam appellant Barboram, quæ Zeila octoginta paſſuum millibus abeſt, cibaria pararet, & in illis oris aquaretur. Inde cum hominum, & nauium iactura, & non mediocri dedecore Armuzium petijt. Nec enim Adenam præſidio Luſitano muniuit, neque Sultani claſſem incendit, neque Iudam expugnauit, neque Matthæum Regis Aethiopiæ legatum in loco Aethiopiæ tuto, vt fuerat iuſſus, expoſuit: claſſem quaſſatam, & homines, qui tempeſtatis vim, & hoſtium crudelitatem, & mortem, quam fames & ſitis multis attulerat, euaſerunt, multis incommodis vexatos adduxit. Antequam verò Armuzium perueniret, Alexium Meneſium, qui claſſem, quæ erat in Luſitaniam profectura, inſtrueret: & Lupum Villalupienſem celoce in Luſitaniam, vt quod in ea nauigatione parum feliciter geſtum fuerat, enunciaret, miſit. Celocis magiſter erat Petrus Vaſcius Vera, nauigandi peritiſſimus. Huius celocis aduentus maximam in Luſitania admirationem cunctis incuſſit, cùm cernerent, adeò paruum nauigium tot maria emenſum, eos fluctus & tempeſtates ſuperaſſe, quibus maximæ naues, omnibusque rebus inſtructiſſimæ ſuccumbunt. Suarius Armuzij rebus ordine conſtitutis, in Indiam nauigauit. Ibi Antonium Saldagnam, qui eo anno Olyſippone cum claſſe quinque nauium ſoluerat, offendit. Is, vt cum maiore claſſe mare Arabicum

Barbora Ciuitas.

Celocis ex India in Luſitaniã aduentus.

bicum obſeruaret, & regionibus illis acre bellum inferret, & Fernandus item Alcaſoua, vt vectigalia tractaret, & quæſtoribus præeſſet, miſſi ab Emmanuele fuerant. At ipſius Suarij claſſis, præter alia incommoda, erat etiam diſſipata. Quædam enim naues ad Melindem ventis delatæ ſunt: quædam Mozambiquem petierunt: quidam verò nauarchus intra ſinum Arabicum, in oppidum AEthiopiæ aduectus fuit, vbi ab Hieronymo Oliueria fuit occiſus. Oliueria namque ſe ignominia ab illo fuiſſe affectum querebatur. Ad eam verò cædem, ſocium ſibi quendam virum audacem nomine Menendum Alfonſum, aſciuerat. At eques quidam fortiſſimus, nomine Ioannes Rodericus Pelagius, qui in eadem erat naui, Menendum Alfonſum in vindictam illius ſceleris confeſtim occidit, Oliueriam autem, quòd eſſet vir nobilis & gratioſus, vinctum Prætoris iudicio reſeruauit. Hic exitus parum felix fuit claſſis illius, quæ tantam ſui expectationem concitârat. Suarius autem, cum iam, vt ſcriptum eſt, pacem cum Coulami regina confeciſſet, & cuperet in ea vrbe arcem ædificare, Hectorem Rodericum, virum ſanè fortem, antè, quàm in Arabiam nauigaret, Coulamum miſerat, illique in mandatis dederat, vt Reginæ diceret, ſibi opus eſſe domo munita, in qua Luſitani contra Saracenorum iniurias tuti eſſe poſſent: nè ſimilem cladem illi, qua Antonius Sala abſumptus fuerat, acciperent. Id Regina non grauatè conceſſit. At Rodericus, quamuis domum ſe ædificare ſimularet, arcis fundamenta iaciebat. Saraceni cum id animaduerterent, ciues admonebant, vt principio tyrãnidis obſiſterent. Arcem illam eorum ceruicibus imminere, iugumq; principibus imponi, quod ſi vellent poſtea à corpore repellere, futurum, vt in ea contentione operam fruſtra conſumerent. Principijs obſiſtendum, maliq; naſcentis radices euellendas. Adultam enim peſtem exſecari difficillimum. Artes Luſitanas notas eſſe: per ſpeciem fœderis & amicitiæ, dominationem quæri: domus amplioris obtentu arces excitari:

Suarij claſſis incommoda.

Arx Coulami ſub dom⁹ prætextu ſtruitur.

Saracenorum de Luſitanis querelæ & monita.

homines nihil hoſtile ſuſpicantes libertate ſpoliari, omnibusq; tandem bonis euerti. His ſermonibus ciues ſolicitabant, & Reginæ ipſius aures ſæpius obtundebant. Illa verò cum ſciret Luſitanos & graues amicos & inimicos eſſe, maluit amicorum fidem experiri, quã inimicorum odiũ periclitari. Memoria repetebat, quã pœnam Rex Calecutij perfidiæ & inconſtantiæ pertulerat, & quantis præſidijs Rex Cochimi propter egregiam in Luſitanos fidem, ſtatum ſuum munierat. Itaq; nullis ſermonib. à fide ſemel data deduci potuit. Opus interim creſcebat. Regina verò cum filio, vt bellum, ꝙ cũ rege Trauãzoris (quod regnũ erat Coulamo finitimum) motũ fuerat, adminiſtraret, ex vrbe diſceſſerat. Saraceni tunc vigilantius plebem in Luſitanum nomen incitabant, & diſcordias ſerebant, vt tumultus oriretur, quo poſſet opus impediri. Sed Hectoris Roderici prudentia ſingularis extitit. Sic enim ſuos inſtituit, vt conuitijs laceſſiti, nullum verbum acerbius emitterent, ſed omnia moderatè ferrent. Eos præterea ita continebat, vt in vrbe minimè vagarentur. Cùm rectoribus præterea ciuitatis familiaritatem contraxerat, ita vt (ſic enim Regina imperauerat) illi opes ſuas ad præſidium, vbi opus eſſet, obtulerint. Interim Regina bello confecto in vrbem regreſſa, omnes motus repreſſi ſunt, & arx ad ſummum perducta. Dũ Suarius Arabicum mare nauibus peragrabat, Goterrius Monroius, qui Goæ præfectus erat, Fernandum Monroium fratrem ſuum, vt Suarius ſtatuerat, in Maldiuenſes inſulas miſerat, vt naues ex Arabia venientes exciperet. Ioannes Gundiſſaluus Albicaſtrenſis, qui triremi cuidam præerat, cum illo profectus eſt. Hi duas naues Coiequij viri potentiſſimi multis opibus onuſtas ceperunt. Ioannes præterea Monroius cum nauibus quinque iuſſus ab eodem Goterrio fuit oram Chaulis ſpeculari. Hi nauem vnam, quæ ex Arabia veniebat, in fluminis oſtio, quod Maim appellant, cepêre. Dux arcis in eo loco ſitæ decem longas naues, vt in noſtros inuaderent, ſumma celeritate comparauit. Prælium

Prudẽtes.

Conſtãtes.

Hectoris Roderici prudens inſtitutum.

Naues duæ captæ

Nauis vna capta.

lium inter vtramque claſſem dubia victoria commiſ- ſum fuit. Hoſtes tamen cùm graue damnum accepiſ ſent, reuerſi ſunt, quos noſtri (pugna namq; periculoſa & anceps extiterat) inſequi noluerunt. Ioannes Monroius vltra progreſſus, Chaulem petijt. Aluarus Madu reira, vir Luſitanus, qui Goæ vxorem & domicilium habebat, metu pœnæ (virum enim Luſitanum occide rat) in continente apud Saracenos exulabat. Is in eo cur ſu ad Ioannem Monroium ſe contulit. Monroius illi fidem dedit, ſe illi veniam, ſi Goam redire vellet, impetraturum. Is pro tanto beneficio ingentes illi gratias egit. Cùm verò oſtenderet ſe ob inopiam ſummis difficultatibus implicari, fuit, cùm omnes de ſuo in id beneficium contuliſſent, ducentis numis aureis ſubleuatus. Finxit tunc ſe in terram deſcendere velle, vt veſtes, quibus indigebat, emeret. tantùm autem abfuit, vt redire vellet, vt potius, quantum in illo fuit, noſtris interitum moliretur. Monroius oſtium fluminis, quod Chaulem alluit, præteruectus, in quindecim naues lõgas, quas Melichiazius ornârat, incidit. Fuit vtrinque magna contentione dimicatum. Sed cùm Monroius vnam cepiſſet, & propugnatores in mare metu perterriti deſiluiſſent, reliquæ hoſtium naues in fugam verſæ ſunt. Madureira verò, vt pro beneficio gratiam referret, ad Mirhalum Zabaimi Idalcami ducem adiuit, illumque admonuit, vt in Monroium incurreret. Claſſem eſſe perexiguam, & facillimè expugnari poſſe. Septem ergo longas naues inſtruxit, quæ cùm in Monroium inueherentur, eas ille inuaſit, leuiq; prælio fudit fugauitque. Quæ tamen tanta remorum concitatione à periculo ſeductæ fuerunt, vt nullã Monroius capere, cum eas inſequeretur, vllo modo potuerit. Sub id tempus Goa in ſummum diſcrimen adducta fuit: quod periculum ortum à libidine, conflatum odio & temeritate, crudelitate perfectum atque concluſum, magnam quidem peſtem atque perniciem attulit: maiorem tamen inferre potuiſſet, niſi præſenti Chriſti numine rebus propemodum euerſis occurſum fuiſſet.

Prælium nauale anceps.

Aluari Madureiræ ingratitudo & perfidia.

Luſitanorum victoria.

Pugna naualis.

Periculoſiſſimum Goæ bellũ.

Fernandus Calderia in Albuquercij familia educatus, Goæ vxorem duxerat. Nomen eius ad regem Emmanuelem delatum fuerat, quòd piraticam faceret, & ſine vllo diſcrimine ſocios Luſitani nominis & inimicos ſpoliaret. Emmanuel illum ad ſe perduci cõfeſtim imperauit. Is in Luſitania crimina diluit, & ita famã ſuam purgauit, vt Rex illum in Indiam liberum, & beneficijs auctum redire permitteret. Redijt verò in claſſe, qua Suarius in Indiam aduectus fuit. Naui autem, cuius nauarchus erat Goterrius Monroius, vehebatur. Ibi quadam offenſione non mediocri, vt Calderiæ videbatur, interpoſita, Calderia aſperè in Monroium inuectus eſt, eaque in eum maledicta congeſſit, quæ grauiter animum illius ſtimularunt. Igitur cùm Mozambiquem claſſis perueniſſet, nauem ſubitò conduxit, & Goam ea, qua potuit, celeritate contendit. Intellexerat autem Goterrium, dum Goæ verſabatur, vxori ſuæ oculos adieciſſe, & Henricum Taurum amoris illius impuri ſe ſatellitem atque miniſtrum præbuiſſe. Tauri igitur faciem ingenti vulnere deformauit, & tibiam abſcidit: hoc facto Pondam, quod oppidum extra fluuium octo millia paſſuum Goa aberat, & Ancoſtami Zabaimi Idalcãmi ducis præſidio tenebatur, confugit. Videbat enim ſe Albuquercij patrocinio deſtitutum, & in poteſtate inuidorum relictum. Sciebat Goterrium vrbi illi præpoſitũ ab Emmanuele fuiſſe: verborum contumeliam, Tauro impoſita vulnera, & reliquas offenſas animo reputabat, ita, vt ſaluti ſuæ nullum remedium adhiberi poſſe, quandiu in ea vrbe verſaretur, confideret. Monroius, cum illum vlciſci cuperet, ab Ancoſtamo contendebat, vt illum hominem, qui facinora indigna patrârat, ſibi traderet, vt in eum animaduerteret. Ancoſtamus partim, quia Calderiam eſſe virum fortem, & induſtrium, & ſingulari ſagacitate præditum nouerat, & illius opera in bellis vti ſtatuebat: partim quia indignum boni viri præſtantia iudicabat, hominem ſupplicem, & in fidem receptum inimici crudelitati de-

dere, poſtulatum conſtantiſſimè repudiauit. Monroius Calderiam, quacunque ratione poſſet, occidere decreuit, vt & iniuriam ſibi & Tauro illatam vindicaret, & Calderiæ ipſius vxore animo magis libero frueretur. Itaque Ioannem Gomecium ſcripturæ magiſtrū, hominem audacem, multis promiſſis oneratum, vt Calderiam interficeret, Pondam miſit. Is rem ſanè cōfidenter ſuſcipit, atque Pondam continuò petit, ſimulatque ſe Monroij hominis malefici & iniuſti iniurijs & ſceleribus offenſum, eò confugere, vt vitam ſuā Ancoſtami præſidio tueatur. Fuit ergò ab Ancoſtamo benignè receptus, & à Calderia liberaliter inuitatus. Accidit interim, vt Ancoſtamus in campum animi relaxandi gratia prodiret, & vtrunque ſecum duceret. Ioannes Gomecius cùm Calderiam ab Ancoſtamo, quaſi aliquid arcani vellet cum illo communicare, ſeiungeret, Calderiam ex improuiſo confixit, & admotis calcaribus equum incitauit. Ancoſtamus equites, qui illum circumſiſtebant, immiſit. grauiter enim tulit, in ſuo conſpectu hominem in ſuo patrocinio latētem, per ſummum ſcelus interfici. Equites hominem conſequuntur, & ad Ancoſtamum perducunt. Qui diſtricto gladio manu ſua caput illius abſcidit. Id Monroius indigniſſimè tulit, & Ancoſtamum contra ius & fas occidere cogitauit. Itaque ludos ſimulat, quorum cauſa Benaſtarinum contendit, & in pugnæ ſimulachris diem conſumit. Primis tenebris duces admonet, vt Ancoſtamum interimant. Illi conſilium reprehendunt, & hominem à facinore deterrere nituntur. Ille autem Ancoſtami morte Emmanuelis Regis imperium firmari dixit. Cùm propter Regis mentionem nemo diutiùs aduerſari auderet, omnes ad facinus ſe comparant. Lembis igitur fluuium traijciunt, equos ephippijs detractis innare compellunt. Goterrius Monroius equitatui Fernandum Monroiū præfecit, peditum aciem Ioanni Machiado commiſit. Machiadus, cùm primus tranſmitteret, homines duos ex incolis arripuit, è quibus intellexit, Ancoſtamum,

Calderia per inſidias occiſus.

Io. Gomecius capite mulctatur

Inſidiæ Ancoſtamo ſtructæ.

ſine vlla fraudis aut maleficij ſuſpicione, incautum in oppido verſari. Itaque Fernandum admonuit, vt ſibi permitteret, agmine ſilenti Ancoſtamum opprimere. Fernandus id ſibi ignominioſum fore ratus, nullo modo conceſſit. In hac altercatione noctis pars conſumpta fuit, & ipſe Fernandus non tanta celeritate Pōdam, quantam negotium flagitabat, inuectus eſt: & ſimul equorum fremitus multos incolas excitauit: noſtrorum aduentus fuit continuò Ancoſtamo nunciatus. Is ſine vlla mora pontem (fluuius enim ea parte in terram influit, & tellurem aliquo ſpatio diſcriminat) repentè traiecit, & copias inſtruxit. Vbi Fernandus Monroius Pondam peruenit, neminem ibi reperit. Sol iam tenebras diſpulerat, & fraudes ſparſa luce detexerat. Fernandus Monroius cùm ſe fruſtra labore fatigatum cerneret, reuerti voluit, & Machiadum, vt idem faceret, hortatus eſt. At Ancoſtamus ponte rurſus trāſmiſſo, in Monroium tanto impetu inuaſit, vt aciem impreſſione facta diſſiparet, & multos interficeret. Qui fugiebant, peditum aciem perturbarunt, & fugere compulerunt. Ancoſtamus partem ſuorum præmiſit, qui anguſtias, quibus noſtris iter patebat, occuparent. Sic tandem, cùm ancipiti prælio noſtri diſtinerētur, Ancoſtamus inſigni victoria potitus eſt. Multi è noſtris capti, ſed multò plures occiſi ſunt. Machiadus antequam occūberet, facinora edidit immortali memoria digna. Hoc facto, Ancoſtamus Zabaimo Idalcamo nunciauit, rem maximam geſtam eſſe: illum, ſi adniti vellet, Goa potiturū. Luſitanos fœdus violâſſe, & perfidiæ pœnas dignas pependiſſe. Copijs opus eſſe, vt vrbs præſidio nudata, & cladis nuncio perterrita, vno impetu caperetur. Idalcamus Zufalarimum cum magno exercitu in inſulam confeſtim ire iuſſit. Is vaſtitatem & populationem intulit, & ciuitatem inopinato malo perculſam in maximas anguſtias adduxit: quā facilè cepiſſet, niſi Ioannes Sylueira, qui Quiloæ hyemauerat, præter ſpem interueniſſet. Non multò pòſt Raphael Pereſtrellus, qui è Sina valdè diues aduenerat,

Prælium

Ancoſtami inſignis victoria de Luſitanis.

nerat, cum eſſet vir egregiè fortis, & admodum liberalis, & multos ſibi plurimis officijs deuinciret, cum nauigijs tribus & militum copia, qui illum libentiſſimè ſequebantur, auxilium celeriter attulit. Itaque ducis vanius incontinentia & temeritate ciuitas illa, quæ tanto labore capta, tanta ſapientis ducis induſtria, tanta bonorum contentione defenſa fuerat, extremi excidij maximum periculum ſubiuit. Zabaimus cum à ſpe vrbis capiendæ decideret, rurſum pacem à Goterrio Monroio poſtulauit, quam is ſine recuſatione conceſſit. Itaque fœdus renouatum fuit, & eædem fœderis conditiones literis & multorum teſtimonijs, ad poſteritatis memoriam conſignatæ. Hoc anno Regina Maria, cùm grauiſſimè, poſtquam vltimum filium peperit, ægrotaret, nunquam ex eodem morbo conualuit. Vlcus in inteſtinis, vt medicorum erat opinio, eā vehementer affli&abat & paulatim conficiebat. Septimo tandem die Martij, anno ſalutis M. D. xvij. extremum ſpiritū edidit, cū annis quinq; & triginta vixiſſet. Octo filios, quos recenſuimus, ſuperſtites reliquit. Fuit fœmina multis virtutibus admiranda. Erat enim moribus & vita grauis, facilitate & humanitate comis, & in omni ſermonis genere moderata. Otium pati non poterat, neque regias virgines & mulieres otio corrumpi ſinebat. Itaque manibus ſuis è lino aut è bombycinis filis, opera muliebria faciebat, & mulieres ad eadem opera magis exemplo, quàm verbis excitabat. Negotijs publicis ſe nunquam admiſcebat: ſummum mulieris decus in modeſtia & manſuetudine ponebat, vitæque perturbationem ſtatuebat eſſe in cōfuſione munerum conſtitutam. Regis imperium verebatur: nec illum vnquam iniquis poſtulatis à recto deducere conata fuit. Filios & inſita charitate & diſciplinæ ſeueritate in puerili officio continebat, nec permittebat, vt aliquid ludendo committerent, quod ab honeſtate abhorreret. Nullum, quantumuis leue, puerilis flagitij veſtigium in illis impunitum relinquebat. Erat in religionis cultu ſancta, in egentium

Pax cum Zabaimo.

RES EVROPEAE

Mariæ Luſitanorum Reginæ mors.

ino-

inopia ſuſtentanda benigna, in virginibus alendis, atque matrimonio apud honeſtos viros collocādis, magnificentiam & maternam charitatem adhibebat. Regem mirabiliter amabat, & illi viciſſim erat propter morum commoditatem, & vitæ ſanctimoniam, chariſſima. Aedes ſacras extruxit, multisque ſignis, & operibus præclaris, inſitam pietatem & humanitatem indicauit. Non igitur immeritò acerbum ſui deſiderium vniuerſæ Luſitaniæ reliquit. Ipſeque Rex in acerbo mœrore verſatus eſt, è quo non debiti amoris obliuione, ſed debiti officij neceſſitate, & inſita in Deum pietate, vt negotia regni procuraret, & ſuis exemplum patientiæ & moderationis proponeret, poſt aliquot dies emerſit. Hoc anno Selymus Turcarum Imperator, in Syria cum Campſone Aegyptiorum Imperatore, quem Sultanum appellabant, collatis ſignis conflixit, inſignemque victoriam adeptus, Syriam vniuerſam, & Aegyptum imperio adiecit. Emmanuel cùm hoſtis immanis opes amplificari & Chriſtianos Principes inteſtinis odijs certare, & opes Chriſtianæ Reip. dilacerari perſpiceret, rurſus per Michaelem Syluium à Pontifice Max. contendit, quod ſæpius antè fecerat, vt omnibus alijs curis omiſſis, hanc vnam ſuſciperet, vt omnes Principes Chriſtianos à turbulētis atque peſtiferis diſſenſionib. ad pacem traduceret, vt ita cōiunctis animis, hoſtis, qui Chriſtianæ Reip. reb. imminebat, ſuperbiam acri bello contunderent. Et ad eā rem oēs opes ſuas libenter offerebat, ſecumq; præclarè actum fore dicebat, ſi in tam præclara cauſa vitam in ſummum diſcrimen adduceret. Sed aures alijs negotijs à ſalutari pace abhorrentibus occupatæ, locum eiuſmodi poſtulatis minimè dabant, & Principum furor eò rem deduxerat, vt, ſi Pontifex ſummis in eam cauſam viribus incubuiſſet, ſine ullo fructu laborem ſuſcepturus eſſe videretur. Eſt in ora Mauritaniæ, quæ vergit in Auſtrum, vltra Diucem fluuium, promontorium, quod incolæ Guer appellant: antiqui ſcriptores Herculis promontorium nominabant. Id Rex Emma-

Selymi Turcæ victoria.

RES AFRICANAE.

Guer. Pro. Xeriſij aduerſus Luſitanos bellum.

Emanuel oppido & arce ſeptum tenebat,& valido præſidio munierat. Duces,qui illi præerant, finitimos Mauros, qui Emmanueli minimè parebant, aſſiduis prælijs agitabant. Præfectus erat hoc anno Franciſcus Caſtrenſis, qui,cùm in Luſitaniam veniſſet, & diſceſſus illius Xerifio nunciatus eſſet,in Mauros,qui tributum Emmanueli pendebant,inuaſit,agros vaſtauit,ſegetes exuſſit,& graues multis clades intulit.Huic Zaide Boagazius, Dux eiuſdem regionis valdè ſtrenuus, qui ſe ad Regis nomen adiunxerat, cum inſtructis copijs occurrit. Prælium atrox commiſſum fuit: multi vtrinque ceciderunt. Victoria neutram in partem inclinauit. Xerifius, quòd non hoſtem perculiſſet, indignatus, fratrem quendam ſuum euocauit.Is cum maxima militum multitudine venit. Itaque fratres coniunctis viribus in Boagazium inuecti ſunt, eumque magno prælio victum in fugam compulerunt, oppidumque Boagazij, quod Tuil appellabant, funditus euerterunt. Omnibus regionibus illis vaſtitas illata fuit. Targa ciuitas eſt in Mauritania,quæ ad Feſſæ regnum pertinet, & Septa quadraginta paſſuum millia diſtat. Hanc Emmanuel capere, & vincire præſidio ſtatuebat, vt indè facilius Feſſam oppugnaret. Itaque menſe Iulio, Iacobum Lupium Siqueiram cum ſexaginta nauium claſſe in Gaditanum fretum miſit: cui præcepit, vt ex Arzila, præter eas copias, quas ducebat, quinquaginta equites,& alios Tingi quinquaginta ſimiliter aſſumeret: deindè Septam peteret, & ſe cũ Petro Meneſio coniungeret, ac ambò ſimul Targam oppugnarent. Hoc Petrus Meneſius ægrè tulit. Erat enim vir animi maximi, & muneris illius ſocium & laudis,ſi res ex animi ſententia ſuccederet, participem ſibi dari, contumelioſum exiſtimabat. Attamen nè regis imperium recuſare videretur, copias ſuas inſtruxit. Ambo igitur Targam petiêre. Sed cùm inter illos minimè conueniret,Septam re infecta rediêre. Siqueira dimiſſis copijs, quas Tingi & Arzila deſumpſerat, cum Ioanne Coutigno Arzilæ præfecto colloquitur, ſibique

Prælium atrox & anceps.

Tuil opp. euerſum.

Targa Ciuitas.

Expeditio bellica in Targam.

ſibiq́ue minimè ferendum eſſe dicit, cùm è Luſitania cum tam inſigni claſſe, & tanta ſpe rei benè gerendæ delectas copias eduxiſſet, ſine vlla re memorabili à ſe geſta reuerti. Orare igitur & obſecrare Coutignum inſtitit, vt ſe duceret, vbi aliquid gereret, quo ſine pudore poſſet in Luſitania ſe in hominum conſpectum dare. Coutignus illius precibus aſſenſus eſt. Itaque ambo cum valida manu in regionem hoſtium ingreſsi, pagos quoſdam euerterunt, captiuos abſtraxerunt, prædas abegerunt. Sed cùm nemo illis cum iuſtis copijs occurriſſet, Arzilam rediêre: & poſt paucos dies Siqueira in Luſitaniam, ſibi ipſi valdè diſplicens, reuerſus eſt. Poſt hæc Odoardus Meneſius & Ioannes Coutignus, in agros Alcaſſaris Quibirij coniunctis copijs ingreſsi ſunt, & hominibus cædem, & agris populationem intulerunt, & ingentem prædam abduxerunt. Præfectus Alcaſſaris Quibirij illis obuiam cum exercitu proceſsit. At illi, nè ordo, quo ſe recipiebant, confunderetur, maxima prædæ parte dimiſſa, cum reliqua progreſsi ſunt. Hoſtes ita illorum veſtigijs inſtiterunt, vt congredi minime auderēt. Et ſic tandem noſtri incolumem exercitum cum præda domum adduxêre. Nonius interim Maſcaregnas, qui Safinio præerat, minimè quieſcebat. Cū enim intelligeret Turmas Ganemenſes rebellâſſe, illas improuiſo adortus eſt, magnamq́; ſtragem edidit, & reliquis iugum rurſus impoſuit. Deindè cùm indicio Mauri cuiuſdam, cuius frater apud illum captiuus detinebatur, percepiſſet, Dabidenſes Tribus de communi omnium conſilio rebellare ſtatuiſſe, & liberam omnibus facultatem prædandi tribuiſſe, Mauri fratrem captiuū, in indicij præmium, liberum abire permiſit. Petrus Maſcaregnas frater eius tunc fortè ſub illo militabat. Hunc extemplò cum Frāciſco Carnerio in Dabidenſes, cum trecentis equitib⁹, & pari peditum numero miſit. Primis profecti tenebris, viginti quatuor paſſuum millia confecerunt. Sequenti die prælium inierūt, hoſtibus partim cæſis, partim in fugam coniectis, victoria potiti, & cum prædā, & ca-

Excurſio in Alcaſſaris Quibirij agrum.

Ganemenſium rebellio domita

Victoria de Dabidēſibus rebellibus.

& captiuis in vrbem reuerſi ſunt. Interim rumore con- *Zafiniēſis belli apparatus.*
ſtanti delatum fuit, Regem Feſſæ ingentem exercitũ comparare, vt Safinium obſidione cingeret, atq; ſummis viribus oppugnaret. Rex Emmanuel cùm hoc ab ipſo Maſcaregna percepiſſet, auxilium ſatis firmum miſit, & homines acerrimos ad eam rem delegit. In primis verò Gundiſſaluus Mendezius Zacotus, cuius in bello eximia virtus extiterat, maximam & Maſcaregnæ & militibꝰ vniuerſis voluptatem attulit. Sed Rex Feſſæ ſiue curis alijs implicitus, ſiue nuncijs de ciuitatis auxilio retardatus, ab ea mente deductus eſt. Dum *RES INDICAE.*
hæc in Africa & Luſitania fiunt, Fernandus Petreius Andradius, qui in Sinam nauigabat, fuit, vt dictũ eſt, aduerſa tempeſtate Malacam, vndè conſcenderat, relatus. Ibi ciuitatem offendit duorum hominum diſcordia perturbatam. Georgius Brittius morbo oppreſſus obierat. Nonius Vaſcius Pereira cum Antonio Paciecco de vrbis præfectura contendebat. Pereira dicebat, ſibi fuiſſe vrbis cuſtodiam à Brittio multis teſtibus præſentibus traditam, quam non poſſet vlla ratione abſque ſcelere nefario deſérere. Paciecus contrà diſputabat, illud ab Albuquercio ſtatutum fuiſſe, vt qui maris imperium teneret, ei, qui vrbi præeſſet, ſi caſu aliquo vita priuatus fuiſſet, ſuccederet. Sic enim ſtatuerat, vt Andradius, cui maritimarum rerum cura commiſſa fuerat, in locum præfecti, ſi mortuus fuiſſet, ſubſtitueretur. Se tunc maritimis rebus præeſſe. Et idcircò eodem exemplo ius ſucceſsionis ad ſe pertinere dicebat. Andradius, vt eam contentionem dirimeret, ſummis viribus adnitebatur: ſed proficere nulla ratione potuit. Hoc minimè præterire volui, vt intelligi poſſet, diuino præſidio Orientis imperium, tantis locorum interuallis ab Hiſpania diſiunctum, à Luſitanis hominibus, quos in rebus eiuſmodi non ratio, ſed præceps ambitio gubernat, cum tam exiguo militum numero teneri. Nam ſi inteſtina diſſenſione, in ipſis patriæ antiquæ ſedibus excitata, maxima ſæpè imperia de ſtatu conuelluntur, atque funditus

Malacæ ex Ducũ diſſenſione tumultus.

ditus euertuntur: quid exiſtimandum eſt, de ſtatu in terris vltimis fundato, tantis, & tam immanibus hoſtibus circumſeſſo, & tam exiguo militum numero ſtabilito, cùm ea in animos ambitione oppreſſos inuaſerit? Andradius menſe Iunio, Anno ſalutis M. D.xvij. cum claſſe nouem nauium Malaca ſoluit. Decimo autem quinto die menſis Auguſti Tamanlabuam (ea inſula Sinarum duodecim millibus paſſuum à continente diſiuncta eſt) tandem peruenit. Eô tempore mare illud erat piratarum latrocinijs infeſtum. Rex, vt mare tutum nauigantibus exhiberet, claſſem non mediocrem inſtruxerat. Claſſis præfectus nauium noſtrarũ formam inuſitatam vehementer admiratus eſt. Cùm verò ſuſpicaretur, noſtros piratas eſſe, vt cum illis prælium iniret, appropinquauit. Andradius nullum belli ſignum dedit, ſed ad inſulam, quam Tamam nominant, naues omni metu ſolutas applicuit. Cùm verò in anchoris ibi cõſtitiſſet, Sinarum Dux de illo per internuncios interrogauit, quis eſſet, vndè veniret, cujus causâ in eas oras delatus eſſet. Andradius ſe Luſitanum eſſe, Regis inuictiſſimi, qui in vltimis Occidentis Solis regionibus imperabat, alumnum, eundemque Regem, cùm accepiſſet, Regem Sinarum eſſe opibus ſummis, atque ſingulari potentia præditum, multiſque Regijs ornamentis inſtructum, amicitiam illius vehementer expetiuiſſe, confidereque ſe, eam amicitiam vtrique Regi vtilem & honeſtam futuram: Sibi opus eſſe magiſtris, qui naues ſine naufragij periculo in Cantamenſi portu conſtituerent, vt indè Luſitani Regis Legatus poſſet in vrbem regiam contendere: vt Sinarum Imperatorem nomine ſui Regis alloqueretur, eique literas offerret, & quę in vtriuſq; rem eſſent, cũ illo præſens ageret. Dux ſe Nantum, quod oppidũ Cantamo ſexaginta paſſuum millia diſtat, continuò profecturum dicit, vt de illius aduentu vrbis rectorem certiorem faceret. Andradius interim multis diebus expectauit. Sed cùm diuturnam illam expectandi moleſtiam

Andradij in Sinam nauigatio. *Tamanlabua inſula* *Tama inſ.* *Andradij cum Sinarum Duce colloquiũ.* *Nantum oppidum.*

ieſtiam ferre non poſſet, cum duobus nauigijs & aliquot ſcaphis vela dedit, & in ciuitatem curſum inſtituit, & in portu naues anchoris firmauit. Portus intimũ ſinum ſubſtructio ex quadrato lapide facta terminabat, ad cuius ſummam planiciem gradibus aſcendebatur. Inſula parua portui adiacebat, in qua turris extructa erat: in ea ciuitatis Principes inſtructo & apparato conuiuio hoſpites excipiebant. Tutamus, ſic enim vrbis moderator appellatur, Andradium ad epulas in eã inſulam inuitauit. Andradius ſe morbi ſimulati excuſatione defendit, nè inſolitis & immodicis cibis vti cogeretur. Hic cum Tutamo, & reliquis vrbis magiſtratibus, ea, quorum cauſa miſſus fuerat, egit: & Legatũ, qui erat ad Sinarum Regem profecturus, fidei Rectorum commiſit, & ipſe in Tamam reuerſus eſt: vbi mẽſes quatuordecim conſtitit. In mandatis enim habebat, vt regionis ſitum, gentis mores & inſtituta cognoſceret; & in ſingula diligenter inquirens, omnia penitùs exploraret. Eò interim multi mercatores ex varijs nationibus, cum multis mercibus, & auro præcipuè commeabant. Ab ijs autem multa interrogando, multarum rerum cognitionem non iniucundam capiebat. Præterea Georgium Maſcaregnam, vt oram nauigando peragraret, cum magiſtris Sinarum peritiſsimis miſit, vt & ipſe, quæ o[illegible]u[illegible]is & fama percepiſſet, exponeret. Maſcaregna tandem reuocato (nauigandi namque tempus inſtabat) Andradius per præconem in vrbe pronunciare iuſsit, vt ſi quis aliquid Luſitano alicui credidiſſet, aut ſi aliquid per iniuriam ſibi quiſquam à Luſitanis ereptum, aut dolo ſublatum quereretur, ad ſe veniret. Nec enim ſe antè anchoras ſolutum, quàm eſſent omnia perſoluta. Id Sinis gratiſsimum accidit, non quòd de iniurijs ſibi grauiter illatis queri quiſquam meritò poſſet, ſed quod mos ille Luſitanæ gentis æquitatem, & probitatem, & prudentiam in aſpectu proponeret. Quam probitatis opinionẽ ſi omnes, qui in Sinam nauigarunt, tueri voluiſſent, magna in illis regionibus imperij acceſsio facta fuiſſet.

Nantenſis oppidi deſcriptio.

Luſitanorũ probitatis exemplum illuſtre.

Sinarum regiõis gẽtiſque deſcriptio.

Nec enim imperium tam viribus, quàm humanitatis & fidei fama conſtitui plerunque ſolet. Sinarum regio eſt latiſſima: ab Ortu namque ſolis vltima terrarum exiſtimatur: ab Occaſu, vltimis Indiæ terminis definitur: ab Auſtro, Oceano alluitur: à Septentrione verò montibus altiſſimis multa niue & glacie concretis includitur. Ea parte, quæ ad Septentriones ſpectat, ab Occaſu cum Scythis, quos Tartaros appellant, qui ad Orientem pertinent, continens eſt: cum quibus continenter bella gerunt. Scythæ viribus, Sinæ ingenio & artibus excellunt. Sic fit, vt ſæpè à Scythis virtute ſuperentur, & ipſi viciſſim non rarò Scythas dolis & artificio vincant. Montes tamen, qui a Septentrione in Auſtrum procurrunt, Scythas à Sinis dirimunt Valles atque camporum planicies interiectas Sinæ muris latiſſimis ita muniunt, vt Scytharum impetum à ſe facilè propulſent. Regio eſt maximè omnium fertilis, & abundans rebus omnibus ad vitæ cultum, & luxum, & elegantiam neceſſarijs. Homines, qui plagam Auſtralem incolunt, colorati: qui terras Septentrionibus ſubiectas habitant, candidiſſimi ſunt. Omnes lautiſſimè viuunt: conuiuium ſcienter inſtruunt: veſtibus goſſypinis, & laneis, & bombycinis auro etiam intertextis, prout anni tempus poſtulat, amiciuntur: & cùm hyems maxima eſt, præſertim in regionibus Aquiloni ſubiectis, varijs animantium pellibus ad veſtes introrſum fulciendas vtuntur. Equis eleganter inſtratis inſident: vitam cultui Gallico & Germanico non abſimili multis in rebus inſtituunt, ludis & iocis, & vini copia frequenter oblectantur. Amoribus atque libidini nimium dediti ſunt. Mulieres nobiles carpentis bombycina veſte, & auro pulcherrimè facto, & vndique tectis, per vrbem vehuntur. Cantibus, & ſymphonijs, & inſtrumentis muſicis animorum curas iucundiſsimè relaxant. Augurijs dediti ſunt: ſortibus euentura prædicere nituntur. Magos in honore habent: mathematicas diſciplinas colunt, & aſtra diligenter obſeruant. In libris deſcriben-

bendis, & rerum memoria propaganda, æneis formis vti ſolent: quarum vſus adeò antiquus apud illos eſt, vt qui primus eam artem excogitarit, ignoretur. Arte & ſtructura non parum eleganter, magniſque ſumptibus ædificant. Templa ampliſsima, multiſque ſtatuis & picturis illuſtrata frequentant, & quamuis varia ſimulacra venerentur, vnum tamen Deum, rerum omnium opificem & rectorem, præcipuè colendum eſſe dicunt, eique potiſsimùm ſupplices preces adhibendas. Vnius mulieris imaginem, quam appellant Nammam, quam aiunt eſſe apud Deum ſummum humani generis aduocatam, honoribus ſummis afficiunt. Eſt aliud apud illos ſimulacrum virginis, quam tradunt fuiſſe regis cuiuſdam filiam, & rerum cæleſtium cupiditate omnes opes humanas neglexiſſe, vt diuinarum contemplatione frueretur. In huius tutela Sinarum gentem eſſe credunt. Alius apud illos Deus ſanè ſanctus habetur. Hunc hominem fuiſſe narrant fortiſsimum, atque tantis virtutibus præditum, vt miracula multis in locis ediderit. Quorum illud potiſsimum fuiſſe dicunt, quòd ſemel armatus enſe nudo in fluuium proiecto, quaſi quodam lembo inuectus, ingentem fluuium traiecerit, vt ſuis, qui ab hoſtibus in prælio vehementiſsimè premebantur, auxilium afferret. Hunc ob præclaras virtutes, & egregium iuſtitiæ ſplendorem, in diuos relatum fuiſſe commemorant. Multos alios diuos habent, quibus ſtatis diebus honores inſtituunt. Sunt excellentes artifices, & egregij pictores. AEdes amplas ædificant, quibus homines religioſi, vt rebus diuinis vacent, includuntur. Similiter & virginum collegia, quæ religionem ſanctius obſeruent, inſtituunt. Literis operam dãt: qui in illis maximos progreſſus habent, maximis honoribus afficiuntur. In ſtudijs, genere antiquo ſermonis vtuntur, imperitis ignoto, quemadmodum apud nos, qui artium maximarum diſciplinis ſtudent, linguam Græcam aut Latinam perdiſcunt. Qui iuri ciuili ſtudent, in

Chalcographiæ vſus apud Sinas antiquiſsimus.

Sinarum religio.

Monaſteria.

Studia literarum.

Politia Sinarum. magno honore ſunt. Regem quaſi quoddam cæleſtē numen colunt: qui tamen raró admodum ſe conſpiciendum exhibet. Reſp. in tres partes eſt diſtributa. Principatum ij, qui in diſciplinis, & iuris ſtudio valdè profecerunt, obtinent. Secundus honoris gradus militibus aſſignatur Poſtremi ordinis ſunt, qui artes fabriles colunt. In ſtudijs quantum quiſque profecerit, iudicio eorum, qui maximis ártibus præſunt, examinari ſolet. Sunt autem ordines horum iudiciorum gradatim inſtituti, ita vt ei, qui infimi ordinis approbationem conſequutus eſt, ſi velit ad altiorem locum dignitatis aſpirare, ſint grauiora doctiorum hominum iudicia ſubeunda. Qui plurimis & doctiſſimis probatus extiterit, is ampliores in Rep. honores conſequitur. Sunt in ſceleribus vindicandis acres. Nemini ſano, quamuis oculis orbatus ſit, mendicare permittitur. Cæci molas truſatiles verſando ſibi victum parant. Homines exteros difficillimè in vrbes ſuas admittunt, nè moribus externis obliti, ab inſtitutis ſuis paulatim deducantur. Comœdijs plurimum delectantur, & ita ſunt in Venerem propēſi, vt varias libidinum formas excogitent. Dæmones cōſulere dicuntur. Hi mores & inſtituta Sinarū ſunt, quæ perſtrinximus. Hos Andradius ita ſibi comitate deuinxit, vt arbitrarentur, nullā eſſe gentem officio, & fide, & prudentia cum Luſitana conferendam. Is verò Malacam rediens, Alexium Meneſium reperit, quem Lupus Suarius cum poteſtate ſumma miſerat, vt diſcordijs finem imponeret, & vrbis ſtatum conſtitueret: qui tunc ab Andradio claſsē recepit. Andradius in citeriorem Indiam, & inde in Luſitaniam nauigauit, & Emmanueli Regi Sinarum mores, & humanitatem, & docilitatem gentis expoſuit, & picturas, & ſigna ſimul oſtendit: quæ Emmanuelem in magnam ſpem induxerunt: fore, vt gens illa Chriſti cognitionem & diſciplinam caperet. Sed hanc omnem ſpem aliquot pòſt annis temeritas Simonis Andradij, viri ſanè fortis, ſed temerarij, & plurimū à mente fratris abhorrentis, incîdit. Is enim cum claſſe ad

Andradij in Indiam, atq; inde in Luſitaniā redit⁹.

Simonis Andradij in Sinas maleficia.

ad Sinas aduectus, cum in principio opes in eo loco Luſitanas firmare ſtatuiſſet, & locum etiam muniuiſſet, vti iure planè regio cœpit, deinde in tyrannidem erupit: rapuit quæ voluit, intulit vim ingenuis virginibus, quibus voluit: multa præterea ſigna inſiti furoris dedit, quibus Sinæ vehementiùs irritati, in Luſitanos inuaſerunt: multos occiderunt, alios captiuos abduxerunt. Andradius tamen cum opibus ſuis euaſit. Ea fama cum ad Regem Sinarum peruaſiſſet, legatum eiecit: qui cùm Cantamum rediret, fuit à ciuibus in vincula coniectus, in quibus exitu miſerabili vitam concluſit. Ita plerunque fit, vt quod eſt prudentia conſtitutum, temeritate & amentia diſſipetur. Hãc quidem de Sinis explicationem ſummatim hoc in loco perſcribere coacti ſumus, ne ſæpiùs eſſet neceſſe reliquarum rerum hiſtoriam interrumpi. Hoc quidem tempore Leonora regis Emmanuelis ſoror, quæ Ioannis ſecundi vxor extiterat, magna virtutis fama florebat. Egentibus enim egregia benignitate conſulebat, viduas alebat, religionem multis in locis inſtaurabat: Xenodochia partim à fundamentis ædificabat, partim laborãtia reficiebat. Erat præterea ſingulari animi magnitudine, & prudentia non mediocri prædita. Hæc cùm memoriam Vrſulæ virginis ſanctiſsimæ, quæ cum reliquis virginibus, eiuſdem voti atque ſanctimoniæ ſocijs, pro Chriſti nomine mortem pertulit, & Coloniæ Agrippinæ ſepulta eſt, ſingulari ſtudio coleret, à Maximiliano Imperatore poſtulauit, vt ſibi reliquiarum eiuſdem virginis partem aliquam concederet, quam in ſacrario reſeruaret. Is verò integras reliquias Autæ virginis, quæ inter reliquas Vrſulæ ſocias princeps extiterat, illi dono miſit. Fuit illius corpus Olyſipponem delatum, & cum maxima populi totius celebritate receptum, & in ſepulchro in ara quadam templi, quod Maria Regina in memoriam ſanctæ Dei Matris ædificarat, extructo, repoſitum, vbi meritis illius multi in rebus aduerſis numen Chriſti propitium ſignis admirandis experti ſunt. In India porrò Suarius

RES EVROPEAE

De reliquijs Autæ Virginis et Martyris in Luſitaniam trãſlatis.

Syluerię in Bengalam nauigatio.

cum Regem Maldiuenſium inſularum & Bengalæ etiam Regem ab Emmanuelis fide defeciſſe cognouiſſet (multæ namque illis a Luſitanis iniuriæ poſt obitum Albuquercij illatæ fuerant) Ioannem Sylueriam cum nauibus quatuor miſit, vt alienatas Regum voluntates recolligeret. Sylueria in inſulis Maldiuenſibus pacem cum Rege conſtituit: Cambaiam deinde petijt, & pacem cum rege firmauit: indè Cochimum nauigans, ibi tantiſper conſtitit, dum commeatum acciperet. Indè in regnum Bengalæ curſum inſtituit. Bẽgala eſt prouincia latiſsima, quam Ganges fluuius interfluit. Fluuius eſt altiſsimus atque latiſsimus, qui citeriorem Indiam ab vlteriore diſterminat, & duobus oſtijs, inter ſe tercentum paſſuum millia diſtantibus, in Indicum Oceanum labitur. Aquæ ſunt ſalubres, & religionem poſsidere ab incolis exiſtimantur, ita, vt multi vel vt morbos depellant, vel vt animos ſcelere pollutos expient, illis frequenter abluantur. Regio eſt incredibili fertilitate prædita. Gens eſt colorata, neque deformis, nec inuenuſta: lautiſsimè viuit: veſtibus eleganter excolitur. Venere, & ingluuie, multiſque vitijs aſtricta eſt. Præterea fidem minimè ſanctam habet, dolis & fraudibus gloriatur. Vt plurimum ſimulacra colit, multi tamen in eo regno ſunt Mahumetis diſciplinis aſtricti. Sylueria in portũ Chatingamenſem inuectus (eſt autem Chatingamum Bengalę ciuitas) de ſuo aduentu vrbis Rectorem certiorem fecit. Rector ſibi gratiſsimum eſſe illius aduentum ſimulauit, hominemque muneribus deliniuit, ſeque illius gratia omnia, quæ vellet, facturum oſtendit. Sed cum ludificari & mentiri perſeueraret, prælium exortum fuit, quod cùm incolarum graui damno finitum eſſet, & pax obſidibus datis firmata, tantam deinde humanitatis ſpeciem præ ſe Rector tulit, vt Sylueria inſita probitate deceptus, obſides reddiderit. At Rector obſidibus receptis, inſidias ruſſus ſtruxit, vt Sylueriam opprimeret. Sed cùm iterum fuiſſet prælio victus, veniam petijt, & pacem ſe velle finxit. Tandem Sylueriam Rector alius, qui

Bengalæ prouinciæ deſcriptio.

Chatingamum vrbs

Chatingamenſis Rectoris in Sylueriã inſidiæ.

us,qui ciuitati,quam Daracam appellant, à Rege Bengalæ præfectus erat,per literas inuitauit, vt ad ciuitatis illius portum naues appelleret. Rectorem Chatingamenſem eſſe virum nefarium, & propter inſidias, quas ille per ſummum ſcelus intenderat, Regi pœnas grauiſsimas daturum. Vt autem magis Sylueriam ad ſe pelliceret, munera largè miſit. Id autem erat Chatingamenſis malitia confictum, vt facilius Sylueriam imparatum dolis opprimeret. Syllueria verum eſſe credidit, naues in eum portum, ad quem inuitabatur, induxit. Ibi cùm in fluuium eſſet inuectus, Rex à ſuis admonitus, tam multas in eum naues immiſit, vt parùm abeſſet, quin funditus euerteretur. Sed fraus virtute repulſa fuit. Sic tandem hoſtibus repreſsis, Sylueria in inſulam Zeilandam cum claſſe quaſſata & imminuta (Ioannes enim Fidalgus, vnius nauis nauarchus, eum deſeruerat) curſum tenuit. Antonius verò Saldagna, qui cùm non mediocri claſſe mare Arabicũ peragrabat, aliquot prædas egit & cùm hyems inſtaret, nulla re memorabili geſta, in Indiam reuerſus eſt. Emmanuel Lacerda, qui ſimiliter miſſus Dium fuerat, à Melichiazio ſummis honoribus acceptus, pacem cum illo fortiùs aſtrinxit. Alexius Meneſius, vt dictũ eſt, ſimiliter Malacam cum trecentis hominibus Luſitanis aduectus fuit: & Alfonſum Lupium Coſtam (ſic enim ab Emmanuele ſtatutum fuerat) in arcis poſſeſſione conſtituit, & Odoardum Melium rebus maritimis præfecit, & Antonium Paciecum è cuſtodia liberauit. Nonius enim Pereira propter diſſenſiones, quæ ſuperiùs explicatæ ſunt, eum in cuſtodiam dederat. Malaca eo tempore grauiſsimo bello premebatur. Rex Bintami ſtationem, quæ fluuio Muari imminebat, tormentis & firmo præſidio muniuit, vt è propinquo frequentius terra atq; mari in noſtros incurreret. Meneſius Alfonſum Lupium Coſtam cum trecentis Luſitanis, tribus millibus Malacenſium, & multis viris nobilibus eò miſit, vt arcem euerteret. Is cùm æſtus deceſsiſſet, & naues alueo ſuſtineri non poſſent, æſtus recipro-

Daraca Ciuitas.

Malacēſe bellum.

ςationem expectabat, vt cùm rurſus accederet, in fluuium inueheretur. Interim tormentis eminus res gerebatur, & non pauci vtrinque cadebant. Aeſtus verò paulatim redibat, & prælium præclarè geri potuiſſet, niſi temeritas conſilium perturbaſſet. Nam inter Alfonſum Lupium Coſtam, & Georgium Maſcaregnã atrox iurgium extitit. Itaque noſtri re infecta domum reuertuntur. Rex cùm vi aperta nihil ſe facturum conſideret, dolos machinari cœpit. Itaque finxit ſe pacis eſſe cupidiſſimum, eamque ab Alexio poſtulauit. Is cum cerneret ciuitatem annona grauiſſimè laborare, eam libenter conceſſit. Rex multis humanitatis egregiæ ſignis omnes ſiniſtras opiniones ex noſtrorum animis euellebat. Noſtri rurſus in Regem officia, quæ poterant, ſumma fide conferebant. Muneribus atque beneficijs inuicem certabatur, commercium rerum omnium erat cum partis vtriuſque vtilitate conſtitutum. Hac pacis & amicitiæ ſimulatione cùm noſtros cerneret eſſe omni metu vacuos, ſubitò ſeptuaginta naues, quas diſſimulanter inſtruxerat, vt mari arcem quaterent, & ſupra duo millia militum terra miſit, vt eodem tempore in noſtros imparatos inuaderent. Naues in inſulam, quæ vrbi adiacet, inuehuntur, in noſtros ſomno conſopitos impetum faciunt, multos obtruncant, in naues ignem conijciunt. Ignis in nauibus (fuerat enim turbida tempeſtas, & imbres demiſsi eas madefecerant) implicari minimè potuit. Fugientium clamor exoritur. Alexius excitatus duces in inſulam mittit, prælium in meridiem perductum fuit, & hoſtes repreſsi ſunt. Similiter & qui terra venerant, cum magno ciuium numero, qui ſceleris participes erant, arcem acriter oppugnare inſtituunt. Rex identidem ſubſidia cum elephantis ſummittebat, & res vtrinque ſumma virium contentione gerebatur. Sed cùm noſtri meridie ex inſula redirent, hoſtes minus pertinaciter inſtare, deinde paulatim cedere, poſtremò fugere cœperunt. Multi ex illis cæſi, complures etiam capti ſunt. Nihilo tamen ſecius Rex cum maiore exercitu

Regis Bintamẽſis in Luſitanos inſidiæ.

arcem oppugnare inſtitit. Septem continuos dies noſtros graui bello premere contendit. Noſtri rurſus crebris eruptionibus illi frequentes plagas imponunt. Sed quod acrius noſtros affligebat, erat inopia atq; fames, quæ in dies ingraueſcebat. Meneſius tandem rationem iniuit, quemadmodum ſtationem illam Muarēſem euerteret. Quod ſine magno labore factum eſt. Iaoēſis quidam, vir nobilis & valde diues, cum vxore, & liberis, & ampliſſima familia Malacam petierat, vt in ea vrbe domicilium collocaret. Fuerat autem, cum Malacæ oram legeret, à ducibus Regis Bintamenſis captꝰ, ad illūque perductus. Rex illum perbenignè accepit, multisque precibus eò hominem perduxit, vt Bintamum Malacæ præferret. Interim Rex cum illius familiaritate delectari multis ſignis oſtenderet, multò tamen magis vxoris illius ſpecie (erat enim inſigni pulchritudine) delectabatur. Vt autem liberius ea frui poſſet, hominem à ſe per ſpeciem honoris amandat, illiq; præfecturam certarum nauium attribuit. Is (erat enim valdè ſtrenuus) multum damni noſtris inferebat. Sed cum Regis adulterium, inſignemque perfidiam ſuorum indicio comperiſſet, in arcem noſtram transfugit. Cum illo Meneſius conſilium, quod animo verſabat, communicauit. Is ad eam rem fuit operam ſuam pollicitus. Itaque cum centum & viginti viris Luſitanis, & nonnullis Malacenſibus, partim terra, partim mari à Meneſio miſſis, hoſtes inopinantes oppreſſit, in munitiones irrupit, propugnaculum extemplò capitur. Iaoënſis vnius tormenti ictu percuſſus, occumbit: aliqui è noſtris occiſi ſunt. Emmanueli Falconi, qui terra copias agebat, crus perfractum fuit. Noſtri tamen cum magna hoſtium cæde propugnaculo potiti ſunt. Supra ſeptuaginta tormenta è munitionibus in arcem deportata fuerunt. Hoc pacto bellum ad tempus aliquod intermiſſum fuit, & Meneſius Triſtanum Meneſium, vt Malucas inſulas exploraret, dimiſit, & ipſe cū maxima Luſitanorum parte in Indiam citeriorem reuerſus eſt. Poſt illius digreſſum, bellum rurſus exarſit.

De Muarenſis ſtationis expugnatione.

Belli Malacenſis redintegratio. Arx decem & ſeptẽ dies obſeſſa, ſummiſq; viribus oppugnata fuit. Hoſtes in duas naues ſociorũ, & in vnam triremem Luſitanam faces iniecerũt. Noſtri vt ignem extinguerẽt, egreſſi ſunt. Dum pugna cõmittitur, ignis in tormentarium puluerem nauis, cui Gabriel Gagus præerat, aduerſo & infauſto caſu coniectus, nauẽ ſubitis ignibus inflammauit, & omnes, qui erant in naui, cum eſſent armis grauati, demerſi ſunt. Iacobus Mendezius alterius nauis præfectus tormenti vnius ictu occiſus fuit. Noſtri tamen ignẽ extinxerunt, & hoſtes repulerunt. Qui cũ cernerent maximũ damnũ, ꝙ illis noſtri crebris eruptionibus inferebant, & quam fidelem operam ciues Bendarę ductu noſtris in bello nauabãt, obſidionem ſoluerunt. Tunc Bintami rex à bello deſiſtendum cenſuit. *Cæſorum & captiuorum numerus.* In his prælijs duodeuiginti Luſitani deſiderati fuerunt. Ex hoſtib. ſupra quadringentos cęſi, & complures etiã capti, in quib. Dynaſtæ cuiuſdam Siamẽſis filius extitit: pro cuius redemptione pater nauem ingentem cibarijs onuſtã Malacã miſit, quæ plurimum noſtros in illa ciborũ penuria ſubleuauit. *Ia. Lupij Siqueiræ iter Indicum.* Hoc anno Rex Emmanuel Iacobum Lupium Siqueiram, vt Lupo Suario ſuccederet, in Indiã cum decem nauiũ claſſe miſit. Cùm verò promontorium Bonæ ſpei prętereucheretur, piſcis ingentis magnitudinis in nauis latus, cui Ioannes Limicus præerat, incurrit, nauemque *Io. Limici nauis ab ingenti piſce retardata.* in alterum latus impulit, eamque tanta vi rètinuit, vt progredi nequiret. Vectores & nautæ ſe in ſaxum impegiſſe ſuſpicabantur. Sed cum neque compages diſſolui, nec aquam admitti conſpicęrent, animos à metu refecerunt, & piſcis à naue diuulſus, liberum illis mare permiſit. Goam octauo die menſis Septembris *Zeilandenſe bellum.* peruenit: quo tempore Lupus Suarius in inſula Zeilanda arcem, vt fuerat ab Emmanuele iuſſus, ædificabat. Id quidem, cùm primum ad inſulæ portum, quem Columbum nominant, appuliſſet, à Rege, vt ſibi per illũ liceret, impetrauit. Sed cùm Saraceni, vt facere ſolebãt, Regem ab ea mente deduxiſſent, factum eſt, vt Rex nõ modò quod ſponte ſua conceſſerat, pernegaret, verùm

&

& arce bellum moliretur. Itaque nocte ſtationes inſtituit, præſidia diſpoſuit, tormentis noſtros arcere parauit. Suarius omnes copias in terram expoſuit. Prelium repentè commiſſum fuit, in quo Veriſſimus Paciecus, vir nobilis & ſtrenuus, cum nonnullis Luſitanis cecidit, & multi vulnerati ſunt. Hoſtes tamen à ſtationibus cum magna multorum cæde pulſi fuerunt. Rex veniam & pacem poſtulauit. Pax ea lege conceſſa fuit, vt non ſolùm arcem ædificari permitteret, ſed etiam in pœnam illius inconſideratæ rebellionis, tributum Regi Emmanueli ſingulis annis penderet. Tributum erat gemmarum certus numerus, & maximum cinnamomi pondus. Suarius ſimiliter Regi fidem dedit, vt ſemper auxilio Prætoris Luſitani tegeretur, nec vnquam bellum contra illum fieret, quin Luſitani ab illius finibus hoſtes arcerent. Fœdus factum, & iureiurando ſancitum, & literis mandatum, Regisq;, & Principum, & Suarij nominibus conſignatum fuit. Arx deinde incolarum operis multò citius abſoluta fuit, & Ioanni Sylueiræ commiſſa: maritimarũ verò rerum cura Antonio Mirandæ credita. Inde Cochimum reuerſus, Siqueiram offendit, illique prouinciam tradidit, & in Luſitaniam profectus eſt. Siqueira continuò muneri diligenter incubuit. Chriſtophorum Souſam cum claſſe Dabulem miſit, vt eam ciuitatem, quæ ab Emmanuele deſciuerat, bello domaret. Alfonſo præterea Meneſio præcepit, vt in Baticalam infeſta ſigna ſimiliter inferret. Tum Ioanni Gomecio iuſſit in inſula Maldiua arcem ædificare, vbi fuit à Saracenis Cambaienſibus occiſus. Deindè cùm Goam peteret, in curſu arcibus Calecutij & Cananoris diligentiſſimè proſpexit. Poſtquam Goam appulit, Antonium Saldaguam plurimum nauibus auctum, in Arabicum & AEthiopicum mare miſit, vt plurimum damni Saracenis inferret. Simonem Andradium in Sinam miſit, qui, vt ſcriptum eſt, temeritate & amentia Sinas Luſitanis infeſtos reddidit. Antonium Corream ad Regem Peguenſem, vt cum illo pacem & amicitiam iungeret, le-

Pax Zeilandenſis eiuſq; capita.

Siqueiræ adminiſtratio Indica & res geſtæ.

gauit. Garſiæ Salæ conceſſit, vt rei gerendæ cauſa Malacam peteret. Qui cùm eò perueniſſet, Alfonſum Lupium Coſtam morbo grauiter impeditum reperit: qui cùm in citeriorem Indiam morbi depellendi gratia redire vehementer expeteret, arcem ipſi Garſiæ Salæ tradidit: & non multis pòſt diebus, quàm Cochimum appulit, eodem morbo conſumptus eſt. Dum hæc in India gerebantur, Abrahemus Barraxæ filius accepit, incolas montis Farrobij, & Benamarenſes, & reliquos eiuſdem vicinitatis Mauros multas clades à Luſitanis accepiſſe. Id igitur vlciſci conſtituit. Itaque cùm id, quod animo moliebatur, ſummo ſilẽtio compreſſum tenuiſſet, quingentos equites eduxit, & in pagis quibuſdam Arzilenſi agro finitimis, ea parte, quæ Tingim ſpectat, in inſidijs delituit. Indè Aroazium itineris ductorem præmiſit, vt campum exploraret, & omnia vſque ad ſpeculas, quas Alfandiquimenſes appellant, ſpecularetur. Ioannes Coutignus hunc Aroazium, virum induſtrium & ſagacem nouerat, & illius fraudes & inſidias diligentiſſimè præcauebat. Ea autem de cauſa, nunquam ſpeculatores ex vrbe mittebat, quin illis equitum auxilium aſſignaret. Tunc igitur, cùm homines ſpeculatum miſiſſet, equites ſimul emiſſi ſunt. Aroazius ſe continuit, dum eos in ſpeculis conſtitutos animaduerteret. De ea re Abrahemum confeſtim admonuit. Is ſilenti agmine è latebris egreſſus, noſtris appropinquabat. Noſtri cùm primam aciem cernerent, vt ſe reciperent, conſilium inierunt. At Mauri ſubſtiterunt. Fernandus Callæcus primi agminis ductor, qui ſpeculatoribus auxilium afferebat, cum eos ſubſtitiſſe conſpiceret, in illos inuectus eſt. Hoſtes ordine minimè confuſo cedebant, donec noſtros in poſtremum agmen, quod Callæcus minimè conſpexerat, extraherent. Ibi equites noſtri decem & ſeptem ceciderunt, reliqui fugæ ſe mandârunt. Sed in lacus, qui iter impediebat, anguſtijs, quidam fortiſſimus eques, nomine Ludouicus Valens, noſtros confirmauit, & ſe armatum hoſtib. obiecit: nec ex eo loco demigrauit, antè, quàm

RES AFRICANAE.

Abrahemi Barraxæ in Arzilenſem agrũ excurſio.

Ludouicis Valentis virtus.

Lu-

Luſitani lacús anguſtias pertranſirent. Deindè noſtros ordine inſtructos domum ita reduxit, vt inter hoſtes atq; noſtros eximia virtute & dexteritate verſaretur. Cùm iam ſe Habrahemus reciperet, incidit in illũ Antonius Maſcaregnas, adoleſcens valdè ſtrenuus, cũ 4. equitibus: qui omnes capti ſunt. Maſcaregnas quãuis à Rege Feſſæ perbenignè tractaretur, mortem, quæ impendebat, vitare non potuit. Cùm enim peſtilẽtia apud Mauros deſæuiret, illum confecit. Sub id tempus præfecit Emmanuel Azamori (Petrum namque Souſam reuocauerat) Aluarum Norognam, qui cum multis Maurorum principibus pacem firmauit, & illis æquabile tributum imperauit. Rebelles verò cladibus multis affecit. Præter alias excurſiones, xxvj. die Aprilis Benemezium agrum populatus eſt, multos occidit, ducentos & octoginta captiuos abduxit, non mediocrem prædam abegit. Rurſus menſe Iunio Vaſcum Fernandium Cæſarem in alias Maurorum turmas immiſit, qui cum incautos opprimeret, viuos 800. cepit, magnaq; prȩda potitus, copias in vrbem incolumes reduxit. Rurſus Aug. menſe, Antonius Gundiſſaluius eiuſdem Norognæ iuſſu in Mauros pedites inuaſit: qui cũ diu reſtitiſſent, victi tandem ſunt, & aliqua eorũ pars in ſeruitutem abſtracta fuit. Hoc eodem menſe quidã Maurorum fœderatorum Duces à Norogna auxiliũ petierunt, quo Enxouienſes Mauros aggrederentur, & magnam frumenti copiam indè aſportarent. Sed cùm ducenti hoſtes noſtris imminerent, Mauri fœderati ſuſpicati ſunt, maximum hoſtium numerum in inſidijs latere. Hac ſuſpicione perturbati, ſe in primum agmen conferunt. Noſtri in poſtrema acie hoſtium impetum ſuſtinebant. Nonnulli ab hoſtibus cæſi ſunt. Reliqui cum dedecore ſe in vrbem receperunt, nõ culpa ſua, ſed eorum, qui eos deſeruerũt. Id tamen eis grauem diebus multis dolorem inuſſit. Hoc tempore Emmanuel varijs & moleſtiſſimis curis agitabatur. Videbat enim ſe matrimonij vinculo liberatum, & cupiebat vltimum vitæ actum in rebus præclaris, memoriaque

Antonij Maſcaregnæ mors.

Aluarus Norogna Azamoris Præfectus eiusq; res geſtæ.

RES EVROPEAE

que ſempiterna dignis conſumere. Quocirca ſtatuit in Algarbium ſe conferre, regniq́; adminiſtrationem Ioanni filio, & conſiliarijs relinquere, vt ipſe omni reliqua cura ſolutus, bello Mauros vexaret, atq; propagãdæ religioni vehementer incumberet. Sed ab hac cogitatione illum inſidiæ multorum hominum, quos ipſe non mutatione conſilij, ſed acerbitate ſupplicij coërcere debuiſſet, abſtraxerunt. Vt enim mos hominum eſt, qui omnia non fide, ſed cupiditate metiuntur, ab illo, quem nõ ita diu victurum ſperabant, ad Ioan. filium, à quo ſibi multo maiores, & diuturniores opes pollicebantur, paulatim deficiebant: & ætatem Principis, optima quidem natura præditi, ſed fraudibus & dolis obnoxij, captabant. In primis verò plurimum de laudib. Emmanuelis detrahebant. Hominem eſſe dicebãt multum de ædificijs, parum verò de regia dignitate cogitantem. Præterea grauitatis immemorem eſſe criminabantur, quod faciliimos aditus haberet, quòd ſui conueniendi facultatem quibuſuis hominibus daret, quòd equos frequenter agitaret, quòd inſita facilitate nullius congreſſum aſpernaretur. Præterea illi crimini dabant, quòd multum auri & argenti profunderet. Poſtremò multa regiæ virtutis ornamenta in illo requirebant, & Ioanni perſuadebant, ſi vellet ampliſſimum in Regibus nomen obtinere, vt longiſſimè a patris inſtituto diſcederet, neq; ſe peruulgari & contemni permitteret. Erat autem Ioannes natura clemens atq; benignus, & ad pietatis ſtudium valdè propenſus. Sed tantas vires hominum perditorum ſermo, cui aures aſſiduè præbebat, habuerat, non quidem vt patrem odio perſequeretur, quem pietate ſumma colebat, ſed vt minimè illius mores & inſtituta comprobaret. Itaque ſtatuebat, longè diuerſam ſibi vitæ rationem ſequendam eſſe, vt ad ſummũ decus aſpiraret. Neque deerant interim, qui perſuaderent, nihil eſſe magis regium, quàm, quidquid liberet, efficere. Voluntatem nanque refrenare, eſſe non regiæ dignitatis, ſed miſerrimæ ſeruitutis argumentum. Cùm multa eiuſmodi Emmanuel

Inſidiæ et calumniæ in Regem Emmanuelem.

nuel accepiſſet, veritus eſt, nè, ſi res alias agere vellet, & filium in adulatorum poteſtate relinqueret, ab eo contemneretur, & regnum improborum conſilijs gubernatum, ruinæ periculum adiret. Hic metus illum ab inſtituta cogitatione reuocauit. Præterea vt magis ſe à contemptu & ſolitudine vindicaret, ſe nouis affinitatibus ſtabilire decreuit. Idcircò à Carolo Imperatore petijt, vt Leonoram ſororem ſuam, excellenti pulchritudine & probitate fœminā ſibi deſpōderet. Atqui prius ille, vt Ioanni filio collocaretur, enixè operā dederat, & ea de cauſa Petrum Goueanum in Germaniam ad Maximilianum Imperatorem legauerat. Tunc verò ſic immutatus fuerat, vt eam vxorem ducere, quàm filio in matrimonium collocare mallet: quæ res apud multos in varias repræhenſiones incurrit. Sic enim dicebant: Quam rem gerit Princeps hic, in quo ad hunc diem patrium in Rempub. animum ſemper agnouimus? At nunc multis rationibus Rempub. euertit. Primùm enim, Rex annos quinquaginta natus, & viduus, octo filijs oneratus, quonam modo poterit virginem Caroli ſororem, in maxima ſpe aliarum nuptiarum enutritam, ad nuptias parum ætati accommodatas allicere, niſi regni opes prius effuderit? Filio nāq; dos magna cōfici potuiſſet. At is non modò vxorem indotatam accipiet, verùm contra morem & conſuetudinem, nomine dotis, regni patrimonium vxori largietur. Præterea neceſſe erit (aliter enim fortaſſe vxori adoleſcenti minimè ſatisfaciat) vt ad voluntatem illius regnum adminiſtret. Poſtremò, quid liberis faciet? octo filios habet. Totidem poterit ex noua nupta ſuſcipere. Regnum eſt anguſtis finibus terminatum. Quas igitur opes poterit tantæ filiorum multitudini largiri? Quibus honoribus aut emolumentis Regia ſoboles ſtatum ſuum tuebitur, nè ſit ei neceſſe in turbam conijci, & reliquorum hominum inſtitutis victum ſibi comparare? Erit præterea ei neceſſe amori ſeruire, vxori blandiri, & non quomodo nomen ſuum immortalitati commendet, ſed quomodo

Emmanuel ſecūdas ambit nuptias.

Multorū de Emmanuelis ſecundis nuptijs ſiniſtrum iudicium.

modo virgini pulcherrimæ morem gerat, excogitare. Hæc & his ſimilia vulgò iactabantur,ab his præcipuè, qui domeſticas illius offenſiones ignorabant. Emmanuel tamen in ea mente perſtitit, & cùm Carolus in Hiſpaniam,vt regni hæreditatem cerneret,è Gallia Belgica veniret,ad illum Aluarum Coſtam,qui regio cubiculo præerat,legatum miſit. Legationis ſpecies ſalutationis nomine inſtituta fuerat:legationis tamē ſumma eò pertinebat, vt nuptiæ conficerentur. Aluarus Coſta omnia,quæ Emmanuel cupiebat, ex animi ſententia conficit. Nuptiæ pactæ ſunt, dos etiam à Carolo dicta,ab Emmanuele ſponſæ munera ingentia conſtituta:feſti dies acti,& matrimonij fœdus Cæſarauguſtæ,vbi tunc Carolus conſidebat,ſumma omnium lætitia & gratulatione celebratum. Fuit tamen neceſſe, cùm eſſet cum Carolo & Leonora, & ſanguinis propinquitate,& affinitate multis rationibus implicatus, & ea de cauſa per Pontificias ſanctiones nuptiæ coniungi minimè potuiſſent,vt Pont.Maximi benignitate legibus ſoluerentur: quod factum fuit. Nuncius huius pactionis & fœderis ad Emmanuelem perlatus, eū gaudio ingenti cumulauit,ſed nobilitatem & multitudinem non mediocri ſolicitudine affecit. In primis verò Ioannem ſolicitauit,nō quòd eaſdem nuptias expeteret,ſed quòd Reipub.inutiles arbitraretur.Emmanuel regni Proceres in cōſilium euocauit.Ibi luculentam orationem habuit,qua rationes,quæ illum ad matrimonium inuitârant,expoſuit:qua quidem illi, qui aderant,aut moti ſunt,aut ſe motos eſſe,nè Regis animum offenderent, ſimulârunt. Itaque omnes ordine inſtituto illius manum de more oſculati, & vt matrimonium felix atq; fauſtum eſſet,precati ſunt. Poſt has gratulationes,& omnium fauſtas acclamationes,peſtilentia Olyſipponem vehementer afflixit,& Regem varias ſedes commutare illius metu coegit. Almeirinum deindè ſe contulit. Indè Cratum (eſt autem id oppidū celebre quod ad Hoſpitalenſium equitum ordinē pertinet)profectus eſt, vt ibi reginā oppereritur. Illa verò mul-

Emmanuelis ad Carolum V. Legatio de Leonoræ nuptijs.

Sponſalia cum Leonora.

Peſtilētia Olyſipponenſis.

multis Hiſpaniæ Proceribus ſtipata, in regnorum con finia peruenit. Eò multi Portugaliæ Proceres, vt eam exciperent, ſe contulerunt ad exiguum fluuium, Seuerum nomine, qui Portugaliam à Caſtella diſcriminat, peruentum eſt. Martinus Albicaſtrenſis, Villæ Nouæ Portimanenſis, quod oppidum eſt in Algarbio ſitum, Comes, fluuium traiecit, & Reginæ manum ſuppliciter oſculatus eſt. Illum Comes Tentugalenſis, & Epiſcopus Portugalenſis, & Archiepiſcopus Olyſipponenſis ordine ſubſequuti, eodem officio perfuncti ſunt. Alia deindè Luſitana nobilitas idem fecit. Regina fluuium tranſmiſit: quam Dux Albanus, & Epiſcopus Cordubenſis deducebant. Dux Brigantinus citra fluuium conſtiterat: ad duo millia equitum Luſitanorũ ſatis eleganti cultu conuenerant. Vbi Regina in terminis Luſitaniæ conſtitit, Dux Brigantinus ex equo deſiluit, vt Reginam nomine Regis exciperet. Quæſitus ab Albano Duce, an facultatem ab Emmanuele Rege ad illud munus obeundum haberet, eam literis publicis inſcriptam, & manu Regis ipſius conſignatam oſtendit. Literæ publicè & alta voce recitatæ ſunt, & Albano duci in officij ſui ritè peracti teſtimoniũ traditæ. Tunc idem Princeps catenam auream, quæ Reginæ brachio alligata erat, aſſumpſit, vt ſic ipſam Reginam deduceret, quam Brigantino duci tradidit, atque commiſit. Hac traditione ſolenni ritu celebrata, Albanus Dux, & reliqui Caſtellæ Principes abſceſſerunt. Epiſcopus tamen Cordubenſis, & Dynaſta Tregenienſis (hi Legati erant) & præterea Villæ Francæ Princeps, & equitum Hoſpitalenſium in Caſtella Magiſter, & Montis acuti Comes cum Regina Cratum vſque peruenerunt. Poſtquam in oppidum ventum eſt, & Regina cœnauit, Rex illam inuiſit: à qua cum ſingulari ſignificatione amoris exceptus fuit. Ioannes illius manum oſculari voluit: quod, illa nullo modo induci potuit, vt pateretur. Georgium tamen equitum Iacobenſium & Ciſtertienſium Magiſtrum, Ioannis Regis filium, vt Hiſpaniæ morem conſeruaret, ad oſculũ ma-

Reginæ Leonoræ in Luſitaniam deductæ pompa & ceremonia.

Emmanuelis cum Leonora nuptiæ. nus admiſit. Deindè Archiepiſcopus Olyſipponenſis Regem atq; Reginā ritu ab Eccleſia ſancta recepto ſtabili matrimonio copulauit. Symphonia deindè, & tibiarum concentus, & choreæ conſecutę ſunt. Indè modicis itineribus Almeirinum profecti ſunt. Filij regis obuiam illis prodiêre. Principes regij ex equis repentè deſiliunt, vt Reginæ manum oſculentur. Id illa pati noluit: imò multis in illos voluntatis egregiæ ſignis inſitam benignitatem teſtificata eſt. Reliqui regni Principes, qui nondum ſuum officium fecerāt, eam ſolito more ſalutârunt. Vbi Almeirinum peruenêre, Iſabela & Beatrix Emmanuelis filiæ ad ſcalarū gradus, quibus in Aula aſcenſus patebat, aduenêre, & cùm deſcendere pararent, Regina, nè id facere poſſent, accelerauit, & ad genua prouolutas ſubleuauit, eaſq; humaniſſimè complexa eſt. Reliquæ deindè virgines Reginam manus oſculo ſalutant, quas omnes illa admodum benignè, cū debita tamen maieſtatis ratione reſalutat. Quibus cantibus ſaltationibus, & tripudijs dies ille celebratus extiterit, erit explicatu difficillimum. Sequenti die Rex peractis Sacris, aurei velleris ordinem à Philippo Burgundiæ Principe fundatum, à ſucceſſoribus ſingulari religione retentum, cuius Princeps atque Magiſter Carolus erat, ipſius Caroli iuſſu cōſecutus eſt. Hyems illa tota fuit Almeirini in ſumma iucunditate conſumpta. Indè appetente vere, Rex Eboram conceſſit.

RES INDICAE. *Annus nati Chriſti 1519.* *Claſsis 16. nauium in Indiam miſſa, eiuſq; ſucceſſus.* Hoc anno, qui fuit à CHRISTO nato M. D. XIX. miſit Rex Emmanuel in Indiam ſedecim nauium claſſem, cuius Georgius Albuquercius præfectus extitit. Non omnes tamen inſtitutum curſum tenere potuerunt. Nauis enim, cui Iacobus Limicus præerat, Olyſipponem reflatu delata eſt. Ludouicus Guzmanus cum naui, cui præerat, à fide deſciuit, piraticam fecit, multaque flagitia & ſcelera indigna genere ſuo deſignauit. Emmanuel Souſa, qui nauarchus erat roſtratæ nauis, cùm oram AEthiopiæ Melindem verſus legeret, & portum Mantuæ (ſic enim appellant) ſubiret, vt commeatum ab incolis emeret, fuit in terra à Sara-

ce-

cenis cum quadraginta viris Luſitanis occiſus. Nauem verò, cùm ad inſulam, quæ non procul Quiloá diſtat, turbida tempeſtate iactata, & vadis alliſa fuiſſet, Saraceni diripuerunt, & Luſitanos omnes, vno duntaxat puero, quem Rex Zamzibaris in fidem recepit, excepto, trucidârunt. Georgius Albuquercius cum 9. nauibus Mozambique hyemauit. Quatuor tantùm naues in Indiam pelagus tranſmiſêre. Interim Iacobus Lupius Siqueira omnia, quæ ad bellum Arabiæ gentibus inferendum neceſſaria videbantur, ſumma ope comparabat. Et quia maioribus copijs indigebat, nauigio, quod facilè fluctus exciperet, Gundiſaluum Loulenſem Mozambiquem ad Georgium Albuquercium miſit, cui mandabat, vt indè Arabicum ſinum peteret, vt coniunctis viribus Iudam expugnarent. Cùm verò Siqueira Melichiazij fraudes perciperet, eumque multis incommodis Luſitanos affeciſſe cognoſceret, Chriſtophorum Salam cum triremibus tribus, qui oram Cambaiæ infeſtam redderet, expediuit, quod is diligenter effecit, & cum non mediocri præda reuerſus eſt. Similiter & Antonius Saldagna, qui circa Guardafumenſe promontorium oras illas peragrabat, ingenti præda potitus, ſe ad Siqueiram contulit. * Sub id tempus, leuis à Rege offenſio ita grauiter cuiuſdam viri Luſitani animum exulcerauit, vt oblitus fidei, pietatis, & religionis, Regem, à quo educatus fuerat, patriam, quæ illum genuerat, prodere, vitamque ſuam in ſummum diſcrimen inducere properaret. Fernandus Magallanus fuit vir nobilis, & magno animo præditus, cuius antea mentio facta eſt. Is in India bellicis in rebus non mediocre virtutis & induſtriæ documentum dederat. In Africa ſimiliter viri valdè ſtrenui officio functus fuerat. Olim erat apud Luſitanos in more poſitum, vt in Regia, qui Regi ſeruiebant, ipſius Regis ſumptibus alerentur. Cùm verò multitudo domeſticorum tanta fuiſſet (eorum namque filij, qui Regibus operam dabant, eundem locum retinebant: & præterea multi in regiam familiam meritis

Fernandi Magallani ad Caſtellæ regẽ defectio.

Inſtitutũ Aulæ Luſitanicæ.

admittebantur) difficillimum videbatur, cibos tantæ multitudini præparare. Quocirca fuit à Portugaliæ Regibus ſtatutum, vt ſumptum, quem quilibet erat in Regia facturus, ipſe ſibi ex regia pecunia faceret. Sic autem factum eſt, vt cuilibet certa pecuniæ ſumma ſingulis menſibus aſſignaretur. Ea verò, cùm ſumma tunc annonæ vilitas eſſet, ſatis homines alebat. Nunc autem cùm & hominum multitudo cum rerum venalium pretijs multis acceſſionibus amplificata ſit, factum eſt, vt illa pecunia, quæ olim quotidianis ſumptibus faciendis latè ſufficiens erat, nunc perexigua ſit. Cùm tamen omnis Luſitanorum dignitas à Rege pendeat, huius exiguæ pecuniæ ſumma, quaſi multò amplior eſſet, incredibili ſtudio quæritur: & cùm in regiam familiam admitti, vt valdè expetendum Luſitani iudicent, tum in ſtipendij huius incremento ſummum decus ſtatuunt. Cùm enim ſint apud Reges variæ famulorum claſſes, pro claſſium dignitate cuilibet Regis domeſtico pecuniæ numerus aſſignatur. Maxima claſſis eſt virorum nobilium. Sed cum nobilitatis etiam diſcrimen ſit, non vnum congiarium omnibus ex æquo tribuitur. Sic autem euenit, vt pro congiarij magnitudine, de nobilitate vniuſcuiuſque iudicium fiat, & tantò quiſque nobilior exiſtimetur, quantò illius congiarium amplius extiterit. Hoc quidem iudicium, vt ſunt res humanæ, eſt ſæpè fallaciſſimum. Multi namque ambitione & ſedulitate conſequuntur, quod eſt meritis atque germanæ nobilitati tribuendum. Attamen Luſitani cùm ſint præter modum huius nobilitatis appetentes, & paruæ pecuniæ acceſſione nobilitatem ſuam augeri putent, pro hac tam parua pecunia ſæpenumerò, tanquam in ea ſalus omnis atque dignitas vertatur, ſibi pugnandum arbitrantur. Magallanus autem pro meritis ſuis contendebat, vt congiarium illius dimidio numi aurei ſingulis menſibus augeretur. Rex, nè aditum ambitioſis aperiret, id denegauit. Magallanus offenſione huius beneficij ſibi eo tempore denegati commotus, à Rege de-

Defectiōis Magallanicæ cauſa.

deſciuit, fidem violauit, Rempublicam in ſummum diſcrimen adduxit. Et cùm Reipublicæ iniuriæ nobis tolerandæ ſint, & Regum etiam, qui Reipublicæ parentes ſunt, offenſiones perferendæ: & cùm vita, quam patriæ debemus, pro ipſius patriæ ſalute ponenda ſit, vir audaciſſimus tantum dolorem ex parte vnius aurei dimidia, quæ quinque denarios conficit, ſibi negata cepit, vt Rempublicam oppugnaret: Regem, à quo fuerat enutritus, violaret: & patriam, pro qua mori debuiſſet, in diſcrimen adduceret. Res enim eò perducta fuit, vt periculoſi belli diſcrimen rebus communibus impenderet. Neſcio autem, vnde tam Barbarus mos in Reſpublicas irrepſit. Cùm enim proditoris nomen ſit non modò odioſum & inuiſum, ſed etiam cũctæ poſteritati maculam ſempiterni dedecoris inurat, homines, qui fidem violare, & Reges ſuos, aut Reſpublicas oppugnare ſtatuunt, munera, quæ acceperant, literis conſignatis abijciunt, fidem abiurant, ſe ciuitatis iure ſpoliant, regem ſibi ſuas res habere iubent, ſibi nihil deinceps cum patria fore commune teſtificantur: & tum demum ſibi moliri contra patriam bellum licere contendunt. Eſto, aſpernare munera, ſi lubet: contemne patriæ benignitatem: freme quantum voles, tibi non eſſe præmium pro dignitate perſolutum. Fidem verò datam prodere quî potes? Grauem mihi iniuriam patria intulit. Intulerit etiam grauiſſimam. Sed iniuria nec in parentibus, nec in patria vindicanda eſt. Omnia, quæ à patria acceperam, inquit ille, reliqui. Nunquid vitam, ingenium, diſciplinam abiecisti? Minimè. At hæc omnia à Deo primùm, à patriæ deinde legibus, & moribus, & inſtitutis accepiſti. Neque naturæ repugnare, neque patriam lædere, neque fidem frangere, quamuis omnibus iniurijs oneratus ſis, vnquam licebit. Imo vita tibi deſerenda, & grauiſſima ſupplicia ſubeunda ſunt potius, quàm fidem violes, aut officium prodas. Abiura fidem quantum voles: perfidiam tuam publicis literis conteſtare: inſignem memoriam ſceleris infandi poſteritati relin-

Inueterati cuiuſdam proditorũ moris reprænſio.

que: nullis tamen teſtimonijs numinis offenſionem & dedecoris ſempiterni maculam vitare poteris. In eam tamen fraudem Magallanus impulſus fuit, vt arbitraretur, ſi publico teſtimonio fidem & Regi, & patriæ debitam abiuraret, licere ſibi fidem prodere. Id confeſtim exequi minimè dubitauit, & ſe continuò ad Carolum contulit, eumque admonuit, inſulas, quas Malucas appellant, quæ ſunt vltra auream Cherſoneſum conſtitutæ, ad limites Caſtellæ pertinere, & ab Emmanuele Rege contra pactionem iam factam vſurpari. Ducebat autem ſecum Rodericum Falerium, qui ſe Aſtrologiæ diſciplinam tenere profitebatur, vt eandem opinionem in animo Caroli altius imprimeret. Aluarus Coſta, qui tunc legatus apud Carolum erat, Carolum adijt: neceſſitudines commemorauit, non eſſe illius amplitudine dignum, aures hominibus illis præbere. Eadem namq; vanitate & ſcelere, quo Regem optimum violârant, multa confingere. Proditorum nomen cùm reliquis hominibus, tum præcipuè Regibus eſſe deteſtabile & execrandum. Reges verò, qui illis fauerent, peſtem alere, qua regium nomen ex hominum memoria deleatur. Carolus cùm eſſet natura benignus, ab hominibus illis audiendis deducebatur. Sed ab Hiſpaniæ proceribus perſuaſus fuit, ne vllius affinitatis obtentu imperium amplificare negligeret. Itaq; ſtatuit naues Magallano, quibus aliam viam in Orientem aperiret, attribui. Fœdere namque inter Regem Ioannem ſecundum, & Regem Fernandum facto, cùm regiones, quas quilibet explorare, & debellare ſine alterius iniuria poſſet, definitæ ſunt, ſtatutum fuerat, vt Caſtellani non viam à Luſitanis factam, ſed diuerſam ſequerentur: vt videlicet cùm Portugalenſes ad Solis ortum, Caſtellani ad Occaſum nauigarent, orbem marium atq; terrarum conficerent. Sic aũt cuilibet parti liberum erat, cum omnes maris atq; terrarum tractus 300. & 60. partibus definiti ſint, centum & octoginta partes ad perueſtigandum atque debellandum ſibi depoſcere. Limes erat Meridianus.

Magallani de quærendis Malucis inſ. inſtitutum.

Luſitaniæ & Hiſpaniæ regum fœdus de nauigationibus Oceanicis.

Sic

Sic enim appellant lineam à Septentrione ad Auſtrū in cælo deſignatam: quia cùm Sol eam attingit, meridiem hominibus ſub ea regione conſtitutis efficiat: quæ ſecundum longitudinem (ſic enim ſpacium Ortu & Occaſu terminatum nominant) circiter ſex & triginta gradibus Olyſippone diſtat. Error autem Magallani, & aliorum, qui veſtigijs illius ingreſſi ſunt, quo Malucas inſulas ad ius Caſtellæ pertinere contendūt, à multis cauſis originem habuit. Primùm quidem ſic natura comparatum eſt, vt cùm primùm aliquod iter incognitum habemus, quod non poſſumus certis mōtibus aut anfractibus, & notiſſimis ſignis definire, multo longius nobis appareat: maximè verò cum nauigamus, vbi neque montibus, neque vallibus, nec vllis certis notis poſſumus ſpacium finire. Deinde qui maria incognita nauigant, vt maius & admirabilius facinus ſe confeciſſe glorientur, ſpacia multò ampliora faciūt, vt, quaſi ex alio mundo in hunc redierint, ingentem admirationem efficiant. Accedit vt etiam ipſi vectores, cùm Aſtrologiæ imperiti ſint, quamuis nullam vanitatem orationis adhibeant, fallantur, & cum varijs circuitibus maria peragrent, rectum iter ſe tenere putent. Sic factum eſt, vt cùm inter Indum fluuium & Gangem ſpatium decem graduum, qui circiter paſſuum millia ſeptingenta conficiunt, interiectum ſit, Ptolemæus triginta gradibus ſpatium illud definierit. Vir enim doctiſſimus terras illas non luſtrauerat: quæ à viris fide dignis, imperitis tamen, acceperat, ea monimentis mandabat. Illi verò cùm ab Indo ad Cori promontorium, quod in Auſtrum longiſſimo tractu procurrit, nauigarent, & inde rurſus in Gangem ad Septentriones curſum inflecterent, quaſi recta via, aut paulum ad Auſtrum inflexa nauigaſſent, itineris ſpatium metiebantur. Alia etiam erroris cauſa noſtris obiecta eſt. Cùm enim vltra promontorium Bonæ ſpei, aliud promontorium, quod mitius in Auſtrū prominet, flectere ſecundis velis niterentur, ſe multò maius iter confeciſſe putabant, quàm propter maris im-

Erroris Magallanici de Malucarum ſitu cauſæ & origines.

impetum, naues in diuerſa iactantis, facere potuiſſent. Ea nanq; ora, quæ in illis regionibus ab Auſtro ad Septentriones pertinet, longiſſimo tractu protenditur. Venti autem, qui ab ortu Solis flant, ſunt anniuerſarij, & ſtatis temporibus valdè vehementes. Aeſtus ſimiliter, propter immenſam maris altitudinem, Lunæ curſibus nimis obiectam, incitatiſſimi. Ergo cùm fluctus ab ortu Solis ad oras maritimas Occidentis incredibili violentia contorti, & ab oppoſitis oris repercuſſi, in Auſtrũ, qua facilior patet exitus, incitentur, & ex illo promontorio, quod diximus, in aliud longius, quàm credi poſſit, excurrant, noſtrorũ in nauigando curſum retardant. Quod noſtri non intelligentes exiſtimabant ſe multò maius ſpatium confeciſſe, quàm nauigando tranſmiſerant. Hæc omnia noſtris etiam eam erroris cauſam attulerunt, vt regionum terminos ſatis imperitè deſignarent, & ad Ptolemæi errata, alia etiam multa parũ ſapienter adiungerent.

Molucẽſis controuerſiæ fructus & Molucçarum ab Olyſippone diſtantiæ diligẽs ſupputatio.

Hæc tamen controuerſia inter Caſtellanos & Portugalenſes hunc fructum Portugalenſibus tulit, vt ſpatia multo diligentius explorarẽt. Hoc autem fieri commodè non potuit, niſi per Lunæ defectus. Cũ enim Luna orbe pleno interiectu terræ, vt fieri neceſſe eſt, certis temporibus obſcuratur, illa ſplendoris amiſſio non iiſdẽ horis animaduerti poteſt. neceſſe namq; eſt, cũ citius in India, quã in Portugalia, quæ in occaſum vergit, nocturnæ tenebræ ſint, vt quãuis ille defectus vno tempore fiat, diuerſis nobis horis appareat. Horarum igitur dimenſione omnis controuerſia tollitur. Qualibet enim Hora quindecim gradus Sol progreditur. Obſeruatum autem eſt ab hominibus peritiſſimis, qui à Petro Nonio Mathematicorũ principe ad id diligenter inſtructi fuerant, ſex horis ab Indi fluminis oſtio, ad Olyſipponis vrbis ſitũ Solis curſum terminari. Horæ verò ſex, gradus nonaginta cõficiunt. Ab Indo aũt fluuio ad vltimos Malacarum inſularum terminos, qui ad orientem Solẽ ſpectant, duo & quadraginta gradus interſunt. Hos ſi nonaginta gradibus adieceris, centũ & triginta duos efficies. Si verò

ſex

ſex & triginta gradus, q̃ Olyſippone ad Occaſum ſecũdum lineam illam meridianam, quam diximus inter Hiſpaniæ reges fœdere definitam fuiſſe, vt Caſtellani contendunt, addideris, centum & ſexaginta octo graduum ſumma fiet. Itaque ſecundum hanc computationem, adhuc Portugalẽſibus duodecim gradus explorandi reſtant, qui poſſunt ſine cuiuſquam Chriſtiani regis iniuria à Portugaliæ regibus occupari: tantum abeſt, vt Magallanus, vel quiſquam alius inſulas illas iure atque meritò poſſit Caſtellæ regibus adiudicare. Hæc tamen controuerſia non mediocres in Hiſpania tragœdias excitauit, vſq; adeò, vt reges optimos & cognatione, affinitate, & amore coniunctiſſimos, interdum ad inteſtinam ſeditionem ſolicitarit: quod totũ ab improbiſſimi hominis ſcelere ortum habuit. Vt verò ad illum redeamus, cùm Emmanuel hominis ſcelus Coſtæ literis accepiſſet, conſilium habuit. Nihil tamen conſilio cõcluſum fuit. Coſta verò Magallanum ingentibus promiſſis onerabat, & interdum illum in ſententia fluctuare cogebat. Cum tamen maiora ſibi præmia ex inſtituto ſcelere quàm ex debita fide proponeret, aures Coſtæ promiſſis occluſit. Itaque negotijs cum Carolo ex animi ſententia confectis, Magallanus, & Falerius Hiſpalim contendunt. At Falerium iam facinoris ſuſcepti pœnitebat, & intra paucos dies mœſtitia confectus, mortem obijt. Magallanus cum quinque nauium claſſe, & cum ſuprema necis atque vitæ in reliquos nauarchos poteſtate, x. die Auguſti eiuſdem anni ſoluit, vt terras atque regiones, quas neque viderat, neque ab alijs exploratas audierat, ſed ſuſpicione tantùm eas adiri poſſe conſequutus fuerat, perluſtraret. Sed nihil eſt tam arduum, quod non animus magnus deſperatione ſtimulatus aggrediatur. Primùm oram prouinciæ Braſiliæ prætereuectus, ad Auſtrum vltra æquinoctialem plagam nauigauit. Cũ verò menſe Septembri, anno ſalutis M. D. x x. tres & quinquaginta gradus, ab æquinoctiali regione ad Auſtrum nauigando confeciſſet, fretũ reperit, cui nomẽ Ma-

Margallani nauigatio ad Molucas inſulas, eiuſq; ſucceſſus.

Freti Magallanici inuentio.

Magallani impoſitum fuit, vt ſempiternum monimẽtum facinoris extâret. Sed tantum frigus Hiſpanos miſeros excruciabat, vt multi fœdè perierint. Fretum verò, vt fama eſt, quadraginta millia paſſuum in longitudinem patet. Freto ſuperato, rurſus in æquinoctialem regionem, & in cælum mitius atque tepidius iter inſtituit. Varij interim caſus hominem exagitârunt. Nam nauarchi cũ reliquis Hiſpanis ab illo deſciſcere voluerunt, & ei inſidias intenderunt: & quidam ex illis capitali ſupplicio affecti ſunt: & ipſe tandem in inſula, quam Matam appellant, cùm opem Regulo, qui ab illo auxilium poſtularat, attuliſſet, poſt bellum cõfectum, ab ipſo Regulo occiſus per inſidias fuit, vt proditor proditori pœnas eiuſdem ſceleris irrogaret. Duę tantum ex illa claſſe naues (reliquæ namque amiſſæ fuerant) Tidorem, quæ inſula vna ex Malucis eſt, peruenêre. Vna ex illis octauo die menſis Septembris, anno ſalutis M.D.XXII. Hiſpalim appulſa fuit. Alteram verò nauem, quia diſſoluta compage aquam accipiebat, Hiſpani in inſulam ſubductã refecerunt, & onere accepto profecti, Septentriones verſus iter ſuſceperũt. Cùm verò commeatus illos deficeret, & multi frigore interirent, retro curſum flectere coacti ſunt. Ad Malucas autem appulſi, intellexerunt Luſitanos in inſula, quam Ternatem appellant, commorari. Itaque ad illos confeſtim mittunt, qui diceret, vt hominibus Hiſpanis, & eadem religione deuinctis opem in rebus deſperatis afferrent. Nauem eſſe lacerã, magnã partem hominũ, qui ea vehebantur, abſumptã, reliquos grauiſſimis morbis impeditos. Antonius Brittius, qui iã inſulis nomine Regis Emmanuelis imperabat, Garſiam Henricũ cum nonnullis nauigijs extẽplò miſit. Ab his Magallani comites fuêre cõtinuò recepti, & ſingulari humanitate tractati. Nauis fracta fuit, & illi Luſitanis nauibus in Indiam, deinde in Hiſpaniã rediêre. Hũc exitũ claſſis illa parũ felicem habuit. Sed vt ad ea, quæ anno ſalutis M.D. XIX. inciderunt, reuertamur, nono die menſis Februarij Aluarus Norogna, qui tunc Aza-

mo-

moris præfectus erat,in eam Mauritaniæ partem,quæ Enxouia nominabatur,cum ducentis & triginta equitibus, & centum peditibus inuaſit: hoſtes acri prælio fudit, ducentos atque decem captiuos abſtraxit. Rurſus vigeſimo quinto die menſis eiuſdem, octo & quadraginta paſſuum millia progreſſus, in caſtra Nacerbendumæ (is erat vnus ex Enxoúiæ principibus) impetum dedit: duas illius vxores, & duos filios, & vnam filiam, & multos illius cognatos, cum magna aliorum hominum multitudine captiuos abduxit. Dũ rediret, quidam Luſitanus eques facinus inhumanũ & barbarum edidit. Maura quædam eleganti forma quam Nacerbenduma filio ſuo deſponderat, armillis argenteis magni ponderis brachia & ſuras ornarat. At Antonius Leitanus (ſic enim eques ille nominabatur) argenti cupiditate inductus,vt illud facilius captiuæ detraheret, manus atque pedes miſeræ præcidit. Norogna illum multis malè verbis accipit, argento ſpoliat,in cuſtodiam tradit,& in Luſitaniam cum dedecore redire compellit. Rurſus vigeſima die Martij, in alias eiuſdem prouinciæ turmas Norogna aciem eduxit. In via camelorum turmam multis rebus onuſtam cepit, deindè primis tenebris montis cliuum ſubijt, & itineris ducem admonuit, vt eum aliqua via ſaxoſa deduceret, nè poſſent hoſtes illius iter ex equorũ veſtigijs animaduertere. Duab. deindè horis ad quietem datis,poſtquam rurſus omnes excitati ſunt,triplicem aciem inſtruxit:primam Antonio Lupio Siquciræ,ſecundam Iacobo Melio attribuit, tertiam, in qua erat maior militum numerus, ſibi reſeruauit. Ad hũc modum ſilenti agmine profecti, in turmas hoſtium ex improuiſo impetum fecerunt, easq; in effuſam fugam compulerunt. Trecenti tamen & octoginta duo capti ſunt, & præda ingens abacta. Hoſtes ſublato ſigno conueniunt, & auxilijs vndique influentibus exercitus non mediocris efficitur. Noſtri ordine regrediuntur.Sed cùm Maurus quidam ex fœderatis,vir ſanè fortis,nomine Zale Bembarqua,in noſtrorum con-

RES AFRICANAE.

Aluari Norognæ in Enxouiam excurſiones.

Ant. Leitani immane facinus

Alia eiuſdem excurſio.

ſpe-

Zalæ Bem barquæ præclarũ facinus. ſpectu pulchrum aliquod facinus edere ſtatuiſſet, ſolus in hoſtes impetum tulit. Norogna continuò, vt illi ſubueniret, aciem in hoſtem direxit. Primo impetu triginta ex hoſtibus cæſi ſunt, & vnus vir primarius captus eſt. Reliqui eorum, qui cecidêre, caſu perculſi, ſubſtiterunt. Norogna eorum impedimẽto liberatus, Azamorem exercitum ordine reducebat. Fluuius erat vado tranſeundus. Is vbi vado appropinquauit, nè pecorum multitudo ordinem perturbaret, & tranſitum impediret, magnam illius partem Mauro cuidam fœderato donauit. Tranſmiſſo cum omni reliqua præda vado, duabus horis in hoſtium conſpectu, qui citra vadum reſtiterant, cum exercitu conquieuit, & epulatus eſt. Expectabât autem, an hoſtes vellent vadum pugnę capeſſendæ gratia tranſire. Cùm illi id facere noluiſſent, Azamorem exercitum cum reliqua præda reduxit. Rurſus XXV. die Menſis Martij, cùm alias turmas hoſtium adoriri ſtatuiſſet, in Mauros palantes incidit: quinquaginta cepit: reliqui in fugam verſi, illius aduentum per omnia compita & mapalia nunciârũt. Multi continuò confluxere: & Norogna, nè cum tãta multitudine manum cõferere cogeretur, Azamorem cum captiuis reuerſus eſt. Vigeſimo autem octauo eiuſdem menſis die copias eduxit, quibus quaſdam turmas hoſtiles inopinantes aggrederetur. Sed cùm in via præter opinionem in magnum equitum numerum incidiſſet, Lanſarotem Freitam cum equitibus ſexaginta præmiſit, qui in hoſtes impetum ferret: ipſe cum reliquis ſubſecutus eſt. Fit atrox prælium: ex hoſtibus multi cæſi: ſexaginta capti ſunt. reliqui ſeſe effuſa fuga ab imminenti clade proripuerunt. Inter captiuos fuit Dux quidam eximius, Arhagus nomine, qui cùm centum annos natus eſſet, omnia militiæ munera diligenter ad miniſtrabat. Trigeſimo die menſis eiuſdem Norogna, cùm otium ferre non poſſet, oppidum muris munitum, quod Siner appellabant, improuiſo adortus eſt, illudque vi cepit: reliquam prędam Mauris fœderatis conceſſit: ipſe Azamorem trecentos & quinqua-

Alia excurſio.

Arhagus centẽnarius captus.

Siner opp. captum à Luſitanis.

quaginta & octo captiuos abduxit. Nec ipſe ſolùm hoſtes crebris excurſionibus fatigabat, ſed Duces reliquos otio torpere non ſinebat. Itaq; Vaſcum Fernandium Cæſarem, anteſignanorum ductorem, cuius virtuti plurimum confidebat, in varias partes mittebat, vt hoſtibus quantam maximam poſſet perniciem inferret. Is eo tempore primum quidem cùm indicio cuiuſdam captiui percepiſſet, in loco, quem Fornignum appellant, equitum turmã, vt fruges incenderent, coactam eſſe, in eam inuaſit: nonnullos occidit, reliquos in fugam coniecit: Ducem viuum cepit. Cùm verò Norogna accepiſſet, in agro oppidi Tilenſis magnam hoſtium multitudinem verſari, vt indè in ſegetes irruerent, & noſtros, qui in campo vagabantur, inopinatò aggrederentur, in eos eundem Cæſarem immiſit. Is cùm impigrè imperata conficeret, equites non inuenit: cum peditibus acre certamen iniuit. qui fortiſſimè reſtiterunt. Omnis enim eorum ſalus in virtute conſiſtebat. Nec enim poterant pedibus equites inſequentes effugere. Cùm tamen multi cecidiſſent, reliqui in templum quoddam, quod prope eum locum ſitum erat, confugerunt. Ibi conglobati ſeſe animo maximo tuebantur. Sed tandem Cæſar, gradibus maxima contentione ſuperatis, primus aſcendit: deindè Franciſcus Vaſcius ſpeculator: tertius fuit Scriba quidam, cui nomen erat Franciſcus Rodericus. Reliquis animus additus eſt, vt idem facerent. Itaque in ſupremam templi contignationem ſubeuntes, in hoſtes irrunt. Cæſar vnum ex ijs, qui acrius reſiſtebãt, complexus, è ſummo præcipitauit. Tanta verò pertinacia decertatum eſt, vt nullus ex hoſtibus euaſerit. Neque ſolùm gladijs & pugionibus, verùm & lacertis cùm multos arctiſſimè vincirent, eos in terram è ſummo detrudere contendebãt. Hoc prælium quamuis pro numero militum exiguum videretur, victoribus tamen in laude non mediocri poſitum fuit. Erant enim hoſtes fortiſſimi, & cũ maxima pertinacia è loco ſuperiore reſiſtebant, & in vltimo diſcrimine conſtituti, nullus eorum in deditionem

Vaſci Fernan Cæſaris in Mauros eruptio

Eruptio eiuſdẽ alia.

Cæſaris aliorumque nonnullorũ virtus.

onem venit. Omneſque tandem in veſtigio mori, quã in ſeruitutem abduci maluerunt. Cæſar paucis pòſt dieb⁹ ab Emmanuele accerſitus fuit, vt cum claſſe Gaditanum fretum tueretur. Vmbre oppidum eſt Enxouienſe, in edito loco ſitum, muris, & mœnibus, & propugnaculis munitum: quod Azamore octo & viginti millia paſſuum diſtat. Imam vallem fluuius præterfluit, vndè collis in oppidum valdè accliuis aſſurgit. Hoc oppidum Norogna ex improuiſo capere ſummè concupiuit. Itaque decimo die Aprilis eiuſdem anni in oppidum inuadit: minoribus tormentis propugnatores exturbat: ſcalas muris admouet, mœniaque diu totis viribus oppugnat: oppidani ſumma contentione reſiſtunt. Cùm autem Norogna ſe fruſtrà eo genere oppugnationis vti conſpiceret, aliud excogitauit. Viros acerrimos elegit, qui cum ſecuribus, quamuis maximum periculum è mœnibus immineret, in portas inuaderent. Hi neque ſaxis, neque miſſilibus impediri potuerunt, quo minus fores cardinibus euulſas introrſum impellerent. Hoc enim Norogna præceperat, vt cardines tantùm, quo citius opus abſoluerent, ſecuribus excindere conarentur. Aditu in oppidum patefacto, noſtri confeſtim irrumpere cönati ſunt. Hoſtes cõglobati acriter & diu reſiſtunt. Noſtri cum magna hoſtium cæde tandem ingrediuntur. Hoſtes verò ſeſe per cliuum deijciunt, & fluuium petunt: multi cùm per cliuum præcipites ruerent, dilacerati ſunt. Magnus hoſtium numerus cæſus fuiſſe dicitur: ducenti quinquaginta & ſex capti, è noſtris decem tantùm vulnerati fuerunt. Norogna re benè geſta (nec enim oppidum p̄ſidio munire, ſed hoſtes exterrere decreuerat, vt intelligerent, nullum ſibi locũ, quantumuis egregiè munitum, periculo vacuũ fore) copias in vrbem integras reduxit. Rurſus octauo die menſis Octob. vt Allimaimo nis (erat autem is inſignis inter Mauros dux) turmas opprimeret, egreſſus eſt. Sed cũ alios Mauros obuios haberet, quos captiuos duxit, & intelligeret, ſe hoſtes iã fallere nullo modo poſſe, regredi maturè conſtituit.

Vmbris oppidi expugnatio.

Cæſorum et captorũ numerus.

Rur-

Rurſus decimo quarto die ſpeculatum miſit, vbi duces quidam, qui camelorum turmam, quæ Zafinio Azamorem agebatur, ceperant, & quendam primariũ virum ex Mauris fœderatis in ſeruitutem abduxerant, caſtra poſuiſſent. Speculatores tres Mauros capiunt, quos ad Norognã perducũt. Illi nunciant, caſtra hoſtium quatuor & quadraginta paſſuum millibus abeſſe. Is nullam moram interpoſuit, quin ad illos de nocte contenderet. Sequenti die ſe in latebras coniecit, nè ab hoſtibus ſentiri poſſet. Indè primis tenebris profectus, Tamarochium iter direxit. Prope namque oppidum illud hoſtium caſtra poſita audierat. Ibi triplicem aciem inſtruxit, & ſingulis Ducibus, quid fieri ab vnoquoque vellet, imperauit. Deindè explorato cum incredibili celeritate in hoſtes inuectus eſt, & eos incautos oppreſſit, & illis partim cæſis, partim in fugam compulſis, caſtrorum partem diripuit, prædamque pecorum, & armentorum, & camelorũ, & equorum, cum ducentis & quinquaginta captiuis abduxit. Nè verò noſtri nimia prædandi cupiditate diſſiparentur, & interim ex omni vicinitate maxima ſubſidia, vt fieri ſolet, hoſtibus aduenirent, receptui ſignum dedit. Media nox erat, cùm copiàs ſuas à caſtris hoſtium reuocauit. Hoſtes interim vndiq; prouolant, & quæ cuique tela ſors offerebat, feſtinanter arripiunt: atq; primùm fuſtes, lapides, atq; miſſilia torquentur tanta vi, vt maximum noſtris damnum inferrent. Duabus horis acerrimè dimicatum fuit. Interim prima luce noſtri, quanta eſſet hoſtium multitudo, clarè cernunt. Tum Norogna ſuos rurſùs inſtruxit, & verbis ad certamen acrius ineundum excitauit. Et cùm ex equo deſiluiſſet, quem laſſitudine confectum eſſe ſentiebat, in alium conſcendit. Res iam non lapidibus & miſſilibus, ſed haſtis & gladijs acerrimè gerebatur. Is autem ſenſim ordine minimè perturbato cedèbat, & interdum aciem in hoſtes conuertebat, vt eos ab inſequendo retardaret. Cùm verò in hoſtem, nimis in laceſſendo pertinacem, equum calcaribus àdmotis concita-

Norogna in Mauros eruptio.

Tamarochiũ opp.

Norogna victoria.

Prælium redintegratũ atrociter.

cita-

Norognæ discrimen ex vulnere.

citaret,illum haſta transfixit. Sed cùm ex hoſtis ſtrati corpore haſtam extraheret, fuit ſecundum galeam tã graui plaga percuſſus, vt ex equo omni ſenſu prorſus amiſſo decideret. Vaſcus Fernandius Cæſar, qui iam propter anni tempus ex claſſe redierat,ſubitò accurrit. Alius item vir fortiſſimus,nomine Martinus Egidius, cum alijs nonnullis opem feſtinanter attulit. Hi tantiſper hoſtium impetum ſuſtinuerunt,dum Norogna ſuorũ auxilio recreatus, ſenſum paulatim reciperet,& in alium equũ, quẽ ei famulus illius obtulerat, aſcenderet.Deinde poſtremum agmen Ioanni Freitæ & regio procuratori commiſit: ipſe in primum agmen cũ regio ſigno ſe contulit. Erat enim viribus deſtitutus quib⁹ poſſet in agmine poſtremo hoſtibus,qui noſtris acriter inſtabant, obſiſtere. Qui erant in poſtremo agmine, res memorabiles effecerunt. Nec enim ſolùm prælij molem inuicto animo ſuſtinebant, verum & multos interimebant. Sole exorto,hoſtes grauius noſtros premebant,& noſtri viciſſim multò acrius repugnabant. Noſtri tamen ſine vlla perturbatione prædam inuitis hoſtibus Azamorem perduxerunt. Ex hoſtibus ducenti cæſi ſunt. E noſtris nemo deſideratus fuit, quamuis multi vulnerati, & debilitati, & quidam etiam membris capti è prælio diſceſſerint. Fuit hoc facinus memorabile,quod magnum hoſtibus metum iniecit. Aluarus enim Norogna cum ducentis & quinquaginta tantùm equitibus, & triginta quinque peditibus ex vrbe egreſſus fuerat. Mauri Enxouienſes quingentos equites, & magnum peditum numerum contra noſtros eduxerant. Et quia primum ab hoſtibus lapidibus certatum fuerat, euenit,vt nomine lapidum diu celebratum factum illud extiterit. Lapideam namque eam hoſtium incurſionem milites appellabant. Hoc facto,multi ex hoſtibus pacem petiêre & ſe ſub Emmanuelis imperium ſubdìdêre. Ioannes Coutignus ſub id tempus cùm in pagum maximũ, in quo fortiſſimi equites habitabant,inuadere ſtatuiſſet,ab Odoardo Meneſio auxilium poſtulauit.Is illi centum equi-

Inſignis Luſitanorũ victoria

Io Coutigni excurſio

quites miſit. Eorũ dux Andreas Henric⁹ extitit. Coutignus primis tenebris egreſſus, ductoris inſcitia nequiuit in pagum, niſi clara luce, peruenire. Sed cùm fama præceſſiſſet (non potuit enim tanto ſilentio acies educi, vt non hoſtes, quò intenderent noſtri, ex his, qui in agro vagabantur, explorato cognoſcerent) Coutignus pagum prope deſertum reperit. Maxima enim pars incolarum diffugerat. Illi tamen, qui reſtiterant, acriter repugnârunt. Sedecim tamen cæſi ſunt, quatuor & quadraginta capti. E noſtris tres ceciderũt. Coutignus indè cum præda commodiore via ſe recipere maturauit. Illa autem via, quam reliquit, Petrus Lupius Azeuedius cum equitibus ſeptem veniebat. Hoſtes verò, auxilijs vndique ſubitò accitis, in ſeptem illos irruunt, & primum Aluarum Vaſcium Taurienſem occidunt, deindè Azeuedium illi ſubſidio celeriter occurrentem interimunt: & famulus quidam illius, dum patronum tueri contendit, ſimiliter occumbit. Gaſparem quoque Cugnam tribus iaculis hoſtes configunt. His cùm opem anteſignanorum ductor afferre voluiſſet, equus illius confoſſus fuit, ipſeque ſummum vitæ periculum adiuit: filius eius duobus in ſe iaculis emiſſis grauiſſimè vulneratus fuit. Erat locus anguſtus, quem hoſtes petebant, vt noſtris exitum intercluderent. Eum locum vt primus occuparet Coutignus, ea via, qua iter faciebat, accelerauit. Ibi eos, qui ab hoſtibus ſe recipiebant, excepit, & ſagittarijs oppoſitis, hoſtes aliquantulum ab inſequendo retardauit. Anguſtiæ fuerunt cum maximo labore, & ingenti periculo ſuperatæ. Coutigno, poſtea quàm ex eo loco egreſſus fuit, exploratores renunciant, incredibilem hoſtium multitudinem aduentare, vt iter illius impedirent. Is cùm hunc nuncium accepiſſet, multò celerius copias cum præda non magna domum reduxit. Multi quidem ex hoſtibus ceciderunt: ita namque noſtri eorum impetum ſuſtinebant, vt multis necem afferrent: periculum tamen fuit grauiſſimum. Parum enim abfuit, quin

Coutignus ipſe cum omnibus ſuis copijs interiret. Nō multis pòſt diebus Emmanuel Maſcaregnas à Ioanne Coutigno ſexaginta equites poſtulauit, quibus excurſionem, quam animo deſtinârat, faceret. Cùm his copijs egreſſus, in fluuium, quem Benamarenſem appellant, iter inſtituit. Eo deindè tranſmiſſo, montem ſubijt: & cùm Sol in Occaſum vergeret, cùm non mediocri præda, & quinque tantùm captiuis domum redibat. Cùm verò ad pagum, quem Benamarenſium appellant, in ipſius montis lingula ſitum accederet, hoſtium concurſus vndique fit: Maſcaregnas paulatìm ceſſit, atque tandem ſubſtitit, vt eos, qui nondū ſe receperant, expectaret. Interim centum ſagittarij cetrati cum nonnullis equitibus conferti conſtiterūt, & vim ſagittarum in noſtros immiſerunt. Hîc Petrus Meneſius itineris dux Maſcaregnam admonuit, vt boues, & pecorum greges cum præſidio in fluuium præmitteret. Hoſtes enim ripam molibus obiectis munire conari, vt tranſitum impedirent. Maſcaregnas 10. equites cum præda in fluuium miſit, quibus curam dedit, vt hoſtes opere prohiberent. Id vbi hoſtes conſpicati ſunt, multò acrius inſtitêre. Tum Meneſius, prælium, inquit, vitari non poteſt. Hîc enim, aut in fluminis ripa neceſſariò committendum eſt. Quocirca cenſeo, vt hîc potius in loco liberiore, quàm in fluminis tranſitu prælium ineas. Sententia, inquit Maſcaregnas, placet. Agite commilitones: inſtate, & cædite. Hæc vbi dixit, equum incitauit. Cùm verò equus eſſet ſumma pernicitate, factum eſt, vt ſolus antequā eum quiſquam conſequi poſſet, in hoſtes irrueret, & vnum equitem ex equo deturbaret. Hoſtes in illum repentè infeſtis haſtis inuecti ſunt. Arma fuerunt impedimento, quó minus occumberet. Equus tamen occiſus fuit. Petrus Meneſius, & Antonius Coutignus, & Ludouicus Valens, primi, vt Maſcaregnam ex circumfuſis hoſtibus eriperent, equos incitârunt. Tum reliqui tanto impetu in hoſtes inuaſerunt, vt aciem continuò diſſiparent. Sex & ſeptuaginta occiſi ſunt, & qua-

Maſcaregnæ excurſio in Mauros.

Maſcaregnæ periculum.

Luſitanorū victoria

quadraginta duo capti. E noſtris nemo deſideratus eſt: multi tamen vulnerati ſunt. Paucis pòſt diebus Rex Feſſenſis cum tribus equitum millibus in Arzilẽſem agrum inuaſit. Nihil eo die memoria dignum, vel ab illis, vel à noſtris geſtum eſt, niſi mors Arroazij, viri fortiſſimi, cum quo Emmanuel Maſcaregnas congredi cupiebat. Is tunc Habrahemi latus claudebat, cum vnius ictu pilæ plumbeæ, quam ſutor quidam, qui cum fiſtula ferrea ex equò depugnabat, emiſerat, conciſus occubuit. Similiter & ſutor alia pila ab hoſtibus percuſſus, non ſutoris, ſed egregij militis mortem obijt. Hoſtem enim ſtrenuum, qui multis Chriſtianis necem attulerat, interemit. DVM hæc fiunt, Nonius Maſcaregnas, Safinienſis vrbis præfectus, pace, quam cum Garabienſibus Mauris fecerat, valdè fretus, nihil in illos hoſtile moliebatur. Cùm verò accepiſſet eos à fide deſciuiſſe, id minimè ferendum eſſe decreuit. Duo verò Mauri Garabienſes illi fidem dederunt, ſe Ducem Feſſenſis Regis, qui Garabienſes ad defectionem ſolicitârat, occiſuros. Eos non magnis muneribus Maſcaregnas (gens enim eſt natura venalis, & ad facinus ſceleſtum propenſa: & ita fit, vt mediocri mercede operam ſuam locare ſolita ſit) vt in promiſſis manerent, confirmauit. Itaque & ſponte ſua, & muneribus allecti, Ducem interfecerunt. Garabienſes, ſedes commutabant, & ſibi valdè metuebant. Occiſo verò duce, cuius virtute & conſilio nitebantur, pacem à Maſcaregna poſtulârunt, & tamen illius obedientiæ pretium aliquod petierunt. Reſpondit Maſcaregnas, non mediocre officij pretium eſſe, liberam agrorum colendorum facultatem. Hoc reſponſo minimè contenti, cum Mauro, Oleidambramo homine, fœdus percutiunt. Deinde cùm propè Salinas caſtra ponerent, Dabidenſes, qui tunc in fide permanebant, acri bello vexabant. Dabidenſes Maſcaregnæ nunciant, hoſtes in eos die præſtituta cum magnis copijs impetum facturos. Is ducem anteſignanorum cum equitibus ſeptuaginta, & Zaidem cum Maurorum acie il-

Feſſenſis Regis in Arzilenſẽ agrũ irruptio.

Arroazij cædes.

Bellum aduerſus Garabienſes rebelles.

Feſſenſis Regis Dux proditoriè necatus.

Prælium.

lis ſubſidio miſit. Hoſtes cùm Luſitanos aduenìſſe cognoſcerent, & ſuſpicarentur Maſcaregnam adeſſe, cõgreſſum illius formidantes ſe receperunt. Dabidenſes in illos inuecti ſunt. Hoſtes cùm valdè premerentur, aciem in Dabidenſes conuertunt, quatuor interimũt, reliquos cedere compellunt. Sed cùm aliquot è noſtris ſubſidio venirent, hoſtes repreſſi ſunt. Sic tunc non magno vtriuſque partis incommodo prælium diremptum fuit. At Maſcaregnas, cùm poſt hoc prælium per exploratores certior factus eſſet, omnes copias Garabienſes ad Salinas caſtra locauiſſe, neque procul inde Olcidambramenſem exercitum conſtitiſſe, ducentos & quinquaginta equites, & centum & viginti pedites cum ſcorpionibus & ferreis fiſtulis eduxit: & ſeptem equites Dabidenſes voluit ſecum ducere, vt teſtes eſſent pœnarum, quas à Garabienſibus expetere ſtatuebat. Quarto die Nouemb. huius anni, qui fuit, M.D.XIX. poſt meridiem Safinio profectus eſt. Cum verò viginti quatuor millia paſſuum progreſſus eſſet, conquieuit. Caſtra duodecim paſſuum millia aberãt. Noctis igitur ſilentio profectus, cùm primùm diluxit, acies duas inſtruxit: primam anteſignanorum ductori aſsignauit, ſecundam ipſe duxit. Itaque duabus partibus caſtra tanto impetu eſt adortus, vt omnia terrore, & trepidatione, atque cæde compleret, ſupra trecentos hoſtes cæſi ſunt: capti cẽtum & ſeptuaginta & ſex. Hoc metu coacti pleriq; ſunt pacem rurſus petere, & tributum, vt antea ſoliti erant, perſoluere. Cùm tamẽ non omnes ad Emmanuelis nomen adiungi vellent, ſed Xeriſij præſidio freti, agros colerent, qui quadraginta quatuor millia paſſuum Safinio aberant, eos Maſcaregnas etiam domare conſtituit. Locus, quem ſibi ad habitandum delegerant, Mizquella nominatur. Ne autem fœderati, qui in Safinienſi agro caſtra fixerant, fidem frangere, & cum hoſtibus coniungi poſſent, expectauit diem, in quo mercatus more ſolito erat conſtituendus, in quem multi fœderati conueniebant. Cùm primus mercatus dies aduenìſſet, is Maurorum prin-

Luſitanorũ victoria

Bellum cũ Garabiẽſis rebellionis reliquijs.

principes, tanquam obſides, domi per ſpeciem humanitatis, quaſi aliud ageret, ſine offenſione retinuit. Et ne indicium rei vllius fieret, portas occludi iubet. Itaque primis tenebris cum equitibus ducentis, & ſexaginta peditibus profectus eſt. Cùm verò octo millia paſſuum proceſsiſſet, quatuor equites ſpeculatum miſit, & locum, in quo eum conuenturi cum indicio eſſent, illis aſsignauit. Aliquot autem horis ad quietem datis, milites excitauit, & montes, & inuia peragrauit, ne veſtigijs poſſet quiſpiam, quo ille intendebat, coniectura proſpicere. In nemus autem denſum prope fluuium, Iolgum nomine, abditus, iterum cum exercitu conquieuit. Vbi verò Sol occidit, rurſus iter inſtitutum tenuit, donec ad templum Mahumetanis inſtitutis dedicatum peruenit, quò iuſſerat, vt ſpeculatores conuenirent. Ibi nemini propter metum leonum, quorum maxima copia in illis locis erat, dormire licuit. Septima fermè noctis hora, ſpeculatores venerũt. atque renunciârunt, hoſtium caſtra inde paſſuum viginti millibus abeſſe. Maſcaregnas viginti pedites, qui laſsitudine confecti, gradum facere nequibant, & equites decem, quibus non valdè confidebat, in illo tẽplo reliquit: reliquos pedites iuſsit poſt ephippia, equorum tergis inſidere. Iam tenebras aurora diſpellebat, cùm ad locum, in quo caſtra hoſtium poſita fuerant, peruentum fuit. Blaſius Syluius, qui primum agmen ducebat, cum centum equitibus, vt fuerat à Maſcaregna iuſſus, in vallem deſcendit. At cùm illi, qui cum Syluio ibant, agmine ſimplici, gradum celerius, quàm par erat, inferret, & vnus ex poſtremis ex equo decidiſſet, quindecim, vt illi opem afferrent, ſubſtiterunt. Deindè cùm Syluium ſequi vellent, & is iam ſe ſe longius ab eorum conſpectu remouiſſet, viam, quæ in collem ferebat, tenuerunt. At Maſcaregnas eorum veſtigijs inſtitit. Exiſtimabat enim, Syluium, eò fortaſſe, quòd audiſſet hoſtes locum mutâſſe, in eam viam ingreſſum fuiſſe. Qui in collem primi aſcenderant, ingentem clamorem atque tumultum in valle ſublatum

Stratagema.

auribus acceperunt. Quidnam autem ſibi faciendum eſſet, explicare non poterant. Vnus ex eis à reliquis ad Maſcaregnam miſſus, & errorem aperit, & quid illis faciendum eſſet, interrogat. Maſcaregnas accelerauit, & Syluium iam prælium cum ijs, qui erãt in valle, cõmiſiſſe, clariſſimis argumentis accepit. Tres maximæ turmæ in colle caſtra poſuerant, & duæ ſimiliter in valle tabernacula collocârant. Maſcaregnas cùm eò iam perueniſſet, veritus, ne ſi opem Syluio inferre vellet, hoſtes à tergo vehementius inſtarent, nihil exiſtimauit commodius fore, quàm proximos hoſtes aggredi, vt his deuictis, tutius poſſet Syluio opitulari. Itaque prælium acriter iniuit: multos occidit, viuos ſeptuaginta cepit. Pecora & armenta, quæ iter impediebant, ferro cõcidere iuſſit, ne quid obſtaret, quo minus ſubſidio ſuis occurreret. Hoſtibus ad hunc modũ ea parte deuictis, Maſcaregnas in vallem deſcendere feſtinabat. Sed qua parte noſtrorum veſtigia ferrent, ignorabat, & hoſtes è fuga redeuntes, qui poſtremum illius agmen carpere contendebant, illos impediebant, ne regiones agnoſcerent. Sed cùm clamores in cælũ ſublati ad aures hoſtium, qui noſtros inſequebantur, peruenirent, illi, vt ſuis opem ferrent, accurrunt. Maſcaregnas id, quod erat, ſuſpicatus, iter illud idem ſuſcepit. Syluius rem præclarè geſſerat, multos occiderat, prædam ingentem è caſtris eduxerat. Sed hoſtes à timore refecti, cum multis equitibus valdè ſtrenuis, qui eò clamoribus excitati confluxerant, eum acriter vexabant. Maſcaregnas viginti equitibus, & quinq; præterea militibus cum ſcorpionibus, & alijs quinq; cum ferreis fiſtulis (hi omnes ex equis ſagittas & glandes iaciebant) & fœderatorum Maurorum ſubſidijs, vt gradum celerius inferrent, imperauerat. At hi Syluium, & omnes, qui eum ſequuti fuerant, hoſtibus circumuentos inueniunt. Sexaginta tantùm equites Syluium ſtipabant. Reliqui enim abire cum præda iuſſi fuerãt. Eo tempore iam Syluius tribus magnis vulneribus ſauciatus erat. Garſias Decius totidem vulnera acceperat,

Syluij victoria.

Syluij ſociorumq; diſcrimẽ.

perat,& equus etiam illius vulneratus fuerat. Aliquot viri nobiles,quorum equi fuerant occiſi, pedibus magno cum periculo decertabant. Quidam Ioannes Magallani filius pedem haſta transfixum trahebat. Franciſcus Nouius letali vulnere percuſſus erat. Anteſignanorum ductor non leuiter ſauciatus in prælio verſabatur. Quidam Maſcaregnæ famulus Maurum fortiſſimum aggreſſus eſt, qui certamen minimè recuſauit. Sed cùm libenter alter alteri coniungeretur,ita copulati ſunt,vt nec haſtis, neque gladijs vti poſſent. Lacertis acerrimè decertârunt: Vterq; enim eorum hoſtē ex ephippio detrudere conabatur. Ambo tandem in terram brachijs arctiſſimè colligati conciderunt. Alij multi erant vulneribus conciſi, & res in vltimum diſcrimen adducta. Noſtri tamen, nè inulti morerentur, operam ſtrenuè nauabant. In hoc ſtatu res erat, cùm ſubſidia venerunt. Quibus noſtris animus additus eſt, & hoſtes illis aliquid laxamenti dederunt. Itaque liberius campo magis aperto depugnabant, Maſcaregnas cùm periculum,in quo noſtri erāt, animaduertiſſet,accelerauit. Mauri cùm illum agnoſcerent,multò plus, quàm antea fecerant, de pugnandi contentione remiſerunt. Maſcaregnas cùm iam liberum iter aſpiceret,ordine ſuos reduxit. Hoſtes à tergo ferociter inſtabant. Sed cùm ordo minimè turbaretur, & quoties noſtri in illos equos conuerterēt,graue damnū acciperent, nihil minis & ferocitate iuuabantur. Locus erat ſylueſtris,& aditus peranguſtus,& loci frequentes,arcti,& confragoſi ſemitis imminebant. Has anguſtias hoſtes vt occuparent, ſummam celeritatem ſuſceperunt. At Maſcaregnas cùm ad illas anguſtias ventum fuit, aciem ex vtraque parte ſcorpionibus & fiſtulis muniuit. Cùm aliqui ad hunc modum ſagittis & pilis icti concidiſſent, reliqui noſtros inſequi deſtiterūt. Hoc facto, vt vulnerati curarentur, diligentiam ſummam Maſcaregnas adhibuit. Deinde paulatim,nè vulnerati grauius afflictarentur, ad Diucem fluuiū peruenit. Sequenti die Safinium cum captiuis & ingenti

Duellum.

Syluio miſſum ſubſidium.

præda, cùm Sol in occaſum præcipitaret, ingreſſus eſt.
Cæſorũ numerus. Ex hoſtibus centum & quinquaginta cæſi ſunt. Cùm enim non liceret propter itineris longinquitatem eos inſequi, factum eſt, vt non multò plures occumberẽt. E noſtris Frãciſcus Nouius in itinere è vulnere, quod acceperat, mortem obijt. Sex dies Maſcaregnas in hoc facto conſumpſit, quod ingentem hoſtibus terrorem præbuit. Iam neque munita propugnacula dicebant, neque itineris magnitudinem eos ab imminentibus dies atque noctes cladibus tutari poſſe. Nihil enim eſſe, quod hominem audacia ſumma præditum, & in rebus gerendis induſtrium, & admirabili ſagacitate & aſtutia confirmatum, ab hoſtibus perpetuò vexandis retardaret. *Pax.* Itaq; pacem petunt, imperium accipiũt, obſides dant, & tributum ſine recuſatione perſoluũt.

RES INDICAE. Hæc in Aphrica gerebantur. In India verò anno inſequente Iacobus Lupius Siqueira, qui Suario ſucceſsit, magnam claſſem, vt in Arabicum ſinum penetraret, inſtruxit. Claſsis erat nauium viginti ſex. Milites Luſitani duo mille, & Indi mille, menſe Februario Goa ſoluit. Alexium Meneſium, qui Indiam interim gubernaret, Goæ reliquit. Antonium autem Saldagnam cum quinque nauibus antè præmiſerat, vt in Zacotora, quid in rubro mari gereretur, exquireret. Eundem verò Saldagnam non procul à Guardafumenſi promontorio offendit. Quo in loco Petrus Vaſcius Vera, quem Suarius inde ad Emmanuelem miſerat, ad illũ venit. Ab Emmanuele namque in eum locum redire iuſſus fuerat, in quem ſperabat Siqueiram ea opportunitate temporis adfuturum: quod eum minimè fefellit. Vera literas ab Emmanuele ad Siqueiram deferebat, quibus illum, vt Arabicum mare teneret, ſtimulabat. *Metenſis portus.* Aquatione in Metenſi portu, qui eſt in Aethiopiæ littore, facta, in Arabicum mare curſum direxit. *Siqueiræ naufragiũ* Nauis illius in curſu fracta fuit. Omnia, quæ illa vehebantur, præter homines, hauſta ſunt. Siqueira in nauem, cuius præfectus erat Petrus Faria, tranſcendit. Cùm in oſtium ſinus Arabici penetraret, aduerſis tẽpeſta-

peſtatibus impeditus, Iudam, quò intendebat, deferri non potuit. In inſulam Mazuam nomine, de communi omnium ſententia ſubuectus eſt. Ea inſula Aethiopiæ intimis littoribus adiacet, & ad ditionem Regis Aethiopiæ, qui Matthæum legatum ad Emmanuelem miſerat, pertinebat. Incolæ claſſis formidine perterriti, in continentem traiecerant. Eſt in continente oppidum, Archiquum nomine, quò ſe cõtulerant. Siqueira inſulam petierat, vt inquireret, vtrũ Matthæus verus legatus Regis extiterat, an, vt Alfonſi Albuquercij inuidi confirmabant, vaniloquus, & præſtigiator eſſet. Archiqui præfectus cùm accepiſſet claſſem Luſitanam eſſe, Siqueiram per literas humaniſſimè ſalutauit. Seque gratias ingentes Deo agere teſtificatus eſt, quòd antiqua prophetarum oracula euentu feliciſſimo comprobaret. Hoc enim à viris olim diuinis, qui in regionibus illis maximum admirandæ virtutis ſpecimen dederant, prædictum fuiſſe, fore, vt eo tempore Chriſtiani, terrarum & marium interuallis diſiunctiſſimi, in eas oras claſſe peruenirent. Siqueira nuncios benignè accepit, & bombycinis veſtibus ornauit: ad Præfectum verò miſit vexillum ſericum pulchrè factum, in quo rubra crux erat intertexta. Præfectus cũ ſignũ præferri accepiſſet, in littus accurrit. Supra duo hominum millia cum illo venerunt: qui omnes cùm ſignum Crucis in vexillo vidiſſent, in terram ſe proiecerunt, & Chriſti nomen cum admirabili pietatis ſtudio ſæpiùs inclamârunt, ita, vt Luſitani, qui aderant, lachrymas tenere non poſſent. Præfectus tandem in littus peruenit, & eò Siqueira ſe contulit, & Matthæus ſimul aderat, qui fuit ab omnibus cum eximia gratulatione & honoribus ſummis acceptus. Poſt colloquium Siqueira cum Matthæo in claſſem redijt. Inde Petrus Gomezius Teixeira, qui iuridicundo cum non mediocri integritatis laude præerat, Siqueiræ permiſſu aliquot paſſuum millia progreſſus, ad monaſterium magnum peruenit: & à monachis cum admirabili ſignificatione caritatis exceptus fuit. Is mira de illorum

Mazua inſ.

Archiquũ opp.

Aethiopiæ monachorum caritas inſignis.

Aethiopũ ergà Pont. Romanũ reuerẽtia. religione & abſtinentia memorabat, à quibus tamen ſciſcitatus eſt, cur non Eccleſiam Romanam, quæ ſummum in vniuerſa repub. Chriſtiana principatum tenebat, agnoſcerent. Reſpõdent illi, Pontificis maximi nomen, vt par erat, debita pietate venerari: ſed quò minus Romam liberè commearent, Saracenorum & Turcarũ armis impediri. Eo tẽpore, quo Siqueira in inſula cõmoratus eſt, inſulam perluſtrauit, & ciſternas aquationis faciendæ gratia diuiſit, & locum, in quo arx commodè ædificari poſſet, deſignauit. Sed nec vllus locus erat ſatis idoneus, & munitiones, quas naue ſua ad arcem muniendam deportabat, naufragio perierant. Portus eſt optimus: ſed ſolum macrum & ſterile, & aquæ ſumma penuria. Ambitus verò inſulę octo millia paſſuum non continet. Archiqui Præfectus ad Barnagaſium (ſic enim Principem, qui regionem illam nomine regis moderatur, & ab hoſtium incurſione defendit, appellant) literas ſtatim dedit, quibus noſtrorũ aduentum nunciabat. Is ſine vlla mora magna equitum & peditum multitudine conſtipatus aduenit. Siqueira in terram deſcendit, & ſuos inſtruxit, & paululum à littore digreſſus, Barnagaſium expectauit. Is viciſſim ducentos equites, & duo millia peditum ad ictum ſagittę ordine conſtitui iuſſit. Ibi propè littus alter alterum humaniſſimè complexus eſt. Multis deinde verbis vltro citroque habitis, dum quilibet eorum alterum amoris inſiti teſtificatione ſuperare nititur, & nomine Regis ſui omnes regni opes pollicetur, bona diei pars conſumpta fuit. Pace ſolenni ritu confirmata, Barnagaſius in oppidum, Siqueira in claſſem ſe continuò recepit. Muneribus deinde vltrò citroq; miſſis certatum eſt. Siqueira tandem à Barnagaſio poſtulauit, vt legatum, quem Rex Emmanuel ad regem Aethiopiæ mittebat, deducendum curaret. Bernagaſius id Archiqui Præfecto commiſit. Legatus in Odoardi Galuani locum ſuffectus, Rodericus Limicus fuit, cui adiũctus erat ſacerdos, nomine Franciſcus Aluarus, qui librum huius legationis edidit. Matthæus, cuius iam fides erat vniuer-

Barnagaſij cum Siqueira cõgreſſus.

Pacis fœdus cum Barnagaſio.

Luſitanus ad aethiopiæ regem legatus.

ſæ

ſæ propemodum Aethiopiæ teſtimonio comprobata, cum illis ſimul ibat. Qui tamen cùm circiter ſeptuaginta paſſuum millia progreſſi fuiſſent, in cœnobio, quod Biſam appellabant, mortuus eſt. Rebus ita conſtitutis, Siqueira inſulam Dalazam, quæ à Saracenis colebatur, exuſſit: inde vela dedit & Armuzium petijt, & in Calaiatenſi portu Georgium Albuquercium offendit: qui cùm veniret, vt fuerat iuſſus, in Guardafumenſe promontorium, & ibi Siqueiram minimè reperiret, Armuſium verſus curſum direxerat. Qua ratione motus Siqueira Iudam non oppugnarit, incertum eſt. Siue enim ſemper aduerſa tempeſtas extitit, ſiue inutilem vrbẽ illam Regib. Luſitaniæ fore ſtatuit, ſiue quid aliud obſtiterit, hoc certè conſtat, claſſem illã tantis ſumptibus inſtructã & ornatam hoc vnum tantum opus effeciſſe, vt Matthæi fidem exploraret, & Luſitanum legatum in Aethiopiæ finibus, vt ad Regem deduci poſſet à Chriſtianis, exponeret. In Auguſt. menſis exitu Siqueira in Indiam nauigauit: in curſu duas Arabum naues cepit, claſſem ad Dium applicuit: & cùm intellexiſſet, vrbem eſſe militum præſidio, & armorum, & tormentorum multitudine egregiè munitam, & ipſe claſſem quaſſatam, & copias imminutas duceret (magnã enim illarum partem morbi conſumpſerant) quamuis in mandatis haberet, vt eam vrbem oppugnaret, id nullo modo tunc tentandum exiſtimauit. Melichiazius aberat. Siqueira filium Melicheſagam per nuncios ſalutauit, & ab eo ſimiliter ſalutatus, & munerib. affectus fuit. Cochimum tandem peruenit, vbi Georgium Brittium offendit, qui hoc eodem anno Olyſippone cum claſſe nouem nauiũ profectus fuerat. Ex claſſe Siqueiræ duæ tantùm naues amiſſæ ſunt. Prima fuit prętoria qua ipſe Siqueira vehebatur. Altera fuit triremis, cuius erat nauarchus Hieronymus Souſa: quæ cum demerſa fuiſſet, vndecim tantùm homines euaſerunt, in quibus ipſe Souſa fuit. Qui cùm per oram Arabiæ pedib. quadraginta paſſuum millia confeciſſent, in oppidum tãdem, quod ad ditionem Regis Armuzij pertinebat, maximo

Matthæi Aethiopũ Regis legati mors.

Dalaza inſula extructa.

Luſitanicæ claßis in Arabicũ Sinũ miſſæ quis fructus.

Siqueiræ in Indiam reditus.

Hieronymi Souſæ naufragium.

ximo cum labore peruenerunt. Ibi ab oppidi Præfecto hoſpitaliter accepti, & veſtitu culti, & pecunijs adiuti, & Calaiatem perducti ſunt. Hoc anno res parua, ſi numerus militum cenſeatur, ſatis verò magna, ſi magnitudo animi, qua perfecta fuit, ponderetur, apud Septam euenit. Duo piratæ fratres, qui Tetuanum incolebant, duabus longis nauibus quatuor iam annis Gaditanum fretum, & oram, quæ extra fretum in Auſtrum inflectitur, infeſtam reddiderant. Septæ præerat Gomecius Syluius Vaſconcelius. Vnus ex piratis inter inſulas obiectas occultari voluit, vt indè in naues aliquot imparatas inuaderet. Frater interim mare ſpeculabatur, vt fratrem, cùm opus eſſet, admoneret. Hoc cùm Præfectus per ſpeculatores exploratum habuiſſet, duas confeſtim celoces inſtruxit. Vni Andream Vaſconcelium, alteri Michaelem Syluium præfecit. Ambo erant illius filij. Locus, in quo Septa ſita eſt, in mare procurrit, ita, vt ab ortu Solis ſinum efficiat. Lingua igitur, quæ longius in altum excurrit, duos vrbis ipſius portus diſiungit. Vnus enim ad Occaſum, alter ad Ortum pertinet. Præfectus cum in eo portu, qui ſpectat ad Solis occaſum, celoces comparari iuſſiſſet, filijs præcepit, vt circuitu linguam ſuperarent, & hoſtes inopinantes aggrederentur. Michaeli verò, qui iunior erat, præcepit, vt prior in hoſtes incurreret. Dum verò vterq; ſe ſupra modum dicto parentis audientem præbet, ambo à parentis conſilio deflexerunt. Iunior enim tanta celeritate celocem incitari præcepit, vt grandiorem natu fratrem minimè expectandum arbitraretur: grandior autem frater lentius, quàm res poſtulabat, celocē remis impelli faciebat. Itaq; Michael Syluius in hoſtiū nauem magno animo inuaſit. At hoſtes cū eſſent numero plures, & ex maiore naue cum minore decertarent, & Dux acer, & animoſus, & rerum maritimarum peritus eſſet, & milites exercitatos in nauem impoſuiſſet, celocis congreſſum facilè contemnebant. Hoſtes autem in celocem inſiliunt: fit atrox prælium. Noſtri tandem metu perturbati, ſeſe in ſentinam celo-

RES AFRICANAE.

Inſignis de duorū fratrum virtute hiſtoria.

cis

eis abdunt. Præfectus cum certo equitum numero per oram, vt congreſſum cerneret, diſcurrebat. Cùm verò celocem ab hoſtibus occupari conſpiceret, alterum filium clamoribus & ſignis admonuit, vt fratri confeſtim opem afferret. Sed antequam is adueniret, Syluius hoſtes è celoce armis expulerat, & ſe ab hoſtili naue retinaculis ſublatis diſiunxerat. Deindè eos, qui ſe occultarant, increpitos è latibulis eduxit, & à metu refecit. Tum rurſus in hoſtes inuaſit. Nauibus autem arctiſſimè colligatis, intermiſſa pugna recruduit. Celocis magiſter haſta confoſſus occubuit: quidam illius filius ſimiliter occiſus eſt, & item alius etiam magiſtro ſanguine coniunctus. Alius, Petrus Vieira nomine, grauiter ſauciatus decidit. Quatuor hoſtes deindè in celocis proram repentè deſiliunt. Michael Syluius haſtam in eos magna vi coniecit & vnum ex piratis fratribus natu maximum occidit. Ita namque DEI præſentis auxilio haſta directa fuit, vt guttur illius tranſuerberaret. Syluius deindè aliam haſtam corripit, & in tres illos, qui adhuc celocis proram tenebant, impetum tulit, eosque è celoce præcipites eiecit, & rurſus ſe ab hoſtili naue ſeiunxit. Tum in puppim excurrit, & de magiſtro quæſiuit, quid faciendum cenſeret. Ignorabat enim magiſtrum eſſe extinctum. Tum ad Petrum Vieiram conuerſus, horribilem ſpeciem oculis vſurpauit. Iacebat enim Vieira conciſus vulneribus, & ilia ventre diſciſo ſe effuderant: & tamen Syluius vt iunior natu maiorem, & in bellis exercitum interrogauit, quid optimum factu iudicaret. At ille, Abi, inquit, & eos, qui ſe rurſus abdiderunt, è latibulis expelle, & remorum vehementi concitatione te, quando ſolus relictus es, ab imminente clade ſubtrahe. Is continuò rurſus homines metu turpiter exanimatos è tenebris eduxit. At hoſtes cùm cernerent alios interemptos, alios verò timore necis occultatos, alios poſtremò vulneribus impeditos, in celocem impetum fecerunt. Interim Andreas Vaſconcelius apparuit. Hoſtes cũ eſſent pugnãdo defeſſi, & Ducem amiſiſſent, & noſtros integros

gros aduentare conſpicerent, retrò ceſſerunt. At Michael Syluius Vieiram rurſus interrogat, num hoſtium nauem inſequeretur. Vieira eum admonuit, vt ex alto in terram curſum dirigeret, vt hoſtilem nauem in vadum compelleret. Is conſilio paruit. Hoſtes exterriti, nauem maxima remorum vi in aduerſum littus impellunt. Et cùm in mare deſilirẽt, maxima eorum pars fluctibus hauſta fuit: octo in terram enatarũt, qui cùm in Præfectum inciderent, ab illo capti ſunt. Itaq; antequam Andreas Vaſconcelius accederet, iam frater illius iunior rem totam confecerat. In quo neſcio quid magis laudandum ſit: virtus ne, qua vel ſolus, vel cum pauciſſimis, qui vulneribus debilitati illum ſequi minimè potuerunt, tam præſenti animo hoſtibus ferociſſimis repugnauit: an modeſtia, qua in ea trepidatione nihil ſine maiorum conſilio moliri voluit. Non multis pòſt diebus hoſtes ſe ſe in vrbis conſpectum dederunt. Gomecius Syluius in eos impetum dedit. Illi ſe fugæ mandârunt. Gomecius illos longo ſpatio inſequutus eſt, donec ad fluuium peruenit, quem hoſtes partim vado, partim nando tranſiêre. Aliquot tamen ex illis cæſi ſunt. Sed cùm Antonius Pereira, vir apprimè nobilis, cum equo cecidiſſet, hoſtes (nondum enim omnes traiecerant) aciem in eum conuerterunt. Michael Syluius cum equitibus quinque ſubſidio con feſtim occurrit. Hoſtes femur illius haſta tranſfixerunt. Sed cùm frater illius, & Petrus Mendezius, cum alijs nonnullis aduenissent, hoſtes in fluuium ſe demiſêre.

HIERO-

HIERONYMI OSORII SILVENSIS ALGARBIORVM IN LVSITANIA EPISCOPI,

DE REBVS EMMANVELIS, LVSITANORVM REGIS INVIctiſſimi, *virtute & auſpicio geſtis,*

LIBER DVODECIMVS.

Ridicula de nudis equitibus hiſtoria.

ACCIDIT hoc Anno res, quę cum à non mediocri belli apparatu ortū habuiſſet, in riſum cōuerſa fuit. Rex Feſſenſis cùm eſſet vir bellicoſus & impiger, & ſuos in armis continere ſtatueret, crebras in noſtros excurſiones faciebat. Itaque hoc anno agrū Tingitanum populatus eſt, & prædas non valdè magnas abegit. Et cùm nemo illi obuiam prodiret, Arzilam contendit. Erat Arzilæ quidam plebejus homo, qui lēto atq; diuturno morbo paulatim intabeſcebat. Medici præceperant, vt teſtudinibus veſceretur. Is propter probitatem erat charus vniuerſis. Cùm verò teſtudines nō haberet, conqueſtus eſt, quòd vnico illo morbi remedio careret. Tum equites viginti operam ſuam ad eam rem polliciti ſunt, modò exeundi poteſtas illis à Ioanne Coutigno vrbis præfecto fieret. Coutignus eam facultatem non grauatè conceſſit. Illi prodeunt, & in proximum fluuium ſe conferunt: equis frena & ephip-

ephippia detrahunt, eoſque capiſtris ad arbuſta deligant, & haſtas in terra defigunt. Tum omni metu ſoluti arma deponunt, & omnes veſtes exuunt, & toto corpore nudi in fluuium ſe demittunt. Erat autem æſtus, & illi cum eſſent natandi ſtudio dediti, tum vt calorem depellerent, multò libentius atque iucundius natabant, & magnam interim vim aquatilium teſtudinū manibus capiebant. Speculator quidam hoſtium cum illos equites viginti egreſſos animaduerteret, multo maiores eſſe copias arbitratus eſt, quæ ſilenti agmine, vt fieri ſolebat, exirent, vt montes & ſyluas inſiderent, vt ex inſidijs in hoſtes incautos impetum facerent: illos viginti, primi tantùm agminis partem eſſe credidit. Id igitur ad regem continuò detulit. Rex ducentis equitibus Hamelicem itinerum ductorem, eundem ipſum, qui noſtros ſpeculatus fuerat, præfecit, eumque iuſſit fluminis tranſitum, qua eos tranſmiſſuros opinabatur, obſidere. Alios ducentos equites Martino Abrahemi auunculo, qui religionem Chriſtianam abiurauerat (erat enim Abrahemus mulieris Chriſtianæ filius) aſſignauit, cum quibus eum alium fluminis aditum cuſtodire præcepit. Hamelix omnes vias, quib. illos ingreſſuros ſperauit, oculis perluſtrauit: & cum nulla veſtigia reperiret, in fluuium Dulcem (ſic enim fluuius ille nominatur) ſe contulit. Non potuit Hamelix tanto ſilētio aciem ducere, quin ab Arzilæ ſpeculatorib. cōſpiceretur. Itaq; ingentis tormenti ictu, qui foras exierant, admonentur, & qui in vrbe ſe tenebant, æris ſonitu ad arma vocantur. At natatores egregij cum tanta animi relaxatione atque iucunditate ludebant, vt vix poſſent vllo tormentorum ſtrepitu de periculo, in quo verſabantur, admoneri. Piſcatio enim feliciſſimè procedebat, & alij in alios conuicia iaciebant: omnia clamorib. & riſu immodico perſonabant, cùm repentè hoſtes apparent. Noſtri haſtas euellunt, & nudi in equos nudos inſiliunt, & in vrbem confugiunt. Hoſtes illos inſequuntur. Noſtri interdum ita nudi vt erant, in hoſtes equos conuertebant,

tebant,& eorum impetum, vt poterant, repellebant. Vnus tamen ex equo decidit. Antonius Coutignus (is fuerat Saracenus,& ſe ad Chriſti nomē & religionem aggregârat) vt equiti, qui deciderat, auxilium afferret, in hoſtem, qui reliquos anteceſſerat, impetum dedit, eumq; ex equo deturbauit, ſociumq́; iacentem manibus iuuit, vt facilius poſt ſe equi eiuſdem tergo ſuperſederet. Ioannes Coutignus, vt fugientes exciperet, ex vrbe cum inſtructis copijs egreſſus fuerat. Cùm igitur agmen nudum cerneret, riſu propemodum corruit: Deindè (erat enim vrbaniſſimus) tam multa dicta dixit,& tam facetè in omnes luſit, vt omnes cachinnos tollerent. Factum verò Antonij Coutigni multis laudibus celebrauit. Poſtremò autem adiecit, Nè commilitones noſtri hoc cultu virginibus, quibus inſeruiunt, offenſionem inferant, par eſt, vt eos, antequam in vrbem inuehantur, contegamus. Tum quilibet partem ſibi veſtium detraxit, qua ſociorum corpora contegerent: & ſic demùm in vrbem cum omnium incidentium iocis ingreſſi ſunt. Hamelix cùm caſum illum Regi Feſſenſi nunciaret, magni illius & omnium qui aderant, riſus cōſequuti ſunt. Spolia deindè legit, nempè veſtes,& parmas, & retia, frena,& ephippia,& vnū equum: & ſic demum Rex ille Mauritaniæ potentiſſimus, cum tam opulentis manubijs domum reuerſus eſt. At Coutignus nudis veſtem ſumptibus ſuis præbuit, præcipuè verò Antonium Coutignum munere donauit,& factum hominis publicè collaudauit, vt alios ad eiuſdem virtutis exemplum acrius incenderet. Hamelix paucis pòſt diebus Regis iuſſu, vt conſilia noſtrorum exquireret, Arzilam redijt, & fuit cum damno repulſus. Cùm rurſus alia die excurreret, vnum ſpeculatorem cepit, ad Regemque perduxit. Is cùm illum de oppidi ſtatu percontàretur, captiuus vrbem eſſe dixit armis & commeatu munitam, & militum acerrimorum virtute defenſam, & Ducis vigilantiſſimi cuſtodia confirmatam. Tunc Rex vrbe ſe potiri diffidens, exercitum dimiſit: & ſpeculator intra pau-

eos dies ipſius Præfecti pecunia redemptus fuit. Hoc anno rex Emmanuel arcem in oſtio fluminis, quod Tetuanum præterfluit, ædificare conſtituit. Carolus Rex cùm hoc accepiſſet, Emmanuelem per literas, vt tam egregium opus efficeret, adhortatus eſt. Eſt enim oppidum illud piratarum receptaculum, qui indè prodeuntes, maria crebris latrocinijs infeſta faciunt. Ad arcis ſitum contemplandum, Petrus Maſcaregnas miſſus fuit, qui altitudinem portus explorauit, ſitum diligentiſſimè perſpexit, aquationis commoditatem, & facillimam arcis excitandæ atque muniendæ rationem fore vidit. Sed Emmanuel nè id, quod vehementer cupiebat, exequeretur, negotijs innumerabilibus impeditus fuit, & ob id in aliud tempus opus differendum iudicauit. Ioannes interim Coutignus cum Petro Maſcaregna aliam excurſionem maximo cum periculo fecit, qua arduis montibus & denſis nemoribus, & arctiſſimis anguſtijs ſine vlla hoſtium ſuſpicione ſuperatis; in hoſtes inopinantes inuectus eſt. Eos autem primo impetu fudit, fugauitq́; : & ita domum victor cum captiuis & præda reuerſus eſt. Non multis pòſt diebus Antonia Azeuedia, quæ nupta fuerat Iacobo Soueralio, nauem vnam ex ijs, quas Carauelas appellant, conduxit, vt Tingi Arzilam peteret. Eam duo illius fratres patrueles deducebant. Vni Ioannes Coelius, alteri Arius Coelius nomen erat. In ea naui vehebatur piſcator quidam, nomine Antonius Grimaldus, qui cùm ab hoſtibus, qui vna naue longa piraticam faciebant, cum alijs piſcatoribus captus eſſet, è naui ſe demiſerat, atque nando Tingim peruenerat: & Odoardo Meneſio nunciârat, piraticam nauem iter Tetuanum ſuſcepiſſe. Sic enim opinatus fuerat. Hac autem fiducia noſtri citiùs quàm temporis occaſio ferebat, è portu ſoluerant. Non multùm progreſſi fuerant, cum in eos eadem hoſtium nauis incurrit. Ex hoſtibus octo in nauem noſtram inſiliunt. Coelij cum Grimaldo feſtinanter accurrunt, & cum hoſtibus, qui ingreſſi fuerant, acre certamen in-

Emmanuelis de arce quadā extruenda inſtitutum.

Proſpera Coutigni & Maſcaregnæ excurſio.

Pugna duarum nauium.

ineunt: quatuor interficiunt, quatuor reliquos expellunt. Nautæ interim ita curſum dirigunt, vt hoſtilem nauem poſt ſe relinquerent. At hoſtes, cùm ex ijs, qui pulſi fuerant, intellexiſſent, ſolos tres viros eſſe apud noſtros, qui pugnarent, reliquam turbam eſſe mulierum, atque nautarum: nauem ſuam remis, quantum poſſunt, impellunt, & in noſtros rurſus impetum dant, & ferreas manus inijciunt. Tum ſedecim armati per proram in noſtram nauem ingrediuntur. Duo Coelij fratres eis acri animo repugnant, Grimaldus inermis, cum haſta & gauſapina veſte, qua complicata ſiniſtrum brachium armauerat, cum fratribus animo magno coniungitur. Fit acrius prælium, quàm ſi magna vtrinque multitudo manum conſeruiſſet. Maior tamen pars hoſtium cadit, reliqui ſe rurſus in nauem ſuam recipiunt. Dum hoc geritur, alij hoſtes per puppim inſiliunt, qui à nautis repulſi ſunt: Grimaldus focum noſtræ nauis arripuit, & in hoſtilem nauem coniecit: & hoſtibus partim inflammationem intulit, partim multo cinere conſperſis aſpectum ademit. Hoſtes igitur ſeſe à noſtris abſtraxerunt. Sagittis tamen & pilis eminus decertabant. Duæ naues Cantabræ curſum illum tenebant. Cantabri cùm prælium illud ſpectarent, in ſcaphas deſiliunt, vt opē celeriter afferrent. Naues enim eò propter magnitudinem appropinquare non poterant. Sed cum illi ad noſtros acceſſerunt, iam hoſtes abſceſſerant. Cantabri noſtram nauem ad ſuas naues remulco traxerunt, & ſaucios curauerunt, nec vllum humanitatis officium fuit ab illis prætermiſſum. Saucij deinde fuerunt Odoardi Meneſij iuſſu Tingim deportati: nauis autem Cantabrorum præſidio munita Arzilam peruenit: Grimaldi verò hominis infimi, ſed animo maximo præditi virtus inter omnes excelluit: qui quidem multis, & valdè periculoſis vulnerib. laborauit. Sub id tempus, Franciſcus Caſtrenſis, oppidi, quod promontoriū Guerenſe nominant, præfectus, qui in Luſitania ſuæ rei gerendæ gratia apud Emmanuelem verſabatur, in

Turoquitiquij expugnatio & Maurorū ſtrages.

Africam redierat. Turoquuquum oppidum erat tunc valdè opulentum, & multorum mercatorum celebritate, & commercio frequentatum. Turoquuquenſes tam Luſitanis, qui promontorium Guerenſe tuebantur, quàm Mauris fœderatis non mediocre damnum inferebant. Itaq; Franciſcus Caſtrenſis copias eduxit, & Xequium Melichium, qui ſemper in regis Emmanuelis fide permanſerat, acciuit. Nocte profectus, prima luce hoſtes inopinantes aggreditur, oppidũ capit, oppidanorum ſtragem edit: Chriſtianos, qui captiui erant, liberat, magnam hoſtium multitudinem in ſeruitutem abducit. & quãquam noſtri multos occidiſſent, multò tamen plures à Xequij Melichij militibus occiſi ſunt. Quibus enim damnis affecti fuerant, valdè meminerant, & idcircò, vt dolorem animis inuſtum acri vindicta ſanarent, operam enixè dederunt. Hæc quidem

RES INDICAE. in Africa gerebantur. In India, vt dictum eſt, Malaca fuerat à Bintami Rege obſidione vexata, & magnis viribus oppugnata, & in ſummum diſcrimen adducta, & Antonij Correæ (quem Siqueira Pegum miſerat, & cui in mandatis dederat, vt ſi opus eſſet, Malacę auxilium afferret) aduentu liberata. Correa cùm vrbem hoſtium metu liberam & vario commeatu refertam cerneret, Pegum iter inſtituit, & Martabaum, maritimam regni illius ciuitatem ſecũda tempeſtate peruenit. Regio eſt latiſſima, & maxima fertilitate prædita. Gemmis præterea varijs, & auri & argenti metallis abundat. Homines ſunt colorati & lautiſſimè viuunt: vitijs valdè dediti ſunt, quibus effœminantur. Maxima ex parte numina commentitia colunt, & ſimulachris immolant. Sacerdotes in ſummo honore ſunt: ædibus amplis multi religioſi homines includuntur, qui ſe excellentius in ſtudio pietatis gerere cupiunt. Similiter & virgines alijs eiuſmodi ſeptis incluſæ pudicitiam ſe perpetuò colere profitentur. Multis in rebus ſunt Sinis vitæ cultu ſimillimi. Correa cùm primùm claſſem in vrbis portu collocauit, Antonium Pazagnam ad Regem, qui tunc Pegu ſe tenebat, legatum inſtituit. Is

Correæ in Peguẽſem regnum profectio.

Pegi deſcriptio.

Luſitana ad Peguenſem Regẽ legatio.

cum

eum ſocijs fuit à Rege ſatis benignè & hoſpitaliter acceptus. Illis autem reſponſum breui reddidit, & cum illis ſacerdotem ſummæ authoritatis hominem (hos Rolines appellant) & alium virum primarium, qui magnum apud illum locum tenebat, Martabaum miſit. Illis autem poteſtatem dederat pacis iuſto & æquabili fœdere faciendæ. Pax firmata, & monumentis conſignata fuit. Correa publicum fœderis teſtimonium noſtro more conſcriptum, Peguenſibus obtulit. Illi nomine Regis, eiuſdem fœderis teſtimonium in aurea pagina, vt Regibus illis mos eſt, cùm fœdus ſanciunt, inciderunt: quod Correæ ſimiliter detulerunt. Interim illis vſus & conſuetudo tanta cum hominibus noſtris interceſſerat, vt Luſitani quaſi in patria communi verſarentur, ita ſine vllo metu per vrbem incederent. Cùm vero ſecundus ventus à Septentrione flaret, Correa cum nauibus quinq; cibarijs onuſtis Malacam redijt. Dum Correa apud Peguenſes negotia gerit, in Zamatra apud Pacemènſes ingens tumultus exoritur. Vir enim quidam regnandi cupidus, in regem inſidias comparauit, & illo occiſo, regnum occupauit, & quinq; & 20. Luſitanis, qui ibi verſabantur, necem intulit, opesq; illorum abſtulit, & quibus ſignis potuit, quanto odio nominis Luſitani teneretur, oſtendit. Garſia Sala, qui tunc Malacæ præerat, nauem vnã armis, & munitionibus & valido militum præſidio diligenter inſtruxit, illiq; Emmanuelem Paciecum præfecit: cui præcepit, vt oram, quæ inter Pacemenſem & Axemenſem portum intereſt, ſumma vigilantia ſpecularetur, nè cõmeatum vllũ in vrbem importari, néue cuiquam in altũ piſcandi gratia euehi liceret. Hoc autẽ belli genus acerrimum erat. Gens enim cibis importatis vtitur, & piſcatu plurimũ alitur. Vtriuſq; igitur rei vſu prorſus impedito neceſſe erat, vrbem inopia atque fame cruciari. Id Paciecus non ſegniter exequutus eſt. Verùm cùm aquæ recentis deſiderio teneretur, ſcaphã in terram propius vrbem miſit. Ea aũt, præter remiges, viri quinq; vehebantur, qui in fluuium ſubuecti, aquatio-

Fœdus inter Peguēſem regē & Luſitanum.

Pacemenſis tumultus, & ex eo bellum.

Stupendã quinq; Lu

ſitanorum facinus. tionem fecerunt. Deinde ſecundo fluuio nauem repetebant, cùm ex improuiſo hoſtes innumerabiles vtrãq; fluuij ripam occupârunt. Tum lapidũ atq; ſagittarum multitudo, grandinis inſtar, in noſtros decidit ita, vt maximũ vitæ diſcrimen adirent: qui tamen parmis tecti cùm totis viribus ſcapham incitarent, è ripis emerſi, in altum vecti ſunt. Sed cum æſtus eſſet aduerſus, & ventus eos deficeret, tres naues humiles quidem, ſed valdè longæ, multorum militum capaces, quæ remis impelluntur (incolæ Lancharas appellant) armis & valido militum præſidio munitæ, quibus multi nobiles homines vehebantur, ſcapham conſequutæ ſunt. Nauibus præerat Iaoënſis vir egregiè fortis, qui Zudamecius appellabatur. Noſtri obſtinatis animis decreuêre mori potius, quàm ſeruitutem pati. Deinde cum omnem ſuam ſpem in Chriſti numine collocâſſent, ad pugnam ſe comparant. Vnus ex quinque viris Luſitanis tonſor erat. Is cùm eſſet viribus ſummis, & animi ſingulari alacritate prçditus, nauis prætoriæ, quæ reliquas anteceſſerat, & in ſcapham inuaſerat, proram manibus arripuit. Quatuor reliqui in nauem conſcendêre: quos ipſe conſequutus fuit. Tantoq; impetu in hoſtes irruêre, vt multi ſe metu in mare deijcerent. Dux ſuis à tergo enſe diſtricto ferociter inſtabat, & mortem illis, niſi fortiſſimè pugnarent, minabatur. Et cum nihil neq; exhortando, neq; minitando proficeret, quatuor occidit. Erant adhuc hoſtes ancipiti metu diſtricti. Qui enim Luſitanorum impetum ſuſtinebant, ab illis cædebantur: illis, qui fugiebant, erat manibus ducis ſui mors neceſſariò ſubeunda. Tandem poſtquam aliquo ſpatio fuit vtrinq; dimicatũ, omnes hoſtes aut ferro conciſi, aut fluctibus demerſi ſunt. Tantus enim illis terror iniectus eſt, vt ſe in mare demitterent. Ipſeque dux multis prius vulnerib. acceptis ſe in mare prçcipitem dedit. Erant aũt ſupra centum & quinquaginta, qui naue illa vehebantur. Reliquæ duæ naues cum primæ caſum oculis aſpexiſſent, metu perterritæ conſtiterunt. Sed eo tempore noſtri erant ita labore debilitati,

tati, & vulneribus confecti, vt nullas ad reſiſtendum vires haberẽt. Sed eodem numine, quo fuerunt in prælio confirmati, vt tam admirandum facinus ederent, hoſtes exterriti ſunt, ita vt eos aggredi nõ auderẽt. Nauis hoſtium capta remulco ad nauem primùm, deinde Malacam perducta, & in terram ſubducta, & integumento contecta fuit, vt diutiſſimè permaneret miraculi ſtupendi monimentum. Hoſtes enim à Chriſti ſanctiſſimis ſacris alieni perſpexerunt, id nullo modo viribus humanis, ſed Dei præſentis auxilio geſtum fuiſſe. In quo multa valdè miranda contigêre. Primùm fuit, ardor & alacritas animorũ, qua quinq; viri mori maluerũt, q̃ hoſtibus in deditionẽ venire. Deinde prælium ipſum tam felici ſucceſſu confectũ, vt centum & quinquaginta hoſtes ferociſſimi, quinq; virorum manibus vel cæderentur, vel metu adeò turbarentur, vt ſe in mare præcipitarent. Poſtremũ fuit, ille metus duab. nauibus integris incuſſus, quæ non auſæ ſunt in homines quinq; vulneratos atq; grauiſſimo labore defatigatos, inuadere. Verùm eo caſu dux edoceri potuit, non eſſe ſuorum ſanguine ludendum. Multò nanq; illi honeſtius fuiſſet, aqua putrida ſitim depellere, quàm propriæ voluptatis cauſa ſuos in tantum diſcrimen inducere. Attamen Rex Pacemenſis huius admirandi facti terrore perculſus, pacem continuò petijt: quæ fuit, accepta prius ſatisfactione, confirmata. Nomina quatuor hominum, per quos hoc facinus editum fuit, hæc erãt: Ioannes Almeida, Antonius Pazagna, Antonius Vera, Franciſcus Gramaxus. Tonſoris artificium nomen viri ipſius, qui tonſor erat, occuluit. Rex aũt Bintami bellum interim ſummo ſtudio renouabat. Antonius Correa contra ſtationem aliam, quę in ripa Muaris fluminis à Rege munita fuerat, copias educere, & ſimul oppidum Padum, quod rex ipſe munierat, expugnare cupiebat. Itaq; conſilio cùm Garſia Sala arcis & vrbis præfecto communicato, ab eo triremem cum celoce, & triginta minora nauigia precibus impetrauit. Centum & quinquaginta viros Luſitanos, & quadringen-

Victoria planè diuina.

Pax Pacemenſis.

tos Malacenſes in ea claſſe ducebat. Cũ his copijs & nauibus in Muaris fluuiũ inuehitur. Ripæ ſunt viridiſſimæ, quas vtrinq; dẽſiſſimæ ſyluæ veſtiebant, adeò multis in locis fluuiũ opacantes, vt cæli aſpectum adimãt. Viginti aũt paſſuum millia progreſſis æſtuarium occurrebat. Hoc in loco rex Bintami ſtationẽ duplici vallo munierat, firmaq; in ea militũ præſidia collocarat, ne Luſitani poſſent Padum, quo in loco ipſe belli commodius gerendi gratia conſiſtebat, inuadere. Ea ſtatio fluminis alueo profundo, ſed perangusto, quò erat neceſſariò nauigandum, imminebat, & æſtuarij latitudinem tranſuerſis molibus occupabat. In medio porta inerat, qua ijs, qui Pado veniebant, aditus in fluuium patebat. Nocte vero foribus obductis claudebatur. Intra huius ſtationis clauſtra rex naues continebat, vt facilius ſubitas, & improuiſas Luſitanorũ incurſiones, quas aperto Marte non poterat, clauſtrorum ope repelleret. ſtationis autem huius cuſtodiam impigro viro commiſerat. Correa lembo virum nomine Georgium Meſuradum exploratum miſit. Is renunciat, in ſtatione magnam vim militũ à Rege diſpoſitã fuiſſe, ipſumque ducem ſuos admonuiſſe, vt ſe ad certamen animis præpararent: Sibi namq; compertũ eſſe, Luſitanos propediem adfuturos. Correa nihiloſecius vltra progreditur, & prima luce ſtationem acriter oppugnat, & tandem cũ reliquis ducib. irrumpit. Fit magna cædes, maxima tamen hoſtiũ pars ad regem effuſa fuga ſe contulit. Correa ne hoſtes ſe poſſent ſpatio ſumpto à repentino pauore reficere, in æſtuarij ipſius introitu Odoardum Melium cum aliquot nauigijs reliquit, & ipſe clauſtris reuulſis æſtuariũ ingreditur. Sed rex ne id fieri facilè poſſet, conſilio multò antè prouiderat. Arboribus enim ſuccisis, atq; in fluuium vtrinq; deiectis, nauium curſum impedierat. Fuit hæc res maximi laboris. Prius enim, quàm nauigia progredi vltra poſſent, erant arbores tranſuerſæ, quæ tranſitum impediebant, extrahendæ. Sed tandem Correa in oppidum, diſiectis omninò molibus peruenit. Rex inſtructa acie cũ elephantis

Corrẽa cũ Bintamenſibus prælium.

tis obuiam proceſſit. Noſtri hoſtibus inuitis terram occupârunt. Prælium deinde commiſſum fuit. Hoſtes fuſi fugatiq́ue ſunt. Correa cum Luſitanos auidius inſequi cerneret, receptui ſignum dedit. nec enim regiones illas nouerat, & timuit, ne luſtris incognitis impediti, ab hoſtibus rurſus conglobatis damnum acciperent. Oppidum direptum continuò fuit, & incenſum: naues ſupra centum conie ctis ignibus abſumptæ. Eorum, qui mortui in vtroque prælio ſunt, certus numerus iniri non potuit. Conſtat tamen non mediocrem multitudinem fuiſſe. Ad hunc modum Correa, rebus ex animi ſententia geſtis, cum præda & multis captiuis Malacam redijt, et fuit ab omnibus cum honoribus ſummis, perinde atque meritus erat, exceptus. Inde in citeriorem Indiam nauigauit. Rex verò Bintami, cum ſe militum & nauium penuria cerneret in maximas anguſtias inductum, in Bintamum cum graui damno & inſigni dedecore reuerſus eſt, & à bello tunc ceſſandum ſtatuit. Neque Coulami res quietæ in citeriore India fuerant. Luſitani enim à regina petebant, vt fidē ſuam liberaret, & ea, quæ fuerant, cùm Antonius Sala interfectus eſt, ablata, reſtitueret, & pondus piperis, quod ex fœdere debebat, ſine recuſatione ſolueret. Regina quamuis in principio fidem tueri ſtatuiſſet, Saracenorum tamen crebris ſermonibus inducta, non modò fidem violare, ſed etiam arcem capere, & exitium Luſitanis moliri conſtituit. Et primùm id inſidijs tentare voluit. Cum doli minimè ſucceſſiſſent, apertam vim intentare decreuit. Eam Indiæ partem, quæ Coulamo finitima eſt, & ad Auſtrum Cori promontorio definitur, quam Comorim appellant, quædam regina tunc imperio tenebat, cū qua Coulami regina de Luſitanorum excidio coniurauit. Itaque Reginæ vtriuſq; copijs, trium fratrum, qui plurimum inter Naires opinione virtutis excellebant, opera coniunctis, menſe Iunio, quo menſe hyemis maxima vis in regionibus illis eſt, bellum excitari cœpit. Supra viginti hominū millia coacta ſunt. Venenum fuit in puteis ſparſum, vt a-

Correæ victoria.

Cuolamenſis rebellio

quatio impediretur, & arx circumſeſſa, & magnis viribus oppugnata, & aliqui ex Chriſtianis Indis qui vrbem incolebant, occiſi. Arcem triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ex illis quinque erant morbis oppreſſi: hyems erat impedimento, quo minus facilè Cochimo auxilium mitteretur. Commeatus erat perexiguus, prętereа pulueris tormentarij ſumma penuria. Hector Rodericus per hominem impigrum, qui ſe fluctibus committere minimè dubitauit, Alexium Meneſium, qui ſe tunc Cochimi tenebat, de ſtatu, in quo res erant, admonuit. Is confeſtim Alfonſum Meneſium fratris ſui filium, cum quinque & viginti viris Luſitanis, & munitiōibus, & commeatu Coulamũ miſit. Alfonſus Meneſius longa naue vectus, in arcem cum exiguis illis copijs ingreſſus eſt. Arcem interim hoſtes acriter oppugnabant, eoſque noſtri ſingulari virtute repellebant: & crebris eruptionibus ſæpè decertabant: nec tormẽtis tantùm eminus vtrinque pugnabatur, verùm haſtis & gladijs ſæpenumerò prælium fiebat. E noſtris aliqui cæſi ſunt, multi grauiſſimè ſauciati: ex hoſtibus magnus numerus interemptus fuit. Tandem cùm Reginæ cernerent, arcem capi intra duos menſes minimè potuiſſe: & accepiſſent, Alexium Meneſium magna auxilia comparare, bello finem imponendum eſſe ſtatuerunt. Itaque pacem poſtulârunt, & debitam violati fœderis pœnam quæ illis fuit impoſita, perſoluerunt, & pax iterum conditionibus æquis confirmata fuit. Hoc anno percepit Rex Emmanuel ab homine curioſo & diligente multa, quæ animum illius ad rerum magnarum ſtudium multò acrius incitarunt. Expoſitum eſt ſuperiùs, quemadmodũ, dum claſſis Odoardi Lemij promontorium Guardafumenſe peragrabat, celox, cui Georgius Quadra pręerat, à reliqua claſſe diſiecta ad Zeilæ portum appulſa fuerit. Luſitani, qui illa vehebantur, capti, & ad regem Adenenſem abducti ſunt: qui eos in ergaſtulum detrudi iuſſit, in quo diutiſſimè vitam in extrema inopia & mendicitate traduxerunt. Quidam interim Rex Arabiæ

Pax cum Coulamenſibus renouata.

Georgij Quadræ peregrinatio.

rabiæ huic tyranno finitimus, illi bellum intulit, multisque illum prælijs deuicit, maximaque regni parte ſpoliauit, & vinctos, qui ergaſtulo incluſi fuerant, liberos abire permiſit. Ad hunc modum Quadra cum quinque Luſitanis (reliqui enim laboribus attriti & fame conſumpti perierant) è vinculis emiſſus, & in libertatem reſtitutus eſt. Is verò, vt facilius eas terras, quas luſtrare cupiebat, minore cum periculo peragraret, & Arabicam linguam probè teneret (eo namque tēpore, quo vinctus fuerat, illi ſummam operam dederat) ſe Saracenum eſſe ſimulauit, egregiamque in Mahumetis diſciplina ſanctitatem præ ſe tulit. Illa igitur ficta ſpecie religionis, quam ementiebatur, & ſingulari calliditate ſimulabat, omnium oculos in ſe conuertit, atque tandem ea opinione ſeſe in familiaritatem Regis inſinuauit. Erat enim Rex humanus, & religioni illi deditus. Qui deindè hominis ingenio delectatus, eum à ſe dimittere nolebat. Cùm verò ſepulchrum Mahumetis inuiſeret, Quadram ſecum duxit. Ibi cùm accepiſſet Quadra, camelorum turmam ante duos dies, quàm Rex in eam vrbem veniſſet, Damaſcum profectam fuiſſe, finxit, ſe miro deſiderio teneri ſepulchra nepotum Mahumetis, quæ erant in Perſide, viſendi. Damaſco namque faciliorem, & minus periculoſam eſſe in Perſidem viam. A Rege igitur contendit, vt ſibi faceret poteſtatem turmæ illius veſtigijs inſiſtendi, vt eam conſequeretur. Rex illum ab eo conſilio deterrere conatus fuit, tum quia non libenter illius conſuetudine carebat, tum quia illam turmam conſequi poſſe omninò deſperabat. Sed cum Quadra illum precibus vrgeret, illi non modò facultatem, quā petebat, verùm & pecuniam, & commeatum, quantum ipſe portare poſſet, attribuit. A Rege digreſſus, in regiones vaſtas & incultas, ipſique prorſus ignotas penetrauit, camelos minimè conſequi potuit: & quò ſe conferret, penitùs ignorabat. Commeatum intra dies paucos conſumpſit: Soles ardentiſſimi illum vehemēter excruciabant: veſtigia ex arenarum ingentib. mo-

libus

libus vix præ nimia laſſitudine corporis euellebat. Cũ ſe in tantas anguſtias adductum animaduerteret, oculis in cælum ſublatis, maximam vim lachrymarum profudit, & flagitiorum veniam ſuppliciter implorauit. Indè ope diuina ad locum, vndè arenæ collis aſſurgebat, delatus eſt. Cũ verò collem ſuperaret, camelum & hominem conſpexit. Eò igitur lætus gradum intulit, & turmam interim aliam camelorum ad eum locum (ibi enim aquatio erat) properantem animaduertit. Ad homines accedit: miſeriam, in qua verſabatur, exponit: opem ab illis efflagitat. Illi & miſericordia commoti, & ſpecie religionis, quam is habitu ſimulabat, inflexi, hominem non cibo tantùm & potu, verùm & rebus omnibus neceſſarijs abundè refecerunt. Illorum autem ductu, quamdiu deſerta loca peragranda fuerunt, & poſtquam ex vaſtitate ſolitudinis illius emerſus eſt, religionis aſſimulatæ cultu, varias regiones perluſtrauit, & oculis atq; mente multa percepit, & tandem Arabiam, atque Perſidem peruagatus, Armuzium à Saracenis mercatoribus deductus eſt: vbi cultum & perſonã Saraceni depoſuit, & Chriſtiani hominis cultum, quem mente ſemper geſtauerat, aſſumpſit. Vbi tamen flagitium, quod admiſerat religionis impuræ ſimulatione, debitis lachrymis expiauit, Garſia Coutignus, qui tunc Armuzio præerat, illum veſtibus, & pecunijs, atq; muneribus affecit. Qui deindè in Indiam, ex India in Luſitaniam veniens, Anno M. D. XX. ad Emmanuelem intromiſſus, omnia quæ luſtrauerat, & prudenter animaduerterat, luculentis ſanè verbis explicuit. In primis autem quomodo AEthiopiam vniuerſam, quæ ſupra AEgyptũ eſt, explorauiſſet, & quomodo in lacum ingentem, vndè Nilus in AEgyptum influit, perueniſſet: quibus moribus, legibus & inſtitutis AEthiopes illi Chriſtiani viuerent: qui ſitus AEgypti, qui Arabum mores, qui Perſarum victus eſſet, expoſuit. Emmanuel ex illius oratione voluptatem non mediocrem cepit. Ad ea enim, quæ in Arabia & AEthiopia facere deſignabat,

bat,

bat, illa Quadræ oratio nimis appoſita videbatur. Et quia ſuſpicari cœpit, à regno Cōgenſi facilem in eum lacum, vndè Nilus erumpit, tranſitum fore, hominem iam ſponte ſua ſatis incitatum, ad illud explorandum promiſſis inuitat. Illum igitur in Congum cùm literis mittit, vt indè in Nili fontes iter faciat, atque indè ad Dauidem Regem AEthiopiæ tandem perueniat. Qui cùm ad Congi portum delatus, deindè ad Regem perductus fuiſſet, exceptus benignè fuit. Itineris tamen illius explorandi facultatem malignitate Luſitanorum qui plurimum apud illum Regem poterant, non impetrauit. Itaque reuerſus eſt, & cùm iam Emmanuelem mortuum reperiſſet, Diui Franciſci inſtitutum ſequi decreuit, in quo vitam ſanctiſſimè ad extremum perduxit. Hæc expoſita ſunt, vt animaduerti poſſit, animum Regis Emmanuelis, quamuis illius corpus in Luſitaniæ terminis verſaretur, orbem terrarum peragrare, & magna ſemper & nimis ardua moliri. Ea verò ratione fiebat, vt ſuorum opera regiones incognitas, & terras vltimas indagaret. Sed omnes humanæ cogitationes momento temporis obruuntur. Sub id tempus, Maximilianus Imperator è vita diſceſſit. De ſucceſſione imperij erat apud Germanos diſceptatio. Multi namque ad Franciſcum Valeſium Galliæ Regē inclinabant, multò tamen plures animis in Carolum propendebant. Galliæ Rex donis atque ingentibus promiſſis non paucos ad ſui ſtudium vehementer allexerat. Carolum tamen abſentem & educatio (fuerat enim apud Germanos enutritus) & ſuperioris Pannoniæ principatus, & perſpecta indoles, & multorum etiam Principum affinitas aduerſus Galli munera tuebātur. Fuit autem Carolus in Germaniam, quaſi ad imperium minimè dubium multorum literis euocatus. Is antequam ex Hiſpania diſcederet, omnium Ordinum concilium indixit, & conſilio Guilielmi Decreui Xebrenſis Dynaſtæ, qui illius ætatem regebat, præter pecunias, quibus illum Hiſpani iuuerant, immania tributa populis imperauit. In quo quidem non meritò poſ-

Georgij Quadræ ad Aethiopiæ Regē legatio.

RES EVROPEAE

Maximiliani Imperatoris mors.

Immane tributum Hiſpaniæ conſilio

Guilielmi Xebrēſis imperatū & authoris de eo ſententia.

tò poſſum Carolum cupiditatis, aut potius inconſideratæ temeritatis inſimulare, cùm ætatis excuſationem habuerit. Pædagogum verò ſumma vituperatione dignisſimum iudico. Rex enim non eſt in altisſimo illo gradu dignitatis locatus, vt acerbiſsimis exactionibus ciuitates ſibi commiſſas exhauriat, ſed vt earum ſaluti & incolumitati proſpiciat. Si rectè enim regis nomen vſurpat, pater patriæ eſt, & pro Reipubl. ſalute debet, ſi opus ita fuerit, caput in quoduis magnum diſcrimen inijcere, non Rempub. ipſam immodicis ſumptibus euertere. Fateor equidem, Regem eſſe ſubditorum opibus adiuuandum, vt Rempubl. tueri poſsit. Negotia enim infinita ſuſtinet: æquabile ius omnibus adminiſtrat: periculum à Repub. cùm neceſsitas poſtulat, armis atque virtute propulſat: bonis præmia pro dignitate conſtituit: improbos ſuppliciorum acerbitate coercet: patriam denique vniuerſam & ab externis hoſtibus, & ab inteſtinis fraudibus tutam vigilantia ſua præſtat. Hæc quidē munera aut opere tuetur, aut quoties opus fuerit, armis tuenda ſuſcipit. Qui autē exiſtimat, hæc tam multa munera ſine maximis ſumptibus ſuſtineri poſſe, mentis expers eſt, atque vitæ communis ignarus. Et idcircò hoc, quod eſt communi more receptum, vt Reges populi ſumptibus alantur, non eſt humano tantùm iure, ſed etiam diuino vallatum. Is tamen modus adhibendus eſt, nè, vel vt immodicis ſumptibus, ſine vllo Reipubl. fructu, vti poſsit, vel vt ad auariſsimos homines, quorū cupiditas nullis opibus expleri poteſt, opes Reipub. transferat, pecuniam cum Reipubl. gemitu & querimonia coaceruet, & dū potentium domos immanibus diuitijs cumulare ſtudet, tenues domos exinanire contendat: vt ita, dum falſum nomen liberalis, atque magnifici obtinere nititur, verum iuſti atque clementis nomen amittat. Alia deinde cauſa in Carolo inerat, quæ conſilium illud magis odioſum & inuiſum efficeret. Quamuis enim ad illum regni patrimonium legitimo & hæreditario iure veniret, erat tamen educatione & inſtitutis à mo-

ribus Hiſpanis alienus. Quocirca erat illi in principio Hiſpania ſpecie humanitatis & benignitatis allicienda, donec ſe penitus in omnium animos inſinuaret. Idcircò magis erat illi tunc aliquid de tributis diminuendum, quàm nouum onus populis imponendũ. Sed adoleſcens, qui inſita modeſtia prædagogi monitis obtemperabat, & Hiſpaniæ mores non tenebat, defendi meritò poteſt. Hominis ſenis auaritia, qui illum in eam fraudem impulit, eſt meritò deteſtanda. Multi populi nobilitatis præſidio confirmati, Caroli poſtulatis conſtanti animo reſtiterunt. Et hoc quidem actionis principium, ſi cum debita moderatione ſuſceptum fuiſſet, haud vituperandum omninò videretur. Sed cùm in multitudine neque modus, neque conſilium, neque ratio, cùm immodicæ libertatis ſtudio ducitur, vlla ſit: & multi viri nobiles ſe multitudini, neſcio quo mentis errore ducti, Duces & authores præbuiſſent, factum eſt, vt multæ Caſtellæ ciuitates à Carolo deſciuerint. Carolus in initio tumultus in Galliam Belgicam ſe contulerat. In ciuitatibus, quæ à Principe ſuo defecerant, inteſtinæ ſeditiones excitabantur. Maxima namque nobilitatis pars in fide permanebat: nonnulli aura populari non mediocriter inflati, populis aſſentabantur. Populis, qui coniurauerant, erat decretum non Carolum tantùm regno ſpoliare, ſed cunctos etiam Hiſpaniæ Principes omnibus bonis euertere, vt libertate ſumma Heluetiorum more fruerentur. Nec enim intelligebant, id, quod apud Heluetios, ex antiquiſsimo tempore legibus patrijs aſſuefactos, cum omnium admiratione fit, apud gentem inſito naturæ faſtu tumentem conſeruari non poſſe. Itaque cùm plebs inſita naturæ temeritate modum ſeruare nequeat, tum multitudo, quæ in Hiſpania in Caroli perniciem coniurauerat, tanto furore & amentia flagrabat, vt quaſi iam omnia illis eſſent ex animi ſententia conſtituta, ferro & flamma omnibus, qui Principum partibus ſtudebant, acerrimè minarentur. Interim rapinæ, cædes, incen-

Caſtellanorum à Carolo Imp. defectio.

Rebellium inſtitutum ab authore notatum.

Furor ſeditioſorum.

cen-

cendia, horribiles armorum fremitus terrorem paſſim incutiebant. Antonius Fonſeca Metimnam Campenſem, vrbem opulentiſſimam, quæ Caroli partibus aduerſabatur, inflammauit, & miſerabili illo incendio maximas opes abſumpſit. Nemini tunc in populis ſapienter & liberè loqui licebat. Si enim aliquis diceret, verum eſſe, libertatem modicè tueri, non cum legitimo Principe ad internecionem dimicare, ſcelus illud erat continuò morte acerbiſſima luendum. Multis in locis, vbi cauſa libertatis agebatur, neque gemitus quidem ciuis vllius liber erat. Principes communi conſilio cum ciuitatibus, quæ minimè rebellârũt, cùm diſcordiam ſedare fruſtra vellent, bellum ſummo ſtudio comparauerunt. Hi ad Regem Emmanuelem legatos miſerunt, vt auxilium aduerſus rebelles ab eo poſtularent. Simul & Hiſpaniæ populi, qui à Carolo deſciuerant, cùm ſe viderent in extremo diſcrimine conſtitutos, ad eundem Regem legatos misêre. Summa legationis hæc erat, ſe tantis iniurijs vexatos extitiſſe, vt nõ potuerint vllo modo tam indignas contumelias perferre. Se ciuitates, & mœnia, & arces, atque denique rerum ſuarum omnium poteſtatem illi tradituros. Orare deindè & obſecrare, vt regnum illud opulentum, ipſius Emmanuelis ſtudio vehementer incenſum, ſuſcipere vellet, & iniurias immeritis illatas vindicare. Emmanuel munus oblatum repudiauit, & Legatos admonuit, vt diſcerent fidem erga Reges conſeruare, & modum cupiditati ſtatuere. Illam controuerſiam Caroli benignitate tolli facillimè potuiſſe, ſi populorum rectores non ita ferociter populorum cauſam ſuſcepiſſent. Et præterea grauiter illos accuſauit, quòd cũ in principio furori cauſam publicæ libertatis obtenderent, poſtea publicè de dominatione populari dimicarent. Si vellẽt errorem agnoſcere, & veniam à Carolo poſtulare, ſe ad eam compoſitionem libenter operam ſuam polliceri. Quod verò ad oblatum regnum attinebat, ſe nunquam vllum imperij additamentum fide & officio antiquius habiturum. Principum autem legatis

Bellum Ciuile Caſtellanum.

Caſtellanorũ ad Emmanuelẽ Legatio.

Emmanuelis ad rebelles reſponſum.

gatis operibus magis, quàm verbis reſpondendum ex-iſtimauit. Itaque eos tormentis, & munitionibus, & pecunia iuuit. Prælio tandem commiſſo, populi rebelles armis principum ſuperati, & rebellionis authores capti ſunt. Ioannes Padillia, Antonius Zamorenſis Epiſcopus, Petrus Pimintellus, & Petrus Maldonadus, & alij quidam viri nobiles, & quidam etiam, quos ex infima plebe ad honores popularis furor euexerat, qui Principes coniurationis extiterant, capitali poſtea ſupplicio affecti ſunt: multitudini verò venia tributa. Hoc anno cùm Iehabentafuſus in offenſionem Nonij Maſcaregnæ opera multorum, qui Iehabentafuſum oderant, incidiſſet, & id Mauris, qui ſub illo militabant, notum eſſet, multi Mauri Dabidenſes & Garabienſes ab illo defecerunt, & quidam etiam illum ſpoliârunt. Maſcaregnas præterea nomen illius apud Emmanuelem proditionis inſimulauit. Ille verò per literas atque legatos à Rege poſtulauit, vt quanta fide in officio debito verſaretur, examinare vellet. Se, ſi aliquid, poſtquam ad nomen illius adiunctus fuerat, ſecus deſignaſſe compertum fuiſſet, quàm fides poſtularet, nullum ſupplicium recuſaturum. Rex poſtulato illius æquitatis pleniſſimo ſatisfecit, & Maſcaregnæ præcepit, vt hominem fauore & auxilio complecteretur. Cum igitur is à Maſcaregna opem cōtra eos, qui defecerant, poſtularet, Maſcaregnas illi equites ſexaginta & pedites nonnullos auxilio miſit. Hoc auxilio fretus (id enim teſtatum eſſe apud omnes volebat, ſe Regis Emmanuelis auxilio minimè deſtitutum eſſe) copias ſuas eduxit, cum hoſtibus manum conſeruit, & parta victoria, eos ſibi rurſus dicto audientes eſſe compulit, & omnes tumultus, qui orti fuerant, virtute & æquitate compreſſit. Eodem fermè tempore Vaſcus Fernandius Cæſar cum naue vna fretum Gaditanum Regis Emmanuelis iuſſu peragrabat, & hoſtes multis incommodis afficiebat. Duæ verò longæ naues hoſtium rerum ſucceſſibus elatæ (magnas enim prædas egerant) & militum & tormentorum copijs, multis-

Auxilia Caſtellæ Principib⁹ præſtita

Rebelliōis Caſtellanæ euentus.

RES AFRICANAE.

Maſcaregnæ cū Iehabētafuſo diſſidiū.

Iehabentafuſi de rebellibus victoria.

Vaſci Ferňandi Cæſaris cum duab. Maurorum nauibus pugna proſpera.

que munitionibus inſtructæ, in Cæſarem inuehuntur. Is nauis proram in eas confeſtim dirigere iuſſit. Dux vnius nauis cùm animaduerteret, quàm alacri & confidenti animo Cæſar in prælium iret, illius congreſſum formidauit, & mutata velificatione ab inſtituto curſu deflexit. Alterius autem nauis præfectus, cùm ſe à ſocio deſertum cerneret, ſimile conſilium ſequi ſtatuerat, ſed id per Cæſarem minimè licitum fuit. Eum enim tormentis, quocunq; voluerat, impellebat, & pertinaciter, quamuis mare turbidum ingentes fluctus eijceret, inſequutus eſt, vſque eò, dum nauem in littus compelleret. Tum in lembum, quem ad ſimiles caſus è puppi colligatum ducebat, inſiluit, & ijs, quos in naui relinquebat, imperauit, vt antequam illum cum hoſtibus commiſceri cernerent, à pilis in hoſtes emittendis minimè ceſſarent. Hoſtes in terram euadere nituntur, Cæſar eos inſequitur. Atrox prælium initur. Multi ex hoſtibus cadunt. Cùm reliqui fugam capeſſerent, & in manus Petri Aluari Caruallij viri fortiſſimi, qui Alcaſſaris Seguelij regis Emmanuelis iuſſu præfectus erat, & tormentis excitus occurrerat, inciderent, omnes capti ſunt. Cæſar parte prædæ capta, rurſus in nauem ſe recepit. Non multis pòſt diebus cùm in ipſo freto verſaretur, ſex in illum biremes inuectæ ſunt. Hoſtes Cæſarem capere vehementer optabant, & cùm illum euadere poſſe minimè crederent, præ lætitia clamores ingentes ediderunt. Deindè ſagittis, & glandibus, & globis ingentibus eum obruere conati ſunt. Atque primùm Cæſar eos, ne ad ſuam nauem accederent, tormentis acerrimè propellebat: & varijs velificationibus eorum conatus eludebat, & interim multos interimebat: quo factum fuit, vt illi multum de animorum alacritate remitterent. Quod cùm is animaduertiſſet, in tres naues, quæ iunctæ conſiſtebant (aliæ namque ventis exclusæ, non ita facilè accedere potuerant) inuaſit. Hoſtes in illum ſimiliter impetum dederunt. At is cùm ingenti tormento ignem applicari præcepiſſet, vni ex biremi-

Eiuſdē Cæſaris cum 6. biremib. prælium.

biremibus, maximo globo à prora in puppim ſecundum latus emiſſo, remos deterſit. Hoſtes biremem claudam & mutilam intra ſe recipiunt, & quanta celeritate poſſunt, in ea trepidatione reparant. Tunc omnes ſimul iunctæ Cæſarem circumueniunt. Is cùm animo maximo nunc ad proram, nunc ad puppim, nunc in vtrumque latus accurreret, & præſidia magnis vocibus excitaret, & crebris tormentorum ictibus maximum damnum inferret, multò difficilius certamen, quàm hoſtes ſuſpicati fuerant, effecit. Tandem tormenti vnius ictu magna pars remigum in vna biremi dilacerata fuit. Hoſtes cùm cernerent multos ceſſos eſſe, & duas biremes diſſipatas, Cæſaremque nullo modo, niſi cum grauiſſimo damno capi poſſe, certamen omiſerunt. Cæſar cùm eſſet ea natura, vt nullo labore frangi poſſet, eas inſequutus eſt. Verùm cùm nauis illius velis, naues hoſtiles remis impellerētur, & ventus illum deficeret, eas conſequi minimè potuit, & ita voti compos Malacam petijt, vt mortuos ſepeliret, & ſaucios curaret. At Azamore periculum non mediocre fuit Luſitanis opera cuiuſdam Mauri valdè potentis intentum. Benaduxera fuit in Mauritania virtutis opinione, & potentia clarus, & opibus, & exiſtimatione princeps. Is ſub ſignis habebat ſupra mille & quingentos equites, & peditum non mediocrem multitudinem, Feſſenſiſq; Regis imperium detrectabat: ea de cauſa bellum cum illo gerebat. Cum verò magno prælio victus fuiſſet, literas ad Norognā Azamoris Præfectum dedit, quibus dicebat, ſe velle ſub imperio Regis Emmanuelis contra ipſius Emmanuelis hoſtes perpetuò militare. Norogna voluntatem minimè aſpernatus, hominem ducentis equitibus ſtipatum in vrbem admiſit, & quibus potuit honoribus affecit, & aliquot ducibus Xerquienſibus eorum voluntate præpoſuit. Is vt magis animum ſuum apud omnes teſtaretur, Ferem fratrem ſuum in Luſitaniam cum multis muneribus ad Emmanuelem miſit. Emmanuel illum perbenignè in fidem recepit, & mune-

Luſitanorum ex Benaduxeræ proditione in Azamorenſi vrbe periculum

ribus affecit, & fratrem etiam beneficijs ornauit, hominemq; promiſſis ornatum in Africam dimiſit. Iacobo autem Melio præcepit, vt duobus illis fratribus opem, cùm opus eſſet, afferret, vt coniunctis viribus acrius bellum molirentur. Itaque Melius cum Fere Azamorem continuò profectus eſt: neque multos poſt dies cum equitibus ſeptuaginta quinque, & nonnullis peditibus ſe cum Benaduxera coniunxit: qui cùm mille & centum & viginti equites eduxiſſet, in locū, vnde fons Diucis fluminis erumpit, qui Azamore centum & viginti paſſuum millia diſtat, tandem peruenit. Ibi turmas hoſtium duas & triginta aggreſſi, magnam hominum cædem faciunt, quadringentos & octoginta duos abducunt, & cum ingenti præda poſt menſem Azamorem reuertuntur, & incredibilem lætitiam cunctis attulerunt, qui propter diuturnam moram illos perijſſe crediderant. At Benaduxera cùm ſe in gratiam Feſſenſis Regis reſtitui vehementer expeteret, clàm per amicos ſuos id, quod cupiebat, aſſequutus eſt, ea lege, vt quos poſſet Chriſtianos, ad ipſum regem dolo perduceret. Id autem Aluarus Norogna ſuſpicione conſequutus eſt. Itaq; cum Benaduxera ab illo ſæpè & importunè poſtularet, vt Iacobum Melium ſecum mitteret (fore namque, ſi id fieret, vt præclarum facinus ederet) id nunquam impetrauit. Id tamen Norogna tacitum tenebat, & antè quàm rem exploratè cognoſceret, in hominem nō eſſe animaduertendum ſtatuebat: non tamen illi, quem ſignis inconſtantem atque perfidioſum opinabatur, eſſe quidquam temerè credendum iudicabat. Et interim, ne animum illius offenderet, honeſtis excuſationibus vtebatur. Benaduxera hac ſpe deiectus, & ſimul metuens, ne aliquid emanaret, Mazaganum ſe contulit, & Antonium Lacteum, qui oppidi præfectus erat, alloquutus petijt, vt ei aliquot equites concederet, ſe pulchrum facinus moliri. Aluarum Norognam ad eam rem equitū bonam partem eſſe miſſurum. Sed bellum quod inſtabat, maioribus eſſe copijs gerendū, vt citius, & minore cū periculo

Benaduxeræ cū hoſte pactio.

periculo

riculo conficeretur. At Antonius Lacteus cum doli fuiſſet ignarus, & propter rem, quam Benaduxera geſſerat, ei fidem habendam iudicâſſet, illi quindecim equites, & nonnullos pedites attribuit. Benaduxera cũ circiter ſeptuaginta paſſuum millia cum ſuis copijs & Chriſtianis militibus confeciſſet, fratri mentem ſuam aperuit: dixitq́ue ſe regis Feſſenſis gratiam recuperâſſe, malleq; principi, cui erat natura, & religione coniũctus, quã Regi è moribus & inſtitutis illius abhorrenti ſeruire. Vt verò illius animum ſibi arctius deuinciret, illos ei Chriſtianos, quos per dolum abduxerat, eſſe traditurum. Sperare namque ſe, futurum, vt priſtinas offenſiones eo munere prorſus obliteraret. At Feres, Si vultum, inquit, Regis optimi aſpexiſſes, nunquam certè animum induxiſſes, vt tam ſceleſtum facinus obires. Vbi fides? Vbi fœderis ſacramentum? Vbi tam ſingularis humanitatis & magnificentiæ memoria? Ideo te Princeps ille clementiſſimus eiectum recepit, & tã multis muneribus auxit, vt illum nulla offenſione interpoſita proderes? Non refert, quam parum illi noceas, ſed quàm propenſum ad nocendum animum geras. Paruis enim rebus malitia ſumma perſpicitur. Qui enim quindecim equites Luſitanos fidei tuæ commiſſos per ſummam perfidiam in miſeram ſeruitutẽ abducis, certè, ſi vires haberes, ipſum Luſitaniꝫ Regem cõtra fidem & iuſiurãdum omnibus fortunis euerteres. Deinde quàm parùm gratus tuus aduentus Regi Feſſenſi futurus ſit, parùm ſapienter animaduertis. Tu ab illius fide deſciuiſti: tu bellum illi diuturnum intuliſti: victus, ſpoliatus, eiectus, te ad regem Emmanuelẽ, tanquam ad miſeriæ extremæ perfugium contuliſti, nunc rurſus ab Emmanuele deficis. Quomodo igitur is tibi credet, à quo toties fidem nefariè violatam eſſe comperit? Vetus dictum eſt, Regibus gratam eſſe proditionem in ſuam vtilitatem commiſſam, proditoris tamen nomen inuiſum. Sed eſto, Regem Emmanuelem contra fidem deſeris. Ad regem Feſſenſem, qui te odio immani perſequitur, & fidem ſanctam non ha-

Benaduxera fratri proditionẽ aperit.

Feris ad fratrẽ diſſuaſoria proditiõis oratio.

bet,transfugis:perfidiæ ſaltem inſigne monimentum deteſtare. Regis Emmanuelis vexillum geris,vt quoties homines in vexillum,quod erat amoris & beneficẽtiæ ſignum, aſpexerint,toties illis tui ſceleris in mentẽ veniat? Tabernaculum pulcherrimè factum ab Emmanuele donatum fers, vt quoties illud collocari iuſſeris, toties homines perfidiæ tuæ recordentur? Captiuos per inſignem perfidiam abductos geris:vt nunquam, quamdiu hi nobiſcum verſati fuerint, homines ſceleris tui capiat obliuio? Fac igitur,quod à Chriſtianis fieri audio. Cùm enim à Rege diſcedunt, ne ingrati animi crimen publicè ſuſcipiant, omnia bona,quæ ab illo acceperunt, illi remittunt, ne ſecũ perfidiæ monimenta circumferãt. Omitte ſignum iſtud, ne ſcelus in apertum proferat. Tabernaculum deſere, quod perfidiam occulere nequit. Chriſtianos liberos abire permitte,ne à cælo atque terra proditionis teſtimonium ſumant. Hæc cum Feres liberè & animoſe diceret,fratris animum non mediocriter irritauit: parumque abfuit, quin manus conſererent. Sed cùm Benaduxera multò potentior eſſet, iunior frater illi repugnare non potuit. Cum illo tamen egit, vt ſignum & tabernaculum Emmanueli referri iuberet, & Chriſtianos ſaluos redire permitteret. At cùm fratres ad Regem Feſſæ peruenirent, Rex eos non admodum hoſpitaliter accepit. Vtrique enim caput abſcindi iuſſit. Illos enim,quòd multum nobilitate & opibus excellerent,& metueret, ne defectione rurſus illi moleſtiam exhiberent,de medio tollendos eſſe ſtatuit. Et interim eam cauſam obtendit, quòd Benaduxera Luſitanos cum vexillo & tabernaculo abire permiſit,& quod Feres à fratre,vt id faceret, enixè contenderit. Dum hæc in Africa geruntur, in India Siqueira claſſem magnã inſtruxit,qua Dium oppugnaret. Melichius Saca Melichiazij filius, quamuis Siqueira quorſum illã claſſem ornaret, ſummo ſilentio tegeret,eam contra Dium cõparari ſuſpicatus eſt. Tum partim vt Siqueiram ea ſpecie moderationis emolliret, & à ſtudio bellandi deduceret,

Digniſſimum proditorum ſuppliciũ.

RES INDICAE.

ceret, partim vt animum illius explorare poſſet, familiarem quendam ſuum, nomine Camallum ad illum cum literis officij pleniſſimis, & cum muneribus ſatis amplis legauit. Siqueira gratum ſibi eſſe aduentum legati vultu atque verbis oſtendit, ſeque Melichij Sacæ, & patris illius valdè ſtudioſum eſſe finxit. Camallus tamen cùm eſſet acutus & callidus, in quem finē claſſis illa parata fuiſſet, ſagaciter odoratus eſt: & Melichium Sacam, & Hagamahamedium, cuius conſilio ciuitas innitebatur, admonuit, vt vrbem firmo præſidio munirent. Quod illi diligentiſsimè fecerunt. Siqueira claſſe, quæ erat in Luſitaniam profectura, rebus omnibus inſtructa & expedita, conſilium cum ducibus, quos ſecum erat ducturus, habuit: quibus animum, quo claſſem illam inſtruxerat, vt Emmanueli ſatisfaceret, aperuit, illoſque ad tam præclari facinoris ſocietatem adhortatus eſt. Illi conſilium laudant, ſeque ad bellum illud ſatis promptos atque paratos eſſe demōſtrant. Is ſupra octoginta naues ornarat, tria Luſitanorum millia, & mille Naires conſcripſerat, duces egregiè fortes elegerat, ita, vt ea claſſe nunquam ad illum diem neque maior, neque rebus omnibus inſtructior ab vllo Indiæ Prætore comparata fuerit. Initio Februarij menſis, Anno M. D. XXI. Siqueira claſſem ad oram Dienſem appulit. Melichius Saca illum continuò per legatos honorificè ſalutauit, & largis muneribus affecit. Et tamen quaſi aliud ageret, Fernandum Martinium Euangelium cum nonnullis Luſitanis, qui in vrbe negocia gerebant, tanquam obſides in in cuſtodiam dedit. Siqueira ſe Armuzium petere ſimulauit, vt quoſdam motus ſedaret: ſibique Euangelio, & reliquis Luſitanis opus eſſe dixit, qui Regis Emmanuelis negotia procurarent. Melichius Saca & Hamagahamedius eos nec alibi rem melius gerere, neque lautius diuerſari dicebant. Seque libenter hominibus Luſitanis obſequi, vt illo ſaltem ſigno conſtare poſſet, nullam vrbem fore magis imperio regis Emmanuelis addictam. Siqueira Melichium Sacam ad colloqui-

Melichij Sacæ ad Siqueirā legatio.

Luſitanorum ad Dienſe bellū apparatus & profectio.

loquium inuitauit. Is cum Hagamahamedio in locũ ad eum ſermonem delectum cum præſidio venit. Oratio Siqueiræ eò pertinebat, vt oſtenderet, ſe Reipub. conſtituendæ gratia Armuzium nauigare,& interim eo claſſem applicuiſſe, vt vrbem ſociam & amicam inuiſeret, & à Melichiazio peteret, vt ſibi arcis ædificandæ facultatem concederet, vt Luſitani, qui in ea verſabantur, tutius negotiari poſſent. Melichius Saca reſpondit, Luſitanos nõ minùs ſecurè in ea vrbe, quàm in patria verſari. Quod verò ad arcem attineret, ſe id parentis iniuſſu nullo modo permiſſurum. Siqueira tum Sacam admonuit, vt ſibi Luſitanos redderet. Saca verò reſpondit, eam inſignem contumeliam fore, ſi homines Luſitani, qui commodè in vrbe fœderata, multiſque rebus, ad fidem conſeruandam aſtricta negociabantur, ab illo, quaſi ab homine perfidioſo, & inimico, maximè cum claſſis inſtructiſſima in portu cõſiſteret, peterentur. Id enim poſſe videri ex altera parte, diffidentiæ, ex altera, timiditatis argumẽtum. Si Siqueira non crederet, Luſitanos poſſe ſine vllo periculo in vrbe amiciſſima vagari, ſiniſtram ſuſpicionem de amicis reciperet, qua nulla maior contumelia hominibus amicis imponi poſſet. Se verò, ſi illi Siqueiræ poſtulato, quãdiu claſſis eſſet in portu, ſatisfaceret, turpiſſimi timoris ſignificationẽ daturũ. Itaq; ſine vllo effectu ſermo habitus eſt. Siqueira conſilium cũ ducibus habuit. Cũ variæ ſententiæ dicerentur, tandem cõſtitutũ fuit, non eſſe illo tempore vrbis oppugnationẽ tentandã. Eſſe namq; ſitu & artificio munitiſſimã, & maximo militum numero firmatam. Rem eſſe in aliud tempus differendã: nec eſſe eorum ſalutem, qui in cuſtodia tenebantur, temerè negligendam. Cũ ſententia in vulgus emanaret, milites fremere, vociferari, Prætorẽ & duces liberius accuſare minimè deſtiterũt. Iam robur illud Luſitanæ virtutis extinctũ. Duces plurimum de quæſtu & compendio, parum de dignitate & officio cogitare. Iã Luſitanis militib. inſitæ virtutis declarandæ a ducib. locum minimè dari. Prætoris flagitio

Sacæ cum Siqueira colloquiũ.

Siqueiræ cum ducibus conſultatio.

Militũ fremitus querelæ de Siqueira.

gitio fieri, vt qui antea cunctis Orientis nationibus terrori fuerant, eo tempore deſpicerentur. Multi, inquit, in vrbe milites ſunt. Quando id præclari duces compertum habuerunt? Poſteaquam pugnæ tempus appropinquauit? An id non multò antè exploratum eſſe oportuit? Poſtquam tanta claſſis, cum tam fortium militum numero, & tantis ſumptibus huc aduecta eſt, & oppugnationis tempus inſtare videtur, nunc ignauiæ & timiditati ſapientiæ nomen obtenditur. Factum igitur eſt, vt conſilij tempus audacia & temeritas occuparet, virtutis locum timiditas nomine prudentiæ occultata ſeptum teneret. At inquiunt, Luſitanorum ſaluti, qui in vrbe verſantur, eſt conſulendum: quaſi verò non multo pluribus Luſitanis erat in vrbis munitiſſimæ oppugnatione moriendum. Et tamen eo metu duces contineri minimè potuerunt, quin ad vrbem oppugnandam accederent. Et non intelligunt, etiam eorũ, qui in cuſtodiam traditi ſunt, ſalutem virtute noſtra & non timiditate contineri. Nam ſi hoſtes arma noſtra timuerint, eis minimè nocebunt: ſi nos contemnere cœperint, eos iniurijs omnibus lacerabunt. Hæc & alia eiuſmodi conuicia milites, vt eſt hominum genus liberum, & audax, & ad maledicentiam propenſum, vulgo iactabant. Acceſſit alia ſuſpicionis occaſio, quæ grauius animos eorum irritaret. Euangelio, obſidibus primum datis, permiſſum erat, in claſſem venire. Is cum periculum rebus ſuis imminens mente proſpiceret, quoties in claſſem ſe cõferebat, pecunias quas fecerat, & variam ſupellectilem importabat. Idem reliqui Luſitani faciebant. Rumor confeſtim emanauit, Siqueiram pecunia corruptum belli conſiliũ omiſiſſe. Eam nanq; pecuniam belli redimendi gratia à Saca miſſam fuiſſe criminabantur. Siqueira cum ſe fruſtra tempus in eo loco terere videret, Armuzium petijt, & alium interim locum non procul ab vrbe arci ædificandæ deſignauit. Inde tamen prius Alexium Meneſium Cochimum miſit, qui, dum ille abeſſet, imperium adminiſtraret. Georgium Albuquerciam Mala-

cam, Georgium Brittium in Malucas inſulas, Raphaelem Pereſtrellum in Sinarum regionem miſit: Iacobum verò Fernandium Begienſem, & Nonium Fernandium Macedum & Emmanuelem Macedum in ea ora reliquit, vt per ſpeciem comparandi commeatus, quem Cochimum ſubueherent, amicitiam ſimularent, dum Luſitanos qui erant in vrbe, cum opibus, quas parauerant, in naues reciperent, & tum demum ciuitati apertè bellum indicerent. Vtrumque facillimum fuit. Vrbis enim rectores, poſtquam claſſis è portu ſoluit, ſine recuſatione Luſitanos, quocunque illis libuiſſet, abire permiſerunt, & illis, qui in alto ſine vllius claſſis metu verſabantur, non erat difficile bellum denunciare. Fuit tamen conſilium reprehendendum. Quorſum enim attinebat, cùm omnis Luſitaniȩ gentis robur erat procul amotum, & cùm non maximum damnum hoſtibus inferri poterat, bellum indicere? An vt hoſtes interim maiora præſidia compararent, & fortius ſtatum vrbis ſtabilirent? Sic autem fieri neceſſe erat, vt qui vrbem minùs munitam cum tanta claſſe ſe expugnaturum minimè ſperârat, eam multò maiore præſidio firmatam, cum claſſe aliqua ex parte diminuta, oppugnare multò minus auderet. Deinde cùm eo tempore bellum denunciatum fuit, dari ſermo potuit illis, qui dicerent, vrbis oppugnationem non conſilio, ſed metu prorſus omiſſam fuiſſe. Poſtremò tunc non admodum ſpecioſa cauſa potuit obtendi, quæ Luſitanos iniuriæ ſuſpiciõe liberaret. At poſtquam Siqueira Armuzio rediret, vt ſe rediturum affirmauerat & vrbem nihil omninò certum & exploratũ de bello ſuſpicantem offenderet, cauſam facilius reperit, qua honeſtius atq; prudentius bellum cum opibus ſummo ſtudio collectis inferret. Goa ſub id tẽpus erat in ſummo periculo conſtituta. Cùm enim Siqueira maximam claſſem inſtruere & ornare conſtituiſſet, fuit neceſſe, vt vrbis præſidia diminueret. Id Zabaimum Idalcamum minimè fallebat. Tempus igitur aduenisse ratus, quo Goam recuperaret, maximum exer-

Fraudulẽtum conſilium.

Summum Goæ periculum.

ci-

citum comparauit. Attamen Criſnara Narſingæ Rex, cum illum odio acerbo & immani perſequeretur, & timeret, ne ſi is Goam occuparet, amplificatis viribus aliquid hoſtile moliretur, illum acerrimo bello à conatu deterrendum eſſe conſtituit. Aliam deinde mouendi belli cauſam habuit. Timuit enim, ne ſi Zabaimus Idalcamus Goa potiretur, omnes equi ex perſide & Arabia illius poteſtate continerentur. Vt igitur bellum acrius & attentius geri poſſet, ipſe per ſe illius rationem adminiſtrare, & prælijs ineſſe decreuit. Fuit ab vtroque in terris Goæ finitimis exercitu maximo, ſummis viribus, acerrima contentione, euentu vario dimicatum. Narſingæ tamen Rex inſigni victoria potitus, multas Idalcami ciuitates expugnauit, & præfecturas varias ſub imperium ſubiunxit, in quibus præfecturæ Balagatenſes extitére, quibus erat grande vectigal impoſitum. Sed cum eſſet Rex opulentiſſimus, earum præfecturarum poſſeſſionem non tanti faciendam exiſtimauit, vt eam cum equorum commercio conferendam cenſeret. Vt igitur ad ſe Luſitanos alliceret, legatum ad Rodericum Melium, qui tunc Goæ præfectus erat, miſit, qui diceret, ſe libenter præfecturarum Bagalatenſium poſſeſſione Regi Emmanueli, quem in loco fratris habebat, ceſſurum. Se enim nihil malle, quam fœdus cum Emmanuele ferire, & amicitiam firmare, vt intelligi poſſet, nihil copulatius in vita futurum. De eadem autem re, ſe, cum primum Siqueira Armuzio rediret, legatos miſſurum, qui fœdus illud ſolenni ritu ſancirent. Interim verò ipſum Melium admonebat, nè cunctaretur, ſed ſtatim mitteret, qui præfecturas illas occuparet & firmo præſidio tueretur. Hoc nuncio Melius valdè lætatus eſt. Eadem nanq; opera imminentis belli metum labore alieno depulſum, & vectigalia Regis Emman. amplificata cernebat. Regi verò gratias egit & munera largè miſit, & ipſe cum Luſitanis equitibus 200. & cum Indis peditibus 700. in præfecturam Salſetenſem profectus eſt, quam deſertam reperit. Ibi cùm

Narſingenſis ad Goæ præfectum legatio.

pau-

paucis diebus gentem ad commercium allexiſſet,& ſtatum aliquem conſtituiſſet, & præſidia neceſſaria diſpoſuiſſet, præfecturæ atq; portorio Rodericum Iuſartem Melium ſui fratris filium præpoſuit. Similiter cũ præfecturas Pondenſem atq; Bardenſem derelictas eſſe cognouiſſet,Iuſartem iuſſit eas occupare. Poſt duos verò menſes cùm Iuſartes accepiſſet,duos Idalcami duces cum valida manu,vt illum opprimerent, aduentare,de ea re patruum admonuit,qui confeſtim per ſe auxilium attulit, & hoſtes prælio inito profligauit. Deindè cùm quæſtionem habuiſſet de his,qui cum hoſte conſenſerant, centum & triginta viros primarios Goam abduxit. His autem tanquam obſidibus retentis, pax aliquo tempore rata fuit. Per id tempus in inſula Zeilandenſi tumultus contra noſtros eorum culpa & importunitate concitatus fuit. Lupus Suarius, vt ſcriptum eſt ſuperius,ad Columbi portum,qui eadem inſula continetur, arcem inſtituit. Lupus Brittius, qui poſt Ioannem Sylueriam illius arcis præfectus extitit, eam tandem denuò à fundamentis excitauit. Primum enim ædificium propter nimiam feſtinationem, eò quòd graue periculum immineret, & calx nulla reperiretur, è luto & lapidibus temerè congeſtis extructũ fuerat. Itaq; ad eam rem Brittius 400. fabros, & materiam multiplicem aduehi iuſſerat. Arce ad ſummum perducta,noſtri inſolentius efferri,incolas iniurijs afficere, magnum decus in illis vexandis reponere cœperunt. Illi viciſſim contumelijs irritati, commeatum ſubtrahere,malignè omnia præbere,& omnes,quos ſolos inueniebant, plagis afficere, & in rebus omnibus hoſtilia machinari. Brittius iniurias ab incolis illatas diſſimulabat,& ſuos, nè quidquam in eos hoſtile molirentur,continebat. Interim verò rectores per nuncios admonebat,vt ſuos à maleficio deterrerent. Milites autem fremebant, & Brittium ignauiæ & timiditatis inſimulabant, quòd tam indignas contumelias pateretur: & ei frequenter inſtabant,vt malo cogeret homines ſuum officium facere, & quotidiano conuitio ab

Victoria de Idalcamo.

Zeilandenſis tumultus.

eo contendebant, vt incolas acri bello contunderet. At Brittius cùm cerneret, ſi bellum moueret, ruinam fore funeſtiſſimam, victoriam valdè periculoſam: futurum nanq; erat, vt cibarijs omninò ſubtractis, is cum Luſitanis, qui ſub illo merebant, in extremam inopiam adduceretur, & mortis triſtiſſimæ periculum ſubiret: militum tamen importunitate victus, maluit illorum temeritati ſatisfacere, quàm recta ratione munus ſibi commiſſum moderari. In quo ſanè perſpicitur, quantò ſit difficilius & illuſtrius, falſam decoris opinionem contemnere, quàm in hoſtium mucrones irruere. Multi nanq;, qui facillimè corpora ſua pro patriæ ſalute hoſtium telis obijciunt, falſæ infamiæ metu, quantum in illis eſt, patrias euerterunt. Vndè concludi poteſt, illum verè magnanimum eſſe, qui non modò mortem minimè formidat, verùm & inanes multitudinis opiniões pro nihilo putat. Brittius igitur nè in hominum imperitorum vituperationem veniret, in veram reprehenſionem temeritatis incurrit. Nam poſt meridiem, tempore, quo incolæ ſine vlla formidine propter æſtum grauiſſimum, qui terras illas adurebat, in domibus ſuis quieſcebant, ex arce centum & quinquaginta milites Luſitanos eduxit, in homines imparatos inuaſit, oppidum cæde & terrore compleuit, & incolas in fugam compulit. Illi poſtquam in campo conglobati, & à repentino pauore refecti ſunt, cogitare cœperunt, ſe vxores & filios in oppido omni præſidio nudatos reliquiſſe. Itaq; rurſus in oppidum reuerſi ſunt, & conferti in noſtros impetum fecerunt. Noſtri multitudine oppreſſi pedem retulêre, triginta vulnerati ſunt. Reliqui magnam fortaſſe cladem accepiſſent, niſi hoſtes fuiſſent flammis impediti. Brittius namq;, vt eorum impetũ retardaret, viam, quæ in arcem ferebat, incendere iuſſit. Cùm autem rumore diſſipatum fuiſſet, tantam eſſe hominum Luſitanorum inſolentiam, & feritatem, vt pauci numero in alienis terris conſtituti, nullius iniuria prouocati, perniciem illis, apud quos hoſpites erant, inferre conati fuiſſent, omnes ad facino-

Quis verè magnanimus.

Zeilandenſe bellum.

ris Illius vindictam acriter ſtimulati ſunt. Supra viginti hominum millia ad arcis excidium conuenêre. Illam igitur obſidione cingunt, ingentes foſſas perducunt, aggeres excitant, tormenta diſponunt, dies atque noctes arcem oppugnant. Nullum genus erat belli, quo non, vt arcem caperent, atque diruerent, contentione incredibili, & magnis viribus vterentur. Noſtros interim non tam pilarum frequentia, quàm commeatus inopia cruciabat. Quinque menſibus obſeſſi ſunt, antequam auxilium afferri poſſet. Tum verò milites feroces furoris inſiti pœnitebat, & fruſtra intelligebãt, militis officium non eſſe, pugnandi leges ducibus ſuis imponere, ſed ſtrenuè tantùm imperata cõficere. Brittius Cochimum nuncium miſit, qui nunciaret, rem eſſe in extremum diſcrimen inductam. Siqueira cuilibet arci, vt cum maiore claſſe nauigaret, præſidia infirma reliquerat. Alexius tamen Meneſius quinquaginta Luſitanos milites in vna triremi, cui Antonius Lemius præerat, illis auxilio miſit. Qui cùm propter aduerſas tempeſtates (hyems enim erat) tardiſſimè nauigarent, nimis ſero in arcem peruenêre. Ibi cùm Lemius Brittio diceret, non eſſe, cur aliud auxilium expectaret, antè, quàm Siqueira reuerteretur: & ſi diutius expectaret, intelligebat eſſe omnibus fame pereundum, omnem ſpem ſalutis in virtute collocandam ſtatuit. Antonio igitur Lemio præcepit, vt per totam noctem è trireme hoſtium munitiones & turres vehementiſſimè verberaret. Mane verò, cùm hoſtes in triremem eſſent intenti, & nihil minus opinarentur, q̃ fieri poſſe, vt qui erant in arce incluſi, egredi auderent, Brittius cum trecentis militibus Luſitanis erumpit, in hoſtes imparatos inuadit, primo impetu ſtationes & turres expugnat: hoſtes repentino pauore perculſi, diffugiũt. Sed cum eſſet eorum magna multitudo, poſtquam ſe in vrbem contuiêre, verbis eorum, qui ætatem in armis egerant, increpiti, rurſus inſtructi in noſtros inuehuntur. In agmine primo, præter magnum peditum numerum, erant equites centum & quinquaginta, & ele-

Arcis Luſitanæ obſidio atq; oppugnatio.

Subſidium Brittio miſſum.

Brittij eruptio.

Prælium redintegratum.

elephanti cum turribus quinq; & viginti. Aliqui eorũ dentibus enſes alligatos geſtabant, quibus admirabili dexteritate obuios cædebant. Quidam è Luſitanis & multitudine territi, & elephantorum metu perturbati cedere volebant. Sed Brittius iam munitionibus poſt tergum relictis, in vrbem gradum intulerat. Is autem illis, qui ferreis fiſtulis armati erant, imperauit, vt omnes ſimul glandes plumbeas in elephantos emitterent. Elephanti non ſolùm ſtrepitu, ſed multò etiam magis vulneribus exterriti fugiunt, in ſuos irruunt, equites impetu immani proterunt, peditum aciem proculcant, & in effuſam fugam conijciunt. Noſtris nulla iam pugna reſtabat. Hoc igitur tantùm operis habuerunt, vt hoſtes inſequerentur. Magnam hominum multitudinem cædunt, vrbem omni præſidio nudant, & vſque in denſum palmetum progrediuntur. Brittius longius inſequi minimè tutum arbitratus eſt. Timuit enim, nè propter palmarum denſitatem ordo perturbaretur, & ſic noſtri ab hoſtibus non mediocre damnum acciperent. Itaque ſignum receptui dedit. Rex verò cùm cerneret magnam nobilitatis partem eo prælio cæſam fuiſſe, & Saracenos, qui præcipuè belli authores fuerant, primos omnium ſe in fugam dediſſe, & ſuſpicaretur ſibi adhuc bellum integrum reſtare, quod quò magis eſſet diuturnum, eò maius periculum rebus ſuis intenderetur: & animo ſimul reputaret, ſibi fore paulò pòſt cum claſſe maxima, ſi obſidio extraheretur, dimicandum: inuitis Saracenis pacē petijt, q̃ (ſic enim rerũ cōditio poſtulabat) libētiſſimè conceſſa fuit. Fœdere igitur inſtaurato atq; renouato, Luſitani maiore cũ modeſtia inter Zeilandenſes verſati ſunt: & illi viciſſim multũ ſe Luſitanis omnibus, vel ex animo, vel ſimulatè, quibuſcũq; reb. poterãt, benignos exhibebãt. Dum hæc apud Zeilandēſes geruntur, Armuzij cōtra noſtros inſidiæ parabantur. Quod quidē à Regis Emman. benignitate ſumpſit initium. Cùm enim intellexiſſet, Reges Armuziēſes ſuorum tyrannide oppreſſos extitiſſe, & poſtq̃ vrbe capta fuerunt

Stratagema.

Pax Zeilādenſis renouata.

Armuzienſium contra Luſitanos inſidiæ.

fuerunt Albuquercij opera liberati, nihilominùs per eiuſmodi regios miniſtros vectigalia ſic exerceri, vt maxima eorum pars ad eoſdem, qui ea tractabant, verteretur, nè ea deindè fraus admitti poſſet, ſibi prouidendum exiſtimauit. Ea autem de cauſa Scripturæ magiſtros, & quæſtores Luſitanos inſtituit, qui regiam pecuniam tractarent: quam tamen omnem ſine diminutione in Regis ipſius vſus conuerti præcipiebat: & hoc tantiſper, dum Rex ipſe, cuius erat pecunia, poſſet animaduertere, quantum pecuniæ ſibi detractum annis ſingulis fuiſſet, & clarius perſpiceret, omnem ſuæ ſalutis rationem tutela atq; patrocinio ipſius Emmanuelis contineri. Id Raix Xeraphius, & reliqui eiuſdem flagitij atq; ſceleris adminiſtri indigniſſimè tulerunt, tanto ſe pecuniæ fructu, quantum domum quotannis auertebant, Luſitanorum induſtria & fidelitate priuari. Itaq; Regi demonſtrare conantur, illum Regis tantùm nomen retinere, iure autem regio, atq; patrimonio ſpoliari. Iam apertam tyrannidem ſpecie benignitatis inſtitui: omnem illam pecuniam in vſum auaritiæ Luſitanæ ceſſuram. præſtare millies mori, quàm tam indignam contumeliam pati. Hæc cùm frequenter ingererent, & Regis aures aſſiduis querelis obtunderent, illius animum, qui erat in Luſitanum nomen valdè propenſus, prorſus immutârunt. Re autem cum Regis ſocero, qui erat nomini Chriſtiano vehementer infenſus, communicata, decretum fuit, vt poſtquam Siqueira Armuzio diſcederet, per inſidias, Luſitanorũ præſidia trucidarent, & arcem præſidijs vincirent. Sed obſtabat ille metus, nè, ſi coniuratio parùm procederet, &, quod ſecum agitabant, palàm fieret, Mochrim aduerſarium haberent, qui Luſitanis adiunctus, hoſtis ſanè grauis atq; metuendus Armuzienſibus eſſe poſſet. Inſula, quam appellant Baharem (quæ, haud ſcio an illa ſit, quam olim Icharam nominabant) eſt anguſto freto ab Arabia diſiuncta. Hæc ad Armuzienſis Regis imperium pertinebat: quam tamen Mochris gener Principis, qui Mecam vrbem ſummo imperio regebat, armis

Bahare inſula.

armis occupârat. Is autem non inſulam tantùm dominatu oppreſſam tenebat, verùm & claſſem centum & viginti nauium ædificârat, cum quibus bellum Armuzij Regi frequenter inferebat. Hunc igitur, antequam meditatum ſcelus ederent, de medio tollendum eſſe ſtatuerunt. Quod vt facerent, ſingularem fraudem excogitant. Nam per eos ipſos, quos crudeliſſimè necare parabant, hoſtem, à quo ſibi valdè timebant, euertere decreuerunt. Habent hoc eorum plerique, qui dira Mahumetis ſuperſtitione infecti ſunt, vt in ſumma fraude ſummum decus ſitum arbitrentur. Itaq; ad Siqueiram adeunt, Regemq; Emmanuelem Armuzij dominum eſſe prædicant, illiusq; officium eſſe, omnes qui Armuziũ bello vexant, armis opprimere. Mochri nõ ſatis eſſe Regis Emmanuelis opes bello vaſtare, verùm & naues omnes, quæ erant Armuzium peruenturæ, ab eo in portũ illius inſulę, quã oppreſſam dominatu tenebat, partim vi, partim etiã humanitatis ſpecie cõpelli. Sic aũt ſublato portorio maximam vectigaliũ diminutionem fieri. Neq; iam Regem in ſummas pecuniæ anguſtias adductum poſſe Regi Emmanueli tributũ pendere. Conſuleret igitur Regis Emmanuelis nomini & dignitati: firmaret illius imperium: tyranni illius arrogantiam virtute comprimeret, & Regis ſocij & ſtipendiarij, qui ſe totũ Regi Emmanueli cum omnibus ſuis opibus addixerat, ſaluti proſpiceret: vt intelligi poſſet, omnibus, qui clariſſimo regi ſeruirent, eſſe firmiſſimum præſidium in illius tutela atq; patrocinio conſtitutum. Dicebant præterea, conſilio diuino factum fuiſſe, vt is eo tempore cum tam magna claſſe ad eas regiones accederet. Nec enim tempus magis idoneum, neq; commodiorem facultatem, ad rem ex animi ſententia gerendam, excogitari potuiſſe. Et his quidem ſermonibus Siqueiram impulerunt, vt Mochrim bello premendum eſſe iudicaret. Conſilium tamen habuit. Omnibus viſum eſt, bellum eſſe ſuſcipiendum. Claſſem igitur Siqueira ſeptem nauium Antonio Correæ, qui ſingulari laude Regem Bintamenſem Malacę

Singularis Armuzienſiũ fraus.

Fraudulẽta ad Siqueirã exhortatio belli aduerſus Mochrim ſuſcipiendi.

Bellum aduerſus Mochrim.

deuicerat, cum quadringentis Luſitanis, maxima ex parte nobilibus, aſſignauit, qua bellum hoſtibus illis inferret. Huic claſſi Regia claſſis, quæ centum & quinquaginta naues actuarias continebat, adiuncta fuit. Illi autem Xeraphius præerat. In Regia claſſe erant militum Saracenorum tria millia, homines partim cetrati, & haſtati, partim ſcorpionibus & minoribus tormẽtis armati in prælium ibant. Naues erant etiam maioribus tormentis, & munitionibus inſtructæ. In curſu ſæua tempeſtas ſubitò coorta, claſſem diſiecit. Tempeſtate autem ſedata, Correa, & Ioannes Pereira cum nauibus ſuis in inſulam peruenêre, partem eam verſus, in qua ciuitas, quæ inſulæ nomen obtinet, ſita eſt. Vrbs eſt ampla ſatis, & ædificiorum magnificentia, & hominum frequentia celebris. Eò mercatores vndique propter opportunitatem commercij libentiſſimè commeabant. Mochris vrbem crebris ſtationibus atq; multis tormentis (fuerat enim de claſſis aduentu certior factus) egregiè munierat, & propter ipſius vrbis præſidia duodecim millia Arabum mercede conduxerat. Correa claſſem ab vrbe diſiunctus in anchoris expectabat. Quæ poſt ſex dies aduenit. Duæ tantum naues Luſitanæ deerant, quarum vna Armuzium vi tempeſtatis delata, altera poſt bellum confectum ad Baharẽ appulſa fuit. Correa copias in terram expoſuit, acies diligenter inſtruxit, vrbem totis viribus oppugnauit: atq; primum noſtri fuêre ab hoſtibus ſumma vi repulſi. Correa rurſus cùm multo maiore impetu in duas vrbis ſtationes inuectus eſſet, prælium multò acrius initum, & longo ſpatio temporis extractum fuit. Noſtri tandem irruperunt, & hoſtes in fugam verſi ſunt. Ex hoſtib. trecenti & triginta milites cæſi ſunt, in quibus equites 30. fuêre. E noſtris quinq; deſiderati ſunt, quo in numero Georgius Pereira fuit: ſeptuaginta vulnerati. Antonius Correa graue vulnus accepit. Arius Correa frater illius, qui vexillum præferebat, cum multum ſanguinis è vulneribus illius emanaret, concidit, & ab hoſtibus interfectus fuiſſet, niſi Alexius Souſa, &

Bahara vrbs & inſula.

Vrbis oppugnatio.

Luſitanorum victoria.

& Rodericus Correa, viri egregiè fortes, illi confeſtim opem attuliſſent. Qui quidem, dum Ario ſubuenire conabantur, multa vulnera ab hoſtibus acceperunt. Xeraphius in hoc prælio ducis ſapientis officio functus eſt. Prælio enim non interfuit, & ex præda ſanè frugaliter, quantum licuit, in naues deportauit: qui, ſi hoſtes cum integris copijs inſequi voluiſſet, magna ea die cædes hoſtium fieri potuiſſet. Correa tyranni ædes occupauit, vrbis poſſeſſionem nomine regis Emmanuelis cepit, milites collaudauit, & quoſdam etiam, qui ſe excellentius in pugna geſſerant, equeſtribus ornamentis affecit. Accepta deindè à Xeraphio fide, vrbem illi (Regis enim vicem gerebat) moderandam tradidit, ea conditione, vt perpetuò Emmanuelis imperium agnoſceret. Raix Xeraphius cùm accepiſſet, Mochrim è vulneribus poſt tres dies, quàm prælium commiſſum fuerat, mortuum fuiſſe, eo, quo extremum ſpiritum ediderat, Correæ permiſſu ſe contulit, & cadaueris caput abſcidit, vt illud gratiſſimum munus, Regi ſuo deferret. Naues, quæ erant in ſtatione nauali, ſuccenſæ fuerunt. Hametus Mochris ſororis filius, qui Catiſam, alteram inſulæ vrbem tuebatur, illius poſſeſſione ceſſit, & fide Correæ in continentem res omnes ſuas tranſmiſit. Et ſic demùm inſula in Armuzij poſſeſſionem venit. Correa Armuzium petijt, vbi fuit à Silueira, vt meritus erat, collaudatus, & à Rege multis muneribus affectus. Scelus autem in aliud tempus dilatum. Hoc Anno in Africa Iehabentafuſus, dum facinus ingens aggredi ſtudet, per inſidias interfectus fuit. Xeriſium enim bello vexare, & Marochium oppugnare parauerat. Ad eam rem auxilium à Nonio Maſcaregna petierat. Is triginta equites tantùm, & viginti pedites illi auxilio miſerat. Et huic exiguo militum numero Rodericum Noregnam præfecerat. Franciſcus tamen Melius, Alfonſus Gomecius, Ioannes Fernandius Pretus, Ignatius Nonius, à Maſcaregna, vt ſibi cum Iehabentafuſo proficiſci in hoſtem liceret, importunis precibus im-

Mochris mors.

Catiſæ deditio.

RES AFRICANAE.

Occaſio cædis Iehabentafuſi.

petrârunt. Cùm his viginti equites præterea, & quinque pedites egreſſi ſunt. Ne plures autem exirent, Maſcaregnas vrbis portas occludi iuſſit. Iehabentafuſus Dabidenſes & Garabienſes Mauros acciuit. Leidehambrenſes, cum quibus ille conuenerat, ſimiliter euocauerat. Iij cùm eſſent infirma fide, & iter illud periculi plenum arbitrarentur, venire nolebant, &, ſi imperium detrectarent, ipſum Iehabentafuſum, ne in eos arma conuerteret, metuebant. Verùm cùm Iehabentafuſum dolis occidere in animum induxiſſent, ſe præſtò ad illius imperium futuros eſſe ſimulârunt. Atque tandem vt cogitatum ſcelus exequerentur, aduenerunt. Nacer Mequinezius Rex per id tempus ad Iehabentafuſum literas dedit, quibus ſignificabat, ſe pacem cum Hameto Feſſenſi Rege fratre ſuo de integro feciſſe, & vtriuſque viribus coniunctis obſiſti minimè poſſe. Illos verò ſtatuiſſe eum euertere, niſi facinus aliquod inſigne ſuſciperet, quo in Regis Feſſenſis gratiam reſtitui, & veterum offenſionum memoriam delere poſſet. Proinde ſi ſaperet, omnes Chriſtianos, quos poſſet, arte aliqua deluſos Regi Feſſenſi traderet. Aliter enim crederet exitium ſibi protinus afferendum. Is literas reſponſo minimè dignas arbitratus eſt. Interim fuit illi nuncius allatus, montium principem, ducem quendam, quem equitum turmæ præfecerat, inuaſiſſe, & ipſum ducem, & equites quinquaginta captiuos abduxiſſe, & Abrahemum intremiſſe. Erat autem Abrahemus Azumi frater, qui multum inter ſuos opibus & opinione virtutis excellebat. Id cùm acceſpiſſet Iehabentafuſus, Azumum inuiſit, vt eum conſolaretur, & epulo funebri, quod Azumus, vt gentis mos eſt, fratris nomine daturus erat, intereſſet, & reliqua hominis amantiſſimi munera præſens obiret. Chriſtianos omnes, & vniuerſam familiam ſuam in caſtris reliquerat, & in Dabidenſium caſtra, quæ non procul aberant, tribus tantùm ducibus comitatus ſe contulerat. Dum verò abſq; vlla periculi ſuſpicione epulis accumbit, tres principes coniurationis à tergo virum adori-

Leidehambrenſiũ in Iehabentafuſum conſpiratio.

Nacri ad Iehabentafuſum literæ.

oriuntur, eumq; multis vulneribus concidunt. Tres duces, quos ille ſecum attulerat, dum ei ſubuenire parant, & fortium hominum officium in re tam inopinata faciũt, à reliquis coniuratis interimũtur. Oleidehabramus in Iehabentafuſi caſtra confeſtim inuaſit. At Rodericus Norogna, & Chriſtiani reliqui ſe cũ Garabienſibus Mauris repentè coniungunt, & in vrbem proficiſcuntur. At multi ex Mauris illis, vt eſt hominum ingenium fallax, & ſubdolum, & ad euentum fortunæ mutabile, ſtatuerunt Chriſtianos, vt armis & equis potirentur, occidere: ſed fuerunt per duces ſuos à ſcelere reuocati. Interim Allebembeques, vir primarius, qui Iehabentafuſi odio ductus, Oleidehabrami partes, dum illi inter ſe apertè diſſidebant, ſequutus fuerat, eò, vbi noſtri caſtra fixerant, peruenit, & Rodericum Norognam ad colloquium euocauit. Dum à reliquis ſemoti ſermocinantur, reliqui in noſtros imparatos impetum fecerunt. Multi cæſi ſunt, maxima pars cum Roderico Norogna in ſeruitutem abducta fuit: pauci autem euaſerunt. Maurus quidam Bogima nomine, cuius vxor atq; filij in vrbe morabantur, vt calamitoſum exitum nunciaret, in vrbem cucurrit. Maſcaregnas cum incredibili celeritate centum & quinquaginta equites eduxit, & in caſtra eorum, qui ſcelus conflauerant, inuectus, quę inde circiter decem millia paſſuum aberant. Centum & quinquaginta occidit: ſupra ſexcentos & quinquaginta captiuos abduxit: ingentem boum & pecorum gregem abegit, & eo ipſo die victor hoſtium & vindex facinoris ſceleſtiſſimi in vrbem reuerſus eſt. Eo die ſex equites, qui euaſerant, Franciſco Melio duce in vrbem rediere. Poſtridie pedites ſedecim, & equites duo pedibus ſimiliter effugerunt. Hic fuit finis Mauri fortiſſimi, &, quod exemplum probitatis apud illos raro perſpicitur, fideliſſimi, qui ad extremum vitæ ſpiritum pro Emmanuelis Regis dignitate & imperio maxima cum laude decertauit. Hoc anno Rex Emmanuel Odoardum Meneſium Indiæ præfecit: qui quinto Aprilis die cum claſſe nauium

Proditoria Iehabentafuſi cædes.

Luſitanorum clades inſignis.

Subita Maſcaregnæ irruptio et victoria.

Iehabentafuſi elogiũ

RES INDICAE.

uium quindecim Olyſippone ſoluit,& vniuerſam incolumem in Baticalenſi portu conſtituit,& continuò imperij ſibi commiſſi poſſeſſionem cepit. Eodem anno iam Georgius Albuquercius Malacam, Georgius Brittius in Malucas inſulas profecti fuerant, quorum nauigatio exitus valdè diſſimiles habuit. Vt autem primum,quid Albuquercio acciderit,referamus, is Principem regno pulſum,& opibus euerſum,cuius patrem Tyrannus per ſummum ſcelus occiderat, ſecum ducebat,vt in Pacemenſi regno collocaret. Cùm verò primum ad Pacemenſium portum appuliſſet, & rumore diſſipatum fuiſſet, Regis occiſi filium ea claſſe aduectum eſſe, multi clam in claſſem ſe contulere, Regiumque iuuenem regem ſalutauere. Tyrannus Gueinal,hoc enim illi nomẽ erat, vrbem foſſa & vallo munierat, magna militum præſidia ſuis locis diſpoſuerat,tormenta varia collocauerat, vigilias diligenter agi præceperat. Audierat enim Indiæ Prætore eò claſſem eſſe miſſurum, vt illũ regni poſſeſſiõe depelleret. Georgius Albuquercius ad illum miſit, qui diceret, vt regno, quod contra ius & fas vſurpauerat, vero regni ſucceſſori cederet. Quod ſi faceret, ſe operam daturum vt meliore eſſet conditione,ea, qua fuerat antè, quàm regnum illud occuparet. At tyrannus reſpondit,ſe regnum,quod ei iure aduenerat, & ab homine malefico contra ius vſurpatum fuerat,virtute cepiſſe. Se verò libenter Emmanuelem dominum agnoſcere, & ſumma fide tributum,quod imperatum eſſet, ſoluturum. Proinde orare & obteſtari,ne Regem,qui optimo iure in regni poſſeſſionem venerat, & qui ſe totiuſq; regni opes Emmanueli Regi libẽter addicebat, vellet vllius gratia contra iura omnia violare. Orationibus & obteſtationibus huiuſmodi vltro citroque ſine vllo fructu miſſis,decretum ob omnibus eſt, vt vrbs oppugnaretur. Opportunè autem Emmanuel Gama Malaca, cũ naue rebus omnibus inſtructiſſima, ad eundẽ ſe portũ contulerat. Rex quidam erat Pacemenſi finitimus: regnum Daru appellabatur. Is erat Principi pulſo ſanguine

Georgij Albuquercij Malacenſe iter, eiuſq; ſucceſſus.

Georgij Albuquercij ad Pacemẽſem Tyrannũ nuncius.

Tyrãni reſpõnſum

Pacemenſe bellum

guine propinquus,& illius gratia bellum aſſiduè cum tyranno gerebat. Is cum audiſſet noſtros vrbē oppugnare conſtituiſſe,exercitum,in quo ſupra tria hominum millia fuêre,repentè coegit,& ad Albuquercium continuò venit,& operam, & opes ſuas omnes pollicitus fuit. Albuquercius animum gratum habuit,opera verò illius ad id bellum ſe minimè indigere reſpondit. Rogauit tantū,vt ſpectator adeſſet, vt videret, quo animo Luſitani hoſtem ferire didiciſſent. Ne autem poſt victoriam,quam ſe propitio Dei numine adepturum confidebat,illius copiæ cum hoſtibus commiſtæ periculum adirent, eum admonuit, vt iuberet omnes ſuos capita ramis viridibus ornare, vt eo diſcrimine ab hoſtibus internoſci poſſent. Deinde aciem triplicem inſtruxit: primam Sancio Henrico, alteram Alfonſo Meneſio attribuit, tertiam verò ſibi reſeruauit. In acie illius erāt Emmanuel Gama, Antonius Mirāda Azeuedius, Garſia Chaignus, Hector Valladares, Franciſcus Bocarrus, & alij quidam viri nobiles, quorū virtus ſpectata multis in locis extiterat. Sancius primam ſtationem acriter oppugnare inſtituit. Meneſius ne vlli laudem concederet, in locum ſibi aſſignatum feſtinanter inuaſit. Albuquercius poſtremò cū ſuis omnes ad certamen alacrius ineundum incendit. Fuit longo ſpatio varijs tormentis, & vaſis fictilibus tormentario puluere completis,atq; miſſilibus acerrimè pugnatum. Cùm propugnaculum immineret, vnde noſtri non mediocre damnū accipiebant, Dionyſius Melius, Emmanuel Gama, Hector Valladares, & Franciſcus Bocarrus ad portam accurrunt,fores effringunt, & repagula cōuellunt,& aditu patefacto, cum reliquis, qui illos ſequebantur,irrumpunt. Ad hunc modum prima ſtatio expugnata fuit. Altera ſtatio multò munitior, integra permanebat. Quæ fuit cū multo maiore periculo ab ijs,quos Albuquercius ſecū ducebat, & multò atrociore prælio ſuperata. Certamen enim multo maius opinione, quam noſtri ſuſceperant, extitit, adeò, vt omnes faterentur Chriſti præſenti numine profli-

Stationum oppugnatio.

reis veniebant, & erant in fronte pugnaturi, vt Brittius conſtituerat, nondum propter aduerſum ventum in terram acceſſerant. Hic cùm hoſtes fugerent. Rex, vt ſuis opem afferret, ſupra mille nobiles homines, armis egregiè tectos, & ſex elephantos eduxit. At Brittius reliquas ſuas copias in ſtatione expectabat. Ioannes verò Serranus, qui vexillum pręferebat, ſine vllo ad ducis imperium reſpectu, in hoſtes, qui cliuum ſubibant, ſignum intulit. Et cùm eum Brittius magnis vocibus reuocaret, voces nullo modo ad aures admiſit, ſed in inſtituta temeritate & amentia fortiſſimè perſeuerauit. Idem multi eadem inſania flagrantes effecerunt. Brittius cum eos continere non poſſet, inuitus hominum furentium audaciam ſequutus eſt. Et cùm noſtri ingentem impetum tuliſſent, tantam impreſſionem fecerunt, vt hoſtes in vrbem compellerent. Ita cùm iã debellatum eſſe confiderent, in vrbem ingreſſi ſunt, ne hoſtes ab illo metu refici, & recreari permitterent. At longè ſecùs, quam ſuſpicati fuerant, euenit. Nam cum in via lata in copias, quæ regem circunſiſtebant, incidiſſent, pauci à multis circumuenti ſunt. Qui cùm ſibi moriendum eſſe cernerent, res admirabiles efficiebant. Primus, qui mortem oppetijt, Ioannes Serranus fuit. Quidam autem Gaſpar Fernandus nomine, vir egregiè fortis, cum in elephantum, vt eum haſta tranſuerberaret, impetum ferret, ab elephanto proboſcide in altum ſublatus atque ad terram alliſus, & pedibus ipſius elephanti conculcatus interijt. Georgius Brittius deinde cecidit, Chriſtophorus Pinctus, Ioannes Pereira, Franciſcus Godizius, & alij multi ſimiliter occiſi fuêre. Qui euadere potuerunt, fugæ ſe mandârunt. Quidam ex nauarchis, Laurentius Godinius nomine, copias ſuas, vt ſe cum Brittio coniungeret, educebat: cùm noſtros fugientes animaduerteret, non expectauit, dum illos exciperet, & hoſtium inſequentiũ impetum ab illis reprimere conaretur, imò fœdiſſima fuga ſibi conſuluit: quo factum eſt, vt hoſtes vſque ad littus noſtros inſequerentur. Nondum omnes

Io. Serrani temeritas.

Miſerabilis clades Luſitanorum.

Rapoſi & Villoſi virtus. nes ſciebant, Ducem intra vrbem cecidiſſe. Ludouicus Rapoſus, & Petrus Villoſus, viri, qui multa decora virtutis militaris obierant, cum in ipſo littore percepiſſent, Brittium occiſum fuiſſe, dixerunt, ſibi nullo modo tantam turpitudinem ſubeundam eſſe, vt ex prælio, in quo Dux occubuiſſet, euaderent. Itaque in hoſtes ruunt, neque cædendi finem faciunt, donec vulneribus conciſi, & debilitati conciderent. Gaſpar Gallus, cui prima acies, in qua multi minoribus tormentis inſtructi veniebant, aſſignata fuerat, cum fluctibus, & aduerſo vento pugnauerat. *Gaſparis Galli nauis vado impacta.* Cùm verò ſtrepitum tormentorum, quibus hoſtes, qui erant in ſtatione, noſtros repellere nitebantur, audiret, nauem longam, cui præerat, remis, quantum hominum viribus, & ſumma animorum contentione fieri potuit, impelli & incitari præcepit. Quo facto, nauis impetu ipſo quo ferebatur, in arenæ molem, quæ ſub aquis latebat, impacta, ſic inhæſit, vt nec remis, neque contis, nec vlla nautarum induſtria inde prius euelli potuerit, quàm rediens æſtus, aquas, quibus ſuſtineri nauis ipſa poſſet, afferret. Omnes igitur nauarchi cæſi ſunt, præter duos, Gallum nempe & Godinium, qui prælio non interfuerunt: vnus, quia non potuit, alter, quia fugæ turpitudinem ſubire minimè dubitauit. In quo prælio ſupra ſeptuaginta viri Luſitani ceciderunt, & ex ijs, qui euadere potuerunt, nullus extitit, qui non multis indè vulneribus ſauciatus abiret. Anchoris autem ſolutis, è portu profecti ſunt, & in portum Pedirenſem ſe contulerunt: vbi inuenerunt Antonium Brittium, Georgij Brittij fratrem, qui communi omnium ſuffragio delectus fuit, vt in fratris demortui locum ſuccederet. Sic autem fuerat ab Emmanuele decretum, vt ſi Georgium aliquis caſus de medio ſuſtuliſſet, Antonius Malucis inſulis præeſſet. *Antonius Brittius fratri ſuffectus.* Antonius Brittius nauarchos reliquis nauibus præfecit, deindè in oram Pacemenſem delatus, Georgium Albuquercium reperit. Itaque omnes ſimul Malacam profecti ſunt, vbi fuerunt à Garſia Sala cum humanitate ſumma recepti.

pti.

pti. Qui arcis confeſtim poſſeſſionem Georgio Albuquercio conceſſit. Hoc anno Leonora Regina Olyſippone, menſe Iunio peperit filiam, cui fuit Mariæ nomen impoſitum: quæ poſtea ingenio, & animi magnitudine & opibus ſummis excelluit, quamuis varijs caſibus innupta in hunc vſque diem permanſerit. Vt autem quid interim in India Iacobo Fernãdio Begienſi acciderit, oratione perſtringamus, is eo tempore, quo Antonius Correa in Baharem miſſus à Siqueira fuit, in Indiam cum nauibus quatuor eiuſdem Siqueiræ iuſſu nauigauit. In ora Cambaiæ duas naues cibarijs onuſtas, & vnam onerariam nauem ſatis opulentam pugnando cepit. Melichiazius, cùm prælium non procul à Dienſi portu fieret, Hagamahamedum cum longis nauibus duodeuiginti miſit, vt opem ſuis afferret. Sed eo tempore, quo is nauibus appropinquauit, iam prælium erat finitum, & hoſtium maxima pars occiſa. Hagamahamedus tamen acre prælium de integro cum victoribus iniuit: nauem vnam, cuius nauarchus nominabatur Gaſpar Doutelus, depreſſit: maxima eorum pars, qui eadem naue vehebantur, fluctibus demerſa fuit: nauis ipſius Begiẽſis parum abfuit, quin mergeretur. Similiter & Nonius Fernandius Macedus ſummum periculum adiuit, & 14. in prelio viros amiſit. Cum eſſent noſtri in extremo periculo conſtituti, imbres immodici, & tonitrua, & fulgura, ſublatiq; ſubita tempeſtate fluctus prælium diremerunt. Begienſis vt aquationem faceret, & rei frumentariæ conſuleret, & naues iactatas reficeret, Chaulem petijt: eò Siqueira peruenit, à ſpe arcis propè Diũ ædificandæ deiectus. Locum enim, quem is delegerat, Melichiazius munierat. Præterea nauis ingens, quæ materiam ſubuehebat, incenſa fuerat. In ea nanq; vincti Turcæ vehebantur, qui facinus incredibile ſuſceperunt. Cùm enim mortem ſeruituti longè prætuliſſent, clauorum attritu ſcintillas excuſſerunt, quibus in tormentarium puluerem deiectis, flãma nauem & ipſos captiuos cũ omnib. Luſitanis abſumpſit. Alias deindè cogitationes

RES EVROPEAE.

RES INDICAE.

Iacob. Fer. Begienſis nauale prælium.

Captiuorũ Turcarum facinus inauditum.

nes Siqueira cum ſuſcepiſſet, Odoardi Meneſij aductu ab illis omnib. depulſus fuit. Interim Petrus Syluius, quē Siqueira Armuzij reliquerat, vt quædam negotia conficeret, in Chaulenſem orā peruenit. Hagamahamedus cū ſua claſſe eò ſe contulit, Petriq; Syluij nauē multis tormentorum ictib. vulneratam depreſſit. Syluius cum maxima hominum, quos ducebat, parte fluctibus hauſtus fuit. qui nando ſeruari potuerunt, capti, Diumque perducti ſunt. Sub id tempus matrimonium Beatricis, Regis Emmanuelis filiæ, cum Carolo Allobrogum duce Olyſippone celebratum eſt. Carolus eas nuptias aliquot antè annis ambierat, quòd ad ſuam dignitatem valdè pertinere arbitraretur, cū Emmanuele affinitatem contrahere, & quòd de Beatricis forma & pulchritudine, & de indole ſingulari multa percepiſſet: & de eadem re ad Emmanuelem legatos miſerat. Sed nihil fuerat ab Emmanuele conſtitutum. Legationem tamen benignè acceperat, & filiæ ætatem parum matrimonio aptam excuſauerat: & interim multa de ſtatu & imperio Caroli, de regionis, quam iure poſſidebat, amplitudine, de illius moribus & vita clàm per homines induſtrios inquirendo, eò deduct⁹ eſt, vt minimè eam affinitatem contemnendam arbitraretur. Quod vbi Carolus ſenſit, Legatos iterum in Luſitaniam miſit. Nuptiæ pactæ ſunt, & matrimonij conditiones ſcriptæ, & claſſis, qua Beatrix Nicæam veheretur (ſic enim fœdere cautum fuerat) ſummis ſumptibus, & ſingulari ſtudio comparata. Claſſis erat duodeuiginti nauium, in quibus erant aliquæ tantæ magnitudinis, quanta nunquam in Luſitania naues vllæ perſpectæ fuerant. erant etiam aliquot roſtratæ, & triremes præterea, & longæ naues. Nauarchus, qui vniuerſæ claſſi præeſſet, Martinus Albicaſtrenſis, Villæ Nouæ Portimanenſis Comes, vir ſingulari prudentia, ab Emmanuele delectus fuit. Martinus Coſta Archiepiſcopus Olyſipponenſis aliam nauem ſummis ſumptibus inſtruxit, qua Beatricem ſequeretur. Ex omni nobilitate fuerunt multi ab Emmanuele delecti: qui omnes

Hagamahamedi pugna naualis.

RES EVROPEAE

Allobrogū Ducis cum Emmanuelis filia nuptiæ.

omnes gemmis,& auro,& veſtibus atque monilibus tam inſignem ſpeciem elegantię & magnificentiæ prę ſe ferebant,vt omnibus admirationem non mediocrē mouerent. Naues erant interius multo auro & varijs coloribus illuſtratæ.Feſti dies,antè, quàm claſsis ſolueret,ludis quamplurimis agitati,& nobilitatis frequē tia,& omnium gratulatione celebrati.Neque ſolùm elegantia veſtium curæ Luſitanis fuit,ſed multò etiam magis armorum, & tormentorum ratio ab omnibus habita. Claſsis nono die Auguſti vela dedit, in exitu mēſis Septemb.ad portum Nicææ appulſa, & Beatrix cum maxima pompæ celebritate, & amoris inſignis argumentis excepta à Carolò, & ab illius proceribus, & vniuerſa nobilitate & multitudine fuit. Dum hæc geruntur, in India Luſitani, qui arcem Chaulis ædificabant (nondum enim erat abſoluta, ſed tantùm ad primam contignationem peruenerat) magnis laboribus & periculis afflictati ſunt.Hagamahamedus enim ſæpenumerò in Frāciſcum Mendozam, & Georgium Meneſium,qui ſingulis triremibus præerant, incurſabat, & non paucos interimebat: & hæc in Siqueiræ & Meneſij conſpectu faciebat, qui nullo modo propter æſtus accedentis impetum ſuis opem afferre poterāt. Tempus enim hoſtis acer & infeſtus obſeruabat, quo naues q̄ remis nō agebātur,ei nocere minimè poſſent. Siqueira cùm illi iter inſtaret, vt Cochimo in Luſitaniam intenderet,Henricum Meneſium arci Chaulenſi præpoſuit, maritimarum rerum curam Iacobo Fernandio Begienſi dedit.Ei verò, vt mare illud tueretur, duas naues magnas, 3. triremes, vnam nauem lōgam, & vnam præterea minorem nauem reliquit: deinde vela dare iuſsit. Cùm verò malacia ſumma nauigationem illius impediret,in ora naues ſuas propè Begienſis claſſem conſtituit. At Hagamahamedus cùm nullā rei benè gerendæ occaſionem amittendam exiſtimaret,cum 30.longis nauib.claſſem Luſitanam circumibat,eamque multis tormentorum ictibus aſsiduè verberabat,& illius conatus nauium ſuarum celeritate,& vehe-

RES INDICAE.

Luſitanorū in arce Chaulenſi periculum

vehementi remorum impulſu,& concitatione frequẽter eludebat.Siquidem cùm ſe loco mouere non poſſet, angebatur. Begienſis Andreæ Souſæ, qui triremis cuiuſdam præfectus erat, imperauit vt triremem ſuam in oſtium fluminis,quod Chaulem alluit,impelleret, nè hoſtes per fluuium inuecti, arcem oppugnarent. Sed Hagamahamedus in Souſam inuectus, triremem nocte crebris ictibus oppugnauit, ſeptem Luſitanos occidit,vulnera grauia & periculoſa multis impoſuit. Alexius Souſa, Andreæ Souſæ frater, non leue vulnus accepit. Ad triremem tandem, vt eam retineret, ſuam nauem applicuit. Georgius Meneſius, vt opem Souſæ ferret,accelerauit. Nihilò tamen ſecius Hagamahamedus, vt vtranque alligaret, ſumma ope contendebat. Sed Begienſis cum trireme,cuius præfectus erat,& Frãciſcus Mendoza cum 4.lembis ſubſidio occurrit: & cũ triremem Souſæ laceram & diſſipatam animaduerteret, eam ſubmoueri iuſſit. Deindè in triremem Georgij Meneſij tranſcẽdit. Naues interim noſtræ eò,quòd ventus omninò defecerat, immobiles permanebant. Prælium verò exarſit. Qui erant in lembis, cùm non poſſent, aut non auderent hoſtium impetum ſuſtinere,lembos ſubduxerunt, vt triremis puppi ſe defenderent. Itaque omne certamen erat contra duas triremes inſtitutum. Malus triremis, in quam Begienſis ſe contulerat,erat iam pertuſus, latera multis in locis perfoſſa. Begienſis cùm acerrimè dimicaret, & omnibus locis occurreret,optimique ducis,& ſtrenui militis munus ſimul obiret, exemplo ſuo multos ad rem ſtrenuè gerendam excitabat. Cùm verò lembos non aſpiceret, in puppim recurrit. Ergo, inquit, homines perditiſſimi, quos nec pudor, neque religio ad officium impellit,mauultis turpiter fugiendo, ab hoſte crudeliſſimo necari,quàm fortiter & animosè dimicando,vitã tueri. Dum hęc diceret,tormenti vnius ingentis pila latus illius percuſſit,loricã perfregit,& ipſius loricæ fragmẽta intra lacerum corpus immiſit. Cùm Georgius Meneſius illum cecidiſſe conſpiceret,corpus illius integumento

Atrox cũ Hagamahamedo prælium.

mento inuolutum à militum conſpectu ſubtraxit, nè multi cæde illius exanimati, à pugna deſiſterent. Eos autem, quos mors illius fallere non poterat, adhortatus eſt, nè vnius viri caſu animos demitterent, imò virtutis illius exemplo ad ſimile decus aſpirarent. Tum ducis officio egregiè functus, multa pertulit. At multi ex illis, qui tormentis præerant, occiſi iam fuerant. Tū quilibet pro vſu, quem habebat, eorum vice munus illud adminiſtrabat. Remiges, cùm eſſent à Chriſti ſacris alieni, lingua noſtris ignota hoſtem magnis vocibus admonent, vt triremem alligent. Neminem eſſe iam, qui eam tueri poſſet, cùm omnes aut mortui, aut vulneribus debilitati fuiſſent. Meneſius cum hoc animaduertiſſet, ſeptem aut octo remiges vulnerauit, reliquos formidine perterritos in officio continuit. Hagamahamedus tamen, cùm magnam ſuorum partem interfectam, multas naues laceras animaduerteret, prælium, nè grauius aliquod damnum pateretur, omiſit. Meneſius, vt ijs, qui erant in littore, & prælium ſpectabant, victoriæ ſpeciem præberet, illum per aliquod ſpatium inſequutus eſt. Deindè triremem, quæ omnem propemodū prælij impetum ſuſtinuerat, multis vexillis ornauit, & tormentorum omniū fragore lætitiæ ſignificationem dedit, quod illius ciuitatis incolis maximum terrorem incuſsit. Deindè vt magis victoriæ confeſsionem cunctis exprimeret, ad veſperum in anchoris conſtitit. Poſtremò ſublatis anchoris ad nauem pretoriam acceſsit, laceramq́; triremem, & numerum eorum, qui pugnando ceciderant, oſtendit. Siquira noluit indè diſcedere, antequàm claſſem reficeret, & ad Odoärdum Meneſium literas dedit, quibus rei ſtatum ſignificauit. Claſſe aūt refecta, maritimarum rerum præfecturam Antonio Correæ commiſit, tantiſper dum Ludouicus Meneſius Odoardi Meneſij frater, veniret, qui fuerat ab Emmanuele mari præfectus. Reb. ad hunc modum conſtitutis, Siqueira Cochimum profectus eſt, vt ſe ad iter, quod erat ei in Luſitaniam faciendum, compararet. At Hagamahamedus

dus ſex & triginta longas naues rurſus inſtruxit, & ita in Chaulis portum inuectus, claſſem in loco cōſtituit, quo illā tutā à noſtris facillimè conſeruabat. Hagamahamedus cùm Corream nihil mouere cerneret, ad claſſem illius acceſsit, & poſtquam ad ictum tormenti cōſtitit, multis tormentis prælium inſtituit. At Correa tormentarij pulueris inopia laborabat, & ideò, nè totum ſine magno fructu conſumeret, ſumma vigilantia prouidebat. Noſtri duas turres excitârant, atq; munierant, vnam ad oram, qua flumen in mare cadit, in qua ſpecula erat, alteram propius vrbem. Hagamahamedus cominus decertare, non ſatis tutum arbitrabatur. Turrim verò, quæ erat ad fluminis oſtium, oppugnare conſtituit. Eam triginta tantùm viri Luſitani tuebantur. Ducem igitur, Chilum nomine, cum quindecim nauibus ad eam oppugnandam miſit. Is ducentos viros in terram expoſuit, in loco, quem rupes excelſa tegebat: qui indè in editum collem ſubierūt, qui turri imminebat. Hi turrim à terra acriter oppugnare, naues è mari quatere tormentis inſtituunt. Noſtri ancipiti prælio diſtrincti, nulli tamen loco deſunt. Turris Præfectus, cui nomen erat Petrus Vaſcius Furmanus, dum periculum à turri forti animo propulſat, tormenti vnius ictu percuſſus occubuit, Simō Ferreira & tormentorum magiſter, & nonnulli eiuſdem muneris artifices occiſi ſunt. Correa interim, quamuis prælium cū Hagamahamedo tunc iniret, Rodericū Vaſcium Pereiram cum ſeptuaginta viris Luſitanis duobus lembis immiſit, vt ijs, qui arcem tuebantur, ſubueniret. Ij cùm in terram deſilirent, in hoſtes, qui collem occupârant, inuadunt, eoſque loco pellunt, & in fugam conijciunt, & ferociter in littus inſequuntur, & multos interimunt. Hagamahamedus verò poſt prælium longo ſpatio protractum, cùm è ſuis maximum numerum interfectum aſpiceret, receptui ſignum dedit. Porrò autem Correa prælij contentione liberatus, in turrim iuit. Ibi eos mortuos, qui dicti ſunt, aduerſis vulneribus inuenit. Multos præterea vulnera-

Turris cuiuſdam oppugnatio.

tos

toſ offendit. Parma vnius, cui Petrus Queiroſius nomen erat, ſeptem & viginti ſagittis transfixa fuerat: & alius nomine Emmanuel Cugna, ſimiliter quinque & 20. ſagittas parma infixas gerebat. Alij ſimiliter multa ſigna virtutis indicabant. Dum hoſtes ab arcis ingreſſu repelluntur, triginta ex illis cæſi ſunt, & alij prę terea ſexaginta in littore ceciderunt, præter eos, quos Pereira ceciderat. Omnes fermè, qui hoc prælio cæſi ſunt, nobiles erant, quos cultus elegantior & armorũ vſus indicabat. Inter eos Chilus, qui ad arcem oppugnandam miſſus fuerat, & AEthiops quidam agminum ductor, vir fortiſſimus iacebant. Mortuorum capita Correa præcidi iuſſit, vt ea ad Hagamahamedum muneris parum grati loco mitteret. Turrim verò refecit, & firmiore præſidio muniuit, illique Aluarum Brittium præfecit. Interim Ludouicus Meneſius interuenit, cui Correa claſſem continuò tradidit, & indè Cochimum profectus eſt. At Melichiazius pacem ab Odoardo Meneſio poſtulauit, & culpã belli in Siqueiram tranſtulit. Hagamahamedo verò vt ſe cum claſſe reciperet, imperauit. Dum hæc in India citeriore geruntur, Georgius Albuquercius Bintami vrbem egregiè munitam oppugnare conſtituit. Itaque claſſe magna comparata, in eam inſulam traiecit, ad vrbem caſtra poſuit, & ſtationes propugnatoribus nudare inſtituit. Sed ſcalas non attulerat. Dictum enim illi fuerat ſtationes & propugnacula propter humilitatem tranſcendi facillimè poſſe: quod longè ſecus eſſe reperit. Itaque fuit ab oppugnatione cum damno repulſus. Multi namque telis hoſtium ceciderunt, inter quos Georgius Melius extitit, qui cum Antonio Brittio in Malucas inſulas nauigabat. Multi vulnerati ſunt. Ita deinde ſe receperunt, vt hoſtes eos inſequerentur, neque cędendi finem facerent, vſque eò, dum in ſcaphas & lembos, deinde in naues cum periculo non mediocri conſcenderent. Laqueiximena maritimarum rerũ præfectus, vt magis victoriæ confeſſionem exprimeret, cũ nauibus viginti claſſem Luſitanam perſequu-

Queiroſij & Cugnæ virtus inſignis.

Infœlix Bintami oppugnatio.

tus eſt, Egidiumque Simonem celocis præfectum cum omnibus, qui ſub illo militabant, interfecit. Exitus igitur rē temerè ſuſceptā, vt fieri plerunque ſolet, infelix admodum conſequutus eſt. At Antonius Brittius ex eadem inſula profectus, vt Malucas inſulas peteret, ad Iauas in eo curſu delatus, claſſem in Agaciamenſi portu conſtituit. Erat enim ea ciuitas fœderata. Aberat inde non procul inſula nomine Maduram, cuius aqua laudabatur. Itaque magiſtrum nauis ſuæ eò miſit, vt aquaretur. Incolæ in noſtros impetum fecerunt, & lēbum ceperunt, & captiuos, eò, quòd inſita quadam temeritate & inſolentia primi iniurias intulerant, nullo modo, niſi pretio pro redemptione perſoluto, reddiderunt. Brittius propterea, quòd hyems erat, non potuit eodem anno in Maluças nauigare: & apud Hagacimenſes hybernauit. Et hæc quidem in vlteriore India geſta ſunt. Sub id verò tempus, Armuzij Xeraſus operam dedit, vt ſcelus meditatum in actum tandem erumperet. Poſtquam enim opera & induſtria Correç Baharemenſi inſula potitus fuit, tantos ad ſceleſtum illud facinus perficiendum ſpiritus aſſumpſit, vt oblitus fidei atque recentis illius beneficij, conatus omnes ad exitium nominis Luſitani comparauerit. Obſtabat tamen Regis ipſius voluntas in Luſitanos propenſa, qui etſi ſoceri crebris ſermonibus alienatus à noſtris extiterat, noui tamen muneris & beneficij recordatio eum rurſus ad fidem, vt anteà faciebat, obſeruandam allexerat. Hominis tamen ſceleſtiſſimi importunitate victus, & ſoceri authoritate commotus, quamuis peſtem ſibi comparari eo ſcelere perſpiceret, hominibus perditiſſimis aſſenſus eſt. Die igitur ad facinus præſtituta, in ædes, in quibus Luſitani habitabant, irruerūt, inopinantes oppreſſerunt, & domos aliquas incenderunt. Supra ſexaginta ea nocte Luſitani cæſi ſunt. Huius coniurationis indicium ad arcis Præfectum delatū fuerat. Sed tanta fuit hominis in tanto periculo propulſando negligentia, tantaque ſuſcepti muneris obliuio, vt ne commeatum quidem vllum ad obſidionē tol-

Ant. Brittij ad Malucas nauigatio.

Maduram Inſ.

Armuzienſiū in Luſitanos conſpiratio atque rebellio.

Gærſiæ Cottignij negligentia.

tollerandum in arcem importandam curauerit. Ea tamen nocte, vt in re trepida fieri potuit, Garſia Cottignius (hoc enim præfecti nomen erat, vt diximus) turres ducibus aſſignauit, & tormenta aptè collocari præcepit, & aciē inſtruxit, quæ Luſitanos in arcem confugientes exciperet, & impetum hoſtium ab arce repelleret. Noſtri cum ex arce egreſſi fuiſſent, in Saracenorū turbam impetum dederunt, multoſque ex illis occiderunt, & non paucos Luſitanos, qui nondum interfecti fuerant, cōſeruârunt. Cùm verò in arcem redirent, in hoſtes, qui vias obſederant, inciderunt. Fit atrox prælium. Hoſtes odium acerbum & immane, noſtros deſperatio & indignatio ſtimulabat. Illi multitudine furenter elati, noſtri virtute freti dimicabant. Tandem cùm noſtris via ferro aperienda eſſet (aliter enim nulla ſpes ſalutis erat) tantam impreſſionem fecerunt, vt hoſtium aciem perrumperent, & multos interficerēt, atque tandem in arcem euaderent. Omnes tamen, qui quadraginta tantùm erant, vulnerati fuerunt. Cottignius ea nocte nuncium de rebellione illa, & periculo in quo verſabatur, ad Prætorem in Indiam miſit. Et quia materia ad excitanda propugnacula deerat, nauē oneratam, quæ in anchoris conſiſtebat, exonerari, & diſſolui, & omnem materiam in arcem cōportari iuſſit: quod non ſine maxima armorum contentione, & ſine multo ſanguine & aliquorum cæde fieri potuit: multi namque Saraceni, qui opus impedire nitebantur, occiſi ſunt, & aliqui etiam Luſitani ceciderunt: inter quos vir egregiè fortis, Vaſcus Vieira nomine, cuius in ea pugna præclara virtus fuerat, occiſus eſt. Eo verò tempore Emmanuel Souſa Tauares, qui cum claſſe mare Perſicum & Arabicum peragrabat, vi tempeſtatis in Maſcatem delatus fuerat. Eò Triſtanus Vaſcius Veiga nauem, Calaiate profectus, appulerat. Vrbis præfectus illis Armuzij rebellionem, & ſcelus in Luſitanos conflatum nunciauit. Significauit præterea, ſe literas ab Armuzij Rege accepiſſe, quibus imperabat, vt omnes Luſitanos, qui in eadem vrbe verſarentur,

Atrox cū Armuzijs pugna.

Armuzij Regis de Luſitanorum ſtrage decretum.

tur, confeſtim occideret. Quod etiam Calaiatenſi præfecto, poſt Veigæ ab illa vrbe digreſſum, præſcripſerat. Omnes enim illius oræ ciuitates ad Armuzij ditionē & imperium pertinebant. Calaiatenſis autem præfectus continuò paruit, & omnes Luſitanos, quos potuit, interemit. At Maſcatenſis, cùm eſſet vir ſenex, lōgoque rerum vſu peritus, & coniectura prouideret, facinus illud non eſſe feliciter caſurum, ſe à cæde continuit. Veiga fuit vir neq; moderatus, neque moribus & vita rectè conſtitutus, tanta tamen animi magnitudine præditus, vt nullum vnquam periculum formidaret, ita, vt multi illum inſaniæ, & præcipitis cuiuſdam temeritatis inſimularent. Is tunc, cùm inter illum & Souſam iurgium extitiſſet, ſolus cum triginta Luſitanis Armuzium profectus eſt, & per mediam hoſtium claſſem, in denſos tormentorū globos, & in flāmas, & tela, & in ſagittarū multitudinem irruit, tantaque virtute dimicauit, vt omnium iudicio vires humanas ſuperaret. Atq; tandem cū hoſtiū claſſem perrumperet, in arcē penetrauit. Præbuit facinoris illius audacia hoſtibus maximum terrorē, & obſeſſos ad ſpē certiſſimæ ſalutis erexit. Emmanuel Souſa ad inſulā Queixumē, quæ in arcis conſpectu poſita eſt, naues appulit. Cottignius cū à Veiga percepiſſet, Souſæ claſſem eſſe exiguā & hominum præſidio non ſatis munitā, illum rogauit, vt ſimultatem deponeret, & ſe rurſus cum Souſa coniungeret. Is, etſi vulneratus erat, Cottignij precibus obſequutus eſt. Iterum igitur non cū minore periculo claſſem hoſtium perrupit, & Souſam de ſtatu, in quo arx tunc eſſet, admonuit. Cùm igitur æſtus accederet, in hoſtes inuecti ſunt. Prœliū fuit vtrinq; magna viriū & armorum contentione commiſſum. Decem hoſtiū naues depreſſæ, multi interfecti atq; vulnerati fuerūt. E noſtris vnus cecidit, octoginta vulnerati ſunt: claſſis verò Luſitana ad arcis portas, hoſtib. fruſtra repugnātibus, acceſſit. Xeraſus cùm cerneret, arcem mari, propter Luſitanam claſſem, oppugnari minimè poſſe, omnes ad oppugnationem, quæ ex vrbe fiebat, conuertit.

Prudenter factum.

Audaciſsimũ Veigæ facinus.

Præclarũ Veigæ facinus.

Prælium nauale cũ Armuzienſibus.

Hoſtilis ſtationis expugnatio.

tit. Conſilio autem Turcæ cuiuſdam, nomine Mirabdelic, viri in bellicis rebus exercitati, ſtationẽ in regijs ædibus erexit, & alterã ſimiliter in Xenodochio Luſitano, quod inter regias ædes & arcẽ interiectum erat, excitauit. Vnde, eò quòd propius abeſſet, hoſtes plurimũ damni crebris tormentorum ictibus noſtris inferebãt. Garſia Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam cum hominibus quadraginta in eam ſtationem immiſit. Hi ſtationem acriter oppugnant, parietem diſturbant, violenter irrumpunt, magnamq; cædem faciunt: duo tamen in eo prælio cadunt, & omnes fermè vulnerantur. Statione ad hunc modũ capta, Cottignius tormenta omnia, quæ in ea diſpoſita fuerant, in arcem deportari præcepit. Xeraſus ingens tormentum in infima regiarum ædium parte collocari iuſſit: illius ictibus arcis portæ confractæ atque dilaceratæ ſunt. Aditum tamen illum Cottignius obiectis molibus obſtruxit, & multa tellure compleuit. Tum è templi turre, quæ erat regijs ædibus aduerſa, tormentũ excellenti artifici commiſit, qui ita collineauit vt hoſtium tormentum, quo fores effregerant, ictu primo dilaceraret. Hoſtes exterriti quidem eo caſu ſunt, in inſtituto tamen perſeuerabant. Noſtros cũ multum fames, tum multò vehemẽtius ſitis afflictabat. Homines quidam obſcuri ex arce ad hoſtes transfugerunt, quorum indicio Xeraſus accepit, noſtros nõ poſſe diutius ſitim perferre. Eo nuncio fretus ſtatuit, arcem admotis ſcalis oppugnare. non credebat enim, vllas vires in Luſitanis ad reſiſtendum propter aquę penuriam reſidere. Hoc fuit Cottignio Saraceni cuiuſdam indicio, qui ad illum transfugit, continuè delatum. At Cottignius vaſa tormentario puluere completa, & trabes tranſuerſas cũ ſaxis ingentibus, ex trabibus aptiſſimè colligatis, in pinnis ſtatuit. Hoſtes ad oppugnationẽ ſatis cõfidentes accedunt; plurimis ſimul ſcalis admotis, in arcẽ ſcandere nituntur, quantum quiſq; poteſt, vt primus, vel inter primos, ad ſummũ euadat, enititur: cùm Luſitani trabibus demiſſis ſcalas perfringunt, vaſa deijciunt,

Solers facinus.

Sratagema Cottignij.

unt, multos ſaxis interimũt, multò plures flammis abſumunt: interim pilæ in confertos emiſſæ maximam ſtragẽ faciunt. Xeraſus receptui ſignum dedit, & ſcalis omiſſis, arcẽ tormentis quatere ſine intermiſſione parauit. Catapultam deinde in ædibus regijs diſponi iuſſit, quæ plurimum damni noſtris inferre potuiſſet, ſi aliquis inter hoſtes eſſet, qui ea vti ſciret. Sed hoſtium imperitia fruſtra fuit omnis opera in ea ſtatuenda cõſumpta. Tandem Xeraſus murum ædificauit, ea mente, vt ad tantam altitudinem perduceret, vt arci immineret, & tela atque denſas pilas in noſtros emitteret, arcemq; propugnatoribus nudaret. At noſtri Cottignij iuſſu crebris duorũ tormentorũ ictibus murum quatiunt, eumque lata rima findunt, multiſq; locis pertundunt. Deinde galeas fuſtibus ſublatas inter pinnas ſtatuunt, vt armatorum ſpeciem præbeant, & choreas ducunt, maximamq; recentis lætitiæ ſignificationẽ dãt, vt hoſtes opinarentur recens auxiliũ aduenisse. Ea verò nocte, quæ ſequuta eſt, Cottignius Emmanuelem Vetulum, & Rodericum Varellam, cum vaſis puluere tormentario refertis, in murum immiſit. Hi magno ſilentio ad murum accedunt, & per rimas atque foramina vaſa intra murum collocant: deinde ſparſum puluerem tenui quodam limite ab aduerſo muro ad arcẽ continuant. Deinde poſtquam in arcem recepti ſunt, ignem deijciunt. Flamma repentè in muri ruinas temporis momẽto diſcurrit, vaſa corripuit, incendium cũ horrendo quodam ſtrepitu concitauit, quod ſtationẽ, quæ intra murũ erat, abſumpſit: in ædes deinde regias impetu peruaſit. Ventus erat ea nocte vehemens, & ita euenit, vt cùm omnes accurrerent, nemo poſſet incendium reſtinguere. Neque ſolùm ædes regiæ, ſed magna etiam ciuitatis pars incendio illo conſumpta fuit. Hoc facto Xeraſi atque Regis ſpes inciſæ fuerunt. Viderunt namq; ſuos conatus ad nihilum recidiſſe: & exiſtimabãt noſtros nouis præſidijs confirmatos eſſe, & idcirco ciuitatem deſerunt, & in aduerſam inſulam cum trepidatione traijciunt. Noſtri nè incendium vl-

Aliud Cottignij ſtratagema.

Xeraſi & regis Armuzij fuga.

tra ſerperet, operam dederunt, & varium ex vrbe commeatum, & aquam præcipuè in arcem importarunt. Rex poſtquam in Queixumenſi inſula conſtitit, literas ad Cottignium dedit, quibus ſignificauit, ſe valdè ſuſcepti facinoris pœnitere, cuius omnem culpam in Xeraſum trāsferebat, & à Cottignio pacem ſuppliciter atq; demiſsè poſtulabat. Interim Gondiſſaluus Cottignius, Garſiæ Cottignij frater, ab India cum valido præſidio, iuſſu Odoardi Meneſij Armuzium venit, cuius aduentu metus a noſtris omninò depulſus, & omnis hoſtium ſpes prorſus abiecta fuit, & noſtri, quaſi iam pax inſtaurata eſſet, hoſtibus manſuefactis familiariter vti cœperunt. Xeraſus tamen, vt ſuſceptum ſcelus alio ſcelere cumularet, cùm intelligeret Regem literas ad Garſiam Cottignium clam miſiſſe, Xamiro homini primario, quo plurimum vtebatur, negotium dedit, vt ipſum regem ſtrangularet: quod ille diligenter effecit. Illo mortuo, Xeraſus Patxam, Mahametxā Zafardimi Regis filium, qui Zafardimus eo tempore, quo primum Albuquercius Armuzium venit, regnabat, Regem creauit. Quo beneficio illum ſibi vehementer obſtrinxit, vt multò liberius tyrannidem conſtitueret, & per omnium facinorum genera vagaretur.

Miſsū Armuzienſi arci ſubſidium.

Armuzij Rex à Xeraſo necatus.

Hoc anno in Africa Ioannes Cottignius ducentos equites eduxit, & rurſus Alcaſſarem Quebirium profectus, iter ita fecit, vt prius omnes vias diligenter explorari iuberet. Tintanes tandem peruenit, qui locus Alcaſſare Quebirio quatuor millia paſſuum abeſt. Ibi in hoſtes inopinantes inuaſit, multos occidit, captiuos quinquaginta duxit, & ſupra duo millia boū abegit. Præfectus Alcaſſaris Quebirij cum trecentis equitibus & ducentis peditibus, veſtigijs illius inſtitit. Ioannes Cottignius pedetentim, & cautè copias agebat: & ita poſtremum agmen muniebat, vt hoſtes illi parùm nocerent. Tranſmiſſo autem fluuio conſtitit, & hoſtibus pugnandi poteſtatem fecit: & cùm illi fluuium tranſire metuerent, in eorum conſpectu conquieuit, & cibum ſibi, & militibus apponi iuſſit. Inde

RES AFRICENAE.

Proſpera Io. Cottignij excurſio.

Arzilam cum omni præda ingreſſus, maximam lætitiam cunctis attulit. Fames enim tunc grauiſſima Hiſpaniam & Africam vexabat. At Hamet Larozius, qui ſummã Alcaſſaris Quebirij poteſtatem habebat, cùm ſe magnã ignominiã accepiſſe iudicaret, quòd Cottignius cũ tam exiguis copijs, tam procul Arzila, & prope Alcàſſarem Quebirium Mauros tam multos occidiſſet, & tantã prædam abduxiſſet, maculam delere conſtituit. Itaq; equites quandringentos Arzilam duxit. Dies erat caliginoſus, & pluuius, & ideo factũ eſt, vt à ſpeculatoribus minimè ſentiretur. Multi lignandi gratia ex vrbe ſine metu exierant, qui vbi primũ hoſtes conſpicati ſunt, in iumenta confeſtim inſiliunt, & in vrbem inuehuntur, & ſublatis clamoribus hoſtiũ aduentũ ſignificant. Multi, qui diſperſi vagabãtur, in vrbem ſe recipiunt. Cottignius ſigno dato ex vrbe cum copijs egreſſus eſt. Adoleſcens quidã, Aluarus Nonius appellabatur, cuius pater regiæ ſupellectili præerat, in agmine primo, quod Fernandus Maſcaregnas ante ſignanorũ ductor agebat, exierat. Eum, cùm eſſet animoſus & liberalis, adulatores multi ſectabantur. Tum quidam ex illis, Age inquiunt, facultatem tibi diuinitùs oblatã ne prætermittas: nemo tibi dici huius egregium decus vllo modo præripiat. In hoſtes irrue, nos te ſequemur. Adoleſcens iuuẽta & audacia furens, & adulatorum ſermonibus inflatus, equum incitauit. Maſcaregnas illũ reuocare conatus fuit, Sed is, cùm inuidia illud fieri putaret, multò vehementius accelerauit, vt ante omnes manũ cum hoſte confereret. Quinque & viginti illum ſequuti ſunt, qui tanto impetu in primũ agmen hoſtium inuaſerunt, vt eos retro cedere cõpellerent. Sed cùm à Larozio ſubſidia repentè mitterentur, ipſe circumuentus, atque prius, quàm auxiliũ afferri potuit, cæſus eſt: cũ illo quatuor alij ceciderunt. Hoſtes deinde eos, qui fugiebant, ferociter inſequuti, cùm in Ioannẽ Cottignium incidiſſent, terga verterũt. At Ioannes Cottignius Aluarũ Nonium adhuc viuũ offendit, &, vt ſolatio, quod adhiberi poterat, dolorẽ illius leni-

Hameti Larozij excurſio.

Aluari Nonij infauſta temeritas.

leniret, elaborauit, illumque in vrbem inferri cōtinuò iuſſit. Qui tamen antè quàm ad vrbem accederet, expirauit. Cottignius verò Maſcaregnam cum equitibus quadraginta, vt agmen poſtremum carperet, pręmiſit. Qui cum aliquos primo impetu deturbâſſet, & vnum viuum cepiſſet, ex eo ſciſcitatus eſt, an Larozius ipſe intereſſet. Cùm Larozium adeſſe intelligeret, Cottignium admonuit: qui eo nūcio valdè lætatus eſt. valdè enim cùm Larozio congredi, propter viri famam, cupiebat. Et ipſe Larozius id ſe vehementer expetere ſæpius aſſerebat. Verū cùm animum Cottignij ad dimicandum paratum cerneret, conſilium mutauit. At Cottignius cū iam Sol occidiſſet, illum fugientem inſequi noluit, ſed quinque captiuos homines primarios abduxit, & cæſorum ſpolia legit, & ita victor exercitū incolumem reduxit. Nemo enim cecidit, præter illos quinque, quos temeritas in illum caſum præcipitauit. Eodem fermè tempore Henricus Meneſius, Odoardi Meneſij frater, vir multis diſciplinis eruditus, Tingi præerat, qui multas cū non mediocri laude excurſiones fecit: et cùm per exploratores intellexiſſet, Tetuani Pręfectum in agrum Tingitanum copias educturum, vt vaſtitatem inferret, & Henrico pugnandi poteſtatē faceret. Henricus obuiam illi proceſſit, & in loco, quò Præfectus erat venturus, tres dies expectauit. Quarto tandē die in vrbē reuerſus eſt. Iam oēs ex equis deſcenderant, cùm repentè Præfectus apparuit. Pugnæ ſigno dato, Henricus Meneſius in hoſtes inuectus eſt, illos fūdit, fugauitque, & vſq; ad noctem inſequutus, multos occidit & nonnullos captiuos abduxit, maiusque multò damnum hoſtibus intuliſſet, niſi tenebræ noctis hoſtes ſeruaſſent. Duabus autē de cauſis victoria fuit inſignis. Prima, quia præfectus Tetuani vir egregiè fortis habebatur, & magnas copias adducebat, & Meneſius cum multo minore numero militum illi confidenter occurrerat. Altera, quia fieri non crediderant, vt homo, qui magnam vitæ partem in diſciplinis varijs, & in pontificio iure conſumpſerat, tam acer in

Inſignis Henrici Meneſij victoria.

De proſpero Vaſci Fer. Cæſaris cũ Britãnica naui prælio.

armis eſſet. At Vaſcus Fernandius Cæſar fretum interim Gaditanũ non magno quidem militum numero, ſed magna virtute tuebatur. Cũ verò ad illum biremis accederet, nauarchus illũ admonuit, quattuor naues vnam nauẽ Luſitanã cepiſſe, quam ſecum è prætoriæ nauis puppe colligatam trahebant. Cæſar ſine cunctatione vlla in eas curſum inſtituit, quas poſt Calpem montem conſpexit: & cum nauem prætoriam ab alijs diſiunctam eſſe cerneret, in eã nauem ſuam incitauit, cumq; propè conſtitiſſet, eos, qui ea vehebantur, interrogauit, vnde eſſent. Illi (erant autem Britanni) reſponſum non dederunt, ſed exitium minitati ſunt, niſi ꝓtinus vela dimitteret. Cæſar cùm minimè ſolitus eſſet eiuſmodi mandatis obſequi, nõ obtemperauit, ſed ad certamen ineundum, ſatis ſe promptum atque paratũ exhibuit. Tormentis acriter vtrinque decertatur. Interim verò, qui erant in naui Luſitania, funem, quo erat alligata, præcîdunt, quod Britanni, eò quòd eſſent pugnæ acrius intenti, minimè perſpexerunt. In hoc prælio Cæſar ſeptem ex ſuis amiſit, & multi præterea fragmentis ſcutorum, quæ hoſtium tormenta diſſipabãt, erant grauiſſimè ſauciati. Germanus quidam procero corpore, & animo ſatis acri ad moriendum, ſi opus eſſet, præparatus, 15. vulnera acceperat, è quibus plurimũ ſanguinis emanabat: quem Cæſar admonuit, vt è pugna tantiſper abſcederet, dum vulnera obligaret. Ego, inquit, non prius hinc diſcedam, quàm aut mõriar, aut hoſtes importunos vela demittere compellam. Deindè tormentum humero ſuſtinet, & ſocium ignem applicare iubet: quo facto, nauis armamẽta ea parte, qua antenna malo alligatur, diſſipauit, maliq; partem perfregit: & cùm hoc iterum atq; tertiò feciſſet, magnum Britannis terrorem iniecit. Alius deindè Germanus, globo à prora in puppim immiſſo, multos interemit, & puppis partem dilacerauit. Britanni iam eo tempore 20. ex ſuis amiſerant, & multi vulnerati diſceſſerant. Itaq; vela continuò demiſerunt. Quod etiam naues aliæ, quæ propter aduerſum ventum prælio intereſſe

Eximia Germani cuiuſdam magnanimitas.

ne-

nequiuerant,effecerunt.Hoc facto Cæſar ſcapham demitti iuſſit,ét Anglos accerſiuit,et cauſam ſcire voluit, cur Luſitanam nauem cepiſſent.Illi reſpondent,ſe, vt eam à Maurorum incurſione,qui cum longis nauibus mare peragrabant, tuerentur, ſecum trahere voluiſſe. Illos deindè dimiſit,qui,vt ſe reficerent,Gades aduecti ſunt. Cæſar Septam ſe contulit.Emmanuel verò vt fretum ſecurius à piratis redderet, claſſem inſtruendam curauit, cui Simonem Cugnam, Triſtani Cugnæ filium,præfecit. Hoc anno propter nimiam in Mauritania Tingitana ſiccitatem fuit ingens ſterilitas agrorũ, & inopia frugum, famesque multos mortales abſumpſit. Eo malo coacti Maurorum incredibilis multitudo,ad Regem Emmanuelem miſit,qui dicerent,ſe velle ad Chriſti ſanctiſſimum nomen adiungi,& quibuſuis hominibus Chriſtianis,qui eos ſalutaribus diſciplinis erudirent,in ſeruitutem addici. Cõceſſit hoc Rex libentiſſimè.Tãtum ſtudiũ in illo religionis extitit, vt eo ſolùm nomine poſſet facillimè in fraudẽ impelli. Cõſtabat tamen, eos ſimulatè religionẽ inopiæ ſubleuandę gratia profiteri,quam erant,vbi primum facultas aliqua daretur, indigniſſimis factis violaturi. Præterea hoſtes immanes in intimas Luſitaniæ ſedes admittere, minimè tutũ videbatur. Accedebat,ꝙ erat opinio,eos peſtilentiæ cõtagione corruptos,poſſe facillimè Luſitaniã peſtiferis morbis inficere. Quin & vniuerſa Luſitania eadẽ agrorũ ſterilitate laborabat.Siccitas. n. primũ ſegetes multas abſumpſit, poſtremò imbres immodici,q̃ mẽſe Maio & Aprili deciderant,fruges enatas corruperũt.Itaq; cũ magna Maurorũ multitudo ſe omnib.qui eos alere vellent,in ſeruitutẽ traderet,vix erat quiſquã,qui eorũ opera vti vellet.Sic factũ eſt,vt multi egeſtate & fame cõfecti,fœdè perirẽt. Hoc anno Venetij cũ 5. magnis triremib. Olyſipponis portũ ſubierũt.Nauarchus erat Alexander Piſaurẽſis, vir patricius,qui in Rep.plurimũ autoritatis habebat. Is à Venetis legatus ad Emmanuelẽ miſſus fuit, vt cũ illo pactionẽ faceret de Indicis aromatibus,quæ volebant

Fames in Mauritania.

Volũtaria Maurorũ præ fame ſeruitus.

Veneta ad Emmanuelem legatio.

res præclaras cum maxima laude moliuntur, multitudine. Rex enim eſt, ſi verè hoc nomen vſurpat, qui ſpiritus affert, qui animos ad laudem excitat, qui pericula ſubire compellit, qui deniq; honoribus, & præmijs virtuti propoſitis, multos homines ſibi ſubditos cupiditate veriſſimæ laudis inflammat. Vt igitur militum fortitudo imperatorũ induſtriæ, quæ illos exercuit, & militaribus diſciplinis inſtruxit, & promptos, & alacres ad rem gerendam exhibuit, aſcribenda eſt: ita clarorũ hominum laudes ad Reges optimos, qui claritatem illam honoribus debitis excitârunt, vidētur eſſe optimo iure reuocandæ. Duplici igitur ratione Reges ſuorum laudem ſibi vendicare poſſunt, quòd & primùm homines ingenio excellenti maximarum rerum cupiditate inflāmarint, & quòd eorum opera, quos ſingulari virtute præditos animaduertunt, vti ſciant. Vt igitur nobilitatis effœminatę languor & ignauia ſummum Regi dedecus inurit: ita nobiliũ virtus & induſtria illius nomen illuſtrat. A Regibus enim virtutes & vitia in vniuerſam plerunq; Remp. tanquam à perenni fontę redundant. Si igitur Vaſcus Gama tam admirabili virtute & induſtria viam in Orientē aperuit: ſi Odoardus Paciecus Regis temporibus illis potentiſſimi impetũ & arrogantiam compreſſit: ſi Franciſcus Almeida tam illuſtres victorias adeptus cum inſigni gloria fuit: ſi Alfonſus Albuquercius is Imperator extitit, vt ſit cum ſummis imperatoribus, quorum nomen eſt immortalitati commendatum, meritò comparandus: id eſt maxima ex parte Ioannis ſecundi, & Emmanuelis, huius nominis primi, è quorum diſciplinis tam præclari homines prodiêre, virtutibus aſcribendum. Id etiam de Ioanne Meneſio, de Nonio Fernādio Ataidio, de Maſcaregna & Cottignio, & alijs præſtantibus ad laudem viris exiſtimādum eſt, ea omnia, quæ geſsêre, Emmanuelis virtute geſta fuiſſe. Quare minimè dubito, quin, ſi ille per ſe ſigna in Africam intuliſſet, omnem Mauritaniam Tingitanam facillimè fuiſſet ſub imperium ſubditurus. Sed ab eo conſilio partim tempori

poribus,partim quorundam hominum timidorũ con ſilijs ſæpè reuocatus fuit. Quãto tamẽ ſtudio Mahumetis nomẽ extinguere conaretur, vrbes,q̃ illius imperio & induſtria captæ ſunt,& arces ſimiliter ędificatæ atq; munitæ declarãt. Itaq; felicitas illius, q̃ fuit incredibilis,nõ eſt fortunæ,vt hominũ vulgus loquitur, ſed diuino beneficio,qđ virtutibus illius fauebat,attribuenda. Fuit enim vita cõtinens, natura benign⁹, religione pius,præterea mitis atq; manſuetus, & in ſumma grauitate comis & perhumanus. Aditus facillimos habebat,in adminiſtrando iure,et negotijs impigrè gerẽdis ſummam diligentiã adhibebat. Manè,& ſæpenumerò ante lucẽ ſurgebat,& reb⁹ diuinis operã dabat:tum in ſupplicũ poſtulatis audiẽdis,& negotijs Reip. trãſigendis tẽpus omne cõſumebat. Erat in ſermone iucũdus, & non mediocri vrbanitate p̃ditus,& admodũ liberalis. Domeſticorũ neceſſitatibus ſumma benignitate cõſulebat. Milites alebat,res præclarè geſtas non ſolũ laudib. ſed multis etiã muneribus, & beneficijs proſequebatur. Egentiũ inopiam opibus ſuis egregiè ſuſtentabat. Viris religioſis,& virginibus ſacris nõ ſolũ ea, quæ ad cultum religionis, verũ quæ ad domeſticum vſum pertinebant,largè & munificè ſuppeditabat. Erat in ſceleribus vindicãdis,& erratis ſuorũ coercendis ſeuerus, quamuis eſſet natura magis ad lenitatẽ, quã ad ſeueritatem propenſus. Muſica multũ delectabatur, ſed non ita,vt Muſicę ſtudiũ illum à negotijs auocaret. In eadẽ domo multi fidibus pulſabãt, & ad cytharã canebant, & non pauci Quæſtores,& Iuriſconſulti,& reliqui varijs muneribus præfecti,ad illũ multa regni negotia deferebãt,ita,vt ſimul cũ honeſtiſsima oblectatione multa negotia conficeret. Erat ille quidẽ cultu vitæ lautiſsimus,menſaq; illius conquiſitiſsimis epulis extructa, verũ admodum temperatè cibis vtebatur. A vino ſemper abſtinuit,& diebus ſolẽnni ieiunio cõſecratis,ciborum abſtinentiam ſumma religione conſeruabat. Fauebat plurimum literis: de moribus externis multa percõctari ſolebat,hiſtorias libenter audiebat:quoti-

es cibum publicè ſumebat, erant epulę magis iucundo & vtili ſermone, q̃ coquorum artificio conditæ. Nam cũ hominib. eruditis, & cum ijs, q varias regiones peragrauerant, ſermonem libentiſſimè conferebat. Honeſtiſsimis ludis operã dabat: pila, & frequenti venatione, cùm à negotijs erat otium, & ludis equeſtrib. exercebatur. Sed hoc fuit in illo mirabile, quod vix vnquã tantum eiuſmodi ludis indulſit, vt non aliquid ea die, qua animũ à negotijs relaxabat, quod ad regiũ munus pertineret, cum miniſtris ſuis tranſigeret. Vel enim in ſyluis verſaretur, in ſyluis præſtò aderat, qui ei ſupplicem libellum offerret, & aliquid cum illo ageret, in quo ſalus reip. verteretur. Siue celoce in mari vagaretur, in ipſa celoce miniſtri vehebantur qui cũ illo multa de publ. rebus cum vtilitate cõmuni tranſigerent. Illius ætate, inopia in exilium pulſa videbatur: mœſtitię locus non erat: querimoniæ ſilebant: omnia choreis & cantibus perſonabant. Eiuſmodi ludis aula Regia frequenter oblectabatur. Nobiles adoleſcentes cũ virginibus Regijs in aula, ſine vlla libidinis ſignificatione ſaltabant, & quamuis honeſtiſsimis amoribus indulgerent, virginibus erat inſitum, neminem ad familiaritatem admittere, niſi illum, qui aliquid fortiter & animosè bellicis in rebus effeciſſet. Pueris enim nobilibus, qui in aula Regia verſabantur, non erat licitum pallium virile ſumere, antequam in Africã traijcerẽt, & aliquod inde decus egregium reportarẽt. Et his quidem moribus erat illius tempore nobilitas inſtituta, vt multi ex illius domo viri omni laude cumulati prodirent. Eccleſiæ ſanctionibus alacritate ſingulari parebat: mores & ritus ab Eccleſia conſtitutos ſumma ſanctitate & cæremonia tuebatur. Tempore, quo memoria ſuppliciorum, quæ Chriſtus pro nobis in cruce pertulit, ritu ſolenni conſecratur, à templo minimè diſcedebat: & tribus diebus, quibus ſanctiſsimum Euchariſtiæ ſacramentum erat in ſepulchri quadam ſimilitudine conditum, vt nobis memoriam noſtræ ſalutis repræſentaret, neque veſtes exuebat, nec abeo

loco,

loco, niſi ad aliquod breue tempus abſcedebat: & cum ſomnus illum complectebatur, ibi ſine vllo vitæ delicatioris inſtrumento parumper accubabat. Multas ſanctorum hominū religiones inſtaurauit, fluxosq́; mores ad priſtinam ſeueritatē & ſanctimoniam reduxit. Aedes ſacras quàm plurimas vel à fundamentis extruxit, vel collapſas refecit. Odio acerbo Mahumetis ſectā perſequebatur, & ea de cauſa tanto ſtudio bellum in Africa & Aſia comparabat, vt, quantum in illo eſſet, memoriam erroris peſtiferi deleret. Sic autem religionem colebat, vt nunquam ſtudiū publici iuris, & Reip. rationem intermitteret. Sic Reip. conſtituendæ, & moribus atq; legibus inuigilabat, vt bellicarum rerū curā nullo modo deponeret. Sic ſe cū muſicis, aut venatoribus oblectabat, vt in medijs voluptatibus, ſalutis publicæ memoriam retineret. Itaq; eodem tempore claſſes in Mauritaniam & Aethiopiam, in Orientis ſolis regiones inſtruebat, præſidia in varias partes ſummittebat, iuri dicundo operam dabat, hominum querelis aures aſſiduè præbebat, commiſſa facinora vindicabat. Tanta tamen lenitate præditus erat, vt non facilè hominum cupidorum, & omnia pericula metuentium, poſtulatis importunis obſiſteret. Id autem effecit, vt manus multorum immodicè ſacris rebus afferri permitteret, & tranſmiſſionem in Africam, cuius ſtudio tantoperè flagrabat, ita differret, vt mors improuiſa poſſet omnes illius cogitationes impedire. Attamen quamuis, vt res humanæ ſunt, aliquid eiuſmodi, quod reprehenſione aliqua dignum videatur, in ſe admitteret, fuit is Princeps multis Regijs virtutibus ornatiſſimus, & immortali memoria conſecrandus.

IN-

INDEX RERVM ET VERBORVM MEMORABILIVM IN DVODECIM LIbros Hieronymi Oſorij Luſitani, Siluenſis Epiſcopi, de rebus Emmanuelis, Luſitanorum Regis inuictiſſimi virtute & auſpicio geſtis: in quo numerus paginam: litera A priorem paginæ columnam, B. poſteriorem indicat.

A.

ABdeari Ramani parricidium. 137.b. ipſius cæde punitum 138.a
Abedalla falſis calumnijs impetitus. 286.b. eiuſdem ad criminationes reſpōſio. 287.a. iniuſta cædes. 287.b. diuinitùs vindicata. ibid.
Abræi animoſitas. 218.a
Abræi à Maluçenſi itinere reditus. 230.b
Abrahemi Barraxæ in Arzilenſem agrum excurſio 318.b
Abrahemi virtus militaris. 147.a
Acotes Zofalenſi Regno præfectus. 127.a
Accuſationis aduerſus Vtetimutæ râiam capita 12. 26.b
Acus nauticæ deſcriptio 25.b
Adami protoplaſti veſtigium. 129.a
Adena obſidione ſoluta. 250.b
Adenæ infœlix oppugnatio 249.a
Adenæ oppugnatio 304.a deditio repudiata 304.b
Adenæ oppugnatio alia 249.b. irrita 250.b
Adenæ oppugnatio alia 250.b
Adenæ vrbis deſcriptio 248.a
Aegyptia nauis à tota Luſitanorū claſſe difficulter expugnata. 65.a
Aegyptij Sultani aduerſus Luſitanos apparatus bellicus 120 a
Aegyptij Sultani aduerſus Luſitanos in India bellum 303 a
Aegyptij Sultani ad Emmanuelē legatio 110 a eiuſdem ad ſummum Pontif literæ 110.a
Aequinoctialis circulus 15.b
Aethiopia duplex 127.b
Aethiopia ſupra Aegyptum 54.a
Aethiopica ad Emmanuelem legatio eiuſque occaſio 266.b
Aethiopiæ hoc tempore primi luſtratores 267.b
Aethiopiæ exploratores 16.a
Aethiopia luſtrata 15.b
Aethiopiæ monachorum charitas inſi-

inſignis 333.a

Aethiopiæ imperatoris ad Emmanuelem legatio 233.b

æthiopiæ Regum arrogantia & affectata diuinitas 269 b

æthiopicæ legationis & munerum ad Emmanuelem, deſcriptio 268.b

æthiopici imperij deſcriptio 269.a

æthiopum arma 22.b. pugna cum Luſitanis 23.a

æthiopum erga Pontif. Romanum reuerentia 333.b

æthiopum ieiunia, confeßio, communio ſub vtraque ſpecie 270.a

æthiopum lingua & mores 127.b

æthiopum mores 269.a. Religio et ſacri ritus 269 b

æthiopum noua familiaritas importunè dirempta 22.b

æthiopum Reges aliquot neoterici 267.b

æthiopum ſacerdotum coniugium 270.a

africæ extremorum littorum deſcriptio 23 b

africani belli diſſuaſoria ad Emmanuelem oratio 159.a

africani belli diſſuaſores notati, et Emmanuelis inſtitutum cōmendatur 159.b

africani belli nouus apparatus 159.a

africani gerendi belli ratio 44.a

aguz. opp. 239.a

alehauz. 239.a

alcaſſarelquibir. 44.b

albuquercij ad Lemium literæ 210.b

albuquercij ad Malacenſem regē nuncius 215.b

albuquercij à Malaca vrbe diſceſſus 228.a nauis Prætoriæ naufragium ibid.

albuquercij ad Perſarum Legatos reſponſum 167.a

albuquercij claßis 34. nauium 202.a

albuquercij cum Almeida contentio 179.b

albuquercij cum Ducibus conſultatio 168.b

albuquercij cum Malacenſibus atrox prælium 218.a

alb. cum Pacemenſi rege fœdus 214 b. in Malacenſe regnum aduentus ibid.

alb. de Goæ oppugnatione conſiliū 202.b

alb de Puletacamo victoria 221.b de Malacenſibus victoria 216.a

alb. è naufragio periculum 228.a

albuquercij & Almeidæ in Indiæ gubernatione collatio 205.b

albuquercij ex naufragio iactura 228.a

alb. expeditio Malacenſis 213.a

alb facinus inhumanum 169.b

alb in Arabas expeditio 248.a

alb. in Armuziū nauigatio 274.a

alb. in perduelles iudicium 226.b

alb. in victôs immanitas 172.a

alb. in Vtetimutaraia capiendo ſolertia 226 b

alb. laudabile inſtitutum 206.b

albuquercij legatio, ad Cambaienſem

ſem Regem 272. b ad Goenſes 191.b. ad Narſingenſem Regem 192. b. ad Narſingæ regẽ 233.a. ad Perſarum Regem 192.b. ad Siamenſem Regem 217. a ad Sophium 276.b. ad Zabaimũ, item ad Narſingenſem 273.b
alb. magnanimitas 195.b
alb periculum 147.b
alb. periculum Limici ſubſidio depulſum 216.b
alb. prudens factum 204.b
alb. ſtratagema 169.b. & 194.b
albuquerciorum in India res geſtæ 80.b
albuquercius ab Almeida captus 179.b
albuquercius ab Iſmaele Sopho per Legatum ſalutatus 176.b
albuquercius cum ſuis arcem deſerit 185.b
albuquercius inuidorum calumnijs petitus 185. 6. in Luſitaniã reuocatur 186.a
alexander Aethiopiæ Rex. 267.b
alexandri vj. Pontif. mors 76.a
alfonſi Albuquercij in Luſitaniam reditus 85.a
alfonſi Albuquercij res geſtæ 160.b
alf. Albuquercij morbus, lethalis 289.a. oratio pathetica 289. b. Poſtremæ ad Emmanuelem literæ 289.b mors, 290. a. mores, ibidem, & 290.b exequiæ ibid.
alfonſi Albuquercij fortitudo. 82.b
alfonſi Congenſis regis laudes 292.b
eiuſdem de Luſitana nomotheſia iudicium 293.a
alfonſi Congenſis Regis pietas ſingularis 79.b
alfonſus Congenſi regno inauguratus 79.a
alfonſus Emmanueli naſcitur 180.b
alfonſi Norognæ cædes 297.a
algaballi caſtelli oppugnatio 281.a
alguzrerra 296.a
allobrogum Ducis nuptiæ 355.b
almedina opp. 208.a
almedina vrbs 236.a
almedina vrbs capta 255.a
almedinenſe bellum 236.a
almedinenſis regionis vaſtatio 260.b
almeidæ ad Mahumetem Anconium & S.P.Q. Quiloenſem nũcius 116.b
almeidæ ad Melichiazij legationẽ reſponſum 178.b
almeidæ ad Mombazenſem regẽ nuncius 117.b. repulſam paſſus à Mombazenſibus 118.a
almeidæ ad milites concio 175.a.
cum Marochemo prælium naualе 175.b
almeidæ conſultatio de oppugnandis Barbaris 184.a
almeidæ cum Albuquercio ſimultas 162.b
almeidæ ex India diſceſſus 180.a

Almeidæ fortitudo inſignis 153 a
Almeidæ in Calecutienſes expeditio naualis 173 a
almeidæ in Calecutienſes & Arabes expeditio 148 a
almeidæ in captiuos immanitas 179. a
almeidæ infauſtum cum Barbaris bellum 184 a
almeida in Luſitaniam reuocatus 172. b
almeidæ miſerabilis cædes 183. b
almeidæ mors 185. a
almeidæ prudentia 149. a. noua expeditio in Saracenos 149 b
almeidæ victoriæ 174. b
almeidæ ſtratagema 118 a
aluari Madureiræ ingratitudo et perfidia 308. b
aluari Nonij infauſta temeritas 364. b
aluari Norognæ in Enxouiam excurſiones 326. a b
Aluarus, alijque Luſitani nobiles ab Emmanuele reuocati 5 b
Aluarus Norogna Azamorenſis præfectus, eiuſque res geſtæ, 319 a
aliubilia pagus 283. a
amagor Caſtellum 280 b
amagoris oppugnatio 280. b. direptio 281 a
ambitio duorum ducum 173. a
amboinum inſula 230. b
anchediua inſ. 39 b
anchediuenſis arcis initium 119. b
anchediuenſis arx à Luſitanis diruta 131. b
ancoſtami inſignis de Luſitanis victoria 309 b
ancoſtamo ſtructæ inſidiæ 309. a
andradij cum Sinarum Duce colloquium 312. b
andradij in Indiam atque inde in Luſitaniam reditus 314. b
andradij in Sinam nauigatio 315 a
andradiorum fratrum inſignis virtus 199 a
anglica ad Emmanuelem legatio 226 a
anni computus apud Cranganorẽſes 107 b
annunciationis D. Virginis Feſtũ, apud Indos Chriſtianos celebre 108 b
annus luctus à Cranganorenſibus obſeruatus 107. b
ant. Brittij nauigatio Malucenſis 361. b
antonij Correæ periculum 57. b
antonij Fernandi Apoſtaſia 131. a
antonij Leitani immane facinus 326. a
antonij Maſcaregnæ mors 319. a
antonij Saldagnæ caſus 85 a
antonij Salæ mors 124 a
antonius Brittius fratri ſuffectus 357 b
antonius, filius Emmanuelis naſcitur 298. a
aphractum captum 229. b
apoſtatarum ſingulare ſupplicium 232. b
aqua benedicta Cranganorenſibus vſitata 107 b
aquilaris naufragium 142 b

arabes Quiloenſis Regis precibus è vinculis liberati 117.a
arabicæ expeditiõis fructus 251.a
arabum in Luſitanos calumniæ et fraudes 55 b
arabum in Luſitanos importunitas 121 b
arabum in nauigando ſolertia 26 b
arbor incognita 49 a
arbez opp ſpoliatum 170 b
arbagus centenarius captus 326.b
archiquum opp. 333 a
armuzienſe bellum ſecundum 169.a
armuzienſe cum Luſitanis fœdus 275 b
armuzienſes Reges 15. excæcati 288 b
armuzienſis arcis initium 166.b
armuzienſis ciuitas 161.a. eiuſque mores 161 b
armuzienſis Legati ex Luſitania reditus 174 b Legationis capita, & ad ea reſponſum 174.b
armuzienſis rebellio 366 b
armuzienſis Regis ad Albuquercij poſtulata reſponſum 273.a
armuzienſis Regis de Luſitanorũ internecione decretum 367.b.
armuzienſis Regis fuga 369.a. proditoria cædes ibid.
armuzienſis regis legatio 234.a
armuzienſis regni noua, Alb. autore conſtitutio 288.a
armuzienſis regni potentia 161.b
armuzienſium cum Luſitanis fœdus 166.a
armuzienſium in Luſitanos conſpiratio 366.b
armuzienſiũ fraus ſingularis 358.a
armuzienſium iratæ ad Regẽ preces 169.b
armuzienſiũ pugna naualis 348 a
armuzij inſulæ deſcriptio 161 a
armuzini populi querimoniæ 170 a
armuzinum bellum redintegratũ. 172 a
armuzium obſidione ſolutũ 170. b
arij Correæ mors 57 b
arij Tellij temeritas 272 a
arraulenſis inſula 96 a
arzilæ breuis obſidio 200 a
arroazij cædes 330 a
arzilæ incendium 157. b
arzilæ inſtauratio, & nouũ præſidium 160 a
arzilæ obſidio irrita 240 a
arzilæ obſidio 155.a
arzilæ oppugnatio 155.a
arzilæ expugnatio 155.b
arzilæ oppugnatio 294 a
arzilæ ſubſidia 294.b
arzilæ obſidio ſoluta 295.a
arzilenſe bellum 155.a
arzilenſe bellum 294.a
arzilenſis arx obſidione ſoluta 158.a
aſama flu. 153 a
ataidij literæ caſu inuectæ 60.b
ataidij proſpera in Marochienſium caſtra irruptio 237.a. ſecunda irruptio 237.b
ataidij in Mauros excurſio 209 b
ataidij prælium atrociſſimũ 296 b
ataidij cædes 297.a
ataidij victoriæ 209.b

ataidij vigilantia 207.a
atlas, n montes clari 238.b
auaritia quorundam deteſtanda 146.a
aulicæ quorundam auaritiæ deteſtatio 86.a
autæ Virginis & Martyris reliquiæ in Luſitaniam quando, à quo tranſlatæ. 315.a
auxilium diuinum 94.a
azambugij callidè factum 140 b.
cum Halliaduce expoſtulatio 140.b
azambugij eruptio 141.b
azamora ciuitas 153 a
azamora capta 255 b
azamoræ noui motus 255.b
azamoræ obſidio ſoluta 154.b
azamoræ oppugnatio 153.b
azamorenſe bellum 153.a
azamorenſe bellum 260.b
azamorenſis obſidio 254.a
azamorenſis oppugnatio acerrima 254.a
azamorenſis prouincia tripartita 253.

B.

BAhara inſulæ 273.a
Bahare inſula 358.a. & vrbs 358.b
Baharcis vrbis oppugnatio 358.a
baharcis vrbis expugnatio 359.a
balba opp. 259.a
balſa, n forte Tauira 159.a
bandæ inſulæ 231.a
baneanes ſancti 122.a
baptiſmus paruulorum Cranganorenſibus vſitatus 107.a
barbara ciuitas 306.a
barbarorum ad Gamam legatio 24 b
barbarorum erga Luſitanos hoſpitalitas 183.b
barboſæ ad Almeidam literæ 120.a
bennagaſij cum Siqueira congreſſus 333.b
barraxæ ad Fernandum Catholicum legatio 225.a
barraxæ ad milites oratio 234.b
barraxæ prælium 234.b
barraxæ clades 234.b
barretus à deuotis Saracenis oppugnatus 148.b
barrigæ de Xiamenſibus victoria 239.b
barrigæ pugna aduerſa 281. a.
283 b
barrigæ victoria 283.b
bataglia Luſitaniæ opp. 41.a
beatricis ad Emmanuelem filium pro exulibus oratio 10.a
begienſis in Zacatoram profectio 224.a
belli aduerſus Mochrum ſuſcipiendi fraudulẽta exhortatio 358 a
belli Calecutienſis initium 38.b
belli Calecutij tempus quinquimeſtre 104.b
bellica in Targã expeditio 311.a
belligerandi in Africa ratio 44.a
bellum Aegyptij Sultani Indicum 303.b
bellum aduerſus Mochrim 358.b
bellum Almedinenſe 236.a
bellum Armuzienſe Secundum 169.a

bellum

bellum Arzilenſe 294. a
bellum Arzilenſe 155. a
bellum Azamorenſe. 153. b
bellum Azamorenſe 206 b
bellum Calecutienſe 65. b
bellum Calecutienſe 180. b
bellum Calecutienſe aduerſus Luſitanos & Cochimenſem 85. a
bellum Caſerquibirienſe 68 b
bellum ciuile Caſtellanum 349. b
bellum Cochimenſe 201. b
bellum Cochimenſe 63 a
bellum Cranganorenſe 106. a
bellum cum Xeriſio 357. b
bellum cum Xeriſio. 279 b. *pugna atrox.* 280. a
bellum Feſſenſe & Mequinezienſe 258. b
bellum Garabienſe 300 a
bellum cum Garabienſis rebellionis reliquijs 330 b
bellum Goenſe 190. b & 220 b
bellum Goenſe periculoſiſſimum 308 a
bellum Goenſe 231. b
bellum inter Melindium & Mombazenſem 86. b
bellum Malacenſe 316. a. *redintegratum* 317. b
bellum Malacenſe 215 a
bellum Marochienſe 238. a. & 295 b
bellum Mombazenſe 118 a
bellum Onorenſe 121 b
bellum Pacemenſe 355 b
bellum Saſinienſe. 236 a
bellum Septenſe 262. a
bellum Zacatorenſe 147. a
bellum Zeilandenſe 351. a
bellum Zeilandenſe 351. a
benaduxeræ cũ hoſte pactio 346. b *cum fratre de proditione colloquium* 347. a
benaduxeræ proditio, & ex ea Luſitanorum in Azamorenſi vrbe periculum 346. a
benamiræ mors 261. a
benaſtarini oppugnatio 232. a. *deditio* ibid b
bendara Malacenſis Maieſtatis dãnatus 213. a
bencaſiſius pagus captus & exuſtus 359. b
bengalæ Prouinciæ deſcriptio 315. b
benomotapæ Regis inſignia 128. a. *prudenter factum* 129. a
benomotapa regnum auri ditiſſimum 128 a
benomotapenſium ſuperſtitioſa cõſuetudo petendi à Rege ignis 129 b
bernardi Emmanuelis virt⁹ 285. a
bintamenſis Regis in Luſitanos inſidiæ 316. b
bintami infœlix oppugnatio 361. a
bintami Regis in Abedallam generum crudeles inſidiæ 286. a
bipurum Regio 92. b
biſnaga Narſingæ metropolis 122. b
bonæ ſpei promontorium, eiusque latus 15. b
bonorum Signorum fluuius 24. a
botellio ſtructæ inſidiæ 288. a
brachmanæ, & eorum fides ac ſtudia 34. a
brachmanæ perfidia 99. a

 bra-

bracmanes à Calecutio Rege de prælij die conſulti 98.b
braſiliæ deſcriptio 49.a
braſiliæ inuentæ primum ad Emmanuelem nuntium 49 a
braſiliæ portus tutus 48.a
braſilienſium coniugia 50. b. adulterarum ſupplicium. ibidem, cōtractus, ſaltationes & cantus, ædificia, charitas mutua, belligerādi ratio. ibidem. arma ſtratagemata 50.b. Immanitas planè ferina, peccandi licentia 51.b
braſilienſium de Luſitanorum aduentu gaudium 48.b
braſilienſium natura & mores 49. a. arma. & belligerandi ſagittandiquè ratio, victus, naues, piſcatio. ibidem. Panificium, potus, artes diuinatrices, veneficia 50.a
braſilienſium ſimplicitas 48.b
braſilia quando, & quomodo inuenta 48.a
braua à Luſitanis capta 146. a. incenſa ibid.
braua vrbs 145.b
braua Luſitanis deditur 86.a
brauenſium cum Luſitanis pugna 145.b
brauenſium fraudulenta pacis procraſtinatio 145.b
brigantini Ducis ad ſeditioſam F. Ioan. Chiauenſis concionem reſponſio 256.a
brigantini reditus in Luſitaniam 257.a
brigantini Ducis pietas 255.a
brittij cum Andradio contentio 244.b
brittij in Zeilandenſ eruptio 351.b
brittij ſtratagema 352.a
brittij munitiones 134.b
burgenſium & Toletanorum vetus diſſidium 19 b

C.

Calderia per inſidias occiſus 309 a
Cæſarauguſta Emmanueli fidem dare recuſat, & quare 20.a
Caimaes Calecutij regis Dynaſta 32.a
Caixa ciuitas 302.b
caixamum 300.a
calaiate capta & incenſa 171.b
calaiatenſium cum Albuquercio colloquium 171.b
calecutia claſsis 111 b
calecutia claſsis aduerſus Luſitanos 39.b
calecutia claſsis aduerſus Luſitanos 59.a
calecutienſe bellum aduerſus Luſitanos & Cochimenſem 85.b
calecutienſe bellum 180 b
calecutienſes aliquot parones capti 65.a
calecutienſis aciei deſcriptio 98.b
calecutienſis aduerſus Paciecum exercitus 92.a. & b. claſsis 160 nauium 92.b
calecutienſis altera in Luſitanos expeditio 101.b
calecutienſis ad Cananorenſem Legatio 134.a

cale-

calecutienſis belli initium 38.b
calecutienſis belli initium 57.b
calecutienſis claßis, 29. nauium 67.b
calecutienſis claßis 130.b
calecutienſis claßis fuga 94.b
calecutienſis claßis fuga. 67.a
calecutienſis exercitus peſte infeſtatur 98.a
calecutienſis exercitus 50000 militum 136.b
calecutienſis exercitus inania terriculamenta 102.b
calecutienſis in Paciecum claßis 250 nauium
calecutienſis nauis capta & incēſa 62 a
calecutienſis pax 251.b
calecutienſis pueri mira fides atq; conſtantia 105.a
calecutienſis Regis Caſtella naualia 102 a
calecutienſis Regis ornatus & ſtatura 32.b
calecutienſis Regis dolus 74.a
calecutienſis Regis perfidia 56.a
calecutienſis Rex Brachmanas de prælij die conſulit 98.b
calecutienſis Rex mortis diſcrimē pedes effugit 100.a
calecutienſis Rex regno ſe abdicat 104.a
calecutienſis Rex matris literis ad vindictam excitatur ibid.
calecutienſium cum Luſitanis pax eiuſque leges 83.b
calecutienſium de bello conſultatio 95.b
calecutienſium fuga 101.b
calecutienſium fuga 149.a
calecutienſium fuga 95.a
calecutienſium nauis Prætoria capta 130 b
calecutienſium 18. naues incenſæ 149.a
calecutienſium pax cum Luſitanis 234.a
calecutienſium perfidia 62.a fuga ibidem
calecutienſium fuga 131.a
calecutij cum Cochimenſi bellum 73.a
calecutij oppugnatio 58 a
calecutij oppugnatio 105 b
calecutij oppugnatio 65.b
calecutij Regia capta & incenſa 181 b
calecutij Regia capta 182.b incenſa 183 a
calecutij Regis ad Samam nuntius 38.b
calecutij Regis ad Io. Nouium ſimulatus nūtius, & detectæ fraudes 61.a
calecutij Regis ad Gamæ orationem, reſponſum 33 a
calecutij Regis diſcrimen 99 a
calecutij Regis erga Luſitanos victores munificentia 55.b
calecutij Regis ficta excuſatio. 56.a
calecutij Regis fraudulenta Legatio 65.a
calecutij Regis in Luſitanos techna 67.a
calecutij Regis mors 251.b

calecutij Regis ſubdola ad Gamã Legatio 65. a. dolus & incon ſtantia 66.b
calecutij Regis ſuperſtitio 93. b. claßis 280. nauium. 94.a. mili- tes claſſe vecti 15000. ibid.
calecutij Regis Thraſonica manda ta 102.b
caſtellum globis deiectum 103. b. prælium terreſtre. ibi clades. i. bid. noua calamitas 104.a
calecutij ſitus 35.b
calecutio Regi bellum à Gama in. dictum 65.b
calecutium bellum quinq; menſi- bus confectum 104. b
calecutium à Gama exploratum 38.a
cambaiæ Regionis ſitus 54. a. Re- gni deſcriptio 272.a
cambaienſis nauis à Pantoia capta 211 a
cambaienſis Regis ad Albuquer- cij Legatos reſponſio 273.a
cambaiæ Regis ad Albuquerciũ Legatio 202.a
cambaienſis Regis ad Albuquer- cium tum literæ, tum Legatio 251.a
cambala inſula 83.a
cambalamus inſula 90.b
cambarenſis Regis obſidio 270.b
campſonis Aegyptij claßis aduer- ſus Luſitanos 149.b
camara inſula 250.b
canacania inſula 86.a
cananorenſis arcis ædificatio 124.a
cananorẽſis arcis oppugnatio 134.b 135.a
cananoris deſcriptio 59.a
cananoris & Coulami Regum ad Capralem Legatio 58.b
cananoris portus 55.b
cananorenſis Regis cum Almeida congreſſus 123.b
cananorenſis Regis erga Luſitanos liberalitas 50.a. ad Emmanue- lem Legatio 59.b
cananorenſis Regis in Luſitanos hoſtilis animus 133.b
cananorenſis Regis in Luſitanos molimina 134.a
cananorenſium in Luſitanos inſi- diæ 136.a
cano caput præciſum 177.a
capralis ad Calecutium Legatio 54.a
capralis ad Calecutienſem vrbem aduentus ibid.
capralis ad Cochimi Regem nunti- us 58 a
capralis ad Quiloenſem Regẽ Le- gatio 53.a. Quiloenſis reſponſum ibid.
capralis cum Calecutio colloquiũ 54.b
capralis cum Melindio congreſſus 53.a
capralis cum Quiloenſi Rege collo quium 53 b
capralis de Calecutio Rege quere- la 56.a
capralis erga Melindium Regem fides 52.b
capralis in Indiam nauigatio conti nuata 52.a

capralis in Luſitaniam reditus 60.a
carauela Luſitana à Mauris capta 298.b
carauelarum deſcriptio 64.a
carma ciuitas 300.a
carmaſa ciuitas 300.a
caſſerquibirienſe bellum 68.b
caſſerquibirium oppidum 68.a
caſtellana ad Emmanuelem Legatio 8.a
caſtellana ad Emmanuelem Legatio 13. a. eiuſque reſponſio ibid.
caſtellanæ rebellionis euentus 345.a
caſtellanorum à Carolo V. defectio 344.a
caſtellanorum rebellium ad Emmanuelem Legatio 344.a
caſtellanorum rebellium inſtitutũ ab authore notatum 344.a fu ror. ibidem b. Ciuile bellum 344 b
caſus ridiculus 46 a
catiræ deditio 354. b
catualis 31.b
caulamenſis arcis initia 307.a
caxemum regio Arabiæ 146 b
celocis inaudita hactenus nauigatio 306.b
chalcographiæ vſus apud Sinas antiquiſſimus 314.a
champanellum ciuitas 272.b
chatingamenſis rectoris in Sylueriam inſidiæ 315.b
chatingamum vrbs ibid.
chaulis ciuitas 149.b
chriſtianiſmi in Anchediua reperta veſtigia 119.b
chriſtianiſmi per Aethiopiã incrementum 292.b
chriſtianiſmi per Indiam olim propagati antiquiſſimum & inſigne teſtimonium 108.a
chriſtianiſmi veſtigia Goæ reperta 191.a
chriſtianorum Cranganorenſium ritus & mores 107.a
chriſtianorum Pontifex. ibid.
chriſtianorum Sacerdotum tonſura ibid.
chriſtianorum Euchariſtiæ & ſacrificij vſus 107.a
chriſtianorum D.Thomæ diſciplinis imbutorum conſtantia 83.a
chriſtianorum in Mauros inſidiæ 46.a
chriſtianorum in proſcriptos Iudæos iniuriæ 7.a
chriſtianorum militum fœda contentio 47 a
chriſtianorum quorundam perfidia 197 a
chriſti militum origo & inſtituta 11.b
cidaco Maurus occiditur 254.a
cidis Manzoris Azamorenſium Præfecti virtus ibidem. cædes ibid.
claſſis in Braſiliam miſſa 63.a
claſſis in Indiam miſſa 42.a
claſſis 80 nauium aduerſus Luſitanos 198.b
cochimenſe bellum 201 b
cochimenſes ad Calecutienſem Regem transfugæ 73.a

cochimenſis ad Calecutienſis literas reſponſum 67.a
cochimenſis in fide conſtantia. ibi. b
cochimenſis arx quando, & à quibus condita 81.b eius ſitus. 82.a
cochimēſis exercitus aduerſus Calecutios 92.a
cochimenſis regionis ſitus 90.b
cochimenſis Regis diſſuaſoria ad Paciecum oratio 91.b
cochimenſis Regis victoriæ deſperatio. 89.a ad Paciecum oratio. ibidem.
cochimenſis Regis erga Luſitanos amor 81.a
cochimenſis Regis fœdus cum Luſitanis 58.b
cochimenſis Regis fuga 74.b
cochimenſis Regis ſumma fides ibid.
cochimenſis Regis oratio fidei & conſtantiæ plena 73 b
cochimenſis Regis mors. 201.b
cochimenſium clades 74.a
cochimenſium ex aduentu hoſtis terror & fuga 93.a
cochimenſium Regum mira in ſuccedendo conſuetudo 201.b
cochinum vrbs. 58.a
coicatari in Albuquercium fraudes 168.a
coiebiquij laus 222.a
coiebiquij mors 223 a
collis ſale abundans & ſulfure 161.a
columbum Zeilandæ metropolis 129 a
columna lapidea cum Emmanuelis inſignibus erecta. 24.b
comorim promontorium Indiæ 34.a
comorinum Indiæ promontorium 128.b
conceptionis inſulæ inuentio. 60.b
concilium ordinis Equitum Chriſti 76.a
confeſſio apud Cranganorēſes Chriſtianos in vſu 107.a
confœderatio contra Regem Galliæ 225.b
congenſis ad Luſitaniæ Regem Legatio pro obtinendis Sacerdotibus 77 a
congenſis Dux captus Baptiſmum flagitat 76 b
congenſi Regi diuinitus miſſū ſubſidium ibid.
congenſi Regi miſſa ab Emmanuele inſignia 242.a
congenſis Regis ad Pontificē Maximum Legatio 243.a literæ ibid.
congenſis Regis de Emmanuelis in ſe beneficijs literæ publicæ 241.a
congenſis Regis erga Chriſtianā pietatem ſtudium ſingulare 77.b
congenſis Regis filius idololatriā vetat 78 b
congenſis Regis filius vnà cum Legato in Luſitaniam miſſus 240.b
congenſis Regis natu maximus filius baptizatur 78.a
congenſis Regis patruus fit Chriſtia-

ſtianus 77.b
congenſis Rex vna cum Regina multiſque nobilibus baptizatus 78.a
congenſis Rex ſuorum interpres et Catechiſta 80. b. eius liberi & proceres in Luſitania educantur ibid.
congenſium conuerſionis occaſio 76 a
congenſium Chriſtianorum perſecutio 78.b
congenſium de Luſitanæ claßis aduentu gaudium 77 b
congenſium erga Chriſtianos charitas inſignis 80.a
congenſium erga S. Crucem deuotio 77 b
congenſium fratrum bellum 79 a
congi regionis deſcriptio 76.a
coniugalis amor & fides eximia 297 b.
conſilium bonum repudiatũ 151 a
conſilium malum 184 a
conſilium fraudulentum 349.b
correæ cum Bintamenſibus prælium 340. b. de eiſdem victoria 341. a
correæ & Soderij contentio de diſceſſu ex India 71.a
correæ in Peguenſe regnum profectio 338.b
corteregalis prima ad Septentrionem nauigatio 63 b. nauigatio ſecunda 63 b
cotagamum 92 b
cottignij ſtratagema 363. a. aliud. ibid.
coulamenſis rebellio 341.a pax renouata ibid.b
coulamenſis tumultus 104.b
coulamenſium 27. naues incenſæ 124.b
coulami ciuitatis deſcriptio, gẽtiſque mores 83.a
coutignij ad Albuquercium oratio 181.a
coutignij cum Albuquercio ſimultas 181 b temeraria oratio 182. a cæca temeritas, ibidem. prælium 182 b. periculum 183. a cædes ibid.
coutignij & Maſcaregnæ proſpera excurſio 337.b
cranganorenſe bellum 106.a
cranganoris expugnatio & incendium 106. b. vrbis & incolarũ deſcriptio 107 a
cranganoris tumultus 106.a
cranganorenſium Chriſtianorũ ad Gamam legatio 66 a
cranganorenſium Chriſtianorum confeßio 107.a. paruulorum baptiſmus, ibid a Aqua luſtralis. ibid b. cura defunctorum ibid. annus luctus. ibid. ieiunia ibid. ſacra ſolennia ibi. anni computus. ibid. Feſtum D Thomæ ibi. Vota monaſtica ibid. Sacerdotes coniugati ibid.
cranganorenſium Chriſtianorum ritus & mores 107. Sacerdotũ tonſura. ibid Euchariſtia & ſacrificij vſus 107 a
Cranganorum vrbs 58 b
crucis antiquißimæ mira inſcri-

ptio 109.a
crucis forma antiquiſſima, 108.a ſtupendum miraculum.108. aliud.ibid.
cucurramum Regio. 92.b
cugnæ ad S. Laurentij inſulã profectio 143 b.repulſa ibid.
cugnæ ad Zacatorenſis arcis præfectum legatio 146 b
cugnæ cum Melindio congreſſus 145.a
cugnæ virtus inſignis 366 a
cura defunctorum apud Cranganorenſes Chriſtianos 107.b
curia Muria,inſulæ 75.a
curiga ciuitas 92.b

D.

Dabida opp. 235.a
Dabidenſis princeps captꝰ 235.b
Dabidenſium rebellio domita 311.b
dabulenſe prælium 174.a
dabulis deſcriptio 173.b
dabul capta 174.a
dabul ſpoliata ibid.
dabul incenſa ibid.
dabul:opp. 173.b
dabulis turris expugatio 205 b
dama oppidum 210.b
darquimenſe regnum 230.a
darraca ciuitas 316.a
dauid .Aethiopum rex 268.a
delamixæ ingratitudo 170 a
dienſis belli apparatus 348.a
diu vrbs 110.a
diuinum erga Luſitanos auxilium 136.b
diu ciuitas 272.a
dolus dolo deluſus 140.a
duecala regio 253.a
ducum duorum monomachia 147.a
duellum 332.a
duamus 238 b

E.

Eccleſiaſticorum bonorum abuſus 266. a. deque eo authoris ſententia ibid.
Elephantis regij cædes 216.a
Elephantum armatorum pugna 216.a
Elephantum fuga 216.b
Elephantus Pontificem veneratur flexis genibus 264.b
Emmanueli Beatrix filia naſcitur 86.b
Emmanueli diſſuaſa Africana expeditio 42 b
Emmanuelis filius Michael naſcitur 20 b
Emmanuel Io. Regi ex teſtamento ſuccedit 3.a
Emmanueli Iſabela filia naſcitur 75.b
Emmanueli naſcitur Ludouicus filius 114.a
Emmanueli natus filius 60. a
Emmanuelis ad Aethiopum Regẽ legatio 286.a
Emmanuelis ad Aethiopiæ regem legatio 145 a
Emmanuelis ad Almeidæ,pro Georgio notho, orationem reſponſio 5 a

Emma-

Emmanuelis ad Carolum V. de Leonoræ nuptijs, legatio 320.a
eiuſdem cum Leonora ſponſalia ibid.b
Emmanuelis nuptiæ. 321.b
Emmanuelis ad Caſtellanorum rebellium legationem reſponſum 344.b
Emmanuelis ad Cochimenſem munera 81.a
Emmanuelis ad Cochimenſem Regem munera 66.a
Emmanuelis ad Congenſem Regem legatus. 240.b. moritur 241.a
Emmanuelis ad Leonem X. Pontif. Maxim magnifica Legatio 263.b
Emmanuelis ad Leonem X. Pontif. Maxim. munera ibid.
Emmanuelis ad Maximilianum Imperatorem Legatio 291.a
Emmanuelis ad Melindium munera 53.b
Emmanuelis ad Philippum Regẽ gratulatoria legatio 131.b
Emmanuel. ad Pontificem legatio 5.b
Emman. ad Pontif. Maxim. legatio pro reformanda Eccleſia. 21.a
eius ſucceſſus 21.b
Emmanuelis ad Pontif. Maxim. legatio 109 b
Emmanuelis ad Pont. Maxim. poſtulata. 265.a
Emmanuelis ad Pontif. Maxi pro Chriſtianorum concordia legatio. 132.a
Emmanuelis ad ſummum Pontificem de Aegyptia legatione literæ 110.b
Emmanuelis, eiuſdem Indicarum nauigationum ſcopus 111.a
Emmanuelis ad Timoiam literæ 201.a
Emmanuelis ad Venetam legationem reſponſum 43.b
Emmanuelis Conſtitutiones in r.e. gni initio. 5.a 6.b
Emmanuelis cum Caſtellani Regis filia nuptiæ 14.b
Emmanuelis cum Iſabela nuptiæ 17.b
Emmanuelis honores & munera in Cochimenſem Regem collata 125.a
Emmanuel D. Virgini templum cõdit 41.b
Emmanuelis de arce quadam extruenda inſtitutum 337.b
Emmanuelis de communi ſalute ſollicitudo 132.a
Emmanuelis decretum de Iudæis expellendis 13.a
Emmanuelis erga clerum munificentia 8.a
Emmanuelis erga Gamam & ſocios munificentia 41.a
Emmanuelis erga Petr. Nauarrũ & alios munificentia 160.a
Emmanuelis in aduerſis moderatio 285 a
Emmanuelis in Caſtellam profectio 18.b
Emmanuelis & Iſabelæ in Caſtellæ regnum inauguratio. 19.b

Emmanuelis & Iſabelæ iter Arragonicum 20.a
Emmanuelis in Chriſtianiſmo propagando ſtudium ſingulare. 80.a. 240.a
Emmanuelis in Iudæos factum notatum ſimul & excuſatum. 14.a
Emmanuelis in Portugaliam reditus 21.a
Emmanuelis in Regem inauguratio 4.a
Emmanuelis in rebus gerendis ſumma celeritas 158.a
Emmanuelis in Zeiamum apparatus bellicus 252.b
Emmanuelis legatio gratulatoria ad Caſtellæ reges 5.a
Emmanuelis legatorum in Aethiopiam aduentus 171.a
Emmanuelis morbus & mors 371.b. præparatio ad mortem. ibid. exequiæ et ſepulchrũ. 372.a. vita, mores, & res geſtæ. ibid.
Emmanuelis nouæ leges 113.a
Emmanuelis purum factum. 255.a. eius laudes ibid.
Emmanuelis quædam piè, liberaliter & iuſtè facta 62.b
Emmanuelis regia incenſa. 60.b
Emmanuelis ſecundæ nuptiæ. 42.b
Emmanuel ſuorum inſidijs & calumnijs petitur 319.b. ſecundas ambit nuptias. 320.a. multorum ſiniſtrum iudicium idcirco incurrit ibid.
Eucharistiæ vſus apud Cranganorenſes Chriſtianos 107.a

F.

Fames in Luſitania 62.b
Fames in Mauritania 366.a
Farobus mons 87.b
Farrobius mons 385.b
Feris ad Benaduxeram fratrẽ diſſuaſoria proditionis oratio 347.a
Fernandi Decij mors 119.a
Fernandi Magallani ad Caſtellæ Regem defectio 322.a. defectionis cauſa 322.b. inſtitutum de quærendis Malucis 323.b
Fernandus Emmanuelis filius naſcitur 142.a
Fernandi Coutigni in Indiam aduentus 180.a
Fernandi Regis Catholici mors 190.b
Fernandi Catholici filius moritur 18.a
Fernandi Caſtrenſis mors 200.a
Feſſenſe bellum 258.b
Feſſenſis Regis Dux proditoriè necatus 330.a
Feſſenſis Regis in Arzilenſem agrum eruptio 330.a
Feſſenſis Regis in Tingitanos expeditio 45.a
Feſtum Thomæ Apoſtoli Chriſtianis Cranganorenſibus in vſu 107.b
Fidei Chriſtianæ per Congenſe regnum ſucceſſus 78.a
Fides pueri mira 105.a

Fides

ſides tormentarij cuiuſdam magiſtri erga ſuperiorem eximia 229.b
fœdus Caſtellæ Luſitaniæque Regum de nauigationibus Oceanicis 323.b
fortiter factum 136.b
franciſcani 5. Monachi in Indiam miſsi 42.à
fran Albuquercij facinus inhoneſtum 84.b. perfidia ibid.
franciſci Albuquercij interitus 85.a
fran. Almeidæ ad Quiloenſem legatio, & Regis fuga 116.a. vide in Almeida latius
franciſci Portugalenſis periculũ et victoria 200.a
franciſcus Almeida primus Indiæ vice rex 109.b. vide in Almeida
franciſcus Gnaia Luſitanæ claßis præfectus 126.a
franciſcus Pereira Peſtana 113.a
franciſci Pantoiæ puſillanimitas 222 a
fratrum duorum inſignis virtus 334.b

G.

Gabalicamus Zeilandæ portus 129 a
Gallicana ad Emmanuelē legatio 293.a
Gama ad Calecutium Regem proficiſcitur 31.b
gamæ ad Calecutienſem regem oratio 32.b
gamæ ad Calecutienſem regem legatio 31. a. & Calecutij reſponſum 31.a
gamæ ad Calecutium regem nuncius 30 b
gamæ alterum cum Calecutienſi rege colloquium 36.a
gamæ cum Zacotia colloquium 27.a
gamæ prudentia 28.a. ad Melindēſem regem nuncius 29.b
gamæ virtus 23.a. eidem ſtructæ inſidiæ 23 b. nuncius ad ignotã Africæ gentem 24.a
gamæ cum Cananorenſi rege fœdus 68.a. diſceſſus ex India. ibid. claßis tempeſtate diſiecta 68 b. in Luſitaniam reditus 68.b
genemenſium rebellio 311.b
garabienſe bellum 330.a
gandanabarum Aethiopiæ Regio 113.a
garſiæ Coutignij negligentia 367 a
gaſparis Galli nauis vado impacta 357.b
gaſpari Pereiræ in Albuquercium indignum facinus 252.a
germani cuiuſdam inſignis magnanimitas 361 a
georgij Albuquercij Malacenſe iter, eiuſque ſucceſſus 355 b ad Pacemenſem Tyrannum nũcius ibid.
georgij Brittij infauſta nauigatio 356 b. clades miſerabilis 357.a
georgij Quadræ peregrinatio 341.b

ad Aethiopiæ Regem Legatio 343.a
georgij Vieiræ infælix excurſio 220.a
georgius Cardinalis 10 b
goa inſula 40 a
goæ commeatu adiuta 224.b
goæ deditio 192 a
goæ deſcriptio 190 b
goæ expugnatio 203 a
goæ noua præſidia 224.a
goæ ſummum periculum 349 b
goæ vehemens oppugnatio 195.a
goenſe bellum 220.b 231.b
goenſe bellum communi conſilio decretum 201.a
goenſe bellum periculoſiſſimum 308.a
goenſis inſula à Puletacamo occupata 222 b
goenſis præda 205 a
goenſis portus vectigal ſolerter auctum 233.a
goenſis Reip. conſtitutio 192.a 205 a
goenſium erga Luſitanos fides 221.a
goæ magna inſtrumentorum bellicorum reperta vis 192.a
guaiæ clementia 127.a. mors ibidem.
guaiæ cum Zofalenſi Rege fœdus 126 a
gradus quid 15.b
guadelairæ Caſtellani ſtratagemata 135.b
guardafum promontorium 75 a
guer Promontorium 310.b
guilielmi Xebrenſis conſilio Hiſpanis grauiſſimum imperatum tributum 343 a
gundiſſalui Vaſcij captiuitas et illuſtre martyrium. 299.a.eiuſdem frater martyr 299.b
gundiſſaluij Vaſci iniquum & crudele facinus 133.b

H.

Habandæ opp. incenſum 172.a
Habrahemi Quiloæ Regis perfidiæ aliaq́; ſcelera 64.b
Hagamahamedi cum Luſitanis atrox prælium 359.b
Hagamahamedi pugna naualis 358 b
Haliaducis in Luſitanos odium 140 a
Haliadux Saſinij tyrannidem inuadit 138.a
Haliadux Azambugij auxiliū implorat. ibid. cum Luſitanis fœdus facit ibid. b
Hameti Larozij excurſio 367 b
Heam Prouincia 257 b
Hebræi ad 2000. triduo occiſi 115 b
Hebræi ſupra mille per tumultus vno die cæſi 115.a
Hebræi ſupra 800. Olyſippone per ſeditionem vno die trucidati 114.b
Hectoris Roderici prudens inſtitutum 307 b
Helena Dauidis Aethiopum Regis mater 268.a

Henricus filius Emmanuelis naſcitur 229 a
henrici Machiadi cædes 176.b
henrici Meneſij præclara victoria 370.a
henricus Portugaliæ regis filius Oceanicarum nauigationum author 15.a
herba ſancta 41 a
herculis militum ſepulchra 174.b
heroum ciuitas n. Suez 248 b
hieronymi Limici mors 203 b. magnanimitas inſignis ibid.
hieronymi Souſæ naufragium 334.a
hocem veneno necatus 275.b
hoiā vrbs à Cugna capta 145.b
homeatis oppidi expugnatio & direptio 170 b
hoſtile ferculum 167 b
hotæ cum Raho Benxamutio marito colloquium 296.b
humanæ fragilitatis exemplum 185.a

I.

Ia. Lupij Siqueiræ iter Indicum 317.b
Iacobi Almeidæ, pro Georgio Ioannis regis notho ad Emmanuelem oratio 4 b
Iac. Cani ad Congenſem regem legatio 76 b
ia. Cani cum Congenſi congreſſus 77.a
iacobi Veigæ fortitudo 113.b
iacobus Canus Aethiopiæ luſtrator 76 a
iapara Iauæ ciuitas 244.a
iaua maior & minor 243 b
idalcami clades 350.b
idenar mons. 237.b
iehabentafuſi ad Emmanuelem oratio 297.b
iehabentafuſi cædis occaſio 354.a
iehabentafuſi de Marochienſibus inſignis victoria 239.b
iehabentafuſi in Luſitanos fraudes 139.a
iehabentafuſi proditoria cædes 355.a
iehabentafuſi elogium 355.b
iehabentafuſus arte mortem euadit 140.a
iehabentafuſi de rebellibus victoria 345.a
iehabentafuſi victoria 235.b
iehabentafuſus proditionis ſuſpectus 239 a
ieiunia Cranganorenſium Chriſtianorum 107.b
iehomazendis Arabum Ducis cædes 238 a
impetus in Repelinenſes 82.a
india duplex 33.b
indica claſsis prima 17.a quando ex Luſitania ſoluerit ibid.
indicæ claſsis difficultates & infortunia 115.b
indicæ nauigationis deſcriptio 22.a
indicæ nauigationis diſſuaſio 16.a

Indica nauigatio ab Emmanuele probata, & quare 16.b
indiæ deſcriptio 33.b
indiæ hoc tempore primi exploratores 267.a
indiæ magnitudo 34.a
indiæ exploratæ primus nuntius 22.a
indiæ exploratores 16.a
indorum artificum diſtinctio 35.a
indorum dira ſodalitas 35.b
indorum ſcriptura & chartæ ibid. Hiſtoria ibi
indorum Chriſtianorum ſummus Pontifex 107.a
indorum nobilium mores 35.a
indorum religio 34.a
indorum ſacrũ ſolenne 34.b. anni initium ibid.
indorum ſuperſtitioſa diuinandi ratio 34.b
indoſtam, olim India 34.a
ingratitudo in Paciecum ſumma 112.b
inhumanum Albuquercij facinus 169.b
inuidorum in Albuquercium calũniæ 285.b
inſulæ paruæ, ſed amœniſsimæ 24.a
indulgentiarum ſacrarum abuſus vindicatus 266.b
fr. Io. Chiauenſis ad bellum Marochienſe exhortatio 256.a
io. Camaræ ex indignatione officium erga Emmanuelem ſingulare 295.a
io. Gomecius capite mulctatus 309.a
ioannes Homo 119.a
ioannis Hominis facinus audax 121.b
io. Limici nauis ab ingenti piſce remtardata 317.b
io. Limici in Indiam aduentus 251.b
io. Luſit. Regis ad Congenſem Regem legatio 77.b
io. Luſit. Regis elogium 3.a
ioannis Luſitaniæ Regis morbus et mors 2.b. teſtamento hæres Emmanuel 3.a
ioannis Machiadi de rebus hoſtiũ iudicium 193 b
io. Meneſij cum Caſtrenſi de prælio ineundo conſultatio 44.b
io. Meneſij cum nobili Mauro colloquium 157.b
io. Meneſij ex bello Turcico reditus 47.b
io. Meneſij expeditio Azamorenſis 513.b
io. Meneſij in Larachenſes eruptio 87.a. ſtratagema. ibidem atrox cum Mauris prælium. ibid. audacia 87.b
io. Meneſij in Xerquienſes excurſio 257.b
ioan. Meneſij in Tafuſum pagum excurſio ibid.
io. Meneſij mors 261. b. mores & ingenium ibid.
io. Meneſij periculum 46.a. 70.b
io. Meneſij ſubſidium Arzilæ ſerò miſ-

miſſum 156.a
io. Meneſij ſtratagema in Mauros 87.b
io. Cottignij proſpera excurſio 364.a
io. Coutigni excurſio 293.b 328.b
io. Coutigni in Farrobi accolas excurſio 279.b. *prælium atrox ibid.*
io. Gundiſſalui audacia 198.b
io. Roderici periculum 154.b
io Serrani temeritas 357 a
ioguium mores & religio 58.a
iſabelæ canonizatio 291.a
iſabelæ Caſtellæ reginæ mors 86 b
iſabelæ iunioris mors 21.a
iſabelæ natus filius Michael. 20.b
iſmaelis Sophi ad Albuquercium legatio 276.b
iſmaelis Sophi ad Albuquercium literæ 303.a
iſmaelis Sophi ad Emmanuelem munera & Legatio 302.b
iſmaelis Sophi ad Emmanuelem literæ 302.b
iſmaelis Sophi caſtra 300.b
iſmaelis Sophi epulum legatis exhibitum 301.a
iſmaelis Sophi genus, inſtitutum, imperium & res geſtæ 275.b *ſe ctæ ſuæ ſtudium* 276.a
iuda Arabiæ ciuitas 350.b
iuda ciuitas & portus 305. a. *eius oppugnatio irrita* 305.b
iudæi ab Emmanuele Luſitania pulſi 13.a
iudæi ſeruitute ab Emmanuele liberati 7.b
De iudæis Luſitania eijciendis conſultatio 12.b
iudæi vi & dolo oppreſſi. 13.b
iudæorum liberi per vim ad Chriſtianiſmum pertracti ibidem.
iudæorum per Hiſpaniam ſeruitutis occaſio 6.a
iuſartis virtus 100.a

L.

Lacerdæ virtus inſignis 204 a
Lapidis Hæmathitis mira vis 213.b
Lara ciuitas 392.b
lara inſula 172.b
larache opp. 86.b
laurentij Almeidæ magnanimitas 152 a. *mors* 152.b. *apud ſuos deſiderium* *ibid.*
laurentij Almeidæ præclara virtus 149.a
laurentij Moreni Luſitani virtus 73.b
laurentius Almeida bis ſagitta vulneratus 152.a
legationes ad Albuquercium frequentes 211.b
legationes ad Albuquercium variæ 219.b
leidehambrenſium in Iehabentafuſum conſpiratio 354.b
lemij ad Armuzienſem Regē legatio 210.a
leonis X. Pont. ergà Emmanuelem notata largitio 265.a

lemij cum Albuquercio ſimultas 211.a
lemij res geſtæ 210.a
lemij prælium & naufragium 292 a
leonoræ ſponſæ in Luſitaniam deductæ pompa & cæremoniæ 321.a
lingua ciuitas 271.a
linguæ Regis cum Luſitanis naua le prælium 273.a fuga 271.a
literarum Chriſtianæ religionis cō mendatio 52 a
literarum mittendarum callida ratio 45.b
ludouici Valentis virtus 318.b
ludouici VVartmanni ad Luſitanos aduentus 129.b
lupij in Marochienſem agrum eruptio 263.a
lupi Martini fortitudo inſignis 45.b
lupi Sancij naufragium 119.b
lupi Suarij cum 13 nauibus in Indiam aduentus 104.b
lupi Suarij res geſtæ 296.a. legatio ad Coulamenſem regem. ibidem.
luſitana ad Peguenſem Regem Legatio 338.b
luſitana Legatio ad Congenſem Regem pro Chriſtianiſmi amplificatione 76.b
luſitana in Pateonuzium claſſis 244.b
luſitana claſſis tempeſtate diſiecta 142.b
luſitanæ aciei periculum 183.a
luſitanæ claſſis in Mauritaniam nauigatio, eiuſque ſucceſſus 283 b
luſitanæ claſſis aduerſus Turcas ſucceſſus 47.a
luſitanæ claſſis periculum 304.b
luſitanæ copiæ aduerſus Calecutios 98.b
luſitanæ probitatis exemplum illuſtre 313.a
luſitanæ 4. naues ſubmerſæ 52.a
luſitania peſte infeſtatur 13.b
luſitani aliquot in inſula S. Laurentij mœrore contabeſcunt 144.a
luſitanicæ ad Sophum Legationis capita 301.a. & Iſmaelis Sophi ad ea reſponſum ibid.b
luſitanicæ aulæ inſtitutum 322.a
luſitanicæ legationis in vrbem Romam ingreſſus & pompa. 264.a
luſitanici regni comitia, eorumque decreta 63.b
luſitanicum ſtratagema 138 b
luſitaniæ & Caſtellæ Regum de finibus regundis diſceptatio 160.b
luſitaniæ & Hiſpaniæ Regum fœdus de nauigationibus Oceanicis 323.b
luſitaniæ regni comitia 4.a
luſitani aliquot ab Emmanuele priſtinæ reſtituti 9 b

lu-

luſitani diuinitus ab hoſte liberati 67.a
luſitani fame laborant 196.b
luſitani in terram incognitam delati 125 b
luſitani legati cum Sopho colloquium 300.b
luſitani per Indiam in duas factiones diu ſi 173 a
luſitani 70 apoſtatæ 223.b
luſitani Sacerdotes in Congũ Aethiopiæ regnum mittuntur 76 a
luſitani 13 Goam primi irrumpunt 303.b
luſitani 13. per ſeditionem in templo combuſti 124.b
luſitanorum acies naualis 148 b prælium cum Calecutienſibus, ibidem.
luſitanorum ad Dienſe bellum apparatus 348 a
luſitanorum aliquot aduerſa fortuna 210.b
luſitanorum atrociſsimum præliũ, & victoria 230 a
luſitanorum atrox cum Temungame prælium 246.b. redintegrata poſtridiè pugna 247.a
luſitanorum atrox prælium cum Armuzienſibus 362 a
luſitanorum cædes 57.b
luſitanorum captiuorum ad Suarium literæ 105 a
luſitanorum clades 185 b
luſitanorum clades inſignis 355 a. à Maſcaregna vindicata ibid.
luſitanorum cruenta victoria 260.b
luſitanorum cum Calecutienſibus pugna naualis 130 b
luſitanorum cum Cranganorenſibus pugna naualis 106 a. victoria. ibidem. prælium terreſtre ibid b
luſitanorum cum incognitis Barbaris pugna 125 b
luſitanorum cum Indis nuptiæ 211.b
luſitanorum cum Mauris pugna 69 a. 154 a
luſitanorum cum Rege Cochimenſi fœdus 58.b
luſitanorum cum Rege Coulamenſi fœdus 83 b
luſitanorum cum Xerifio bellum 279 b. pugna atrox. ibid. de eodem victoria 280.a
luſitanorum de Albuquercio querelæ 179 a
luſitanorum de Almedinenſibus victoria 237.b
eorundem de Arabibus victoria 238.a
luſitanorum de Arize victoria 235 b. item de Tazarotenſibus 235.b
luſitanorum de Barraxa victoria 234 b
luſitanorum de Calecutijs victoria 98.a
luſitanorum de Calecutienſibus victoria 81.b
luſitanorum de Calecutijs victoria 61.b

luſitanorum de Calecutijs victoria inſignis 103.b
luſitanorum de Feſſenſibus victoria 199.b
luſitanorum de Garabienſibus victoria 330 b
luſitanorum de Marochienſibus victoria 296.a
luſitanorum de Mauris victoria 9.a.44.a
luſitanorum de Perſis victoria 172.a
luſitanorum de Mauris victoria 238 b
anceps cum Xeriſio prælium 239.a
luſitanorum de Rozalcamo victoria. 224.b
luſitanorum diſcrimen 94.a. victoria planè diuina 94.b
luſitanorum diſcrimen 208. b. victoria. ibid. prælium aliud & victoria, ibid. clades 209.a
luſitanorum diſcrimen. 177.a. victoria 177.b
luſitanorum Ducum ab Albuquercio defectio 170.b
luſitanorum Ducum aduerſus Albuquercium conſpiratio 167.b
ad Coieatarum de Albuquercio querelæ 167.b
luſitanorum diſcrimen 135.a
luſitanorum ſtratagema 135 a. & 135.b
luſitanorum fortitudo, & cruenta cædes 135.a. de Laurentio Almeida luctus ibid.
luſitanorum fuga 155.b
luſitanorū Goæ obſeſſorum fames 123.a
luſitanorum excurſiones in Mauros 236 b. atrox cum Mauris prælium 237.a
luſitanorum eximia de Goenſibus victoria 204.b
luſitanorū eximia de Pateonuzio victoria 247.b
luſitanorum extremum diſcrimen 284.b. trepidatio in caſtris 283.a
luſitanorum illuſtris de Pacemenſibus victoria 255.b
luſitanorum in Alcaſſaris Quibirij agrum excurſio 311.b
luſitanorum in arce Chaulenſi diſcrimen 359.a. atrox cum Hagamabedo diſcrimen 359.b
luſitanorum in Cananorenſi arce fames 136.a
luſitanorum incruenta de Onorenſibus victoria 121.b
luſitanorum incruenta victoria 141.b
luſitanorum in Mauros excurſio 69 b
luſitanorum in Mauros ſtratagema 157.a
luſitanorum in Mauros ad Marochium excurſio 279.a. victoria de Mauris ibid.b
luſitanorum inſignes victoriæ 83.b
luſitanorum inſignis victoria 328.b
luſitanorum in vrbe Goa periculū 204.a

lu-

luſitanorum in victos Dabulenſes ſæuitia 174 a
luſitanorum ius nauticum per Indiam 133.a
luſitanorum magna clades 284.b
luſitanorum militum pietas 96 b
luſitanorum mira diligentia 93 b
luſitanorum miſerabilis clades 357.a
luſitanorum naualis victoria 57.b 67.b
luſitanorum naualis victoria 288.a
luſitanorum periculoſa in Mauros excurſio 69.b
luſitanorum primus in Indiam aduentus 30.b
luſitanorum periculum 131.a
luſitanorum victoria ibidem.
luſitanorum per Indiam infamia 287 b
luſitanorum prætoria nauis vado alliſa 151 b
luſitanorum parum fælix in Mauros eruptio 45.b
luſitanorum publica de Goa ciuitate conſultatio 291.b
luſitanorum Regum Mauſoleum 41.b
luſitanorum quinque ſtupendum facinus 339. b. victoria planè diuina 340.a
luſitanorum quorundam contra Albuquercium tumultus 195.b
luſitanorum quorundam contumacia vinculis & dedecore punita 198.a
luſitanorum quorundam ab Albuquercio ſeceſſio 192.b
luſitanorum ſtrages 8 b
luſitanorum ſtupenda victoria 136.b
luſitanorum ſummum diſcrimen diuinitùs euitatum 199.b
luſitanorum tumultus & calamitas grauiſſima 297.a
luſitanorum victoria 23.b
luſitanorum victoria 230. a. acre prælium & repulſa 230.a
luſitanorum victoria 308.a. pugna naualis ibi.
luſitanorum victoria Mauricis inſidijs corrupta 46.b
luſitanorum victoria naualis 55.a
luſitanus nauarchus à Barbaris auectus 144.a

M.

MAchiadi pius Zelus, 223. b. miſerandum in liberos facinus. ibidem. ad Luſitanos apoſtatas exhortatio ibidem.
Machiadus ad obſeſſos Luſitanos transfugit 25 b
Madagaſcaris inſulæ.n.S. Laurentij, nuentio 125 b
Madagaſcaris.n inſulæ S. Laurentij, deſcriptio 144.b
Maduram inſ. 361.b
Magadaxum Aethiopiæ ciuitas 40.b

40.b
magadaxum oppid. 142.a
magadaxum à Luſitanis intactũ relictum 146.a
magallanici erroris de Maluccarũ ſitu cauſæ & origines 324.a
magallanici freti inuentio 325 a
magallani nauigatio Moluccenſis, eiuſque ſucceſſus 325.a
magnanimus verè quis ſit 351 a
mahumetis Anconij ſumma erga ſuperiores fides 117.a. magnanimitas 117.a
mahumetis Quiloæ regis proditoria cædes 120 a
mahumetes Quiloæ rex & Emmanuelis tributarius 116.b
maim fl. 174.b
malabares populi 34.a
malaca direpta 218.b
malacæ præſidium Luſitanicum 227.b
malacæ ex ducum diſſenſione tumultus 312.a
malacæ inopia commeatu ſubleuata 230.b
malacæ oppugnatio 215.b
malacenſe bellum 225.a. 243.b. 317 b
malacenſis arcis ædificatio 219.a
malacenſis arcis proditio irrita 247.b. Maxeliſij cæde punita 247 b
malacenſis exercitus & inſtrumẽta bellica 215 b
malacenſis magiſtratus ab Albuquercio conſtituti 227.b
malacenſis Regis ad Albuquerciũ fraudulenta legatio 214 b
malacenſis Regis fuga 218.b
malacenſis regis tegnæ 215.b
malacenſis rex vulneratur 216.b
malacenſis ſuburbij incendium 215.a
malacenſis vrbis pars incenſa 216 b
maldinenſis ad Albuquercium legatio 229.a
maldiuæ inſulæ 128 b
malepuræ S. Thomæ Apoſtoli ſepulchrum 107 b
malucarum exploratio 227.a
mamelis Saraceni de Luſitanorũ iniurijs querela 134.a
mameluci 150.a
mandaua ciuitas 272.b
mangatenſis Princeps proditionis accuſatus 99 b
manxor Marroquienſis Calipha 68.b
margarithæ Auſtriacæ abortus 18.a
maria ab Indis ſacrificis inclamata 32.a
mariæ Luſitanorum Reginæ mors 310 a
marochienſe bellum 238.b. 282 a. 295 b
martabanum portus 292.a
maſcaregnæ cum Iebabentafuſo diſsidium 345.a
maſcaregnæ excurſio in Mauros 329 b. periculum 329.b
maſſagani oppidi obſidio 253.a. deſcriptio ibid.
mataranafl. 143 b

mat-

matthæi Aethiopum legati mors 334.a. *Dalaza inſula* ibid.
maura ſui cti captiuitas 207.a
maurorum clades 87.a
maurorum cum Luſitanis pax. 209.b *velitatio* 44 b
maurorum deditio & fœdus cum Emmanuele 262.b
maurorum de Luſitanis præclara victoria 297.a
maurorum excurſiones 234.a
maurorum fuga 70.a
maurorum in Luſitanos conſpiratio 236.b
maurorum in Luſitanos inſidiæ 154.a
maurorum in Luſitanos irritus impetus 209.b
maurorum in victos Luſitanos immanitas 155.a
maurorum perfida in Luſitanos cōſpiratio 207.a
maurorum præ fame voluntaria ſeruitus 366.a
maurorum 500. *inſignis calamitas* 281.b
maurorum trepidatio & fuga 70.a
maurorum tumultus 263.a
maurus quidam ab amaſia ad prælium excitatus 44.a
maxelizij proditoris iuſta cædes 247.b
maximiliani imp. mors 343 a
mazalquibiris Caſtelli ſitus 46.b
maziæ defectio punita 196.b
mazua inſ. 333.a
mediolanenſes duo ad Calecutienſem transfugiunt 74.b
mediolanenſium duorum perfidia punita 130.a
melichiazij ad Albuquercium Legatio 233.b
melichiazij ad Almeidam literæ 174.b
melichiazij de pace legatio 178.b
melichiazij ficta erga Albuquercium beneuolentia 251 a
melichiazij pax cum Almeida 178.b
melichiazius commeatum Goam mittit 224.b
melichij Sacæ ad Siqueiram legatio 348.a. *cum Siqueira colloquium* 348 b
melij cædes 172.b
melij cum Almeida diſceptatio 185.a
melrai & Timoiæ fuga 220.b
melindenſis ad Gamam legatio. 29.b. *Regis filius Gamam inuiſit* 30.a
melindenſis ad Emmanuelem legatio 40.b
melindij Regis ad Gamam nuncius 65.a
melindij Regis erga Luſitanos hoſpitalitas 53 b
melindij Regis ad Almeidam legatio 119 a
melindis vrbis ſitus & regionis mores 29.a
mequinezia ciuitas 153 a
maquinezienſe bellum 350 b

mequinezius Rex ſuorum perfidia caſtris exutus 261.a
metenſis portus 332.b
michael Emmanuelis fil. Luſitaniæ inauguratur 21.b
michaelis Hiſpaniæ Principis mors 42.b
milites ſacri per Luſitaniam caſtitatis religione ſoluti 11.b
militum ſacrorum inſtituta. ibidem.
militum ſacrorum laxatæ continẽtiæ reprehenſio 12.a
miraculoſa victoria 78.a. 241.b
miramiriami ad Albuquercium legatio, & ficta beneuolentia 248.b, *de Luſitanis querela* 249.b
miramiriamus Adenæ præfectus 248.b
mirochemus Saracenicæ claßis præfectus 150.a
mirochemi cædes 304.b
mirochemi claßis 175.a *ad milites concio* ibid.
mirochemi fuga 178.a
miſſa Azamore celebrata 255.a
miſſæ vſus apud Cranganorenſes 107.a
miſſæ ſacrificium primum in Braſilia quando celebratum 48.b
miſſa in Zacotorenſi inſula celebrata 148 a
mochris mors 354.a
modafarij tumultus, & factio ciꝰ Armuzio eiecta 278.b
moderatio animi ſumma in duob. Tyrannis 139.b
molucarum inſularum ab Olyſippone diſtantia 324.b
molucenſis controuerſiæ fructus ibid.
mombaza capta diripitur 119.a. *incenditur* 118.a
mombazæ ciuitatis ſitus. 28. a. *eiuſdem ad Gamam Legatio* 28.a
mombazæ oppugnatio 118.b. *regia capta fugato rege* 119.a
mombazenſe bellum 118.a
mondragonius pirata captus & dimiſſus 180.b
montis maioris ciuitas peſte infeſtata 9.b
montis maioris ciuitatis ſitus 4.a
mons viridis 257.b
monzaidæ Tunetenſis mercatoris ad Gamam aduentus 31.a
monzaida in clientelam à Gama ſuſceptus 39.a
mozambique inſ. 24. b. *eius ſitus* 25.b
mozambiquenſis nauarchi dolus 28.a
mozambiquenſis regis in Chriſtianos inſidiæ detectæ 29.a
muar fl. 230.a
muarenſis ſtationis expugnatio 317.a
myriſtica nux. 231.a

N.

Nacri ad Iehabentaſuſum literæ 354.b
Naſe opp. 259.a
Nahodabegnæ cædes inſtructa 213.b
Naires Indorum nobiles 31.b
nairum ſuperſtitio 92.a
nambeadara Cochimi rex 125.a
nantum opp. 312.b. eius deſcriptio 313.a
naramuhimi victoria 73 b. cædes 34.a
naramuhimus, Cochimenſis exercitus Imperator 73.b
narſingæ regnum 83.a
narſingæ regis regia 122.b. victus & cultus ibid. Sepultura, iuſtitia, theſauri, exercitus & ſtipẽdiarij. ibid. eiuſdem pacifica ad Almeidam legatio 123.a. eiuſdem ad Emmanuelem munera 123.b
Narſingenſis ad Albuquercium legatio 251.b
narſingenſis ad Goæ Præfectum legatio 249.a
narſingenſis Regni deſcriptio 122.a
narſingenſium dies feſti 122.b. fides de animorum immortalitate. ibid. Duella ibid.
nau Aethiopiæ Rex 267.b
nauale cum Saracenis prælium 150.b
naualis pugna cum Saracenis 49.b
naubeadarimi pro pace ad Fr. Albuquercium exhortatio 84.a
nauigationes Auſtrales 5.a
nauis factitij & innoxij ignis beneficio ſeruata 213.b
nauis robuſtiſſimæ expugnatio 177.b
nautici cuiuſdam inſtrumenti deſcriptio 36.a
nazzarius Feſſæ Rex 153.b
negligentia punita 115.b
nili fontes 269.a
ninachetuenſis apparatus funebris 271.b ad Pop. Malucenſem funebris oratio 271.b. voluntaria mors 271.b
ninachetuenſis dignitate ſpoliatus 270.b
nonius Maſcaregnas Ataidio ſuffectus 297.b
noradini duorum filiorum in Armuzienſe regem conſpiratio 166.b
norognæ victoria 328.a. prælium redintegratum atrociter 328.a eius diſcrimen ex vulnere, ibidem b
norognæ crus transfixum 199.a
norognæ in Mauros eruptio 328.a
norognæ mors 199.b
norognæ temeritas 208.b
nonij fœlix in Luſitaniam reditus 62.b
nuncij mittendi noua ratio 82.a

Odoar-

O.

ODoardi Galuani mors 305.b
Odoardi Pacieci ad Cochimenſis deſperatam orationem reſponſum 89 b. minæ in transfugas. 90.a. Vigilantia. 90.a. ſeueritas in transfugas ibid.
Odoardi Pacieci exiguũ præſidiũ, & virtus. 84.b. vide, Paciecus
Odoardi Pacieci periculum 82. b. in Repelinenſes impetus 82.a
Odoardus Paciecus 81.a
Olyſippone tumultuatum in Hebræos 114.a
Olyſippo peſte infeſtatur 113.a
Omirabith fl. 253 a
Onorenſe bellum 121.a
Onorenſis regis ad Almeidam legatio 120.a
Onorenſis regis perfidia 121 a
Onorenſis tum claßis tum vrbs incenſa ibid.a
Onorenſium fuga 121. a. prælium cum Luſitanis ibid.
Ordinum militarium per Luſitaniam & Hiſpaniam origo & ſucceſſus 11. a
Oratio, in Emmanuelis & Iſabelæ inauguratione 19.a
Oſſonobona vrbs 252 b

P.

PAcemenſe bellum 353 b
Pacemenſe regnum 225.a
Pacemenſis tumultus, & ex eo bellum 339.a
Pacieci commendatio, et apud Luſitanos authoritas 112. a. fortuna tenuis & ſumma integritas 112 b. eiuſdem virtus ſumma ingratitudine penſata ibid.
Pacieci cum Calecutienſibus prælium 93. a. ſtupenda victoria 94.b
Pacieci durities, celeritas & diligentia 85. b. ad milites oratio 95.b
Pacieci excurſiones 90.b
pacieci exercitus contra Calecutienſes 91.a
pacieci in Calecutienſes expeditio 92 a. pugna & victoria ibid.
pacieci inſignes victoriæ 83.a
pacieci in Cambalamum excurſio 93.b
pacieci machinæ bellicæ Calecutijs oppoſitæ 102. a. ad Deum preces 103.a
pacieci munitiones 101. a. pugna naualis 101.b. diſcrimen. ibid.
pacieci oratio fidei Chriſtianæ pleniſsima 91.b
pacieci per Indiam fama & authoritas 104.b
pacieci pugna naualis 87. a. victoria inſignis 98.a
pacieci vigilantia 97. a. ſtratagema ibid.
pacieci victoria ſtupenda 100. a
pacieci victoria planè diuina 94.b aliud prælium. ibid. victoria 94.b
pacieco ſtructæ à Calecutio inſidiæ 104.a

104 a
pages Braſilienſium harioli 50.a
palignanium vadum 95.b
palmarum arborum deſcriptio 25.b
palurtium 96.a
panane incenſa 149 a
panane opp. 148.a
pandarane opp. 31 a 67 b
panginenſis arcis expugnatio 197 a
pangin opp incenſum 191.b
panthera venatica 263 b
pantoia 211.a
patecatiræ fuga 230.b
patecatiræ infauſta in Luſitanos conſpiratio 227 a
patecatirianæ munitionis expugnatio 229 b
pateonuzij clades 246.a prælium nauale.246.a ſtrages ibi.b
pateonuzij fuga & clades ingens 247.a
pateonuzij in Malacæ regem conſpiratio 244 a. in Malacenſes et Luſitanos expeditio naualis 244.b
pauli Gamæ mors 41.a
paulus Iouius notatus 178.a
pax Calecutia 83 b. à Fernando Correa violata 84 a
pax cum Calecutienſibus 251 b
pax cum Garabienſibus 332 b
pax cum rebellibus Mauris 235 b
pax inter Almeidam & Albuquercium 180.a
pax Luſitanorum cum rege Pacemenſi 192 a
pax Pacemenſis 340 a
peguenſis regis.cum Luſitano fœdus 339.a
pegui deſcriptio 338.b
pelagij Souſæ cædes, & ſociorum fuga 173 b
pereiræ guttur transfixum 177 a
perfidiæ deteſtatio 133.b
perſica ad Armuzium regem legatio 167.a
perſicæ regiæ præfecti conuiuium 300 b
peſtis Calecutienſe regnum infeſtat 101.b
peſtis in Calecutienſi exercitu 98 a
peſtis in Luſitania 113.b
peſtis Olyſipponem inuadit 113 a. 320.b
petri Albuquercij aduerſus Arabas bellum 273 a
petri maſcaregnæ in Indiam aduẽtus 229.a
petri Nauarri ſubſidium Arzilenſi arci miſſum 157.a
petri Souſæ diſcrimen 69.b
petri Vaſci Veigæ interitus 79.b
petrus Aluarus Capralis Indicæ claſſis præfectus 42.a
petrus Baſtardus profugus, à Barraxa Mauro hoſpitio excipitur 225.a
petrus Correa ad Pont. Max legatus 10 b
petrus Paſcalius Venetus ad Emmanuelem legatus 60.b
petrus Souſa Io. Meneſij ſucceſ-

ſor 261.b
philippi Auſtriaci in Hiſpaniam aduentus 130.b
phocarum feritas 23.b
piè factum 235.a
piſcis monſtroſus 49 a
pixidis nauticæ deſcriptio 25 b
pontificis ad Emmanuelem nuncius. & dona 22.a
pontificis Max pro Venetis ad Emmanuelem commendatitiæ literæ 43.b
prælium æquale 236.a
prælium anceps & periculoſum 282.b
prælium inter fratres 79 a
proditio 74 b
proditorum digniſsimum ſuppliciũ 347 b
proditorum ſupplicium 194.b
proditorum inueteratus mos notatur 32 3a
protoplaſtorum ſepulchrum 129 a
pugna cum Calaiatenſibus 171.b
pulatecami caſtrorum expugnatio 197.a
pulatecami in Luſitanos tebnæ 221.a
pulatecami irruptio in Goam irrita 194.a
punicus aſtus 233.a

Q.

QVadræ ex ſuorum negligentia infortunium 143 a
Quiroſij virtus inſignis 351 a
Queixume inſula 170.b
Quiloa inſula 27.b
Quiloa capta & ſpoliata 116.a
Quiloæ arx ſtruitur 116 b
Quiloæ deſcriptio 52.b
Quiloæ Rex 25.a
Quiloæ regis potentia & imperij amplitudo 52 b
Quiloenſe cum Luſitanis fœdus per Arabes turbatum 53.b
Quiloenſium mores 52 b
Quiloenſis Regis captiuitas 64.a
Quiloenſis regis precibus Arabes è vinculis ſoluuntur 117.a
Quiloenſis tumultus 127.a

R.

RAbelli mors temerè quæſita 222.a
Rabelli temerarium facinus 221.a
Radicum vſus panis vice 145.a
Rabi Benxamutij cædes 297.b
Rabi Benxamutij ad Luſitanorũ fœderatos oratio 296.a. ad equites ſuos ibi.b
Raixhamedij Armuzienſis tyrãnus 277.b
Raixhamedij cædes 278.b
Raixhamedio ſtructæ ab Albuquercio nſidiæ 277.b

Rama promontorium 199.b
rapandar opp. 196.b
rapoſi virtus 357.b
religioſi in Congui regnum miſſi 160.b
repelinenſis Dynaſtæ in Luſitanos technæ 101.a
repelinenſes victi 81.b
repelinenſis oppidi incendium 91 a
repelinum inſula 81.b
resbuti 272.a
ridicula de nudis equitibus hiſtoria 336.a
rod. Laurentij Rauaſci iniquitas 85 b. *pugna naualis cum Zanzibarenſibus* ibid.
rodericus Laurentius Rauaſcus 85.a
roderici Pereiræ naufragium 143 b
rozalcami fraudulentæ ad Vaſconcelium literæ 222.b
rozalcami in Luſitanos eruptio 232.a. *prælium acerrimum. ibidem.* b. *pax cum Luſitanis, eiuſque conditiones* ibid.b
rozalcami ſtratagema 223 a
rumes, Indis Romani 150.a
rumor de Presbytero Ioanne Chriſtianorum Imp. 267 a
ruſticanorum militum immanitas 146.a

S.

Saba fretum 244.b
Sacerdotes Cranganorenſium coniugati 107.b
Sacri libri Cranganorenſium Chriſtianorum ibid.
ſafin ciuitas 137.a
ſafinienſe bellum 235.a
ſafinienſis belli apparatus 312.a
ſafinienſis tumultus 141.a
ſafinienſium perfidia & tumultus 138.b
ſafinij obſidio 207.a
ſafinij oppugnatio vehementiſſima 207.b. *altera oppugnatio* ibid. *obſidio ſoluta* 208.a
ſagris oppid. ſitus 15.b
ſcalabis ciuitas. v. Sanctarena 3 a
ſaldagnæ aquatio 85 b
ſanctarena ciuitas, olim Scalabis 3 a
ſ. Blaſij aquatio 23.b
ſ. Crucis apud Congenſes veneratio 77.b
ſ. Helenæ inſula 62.a
ſ. Helenæ ſinus 23 a & b
ſ. Iacobi Inſula 22. a *fluuius* 23.a
ſ. Raphaelis terra 24.b
ſ. Thomæ inſula 85.a
ſanctorum veneratio Aethiopibus familiaris 270 a
ſaracenica nauis capta, euadit 122.a
ſaraceni cuiuſdam maris ſuperſtitio 151.a
ſaraceni Nauarchi perfidia 228 b
ſaracenorum apud Calecutij Regem de Luſitanis querela 57.a *in Luſitanos impetus* ibid.
ſaracenorum apud Calecutios tumultus 57.a
ſaracenorum de Luſitanis querela &

læ & monita 307.a
ſaracenorum de Zofalenſi arce querela 136 b
ſaracenorum in Chriſtianos coniuratio 36 a. Ad Calecutienſem Regem aduerſus Chriſtianos oratio 36.b
ſaracenorum militare conſilium 245 b pugna naualis, ibid. b. clades & fuga 246.a
ſaracenorum ſeditioſa ad Coulamenſes oratio 124.a
ſaracenus ad Emmanuelē miſſus 171.a
ſarmatarum trium in Luſitaniam, Emmanuelis videndi cauſa profectio 293 a
ſea 259.a
ſecuritatis ſignum apud Goenſes 193.b
ſeditioſa duorum monachorum amentia 114.b
ſeditioſorum crudelis impietas 114 b
ſeditioſorum ſupplicia 115.b
ſeditioſorū 500. in Hebræos crudelitas 114.b
ſelymi Turcæ victoria 310.b
ſeptenſe bellum 262.a
ſerrani nauigatio 200.b
ſerrani naufragium 231.a
ſiacæ regnum 288.a
ſiamenſis ad Albuquercium legatio 219.b
ſiamenſis regni deſcriptio ibid.
ſignum monſtri aureum 68 a
ſimonis Andradij in Sinas maleficia 314.b
ſinarum regionis gentiſque deſcriptio 313.b
ſinarum religio 314. a monaſteria, ſtudia literarum, Politia ibid.
ſinenſium 5 cum Albuquercio colloquium 214 b
ſincr oppidum captum à Luſitanis 326 b
ſintræ opp. ſitus 17.a
ſinus Pulcher inſ. S. Laurentij 143 b
ſiqueiræ cum Barnagaſio fœdus 333 b
ſiqueiræ cum Ducibus colloquiū 348.b
ſiqueiræ Indica adminiſtratio ac res geſtæ 318.a
ſiqueiræ in Indiam reditus 189 b 334.a
ſiqueira militum indignationē incurrit 348.b
ſiqueiræ nauigatio Indica 200.b
ſiqueiræ naufragium 332.b
ſoderij Ducum, de rerum ſumma, conſultatio 75 b
ſoderij & Correæ de diſceſſu ex India contentio 71 a
ſoderij pertinacia grauiter punita 75 a
ſoderij res circa Arabiam geſtæ 75 a
ſotilicarij aues 23.b
ſouſæ cum Rege Congenſi colloquium 77.
ſouſæ magnanimitas 250.
ſouſæ ſolers factum 225.
ſtratagema 231

ſu

ſuarij cum Caleçutij de pace tractatus 105 b
ſuarij imprudens factum 306. a. claſsis immodica 307.a
Suarij in Luſitaniam reditus 112.a
ſuarius pertinaciæ notatus 105 b
ſuez,ol. Heroum ciuitas 248.b
ſyluerię in Bengalam nauigatio 315 b
ſyluij de Garabienſibus victoria 331.b
ſyluij diſcrimen. ibid.
ſyluij ſubſidium 332 a

T.

Tambaranis lapidis cultus ſuperſtitioſus 122.a
Tama, inſula 312 b
Tamanlabua inſula ibid.
tamarochium opp 328 a
tanlenſium ſtratagema 239.a
taprobana inſula 243 b
taracol ciuitas expugnata 198.a
targa ciuitas 311.a
taurisij ciuitatis deſcriptio 302.a
tedneſt ciuitas 257.b
temerariorum infelix exitus 260.a
tempeſtas prodigioſa 60 a
templum à D.Thoma Apoſtolo ædificatum 83.b
tentugalenſis vulneratus 157.a
terræ motus 86.b
terra S. Crucis nunc Braſilia 49.a
terra viridis eiuſque incolæ 63.a
terreſtris tempeſtatis mira natura 144 b
tertia inſula 41.a
thomæ Apoſtoli ſepulchrum, vbi. 108.a
thomas Apoſtolus vbi mortuus ibid.
thomæ Apoſtoli corpus vbi ſit, & quantu fuit 83.b
timoiæ ad Albuquercium de bello Goenſi oratio 190.a
timoiæ claſsis 190.b
Timoiæ & Melrai fuga 220.b
timoiæ nuptiæ 202.b
timoia Pirata 39.b
tingi oppid. fruſtra oppugnatum 240 a
tingi oppidũ obſidione ſolutũ 46.a
tite ciuitas capta 255 a
toletanorum Burgenſiumq; vetus diſsidium 19 b
toleti Pompa regia 19.a
tributum immane Guilielmi Xebrenſis conſilio Hiſpaniæ imperatum 343.a
trimumparæ Cochimenſis regis fides 71 a
trimumpara in regnum reſtitutus 81 a
triſtani Cugnæ res geſtæ 143 a. ſocij tempeſtate diſiecti. ibid.
turcarum captiuorum facinus inauditum 353 a
turca Chriſtianorum metu à bello abſtinet 47 b
turcarum in Græcos & Venetos bellum 43.a
tuil opp. euerſum 311 a

ſuroquuquij expugnatio & Maurorum ſtrages 338.a
tyrannis horrenda 288.b

V.

VAipinum inſula 81.a
Vaſci Fernandij Cæſaris pugna proſpera cum 2. Maurorum nauibus 345.a. eiuſdem Cæſaris cum 6 biremibus prælium ibidem. Cæſaris cũ Britannica naui inſignis pugna 365.b Cæſaris in Mauros eruptio 327.a. virtus ibidem.
Vaſci Gamæ cum Cochimi rege colloquium 66.a. de fuga conſilium 37 b. in continente detentio apud Calecutios 38 a ad claſſem reditus ibid. ad Calecutij regem literæ 39. b. à Calecutio diſceſſus, & naualis victoria. ibidem. in Aethiopiam reditus 40. b. nauigatio verſus Portugaliam 41.a
Vaſci Gamæ, optatus in Luſitaniã reditus 41.a
Vaſcus Gama primus Indicæ claſſis præfectus 16 b
Vaſconcelij ad Albuquercio defectio 212.b
Vaſconcelij cum Albuquercio contentio 212.a
Vaſconcelij periculoſa credulitas 223 a. Atrox prælium. ibid.
Vaſconcelij res geſtæ 200.b
Vaſconcelius Rabello ſuffectus 222.a
Veigæ audaciſsimũ facinus 362.b. præclarum facinus ibid.
Veneta ad Emmanuelem legatio 11.a. 60.a. 366.a
Veneti ſubſidium contra Turcas petunt ab Emmanuele 43 b
Vengapor regnum 233 a
Vengaporenſis regis ad Albuquercium legatio 233.a
Villoſi virtus 357.b
Virtus inſignis duorum. Io. Meneſij familiarium 156.a
Victoria diuinitus conceſſa 79. a
Victoria planè diuina 340.a
Vltio diuina iniuſtæ cædis 287.b
Vltio in Soderium diuina 75.a
Vmbris oppidi expugnatio 327.b
Vota monaſtica apud Cranganorẽſes Chriſtianos vſitata 107.b
Vtetimutaraiæ ambitio 226.a

X.

XAbandares Malacenſis magiſtratus 226.b
Xeraſi fuga 363 b
Xeraſus perfidiæ regem Armuſij necat ibid.
Xeriſij clades inſignis 258.a
Xeriſij aduerſus Luſitanos bellum 310. b. prælium atrox & anceps 311.a
Xeriſij fuga 311.a
Xerquienſis ad Emmanuelem legatio 262 b
Xerquienſium cum Luſianis pax. 238.a

Zabaij,

Z.

Zabaij, Coëſis Dynaſtæ ad Gamam fraudulenta legatio 40.a
Zabaij in Anchediuam expeditio irrita 131 a
Zabaimi arcis expugnatio 190 b
zabaimi ad Albuquercium legatio 197.b
zabaimi bellum aduerſus Albuquercium 193 a
zabaimi de Puletacamo ſimultas 222.b
zabaimi Dalcami ad Albuquercium legationes duæ 233.b
zabaimi exercitus & inſtrumenta bellica 193.b
zabaimi fœdus cum Luſitanis renouatum 110.b
zabaimi in Luſitanos machinationes 197.a
zabaimus Goa potitur 195.b
zacoeiæ Mozzambiquenſis regis humanitas. 26.b. inſidiæ in Chriſtianos 27.b
zacatora inſul 85.a, 146 b
zacatorenſe bellum 147.a. prœliū ibid.
zacatorenſes Chriſtiani, eorumque mores 146.b
zacatorenſis arcis expugnatio 147.b
zacatorenſis arx Albuquercij iuſſu diruta 212 a
zacatorenſium cædes 147.a. ſeruitus 146.b. virtus militaris 148.b. Chriſtianorum de libertate gaudium 148.a
zafaradimi in Luſitanos impetus 172 a
zainalus veniam ab Albuquercio petit 227.b
zairus fl. 78.a
zalis Bembarquæ præclarum facinus 326.b
zanzibar inſula 85.b
zanzibarenſes naues ſupra 20. à Rauaſco cōtra fœdus captæ 85 b
zanzibarenſium pax cum Luſitanis 86.a
zanzibaris inſ deſcriptio 40.b
zeiami cum Emmanuele fœdus 252 a eiuſdem perfidia 252 b
zeaimi perfidia 154.a
zeiamus Azamorenſis rex Emmanuelis opem implorat 153.b
zeila opp. 143.a
zeila Aethiopiæ ciuitas 305.b. capta & ſpoliata 306 a
zeilanda inſ. 128.b
zeiladenſe bellum 317 b 351.a
zeilandenſis ad Laurentium legatio 129.a
zeilandenſis arcis oppugnatio 351.b
zeilandenſis pax, eiuſque capita 318.a
zeilandenſis pax renouata 352.a
zeilandenſis regis cum Emmanuele fœdus 129.b
zeilandenſis tumultus 350.b
zeinaldi Pacemenſis regis ad Albuquercium legatio 214 a
zincaturæ arx 120 b
zincaturæ Præfecti fœdus cū Luſitanis

ſitanis ibid.
zirazium 302.b
zofala auriferaregio 25 a
zofalæ Principis ſœdus cum Luſitanis 64.a
zofalæ Rex, cæcus, Zufe nomine 126.a
zofalenſis arcis ædificatio 126 b
zofalenſis Regis cæci militaris fortitudo 126 b cædes 127.a
zofalenſis Regis in Gnaiam perſidia 126 b
zofalenſis regni deſcriptio 127.b

FINIS.

Aa 1474087

Adi 30 luglio 1694 cost. Lire

Dulisio